42

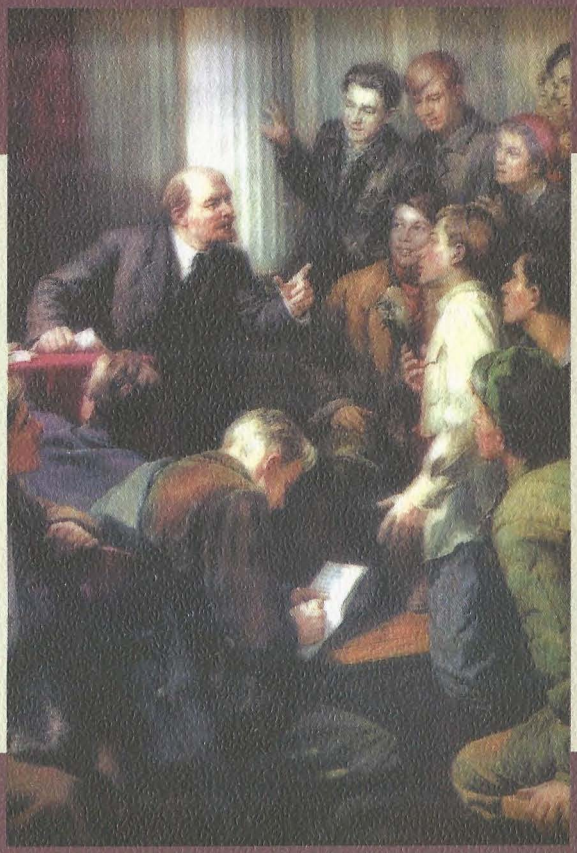
"Ağır"
Kitaplar

LENİN'İ YENİDEN KEŞFETMEK • Lars T. Lih

1166

Lars T. Lih

LENİN'İ YENİDEN KEŞFETMEK

İngilizceden Çeviren: Melih Pekdemir

AYRINTI

LARS T. LIH

1947 yılında Richland, Washington'da (ABD) doğdu. Yale Üniversitesi (1968) ile Oxford Üniversitesi'nde (1971) siyaset bilimi okudu. Altı yıl ABD Temsilciler Meclisi'nde Demokrat Partili Ronald V. Dellums'un ofisinde çalıştı. Ardından 1984'te Princeton Üniversitesi'nden siyaset bilimi doktorasını aldı. Duke Üniversitesi ile Wellesley College'da ders verdi. Sovyetler Birliği'nin kuruluş dönemine dair konular üzerine bilimsel dergilerde sayısız akademik makale ile çeşitli sosyalist forumlarda siyasal yazılar yayınladı. Ayrıca Rus ve Avrupa operasının çeşitli meseleleri üzerine devam eden araştırmaları var. Yayımlanmış diğer kitapları arasında *Bread and Authority in Russia, 1914-1921* (1990), *Lenin* (Çev. Aslı Önal, Ayrıntı Yayınları, 2017). Halihazırda Montréal'deki McGill Üniversitesi'ne bağlı Schulich Müzik Okulu'nda müzikoloji profesörü.

Ayrıntı: 1166
Ağır Kitaplar: 42

Ne Yapmalı? Bağlamında
Lenin'i Yeniden Keşfetmek
Lars T. Lih

Kitabın Özgün Adı
What Is to Be Done? in Context
Lenin Rediscovered

İngilizceden Çeviren
Melih Pekdemir

Yayına Hazırlayan
Tayfun Mater

Düzelti ve Son Okuma
Bülent Tanatar

© Copyright 2006 by Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands.
Koninklijke Brill NV incorporates the imprints Brill Academic Publishers, Martinus Nijhoff Publishers and VSP.

Bu kitabın Türkçe yayım hakları Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
AnatoliaLit aracılığıyla alınmıştır.

Kapak Tasarım
Orhan Deliorman

Dizgi
Kâni Kumanovalı

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Merkez Efendi Mah. Fazılpaşa Cad. No: 8/2 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 612 31 85 - 576 00 66
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: *Mart 2018*

Baskı Adedi *1000*

ISBN 978-605-314-271-3
Sertifika No: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No.: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 – 01 – 05 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Ne Yapmalı? Bağlamında

Lenin'i Yeniden Keşfetmek

Lars T. Lih

AYRINTI

"AĞIR" KİTAPLAR DİZİSİ

KİTLE VE İKTİDAR
Elias Canetti

İNSANLIĞIN MAHREM TARİHİ
Theodore Zeldin

RUJ LEKESİ
Yirminci Yüzyılın Gizli Tarihi
Greil Marcus

BİZİ 'BİZ' YAPAN HİKÂYELER
Kendimizi Yaratma Üzerine Bir Deneme
William Lowell Randall

MARKSİZM, AHLAK VE
TOPLUMSAL ADALET
R. G. Peffer

İMPARATORLUK
Michael Hardt & Antonio Negri

DİSİPLİN
Askeri İtaat Üretiminin Sosyolojisi ve Tarihi
Ulrich Bröckling

HEP YUVAYA DÖNMEK
Ursula K. LeGuin

AHLAKİ PROTESTO SANATI
Toplumsal Hareketlerde Kültür,
Biyografi ve Yaratıcılık
James M. Jasper

KAMUSAL İNSANIN ÇÖKÜŞÜ
Richard Sennett

CAZ KİTABI
Ragtime'dan Fusion ve Sonrasına
Joachim-Ernst Berendt

KURTLARLA KOŞAN KADINLAR
Vahşi Kadın Arketipine Dair Mit ve Öyküler
Clarissa Pinkola Estés

CİNSELLİĞİN TARİHİ
Michel Foucault

SEKS İSYANLARI
Toplumsal Cinsiyet,
Başkaldırı ve Rock'n'roll
Simon Reynolds & Joy Press

SÜRÜDEN DEVLETE
Toplumsal Bağ Üzerine
Psikanalitik Deneme
Eugène Enriquez

ÇOKLUK
İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi
Michael Hardt & Antonio Negri

BİR AHLAK KURAMI
Genel Etik & Bir Ahlak Felsefesi &
Bir Kişilik Etiği
Agnes Heller

TARİH BOYUNCA KENT
Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler
ve Geleceği
Lewis Mumford

AÇIKLAMALI DÜZÜLKE
Çok Boyutlu Bir Macera
Edwin A. Abbott

ÇİÇEKLERİN KÜLTÜRÜ
Jack Goody

ORTAK ZENGİNLİK
Michael Hardt & Antonio Negri

KÜRESEL DÜNYA
George Ritzer

KARANLIĞIN KÜLTÜRLERİ
Bryan D. Palmer

SİYASAL BİLİNÇDIŞI
Fredric Jameson

TATLI ŞİDDET
Trajik Kavramı
Terry Eagleton

ELEŞTİREL PSİKOLOJİ
Dennis Fox & Isaac Prilleltensky & Stephanie Austin

FAŞİST İDEOLOJİNİN DOĞUŞU
Zeev Sternhell

MEDYAYA KARŞI
George Gerbner

DİYALEKTİK İMGELEM
Martin Jay

ELEŞTİRİNİN ANATOMİSİ
Northrop Frye

SÖMÜRGE VE KÖLELİK
Öteki Üzerine Seçme Yazılar
Alexis de Tocqueville, Lütfi Sunar

ALMAN SOSYOLOJİSİNİN
FELSEFİ TARİHİ
Frédéric Vandenberghe

HAYALET
Seçme Yazılar
Karl Marx

BİLİNMEYEN DEVRİM
Rusya 1917-1921
Volin

Robert Tucker'e

Günümüzde Ne Yapılmalı? *ile tartışan insanlar tarafından yapılan temel hata şudur ki, onlar bu çalışmayı tarihsel bağlamından, partimizin özgül ve artık geride kalmış bir döneminden bütünüyle koparıyorlar.*

Lenin, 1907

İçindekiler

Metin Üzerine Not 11
Sözlük 13
Teşekkürler 16

Tefsir

Giriş 21

Kısım Bir
Erfurtçuluk

Bölüm Bir: Sosyalizm ve İşçi Hareketini Mezcetme 59
Bölüm İki: Rus Bir Erfurtçu 128
Bölüm Üç: *İskra* Dönemi 175

Kısım İki
Lenin'in Önemli Ötekileri

Bölüm Dört: Erfurtçuluğun Rus Düşmanları 233
Bölüm Beş: Rus Erfurtçuluğu İçinde Bir Kan Davası 295
Bölüm Altı: Amaca Yönelik İşçi ve Farkındalığın Yayılması 352

Kısım Üç
Ne Yapılmalı?'nın Dünyası

Bölüm Yedi: Lenin'in Erfurtçu Tiyatrosu 405
Bölüm Sekiz: Örgütsel Sorunlar: Lenin ve Yeraltı 453
Bölüm Dokuz: İkinci Kongre'den Sonra 510
Sonuç 576
Açıklayıcı Notlar Kısım Bir: Alt Bölüm Çözümlemesi 582
Açıklayıcı Notlar Kısım İki: Skandal Yaratan Cümleler 635

Çeviri

Çeviri Üzerine Not 695

Ne Yapılmalı?

Hareketimizin Çözüm Bekleyen Sorunları

Yazan: N. Lenin

Önsöz 703
Bölüm Bir: Dogmatizm ve "Eleştiri Özgürlüğü" 706
Bölüm İki: Kitlelerin Stihiynost'u ve Sosyal Demokrasinin Amaca Yönelik Olması 725
Bölüm Üç: *Tred-yunionist* Siyaset ve Sosyal Demokratik Siyaset 748
Bölüm Dört: Ekonomistlerin Zanaatkârlık Sınırlamaları ve Devrimciler Örgütü 789
Bölüm Beş: Bütün Rusya İçin Bir Siyasal Gazete "Planı" 839
Sonuç 863
Kaynakça 866
Dizin 880

Tablolar Listesi

Şekil 1.1 Kautsky'nin Farkındalık Çemberleri 94
Tablo 2.1 Lenin'in 1890'lardaki Programatik Yazıları 129
Tablo 3.1 Lenin'in Siyasal Ajitasyon Dizisindeki Başlıklar 209

Metin Üzerine Not

Tüm Lenin alıntıları, 1958'den 1965'e kadar Moskova'da yayınlanan *Polnoye sobraniye soçineniya*'nın (Bütün Eserlerin Derlemesi), 5. baskısından alınmıştır. Referanslar aşağıdaki şekildedir: Lenin 1958-65, 6, s. 101 (= Cilt 6, s. 101).

1920 ve 1930'lu yıllarda Lenin'in *Soçineniya*'sının (Eserler) 2. ve 3. baskıları Sovyetler Birliği'nde yayınlandı. Bu iki basım arasındaki ilişkiyi saptamak zordur, çünkü büyük ölçüde aynı anda yayınlanmışlardır ve 3. basım kendisini sadece 2. basımın yeniden basımı olarak tanımlamaktadır. Siyasal değişiklikler bu tuhaf işlemi açıklar gibi görünmektedir. 2. basımın baş editörü Lev Kamenev'di (bir Stalin düşmanı) ve 3. basımın baş editörleri de V.V. Adoratskiy, V.M. Molotov (!) ve M.A. Savelev olarak sıralanmıştır. 3. basım daha kolay bulunmasına rağmen, orijinal kaynak olarak 2. basımı (1926-35, Moskova: Gosizdat) belirtmenin daha uygun olduğuna inanıyorum. Bu basım burada çok değerli notlar ve eklenmiş belgeler için kullanılmaktadır ve şöyle gösterilmektedir: Lenin 1926-35, 6, s. 101 (= Cilt 6, s. 101).

NY?'nin kendisinin bir bölümüne atıfta bulunduğumda, bir Romen rakamı kullanıyorum (örneğin, Bölüm I). Kendi Tefsirimdeki bir bölüme atıfta bulunduğum zaman, sayıyı yazı halinde yazıyorum (örneğin, Birinci Bölüm).

Okunabilirliği bozduğu zaman Rusça kelimelerdeki transliterasyon [Latin alfabesinde çevirme] sırasında yumuşatma işaretlerini kullanmıyorum ve bu da sıklıkla oluyor.

Birkaç can alıcı terim için, olağan kelimelerden farklı çeviriler tercih ettim. Aşağıdaki Sözlük bu terimleri listeliyor ve uygun yerlerde tercihlerimin mantığına ilişkin daha geniş tartışmalara atıflarda bulunuyor.

ÇEVİRMEN NOTU

Yazar Lars T. Lih, Açıklayıcı Notlar Kısım Bir'de şu açıklamayı yapıyor: "*Ne Yapılmalı?*", *Şto delat*'ın bir çevirisidir, daha gerçekçi ve belki de daha canlı bir [İngilizce] çevirisi ["What to Do?"] "*Ne Yapmalı?*" şeklindedir.

Biz de kapakta, kitabın başlığına Türkçede en fazla bilinen haliyle *Ne Yapmalı?*'yı koymayı uygun bulduk, ancak kitap boyunca Yazar Lih gibi *Ne Yapılmalı?* başlığını kullanmaya devam ettik...

Sözlük

Amaca yönelik [*soznatelnıy*] ve maksatlılık [*soznatelnost*]. Genellikle "bilinçli" ve "bilinç" olarak tercüme edilir. Bkz. Bölüm Altı.

Boyun eğme [*prekloneniye*]. Lenin'in, muhaliflerinin günahları için meşhur söz olarak kullandığı "*stihiynost* önünde boyun eğme" ifadesinde yer almaktadır. Başkaları tarafından stihiynost "önünde eğilme" veya "tapınma" olarak çevrilmiştir. Küçük düşürücü teslimiyet fikrini öne çıkarmak için "boyun eğme" çevirisini tercih ettim. İfadenin kaynağı, Açıklayıcı Notlar Kısım İki'de açıklanmaktadır.

Burjuva demokrasisi [*burjuaznaya demokratiya*]. *NY?*'nin yazıldığı tarihte, *burjuaznaya demokratiya*, öncelikle belirli bir hükümet sistemi değil, demokratik dönüşüm için savaşmaya istekli işçi-olmayan sosyal/politik gruplar anlamına geliyordu. Çarlık Rusya'sında bu gruplar devrimciydiler. Böylece Lenin Martınov'u Çarlık Rusya'sında *burjuaznaya demokratiya*'nın varlığını küçümsemekle suçlayabilmektedir. Lenin'in, "burjuva demokrasisi" hakkındaki yorumlarını, anakronik bir tarzda, Bolşevik Devrim'den sonraki komünist hareketle ilişkili bir sistem olarak bir tür burjuva demokrasisi eleştirisi gibi görmemeye dikkat etmemiz gerekiyor

Farkındalık [*soznaniye*]. Normalde "bilinç" olarak çevrilir. Bkz. Bölüm Altı.

İntelligentı [sıfat hali *intelligentnıy*]. Genellikle "entelektüeller" olarak çevrilir. Yüzyılın başlarında Rus *intelligent*, günümüz

entelektüellerine çok benzeyen bir sosyal tipti. Rusça terimi, "entelektüel" kelimesinin ciddî ölçüde yanıltıcı olacağını düşündüğümde kullanıyorum.

İşçi sınıfı [*Arbeiterklasse, raboçiy klass*]. Bu ve benzeri anahtar terimleri dilimize bilinen kalıp deyimlerden farklı çevirimle ilgili bir açıklama için, bkz. Birinci Bölüm.

İthamname [*obliçeniye*]. Başkaları tarafından "teşhir" ya da "suçlama" olarak çevrildi. Terim, sistemi bir bütün olarak suçlamak için fabrika seviyesinde veya siyassal seviyede hak ihlallerine işaret eden bildiriler ve makaleler anlamına gelir.

Konspiratsiya. Genellikle "gizlilik" olarak çevrilir. Bkz. Bölüm Sekiz.

Lider/rehber [*rukovoditel*]. Genellikle "lider" olarak çevrilir. Rusça *rukovodstvo* kelimesi sıklıkla "rehberlik" olarak çevrilmektedir. Bu çeviriyi kabul ettim ve *rukovoditel* kelimesini çevirmek için "lider/rehber" kelimelerini kullandım, bunun ilk nedeni *rukovodstvo* kelimesiyle olan hayatî metinsel bağı muhafaza etmek ve ikincisi de *rukovoditel* kelimesini liderler için kullanılan (*vojd* gibi) öteki, daha duygusal kelimelerden ayırt etmektir.

Meslekten devrimci [*revolyutsioner po professii* veya *professialnıy revolyutsioner*]. Genellikle "profesyonel devrimci" diye tercüme edilir. Bkz. Bölüm Sekiz.

Narod. Genellikle "halk" veya ("narodnik" gibi kelimelerde) "halkçı" olarak tercüme edilir. Elitlerin aksine, halkın, *Volk*'un titreşimini koruyabilmenin önemli olduğunu düşündüğümde, Rusça sözcüğü korudum.

Proval. Yerel bir komitenin polis tarafından tutuklanmasıyla ilgili yeraltı argosu. Bkz. Bölüm Sekiz.

Stihiynost [sıfat hali *stihiynıy*], Genellikle 'kendiliğindenlik' olarak tercüme edilir ve bazen (sıfat halinde olduğunda) *'elemental'* olarak. Tam tartışma için, bkz. Ek Açıklamalar Bölüm İki.

Tred-yunionizm. Genellikle "sendikacılık" olarak tercüme edilir. *Tred-yunionizm* öncelikli olarak 'sendikalarla ilişkili faaliyetler' değil, 'işçileri kendilerini sendikalarla sınırlamaya teşvik eden ideoloji' anlamına gelir. Tanım gereği, *tred-yunionizm* Sosyal Demokrasinin düşmanıdır.

Yasal olarak izin verilen. Bir *legalnıy* yayın, yasal meseleleri ele alan değil, daha ziyade sansür tarafından izin verilen bir yayındır. Bir yeraltı yayının tam karşıtıdır. "Yasal olarak izin verilen Marksizm", Çarlık sansüründen geçebilecek denli zararsız bir

Marksizm'di. Daha spesifik olarak, 1890'lı yıllarda Pyotr Struve'nin en önde gelenlerinden olduğu bir grup yazar kast edilirdi.

Yoldan uzaklaşmasında etken olmak [*sovleç*]. Normalde "saptırmak/uzaklaştırmak" olarak çevrilir. Bkz. Açıklayıcı Notlar Kısım İki.

Zanaatkârlık sınırlamaları [*kustarniçestvo*]. Başkaları tarafından "amatörlük", "ilkellik" olarak çevrildi. Bkz. Bölüm Sekiz.

Teşekkürler

Bu çalışma, herhangi bir kurumsal destek almadan üstlenildi ve tamamlandı. Bu durumdan, aile ve arkadaş desteğine ne kadar güvendiğimi ortaya koymak için bahsettim. Bu nedenle, geleneğe aykırı olarak, aileme karşı şükran ifadesi ile bitirmek yerine onlarla başlıyorum. Geniş ailem –ebeveynler, kardeşler ve onların eşleri– mümkün olan her şekilde destek verdi. Kızlarım Emelyn ve Ariadne, bazen babalarını klasörlerden bir dağın altında boğmakla tehdit eden projeye sarsılmaz bir sempati, ilgi ve saygı ile yaklaştılar. Eşim Julie Cumming, el yazmalarını en fazla ihtiyaç duyulan eleştirel bir okumayla redakte ederek, sunuma ölçülemez bir berraklık kattı. Bu konuda daha önceki bir kitabımda söylediklerimi alıntılamaktan daha iyisini yapamam: "Kitabın ruhuna cömertçe davranırken, herhangi bir cümledeki kusurlara ise acımasız davranmıştır. El yazması için olağan olan karmaşayı ortadan kaldırmayı da neredeyse huzur içinde tamamlamıştır. Gerçekten, gelecekte de yazacağım her şeyde aynı şekilde kazançlı çıkacağımı düşünmek beni yüreklendiriyor."

Arkadaşlardan gelen teşvikler, çok gerekli psikolojik desteği sağladı. Özellikle, Lewis Siegelbaum ve Sebastian Budgen, yapmamdan çok önce ne yaptığımın önemini anladılar. Sebastian Budgen'in kararlı kışkırtıcılığı olmasaydı, bu çalışma üstlenilmemiş olurdu, tamamlanamazdı.

Bu kitabın taslağını tamamladıktan sonra Reginald Zelnik'in, California, Berkeley'de bir kazada öldüğünü öğrendim. Ancak o

zaman bu kitabın ne denli Zelnik ile entelektüel diyalog –şimdi acımasızca kesilmiş olan bir diyalog– sayesinde yazılmış olduğunu fark ettim. Teşekkürlerimin ilk taslağındaki kelimelerimi tekrar ediyorum: Allan Wildman'ın yanı sıra Gerald Surh ve özellikle Reginald Zelnik'e entelektüel bakımdan özel olarak müteşekkirim. Bu bilim insanları, Rus Sosyal Demokrasisi ve Rus işçileriyle ilgili ilginç sorular sormaktadırlar –nitekim onlardan bu soruların neler olduğunu öğrendim. Aynı soruları sormak için onlardan ilham aldıktan sonra, farklı cevaplar da buldum.

Bu kitapta, cevaplarımızın neden farklı olduğunu açıklamayı bir görev addediyorum. Burada, *Ne Yapılmalı?*'ya tarihsel yaklaşım konusunda ısrar etmekten ve aynı soruları sormaktan kaynaklanan derin dayanışmayı vurgulamak için daha fazla neden var. Lenin gibi, ben de kendi konumuma en yakın insanlarla uzun boylu polemik yapıyorum.

Bu çalışmada sunulan bazı argümanların daha önceki versiyonları, *Ne Yapılmalı?*'nın yüzüncü yılı üzerine Şubat 2001'de Almanya'nın Essen kentinde düzenlenen konferansta ve ayrıca 2001 sonbaharında Amerikan Slav Araştırmalarını Geliştirme Derneği'nin düzenlediği *NY?*'nin yüzüncü yıldönümüne ithaf edilen yuvarlak masa toplantısında sunulmuştu. Her iki toplantının katılımcıları görüşlerimi dinlediler, bana samimî eleştirilerini aktardılar ve kaynaklar ve metinler konusunda yardımcı oldular. Daha önce bahsedilenlerin yanı sıra, Kevin Anderson, Michael Melancon, Henry Reichman ve Alan Shandro'ya da teşekkür etmek istiyorum.

Anna Krylova ve David Mandel ile yapılan görüşmeler beni Lenin'in metniyle ilgili daha fazla soru sormaya teşvik etti. Sally Boniece ve Kevin Murphy daha önceki taslaklar hakkında faydalı yorumlar sağladılar. Tefsir, bir bütün olarak, isimsiz bir okurun ayrıntılı tepkisinden büyük ölçüde yararlandı.

Christoph Neidhofer bana hem çeviri konuları hem de doğru yazım bakımından Almanca cümleler hakkında paha biçilmez yardım sağladı. (Ona tüm Almanca alıntıları ve başlıkları gösterememiş olmamdan dolayı, her zamanki sorumluluk misliyle bana aittir.)

2003 yılında *Kritika*'da yayınlanmış olan "Kurucu Bir Belge Nasıl Bulundu?" başlıklı makalemden alınan malzeme bu çalışmaya dahil edilmiştir. Editörlerden izin istedim ve politikalarının izin gerektirmediğini söylediler. Bu nedenle, sırf mükemmel bir dergi yayınladıkları için onlara teşekkür ediyorum.

McGill'deki Kütüphanelerarası Ödünç hizmeti, araştırmamda temel bir rol oynamıştır. Rusçanın en iyi broşürlerini bulmakta beni asla yolda bırakmadılar ve onların samimî ve profesyonel tavırlarını büyük bir memnuniyetle takdir ediyorum. Brill'deki Regine Reincke bana öyle samimî davrandı ki, kitap teslim etme sürelerini her kaçırdığımda mazeretler bulmak zorunda olduğum için birçok kez üzülmüştüm.

Lenin'in *Ne Yapılmalı*?'sına dair bir çalışma yazmak için yola çıkan ideal kişi, Avrupa Marksizmi'nde ve Rus Bolşevizmi'nde kendini yurdunda hisseden birisine eşdeğer olmalıdır, Marx'ın görüşü kadar Sovyet siyasetinde de yazan birisi olmalıdır, söz konusu felsefî meselelerle uğraşan birisi olmanın yanı sıra yalnızca Rusya'daki değil, dünya çapındaki devrimci hareketlerdeki alt bölümlerle de uğraşan birisi olmalıdır, kişiliğin ve siyasal bağlamın önemi arasında bir denge kurma anlayışına sahip birisi olmalıdır. Ne yazık ki Robert Tucker, Stalin hakkındaki kendi anıtsal çalışmasıyla uğraşmaktadır.

Bu nedenle, bu Tefsir yükümlülüğünü ben üstlendim, Tucker'ın *Ne Yapılmalı*? hakkındaki ferasetli tasvirinin işaret ettiği yolu izlerken, bu çalışma sırasında ondan çeşitli kereler alıntı yaptım. Hatırlıyorum, Princeton'a getirdiğim elli ciltlik Lenin'in toplu eserleriyle geri döndüğümde Bob beni tebrik etmişti. Son zamanlarda ise beni sadece bu çalışmada teşvik etmekle kalmadı, bunu yazmaya *mecbur* olduğumu da söyledi. Bu nedenle, bu kitabı Robert Tucker'den başka hiç kimseye ithaf etmeyi hayal edemiyorum.

Montreal, Mayıs 2005

Tefsir

Giriş

Ve ekincinin biri tohum ekmeye çıktı.

İncil'lerden gelen bu görüntü beklenmedik şekilde *Şto delat?* broşüründe ortaya çıkıyor; tam yüz yıl önce filizlenmekte olan Rusya Sosyal-Demokrat Partisi saflarındaki politika ve liderlik üzerine ölesiye mücadelenin bir parçası olarak yayınlanmış bir siyaset broşüründe. Ekinci kıssasıyla doğrudan şekilde işaret edilen ise bu mücadeledeki tartışmalı konular. Tüm taraflar işçiler arasında Sosyal-Demokrat mesajın tohumlarının atılması hususunda hemfikirdiler. Keza tüm taraflar, tohumların nihayetinde işçilerin devrimci mücadelesinde meyve vereceğinden de emindiler. Ancak orta yerde birçok zorlu seçenek bulunmaktaydı: Otokrat Rusya'da tohumların serpilmesinin en iyi yolu nedir? Çağrının hangi kısımları derhal kök salacak ve hangi kısımları çorak topraklara düşecektir? Tohumu ekmek için hangi koşullar uygundur ve bunların üstesinden nasıl gelinebilir?

Broşürün yazarı, henüz kullanmaya başladığı bir takma adla kimliğini gizlemekteydi. Yine de siyasal profili, anlama kabiliyeti olan bir okurun gözünde aşikârdı. Karşımızda güçlü Almanya Sosyal-Demokrat Partisinden esinlenmiş ve o modeli otokrat Rusya'nın epey farklı koşullarına mümkün olduğunca aktarmaya kararlı bir Rus devrimci aktivist vardı. Bu modelin uygulanabilirliği konusunda şüphe duyan Rusya'daki kuşkucu seslere kararlı şekilde karşı çıkıyordu.

Rus işçilerinin hızla devrimci bir bakış açısı yakalamakta olduğundan öylesine emindi ki Rusya'daki genç ve tecrübesiz Sosyal-Demokrat aktivistlere devrimci mesajı yayarak mucizeler yaratabileceklerine dair söz vermişti. Siyasal programının merkezinde, en önemli ihtiyaç olarak Rusya'ya siyasal özgürlüğü getirme üzerine tutkulu bir ısrar yer alıyordu.

Şto delat? hitap ettiği dar bir izleyici topluluğu arasında sağlam bir başarı kazandı. Bununla birlikte, broşürde ortaya konan sorulara verilen cevaplar, 1901-2'de Rusya Sosyal-Demokrat hareketinin somut koşullarıyla güçlü şekilde bağlantılıydı. Bu nedenle, kitap yalnızca kısa süreliğine yaygın biçimde okundu. 1903'te Rus Sosyal Demokratları bir çeşit ulusal bir parti örgütü kurdular. 1905'teki bir devrim Rusya'daki siyasal manzarayı dönüştürdü. Şto delat? hiç değilse geçen yılın broşür savaşlarındaki bir salvo olarak hatırlandı. Broşürün yazarı bile 1907'den sonra ondan hiç söz etmedi.

1917'de bu yazar –"N. Lenin" takma adıyla yazan Vladimir Ulyanov– Sovyet Rusya'nın yeni politik sisteminin kurucusu oldu. Bu siyasal sistem, yüzyılın geri kalan bölümlerinin çoğunda devam ettiğinden dolayı –ve var olduğu süre boyunca bu sistemin hem kazanımları hem suçları dünyayı şoke edip korkuttuğundan dolayı– sistemin kurucusunun inançlarına ve bakış açısına çok dikkat edildi. Sonunda, özellikle Sovyet yönetimi Lenin'in önemli eserlerini büyük Avrupa dillerine çevirdiği 1920'lerin sonlarından sonra, tüm ilgi uzun süredir unutulmuş olan Şto delat? broşürü üzerinde toplandı. Şto delat?'ın İngilizce çevirisi için seçilen başlık şöyleydi: *What Is to Be Done?* [Ne Yapılmalı?]

Batı'daki birçok kimsenin hissettiği gibi, o muazzam siyasal deneye yol açan inançların kaynağı burada yatıyordu işte. Ders kitaplarında Ne Yapılmalı? Bolşevizm'in kuruluş belgesi olarak yüceltildi. Sovyet Rusya konusundaki en ünlü Amerikalı uzmanlardan birisinin sözleriyle, Ne Yapılmalı?'nın savı ve tadı Sovyet sisteminin değer ve inançlarına yedirilmiş durumdaydı. Bu durum Stalin ve Lenin'in açıklamalarında olduğu kadar Hruşçov'un açıklamalarında da belirgindir."[1]

Böylece *Ne Yapılmalı?* (*NY?*), herkes için Lenin'in inançlarına bir giriş kitabı ve Bolşevizmin özünü anlamak için temel bir öğretim aracı haline geldi. Ama daha kötü bir seçim olamazdı. *NY?*, çok

1. Ulam 1962, s. 615.

belirgin bazı muhaliflere ağızlarının payını vermek ve yalnızca geçici öneme sahip bazı çok spesifik politikaları savunmak için kaleme alınmıştı. Kesinlikle Lenin'in temel inançlarını on yıllar sonra okurlarına netleştirmek niyetiyle yazılmadı. Bu inançları bulup çıkarmak istiyorsak, hedeflediği okur kitlesiyle paylaştığı varsayımlar bağlamındaki politika tercihlerinden ve savlarından bunları çıkarsamak için dolambaçlı yolu izlemeliyiz. Ve yine de bu bilgi İngilizcede veya aslında herhangi bir dilde ulaşılabilir hiçbir yerde mevcut değil; öyle ki eğitimli uzmanlar bile metinle uğraşıp durmakta ve onu yerine oturtmayı beceremememektedir. Uzmanı bile korkutan böyle bir metinle karşılaşmak pedagojik bakımdan yeni başlayan için çok aksi bir durumdur!

Uzmanlar, *NY?*'yi Bolşevizmin kurucu belgesi ve Lenin'in ilk bakış açısının özünü ortaya koyduğu kitabı olarak görüyorlardı. Ancak uzmanlar bile bunun üzerinde doğru bir bağlam bilgisine sahip olmadan çalıştılar; özellikle uluslararası Sosyal Demokrasinin geniş bağlamı ile 1901'in sonundaki Rus Sosyal Demokratları arasındaki polemik kavgasının küçük bağlamı hakkındaki bilgi. Açıkçası *NY?*'yi yanlış okudular ve dolayısıyla Lenin'i de yanlış anlamış oldular ve ardından Lenin'in bu imajını başarılı şekilde ders kitabı statüsüne yükselttiler.

Sonuç olarak, *NY?*'nin ders kitabı statüsü, Lenin üzerine ciddi şekilde yeniden düşünülmesinin başlıca engeli, çünkü herkes, Lenin'i temsil eden temel bir fikre sahip olduğunu düşünüyor. Ancak kitabı bağlamına yerleştirmeye gayret edersek, bu engel bir köprü haline dönebilir. Bu tefsirin ve yeni tercümenin amacı, işte bunu yapmak için gerekli temel geri plan bilgisini sağlamaktır. Daha sonra da ders kitaplarındaki Lenin'in tam tersine yakın bir Lenin'i kelimesi kelimesine yeniden keşfedeceğiz.

LENİN: BİR RUS SOSYAL DEMOKRATI

Her ne kadar *NY?* belirli bazı konulara odaklanmış olsa da, onu canlı kılan temel inançlar, en azından I. Dünya Savaşı'ndan önce, Lenin'in yazılarının tümünde yansıtılan temel inançların aynılarıdır. Bu inançlar, elbette Lenin'in de kendisi için kullanabileceği unvanı kullanarak şöyle özetlenebilir: bir Rus Sosyal Demokratı. Sosyal Demokrat olarak düşünülmesi gerekir, çünkü onun temel ilham kaynağı Batı Avrupa'daki Sosyal-Demokrat işçi hareketiydi.

O bir Rus Sosyal Demokrat olarak düşünülmelidir, çünkü temel projesi, koşullar elverdiğince Batılı Sosyal Demokrat partilere çok benzeyen bir partinin Rusya'da inşa edilmesine katkıda bulunmaktı –ve koşulların uygun olmadığı durumda da, Çarı devrim yoluyla alaşağı ederek o koşulları değiştirmekti.

Ortodoks Marx temelli Sosyal Demokrasiyi oluşturan inanç paketlerini, kurumsal modelleri ve politik stratejileri tanımlamak için "Erfurtçu" terimini uydurdum. Erfurt, Sozialdemokratisches Partei Deutschland'ın (SPD-Almanya Sosyal Demokrat Partisi), 1891'de Bismarck'ın baskılayıcı anti-sosyalist yasasına karşı zaferlerini kutladığı ve ayrıca yeni bir programı kabul ettiği bir kongre düzenlediği Alman kentiydi. Bir Erfurtçu ise, SPD'yi model parti olarak kabul eden, Erfurt Programını Sosyal-Demokrat misyonun yetkili bir ifadesi olarak kabul eden ve Karl Kautsky'nin etkileyici tefsiri Erfurt Programı'nı Sosyal Demokrasinin yetkili bir tanımı olarak kabul eden bir kişidir. Lenin de her konuda tutkulu bir Erfurtçu idi.

Sosyal Demokrasinin kendisi için tanımladığı misyon, işçileri kendi dünya ölçeğindeki tarihsel görevlerinden, yani devlet iktidarını bir sınıf olarak ele geçirmek ve bunu sosyalizmi başlatmak için kullanmak konusunda haberdar etmekti. Kautsky'den bir imge ödünç alırsak, Sosyal Demokratlar proletaryaya müjde getiriyorlardı ve proletaryanın da bunu kabullenmesini ve buna coşkuyla (hemen değilse de yakın gelecekte) tepki vermesini bekliyorlardı. Görevlerini yerine getirmek için, Sosyal Demokratlar, proletaryaya aydınlanma ve örgütlenme sağlamaya adanmış yeni bir parti yarattılar. SPD'de somutlandığı haliyle, bu yeni parti, sosyalizmin nihai hedefine kesin bağlılığa sahipti, merkeziydi ve disiplinliydi, mümkün olduğunca demokratikti ve uzmanlaşmanın ve işbölümünün etkin biçimde kullanılmasına olanak tanıyacak şekilde ülke çapında bir ölçekte örgütlenmişti.

Lenin bütün bunları Rusya'dan gözlemledi ve onun bir parçası olmak istedi. Ancak Sosyal Demokrat modelin Rusya'ya uygulanması için büyük ve bariz bir engel vardı. Bu engel, Rusya'nın geri kalmış sanayi gelişimi ve şehir proletaryasının nispeten küçük boyutta olması değildi. Sosyal Demokratlar bakımından bu nispeten küçük proletaryayla bile yapmaları gereken epey iş vardı. Hayır, engel siyasal özgürlüğün olmamasıydı. Siyasal özgürlük, Sosyal Demokrasi için ışık ve hava demekti. Siyasal özgürlük olmaksızın,

enerjik bir siyasal katılım, ülke çapında örgütlenme, gelişkin bir basın, yani aslında Sosyal Demokrasinin dünya ölçeğindeki tarihsel misyonu için proletaryayı aydınlatmayı ve örgütlemeyi amaçladığı tüm yollar imkânsızdı.

Lenin, çoğunlukla naif Rus aktivistlerine Çarlık baskısı altında Batı tarzında demokratik bir kitlesel hareketin imkânsız olduğunu sabırsızlıkla anlatırken resmedilir. Ancak hiç kimse o kadar naif değildi. Herkes, Sosyal-Demokrat modelin tam olarak uygulanmasının ancak Çarlığın devrilmesinden sonra mümkün olduğu açık gerçeğinin farkındaydı. Gerçek tartışma, modelin bütünüyle Çarlık Rusya'sına uygulanabilir olup olmadığı ve eğer öyleyse, ne derece uygulanabilir olduğu hakkındaydı. Bu koşullar altında bile kitle hareketine benzeyen bir şey mümkün müydü? Olumlu bir cevap, işçilerin Sosyal-Demokrat çağrıya karşı duyarlı olduklarına ve yeraltı aktivistlerinin, hem işçi ortamında kök salabilir olmasına hem de polisin eliyle yapılan yıkımdan kurtulabilen ülke çapında bir siyasal örgüt inşa etme ve sürdürme kabiliyetine dair bazı sağlam varsayımları gerektiriyordu.

Bu sorular üzerine yapılan tartışmalar esas olarak ampirik nitelikte, Rusya'da uygulanabilir olan ve olmayan hakkında politik bir değerlendirmeydi. 1890'ların ortalarında gerçek hayatta Sosyal-Demokratik bir yeraltı organizasyonu inşa edilmesiyle ve yeraltı örgütünün fırsatları ve sınırlamalarının daha belirgin hale gelmesiyle tartışmanın şartları da değişti. Lenin, Rus Sosyal Demokrasisi içindeki bu konulardaki çeşitli çatışmaların her birine kolayca yerleştirilebilir. Her zaman, kitlesel bir yeraltı Sosyal-Demokrat hareketinin ampirik olarak mümkün olduğuna dair en özgüvenli varsayımlarda bulunan taraftadır. Bu konuda Rus devrimcileri arasında Marksistler, 1890'ların ortasında, popülistlerden (halkçılardan) daha özgüvenliydiler. Marksistler arasında ise ortodokslar "ekonomistler"den daha özgüvenliydiler. Ortodokslar arasında da, *İskra* grubu, liderlikte esas rakipleri *Raboçeye delo* grubundan daha özgüvenliydi. *İskra*'cılar arasında Bolşevikler, Menşeviklerden daha özgüvenliydi. Bolşevikler arasında Lenin, Bolşevik hizbin birçok yeraltı praktik'inden daha özgüvenliydi.

Aşağıdaki tefsirin çoğu, bu çatışmaları tanımlamaya ve alınan çeşitli tutumların altında yatan ampirik varsayımları öne çıkarmaya ayrılmış durumda. Rus Sosyal Demokratları, polis devleti koşullarında bir kitle hareketinin yaşanabilirliği hakkında neye

güvenebilirdi? Bu konuda bir kaynak, Lenin'in sıklıkla bu bağlamda kullandığı bir deyimle, "tüm ülkelerin tarihinin" özel bir okunmasıydı, başka bir deyişle Batı Sosyal Demokrasisinin ilham verici örneğinin kullanılmasıydı. Batı Avrupa'daki işçi sınıfı da başlangıçta dağınık ve örgütsüzdü, o da baskılayıcı koşullar altında inlemişti –ancak Sosyal Demokrasi bu durumun üstesinden gelebilmiş ve işçi sınıfını sağlam bir siyasal güç haline getirmişti.

Özgüven, Rusya işçilerinin Sosyal-Demokrat mesaja duyarlılığı konusundaki iyimser varsayımlara da dayanabilirdi. Lenin, genel olarak, "ileri işçilerin" zaten kendilerini Sosyal Demokratlara adamış olduklarını ve bu ileri düzeydeki işçilerin mesajı daha da yaygınlaştırmak için ideal bir konumda olduklarını ileri sürdü, çünkü diğer işçiler tarafından doğal liderleri olarak kabul edileceklerdi.

Nispi bir özgüven, ayrıca yeraltı örgütlerinin hayatta kalma kabiliyeti konusundaki iyimserlikten de kaynaklanabilir. Yeraltı komiteleri polis tarafından sürekli dağıtılmaktaydı (üç ya da dört ay onlar için tipik bir yaşam süresiydi), yerel örgütler arasında açık iletişim imkânsızdı, bu arada grevler, gösteriler ve dilekçe kampanyalarının hepsi yasadışıydı. Yeraltındaki örgütlerin istikrarından tamamen emin olabilmek için, aktivistlerin sürekli katılımı hakkında, adanmışlıkları hakkında, polisi kurnazlıkla atlatma kabiliyetleri hakkında ve işçi çevresinde koruyucu köklerin salınması olasılığı hakkında oldukça kahramanca varsayımlar yapmanız gerekiyordu. Lenin tüm bu varsayımları yaptı. Yeraltındaki aktivistlerin profesyonelliklerini artırmaya yönelik mücadele vermiş olması gerçeği, Lenin'in onların becerilerini bileme kabiliyetine sahip olduklarına inandığını ve bunun da hayatta kalma değerinde bir karşılığının olacağına inandığını –hiç de genel olarak paylaşılmayan fikirlerdi bunlar– ortaya koymaktaydı

Nihayet özgüven, Sosyal Demokrasinin rehberliğindeki kitlesel bir yeraltı hareketinin Rus toplumunun geri kalanı üzerinde yapabileceği muhtemel etkiyi esas alabilirdi. Eğer Rusya devrimci bir kriz dönemine giriyorsa, Rus toplumunun neredeyse tamamı Çara karşı öfkeleniyorsa, eğer herkes kendi radikal memnuniyetsizliğini ortaya koymadan önce Çara karşı bir takım kitle eylemleri bekliyorsa, eğer bir yeraltı örgütü sadece işçilerden değil, tüm gruplardan destek alıyorsa, o zaman, aslında, acınacak ölçüde küçük ve zayıf bir Sosyal-Demokrat örgüt bile büyük bir etki yapabilir ve Rusya'nın

devrimci dönüşümüne hakikaten önderlik edebilirdi. Lenin için, bütün bu "eğerler" birer gerçekti.

Sıklıkla gözlemlendiği üzere, Lenin tüm enerjisini "devrime" adamıştı. Ancak, kendi başına bu gözlem çok soyuttur ve oldukça yanıltıcıdır. Lenin, mutlakıyetçiliği yok edecek ve Rusya'ya siyasal özgürlük getirecek olan eli kulağında bir Çar karşıtı devrim için uğraşıyordu. Bunu ifade etmenin bir yolu, onun bir "burjuva devrim" için çalıştığını söylemektir. Ama bu ifade, her ne kadar doğru görünse de, gelmekte olan devrimin olumsuz ve sınırlı özellikleri söz konusu olduğunda Lenin bakımından yanıltıcı bir vurgu olmaktadır. Kariyerinin bu noktasında, Lenin, siyasal özgürlüğün tutkulu bir savunucusuydu; özellikle de "beş S" denilen şeyin: svoboda slova, soyuzov, sobraniy, staçek (ifade, örgütlenme, toplanma, grev özgürlüğü). Siyasal özgürlük için savaşmayı arzuluyorsanız, sosyalizme düşman olsanız bile Lenin'in müttefiki olurdunuz. Siyasal özgürlük hedefini herhangi bir şekilde küçümsüyorsanız, kararlı bir sosyalist olsanız bile Lenin'in düşmanıydınız.

Siyasal özgürlüğe bağlılık, onun Erfurtçu sadakatini ve Rusya hakkındaki kendinden emin varsayımlarını doğrular. Marx, Engels ve Kautsky –Lenin'in üç önemli otoritesi– bunların hepsi siyasal özgürlüğün proletarya ve mücadelesi için ışık ve hava kadar önemli olduğunu vurgulamışlardı. Siyasal özgürlük kendi başına bir amaç değildi, ancak sosyalist hedefi gerçekleştirmek için mutlaka gerekli bir araçtı. Bu yüzden burjuva siyasal özgürlük burjuvaziye bırakılmayacak denli çok önemliydi ve bu yüzden Kautsky'nin yetkin yazıları siyasal özgürlüklerin genişletilmesi mücadelesinde tüm halkın lideri olarak Sosyal Demokrasinin rolünü tanımlamaktaydı.

Marx merkezli Sosyal Demokrasinin Rusya'daki devrimciler arasında yükselişi, önemli ölçüde politik bir devrimin bir toplumsal devrimden önce gelmesi gerektiği yönündeki artan inançtan kaynaklanıyordu. 1870'lerin halkçı devrimcileri, genel anlamda siyasal özgürlüğün etkileri konusunda çok kötümserdiler. Siyasal özgürlük, burjuvaziye kitlelere daha fazla erişme imkânı sunmaz mıydı ve böylece onların yozlaşmasına ve yanıltılmalarına fırsat vermez miydi? Ve aslında işçilerin devrimci eğiliminden şüphe duyan herhangi birisi, en azından sosyalistler kadar ve muhtemelen daha fazlasıyla, muhafazakârlara ve liberallere fayda sağlayacak bir siyasal özgürlük için savaşmayı sakıncalı bulacaktı. Ancak bu

kesinlik, mutlakıyetçiliği yıkacak bir devrim için kararlı şekilde uğraşan Lenin'i besbelli ki rahatsız etmiyordu.

Lenin'in Erfurtçu sadakati ve Rusya hakkındaki kendine güvenen varsayımları, ürettiği her şeyde, *NY?*'nin yazımından önce, yazımı sırasında ve sonrasında bulunabilir. Ve bunlar aynı zamanda *NY?*'nin tüm argümanlarını da yapılandırırlar. Bunu açıkça görmek için Lenin'in *NY?*'yi yazmak için oturduğu 1901'in sonlarında karşılaştığı duruma, mikro-bağlama bakmalıyız. Lenin'in önceliği ve polemik gayreti, birçok okurun Lenin'in bir krize tepki gösterdiğini düşünmesine yol açtı. Onun bir fırsata tepki verdiğini fark ettiğimizde, argümanı oldukça farklı bir yere ışık tutacaktır.

Bu fırsat hissinin esas nedeni Rusya'da yaklaşan devrimci fırtınaydı. Genç Sosyal Demokrat Boris Gorev, birkaç yıllık Sibirya sürgününden sonra Ağustos 1902'de [Başsız Süvari] Rip Van Winklevari (Washington Irving'in bir eserinin kahramanı. 20 yıl uyuduktan sonra, uyanıp tamamen değişmiş bir dünya gören adam-ç.n.) bir deneyimle Avrupa Rusya'sına geri dönüyordu. 1897'de Rusya'yı terk ettiğinde, Petersburg'da tek bir grev bile Sosyal-Demokratlar için sevinç sebebiydi. Döndüğünde, tüm ülke Çarın uzun süredir beklenen devrilişinin kenarında gibiydi. Gorev, –artık Liber diye bilinen ve Yahudi Bund'un liderlerinden birisi olan– küçük kardeşi Mihail ile görüştüğünde, kardeşinin devrimin nihayet geldiğine dair güvencesi ile sarsıldı.[2]

İşte bu heyecan hissi yaygın şekilde paylaşılmaktaydı. Bir siyasal göçmen gazetesi Nakanune [Arifesinde] başlığını taşıyordu. Sosyal-Demokrat bir *İskra* eleştirmeni olan L. Nadejdin, grubunun gazetesine Kanun revolyutsii [Devrim Arifesi] adını koymuştu. 1903-4 yıllarında Amerika'da verdiği derslerde Pavel Miliukov, izleyicilerine Rusya'nın devrimci bir mayalanma halinde olduğunu anlatıyordu. Bu dersleri esas alan kitabı –duruma denk düşer şekilde Rusya ve Kriz başlığını taşıyordu– devrimci fırtına atmosferini yaratmada özellikle işçi militanlığının rolünü vurgulamaktaydı.[3]

Lenin gibi Sosyal Demokratlar, işçi militanlığının yükselişi ve onun Rus toplumunun geri kalanı üzerindeki canlandırıcı etkisiyle daha da cesaretlendiler. *NY?*'nin her z aman arka planında Lenin'in yeraltı gazetesi *İskra*'daki editör arkadaşlarından biri olan Vera

2. Gorev 1924, s. 44, 49.
3. Miliukov 1962.

Zasuliç'in işçi gösterilerini Alman okurlara tarif ederken parlak şekilde dile getirdiği şu heyecan duygusu vardır:

> Yeni devrimci Rusya, devrimci cesaretin büyümesidir ve mevcut iktidarlara boyun eğmeye itirazdır, yasadışı edebiyatın büyük ölçekte yaygınlaştırılması ve buna yönelik talebin sürekli artmasıdır, çok sayıda tutuklamalara rağmen örgütlü Sosyal Demokrasi saflarında birleşerek ve büyüyerek hızlanması ve kolaylaşmasıdır, halk kalabalıkları tarafından gerçekleştirilen sokak gösterilerinin ta kendisidir, öğrenci protestolarını destekleyen binlerce insanın gücüdür, bu yıl [1902] Rusya'nın her tarafından duyulan "Kahrolsun otokrasi!" sloganını atan muazzam kitlelerdir –ve bu slogana da toplumun geri kalanı tarafından itiraz edilmemiştir. İşte bütün bunlar, hükümeti ve hükümete sadık olanları, düşmanlarının sayısının ne ölçüde kontrolsüz ve fırtına yaratacak şekilde büyüdüğünü, parayla tutulmuş kendi savunucuları ile halk kitleleri arasındaki çelişkinin ne ölçüde uzlaşmaz olduğunu anlamaya zorluyor.[4]

Bütün bu faaliyetler, Lenin'in *İskra* grubunun Sosyal-Demokrat rakiplerine göre konumunu güçlendirdi. Miliukov'un Rusya ve Krizi kitabında belirttiği gibi, *İskra* etrafında kümelenmiş "ortodoks" Marksistlerin başarısı, "onların eğiliminin tüm hareketin yükselen çizgisiyle örtüşmesiyle ve Rus sosyalistlerinin giderek artan devrimciliğinin tüm eğilimi tarafından güçlü şekilde desteklenmesi gerçeğiyle kolaylıkla açıklanmaktaydı."[5]

Lenin bu gelişmelerden memnundu. 1901 yılının sonlarında, *NY?*'yi kaleme aldığı günlerde şunları yazdı:

> Gelişmiş devrimci sınıftaki heyecanın diğer sınıflara ve toplum katmanlarına nasıl iletildiğini, bu heyecanın öğrenciler arasında sadece inanılmaz bir devrimci ruhun yükselişine değil, aynı zamanda şimdilerde başlayan köydeki uyanışa da yol açtığını gördüğümüzde, öncülük ettiğimiz işçi hareketinin evrensel gücüne dair yeni bir inanca sahip olabiliriz.[6]

Ancak, eğer "ekonomizm" –yani siyasal özgürlüğün Rusya Sosyal Demokrasisi için acil bir hedef olmaktan çıkarılması– 1901 itibarıyla sallantıdaysa, Lenin neden *NY?*'yi ona karşı bir polemik yapmaya adamıştı? Bu sorunun cevabı basit: Öyle yapmadı. *NY?*'deki polemik ekonomizme karşı değildir, *İskra*'nın liderlik konusundaki rakiple-

4. Zasulich 1983b, s. 378 (orijinali şurada: *Neue Zeit* 1902).
5. Miliukov 1962. Ayrıca bkz. Miliukov'un çoğunlukla olumlu içerikteki *NY?* eleştirisi; bu eleştiriyi çevirerek Bölüm Üç'e ek olarak koydum.
6. Lenin 1958-65, 5, s. 334 (*İskra*'nın kardeş gazetesi *Zarya*'da yer alan bir makaleden, No. 2/3, yayım tarihi Aralık 1901).

rini (*Raboçeye delo* grubunu) dövmek için ekonomizmi sopa olarak kullanan bir polemiktir. Lenin, şayet rakiplerini "ekonomist" diye yaftalarsa, onların gözden düşeceğini isabetli şekilde varsaymıştı. *Raboçeye delo* grubu yüksek sesle –ve bence haklı olarak– ekonomizmle alâkaları olduğunu inkâr ettiler. Lenin'in, 1900-3 yılları arasında *İskra* için yazdığı yaklaşık elli makaleye bakıldığında ekonomizme yönelik olanlarını bulmak çok zor, oysa terörizm ya da partideki milliyetçiliğe karşı polemikler öne çıkıyor.

Raboçeye delo'ya yöneltilen polemikler, çoğunlukla, kitabın orijinal planında (Bölüm Beş'te açıklanan koşullara bağlı olarak) gösterilmiş iki kısa bölümle sınırlıdır. *NY?*'nin yapılacak işlere dair kısmı, Lenin'in kendi olumlu politika önerileri lehine kanıtlar sunduğu üç uzun bölümden oluşuyor. Bu öneriler, belirli bir ajitasyon tekniğinin ("siyasal suçlamalar") önceliği, parti örgütlerinde hüküm süren "zanaatkârlık sınırlamalarını" aşmanın önceliği ve mevcut yerel örgütlerin etkili bir ulusal örgütlenme olarak bir araya getirilmesinde bir parti gazetesi kullanmanın önceliği konularını içeriyor. Fakat yine de, bütün bu öncelikler, krizden ziyade bir fırsat anlamıyla ortaya çıkmaktaydı. Lenin'in bakış açısına göre, ülke çapında bir parti örgütünün temelleri atılmıştı, gerçekten kitlesel bir yeraltı hareketinin yaşayabileceği gösterilmişti. Geride kalan tek şey, Rusya çapında birleşmeye doğru bir sonraki mantıklı adımı atmaktı.

Lenin, her ne kadar yayınlanmamış olsa da, 1899'da ilk politika paketinin sunumunda, yeraltındaki Sosyal Demokrasinin geçmişteki başarılarını ve gelecekteki büyük potansiyelini şöyle tarif ediyor:

> Rus işçi hareketi şu an kendisini bir geçiş döneminde buluyor. Batı bölgelerinde, Petersburg, Moskova, Kiev ve diğer şehirlerde işçilerin Sosyal-Demokrat örgütlerinin görüldüğü mükemmel bir başlangıç, "Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisi"nin (1898 ilkbaharı) kurulması ile taçlandırıldı. İleriye doğru bu devasa adım atıldıktan sonra, Sosyal Demokrasi tüm güçlerini tüketmiş ve daha önceki ayrı yerel örgütlerin parçalanmış çalışmalarına geri dönmüş gibiydi. Parti yok olmamıştı –yalnızca güçlerini derlemek ve tüm Rus Sosyal Demokratlarını birleştirme çalışmalarını güvenli bir zeminde yapmak için içeriye dönmüştü. ...

Rusya'daki yerel Sosyal-Demokrat çalışmaları oldukça yüksek bir seviyeye ulaştı. Sosyal-Demokrat fikirlerin tohumları Rusya'nın her yerine serpildi; işçi bildirileri –Sosyal-Demokrat yayının birincil biçimidir– artık Petersburg'dan Krasnoyarsk'a, Kafkaslardan

Urallara kadar bütün Rus işçiler tarafından bilinmektedir. Eksik olan tek şey tam da bu yerel çalışmayı tek bir parti çalışması haline getirmektir.[7]

Bu vurgulanan aciliyet, fırsat ve heyecan duygusu nedeniyle, *NY?*'nin ilk okurlarının çoğunun gözünde, o kitap öfkeli polemiklerinin üstünde ve ötesinde onlarla iletişim kuran ilham verici niteliklere sahipti. İlk okurlardan birisi, N. Valentinov, aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştı (değerlendirmesi çok daha değerli, çünkü Valentinov yollarını Lenin ile çok erken ayırdı):

Parti Tarihi Enstitüsü'nün Kiev bölümü tarafından 1926'da yayınlanan 1901-3 Kiev devrimci hareketi broşüründe Vakar şunları yazmıştı: "Politeknik öğrencisi Volskiy [= Valentinov], o dönem Sosyal-Demokrat Komite'nin çalışmalarında son derece aktif bir rol oynamaktaydı. Atletik yapılı, sağlıklı ve neşeli bir gençti. Enerjik ve açık sözlü doğası onu her zaman cesaret ve kararlılık ve bazen de beceri ve fiziksel güç gerektiren en tehlikeli ve farklı girişimlere sevk etti. Mücadele, risk ve tehlike Volskiy yoldaşı cezbetmekteydi."

"Gençlik" kelimesini bir yana bırakırsak (ki ben kendi yaşımdan daha genç görünürdüm), açıklama genel olarak doğrudur. Buradan alıntı yapmamın tek nedeni o yıllarda bu durumun hepimiz için aynı şekilde geçerli olmasıydı. "Cesaret ve kararlılık" hepimiz için ortak özellikti. Bu nedenle *Ne Yapmalı?* tam da bize ait notaları seslendiriyordu ve onun mesajını pratiğe geçirmek için çok istekliydik. Bu anlamda, o zamanlar yüzde yüz Leninist olduğumuz söylenebilir.[8]

İŞÇİLERE DAİR ENDİŞE

> [Rus] Marksistleri, 1870'lerde radikalleri bezdiren ve kendilerine kalıcı engel teşkil edecek bir sorunla karşı karşıya kaldılar: kitlelerin siyasal ataleti. Birçok Rus radikalinin saygı duyduğu *narod* (halk), aktivizme doğru ilerlemeyi reddediyorsa, nasıl devrim yapılabilirdi ki?... Lenin kitlelerin siyasal ataleti meselesine yöneldi ve bunu 1902'de en kapsamlı haliyle *Ne Yapılmalı?* broşüründe çözümledi.[9]

Amerikalı seçkin tarihçi Abraham Ascher'in bu sözleri bizi aniden duraksatıyor. Ascher, az önce tanımladığım aynı Lenin'den

7. Lenin 1958-65, 4, s. 187-8.
8. Valentinov 1968, s. 27. Valentinov'un *NY?* üzerine tartışmasının tamamı çok değerlidir.
9. Ascher 1988, s. 37.

söz ediyor olabilir mi? Aynı *NY?*'den söz ediyor olabilir mi? Devrimci bir kabarmanın ortasında *NY?*'yi yazan, kendinden emin ve heyecanlı bir Lenin tanımlamıştım. Ascher ise, neyin yanlış gittiğini anlamaya çalışan umutsuz, endişeli bir Lenin'i anlatıyor.

Aslında aynı Lenin ve aynı *NY?* hakkında konuşuyoruz ve dahası burada Ascher, bilgili uzmanların güçlü şekilde mutabık kaldığı bir uzlaşı görüşünü dile getiriyor. Bu uzlaşıya ben "ders kitabı yorumu" diyorum, çünkü en azından 1950'lerin ortalarından itibaren *NY?*'nin böyle okunması, siyaset bilimi ve Rusya tarihi ders kitaplarına ve oradan da Lenin'den söz etmek için gerekçesi olan neredeyse bütün ikincil değerlendirmelere doğru kendi tarzını yaratmıştır. Bu okumanın metinsel temelinden alınan iki veya üç paragraf, ders kitabından popüler tarihe ve uzmanlaşmış monografiye, oradan da tekrar geriye dönerek bitmeyen bir çevrime dönüşür.

Ders kitabı yorumuna dair açıklamamda, kendilerini gerçeklere dayanan tarih araştırmaları ile destekleyen yazarlarla kendimi kısıtlayacağım. Bu yazarlar, akademisyenler ve aktivistler olmak üzere iki gruba ayrılabilir. Ders kitabı yorumunun temelini oluşturan akademik tarihçiler savaş sonrası Sovyet araştırmalarında ilk kuşakta yer alıyor: Leopold Haimson, Alfred G. Meyer, Adam Ulam, Leonard Schapiro, John Keep, Samuel Baron, Allan Wildman, Israel Getzler, Abraham Ascher, Richard Pipes, Jonathan Frankel. Tam zamanlı Sovyet uzmanı olmasalar da Barrington Moore ve Herbert Marcuse de bu listeye aittirler.[10]

Bu uzmanlar tarafından 1950'lerden başlayarak ve 1970'lerin başında artık miadını doldurarak yazılmış monografiler, Lenin'in *NY?*'yi yazdığı dönemdeki devrimci hareket ve işçi hareketinin çeşitli yönlerine adanmıştır. *NY?*'nin kendisi de bu kitaplarda garip bir rol oynamaktadır. Bir yandan, bir metin olarak *NY?*'nin kapsamlı şekilde incelenmesi söz konusu değildir. Öte yandan, *NY?* şaşmaz

10. Wolfe 1948, Meyer 1957, Geyer 1962, Baron 1963, Keep 1963, Ulam 1965, Wildman 1967, Getzler 1967, Frankel 1969, Schapiro 1987 [1969], Ascher 1972, Moore 1956, Marcuse 1958, Haimson 1955. Leopold Haimson kısa bir süre önce Lenin hakkında 1955 tarihli son derece etkili çalışmasının bazı sonuçlarını değiştirdiği makaleler yayınladı (Haimson 2004, s. 61-2), fakat ders kitabı yorumundan tamamen kopmuş değildir. Tefsirimdeki yardımcı referanslar yalnızca Haimson'un yakın tarihli makalelerine yapılmıştır: Haimson 1999, Haimson 2004, Haimson 2005. Kategorileştirmesi bir nebze zor olanı da Harding 1977'dir. Harding, akademik geleneği kıyasıya eleştirir, ancak sonuçta "işçilere dair endişe"den de uzaklaşmaz (daha fazla tartışma için bkz. Lih 2003).

şekilde bu kitapların anlatım dayanağı denilebilecek şeyleri sağlar. Oysa Lenin, *NY?*'de ve *NY?* aracılığıyla ilk kez kendisini açığa vurmakta ve bir akl-ı faal (demiurgos) olarak Bolşevizmi yaratmaktadır.

1970'lerde, Troçkist gelenekteki aktivistler kendi tarihsel temelli *NY?* okumalarını yayınlamaya başladılar. Tony Cliff, John Molyneux ve son zamanlarda Paul Le Blanc gibi yazarlar kısmen akademik uzmanlara tepki olarak, ama esasında kendi zamanlarındaki hareket için Leninist dersler çıkarma arzusuyla yazdılar.[11] Lenin'e karşı tutumları çok lehtedir, ancak tamamen eleştiriden muaf da değildir. Kendileri ile akademisyenler arasındaki siyasal farklılıklara rağmen, *NY?* yorumunda, ders kitabı yorumu savunucuları arasına aktivistlerin katılmasını meşrulaştırma bakımından, yeterince çakışma da var. Akademik yoruma katılan aktivist tutumu şöyle özetlenebilir: "Evet, ama..." Evet, *NY?*, işçilere karşı gerçekten bir güvensizlik sergiliyor, entelektüellerin rolü üzerine vurgu yapıyor vb; ancak, her şeyden önce, Lenin'in bir derdi vardı, tek taraflı olsa da bir derdi vardı ve ikincisi, daha sonra vurgusunu kökten değiştirdi. Önce *NY?*'nin akademik okumasını ve ardından aktivist tepkiyi tanımlayacağım.

Ders kitabı yorumlamasının temel ilkesi şudur ki, *NY?* Lenin'in "işçilere dair endişesi"ni ifade etmektedir.[12] Bu kitapta Lenin, "kitleye olan güvensizliği, sosyalist bilincin pek az kişiye verildiğine dair inancı" sergiliyor.[13] Lenin'in, işçilerin doğal reformist eğilimleriyle ilgili kötümser varsayımı, onun diğer teorik ve örgütsel yeniliklerini yapmasına neden olan şeydir.

Lenin'in bakış açısının bu açıklaması için metinsel temel, onun "kendiliğindenlik" ve "bilinçlilik" konusundaki açıklamalarıdır. Lenin işte bu soruna kafa yoruyordu.[14] İşçi hareketinin "kendiliğinden" gelişmesinden korkuyordu, işçi hareketinin doğal yolundan "saptırılmasını" ve işçiler tarafından değil de, işçi-olmayanlar tarafından, aslında burjuva devrimci entelektüeller tarafından "dışarıdan" yönlendirilmesini talep ediyordu. Lenin'in bu şekilde resmedilmesi için metinsel temelin, sadece bu kitapta, bu kitabın sadece bir bölümünde, bu bölümden kaçınılmaz şekilde alıntılanan

11. Cliff 1975; Molyneux 1978; Le Blanc 1990; Liebman 1975; Mandel 1971.
12. Bu isabetli deyiş Zelnik 2003b'nin başlığından alınmıştır.
13. Baron 1963, s. 239.
14. Haimson 2004, s. 57-9. "Kendiliğindenlik" kelimesini tırnak işareti içine koyma eğilimindeyim, çünkü "kendiliğindenlik"in Rusça *stihiynost* kelimesinin yanlış ve yanıltıcı bir çevirisi olduğuna inanıyorum (bkz. Açıklayıcı Notlar Kısım İki).

sadece iki ünlü paragrafta değil, fakat bu paragraflarda bulunan üç kelimede olduğunu söylemek abartılı sayılmamalı; bu kelimeler: "Kendiliğindenlik", "saptırma" ve "dışarıdan".

Lenin'in işçilerle ilgili endişesi, onun dünya görüşünü tehdit eden ve önceki iyimserliğini zehirleyen bir krizden kaynaklanmaktaydı. Bu krizin niteliği üzerine yapılan tartışmalar, ders kitabı yorumunda ciddî bir bölünmeye yol açtı. Çoğunluk görüşü, Lenin'in fikir değiştirmesini "revizyonizm"in yükselişine bağlar.[15] Aslında Lenin, derinden derine, işçilerin gittikçe daha reformist, gittikçe daha az sosyalist oldukları konusunda revizyonistlerle uzlaşmaktaydı. Çok yaygın bir yaklaşım, bizzat Lenin'in gizli bir revizyonist olmasıdır. *NY?*'yi standart bir ders kitabı haline getirmek için aracı olan Harvard siyaset profesörü Adam Ulam, bu durumu şöyle ifade etmişti:

> Her ne kadar bu argüman Alman revizyonizmine ve onun sözde Rus takipçilerine yönelik olsa da, Lenin ile Eduard Bernstein arasında şöyle temel bir uzlaşma var: tarihin güçleri işçileri *devrimci* bir sınıf yapmıyor; işçilerin kendiliğinden örgütlenmesi, onları devrime değil, ekonomik ve meslekî gelişime yönelik mücadeleye götürüyor. Peki neden Bernstein "revizyonist" bir Marksisttir ve Lenin "ortodoks" bir Marksist'tir? Çünkü Bernstein, işçilerin eğilimlerini izleyen bir işçi partisine ve sanayileşmiş işçide içkin olan işçiciliğe [*labourism*] boyun eğiyor; oysa Lenin, işçiyi devrimci Marksizme ikna edilerek yönlendirmeye inanıyor.[16]

Lenin'in kötümserliğe düşmesinin diğer bir açıklamasına "kibirli işçi" açıklaması veya daha ağırı "anti-işçi-sever" açıklaması denebilir. Reginald Zelnik'e göre, 1890'ların sonunda Lenin,

> uzaklardayken Rusya'nın en militan, adanmış işçilerinin bir kısmının, artık intelligentsiyanın vesayetine, yani Avrupa'nın diğer bölgelerindeki eğilimleri yansıtan "işçi-sever" bir eğilime (bazı açılardan kararsız olsa da) dramatik biçimde itiraz etmeye giriştiklerini öğrenmişti ve bu da Lenin'in bütün kalbiyle savaştığı şeydi.[17]

Lenin'in krizine ilişkin bu açıklamaya öncülük eden akademisyenler –Allan Wildman, Zelnik ve Gerald Surh– aslında Lenin'i "işçi-fobisi" olan birisi diye nitelendirmiyor, ancak onu kaderlerini kendi ellerine alan işçiler karşısında derin bir huzur-

15. 1899 yılına ilişkin görüşlerine kıyasla Lenin'in radikal dönüşümüne yer veren değerlendirmeler için, bkz., Schapiro 1987 [1969] ve Pipes 1968.
16. Ulam 1960, s. 170.
17. Zelnik 2003a, s. 28.

suzluğa, hatta öfkeye sürüklenmiş biri gibi görüyorlar. İşçileri liderlik konumlarından dışlama arzusu ise doğal sonuçtur.[18]

Lenin'in yeni keşfedilen kötümserliği (onu ne motive etmiş olursa olsun), işçilerin "kendiliğinden" devrimci eğilimlerine dair determinist inanca sahip Batı Sosyal Demokrasisinin daha iyimser Marksizmini reddetmesine yol açmıştı. "Elbette ki kendisinin sadece öğretinin bilgilerini izlediğini ileri sürerken Lenin, Marx'ı yeniden yorumlamaya da hazırdır."[19] Başkaları, daha merhametli şekilde, Lenin'in ortodoks olduğuna içtenlikle inandığına ve dolayısıyla onun yalnızca bilinçsiz bir sapma olduğu ihtimaline de fırsat tanıyacaktır.

Lenin'in Batı Sosyal Demokrasisi tarafından anlaşıldığı türden bir Marksizmi reddetmiş olması, mantıksal olarak, "Batı Avrupa'nın popüler, açık ve az ya da çok demokratik biçimde örgütlenmiş partilerini ve özellikle çok büyük, sendika bağlantılı Alman partisini" reddetmesine ve böylece "devrim tellallığı yapan halkçı (narodnik) tertipçi/komplocu (konspiratif) fikirlerine geri dönüşüne yol açmaktaydı.[20] Bu halkçı modellere geri dönme, Marksist gelenek içinde derin bir yenilik oluşturdu. Bertram Wolfe'un 1961'de belirttiği gibi,

> İki broşürde ve 1902-1904 yılları arasında yayınlanan bir dizi makalede Lenin, "yeni tip bir parti"ye, yani, ister Marx ve Engels yaşarken ister sonrasında kurulmuş olsun eski Marksist partilerden esastan farklı kendi yeni örgütlenme planına durmadan kafa yormaktaydı.[21]

"Yeni tip bir parti", aşırı merkezî olmalıydı, entelektüeller arasından devşirilen ve tertibe [konspirasyona] adanmış birkaç 'profesyonel devrimci" ile sınırlı tutulmalıydı.

Doğal olarak, bu yenilikler, Rus Sosyal Demokrasisi içinde devasa bir ayrıma neden oldu; uygar Avrupa Sosyal Demokrasisine bağlı kalanlar ile barbar Rusya'nın geleneklerini güncelleyenler arasında bölünme yaşandı. Ders kitabı yorumlamasının cazibesinin bir kısmı Bolşevik ve Menşevik arasındaki bu vahim bölünme-

---

18. Wildman 1967; Surh 1999 ve Surh 2000. Lenin'in sözde krizine ilişkin iki açıklamaya dair "anti-işçi-sever" araştırmacılar daha iyi durumda. Onların yorumlarına cevabım için bkz. Bölüm Dört.
19. Ulam 1962, s. 615.
20. Wesson 1978, s. 22-3.
21. Wolfe 1961, s. 11. İngilizcedeki "yeni tip parti"nin ilk kullanımı olarak bunu buldum; Wolfe, bu deyişi Sovyet tarihçilerinden devralmıştı ve Lenin'in kullandığını da ima etmişti ki bu doğru değildir.

nin –bu, devasa tehlikelerini yalnızca katılımcıların belli belirsiz hissetmiş oldukları bir bölünmedir– ikna edici anlatısından gelir. Ders kitabı yorumunun ilk büyük ve birçok yönden hâlâ inandırıcı ifadesi Bertram Wolfe'un 1948 yılında yayınlanan *Devrim Yapan Üç Adam* (*Three Who Made a Revolution*) kitabında yer alır:

> Asıl mesele "Ekonomistler" ile Marksistler arasında, sonra Menşevikler ile Bolşevikler arasında, daha sonra İşçi Muhalefeti ile Lenin arasında, Tomskiy ile Stalin arasında, Batılılaşmacı ile Slavofil arasındaki çok yönlü savaşın değişen biçimleri arasında [idi]. Bir yol demokratik biçimde örgütlenen, büyük ölçüde kendilerine tanınmış olan yasallığa adapte olan ve uzun süredir bayramlarda bir bayrak olarak taşıma dışında ayaklanma ruhundan uzak durmuş olan Batı'nın partilerine ve sendikalarına yakınlaşmaya yol açtı. Öteki yol da *Narodnaya Volya*'nın ilk dönemindeki "profesyonel devrimciler" kalıbı üzerine kurulmuş, kendi kendisini atayan bir lidere bağlı olarak kendi kendini seçen, katı biçimde merkezîleşmiş, gizli ve tertipçi bir devrimci entelektüeller güruhunun liderliği altında konspirasyona ve ayaklanmaya yoğunlaşmaya yönelmişti.[22]

Ders kitabı yorumlamasının tüm iddialarını bir araya getirdiğimizde, *NY?*'nin derinlemesine teorik ve örgütsel bir yenilik, Bolşevizmin ana sözleşme belgesi ve Stalinizmin nihai kaynağı olduğunu fark ederiz. *NY?* ve Stalinizm arasındaki bu güçlü bağ göz önüne alındığında, ders kitabı yorumunun, Lenin'in platformundaki siyasal özgürlüğün merkezî önemini sergilemede pek istekli olmadığı görülür. Bu dönemdeki Rus Sosyal Demokrasisinin siyasal tarihini yazmış olan uzmanlar, Lenin ve *İskra* grubunun Rusya için siyasal özgürlüğün aciliyetini ısrarla vurguladığının elbette farkındaydılar, ancak öyle bir şekilde konuştular ki ne dediklerini kendilerinden başka hiç kimse bilemedi (elbette ben de bilemiyorum). Lenin'in aşamaları hemen geçmek için "sabırsız" olduğu, sosyalizme doğru sıçrama yapmak istediği vb konularında herhangi bir ipucu (çoğunlukla nadiren) bulduklarında bunlara gereğinden fazla vurgu yaparken, siyasal özgürlük konusuna da mümkün olduğunca az vurgu yaptılar. Bazen Lenin'in pek de öyle siyasal özgürlük lehine "devrim-tellallığı" yapmış olmadığı izlenimine kapılmak söz konusu olabilir. Siyasal özgürlük konusundaki ısrarı, müşkülpesent ve hizipçi görünmeye başlar. Richard Pipes bize Lenin'in 1900 yılına gelindiğinde Rusya'nın "olgun bir sendikalizme" doğru yol almakta

22. Wolfe 1964 [1948], s. 160-1

olmasına rağmen devrim istediğini söyler; oysa artık sendikalar ve hatta grevler bile Rusya'da yasadışı hale gelmişti; *İskra*'nın devrim konusundaki ısrarının ana motifi ise kesinlikle onları yasal hale getirmekti![23]

Cliff, Molyneux, Le Blanc ve diğerleri tarafından geliştirilen aktivist yorum, *NY?* ve Stalinizm arasındaki bağlantıyı şiddetle reddeder. Onlar tarafından ortaya konulan genel Lenin portresi, akademik geleneğin sunduğu şey ile tamamen zıttır. Yine de, özel olarak *NY?* konusunda, akademik gelenek ile örtüşme söz konusu olduğunda karşıtlık daha az göze çarpar. Küçük vurgu farklılıklarıyla, aktivist yazarlar aşağıdaki hikâyeyi anlatırlar.

Batı Avrupa'da Marx esaslı Sosyal Demokrasi, kaderci ve determinist bir siyasal örgütlenme görüşüne sahipti. Bu görüş köklerini Marx'ın kendi "iyimser evrimciliğinde"[24] buluyordu. Lenin'in *NY?* kitabındaki öncü parti kavramıyla büyük bir kopuş yaşanmıştı; gerçi bizzat Lenin bile görüşünün orijinalliğinin farkında değildi ve standart Marksist kavramları uyguladığını düşünmekteydi. Bu kopuşu gerçekleştirirken Lenin, tek yanlı ve dolayısıyla hatalı olan kendiliğindenlik ve entelektüellerin rolü hakkında formülasyonlar yapmaya yöneldi. Fakat bu tam da Lenin'in işleri ele alış tarzıydı; belirli bir noktaya vurgu yapma ihtiyacı duyduğunda her zaman belirli bir yönde aşırı şekilde "çubuğu büküyordu". 1902'de çubuğun, merkeziyetçiliğin önemine doğru bükülmeye ihtiyacı vardı; bu nedenle Lenin her fırsatta merkeziyetçiliği vurgulamaktaydı.

Lenin'in formülasyonu Rus Sosyal Demokrasisi içinde bölünmeye yol açtı, çünkü Menşevikler parti ve sınıf arasındaki pasif, kaderci, determinist, "ekonomist" bir kafa karışıklığına ilişkin standart Sosyal-Demokrat konuma sadık kalmışlardı. Fakat Lenin'in kendi görüşleri, özellikle 1905 devrimine cevaben gelişmeye devam etti.

> Rus işçi sınıfının muazzam ve kendiliğinden devrimci başarıları karşısında Lenin'in yazılarının tonu da tamamen değişiyor.... *Ne Yapılmalı?* ve *Bir Adım İleri* kitaplarıyla gerçekleşen ekonomist kadercilikle olan kopuş devam ettirildi ve geliştirildi, ancak Lenin'in ilk başta verdiği seçkinci temelden de kurtuldu.[25]

---

23. Pipes 1968, s. 45-6. O dönem Rusya'da siyasal özgürlüğün (örgütlenme ve grev özgürlükleri dahil) bulunmaması hakkında bkz. Üçüncü Bölüm.
24. Molyneux 1978, s. 34.
25. Molyneux 1978, s. 59-60. Yakın tarihli makalelerinde Haimson, ayrıca Lenin'in 1905 yılında işçilerin kendiliğinden devrimci aktivizmiyle "sarhoş olduğunu" ve bu-

Lenin Bolşeviklerin o denli ilerisine gitmişti ki 1905'te parti komitelerinde daha fazla işçi bulunmasına gayret ederken, *NY?* ruhuyla dolmuş kendi takipçileri ona itiraz etmekteydi.

Aktivistler de öyleydi. Aktivistlerin yaptığı bu değerlendirmeyi standart akademik değerlendirmeyle karşılaştırdığımızda, her iki tarafın da Lenin'in parti örgütlenmesi alanında farkında olmadan orijinal bir kopuş gerçekleştirdiği konusunda aynı düşündüğünü görüyoruz. Yeni "öncü" parti tipi, Batı geleneklerinden çarpıcı bir kopuş oluşturuyor. Buradaki farklılık sadece tek bir değerlendirmeyle ilgili: Akademik yazarlar Batı'nın "kitlesel demokratik" partilerini tercih ederken, aktivistler bu partileri aşırı temsilî ve devrimcilik bakımdan yetersiz diye reddediyor.[26] İki taraf da, Lenin'in kendiliğindenlik ve bilinç sorunu üzerine formülasyonlarının *NY?*'nin özünü oluşturduğu konusunda uzlaşıyor. Bu durumda, aktivistler büyük oranda bu formülasyonların talihsizce seçkinci olduğu şeklinde değerlendirilmesini desteklemiş oluyorlar. Buradaki farklılık şudur ki, aktivistler, Lenin'in daha sonra bu formülasyonların tek yanlı olduğunu fark ettiğini, dolayısıyla bunların Lenin'in görüşünün özünü oluşturduğunun söylenemeyeceğini iddia ediyorlar. Nihayet, her iki taraf da *NY?* tarafından verilen mesajın "işçilere dair endişe" olduğunu kabul ediyorlar. Bu mesaj öylesine yoğundu ki, yalnızca 1905'teki muazzam olaylar Lenin'in fikrini değiştirmesine neden olabilirdi ve o zaman bile takipçileri işçileri komitelerden uzak tutmaya kararlıydılar.

Zaten açıkça görüldüğü üzere, ders kitabı yorumunda kullanılan tüm önemli önermeleri reddetmekteyim. Lenin'in bakış açısının ana hattı, işçilere dair endişe değil, işçilere dair coşkuydu. Kendiliğindenlikle ilgili formülasyonlar *NY?*'nin esasını oluşturmuyor, polemikte kullandığı bir hücumda yer alıyor (Lenin'in rakibi Boris Kriçevskiy, Eylül 1901'de yayınlanan *İskra* eleştirisinde bu kelimeyi kullanmasaydı, birkaç ay sonra yayınlanan *NY?*'de bu kelime yer almayacaktı.). Bu formülasyonlar kafa karıştırıcıydı, eğitici yönü yoktu ve Lenin'in bakış açısıyla ilgili diğer kanıtlar dikkate alının-

nun da parti örgütlenmesi konusundaki görüşlerinde "radikal değişikliklere" yol açtığını ileri sürüyor (Haimson 2004, s. 64).

26. Lenin'in parti vizyonu konusunda, aktivistler, akademisyenlerden daha doğru bir mantığa sahipler (bkz. Le Blanc 1990, s. 67). Yanıltıcı olan, bu vizyonun orijinalliği ve Batı Sosyal Demokrasisi ile olan açık karşıtlığı üzerindeki vurguları. (Cliff, özellikle, Lenin'in düşüncesinin kökenlerinin izini popülizme dek sürerken de akademik gelenekle uzlaşmış oluyor.)

caya kadar parantez içine alınmalıydı. *NY?* (nasıl tanımlanırsa tanımlansın) bir krize karşı kasvetli bir tepki değildi, fırsatlara yönelik coşkulu bir tepkiydi. *NY?* Batılı bir Sosyal-Demokrat parti modelini reddetmiyor, fakat her defasında bu modeli akla getiriyordu. Lenin kesinlikle bir "öncü parti"yi savunuyordu, çünkü bu, Sosyal Demokrasinin neyle ilgili olduğuna dair ortak bir anlayıştı. Bu yüzden Lenin herhangi bir şekilde halkçı (narodnik) geleneğe geri dönmüş değildi. *NY?*, aşırı merkeziyetçiliği veya seçkinleri, entelektüel kesimden gelen profesyonel devrimcilerle sınırlı bir konspirasyon (tertip) partisini savunmaz. *NY?*'de geliştirilen pozisyonlar 1904'te partinin bölünmesinin nedeni değildi. Lenin'in platformunda siyasal özgürlüğün taşıdığı merkezî önem, *NY?* ile Stalinizm arasında doğrudan bir bağlantı kurmayı imkânsız kılar.

Bu kadar geniş ve uzun süredir devam eden bir fikir birliği nasıl oldu da (benim görüşüme göre) çok yanlış çıktı? Lenin yanlısı ve Lenin karşıtı yazarlar arasında gözlemlenen tuhaf koalisyon göz önüne alındığında, çeşitli yazarların siyasal görüşleri pek belirleyici olamaz. Bu koalisyon için bir açıklama, bunun 1904'teki benzer bir koalisyona dek uzanmasıdır. O zamanlar, aktivist geleneğin iki kahramanı –Lev Troçki ve Rosa Luxemburg– Menşeviktiler veya Lenin ile savaşırken bir şekilde Menşeviklerle çalışmaya hazırlanmaktaydılar. Bugün bile, Troçki ve Luxemburg'dan alıntı yapılan bazı cümleler, ders kitabı yorumlamasında kullanılan ana desteklerdir.[27]

Bir diğer nedeni, Lenin'in "kendiliğindenlik"e yönelik tutumu meselesindeki ortak hayranlıktır. Bu ise, daha sonra açıklanacak çeşitli nedenlerden dolayı, sonuçsuz bir iştir. Bu konuya abartılı bir odaklanmanın kötü bir sonucu da Lenin'in görüşlerini tespit etmek için kullanılan yetersiz metinsel temeldir, çünkü Lenin bu konu hakkında çok fazla konuşmamıştır. *NY?* Bölüm II'deki pek çok şey bırakılıp iki paragraf çekip alındığında, bir bütün olarak *NY?*'den pek çok şey bırakılıp bir bölüm çekip alındığında, Lenin'in *İskra* döneminde (1900-3) yazdığı neredeyse her şey bırakılıp sadece bir kitap çekip alındığında; daha geniş bir yazılar dizisi göz önüne alındığında hiç şüphesiz bazı sürprizler de olacaktır.[28]

---

27. Alan Shandro'a, aktivist/akademik örtüşmesine dair bu açıklama için teşekkür borçluyum.

28. Lenin'in diğer *İskra* dönemi yazılarının şaşırtıcı derecede bütünüyle ihmal edilmesi, aktivist yazarların ve aynı şekilde akademik yazarların bir özelliğidir. Bu yazılarını bir kısmını incelemek için bkz. Bölüm Üç'te "Bilinmeyen Lenin" alt başlığı.

Lenin sadece Lenin'i okumakla anlaşılamaz. Ders kitabı yorumuyla diğer üç hayatî bağlam da büyük ölçüde gözden kaçırılmaktadır. Birincisi, uluslararası Sosyal Demokrasinin bağlamı ki buna Erfurtçu görüş diyorum. Ders kitabı yorumunun iki kanadında bu bağlamın ihmal edilmesi için farklı gerekçeler var. Rusya uzmanları, Lenin'in düşüncesinin Rus kökenlerinin izini sürmekten hoşlanırlar ve örneğin Alman Sosyal Demokrasisi hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmama eğilimindedirler. Troçkist aktivistler, İkinci Enternasyonal'i ve özellikle Kautsky'yi küçümsemeyi bir miras olarak devralmışlardı, bu küçümseme öylesine topyekûn idi ki kendi gerçek görüşlerini ciddî bir şekilde soruşturmalarını engelliyordu.

İkinci bağlam, yüzyılın başında Rusya'da artan devrimci fırtınadır. Elbette, herhangi bir bilgili uzman 1901-2 yıllarında Rusya'da hız kazanmakta olan krizden haberdardır, ancak bu durum Lenin'i endişeli bir şarkı söyleyerek endişelenen bir adam olarak sunmalarında hiçbir etki yaratmamış görülmektedir. Lenin'in kitabını yazdığı dönemde, devrimci görüşler yelpazesinin tamamı, işçilerin sokaklarda siyasal memnuniyetsizliklerini gösterme arzusu tarafından cesaretlendirilmekte ve ateşlenmekteydi. Bu artan heyecan, Sosyal Demokratların "kitlelerin siyasal ataleti" karşısında ellerini ovuşturduğu (Ascher'in sözleriyle) standart resimden süzülerek çıkmaktaydı.

Üçüncü bağlam, Rus Sosyal Demokrasisi bünyesindeki polemik kavgasına katılanlar arasında paylaşılan varsayımlardır. Eğer SPD modelinin Rusya'ya yalnızca keskin biçimde çarpıtılmış bir yeraltı versiyonunda uygulanabileceğini herkesin kabul ettiğini fark etmezsek, Lenin'in önerilerinin ithal olduğunu gözden kaçıracağız. Eğer Lenin'in, tüm okurlarının ve hatta muhaliflerinin bile "ekonomizm"i çok kötü bir şey olarak değerlendirmelerini tamamen beklediğini fark etmezsek, polemiklerinin ithal olduğunu gözden kaçıracağız. Vesaire vesaire.

Her ne kadar ders kitabı yorumunu destekleyen etkileyici uzmanlar yelpazesi karşısında endişelenmemek elimden gelmese de, beni cesaretlendiren iki durum var. Birincisi, ders kitabı yorumlamasının daha bilgili ve insaflı savunucuları, Lenin'in işçilere dair endişesini desteklemek için daha kapsamlı deliller sunmaya çalıştıklarında, düzenli şekilde tamamen tutarsız bir tabloyla bitiriyorlar. İkincisi, *NY?* konusunda sağlam bir karşıt-gelenek olduğudur, o kadar ki orijinal bir yeni resim sunmaktan çok Lenin'i yeniden

keşfetmekte olduğumu güvenle söyleyebilirim. Şimdi bu iki cesaret verici kaynağa sırasıyla bakalım.

KESKİN DÖNÜŞLER VE ÇUBUK BÜKME

Karmaşık ve dağınık gerçekliğin her yorumu anormalliklerle karşılaşır, yani en azından yüzeydeki veriler önerilen yorumlar bakımından ciddî sorunlara yol açar. *NY?*'ye yaklaşımım, "müjde" yorumu olarak yaftalanabilir.[29] Lenin, Sosyal Demokrasinin, işçilere kendi dünya ölçeğindeki tarihsel misyonunun müjdesini taşımak misyonuna sahip olduğuna ve dahası bu mesajın bir bütün olarak ateşli şekilde kabul edileceğine ve buna göre davranılacağına inanıyordu.[30] Sosyal Demokrasiye *ihtiyaç* vardı ve buna *dikkat* edilmeliydi. Bu yorumlama konusundaki anormallik, kendiliğindenlik vb ile mücadele konusundaki ünlü formülasyonlardan oluşmaktadır. İlk olarak, bu anomaliyi yorumlamam için devasa kanıtları ortaya koyarak ve ikincisi, ünlü formülasyonların aslında neden ciddi bir tehdit oluşturmadığını gerekçeleriyle göstererek ele alacağım.

"İşçilere dair endişe" yorumu, aynı zamanda, uzun ve ağır bir anormallikler listesi ile karşılaşır. Başlangıç olarak, ders kitabı yorumuyla Lenin'e atfedilen görüşler "gülünç" ve "oldukça mantıksız"dır. Bu durum, "işçilere dair endişe" yorumunu bir ders kitabı malzemesine dönüştürmede aracılık eden Adam Ulam tarafından oldukça anlayışlı ve inandırıcı şekilde şöyle sergilenmektedir:

> "Kendiliğindenlikle savaşmak..." İfadenin kelime anlamı, neredeyse saçma geliyor, ilk formüle edildiği koşullarda böyle olması ise kuşkuludur. Rusya'daki büyüyen işçi hareketini, doğal rotasından kim saptıracak ki? Yurtdışında yayınlanan bir gazete aracılığıyla hareket eden ve bazıları Çarlık cezaevinde olan bir avuç devrimci. Ancak bu ifade Leninizmin özünü içeriyor ki o da şudur: Maddî güçlerin *doğal* gelişimi ve halkın bunlara *doğal* tepkisi, zaman içinde sanayileşmenin işçi üzerindeki etkileri hakkında Marx'ın beklentilerinin çok ötesine geçecektir. İleri ölçüde sanayileşmiş bir ülkedeki işçinin psikolojisini öngörmede başarısız olduğu

29. Bu terim *Erfurt Programı*'nda Kautsky tarafından yapılan bir yorumdan alınmıştır: "Sosyalizm, proletarya için bir hüzün mesajı değil, daha çok müjdedir, yeni bir İncildir (Müjde) [*ein neues Evangelium*]." (Kautsky 1965, s. 230-1). Bu pasaj hakkında daha fazla bilgi için bkz. Bölüm Bir.

30. 'Bir bütün olarak' ibaresini ekledim çünkü Sosyal Demokratlar, açıkça, çöküntü ve geri çekilme dönemleri olacağının farkındaydılar (bkz. Bölüm Bir). Lenin de, bu ihtimalin farkındaydı, ancak daha karakteristik olarak, özellikle bu Tefsirde işlenen dönemde, bu farkındalığın hızla yaygınlaşmasına vurgu yapıyordu.

> için Marksizmi bir safra gibi atmazsınız. Bu psikolojiyi bir parti vasıtasıyla devrimci yönde "geliştirirsiniz" ve "ilerletirsiniz". Oldukça mantıksız bir performans. İdeolojinizin ana öncülünü reddetmiş olursunuz, yine de katı bir ortodoksluk iddiasında bulunursunuz. Argümanınız rasyonalist ve materyalisttir, yine de hemen hemen Sorel benzeri biçimde, devrim efsanesinin, daha yeni öne sürdüğünüz üzere, işçilerin giderek daha az hissettiği ihtiyacın propagandasını yapmak üzere yola çıkarsınız![31]

Ders kitabı yorumu savunucuları, Lenin'in kendisine atfedilen görüşleri açıkça ileri sürmediğini bazen itiraf ediyor; gerçi bu gerçek onları pek fazla endişelendirmiş gibi görünmüyor. Örneğin, Richard Pipes, Lenin'in 1899'da yazdığı bir makaleyi özetlerken bize şunları anlatıyor: Lenin'in "*söylenmeyen* varsayımı şudur ki nüfusun çoğunluğu gerçek ya da potansiyel olarak gericidir; onun ulaştığı *söylenmeyen* sonuç şudur ki demokrasi gericiliğe yol açar."[32] Pipes kesinlikle haklıdır: Bu belirli varsayımlar ve sonuçlar kesinlikle söylenmemiştir. Lenin'in söylenen varsayımları ve sonuçları –Pipes'ın daha az ilgilendiği bir konu– bütünüyle sosyalizme yönelik zorunlu sonraki adım olarak demokratik siyasal özgürlüğü kazanmak için otokrasinin kalesine hücum eden nüfusun çoğunluğu hakkındadır.

Lenin'in kendisine atfedilenlerden oldukça başka görüşlere sahip olduğu şeklindeki doğrudan kanıtların üstesinden de Lenin'i tutarsız kılarak gelinmektedir. Akademik gelenekte önemli bir kitap olan Alfred Meyer'in *Leninizm* kitabında şunları okuruz: "Lenin, koşulları ne kadar sefil olursa olsun, emekçinin yetersiz bilince mahkûm edildiğini varsayma eğilimindeydi." Ancak yine de, Meyer –çoğu kimseden daha bilgili ve insaflı olduğundan– derhal Lenin'i tutarsız hale getirmeye başlar. Hemen şunları ekler: "Bir 'ortodoks' Marksist olarak Lenin işçilerin sınıf bilincini kaybettiği (ya da başlangıçta hiç sahip olmadığı) şeklindeki revizyonist tezi reddetti. Fakat bunu Leninist olarak, en azından kısa vadeli bir önerme olarak kabul etti." Kısa süre sonra da şunları okuruz:

> Esas itibariyle işçiler için rasyonaliteyi reddettiği doğru olsa da, bu tutumu tereddütsüzce sürdürmedi. Tam tersine, proletarya bilincinin olağandışı iyimser bir yüceltilmesiyle birden fazla kez kendisini yanlış yola sevk etmeye [!] izin verdi.[33]

---

31. Ulam 1960, sayfa 170-1. Lenin tarafından bu bağlamda kullanılmayan "doğal" vurgusuna dikkat edin. (Lenin, tırnak işaretlerine rağmen "geliştirme" kelimesini de kullanmamıştı.)
32. Pipes 1968, s. 49 (vurgular eklendi).
33. Meyer 1957, s. 31, 44.

"İşçilere dair endişe" geleneğindeki en yeni ve güncel akademik çalışmalara bakarsak, bunun da Lenin'in tutarsızlığı konusunda ısrarcı olduğunu –ısrarcı olmaya mecbur olduğunu– görürüz. Daha önceki yıllardaki akademik çalışmalar *NY?*'den önce Lenin açısından bir nevi fikir değişimleri olduğunu sıklıkla varsaymaktaydı.[34] Fakat son zamanlarda, Lenin'in bakış açısındaki fikir değişimleri ve keskin dönüşlerin sayısı çarpıcı şekilde artmıştı. Bağımsız araştırmalarda Robert Mayer ve Anna Krylova, benim çifte keskin dönüş hipotezi dediğim konuda ilerleme kaydettiler: Lenin, *NY?*'nin hemen öncesinde bir inanç krizine girmişti ve ardından kısa süre sonra radikal bir zihniyet değişikliği yaşadı, böylece *NY?* Lenin'in hem geçmişiyle hem geleceğiyle bağlantısını kesmiş oldu.[35] Örneğin Krylova, *NY?*'nin işçilerle ilgili görüşünün Lenin'in daha önceki yazılarıyla "çarpıcı karşıtlık" içinde olduğunu, *NY?*'nin kendi başına modernist şüphelerin bir "ansiklopedisi" olduğunu ve *NY?*'nin yayınlanmasının hemen ardından Lenin'in bütünüyle sınıf içgüdüsüyle motive olan işçilere dair yepyeni bir görüş edinerek şüphelerine son verdiğini belirtiyor.[36]

Lenin'in görüşleri hakkındaki anormallik kanıtından vazgeçmenin bir başka yolu, basitçe Lenin'in bilinçli ya da bilinçsiz olarak ikiyüzlü olduğunu iddia etmektir. Reginald Zelnik'e göre Lenin, gerçek görüşlerini kendisi için bile açıklığa kavuşturmanın "tehlikeli politik çıkarımları" nedeniyle, işçilerle ilgili endişeleri konusunda tam olarak sarih olamamıştı.[37] Aktivist yazarlar da, Lenin'in inançlarını ondan daha iyi biliyormuş gibi konuşurlar; örneğin John Molyneux şöyle yazıyor: "Lenin bu aşamada [1904], sosyal demokratik ortodoksluktan temelde herhangi bir biçiminde ayrıldığının farkında değildi" ve dolayısıyla kendisini yanlış biçimde Karl Kautsky ve August Bebel gibi SPD aydınlarının ana akımıyla özdeşleştirmişti.[38] Karşı karşıya kaldığımız resim şudur:

34. Örneğin, Leonard Schapiro, 1899 yazı ile yılsonu arasında "Lenin'in bakış açısında tam bir dönüşüm" meydana geldiğini yazıyor (Schapiro 1987, s. 234-5).

35. Mayer 1996, s. 307-20. Daha önceki bir makalede, Robert Mayer'ın çalışması hakkında şunları yazmıştım: "Bu çifte keskin dönüş hipotezi pek çok taraftar bulamayabilir, ancak karşı karşıya kalması gereken gerçek zorluklarla başa çıkmak için ciddî bir çabayı temsil eder." (Lih 2003). Cümlenin ikinci yarısındaki övgü hâlâ geçerli olmakla birlikte, birinci yarısında yer alan bir nevi alaycı yorumları kaldırmam gerektiğini fark ettim. Çifte keskin dönüş hipotezi taraftar bulmaktadır.

36. Krylova 2003.

37. Zelnik 2003a, s. 24-33; Zelnik 2003b, s. 216.

38. Molyneux 1978, s. 52, 56.

Muhtemelen Rusya'da, Kautsky'nin çok hacimli yazılarını Lenin gibi dikkatli, kapsamlı ve hayranlıkla okumuş olan kimse yoktu; ancak Kautsky'den temel şekillerde ayrıldığının farkında değildi. İşte bunu da Kautsky'nin hilekârlığıyla mı, Lenin'in ne okuduğunu anlamadaki kabiliyetsizliğiyle mi ya da Lenin'in kendi inançlarının farkında olmayışıyla mı açıklayacağız, emin değilim.

"Çubuğu bükme" deyimi, anormallikleri açıklamada aktivist geleneğin en sevdiği araçtır. Elbette, Lenin, herhangi bir zamanda bir veya birkaç noktaya özel vurgu yapma eğilimindeydi. Tabiî ki açıklamalarını anlamlı kılmaya çabalarken bu durumu akılda tutmamız lazım. Bununla birlikte, bu açıklamaya aşırı başvurmak Lenin'i oldukça beceriksiz ve tutarsız bir lidermiş gibi göstermekle sonuçlanır. Tony Cliff, Lenin'in büyük bir hayranıdır ve fakat 1895-1905 yılları arasında çizdiği Lenin portresi hiç de cazip değildir. [Ona göre] 1895'te Lenin, "siyasal bilinç de dahil olmak üzere, sınıf bilinci otomatik olarak ekonomik mücadeleden gelişir" diye düşünmekteydi. Birkaç yıl sonra bu aşırı uçtaki düşünceden uzaklaştı:

> 1899'un ikinci yarısında Rus "ekonomizm"inin ve Alman revizyonizminin yükselişinin yol açtığı, harekete yönelik tehlike korkusu, Lenin'i, kendiliğinden, günlük, parçalanmış ekonomik mücadeleden uzaklaşıp tam da ulusal bir siyasal parti örgütlenmesine doğru çubuğu tekrar bükmeye teşvik etti.[39]

"Lenin'in *Ne Yapılmalı?*'da örgütlenmeye yönelik mekanik aşırı vurguya doğru "çubuğu bükmesi, işlevsel bakımdan çok yararlı" idi, çünkü "gerekli adım, en azından kitlelerin politik olarak bilinçli kesimlerinde, artık atılmalıydı". Fakat Cliff'in kendisinin de açıkça belirttiği gibi Lenin'in 1901 sonlarında *NY?*'yi yazmaya başladığı günlerde, ekonomizm karaya oturmuştu ve işçiler "Çarlığın aktif ana siyasal muhalifleri" haline gelmekteydiler. Besbelli ki, Lenin o kadar bilgisizdi ki, çubuğu tam da ihtiyaç duyulmayan yere bükmüştü.[40]

Lenin'in *NY?*'deki çubuk bükmesinin talihsiz sonuçları oldu, çünkü Bolşevik *praktiki*'yi parti komitelerine işçilerin katılımına fırsat tanımanın akıllıca olmadığına ikna etmeyi başarmıştı. Kuşkusuz, bu Bolşevikler, liderlerinin her zaman abartılı alışkanlıkları olduğunu henüz fark etmemişler ve bu yüzden onu ciddiye almışlardı. Lenin

39. Cliff 1975, s. 69.
40. Cliff 1975, s. 52, 69, 82, 95-8.

çubuğu başka bir yöne bükmeye başladığındaysa, takipçilerini yumuşamaya ikna edemedi.[41]

Bizzat Lenin, *NY?* hakkında yaptığı bazı hatırlatmalarda "çubuğu bükme" benzetmesini kullandı. Bu benzetmenin *NY?* tefsirinde (özellikle de aktivist gelenekte) taşıdığı önem göz önüne alındığında, Lenin'in söylediği şeyin ne olduğunu aklımızda tam olarak açıklığa kavuşturmalıyız. "Çubuğu bükme" imgesini anlamanın iki yolu vardır. Bir çubuk bir yönde bükülüyse, tekrar merkeze döndürmek için onu diğer yönde bükersiniz. Bu durumda, çubuğu neden başka bir yöne değil de, belli bir yöne büktüğünüzü açıklamış olursunuz veya daha az mecaz kullanarak, neden ötekileri değil de, bazı noktaları tercih ettiğinizi. Veya alternatif olarak, çubuk bir yöne öyle fazla bükülmüştür ki onu düzeltmek için öteki yöne doğru çok fazla bükmeniz gerekir, bunun beklentisi şudur ki, serbest bıraktığınızda dik bir pozisyona geri dönecektir. Daha az mecazî olarak, insanların dikkatini çekmek için kendi durumunuzu abartır ve fazla vurgularsınız.

Lenin'in gerçek sözlerine dönersek, çubuğu çok fazla büktüğünü söylediğine hiç rastlamayız Aksine, 1903'te İkinci Kongre'de şunları söylemektedir:

> Artık hepimiz biliyoruz ki, "ekonomistler" çubuğu bir yöne bükmüşlerdi, çubuğu düzeltmek için çubuğu öteki yöne bükmek gerekiyordu ve bizim yaptığımız da işte budur. Şundan eminim ki Rus Sosyal Demokrasisi, oportünizmin herhangi bir türü tarafından bükülen çubuğu her zaman düzeltecektir [*vıpryamlyat*] ve dolayısıyla bizim çubuğumuz, eylem söz konusu olduğunda, her zaman mümkün olduğunca düzgün ve mümkün olduğunca hazır olacaktır.[42]

---

41. Lenin ile *praktiki* arasındaki bu varsayılan çatışmayı daha doğru şekilde değerlendirmek için, bkz. Bölüm Dokuz.

42. Lenin 1958-65, 7, s. 272. 1907'de bu yorumunun Menşevikler tarafından kullanılmasına şöyle tepki verdi: "Bu sözlerin anlamı açık: *NY?* 'ekonomizm'in polemik yoluyla bir düzeltmesiydi ve içeriğini kitaptaki bu görevi dışında değerlendirmek yanlıştır." (Lenin 1958-65, 16, s. 107). Lenin'in gerçekte söyledikleri, daha sonraları Troçki'nin "*Ne Yapılmalı?* yazarı bilahare teorisinin önyargılı niteliği ve dolayısıyla yanlışlığını bizzat kabul etmiştir" (aktaran: Le Blanc 1990, s. 62) şeklindeki ifadelerine hiçbir meşruluk sağlamamaktadır. Şunu da ayrıca kaydedelim ki Lenin, "çubuğu bükme" yorumunu 1903'te yapmıştır, bu da *İskra*'daki bütün editör arkadaşlarının *NY?*'yi hâlâ savunduğu dönemdir. Şayet "çubuk bükme" yorumu *NY?*'yi reddetme anlamına gelseydi, bu durumda Lenin onu 1904 yılındaki parti bölünmesinden *önce* reddederdi. "Çubuk bükme" yorumundan söz eden yazarlar genellikle bunu Lenin'in sadece 1905 yılında öteki aşırı uca götürdüğü iddiasını desteklemek anlamında kullanırlar.

Lenin'in bakış açısının, ders kitabı yorumlamasının birçok savunucusu tarafından tasvir edildiği haliyle, aslında tutarsız olduğu anlaşılamaz değil. Yine de, bir metodoloji sorunu olarak, bir kişinin dünya görüşünü yorumlamaya çalışırken, tutarsızlık varsayımı ilk değil, en son seçeneğimiz olmalı.[43] Çok uzun süre önceki bir tarihsel ortamda faaliyet gösteren, alışılmadık her türden varsayımlara bel bağlayan, dili de yoğun polemik amacıyla kullanan insanların bakış açısını anlamayı umuyoruz.

İlk veya hatta ikinci okumalarda, görüşleri gülünç, oldukça mantıksız, çelişkilerle dolu, önceki ve sonraki görüşleri ile tamamen çatışmış ve öyle ki kendi görüşlerinin bilincinde değillermiş gibi görünüyor. Şayet bu durum, birinci ve ikinci okumamızdan kaynaklanıyorsa, üçüncü ve dördüncü okumaları da tavsiye ederim; bu okumalara, görüşlerine hükmeden alışılmadık varsayımları ve bunları özel olarak ifade ettiklerinde karşılaştıkları durumu açığa çıkarmaya yönelik daha kararlı bir çaba eşlik etmeli.

Her şeye rağmen, kendi inançlarından haberdar olan ve kendi bakış açısında esasa dair bir tutarlılık sağlayan bir Lenin'e imkân tanımayı kendi yorumumun oldukça cazip bir özelliği olarak görüyorum. Bu iki nokta uyumludur, çünkü bizzat Lenin çoğunlukla kendi görüşlerindeki temel sürekliliği vurgulamıştı, hatta onun keskin dönüşlerine kanıt olarak gösterilen yazılarında bile. İşte bunlar ayrıca *NY?*'nin ilk okurlarının o kitabı neden (*NY?*'nin ilk takipçilerinden biri olan Boris Gorev'in sözleriyle) "tutkulu ve kararlı" bir devrimci iradenin ilham verici ifadesi olarak görebildiklerini açıklamayı da mümkün kılıyor.[44] Gorev ve arkadaşlarının, endişeli bir kötümser tarafından şaşırtmalı bir dille yazılmış modernist kuşkunun bir ansiklopedisi sayesinde bu tarzda esinlendiğinden kuşku duymaya eğilimli olunabilir.

YENİDEN KEŞFEDİLEN LENİN

Şimdiye dek, bu alanda sanki sadece ben karşıtmışım gibi konuştum. Neyse ki durum böyle değil. Elinizdeki bu çalışma, yayınlandığı zamana dek uzanan bir *NY?* yorum geleneğinin parçasıdır. Nitekim *NY?* çalışmalarında *longue durée* [uzun süre] söz konusu olduğunda, ders kitabı yorumu azınlık konumunda görünüyor.[45]

43. Temel yöntemle ilgili bu sorular hakkında Bevir 1999'un faydalı olduğunu gördüm.

44. Gorev 1924, s. 46.

45. Bir yüzyıllık *NY?* yorumunun ayrıntılı bir incelemesi için bkz. Lih 2003.

Daha önce, ders kitabı yorumunun kökenlerinin Rosa Luxemburg ve Lev Troçki'nin 1904 broşürlerine dek nasıl uzandığını görmüştük. O broşürlerin yazarlarının, *NY?*'nin şer sonuçlarını anında fark eden peygamberlermiş gibi kendi ikonik statüleriyle bağlantılı bazı ironileri var. Luxemburg'un makalesi *NY?*'den hiç bahsetmiyor ve Troçki'nin broşürü, *NY?* hakkındaki eleştirilerini Lenin'in bazı *obiter dicta*'sına [rastgele görüşlerine] birkaç rastgele vuruşla sınırlıyor. Her iki çalışma da Ağustos 1903'te İkinci Kongre sırası ve sonrasında Lenin'in hizipçi günahlarına ateş etmeyi amaçlıyor ve bu günahların izini *NY?*'ye dek sürme konusunda ciddî bir çaba içine girmiyor.[46] Daha da önemlisi, eğer Troçki ve Luxemburg'un gerçekten söylediği şeylere bakarsak, anti-Lenin eleştirilerinin ders kitabı yorumuna ölümcül zarar verdiklerini görürüz. Bu bakımdan en göz alıcı eleştiri, entelektüellerin rolüne ilişkin olanıdır, çünkü Luxemburg ve Troçki, entelektüellere olan düşmanlığı nedeniyle Lenin'e şiddetle saldırırlar. Aslında, daha sonra göreceğimiz üzere, Troçki ve Luxemburg, ders kitabı yorumlamasının Lenin'in 'elitizmine' özgü olduğunu düşündüğü birçok varsayımını paylaşmaktadır.[47]

Bu arada Lenin'in bir rakibi, tamamen unutulan *NY?* hakkında kapsamlı bir okuma yaptı. 1904-5 yılları arasında bir dizi makalede Lenin'in *İskra* editörlerinden ve artık kararlı bir düşmanı olan Aleksandr Potresov, *NY?*'yi yeraltı *praktik*'inin muazzam romantizminin ve kendini kandıran iyimserliğinin klasik ifadesi olarak tahlil etti. Bu *praktiki*, neler başarabilecekleri ve bekleyebilecekleri kitlesel destek konusunda tamamen gerçekçi olmayan bir fikre sahipti. Doğru, Lenin *praktiki*'yi şiddetle azarlamıştı, ancak (Potresov'un

46. 1904 yılında diğer Lenin eleştirmenleri için de benzer şeyler söz konusu, bazen bunlar da *NY?*'ye dehşetle tepki göstermiş olarak nitelendiriliyorlar (Service 1988). Bildiğim kadarıyla, Menşeviklerin ideolojik lideri Pavel Akselrod, *NY?*'yi asla eleştirmemişti ve hatta Lenin'in teorik hatalar yaptığını bile ileri sürmemişti. Plehanov, 1904 yazında *NY?*'ye yönelik bir eleştiri kaleme almıştı, ancak başlıca yaylım ateşini ders kitabı yorumunda az çok unutulan bir paragrafa yöneltmişti (bkz. Açıklayıcı Notlar Kısım İki). Birkaç ay sonra, *NY?*'nin doğru taktik pozisyonunu terk ettiği için Lenin'i eleştiren bir yazı yazdı (Plehanov 1905). J. Kautsky tarafından 1994'te belgelendiği üzere, 1904 yılında veya daha sonra Kautsky *NY?*'yi asla eleştirmedi ve Lenin'in "dışarıdan" terimini kullanmasını da hiç protesto etmedi. Kautsky, Lenin'in 1904'teki hizipçi davranışını eleştirdi, ancak pek çok somut sorunda Bolşeviklere oldukça yakındı.

47. *NY?*'nin Sosyal Demokrasinin sağ kanadındaki eleştirmenleri Aleksandr Martınov ve Vladimir Akimov için de benzer şeyler geçerlidir. Daha fazla tartışma için bkz. Bölüm Dokuz.

düşüncesini ifade etmek için anakronik bir imge kullanmak bakımından) bu yarı-zamanlı bir antrenörün konuşmasıydı ve ekibini daha fazlasını daha iyi şekilde yapabilmeye teşvik ederek ikna edebilmeyi amaçlıyordu. Bu nedenle Lenin'in vaazları, onu işte tam da bu *praktiki*'nin kahramanı haline getirmişti.[48]

Potresov'un düşmanca, fakat zekice eleştirisi önemli bir noktayı gündeme getiriyor. Ders kitabı yorumunun iğneli lafları, Lenin'in kötümserliğinin ve kitlelere olan güvensizliğinin kötü bir şey olması üzerinedir (gerçi, onun "pragmatik gerçekçiliğine" dair kimi zaman övgüler de vardır). Sonuç olarak, Lenin'in güvenini vurgulayan bir yorum *ipso facto* [sırf bu nedenle] "Lenin-yanlısı" olarak düşünülecektir. Elinizdeki bu çalışma ne Lenin-yanlısıdır ne de Lenin-karşıtıdır. Amacı, Lenin'in bakış açısı ve ampirik yargıları hakkında doğru bir değerlendirme yapmaktır. Potresov şu ihtimale kapı açıyor: Lenin'in özgüveni, gerçekliğin çok zarar vermeye kadir bir hatalı görüşüdür. Bu ihtimal ise ancak Lenin'in tüm kariyerindeki gelişmeyi boylu boyunca dikkate alarak değerlendirilebilir.

NY?'nin bir başka kapsamlı analizi, 1905 yılında o sıralar anlaşılması zor olan İosif Cugaşvili (Stalin) adlı Gürcü *praktik*'in kaleminden çıktı. Stalin, *NY?*'yi işçi-karşıtı gösteren Menşevik eleştirmenlere karşı enerjik bir savunmaya geçti. Her ne kadar Stalin ateşli bir Bolşevik olsa da, onun *NY?*'yi savunma tarzı önemli bir noktada Potresov'un çözümlemesiyle örtüşüyor: Lenin, işçilerin Sosyal-Demokrat mesajı dinleyeceğinden emindi.[49] Stalin'in makalesi de, Aleksandr Bogdanov, Mihail Olminskiy, M. Lyadov ve Vatslav Vorovskiy gibi Lenin taraftarlarının yürüttüğü 1904-5 Bolşevik polemiklerine yaptığı bir katkı oldu. Bu Bolşeviklerin yazıları, ders kitabı yorumlaması görüşlerinin öngöreceği şeylere uzaktan bile benzeyen hiçbir şey savunmazlar.[50]

1905 yılından sonra, Rus Sosyal Demokrasisi diğer konularla ve diğer krizlerle ilgilenmeye başladı ve *NY?* yazarı tarafından bile parti tarihi bağlamı dışında hiç tartışılmadı. Geriye dönüp baktığımızda, Lenin'in en yakın yardımcıları ve ilk biyografi yazarları –Grigoriy Zinovyev, Lev Kamenev, Nadyejda Krupskaya– *NY?*'yi olağanüstü ve karakteristik bir ürün olarak gördüler, ama kesinlikle Bolşevizmin

48. *Naşi zloklyuçeniya* veya 'Our Misadventures' [Talihsizliklerimiz] başlıklı bu makaleler Potresov 2002'de tekrar yayınlanmıştır, s. 67-120.
49. Stalin 1946-52, Cilt 1.
50. Bu Bolşevik yazılar Bölüm Sekiz ve Dokuz'da daha ayrıntılı şekilde tartışılıyorlar.

kopuş sağlayan veya bir ana sözleşme belgesi olarak görmediler. Zinovyev'in hatıraları, ortodoksla "ekonomistler" arasındaki tartışmaya dair değerlendirmemize iyi bir giriş niteliğindedir:

> Ekonomist eleştirmenler şöyle diyecektir: "Peki sizin görüşünüze göre, işçi sınıfı bir Mesih midir?" Buna cevap verdik ve şimdi de veriyoruz: Mesih ve mesihçilik bizim dilimiz değildir ve biz böyle sözleri sevmiyoruz; fakat onların içerdiği anlayışı kabul ediyoruz: Evet, işçi sınıfı belirli anlamda bir Mesih'tir ve onun rolü de mesihçi türdendir, çünkü bütün dünyayı kurtaracak sınıf odur. ... Biz Mesih ve mesihcilik gibi yarı-mistik terimleri kullanmaktan kaçınırız ve bilimsel olanı tercih ederiz: *hegemonik proletarya*.[51]

NY?'nin daha sonraki Bolşevizmde oynadığı rol, belki de en iyi şekilde Zinovyev'inkinden daha genç kuşağın temsilcisi Nikolay Buharin tarafından resmedilmiştir; Buharin, *NY?* dönemi gelip geçtikten, yani 1905'ten sonra partiye katılmıştı. Buharin'in yazılarının tamamında *NY?*'ye tek bir referans varsa, onu da henüz bulamadım. Örneğin, *NY?*, 1919'da Buharin'in de yazarları arasında olduğu parti ders kitabı *Komünizmin Alfabesi*'nde geleceği parlak Bolşevikler için hazırlanan kapsamlı kitap listesinde yer almıyordu. Buharin, iki kez Lenin'in orijinal bir teorisyen statüsünden, Marksizme yaptığı katkılardan özellikle söz etmişti. Her iki seferde de *NY?*nin adı anılmıyordu, aslında büsbütün parti örgütlenmesi konusu da ele alınmamıştı.[52]

Bolşevik Devrimden sonra, makul dış gözlemciler, Lenin'i, ders kitabı yorumuyla bağdaşmayan terimlerle tanımladılar. 1930'da klasik *Rus Devrimi* kitabının yazarı, Amerikalı gazeteci W. H. Chamberlin şunları kaleme aldı: "Kapitalist sisteme ve sahiplerine yönelik sınırsız nefret, işçi sınıfının yeni bir sosyal düzene hâkim olma yeteneği ve hakkına dair sınırsız inanç; işte bunlar Lenin'in güçlü ve sade karakterinin iki baskın tutkusuydu."[53]

1930'ların sonlarında, Sovyet hükümeti genellikle *Kısa Ders* olarak anılacak olan temel bir parti tarihi ders kitabı yayınladı. *İskra* dönemi bölümleri bizzat Stalin tarafından yazılmıştır. Stalin'in *NY?* yorumlaması, Batılı ders kitabı yorumundan iki temel açıdan fark-

51. Zinoviev 1924, s. 74 (Zinovyev'in parti tarihinin İngilizce çevirisi için, bkz. Zinoviev 1973).
52. Buharin ve Preobrajenskiy 1919; Buharin 1989 [1920], b. 177-80; Buharin 1990 [1924], s. 50-85.
53. Chamberlin 1930, s. 88.

lıdır. Birincisi, *NY?*'yi "yeni tip bir parti'nin ana sözleşme belgesi" olarak görmedi. Elbette, bu terim kullanılmaktadır, ancak yalnızca sonraki gelişmelere uygulanmaktadır.[54] *NY?*'ye gelince, "Marksist bir partinin işçi hareketini sosyalizmle mecz etme [merger] olduğunu söyleyen temel Marksist tezi parlak bir şekilde gerekçelendirdi".[55] Stalin, Karl Kautsky'nin bu temel Marksist tezi formüle eden kişi olduğunu pekâlâ bilmekteydi, çünkü Kautsky'nin formülünü 1905'teki makalesine bir özdeyiş olarak almıştı. Bu formülün uluslararası Sosyal Demokraside saygın bir özdeyiş olduğunu da pekâlâ biliyordu, çünkü 1905 tarihli *NY?* savunmasının gücü tamamıyla bu gerçeğe dayanmaktaydı. Ve bütün bunları bildiği için, *NY?*'yi yeni tip bir partinin menşei olarak görmesi onun için söz konusu olmadı.

Ayrıca Stalin, "işçilere dair endişe" yorumuna da meydan okuyor, çünkü o da *NY?*'yi Lenin'in "ekonomistler" gibi düşmanlarından *daha fazla* işçilere güven duyar haliyle sunuyor. Kendiliğindenlik ve bilinci küçümsemek niçin kötüdür? Cevap: Çünkü böyle yapmak, ışığa yönelir gibi bilinçlenmeye çabalayan işçileri aşağılamaktı. Dahası "Lenin, işçi sınıfını Çarlığa karşı genel politik mücadeleden uzaklaştırmanın" bir suç olduğunu göstermişti, çünkü "işçiler sadece iyi koşullar için değil... aynı zamanda bizatihi kapitalist sistemin yıkılması için de mücadele etmek istiyorlardı".[56]

Bu nedenle akademik ve aktivist görüş birliğine karşı Stalin ile birlikte tavır alıyorum. Şüphesiz bu utanç vericidir –ama kimin için? Benim için, zira kendimi titiz bir tarih yazımıyla tanınmayan bir adamla aynı tarafta bulmuş oluyorum. Veya bu durum, Stalin bile (savaş öncesi Rus Sosyal Demokrasisinde kök saldığı için) haklıyken, hâlâ yanlış olan ders kitabı yorumcuları için mi utanç verici?

Bu nedenle, ders kitabı yorumu, bir bütün olarak savaş sonrası bir icattır.[57] Ortaya çıkmasının bir nedeni de, savaş öncesi uluslararası Sosyal Demokrasinin ne olduğuna dair büyük bir

---

54. *Kısa Ders*'e göre, 1912 Prag konferansı "yeni tip bir parti"yi yola koymuştu, çünkü Menşevikleri tasfiye etmiş ve böylece "oportünist unsurlardan arınmış" bir parti yaratmıştı. (*Kratkiy kurs* 1938, s. 134-9) Stalin'in ölümünden sonradır ki Sovyet tarihçileri "yeni tip parti" yaftalamasını *NY?*'ye bağladılar, gerçi birçok Batılı araştırmacının aksine, Sovyet tarihçileri bu sözleri Lenin'in sözleri gibi kullanmadılar.

55. *Kratkiy kurs* 1938, s. 37-8.

56. *Kratkiy kurs* 1938, s. 35-6 (cümlelerin sırası değiştirildi).

57. Bu sorunun tam bir tartışmasına, Alman sosyalizmi üzerine İngilizce konuşan akademisyenlerin değerlendirilmesi de dahil edilmeli. Burada yapabileceğim tek şey, özellikle Gary Steenson ve Vernon Lidtke'ye olan borcumu kayda geçirmektir.

hafıza kaybıdır. Bu hafıza kaybı bağlamının başlıca nedeni, 1917 devrimindeki kırılma noktasıdır ki bu da savaş öncesi Sosyal Demokrasi'yi ikiye bölmüş ve sadece daha ılımlı tarafına "Sosyal Demokrasi" ismi verilmiştir. Sol cenahta, İkinci Enternasyonal'le hiçbir bağı olmayan veya sadece gevşek bağları olan birçok yazar –Georg Lukács, Antonio Gramsci ve Karl Korsch– Leninizmin, İkinci Enternasyonal'in ve özel olarak Kautsky'nin savunduğu kaderci Marksizmin ilkeli bir reddiyesi olduğunu anlatan bir teori (Lenin'in *paylaşmadığı*) yarattılar. Benim görüşüme göre, bir yanda Kautsky ile öte yanda Lenin, Luxemburg ve Troçki arasında büyük bir boşluk görmekteki ısrar, savaş sonrası Troçkist geleneğin içinde yer alanları kendi kahramanlarını çok yanlış anlamaya mahkûm etti. Benzer bir hafıza kaybı, büyük ölçüde Rusya üzerine seçici odaklanma ve bunun sonucunda akademik gelenekteki birçok kahramanı, yani "ekonomistleri" ve Menşevikleri benzer şekilde yanlış anlamalarına bağlı olarak, akademik geleneğin büyük bir bölümünde meydana geldi.[58]

Savaş sonrası akademik çalışmalarda bile, ders kitabı yorumu tartışmasız bir hal almamıştır. Ders kitabı yorumunu yaratan kuşaktan iki öğretmenim John Plamenatz ve Robert Tucker, *NY?*'nin altında yatan heyecanı ve aciliyeti görmüşlerdi.[59] Son yıllarda, ders kitabı yorumlamasına yönelik sürekli meydan okumalar akademik literatürde görünmeye devam etmiştir. Özellikle, Moira Donald'ın Kautsky'nin Rus Sosyal Demokrasisi üzerindeki baskın etkileri hakkında yaptığı çalışmaya ve Henry Reichman'ın *NY?*'nin Lenin zamanındaki militan bir işçinin gözünden nasıl görünebileceğini sorgulayan çığır açan makalesine müteşekkirim.[60]

Böyle önemli bir belge üzerinde birbiriyle çatışan iki görüşün varlığı göz önüne alındığında, bir çeşit tartışma veya birisinin

58. Menşevik davasının ana beyanına İngilizce olarak ulaşılabilir kılan Fyodor Dan'dir (Dan, 1964). Dan, 1904'te önde gelen bir Menşevik'ti ve *NY?* hakkındaki görüşleri, o yıldaki parti içi mücadeleyi yansıtır. Bununla birlikte, ders kitabı yorumuyla örtüşmesi çok kapsamlı değildir.

59. Plamenatz 1947, Plamenatz 1954, Tucker 1987. Daha sonra bu yazarlardan alıntı yapma fırsatım olacak. Doğrudan doğruya *NY?* hakkında söyleyecek çok şeyi olmasa da, Stephen Cohen'in hâkim "süreklilik tezine" (benim "kolaylaştırılan Sovyet siyaseti" yaklaşımı dediğim şeye) meydan okuması burada kurulan eleştiriye ilham kaynağı olmayı sürdürüyor. Bkz. Cohen 1977.

60. Donald 1993 ve Reichman 1996. Bir noktada ya da başka bir konuda fikir birliğinin dışında kalan diğer değerlendirmeler için bkz. Daniels 1957; Treadgold 1955; Himmer 2001.

ötekini ikna etmeye çalışması beklentisine kapılabiliriz. Ama öyle değil. Ne o sıralarda ne sonrasında, *NY?*'nin anlamı üzerine kapsamlı akademik bir tartışma oldu. Ders kitabı yorumu savunucuları, yorumlarına yapılan saygın hiçbir meydan okumanın farkında değildiler. Daha önce de belirtildiği gibi, *İskra* döneminde yayınlanan kitaplarda ya da genel olarak tarihsel literatürde *NY?*'nin tartışılmış bir çözümlemesini bulmak zordur.[61] Meydan okuyanlar arasında hiçbiri, *NY?*'yi tarihsel bağlam içine yerleştirmek ya da ilk bakışta ders kitabı yorumuna inandırıcılık kazandıran (kendiliğindenlikle mücadele, dışarıdan bilinç, işçi hareketini yolundan saptırma ve benzeri) çarpıcı paragrafları açıklamayı üstlenmemişlerdir. Elinizdeki çalışmanın devreye girdiği yer ise burasıdır.

TEFSİR VE ÇEVİRİ

Elinizdeki Tefsir üç kısma ayrılmıştır. Kısım I, Marx merkezli Sosyal Demokrasinin bakış açısını inceliyor. Bu bakış açısını yaftalamak için kullandığım "Erfurtçuluk" terimini sunduktan sonra, Lenin'in, Rus Sosyal Demokrasisini daha kapsayıcı anlatıdaki bir bölüm olarak gören bir Rus Erfurtçu olduğunu iddia etmekteyim. Rusya Sosyal Demokrasisinde Lenin, 1900-1903 yılları arasında yeraltı gazetesi *İskra*'nın yayın kurulunun bir üyesiydi. *NY?*'nin hem dostları hem düşmanları, onu *İskra-izm*'in klasik bir ifadesi olarak gördüğünden, *İskra*'nın bakış açısını ve Rusya'daki artan devrimci krize tepkisini açıklamak için bir bölüm ayırdım.

Kısım II, *NY?*'nin doğrudan polemik bağlamını, Lenin'in "önemli diğerlerine", yani *NY?*'de kendi pozisyonunu onlara göre tanımladığı Rus Sosyal Demokratlarına bakarak inceliyor. Bütün bu tartışmalarda anahtar soru, SPD modelinin Rusya şartlarında yararlılığı ve özellikle de Sosyal-Demokratik farkındalığın başarılı şekilde yayılma şansıdır. Lenin, her anlaşmazlıkta, Sosyal Demokratlar şekillendikçe daha da hızlanacak olan farkındalığın hızla yayılmasında ısrar ederek yer alıyor.

Kısım III, *NY?* dünyasını inceliyor: argümanlarının içerdiği dünya görüşünü ve örgütsel önerilerinin kaynağını. Sosyal-De-

61. Bildiğim tek istisna, Reginald Zelnik'in, Henry Reichman ve benim kaleme aldığım ders kitabı yorumuna meydan okuyan yazılara kısmen tepki niyetiyle yazılan son makaleleridir (Zelnik 2003a ve 2003b).

mokrat yeraltı dünyası, 1890'larda çeşitli yerlerde gelişirken, polis soruşturmalarında ayakta kalabilmeyi gerektiren gizlilikle işçi ortamındaki gerçek köklerin varlığını birleştirme görevini yürütmekteydi. Lenin'in katkısı, bu yeni yaratılan kurumun normlarını açıkça belirtmek ve *praktiki*'ye bu normlara uydukları takdirde mucizeler gerçekleştirebileceklerini vaat etmek oldu. Son bölümde, 1904'teki Bolşevik/Menşevik tartışmalarını gözlemliyorum. *NY?*, bu bölümde genellikle gerçekleşenden daha küçük bir rol oynamıştır ve başlangıçta bunu bu boyutta tartışmayı da planlamamıştım. Sonunda, Troçki ve Luxemburg'un *NY?* eleştirmenleri olarak ikonik statüleri de göz önüne alındığında, 1904'teki Bolşevik/Menşevik ayrımının altında yatan gerçek sorunlarla ilgili netliği tespit etmenin bir zorunluluk olduğunu görmeye başladım.

Tefsire, 1902 tarihli *NY?* metninin tamamının yeni bir çevirisi eklenmiştir. Yeni bir çeviriye neden ihtiyaç duyuldu diye sorulabilir. *NY?*'nin şu anda dört farklı İngilizce çevirisi var. İlki, 1929'da Lenin'in eserleri Sovyet hükümeti tarafından İngilizce, Almanca ve Fransızca olarak yayınlandığında yapıldı. İngilizce versiyonu, Rusya doğumlu bir İngiliz solcu olan ve devrimden hemen sonra Rusya'ya dönen Joe Fineberg tarafından yapıldı (1919'da Komünist Enternasyonal'in kurucu kongresinde Britanya'nın durumu hakkında bir rapor sunmuştu). Fineberg, İngilizce konuşanların o zamandan beri *NY?*'yi nasıl okuduğunu yönlendiren temel çeviri seçeneklerini sunmuştu.

1962'de Sovyet hükümeti Lenin'in *Bütün Eserleri*'ni İngilizce yayınladı. Bu basım için, Fineberg'in çevirisi George Hanna tarafından gözden geçirildi, yaptığı değişiklikler genellikle daha iyi, ancak her zaman değil. Son olarak, 1988'de editörlüğü Robert Service tarafından yapılan bir Penguin çevirisi yayınlandı. Service, Fineberg/Hanna çevirisi üzerinde biraz oynadı ve yaptığı değişiklikler bazen daha iyiydi.[62]

Bu arada, *NY?*'nin Fineberg geleneğinden bağımsız tek çevirisi 1962 yılında Oxford University Press tarafından yayınlandı. Cümle cümle alındığında S.V. ve Patricia Utechin çevirisi diğer çevirilerden üstündür. Ne yazık ki, bilimsel bir yayın olarak, Utechin çevirisi bir başarısızlıktır. Sadece kısaltılmakla kalmamış, çıkarılan paragraflar

62. Fineberg çevirisi için, bkz. Lenin 1929; Hanna çevirisi için, bkz. Lenin 1962; Service çevirisi için, bkz. Lenin 1988.

tam da Utechin'in kendi yorumu için sorun yaratacaklar arasından olmuştur.[63]

Böylece şimdi üç sinoptik [Konuyu aynı yönden ele alan-ç.n.] çeviriye sahibiz (Fineberg, Fineberg/Hanna ve Fineberg/Hanna/Service) ve ayrıca Utechin'e göre yapılan çeviri var. Dördü de, Lenin'in metinlerini kapsamlı bir Tefsir yapmadan okunabilir ve anlaşılabilir kılmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, onları savunacak çok şey var. Çoğunlukla doğrudurlar ve Lenin'in tutkuyla sarmaladığı cümleleri kullanışlı bir İngilizceye çevirmekte hayranlık uyandıracak ölçüde başarılı olmuşlardır. Burada sunduğum çeviri ise doğrudan Rusça metninden yapılan yeni bir versiyon ve fakat ilk çevirilere borçlu olduğumu kabul etmekten de memnuniyet duyuyorum.

NY?'nin kapsamlı bir Tefsir yapılmaksızın anlaşılabilir olmadığı gerçeği ise ortada durmaktadır. Dolayısıyla, elinizdeki çeviri farklı bir amaç güdüyor: *anahtar terimlerin çevirisinde tutarlılık ve açıklık*. Bu amaç, öncelikle, anahtar terimler için gerekçeli çeviri tercihleri gerektirir. İkincisi, bir Rus teriminin daima aynı İngilizce kelime karşılığıyla çevrilmesini ve birden fazla Rusça kelimeyi çevirmek için tek İngilizce kelime kullanılmamasını gerektirir. Üçüncüsü, mümkün olduğunca, birbiriyle yakın ilişkili Rusça kelimeler, öyle çevrilmelidir ki aralarındaki bağlantı açık olabilsin. Bu gereksinimler her zaman tam olarak karşılanamadı. Ancak çeviri, anahtar terimlerin çevirisindeki tutarlılık ve açıklık hedefine yaklaştıkça, o kadar çok "Tefsire yakın" hale geldi.

Çeviri hedeflerime dair en önemli bir örnek "bilinçlilik" ve "kendiliğindenlik" arasındaki karşıtlıktır. Bu karşıtlık, ders kitabı yorumu bakımından çok önemlidir ve fakat İngilizce metinle kısıtlanmış hiç kimse bunu yeterince kavrayamaz. Bir taraftan, İngilizce "consciousness" ["bilinçlilik"] kelimesi, birbiriyle ilişkili ama birbirinden tamamen farklı olan Rusça iki terimin, yani *soznaniye* ve *soznatelnost* kelimelerinin çevirisidir. Lenin'in bu terimleri kullanması üzerine epey düşündükten sonra, *soznaniye* için "farkındalık" ["awareness"] ve *soznatelnost* için "amaca yönelik olma" ["purposiveness"] kelimelerini kullanmaya kararı verdim.

---

63. Lenin 1963. Utechin, Lenin'in ilk Rus halkçılığıyla (popülizmiyle) bağları olduğuna inanmaktaydı ve Alman modelini çağrıştıran paragrafların çoğunu kaldırdı (bkz. Bölüm Yedi, "Almanlara Bakın" başlıklı alt bölüm).

Öte yandan, "kendiliğindenlik" olarak çevrilen Rusça kelime (*stihiynost*), bazen sıfat haliyle "doğal/ilkel" ["elemental"] olarak çevriliyor. Bu kelime karşısında pes ettim ve Rusça kelime *stihiynost*'u olduğu gibi bıraktım, çünkü o terim, çeviri yoluyla yorum yapabilmede benim açımdan çok çekişmeli ve kendine özgü bir kelime.

Mevcut çevirilerde, demek ki, tek İngilizce kelime "consciousness" ["bilinçlilik"] farklı iki Rusça kelimeyi temsil ederken, tek Rusça kelime *stihiyny*, İngilizcede iki ayrı terim (*spontaneous* ve *elemental*/kendiliğinden ve doğal/ikel) tarafından temsil ediliyor. İngiliz dilindeki "bilinçlilik ve kendiliğindenlik" karşıtlığı böylece Lenin'in metninde olup bitenleri ciddî şekilde çarpıtmış oluyor.

Bazen mevcut çeviriler anahtar bir terimin varlığını bile sarsıyor. Rusça *konspiratsiya* kelimesini ele alalım. Bu "konspirasyon" ["tertip/komplo"] anlamına gelmez. Bir yeraltı örgütünün hayatta kalabilmesi için gerekli tüm kural ve prosedürleri ifade eder: Tutuklanmama güzel sanatını. Daha önceki çevirmenler kesinlikle bu genel anlamdan haberdardılar ve genellikle *konspiratsiya*'yı "gizlilik" ya da buna benzer bir terim olarak çevirdiler. İngilizcede *konspiratsiya*'ya uzaktan bile benzer bir terim bulunmadığından, "gizlilik" pek çok açıdan savunulabilir bir çeviri seçeneğidir.

Hal böyleyken yine de bu sonuç, İngilizce çeviri aracılığıyla Lenin'in metni ile gerçekten ilgilenmek isteyen hiç kimse tarafından kabul edilemez. Ders kitabı yorumuna göre, Lenin, *NY?*'de parti örgütlenmesinin "komplocu" ["conspiratorial"] bir biçimini savunuyor. Tam da *konspiratsiya* terimi gizlendiğinde, bu iddiayı ciddî şekilde nasıl değerlendirebiliriz ki? Dahası, *konspiratsiya* Rus devrimcilerinin kelime dağarcığında önemli bir terimdi. Duygusal ve hatta romantik bir havası vardı. Lenin'in pek çok argümanı, *konspiratsiya* kültürünü dile getirme ihtiyacı etrafında dönüyor. Görünür kılmak için terimi restore etmek lazım. Yabancı bir kelimenin Rus alfabesiyle yazılmış hali olduğundan, onu o haliyle yeniden İngiliz alfabesiyle yazarak *konspiratsiya* şeklinde muhafaza etmeyi en basit yol olarak gördüm.

Diğer durumlarda, çok aşikâr olan bir çeviri tercihi ciddî şekilde yanıltıcı olabilir. *Professiya* bu türden bir yanlış tercihtir. Bu kelime sıklıkla "meslek" ["trade"] anlamına gelir; *professionalnıy soyuz*'da olduğu gibi "sendika" [meslek birliği] için kullanılan standart terimdir. Bu haliyle *NY?* söyleminde *professiya* önemli bir rol

oynamaktadır, çünkü Lenin, Kautsky'den ekonomik mücadelenin belirli *mesleklere* (*trades*) odaklanma eğiliminde olduğu, oysa siyasal mücadelenin bütün *sınıfı* birleştirdiği şeklindeki argümanını devralmıştır. Ancak *professiya*, ayrıca Lenin'in en ünlü icadı olan *revolyutsioner po professii* teriminde de ortaya çıkar. Bu her zaman "devrimci meslek" ya da "profesyonel devrimci" olarak çevrildi, ancak Lenin'in metnindeki sözel bağlantıya saygı göstermemiz gerektiğine ve bunu "meslekten devrimcilik" olarak çevirmemiz gerektiğine inanıyorum. Bölüm Sekiz'de bu daha gösterişsiz sunumun Lenin'in niyetine neden daha yakın olduğunu göstereceğim. Öteki kötü çeviriler *tred-yunionizm* ve *burjuaznaya demokratiya* kelimeleri.

Bu kitabın başlangıcındaki bir Sözlük önceki çevirilerden önemli farklılıklar taşıyan ve okura Tefsir bölümündeki önemli tartışmaları işaret eden bütün çevirileri içeriyor.

Çeviri, yaklaşık eşit ebatlı iki açıklayıcı notlar bölümüyle birlikte sunuluyor. Açıklayıcı notların ilki, iki paragrafa ayrılmıştır, öteki açıklayıcı notlar ise kitabın geri kalanına ayrılmıştır. "Skandal paragraflar" dediğim iki paragraf, "dışarıdan [bilinç]" ve "kendiliğindenlikle mücadele" hakkında sonsuz bir çevrime girmiş cümleler. Bunlar, ders kitabı yorumunun özünü oluşturuyor. Bölüm Yedi'nin başında söylenen nedenlerden ötürü, Tefsirim boyunca skandal paragrafları köşeli parantez içine alıyorum ve onları şu ya da bu şekilde kullanmadan kendi Tefsirimi kurguluyorum. Açıklayıcı Notlar Kısım İki'de köşeli parantezleri açıp, bu iki paragrafa anlaşılmaları için ihtiyaç duydukları en yakın okumayı sağlıyorum..

NY? beş bölümden oluşuyor ve her bölüm, kitabın gerçek yapı taşları olan birkaç alt bölüme ayrılıyor. Açıklayıcı Notlar Kısım Bir'de, alt bölümler olarak ilerliyorum, önemli değerlendirmeleri ve bunların daha büyük argümanla nasıl uyumlu olduklarını açıklıyorum. Ayrıca Lenin'in metnini anlamak için gerekli olan arka plan bilgisini de veriyorum. Bazı okurlar, Tefsirlere dalmadan önce, alt bölümler olarak açıklayıcı notları inceleyerek Lenin'in kitabının ne hakkında olduğunu anlamayı faydalı bulabilirler, çünkü tefsir bölümü Kısım III'e kadar doğrudan *NY?*'ye girmiş olmuyor.

Kısım Bir
Erfurtçuluk

Bölüm Bir

Sosyalizm ve İşçi Hareketini Mezcetme

Lenin'in ilk dönem yazılarını okuyan herkes "Sosyal Demokrasi, sosyalizm ve işçi hareketini mezcetmektir" formülüyle sıklıkla karşılaşacaktır. Bir keresinde bu formülü "Karl Kautsky'nin *Komünist Manifesto*'daki temel fikirleri yeniden üreten ifadesi" olarak tanımlıyor.[1] Bu yolla Lenin, kendisi için temel olan iki kitap arasında bağlantı kuruyor: Marx ve Engels'in *Komünist Manifesto*'su (1848) ve Karl Kautsky'nin *Erfurt Programı* (1891). Genç Lenin bakımından bu kitaplar o kadar önemliydi ki, ikisini de Rusçaya bizzat çevirmişti (maalesef hiçbir çeviri elde kalmadı).[2]

Lenin'in yönlendirmesini takip edeceğiz ve 1840'lardan 1890'lara dek olan gelişmeleri, bir araya getirici bir tema olarak mezcetme [merger] formülüyle tarif edeceğiz. Buradaki amaç, on dokuzuncu yüzyıl Marksist sosyalizmin tarihini Lenin'in ve onun kuşağındaki başkalarının nasıl gördüğünü ortaya çıkaran belirli bir yorumu geliştirmek değil. Mezcetme formülü bir *anlatının* yoğunlaşmasıdır. Bu anlatının önemli duygusal yükünün anahtarı bir *misyon* fikridir; hem iktidarı ele geçirmek ve sosyalizmi getirmek için *işçilerin* sahip olduğu dünya ölçeğindeki tarihsel misyon, hem de *Sosyal Demokratların* sosyalizm ile işçi hareketini mezcetme misyonu. Bu duygusal yönü ortaya çıkarmak için, ikincil değerlendirmelerde sıklıkla yer bulmayan türden bazı süslü söylemlerden alıntı yapaca-

1. Lenin 1958-65, 4, s. 189, 1899 sonlarında yazılan basılmamış bir gazete makalesi.
2. *Manifesto* 1889 yılında ve *Erfurt Programı* 1894 yılında.

ğım. Sosyal Demokrasiyi kuru ve determinist "bilimsel sosyalizme" dayalı olarak resmeden ve onun müjdelere ve koruma misyonlarına dair ateşli söylemlerinin farkına varmayan bir kimse asıl sorunu gözden kaçırmış demektir.

Mezcetme formülü aynı zamanda formülün duygusal coşkusu olarak sıklıkla göz ardı edilen somut bir politik stratejiyi de ima etmekteydi. Arzulanan mezcetmeyi ilerletmek için, belirli türde örgütlerin kurulması, belirli siyasal koşulların oluşturulması ve bazı toplumsal güçlerin dost ya da düşman olarak değerlendirilmesi gerekir. Rus Sosyal Demokratları bu stratejiyi ortaya attığında, gözlemciler onu yenilikçi ve hatta sapkın buldular. Her ne kadar Ruslar yeni "hegemonya" ismini kullanmış olsalar da, temel mantık Almanlar tarafından bayağı etraflıca işlenmişti.

Benim "müjde yorumu" şeklindeki yaftalamam, 19. yüzyıl Sosyal Demokrasisinin hayatî, fakat takdir edilmeyen iki yönünü vurgular: Sosyal Demokratların tebliğci hevesleri artı bazı dik başlı düşüncelerini dünyaya nasıl yayacakları.

MARX VE ENGELS

> İşçiler bir tek başarı öğesine sahiptirler –sayılar; ama sayılar, ancak güç birliğiyle birleştiğinde ve bilgiyle yönetildiğinde terazinin kefesinde bir ağırlık haline gelir. (Karl Marx, Açılış Konuşması, 1864).

En üst düzeyde, mezcetme anlatısı, sosyalizmin gelişiyle ilgili dünya çapında tarihsel bir destandır. Destan, tam kapsamıyla hem "şimdiye kadarki tüm toplumların tarihini" hem de geleceği inceler.[3] Engels, Marx hayattayken yazdığı biyografi taslağında bu destanın kritik önemdeki son bölümlerini tek bir muazzam cümleyle şöyle özetler:

> [Marx'ın yeni tarih anlayışı şunu öğretir ki], iktidardaki büyük burjuvazi tarihsel çağrısını [*Beruf*] yerine getirmiştir, artık topluma önderlik yapabilme kabiliyetini yitirmiştir ve hatta üretimin gelişiminde bir engel teşkil etmektedir... Tarihsel önderlik [*Leitung*] proletaryaya geçmiştir; proletarya toplum içindeki tüm konumu itibariyle, yalnızca her türlü sınıf egemenliğini, her türlü köleliği ve her türlü sömürüyü tamamen ortadan kaldırarak kendisini özgürleştirebilecek olan bir sınıftır; burjuvazinin kontrolünü aşmış olan toplumun üretici güçleri sadece birleşmiş prole-

3. Marx and Engels 1959, s. 462.

> taryanın bunları mülkiyetine geçirmesini beklemektedir; proletaryanın böyle yapmasının amacı toplumun her üyesinin sadece üretime değil, fakat aynı zamanda toplumsal zenginliğin dağıtımına ve yönetimine de katılım imkânına kavuşacağı ve böylece toplumun üretici güçlerinin ve verimliliğin artacağı, bunun da herkese giderek artan ölçekte makul ihtiyaçlarının hepsinin karşılanacağı güvencesi veren üretimin tamamına ilişkin bir planlamayla gerçekleşeceği koşulları oluşturmaktır.[4]

Bu özel formülasyon, Marx'ın anlatılarındaki önemli özelliği –"tarihsel liderlik" için "çağrı" yapan sınıflar– ortaya çıkarırken, proleter sınıf önderliğinin merkezî görevini, yani siyasal iktidarın fethini gündeme getirmez. *Komünist Manifesto*, bu görevi şöyle belirtiyor: "Komünistlerin acil hedefi, bütün öteki proleter partilerininkiyle aynıdır: Proletaryanın bir sınıf olarak biçimlenmesi, burjuva yönetiminin yıkılması, proletarya tarafından siyasal gücün ele geçirilmesi."[5] Marx'ın 1864 yılında Uluslararası İşçi Birliği (1. Enternasyonal) Açılış Konuşması bunu daha özlü bir biçimde ifade ediyor: "Siyasal gücün ele geçirilmesi bu nedenle işçi sınıfının büyük görevi haline gelmiştir."[6]

Bilimsel sosyalizm, işte bu dünya ölçeğindeki tarihsel destanın gerekçeli şekilde anlatımıdır. Burada öncelikle Marx temelli Sosyal Demokrasiyi, diğer on dokuzuncu yüzyıl sosyalistlerinden ve devrimcilerinden farklılaştıran politik stratejiyle ilgileniyoruz. Böylece, şimdi, genel hikâyedeki belli bir dönem, yani işçi sınıfının kendi büyük görevinin farkına vardığı ve onu yürüttüğü dönem üzerinde odaklanıyoruz.

Bir bütün olarak dünya çapında tarihsel destan düzleminde kaldığımız sürece, "işçi sınıfı büyük görevinin farkına varıyor" diye kendimizi tatmin edebiliriz, sanki bu süreç az çok otomatik olarak gerçekleşirmiş gibi. Ancak, bu dönemi ayrıntılı şekilde incelemeye başladıktan sonra, dönemin kendisine ait çarpıcı bir planı olduğunu derhal görürüz, çünkü seçilen hedeflerindeki engelleri aşmak için çabalayan tarihsel aktörlerin etkileşiminin sonucunu tasvir etmektedir. Bu dönemin planı, mezcetme formülüyle şöyle özetlenir: "Sosyal Demokrasi, sosyalizm ve işçi hareketini mezcetmektir." Burada 'Sosyalizm', sosyalist *doktrin* anlamına gelir ve Sosyal Demokrasi de, işçi sınıfını büyük işleri için hazırlayan tarihsel aktördür.

4. Engels 1962c, s. 103-4.
5. Marx 1996, s. 13 (Carver çevirisi).
6. Marx and Engels 1978, s. 518 (Marx 1984a, s. 12).

Hem Kautsky hem de Lenin'e göre, mezcetme anlatısının mantığını ortaya koyan ilk kişi, 1845'te yayınlanan *The Lage der arbeitenden Klasse in England* [*İngiltere'de Çalışan Sınıfın Durumu*] kitabını yazan Engels'ti. 1895'te ölümünden sonra Engels anısına yazdığı bir övgüde, Kautsky, bu kitabın argümanını şu kelimelerle özetlemişti: "İşçi hareketi, sosyalizmi doğuracak güç olmalıdır; sosyalizm, işçi hareketinin kendi önüne koyduğu hedef olmalıdır".[7] Yakın tarihte ölen Engels anısına yazdığı övgüyle Lenin de, *Emekçi Sınıfların Durumu*'na yüksek bir değer biçen Kautsky'nin izinden gitmişti. Bu kitap, Engels'in "proletaryanın yalnızca acı çeken bir sınıf olmadığını söyleyen ilk kişi" olduğunu gösteriyor. Lenin de, Engels'in argümanını şöyle özetlemişti:

> Sosyalistlerin anlamak zorunda oldukları şey, çağdaş toplumdaki konumundan dolayı hangi sosyal gücün sosyalizmin gerçekleşmesi konusunda derin bir çıkarı olduğudur ve daha sonra bu güçle onun tarihsel görevi ve çıkarları hakkında bir farkındalık yaratarak iletişime geçmesidir. Proletarya böyle bir toplumsal güçtür... İşçi sınıfının siyasal hareketi kaçınılmaz olarak, işçileri, sosyalizm dışında çıkış yolu olmadığına dair bir farkındalığa yöneltmektedir. Öte yandan sosyalizm, yalnızca işçi *sınıfının politik* mücadelesinin amacı olduğunda bir güç haline gelir.[8]

Engels'in argümanı *Emekçi Sınıfların Durumu*'nda "İşçi Hareketleri" başlığını taşıyan bölümde belirtilmiştir. Burada Engels, iki ayrı kuvveti tasvir ediyor. Birincisi, ulusal ölçekte radikal bir siyasal hareket olan Çartizm'de [Chartism] en yüksek ifadesini bulan işçi hareketi. İkincisi Robert Owen'den esinlenen "sosyalist ajitasyon". Sosyalistler "tepeden tırnağa yumuşak başlı ve barışçıldırlar... Doğru, işçinin burjuvaya neden öfke duyduğunu anlıyorlar, ama bu sınıf nefretini verimsiz buluyorlar; oysa işçiyi hedefe yakınlaştırabilecek tek moral dürtü bu." Ve bu yüzden "bugünkü biçimiyle sosyalizm, asla işçi sınıfının ortak inancı haline gelemez; bir süre için lütfedip Çartist [Chartist] görüş noktasına dönmelidir."

Engels, hikâyenin bir sonraki bölümünü, mezcetme anlatısının ilk açık ifadesinin açıkça görüldüğü şeyi kendinden emin şekilde şöyle açıklıyor:

> İşçi hareketinin Çartistler ve Sosyalistler olmak üzere iki bölüme ayrıldığı açıktır. Çartistler, daha geridirler, az gelişmiştirler, ama her yönüyle gerçek

7. Kautsky 1899, s. 5-6.
8. Lenin 1958-65, 2, s. 8. Vurgular Lenin'e ait.

proleterlerdir, sınıflarının temsilcidirler. Sosyalistler daha uzak görüşlüdürler, sıkıntılara karşı pratik çareler önermektedirler, fakat başlangıçta burjuvazinin içinden gelmiş olduklarından, işçi sınıfıyla tamamen kaynaşamamaktadırlar. Sosyalizm ile Çartizm'i mezcetme (*Verschmelzung*), Fransız komünizmini İngiliz tarzında yeniden üretme bir sonraki adım olacaktır ve bu zaten başlamıştır. İşte o zaman, bu başarıldığı zaman, işçi sınıfı İngiltere'nin gerçek önderi olacaktır. Bu arada, siyasal ve sosyal gelişme bu yeni partiyi, Çartizm'in bu yeni ayrışmasını ilerletecek ve teşvik edecektir.[9]

Bu bölümün hem Kautsky hem Lenin bakımından taşıdığı önemi ortaya çıkarmak için onların Engels özetini alıntı yaptım. Bunu, kendi siyasal inançlarının özünün ilk ifadesi olarak gördüler. Yine de, ikincil literatürde bu bölüme herhangi bir değinme bulmanız neredeyse imkânsızdır. Bu nedenle, *NY?*'den alınan görüş, revize edilmiş Marksist kanon anlamına gelir.

Mezcetme anlatısının mantığı *Komünist Manifesto*'da derinlemesine yer almış haldedir veya her durumda, Lenin bunun böyle olduğuna kuvvetle inanmaktaydı. *Komünist Manifesto* şöyle diyor: "Komünistler işçi sınıfının ivedi hedeflerine ulaşılması ve o andaki çıkarlarının gerçekleşmesi için savaşırlar [*kampfen*]; ama aynı zamanda mevcut hareket içerisinde, bu hareketin geleceğini de temsil eder ve gözetirler."[10] Bu cümle, özellikle sosyalizme giden Marksist yol haritasını ifade eder: Nihai hedef sosyalizm ile işçi hareketinin yükselmesine yol açan gündelik çıkarları mezcetmektir. 1880'lerin başında Rus Sosyal Demokrasisinin en önemli kurucusu Georgiy Plehanov'u bir Marksist haline getirmeye sonunda ikna eden şey tam da bu yol haritasıydı ve belki de sadece bu cümleydi.[11]

---

9. Engels 1959, s. 453. Engels tarafından denetlenen ve 1880'lerde yayınlanan on dokuzuncu yüzyıldaki İngilizce çevirisi, iki önemli açıklama ekler: Çartistler "*teorik olarak* daha geridirler" vb ile mezcoluş sonrasında işçi sınıfı "İngiltere'nin gerçek *entelektüel* önderi olacaktır" (Engels 1993, s. 244-5, eklenen kelimelere vurgu tarafımızdan yapıldı).

10. Marx and Engels 1959, s. 492.

11. Bir yerlerde bu cümlenin Plehanov için de gerçekten çok önemli olduğunu okumuştum, ancak kaynağını bulamadım. Rus Sosyal Demokrasisinin bir başka kurucusu olan Pavel Akselrod, hatıralarında Plehanov'un *Manifesto*'nun 1882 çevirisine yazdığı giriş bölümünden bu cümleyi alıntı yapar: "*Manifesto*, Rus sosyalistlerini eşit derecede üzüntü verici iki aşırılıktan alıkoyabilir: bir yanda siyasal faaliyete [Çarlığı devirmeye çalışmak] karşı olumsuz bir tutum, öte yanda partinin gelecekteki çıkarlarını unutmak." Akselrod 1975, s. 423.

Manifesto'nun genel yapısında yansıtılan mezcetme formülünü görmek çok tuhaf gelmemeli. *Manifesto* üç ana bölüme ayrılmıştır: "Burjuvalar ve Proleterler", "Proleterler ve Komünistler", "Sosyalist ve Komünist Edebiyat". İlk bölüm olan 'Burjuvalar ve Proleterler", işçi hareketinin devrime kadar olan hikâyesini anlatıyor. Bu bölümdeki esas tema, işçilerin direnişleri ve büyüyen örgütlenmeleri, yani rekabet yüzünden karşılıklı izolasyonun yerini işçilerin mezcedilmesiyle [*Vereinigung*] devrimci birliklerin alması.[12]

Sonraki bölüm, "Proleterler ve Komünistler", devrimin amaçlarını, yani "hareketin geleceğini" tanımlıyor. Komünistin yalnızca işçi hareketinin en kararlı kesiminin, her zaman ileriye doğru hamle yapan [*der entschiedenste, immer weiter treibende Teil*][13] kesiminin inançlarını yansıttığı söyleniyor. Dolayısıyla bir bütün olarak işçi hareketi büyük görevi konusunda hâlâ ikna edilmeye ihtiyaç duymaktadır.

Böylece ilk bölümün işçi hareketini, ikinci bölümün de sosyalizmi tanımladığını görüyoruz. Üçüncü bölüm, bu ikisinin *nasıl* mezcedileceği sorusuna dönüyor. Bu bölüm –"Sosyalist ve Komünist Yazın"– mezcetme formülünün doğasında olan siyasal stratejinin ilk ortaya çıkmaya başladığı yerdir. Marx, bizleri işçi hareketine yardım elini uzatan türü hariç sosyalizmin bütün biçimlerinin kendi yıkımını gözlemlemeye davet ediyor. Saldırgan polemik tonu, kendine has şekilde sosyalistlere bir iltifattır. Marx diğer sosyalistleri, *onların* büyük görevinin bu süreci ilerletmek olduğu konusunda ikna etmek istiyor. *Onlar* farkında olan unsurlardır, onlar soyut akıl yürütmeyle ve edebî polemiklerle doğrudan ikna edilebilirler. Sosyalistler döndüklerinde, bizzat onlar işçi çevrelerinde farkındalığı yaymaya başlamış olacaklardır.

Manifesto'nun son bölümünde eleştirilere maruz kalan beş hedef sadece rastgele bir sınıflandırma değildir, mezcetme stratejisine karşı muhalefetin mantıklı olasılıklarının birçoğunu temsil etmektedir. Bu nedenle, daha sonra Sosyal Demokrasi tarafından rakiplerine karşı başlatılan polemik saldırılarının çoğunun habercisi oluyorlar. İlk hedef feodal veya gerici sosyalistlerdir. Mezcetme stratejisi burada işe yaramıyor, çünkü bunlar yanlış sosyalistlerdir. Onların demagoji yoluyla işçilerle flört etmeleri, işçi hareketine hâkim olma isteklerini gizliyor. "Devlet sosyalizmi"nin çeşitli biçimleri ise

12. Marx and Engels 1959, s. 474.
13. A.g.e.

19. yüzyıl boyunca Sosyal Demokrasiye meydan okumaya devam etmiştir.

Marx, bir sonraki hedefi olan "küçük-burjuva sosyalizminde", mezcetme stratejisinin yanlış işçilere dayandığı için başarısız olacağını savunuyor. Küçük-burjuvazinin (köylüler ve esnaf) çıkarları onları uygulanabilir bir sosyalist topluma değil, ekonomik bağımsızlığın bireysel mülkiyetlere dayandığı bir "gerici ütopya"ya doğru yönlendiriyor.

Üçüncü hedef ("Gerçek Sosyalistler") daha sonra, *Manifesto*'nun taktik etkilerine baktığımızda incelenecek. Dördüncü ve beşinci hedeflerde, gerçek işçileri ve gerçek sosyalistleri görüyoruz, ancak onlar da mezcetme *dışında*dırlar, büyük sentezin dışındadırlar. İşçi hareketi devrimci-sosyalist bakış açısını benimsemeyi reddederse, işçileri burjuva toplumu çerçevesi *içinde* boş yere kurtarma peşinde olan salt burjuva reformizmi haline gelir. Sosyalistler, işçileri kendilerini kurtarma bakımından kabiliyetsiz olarak görmeye devam ederlerse, saplantılara kapılmış olarak önemsizleşeceklerdir. *Manifesto*, ilk dönem işçi hareketini ve ilk dönem sosyalistleri, derhal mezcetmeyi aramamış olmakla suçlamıyor; aslında, bir taraftan mücadeleci direnişleri ve diğer taraftan eleştirel bakış açısına sahip olduklarından ötürü övüyor. Kusur bulunabilecek nokta, büyük sentezin *devam eden* reddiyesidir.

Mezcetme anlatısının temel etkisini ortaya koyduktan sonra, şimdi ustaların çeşitli açıklamalarında belirtildiği haliyle, burada zikredilen politik stratejinin ana hatlarını incelemeye başlayalım. Anahtar fikir, "işçi sınıflarının kurtuluşu işçi sınıflarının kendileri tarafından kazanılmalıdır". Birinci Enternasyonal'in ünlü sloganı iki şekilde anlaşılabilir: Bir okumada, slogan öteki sınıflardan devrimcilere onların istenmediklerini söyler: İşçi sınıfının kurtuluşu işçilerin işidir, başkalarının değil. Slogan, Birinci Enternasyonal bünyesindeki muhtemelen en önemli kurucular olan Fransız Proudhoncuları tarafından böyle anlaşılmıştı.

Bir başka okumada, slogan sadece proleter olmayan devrimcilere kapıyı kapatmayı reddetmekle kalmıyor, aslında onları da içeri davet ediyor. Şayet yalnızca işçiler kendi kurtuluşlarını sağlayacaklarsa, bu durumda ne yapmaya ihtiyaç duyduklarını ve hangi örgütsel araçları elde edeceklerini anlamaya başlamaları da zorunludur. İşçi sınıfını kendi misyonu için hazırlamaya dair bu misyon, hangi sosyal kökene sahip olursa olsun Marksist sınıf anlatısını kabul eden *herhangi* bir

sosyalistin üstlendiği görevdir. 1890'da Avusturya Sosyal-Demokrat Partisi'nin programında belirtildiği gibi, Sosyal Demokrasinin amacı "proletaryayı siyasal olarak örgütlemek, kendi konumu ve görevi hakkında farkındalık kazandırmak ve bunu mücadelesiyle manevî ve maddî bakımdan uyumlu kılarak sürdürmektir."

Bundan şu sonuç çıkar ki, sosyalistlerin görevi, işçilerin "terkip [kombinasyon] ile birleşip bilgi ile yönetilmesini" sağlama almaktır. Marx'ın Açılış Konuşması'nda zarifçe dile getirdiği üzere, işçilerin "uyumsuz çabalarının ortak bozgunu ile cezalandırılacakları"[14] koşullarda olmamaları için, hem ulusal hem uluslararası düzeyde "terkip [kombinasyon]" –disiplinli örgütlenme– gereklidir. Marx ve Engels, işçilere yön verecek bilgiden bahsederken, tabii ki bilimsel sosyalizmi kast etmektedirler. Engels'in önemli birkaç cümlesi, Sosyal-Demokratik politik stratejide bilimsel sosyalizmin rolünü tanımlar. Bu cümleler, Engels'in son derece etkili *Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm* kitabının sonunda yer alır. Almanca sözdiziminin mümkün kıldığı söylemsel gücü yeniden üretmede çaresiz kaldığımdan, bu paragrafı her iki dilde sunuyorum:

> Diese weltbefreiende Tat durchzuführen, ist der geschichtliche Beruf des modernen Proletariats. Ihre geschichtlichen Bedingungen, und damit ihre Natur selbst, zu ergründen und so der zur Aktion berufnen, heute unterdrückten Klasse die Bedingungen und die Natur ihrer eignen Aktion zum Bewusstsein zu bringen, ist die Aufgabe des theoretischen Ausdrucks der proletarischen Bewegung, des wissenschaftlichen Sozialismus.
> Bu dünya çapında özgürleşme işini yerine getirmek, –modern proletaryanın tarihsel çağrısı işte budur. Proletarya hareketinin teorik ifadesinin –bilimsel sosyalizm– görevi, bu işin tarihsel koşullarını ve dolayısıyla onun doğasının özünü sağlam şekilde açıklığa kavuşturmaktır. Bunu yaparak, bilimsel sosyalizm, proletaryanın kendi eyleminin doğasını ve koşullarını, bu [büyük] eyleme çağrılan bir sınıfın, bugün baskı altında olsa da, farkındalığına taşıyacaktır. [15]

Beruf, "çağrı", yüce bir dinsel çağrının yankılarını akla getiren aşırı derecede yoğun bir kelimedir. Proletarya, neredeyse "zur Aktion berufnen Klasse", "büyük-bir-göreve-çağrılı" olarak tanımlanmaktadır. Bilimsel sosyalizmin kendi görevi [*Aufgabe*, başka bir anahtar kelime], yalnızca proletaryanın çağrısını yapmak değil, aynı zamanda sınıfın bunun farkında olmasını sağlamaktır, yani

14. Marx 1984a [1864].
15. Engels 1962b, s, 228.

propaganda ve ajitasyonun asıl konusuyla ilgilenmektir. Böylece, bilimsel sosyalizm, proletaryaya, kendisi hakkında bir hikâye anlatır: geçmişi ("tarihsel koşullar"), mevcut durumu ("baskı altında olması") ve geleceği ("dünya çapında özgürleşme işi"). Bu hikâye, proletaryaya büyük işleri yapmaya ilham vereceğinden, hikâyenin anlatılması da dünyayı özgürleştirmenin bir önkoşuludur.

En büyük görev olan siyasal iktidarı ele geçirme, bütün bu görüş ve örgütlenmenin amacının ulus çapında, sınıf temelli ve dolayısıyla bağımsız bir politik parti olacağı anlamına gelmektedir.[16] Marx, *Manifesto*'nun I. Kısmında böyle bir partinin gelişiminin taslağını çizmektedir. Bu taslaktaki bir tema, Lenin'in *NY?*'deki söylemini anlamak bakımından özellikle önemlidir: Bu, Marx'ın *ekonomi*nin ulusallaşması ile *siyasal örgütlerin* ulusallaşması arasında kurduğu paralelliktir. Burjuvazi, ekonomiyi başlangıçtaki yerel, sınırlı, dağınık ve düşük teknolojili üretime sahip ilk noktasından koparıp ulusal, kentsel, merkezileştirilmiş ve sanayi üretimine sahip son noktaya doğru ilerleterek ulusallaştırır. Toplumun burjuva dönüşümü, toplumun kendi politik örgütlenmelerinin dönüşümünde yansıtılır. Böylece "tek tek işçiler ile tek tek burjuvalar arasındaki çatışmalar giderek iki sınıf arasındaki çatışma karakterini alır". Ulus çapında terkibi ilerleten etmen de "farklı yerlerdeki işçileri birbirleriyle ilişki içine sokan büyük ölçekteki sanayinin yarattığı gelişkin haberleşme araçlarıdır. Ama hepsi de aynı nitelikteki sayısız yerel mücadeleleri, sınıflar arasındaki tek bir ulusal –bir sınıf– mücadele[si] halinde merkezileştirmek için gerekli olan da işte bu ilişkidir."[17]

Böylece, mezcetme formülü sosyalistlere ulusal düzeyde örgütlenme ve propaganda yapma görevi verir. Görevin bu tanımından muazzam bir taktik sonuç çıkar: basın özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü, diğer siyasal özgürlüklerin gerekliliği. Bu olası sonuç, *Komünist Manifesto*'da hiçbir muğlâklığa yer vermeden zaten belirtilmiştir. Daha önce de tartışıldığı üzere, *Manifesto*'nun üçüncü

16. Siyasal iktidarı hedefleyen bir çeşit örgütlenme ihtiyacı yeni dünya görüşünde içkindir. Marx'ın "partinin" rolü hakkındaki görüşleri, özellikle bu dönemdeki uygun kurumlar ve terminoloji henüz tam oluşmamış olduğundan, daha az temel öneme sahiptir. Bu şartla, Marx'ın parti görüşüne ilişkin Molyneux 1978 ve Johnstone 1967'nin tartışmaları değerli bilgiler sağlar.

17. Marx ve Engels 1959, s. 470-1. *Manifesto*'nun bu bölümü, Lenin'in parti örgütlenmesinin gelişiminde bir aşama olarak "zanaatkârlık sınırlamaları" metaforunun arka planını oluşturmaktadır (bkz. Bölüm Sekiz).

bölümü, sosyalizm ile işçi hareketini mezcetmenin doğasını, nasıl olmayacağını gösteren olumsuz haliyle özetlemektedir. Üçüncü bölümde saldırıya geçilen beş hedeften üçüncüsünde Marx, Alman "Gerçek Sosyalistleri" ile Alman komünistleri arasında bir karşıtlık koyar. Marx tarafından açıklandığı üzere Gerçek Sosyalistler, "liberalizme karşı, temsilî hükümete karşı, burjuva rekabetine karşı, burjuva basın özgürlüğüne, burjuva hukukuna, burjuva özgürlüğüne ve eşitliğine karşı geleneksel beddualarını savuran" bir entelektüeller grubuydu. Sosyalist talepleri, siyasal özgürlük uğruna çabalayan herkesi soyluluk ve Alman mutlakıyetçi hükümet araçları haline geldikleri gerekçesiyle reddetmek için kullanmakta çok heveslilerdi. Alman komünistleri ise çok farklıdırlar, burjuvazinin *yanında* "onlar kendilerini devrimci olarak gösterir göstermez, mutlak monarşiye, feodal toprak sahipleri ve küçük burjuvaziye karşı" savaşmaktadırlar.[18]

Tam olarak bu cümleler Plehanov tarafından 1883'te Sosyal Demokrasiye geçişini ilan etmek için yayınladığı *Sotsyalizm i politiçeskaya borba* [Sosyalizm ve Siyasal Mücadelede] kitabında anılmıştır. Başlığının da ima ettiği gibi Plehanov'un kitabının amacı, Rus sosyalistlerini politik özgürlük mücadelesinin en acil önceliği olması gerektiğine ikna etmektir.[19] Fakat siyasal özgürlük ısrarı yalnızca Rus değil, tüm Sosyal Demokratlara da temel oluşturuyordu: Marx'ı esas alan Sosyal Demokrasi'nin politik stratejisini diğer on dokuzuncu yüzyıl sosyalistleri, devrimciler ve işçi hareketi aktivistlerinden ayıran şey buydu.

Sosyal Demokrasi için siyasal özgürlüklerin merkezî önemi, Engels'in "1877'de Avrupa İşçileri " başlıklı aydınlatıcı, ama ihmal edilmiş bir yazısında ortaya çıkmaktadır.[20] Bütün kıtadaki işçi partilerinin gelişmesine ilişkin bu incelemesinde, siyasal özgürlük durumu çeşitli ulusal partilerin amaç ve başarılarının bir mihenk taşı olmaktadır. Engels'in Fransız işçi sınıfını tarifi özel olarak

18. Marx ve Engels 1959, s. 485-8. Gareth Stedman Jones'a göre, Marx burada asıl "Gerçek Sosyalistler"e haksızlık yapmaktadır (Stedman Jones 2002). Jones'un iddiası, Marx'ın ortaya koyduğu taktik sorunun merkezî önemini azaltmaz.

19. Plehanov biyografisinde Samuel Baron Manifesto'nun bu bölümünün Plehanov için taşıdığı önemi ortaya çıkarmaktadır. Maalesef, bu bölümün ve onun taktik etkilerinin Marx ve Engels bakımından "çok fazla önemli olmadığını" da savunuyor (Baron 1963, s. 112).

20. Engels 1989, s. 209-29 (New York'taki bir sosyalist gazete için 1878'de yazılmış). Bu makalenin önemini ilk belirten Hal Draper'dir (Draper 1977-90, Cilt 2).

aydınlatıcıdır. 1877 yılına gelindiğinde, Fransız işçi sınıfı iki yeni travmaya maruz kalmıştı. Birincisi,

> basının kısıtlandığı, toplantı ve örgütlenme hakkının bastırıldığı ve işçi sınıfının bundan dolayı her türlü iletişim ve örgütlenme aracından yoksun kaldığı on sekiz yıllık Bonapartist İmparatorluktu.

Bu baskıcı rejimi 1871'de Paris Komünü'nün ezilmesi izledi. Fransa'da şimdi iktidara gelenler, (Engels'in öfkeyle belirttiği gibi) işçilere ve ülkeye ihanet eden tam da orta sınıf radikalleriydi.

Bununla birlikte, Engels'in siyasal tavsiyesi, bu nefret dolu burjuva demokratlarını monarşist saldırılara karşı desteklemektir. İşçi sınıfının,

> tek ama tek bir çıkarı var: [Bonapartizm'de yaşanmış olduğu üzere] başka bir uzun süreli baskı hükümranlığının tekrarını önlemek ve bununla birlikte sadece kendi başlarına kurtuluşları için değil, nihai kurtuluş mücadelesine imkân tanıyan koşullar için de tekrar mücadele etmek ihtiyacı.

Sadece cumhuriyet, ne kadar aşağılık olsa da, onlara "bir işçi sınıfı basını yaratma, bağımsız bir politik parti olarak toplantılar ve örgütlenme suretiyle ajitasyon yapmalarına imkân tanıyacak kişisel ve kamusal özgürlüğü elde etme" şansı vermişti, "dahası, cumhuriyetin muhafaza edilmesi gelecekte onun yeniden ele geçirilmesi için ayrı bir savaşa girişme zorunluluğundan kurtaracaktı."

Siyasal özgürlükler o kadar önemlidir ki, gerektiğinde siyasal bağımsızlık bile geçici olarak onlar uğruna feda edilmelidir. 1877'de işçi sınıfı, monarşistlerin saldırısında cumhuriyetçileri desteklemişti. Engels şöyle yorumluyor:

> Kuşkusuz orta sınıf Cumhuriyetçileri ve Radikallerinin kuyruğu gibi davrandılar, ancak basına, toplantılara, kulüplere, siyasal topluluklara sahip olmayan bir işçi sınıfı Radikal orta-sınıf partisinin kuyruğuna takılmaktan başka ne yapabilir? Siyasal bağımsızlığını kazanmak uğruna, genel olarak halka ve dolayısıyla işçilere de bağımsız örgütlenmenin kabul edeceği türden özgürlükler konusunda güven vermeye mecbur olan tek partiyi desteklemekten başka ne yapabilir?[21]

Böylece *Komünist Manifesto*'da ortaya konulan yeni tarih görüşüne politik bir strateji eşlik etmekteydi, o stratejinin ana hatları *Manifesto*'da sağlamca belirlenmişti ve yazarları da buna yıllarca

21. Engels 1989, s. 222-3.

sadık kalmışlardı. Bazı yazarlar, 1850'de Merkez Komitesinin Komünist Birliğe Çağrısı'ndaki devrimcilik ile 1864'te Uluslararası İşçiler Birliği'nin Açılış Konuşmasındaki reformizm arasında bir karşıtlık görürler. Ancak her ikisi de aynı temel politik stratejiye dayanmaktadır: Siyasal özgürlükleri elde etmek için çaba göstermek ve bunlar kazanıldığında da hedefi sosyalizmi kurmak uğruna siyasal iktidarı ele geçirmek olan ulus ölçeğinde bağımsız bir politik işçi partisine terkip ve bilgi sağlamak için bunları kullanmak. 1850 yılı çağrısı olan *Die Revolution im Permanenz!* [Devrimin Sürekliliği] savaş narasının şiddetine rağmen, "uzun bir devrimci gelişme" varsayımına dayanarak seçim önerilerinde bulunmakla da ilgilenmekteydi ("Seçilme şanslarının hiç bulunmadığı yerlerde bile, işçiler, bağımsızlıklarını korumak, güçlerini ölçmek ve kamuoyunun önüne kendi devrimci tutumlarını ve kendi parti görüşlerini koymak için, kendi adaylarını göstermelidirler.")[22] Açılış Konuşması'nda İngiliz Fabrika Yasası (10 saat çalışma hakkı) gibi konularda parlamentoya olan övgüsündeki ılımlılığa rağmen, Marx ücretli emeği ortadan kaldırmak için işçi sınıfının büyük görevinin hâlâ politik iktidarı ele geçirmek olduğunda ısrar eder.

Burada sunulan Marx, Leszek Kolakowski'nin Marx'ı değildir; Kolakowski üçlemesini Marx hakkında en önemli gerçek olarak gördüğü şeyle, yani "Marx bir Alman felsefecisiydi" diye açar.[23] Burada sunulan Marx, Geoff Eley'in Marx'ı da değildi; Eley, "Marx'ın 1914 öncesi sosyal demokrasi geleneği için en önemli mirasının, maddî güçlerin insan başarısı üzerindeki belirleyici etkilerini ve ekonomik fırsatların ekonomi hareketleriyle bağlantılarını" vurgulayan bir ekonomik teori olduğunu yazar.[24] Burada sunulan Marx, Eric Hobsbawm'ın Marx'ı da değildir; Hobsbawm, Marx'ın en bü-

22. Marx and Engels 1960, s. 251. Göreceğimiz üzere Alman SPD bu seçim tavsiyesini kâğıda dökmüştür.

23. Kolakowski 1978, 1, s. 1. Kolakowski'nin değerlendirmesinde, proletaryanın merkezî rolünü tanıması bir yana onun devlet iktidarını ele geçirmesine değinmesini bile bulmak zor.

24. Eley 2002, s, 38. Eley, yeni "bağımsız emek kitle partisi" hakkında mükemmel bir tanımlama yapıyor: "Bağımsız, çünkü liberal koalisyonlardan ayrı örgütlendi; kitle, çünkü yaygın temelli halk ajitasyonuna ihtiyaç duydu; emek, çünkü sınıf temelli örgütlenmeye duyulan ihtiyacı vurguladı; ve kalıcı, merkezî olarak örgütlenmiş, program bakımından koordine edilmiş ve ulusal düzeyde yönetilen faaliyet önererek de bir parti" (s. 39-40). Maalesef, bu strateji ile Sosyal Demokratlar (Lenin dahil) açısından bir öncü parti kast edilmiş olmasına rağmen, Eley tanımını 'öncücülük' [vanguardism] ile karşıt hale getirir.

yük etkisinin sosyalizmin kaçınılmaz olduğunu iddia etmesinden kaynaklandığını söyler.[25] Öte yandan, burada sunulan Marx, Hal Draper'in Marx'ına benzemektedir. Draper'ın büyük başarısı Marx'ı, Hegel ve takipçilerinin değil, Ricardo ve takipçilerinin de değil, fakat on dokuzuncu yüzyılın diğer radikal, sosyalist, devrimci ve işçi liderlerinin, yani August Blanqui, Ferdinand Lassalle ve Mihail Bakunin gibi liderlerin yanına koymaktı.[26]

Elbette, Marx gerçekten büyük bir filozof ve ekonomistti. Fakat Lenin'in ve onun kuşağının merkezinde yer alan Marx, sosyalizme giden *yol* hakkındaki yeni görüşüyle, sosyalistlerin *görevleri* hakkında yeni bir görüş, yeni bir stratejiyi ortaya koyan birisiydi, o strateji yeri geldiğinde on dokuzuncu yüzyılın en etkili ve yenilikçi politik kurumunun inşasına ilham vermişti. 1917'de Lenin Marksizm ve devlet konusundaki defterine şu yorumu yapmıştı: "Marx'ın temel fikri: *siyasal iktidar*ın proletarya tarafından fethi".[27] Felsefeci Marx ve ekonomist Marx bu birkaç kelimeyi mümkün olan en sağlam temele oturtmaya çalıştı. Ancak on dokuzuncu yüzyılda en büyük etkiye sahip olan Marx, bu birkaç kelimede gizlenmiş siyasal stratejinin tüm sonuçlarını ortaya çıkarmaya çalışan eylemciydi.

FERDINAND LASSALLE

Yüzyılın başında İtalya'da, söylendiğine göre, İtalyan sosyalistleri oğullarına Lassalo ve kızlarına Marxina adlarını verirmiş.[28] Bazı bilgili gözlemciler Ferdinand Lassalle'i afişlerde en üste yazmaya hazırdılar: "Modern sosyalistler Marx'tan bile daha fazla Lassalle'e borçludurlar; Marx, düşünen ve tartışan kültür dünyasını kurdu, Lassalle ise halkın örgütlenmesini kurdu".[29] Alman Sosyal-Demokrat Partisi'nde Lassalle kahraman kurucu olarak kaldı ve toplantılar şunu onaylanan bir marşla açılırdı:

> Der Bahn, der kühnen, folgen wir,
> Die uns geführt Lassalle.
> (Lassalle'in bizi yönettiği o cesur yolu takip ediyoruz.)[30]

25. Hobsbawm 1962, s. 289.
26. Draper 1977-90.
27. Lenin 1958-65, 33, s. 226.
28. Michels 1962 [1911], s. 95.
29. Villiers 1908, s. 86.
30. Russell 1965 [1896], s. 130. SPD kültüründe bu şarkının taşıdığı önem hakkında, bkz., Lidtke 1985, s. 112-14. Lidtke şu gözlemi yapıyor: "Doksanlı yıllar boyunca çok

Bu günlerde ise, aksine, Lassalle tarihsel radar ekranından aşağı yukarı çıkmış durumda. Son 150 yılın Avrupa Solunun tarihi hakkında daha yeni yayınlanan 600 sayfalık bir kitap bile ondan bahsetmiyor.[31] Burada yaptığı katkıyı ortaya koymak için doğrudan bir neden, Lassalle'in *NY?*'de önemli bir paragrafta görünmesidir. Daha kapsamlı bir neden, Sosyal Demokrasi'nin duygusal dünyasının veya kurumlarının mantığının onun unutulmuş kurucu babasına bakmadan anlaşılamayacağına dair inançtır.

Lassalle'nin gelişmekte olan Alman Sosyal Demokrasisinin bir lideri olarak kariyeri, yüzyılın geri kalanındaki etkisi göz önüne alındığında, inanılmaz derecede kısa oldu. 1863'te bir Alman işçi grubu ondan işçiler için en iyi siyasal akıma ilişkin görüşlerini bildirmesini istedi. *Açık Mektup*'unda (onun *Manifesto*su olarak da bilinir) Lassalle, onlara genel oy hakkını kazanmaya yönelik bağımsız bir siyasal parti örgütlemelerini tavsiye etti. Sonra örgütlü bir parti kurmak için kendisi de hızla harekete geçti. Kampanyasının başlamasından sadece bir buçuk yıl sonra, bir Alman kontes ile olan aşk ilişkisi nedeniyle yapılan bir düelloda öldürüldü. Onun ölümü muhtemelen iyi bir kariyer hamlesiydi, çünkü örgütlenme çabaları çok az somut sonuç vermişti ve Bismarck gibi muhafazakârlarla flört etmesi onu kısa süre sonra acı bir şekilde gözden düşürebilirdi. Ama olduğu haliyle, bir şehit ve davanın simgesi olarak kaldı.

Lassalle'nin çağdaşları üzerindeki etkisi, büyük ölçüde, yaşadığı süredeki büyük ihtişamından kaynaklanıyordu. 1881'de İngiliz eleştirmen George Brandes, onun mizacının temel özelliğinin, "en iyi şekilde akıl, cüret, aşırı cesaret, kararlılık ve küstahlığı simgeleyen Yahudilerin 'Çutspo' kelimesiyle ifade edilen nitelikte belirgin olduğunu" ilan etmişti.[32] Lassalle'nin Alman Sosyal Demokrasisine bıraktığı miras gerçekten çok karışık bir torbaydı ve hareket uzun yıllar boyunca onun her derde deva birçok politikasından ve ayrıca diktatörce parti örgütlenmesine olan eğilimlerinden kurtulmak için çaba sarf etti. Ancak tartışmamızda –önemli bir istisna dışında– kuşkucu Marksistlerin bile kabul etmeye hazır oldukları kalıcı katkıları üzerinde odaklanacağız. Lassalle'nin kalıcı katkısının iki tarafı vardı. Mezcetme anlatısının duygusal temelini, Marx veya

sayıda yerellerde hâlâ Lassalle Festivalleri düzenlenmekteydi, ancak kimsenin Marx Festivali düzenlemeyi aklına getirmediği görülüyor" (Lidtke 1985, s. 195).

31. Eley 2002.

32. Brandes 1911, s. 16 (1881 tarihli önsöz).

Engels'ten daha canlı ve etkili şekilde ortaya koymuştu. Ayrıca, mezcetme formülünde içkin olan politik stratejiyi herkesin görebileceği şekilde ulusal sahneye çıkarmıştı.

Mezcetme formülünde alttan alta yatan duygusal öfke, en etkili haliyle bir *misyon* fikrinden ortaya çıkar: Kabul edilmesi zorunlu asil bir görev. Marx ve Engels'in metinlerine baktığımızda, *Beruf*'a, "dünya çapında özgürleşme işi"ne, işçilerin "büyük görevi"ne ve onların "tarihsel misyonu"na atıflar görmüştük. Fakat Marx ve Engels belki de bu temayı süslü sözlerle cilalamak işini epey küçümsediler. Lassalle ise tam tersiydi. Melodrama yatkın söylemi şüphesiz Marx'ın tarihinden daha eskilere dayandığı halde, o dönemde de son derece etkili oldu. Otuz yıl sonra, Petersburg'daki işçiler arasında propaganda yaparken, K.M. Takhtarev, Lassalle'nin "işçi zümresi fikrinin" ["idea of the worker estate"] tetkik grubundaki [*study circle*] işçiler üzerinde çok güçlü bir etki yaptığını keşfedecekti.[33]

Lassalle, şu hikâyeyi anlatarak "işçi zümresi fikrini" açıklardı. Başlangıçta işçiler, devrimci üçüncü zümrenin [*Third Estate*] parçası olarak burjuvaziyle birleşmişlerdi, fakat o zaman burjuvazi, egoizmi ve imtiyaz isteği nedeniyle kendisini ayırmıştı. Bunun tersine işçiler için, kendi çıkarları ve grup dayanışması çakışmaktaydı.

> Toplumun alt sınıfları, bir sınıf olarak durumlarının iyileştirilmesi, *sınıflarının payının* iyileştirilmesi peşinde ciddiyetle ve derinlemesine ne kadar fazla çaba sarf ederlerse, bu *kişisel* çıkar, tarihin hareketine karşı çıkmak ve bu yüzden ahlaksız olarak kınanmış olmak [ki bunun örneği burjuvazidir] yerine, *fikrin* zaferiyle, *kültürün* ilerlemesiyle, artık özgürlüğün gelişiminden başka bir şey olmayan bizatihi tarihin yaşama ilkesiyle, *halkın* tamamının gelişimiyle uyumlu bir *yön* kazanır. Veya başka bir deyişle... onun çıkarı tüm insan ırkının çıkarıdır.[34]

İşçiler şimdi artık toplumu dönüştürmek için tarihsel bir *misyona* sahip olan bir Dördüncü Zümre oluşturmuştu.

> Dolayısıyla, kişisel tutkunuz ile kendinizi bu tarihsel gelişmeye adayabilirsiniz ve şundan emin olabilirsiniz ki bu tutku içinizde ne denli güçlü şekilde büyürse ve sizi tutuşturursa... kazanacağınız ahlakî konum da o denli yüksek olacaktır... Beyler, kendimizi tebrik edebiliriz, çünkü tarihin

33. Takhtarev 1924, s. 24.

34. Lassalle 1899, s. 53 (*Worker Programme* /İşçi Programı). Mümkün olduğunda, daha az akademik ve Lassalle'nin ajitasyon ruhuna daha yakın bulduğum on dokuzuncu yüzyılda yapılmış çevirileri kullandım. Alıntı yapılan paragraflar, orijinal Almanca metni ile karşılaştırılmıştır (Lassalle 1919a, s. 193-4).

bu en parlak eserine tanıklık etmeye yazgılı bir dönemde doğmuşuz ve onun gerçekleşmesinde yer almamıza imkân tanınmıştır.[35]

Fakat bu yazgı, Lassalle'nin en etkili yazılarından birisi olan *The Worker Programme*'ından [*İşçi Programı*] yapılan şu uzun alıntıda da sergilendiği üzere, yarı-dinsel bir ciddiyet yükümlülüğü dayatmaktadır:

> Hiçbir şey bir sınıfı, daha fazla değerli ve ahlaklı bir karaktere sahip bir sınıf olarak etkilemede, kendi ilkesini tüm çağın ilkesi olmaya yükseltmeye çağıran, *kendi fikrini* tüm toplumun yönlendirici fikrine dönüştüren ve böylece kendi niteliğinin damgasını vurarak tüm toplumu şekillendiren bir yönetici sınıf olmaya yazgılı olduğuna dair farkındalıktan daha fazla tasavvur edilemez.
>
> Bu yazgının yüksek ve dünya çapındaki onuru, tüm düşüncelerinizi işgal etmelidir. Ne ezilenlerin yükü, ne düşüncesizlerin tembel şımarıklığı, hatta önemsizlerin zararsız havailikleri bile artık bundan böyle sizler için söz konusu olabilir. Günümüz Kilisesi'nin üzerine inşa edileceği kaya artık sizlersiniz.
>
> Yiyip bitiren ayrıcalıklığıyla ruhlarınıza sahip olması gereken, zihinlerinizi dolduran ve değerli, rahat ve her zaman bağlantılı kılabilmek için bütün hayatlarınızı şekillendiren şey işte *bu* düşüncenin yüce ahlaklı ciddiyetidir. Sizleri asla terk etmemesi gereken, emek harcadığınız sürelerde atölyelerde, boş zamanlarınızda, yürüyüşlerinizde, toplantılarınız sırasında ve hatta sert minderlerinize uzanarak gerindiğinizde kalbinizde var olması gereken de bu düşüncenin ciddiyetidir, kendilerini rüyalarda kaybettirene dek zihninizi meşgul etmesi ve doldurması gereken de işte *bu* düşüncedir. Kendinizi daha özel kılarak bu düşüncenin manevî ciddiyetine ne kadar çok sokarsanız, kendinizi onun parlak ateşine daha bölünmez şekilde bırakırsınız, özellikle de kendinizden emin şekilde, görevini yerine getirmesi gereken yaşadığımız tarih dönemi içinde *zamanı hızlandırmış* olursunuz, çok kısa sürede de bu görevin gerçekleşmesini sağlarsınız.[36]

Lassalle, "yolu gösterdiği", yani partinin politik stratejisinin temellerini belirlediği için de hatırlanıyordu. Bu strateji ilk kez *Açık Mektup*'unda şöyle ilan edilmişti: "İşçi sınıfı kendisine bağımsız bir siyasal parti kurmalıdır ve genel, eşit ve doğrudan oy kullanmasını bu partinin başlıca sloganı ve pankartı yapmalıdır".[37] Böylece Las-

35. Lassalle 1899, s. 53-9; Lassalle 1919a, s. 194, 199 (*İşçi Programı*).
36. Lassalle 1899, s. 59-60; Lassalle 1919a, s. 200-1 (*İşçi Programı*). Bu paragrafların, determinizm (yönetici sınıf olmaya yazgılısınız) ile bu kaçınılmaz sonucu ortaya çıkarmak için tutkulu faaliyet çağrısını nasıl kombine ettiğini unutmayın.
37. Lassalle 1919c, s. 47 (*Open Letter/Açık Mektup*). *Açık Mektup*'un on dokuzuncu yüzyıla ait İngilizce tercümesi, Lassalle'nin metnine serbestçe önemli tahrifler ekler.

salle *bağımsız bir siyasal örgüt* çağrısında bulunuyordu: Üç şarta da eşit derecede vurgu yapıyordu. Lassalle'nin stratejisini ortaya koyduğu dönemde, o stratejiye, aşırı demek gerekirse de, tüm yönleriyle yenilikçi demek lazım.[38] *Politik* bir örgüt konusunda ısrar eden Lassalle, işçiler arasında bile yaygın olan bir kanaate karşı çıkarak (*Açık Mektup*'unda dile getirdiği şekliyle) onlara "bir *politik* hareket konusunda kendinizi sıkıntıya sokma bakımından *hiç* işiniz olmaz, çünkü bu sizlerin hiç çıkarınızın olmadığı bir şeydir" diyordu.[39]

İşçi siyasetinin içeriği işçilerin yükselen *misyon*undan ve "Dördüncü Zümre fikrine" olan sadakatlerinden kaynaklanmaktadır. Lenin, *NY?*'de "*tred-yunionist* siyaset" ve "Sosyal-Demokratik siyaset" arasında bir ayrım yapar. Bu ayrımın özü zaten Lassalle'de bulunmaktadır:

> Tasarruf bankaları, Sakat ve Hastalara Yardım Dernekleri; göreceli fakat ikincil önemini kabul etmiş olduğum kurumları kurmak istiyorsunuz. [Ama] amacınız işçiyi ihmallerin, hastalığın, yaşlılığın ve kazaların sonuçlarına, tek tek işçileri kendi sınıflarının sıradan koşullarının altına doğru iten çaresiz etkilere karşı korumak için mi işçi koşullarını düzeltmek? Eğer öyleyse, bu tür kurumların kurulması amaçlarınızı doğrudan karşılayacaktır. Ancak böyle bir amaç uğruna, tüm Almanya'da bir hareketi gündeme getirmek ve tüm işçi zümresinin [estate] evrensel bir ajitasyonuna başlamak pek değerli sayılmaz.
>
> Ne var ki, ulus işçilerinin evrensel ajitasyonu boyutundaki bir hareket çok daha fazlasını yaptığında ve daha azını başardığında, kendisini ödülünün de uzağında bulacaktır.[40]

Ayrıca Lassalle, 1861'de somut bir anlamı olan siyasal *bağımsızlık* konusunda da ısrarcıydı: Liberal bir anayasa mücadelesine takipçi devşirmek uğruna ilk etapta büyük ölçekte işçi topluluklarına çağrıda bulunmuş olan liberal İlerleme Partisi'yle bağları koparmak. Lassalle, İlerlemeciler'e şiddetle saldırmaktaydı, çünkü onların burjuva çıkarları işçilerin çıkarlarıyla çelişiyordu. Aynı zamanda,

---

Örneğin, bu paragrafta, genel oyun işçi partisi için "pankartlarına yazılması gereken ve eyleminin ana ilkesini oluşturan bir duygu" (Lassalle 1898, s. 8) olduğu söyleniyor.

38. SPD'nin ortaya çıkışının arka planı için bkz. Barclay ve Weitz 1998.

39. Lassalle 1919c, s. 42 (*Açık Mektup*); kıyaslama için, bkz. Lassalle 1898, s. 4-5.

40. Lassalle 1898, s. 9-10; Lassalle 1919c, s. 48-9 (*Açık Mektup*). Daha sonraları Sosyal-Demokrat görüş Lassalle'nin reformlara düşmanlığını bu şekilde ifrata vardırdığı sonucuna vardı.

kendi amaçları olan siyasal özgürlük için savaşırken sergiledikleri enerji yoksunluğu, zayıflık ve korkaklıkları nedeniyle de onlara saldırıyordu. Liberallere yönelik bu tür suçlama hem Almanya'da hem de Rusya'da Sosyal Demokrasinin standart bir özelliği haline geldi.

Nihayet, Lassalle etkin bir örgütlenme konusunda da ısrarcıydı. Bu temanın bir yönü, parti içi örgütlenmenin oldukça diktatoryal ve "kişilik kültü" meyilli bir tarzıydı. Burada vurgulamak istediğim, daha çok Lassalle'nin örgüt idealinin, "Dördüncü Zümre fikri" müjdesinin yaygınlaşması şeklindeki temel amacı nasıl izlemiş olduğudur.

> Ancak genel oy hakkının devreye sokulması nasıl etkilenir? İngiltere'ye bakın. İngiliz halkının Tahıl Yasalarına karşı gösterdiği büyük ajitasyon beş yıldan fazla sürdü. Ve sonra yasalar gitmek zorunda kaldı: bizzat bir Tory (Muhafazakâr hükümet) Bakanlığı onları kaldırmak zorunda kaldı. Her Alman eyaletinde genel oy hakkının tanıtılması için yasal ve barışçıl, fakat yorulmak bilmeyen, kesintisiz bir ajitasyon amacına sahip Genel Alman İşçi Birliği olarak kendinizi örgütleyin.[41]

Lassalle, duygularını afişlerinde açıkça yazan bir parti ajitasyonu istemekteydi. Bu amaca ulaşmak için, yeni parti, üyelik aidatlarına dayalı bir hazine kurmak zorundaydı. Bu hazine güçlü bir ajitasyon gücünü destekleyecekti:

> Bu talebi gündelik hale getirmek ve toplumun durumundan kaynaklanan gerekçeleri kanıtlamak için gazete kurun ve yayımlayın. Aynı fonlarla aynı amaç için broşürler dağıtın. Bu görüşü ülkenin her yanına taşımak, her işçinin, her ev hizmetçisinin, her tarım emekçisinin bu çığlıkla gönüllerini fethetmek için görevlilere Birlik fonlarından ödeme yapın. Faaliyetleri nedeniyle zarar gören veya soruşturmaya uğrayan tüm işçilere Birlik fonlarından tazminat verin. Aynı şeyleri, her zaman aynı şeyleri her gün tekrarlayın.[42]

Bu şekilde, Lassalle, daha sonra Lenin'in sınıf önderliği fikrinin merkezinde yer alan, farkındalık çemberini yayma imgesini uyandırmış oluyordu:

> Bu çığlığı her atölyede, her köyde, her kulübede çoğaltın. Şehir işçileri, daha yüksek ferasetlerini ve eğitimlerini [*Bildung*] ülkenin işçilerine boca

41. Ensor 1910, s. 45-6; Lassalle 1919c, s. 89-90. Lassalle'nin İngiltere'deki Tahıl Yasalarına karşı orta sınıfın ajitasyon kampanyasından nasıl ilham aldığına dikkat edin.
42. Ensor 1910, s. 46; Lassalle 1919c, s. 90-1 (*Açık Mektup*).

> etsinler. Hemen barışçıl halk toplantılarında, hemen özel konferanslarda, genel oy hakkının zorunluluğu üzerine her yerde her gün, duraksamaksızın, tıpkı Tahıl Yasalarına karşı büyük İngiliz ajitasyonunda olduğu gibi, ara vermeksizin tartışın, tartışın. Sesinizi daha fazla milyonlar yankılandırdıkça, onun etkisi daha fazla karşı konulamaz olacaktır.[43]

Lassalle, etkili ajitasyonun anahtarının, tek bir temel mesaja odaklanarak onu basitleştirmek olduğuna inanmaktaydı. Kendi ajitasyon örneğinde mesaj, "işçi kooperatiflerine devlet yardımı almak için genel oy kullanma hakkı" olmaktaydı. Bu program, sosyalizmi başlatmak için siyasal iktidarın ele geçirilmesi programının epey biçimsiz ilk yaklaşımını oluşturuyordu.

Böylece Lassalle, mezcetme formülünün kendi versiyonuna sahipti: "Çağımızın büyük kaderi, tam da budur –karanlık çağların başarmak bir yana anlayamadığı şey– halk arasında bilimsel bilginin yayılmamasıdır."[44] Burada Lassalle'nin "bilim" ile kastettiği şey aslında Marx'ın tarihsel materyalizminin onun tarafından popülerleştirilmiş halidir. Ve "yaymak" kelimesiyle kastettiği şey ise, yetişkin eğitimi dersleri değil, *Açık Mektup*'ta tasvir edilen heyecanlı ajitasyon makinesiydi.

Lassalle'nin programının, taktiklerinin ve örgütlenmesinin birçok özelliği, yıllar geçtikçe Alman Sosyal Demokrasisi tarafından reddedildi. Lassalle'ye yönelik en önemli Marksist eleştirilerinden biri, daha önce atıf yapılan *Manifesto* paragrafları temelinde öngörülebilirdi. İlk dönem Sosyal-Demokrat hareketin Marksist kanadına göre Lassalle'nin burjuvaziye karşı düşmanlık duygusu onun siyasal özgürlüğün önemini tehlikeli boyutta hafife almasına yol açmıştı. Bu ilk dönem Marksist liderlerden birisi olan Wilhelm Liebknecht, 1872'de vatana ihanet davasında yargılanmasını bir fırsat olarak kullanarak bu konuya işaret etmişti:

> Burjuvaziye karşı tek taraflı bir uygulamanın yalnızca aristokrasiye hizmet edebileceğini; basın, toplanma ve bir araya gelme özgürlüğü olmaksızın tasarlanan genel oy hakkının gericiliğin aracından başka bir şey olmadığını ve bir küçük lordlar hükümetinden "devlet yardımı"nın ise sadece işçilerin

43. Ensor 1910, s. 46; Lassalle 1919c, s. 90 (*Açık Mektup*).
44. Lassalle 1900, s. 44 (*Science and the Workingman / Bilim ve İşçi*, Çev. Thorstein Veblen); Lassalle 1919b, s. 247. Lassalle'nin "die Wissenschaft an das Volk zu bringen" [halka bilimi getirmek] veciz sözünü, Lenin'in işçilere dışarıdan sosyalist farkındalık (bilinç) getirmeye dair dile düşmüş formülüyle karşılaştırın.

yozlaşmasına ve onları gericiliğin amaçları için kullanışlı kılınmasına yarayacağını göstermiştim.[45]

Lassalle'nin programında ve taktiklerinde delikler bulmak kolay ve kesinlikle onun söylemi de fena halde bayatlamıştır. Marx'ın yanına koyun, Jeeves'in de söyleyeceği üzere, Lassalle entelektüel bakımdan önemsiz kalacaktır. Bununla birlikte, hâlihazırda tarihsel hafızadan silinmiş olması, hakkındaki bütün eleştirileri kabul etmiş olsa bile Lassalle'yi bir kahraman olarak gören Lenin gibi Sosyal Demokrat aktivistlere bakışımızı değiştirmelidir. Lassalle, *Komünist Manifesto*'da taslağı çizilen politik stratejiyi ortaya koydu. Bu stratejinin iki temel özelliğini sergiledi: tarihsel bir misyon çağrısının duygusal çekiciliği ve işçileri bu misyonu yerine getirmeye hazırlamanın örgütsel sonuçları. Aslında Lassalle'ye ilk Sosyal Demokrat denilebilir.

Eduard Bernstein'ın ortodoks, yani revizyonist olmadan önceki günlerinde Lassalle hakkında yazdığı bir değerlendirmesiyle konuyu sonuçlandırabiliriz. *Ferdinand Lassalle as a Social Reformer* [*Bir Sosyal Reformcu olarak Ferdinand Lassalle*] (1893) kitabı, büyük ölçüde Engels'in etkisinde kalmıştı ve Marx'ın kızı Eleanor tarafından İngilizceye çevrilmişti. Engels'in kitaptaki rolü o kadar büyüktü ki Hal Draper kitabın yazarı olarak Bernstein'ın yerine neredeyse onu görüyordu.[46] Kitap tamamında Lassalle'ye düşmanca davranıyor ve uzun uzun onun zayıf yönlerini vurguluyor. Kitabı değerli kılan ise bu durumda bile Lassalle'nin kalıcı başarılarını özetlemesidir. Örgütlenmenin değeri böyle katkılarından biriydi: "Alman Sosyal Demokrasisi, güçlü bir örgütlenmenin değerini her zaman takdir ettiyse, dış bağları olmaksızın bile tüm işlevleri nasıl sağlayacağını bilerek güçlerin yoğunlaşmasının gerekliliğine bu kadar ikna olduysa, bu durum büyük ölçüde Lassalle'nin ajitasyon mirasından kaynaklanır." Ancak Lassalle'nin asıl katkısı tarihsel misyon fikrini pratik siyasete dönüştürmesiydi:

> Neredeyse belirsiz bir arzunun olduğu yerde bilinçli çaba sarf etti; Alman işçilerini tarihsel misyonlarını anlamaları için eğitti, onlara bağımsız bir siyasal parti olarak örgütlenmeyi öğretti ve bu yolla en azından hareketin gelişme sürecini uzun yıllar hızlandırdı...

45. Alıntı yapılan yer: Russell 1965 [1896], s. 77-9.
46. Draper 1977-90, 4, s. 266-9. Draper'a göre, "bu kitap gelmiş geçmiş en keskin Marksist analizlerden biriydi".

Zafer kazanma zamanı henüz gelmemişti, ancak işçiler fethetmek için önce savaşmayı öğrenmeliydiler. Onları kavga için eğitmiş olmak, şarkının sözlerinde söylendiği gibi, onlara kılıç vermek, işte Ferdinand Lassalle'nin büyük, ölümsüz nimeti buydu.[47]

YENİ TİP BİR PARTİ: SPD MODELİ

Sosyalist hareketlere dair gözlemleri neredeyse tamamen Amerika Birleşik Devletleri'yle sınırlı olan birisinin, dünyadaki en büyük ve en güzel salonlardan birine girmesi – 10,000 kişinin oturmakta olduğu bir salona– ve orasını Almanya Sosyal-Demokrat Partisi delegeleri, üyeleri ve dostlarıyla nefes alamayacak ölçüde tıka basa dolu görmesi oldukça şaşırtıcıydı... Bu, etkileyici bir manzaraydı.[48]

Sozialdemokratische Partei Deutschlands'ın (SPD) etkilediği tek kişi Amerikan sosyalisti Robert Hunter değildi. SPD'nin gücü ve prestiji dünyanın dört bir yanından sosyalistler için bir güven kaynağıydı –hayır, öylesine değil, tastamam güven kaynağıydı. Hunter, bu güvenin dayandığı olguları şöyle açığa vuruyor:

Alman partisi, Avrupa'daki en eski ve en büyük sosyalist örgüttür. Tüm ulusun işçilerinin çok büyük bir bölümünün düşüncesini temsil eder. Almanya'da, İspanya veya Meksika veya Belçika, Hollanda, Danimarka ve Norveç'te yaşayan insanlardan daha fazla sosyalist var. Mevcut oylarıyla Grant'ın ikinci dönemine dek Amerika Birleşik Devletler Başkanını seçebilecek durumda. Seçimlerde Almanya'daki herhangi bir partiden bir milyon daha fazla oy alıyor.[49]

Hunter, çağdaş gözlemcilerin de SPD'yi, daha önce görülmemiş bir şey olarak Avrupa siyasetinde yeni tip bir parti şeklinde değerlendirmelerini sağlayan diğer bazı özellikleri vurguluyor. "Alman sosyalist hareketi, Amerikan siyasetinde bilinmeyen bir niteliğiyle demokratik olarak kontrol edilen bir organizasyondur." Dahası, "parti inanılmaz boyutlarda bir propaganda yürütüyor". Nihayet, gerçekten bir işçi partisiydi – ve

onlar da öyle tip işçilerdi ki Almanya dışında nadiren rastlanabilirlerdi... Ağır başlıydılar, al yanaklıydılar, kaslıydılar; fabrika sömürüsünden arta kalan boş zamanlarında insan gibi yaşamak için yeterli fiziksel ve zihinsel

47. Bernstein 1970, s. 190-2 (Çev. Eleanor Marx Aveling). Şarkı, bu bölüm başında aktarılan marştır.
48. Hunter 1908, s. 1.
49. Hunter 1908, s. 4-5.

güce sahip oldukları görülebilirdi; ve inancım şudur ki, fiziksel ve zihinsel bakımdan, Almanya'daki herhangi bir sınıftan farklı olarak gerekliliklerini kendi başlarına ortaya koyabilirler.[50]

Günümüzde SPD hakkında tartışmalar, ister Sol ister Sağ cenahta olsun, çoğu kez ağırlıklı olarak ironi tınlamalarıyla yapılıyor. Parti, sanıldığı kadar devrimci değildi, sanıldığı kadar Marksist değildi, sanıldığı kadar demokratik değildi ve (daha yakın zamanlardaki tartışmalara göre de) sanıldığı kadar cinsiyet eşitliğini taahhüt etmemişti. *NY?*'nin ders kitabı yorumu, özellikle Lenin'in öfkeli devrimci partisi ile SPD'nin yumuşak başlı reform partisi arasındaki karşıtlığı işler. Bertram Wolfe'nin sözleriyle, Batı'nın partileri ve sendikaları "demokratik biçimde örgütlenmişlerdi, kendilerine izin verilen büyük ölçekteki yasallığa rahatça uyum sağlamışlardı ve uzun zamandan beri festivallerde bir afiş olarak kullanma dışında ayaklanmacı ruhtan yoksundular".[51]

Hiç şüphesiz, tüm bu ironilere destek veren çok şey var. Ancak belki de, o dönem gözlemcilerinin daha çarpıcı görüşlerini Partinin lideri August Bebel'i dinlediklerinde edindikleri izlenimden anlayabiliriz; Bebel şöyle demişti: "Bu toplumun ve sosyal sistemin hayatını bitirmek ve elimden gelirse ortadan kaldırmak için onların ölümüne düşmanı olarak kalacağım." Veya o dönem gözlemcilerinin Prusyalı yetkililerinin şu sözlerini dinlediklerinde: SPD "reformist bir parti değil... amacı mevcut devleti ve toplumsal sistemi yıkmak olan devrimci bir partidir."[52] Her halükarda, SPD modelinin *NY?* üzerindeki etkisini anlamak istiyorsak, bir süre için, geç anlama ironisini parantez içine almalıyız. Bu nedenle, tartışmamı o dönem gözlemcilerinin yorumuyla belgeleyeceğim.

Her kurum, kendisine dair idealize edilmiş bir modele sahiptir –burada "idealize edilmiş", gündelik somut uygulamalardan soyutlanması anlamındadır, bunun da ötesinde kurumun ideallerini ve hedeflerini yansıtıyor anlamındadır ve nihai olarak da kurumu ve üyelerini gerçekliğin izin verdiğine kıyasla daha kahramanca ve

50. Hunter 1908, s. 1-2, 5.

51. Wolfe 1964 [1948], s. 160-1.

52. Hall 1977, s. 17, 58 (Bebel 1903'te, Prusya yetkilisi 1897'de). Alıntı yapılan yorum Prusya İçişleri Bakanı von der Recke tarafından SPD'nin halk toplantıları yapmasını yasaklayan bir tasarıyı savunurken söylenmişti. Bu tasarı neredeyse yasalaşmıştı. Hall'un mükemmel çalışması Wolfe'nin yukarıda belirtilen pembe görüşüne etkili bir yanıttır.

temiz kalpli temsil etmesi anlamındadır. Böyle bir model, sadece sırtın sıvazlanması değildir, ayrıca örgütün işleyişinde de önemli bir rol oynar. Neyin normal ve neyin anormal olduğunu belirler. Örgüt bünyesinde yapılan tartışmalar ve yenilenme önerileri, modelin dayattığı bir söylemle keskinleştirilir. Böyle bir model aslında örgütün yazılı olmayan anayasasıdır.[53]

Bu idealize edilmiş model bazen yabancılar üzerinde kurumun kendisinden daha büyük bir etkiye sahip olabilir. İngiliz Parlamentosu ideal modeli bu bakımdan bir örnektir. Benzer şekilde, SPD modeli de, Gary Steenson tarafından açıklandığı üzere, tüm Avrupa Sosyal Demokrasisi için normatifti:

> Jean Dormoy, ilk Fransız işçi partisinin kurucu kongresini ilk elden yazarken, kongrenin "Almanya'da var olana benzer bir parti olarak örgütlenmesi" şeklinde aldığı karara atıfta bulunmuştu; yedi yıl sonra Engels'e yazdığı bir mektupta Paul Lafargue, kendi grubunun "Alman partisini model olarak kabul ediyoruz" demesine atıfta bulunmuştu. Avusturya'daki ilk birleşik işçilerin siyasal partisinin karşıtı olan bir anarşist, kurucu kongresinde Alman modeline tekrar tekrar yapılan ve neredeyse tek seçici olan referansı şiddetle reddetmişti. Ve İtalyan işçi-sosyalist hareketinin tanınmış bir tarihçisi şunu ileri sürmüştü: Alman örgüt örneği, en azından, ilk ulusal sosyalist partinin kurucuları üzerinde kuzeylilerin görünüşte Marxçı teorisi kadar etkiliydi ve aslında, birincisi, ikincisinden daha yaygın bir kabul görmüştü.[54]

Steenson duyduğunda muhtemelen şaşıracak olsa da, bu listeye Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni de ekleyebilirdi ve eklemeliydi. *NY?* bakımından özel olarak önem taşıyan SPD modelinin özelliklerini tasvir ederken göreceğiz ki model esas olarak anlatı biçiminde orada mevcuttu: SPD'nin geçmişi, bugünü ve geleceği hakkında bir hikâye anlatıyordu. Partinin 1890'larda kendi geçmişini hangi biçimlerde gördüğünden başlayacağız. Parti geriye baktığında, kökenini liberallerden ve burjuva demokratlardan çifte bağımsızlık eylemi olarak görmekteydi. Lassalle'nin nasıl işçileri liberal İlerlemeci Parti'nin vesayetini reddetmeye çağırdığını daha

53. John Kay'ın Amerikan İş Modeli dediği şeyle bir kıyaslama yapılabilir: Bu, Amerikan ekonomisinin gerçek işleyişi bakımından güvenilir ampirik bir kılavuz olmayan, bununla birlikte ekonomi bünyesindeki pek çok uygulamacının ateşli şekilde inandığı ve dünyanın dört bir yanında Amerikan ekonomisinin algılanan başarılarının bir açıklaması olarak övgüyle kabul edilen idealize edilmiş bir modeldi (Kay 2003).

54. Steenson 1991, s. 80.

önce gördük. Hareketin diğer kanadı –August Bebel ve Wilhelm Liebknecht liderliğindeki daha Marx odaklı gruplar– radikal demokrat orta sınıf destekçilerinden daha kademeli, fakat daha az kararlı bir kopuşa sahipti. Bebel ve Liebknecht örneklerinde, onları 1869'da kendilerinin Marx'ın Enternasyonal programını ve buna eşlik eden bağımsız, sınıf temelli bir siyasal parti idealini kucaklamasına yol açan şey, görüşlerinde yaşadıkları içsel evrim kadar örgüt dışı bir evrimin de söz konusu olmasıydı.[55] Ne var ki, Lassalle'nin aksine, Bebel ve Liebknecht radikal demokrat oldukları günlerinden siyasal özgürlüğün onsuz olmaz önemine dair katı bir inancı korumaktaydılar.

Partinin hikâyesindeki bir sonraki büyük bölüm, kahramanca yaşanan yasadışı dönemdir. 1878'de Bismarck'ın kışkırtmasıyla, çok sert anti-sosyalist yasalar yürürlüğe kondu ve bunlar partiyi esasen yasadışı hale getirdi, bu uygulamada ise tuhaf fakat önemli bir istisna vardı, parti parlamentoya temsilci seçtirmeyi sürdürecekti.[56] Baskı dönemi 1890'da SPD bakımından ses getiren bir zaferle, Demir Şansölye içinse ses getiren bir yenilgiyle sona erdi. Baskılara rağmen SPD oyları, Alman İmparatorluğu'ndaki en büyük tek parti haline gelene kadar artmıştı. 1890'da kanunların düşmesine izin verildi. 1890 yılının sonuna gelindiğinde Bismarck gitmişti, ancak SPD hâlâ oradaydı.

Alman sosyalistlerinin bu dönemde kullandıkları taktik elbette, mutlakıyetçi baskıyı yalnızca "istisnaî yasalar" olarak değil, devam eden bir gerçeklik olarak da yaşayan Rus Sosyal Demokratlarının ilgisini çekiyordu. Bu taktiklerin merkezinde, harekete sürekli bir ses ve yön duygusu vermekte rolü olan sürgündeki örgütler yer alıyordu. Burada en önemli rol, İsviçre'de yayınlanan haftalık *Sozialdemokrat* gazetesinin editörü olarak Eduard Bernstein'a aitti. Yasadışı dönemin efsanelerinden birinde, bu gazetenin, İmparatorluk jandarmasının hemen burnunun dibinde "kızıl posta hizmetleri" tarafından dağıtımına nasıl devam edildiği anlatılır. Bertrand Russell'in 1890'larda belirttiği gibi, "en büyük enerjiyle gizlice dağıtılan ve kısa sürede parti fonları için büyük bir kâr sağlamaya başlayan

55. Steenson 1981; Barclay and Weitz 1998.

56. "Sadece parti örgütleri yasadışı ilan edilmedi, aynı zamanda en ufak sosyalist bağlantıları olmayan sendikalar, kültür ve spor kulüpleri, işçi kütüphaneleri, tüketici kooperatifleri ve hatta kimi zaman işçiler arasında popüler olan tavernalar ve kafeler bile gayretkeş polis yetkilileri tarafından kapatıldılar" (Steenson 1981, s. 35).

bu gazete, bir bakıma merkez komitesi ile bireysel üyeler arasındaki bağlantıyı da eski haline getirmekteydi".[57]

Sozialdemokrat'ın Partiyi bir araya getirmesindeki rolü, başarılı dağıtımı kadar yayın politikasına da bağlıydı. Franz Mehring, ilk önce 1898'de (tam da Lenin'in zihninde *İskra* planının şekillenmeye başladığı sırada) yayınlanan etkili parti tarihçesinde şu yorumu yapmıştı: "Bernstein gazeteyi bütün partinin bir organı olarak nasıl sürdüreceğini ve aynı zamanda, bu gazeteye ilkeleri ihlal etmeden bütün taktik talepleri hesaba katarak nasıl belirgin, sağlam, açık bir yön vereceğini çok iyi anlamıştı."[58] Dolayısıyla Ruslar yurtdışında yayınlanan bir gazetenin parti inşasında oynayacağı role ilişkin hazır bir modele sahiptiler.

Yasadışı dönemdeki taktiksel ve örgütsel başarılarının üstünde ve ötesinde, sempatik, fakat eleştiriden de vazgeçmeyen bir İngiliz gözlemcinin ifadesiyle "hareketin olağanüstü canlılığı" sergilenmişti ve bu öylesine bir canlılıktı ki mutlakıyetçi baskı onu imha edememişti (Rus Sosyal Demokratları için teşvik edici bir düşünce). İşte bu İngiliz gözlemci, Thomas Kirkup, açıklamasına şöyle devam ediyor:

> Sosyal Demokratlar, insan toplumunun başlangıcından beri emek hareketinin tarihçelerinde eşi görülmeyen bir sabır, kararlılık, disiplin ile herhangi bir resmî örgütün olmadığı durumda akla ve amaca dayanan gerçek ve etkili bir örgütlenme sergilediler. Büyük bir modern devletin tüm kaynaklarını kullanan ve hareketin itibarını azaltmak için her türlü imkânı kullanan bir basın tarafından desteklenen, Napolyon'dan bu yana en güçlü devlet adamına karşı istikrarlı ve korkutucu bir direniş gerçekleştirdiler; ve bir parti olarak şiddet eylemlerine dönük provokasyonlara asla kapılmadılar. Aslında, tarihte büyük *rol* oynamaya uygun insanlara ve partilere denk düşen bütün yüksek niteliklere sahip olduklarını kanıtladılar. Almanya'daki Sosyal-Demokrat hareket, günümüzün en kayda değer olaylarından biridir.[59]

Yasadışı dönemin zaferle sonuçlanması, bilimsel sosyalizmin bilinen bütün kanıtlarından daha fazla şekilde yaklaşmakta olan devrime dair "doğal zorunluluk" duygusunun pekişmesinde etkili oldu.

---

57. Russell 1965, s. 106. Kızıl postayı çalıştıran adam Julius Motteler'di; ayrıntılı tartışma için bkz. Lidtke 1966, s. 89-97.
58. Mehring 1898, 2, s. 463; ayrıca bkz., Gay 1962, s. 60-1.
59. Kirkup 1906, s. 222. Bu paragrafın SPD'nin zaferinin hemen sonrasında, yani 1892'deki ilk baskısından geldiğinden kuşku duyuyorum.

Artık SPD'nin mevcut halindeki, yani 1890'lardaki bakış açısına dönüyoruz. SPD modeli partinin yenilikçi kurumlarını Marksist politik stratejinin somutlaşmış bir hali, yani işçilere, büyük görevlerini başarabilmelerine imkân sağlamak için ihtiyaç duydukları *feraset* ve *örgütlenme*nin getirilmesi olarak yorumladı. İçgörü üzerine yapılan vurgu, eğitimin partinin itici gücü olmasına yol açtı. Partinin görevi, işçilere yalnızca misyonlarını *nasıl* yerine getireceklerini öğretmek değil, daha da önemlisi, bir misyona *sahip oldukları* gerçeğini öğretmekti. Gary Steenson'un belirttiği gibi, SPD modelinin temel bir varsayımı şöyleydi: "Deneyimlerindeki koşullar işçileri sosyal demokrasiye bağlanmaya eğilimli hale getirebilirken, özellikle sosyalist bilinç öğretilmeli ve öğrenilmelidir".[60]

Bu temel nokta H.-J. Schulz tarafından daha ayrıntılı olarak şöyle belirtilmiştir:

> 1860'lı yıllarda zanaatkârlar ve işçiler için liberal eğitim kulüpleri kurulmasıyla başlayan bir harekette, proleter kurtuluşun kendine özgü klasik eylemi, grev ya da sokak protestosu değil, resmî parti metinlerinin okunması, entelektüel, ahlakî ve estetik açılardan onaylanmış bilginin edinilmesiydi. "Bilgi güçtür" denklemi, sosyalist hareketin doğuşunda yer almış ve tüm eleştirilere rağmen onun söyleminin merkezî bir metaforu olarak kalmıştır... Harekete giren ilerici işçi, her şeyden önce, yüceltilmiş metinlerin bir okuru olmak zorundaydı. Bu metinlerin her birini, tutarlı, kendi kendini ifade eden ve sınıfı aşan *bilimsel* gerçekleri içeren şeyler olarak ele alması öğretilirdi. [61]

Bu eğitsel itici güç eşi benzeri görülmemiş heyecan verici bir ajitasyonla desteklenirdi. Zaten 1870'lerde, anti-sosyalist yasalar öncesinde, bu mekanizma, gözlemcileri de şaşkınlığa düşürmekteydi:

> Yetenekli, zeki ve enerjik ajitatörler kadrosu, Almanya'nın her şehrinde yeni inançları savunuyorlardı ve sosyalizm doktrinlerinin her elverişli yolla öne sürüldüğü, telkin edildiği ve dayatıldığı, gazete, broşür, tezler, sosyal toplantılar ve hatta almanaklardan oluşan etkili bir mekanizmayla desteklenirdi.[62]

1911'de Alman sosyolog Robert Michels de benzer bir gözlem yapmıştı.

---

60. Steenson 1981, s. 130.
61. Schulz 1993, s. 2.
62. Kirkup 1906, s. 214. (Kirkup, Partinin 1877 Reichstag seçimindeki mükemmel gösterisinin nedenlerini açıklıyor.)

> Özellikle Almanya'daki sosyalist partinin tutkulu, ısrarlı ve yorulmak bilmeyen ajitasyon özelliği, tesadüfî başarısızlıkların sonucunda asla gevşemedi; tesadüfî başarılar nedeniyle de asla terk edilmedi ve hiçbir başka parti onu taklit etmeyi başaramadı, eleştirmenleri ve burjuva muhalifleri ona sadece hayranlık duyabildi.

Michels, ajitasyona yapılan vurgunun "demokratik örgütlerde profesyonel liderin faaliyetinin son derece yorucu, genellikle sağlık için yıkıcı olduğu ve genel olarak (işbölümüne rağmen) son derece karmaşık olduğu" anlamına geldiğini belirtiyor.[63]

Bu ajitasyon mekanizmasının tek başına en etkileyici yüzü parti basınıydı. 1895'te 75 sosyalist gazete vardı, bunlardan 39'u haftada altı kere yayınlanırdı. Bu gazeteler çok çeşitli işçi kesimlerine ulaştırılırdı. İşçi bisikletçiler ve işçi jimnastikçiler, içkiden uzak duran işçiler ve hatta hancılar için gazeteler vardı. 1909 yılına kadar gazetelerin toplam dağıtımı bir milyondan fazlaydı ki bu sayı gerçek okurların daha da fazla olduğu anlamına geliyor.[64] Fakat basılı sözler, çok daha geniş kapsamlı, yüz yüze konuşulan sözlerin bağlamında yer alırdı. Sosyal-Demokrat ajitasyon, halk toplantılarında, parti militanları için daha küçük konferanslarda ve tek tek üyelere yapılan ajitasyonla sürdürülürdü.[65]

SPD kendisini siyasal propaganda ve ajitasyonla da sınırlamadı. Almanya'daki Sosyal-Demokrat hareket, yaşamın her alanını kapsamaya çalışan çok çeşitli kurumlardan oluşuyordu. Parti veya Parti ile ilişkili kurumlar arasında sendikalar, bisikletten yürüyüşe, koro şarkılarına, tiyatrolara ve kutlama festivallerine kadar uzanan faaliyetlere ayrılmış kulüpler yer alıyordu. Hareketin tutkularının geniş kapsamı Vernon Lidtke'nin klasik çalışması olan *The Alternative Culture* [*Alternatif Kültür*] kitabının başlığını haklı kılar. Lidtke'nin sadece "İ" harfi altında yaptığı endekse baktığımızda şunları görürüz: İşçi atletizm kulüpleri, işçi satranç dernekleri, işçi tüketici dernekleri, işçi bisiklet kulübü, işçi eğitim dernekleri, işçi jimnastik kulübü, işçi kütüphaneleri, işçi kürek kulübü, işçi yardımlaşma dernekleri, işçi şarkı dernekleri, işçi yüzme kulüpleri, işçi sağlığı dernekleri, işçi tiyatro kulüpleri, işçi gençlik kulüpleri.[66]

---

63. Michels 1962, s. 91.
64. Steenson 1981, s. 132-3.
65. Russell 1965 [1896], s. 124-31, Paul Gohre'un anti-sosyalist yasalar döneminin sonlarına doğru birinci elden raporlarını esas alır.
66. Lidtke 1985, s. 298-9. Lidtke'nin kitabının tam başlığı şöyledir: *The Alternative*

Okur "işçi" kelimesinin tekrarını fark edecektir. Bu gözlem, sizi SPD modelinin simgesel çekirdeğini oluşturan *Arbeiter*, yani işçi kelimesinin merkezî önemine götürüyor. *Arbeiter*'in merkezî önemi, aynı zamanda SPD'nin yüksek ölçekte ideolojik söylemine de yansıyor. Bu söylemin ana terimleri şunlar: *Arbeiter*, *Arbeiterklasse* [işçi sınıfı], *Arbeiterbewegung* [işçi hareketi], *Arbeiterpartei* [işçi partisi]. Sözel ve sembolik bu yakın bağlantı, Rus Sosyal Demokrasisinin sözlüğünde de mevcut. Bireysel işçi *raboçiy*; *raboçiy klas* ise "işçi sınıfı"dır, vb.

İngilizcede bu sözel bağlantılar kopuktur. Bir Almanca-İngilizce sözlük, yukarıda verilen terimleri "working class"/"işçi sınıfı", "labour movement"/"işçi hareketi" ve "workers' party"/"işçi partisi" olarak çevirir.[67] İngiliz dili, isimleri Almanca gibi kolayca bitişik yazamaz. (Ruslar bu örnekte Alman kullanımıyla uyum sağlayabilirdi, çünkü isim halindeki *raboçiy* sıfat halinde de aynıydı.) İngiliz dilinin özünü yıkma pahasına, anahtar Sosyal-Demokrat terimleri "worker class"/"işçi sınıfı", "worker movement"/"işçi hareketi", "worker party"/"işçi partisi" olarak tercüme ettim. Bu kararın gerekçelendirilmesi bakımından birkaç söz söylemek yanlış bulunmamalı.

Sebeplerden biri, Alman Sosyal-Demokrat hareketinde *Arbeiter* kelimesine bağlı dernekler kompleksinin merkezî önemini korumaktır. Lidtke, bunu hareketin "merkez kod kelimesi" olarak adlandırıyor. Bir yandan, *Arbeiter*'in sembolik ve ideolojik kullanımı, işçilerin Alman toplumunda ayrı oluşlarını, dışlanmış olma duygularını, düşmanlıklarını işaret etmekteydi. Öte yandan, bu kelime tüm hareketteki tüm katılımcıların birliğini vurgulamaktaydı ve bu kullanımın da paradoksal sonuçları vardı.

> Yaygın kullanımı olan comrade/yoldaş (*Genosse*) kelimesiyle bağlantılı olarak (*Arbeiter*'in) bu genel ideolojik kullanımı, hem işçilerin kurtuluşun kendi elleriyle olacağına dair güveni ve bunun zorunluluğunu hem de burjuva ve kapitalist olan her şeye karşı boyun eğmez düşmanlığı ilan eden bir partide, özellikle hareketin entelektüelleri arasında yer alan önemli sayıda orta-sınıf insanlarının mevcudiyetini kutsamaktaydı.[68]

Culture: Socialist Labor in Imperial Germany [Alternatif Kültür: Almanya İmparatorluğunda Sosyalist Emek.]

67. Bkz. *Collins German-English English-German Dictionary* 1981, s.v. Arbeiter.

68. Lidtke 1985, s. 200.

"İşçi" kelimesini Sosyal-Demokrat söylemin temel terimleri arasındaki bir bağ olarak korumak aynı zamanda, dünya çapındaki bir destanda işçi sınıfının bir özne, bir aktör, bir kahraman olduğunun altını çizen *anlatı*yı görmemize yardımcı olur. İngilizce "working class"/ "işçi sınıfı" terimi, sınıfı bir *işlev* anlamıyla, toplum için ihtiyaç duyulanlardan pek çoğu arasında bir işlev olarak tanımlar. Engels bir zamanlar şunları yazmıştı:

> İşçiler, artık satın alınmaya ve satılmaya karşı çıkmakta kararlı oldukları anda, emeğin değerlendirilmesi sırasında, işgücü [*Arbeitskraft*] kadar bir iradeye de sahip olarak *insanlar* [*Menschen*] saf ında yer aldıklarında, işte o anda ücret yasası ve günümüz ekonomi politiğinin tamamı sona ermiştir.[69]

Bu durumu şöyle de belirtebiliriz: burjuva ekonomi politiği, işçiler, kendilerini emek gücü sağlama işlevi ile "çalışan (working) sınıf" olarak görmeyi bıraktıklarında ve dünya tarihinde etkin bir rol oynamaya imkân tanıyan bir iradeye sahip halde kendilerini "işçi (worker) sınıfı" olarak görmeye başladıklarında sona erer.

"İşçi sınıfı" ayrıca, sınıfı kendisini oluşturan somut ve aktif bireyler anlamıyla da tanımlar. On dokuzuncu yüzyıla ait İngilizce kullanımı, bunu gerçekleştirmenin başka bir yoluna da imkân tanımaktaydı. Örneğin Engels'in İngiliz işçi sınıfı üzerine yazdığı kitabın ilk Almanca baskısında, İngilizce bir atıf yer alıyordu ve şöyle başlıyordu: "İşçiler! [Working Men/ Çalışan Erkekler!] Bu kitabı sizlere adıyorum".[70] Aşikâr nedenlerden ötürü, bu kullanım artık kabul edilebilir değildir. En azından Sosyal Demokrasinin tarihsel belgelerini tercüme ederken ve başka sözcüklerle açıklarken, bu durumu, sınıfın yaşayan, nefes alan bireylerden oluştuğu anlamını korumak için "işçi sınıfı" terimini kullanarak telafi ediyorum.

Sosyal-Demokrat anlatı, ağırlıkla çeşitli temel terimler arasındaki bağlantıları korumaya dayanıyordu. Örneğin Kautsky'nin *Erfurt Programı*'ndan aşağıdaki şu önemli cümleyi ele alın:

> So bildet sich allmählich aus qualifizierten und unqualifizierten Proletariern die Schicht der in Bewegung befindlichen Arbeiterklasse – die Arbeiterbewegung.[71]

---

69. Engels 1959, s. 436; Engels 1993, s. 227.
70. Engels 1959, s. 235; Engels 1993, s. 9. Ayrıca Marx'ın yönetiminde olduğu Enternasyonal'in ismine de bakınız: The International Working Men's Association [Uluslararası Çalışan Erkekler (İşçiler) Birliği).
71. Kautsky 1965, s. 216.

Çevirimde bu anlatının gücünü korumaya çalışıyorum: "Vasıflı ve vasıfsız proleterler arasında, kendisini harekette, yani işçi hareketinde bulan işçi sınıfı tabakası yavaş yavaş şekillenir."

"İşçi (worker) sınıfı" terimini kullanma konusunda son bir motivasyon, Alman Sosyal Demokratlarının da "çalışan (working) sınıf", *die arbeitende Klasse* terimini kullanmış olması. Örneğin, Engels, başlığı tam olarak çevrildiğinde *Condition of the Working Class in England /İngiltere'de Çalışan Sınıfın Durumu* olan kitabında bunu kullanıyor. Genellikle "çalışan sınıflar" terimi, kentsel proletarya *hariç* sınıftaki herkes anlamına gelir. Az önce yapılan alıntıdaki aynı paragrafta Kautsky, militan proletaryanın "die anderen arbeitenden Klassen" (öteki çalışan sınıflar) üzerinde artan nüfuzundan bahsediyor.[72]

Şimdi SPD modeline geri döndüğümüzde, Partinin işinin, tüm bu kurumların, hareketin proleter farkındalık yaratma konusundaki temel misyonunu gerçekleştirmek için birlikte çalışmasını sağlama bağlamak olduğunu hatırlatalım. Böylece gözlemciler SPD'nin sadece ajitasyon kapsamıyla değil, aynı zamanda mükemmel örgütlenmesinden de etkilenmekteydiler. "Örgütlenme o denli etkiliydi ki, Sosyalistler Berlin'in tamamını iki saat içinde ajitasyon bildirileriyle istila edebilecekleri konusunda övünürlerdi."[73] Özellikle çarpıcı olanı SPD'nin *apparat*'ı olarak adlandırılabilecek olan şeydi: Bu da hem Partide hem de onun şubelerindeki ücretli bürokrasiydi. Parti *apparat*'ı içe dönük disiplin ve örgütlenmenin görünmez donanımının dışa dönük ve görünebilir simgesiydi. SPD modeli bakımından bunlar son derece yüksek olumlu özelliklerdi. Karl Kautsky'nin Lenin tarafından aktarılan bir yorumunda belirttiği gibi:

> Proleter asla izole edilmiş bir birey değildir. Güçlü bir örgütün parçası olarak kendisini büyük ve güçlü hisseder... Onun yanında bireyselliği pek önemli değildir. Anonim bir kitlenin parçası olarak, kişisel kazanç veya kişisel şöhret peşinde olmadan tam bir adanmışlıkla mücadele eder, bütün duygularını ve düşüncesini dolduran gönüllü bir disiplinle yerleştirildiği konumdaki görevini yerine getirir.[74]

---

72. Kautsky 1965, s. 216-17. Rus Sosyal Demokrasisinde, *trudyaşçiesya* terimi, sanayi proletaryasına karşıt olarak çok geniş kapsamdaki işçilerin geneliyle aynı teknik anlamda kullanılmaktadır.
73. Russell 1965 [1896], s. 124.
74. Pierson 1993, s. 170; 1903-4'te Kautsky tarafından yazılmış ve Lenin'in *İki Adım İleri* (1904) kitabında alıntılanmıştır, Lenin 1958-65, 8, s. 309-10.

SPD modelinin *Manifesto* stratejisinden çıkan bir başka yenilikçi özelliği, onun gerçek anlamda *ülke-çapında* bir parti olmasıydı; aslında birçok açıdan Alman İmparatorluğu'nda gerçek anlamda ülke çapında olan tek partiydi. SPD, kazanma şansı olmayan birçoğu da dahil olmak üzere, mümkün olduğu kadar çok sayıda seçim bölgesinde aday göstermeye çalışmaktaydı. Amacı, her yerde olduğu gibi, orada da "'isteksiz, dinlemeyen ve hor gören kitlelere bile sözünü yaymaktı".[75]

SPD'nin Lenin için oldukça önemli olan son bir yönü, Lenin'in kendi benzetmesini kullanarak tarif edilebilir: SPD *halkın kürsüsü* olarak hareket etmiştir. Bir İngiliz gazetecinin 1912'de belirttiği gibi, Alman Sosyal Demokratları,

> birçok vatansever insanın görüşüne göre ahlakî ilerlemeyi duraklatan ve Alman ulusunun hayatî kaynaklarını zayıflatan adaletsizliklere karşı kararlı şekilde, korkusuzca, bağışlamadan haykıran tek ses, gericiliğin, merhametsiz militarizmin ve sınıf yönetiminin tepeden tırnağa dövüşen düşmanlarıydılar.[76]

Dolayısıyla, Parti yalnızca işçi sınıfı çıkarları için değil, hatta sadece sosyalist dönüşüm için değil, toplumun tamamında demokratik edep ilkeleri için de ayağa kalkmaktaydı. Bu etkinlik için merkezî bir forum da parlamentoydu. Bazen "parlamento faaliyetini" yumuşak başlı reformizmle eşitlemeye çalışırız. Fakat 19. yüzyılın sonlarında, günümüze kıyasla güzel ve etkili konuşmanın genelde ve özellikle de parlamentoda çok daha popüler ve muteber olduğu bir zamanda, SPD'nin parlamento forumunu kullanımı, duruşunu ve mesajını yaymak için temel bir araçtı. Daha sonraları Lenin'in "Rus Bebelleri"nden bahsettiğini duyacağız, Bebel'in geniş etkisinin temelinde bir parlamenter hatip olarak sürdürdüğü faaliyetler olduğunu hatırlayacağız; Bebel'in o konudaki yetenekleri oldukça çarpıcıydı, çünkü "emekçi insanların iktidara girişini" benliğinde toplamıştı. "[Reichstag'ın] başka hiçbir üyesi kişisel etki bakımından onunla yarışamazdı ve o konuşmaya başladığında parlamento salonunu gerçek bir heyecan dalgasının kapladığı hissedilirdi"[77] Parlamento tartışmalarının heyecanlı kalabalıklara seslendiği bir dönemde Bebel, Avrupa çapında öneme sahip bir kişiydi. Lenin'in

75. Steenson 1981, s. 45.
76. Hall 1977, s. 20, Frederick William Wile'ın sözleri.
77. Hunter 1908, s. 225-7.

Rusya Sosyal Demokrasisi için kurduğu "hegemonya" hayali –devrimci hareketin tamamında önderlik– dikkate alındığında, Bebel'in prestiji de akılda tutulmalıdır.

Parlamentonun varlığı ve özellikle soru önergesi hakkı (sıradan bir üyenin bir kabine bakanından herhangi bir konuyla ilgili cevap istemesi hakkı) parlamentodaki küçük azınlıklarının hükümet eleştirilerinin ülke çapında duyulmasına imkân vermekteydi. Amerikalı Robert Hunter gibi bir gözlemci, Sosyal Demokratların kürsü olarak kullandıkları soru önergesi hakkının, Avrupa'da siyasal özgürlüğünün ana kalelerinden biri olduğunu hissetmişti.

> Rusya ve birkaç geri kalmış ülke hariç, Avrupa'da, davanın her iki tarafı hakkında ülkenin tamamının bilgisi olmaksızın insanların vurulmaları, yurtlarından sürülmeleri, her tür anayasal korumadan uzak tutulmaları ve –bir yıl veya daha önce Colorado'da aylarca sürdüğü üzere- sıkıyönetimin insafına terk edilmeleri akıl almaz şeylerdir.[78]

SPD'nin halk kürsüsünü kullanma rolünde, Lenin ve *İskra* açısından merkezî önem taşıyan başka bir silahı ise, Lenin'in siyasal ithamlar dediği şeydi: Yolsuzluk ve rezaletin teşhiri. Sıklıkla suçlayıcı belgeleri sızdıran içeriden insanların yardımıyla suiistimallerin açığa çıkarılması sosyalist basının başlıca faaliyetlerinden biriydi. Gözlemciler, toplumun tüm sınıflarını etkileyen olaylara çevirdiği "düşmanca ve acımasız gözleri" yüzünden, savaş düzenine girmiş Partiye "inanılmaz bir etki gücü" atfetmekteydiler.[79]

Bismarck'a meydan okuyan kahramanlık geçmişinin yanı sıra ve işçi sınıfının eğiticisi ve örgütçüsü ve halkın kürsüsü olarak enerjik varlığının yanı sıra, SPD aynı zamanda kendi kimlik anlatısına geleceği de dahil ediyordu, yani kendisini nihai toplumsal dönüşüm hedefinden ilham alan ve bu yüzden benzersiz olan bir parti olarak tanımlıyordu. Nihai hedefin sağladığı ilhamın iki kaynağı vardı: Misyon, görev, çağrı, büyük görev fikri ve ilave olarak nihai sonucun tarih güçleri tarafından garanti edildiği fikri. Marksizm ve Sosyal Demokrasi üzerine yapılan çok sayıda yorumda, bu iki kaynak arasındaki varsayılan bir çelişki ilginç bulunur. Sonuç kaçınılmazsa, neden hayatınızı onun ortaya çıkmasını güvence altına almaya adıyorsunuz? Böyle bir yorum, pratikte iki kaynağın birbirini

78. Hunter 1908, s. 213-14.
79. Hunter 1908, s. 30. SPD ithamnameleriyle ilgili daha kapsamlı bir çalışma için, bkz. Hall 1977.

tamamladığı ve güçlendirdiği noktasını gözden kaçırır. Tam da bu noktayı ele alan o dönemin iki gözlemcisiyle konuyu kapatacağım, böylece Rus Sosyal-Demokrat Partisi'nin muhtemel kurucularının "teorik açıklığa" bir ölüm kalım meselesi olarak inandıklarına dair bazı sebepleri daha iyi anlayabileceğiz.

Bertrand Russell, 1896'da, yani Bernstein'ın revizyonizminin neden olduğu taşkınlıktan önce yayınlanan kitabında, şunu anlatıyor:

> En akıllı erkek ve kadın işçilerin en sefil koşulların ortasında Sosyalist Devletin kurulmasına dair ateşli ve dinsel inançlarından ve eylemleriyle insanları sadece birer kukla haline getiren kapitalist sınıfın zayıflamasının ve nihai yok oluşunun kaderin kaçınılmaz bir hükmü olduğu tarihsel gelişimin karşı konulamaz güçler tarafından denetlendiğine dair kanaatlerinden aldıkları gündelik desteği görmüş olanlar, işte bu dinin, ona sahip çıkanlara verdiği gücü, sıkılığı ve heyecanı görmüş olanlar, onun çürümesinin partinin ilerlemesine katkıda bulunacağını pek dikkate almazlar.[80]

Russell yabancı bir sempatizandı. Avusturya Sosyal-Demokrat lideri Victor Adler ise, içeriden birisi sayılabilir. Adler, 1898 Stuttgart Kongresi'nden sonra, yani Alman Partisi'nin Bernstein'ı yarı resmî olarak görevden almasından sonra, fakat *Presuppositions of Socialism/ Sosyalizmin Ön Koşulları* adlı ünlü kitabı da yayınlanmadan önce, şunu dile getirmekteydi:

> Bu pratik insanlar nasıl olup da sıklıkla pratik dışına düşüyorlar! Partimizin gücü, yoldaşlarımızın her birinin etkinliği, o yoldaşın her gün kendisinden ve başkalarından istemesi gereken çok miktarda olağanüstü emek, fedakârlık, cesaret ve tahammül hakkındaki bilgiye dayalıdır ve bu da sadece çevresindeki tek tek grupların esenliğine adanmış olmak değildir, aynı zamanda, kendisinin sadece bugün için değil, yarın için de çalışmakta olduğu anlamında tarihin bir kesitindeki araç olmasıdır.[81]

KAUTKSY VE SINIF ÖNDERLİĞİ

NY?'deki kendi argümanını desteklemek üzere Lenin, Karl Kautsky'den oldukça uzun bir paragraf aktarmıştı. Bu paragrafta belirtilen Kautsky'nin görüşleri ile Lenin'in görüşleri arasındaki ilişkiye dair çok fazla mürekkep harcanmıştır.[82] Ancak bu tartışmanın büyük

80. Russell 1965, s. 161.
81. Tudor and Tudor 1988, s. 316-17.
82. Bu Kautsky paragrafı, Açıklayıcı Notlar Kısım İki'de ayrıntılı olarak tartışılmaktadır.

kısmı konu dışıdır, çünkü Lenin'in Kautsky'ye olan gerçek borcu çok daha öncesindendir ve çok daha basittir. Kautsky'nin etkisinin açık bir görüşte gizlendiği söylenebilir, çünkü önemli metin Kautsky'nin *Erfurt Programı*'nın son bölümüdür, bu da muhtemelen Sosyal Demokrasinin tümüyle ne hakkında olduğunun en temel ifadesidir.

Kautsky, uluslararası Sosyal Demokrasinin en etkili teorisyeni olarak hatırlanır, ancak bazı önemli açılardan –özellikle yeni filizlenmeye başlayan Rus Sosyal Demokrasisi örneğinde– Kautsky'nin rolü etkilemenin de ötesine geçmiştir. Kautsky, 1892'de *Erfurt Programı*'nı yazmıştı, bu Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin yakın tarihte kabul edilen programı hakkında yarı resmî bir yorumdu. Bu kitap, Rus aktivistleri için Sosyal Demokrasi'yi tanımlıyordu; Sosyal Demokrat'ın ne anlama geldiğini keşfetmek için o kitabın okunması gerekirdi. 1894'te Vladimir Ulyanov adlı taşralı bir genç devrimci, tam da devrimci bir Sosyal Demokrat olarak hayat boyu süren kimliğini kazandığı sırada *Erfurt Programı*'nı Rusçaya çevirdi. *Erfurt Programı* Lenin nesli için taşıdığı kutsal kitap statüsüne rağmen, bugün, en azından İngilizce konuşan akademisyenler tarafından, göz ardı edilmektedir. Mevcut İngilizce çeviriden –ilk kez 1912'de yayınlanmıştır– haberdar olanlar arasında bile pek az kimse onun, Lenin'in de kitapta yer vermeyeceği türden sansürlü kısaltılmış haliyle muğlâk bir metin olduğunun farkındadır.

Erfurt Programı'nın yanı sıra, Kautsky'nin bakış açısını yeniden yapılandırırken kullandığım ana metin *Parliamentarism/ Parlamentarizm* (1893) kitabıdır; Lenin de *NY?*'de kendi önemli argümanları için doğrudan bu kitabı anmaktadır. Bu kitap gerçekten tamamen unutulmuştur (okuduğum kopyası elde edilmesi en zor olan şeylerden biri ve bu Tefsirde başvurduğum metinler arasında en yıpranmış olanı).[83] *Parlamentarizm* haksız yere unutulmuştur, çünkü Marksist gelenekte tamamen siyasal teoriyle uğraşan az sayıdaki eserden biridir ve benim görüşüme göre Lenin'in *Devlet ve Devrim* kitabıyla olumlu anlamda kıyaslanabilir. Ve *Devlet ve Devrim*'den bahsettiğim için, şunu da söylemeliyim ki, anakronik şekilde Kautsky'yi, örneğin Sovyet-tarzı demokrasiye karşı, parlamenter demokrasiyi savunan birisi olarak görmemeliyiz. 1890'larda Kautsky'nin "parlamentarizm" ile kastettiği şey esas olarak temsilî

83. Kautsky 1893. Fransızca çevirisi daha kolay bulunur (Kautsky 1900).

demokrasidir. Bu haliyle, kendisi de temsilî demokrasinin bir biçimi olan sovyet tarzı demokrasiye gerçekten karşı çıkılmış olmaz. Amaçlarımız bakımından *Parlamentarizm*'in taşıdığı önem, yalnızca Lenin'in açıkça kullandığı argümanlardan ötürü değildir, bu kitap aynı zamanda Rusların demokratik devrimde proleter hegemonyası stratejisi adını verdikleri şeyin ardında yatan mantığı herkesten daha iyi şekilde bir araya getirmektedir.

Ara sıra Kautsky'nin *NY?*'nin yayınlanmasından sonra yazılan diğer eserlerinden bir veya iki tane bilgi verici paragraftan yararlandım. Ancak, hem *Erfurt Programı* hem *Parlamentarizm*, farklı açılardan unutulmuş eserler olduğundan ve Lenin üzerindeki etkileri tartışma götürmez olduğundan, açıklamalarımda esas olarak onlara dayandım.[84]

Farkındalık Çemberleri

Kautsky, Sosyal Demokrasiyi iç içe geçmiş bir dizi ortak merkezli çemberlerdeki iç halka olarak düşünüyordu. *Erfurt Programı*'ndaki önemli bir bölüm, bu çemberleri ve bunların karşılıklı ilişkilerini tasvir ediyor. (Not: *bewusst* terimi genellikle 'bilinçli' diye tercüme edilmiştir, burada 'farkında' olarak çevrildi).

> Vasıflı ve vasıfsız proleterler arasında, kendisini harekette, yani işçi hareketinde bulan işçi sınıfı tabakası yavaş yavaş şekillenir.
> Bu proletaryanın kendi sınıfının, kendi *ecclesia militans*'ının (mücadeleci kilise) ortak çıkarları için mücadele eden kesimidir.[85] Bu tabaka, egoizmlerine batmış kibirli işçi "aristokratları" kadar ücretli proletaryanın umutsuzluk ve güçsüzlük içinde zaman öldüren körelmiş "ayaktakımı", alt tabakası zararına da büyümektedir.
> İşçi proletaryasının sürekli arttığını gördük; yaşam koşullarını ve duygu ve düşünce tarzlarını her geçen gün daha fazla etkilediği diğer çalışan sınıflar için daha belirleyici hale geldiğini biliyoruz. Şimdi, giderek büyümekte olan bu kitlede, mücadeleci kesim sadece mutlak bakımdan değil orantısal olarak da büyümektedir. Proletaryanın büyüme hızı ne kadar olursa olsun, *mücadeleci kesimi* daha da hızlı büyümektedir.
> *Fakat mücadeleci proletarya, kuşkusuz Sosyal Demokrasinin en önemli ve verimli taraftar toplama zeminidir.* Sosyal Demokrasi, kendi amacının

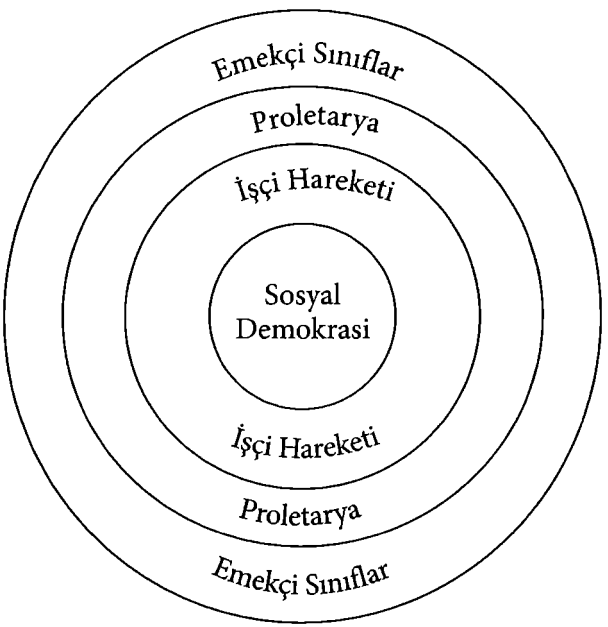
84. Kautsky hakkında faydalı ikincil literatür arasında şunlar bulunmaktadır: Steenson 1978, Geary 1987, Hünlich 1981, Gilcher-Holtey 1986, Salvadori 1979, J. Kautsky 1994, Donald 1993.

85. İngilizcede *ecclesia militans* normal olarak "kilise militanı" diye çevrilir. Burada Almancadaki "mücadeleci kilise", *kämpfende Kirche* ile sınıf mücadelesi, *Klassenkampf* arasındaki güçlü sözel bağlantıya dikkat edin.

farkında olan mücadeleci proletaryanın bir parçasından başka bir şey değildir. [O halde] mücadeleci proletarya, Sosyal Demokrasi ile giderek daha eşanlamlı olma eğilimindedir; gerçekte Almanya ve Avusturya'da ikisi tek hale gelmişlerdir.[86]

Bu paragrafları kullanarak, "Kautsky'nin Farkındalık Çemberleri" adlı bir diyagram oluşturdum (bkz. Şekil 1.1). Kautsky hakkında bu tartışmanın geri kalan kısmı, bu tabloda gizlenen sonuçların ortaya çıkmasına ayrılmış olacak.

NY?'yi anlamak bakımından çok önemli olan ilk nokta, mezcetme formülünde kullanılan "işçi hareketi" teriminin Sosyal-Demokratik söylemde oldukça kesin anlam taşıyan teknik bir terim olmasıdır. İşçi hareketi ne tamamen proletaryadır ne de Sosyal Demokrasidir. Militan ya da savaşan proletaryadır, proletaryanın örgütlü direniş ruhuna can veren bir kesimidir.

Şekil 1.1: Kautsky'nin Farkındalık Çemberleri

86. Kautsky 1965, s. 216-17.

Zamanın herhangi bir noktasında, dış çemberlerin üyeleri daima daha az farkındalığa sahip olacaklardır, yani kendi sınıf konumları, temel çıkarları ve dolayısıyla tarihsel misyon bakımından daha az feraset sahibi olacaklardır. Yine de, geçen zaman içinde bakıldığında, daha içerideki, daha farkında olan çemberlerin genişlemesi eğilimi vardır. Sosyal Demokrasi, işçi hareketinin giderek daha büyük bölümü olurken, işçi hareketi de proletaryanın tamamının giderek daha büyük bir bölümü haline gelir. Sınıra gelindiğinde ise, tüm çemberler tam farkındalığın tek bir çemberine otururlar.

Halen bilmediğimiz şey, çemberleri bir araya getirmeye yarayan güçlerin doğasıdır. Kautsky'nin süreci kısaca açıklaması, her şeyin otomatik olduğuna dair izlenim yaratabilir. Bu izlenim, Kautsky'nin en sevdiği sözcüklerinden biri olan *Naturnotwendigkeit*'in, doğal zorunluluğun sık sık vuku bulmasıyla güçlenmektedir. Dolayısıyla, şunu sormamız gerekiyor: Kautsky'nin modelinde kaynaşmayı sağlayan güçler hangileridir ve bunlar ne yönde çalışmaktadırlar? İşçi hareketi kendi içsel kuvvetleri yoluyla mı son derece farkındalık sahibi olan iç çemberin oluşmasına neden olmaktadır? Yoksa Sosyal Demokrasi işçi hareketini kendi benzerine dönüştürmek için dış çembere doğru hamle mi yapmaktadır?

Cevap bir ölçüde karmaşıktır, çünkü Kautsky'nin *Erfurt Programı*'nın bu bölümünde iki amacı vardır. Birincisi, Sosyal Demokrasinin geçmişinin ve geleceğinin ideal bir modelini sağlamak: onun kökeni ve onun kaderi. Diğer amaç sosyalizmin "doğal zorunluluğu" hakkında teorik bir serimleme sunmak için açıkça karşı-olgusal ve oldukça alışılmadık bir senaryo oluşturmaktır. Önce Kautsky'nin düşünce deneyini inceleyeceğiz, çünkü Rus Sosyal Demokrasi'nde *NY?*'nin ortodoksluğu konusundaki tartışmalarda uzun süredir söz edilmekte olduğundan, bu bizim için daha önemlidir.[87]

Kautsky çeşitli retorik ve teorik amaçlar nedeniyle, Sosyal Demokrasi olmasa bile –aslında, işçiler sosyalist fikirleri kabul etmemiş olsa bile–, sosyalizmin kaçınılmaz bir doğal zorunluluk olduğunu göstermek istiyor. Dolayısıyla, bizi, resimde Sosyal Demokrasi *olmasa bile* o sonucu düşünmeye davet ediyor. Çıkarsamalar zinciri aşağıdaki gibi ilerlemektedir:

87. Örneğin Plehanov'un *NY?*'ye saldırdığı 1904 tarihli makalesinde (*İskra*, No. 70 ve 71 [25 Temmuz ve 1 Ağustos 1904], şurada yeniden basıldı: Plehanov 1923-7, 13, s. 116-40).

- İşçilerin kapitalist sömürüye direnecekleri kaçınılmazdır, yani bir işçi hareketinin *olması* kaçınılmazdır.
- Bu direnişin, ülke çapında bir işçi siyasal partisine yol açması kaçınılmazdır.
- Bu partinin devletin kontrolünü ele geçirecek olması kaçınılmazdır.
- İşçilerin bu iktidarı, sosyalizmi başlatmak için kullanacak olmaları kaçınılmazdır, çünkü –birçok deneme ve yanılgıdan sonra keşfedecekleri gibi– sosyalizm onların temel çıkarlarını korumanın tek yoludur. [88]

Böylece, sadece son dakikada, tıpkı perde inerken olduğu gibi, işçiler sosyalizmin erdemini keşfedip kabul etmektedirler (Not: Bu son dakika dönüşümüne Sosyal Demokrasi de denilebilir). Bu düşünce deneyinin amacı, en kötü senaryoda bile sosyalizmin kaçınılmaz olduğunu göstermektir. Bununla birlikte, (Kautsky derhal ekliyor ki), bu gerçekten de *en kötü* durum senaryosudur, çünkü sosyalizm yalnızca "çok sayıda yanlış anlamalar, hatalar ve gereksiz fedakârlıklar ve faydasız güç ve zaman harcamalarından sonra" gelir.[89]

Buna "er ya da geç" argümanı diyorum. Sosyal-Demokrat yazılarda, kaçınılmazlığa dair aslî Sosyal-Demokrat iddialar ile işçileri saflara katmakla ilgili aslî Sosyal-Demokrasi aciliyeti kombine etmenin bir yolu olarak buna oldukça sık rastlanmaktadır. Genç Stalin, 1905'te *NY?*'nin ortodoksluğunu savunmak için Kautsky'nin argümanını yeniden dolaşıma soktuğunda şöyle diyordu:

> Tabiî ki, bir noktada, uzun avarelik ve acılardan sonra, Sosyal Demokrasinin yardımı olmadan bile, *stihiynıy* [elemental/kendiliğinden varolan] hareket kendini gösterecek ve sosyalist devrim kapılarına ulaşacaktır.[90]

En kötü senaryosunu yazdıktan sonra, Kautsky kendi düşünce deneyinden gerçek dünyaya dönüyor. O, olayların bu şekilde meydana gelme şansının yok derecesinde ufak olduğu konusunda bize güvence vermekte acele ediyor. Aşağıdaki uzun ama önemli

88. Kautsky 1965, s. 225-31.
89. Kautsky 1965, s. 229.
90. Stalin, 1946-52, 1, s. 98, ayrıca bkz., 1, s. 105. Aynı tür argümanların diğer örnekleri için bkz., Stalin tarafından atıf yapılan İkinci Kongrede bir konuşmacı olan Gorin (Stalin 1946-52, 1, s. 104) ve Kanatchikov 1986, s. 267.

paragraflar, farkındalık çemberlerini genişletmek için gerçekten iş başında olan güçleri açıklamaktadır.

> Bununla birlikte, herhangi bir ülkenin proletaryasının iktidara gelmesinden sonra [sosyalizme yönelik] böyle olumsuz bir tutum benimsemesini beklemek için kesinlikle hiçbir neden yoktur. Bunun anlamı şudur ki, farkındalık ve bilgi ile ilgili olarak bir çocuk seviyesinde kalırken, güçlü rakibinin üstesinden gelme ve kendi iradesini dayatma güç ve yeteneğine sahip ekonomik, politik ve ahlakî bakımdan bir yetişkin haline gelmektedir. Proletaryanın böylesine biçimsiz bir gelişimi son derece olanaksızdır. Daha önce de birçok kereler belirtmiştik ki, [makineleşmiş sanayi] sayesinde, proletaryada (başlangıcındaki yozlaşma artık aşılınca) doğrudan çıkarlar alanının dışında yatan, onun altında ve üstündeki başka çalışan ve emekçi sınıflarda boş yere aradığımız büyük sorunlara ve hedeflere dair teorik bir anlam, bir yetenek bulunmaktadır.
>
> Aynı zamanda, dahası, günümüz toplumunun ekonomik gelişimi o kadar hızlı ilerlemektedir ve kendisini öylesine aşikâr bir olgular bütünü olarak sergilemektedir ki, dikkatleri çekildiğinde cahil insanlar tarafından bile görülmektedir. Ve dikkat çekmede hiçbir eksiklik de olmayacaktır, çünkü aynı zamanda, burjuva klasik iktisadında başlatılan çalışmanın Karl Marx tarafından sürdürülmesi sayesinde, ekonomik gelişmenin gidişatı ve ekonomik işleyişin tamamına dair bir feraset, istisnaî ölçüde derinleşmekte ve kapsamlı hale gelmektedir.
>
> Bütün bunlar, mücadeleci proletaryayı sosyalist öğretime son derece açık hale getirmek için bir araya gelirler. Sosyalizm, proletarya için asla bir keder mesajı değil, daha çok bir müjde, yeni bir İncil'dir [*ein neues Evangelium*]. Yönetici sınıflar ahlakî intihara başvurmadan sosyalizmi kabul edemezler. Proletarya, sosyalizmde yeni hayat, yeni güç, ilham ve umut sevinci bulur. Proletarya böyle bir öğretiye belli bir süre için kayıtsız veya hatta düşman kalacak mıdır?
>
> Bağımsız bir işçi partisi şekillenir şekillenmez, doğal zorunlulukla –en başından itibaren böyle bir bakış açısıyla doldurulmadıysa– er ya da geç sosyalist bir bakış açısı benimseyecektir ve nihayet *sosyalist* bir işçi partisi yani Sosyal Demokrasi haline gelmelidir.
>
> Şimdi, [Sosyal Demokrasinin] başlıca taraftar kazanma zemininin açıkça önümüze konulduğunu görüyoruz. Kısacası, tartışmamızın sonucu şöyledir: Sosyalist hareketin taşıyıcısı, politik farkındalık kazanmış olan sanayi proletaryasının mücadeleci tabakasıdır. Proletaryanın kendisine en yakın toplumsal tabaka üzerindeki etkisi ne kadar artarsa, bu katmanların düşünce ve duyguları ne kadar çok etkilenirse, onlar da o ölçüde sosyalist hareket içine çekileceklerdir.
>
> Proletaryanın sınıf mücadelesinin doğal hedefi sosyalist üretimdir; hedefe ulaşılmadan mücadele sona eremez. Tıpkı proletaryanın devletin yöne-

tici sınıfı haline gelmesindeki kesinlikteki gibi, aynı şekilde sosyalizmin zaferi de kesindir.[91]

Artık Kautsky'nin modelinde iş başında olan güçleri daha somut olarak tanımlayabiliriz. Birincisi, işçi hareketinin *içerisinden* otomatik olarak çıkan bir güç vardır: direniş ruhu. Gördüğümüz gibi, bu direniş nihayetinde bizleri sosyalizme tamamen kendi başına ulaştırabilir, ancak bunun gerçek hayatla neredeyse ilgisi yoktur. Daha da önemlisi, direniş ruhunun (sanayi proletaryasının diğer özellikleriyle birlikte) işçi hareketini Sosyal Demokrasinin getirdiği müjdelere duyarlı kılmasıdır. Ve Sosyal Demokrasi ve mesajı *hakikaten* var olduğundan, yeni bir doğal zorunluluğa sahibiz demektir: herhangi bir işçi partisi "er ya da geç" sosyalist bir programı benimseyecektir.

Bu doğal zorunluluk, gerçek hayatta, Sosyal Demokrasinin, farkındalığı geliştirmek suretiyle işçi hareketini dönüştüren etkin güç olduğu gerçeğine gölge düşürmez. Sosyal Demokrasi, militan proletaryanın ideal "taraftar kazanma alanı" olduğunu fark eder ve çabalarını oraya yönlendirir. Sosyal Demokrasi, kesinlikle hareketin kendi amaçlarını daha etkin şekilde yerine getirmek uğruna otomatik olarak işçi hareketinden *kaynaklanmaz*. Aslında bu başlangıç olarak Marx ve Engels'ten gelen belirli bir *ferasetnün* gücüdür.

Artık "güven"in Sosyal-Demokratik bağlamda konuyla ilgili anlamını görebiliriz. En kötü senaryoya göre Sosyal Demokrat, işçilerin *sonunda* sosyalizmi başlatacağından emindir. *Gerçek-hayat* senaryosuna göre, Sosyal Demokrat, işçi hareketinin Sosyal Demokrat mesajı almaya hazır bir konuma geldiğinde onu duyacak, kaydedecek ve içselleştirecek olmasından da emindir. Hatta cahil, *Ungelehrter* olanlar bile bu ferasetye kavuşacaktır.

İşte bu yeni doğal zorunluluk –"bir işçi partisi er ya da geç sosyalist programı benimseyecektir"– *ferasetye* tabi olduğundan, gerçek zamanlama kapitalist gelişmenin seyrine yakından bağlı değildir.[92] En gelişmiş Sosyal Demokrasinin, en gelişmiş kapitalist ülkede olması gerekmez. Muhtemelen İngiltere yerine, örneğin Almanya'da bulunabilir. Gerçekten de, (diyor Kautsky bir noktada), ekonomik bakımdan geri kalmış Rusya'daki işçiler dahi, düşünceleri

91. Kautsky 1965, s. 230-1.
92. Kautsky 1901b (Lenin *NY?*'de bu makaleden söz etmektedir).

bakımından İngiliz işçilerinden politik olarak daha gelişkindirler.[93] Bu bakımdan itici güç, üretici güçlerin seviyesinden ziyade sınıf önderliğinin niteliğidir.

Böylece, farkındalık çemberlerinin birbirleriyle olan ilişkilerinde sürekli olarak değiştiğini görüyoruz. Temel formül Sosyal Demokrasiyi, sosyalizm ile işçi hareketini mezcetme olarak tanımlıyor. Ne var ki, Sosyal Demokrat yazarlar "işçi hareketi" terimini kullandıklarında, Sosyal Demokrasiden *önceki* (sadece militan direnişiyle tanımlanmış olan) işçi hareketini mi yoksa Sosyal Demokrat feraset ve örgütlenmeyle dönüşümünden sonraki halini mi kastettiklerini sadece bağlama bakarak bilebiliyoruz.

Şu ya da bu formülasyonun ortodoksluğu hakkındaki yanlış anlamanın çoğu, ortaya çıkan belirsizliklerden kaynaklanmaktadır. Bu tür yanlış anlaşılmalardan kaçınmanın en iyi yolu, altta yatan anlatıyı akılda tutmaktır. Bir tarafta, direniş ruhuyla canlanan bir işçi hareketi var ve öteki tarafta bir mezcin zorunlu olduğu ferasetsüyle canlanan Sosyal Demokrasi var. (Şuna dikkat edin: Tek bir işçi bilimsel sosyalizm gerçeğine ikna olduğunda, tam da o gerçeğin erdemiyle, basitçe işçi hareketinin değil de Sosyal Demokrasinin bir parçası olur, böylece farkındalığın Sosyal Demokrasiden geldiğini ifade etmeyi de neredeyse bir tanım sorunu haline getirir.) İki merkezî karakterin iç güçleri her birini ötekinin yönüne sürükler ve sonunda onların kaynaşmasına yol açar.

Farkındalık çemberlerinden çıkan dersi şu şekilde özetleyebiliriz: Sosyal Demokrasi *gereklidir* ve *önemsenmelidir*. Sosyalizmi elde etmek için gerekli değildir, çünkü bu ne olursa olsun ortaya çıkacaktır. Sosyalizmin "daha erken" değil de "daha sonra" ortaya çıkmasının neden olacağı bir insanlık trajedisini önlemek için gereklidir. Önemsenecektir, çünkü onun müjdesi proletaryaya yeni hayat, yeni güç, ilham ve umut sevinci getirecektir.

Mecze Karşı Sürekli Tecrit

Sosyal-Demokrat mezcin kritik önemini ortaya çıkarmak amacıyla Kautsky, iki ortağın –sosyalizm ve işçi hareketi– başlangıçta *ayrı* olduğunu vurguluyor. Sosyal Demokrasinin kurucu efsanesi denilebilecek anlatıda, bu iki ayrı gücün nasıl bir araya geldiği tasvir ediliyor. Kautsky'nin bu hikâyeyi anlatım tarzı, Lenin'in *NY?*'de

93. Kautsky 1902, s. 55-6.

söyledikleri de dahil olmak üzere, Sosyal-Demokrat kökenlerin daha ayrıntılı anlatılarının bir örneği olarak kullanılmaktaydı.

Erfurt Programı'nda Kautsky, Ortaçağ'daki ilk başlangıçlarından itibaren işçi hareketinin büyümesinin izlerini aramaktadır. Hareketin itici gücü her zaman kapitalist sömürüye direnişti. Bu direniş gittikçe daha örgütlü ve etkili hale geldi, ancak tek başına direniş, kapitalist özel mülkiyetin kaldırılması gerektiği anlayışını yaratmadı. Bunun cevabı olarak Kautsky, daha önce açıkladığımız düşünce deneyini ortaya koyuyor ve siyasal iktidarı ele geçirinceye kadar sosyalizmden ayrı düşmüş bir işçi hareketi tanımlıyor.

Tıpkı işçi direnişinin kendi başına sosyalizme olan ihtiyaca dönük bir feraset yaratamaması gibi, sosyalizm konusunda ferasetye sahip olmak da kendi başına, sadece militan bir işçi hareketinin onu gerçekleştireceğini fark yol açmıyor. Kautsky'nin anlatımı, "sosyalizm"in (= toplumun sorunlarına ve özelinde yoksulların sorunlarına tek cevap olarak ekonominin toplumsal denetimini savunan her şey), işçi hareketine nasıl dışarıdan geldiğini; diğer bir deyişle sosyalizmin başlangıçta işçi hareketinden nasıl ayrı olduğunu anlatıyor. Ancak anlatının amacı sosyalistlere övgü değil. Aksine, onların militan işçi hareketine tepeden bakan lütufkârlıkları ve aslında onlardan açıkça korkmaları yüzünden, işçilerin sosyalizmi bir burjuva hevesi diye reddetmeleri tamamen anlaşılabilir bir şey.

İlk dönemlerdeki sosyalistlerin bakış açısına göre, proletarya, bağımsız bir siyasal girişim kapasitesine sahipmiş izlenimi vermek bakımından çok kabaydı ve işlenmemişti. Ve militan bir işçi hareketi 1830'larda hakikaten ortaya çıktığında sosyalistler ona düşman oldular, çünkü işçi militanlar, sosyalistlerin kazanmak istediği seçkin politikacıları ve burjuva hayırseverleri korkutarak tehdit etmekteydiler. İşçi hareketinin bu şekildeki "ütopik" reddiyesi Kuzey Amerika örneğinde gösterilebilir. Edward Bellamy'nin *Looking Backward* [*Geriye Bakış*] kitabı bir ütopik sosyalizm klasiğidir, 1888'de yayınlanmıştır, o dönemin dünyasını 2000 yılının aydınlanmış dünyasıyla karşılaştırır.[94] Bellamy, "emek partileri", "kızıl bayrak takipçileri" ile bomba atan anarşistler arasında hiçbir ayrım yapmıyordu. Devamındaki görüş alışverişinde, on dokuzuncu

94. [İngilizce basımı yayına hazırlayanın notu: Bellamy ve diğer geç dönem Viktorya dönemi ütopyaları hakkında daha fazla bilgi için bkz. *HM* Book Series'deki başka bir kitap, Beaumont 2005.]

yüzyılın dünyasında büyüyen anlatıcı, ev sahibi Doktor Leete'nin ağzından aydınlanmış yirminci yüzyılın bakış açısını öğrenir:

> Masada otururken Doktor Leete, getirdiğim gazeteye bakarak oyalanıyordu. O tarihte [1887] bütün gazetelerde olduğu gibi, emek sorunları, grevler, lokavtlar, boykotlar, emek partilerinin programları ve anarşistlerin vahşi tehditleri hakkında çok şey vardı.
> Doktor bu haberlerden bazılarını bizlere yüksek sesle okurken, "bu arada" dedim "kızıl bayrak takipçileri yeni düzenin kuruluşunda ne gibi bir rol aldılar? Bildiğim son şey, onların önemli ölçüde gürültü çıkarmalarıydı." Doktor Leete, "Engellemek dışında hiçbir şey yapmadılar elbette" diye cevap verdi.

Doktor Leete, daha sonra kızıl bayrak takipçilerinin reformları ertelemek için kapitalistler tarafından sübvanse edildiğini tarihsel bir gerçek olarak duyurur. (Anlatıcı, bu iddianın onların eylemlerini anlaşılır kılan tek teori olmasına rağmen, bu değerlendirmenin kuşkusuz yanlış olduğunu bir dipnotta belirtiyor.) Doktor Leete, daha sonra, 2000 yılı ütopik sistemine eşlik eden "ulusal parti"nin emek partileriyle hiçbir alâkası olmadığını açıklar:

> Böylece emek partileri asla büyük ya da kalıcı ölçekte hiçbir şey başaramazdı. Ulusal ölçekteki amaçlar bakımından, yalnızca sınıf örgütleri olarak temelleri çok dardı. Tek bir sınıfın değil tüm sınıfların, zenginlerin ve yoksulların, eğitimli olanların ve cahillerin, yaşlıların ve gençlerin, zayıfların ve güçlülerin, erkeklerin ve kadınların çıkarlarına uygun şekilde zenginliğin verimli bir üretimini ve daha yüce etik temellerde bir sanayi ve sosyal sistemin yeniden düzenlenmesini kabul etmeyen hiçbir görüş başarı sağlayamazdı.[95]

Kautsky, erken dönem sosyalistler açısından militan emeğe yönelik bu tür bir düşmanlık konusuna çok vurgu yapar. Hatta işçi sosyalistler bile bu düşmanlığı paylaşmaktadırlar. Kautsky'nin anlatısının amacı, sosyalizmin özünde *işçiler*den kendi başına ayrı olduğunu değil, özünde *işçi hareketi*nden ayrı olduğunu göstermektir. Wilhelm Weitling gibi münferit işçiler sosyalist olabilirdi ve olmuşlardı –ama tam da bu olgu onları işçi hareketine yabancılaştırmış ve günlük militan mücadeleden ayrı tutmuştu. Burjuvaziye karşı "doğal" (*urwüchsig*) sınıf içgüdüsüyle beslenen nefret duygusu, onlardan gelen herhangi bir doktrinin ilk dönem işçi sosyalistler

95. Bellamy 1968, s. 263-5 (ilk kez 1888'de yayınlanan bu özel ütopik sosyalizm örneği, Kautsky tarafından kullanılmaz).

tarafından reddedilmesine yol açmaktaydı. Sonuç olarak, kendi kabaca yontulmuş teorileri basit ve şiddetliydi [*gewalttätig*]. Dahası, burjuva entelektüellerine karşı düşmanlıklarına rağmen, bizzat kendilerinin de işçi hareketine gerçek bir inançları yoktu.

Proleter sosyalizmin bu erken biçimi, uzun, uzun süreli bir sınıf mücadelesine kafa yormak için gereken sabır ve güven duygusundan yoksundu. Ütopik sosyalizmin bir biçimi olarak kaldı, yeni Kudüs'e para yatırmak isteyen milyonerlere benzeyen Ütopyacılardan tek farkı, küçük bir öngörülü diktatör grubuna iktidarı verecek olan ve büyük harfli D ile yazılan "Devrim" için umut beslediler. Barikatlara derhal çağrı yapmayan herhangi bir sınıf mücadelesi biçimi "insanlık davasına" ihanet olarak algılanıyordu.

Genellikle bu türden işçi devrimciler sonunda anarşizme varırlar ya da gündelik sınıf mücadelesine katıldıklarındaysa, sosyalizmi tamamen unuturlar. Bu tür "ilksel/doğal" [elemental] devrimci militanlık, gerçekten sosyalist bir işçi hareketinin büyüme sancılarından [*Kinderkrankheit*] biridir, çünkü proletaryaya henüz dahil olan geri unsurlar hâlâ toplumsal ilişkilere dönük "berrak feraset"den yoksun kalır kalmaz ortaya çıkarlar. Bu tartışmanın paradoksal sonucu şudur ki doğrudan doğruya proleter toprakta büyüyen bir sosyalizm bile sosyalizm ile işçi hareketi arasındaki boşluğun üstesinden gelemeyecektir.

O halde, sosyalizm ile işçi hareketi arasındaki boşluk –aslında, çatışma– nasıl aşılacaktır? Kautsky, cevabı *Komünist Manifesto*'yu, Sosyal Demokrasiyi ve mezcetme formülünün mantığını bir araya getiren temel bir paragrafta veriyor. Aşağıdaki paragraf, "İşçi Hareketini Sosyalizm ile MEzcetme Olarak Sosyal Demokrasi" başlığıyla zirveye ulaşan bölümü başlatıyor.

> Sosyalist ve işçi hareketlerinin barışması ve tek bir harekette kaynaşması için sosyalizm ütopik düşünce tarzından kurtulmuş olmalıdır. Bu, *Marx* ve *Engels*'in dünya-tarihsel başarısıydı. 1847 tarihli *Komünist Manifestosu*'nda, yeni bir modern sosyalizmin ya da bugün söylediğimiz haliyle Sosyal Demokrasinin bilimsel temellerini attılar. Bunu yaparak, sosyalizme sağlamlık kazandırdılar ve bugüne dek iyi niyetli heveslilerin güzel bir rüyası olan şeyi, mücadelenin ciddî bir nesnesine çevirdiler ve [ayrıca] bunun ekonomik gelişmenin zorunlu[96] bir sonucu olduğunu gösterdiler.

96. "Zorunlu" = *naturnotwendig*. Şuna dikkat edin: Bu cümledeki irade ve determinizmin bir araya getirilmesi birçok yorumcu tarafından çok çelişkili bulunur, fakat Kautsky bunların karşılıklı olarak birbirini desteklediğini açıkça görmektedir.

Mücadeleci proletaryaya tarihsel görevine dair berrak bir farkındalık kazandırdılar ve proletaryayı kendi amacına yönelik mümkün olduğunca çabuk ve az kurbanla ulaşacağı bir yere oturttular.

Sosyalistler artık yeni bir toplumu özgürce *icat etme* görevi yerine, mevcut toplumdaki unsurlarını *açığa çıkarma* görevine sahiptirler. Artık, proletaryaya acıları için yukarıdan kurtuluş getirmeleri de gerekmiyor; bunun yerine ferasetlerini artırarak ve ekonomik ve politik örgütlenmelerini teşvik ederek ve böylece mümkün olduğunca çabuk ve acısız olarak proletaryanın kendisini kurtaracağı güne ulaşabilmesini sağlayarak onun sınıf mücadelesini desteklemelidirler. *Sosyal Demokrasinin görevi, proletaryanın sınıf mücadelesinin hedefinin farkında olmasını ve bu hedefe ulaşabilmesi için [zielbewusst und zweckmässig] en iyi araçları seçebilmesini sağlamaktır.*[97]

Marx ve Engels'in kahramanca katkısını yalnızca onlar gibi modern "bilimsel" ekonomi politik ustası olan ve bunu daha da ileri götüren insanlar, başka bir deyişle burjuva entelektüelleri (çok istisnaî olanları olsa da) yapabilirdi. Bu durum, kendi kendine öğrenen ilk dönem proleter sosyalistlerin başarısızlığının bir nedenidir. Ne var ki, burjuva entelektüellerin *zorunlu* rolü Marx ve Engels ile başlar ve onlarla biter. Büyük bir ferasetye bir kez kavuştuktan sonra, herhangi bir kimse de müjdeyi anlayabilir, kabul edebilir ve başkalarına iletebilir.

Dahası, Marx ve Engels'in büyük katkısı bir *reddetme* olarak değil, daha önce olanın bir *sentezi* olarak görülmelidir. Kautsky'nin sonraları söylediği gibi, birbiriyle savaşan sosyalist hiziplerin her biri, gerçeğin bir kısmını ("ein Stückchen des Richtigen")[98] kapsıyordu. Artık "er ya da geç" argümanının bir versiyonu olarak görebildiğimiz şeylerde, Marx ve Engels'in katkısı, daha önceleri içgüdüsel ve el yordamıyla olan şeylere berraklık ve feraset sunmaktır.

[Erken dönem sosyalist örgütlerin her zaman sergilediği] bu tür başlangıçlara bir göz atıldığında, kaotik bir virüs halinde, içgüdüyle ve el yordamıyla davranan çok sayıda proleterin, hiçbiri diğerlerinden daha önde olmaksızın, hep birlikte aynı eğilimlerle ileriye doğru hamle ettikleri, fakat genellikle en çarpıcı bireysel sapmaları gösterdikleri görülür. Bu tür bir resim, örneğin on dokuzuncu yüzyılın otuzlu ve kırklı yıllarındaki proleter sosyalist hareketin başlangıcında yer almaktadır... Marx ve Engels

97. Kautsky 1965, s. 238-9.
98. Kautsky 1908.

> olmasaydı, [Komünistler Birliği'nin] öğretileri uzun süre mayalanmaya devam etmek üzere sahnede kalırdı. *Komünist Manifesto*'nun iki yazarı, kendi baskın ve belirleyici konumlarını, yaşadıkları dönemin bilimindeki ustalıkları sayesinde kazanmışlardı.[99]

Kautsky'nin anlatısı, *mezcetmenin* mutlak zorunluluğunu ortaya çıkarmak için, sosyalizm ile işçi hareketinin başlangıçtaki *ayrımını* vurgular. Ve bu sadece geçmişe dair ilham verici bir hikâye değildir, aynı zamanda Sosyal-Demokrat polemiklerin o dönemdeki görevlerini tanımlar. Günümüzde bile, hem işçi hareketi hem de sosyalist hareketin bazı katılımcıları, hâlâ büyük sentezi reddetmektedir ve sonuçta onların gerçeğinin küçük bir kısmı bile bayağılaşmış hale gelmektedir. Geçmişte affedilebilir olan tek taraflılık, günümüzde tehlikeli biçimde zararlı hale gelmektedir.

Böylece, mezcetme anlatısı, ya sosyalizmin ya da işçi hareketinin süregiden tecrit halini savunan herkesi hedef alan iki-cepheli bir polemik savaşının temelini attı. Sosyal-Demokrat söylemde işçi-sınıf mücadelesini sosyalizmden uzak tutma çabası için kullanılan teknik terim *Nur-Gewerkschaftlerei*, "sadece-sendikalar-cılık" idi. Benzer bir "*Nur*" [Almancada "sadece"-ç.n.] terimi, işçi sınıfını devrimden önce bir bütün olarak propagandaya ve eğitime tabi tutmaya çalışmanın zaman kaybı olduğunu düşünmeyi sürdüren bomba-atan devrimciler için de uydurulmuş olabilirdi.

Sosyal Demokrasi'nin bu iki düşmanı genellikle ulusal klişelerle akla getirilir. Burada, parlamento politikasını küçümseyen çılgın Fransız anarşist ya da sendikalistini görürüz. Şurada, parlak bir örgütçü olan fakat sosyalizmi açıkça reddeden katı İngiliz sendikacısını görürüz. Ve ortada bir yerde, yüksek bir idealle sağlam şekilde örgütlenmiş *ve* ondan esinlenmiş Alman Sosyal Demokratını.

Bu polemik savaşında yalnızca bir cepheye bakarsak, eşit derecede tek taraflı bir Sosyal-Demokratik bakış açısına eşlik etmiş olacağız. Robert Stuart'ın, Jules Guesde ve Paul Lafargue liderliğindeki Fransız Marksistleri üzerine yaptığı çok yararlı çalışmada elde ettiği sonuç budur. Fransız Marksistleri hakkındaki standart yorum, onların hizipçi bir sert çizgi ile oportünist bir yumuşak çizgi arasında ileri ve geri keskin dönüşler yapmalarıdır. Stuart, dönem boyunca yayınlanmış parti literatürünü okuduktan sonra, Parti'nin çoklu hedeflerini göz önüne alıp baktığımızda, görüşler-

99. Kautsky 1925 [1908], s. 442.

de oldukça *devamlılık* olduğunu vurguluyor.[100] Benim Tefsirimin bir amacı benzer bir yoldan *NY?*'yi de fazlasıyla içeren Lenin'in *İskra*-dönemi yazılarında devam eden iki cephedeki polemik savaşını ortaya çıkarmaktır.

İçgörü ve Örgütlenme

Şimdi, büyük sentezin köklerine tanık olduğumuza göre, mezci sağlamak için çalışan aktif bir güç olarak Sosyal Demokrasiye daha yakından bakabiliriz. Anahtar hedefler, biraz önce Kautsky'nin atıfta bulunduğumuz paragraflarında kullandığı anlamlı Almanca kelimeler, *zielbewusst* ve *zweckmässig*, "amacının farkında olmak" [kasıtlı] ve "ona ulaşmak için en iyi araçları seçme kabiliyeti" [elverişli, uygun] ile özetlenmektedir. Ya da Kautsky'nin 1899'da ayrıntılarıyla ele aldığı üzere,

> Sosyal Demokrasi, militan proletaryanın partisidir; onu aydınlatmak, eğitmek, örgütlemek, siyasal ve ekonomik gücünü elverişli her araçla genişletmek, ele geçirilebilecek her konumu fethetmek ve böylece ona nihai olarak burjuva yönetimini ele geçirmek ve alaşağı etmek için gerekli gücü ve olgunluğu sağlamak amacını güder.[101]

Kautsky'nin bu konudaki geniş tartışmalarının dışında, Rus Sosyal Demokrasisi üzerinde en fazla etkiye sahip konular üzerine yoğunlaşacağız. Bunlar arasında siyasal özgürlüklerin başlangıçtan beri var olan önemi; açık bir nihai hedefin mücadeleye en kısa sürede verdiği güç; parti örgütlenmesine ve disiplinine biçilen yüksek değer; Sosyal Demokratların kendilerine atfettikleri yüce misyon duygusu yer alıyor.

Ulusal düzeyde eğitmek ve örgütlemek konularındaki Sosyal Demokrat misyon, siyasal özgürlük yoksa baştan sakat bırakılmış demektir. Gizli örgütler, ülke çapında sınıf mücadelesinin amaçları bakımından "açık" (*offentlich*, kamuya açık) örgütlerin oldukça etkisiz ikameleridir. Sosyalist basının önemli silahı özellikle siyasal özgürlüğe tabidir.

> Bu kitleleri birbirleriyle temasa geçirmek, yaygın topluluk çıkarları hakkındaki farkındalıklarını uyandırmak ve onları çıkarlarını koruyabilecek

100. Stuart 1992. Ne yazık ki, Stuart'ın kitabı SPD modelinin ya da Kautsky'nin bu dönemde Fransız Marksistleri üzerindeki etkisini sorgulamıyor.
101. Aktaran: J. Kautsky 1994, s. 86.

örgütlere kazanmak için, büyük kitlelere özgürce konuşma imkânı gerekir, toplanma ve basın özgürlüğü gerekir... Basının yardımı olmaksızın, bugünkü ücretli emeğin muazzam kitlelerini örgütlerle birleştirmek ve onları birleşik eylem seviyesine çıkarmak kesinlikle mümkün değildir.[102]

Bütün bu nedenlerden ötürü ve daha fazlası için, Sosyal-Demokratik bakış açısında siyasal özgürlüğün kritik rolünü küçümsemekten daha kötü bir günah yoktur:

Çalışan sınıf kendisini harekete geçirdiği yerde, kendi ekonomik konumunu yükseltmek için ilk çabayı gösterdiği yerde, tamamen ekonomik olan taleplerin yanına siyasal taleplerini, yani örgütlenme, toplanma ve basın özgürlüğü taleplerini koyar. Bu özgürlükler, çalışan sınıf için en büyük öneme sahiptir: Yaşamlarını mümkün kılan koşullar arasında yer alırlar ve gelişimleri de koşulsuz olarak bunlara bağlıdır. Proletarya için ışık ve havadırlar; bunların sönümlenmesine fırsat veren veya bunları gaspeden bir kişi, proletaryayı bu özgürlükleri kazanma ve çoğaltma mücadelesinden uzak tutan kişi, proletaryanın en kötü düşmanlarından birisidir. Proletaryaya duyduğu sevginin ya da sahtekârca duygusunun önemi yoktur, kendisine anarşist ya da Hıristiyan-Sosyalist ya da her ne olursa olsun verdiği adın bir önemi yoktur. Proletaryaya açıktan düşmanları kadar zarar verir; bunu kötü niyetinden mi yoksa cehaletinden mi yaptığı fark etmez; böylesine karşı birine proletaryanın bilinen karşıtlarıyla mücadelenin aynısı yapılmalıdır.[103]

"Işık ve hava" metaforunun geçmişi açıklayıcı olmaktadır. İlk kullanılışı Engels'in, "Prusya Askerî Sorunu ve Alman İşçi Partisi"ni yazdığı 1865 yılına kadar uzanabilir. Engels, mutlakıyetçiliğe karşı muhalefetinde liberal burjuvaziyle düzgün ilişkiler kurulması konusunda (Rusya'ya belirgin bir önem veren bir konu) şu tavsiyede bulunmaktaydı:

Kötünün de kötüsü gelse bile ve burjuvazi işçilerden korkusuyla gericiliğin etekleri altına koşuştursa ve işçilerden koruması için kendisine de düşman olan unsurların iktidarına başvurmuş olsa bile; işte bu durumda dahi işçi partisinin, burjuvaziye rağmen, burjuvazinin ihanet etmiş olduğu burjuva özgürlüğü, basın özgürlüğü ve toplantı ve örgütlenme hakları için ajitasyonunu sürdürmekten başka tercihi olmayacaktır. Bu özgürlükler olmaksızın, işçi sınıfı kendisini özgürce harekete geçiremez; bu kavgada, nefes alabilmek için ihtiyaç duyduğu havayı elde etmek için, kendi yaşam unsurunu kurmak için mücadele etmektedir.[104]

102. Kautsky 1965, s. 218.
103. Kautsky 1965, s. 219.
104. Engels 1962a, s. 77

1882'de Engels, Kautsky'ye yazdığı bir mektupta şu uyarıda bulunmaktaydı:

> Ülkenin kurtuluşunu programlarının ön sıralarına koymayan Polonya sosyalistleri, bana, Anti-Sosyalist Kanun'un derhal yürürlükten kaldırılmasını, dernek kurma, toplanma ve basın özgürlüğünü talep etmeye kayıtsız kalan Alman sosyalistleri hatırlatıyor. Dövüşebilmek için, önce bir arazi, ışık, hava ve harekât alanı olması gerekir. Aksi takdirde asla gevezelikten başka bir şey yapmamış olursunuz.[105]

İster "Prusya Askerî Sorunu" yazısından ister Engels'in mektubundan almış olsun Kautsky, 1892'de *Erfurt Programı*'nı yazarken bunları kullanmıştı. Rus Sosyal Demokratları bunun kendi durumlarına uygulanabileceğini hemen anladılar. 1897'de yeraltı Sosyal-Demokrat gazetesi *Raboçaya gazeta* [*İşçi Gazetesi*] şöyle yazıyordu:

> Rus işçi hareketi hâlâ hükümet zulmünün demir elinde sımsıkı tutuluyor. Bir canlının havaya ihtiyaç duyması gibi, bizim de *siyaali özgürlüklere* ihtiyacımız var. Grev, toplantı, sendika, konuşma ve basın özgürlüğünü kazanmaksızın, ülke yönetimine katılma veya kanunlar çıkarma hakkına sahip olmaksızın, bize baskı yapan ekonomik kölelik zincirlerini hiçbir zaman atamayacağız. İşte bu yüzden, otokrat hükümete karşı siyasal özgürlük mücadelesi, Rus işçi hareketinin en acil görevidir.[106]

1898'de Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin (RSDİP) başarısız Birinci Kongresi, *Raboçaya gazeta*'yı yeni partinin resmî organı ilan etmişti; ancak gazete başka bir sayı daha yayınlayamadı. Birinci Kongre ayrıca Pyotr Struve tarafından hazırlanmış etkili bir manifesto da yayınladı. Bu belgede –RSDİP'nin ilk resmî program belgesi– şunları okuyoruz: "Sağlıklı nefes almak için gerekli taze hava kadar siyasal özgürlük de proletarya için gereklidir. Bu, onun özgür gelişiminin ve hem kısmî iyileştirmelerin hem de nihai kurtuluş için başarılı mücadelesinin temel şartıdır."[107] *İskra*'nın 1900 yılı sonlarında yayınlanan ilk sayısında aynı nokta, aynı metaforu kullanarak üstüne basa basa söylenmiştir.[108] Kautsky, 1902'de ya-

105. 7 Şubat 1882 tarihli mektup, *Marx Engels Werke*, Band 35, s. 270; *Marx Engels Collected Works*, Cilt. 20, s. 192.
106. *Raboçaya gazeta*'nın baş makalesi, No. 2, Kasım 1897, şurada yayınlanan tekrar basımından alınmıştır: Lenin 1958-65, 2. baskı, 2, s. 612-15.
107. Lenin 1926-35, 2, s. 616 (Birinci Kongrenin Manifestosunun İngilizce çevirisi şurada bulunabilir: Harding 1983).
108. "Uluslararası Sosyal Demokrasinin Başarıları", *İskra*, Sayı 1 (Aralık 1900).

yınlanan, Lenin'in editörlüğünde hemen da Rusçaya çevrilen *Sosyal Devrim*'de metaforu tekrarlamıştır.

Artık bir Rus Sosyal Demokratının "ekonomist" olarak yaftalanmasının neden ölümcül olduğunu anlıyoruz. Siyasal hakların önemsiz olduğunu ya da onlar için mücadelede yer almanın Sosyal Demokrasinin görevi olmadığını ya da siyasal hedeflerin ekonomik mevzuat ile sınırlandırılması gerektiğini gerçekten savunan bir kişi ya da grup "ılımlı" bir Sosyal Demokrat değildi ve elbette kendi "siyasal" rakiplerinden (bazı araştırmacıların sandığının aksine) daha fazla ortodoks ve Marksist de sayılamazdı. Hayır, böyle bir kişi kendisini Sosyal Demokrasiden tamamen dışlamış olurdu. "Siyasal özgürlüklerin azalmasına imkân tanıyan veya onları inkâr eden bir kimse, proletaryayı bu özgürlükleri kazanma ve çoğaltma mücadelesinden uzaklaştıran bir kimse, işte o kimse proletaryanın en kötü düşmanlarından birisidir."

Dolayısıyla, sınıf mücadelesinin en yüksek biçimi, ülke çapında ekonomik örgütler *değil*, ülke çapında bir siyasal partiydi. Kautsky, bir işçi siyasal partisinin önemli rolünü abartıyla savunurken şöyle diyordu:

> Sadece-sendikalar-cılık taraftarları, en radikal havalarda olduklarında bile muhafazakârdırlar, oysa [tersine] bütün işçi partileri, tutumları ve gerçekte üyelerinin farkındalığı ılımlı olduğu zaman bile doğaları gereği devrimcidirler.[109]

Ülke çapındaki ve etkili bir örgütlenmenin (politik ya da ekonomik olsun) yaratılmasının, Kautsky'nin döneminde anarşistler ve eski tarz liberaller tarafından reddedilen, ancak Sosyal Demokratlar tarafından kabul edilen çıkarımları olmuştur. Sosyal-Demokrat hareket, "büyüme sürecinde kalıcı organlar, partide bir nevi profesyonel bürokrasinin yanı sıra, yokluklarında partinin işlevsiz kalacağı, parti için bir ihtiyaç olan, önemi artan görevler üstlenmesine ve büyümesine devam etmesi gereken sendikalar" gerektirir.[110] Bu bürokrasi yalnızca maaşlı görevlilerden değil parlamento temsilcileri ve parti gazetecilerinden de oluşmaktadır.[111] Bu fonksiyonel işbölümüne eşlik eden ise işçi sınıfı örgütlenmesine özgü bir disiplin ruhudur.

---

109. Kautsky 1900, s. 188.
110. Kautsky 1925 [1908], s. 463.
111. Kautsky 1925 [1908], s. 464-6.

Bu örgütsel zorunluluklar kısmen toplumun kapitalist dönüşümünün bir sonucuydular, kısmen de *herhangi* bir etkili mücadele örgütünün gerekli bir şartıydılar. "[Bu özellikler] büyük çapta kitlelerin ağırlıklı bir savaş-ödülü için mücadele ettikleri herhangi bir zamanda ve zaferin ancak hepsi de aynı sonuca yönelik en kararlı eylem birliği ve en sıkı eşgüdümle kazanılabileceği bir yerde bulunabilir."[112] Bu nedenle Kautsky, sendika tiranlığını lanetleyen, fakat her zaman partilerinin çağrısına uyarak oy kullanan ve kendi düşüncelerini hiç hesaba katmayan liberallere gülmektedir. Aynı şekilde komik olanlar da anarşistlerdir, onlar parlamenter partilerin disipliniyle dalga geçerken, kısıtlamanın olmadığı yerler olarak sendikalara –proleter sendikalar! – övgüde bulunurlar.

Bu duruma içkin tehlikelere karşı savaşabilmek için parti *bünyesinde* temsilî demokrasi gereklidir. Fakat temsilî demokrasi, kendi tarzıyla sadece modern bir işbölümünün ve gönüllü disiplin ruhunun başka bir tezahürüdür. Herhangi bir ülke çapında etkili siyasal örgüt şu zorunluluğa uyacaktır: "Yüzyılımız sadece parlamentarizm yüzyılı değil, aynı zamanda [parti] kongreleri yüzyılıdır".[113] Temsilî demokrasinin kaçınılmaz yozlaşmasını kınamak için parti kongrelerinde toplanma saçmalıklarını anarşistlere bırakın![114]

Fakat işçi sınıfı partileri, örgütsel bürokrasiyi tam da proleter disiplin duygusu nedeniyle kontrol altında tutmakta daha iyi bir şansa sahiptirler. Bu disiplin anlayışı, sadece işçilerin emirleri yerine getirmesi anlamına gelmez; aynı zamanda, işçilerin parti yetkilileri, parlamenterler ve gazetecilerden gelen mantıklı şeyleri destekleyeceği anlamına da gelir. Parti sözcülerinin sınıf kökenleri davranışlarının bir göstergesi değildir: Orta sınıf aktivistleri işçilerin en iyi savunucuları arasında yer almışlardır, oysa işçi aktivistleri bazen sınıflarına ihanet etmişlerdir. Önemli olan işçilerin kendi adlarına konuşanları "sürekli gözetim altında tutabilme ve etkileyebilme" yetenekleridir.[115] Ne orta sınıflar ne de halkın proleter

112. Kautsky 1893, s. 42. Kautsky Almanca olarak *Zusammenhalten* ve *Zusammenwirken* kelimelerinin bileşimini kullanmaktadır.

113. Kautsky 1893, s. 79; Kautsky 1900, s. 110-12.

114. Lenin'in *NY*?'de (1958-65, 6, s. 142-3) gözlemlediği, Kautsky'nin örgütler içindeki temsilî demokrasiyi savunması ile birkaç yıl sonra Sidney ve Beatrice Webb'in *Industrial Democracy*'de kurduğu benzer savunma arasında önemli bir örtüşme var (Webb, Sidney ve Beatrice 1965 [1897]). Kautsky'nin *Erfurt Programı*'nın Webbler'in bibliyografyasında yer aldığına dikkat çekerim.

115. Kautsky 1893, s. 109.

olmayan sınıfları (köylüler ve kentsel küçük burjuvazi) böyle örgütsel disiplin yeteneğine sahiptirler.

Sosyal-Demokrat siyasal örgütler, sadece modern büyük ölçekli örgütler oldukları için değil ve sadece disiplinin değerini anlayan proleter örgütler oldukları için değil, aynı zamanda *Sosyal-Demokrat* Partiler oldukları ve dolayısıyla büyük bir tarihsel misyondan esinlendikleri için güçlüdürler. Erfurt Kongresi'nden sadece birkaç yıl sonra, Eduard Bernstein, "Hareket her şeydir, nihai hedef hiçbir şey" vecizesiyle dile düşmüştü. Her ikisi de revizyonizm tartışmalarından önce yazılan *Erfurt Programı* ve *Parlamentarizm* kitaplarına baktığımızda ve Kautsky'nin devam eden gündelik mücadelesinde Parti'nin gücünün yegâne kaynağı olarak ilham verici nihai hedef konusundaki ısrarını gözlemlediğimizde, o vecizenin yol açtığı dehşeti anlayabiliriz.

Herhangi bir işçi hareketi –özellikle Almanya ve Avusturya gibi yarı-mutlakıyetçi ülkelerin baskıcı ortamında faaliyet gösterdiğinde– zaferlerin yanı sıra yürek parçalayıcı yenilgilerle de karşı karşıya gelecektir. Bu başarısızlıklarda yıkıcı moral bozukluğunu önleyebilecek tek şey, tüm başarısızlıkların yalnızca geçmekte olan zaman dilimlerinden ibaret olduğuna rağmen, büyük hikâyenin sahip olacağı sağlam duygudur. Sınıf mücadelesi "sosyalist ile işçi hareketinin kaynaşması" tarafından dönüştürüldükten sonradır ki,

> işçi hareketi, proletaryanın kendi farkındalığını ve prestijini, yoldaşça birliğini ve disiplinini geliştirdiği sürece, hemen pratik sonuçlar getirmeyenleri de dahil, mücadelenin tüm yönleri önemli olan, artık görülebilecek denli yakınlaşan bir amaca sahiptir. Artık yenilgiye uğramış gibi görünen pek çok savaş bile zaferle eşdeğerdir, şimdi her grev ve proletaryanın çıkarlarına hizmet edecekken reddedilen her yasama önerisi, insanlığa layık bir varoluşu elde etme hedefine doğru atılmış bir adımdır.[116]

Kautsky'nin prestij ve insan onurundan söz etmesi, daha büyük temalara işaret ediyor. Viktorya dönemi burjuva medeniyetinin korkutucu kendini üstün görme anlayışıyla karşı karşıya kalan bir politik işçi partisi, ölüm-kalım sorunuyla, şimdi işçi öz saygısı diyebileceğimiz şeyi korumakla karşı karşıya kalmaktaydı. Kautsky, bilimsel sosyalizmin, menzil ve görüş açıklığı bakımından burjuva partilerinden üstün olan bir amaç sağladığını savunuyordu. Sadece bu da değil, aynı zamanda bu amacın ulaşılabilecek ve ulaşılabilir

116. Kautsky 1965, s. 241-2.

olmasına dair gerekli güveni de sağlamaktaydı. Dolayısıyla, işçilere öz saygılarını ve öteki sınıflara saygı duymalarını sadece nihai hedefe yönelik sağlam bir inanç verebilirdi.[117]

Nihai hedef, aynı zamanda, ülke çapında birleşik bir sınıf partisini mümkün kılan tek şeydi.

> Bir politik partiyi birlik halinde tutan şey –özellikle sosyalist parti gibi yerine getirmesi gereken büyük bir tarihsel görevi varsa– nihai hedeftir... Partide her zaman farklı görüşler olacaktır ve bazen bu farklılıklar endişe verici bir yoğunluğa ulaşır. Ancak ortak büyük hedefler parti üyelerinin farkındalığında ne kadar çok yaşarsa, bu iç anlaşmazlıklar parti ayrılıklarına daha zor yola açar.[118]

Nihai hedef sadece bir afiş üzerine yazılmış kelimeler değildir. Büyük resmi kavramayı öğrenme yükümlülüğü getirir. Kautsky'nin 1908'de yazdığı gibi:

> Bugün pazarı tüm dünyayı kucaklayan bir toplumda, sürekli dönüşüme uğrayan, sanayi ve toplumsal devrim sürecinde olan, işçilerin kendilerini milyonluk bir ordu olarak örgütlediği ve kapitalistlerin milyarlarca para biriktirdiği bir toplumda, yükselmekte olan bir sınıfın –statükonun korunmasına razı olmayan ve toplumu tamamen yeniden inşa etmeye yönelik bir amaca sahip olmaya zorunlu olan bir sınıfın, sadece "basit sağduyu" sayesinde mücadelesini akıllıca ve başarılı şekilde yürütmesi ve pratik insanların çalışmalarını ayrıntılı hale getirmesi imkânsızdır. Her savaşçı bakımından, ufkunu bilimsel bir anlayışla genişletmek, zaman ve mekân içindeki büyük toplumsal güçlerin işleyişini kavramak, sadece ayrıntıdaki çalışmayı bitirmek için değil ve hatta onu geri plana itmek için değil, fakat bir bütün olarak toplumsal süreçlerle belirli ilişkisini düzenlemek için bir ihtiyaçtır.[119]

Nihai bir hedefin yokluğunun korkunç sonuçlarının örnekleri İngiliz işçilerinin kaderinde gösterilmektedir. Tek tek sendikaların gücü, kitlelerin baş savunucuları olmaları gerekirken baskı uygulayıcıları olarak hareket eden "işçi aristokratları"na yol açan sonuçtaki ruh yoksunluğunu telafi etmiyordu. Daha da çarpıcı olan şey, ekonomik bakımdan güçlü olan işçilerin bile siyasal bakımdan çaresiz kalmalarıydı. 1902'de yazan ve Beatrice ve Sidney Webb'in araştırmasına atıfta bulunan Kautsky, İngiliz işçilerinin İngiliz

117. Kautsky 1965, Bölüm 12, s. 238-42.
118. Kautsky 1900, s. 183 (Bernstein'ın "revizyonizm"inden önce yazılmıştır).
119. Kautsky 1925, s. 16-17.

siyaseti üzerindeki etkisinin aslında istikrarlı şekilde azaldığını belirtmişti.

> Rakiplerinin en son çıkardığı belalar bile İngiltere proletaryasını canlandırmaya hizmet etmedi. Sendikaları güçsüz hale getirilirken bile dillerini yutmuş haldeler, ekmek daha pahalılaştığında dillerini yutmuş haldeler. İngiliz işçiler bugün Avrupa'da ekonomik açıdan en geri ve siyasal açıdan en az özgür ülke olan Rusya'daki işçilerden bile daha düşük seviyede bir politik faktör oluyorlar.
> Rus işçilerine pratik güçlerini kazandıran onların gelişen devrimci farkındalıklarıdır. İngiliz işçileri güncel siyasette hükümsüz kılan ise onların devrimden vazgeçmiş olmaları, çıkarlarını yaşanan andaki çıkarlara dek daraltmaları, sözde *Realpolitik*'leridir.[120]

İlham verici nihai hedef etkin işçi sınıfı etkileri için hayatî önemdeyse, Sosyal Demokratlar için talimat açıktı: o da,

> manevî durgunluğa ve aptallığa yönelik bu eğilime karşı çıkmak ve proleterlerin dikkatini büyük bakış açılarına, büyük projelere, değerli hedeflere yöneltmek, yaşamı boyunca proletaryayı ilerletmek için çalışan her insanın sahip olduğu görevdir.[121]

Bu yorum bizi Kautsky'nin bakış açısının nihai bir yönüne götürür: Sadece proletaryanın değil, aynı zamanda Sosyal Demokrasinin kendi yüksek ve ilham verici misyonunda ısrarcı olması. Tıpkı Sosyal-Demokrat anlatının işçilere görünüşte umutsuz ihtimallere karşı mücadelelerinde güç vermesinde olduğu gibi, görünüşte önemsiz, ama etkileyici parti mekanizmasını çalıştırmak için gerekli ayrıntı işlerine, *Kleinarbeit*'larına kendilerini adayan Sosyal-Demokrat aktivistlere de güç vermekteydi.

> Ekonomik ve siyasal sınıf mücadelesini yönetmek –küçük görevleri heyecanla yerine getirirken bunları çok kapsamlı sosyalizm düşünceleriyle doldurmak– bu araçlarla proletaryanın örgütlerini ve araçlarını, daha da karşı konulmaz şekilde kitlesel bir bütün olarak birleşik ve uyumlu halde bir araya getirmek; Marx ve Engels'in, ister proleter olsun ister olmasın, proletaryanın bakış açısını benimseyen ve onu özgürleştirmeyi isteyen herkese görev olarak öğrettiği şey işte buydu.[122]

Bu alt bölümü, Kautsky'nin 1909'da yazılmış ve Lenin'in epey hayran kaldığı *Der Weg zur Macht / İktidara Giden Yol* kitabındaki

120. Kautsky 1902, s. 55.
121. Kautsky 1925, s. 16-17.
122. Kautsky 1908, s. 37.

sözleri ile bitiriyoruz. Bu türden yüceltilmiş bir retorik nadiren ikincil değerlendirme haline gelir, yine de *NY?* gibi bir kitap için bağlamın hayatî bir parçasıdır.

> Zaten bugün [proletarya] seçkinleri, Avrupa kültürü uluslarının, en güçlü, en uzak görüşlü, en özverili ve en cesur –en büyük özgür örgütlerinde birleşmiş olan– tabakasını oluşturuyor. Ve benzer şekilde, proletarya da, mücadelesinde ve mücadelesi sayesinde, tüm sınıfların en özverili ve uzak görüşlü unsurlarını kendisine katacaktır; onun en geri unsurlarını bile bağrına basarak örgütleyecek ve eğitecektir ve ferasetyle neşe ve umutla dolduracaktır. Seçkinleri, kültürün en yükseğine erişecekler ve onu nihayetinde dünyanın her bir yanında köleliğin, sömürünün ve cehaletin yol açtığı büyük sefalete son verecek muazzam ekonomik dönüşümü yönlendirecek kapasiteye kavuşturacaklardır.
> Ne mutlu bu yüce mücadelede ve parlak zaferde yer almaya çağrılanlara![123]

Halk Önderliği (Hegemonya Senaryosu)

Kautsky'nin bize söylediği şudur, Sosyal Demokrasinin bir eğilimi vardır ki o da

> giderek daha fazla *ulusal* bir parti olmaktır; yani, sadece ücretli sanayi emekçilerinin değil tüm emekçi ve sömürülen tabakaların ve dolayısıyla genellikle '*Volk*' diye bilinen nüfusun büyük çoğunluğunun temsilcisi olarak bir *Volkspartei* olmak.[124]

Sosyal-Demokrat anlatının bu özelliği, Rus Sosyal Demokrasisi için son derece büyük önem taşıyordu.

Sosyal Demokrasi nihai olarak sanayi dışı emek sınıflarını yönetecektir, çünkü sosyalizm *tüm* emekçi sınıfların çıkarınadır. Fakat bu uzun vadeli bakış açısı, burada ve şimdi *Volk*'a önderlik potansiyelini tüketmiyor. Tam da Sosyal Demokrasi, sosyalizm ile işçi hareketinin mezcedilmesi olduğu için, sosyalizmi vaaz etmek ve işçi çıkarlarını savunmakla sınırlı değildir.

> Sosyal Demokrasi yalnızca proletaryanın çıkarlarını savunamaz.
> Tarihsel misyonu, içinde hareket edebileceği her alanda toplumsal evrimi hızlandırmak ve tüm sömürülenlerin ve ezilenlerin davasını ele almaktır.[125]

123. Kautsky 1909, s. 104.
124. Kautsky 1965, s. 250.
125. Kautsky 1900, s. 165.

Dolayısıyla Sosyal Demokrasi, proletaryayı kendisini "hangi biçimde olursa olsun sömürü veya zulmün yeminli düşmanı" olarak görmesi için teşvik eder, o bütün sömürülen ve baskıya uğrayanların başoyuncusudur [*Vorkämpfer*].[126]

Bunun somut terimlerle anlamı, Sosyal Demokrasinin, emekçi sınıfların *günümüzdeki, kabul edilmiş çıkarlarını* diğer herhangi bir partiden daha iyi savunabilmesidir. Bu çıkarlar "asgarî program" denilen programla savunulmaktadır. Asgarî programın mantığı, *azamî* program, yani proletarya yönetiminden önce elde edilebileceklerin azamîsi olarak adlandırılırsa, kavraması daha kolay olacaktır. (Bunun tersine, sözde "azamî program" mantığı, iktidarı alırken işçi sınıfını onu meşrulaştırmadan önce gerçekçi şekilde elde edilebilecek olanın *asgarî*sini içermektedir.) "Asgarî" aslında İmparatorluk Almanya'sında çok sayıda siyasal ve toplumsal dönüşümü içerecek olan bir dizi tedbir bakımından yanıltıcı bir adlandırma olarak görülüyor: Tam temsilî demokrasi, tam siyasal özgürlükler, dinsel hoşgörü, "sosyalleşmiş" tıp, artan oranlı vergi, emek koruma kanunları. Bu liste ayrıca, SPD'nin imparatorluk Almanya'sındaki modernizmin etik değerlerinin ana sesi olarak kendisini ne kadar meşrulaştırdığını göstermektedir. Kautsky'ye göre, bu taleplerden bazıları yalnızca anti-kapitalist bir parti tarafından savunulabilir. Diğerleri ise "burjuva demokrasisi" programının, yani orta sınıfın demokratik dönüşüme aktif biçimde (ya da en azından kamusal olarak) ilgi duyan bölümlerinin resmî olarak bir parçasıdır. Fakat –ve bu çok önemli bir gözlemdir– "burjuva demokratik talepleri bile, hiçbir parti tarafından Sosyal Demokrasi kadar enerjiyle savunulmayacaktır."[127]

Sosyal Demokrasinin bir bütün olarak tüm emekçi sınıfların çıkarlarının baş destekçisi rolünün yanı sıra, proleter hayat tarzının diğer sınıflar için daha fazla bir model haline gelmesiyle sonuçlanan etkisi söz konusudur. Bu noktada Kautsky'den daha önce söz ettim, bu yüzden Sosyal-Demokrat anlatının bu yönünü, Rusya doğumlu Sosyal-Demokrat bir aktivist ve o dönem Sol-SPD için etkili bir sözcü olan Parvus tarafından 1898'de yazılan bazı kelimelerle belgeleyeceğim:

126. Kautsky 1965, s. 251.
127. Kautsky 1965, s. 254-6.

> Nüfusun ezici çoğunluğu sanayi, ticaret vb içinde yer alıyor. Dolayısıyla bunlar ülkenin *ekonomik karakterini* belirleyen insanlardır. Bu sadece sayısal bir üstünlük meselesi değildir; bunun anlamı, çıkarları, çatışmaları, görüşleri ve talepleriyle bu sınaî kentli nüfus, Almanya'nın tarihsel karakterine hâkim olur, tüm diğer eğilimleri kendi istikametinde tutar, onları kendi benzerlerine dönüştürür, kendisine bağımlı kılar ve onlar üzerinde kaçınılmaz olarak yarattığı geniş çaplı kamuoyu sayesinde kendi ahlakî hegemonyasını kurar.[128]

Aktarılan paragrafta Parvus'un "hegemonya" kelimesini kullandığı okurun dikkatini çekmiştir. Bu, Rus Sosyal Demokratlarının "hegemonya" olarak etiketledikleri politik stratejiye güzelce geçiş yapmamızı sağlar. Bizim ilgimiz, onu etiketlemek için kullanılan kelimeden çok daha fazla bu siyasal stratejinin mantığına yöneliktir ("hegemonya" kelimesinin dünya düzlemindeki tarihi için, bu bölümün ekine bakınız). "Hegemonya", Rusya bağlamında sınıflar arası önderlik için Sosyal-Demokrasinin beslediği umutları tanımlamak için kullanılmıştı. Hegemonya stratejisinin ana fikri, Rus *proletarya*sının Çar'ı devirecek olan *burjuva-demokratik* devrime önderlik edebilecek tek güç olmasıdır. Plehanov'un 1889'da belirttiği gibi, "Rus devrimi [Plehanov Çar'a karşı devrimi kastetmektedir] ya işçi sınıfının bir devrimi olarak zafer kazanacak ya da hiç zafer kazanmayacaktır".[129]

Bu strateji, Marksistlerin benimsemesi bakımından birçokları için şaşırtıcı, hatta çelişkili olarak görüldü. Marksist şemaya göre burjuva devrimi burjuvazi tarafından yürütülürdü –aksi takdirde neden ona "burjuva devrimi" denilmiş olsundu ki?– proletarya ise daha sonraki bir tarihte sosyalist devrimi gerçekleştirecekti. Burada göstermek istediğim şey, hegemonya stratejisinin, daha önce açıkladığım Sosyal-Demokratik düşüncenin kabul edilmiş öncüllerini –belki de doğal bir gereklilik olarak– takip etmiş olmasıdır. Nitekim, bu öncüllerden çıkan makul sonuçlar, 1893'te parlamentarizm üzerine yazdığı kitabında Kautsky tarafından ortaya konulmuştu.[130]

---

128. Tudor and Tudor 1988, s. 182. Bernstein'a yönelik bir yazı dizisinin parçası olarak ilk kez 6 Şubat 1898'de *Sächsische Arbeiter-Zeitung*'da yayınlandı. Yalnızca Tudorlar tarafından sağlanan İngilizce çeviriye başvurdum ve dolayısıyla Almanca metinde "hegemonya"nın yer aldığından kesin emin değilim.

129. Zinoviev 1924, s. 54. Bu ifadesine dayanarak Zinovyev, Plehanov'u proletaryanın hegemonyası fikrinin babası olarak ilan etmiştir.

130. Kautsky 1893 ve Kautsky 1900 (Fransızca çeviri). Bu bölümdeki diğer Kautsky alıntıları bu kitaptan yapılmıştır.

Bir Numaralı Öncül, siyasal özgürlüğün Sosyal Demokrasi için mutlak bir zorunluluk olmasıdır. Bu öncülden hareketle, "yalnızca taklit bir parlamenter rejimin (*Scheinkonstitutionalismus*) bulunduğu ülkelerde, proletaryaya başka bir ağır görev daha düşüyor: gerçek bir parlamenter rejimin ele geçirilmesi".[131] Belki de Sosyal Demokrasinin ortaya çıkmasından önce, bir devrimci, parlamenter bir rejimin halka değil, yalnızca seçkinlere fayda sağlayacağına gerçekten inanıyor olabilirdi, ancak "bugün en azından Avrupa'nın doğusunda, [proleter siyasal iktidar mücadelesinin] militarizme ve mutlakıyetçiliğe karşı verilen mücadelede, parlamenter bir rejim için verilen mücadele biçimini aldığı her geçen gün daha açık hale gelmektedir".[132]

İki Numaralı Öncül, iktidarın baskısından koruyacak siyasal özgürlükler de bir bütün olarak halkın çıkarınadır. Elbette, Sosyal Demokrasi, istismarlarla mücadele etmek bakımından siyasal özgürlüğü en etkin şekilde kullanacak olan güçtür. Parlamenter sistem –hatta Avusturya'daki gibi "köle ruhlu ve zayıf" olanı bile– tek bir "sıkı ve cesur" bireyin ihlalleri halk önünde teşhir edebilmesine ve keyfi uygulamalara belirli bir sınır konulmasına yol açabilir. Parlamento, "günümüz toplumunun suçlayıcılarına bütün halkla konuşabildikleri yükseklikte bir kürsü" sağlar.[133]

Üç Numaralı Öncül burjuvazinin siyasal özgürlükteki çıkarının, proletaryanın çıkarı arttıkça azalmasıdır. Burjuvazi kesinlikle kendisi için siyasal özgürlük sahibi olmaktan çekinmez ve burjuvazi bu özgürlükleri elde etmek için proletaryanın yardımını almak konusunda, proletaryanın tehlikeli bir şekilde onları kullanmayacağından emin olduğu *sürece*, herhangi bir sakınca görmez. Belki de, 1830'dan sonra Fransa'da olduğu gibi, proletaryanın siyasal katılımı yasaklanabilir veya belki de burjuvazi, İngiltere'de olduğu gibi, uysal bir proletarya tarafından tehdit edilmediğine de inanabilir.

Fakat burjuvazi, isabetli şekilde, proletaryanın devrimci hizmetlerini artık bu şekilde istismar edemeyeceğini fark etmeye başlamıştır. Aslında, Sosyal Demokrasinin belirgin başarısı siyasal özgürlüğü daha az çekici kılmaktadır. Alman Sosyal Demokratları

131. Kautsky 1900, s. 166.
132. Kautsky 1893, s. 138; Kautsky 1900, s. 193-4.
133. Kautsky 1900, s. 105. Lenin, açık bir şekilde *İskra* gazetesinin tüm halka hitap edebilecek bir kürsü anlamında geçici olarak parlamento yerine geçmesini istemişti.

açısından, korkak burjuvazinin 1848'den sonra kendi davalarına ihanet etmiş olduğu açıktı. Kirkup'un değerlendirmesine göre:

> Sosyal Demokratlar tarafından Alman liberalizmine sürekli yapılan suçlama, onun gericiliğe karşı ilerici güçleri hiçbir zaman cesaret ya da kararlılıkla yöneltmemiş olmasıdır. 1848 devrimci mücadelelerinde Alman Liberallerinin, işçi sınıfına asla güvenmediklerini, gericilik ile proletaryanın desteklediği ateşli bir demokratik siyaset arasında seçim yapmaları gerektiğinde gericilikle işbirliğini tercih ettiklerini ve böylece ilericiliğin kutsal davasına ihanet ettiklerini belirtirler... "Burjuvazinin ihaneti", demokratik hareketin başındaki tarihsel yerden "burjuvazinin vazgeçmesi": İşte bu ifadeler, Sosyal Demokratların Alman orta sınıfına karşı getirdiği en kötü suçlamaları özetlemektedir.[134]

Kautsky de, Alman burjuvazisinin başarısızlığını şu veciz sözlerle genelleştirmekteydi:

> Aslında, Ren'in doğusundaki Avrupa burjuvazisi öyle zayıf ve öyle korkak hale geldi ki, mutlakıyetçi militarizmin devrilmesi ve siyasal iktidarın doğrudan doğruya proletarya tarafından ele geçirilmesine yol açabilmesi için, proletarya siyasal iktidarı ele geçirecek bir konuma gelene dek, kılıç ve bürokrasi rejimi büyük ihtimalle yıkılmayacaktır. [135]

Bütün bu öncülleri bir araya getirirsek, şunu görürüz ki "Sosyal Demokrasi, sınıf-farkındalığı olan proletaryanın partisi, aslında demokratik arzuların en sıkı destekçisidir; [burjuva] demokratlardan çok daha güvenilirdir."[136] Sosyal-Demokrat proletarya, demokrasinin en güvenilir destekçisiydi, *çünkü* demokrasiyi kendi başına bir amaç olarak değil, bir araç olarak görmekteydi, kesinlikle yaşamsal bir araç. Sosyal Demokrasi, sosyalizmi daha çok sevmemiş olsaydı, demokrasiyi daha az severdi.

Ruslar, burjuva devrimindeki proleter önderliği tanımlamak için "hegemonya" kelimesini ilk kullananlar olabilir, ancak stratejinin

---

134. Kirkup 1906, s. 200-2. Michels'in Alman liberalizminin "sosyalizme karşı partizan mücadelesi ve aynı zamanda Alman burjuvazisinin politik özgürleşmesini tamamlama girişimlerinden eşzamanlı ve gönüllü olarak vazgeçmesi" şeklindeki yorumuyla karşılaştırın (Michels 1962, s. 49-50).

135. Kautsky 1900, s. 194. Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin 1898'de yapılan ilk kongresinde yayınlanan Manifesto'daki şu ifadeyle karşılaştırın: "Avrupa'da doğuya doğru gittiğimizde, burjuvazi siyaset bakımından daha zayıf, korkak ve alçak hale gelir ve proletaryanın payına daha büyük kültürel ve siyasal görevler düşer." *Kommunistiçeskaya partiya.v rezolyutsiyah*, 1983, s. 15-18. Lenin çok önemsemiş olsaydı, bu ifadeyi 1917'de Bolşevik devrimin gerekçelendirilmesinde kullanabilirdi.

136. Kautsky 1900, s. 194.

kendisi kusursuzca Sosyal-Demokrattı. Temel fikir şöyle basitti: Burjuva siyasal özgürlükleri, burjuvaziye bırakılmayacak kadar çok önemlidir. Burjuvazi, kendileri için mümkün olduğu kadar fazlasını ve emekçi sınıflar için de mümkün olduğu kadar azını elde etmek için proletaryanın devrimci hizmetlerini istismar etmeye çabalayacaklardı. Sosyal Demokrasi önderliğindeki bir proletarya, buna karşılık, bütün halkı mümkün olduğunca en kapsamlı demokratik anayasayı güvence altına almaya yönlendirecekti. Siyasal özgürlük, Sosyal Demokrasiyi mümkün kılmaktaydı ve bu nedenle siyasal özgürlüğü mümkün kılmak da Sosyal Demokrasinin göreviydi.

Hegemonya senaryosuna göre, Sosyal Demokrasi, yalnızca işçi hareketinin ve proletaryanın değil, aynı zamanda bir bütün olarak halkın [*das Volk, narod*] önderliğini de üstlenir. Böylece, şimdi farkındalığın yayılmasının dış çemberlerine gelmiş oluyoruz. Bu dış çemberlerde önderlik mücadelesi daha zordur. Daha fazla anlaşılmazlık, yalpalama ve hatta düşmanlık vardır. Sonuçta oluşan karmaşık beklentiler dizisi, Kautsky'nin 1920'lerde yazdığı bir paragrafta dile getirilmektedir:

> Sanayi nüfusunun kitlesi, ekonomik önemi ve aklı büyüdükçe, proletaryanın da bütünüyle kendisine ait olmayan, ancak yaşam standartları ve ekonomik ilişkileri bakımından yakın duran halk tabakalarına yönelttiği çekim gücü de artacaktır. Bu çekim gücü, proletaryanın entelektüel ve örgütsel bağımsızlığı ve birliği ne kadar güçlü olursa, o kadar büyük olur. ... Toplumdaki sınıflar gerçekte teoride oldukları gibi öyle tamamen farklı değildir... Dolayısıyla, ücretli-emekçiler ile diğer çalışan sınıflar, köylüler, zanaatkârlar ve küçük esnaf arasında, tıpkı onlarla entelektüeller arasında olduğu gibi, çok sayıda ara kademeler vardır. Bu sınıfların ve tabakaların proletarya ile sermaye arasında yalpalayan tek tek üyeleri ve hatta tüm grupları belirli kişisel etkilere, tarihsel durumlara ve ekonomik gruplaşmalara bağlı olarak proletaryanın yanında veya ona karşı karar alırlar. Dolayısıyla, köylüler, küçük burjuvalar ve entelektüellerin bir kısmı proletaryayla her zamankinden daha acımasız şekilde uzlaşmaz çelişkiye düşebilirler. Özellikle yoksul tabakalardan oluşan sürekli büyüyen bir kesim, proletarya saflarına çekilecek ve proletarya davası kendi davaları haline getirilecektir. ...
>
> Bu şekilde, proletarya bayrağı altında yürüyen kitle ordusu da büyür.[137]

137. Kautsky 1988, s. 409. Eğer bu Tefsir Bolşevizmin tam bir değerlendirmesini amaçlamış olsaydı, sınıflar arası önderlik konusuna çok daha ayrıntılı bir şekilde girmek zorunda kalabilirdik. Özellikle, köylü veya kentsel küçük burjuva yalpalaması görüntüsü, Bolşevik dünya görüşünün merkezinde yer alır. Lih 1999, Lih 2000 ve Lih 2002'de, Bolşevik doktrindeki sınıflar arası önderliğin çeşitli yönlerini inceledim.

MÜJDE OLARAK SOSYAL DEMOKRASİ

Karl Kautsky'nin çeşitli konulardaki görüşlerini inceledik ve artık bunların hepsinin Lenin'in yazılarındaki yankılarını göreceğiz. Bu görüşlerin gücü sadece Kautsky'nin otoriter statüsünden kaynaklanmıyor. Onun çeşitli kanaatleri üç yoldan birleşmekte ve sabitlenmektedir: Mezcetme formülünün anlatı mantığı, *Komünist Manifesto*'nun otoritesi ve Almanya'da gerçekte var olan Sosyal Demokrasinin prestiji. Hatta Lenin gibi bir okurun gözünde *Komünist Manifesto* ve *Erfurt Programı*'nın birbiriyle Eski Ahit/Yeni Ahit benzeri bir ilişkiye dayandığını bile söyleyebiliriz. Yeni Ahit bize hayatımıza hükmettiği farz edilen bir hikâye anlatıyor ve ardından hikâyedeki olayların daha önceki yetkili yazılarda öngörülenleri, *secundum scripturas*'ı açığa çıkardığını iddia ederek bu hikâyeyi destekliyor. *Erfurt Programı*, *Komünist Manifesto*'nun öngörülerinin bir teyidi olarak SPD'nin (geçmiş, şimdiki ve gelecekteki) hikâyesinin ideal bir versiyonunu anlatıyor. Bu şekilde hem *Manifesto* hem de SPD modelinin yetkili statüsünü güçlendirmiş oluyor.

Mezcetme formülü –"Sosyal Demokrasi, sosyalizm ve işçi hareketini mezcetmektir"– Kautsky'nin çeşitli argümanlarının tamamını bir araya getiriyor. Genişleyen farkındalık çemberi, sosyalizmin ve işçi hareketinin başlangıçtaki ve neredeyse ölümcül ayrılığı, büyük Marx sentezini reddedenlere karşı iki cephedeki polemik savaşı, proletaryanın ışığı ve havası olarak siyasal özgürlük, ilham verici nihai hedeften gelen güç, ülke çapında disiplinli modern partilere duyulan ihtiyaç, bir *Volkspartei* haline gelme arzusu, burjuvazinin üstesinden gelmekten korktuğu demokratik görevleri yerine getirme ihtiyacı ve nihayetinde Sosyal Demokrasinin kendi yüce misyon duygusu– işte bütün bunlar mezcetme anlatısından süzülüp geliyor. İşçi sınıfının sosyalist misyonunu başarması için bu misyonu anlama ve tamamlanması önündeki tüm direncin üstesinden gelme yeteneğine sahip olması gerekir. Sosyal Demokrasi, ancak ülke çapında etkili bir örgütlenme oluşturması halinde, gerekli öngörüyü ve örgütlenmeyi sağlayabilir. Bunu da ancak siyasal özgürlükleri kazanırsa yapabilir. Siyasal özgürlük, "asgarî programın" diğer birçok talebiyle birlikte, Sosyal Demokrasinin halkın bir kürsüsü haline gelmesine imkân verir ve aslında buna zorlar.

Mezcetme formülü Kautsky ile sınırlı değildi. Aslında hem ortodoks hem de "oportünist"i bir araya getiren bir şey olsaydı, o da Sosyal Demokrasinin bir tanımı olarak mezcetme formülüne

sadakat olurdu. Kısa bir araştırma, mezcetme formülünün kurucu niteliklerini ortaya çıkaracaktır.

Conrad Schmidt, revizyonizme yönelen Alman Sosyal-Demokrat Partisi üyesiydi. *Komünist Manifesto*'nun eskidiğini pek çok yönden göstermeye adanmış bir makalesi, onun temel katkılarının bir övgüsüyle başlamaktaydı (Not: "modern sosyalizm", Sosyal Demokrasi'nin eşanlamlısıdır):

> Modern sosyalizmin özü, çalışan sınıf hareketi ile burjuva-kapitalist toplumun *ötesindeki* nihai bir hedef arasındaki *bağlantı*da yatar. Modern sosyalizm, ilk önce sınırsız kapitalist sömürüye bir tepki olarak ortaya çıkan kendiliğinden bir işçi sınıfı hareketiyle ve ikinci olarak da burjuva mülkiyetinin irrasyonel olduğu eleştirisinden ve gündelik hayatın ana akımı dışından ortaya çıkan malların üretimi ve dağıtımının kolektif örgütlenmesi anlayışıyla karşı karşıya geldi. Sosyalizmin başardığı şey, bu iki anın kombinasyonu ve karşılıklı etkileşimiydi, o karşılıklı etkileşimle gerçek çalışan sınıf hareketini kendi yerel sınırlamalarından ve ütopik karakterdeki sosyalist fikirlerinden sıyırmasıydı. Tarihin materyalist anlayışı... bu yeniden kurucu kombinasyonun gerçekleşmesinin kavramsal araçlarını sağladı.[138]

1908'de Amerikan sosyalistimiz Robert Hunter, Avrupa sosyalist hareketi hakkında bilgilendirici ve yararlı bir araştırma yayınladı. Bu kitapta, Sosyal Demokrasi içindeki "Marksistler" ve "reformistler" arasındaki çatışmayı inceler; ancak her iki kampın adanmış Sosyal Demokratları ile proletaryanın bağımsız politik örgütlenmelerinden vazgeçilebileceğine inanmakta olan Fabian'lar gibi sosyalistler arasında hâlâ temelde bir farklılık olduğu konusunda ısrar etmekteydi. Temel farklılığı ortaya çıkarmak için, Fransız Sosyalist Partisinin liderlerinden birisi olan "reformist" Jean Jaurès'in sözlerini onun onayıyla aktarmıştı. Okur, Jaurès'in sözlerinde yeni bir şey bulmayacaktır, ancak olağan bir şeyin varlığı belgelenmek istendiğinde tekrara düşmek kaçınılmaz oluyor:

---

138. Tudor ve Tudor 1988, sayfa 205-10 (ilk kez 20 Şubat 1899 tarihli *Vorwärts*'ta yayınlanmıştır). Burada hangi Almanca kelimenin "kendiliğinden" olarak tercüme edildiğini bilmiyorum. 1898'de Bernstein'a ait şu ifadeye dikkat edin: "'Proleter' fikirlerden bahsediyoruz. Ve bunun literatürde sunulma biçimi, bazen bu fikirlerin yalnızca uygar ülkelerin tümünün işçilerinin büyük bir bölümü tarafından kabul edilmediğini, aslında ilk kez modern işçi sınıfı aklının ürettiğini ortaya koymaktadır. Ancak bu, en iyi haliyle bir metafordur, gerçek sürecin ideolojik olarak tersine çevrilmesidir... İşçilerin kendilerini proleter olarak görmeleri için ne kadar ideoloji gerekli olduğunu bir düşünün!" (Tudor ve Tudor 1988, s. 233-9).

> Marx'ın sahip olduğu değer, belki de ona atfedilenler arasında zamanın ve eleştirilerin zorlayıcı sınavlarında tek ayakta kalmış olanı, emek hareketi ile sosyalist düşünceyi bir araya getirmiş olmasıdır. On dokuzuncu yüzyılın otuzlu yıllarında, emek sermayenin ezici gücüne karşı mücadele etti ve savaştı; ancak hangi sona doğru sürüklendiğinin bilincinde değildi; çabalarının gerçek amacının ortak mülkiyet sahipliği olduğunu bilmiyordu. Ve öte yandan sosyalizm, emek hareketinin kendi ruhunun somutlaştığı canlı biçimi, ihtiyaç duyduğu somut pratik gücü olduğunu bilmiyordu. ... [Marx] pratik hareketi fikirle zenginleştirdi ve teoriye pratiği ilave etti; sosyalist düşünceyi proleter hayata, proleter hayatı da sosyalist düşünceye getirdi.[139]

Az önce bir Fransızın çağdaşı bir Amerikalı tarafından aktarılan sözlerini sundum ve şimdi de bir Belçikalının, Emile Vandervelde'nin çağdaşı bir Rus tarafından aktarılan sözlerini sunacağım: "Merhametten doğan sosyalizm teorisi, ıstıraptan doğan gündelik sosyalizm olarak bölünmeye devam etti. Düşünürler ve proleterler bakımından güçlerini birleştirmek ve birbirlerine el uzatmak için zahmetli anlaşmalarla dolu uzun yılların geçmesi gerekti." Bu sözleri aktaran Rus Sosyal Demokrat Vladimir Akimov, ayrılmaya yapılan vurgudan hoşlanmazdı, ancak yine de şunu kabul ediyordu ki "Bu görüntü, sürekli olarak toplumsal emek hareketinin gelişiminin mecazî olarak tarif edilmesinde kullanılmaktaydı."[140]

Mezcetme anlatısı, 1900 yılında Rus proletarya mücadelesinin yol açıcı tarihsel bir taslağını yayınladığında Yuliy Martov tarafından Rusya'daki gelişmeler için bir şablon olarak kullanmıştı. Çalışması şu sözlerle başlar: "Çağdaş uluslararası sosyalist işçi hareketi, uzun süre birbirinden bağımsız gelişmiş olan iki akımdan oluşuyor." Devamında Kautsky'nin *Erfurt Programı*'ndan alınan Batıdaki gelişmelere dair alışıldık değerlendirmeler yer alır ve dürüstçe arzulanan tamamlama ile sona erer:

> Sosyalizm, işçi sınıfının ekonomik hareketine geldi, bu sınıf hareketinin ortak çıkarlarının ifadesi olma görevini üstlendi. Ve bu arada işçi hareketi sosyalizme geldi: İşçi kitleleri sosyalizmde kendi tarihsel hareketinin nihai amacını görmeye başladılar. Böylece teorik düşünceyle pratik işçi hareketinin kaynaşması gerçekleşti –böylece Lassalle'nin bilimin işçilerle birliği dediği şey fark edildi. Sosyalizm fikri işçi sınıfının fikri oldu, sosyalist parti de onun ileri müfrezesi (ya da "öncüsü") oldu.

---

139. Hunter 1908, s. 206-7.
140. Akimov 1969, s. 118. Vandervelde'nin sözleri 1898 yılında söylenmiştir.

> Bütün ülkelerde işte böyle şeyler meydana geldi. Rus devrimci hareketinin tarihi hakkında konuşurken, hem işçi kitlelerinin ekonomik mücadelesinin gelişiminin hem de proletaryanın mirası haline gelene kadar sosyalist düşüncenin gelişiminin izlerini sürmeliyiz.[141]

Broşürün geri kalanında Martov, Rusya hikâyesinin hem geleneklere uygun özünü hem de yerel özelliklerini ortaya çıkaracak şekilde sosyalizm ile işçi hareketinin iç içe geçmesinin izini sürüyor. Dolayısıyla, mutlakıyetçi Rusya'da Sosyal Demokratlar, sendikalar ve benzerlerinin Batı'da yaptıkları işlerin çoğunu ele almak, yani "*stihiynıy* [elemental/kendiliğinden] işçi hareketi"ne örgütlü ve duyarlı bir karakter kazandırmak zorundaydılar. Bu faaliyet doğrultusundaki Sosyal Demokratlar tarafından kazanılan güven onlar için daha temel görevlerinde yardımcı oldu, o görev de,

> kitlelere, proletaryanın sınıf çıkarları, sosyalizm mücadelesinde birleşmenin gerekliliği ve sömürüden tamamen kurtuluşa giden yolda ilk aşama olarak siyasal özgürlüğün kazanılmasına dair farkındalığın tohumlarını atmaktı.[142]

Mezcetme anlatısının geleneklere uygun statüsünün bir Çek, bir Alman, bir Belçikalı, bir Amerikalı, bir Fransız ve bir Rus tarafından çeşitli şekillerde onaylandığını gördük. Onun rolünün Uluslararası Sosyal Demokrasinin doktrin kimliğinin merkezinde olmasını dikkate alabileceğimize inanıyorum.

Bu bölümün amacı, *NY?* için Sosyal-Demokratik bağlamı sağlamış olmaktı. Bugün, araştırmacılar *Komünist Manifesto*'nun Kautsky ve Sosyal Demokratlar tarafından genel olarak ihmal edildiğini ya da Marx'ın siyasal özgürlük konusunda nihilist olduğunu beyan ettiklerinde, burada sunulan Sosyal Demokrasi görüşü şaşırtıcı gelebilir. Oysa yüz yıl önce, herhangi bir makul gözlemcinin alışılageldiği bir şeydi. Bunu ortaya çıkarmak için bu bölümü, Sosyal Demokrasinin Dünya Savaşı öncesi dönemde, birisi o dönemin başlangıcında, ötekisi bitişine doğru gözlem yapan iki kişinin gözünden Sosyal Demokrasinin ruhuna bakarak bitireceğim.

Bu iki kişiden aktardığım paragraflar, Sosyal Demokrasi hakkındaki "müjde" yorumumu bir yere bağlayacak. Bu yoruma göre, Sosyal Demokrasinin kendisine biçtiği misyon, dünya-tarihsel misyonlarının müjdesini işçilere götürecek ve bunu da onların

141. Martov 1900, s. 27, 30.
142. Martov 1900, s. 92-3.

mesajı alacakları ve misyonu yerine getirecekleri şeklinde kendinden emin bir beklentiyle yapacaktı. John Rae'ye ait ilk paragraflar, Sosyal Demokrasi misyonunun ima ettiği politik stratejinin Marksist köklerini ortaya koyuyor ve Robert Hunter'a ait diğer paragraflar, misyonu çevreleyen duygusal yüceltmeyi ortaya koyuyor.

John Rae, Adam Smith'in ilk bilimsel biyografilerinden birisini yazmış bilgili bir ekonomi tarihçisiydi, buradan hareketle isabetli şekilde onun sosyalizme düşman olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Bununla birlikte, 1884 tarihinde yayınladığı *Contemporary Socialism /Çağdaş Sosyalizm* kitabı Karl Marx hakkında bir bölüm içeriyor ve bu da herhangi bir dilde Marx üzerine yapılan ilk akademik tartışma olmalı ve benim kanaatime göre de mükemmel bir tartışma (özellikle Marx'ın, Genç-Hegelci geri planının önemini kabul etmesinden ötürü). 1884 yılındaki ilk baskısında Rae, Marx'ın çalışmalarının, Rusya kadar uzak yerlerde bile karışıklıklara yol açan *Das Kapital*'in İngiliz malzemesiyle dolu olmasına rağmen İngiltere'de pek az bilindiğine dikkat çekiyor. Ancak, *Das Kapital*'in İngilizce çevirisi 1887'de ortaya çıkmıştı ve Rae'yi kitabının 1891 yılındaki ikinci baskısında "dolayısıyla Karl Marx'ın adına ve önemine daha geç aşina olduk" demeye sevk etmişti.[143] Marx üzerine yazdığı bölümde, Marx'ın (*Komünist Manifesto*'yu hazırladığı örgüt olan) Komünist Birliği'nin ilk başlardaki görüşlerini eleştirdiği sözlerini aktarıyor:

> Çalışmasının toplumun ekonomik yapısı üzerine bilimsel bir feraset dışında hiçbir makul teorik dayanağı olamaz ve bu da popüler bir biçimde ortaya konulmalıdır, herhangi bir ütopik sistemi sürdürmek için değil, çalışan sınıfların ve öteki sınıfların gözlerinin önünde meydana gelmekte olan toplumun tarihsel dönüşüm sürecine onların bilinçli bir katılımını geliştirmek şeklinde yapılmalıdır.[144]

Rae, "Bu, sisteminin belirgin ve yönetici özelliği olarak daima Marx'ta bulunur" diye yorum yapıyor. Marx'ın kaçınılmaz ekonomik evrim inancına dikkat çektikten sonra, uzun uzun Marx'ın sisteminde ima edilen pratik politik stratejiyi açıklıyor. Bu paragrafları, sadece bir akademisyen tarafından Marx hakkında şimdiye kadar yazılmış en iyi şeylerden biri olarak düşündüğümden değil, aynı

143. Rae 1891, s. 128-9.

144. Rae 1884, s. 127. Paragraf, Marx'ın *Herr Vogt*'undan (Marx 1984, s. 107) alınmıştır. Rae oldukça serbest bir çeviri yapmıştır, ancak (bana göre) Marx'ın bakış açısının ruhuna aykırı değildir.

zamanda 1884'te, yani Marx'ın ölümünden bir yıl sonra bile, Alman Sosyal Demokrasi'nin hâlâ varlık mücadelesi verdiği dönemde, Lenin'e ilham veren siyasal stratejinin, Marx'ın özenli bir okuru tarafından açıkça görülebildiğini kanıtladığı için ayrıntılı olarak aktarıyorum.

> Marx, Komünist Birliği'nin yöntem ve taktiklerini de değiştirmesi gerektiğini düşünüyordu. Toplumsal devrim hakkında olan çalışmaları, eski siyasal komplocuların ve gizli toplulukların çalışmalarından farklıydı ve bu nedenle farklı silahlara ihtiyaç duymaktaydı; dönem de değişmişti ve yeni araçlar sunmaktaydı. Sokak ayaklanmaları, sürprizler, entrikalar, *pronunciamentos* [resmi açıklamalar] bir hanedanı devirebilir veya bir hükümeti yerinden edebilir veya makul hale getirebilirdi, ancak kolektif mülkiyeti getirenlerin veya ücretli emeği ortadan kaldıranların dünyasında bunların hiçbir faydası yoktu. İnsanlar, daha önce yaptıkları gibi hemen ertesi günü insanları işe almaya ve çiftliklerini kiraya vermeye başlayacaklardı.
>
> Toplumsal bir devrimin başka ve daha büyük hazırlıklara ihtiyacı vardı; nüfusun tamamının ilk kez kendi ilkeleriyle iyice mayalanması gerekiyordu; dahası, birbirinden kopuk yerel ayaklanmalara değil, her yerde emekçi sınıfların tarafında yer alan devrimci eylemde sürekli birliğe dayalı ve uluslararası bir karaktere sahip olması gerekiyordu. Dava, politik veya hatta ulusal değildi, toplumsaldı ve aslında değişime zaten gebe olan toplum almaya hazır olduğu bir bilince yükseltilmeliydi.
>
> Dolayısıyla yapılması gereken ilk şey, kamuoyunu eğitmek ve harekete geçirmekti ve bu çalışmada sıradan gizli topluluk pek az bir yol almıştı. Gizli bir propaganda hâlâ sürdürülebilirdi, ancak kamusal ve açık propaganda, döneme uygundu ve daha etkiliydi. Böyle bir hareket için daha büyük imkânlar asla mevcut olmazdı ve bunlar modern toplumun imkân tanıdığı halka ajitasyon ve haberleşme araçlarının çok sayıda yollarından faydalanmalıydılar. Artık kuytulara ve köşelere gizlenmiş topluluklara yer yoktu, artık küçük ayaklanmalar ve küçük darbelere yer yoktu, fakat gün ışığında faaliyet gösteren büyük yaygın örgütlenmeye ve uluslararası ortak bir devrim için tüm Avrupa ülkelerindeki kitleleri harekete geçirecek sözlerle ve yazılarla bıkmadan çalışmaya ihtiyaç vardı. Marx, kısacası, büyük üretim sistemini fesat/tertip sanatına dahil etme peşindeydi.[145]

Robert Hunter'ın sıradaki paragraflarını aktarırken biraz tereddüt ediyorum. 2001'de, Almanya Essen'de *NY?* konulu bir konferansta bunları okumuştum ve daha sonraları bunun Lenin'e histerik bir saldırı olarak algılandığı söylenmişti. Ayrıca Marksizm ile din arasındaki herhangi bir karşılaştırmanın tipik bir burjuva hilesinden

145. Rae 1884, s. 127-9.

başka bir şey olmadığı da söylenmişti. Ancak, bir tarihçi olarak konuşmak gerekirse, bu paragrafla uyarılan duygusal coşku ve bağlılığın, Rus Sosyal Demokratı Lenin de fazlasıyla dahil olmak üzere, Sosyal Demokrasinin önemli bir parçası olduğunu söylüyorum. Hunter'ın söyleminden rahatsız olan herhangi bir kimse, on dokuzuncu yüzyıldan yirminci yüzyıla geçerkenki Marksist Sol'dan da rahatsız olacaktır. Ancak buradaki paragrafı gündeme getirirken beni motive eden şey, yoğunluğu ve talepleriyle bu çağın sosyalizminin dinsel inançla karşılaştırılabileceği gibi banal sayılacak bir noktaya işaret etmek değildir (ki o noktaya bizzat devrimciler de sıklıkla işaret ederler). Tersine, bu sosyalist coşkunun kendini nasıl Sosyal Demokrasinin lafzını yayan ilham alan ve veren aktivistin hikâyesinde dile getirdiğini ve bu yolla davası için dünya çapında bir savaşçı ordusunun nasıl inşa edildiğini sergilemek istiyorum.

> Emek dışında dünya tarafından bilinmeyen, evren misali bir hareket büyüyor ve zenginleşiyor. Canlılığı inanılmaz ve insanî idealleri, kavrulmuş boğazlarıyla içki içmek isteyenler gibi, emek için de iyi geliyor. Onun inanç ve programı tutkulu bir bağlılık çağrısında bulunuyor; onun safına geçenler, hiçbir fedakârlıktan kaçınmadan her gün bağlılıkla hizmet ediyor; zulüm, yanlış tanıtılma ve hatta şehit olmakla karşı karşıyayken sadık ve doğrudan yana kalıyorlar... Rusya'dan başlayıp Avrupa ve Amerika'ya, Japonya'ya, Kanada'dan başlayıp Arjantin'e kadar sınırları aşıyor, dil, milliyet ve din engellerini kırarak, fabrikadan fabrikaya, imalathaneden imalathaneye, maden ocağından maden ocağına yayılıyor; gittiği her yerde yeraltı dünyasının milyonlarının hayatının diniyle dokunuyor. Onun safına geçenler, sanayileşmiş ülkelerdeki her kentte, kasabada ve köyde çalışıyorlar, yeni müjdenin [İncil'in] sözlerini dinsel yoğunlukla dinlemekte olan fakirler ve aşağıdakiler arasında yayıyorlar. Yorgun işçiler, bu misyonerlerin geride bıraktığı kitapları inceliyorlar ve kitaplarının sayfaları açıkken uykuya dalıyorlar; ve onun yüce düşüncelerinden ve ideallerinden esinlenen gençlik, gece boyunca okumayı sürdürmek beklentisiyle fabrikalarını sevinçle terk ediyorlar[146]

"HEGEMONYA" ÜZERİNE EK

Terimin günümüzde dile düşmüşlüğünü göz önünde bulundurursak, aşağıdaki tarih –her ne kadar çok spekülatif olduğunu vurgulasam da– okurların ilgisini çekebilir. *Oxford English Di-*

146. Hunter 1908, s. v-vi. Lassalle'ın yarım yüzyıl öncesindeki söylemiyle karşılaştırın.

ctionary'nin [Oxford İngilizce Sözlüğü] on dokuzuncu yüzyılın sonlarındaki kullanımına dair açıklamasına göre, "hegemonya" özellikle bir eyaletin, bir konfederasyonda veya eyaletler birliğinde üstün olan konumundan kaynaklanan liderliği demektir. İlk olarak antik Yunanistan için kullanılmış, buradan imparatorluk öncesi Almanya'nın çok devletli sistemine aktarılmıştır. 1860'da *Times* şöyle yazmaktaydı: "Şüphesiz, Prusya'yı liderlik ya da bu profesörler ülkesinin ifadesiyle Alman konfederasyonu üzerinde 'hegemonya' iddiasını ilan etmeye yol açan şey muhteşem bir ihtirastır."[147] Elbette Sosyal Demokratlar Prusya sorunuyla büyük oranda ilgilenmekteydiler –aslında bu sorun, Prusya himayesinde Alman birleşmesini tercih eden Lassale'cılar ile buna itiraz eden Bebel-Liebknecht grubu arasındaki ihtilafın belkemiğini oluşturmaktaydı. Dolayısıyla yukarıdaki Parvus alıntısında da olduğu üzere, kentli sanayi işçilerinin sınırları ötesinde işçi sınıfı etkisini akla getirerek [hegemonya] kelimesini kullanmak normal bir şeydi. 1900'de, Kautsky'nin *Parlamentarizm* kitabının Fransız çevirisinde hegemonya kelimesi Kautsky'nin İngiliz burjuvazisinin kendinden emin sınıf egemenliğine ilişkin tarifini çevirmek için kullanılmıştı.[148]

Kelimeyi Sosyal-Demokrat politik stratejiye uygulayan ilk Rus 1890'ların sonlarında Pavel Akselrod gibi görünüyor. Akselrod'ın *terimi* kullanması, elbette stratejiyi başlattığını ima etmemelidir. Bu konudaki ödül Plehanov'a aittir. Lenin daha sonraları Bolşevizmi orijinal hegemonya stratejisine en sadık hizip olarak tanımladı ve yakın yardımcıları Kamenev ile Zinovyev terimin bu saygılı kullanımını özümsediler. 1917 Devrimi'nden sonra, Zinovyev, hegemonyayı kendi sunduğu haliyle Leninizm'in merkezine yerleştirdi ve hatta proletarya diktatörlüğünü, iktidarı aldıktan *sonra* uygulanan hegemonya stratejisi olarak tanımladı. Komünist Enternasyonal'in başındaki Zinovyev, kuşkusuz kavramı Antonio Gramsci gibi Komintern aktivistlerine de açıkladı. Gramsci'nin kelimeyi kullanmasıyla –onlarca yıl sonra yeniden keşfedildiğinde– kelime bugünkü itibarını kazanmaya doğru yola koyuldu (her ne kadar Gramsci'nin kullanımına dair kendi fikrime göre, onun kavramının orijinalliği ve sözde anti-Leninist dürtüsü çok fazla abartılmıştı). Terimin tarihine baktığımızda, zaman içinde kendine güvenen

147. Oxford English Dictionary, s.v. 'hegemony'.
148. Kautsky 1900, s. 56, 146.

ve hatta cüretkâr bir çağrışımlar kümesinden ("büyük hedeflere ulaşmak için diğer sınıflar üzerinde proleter etkileri kullanabiliriz") ürkek ve kötümser çağrışımlar kümesine ("burjuvazinin proletarya üzerinde bile etkili olması, bizi çok fazla başarıdan alıkoyuyor") gidilmesiyle şaşkınlığa düşmekteyiz.

Bölüm İki

Rus Bir Erfurtçu

*Bizim görüşümüz şudur: Marksizm'in tüm temel fikirlerini (*Komünist Manifesto*'da ve Batı Avrupa Sosyal Demokratlarının programlarında ifade edildiği gibi) paylaşıyoruz.*

(Lenin, 1900)

Proleteryanın dünya-tarihsel misyonunun kapsamlı anlatısının bir bölümü, Sosyal Demokrasinin, sosyalizm ve işçi hareketinin mezcedilmesinin hikâyesiydi. Bu bölümün temel olay dizisi içeriği Sosyal Demokrasinin proletaryaya feraset ve örgüt getirme çabasıydı. Şimdi artık anlatıda bir kademe aşağı inmek ve Rus Sosyal Demokrasisini, uluslararası Sosyal Demokrasi hikâyesindeki bir bölüm olarak incelemek vakti geldi.

Rus Sosyal Demokrasisinin kökleri, 1880'lerin başlarına ve Georgiy Plehanov'un önderlik ettiği siyasal göçmen Emeğin Kurtuluşu grubunun program ve polemiklerine kadar uzanır. Fakat Rusya'daki pratik bir hareket olarak Sosyal Demokrasi sadece 1890'lı yıllarda başlamıştır. 1890'lı yıllar boyunca, Rusya'da kendini adamış küçük Sosyal Demokratlar grubunun bir üyesi bir bütün olarak Partinin görüşünü ve amaçlarını ortaya koymaya çabalayan programatik açıklamalar üretmeye özel bir ilgi göstermekteydi. Bu açıklamalar Sosyal Demokratik mutabakata odaklandığından, Rus Sosyal Demokrasisinin kendi anlatısal tanımına yönelik arayışımızda en iyi başlangıç yerini oluşturuyorlar.

Amacımız için elverişli olan bu hırslı program yazarı Lenin'den başkası değildi. Toplu eserlerinin hacimli ilk dört cildi, büyük çoğunluğu halkçılarla (narodniklerle) polemiklere ve Rus tarımıyla ilgili araştırmalara ayrılmıştır, bunlar arasında onun şaheseri *Rusya'da Kapitalizmin Gelişimi* (1899) adlı kitabı da yer alır. Bu ağırlıklı araştırmalar arasında dağınık şekilde Sosyal Demokrasiyi tanımlamayı amaçlayan kısa yazılardan oluşan bir grup daha vardır.[1] Lenin gerçekte makalelerinden iki kat fazla parti programları hazırlamıştı. Diğer yazıları temel ilkeleri teyit ederek Rus Sosyal Demokrasisine yönelik saldırılara cevap veriyordu. 1899'da üçüncü bir grup yazı da Sosyal Demokrat arkadaşlarına yönelikti, ancak Lenin'in çabasının asıl yöneldiği konu, muarızlarının temel Sosyal-Demokratik konsensüsün dışına çıkmış olmalarıydı. (Bu bölümde tartışılan yazıların bir listesi için bkz. Tablo 2.1.)

Tablo 2.1
1890'lı Yıllarda Lenin'in Programa Dair Yazılarının Listesi

1. *"Halkın Dostları" Kimlerdir ve Sosyal Demokratlara Karşı Nasıl Savaşırlar?* (1894)
2. "Friedrich Engels" (1895)
3. "Sosyal Demokrat Parti İçin Bir Program Taslağı ve Açıklaması" (Cezaevi Program Taslağı) (1895-6)
4. *Rus Sosyal Demokratlarının Görevleri* (1897)
5. Protesto Yazıları (1899)
   a. "Rusya Sosyal Demokratlarının bir Protestosu" (Kuskova'nın *Credo*'suna [*Amentü*] Karşı)
   b. "Rusya Sosyal Demokrasisinde Gerileyen bir Akım" (*Raboçaya mısl*'a karşı)
   c. "*Profession de foi* [İnanç Açıklaması] hakkında" (Kiev Sosyal Demokrat Komitesi tarafından yayınlanan bildiriye karşı)
6. *Raboçaya gazeta* makaleleri (1899)
   a. "Programımız"
   b. "Acil Görevimiz"
   c. "Acil bir Sorun"
7. "Partimiz İçin Taslak Program" (1899)

1. Lenin'in programa dair çabalarını ciddiye alan birkaç yazardan birisi Paul Le Blanc'dır (Le Blanc, 1990).

Bu yazılarda neyi bulmayı umuyor olmalıyız? Bu soruyu keskinleştirmek için "Erfurtçu" nitelemesini devreye sokuyorum. Lenin'in ortodoks bir Marksist mi yoksa Sosyal Demokrat mı olduğuna dair alışıldık yaygın tartışmalardan kaçınmak istiyorum. Genç bir Rus devrimcinin durumunu şöyle bir göz önüne alalım, SPD'nin Erfurt Kongresi'ni topladığı bir dönemde (1891) güvenli bir politik yönelim bulmaya çabalıyor; SPD, Bismarck'ın sosyalizm karşıtı zulümlerinden daha güçlü bir zaferle çıktığı bir atmosferde yaşıyor. Böyle bir Rus devrimcisi, büyük ve gösterişli Marksist partiden pekâlâ ilham almış olabilir. Pekâlâ bir Erfurtçu olmuş olabilir ki böyle bir kimseyi de şöyle tanımlayabiliriz: (a) Erfurt'ta bir araya gelen SPD'yi hem örgütsel hem faaliyet bakımdan model bir parti olarak kabul eder; (b) Erfurt Kongresi tarafından benimsenen programı model bir Sosyal-Demokrat program olarak kabul eder; (c) Kautsky'nin Erfurt Programı hakkındaki yorumunu da otorite olarak kabul eder.

Bir önceki bölümde sunulan materyal, 1890'larda Rus bir Erfurtçunun programa dair yazılarında aşağıdakileri bulmayı ummamızı sağlıyor:

(i) *Erfurt'a bağlılık.* Üç otorite kaynağının açıkça onaylanması: parti, program, Kautsky'nin yazıları.

(ii) *Mezcetme formülü.* Mezcetme formülüne bağlılık ("Sosyal Demokrasi, sosyalizm ile işçi hareketinin mezcedilmesidir"). Bu taahhüt kendisini şöyle gösterir: (a) Sosyal Demokrasinin kökenlerine dair mezcetme değerlendirmesi ve (b) mezcetmeyi reddedenlere karşı iki cephedeki polemik savaşı.

(iii) *Müjde.* Sosyal Demokrasinin misyonunun, işçilerin dünya-tarihsel misyonu müjdesinin yayılması olarak bir tanımı. Bu tanım, ayrıca, (a) feraset ve örgütlenmeyi işçi sınıfına getirmeye yönelik politik bir strateji; (b) emekçi sınıfların "farkındalık çemberleri" modeline bağlılık; (c) işçilerin mesaja cevap vereceğine olan güven.

(iv) *Parti ideali.* Bağımsız sınıf temelli bir siyasal parti kurmak için duyulan bir özlem. Böyle bir partinin sosyalizmin nihai hedefine açık bir bağlılığı olacak, merkezîleşmiş ve disiplinli olacak, mümkün olduğunca demokratik olacak ve tam zamanlı görevliler dahil, uzmanlaşma ve işbölümünün etkili bir şekilde kullanılmasını sağlayarak ülke çapında örgütlenecek.

(v) *Siyasal özgürlük.* Rusya'da otokrasiyi devirmek anlamına gelen, siyasal özgürlüğe kavuşmanın acil önceliği konusunda bir ısrar.

(vi) *Halka önderlik.* Sosyal Demokrat Partinin tüm halkın partisi olabileceği yönünde bir beklenti.

(vii) *Hegemonya.* Hegemonya stratejisine bağlılık. İşçilerin birinci önceliği kesinlikle sosyalizmi elde etmek olduğundan, onlar siyasal özgürlük için ulusal mücadelenin doğal önderleridirler.

(viii) *Enternasyonalizm.* Uluslararası Sosyal-Demokrat harekete katılma ve buna layık üye olmak için bir özlem.

Bu yapılacak işler listesini kullanarak, Lenin'in tamamen sadık bir Erfurtçu olduğunu göstereceğiz. Tabiî ki, Lenin'in bakış açısı Batı modellerinin soluk bir fotokopisi değildi. Böylesi olamazdı da, çünkü Çarlık Rusya'nın şiddetli mutlakıyetçiliği ve siyasal özgürlüğün bütünüyle yokluğu Rusya'da Sosyal Demokrasiyi andıran herhangi bir şeyin varlığı için bile bir meydan okuma dayatırdı. Halkçı devrimciler bu duruma henüz palazlanan Sosyal Demokratların dikkatini çekmede ellerini çabuk tutmuşlardı. 1890 ortalarında halkçılar [narodnikler] ve Sosyal Demokratlar arasındaki çatışma, Çarlık Rusya'sında SPD modelinin uygulanabilirliği konusundaki birçok anlaşmazlığın ilkiydi. 1890 sonlarında Sosyal-Demokratlar bu konudaki şüpheciliğin ilk notalarını seslendirdiler, ancak bu arada halkçılar imkânsız hale gelen Sosyal Demokrat yeraltı çalışmaların yerini terörizmin almasını tavsiye ederken, Sosyal Demokrat "ekonomistler" ise siyasal özgürlük kazanılana dek tek mümkün şey olarak ekonomik mücadeleyi tavsiye etmekteydiler.

Lenin, şüphecilere Rus Erfurtçuluk'un tutarlı bir siyasal duruş olduğunu göstermek zorundaydı. Hakikî bir yeraltı Sosyal Demokrasisi'nin imkân dahilinde olduğuna dair işte bu olağanüstü inatta, hırslı bir bireysel profil ortaya çıkıyor. Lenin'in inatçılığı, standart Sosyal-Demokrat anlatının bazı yönlerine karşı alışıldık olandan daha yoğun ve duygusal bir bağlılıktan kaynaklanıyor. O dönemde, Karl Kautsky'nin Sosyal-Demokrat ideolojinin papası olduğu şakası yapılırdı. Eğer öyleyse, bu durumda Lenin papadan daha fazla Sosyal-Demokrat olarak karşımıza çıkıyor.

Konumuza devam etmek için bir yol, bu programatik yazıları bir bütün olarak ele almak ve yapılacak işler listesindeki her temayı o yazılardan herhangi birinden alınan uygun paragraflarla gös-

termek olacaktı. Benim düşünceme göre bu prosedür isabetlidir, çünkü Lenin'in 1890'lı yıllarda aynı Erfurtçu görüşünü koruduğuna inanıyorum –aslında, en azından 1917'ye kadar. Ancak bu şekilde, birçok kimse bakımından tartışmalı olan bir şeyi, yani Lenin'in görüşlerinin sürekliliği varsayımını benimsemiş olmak da basiretsizlik olacaktı. Dolayısıyla, kronolojik olarak ilerleyeceğiz ve elimizde yapılacak işler listesiyle her yazıyı inceleyeceğiz.

Bir bakıma, bu bölümdeki materyal, *NY?*'nin "işçilere dair endişe" yorumuna doğrudan bir tehdit oluşturmamaktadır. Bu gelenekteki yazarlar genellikle Lenin'in 1890'lı yılların çoğunda "ortodoks" olduğunu onaylarlar. Hatta bu ilk dönem yazılarını, Lenin'in inanç krizindeyken ne kadar değiştiğini ve gizli bir revizyonist haline geldiğini göstermek için kullanırlar.

Bununla birlikte, Lenin'in 1890'lı yıllardaki Erfurtçuluk tutumu ders kitabı yorumlaması için ciddî zorluklar dayatıyor. "Evet, *NY?*'den önce Lenin farkındalığın yaygınlaşması konusunda kendinden daha emin görünüyordu" demek bir şeydir ve bu taahhüdün peş peşe yazdıkça daha güçlü ve yoğun hale geldiğini gözlemlemek başka bir şeydir: Ayrıca Lenin'in ürettiği incelemelerin üstüne çıkan argümanları onun *NY?*'deki sözde sapkın iddialarından ayırt etmenin çok zor olduğunu da göreceğiz –ve fakat onların ortodoksluğu tartışmasız olan yazılarına gömülü olduklarını da. Ayrıca Lenin'in iki yönlü polemik savaşındaki görüşünün köşeli olmadığını da fark edeceğiz ki, bu da onun *NY?*'de "ekonomizm"e odaklanışını bir bağlama oturtmamıza yardım edecek.

Halkın Dostları (1894)

1894'te 24 yaşındaki Lenin, *"Halkın Dostları" Kimlerdir ve Sosyal Demokratlara Karşı Nasıl Savaşırlar?*[2] başlıklı bir kitap uzunluğunda polemik manifesto yazdı. Kitap illegal yollardan dağıtıldı; Lenin'in *Toplu Eserler*'inin ilk cildinin 220 sayfasını kapsıyor ve üçte biri de kayıptır. Bu kitap, mevcut bir doktrini tamamen özümsemiş ve onun gücü ve kapsamıyla heyecanlanmış haldeyken, üstüne gelenlerle boy ölçüşerek onun gücünü sergilemek için yerinde duramayan birisine aitti.

2. Lenin'in polemiği, ılımlı halkçılardan [*narodniki*] N. Mihaylovskiy ve S. Krivenko'ya yöneltilmişti. "Gazetelerinde genellikle fikirlerini ve taktiklerini hakikî "narod dostları" olduğunu iddia ederek sunan bu beyler Sosyal Demokrasinin baş düşmanıdırlar." Lenin, 1958-65, 1, s. 129).

Uzun bir süre boyunca, *Halkın Dostları*'nın tüm kopyalarının kayıp olduğu sanıldı. 1923'te Lenin'in ölümünden kısa süre önce kitabın üçte ikisi ortaya çıktığında, Lenin'in arkadaşları ve ilk biyografi yazarları –Grigoriy Zinovyev, Lev Kamenev ve Nadyejda Krupskaya– heyecanlandılar. *Halkın Dostları*'nı, Lenin'in tam da kariyerinin başlangıcında sahip olduğu ve hayatının 1920'lerin NEP dönemine kadar olan geri kalanında kendisine rehberlik eden dünya görüşünün temellerini atmış olduğunun kanıtı olarak gördüler. Hatıralarında, Krupskaya bu eseri *NY?*'den daha temel bir eser haline getirdi: "*Halkın Dostları*, devrimci hareketin izleyeceği yolun belirlenmesinde çok büyük bir öneme sahipken, *Ne Yapılmalı?* geniş bir devrimci çalışma için bir plan tanımlamış ve belirli bir göreve işaret etmişti."[3]

Lenin'in yakınındakiler ile *Halkın Dostları*'nın önemi konusunda hemfikirim. Tüm şiddetli polemik istismarının ortasında nispeten açık biçimde Sosyal-Demokrat bir siyasal strateji belirleyen paragraflar var. Gerçekten de, programa dair bu paragraflar Lenin'i, dünya görüşünü tamamen oluşturarak siyasal sahneye girişini yapan bir kişinin nadir bir örneği olarak ortaya koyuyor.

Zinovyev özellikle ana metnin son cümlesinden etkilenmişti: "Neredeyse otuz yıl önce yazılmış olan bu sözler, sanki bugün yazılmış gibiler" diyordu.[4] O son cümle, Lenin tarafından tam zirveye ulaşmak için özenle hazırlanmıştı. Aslında, Lenin'in "Sosyal Demokrasi" derken tam olarak neyi kastettiğinin ve Rusya'da Sosyal Demokrasi'nin rolüne dair neyi düşündüğünün en özlü ifadesidir. *Halkın Dostları*'nda "işçi" [*raboçiy*] özellikle kentli fabrika işçileri demektir, onlar da kapitalist sömürüye maruz kalan tüm emekçileri kapsayan daha geniş Rus proletaryasının bir kesimidirler. "Rus Sosyal Demokratları tüm dikkatlerini ve tüm faaliyetlerini [kentsel sanayi] işçilerinin sınıfı üzerine yoğunlaştırır" dedikten sonra Lenin, bu faaliyetin amacının ana hatlarını ortaya koyarak şöyle devam ediyor (orijinalindeki büyük harf kullanımını muhafaza ettim):

> Onun ileri temsilcileri, bilimsel sosyalizm fikirlerini, Rus işçisinin tarihsel rolü fikrini özümsedikleri zaman –bu fikirler yaygınlaştığı zaman– işçilerin bugünkü dağınık ekonomik savaşını amaca yönelik sınıf mücadelesine dönüştürmek üzere işçiler arasında kalıcı örgütler kurulduğu zaman, –işte o zaman, Rus İŞÇİSİ, tüm demokratik unsurların başını çekerek mut-

3. Krupskaya 1969, 1, s. 250 (ayrıca bkz., 1, s. 217).
4. Zinoviev 1973, s. 220 (1920'lerdeki yazısı).

lakıyeti devirecek ve RUS PROLETARYASINI (BÜTÜN ÜLKELERİN proletaryasıyla yan yana) açık siyasal mücadelenin dolaysız yolundan KOMÜNİST DEVRİMİN ZAFERİNE götürecektir.[5]

Her şeyden önce şunu kaydedelim ki, zirveye ulaşan bu programatik cümle, gelecekteki gelişmelerin senaryosu olarak anlatı biçimindeki Sosyal-Demokrat politik stratejiyi sunuyor. Yapılacak işler listesine baktığımızda listedeki her bir unsurun bu çarpıcı cümlede en azından ima edildiğini keşfediyoruz –Erfurtçu bağlılığının açık bir ifadesi hariç, ama bu unsur da *Halkın Dostları*'nın başka yerlerinde bulunuyor. Listede aşağıya doğru inelim.

Mezcetme formülü. Bu, güçlü "özümseme" kelimesiyle ima ediliyor. Bilimsel sosyalizmin fikirleri zaten var. Bunlar, Rus işçi sınıfından yayılmıyorlar, özümseniyorlar. Her ne kadar bu fikirler işçi sınıfının dışından gelse de, Sosyal Demokrasi, çalışmalarına ancak işçilerin, en azından bunların bazılarının kimliğinin bir parçası haline geldiğinde gerçekten başlamış olur.

Müjde. Sosyal Demokrasi'nin görevi, işçilerin tarihsel rolü hakkındaki ilham verici bilgilerinin geniş kapsamlı birşekilde yayılmasını ve ekonomik savaşın amaca yönelik bir örgütlenme yoluyla gerçek bir sınıf mücadelesine dönüştürülmesini sağlama almaktır. Farkındalık çemberleri, Lenin'in cümlesinde açıkça belirtilmektedir: fabrika işçilerinin ileri temsilcilerinden başlayarak Sosyal-Demokratik farkındalık dışarıya çıkarak, sırasıyla, fabrika işçilerine, bir bütün olarak proletaryaya ve nihayetinde "demokratik unsurlar"a (yani, sosyalist propaganda bakımından olgunlaşmış olmayan, fakat Rusya'nın bütünüyle demokratik dönüşümünün potansiyel destekçileri olan kentsel ve kırsal "küçük-burjuvazi"ye) ulaşır. Lenin'in Sosyal-Demokrat müjdenin başarılı şekilde yayılmasına olan güveni tek başına cümlenin anlatı biçimiyle de aktarılır.

Parti ideali. Sınıf temelli bağımsız bir siyasal parti ideali, sınıf mücadelesine dayalı örgütlerin mutlakıyeti devirme politik görevini üstleneceği iddiası ile güçlü şekilde ima edilmektedir.

Ulusal önderlik. Rus işçisi, bir bütün olarak Rusya bakımından en acil görevi yerine getirmek, yani Rusya'yı barbarlığa mahkûm eden otokrasiyi devirmek için *bütün* demokratik unsurlara önderlik etmeye çağrılıyor.

Siyasal özgürlük. Otokrasiyi devirmek –başka bir deyişle siyasal özgürlükleri elde etmek– sadece Rusya için değil, o sayede açık

5. Lenin 1958-65, 1, s. 311-12.

siyasal mücadelenin dolaysız yoluna koyulabilecek işçiler için de hayatî önem taşıyor. "Açık" derken kastedilenin, "işçilere feraset ve örgütlenmeyi mümkün olan en etkin şekilde sunmaktan bizleri uzak tutan sansür ve baskı olmadan" anlamında olduğu anlaşılmalıdır.

Hegemonya. Çara karşı devrim ancak Sosyal Demokrasi tarafından örgütlenen işçiler tüm demokratik unsurlara önderlik ettiğinde meydana gelecektir.

Enternasyonalizm. Otokrasinin devrilmesinin bir nedeni, tüm ülkelerin proletaryasıyla açıkça çalışabilmektir.

Lenin hakkındaki yorumumu mümkün olduğunca açık şekilde sunmam istenmiş olsaydı, Lenin'in 1894'teki cümlesini alıntılayıp sadece şunu eklerdim: Bu onun hikâyesiydi ve o da bu hikâyeye sımsıkı sarılmıştı.

Halkın Dostları birçok açıklayıcı programatik paragraf içeriyor. *NY?*'deki "sapkın" paragrafların en ünlülerinden biri şu kelimelerle başlar: "Tüm ülkelerin tarihi tanıklık ediyor..." Bu, Lenin için yeni bir prosedür değildi. Tekrar ve tekrar göreceğimiz üzere, onun açısından politik idealini ortaya koymanın en doğal yolu, Batı Avrupa ve özellikle de Alman tecrübesine işaret etmekti. *Halkın Dostları*'ndaki tarihsel malzeme, son cümleyle hatırlatılan anlatı iskeletine can vermek için en iyi kaynaktır.

Lenin, Marx öncesi ütopik sosyalistlerin kendilerini işçi hareketi ile birleştirme konusundaki başarısızlıktan başlıyor:

> Bu görüşleri açıklayan çok yetenekli bir alay insana rağmen ve en sağlam biçimde inanmış [pek çok] sosyaliste rağmen büyük-ölçekli makineleşmiş sanayi, proleter işçi yığınlarını politik yaşamın girdabına çekinceye kadar ve mücadelelerinin gerçek sloganı bulununcaya kadar, bunların teorileri hayatın dışında kalmıştır ve programları da halkın politik hareketlerinin dışında kalmıştır.[6]

Lenin'in 1890'lı yıllarda polemik yaptığı insanlar da görüş açılarıyla "ütopyacı" idi, ancak mücadelenin gerçek sloganını bulmuş olan Marx'tan *önce* yaşamış olmak gibi mazeretleri yoktu. Mezcetme hikâyesine göre, mücadelenin doğru sloganını bulmuş olan Marx'tan *sonra* bile büyük sentezi reddetmiş olan ütopyacı sosyalistlerin üzerindeki lanet onların zararsız reformistler olarak yozlaşmalarıdır. 1890'lı yılların Rus halkçılarına karşı Lenin'in

6. Lenin 1958-65, 1, s. 187.

polemiğinin asıl gücü, bu anlatı şablonunu kullanmasına dayanıyor. 1870'lerin devrimci halkçıları sınıf mücadelesinin doğasını gerçekten anlamıyorlardı, ancak en azından mücadeleciydiler. Onların mirasını devraldıklarını iddia eden (Lenin dönemindeki) halkçılar, hâlâ sınıf mücadelesinin gerekliliğini reddediyor ve dolayısıyla mücadeleyi elit toplumdan ve Çar devletinden reformlar dilenmeye indirgiyorlar.[7]

Ütopyacı sosyalistlerin başarısız olduğu yerlerde SPD başarılı olmuştu. Başarı için iki şeye ihtiyaçları vardı: Yeni düşüncelere açık bir işçi hareketi ve uygun Marksist sloganlar. Fakat bu SPD başarısı Rusya için geçerli miydi? Bu çok önemli bir meseleydi. Lenin, Rus halkçıları tarafından ileri sürülen Marx ve Sosyal Demokrasi'nin Batı için uygun ama Rusya için geçerli olmadığı iddiasına cevap vermek zorundaydı. İddiaya göre Batı Avrupa'da, Marx kapitalizmin hâlihazırda yarattığı bir işçi hareketiyle ilgileniyordu. Buna karşılık Rusya'da kapitalizmin bir işçi hareketi yaratabilmesi açıkça mümkün olmamıştı. Bu polemiklerin yapıldığı dönemde, Rusya'da örgütlü işçi direnişinin herhangi bir işaretini görmek zordu, gerçi bu durum da kısa sürede değişmek üzereydi. Böylece şu soru soruluyordu: Marx, kapitalizmin Rus işçilerini "sosyalleştireceğini", yani, onlara atfedilen tarihsel misyonun yerine getirilmesini sağlayacak toplum ölçeğinde bir tarihsel unsur kılacağını öngörürken haklı mıydı? Lenin'in bu soruya verdiği cevap, bakış açısının anlatısal özünün en iyi örneklerinden biridir.

> Ancak olguların en yüzeysel bir biçimde bilinmesi, Marx'ın hazır bir proletarya ile iş gördüğü fikrini doğurabilir. Marx'ın komünist programı onun tarafından 1848'den bile önce düzenlenmişti. O zaman Almanya'da hangi işçi sınıfı hareketi vardı? O zamanlar siyasal özgürlük bile yoktu ve komünistlerin faaliyeti (bugün bizde olduğu gibi) gizli çevrelerle sınırlanmıştı. Kapitalizmin devrimci ve birleştirici rolünü yurda getirerek herkese anlatan Sosyal Demokrat işçi hareketiydi –ve bu hareket, yirmi yıl sonra, bilimsel sosyalizm öğretisi bütünüyle geliştiği zaman, büyük-ölçekli sanayi daha yaygın hale geldiği zaman ve bu öğretiyi işçi sınıfı arasında yayan yetenekli ve enerjik pek çok kişi ortaya çıktığı zaman başladı.
>
> Tarihsel gerçeklere sahte bir ışık tutarak, sosyalistlerin işçi sınıfı hareketine bir maksat ve örgütlenme getirmek için yaptıkları büyük çalışmaları unutmak suretiyle filozoflarımız en çok da Marx'a en anlamsız tarihsel kadercilik görüşlerini yakıştırıyorlar. Bize deniliyor ki, Marx'ın görüşüne göre işçilerin örgütlenmesi ve toplumsallaşması kendiliğinden olur ve

7. Lenin 1958-65,1, s. 284-95, 303.

dolayısıyla öyle görünüyor ki, kapitalizme baktığımızda bir işçi hareketi görmüyorsak, bunun sebebi kapitalizmin henüz kendi misyonunu yerine getirmemiş olmasıdır ve bunun sebebi işçiler arasında örgütlenme ve propaganda görevinde hâlâ zayıf çalışmalar yapıyor oluşumuz değildir. Saksıda yetişen bu filozoflarımızın dar kafalı ve korkakça hilelerini çürütmeye bile değmez: Bütün ülkelerdeki Sosyal-Demokratların tüm faaliyetleri bunu çürütmektedir; herhangi bir Marksistin topluluk önünde yaptığı her konuşma bunu çürütmektedir.

Sosyal Demokrasi –Kautsky'nin çok haklı olarak belirttiği gibi– işçi sınıfı hareketi ile sosyalizmi mezcetmektir. Ve kapitalizmin ilerici faaliyetinin başka yerlerde olduğu gibi bu ülkede de "görünür" olabilmesi için, sosyalistlerimizin her türlü enerjiyle işe girişmeleri gerekir: Rusya'nın tarihinin ve bugünkü durumunun Marksist kavranışını daha da ayrıntılı olarak ortaya çıkarmaları gerekir ve Rusya'da özellikle karmaşık ve üstü örtülü olan bütün sınıf mücadelesi ve sömürü biçimlerinin daha somut bir araştırmasını yapmaları gerekir. Dahası bu teoriyi halkın anlayabileceği biçime sokmaları ve işçiye getirmeleri [*prinesti*] gerekir; işçinin onu özümsemesine ve Sosyal-Demokrat düşünceleri yaymak ve işçileri bir siyasal güç halinde sıkıca birleştirmek amacıyla bizim koşullarımıza *uygun bir örgütlenme biçimini* bulmasına yardımcı olmaları gerekir. Rus Sosyal-Demokratları, işçi sınıfı ideologlarına düşen bu görevin zaten tamamlanmış, yerine getirilmiş olduğunu asla iddia etmemişlerdir (görünürde bu çalışmanın sonu yoktur), tersine, bu göreve daha yeni başladıklarını ve biraz olsun kalıcı bir şey yaratmak için, çok, pek çok kişinin yoğun çabasının gerektiğini her zaman vurgulamışlardır.[8]

Tıpkı *NY?*'de olduğu gibi, Lenin burada da, Sosyal Demokratların sosyalist teoriyi işçilere dışarıdan "getirmesi" [*prinesti*, *NY?*'de kullanılan kelime] gerektiğini söylüyor. *Halkın Dostları*'ndaki paragraf, *NY?*'den daha da öte gitmiş görünüyor, çünkü Lenin'in burada işçi hareketini yaratmak için bile ilk olarak Sosyal Demokratlara ihtiyaç duyulduğunu söylediği izlenimi çıkabilir (bunun doğru olduğunu düşünmüyorum, çünkü Lenin burada, tarihsel görevini tam olarak yerine getirebilecek bir işçi hareketinin nasıl sağlanacağından bahsediyor). Yani şu soru ortaya çıkıyor: 1894'teki bu paragraf neden *NY?*'de yer alan ünlü paragrafla aynı skandal hissine neden olmaz? Şayet 1902 versiyonu sapkınlıksa, aynı şey 1894 versiyonu için de geçerlidir.

Akademisyenlerin, 1894 biçimine "sapkınlık" yüklememiş olmalarının sebebi, burada çok aşikâr olan mezcetme formülünün

8. Lenin 1958-65,1, s. 332-3 (vurgular Lenin'e ait).

altında yatan güvenin gözden kaçmış olmasıdır. Lenin, Alman Sosyal Demokrasisi devreye girene kadar on yıllardır Batı Avrupa'da işçi hareketi ve sosyalizmin ayrı olduğu konusunda neden ısrarcıdır? Çünkü Rus işçilerinin devrimci eğilimi olmayışına dair kasvetli sezgileri mi vardı? Hayır, tersine bunun sebebi muhaliflerinin karamsar bakış açısını çürütmek istemesiydi. Dolayısıyla bir bakıma şunu iddia ediyor: Siz Rusya'da devrimci bir işçi hareketi olmadığını mı söylüyorsunuz? Pekâlâ, öyle diyelim, ancak Batı Avrupa'daki işçi hareketi de başlangıçta devrimci nitelik taşımıyordu ve bakın orada neler oldu! Şimdi de bizler Sosyal Demokratlar olarak ellerimize tükürüp çalışmaya başlayana kadar hele bir bekleyin, kısa süre sonra burada da bir devrimci işçi hareketi göreceksiniz. "Tüm ülkelerin tarihi" / "dışarıdan" argümanı her zaman otokrat Rusya'da Sosyal Demokrasi'nin şansı hakkındaki şüpheciliği çürüten bu aynı polemik bağlamında ortaya çıkar.

Aslında, Lenin'in Rus Sosyal Demokratları için hazırladığı programın en kısa özeti şudur: Almanlara bakın, ardından, kendinize dönün ve – yerel koşulların elverişli değişiklikleriyle– benzerini yapın. Dolayısıyla Ruslar, sloganlarını Alman Sosyal Demokrasisinin kurucularından Wilhelm Liebknecht'ten almalıydılar: "Studieren, Propagandieren, Organisieren" ["Çalışın, Propaganda yapın, Örgütlenin"]. Başka bir deyişle, işçi sınıfına feraset ve örgütlenme getirin.

> Sosyal-Demokratların siyasal faaliyeti şunlardan oluşur: Rusya'daki işçi sınıfı hareketinin gelişme ve örgütlenmesine yardımcı olmak; bu hareketi, mevcut durumdaki birleştirici ve yönlendirici bir fikirden yoksun, dağınık protestolar, isyanlar ve grev çabalarından çıkararak, TÜM Rusya çalışan SINIFININ örgütlü bir mücadelesine – burjuva rejime karşı yöneltilmiş olan, mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmesini ve emekçilere baskı üzerine kurulu toplumsal düzenin nihai yıkımını amaçlayan mücadelesine dönüştürmeye yardımcı olmaktır. Bu faaliyetlerin temeli, Marksistlerin, Rus işçisinin, Rusya'nın tüm emekçi ve sömürülen nüfusunun tek ve doğal temsilcisi olduğuna ilişkin ortak kanılarıdır.[9]

Fabrika işçisinin tüm halkın doğal lideri olmasının temel nedenlerinden birisi, kapitalizmin onu sarsması ve düşündürmeye başlamış olmasıdır –ve işçi bir kez düşünmeye başlayınca, Sosyal Demokratlar zaferi sağlama alırlar. İşçinin önderlik potansiyelini gerçekleştirmesi için gereken tek şey "ona *kendi konumuna dair*

9. Lenin 1958-65,1, s. 309-10.

basit bir açıklama"dır (vurgu Lenin'e ait).[10] Rus Marksistleri, Rusya'da uzlaşmaz sınıf karşıtlıklarının sağlam bir teorisi üzerinde çalıştıktan sonradır ki,

> proletaryanın protestocu düşüncesinin her uyanışı, bu düşünceyi kaçınılmaz olarak Sosyal-Demokrasi kanallarına yöneltecektir. Bu teorinin geliştirilmesinde ne kadar ilerleme gösterirsek, Sosyal-Demokrasi o kadar hızlı büyüyecektir; çünkü mevcut sistemin en akıllı muhafızları bile proletarya düşüncesinin uyanışına müdahale etme gücünden yoksundurlar.[11]

Lenin Sosyal-Demokrat doktrinin ilham gücüne olan güvenini nereden bulmuştu? Cevabı tahmin etmek için ödül yok: Alman Sosyal Demokrasisi tecrübesi. Marx'a yönelttiği saldırının ortasında, halkçı yazar N.V. Mihaylovskiy, Marx'ın fikirlerinin Alman işçi sınıfı tarafından "özümsendiğini" itiraf etmekteydi. Mihaylovskiy, bu durumu işçilerin daha iyi bir geleceğe dair özünde bilimsel olmayan bir tahminî yorum yapmadan kabulüne bağlıyordu. Cep boyutunda bir sözlüğe kolayca sığabilen bir "bilim" ile dalga da geçmişti. Lenin'in alaycı yanıtı şöyle oldu: "Ah evet, ne kadar korkunç! –bilim ve bir kuruşa mal olan ve cebinize sığabilen Sosyal-Demokrat broşürler!"[12] Lenin, konuyu göründüğü gibi kabul etmiş ve Alman Partisinin bilim ile ucuz broşürleri birleştirme iddiasından gerçekten ilham almıştı.

"FRIEDRICH ENGELS" (1895)

1895 yılının sonlarında Lenin, birkaç ay önce ölmüş olan Engels için kısa bir anma kaleme aldı. Bir önceki bölümde, bu makalede Lenin'in Engels'in *Çalışan Sınıfın Durumu* kitabını, mezcetme formülünün ilk anlatımı olarak övdüğünü kaydetmiştik. Burada, Lenin'in Engels'i Rusyadaki siyasal özgürlük mücadelesine nasıl dahil ettiğini göstermek istiyorum.

Lenin'in 1881'de Çar'ı öldüren halkçı devrimciler grubu *Narodnaya volya*'ya [Halkın İradesi] hayranlığı, ders kitabı yorumunun temel dayanaklarından biridir. Deniliyor ki, Lenin, Avrupa Sosyal Demokrasisini reddetmesinden ötürü bu suikastçı teröristleri ilham kaynağı olarak görmüştür. Ancak *Narodnaya volya*'nın Rus Sosyal

10. Lenin 1958-65,1, s. 311.
11. Lenin 1958-65,1, s. 307-8.
12. Lenin 1958-65, 1, s. 189. Lenin'in Erfurtçuluk'una ışık tutan diğer cümleler için bkz. Lenin 1958-65, 1, s. 183, 202, 300-12, 343-4.

Demokratları için önemi, bu grubun siyasal özgürlüğü elde etme zorunluluğunu anlayan ve o yönde harekete geçen ilk Rus sosyalist devrimci geleneği olmasında yatıyordu.[13] Bu, Lenin'in düşüncesinde *Narodnaya volya* ile Marx ve Engels'in bu önemli konuda aynı mesajı gönderiyor olmaları anlamına geliyordu. Lenin, okurlarına, Marx ve Engels'in "her ikisinin de *demokrat* olduktan sonra sosyalist olduklarını ve siyasal keyfiliğe yönelik demokratik bir nefret duygusunun onlarda özellikle güçlü olduğunu" hatırlatmaktaydı. Bu nedenle *Narodnaya volya*'ya verdikleri destek hiç de şaşırtıcı değildi:

> Bir avuç Rus devrimcisinin güçlü Çarlık yönetimine karşı kahramanca mücadelesi, bu iki tecrübeyle sabit devrimcinin [Marx ve Engels] kalbinde en sempatik yankısını bulmuştu. Öte yandan, hayalî ekonomik yararlar uğruna, Rus sosyalistlerinin en acil ve en önemli görevinden, yani siyasal özgürlüğün kazanılması görevinden yüz çevirme eğilimi, doğal olarak onlarca kuşkuyla karşılandı, hatta bunu, toplumsal devrimin büyük davasına doğrudan bir ihanet olarak değerlendirdiler. "İşçilerin kurtuluşu, işçi sınıfının kendi işi olmalıdır" –Marx ve Engels durup dinlenmeden işte bunu öğrettiler. Ve ekonomik kurtuluş uğruna dövüşmek için de proletarya, kendisi için belli *siyasal* haklar kazanmak zorundadır.[14]

Marx ve Engels, aynı zamanda, Avrupa'da ulusları baskı altına almayan veya askerî gerginliği artırmayan özgür bir Rusya'nın muazzam uluslararası önemini açıkça fark etmişlerdi. "İşte bu yüzden Engels, Batıda da işçi sınıfı hareketlerinin ilerlemesi için Rusya'da siyasal özgürlüklerin yerleşmesini gönülden istemişti."[15] Çarlık karşıtı Rus devriminin uluslararası önemi, *NY?*'de de tekrar vurgulanmaktadır.

Yazıyı kaleme aldığı dönemde Lenin, siyasal özgürlüğe kavuşma görevini önemsemeyen hiçbir Rus Sosyal Demokratı tanımıyordu. Marx ve Engels'in demokratizmini hatırlatması, bu türden Sosyal-Demokrat "ekonomistler" birkaç yıl sonra ortaya çıktığında onun nasıl tepki vereceğini tahmin etmeyi kolaylaştırıyor.

HAPİSHANE PROGRAM TASLAĞI (1895-6)

Aralık 1895'te Lenin, önde gelen diğer Petersburg Sosyal Demokratları ile birlikte tutuklandı ve Sibirya'ya sürgüne gönderilmeden

13. Ayrıntılı bir tartışma için bkz. Bölüm Üç.
14. Lenin 1958-65, 2, s. 13-14.
15. Lenin 1958-65, 2, s. 14.

önce bir yıl boyunca Petersburg hapishanelerinde tutuklu kaldı. Hapishane koşulları ona dış dünyayla oldukça iyi temas kurmasına imkân verdi ve bazı genç aktivistlerin yeni gelişmekte olan Sosyal-Demokrat gruplar için bir program taslağı hazırlaması ve yorum yapması taleplerini yerine getirmesini sağladı. Aktivistler, Sosyal Demokrasinin temel ilkelerini tanımlayacak bir beyanata ihtiyaç duymaya başlamışlardı. Lenin, dört sayfalık bir program ve programın ilk yarısı hakkında yirmi üç sayfa yorum yazdı. 1920'lere kadar ne program ne de yorum yayınlanabildi.

Lenin'in programının genel biçimi, belirgin olarak Erfurt Programı üzerinde modellenmiştir. Programda önce kapitalizmin etkilerinin bir açıklaması, daha sonra temel parti amaçlarına ilişkin bir açıklama ve nihayetinde genel siyasal reformlar ve belirli işçi koruma önlemleri olmak üzere iki kategoriye ayrılmış somut hedefler listesi yer alıyor. Alman programı ile ana zıtlık, Lenin'in temel siyasal özgürlüklere kavuşma savaşına, yani Çar'ı devirme zorunluluğuna ve bunun için gerekli temel stratejiye taslakta özel bir dikkat çekilmesinde yatıyor. Ayrıca Lenin, köylü çıkarlarının korunması amacıyla üçüncü bir somut önlem kategorisi de eklemişti.

Erfurt Programının biçimsel taklidini oldukça açık bir bağlılık ifadesi olarak alırsak, yapılacak işler listemizin sekiz bölümünün tamamının 1895 programına ve yoruma yansıtıldığını görürüz. Burada, Parti'nin merkezî görevleri ve özellikle Parti ile işçi hareketi arasındaki ilişki üzerinde odaklanacağız. Erfurt Programı, Sosyal-Demokrat Partinin temel görevini şu şekilde formüle etmişti:

> Diesen Kampf der Arbeiterklasse zu einem bewussten und einheitlichen zu gestalten und ihm sein naturnotwendiges Ziel zu weisen - das ist die Aufgabe der Sozialdemokratischen Partei.
> İşçi sınıfının bu mücadelesini amaca yönelik ve birleşik bir çabaya dönüştürmek ve bunun doğal olarak gerekli sonucunu göstermek –Sosyal Demokrat Partinin görevi işte budur.

Lenin'in programında buna tekabül eden paragraf, açıkça Alman benzerine dayanıyor: "Rus Sosyal-Demokrat Partisi, görevi olarak şunu ilan ediyor: İşçilerin sınıf farkındalığını geliştirerek, örgütlenmesine katkıda bulunarak ve mücadelenin görev ve amaçları hakkında aydınlatarak Rus işçi sınıfının mücadelesini desteklemek."

Bu paragrafla ilgili yorumunda Lenin, onu mezcetme formülüne sıkıca bağlıyor:

> Programın bu paragrafı en önemli, en temel noktasıdır, çünkü işçi sınıfının çıkarlarını temsil eden Parti'nin faaliyetinin ne olması gerektiğini ve amaca yönelik işçilerin faaliyetinin neden ibaret olması gerektiğini göstermektedir. Sosyalizm çabasının –insanın insan tarafından ezelî sömürüsünün ortadan kaldırılması çabasının– büyük fabrikalar ve atölyeler tarafından yaratılmış olan yaşam koşulları temelinde oluşan o halk hareketiyle hangi tarzda mezcedilmesi gerektiğini göstermektedir.[16]

Rus Sosyal Demokratları, *Halkın Dostları*'nda gördüğümüz gibi, bahislerini, gerçek bir işçi hareketinin, yani örgütlü ve militan direnişin Rusya'daki nihai ortaya çıkışı üzerine oynamışlardı. *Halkın Dostları*'nı yazarken, Lenin yalnızca işçi hareketinin Rusya'da gerçekten ortaya çıkacağına dair güveni beyan edebilirdi. Ne var ki, 1895 yılı sonunda hapishane taslağının yazıldığı dönemde, Sosyal Demokratlar ile Petersburg'daki işçiler arasında gerçek bir temas kurulmaktaydı. Bu temaslar, ertesi yıl, tekstil işçilerinin bir yıldan daha fazla sürede başlayıp bitirdikleri bir dizi grevde meyvelerini verdi ve etkileyici örgütlenme ve disipliniyle tüm gözlemcileri hayran bıraktı. Petersburg grevleri Rusya Sosyal Demokrasi tarihinde destansı bir olaydı, çünkü sosyalizm ile işçi hareketi arasındaki mezcin gerçekten Rusya'da meydana gelebileceğinin somut kanıtı olarak göründüler. Boris Gorev, kendisinin ve arkadaşlarının bu doğrulamayla ne kadar sevindiklerini hatırlatıyor. "Gerçekten mutluluktan ve gururdan sarhoş olmuştuk". İki Sosyal-Demokrat kadının evlerine geldiğinde onları vecd içinde dans ederken bulduklarını da hatırlıyor.[17]

Bu gelişmeler, Lenin'in hâlihazırda var olan bir işçi hareketi hakkında konuşmasına da imkân vermekteydi:

> Rusya'da her yerde baş gösteren işçilerin acil gereksinimlerinin karşılanması için, tavizler için, daha iyi yaşam koşulları, ücret ve çalışma süresi için inatçı bir mücadeleye geçiş başlamıştır. Bu geçiş Rus işçi hareketinin ileriye dönük muazzam bir adımıdır. Bu mücadeleye ve onun desteklenmesine Sosyal-Demokrat Parti ve bütün amaca yönelik işçiler tüm dikkatlerini yöneltmelidirler.[18]

Dolayısıyla Parti'nin görevi "kendini işçilerin hareketine bağlamak, onu aydınlatmak [*vnesti v nego svet*] ve işçilere kendilerinin

16. Lenin 1958-65, 2, s. 101.
17. Gorev 1924, s. 24. Dans eden Sosyal Demokratlar Lyubov Radcenko ve Apollinariya Yakubova'ydı (daha sonra K.M. Takhtarev ile evlendi).
18. Lenin 1958-65, 2, s. 103.

başlattıkları mücadelede yardımcı olmak" idi.[19] Lenin'in misyon beyanı, sınıfsal farkındalığın geliştirilmesi biçiminde yardım ile nihai hedefin belirtilmesi şeklinde yardım arasında dikkatli bir ayrım yapar. Özünde, bu, *NY?*'de "*tred-yunionist* farkındalık" ile "Sosyal-Demokrat farkındalık" arasında yapılan ayrımın aynısıdır. *NY?*'nin dilini kullanırsak, "*tred-yunionist* farkındalık", sendikalarda birleşmeye, elverişli yasalar uğruna politik mücadele de dahil olmak üzere, patronlarla ve diğerleriyle mücadele etmeye ihtiyaç duyma inancı demektir.

NY?'de Lenin'in polemiği, kendi sözleriyle, bu seviyede *duracağını* iddia edenlere ve nihai hedefi işaret etme görevini ihmal edecek kimselere yöneliktir –böylece onlar için küçümseyici terim "*tred-yunionist* farkındalık' kullanılıyor. "İşçi hareketinin" teknik tanımından ve onun mezcetme anlatısındaki rolünden haberdar olmayan ve ilaveten *tred-yunionist* terimini yanlış okuyan *NY?* okurları, doğal olarak bunu da sadece işçi çıkarlarının korunması hakkında küçümseyici ve alakasız bir şey olarak okurlar. 1895-6'da Lenin, daha sonra yaptığı gibi aynı konumdaydı: Tek başına kalan bir işçi hareketi yetersizdir. Fakat o sırada, herhangi bir Sosyal Demokratın bu konuma itiraz edebileceği onun aklına gelmemişti. Amacı, daha ziyade, olduğu kadarıyla işçi hareketine yardımcı olmanın *önemini* polemik yapmayan bir tarzda ortaya koymaktır. *NY?*'de, polemik bağlamından dolayı, bu önemin değeri hafife alınmakta ve büyütülmemektedir. Bu nedenle, bugünkü *NY?* okuru için, 1895-6 tartışması, "sınıf farkındalığını geliştirme" gibi kritik ancak sınırlı görevini anlatırken, çok önemli bir boşluk dolduruyor.

Lenin'in kullanımını takip edersek, "sınıf farkındalığı", işçilerin ayrı bir çıkar grubu olarak kendilerinin farkına varmaları diye tanımlanabilir –ancak bu mutlaka toplumun sosyalist dönüşümünün ve işçinin bu dönüşümü gerçekleştirme görevinin gerekliliğinin farkında olması değildir. İşçiler bu sosyalizm öncesi farkındalığa nasıl ulaşırlar? Bunu her şeyden önce, kendilerini savunma konusunda kendi başlattıkları mücadelede öğrenirler. *Komünist Manifesto*'da yer alan sınıf mücadelesinin aşamalarını takiben, Lenin, başlangıçta bireysel kapitalistlere karşı şiddet kullanarak intikam alma aşamasını anlatıyor. Bu gerekli bir aşamadır, çünkü "kapitaliste olan nefret her yerde vardır" ve kendilerini savunmaya

19. Lenin 1958-65, 2, s. 102.

çabalayan "işçilerin uyanışı için her zaman ilk uyarandır." Fakat Rus işçi hareketi zaten ilk aşamadan çıkmış durumdadır.[20] Bu aşamadan sonra işçiler grev yapmaya yönelirler ve her grev, kazanılsın veya kaybedilsin, işçiler için değerli bir eğitim niteliği taşır. Kapitalist sömürü yöntemlerini ve kendi güç kaynaklarını öğrenirler ve siyasal farkındalık kazanmaya başlarlar.

Bütün bu süreç Rus Sosyal Demokratları için son derece cesaret vericidir, çünkü "Rus işçilerinin bu tür bir mücadeleye geçişi muazzam bir adıma işaret etmektedir. Bu mücadele, işçi hareketini doğru bir yola sokmaktadır ve daha ileriye gitmesi için güvenilir bir garanti olarak hizmet etmektedir."[21] Dolayısıyla Sosyal Demokratların görevi, işçilerin temel ihtiyaçları için kendi savunmalarına katılmak suretiyle, sınıf farkındalığındaki bu gelişmeyi hızlandırmaktır. Örneğin, bir grev, fabrika müfettişlerinin, patronların küfürlü hareketlerinin nasıl tamamen yasal olduğunu sabırla açıkladıkları konuşmalarını dinlediklerinde, doğrudan doğruya politik farkındalığa yol açar. Devletin sınıf niteliğiyle ilgili bu faydalı derslere, "sosyalistlerin bildirileri ve diğer açıklamaları" eklenir; böylece "böyle bir grev sırasında işçiler siyasal eğitimlerini tam olarak alırlar".[22]

Bu şekilde, Rus Sosyal Demokratları işçi hareketi tarafından büyük bir mezcoluş için çalışmaktadırlar. Sosyal Demokratlar, mücadelenin "gerçek" hedeflerini açıklarken, diğer taraftan, yani "sosyalizm" tarafından da mezcoluş için çalışmaktadırlar. Görevlerini yerine getirmek için işçiler, kapitalistlerin ve işçilerin çıkarlarının *neden* uzlaşmaz karşıtlık içinde olduğunu ve özel mülkiyet kaldırılıncaya kadar uzlaşmaz olmaya devam edeceğini anlamalıdır.

Lenin'in 1895-6'da, işçi hareketinin doğrudan mücadelesinden kaynaklanan anlayış ile sosyalistlerin açıklamasından gelen anlayış arasında *kavramsal* bir ayrım yaptığını görüyoruz. 1895-6 yorumu, başlangıçtaki ayrım üzerindeki vurgunun, hiçbir şekilde işçi hareketine yönelik kötümser ya da küçümseyici bir tavrı ifade etmediğini gösteriyor. İşçi direnişi kahramancadır ve takdire şayandır, örgüt ve feraset bakımından istikrarlı bir şekilde ilerlemektedir ve tüm Sosyal Demokratların buna katılmak görevi bulunmaktadır. Bununla birlikte, sosyalizmi açıklama görevleri *de* vardır. Her iki

20. Lenin 1958-65, 2, s. 103.
21. Lenin 1958-65, 2, s. 104.
22. Lenin 1958-65, 2, s. 105.

görev de aynı sonuca doğru gitmektedir: sosyalizmi ve işçi hareketini mezcetme.[23]

Lenin'in yorumu örgütsel sorunlara kısaca değiniyor. Bir görev grev örgütleri ve işçi kasaları kurmaktır. Başka bir farklı görev ise, polisten korunmak için "daha da gerekli örgütlenmeler" kurarak, işçi örgütlerini ve ilişkilerini gizli hale getirmek, illegal yayınlar tedarik etmek ve Çarlık baskısından kaynaklanan öteki görevlerdir.[24] Çarlık baskısının dayattığı meydan okumaya dair bu kısa hatırlatma ile *NY?*'deki *konspiratsiya* ve "meslekten devrimci" (= "profesyonel devrimci") vurgusu arasında doğrudan bir çizgi çekilmektedir.[25]

Lenin'in hegemonya senaryosuna olan duygusal bağlılığını ortaya çıkarmak için, yorumundaki birkaç paragrafa atıfta bulunarak 1895-6 programı hakkındaki gözlemimi tamamlıyorum. O duygulardan biri, Çarlık yasa tanımazlığına ve onun *çinovniki*'sine [memur için kullanılan küçümseyici bir terim] duyulan nefrettir:

> [Rusya'da] yurttaşlar, *çinovniki*'den [memurlardan] hesap sorma, onların faaliyetlerini denetleme veya onları mahkemeye verme hakkından tamamen mahrumdur. Devlet meseleleriyle ilgilenme hakkından bile yoksundur; bu aynı *çinovniki*'nin izni olmaksızın toplantı düzenlemek veya dernek kurmak onlara yasaktır. Dolayısıyla *çinovniki* sözcüğün gerçek anlamında her türlü sorumluluktan muaftır: Bunlar halkın üstünde, özel bir kast oluştururlar.
> *Chinovniki*'nin sorumsuzluğu, keyfî hareketi ve halkın sesinin tamamen bastırılması her halde hiçbir Avrupa ülkesinde mümkün olmayan türde *çinovniki* erkinin göze batıcı suiistimallerini ve halk kitlelerinin hakkının çiğnenmesini üretir.[26]

Öteki duygu ise, Çarlığa karşı savaşın ilham verici niteliğidir:

> Hükümet, işçilerin mücadelesinin ve safları sıklaştırmasının daha yeni başladığı bugün bile hareketin daha da büyümesini engellemek için işçilere taviz vermekte acele ediyorsa, o halde kuşku yok ki işçiler tek bir politik partinin önderliği altında safları sıklaştırıp birleştiklerinde, hükümeti

23. Lenin'in burada sınıf bilincinin "otomatik olarak" (Cliff 1975, s. 52) ya da ekonomik mücadeleden "kendiliğinden" (Schapiro 1987, s. 232) geliştiğini ve bu yüzden *NY?*'nin "tam tersi" (Schapiro 1987, s. 232) olduğunu iddia ettiğini düşünenler Lenin'in Parti'nin çifte görevi konusundaki ısrarını gözden kaçırmış olurlar.
24. Lenin 1958-65, 2, s. 105-6.
25. *Konspiratsiya* ve "meslekten devrimci" ayrıntılı şekilde Bölüm Sekiz'de tartışılıyor.
26. Lenin 1958-65, 2, s. 99-100.

nasıl teslim olmaya zorlayacaklarını bileceklerdir –kendileri ve tüm Rus halkı için politik özgürlüğü nasıl elde edeceklerini bileceklerdir.[27]

RUS SOSYAL DEMOKRATLARININ GÖREVLERİ (1897)

1897'de Sibirya sürgününde yazılmış ve ertesi yıl yurtdışında yayınlanmış olan yirmi beş sayfalık bu broşür, Lenin'in *İskra*'dan önce kaleme aldığı en önemli siyasal yazıdır. Bizim için, *NY?*'nin yorumcuları olarak, birkaç bakımdan çok önemlidir. İlk olarak, ortaya çıktıktan sadece dört yıl sonra *NY?* ile sona eren ileri ve geri polemiklerin zincirleme tepkisini başlatmıştı. Her ne kadar Cenevre'deki Sosyal-Demokrat siyasal göçmen grupların her ikisi de broşüre ve yazarına çok yüksek değer vermiş olsalar da, gruplardan biri ılımlı bir eleştiri yapmış, diğer grup ise eleştiriyi reddetmişti. Lenin ılımlı eleştirileri yapan grupla birlikte ateşli bir taraf olmuştu. Fakat daha fazlası, Bölüm Beş'te...

Rus Sosyal Demokratlarının Görevleri, ayrıca, *NY?*'nin ortodoks oluşunun veya olmayışının bir mihenk taşıdır. *Görevler* 1898'de Cenevre'de ilk kez yayınlandığında, broşür Rus Sosyal Demokrasisinin kurucu babalarından Pavel Akselrod tarafından övgü dolu bir önsöz ile donatılmıştı, broşürün isimsiz yazarını ise şöyle tanımlıyordu:

Mükemmel bir *praktik* deneyimini teorik eğitim ve geniş siyasal görüşlerle memnuniyetle birleştiren bir devrimci... Uzun zaman önce yurdu terk etmiş olan [kendim gibi] siyasal göçmenleri, Rusya'daki devrimci hareketin en dikkatli ve aktif liderleri ile tamamen dayanışma içinde görmek ve bunu hissetmek son derece keyif vericidir.

Hatta Akselrod, daha önce 1898'de yeni kurulmuş olan Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisinin (RSDİP) başarısız birinci kongresi tarafından yayınlanan Manifesto hakkında bir yorum olarak nitelendirdiği broşüre yarı resmî statü bile vermekteydi.[28]

Lenin de bu broşürü çok değerli bulmaktaydı. Broşürü üç kez yeniden yayınlattı –1902, 1905 ve 1907– ve her seferinde görüşlerin-

27. Lenin 1958-65, 2, s. 108.

28. Akselrod'un önsözü şurada basıldığı haliyledir: Lenin 1926-35, 2, s. 603-5. *NY?*'ye karşı son derece düşmanca tutum alan bir Sosyal Demokrat olan Vladimir Akimov, 1904'te *Görevler* hakkında şöyle yazmıştı: "Kitapçık hâlâ hepimizin paylaştığı görüşleri ifade ediyor ve bizleri, Sosyal Demokratları, diğer akımların sosyalistlerinden ayıran taktik ilkeleri doğru bir biçimde formüle ediyor. Fakat artık bizim için yeterli değil... Bu tezler, evrimleştikçe çok fazla yoruma açık olduğunu kanıtladılar" (Akimov 1969, s. 319).

deki sürekliliği dile getirmeyi amaçladı. 1902 baskısının önsözünde, *Görevler*'in Rus Sosyal Demokratlarının görüş birliğinde olduğu bir dönemde ortaya çıktığını yazdı. Eğer *NY?*, sallantılı bir döneme tepki olduysa, *Görevler* de, artık sallantıda olanların şüpheye düştüğü başlangıçtaki ortodoks bakış açısını dile getirmekteydi. Lenin, 1905'te *Görevler*'de genel görevleri ana hatlarıyla anlatırken, daha sonra *İki Taktik* gibi çalışmaların ise yazıldığı dönemin belirli görevlerini sunduğunu yazmıştı.[29] Son olarak, 1907'de, 1895-1905 yılları arasındaki yazılarının bir derlemesine yazdığı girişte şöyle diyordu: "Mevcut derlemedeki diğer makaleler ve broşürlerde Sosyal Demokrasi'nin sağ kanadıyla polemik olarak ortaya konan görüşler, burada olumlu biçimde yer almaktadır."[30]

Akselrod ve Lenin'in bu broşür üzerindeki görüşleri, Lenin'in temel Sosyal-Demokrat ilkelerden asla sapmadığı yönündeki tezi doğruluyor. Ayrıca ders kitabı yorumu bakımından da bir ikilem oluşturuyorlar. Bir yanıyla, *NY?*'de bulunan sapkın görüşler zaten 1897'de *Görevler*'de ortaya konmuştur. Fakat öyleyse Akselrod'un övgü dolu onayını nasıl değerlendireceğiz?[31] Öbür yanıyla ise, Lenin, 1897 ve 1901 yılları arasında bir noktada bir dönüşüm deneyimi yaşamış ve *Görevler*'deki gerçek Sosyal-Demokrat bakışını reddetmiştir. Peki, o halde, Lenin'in reddettiği o görüşlerini okurlarına sunmasını nasıl değerlendireceğiz? Bunun mantıksal devamı, Lenin'in kendini kandıran bilinçsiz bir sapma olmasıdır –ancak, yine de daha önceki görüşlerini, en azından bilinçsizce, sıkıcı bulmaz mıydı?

Görevler'in üslubu hem *Halkın Dostları* hem *NY?*'yle kıyaslandığında daha az gürültülü bir polemiktir. Lenin, artık insanlar Sosyal Demokrasinin ne anlama geldiğine dair açık bir fikre sahip olduğundan, "Sosyal Demokratlığın temellerini ateşli şekilde savunmaya" ihtiyaç olmadığını açıklar. Lenin'in amacı sadece, Sosyal Demokrasinin otokrasiye karşı politik mücadeleye bir nevi kayıtsız olduğu şeklindeki önyargıları gidermektir. Lenin, temel ilkeleri ateşli şekilde savunmaya ne kadar süre sonra sarılacağını pek bilmiyor-

29. Lenin, 1905'te, *Görevler*, *Ne Yapılmalı?* ve 1905 yazıları arasındaki "basit bir kıyaslamanın", silahlı bir ayaklanmanın olabilirliği gibi somut sorunlara dair tutumunun koşullara göre evrildiği durumlarda bile, genel görüşlerinde bir sürekliliği sergilediğini ileri sürmüştü. (Lenin 1958-65, 2, s. 443-4; ayrıca bkz. s. 138-9 [1905]).
30. Lenin 1958-65, 16:98.
31. Akselrod, *NY?*'yi teorik bakımdan sapma bularak reddedenler arasında yer almıyordu.

du ve fakat bu kez diğer Sosyal Demokratlara karşı savunacaktı. 1897'de Sosyal Demokrat politikayı savunması, Sosyal Demokrasiyi devrimci politik mücadeleyi görmezden gelmekle eleştiren insanlara yöneliktir, oysa sonraki yıllarda Sosyal Demokrasiyi devrimci politik mücadeleye takıntılı olmakla eleştiren insanlara yöneliktir.[32]

Görevler'de Lenin, Erfurtçu stratejiyi Rusya'ya uygulamak olasılığına dair şüpheciliğe tepki gösteriyor. Şüpheciliğin bir biçimi SPD tarzı aydınlanmayı reddetmekteydi: Bu strateji kentsel fabrika işçilerine fazla odaklanmıyor mu ve Rusya'da bu kategoriye uymayan çok sayıda sömürülen işçiyi görmezden gelmiyor mu? Şüpheciliğin başka bir biçimi de SPD tarzı örgütlenmeyi reddetmekteydi: Mutlakıyetçi Rusya'da bu tür bir kitlesel örgütlenme imkânsız değil mi? Eğer öyleyse, gerçek bir kitle hareketi için gerekli politik özgürlükleri elde etmenin tek yolu olarak geriye siyasal bir konspirasyon/tertip kalıyor.

SPD tarzı aydınlanma hakkındaki itiraza yanıt olarak Lenin, Rus Sosyal Demokrasisinin merkezinde yer alan iki terimi, *propaganda* ve *ajitasyon* terimlerini kullanıyor. Burada bu terimlerin özel anlamlarını inceleme ihtiyacı var, özellikle de *ajit prop*'un daha sonraları oldukça olumsuz çağrışımlara yol açmasından dolayı.

Bize göre, "propaganda", kitlelerin mantıksızlığını istismar etmeyi amaçlayan basitleştirilmiş sloganlar anlamına geliyor. Böylece, bir akademisyen, propagandayı, işçilerin doğal ılımlılığını aşmanın bir yolu olarak açıkça savunmaktan ötürü Lenin'i suçluyor.[33] Sosyal-De-

---

32. *Görevler*'i tam olarak okumak isteyenlere bir not düşelim. Lenin, "sosyalist mücadele ile demokratik mücadeleyi mezcetme" ifadesini kullanıyor. Bu, geleneksel mezcetme formülüne benzeyebilir, ancak öyle değil. Bunun yerine, hegemonya senaryosunu ifade ediyor: Tüm sosyalistler siyasal özgürlükleri başlıca öncelikleri haline getirmelidirler ve siyasal özgürlük isteyen herkes, demokratik devrimin ancak işçi hareketinin iktidarı devrimci bir şekilde devirmeye olan ihtiyacı anladığında gerçekleşeceğini fark etmelidir. Buna göre, "sosyalizm" burada, "en azından Sosyal-Demokrat önderliği kabul etme ölçeğinde sosyalist öğretiyle zaten mezcedilmiş olan işçi hareketi" gibi bir şey ifade eder. Dolayısıyla, iki mezcetme formülü de, kafa karıştıran ve hatta doğrudan karşıt yollarla "sosyalizm" kelimesini kullanmaktadır. Lenin'in, bu makalesinin bir çerçevesi olarak "sosyalistler demokrat olmalı ve demokratlar sosyalist olmalı" formülünü kullanmak istediğini düşünüyorum (ki bu formülü de Wilhelm Liebknecht'in 1869'daki ünlü bir konuşmasından almış olabilir); her ne kadar bu durum savaşmak istediği iki önyargıya tam olarak uygun düşmemiş olsa bile. Neyse ki, Lenin formülün bu versiyonunda ısrarcı olmadı ya da başka yazılarında kullanmadı, böylece *Görevler*'i açıklarken bile bunu görmezden gelebiliriz.

33. Meyer 1957, s. 47-50.

mokrat söylemde ise "propaganda" tam tersi bir anlama geliyordu. Bu, çok çeşitli sosyal bilgileri kucaklayan bireyselleştirilmiş ve yoğun bir çalışma demekti. "Propaganda yapılmış işçi", etüt çevrelerinden mezun olanlara verilen bir saygı unvanıydı. Propaganda, düşüncesizce yapılmış bir destek için ucuz bir kestirme yol olduğu için değil, sadece birkaç çok bilgili birey sağlayan emek yoğun bir tarz olduğu için eleştirilmekteydi.

"Ajitasyon" ise bizim artık "propaganda" dediğimiz şeye daha yakındı: Belli bazı istismar ve öfkelerden yararlanmayı amaçlayan basitleştirilmiş retorik. Elbette Sosyal Demokratlar, ajitasyonun işçilerin mantıksızlığını sömürdüğünü hiçbir şekilde kabul etmediler. Bu, daha ziyade devrimcilerin öyle olduğuna ateşli şekilde inandıkları şeyle karşı karşıya gelmede yararlı olan canlı bir öğretici araç demekti: Gündelik istismarlar ile kapitalizmin ve otokrasinin varlığı arasındaki bağlantı. Propaganda ve ajitasyon vurgusu, işçilerin Marksist senaryoyu yerine getirmediğine dair kötümser bir inançtan kaynaklanmaz. Tersine, SPD modelinin özünden ve aynı şekilde bu modeli bilgilendiren Marksist politik stratejiden ortaya çıkmıştı. Propaganda ve ajitasyon, işçilere müjde getirmek demekti.

Lenin'in ortaya koyuşunda, farkındalığın yayılma çemberi, işçi misyonuyla ilgili temel gerçeklerle başlar. "Sosyalist" propaganda, işçiye "uluslararası Sosyal Demokrasinin ve Rus işçi sınıfının merkezî görevini" öğretir, bu arada "demokratik" propaganda da "işçi davası için başarılı bir mücadelenin siyasal özgürlükler elde edilmeksizin ve Rusya'nın siyasal ve toplumsal düzeninde demokratikleşme olmaksızın imkânsız olduğu" gerçeğine taşır. Lenin, "işçiler arasında propaganda yaparken, Sosyal Demokrasi siyasal sorulardan kaçınamaz ve bu tür sorulardan kaçınmayı veya bunları bir kenara koyma çabasını bile derin bir hata ve dünya Sosyal Demokrasi hareketinin temel ilkelerinden geri çekilme olarak değerlendirir" diye vurgulamıştır.[34] Ajitasyon bu gerçekleri, demek ki daha geniş bir çembere işçi hareketinin gündelik sıkıntılarıyla "kaynaştırarak" [*slit*] taşır.

Sosyal Demokratların fabrika proletaryasına çok fazla yoğunlaştığı yönündeki eleştirilere yanıt verdiğinden ötürü Lenin'in, burada farkındalığın yayılarak dış çemberlere ulaşmasını görme tarzı öncekilerden daha açıktır. Sosyal Demokratlar daha geniş

34. Lenin 1958-65, 2, s. 447, 450.

proleter kitleyi (esnafları, kırsal proletaryayı, "mahvolmuş" köylüleri) görmezden geldiklerinden değil, daha ziyade, fabrika işçisine yoğunlaşmanın kıt kaynak kullanımında en rasyoneli olduğu için fabrika işçisine yoğunlaşırlar.

Rusya'da "işçi-sosyalist", bu daha "geri" kategorilerle yakın temas kurmaya devam etmekte ve onlara sosyalizm, sınıf mücadelesi ve siyasal özgürlüğün hayatî öneme sahip olduğu fikrini aşılamaktadır. Böylece, Lenin neredeyse durdurulamaz bir farkındalık yayılmasını öngörmektedir:

> Proletaryanın ileri tabakaları arasında ajitasyon (hareket yaygınlaştığı ölçüde) bütün Rus proletaryasını uyandırmak için emin ve tek yoldur. Sosyalizmin ve sınıf mücadelesi düşüncesinin kent işçileri arasında yaygınlaşması kaçınılmaz olarak bu düşüncelerin daha küçük ve dallı budaklı kanallara akmasına da yol açar.
> Bunun için ise bu düşüncelerin daha iyi hazırlanmış zeminde derin kökler salması ve Rus işçi hareketinin ve Rus devriminin bu öncüsünün içine işlemesi zorunludur.[35]

Daha geniş proleter kitlesinin daha da dışındakiler, farkındalığın en dış çemberinde yer alanlardır, yani, "demokratik unsurlar"dır, bunlar da halkın (*Volk* ya da *narod*) demokratik dönüşüme en enerjik desteği vermeye yatkın olan, fakat hâlihazırda sosyalist fikirlere çok fazla açık olmayan kesimleridir. Lenin, bu insanların da örgütlenmesini istiyor, ancak doğrudan Sosyal Demokrasi tarafından değil; Lenin, enerjik siyasal eylemin açıkça anlaşılmış sınıf çıkarlarından geleceği şeklindeki temel Marksist aksiyoma o kadar fazla inanmaktadır ki "demokratik unsurlar"ın gerçekte sosyalist olmayan partiler tarafından harekete geçirilebileceğini düşünmektedir. Bu dış çember ile Sosyal-Demokrat teması ise, Sosyal Demokrasinin otokrasiyi devirme mücadelesindeki önderliği sağlayacaktır. Bu önderlik öncelikle işçilere otokrasinin Rus toplumunun *her* sınıfına çektirdiği acılar hakkında *bilgi vermeyi* içerir. Gerçekten devrimci işçileri kendi yanlarında görmek ise, diğer memnuniyetsiz unsurları nefret edilen Çar'dan kurtulmak için gerçekten bir şeyler *yapmaya* teşvik edecektir. İşte bu "siyasal ajitasyon" kavramı da *İskra* tarafından hayata geçirilmekteydi.

Farkındalığın yayılmasına olan güven, öğretinin saflığına gösterilen ilgiyle birlikte gelişir. Yeni gelişen bir Sosyal-Demokrat

35. Lenin 1958-65, 2, s. 449.

hareketin, esas mesajı eskisinden daha doğru şekilde elde etmekle daha fazla ilgilenmesi gerekir. Lenin, bu karakteristik temayı, kendisi için son derece duygusal bir sembol olan "bayrak" sembolünü kullanarak açıklar.

> Devrimci harekete bayrak olarak hizmet edebilecek devrimci teorinin şu anda yalnızca bilimsel sosyalizm ve sınıf mücadelesi öğretisi olduğu inancıyla Rus Sosyal Demokratları, bu öğretiyi var güçleriyle yayacak, yanlış yorumlardan koruyacak ve henüz genç olan Rus işçi hareketinin kaderini daha muğlâk öğretilere bağlama yönündeki her türlü çabaya karşı koyacaklardır.[36]

Böylece Lenin, SPD tarzı aydınlanmanın uygulanabilirliğine dair şüpheciliğe şu şekilde yanıt verir: Evet, kabul, fikirlerimizi bir bütün olarak Rus proletaryası arasında açıkça yayma imkânımız yok. Bununla birlikte, Rus yaşamının koşulları öyledir ki, fabrika proletaryası arasındaki yeraltı faaliyetimiz, kişisel temasların damla damla artması yoluyla daha geniş kitleler üzerinde çarpan etkisi yaratacaktır.

Lenin ayrıca SPD tarzı örgütlenmenin uygulanabilirliğine dair şüpheciliğe de yanıt vermişti. Devrimci halkçılığın ikonalardan birisi olan Pyotr Lavrov, bu şüpheciliği 1895'te yurtdışında yayınlanan bir makalede dile getirmişti. Lavrov, Rus Sosyal Demokratlarının SPD tarzı aydınlanmayla başarıya imza attığını kabul etmekteydi.

Ancak sosyalistler için fikirlerin propagandası, [sosyalist görevler için hazırlıktaki] unsurlardan başka bir şey değildir. Diğer unsur ise örgütlenmedir. [Sosyal-Demokrat] faaliyeti Rus Sosyal Demokratları için koşulsuz bir model oluşturan Batı'da, tarih, bu örgütlenmenin zeminini yaratmıştı.

> Bu güçlendirilmeliydi, genişletilmeliydi, savunulmalıydı, ancak *hukukî şekillerin ve sosyal geleneklerin* zemini zaten orada mevcuttur. Rusya'da bu zemin yok. Rus işçi partisinin örgütlenmesi, tüm şatafatıyla otokrasi koşullarında yaratılmalıdır.[37]

Lavrov için, ekonomik materyalizm veya köylü komününün kaderi hakkındaki teorik sorular bu pratik problemle karşılaştırıldığında ikincil nitelikteydi. Otokrasi koşullarında etkin bir kitlesel siyasal örgütlenme mümkün olsaydı, bu durumda elbette en iyisi

36. Lenin 1958-65, 2, s. 450.
37. Lenin 1926-35, 2, s. 607'de yayınlanmış şekliyle Lavrov'un makalesi.

Sosyal-Demokrat strateji olurdu. *"Fakat [böyle bir strateji] imkânsız olmasa da son derece şüphelidir"*. Lavrov, Rus sosyalistlerinin mücadelesinin, otokrasi koşullarındaki tek ciddî siyasal mücadele çeşidiyle, devrimci bir konspirasyon [tertip] örgütü ile sosyalist düşüncelerin propagandasını kombine etmek olduğu sonucuna varıyordu. Ve bu tür siyasal mücadeleye sımsıkı bağlananlar ise sadece *Narodnaya volya* geleneklerine sadık kalan devrimcilerdi.[38]

Lenin, yanıtında Rus Sosyal Demokratlarının örgütsel kaynaklarının gerçekten Almanlara kıyasla acınacak ölçekte olduğunu kabul etti. Bununla birlikte, paradoksal şekilde, bu gerçeği, güven duymanın bir argümanı haline getirdi: Zayıf Sosyal Demokrasi'nin dahi sahip olduğu güçlü etkiye bak! Petersburg'daki Mücadele Birliği deneyimine bak (Lenin, Mücadele Birliği'nin kurucularından birisiydi, gerçi en büyük başarısını o tutuklandıktan sonra elde etmişti). Petersburg proletaryası Birlik'in rehberliğini kabul etmiş ve o kadar etkili biçimde uzun vadeli grevler düzenlemeye başlamıştı ki Rus hükümeti büyük bir reform mevzuatı ile cevap vermeye zorlanmıştı.

Sosyal Demokratlar, Petersburg işçi sınıfında bulduğumuz destek sayesinde bu kadar az uğraşla bu kadar fazlasını alabilmişlerse, bu durumda hareketlerini mümkün olan tüm şekillerde birleştirdiklerinde, hangi mucizeleri gerçekleştiremezlerdi ki? Lenin'in esas güveninin, aşağıdakilerden daha somut olarak ifade edilmiş olmasına az rastlanır:

> Bu taviz [2 Haziran 1897 tarihli çalışma saatleri ile ilgili yasa] son derece küçük, pozisyon çok önemsizdir, ancak bu tavizi koparmayı başaran işçi hareketinin örgütü de ne boyut ne güç olarak, ne uzun süreli bir varlık ne de deneyim veya parasal zenginliğiyle karakterize oluyor: "Mücadele Birliği" bilindiği gibi daha 1895-96 yılında kuruldu ve işçilere çağrıları sadece kötü basılmış, ama geniş kapsamlı bildirilerle sınırlıydı. Rusya işçi hareketinin en azından büyük merkezlerini (St. Petersburg vilayeti, Moskova-Vladimir bölgeleri, Güney Bölgesi ve Odessa, Kiev, Saratov ve benzeri en önemli kentleri) birleştiren ve devrimci bir yayın organına sahip olan ve Rus işçileri arasında "Mücadele Birliği"nin sahip olduğu gibi bir otoriteye sahip olan bir örgütün –böyle bir örgütün bugünkü Rusya'da büyük bir devrimci faktör olacağını, hükümetin gerek iç gerekse dış politikada hesaba katması gereken bir faktör olacağını reddetmek mümkün müdür?[39]

38. Lenin 1926-35, 2, s. 605-9'da yayınlanmış şekliyle Lavrov'un makalesi.
39. Lenin 1958-65, 2, s. 460-61.

Lenin Lavrov'a şunları söylüyor: Biz de sizlerin bildiği kadar, SPD gibi açık bir yasal partiye sahip olamayacağımızı ve siyasal özgürlük mücadelesinin sosyalizm mücadelesinden ayrı tutulamayacağını biliyoruz. Fakat kendi siyasal mücadele anlayışımızı da, sizler ve *Narodnaya volya*'nın Blanquist geleneklerinden tamamen kurtaramayan başkaları gibi devrimci komplolarla sınırlamıyoruz. Bunun yerine, "mutlakıyetçilikle mücadelenin komploların oluşturulmasında değil, proletaryanın eğitimi, disipline edilmesi ve örgütlenmesinde, işçiler arasındaki siyasal ajitasyonda oluşması gerektiğine" inanıyoruz.[40]

Robert Service, yukarıda aktarılan cümlelerden söz ediyor ve şöyle yorumluyor: "Tanımlamalar ikna edici şekilde hiyerarşik; çevresindeki bütün cümlelerin niteleyici dili boylu boyunca öne çıkıyor. Disiplin her zaman [Lenin'in] düşüncesinde kilit bir temaydı."[41] Besbelli, Lenin hükmetme ve disipline etme konusunda derinlerdeki kişisel arzusunu gizlemeye çalışıyordu –başaramadı, Service gibi keskin gözlü yorumculara şükürler olsun. Ne var ki disiplin vurgusu, Lenin'e ait kişisel bir tuhaflık olmuyor, bu vurgu, sadece Sosyal Demokrasinin de değil, her işçi hareketinin temel bir hedefidir (daha aşağılara inip bir grev sırasında yerel sendika şubesinin durumuna değinmek ve sadece ikna edici şekilde hiyerarşik düzendeki entelektüellerin disiplini önemsediklerini ilan etmek istemezdim.) Bir örnek olarak, Lenin'in Rus Sosyal Demokrasisi'nde polemik yaptığı muarızlarından birinin, "ekonomist" yeraltı gazetesi *Raboçaya mısl*'daki şu yorumunu aktarabiliriz.

> Rusya'daki işçi hareketi şimdi kendisini pan-Avrupa işçi hareketinin bir parçası olarak görüyor olabilir... Şimdi yanıp sönen ufak bir kıvılcım olurken bir anda yangın denizine dalan [Rus işçi hareketi], işçi kitlelerini daha geniş ve derinden fethediyor; düşmanla nasıl mücadele edileceğini öğretirken yavaş ama emin şekilde onları disipline ediyor.[42]

Service'in aksine, Lenin disiplinden bahsederken dilini asla niteleyici hale sokmuyor; çünkü yasadışı bir yeraltı partisinin herkesin istediği disiplinli mücadeleyi sağlayıp sağlayamayacağına dair şüphecilikle de epey uğraşmış oluyor:

---

40. Lenin 1958-65, 2, s. 460.
41. Service 1985-95, 1, s. 77.
42. *Raboçaya mısl* başyazısı Sayı 1 (Ekim 1897), Lenin 1926-35, 2, s. 611-12'de yer aldığı haliyle.

> Proletaryanın sınıf mücadelesini yönetecek, işçiler arasında örgütlenmeyi ve disiplini geliştirecek, onlara ekonomik gereksinimleri için mücadele etmelerinde ve sermayenin elinden pozisyonları bir biri ardına koparmalarında yardım edecek böyle bir örgüt; işçileri politik olarak eğitecek ve mutlakıyetçiliğe karşı sistemli, sürekli mücadele edecek, proletaryaya polis hükümetinin ağır pençesini hissettiren bütün Çarlık başıbozuklarını [hafiyelerini] izleyecek olan bir örgüt –böyle bir örgüt aynı zamanda gerek bizim koşullarımıza uygun bir işçi partisi örgütü gerekse de mutlakıyetçiliğe karşı yönelmiş güçlü bir devrimci parti olurdu.[43]

Dolayısıyla, Lenin'in broşürünün amacı, mutlakıyetçi koşullar altında bile göstereceği kabiliyetine dair güven vererek, Rus Sosyal Demokrasisini daha çekici kılmaktır. Lenin'in duyduğu güven, kendisinin *daha az* aktivist olduğu anlamına (birçok akademisyen mantıksal olarak böyle olması gerektiğini düşünüyor gibi) değil, *daha fazla* aktivist olduğu anlamına geliyor. Broşüründe çektiği söylevler Sosyal Demokrat arkadaşlarına, sadece ayağa kalktıkları ve yaptıkları takdirde sahip olacakları büyük başarı potansiyelini göstererek ilham vermeyi amaçlıyor:

> Rus Sosyal Demokrasi'nin önünde neredeyse hiç el değmemiş, muazzam bir çalışma alanı duruyor. Rus işçi sınıfının uyanışı, bilgiye, [örgütsel] mezce, sosyalizme, kendilerini sömürenlere ve ezenlere karşı mücadeleye yönelik *stihiyny* [elemental] istekleri her geçen gün daha açık ve güçlü şekilde ifade buluyor. Rus kapitalizminin son zamanlarda kaydettiği büyük başarılar, işçi hareketinin durdurulmaz biçimde, genişlemesine ve derinlemesine gelişeceğini garantiliyor. ... [Rus Sosyal Demokratları, canını dişine takmalı ve kaçınılmaz ekonomik kriz geldiğinde], Rus işçilerinin ve tüm Rus halkının elini ayağını bağlayan polis mutlakıyetçiliğine karşı proletaryanın Rus demokrasisinin başında tayin edici mücadeleye girebilecek durumda olmasını sağlamalıdır.
>
> O halde –iş başına yoldaşlar! Değerli zamanı kaybetmeyelim. Rus Sosyal Demokratlarının, uyanan proletaryanın gereksinimlerini tatmin etmek için, işçi hareketini örgütlemek için, devrimci grupları ve onların karşılıklı ilişkilerini güçlendirmek için, işçilere propaganda ve ajitasyon yayınları sağlamak için, Rusya'nın her köşesine dağılmış çevreleri ve Sosyal Demokrat grupları birleşik bir *Sosyal Demokrat işçi partisi* içinde birleştirmek için daha yapacak çok işleri vardır![44]

43. Lenin 1958-65, 2, s. 461.
44. Lenin 1958-65, 2, s. 466.

ÜÇ PROTESTO (1899)

Bunu yazan insanlar gerçekten Sosyal Demokratlar olabilir mi?
(Lenin, 1899)

1897 yılının sonlarına doğru *Görevler*'i yazarken Lenin, Sosyal Demokrasinin özünü açıklamaya yönelik savaşın bittiğine ve Parti'nin daha pratik konulara geçebileceğine inanmaktaydı. 1898 yılının ikinci yarısında aşırı iyimser davrandığını fark etti. Lenin'in bakış açısına göre bunu hâlâ anlamayan insanlar vardı ve bunlar da yeraltı Sosyal-Demokrat aktivistleriydi! Şaşkın ve öfkeli halde Lenin üç protesto kaleme aldı. Bunlardan ilkine, *Credo* [Amentü] adı verilen kısa bir belge vesile oldu. Lenin, sürgündeki on altı Sosyal Demokrat tarafından imzalanan ve yayınlanmak üzere Cenevre'ye gönderdiği, "Rus Sosyal Demokratlarının Bir Protestosu"nu hazırladı. Diğer iki protesto da yine Lenin'in 1900'lü yılların başında sona eren sürgünü sırasında yazıldı, ancak 1920'lerde basılabildi. Bunlardan biri "Rusya Sosyal Demokrasisinde Gerileyen bir Akım" başlığını taşıyordu ve *Raboçaya mısl* gazetesinin yayınladığı 'Özel Ek'e yönelikti. Yayınlanmamış diğer protesto ise, Kiev Sosyal Demokratları tarafından yayınlanan bir "Profession de foi" / "İnanç Açıklaması" hakkında hazırlanmıştı.[45]

Bölüm Dört'te, Lenin'den böylesine şiddetli bir tepki alan ifadeleri yakından inceleyeceğiz. Burada, temel inançlarının tekrardan tutkulu bir teyidi olarak Lenin'in protestolarına bakacağız. Lenin'in kendisine karşıt görüşleri açıklamasını doğru kabul edeceğiz, çünkü bu, Lenin'in kendisini neye karşı tanımladığını görebilmemizi sağlayacak. Lenin, muhaliflerini Sosyal Demokrasinin özünü bozmakla suçluyordu; dolayısıyla itirazları da, o öze dair kendi anlayışını kavramak bakımından mükemmel bir kaynaktır.

İlk başta anlaşmazlık aşırıya kaçmış gibi görünüyor –tüm bunlar ekonomik mücadele karşısında siyasal mücadelenin nispî önemi hakkında bir yaygara! Akademisyenler, protesto gösterilerinin arkasındaki itici gücün histeri olduğunu sıklıkla dile getirdiler (görüşler, histerinin hakikî mi olduğu, yoksa alaycı şekilde kışkırtılmış mı olduğu konusunda farklılık gösteriyor). Fakat "siyaset", uzun zamandan beri, Sosyal-Demokrat platformda iki anahtar dayanak için bir kod kelimesiydi: Sınıf temelli bağımsız bir siyasal partinin gerekliliği ve siyasal özgürlüğün aciliyeti. Uluslararası sosyalizm ve Rus sosyalizminde "anti-politik" eğilimler –örneğin Bakuninci

45. "Rus Sosyal Demokratlarının Bir Protestosu" için bkz. Lenin 1958-65, 4, s. 163-70. "Rusya Sosyal Demokrasisinde Gerileyen Bir Akım" için bkz. Lenin, 1958-65, 4, s. 240-73. "Profession de foi Hakkında" için bkz. Lenin 1958-65, 4, s. 310-21.

anarşizm– bu iki dayanağı reddetmekteydi. "Siyasetin" doğru değerlendirilmesi ise aslında Marx merkezli Sosyal Demokrasinin kalbinde yer alıyordu.

Lenin'in, rahatsız olmasının bir başka nedeni ise anti-politik olarak algılanabilen Sosyal-Demokrat yayınların ortaya çıkmasıydı. Rus Marksistlerine, özellikle *Narodnaya volya* geleneğinden gelen ortak bir suçlama, Marksistlerin, en fazla ekonomik protestoyu örgütleyen ve devrimci politik mücadeleyi görmezlikten gelen pasif kaderciler olmalarıydı. Lenin'in ilk yazılarındaki tepkisi aşağı yukarı şöyleydi: "Siz Marksizm hakkında fikirleri edebiyat salonlardaki dilbaz konuşmacılardan alıyor olmalısınız. Hiçbir gerçek Rus Sosyal Demokrat böyle bir şeye asla inanmamıştır." Bu ağır eleştirilerine olan güveni, 1898'de RSDİP'nin Kuruluş Kongresi sayesinde fazlalaştı. Kongre, Lenin ya da grubunun katkısı olmaksızın Güney Rusya aktivistleri tarafından düzenlenmişti. Kongre, örgütsel anlamıyla başarısız geçti: Delegeler topluca tutuklanmıştı, merkezî kurumlar oluşturulamamış, "merkezî bir organ" (resmî parti gazetesi) kurma planları çökmüştü. Yine de, ülke çapında bir parti hiç olmazsa kavramsal düzeyde vardı, daha somut varlık göstermeye yönelik çeşitli planların yolu açılmıştı. Daha önce kendilerini "Mücadele Birliği" olarak nitelendiren yerel Sosyal-Demokrat örgütler adlarını "RSDİP'nin komiteleri" olarak değiştirdiler ve bu yeniden adlandırma, kendileri hakkında düşünme tarzları üzerinde hakikaten etkili oldu. Hepsinden iyisi, Lenin'in bakış açısına göre, Kongre, Lenin'in Sosyal Demokrasinin özü konusundaki anlayışını teyit eden bir Manifesto yayınlamıştı. Özel olarak 1898 Manifestosu, siyasal özgürlüklerin Rus işçi sınıfı için ışık ve hava olduğunu ve "Rus işçi sınıfının güçlü omuzlarında siyasal özgürlüğün elde edilmesi davasını taşıması ve bunu devam ettirmesi gerektiğini" ilan etmekteydi.[46]

Ve şimdi, bir yıl sonra ise, Sosyal-Demokrat aktivistler, 1898 Manifestosunun iddialarını reddeden ve diğer Rus devrimcilerin dile getirdiği Sosyal Demokrasiye yönelik küçümsemeyi haklı gösteren açıklamalar yapıyorlardı. Bu tavırlar, özellikle Petersburg yeraltı gazetesi *Raboçaya mısl* [*İşçi Düşüncesi*] için geçerliydi. Lenin'in diğer iki protestosu geçici yeraltı yazılarına yönelmişti, bunlar da Lenin onlara önem vermeseydi zaten kaybolup gideceklerdi. *Raboçaya mısl* ise başka bir sorundu. Uzun zamandır ayakta kalabilen ilk yeraltı gazetelerinden biriydi, hem öfkeli polisi

46. *Kommunistiçeskaya partiya ... v rezolyutsiyah* 1983, s. 15-18.

alt etme yeteneğinden ötürü, hem de işçi muhabirlerinin sağladığı paha biçilmez malzemeleri yayınlamasından ötürü gerçekten etkileyici bir başarıydı. Sosyal Demokrasinin muhalifleri, onu Rus Sosyal Demokrasisinin otantik sesi olarak gösterdiklerinde kesinlikle haklıydılar. Lenin'in *Raboçaya mısl*'in programa dair açıklamalarına itirazları –"Rus Sosyal Demokrasisinde Gerileyen bir Akım' veya kısaca "Gerileme" başlığını taşıyordu– üç protesto arasında en uzun ve en hırslı olanıdır. Aslında, "Gerileme" onun temel inançlarındaki en gösterişli iddialarından bazılarını içeriyor ve bunu özellikle Lenin'in erken dönem yazılarının en fazla bilgi verici olanı olarak öneriyorum.

Birlikte ele alındığında, 1899 yılındaki protestolar, Lenin'in Erfurtçuluk konusundaki bağlılığının mükemmel şekilde belgelenmesini sağlar. Yapılacak işler listesine devam ederken, Lenin'in yeni Sosyal-Demokrat sesleri, platformdaki her dayanaktan uzaklaşmakla ya da inkâr etmekle suçladığını göreceğiz.

(i) *Erfurtçu bağlılık.* Üç protesto boyunca merkezî bir tema, Rus Sosyal Demokrasi'sindeki yeni seslerin (ifade edildiği haliyle, *Credo Raboçaya mısl* ve "*Profession de foi*"de) yeni Rus Partisi bu modele ve bu derslere resmî olarak bağlı olmasına rağmen, Batı Sosyal Demokrasi modelini ve Avrupa tecrübesinin temel derslerini reddediyor olmasıdır.

> Neredeyse sınırsız bir kayıtsızlıkla, Sosyal Demokratlığı yolundan çıkaranlar, Sosyal Demokrasiye değer veren her şeyi, bize işçi hareketini dünya-tarihsel bir hareket olarak görme hakkını veren her şeyi terk ediyorlar. Avrupalı sosyalizminin ve Avrupa demokrasisinin eski tecrübelerinin bağımsız işçi siyasal partilerinin oluşumuna çaba gösterilmesinin zorunlu olduğuna dair öğrettiği bütün gerçekleri hiç umursamıyorlar. Rus devrimci hareketi tarihinin, büyük toplumsal ve politik ideallerle proletarya sınıf mücadelesini mezcetmeyi sağlamak için uzun ve zor bir yol katettiğini hiç umursamıyorlar. İleri Rus işçilerinin "Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisi"nin temellerini attığını da hiç umursamıyorlar. Lanet olsun bütün bunlara![47]

(ii) *Mezcetme formülü.* Protesto yazıları, daha sonra göreceğimiz üzere mezcetme anlatısının Lenin tarafından en kapsamlı şekilde tekrar edilmesini içeriyor.

(iii) *Müjde.* Lenin, yeni sesleri, işçi sınıfına yüksek ideallerle ilham verme görevini terk etmekle suçlamaktaydı. İşçilerin mesajı

47. Lenin 1958-65, 4, s. 248

almaya istekli olduklarını büyük ölçüde hafife alarak kendilerini mazur görüyorlardı. Buna karşılık, Lenin farkındalığın işçi sınıfının farklı seviyelerine nasıl yayıldığına dair kendi anlayışını geliştirmekteydi.

(iv) *Parti ideali.* Yeni sesler ya baskıcı Rus koşulları altında sınıfa dayalı ülke çapında bağımsız bir siyasal partinin imkânını göz ardı ediyor ya da bu konuda güçlü şüphelerini dile getiriyorlardı. Lenin'in cevabı şöyleydi: Otokrasinin, işçi ve sosyalist grupları ortadan kaldırmak için "yetkili ve becerikli" memurlarıyla "oldukça yapılandırılmış bir örgütü" olduğunu mu söylüyorsunuz? Yeterince doğru, ne var ki sadece korkak bir liberal, bu yüzden örgütlü bir yeraltı mücadelesinin imkânsız olduğu sonucuna varabilir. Gerçek bir Sosyal Demokrat bunun yerine, işçileri ve sosyalistleri siyasal polise karşı mücadelede "yetkili ve becerikli" uzmanlara dönüştürecek kendi "yüksek derecede yapılandırılmış örgütümüzü" oluşturmaya karar verecektir.[48]

Lenin'in bu noktadaki sözleri, meslekten veya profesyonel devrimci fikrinin berraklaşmasında önemli bir aşamadır. Devrimci uzmanlığa verilen önemin, *Raboçaya mısl*'ın polisin uzmanlığına verdiği önemin karşısına dikildiğini görüyoruz. İşte bu da devrimcilik mesleğinin amacını sergilemeye yarıyor: Bu, bir kitle hareketine *ikame* edilmiyor, otokrasi altında kitlesel bir hareketin *mümkün* kılınması için gerekiyor.

(v) *Siyasal özgürlük.*

> Otokrasinin devrilmesi neden Rus işçi sınıfının ilk görevi olmalı? Çünkü otokrasi altında işçi sınıfı, mücadelesini geniş ölçekte geliştiremez, ekonomik ya da siyasal olarak kendisine güçlü konumlar edinemez, güçlü ve kitlesel örgütler kuramaz ve emekçi kitlelerin önünde toplumsal devrim bayrağını açamaz ve onlara bunun için savaşmayı öğretemez.[49]

Siyasal özgürlük için savaşmak yerine, yeni sesler Rus Sosyal Demokrasisinin eski liderlerine şöyle soruyordu: Neden sahip olmadığımız bir parlamento konusunda bu kadar takıntılısınız? Çarlığın izin verdiği haliyle yerel temsilî kurumlara işçi katılımı konusuna neden odaklanmıyorsunuz? Lenin'in yanıtı ise şöyledir: "Parlamentonun avantajlarını ön plana koymazsak, bu durumda işçiler siyasal haklarını ve siyasal özgürlükleri hangi kaynaktan

48. Lenin 1958-65, 4, s. 260-1. Alıntı yaptığı yerler *Raboçaya mısl*'dan.
49. Lenin 1958-65, 4, s. 252-3.

öğrenecekler?" Sosyal Demokratların hepsi yerel kurumlara işçi katılımdan yanadır; ancak o katılım Çarlık Rusya'da tanım gereği yasadışı olan işçi-sosyalistlerin katılımı şeklinde olmalıdır.[50]

(vi) ve (vii) *Halk önderliği ve hegemonya.* Yeni sesler siyasal özgürlüklerin elde edilmesinin Rus Sosyal Demokrasisinin en acil görevi olması gerektiğine inanmıyordu. Lenin buna öfkeyle şöyle cevap vermekteydi:

> Sosyal Demokrasi, mutlakıyetçiliğin yıkılmasını en acil görevi haline getirdiğinde, kendisini demokrasi için ileri bir savaşçı olarak göstermelidir ve tam da bu nedenle Rus nüfusun tüm demokratik unsurlarına müttefikler olarak katılmaları için her türlü desteği sağlamalıdır.[51]

(viii) *Enternasyonalizm.* Protesto yazıları boyunca devam eden bir tema, Rus Sosyal Demokrasisinin uluslararası Sosyal Demokrasinin bir parçası olması ve böylece onun politik stratejisine ve bu stratejiyi canlandıran yüksek ideallere bağlı olmasıdır.

İşte bütün bu önermeler birbiriyle kaynaşmış haldedir ve mezcetme anlatısı yoluyla duygusal içerik kazanmışlardır. Lenin'in "Gerileme"de "tüm ülkelerin tecrübelerinden" çekip çıkardığı ders konusunda hiçbir belirsizlik yoktur: Batı Avrupa deneyimi, bizim için ilham verici bir model olmalıdır –orada meydana gelenler *burada* da meydana gelmekte*dir*, hem de gözlerimizin önünde– işçilerin mezcoluşa doğru hevesle ilerlemediklerini iddia ederek her şeye hayır diyenleri reddetmeliyiz. Lenin, bu derslerin gereği olarak ülkede çok çalışmak için o hikâyeyi anlatmaktadır.

Lenin'in yazılarında, özellikle de *NY?*'de "tüm ülkelerin tarihi" diye anlatılan argümanının önemi göz önüne alındığında, Lenin'in "Gerileme"deki anlatısına biraz detaylı bakmamız gerekiyor. "Mezcetme" [*soyedineniye*] yerine, Lenin burada çok daha kuvvetli bir kelimeyi, "kaynaştırma" [*sliyaniye*] kelimesini kullanıyor.

> Başlangıçta bütün Avrupa ülkelerinde, işçi-sınıfı hareketi ve sosyalizm birbirinden ayrı olarak var olmuşlardır. Sosyalistler işçi-sınıfı hareketinden ayrı durarak toplumun çağdaş kapitalist burjuva sistemini eleştiren ve bu sistemin bir başka sistemle, daha yüksek, sosyalist bir sistemle yer değiştirmesini talep eden öğretiler formüle ederken; işçiler, kapitalistlere karşı mücadele ettiler, grevler ve birlikler örgütlediler. İşçisınıfı hareketi ile sosyalizmin ayrılığı her ikisinde de zayıflığa ve az gelişmişliğe yol

50. Lenin 1958-65, 4, s. 261.
51. Lenin 1958-65, 4, s. 175.

açtı: Sosyalistlerin öğretileri ile işçilerin mücadelesi mezcedilmeden, o öğretiler gerçek hayat üzerinde hiçbir etkisi olmayan ütopyalar, sadece iyi dilekler olabildi; işçi sınıfı hareketi küçük, parçalanmış olarak kaldı ve siyasal önem kazanamadı, zamanının ileri bilimiyle aydınlanmadı. Bu nedenden dolayı, bütün Avrupa ülkelerinde sürekli olarak büyüyen, sosyalizmi işçi-sınıfı hareketi ile tek bir *Sosyal-Demokratik* hareket içinde *kaynaştırma* isteğinin giderek güçlenen bir çaba olduğunu görürüz.
Bu kaynaşma göz önüne alındığında işçilerin sınıf mücadelesi, mülk sahibi sınıfların sömürüsünden kurtulmak için *proletaryanın amaca yönelik mücadelesi* haline gelir, daha yüksek bir sosyalist işçi hareketine *-bağımsız işçi-sınıfı Sosyal-Demokrat Partisine-* dönüşür. Sosyalizmi işçi sınıfı ile mezcetmeye yöneltmekle, K. Marx ve F. Engels en büyük hizmetlerini yaptılar: Onlar bu kaynaştırmanın gerekliliğini açıklayan bir devrimci teori yarattılar ve sosyalistlere proletaryanın sınıf mücadelesini örgütleme görevini verdiler.

Lenin bu ana anlatıyı hemen Rusya'ya uygulamaktadır:

Rusya'da olan tam da budur. Rusyada da sosyalizm, işçilerin kapitalistlere karşı mücadelesinden ayrı, işçilerin grevlerinden *uzak bir mesafede* onlarca yıllık, uzun bir zamandan beri var olmuştur. Bir yanda, sosyalistler Marx'ın teorisini anlamadılar, Rusya'ya uygulanamaz olduğunu düşündüler; diğer yanda, Rusya işçi-sınıfı hareketi hâlâ tamamen embriyonik bir biçimdeydi.

1870'lerde, sosyalistler, "geriye doğru, yanlış teoriler"' nedeniyle bir kenarda dururken, siyasal özgürlüğün yaşamsal önemini ilk anlayanlar *işçi* örgütleri oldu. Dolayısıyla, Rus işçileri, köylülere hayranlık duyması ve komplocu sosyalizmleri yüzünden Rus sosyalizminin dışında durduklarında, sosyalizmden ayrı durmakta son derece haklıydılar. Fakat sosyalistler birlikte hareket edip Sosyal Demokratlar oldukları anda, işçi hareketi, 1890'ların ortalarında tüm büyük ölçekli tezahürlerinde gösterildiği üzere, kaynaştırmaya doğru ilerlemekten mutluluk duyuyordu.

İleri işçilerin ve Sosyal-Demokratların *kaynaşması*, tamamen doğal ve kaçınılmazdı. Bu, büyük bir tarihsel olgunun, Rusya'da 1890'larda köklü iki sosyal hareketin bir araya gelmesi olgusunun sonucuydu: biri, işçi sınıfındaki *stihiynıy* [kendiliğinden] bir halk hareketi, diğeri Marx ve Engels'in teorileri doğrultusunda, Sosyal-Demokrasi öğretisine yönelik toplumsal düşünce hareketi.
Bu zamanda, Rusya Sosyal-Demokratlarının ve amaca yönelik tüm Rusya işçilerinin *başlıca* görevi bu kaynaştırmayı kalıcı hale getirmek, sağlamlaştırmak ve Sosyal-Demokrat işçi partisini örgütlemektir. Her kim ki bu kaynaştırmayı tanımak istemez, her kim ki Rusya'da işçi-sınıfı hareketi

ile Sosyal-Demokrasi arasında herhangi bir sunî ayrışma çizgisi çizer, o, Rusya'da işçilerin sosyalizmine ve işçi-sınıfı hareketine hiçbir hizmet vermez, aksine zarar verir.[52]

Ancak bazı insanlar günün temel görevinde yanlış yapmaktadır. "Esasen işçileri Sosyal Demokrasiden ayrı tutmaya çağırıyor ve böyle yaparken de Avrupa ve Rus deneyiminin tüm kazanımlarını fırlatıp atıyorlar!" Her ne kadar artık kendini tamamlamakta olan kaynaştırma "*doğal*" ve "kaçınılmaz" olsa da, Sosyal Demokratlar arasındaki yeni sesler "işçi hareketi ile sosyalizm arasındaki bağları *yapay olarak* koparmak" istemektedir.[53]

Amerikalı araştırmacı John Kautsky'nin *NY?* argümanının özetini karşılaştırmak öğretici olacak: "Kapitalizm koşullarında emek hareketi, Sosyal-Demokrat Parti tarafından *yapay olarak* bu *doğal* eğilimden saptırılmadıkça, kendiliğinden şekilde burjuvazinin 'kanadı altında' olmaya eğilimli olacaktır."[54]

Lenin, iki cepheli polemik savaşını resmetmek için Avrupa tecrübesinden yararlanıyor. Yeni seslerden biri (*Credo*), Avrupalı işçi partilerinin artık siyasal odaktan ekonomik odaklanmaya doğru radikal değişme kaydettiğini iddia etmekteydi. Hayır, diyor Lenin, zaten 1840'lı yıllarda bile Marx ve Engels, ekonomik mücadelenin önemi olmadığını düşünen ütopik sosyalistlere karşı polemik yapıyorlardı. Marksist hareket ilk dönemlerden itibaren, hem İngiliz işçilerinin eğilimli olduğu haliyle ekonomik mücadelenin önemini abartılmasına hem Lassalle'cılar gibi bazı Fransız ve Alman gruplarının eğilimli olduğu haliyle onun öneminin azaltılmasına karşı uyarılarda bulunmuşlardı. Aynı durum politika bakımından da geçerliydi. Marksizm, komplocu Blanquistlerin politika takıntılarına karşı *ve* hem vahşi anarşistlerin hem temkinli akademik sosyalistlerin anlayışlarındaki politik mücadelenin göz ardı edilmesine karşı uyarıda bulunmuştu.

Lenin, tipik Sosyal-Demokrat tarzda, Sosyal Demokrasiyi, sentezin dışında kalan ve kendi küçük hakikatlerinin önemini abartan tüm Diğerleriyle karşılaştırarak tanımlıyordu.

Lenin'in Erfurtçu stratejisinin tamamı, Rus işçilerinin sosyalist mesajı hevesle cevaplayacağına olan güvenine dayanıyor. Bu ne-

52. Lenin 1958-65, 4, s. 244-7 (paragraf sıraları değiştirildi).
53. Lenin 1958-65, 4, s. 262 (vurgular ilave edildi).
54. J. Kautsky 1994, 59-62. (vurgular ilave edildi).

denle, yeni seslerden birisinin "Rus işçilerinin kitlesel olarak henüz siyasal mücadele için olgunlaşmadığını"[55] iddia etmesi karşısında öfkelenmekteydi. Lenin şöyle patlamıştı:

> "Rus işçileri, kitlesel olarak siyasal mücadele için gerekli olgunluğa erişmemiştir." Eğer bu doğru ise, Sosyal-Demokrasinin tamamının ölüm fermanı demektir; çünkü bu Rus işçileri, kitlesel olarak, Sosyal-Demokrasi için gerekli olgunluğa erişmemiş demektir. Aslında, dünyanın hiçbir yerinde siyasal mücadele ile bölünmez ve ayrılmaz şekilde bağlı olmayan bir Sosyal-Demokrasi ne vardır ne de olmuştur. Siyasal mücadele olmaksızın bir Sosyal-Demokrasi suyu olmayan bir nehirdir, çok bariz bir çelişkidir, bu ya "siyaset"ten nefret eden atalarımızın ütopik sosyalizmine ya da anarşizm veya *tred-yunionizm*'e dönmek niteliğinde bir şeydir.[56]

Dolayısıyla protesto yazıları boyunca, Lenin işçi sınıfının her zaman ve her yerde politik özgürlük için çaba göstermesinde ısrarlıdır. Batılı işçilerin demokratik mücadelelere destek vermediği iddiasını iftira olarak reddeder. Bizzat sosyalistlerin bile (tabiî ki Marx ve Engels hariç) siyasal özgürlüğün başlangıçtan beri var olan önemini reddettiği bir dönemde böyle yaptılar, der.[57] 1870'lerde Rus işçileri, sosyalistlerden çok önce ve hiçbir şeyin değişmediği o aradaki zamanda özgürlükler için gayret sarf etmişlerdi:

> Rus işçileri, kitlesel olarak, yirmiden fazla yıldan beri, en iyi, en gelişmiş, en samimî ve en cesaretli yoldaşlarını devrimci çevrelere ve örgütlere göndermedi mi?... Rus işçileri, kitlesel olarak yalnızca siyasal mücadele için gerekli olgunluğa erişmekle kalmayıp birçok durumlarda, bunu, sık sık *stihiynıy* tarzda siyasal mücadele eylemlerinde yer almakla göstermişlerdir.[58]

İşçiler siyasal protestolarını *stihiynıy* tarzda yapıyorlar, yani, Sosyal Demokrasinin kendisini bunu sağlamaya adamış feraset ve örgütlenmesi olmaksızın –peki yeni Rus Sosyal Demokratları ne yapıyor? Tüm çabalarını feraset ve örgütlenme sağlamak için harcamak yerine kendilerini kayıtsız gibi gösteriyor ya da hatta politik mücadele fikrine karşı polemik bile başlatıyorlar. Rezalet![59]

---

55. Kiev Sosyal Demokratlarının "Profession de foi"sından alınmıştır (Lenin 1958-65, 4, s. 311).
56. Lenin 1958-65, 4, s. 311. *Tred-yunionizm* işçi hareketini ekonomik mücadeleyle sınırlamayı savunan bir ideolojidir.
57. Lenin 1958-65, 4, s. 169-70.
58. Lenin 1958-65, 4, s. 314, 313 (Cümlelerin sırası değiştirildi).
59. Lenin 1958-65, 4, s. 315.

1899 tarihli protesto yazılarına ilişkin araştırmamız, *NY?*'nin ders kitabı yorumunu gündeme getiren herkes açısından garip bir izlenime yol açmalıdır. Çünkü bu düşünce hattına göre, Rusya Sosyal Demokrasi'sindeki yeni sesler, Lenin bakımından "işçilerle ilgili [öyle] endişeler"e yol açmıştı ki, o da bu yüzden işçilerin sosyalist eğilimlerine olan güvenini kaybetmiş ve parti aktivistlerinin, işçileri doğal eğilimlerinden yapay olarak ayırmasını istemiş, otokrat Rusyada kitle hareketi fikrinden vazgeçmiş, Rus devrimciliği lehine Batılı modeli reddetmiş ve genel olarak kendisini de siyasal özgürlük düşmanı göstermişti.

1899'da Lenin'in yeni seslere karşı derhal tepki verdiğini görüyoruz. Ve gerçekten de çok kızgın ve üzgündür. Masayı yumruklamakta, muarızlarına bağırmaktadır: İşçilerin siyasal olgunluğuna güvenmekten vazgeçmeye nasıl cüret edersiniz? Sosyalizm ve işçi hareketini doğal ve kaçınılmaz olarak mezcetmeyi yapay olarak önlemeye nasıl cüret edersiniz? Siyasal polisi gerçek bir kitlesel hareketi ezmekten alıkoyma konusundaki yenilgiyi kabul etmeye nasıl cüret edersiniz? Batılı işçi partilerinin ilham verici yollarını değersizmiş gibi fırlatıp atmaya nasıl cüret edersiniz? Siyasal özgürlüğün başlangıçtan beri var olan önemini unutmaya nasıl cüret edersiniz?

RABOÇAYA GAZETA İÇİN MAKALELER (1899)

1899'un sonunda, *Raboçaya gazeta*'yı [*İşçi Gazetesi*] canlandırmak için bir proje başlatıldı, partinin başarısız birinci kongresinde partinin resmî yayını olarak böyle bir gazetenin yayınlanması karar altına alınmıştı. 1890'lı yılların yeraltı gazetelerinin başına geldiği üzere *Raboçaya gazeta* da, 1898'deki kongreden önce yalnızca iki sayı çıkabildi ve daha sonra hiç yayınlanmadı. Canlanan gazeteye Lenin'den makalelerle katkıda bulunması istendi ve o da üç kısa makale kaleme aldı. Proje çöktü, gazete hiç ortaya çıkmadı ve makaleler de Lenin hayattayken yayınlanmadı (Lenin o dönemi *NY?*'de tartışıyor).[60]

Makaleler değerlidir, çünkü esas olarak Lenin, sonraki yıllarda *İskra* grubunun faaliyetinin temelini oluşturan örgütsel temaları ilk kez ortaya koymaktadır. Partiyi birleştirmede merkezî bir gazetenin rolü, "zanaatkâr"-vari yerelliliği aşma ihtiyacı, *konspiratsiya*

60. Lenin 1958-65, 6, s. 158-9.

kültürünü dile getirme zorunluluğu ve son olarak net bir programa ihtiyaç duyulması –işte bunlar *NY?*'de savunulmak üzere öne sürülen temalardır. Birçok yönden, 1899 makalelerinin özgün formülasyonları, polemiklerle oldukça boğulmuş sonraki versiyonlardan daha fazla tercih edilebilir. Burada, Lenin'in Erfurtçuluk resmini tamamlamak için yalnızca birkaç noktaya değineceğiz.

> Sosyal Demokrasi işçi sınıfı hareketine basitçe hizmet sağlamaya indirgenemez: O, (*Komünist Manifesto*'nun temel görüşünü yeniden üreten Karl Kautsky'nin deyimiyle söylersek) "sosyalizm ve işçi-sınıfı hareketini mezcetmeyi" temsil eder: Görevi, *stihiyayı* işçi sınıfı hareketine çağdaş bilim seviyesine erişmesi için sosyalist idealler getirmektir, sosyalizmi gerçekleştirmek için bir araç olarak demokrasi uğruna verilen düzenli siyasal mücadelelerle bu hareketi birleştirmektir –tek kelimeyle, bu *stihiyayı* hareketini yıkılamayan tek bir devrimci parti faaliyeti ile kaynaştırmaktır.[61]

Bu cümleyi okuduktan sonra, okur mazur görülebilir şekilde esneyebilir. Lenin burada, 1894 yılında, *Halkın Dostları*'nı yazdığından beri programa dair her makalesinde söylediği şeyi tekrarlıyor. Ama bekleyin –okur cahildir. Leonard Schapiro'ya göre, bu cümle aslında bir ya da iki ay önce meydana gelmiş olan "Lenin'in bakış açısının tam bir dönüşümünün" meyvesini ortaya koymaktadır. Schapiro, bu makalelerde, daha sonra "Bolşevizm" ya da "Leninizm" olarak adlandırılacak olan şeyin karakteristik özellikleri olan temel fikirlerin, embriyonik formda ilk kez ortaya çıktığını savunuyor.[62] Schapiro 1899'da Kautsky'den yapılan alıntılardaki aynı sözlerin 1894'te Kautsky'den alıntı yapılmasına göre neden radikal bir değişime işaret ettiğini açıklamıyor.

Bu makalelerde Lenin, *NY?*'de açıklanan "örgütsel planın" çekirdeğini, yani ulusal bir Sosyal-Demokrat gazeteyi, birleştirilmiş ve ülke çapında bir parti yapısı oluşturmak için bir araç olarak kullanmayı öne sürüyor. Lenin, planının "Batı Avrupa'daki sosyalizm ve demokrasi tarihi, Rus devrimci hareketinin tarihi, işçi hareketimizin deneyimi" üzerine kurulduğunu iddia ediyor. Bununla

61. Lenin 1958-65, 4, s. 189.

62. Schapiro 1987, s. 234-5. Schapiro, "*stihiyayı* işçi hareketi"ne atıfta bulunarak değinmesini sona erdirir, böylece demokrasi için çaba sarf etmenin önemini bir yana bırakır. Schapiro, Lenin'in gerçek Sosyal Demokrasiden Paulos benzeri ihtidasına yol açan sebebin, 1899'da yeni Sosyal-Demokrat seslerin ortaya çıkışı olduğunu iddia ediyor. Fakat tüm protesto yazılarını sessizce geçiştirdiğinden, önceki bölümde işaret ettiğimiz ders kitabı yorumundaki zorluklarla yüz yüze gelmekten de özenle kaçınmış oluyor.

birlikte hem o günün Avrupa'sı hem de Rusya'da *Narodnaya volya* dönemi o günün Rusya'sından oldukça farklıdır.[63] Lenin'in örgütsel hayallerinin, Rus devrimci geleneğinden alınan modeller lehine Avrupa modelini reddetmesine neden olup olmadığına bakalım.

Narodnaya volya gibi devrimci partiler hakkında konuşurken Lenin'in ses tonu *taviz vericidir*. Rakipleri, *Narodnaya volya*'nın devam eden önemine işaret ettiklerinde Lenin şöyle cevap verir: Evet, evet, elbette yeraltı tekniğine olan ihtiyacı kabul ediyoruz. Aynı zamanda, bu tavize oldukça katı bir sınır belirlemek de istemektedir:

> Rusya Sosyal Demokrasisi Rusya'daki geçmiş devrimci partilerden farklıdır, bu yüzden eski Rusya liderlerinin [*korifey*] *konspiratsiya* tekniğini ve devrimci tekniğini öğrenme gerekliliği (bu gerekliliği hiç çekinmeden kabul ediyoruz), hiçbir şekilde, onlara eleştirel tavır alma ve kendi örgütlenme biçimimizi bağımsız olarak özenle hazırlayıp tamamlama görevimizden kurtarmaz.[64]

Geçmişin "özel olarak karmaşık olmayan *konspiratsiya* yöntemleri", bir yeraltı gazetesinin yeterli miktarda malzeme elde etmesine yardımcı olacaktır –ancak gazetenin dağıtımı eski tekniklerin ötesine geçmektedir, çünkü Rusya'daki devrimci hareketin önceki biçimleri kendilerine "halk kitlelerine" gazete dağıtma görevi yüklememişlerdir.[65]

Lenin'in gazete planı, Avrupa modelleriyle de önemli bir farkı göz önüne alıyor:

> *Tüm* güçlerimizi düzenli çıkan ve düzenli dağıtılan bir parti organının örgütlenmesine yoğunlaştırma ihtiyacı, hem diğer Avrupa ülkelerinin Sosyal-Demokrasisine hem eski Rusya'daki devrimci partilere kıyasla kendi durumumuzun özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Gazetelerin yanı sıra Almanya, Fransa ve başka ülkelerdeki işçiler, yaptıklarını halka açıklamakta diğer araçlara da sahipler: parlamento faaliyeti, seçim ajitasyonu, halk toplantıları, yerel (kırsal ve kentsel) sosyal kurumlara katılım, zanaat (meslek, lonca) birliklerinde, sendikalarda vb kamusal faaliyetler. *Tüm bunların yerine*, evet, *tüm bunların yerine* çalışmalarımızı –siyasal özgürlük kazanana kadar– devrimci bir gazete aracılığı ile yürütmeliyiz. Devrimci bir gazete olmaksızın tüm işçi sınıfı hareketinin geniş örgütlenmesi olamaz.[66]

---

63. Lenin 1958-65, 4, s. 189-90.
64. Lenin 1958-65, 4, s. 190.
65. Lenin 1958-65, 4, s. 195. *Konspiratsiya* yeraltında hayatta kalma kurallarıdır ve siyasal bir strateji olarak komplodan oldukça farklıdır (tartışmanın tamamı için bkz. Bölüm Sekiz).
66. Lenin 1958-65, 4, s. 192.

Lenin diyor ki: Daha önceki Rus devrimcilerinden farklıyız, çünkü genel olarak onlardan *üstün* durumdayız –daha iyi teorilere sahibiz, kendimize daha kapsamlı görevler veriyoruz. Batılı Sosyal Demokratlardan farklıyız, çünkü çaresizce daha *aşağı* durumdayız –Fransız ve Alman işçilerine açık olan geniş yayınlara sadece gıpta edebiliriz. Bununla birlikte, tek bir gazetemizle, Almanların yaptıklarının özünü yerine getirmeye çalışacağız: "Studieren, Propagandieren, Organisieren".[67] Okur, Lenin'in 1894'te kaleme aldığı ilk programatik yazılarda aynı Liebknecht sloganını aktardığını hatırlayacaktır.

Lenin, kendi önerilerini haklı çıkarmak için hem Avrupa deneyimini hem de Rus deneyimini akla getiriyor. Fakat bu iki kaynağın retorik ağırlıkları eşit değildir. Lenin, Rus devrimci modeli hakkında konuşurken, bu insanlardan öğreneceği çok şey olduğuna dair genel bir ifadeyi yeterli buluyor. *Konspiratsiya*'da somut bir başarı örneği ya da bu konudaki uzmanlığına özellikle dikkat çekilen herhangi bir kişinin adını hiç duymuyoruz. Buna karşılık, Lenin, Avrupa işçi hareketinin tecrübelerinden bahsederken, somut örnekler ortaya dökülüyor. Tıpkı III. Napolyon döneminde Fransız işçilerinin yaptığı gibi ve Alman işçilerin istisnaî durum yasaları döneminde yaptığı gibi cephe örgütleri kullanalım. SPD'nin merkezî organı *Vorwärts* tarafından bize yapılması tavsiye edildiği şekilde yeraltı faaliyetinin yükünü yasal organizasyonlara mümkün olduğunca çok yükleyelim. Bir yeraltı gazetesi konusunda Alman tecrübesinden ilham alalım:

> Sosyalistlere karşı İstisnaî Kanun (1878-90) döneminde Alman polisi, Rusya polisinden daha kötü değil, ama muhtemelen daha iyi çalıştı, yine de Alman işçileri, örgüt ve disiplinleri sayesinde, gizli gazeteyi düzenli olarak sınırlardan geçirmeyi ve abone olan herkese dağıtmayı sağlama alabildiler, öyle ki hükümetin bakanları bile Sosyal Demokrat gazeteyi ("Kızıl Posta") takdir etmekten kendilerini alamadılar. Şüphesiz ki biz bu ölçekte bir başarıyı hayal bile edemiyoruz.[68]

Lenin'in, o günkü Batı Avrupa ve daha önceki Rus devrimcilerinin örneklerini, ülke çapında bir gazeteye yönelik planını desteklemek için nasıl hatırlattığını görmüştük. Lenin, tutkulu planlarına dair

---

67. A.g.e.
68. Lenin 1958-65, 4, s. 196. Bölüm Yedi *NY?*'deki retorik bakımdan bu dengesizliği belgeliyor.

inandırıcılığı artırmak için o günün Rusya'sı hakkında oldukça karakteristik bir iddiada bulunmaktadır. "İşçi gençlik arasında demokrasi ve sosyalizm için heyecanlı, kontrol edilemeyen bir coşkunun varlığı gözlemlenebilir" –dolayısıyla, bu insanların örgütlenmenin önemini anlamalarını sağlayabilirsek, o zaman düzenli olarak yayınlanan bir gazete planının bir rüya gibi durması gerekmez. Başarılı dağıtım tamamen mümkündür, çünkü kopyaları sanayi bölgelerine yönlendirebiliriz; böyle yerlerdeki "bir işçi durumun ustasıdır ve polisi aldatmada yüzlerce metot bilir."[69] Şüphesiz, Lenin işçilere ve Batı modelinin temel önemine olan güvenini kaybetmiş olsaydı, örgütsel planını savunmakta daha fazla zorlanacaktı.

Lenin ileriye bakarak, Batı Avrupa işçi hareketlerini, işçi okurlarına neden siyasal özgürlüğün onların en acil hedefi olması gerektiğini açıklarken de hatırlatıyor.

> İşçiler, Almanya ve tüm diğer Avrupa ülkelerindeki işçiler gibi (Türkiye ve Rusya hariç) özgürce toplantı yapma, sendikalar kurma, kendi gazetelerine sahip olma, kendi temsilcilerini halk meclislerine gönderme hakkına sahip değillerse, hiçbir ekonomik mücadele işçilere sağlam bir gelişme sağlayamaz; bunlardan hiçbiri geniş ölçekte yapılamaz.[70]

Raboçaya gazeta makaleleri, Lenin'in planının arkasındaki mantığı açık bir şekilde ortaya koyuyor: Mutlakıyetçi koşullar altında mümkün olduğunca SPD'ye benzer bir parti inşa etmemiz gerekiyor, bu yüzden Çar'ı devirebilmek ve siyasal özgürlükleri elde edebilmek için, partiyi daha da fazla SPD gibi bir parti haline getirmemiz gerekir!

"PARTİMİZ İÇİN TASLAK PROGRAM" (1899)

İncelememizi yeni palazlanan Sosyal-Demokrat Parti için gerçek bir program hazırlığı denemesiyle sonlandırıyoruz. "Partimiz İçin Bir Taslak Program" da *Raboçaya gazeta* için yazılmış ve yayınlanmamıştı. Bu, gerçek bir program taslağından ziyade Sosyal-Demokrat bir programın ilkeleri hakkında bir tartışma parçasıdır.

Lenin'in bir program sunma çabalarını sürdürmesi, Erfurtçu bakış açısının bir sonucudur. İyi bir Sosyal-Demokrat parti, sosya-

69. Lenin 1958-65, 4, s. 195-6. Bölüm Sekiz, yeraltı partisinin köklerinin işçi ortamında bulunduğu varsayımının Lenin'in örgütsel planlarını nasıl canlandırdığını göstermektedir.
70. Lenin 1958-65, 4, s. 185.

lizm savaşçıları ordusu için bir bayrak görevi gören ilkelerini açıkça ifade eder. Parti bayrağı savaşçılarının moralini yükseltmekte ve dışarıdakilere bir mesaj göndermektedir.[71] Lenin'e göre, "bir program *bütün* hareketi kavramalı, pratikte ise elbette ki hareketin şimdi bir yanı, sonra öteki yanı ön plana getirilmelidir".[72] Bu anlamda, *NY?* bir pratik kitabıdır, programa dair değildir, çünkü belirli bir zamanda ön planda olan belirli konularla ilgilenmektedir. *NY?*'nin yanlış anlaşılması, çoğu kez onu "bütün hareketi kavramaya" çalışan programa dair bir kitap olarak değerlendirmekten kaynaklanmaktadır. Lenin'in gerçekten programa dair yazılarıyla yaptığımız uzun yolculuk, bize bu hatalarından kaçınmak için bir bağlam sağlıyor.

Programın asıl metni için Lenin, 1885'te Plehanov'un Emeğin Kurtuluşu grubunun yayınladığı bir taslak programa geri dönüyor. Bu taslağın temelde sağlam ve yalnızca kısmî düzeltmelere ihtiyacı olduğunu açıklıyor. Araştırmamız boyunca, Lenin'in defalarca hem uluslararası Sosyal Demokrasi hem de Rus Sosyal Demokrasisi geleneğini savunduğunu iddia ettiğini gördük. On dört yıllık bir taslak programı temel bir metin olarak kabul etmesi, Plehanov grubu tarafından tanımlanan Rus Sosyal Demokrasisine sadakatinin çarpıcı bir ifadesi. Bu sadakat Erfurtçu çerçevesine nasıl sığıyor?

Daha önce, halkçı Pyotr Lavrov'un Sosyal Demokrasinin Rus siyasal koşullarına çoğunlukla uygulanamaz olduğunu savunan bir makalesine bakmıştık. O yazıda, "bırakın Almanlar Rus Sosyal Demokratlarının kendileri için yazsınlar" diye dalga geçmekteydi.[73] Lenin dört yıl sonra cevap verdiğine göre bu tür sözler acıtıcı olmalıydı:

> Erfurt Programını taklit etmek istediğimizi söylemekten zerre kadar korkmayız. İyi bir şey taklit etmekte kötü bir şey yoktur. Tam da bu programın oportünist ve gönülsüz eleştirileri çok sık duyulduğundan, onun hakkında açıkça konuşmayı görevimiz olarak görüyoruz.[74]

Erfurt Programı bu nedenle esas modeldir. Plehanov grubunun taslağı, Alman Programı tarafından sunulan testi geçtiği için kabul edilebilir. Lenin'in dediği gibi, Plehanov programının tezleri, "sosyalist teorinin geliştirilmesinde ve aynı zamanda tüm ülkelerdeki

71. Lenin 1958-65, 4, s. 213-215.
72. Lenin 1958-65, 4, s. 238.
73. Lavrov'un makalesi Lenin 1926-35, 2, s. 605-9'da basıldığı şekliyle.
74. Lenin 1958-65, 4, s. 219.

işçi hareketinin gelişmesinde bir kez daha onay almıştı."[75] Erfurt Programı ile Plehanov programı arasında bir çatışma olduğunda –örneğin, Rusya Programı'nda "doğrudan halk yasaması"nın temsilî parlamentoların yerini alması talebi– Erfurt Programı'nın söylediği kabul edilmekteydi.[76]

Tabiî ki, Erfurt Programı Rus koşullarını karşılamak üzere uyumlu kılınmalıydı. Lenin, yaratıcı uyarlamayı gerektiren iki ana konudan bahsediyor: Siyasal özgürlük eksikliği ve köylü sorunu. Bu bölüm boyunca ilk konuyu uzun boylu ele aldık. Lenin'in bu makalesinde köylü sorununu ele alışı, Rus Sosyal Demokrasisi için bir köylü stratejisi önerisini ilk kez açıklamasıdır. Stratejisinin geliştirilmesi ve savunulması, *İskra* dönemi yazılarındaki başlıca bir temadır. *NY?* köylü sorununu ele almadığından –ki bunun programa dair bir çalışma olmadığının bir başka kanıtıdır– Lenin'in stratejisinin ayrıntılarına girmeyeceğiz. Burada yapılması gereken tek şey, Lenin'in Erfurtçu bir soruna bir cevap aradığını göstermektir. Erfurtçu bakış açısı, Sosyal Demokrasiye halkın bir kürsüsü haline gelme, mevcut sosyalist-olmayan çıkarların en kararlı savunucusu olarak davranma ve onların siyasal özgürlük mücadelesine verdikleri desteği harekete geçirme çağrısında bulunuyor. Birçok kişi, köylülerde bu stratejinin mümkün olup olmadığını soracaktır; zira Marksistler (denilir ki) köylüleri patates çuvalından başka bir şey olarak görmemiştir, çünkü köylülerin zihinsel kapasitelerini hor görmüşlerdir, onları toplumsal ilerlemenin *başlıca* engeli olarak görmüşlerdir vb.[77] Her ne kadar Marksist bakış açısıyla ilgili bu varsayımların hiçbir dayanağı olmasa da, Lenin burada bunun boşa çıkarılması için alışılmadık bir savunmaya geçiyor; çünkü bunların vazgeçilmesi gereken geçerli Sosyal-Demokrat şüpheler olduğunu düşünüyor. Bu şüpheler köylü *çıkarları* ve köylü *devrimci niteliğiyle* ilgilidir.

Lenin'in köylü çıkarları konusundaki görüşleri şu şekilde özetlenebilir: Modern ekonomik kalkınma, *bağımsız* küçük ölçekli üretim olasılığını sona erdiriyor. Bu kaçınılmazdır ve bu konuda yapabileceğimiz bir şey yoktur, bir şey yapmak da istemeyiz. Fakat

75. Lenin 1958-65, 4, s. 217.
76. Lenin 1958-65, 4, s. 223-4; Lenin, konuyla ilgili Kautsky'nin *Parlamentarizm*'inden bahsediyor –Plehanov, bir yerde, Kautsky'nin bu talebin modası geçmiş olduğunu göstermiş olduğunu yazıyor.
77. "Patates çuvalı" benzetmesini şurada tartışıyorum: Lih 2001a.

bağımsızlık kaybı üç farklı bağlamda gerçekleşebilir. Köylüler gibi küçük üreticiler için en iyi bağlam proleter sınıf yönetimi altındaki bir sosyalist toplum olacaktır. Bu durumda bağımsızlığı kaybetme süreci gönüllü olarak ve mağduriyet olmaksızın gerçekleşir. Süreç kapitalizm altında gerçekleştiğinde ise insanî maliyetler çok daha yüksektir: mülksüzleşme, yoksullaşma, yıkım. Ancak daha da kötüsü üçüncü bir olasılıktır: Köylüler, mutlakıyetçi düzen, köylü komününün dayattığı kısıtlamalar ve soylu toprak sahiplerine yapay ekonomik bağımlılık yüzünden el ve ayakları bağlıyken kapitalizmin saldırısına maruz kalmaktadır. Bu tür bir kısıtlamayı koruyarak –örneğin, köylünün kendisine tahsis edilmiş tarladan vazgeçmesine veya onu satmasına izin vermeyen köylü komününü korumak– saçma bir şeydir. Bu, kapitalizmi durdurmaz, ancak köylülerin kaynaklarını, *kendilerinin* en uygun gördükleri şekilde kullanmalarını durduracaktır. Tam tersine, Sosyal Demokrasi, tüm bu kısıtlamaların kaldırılmasını ve bunlar içinde en baskıcı olan kısıtlamayı, Çarlık mutlakıyetini kaldırmak için köylü desteğini almayı öne çıkarmalıdır

Lenin, sıra bu stratejiyi uygulamak için özel tedbirleri düzenlemeye geldiğinde biraz savunmacıdır, çünkü diğer Sosyal Demokratların gözünde veya kendi içinde (*in foro interno*), büyük ölçekli üretim aleyhine küçük ölçekli üretimi cesaretlendirici olarak görülmek istemez. Bu nedenle, bağımlılığın sona ermesi (ilerici) ile küçük ölçekli üretimi teşvik etmek (gerici) arasında ayrım yapar. Bireysel köylüler üzerindeki kısıtlamalara karşı düşmanlık, duruma dair standart bir liberal tanımlamayla büyük bir örtüşme anlamına gelmektedir. Lenin bu örtüşmenin epey farkındadır ve hatta o günlerde yazdığı başka bir makalesinde bunu gündeme getirir.[78] Bu noktada liberalizmle örtüşme siyasal özgürlükle çakışmaya biraz benzemektedir.

Bu hesaplamaların yanı sıra Lenin'in programında ahlakî bir boyut da var gibi görünüyor, çünkü diğer sosyal demokratlara seslenen "er ya da geç" tartışmasında bu versiyonu görüyoruz:

> Elbette, kapitalizmin gelişimi son tahlilde [serflikten kalan] bütün her şeyin ortadan kaldırılmasına "tamamen kendi başına, doğal yoldan" sebep olmuştur ve olacaktır. Fakat ilk önce, bu eskinin kalıntıları olağanüstü bir

78. "Reddettiğimiz Miras" başlıklı makale 1897 yılında yazılmıştır (1958-1965, 2, s. 505-50). Tam da liberallerle olan bu örtüşme için Lenin'e yapılan bir saldırı hakkında bkz. Kingston-Mann 1999.

> dayanıklılığa sahiptirler, öyle ki onların çabucak ortadan kaldırılmasına güvenilemez. İkincisi –ve bu asıl noktadır– bu "doğal yol", toprakla *olgusal olarak* (emek hizmetleri ve benzerleri sayesinde) bağlantılı olan ve toprak sahibine serflik yapan köylülerin ölmekte olmasından başka bir anlam ifade etmiyor. Bu şartlar altında Sosyal Demokratlar kendi programlarında bu sorunun üstünden sessizce geçemezler...
>
> Sosyal Demokratlar köylülerin açlık çekmelerinden ve açlıktan ölmelerden kaynaklanan tahribata kayıtsız seyirciler olamazlar. Açlıktan ölmekte olan köylülere mümkün olan en geniş yardımın gerekliliği konusunda Sosyal Demokratlar arasında iki görüş asla olamaz. Ve bu tür yardımların ancak devrimci önlemler alınmasıyla mümkün olduğunu onaylamayacak kimse var mıdır?[79]

Lenin'in bir nevi savunmacı anlayışla yanıtladığı diğer önyargı köylülerin *devrimci nitelikleri*yle ilgilidir. Lenin, okura, köylülerin "gelişme eksikliğinden ve karanlığından" haberdar olduğu ve şiddetli köylü patlamalarının, amaca yönelik devrimci mücadeleyle aynı olmadığı konusunda güvence verir. Elbette, Sosyal Demokratlar köylüye *bel bağlamazlar*. Ancak zaman değişmektedir ve köylülerdeki giderek artan amaca yönelikliği alkışlamazlar ve teşvik etmezlerse Sosyal Demokratlar dışlanmış olacaklardır. Burada, Lenin, köylülerde III. Napolyon gibi despotik rejimleri destekleme eğilimi ve onlara karşı savaşma eğilimi arasında ortaya çıkan çatışmayla ilgili klasik bir Marx paragrafına atıfta bulunur.[80]

Lenin'in 1899'da önermiş olduğu gerçek strateji pek de cesurca değildir: 1861'de köylülerin kurtuluşu sırasında alınan köylü arazilerinin bir kısmını geri verin ve köylülerin devrimci hareketi için "belki öyledir, belki öyle değildir" tutumunu kabul edin. Fakat Lenin'in *akıl yürütüşüne* ve hareket ettiği yöne baktığımızda, kariyeri boyunca köylü stratejisindeki sürekliliği kolayca göreceğiz. Burada vurgulamak gerekir ki, bu yenilikçi strateji, Erfurtçu ana ilkeleri yerine getirmenin bir yolunu ararken ortaya çıkmıştı. Bu argümanı desteklemek için birkaç yıl ilerisine geçelim ve Kautsky'nin "Rus Devriminin İtici Güçleri ve Beklentileri" başlıklı dikkat çekici 1906

---

79. Lenin 1958-1965, 4, s. 235, 233 (cümlelerin sırası değiştirildi). Hatıra kanıtlarına göre, Lenin kıtlık yardımına 1891 yılında karşı çıkmıştı. Burada bu çelişkiyi uzlaştırma yükünün altına giremem. 1891 yılında Lenin'in görüşlerinin bağlamına dair iyi bir tartışma için bkz. Ingerflom 1988.

80. Lenin'in 1958-1965, 4, s. 131-2. Marx'tan alıntı yapılan kitap: *18 Brumaire*. Marx'ın paragrafıyla ilgili bir tartışma için bkz. Lih 2001a.

makalesini inceleyelim.[81] Burada Erfurtçuluk'un otoriter sözcüsü Karl Kautsky yüzünü Rusya'ya çeviriyor ve 1893 tarihli *Parlamentarizm* kitabında ima edilen temel hegemonya stratejisini (daha önce savunduğum gibi) ortaya koyuyor. Yalnızca otokrasinin devrilmesi Rus köylüleri arasında ekonomik ilerlemeyi açığa çıkaracaktır; Rus burjuvazisinin devrimci önlemlerden çekinmesi için iyi bir nedeni vardır; proletarya, hakikî ve kalıcı ortak çıkarlar temelinde köylülüğe önderlik etmelidir. Gelecek devrim standart bir "burjuva devrimi" olmayacaktır, fakat kimin umurunda ki?

Özellikle çarpıcı olanı, Kautsky'nin Rus köylüsünün son yıllarda "iyi huylu, uyuşuk, düşüncesiz bir alışkanlığa sahip bir yaratık olmaktan çıkıp daha yeni ve daha iyi bir şey için çabalayan enerjik, huzursuz ve yorulmayan bir savaşçıya" dönüşümü hakkındaki değerlendirmesidir. Daha önce onu ezmekte olan baskılar, artık onu daha dik hale getirmektedir.

> Artık başkalarının kendisi için düşünmesine izin vermiyor –kendisi için düşünmeye, doğuştan gelen bütün zekâsını, bütün enerjisini, bütün pervasızlığını kullanmaya ve içine sürüklendiği olayların inanılmaz burgacında bütün önyargılarını boşa çıkarmaya mecbur ediyor."[82]

Lenin heyecan içindeydi. Kautsky'nin makalesini derhal Rusçaya çevirdi ve onun için şöyle başlayan bir önsöz kaleme aldı:

> İleri Rus işçileri, K. Kautsky'yi sadece devrimci Marksizm'in teorik öğretilerine esas oluşturan ve açıklayan değil, Rus devriminin karmaşık ve kafa karıştırıcı sorunlarına dair olguların ciddî bir tahlili ve gerçek bilgisi temelinde onu uygulayan *kendi* yazarları olarak da uzun zamandır tanırlar.

Lenin, Kautsky'nin argümanını tam bir doğrulama olarak görmüştü. "Burjuvazinin güvenilmezliğine rağmen proletarya ve köylülük tarafından gerçekleştirilen bir burjuva devrimi –Bolşevik taktiklerin bu temel önerisi Kautsky tarafından tamamen doğrulanmaktadır."[83]

Sosyal Demokrasi'deki yeni sesler hakkındaki 1899 eleştirisinde Lenin kendisini işçilere, karşıtlarından daha fazla güvenir halde sunmaktaydı. Diğer Sosyal Demokratlarla yaptığı köylülerle ilgili

81. Kautsky 1906. Kautsky'nin makalesini Rusçaya hem Lenin hem Troçki çevirmiştir; Troçki'nin çevirisi şurada bulunabilir: Troçki 1993. Kautsky'nin makalesinin İngilizce çevirisi şurada bulunabilir: Harding 1983, s. 356-72.
82. Kautsky 1906, s. 330.
83. Lenin'in 1958-1965, 4, s. 221, 225.

tartışmalarda da, Lenin (Kautsky ile birlikte) kendisini köylülere daha fazla güvenir halde gösteriyor. Lenin'in iddiası şöyle: Köylüler giderek daha bağımsız ve daha amaca yönelik hale gelecekler, çıkarlarını daha iyi anlıyor olacaklar ve çıkarlarını gerçekleştirmenin mantıklı yolunun Sosyal-Demokrat proletaryanın önderliği altındaki devrimci mücadele olduğunu öğrenecekler. Lenin köylülerle ilgili iddiasını, işçilerle birlikte olmamaktan başka şekilde ele alıyor. İşçiler cevap vermezse, Sosyal Demokrasi ölüdür. Köylüler cevap vermezlerse, pekâlâ, bu da çok kötüdür, ama hayat ve mücadele devam eder. Yine de, Lenin o sıralarda da şimdi de birçoklarına gerçekçi olmayan iyimserlik gibi gelecek şekilde köylülüğe umut bağlamıştı. *NY?*'de sözüm ona işçiler hakkındaki endişeleri tartışırken, bu gerçeği akılda tutmalıyız.

Yürüyüşümüzü, Lenin'in 1894'te kariyerinin başlangıcından 1899'daki Sibirya sürgününün sonuna kadar kaleme aldığı programa dair yazılarıyla sona erdirdik. Kariyerinde yeni bir aşamaya hazırlanmak üzere yurtdışına çıkarken ondan ayrılmış oluyoruz. Okur bazen yolculuğumuzun biraz monoton olduğunu hissedebilir. Aslında öyle olmasını da umarım, çünkü ana noktalarımdan birisi, Lenin'in Erfurtçu bakış açısını sunarken sergilediği alışılagelmedik düzenliliktir. Süreklilik, 1894 ve 1899'da hem Kautsky'den ("Sosyal Demokrasi, sosyalizm ile işçi hareketinin mezcedilmesidir") hem Liebknecht'ten ("Studieren, Propagandieren, Organisieren") yaptığı alıntılarıyla güzelce simgelenir.

Sunumları, polemik bağlamındaki vurguya göre değişir. Lenin, izleyicilerinin kendisiyle aynı görüşte olduğuna inandığı yerde konuyu geçiştirir ve izleyicisinin inandırıcı olması gerektiğini düşündüğü noktalara yoğunlaşır. Ancak Erfurtçu bir yapılacak işler listesinin tamamı neredeyse her zaman yer alır. Bakış açısını destekleyen anlatı –Avrupa işçi partilerinin *Erfurt Programı* tarafından yorumlandığı haliyle ilham verici hikâyesi– genellikle delil olarak gösterilir. Lenin, 1899'daki protesto yazılarında olduğu gibi, çekirdek Sosyal-Demokratik değerlerin saldırı altında olduğunu hissederse, bu anlatı tutkulu ayrıntılarla yüzeye çıkar.

1890'lar, Rus toplumu için ve özellikle işçi hareketi için büyük değişim dönemiydi ve Lenin'in söylemi bu değişiklikleri yansıtmaktadır. Çoğunlukla gelişmeler sadece Lenin'in Erfurtçu inancını güçlendirmekteydi. Olaylar da Erfurtçu senaryoya göre gelişiyor gibi görünür. 1890'lı yıllarda işçiler militan protesto gösterilerini

sahneye koymaya başladı, Sosyal-Demokratik önderliği kabul etmeye başladı ve hükümeti taviz vermeye zorladı. Sosyal Demokratların kendileri zayıf ve örgütsüzdü, dolayısıyla bu başarı sadece geniş ve güçlü bir sosyal gücü doğru şekilde belirledikleri anlamına gelebilirdi. 1898'de mezcetme, en azından düşünsel planda bir Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi kurulmasıyla dev bir adım atmıştı. Lenin'in ileriye atılan bu adımla bir ilgisi yoktu; ancak bu durum, bütün ülkelerde sınıf mücadelesinin en üst biçimi olarak bağımsız bir işçi partisine yönelimi öngören mezcetme anlatısının evrenselliğine olan güvenini artırmış olmalıydı.

Doğrudur, Lenin 1899'da ortaya çıkan Sosyal-Demokrat sesler karşısında şaşırmış ve şoke olmuştu. Sosyal-Demokrat saflardaki bu şüphecilik, tahmin etmediği bir şeydi. İlk tepkisi kendi Erfurtçu temel değerlerini tekrar gündeme getirmekti. İkinci veya üçüncü tepkisi de farklı olmadı. 1899'da Lenin daha sonra *NY?*'de savunacağı politik önerilerin bazılarını ortaya koymaya başladı. Bu önerilere sonraki bölümlerde daha ayrıntılı olarak bakacağız. Burada, yalnızca önerilerin Erfurtçuluk terimleriyle sunulduğunu ve savunulduğunu kaydetmiş olalım.

Neden *NY?*'yi okuyoruz? Çoğu insan için kuşkusuz kitabın ilgilendiği şey, savunduğu politikalar değil, önerileri haklı çıkarmakta kullanılan fikirlerin genel çerçevesidir, çünkü *NY?*'den beklenen Lenin'in daha sonra çok farklı durumlara uyguladığı temel değerler hakkında bize bir şeyler anlatmasıdır. Fakat durum buysa, işimiz tamamlanmış demektir. Çünkü Lenin, 1899 sonları ile 1901 yılları arasında yeni bir temel değer geliştirmiyor. *NY?* incelemesi, zaten bilmediğimiz bu değerler hakkında bize hiçbir şey anlatmıyor.

Bununla birlikte, *NY?*'nin somut politikaları ve polemikleri için arka plan bağlamını vermeye devam edeceğiz. Bu bağlam, *NY?*'yi tarihsel bir belge olarak, yani Rus Sosyal Demokrasisinin hayatında bir olay olarak anlamak için gereklidir. Ayrıca okurların *NY?*'nin Erfurtçu özünü görmesini engelleyen yanlış anlamaları da ortadan kaldırmak gerekiyor. Ve şimdi, dikkatimizi Rus Sosyal Demokrasisi hikâyesindeki belli bir zaman dilimi üzerinde yoğunlaştırıyoruz: *İskra*'nın sosyalizm ile Rus işçi hareketi arasındaki mezcoluşu tamamlama konusundaki çabası.

Bölüm Üç

İskra Dönemi

Lenin'in görüşüne göre, 1890'lar Rusya'sındaki en büyük tarihsel olgu, gerçek Rus Sosyal Demokrasisi için gerekli tüm unsurların ortaya çıkmış olmasıydı. Bir tarafta militan bir işçi hareketi büyümekteydi ve diğer tarafta sosyalistler nihayet mezcetmenin gerekliliğini anlamışlardı. Her ikisi hâlihazırda birlikte çalışıyorlardı ve her iki ortağın hâlâ rüşeym halde olduğu göz önüne alındığında, ikisi de şaşırtıcı başarılar elde etmekteydi. Çarlık hükümetini, daha önce bağımsız olarak hareket etmiş hiçbir Rus sosyal grubunun yapamadığı şekilde, son derece görünür bir yasama imtiyazı (2 Haziran 1897'deki çalışma saatleri yasası) vermeye zorlamışlardı –evet, zorlamışlardı. Bu doğal ortakların her ikisi de, kendi gerekçeleriyle, yakın temas için özlem duyuyordu. Mezcetmenin en yüksek biçimi, bağımsız, sınıf temelli, ülke çapında bir siyasal partiydi. Pek çok kişi böyle bir partinin Çarlık koşullarında imkânsız olduğunu farz etmekteydi –ancak 1898'de Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin temelleri atılmıştı.

Şüphesiz, diye düşünmekteydi Lenin, yalnızca görmeyen gözleri olanlar, Avrupa Sosyal Demokrasisinin geleneksel belgelerinde ortaya konulan mezcetme senaryosunun Rusya'daki olayların gidişatıyla tekrar teyit edildiğini inkâr edebilirler. Yakın dönemde Rusya Sosyal Demokratlarının merkezî görevi açıktı: Mezcetmeyi tamamlamak, fikrî plandaki Sosyal-Demokrat Parti'yi ete kemiğe büründürmek ve tüm enerjileri Rusya'ya politik özgürlük getirme

tarihsel görevini yerine getirme yönüne çevirmek. Bunun somut anlamı, üçlü popüler formülasyon, yani örgütlenme, program, taktik olarak özetlenebilir. Örgütlenme: Gerçek koordinasyonu mümkün kılmak üzere yerel örgütlenmeler tarafından yeterince meşruiyet tanınacak işlevsel ulusal parti kurumları yaratın. Program: Kesin bir Sosyal-Demokratik program benimseyin ve Sosyal Demokrasinin neyle ilgili olduğuna dair yaygın yanlış anlamaları eleştirerek bu programın yolunu temizleyin. Taktik: işçi hareketini demokrasi için ön cephe savaşçısı olarak ortaya koyarak, otokrasiye karşı toplum çapında saldırıyı canlandırmaya devam edin.

Tüm bu görevlerin aracı ise yeraltı gazetesi *İskra* olmalıydı. Bu olağanüstü yayının ilk sayısı Aralık 1900'da yurtdışında yayınlandı ve 1902 başlarında *NY?*'nin tamamlandığı sırada on beş sayısı dolaşıma çıkmıştı. *NY?*, *İskra*-cılığın bir manifestosuydu (gerçi, göreceğimiz üzere *İskra*'nın bakış açısının her yönüyle bir ifadesi değildi). *NY?*'nin olumlu hedefi, biraz önce bahsedilen üç görevin yerine getirilmesi için *İskra* planının ayrıntılarını ortaya koymaktı. Polemik bakımdan amacı ise, *İskra*'nın ilk yedi veya daha fazla sayısına tepki olarak 1901 sonbaharında ortaya çıkan *İskra*'ya yönelik çeşitli eleştirilere karşı savaşmaktı. *İskra*'nın bütünüyle ne olduğuna dair daha somut bir fikre sahip oldukça, *NY?* dünyasına girmek bizim için daha kolay oluyor.

Tipik bir *İskra* nüshasının sayfa düzeni bugün hiçbir gazetecilik ödülü kazanamaz. İlk sayfada gazete başlığı, büyük harflerle "*İskra*" olarak yazılmaktaydı. Sol tarafta "Dünyanın proleterleri birleşin!" Sağ tarafta ise gazetenin isminin bir açıklaması vardı (*İskra*, "kıvılcım" demektir): "Küçük bir kıvılcım bir yangın başlatabilir! ... Dekabristler'in Puşkin'e cevabı" (üç nokta orijinalinde var). Böylece, gazete başlığı sol taraftaki Sosyal Demokrasi ile sağ taraftaki Rus devrimci geleneğini birleştiriyordu (Dekabristler [Aralıkçılar], 1824'te Çarlığı devirmeye çalışan aristokrat isyancılardı).

Gazete başlığının hemen altında tarih ve yayın numarası vardı. *İskra* örneğinde tarih, belki de sadece bilgilendirici olmanın ötesinde bir anlam taşıyordu, çünkü prestijinin bir kısmı, sayılarının sıklığı ve düzenliliğinden kaynaklanıyordu. Her ne kadar *İskra* kendi hedeflerine bu derece başarı ölçütüyle ulaşmamış olsa da, öteki Rus yeraltı gazetelerinin hepsini gölgede bırakmaktaydı.

İskra'nın her sayfası küçük puntolu üç sütundan oluşuyordu. Her sayısı dört ila sekiz sayfa içerirdi ve her sayfası 42'ye 46 santimetre

boyutundaydı. İki sütunluk bir makale Lenin'in toplu eserlerinde yer aldığında yaklaşık altı sayfa tutar. Bu oranla, *İskra*'nın ilk on beş sayısı kitap halinde basılırsa, 774 sayfa olacaktı. (Lenin'in yayın kurulunda yer aldığı sırada çıkan yaklaşık 51 sayı 2.700 sayfa olacak ve toplam olarak 112 sayısı –*İskra*'nın yayını 1905 sonunda durduruldu– 6.000 sayfa olacaktı.)

Gazetede yayın kurulunun kimlik bilgileri yer almıyordu. Makaleler çok ender olarak imzalı çıkardı. Sonunda yazışmalar için bir Alman posta kutusu adresi bulunurdu. Bu çekingenlik, esas olarak *konspiratsiya*'nın [yeraltı gizliliği] dikkate alınmış olmasındandı, fakat aynı zamanda *İskra*'nın tek bir sesle konuştuğu izlenimini de güçlendirmekteydi. 1903'te yapılan İkinci Kongre'de, yayın kurulu üyeleri birbirlerinin gırtlağına sarıldığı zaman birçok parti üyesi hayrete düşmüştü, çünkü *İskra* grubunu, ekip çalışmasının ve ortak bakış açısının bir modeli olarak düşünmeye çok alışmışlardı.

İskra sütunlarının sıkıcı biçimi, ufak boyutlu puntoyla örtüşüyordu. Gazetecilik yapılıyordu, ama yoğundu, okuması zordu ve herkesin kaldırabileceği bir şey değildi veya okumayı yeni öğrenenlere hitap etmiyordu. O sıralar ve şimdi bu sıkıcı biçimi hakkında iki görüş var. Birincisi, işçiler aşağılanmaktaydı; çünkü açıkça onlar için bir anlam ifade etmiyordu, bunun yerine devrimci entelektüeller için yayınlanıyordu. Diğer görüş ise, bu tarzın işçilere iltifat olduğunu söylüyor. Onları küçümsemiyor, konuları aşırı basitleştirmiyor veya entelektüelleri derinden ilgilendiren soruları da gizlemiyordu. İşçilerin en üst katmanları ona tamamen denk düşüyordu ve orta katmanların ise şevki kırılmıyor, teşvik ediliyordu.

Birinci ve ikinci sayfayı dolduran baş makaleler, diğer devrimcilere karşı polemik ya da Çarlık hükümetinin mevcut saldırılarına dair suçlamalar içeriğindeydi. Kalan sayfalarda, *İskra* muhabirleri, yani şu ya da bu istismarı veya grevi veya protestoyu tasvir ederek yazanlar tarafından katkıda bulunulan düzenli bölümler oluyordu. Birinci bölüm "Toplumsal Yaşamımızdan" idi. Burada, okur hükümet ile toplum arasındaki savaşın –sadece işçilerin değil, tüm toplumun süregelen değerlendirmesini bulurdu. Bir sonraki bölüm "İşçi Hareketinin Günlüğü ve Fabrikalardan ve Atölyelerden Mektuplar" idi. "Toplumsal Yaşamımızdan" bölümüne kasıtlı olarak fazla yer ayrılmaktaydı. *İskra*'nın amacı, ufukları tek tek kapitalistlerle olan yerel çatışmaların ötesine taşıyarak, tüm Çarlık

zulümlerini ve aynı zamanda Rus toplumunu bir bütün olarak içine çeken direnişi kapsayacak şekilde genişletmekti.

Diğer iki düzenli bölüm "Dış Ülkeler Araştırması" ve "Partiden" bölümleriydi. "Dış Ülkeler Araştırması" bölümü neredeyse tamamen Avrupa Sosyal Demokrasi içerisindeki gelişmelere ayrılmıştı: parti kongreleri, ideolojik anlaşmazlıklar, seçim başarıları. "Partiden" bölümünde, yerel komitelerin belgeleri ve bildirileriyle birlikte *İskra*'nın yorumları yer alıyordu.

Bu ilk on beş sayıdan, gayretli Rus okur –"ileri işçi", Sosyal-Demokrat *praktik* veya polis memuru hangi mesajları alacaktı? Her şeyden önce siyasal özgürlüğün önceliğini. Birinci sayı siyasal özgürlüğün "işçi sınıfı için canlı bir varlık olarak hava kadar yaşamsal önemi" olduğunu ilan etmişti.[1] Yaklaşık bir yıl sonra, işçilerin yeni bayrağı, daha önceki Rus devrimcilerinin programıyla karşılaştırılmaktaydı:

> "Toprak ve Özgürlük", 1870'lerin sosyalist entelektüellerinin bayrağı üzerine yazılmıştı. "Sosyalizm uğruna savaşmak için siyasal özgürlük" –işte bu, işçilerin nihayetinde Çarlığa karşı ortak demokratik mücadelede altında yer alacakları bayraktır.[2]

Dolayısıyla siyasal özgürlük, o an için, ön koltuktaydı, sosyalizm ise arka koltukta. *İskra*'da sosyalist toplumun çekiciliği, ortak mülkiyetin gerekliliği, artı-değerin anlamı veya hatta kapitalist patronların kötülüğü hakkında makaleler bulmak zor olacaktır. Sosyalizm için propaganda yapmak *İskra*'nın görevi değildi. *İskra* devrimci bir gazeteydi ve bu yüzden siyasal özgürlük elde etmek için Çarlığın devrilmesini anlatıyordu.

Şöyle bir gözlemi engellemek mümkün değil: Efsanevî statüsüne rağmen, *İskra*'nın tartışmalarının birçoğu Sovyet döneminde skandal olarak görülebilecek türdendi. Gericilere göre, diye ilan eder *İskra*, burjuva bir ülkede özgür basın bir dolandırıcılıktır, çünkü zengin kapitalistler onu tahrif eder ve işçileri kandırmak için kullanır. (Şimdi, aynı argümanı yirmi ya da otuz yıl sonra kim kullanabilir ki?) Bu gericiler, özgür basının burjuva yalanlarına karşı savaşmaya fırsat tanıyarak kendi panzehirini sağladığını unuturlar.[3]

---

1. *İskra*, Sayı 1 (Aralık1900) (Uluslararası Sosyal Demokrasinin başarıları) "ışık ve hava" metaforunun geri planı için bkz. Bölüm Bir.
2. *İskra*, Sayı 11 (20 Kasım 1901).
3. *İskra*, Sayı 8 (10 Eylül 1901).

Siyasal özgürlük savaşı hızla zirveye yaklaşıyordu – *İskra* bu mesaja her sayfada her sütunda yer vermekteydi. "Otokrasi son dakikalarını yaşıyor ve bu büyük, ölmekte olan ve hızla dağılmakta olan cesedin baskısı her yerde –sanayi merkezlerinde ve uyuşuk köylerde– hissediliyor.[4] Rus toplumunun tüm kesimleri, biçimsiz canavara öfkeleniyor ve hepsi Rus ilerlemesindeki bu engeli yok etmek istiyordu.

"Toplumsal Yaşamımızdan" başlıklı bölüm hükümetten memnuniyetsizliğin neredeyse her yerde ortaya çıktığını gündeme getiriyordu. Her yerde protestolar patlak vermekteydi. Bir sayısında, bu bölümde Petersburg, Moskova, Saratov, Vilna ve Kostroma'dan gelen raporlar yer alıyordu.[5] Protesto, yalnızca işçiler ve köylüler değil, aynı zamanda kentsel küçük burjuvazi, (siyasal özgürlük savaşının halkın gerçek aydınlanması için mücadele olduğunu söyleyen) okul öğretmenleri gibi toplumun tüm katmanlarında bulunabilirdi; istatistikçiler, *zemstvo* aktivistleri ve hatta birkaç asil arazi sahiplerinden gelen seslerde. Bu tabakaların *İskra*'nın davasına sempati duyması, el altından verilen ve *İskra*'da basılan gizli belgelerle çarpıcı biçimde gösterilmekteydi. Tüm milliyetler silahlanmışlardı. "Rusya devletinin her etnik grubunda bir işçi hareketi büyüyor ve Sosyal-Demokratik Hareket olmak için çaba sarf ederek güçleniyor". *İskra* şöyle telkinde bulunuyordu: Özgürlük bölünmezdir ve Çar'ın Ruslaştırma politikaları, "Rus halkının giderek genişleyen tabakalarını 'Yaşasın özgür Finlandiya! Yaşasın özgür Rusya!' sloganları altında birleştirmeye zorluyor".[6]

"İşçi Hareketinin Günlüğü" bölümünde giderek daha militanlaşan bir proletaryaya denk düşen bir tablo çizilmekteydi. "Ivanovo-Voznezensk'ten, [ekonomik] krizin neden olduğu yoksulluğun büyümesinin etkili olduğunu gösteren bir dizi küçük fabrika protestosu haberini alıyoruz, bunda yerel Sosyal Demokratlar tarafından yürütülen ajitasyonun da etkisi var."[7] İşçiler, hazır ve istekli olmanın da ötesine geçmişlerdir –baş makalelerden birisinde söylendiği üzere "[Sosyal-Demokrat] önderliğin kılavuzluğunu beklemeksizin, proletarya kendini savaşa atmaktadır."[8]

4. *İskra*, Sayı 7 (Ağustos 1901).
5. *İskra*, Sayı 6 (Temmuz 1901).
6. *İskra*, Sayı 1 (Aralık 1900).
7. *İskra*, Sayı 6 (Temmuz 1901).
8. *İskra*, Sayı 3 (Nisan 1901).

Gazetenin diğer bölümleri de bu resme katkıda bulunmaktaydı. "Dış Ülkeler Araştırması"na göre, Avrupa'daki güçlü ve gelişmekte olan Sosyal-Demokrat hareket, Rusya'daki gelişmelere en derin ilgiyi gösteriyordu ve devrimci mücadelesine de en derin sempatiyi besliyordu. Rus Partisi içindeki akım, "Partiden" bölümünde tartışılan belgelerde gösterildiği gibi, geçmişin "ekonomist" safsatalarına karşı güçlü şekilde ivme kazanıyordu. Daha da fazlasıyla baş makalelerde daha kapsamlı yapılan polemiklerde, genellikle bu izlenimi vermeye çalışıyorlardı (bunun istisnası, *İskra* ile siyasal göçmen dergisi *Raboçeye delo* arasında patlak veren savaştı, bunu ayrıntısıyla Bölüm Beş'te ele alacağız).

Şimdiye dek *İskra*'nın sayılarını peş peşe kimlerin hazırladığına dair bir şey söylemedim, çünkü *İskra*'nın ilk okurlarının bile bu konuda ne kadar az şey bildiklerini ima etmek istedim. Şimdi bu bilgiyi vermenin zamanı geldi. *İskra*'nın yayın kurulu, 1880'lerde Rusya Sosyal Demokrasisini kuran siyasal göçmen [*émigré*] yaşlı-nüfuzlu adamlar (Plehanov, Akselrod ve Zasuliç) ile 1890'lı yıllarda Rusya'da doğrudan örgütlenme ve yayın faaliyetlerine katılan –ve ilk ikisinin Sibirya sürgünü henüz sona ermiş olan– genç *praktiki* (Vladimir Ulyanov [Lenin], Yuliy Martov ve Aleksandr Potresov) arasında bir koalisyon olarak kuruldu. 1900'de neredeyse başarısızlıkla sonuçlanacak çeşitli görüşmeler sonrasında (Lenin'den elde ettiğimiz az sayıdaki kişisel belgeden birinde "Kıvılcım, neredeyse söndürülecekti" diyen dokunaklı bir tanım vardır), uygulanabilir bir yayın rutini oluşturuldu. Başlıca yazar katılımcıları Plehanov, Martov ve Lenin'di. Lenin'in ve eşi Nadyejda Krupskaya'nın özverileri olmadan, iddialı projenin defalarca gündemden düşmüş olabileceğini söylemek hakkaniyet gereğidir.

Gazete önce Zürih'te, daha sonra Londra'da basıldı ve çeşitli kaçak yollardan Rusya'ya sokuldu. *İskra*'nın gizeminin bir kısmı, iki parçalı bavullardan, sahte pasaportlardan, gizli mürekkepten, yürek parçalayıcı başarısızlıklardan ve *İskra*'nın dağıtımının bir parçası olan neşeli başarılardan kaynaklanmaktaydı. Almanya'daki anti-sosyalist yasalar sırasında yayınlanan *Sozialdemokrat*'ın "kızıl postası" gibi, *İskra* da sadece mevcudiyetiyle bile Çarlık hükümetine nanik yapmaktaydı.[9]

9. Çeşitli kaçakçılık yöntemlerinin tasvirlerine dair İngilizcede yayınlanan anılar için bkz. Piatnisky 1925.

Dediğim gibi, *NY?* tamamlandığı sırada on beş sayı çıkmıştı. 1903 yılının Ağustos ayındaki Partinin İkinci Kongresi, *İskra*'nın zaferi ve yenilgisiydi, çünkü gazetenin başlıca amaçlarından biri etkin bir parti kongresiydi ve çünkü *İskra* artık partinin resmî organı ilan edilmişti; yenilgiydi, çünkü yayın kurulu karşılıklı suçlamalarla ayrı düşmüştü. İkinci Kongreden sonra her zaman yayın kurulu dışında ve ona düşman olan bir ya da birden fazla tanınmış parti şahsiyeti oldu. İkinci Kongrenin ardından çıkan ilk birkaç sayı için, yayın kurulunu yalnızca Lenin ve Plehanov oluşturuyordu. 1903 sonbaharında 52. sayıdan itibaren Lenin kuruldan çıktı ve bunun üzerine kısa süre sonra öteki herkes (Akselrod, Zasuliç, Martov ve Potresov) geri döndü, gerçi birliktelik kırılgan olmayı sürdürdü. *İskra*, Ekim 1905'teki 112. sayısına kadar az ya da çok Menşevik hizbin bir organı olarak devam etti. Bu Tefsirde geçen "*İskra* dönemi" terimi, ilk yayın kurulunun Aralık 1900'den Ağustos 1903'e kadar olan dönemine atıfta bulunuyor.[10]

İskra'nın uzun ciddî makaleler, kitap incelemeleri ve benzerlerini içeren bir kardeş dergisi *Zarya* [*Şafak*] vardı. *Zarya*, *İskra* yayın kurulunun katkılarına ek olarak (diğerlerinin yanı sıra) Kautsky, David Ryazanov (gelecekteki Marx akademisyeni), Parvus ve genç filozof Lyubov Akselrod'dan makaleler basmaktaydı. İkisi *NY?*'nin tamamlanmasından önce ve sonuncusu 1902'de olmak üzere üç sayısı çıktı (birisi Aralık 1901'de Sayı 2-3 olarak çıkmıştı.) *Zarya*, Plehanov'un revizyonizmi parçalara ayırması için bir fırsattı. Lenin, *Zarya*'ya da makaleler yazdı; ancak asıl ilgi alanı *İskra* ve onun pratik kaygılarıydı.

Karl Kautsky, gözden düşene dek, *İskra* girişimini doğrudan destekledi. *Zarya*'ya (değerli ve gözden kaçan) otobiyografik bir makale ve *İskra*'ya (Lenin'in Devrim'den sonra hâlâ onay vererek alıntı yaptığı) klasikleşen "Slavlar ve Devrim" başlıklı bir makale yazarak katkıda bulundu. Ayrıca *İskra* ve *Raboçeye delo* arasındaki ihtilaflardan birinde *İskra*'nın tarafını tutarak müdahale etti. *İskra* yayın kurulu dağıldığında, Kautsky kendi görüşünü şevkle dile getirmekte pek tereddüt göstermedi. Kısacası, Kautsky Erfurtçuluk yanlısını gördüğünde hemen tanırdı.[11]

---

10. Bu Tefsirin Bölüm Dokuz'u, eski *İskra* meslektaşlarının 1903-4 arasında birbirlerini hedefledikleri polemiklere ayrılmıştır.
11. Kautsky'nin Ruslarla ilişkisi için bkz. Donald 1993 and Weill 1977.

Rusya'daki artan devrimci heyecanı tanımlarken *İskra* bunu uydurmuyordu. 1900-3 yılları gerçekten büyümekte olan devrimci fırtınanın atmosferiyle kuşatılmıştı –fırtına 1905'te patlayacaktı. *İskra*-cılığın anlamı bu atmosferden ayrı ele alınamaz. Bunu akılda tutmaya yardımcı olmak için, 1904'ten iki belgeyi kanıt olarak göstereceğim, her ikisi de Rusya'daki gelişmeleri yabancı izleyicilere açıklamak için kaleme alınmışlar ve bu nedenle en çok bizim amaçlarımıza denk düşüyorlar. Birincisi Amerika'da tarihçi ve liberal parti lideri Pavel Miliukov tarafından verilen bir dizi konferansa dayanıyordu, diğeri Lenin ve yakın arkadaşlarının Ağustos 1904'te Amsterdam'da uluslararası Sosyal-Demokrat kongredeki delegelere Bolşevik görüşünü sunmak için hazırladıkları küçük bir kitaptı. Her ikisi birlikte ele alındığında günümüzdeki okurlara *İskra*'nın anlamını kavratmakta yardımcı olacaklar.

DÜNYANIN DİĞER UCUNDAN BİR GÖRÜŞ: PAVEL MİLİUKOV

Miliukov, günümüzde çokça görmediğimiz bir tipti: liberal bir devrimci. Sosyal Demokratlar gibi, o da siyasal özgürlüğü elde etmek için otokrasiyi devirmeyi istiyordu. Ama Sosyal Demokratların aksine, siyasal özgürlüğü az ya da çok kendi iyiliği için istiyordu. Çarlık hükümetiyle çeşitli sorunlar yaşadıktan sonra, 1903'te yurtdışına uzun bir yolculuğa çıktı ve o yılın yazında Amerika'da bir dizi konferans verdi (kendisi tarafından İngilizce yazılmıştı –dilsel bakımdan mucizevî bir yetenekti). Bu dersin amacı, Rus tarihinin kapsamlı bir yorumunu yapmak ve Rusya'daki devrimci durumun ciddiyeti konusunda Amerikalıları aydınlatmaktı. Önce Londra'ya gitti, orada muhtemelen *NY?*'nin yazarı olduğu için Lenin'le görüştü ve onu yıllar sonra söylediği üzere "inatçı bir tartışmacı ve yavaş düşünen bir bilim insanı" olarak değerlendirdi, sonra tekrar Amerika'ya döndü ve derslerini yayınlanmak üzere gözden geçirdi.[12] Harvard'daki Rus devrimci broşürlerinin büyük bir koleksiyonu ışığında özellikle Sosyalist geleneğe ilişkin bölüm yeniden yazıldı.[13] Kitabının son sayfalarında Miliukov'un Ocak 1905'te Kanlı Pazar günü bir katliam düzenlendiğine ve devrimin ciddî şekilde başladığına dair Rusya'dan gelen heyecan verici haberler aldığını görüyoruz.

12. Lenin tasviri şurada yer alıyor: Miliukov 1922, s. 48.
13. Miliukov'un geçmişi ve özellikle bu kitabın yazarlığı için bkz. Stockdale 1996.

İnanıyorum ki, bugün de *Russia and Its Crisis / Rusya ve Krizi*, *İskra* girişiminin tarihsel arka planına dair herhangi bir dilde yazılmış en iyi giriş olmaya devam ediyor. Kitapta *İskra*'nın kendisiyle ilgili çok şey yok. Kitap, eşsiz bir kaynaktır, çünkü Miliukov bir tarihçinin tarafsızlığı ile Rusya'yı devrime sürükleyen güçlere gösterdiği yoğun ilgiyi birleştirmişti ve bunlardan biri de *İskra*'ydı. Miliukov'un çalışması, bize *İskra* bağlamının üç temel bileşenini sağlıyor: 1900'de anlaşıldığı haliyle Rus sosyalist geleneği, sosyalist politik strateji için Avrupa bağlamı ve Rusya'daki devrimci kriz.[14]

Miliukov, *İskra*'yı küçümseyici, ama esas olarak sempatik bir gözle değerlendirmekteydi, çünkü Sosyal-Demokrat rakipleri karşısında zafer kazanan bir siyasal özgürlük savunucusu görmekten memnundu. Amerikalı izleyicilerine *İskra*'yı haklı tarafta bir gazete olarak sunar. Lenin'den ya da daha genç Sosyal-Demokrat liderlerden hiç bahsetmez. Bununla birlikte, onun *NY?*'yi okumuş olduğundan ve aslında buna dair yeraltı liberal dergisi *Osvobojdeniye*'ye kapsamlı bir inceleme yazdığından oldukça eminim. Bu bölüme yaptığım bir Ek'te, bu imzasız incelemenin metnini veriyorum ve bunu neden Miliukov'a atfettiğimin nedenlerimi sıralıyorum.

Miliukov'un kitabı Çarlık Rusya'sında "siyasal özgürlüğün yokluğu"nun ne anlama geldiğini gözler önüne sergiliyor. Bu tür açıklamalar okurken büyük ihtimalle şöyle söylenir: Çarlığın kötü olduğunu düşünüyorsun –Çarlığın yerine neyin geçtiğini görene kadar bekle. Ve bu geçerli bir tepkidir. Fakat kendimizi 20. yüzyılın acımasız ironilerinden soyutlayalım ve Çarlık Rusya'sına bir liberal ve vatansever olarak bakalım.

Miliukov, "siyasal suçları gözlemlemek, keşfetmek ve cezalandırmak özel görevleri bulunan çok sayıda kurum ve kişiye" dikkat çekiyor.[15] Gizli polis muhbirleri her yerdedir, yalnızca devrimci ve Sosyal-Demokrat örgütlerde değil, aynı zamanda kendi eğitimini kendi veren özel çevrelerde ve hatta okul çocukları arasında bulunmaktadır. "Temizlik görevlilerine" –apartman binalarına yerleştirilen kapıcı tipi şahıslara– özel konutlarda zorla casusluk yaptırılır. Adlî kontroller neredeyse yoktur; öngörülen resmî işlemler ise ancak "yasallaştırılmış keyfiliktir".[16] Kıyaslama yapıldığında Nero'nun Roma'sı sönük kalır.

14. Miliukov 1962.
15. Miliukov 1962, s. 144.
16. Miliukov 1962, s. 147.

Her Rus vatandaşı, dahili bir pasaport taşımalı ve bu pasaport her zaman "kapıcılara" gösterilmelidir. "Pasaportunuzu göstermeden ister arkadaşınızda, ister akrabanızda bir gece bile geçirmenize izin verilmez, aksi takdirde ev sahibiniz veya toprak sahibiniz 250 dolara kadar para cezasına çarptırılabilir".[17] Bu zorunluluk herkes için geçerlidir, güvenilmez olarak mimlenen insanlar ise hareket sınırlamalarıyla birlikte çeşitli şekillerde özel "gözetim" altında tutulurlar. Polis, sıkı bir gözetim altında olan herhangi birinin ikametgâhına girebilir –gerçi Miliukov alaycı şekilde, "bu son küstahlığa özel olarak içerlememeklazımdır, her ne kadar yasal olmasa da böylesi Rus yurttaşlarının genel durumudur" diyor.[18] Mevcut devrimci krizin boyutları, gözetim altında olan insan sayısının patlamasıyla gösteriliyor: 1880'de 2.873 kişi yurtiçi sürgündeydi, 1901'de yalnızca Rus vilayetlerinden yaklaşık 16.000 kişi sürgüne gönderildi.

Toplantı yapma hakkı yoktur, öyle ki sokaktaki herhangi bir kalabalık ya da herhangi bir özel topluluk yasadışı sayılmaktadır. "Bu durum, sokaklarda kalabalıklaşmanın hem hükümet hem de devrimciler tarafından neden devrimci bir eylem aracı olarak görüldüğünü açıklayabilir".[19] Profesörler, kendi öğrencilerini pedagojik meseleleri tartışmak için evlerine davet etmek istediklerinde, bu hakkı kullanmak için dilekçe vermelidirler.

Herkese açık bir ders vermek mi istersiniz? Konuya ilişkin yetkili makamları bilgilendirmeniz ve bazen metni sunmanız gerekir. Bazen, bir devlet görevlisi, metnin değişmediğini kontrol etmek için kendini gösterir. Taşrada köylüler ve işçiler için bir konferans vermek isterseniz izin almanız daha da zordur. Alt sınıflar için kullanılan kütüphaneler de sıkı kontrol altındadır. "Bu nedenle, okumak için iki resmî katalog vardır: genel kütüphaneler için yasak olan kitaplar ve halk kütüphaneleri için izin verilen kitaplar."[20]

Hükümet, muhtelif sansür yöntemlerinin yanı sıra, tartışma konularını da basitçe yasaklayabilir. "Şu anki hükümranlık döneminde, işçiler arasında bir hareket başladığında, bu konu da kamusal tartışmaların dışında tutulur. ... Rus basınının yakıcı so-

17. Miliukov 1962, s. 148.
18. Miliukov 1962, s. 149.
19. Miliukov 1962, s. 150.
20. Miliukov 1962, s. 153.

runlara erişebileceği hiçbir dönem olmamıştır".[21] Miliukov, eğitim sistemindeki baskıcı rejimi tartışmaya devam ediyor ve öğrencilerin hepsi sosyalisttir sonucuna varıyor ve 1899'dan bu yana "devrim, olduğu haliyle, üniversitelerimizin ve akademilerimizin duvarları içinde ısrarcı olmuştur. Böylece, hükümetin sevk ve idare görevi daha karmaşık hale gelmiştir.[22]

Miliukov, durumu otokrasi olduğu sürece anlamlı reform olasılığını reddeden bir paragrafla özetliyor -ki burası Miliukov'un *İskra* ile paylaştığı uzlaşmazlığı ortaya koyan bir paragraftır.

> Hükümet, hâlihazırda olanı koruyarak, yani sadece uyduruk bir milliyetçi gelenek üzerinde ikiyüzlü olarak kendisini destekleyen açık bir polis sistemiyle, yasamaya yalnızca uyduruk bir bağımsızlık bırakan, idarî güce de aynı şekilde uyduruk bir sorumluluk yükleyen, yargıya özgün özgürlük ve liyakatin gölgesini bile bırakmayan işte böyle bir hükümet, aydınlanmış bir kamuoyunun herhangi bir şekilde özgürce ses çıkarmasına karşı uygulamaya mecbur olduğu baskı sistemini hafifletebilir mi? Örneğin *Ohrana*'yı, jandarmaları, siyasal casuslar sistemini ortadan kaldırıp düzenli adaleti yeniden kurabilir, bireyin haklarına saygı duyabilir, keyfî tutuklama ve sürgünden kaçınabilir, toplumun toplantı yapma, istediğini okuma, siyaset hakkında alenî konuşma özgürlüklerini kullanmasına izin verebilir mi? Basını sansürden, okulları polis görevlerinden kurtarabilir mi? Elbette kurtaramaz, kendi özünü inkâr etmeden kurtaramaz.[23]

Miliukov, Rusya'da dayanılmaz siyasal özgürlük eksikliğini göstermiş olmakla, ana muhalefet akımlarının tarihsel evrimini de, "liberal fikir" ve "sosyalist fikir" olarak ortaya koyuyor. Rus sosyalist düşüncesindeki gelişmelerden bahsederken, akademisyenimiz, günümüz akademisyenlerinin Rus tarihi üzerine vurguladığı konulardan farklı bir dizi konuyu vurguluyor. Hikâyenin genel anlatım tarzı artık, köylüler üzerinde devrimci bir bahis oynamaktan kentli işçiler üzerine yapılan bir bahis oynamaya geçme üzerinde odaklanıyor. Bu geçişe eşlik eden Rusya'da kapitalizmin geleceği üzerine ateşli tartışmaya da dikkat çekiliyor: Kapitalizm, halkçıların ileri sürdüğü gibi Rusya'yı yıkacak mıydı, yoksa Sosyal Demokratların ileri sürdüğü gibi Rusya'nın nihai kurtuluşunun temellerini mi atacaktı? Ayrıca, özellikle de terör kullanımı üzerine taktik tartışmalar da vardı.

---

21. Miliukov 1962, s. 156-7.
22. Miliukov 1962, s. 164.
23. Miliukov 1962, s. 165.

Bunların hepsi gerçekten çok önemli gelişmelerdi. Ancak Miliukov, sosyalist devrimcilerin siyasal özgürlüğün kadim önemini tedrici olarak kabul etmesiyle çok daha fazla ilgileniyor. Ona göre *bu* gelişme, Rus sosyalist hareketinde Marx'ın zaferi anlamına gelmektedir. Miliukov gibi liberal bir devrimci için sosyalistlerin siyasal özgürlük vurgusu gerçekten de çok iyi bir haberdi. Ancak, bizzat Rus Sosyal Demokratları geriye baktığında, işleri çok farklı görmüyorlardı.[24]

Miliukov'un, Rus sosyalist geleneğinin *Narodnaya volya*'dan Rus Sosyal Demokrasisinin yükselişine kadar olan evrimine ilişkin yaptığı değerlendirmeye yakından bakmaya değer. Benim Tefsirimin amacı da, Lenin'in bakış açısını Rus devrimci geleneği yerine Avrupa Sosyal Demokrasisine bağlamaktır.

Bununla birlikte, okurlar, *NY?* üzerine yapılan bir Tefsirde *Narodnaya volya* hakkında hiçbir şey söylememenin tuhaf kaçtığını haklı olarak düşüneceklerdir. Ayrıca, Lenin gerçekten de Rus geleneğinden gurur duyuyordu ve kahramanlarından ilham alıyordu. Bu gurur hiçbir şekilde Erfurtçu sadakatini zayıflatmazdı, zira *Narodnaya volya*, diğer şeylerin yanında, Sosyal Demokrasiye evrimin ilerisine doğru atılmış önemli bir adımdı.

Miliukov'un Amerikalı izleyicileri gözünde Rus devrimcileri "nihilistler" olarak adlandırılan egzotik tiplerdi. Miliukov, "nihilist" figürünü "Batı Avrupa sosyalizminin özel bir Rus çeşidi" bağlamına sağlamca yerleştiriyor. "Hareket arttıkça" Rus sosyalizminin bu erken özellikleri ortadan kalkar. Ne kadar çok yayılır ve gelişirse, o kadar çok kozmopolit olur".[25] Miliukov Avrupa sosyalizminden bahsederken, SPD modelini kastediyor. "O halde, Alman sosyalizmini İngiliz ve Amerikalıdan ayıran özellikleri aşırı noktaya taşıması bakımından Rus sosyalizmi Alman sosyalizminden farklıdır."[26]

Dolayısıyla, Rusya'da izlenen yol Alman tarzı sosyalizme yöneliktir. İzlenen bu yol, en iyi şekilde Proudhon/Bakunin tarzındaki sosyalist devrime mutlak bir engel olarak gördükleri siyasal özgürlüğün reddiyesinden siyasal özgürlüğe vurgu yapan Marx tarzına geçişte sergilenir. Anarşistlere göre siyasal özgürlük, belki gazeteleri bile okuyamayan ve içgüdüsel olarak kendi meselelerini "halk toplantıları, halk toplulukları, popüler komünler otokrasi-

24. Bu gelişmeler hakkında Martov'un görüşleri için, bkz. Martov 1900.
25. Miliukov 1962, s. 144-5.
26. Miliukov 1962, s. 147.

si"nde çözmek isteyen *narod* için değil, burjuvazi için gerekliydi. Bu sözler Pyotr Lavrov'a aittir ve önceki bölümde de gördüğümüz gibi, aynı Lavrov 1890'lı yıllarda Rus Sosyal Demokratlara yeterince politik olmadığı için sataşmaktaydı. 1870'lerin ortalarında, Lavrov oldukça farklı görüşlere sahipti ve gerçek, yani sosyalist olanından önceki herhangi bir devrimi ise öfkeyle reddediyordu. Lavrov Rus devrimci gençlerine şunu soruyordu:

> İmparatorluk iktidarını aynı zamanda liberal denetim ve güvenceden başka bir şey istemeyen bütün Rusya temsilciler meclisiyle sınırlandırmak için komplo kurabilen anayasalcılar ile aynı yolu izlemek ister misiniz; ya da halkçı parti ile burjuvazi arasındaki bir ittifak sona erdiğinde her zaman halkın dolandırıldığını unutur musunuz; ya da sosyal devrim ile liberal bir anayasa için devrim arasında ortak bir şey olduğunu düşünür müsünüz? ...
> Aradığımız devrim halkçı ve sosyal olmalı; Yalnızca hükümete karşı olmakla kalmamalı ve amacı da yalnızca iktidarı başka ellere bırakmak olmamalı, fakat mevcut toplumsal düzenin ekonomik temellerini derhal devirmek zorunda olmalıdır.[27]

Lavrov'un ve diğer birçok Rus sosyalistinin bu görüşleri değiştirmesini açıklayan şey nedir? Miliukov, sebeplerden birini devrimci halkçılar arasında neredeyse bilinçsiz bir evrim olarak açıklamaktaydı.[28] Birincisi, kendilerini köylüler yerine işçilere propaganda yapmak için daha fazla zaman harcıyor bulmuşlardı, çünkü işçiler onları anlayabilecek ve onları dinleyecek olanlardı. Ancak, hükümet baskısı bu görevi daha da zorlaştırırken, devrimciler de, "Rusya'daki herhangi bir siyasal propaganda için yasal biçimlerin eksikliğiyle önlerine konulan engelleri yeterince değerlendirmediklerini tespit ettiler." Bu nedenle terörizm araçlarını kullanarak savaştılar. Ancak terörün bu şekilde kullanılması bir sapmaydı –terör şiddet içerdiği için değil, *siyasal* mücadeleyi temsil ettiği için, yani toplumsal dönüşüm yerine siyasal özgürlüğe erişme girişiminde bulunduğu için öyleydi. Hegemonya stratejisinin erken bir versiyonunda, *Narodnaya volya*'nın liderlerinden Andrey Jelyabov, sosyalist devrimcilerin neden liberal devrimciler gibi davrandıklarını şöyle açıklıyordu:

---

27. Miliukov 1962, s. 289.
28. Miliukov'un buradaki değerlendirmesi açık şekilde Plehanov'un kendi çeşitli otobiyografik değerlendirmelerinden etkilenmiştir. Miliukov 1962, s. 302.

> Parti siyasal reformlara ulaşmak için çabalamıyor. Bu görev, tamamen kendisini liberal olarak adlandıran insanlara ait olmalıdır. Ancak bu insanlar Rusya'da tamamen güçsüzdürler ve sebep ne olursa olsun Rusya'ya özgür kurumlar ve bireysel haklara dair garantiler vermede yetersiz olduklarını kanıtlamışlardır. Bununla birlikte, bu tür kurumlar o kadar önemlidir ki, onlar olmaksızın hiçbir faaliyet mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla Rus sosyalist partisi, despotizmi ezme görevini üstlenmekle yükümlüdür.[29]

Narodnaya volya grubunu kuran teröristler, "kurucu bir sözleşme" düzenleyerek zor bir işe kalkışlarında ellerinden gelenin en iyisini yapmaya çalışmışlardı, elbette bununla büyük bir sosyalist çoğunluğa sahip olacaklardı –halkçı teröristler birbirlerine bu yönde güvence vermişlerdi– ve dolayısıyla sosyal devrimi de doğrudan başlatabileceklerdi. Devrimci-halkçı hareket içindeki muhalifler (ki bunlar içinde gelecekteki Rus Sosyal Demokrasisinin kurucuları da vardı) bu tür kendini kandırmayla alay etmişler ve bu sözleşmenin "sosyal devrimin gelişmesini hızlandırmak yerine geciktireceğini ve dahası onun başarılarını tehlikeye atacağını" vurgulamışlardı.[30]

Böylece, 1870'lerin sonlarına gelindiğinde, halkçı devrimciler iki kampa bölündüler, birisi siyasal özgürlük olmaksızın neyin başarılabileceğine dair tamamen gerçekdışı bir fikre (geniş ölçekte propaganda ve ajitasyon) sahipti ve ötekisi de siyasal özgürlük olunca neyin başarılabileceğine dair tamamen gerçekdışı bir fikre (doğrudan [*instant*] sosyalizm) sahipti. Marx, yardıma koşmalıydı!

> Marx'ın öğretilerinin, ekonomik kurtuluş ve siyasal mücadele fikirlerinin bir sentezini temsil ettiği iyi bilinmektedir; ve [*Narodnaya volya*] partisinin devrimcileri, feci şekilde işte tam da bu senteze ihtiyaç duymaktaydı... Marx'ın ve aynı şekilde onların da başlangıç noktası, ekonomik kurtuluşa ancak işçiler tarafından ulaşılabilecek olmasıydı; ancak Marx, bu amaçla işçilerin geniş bir siyasal parti içinde birleşmesini ve sınıf çıkarı doğrultusunda birbirinden kopuk köylerdeki küçük isyanlar yoluyla değil, amacı siyasal iktidarı ele geçirmek olması gereken büyük, merkezî bir emek partisi örgütlenmesiyle kendi savaşlarını vermesini istiyordu.[31]

Marx'ın politik stratejisinin, parçalanmış devrimci hareketi birleştirebileceğini fark eden adam Georgiy Plehanov'du. Plehanov,

---

29. Miliukov 1962, s. 302.
30. Miliukov 1962, s. 301.
31. Miliukov 1962, s. 308. Miliukov'un burada söylediklerini Bölüm Bir sonunda John Rae'den aktardığım Marx'ın arzusunun "komplo sanatına geniş üretim sistemini dahil etmek" olduğu cümlesiyle karşılaştırın.

siyasal özgürlüğün burjuvaziye fayda sağlayacağına işaret ederek, terörizme karşı çıkan halkçı sertlik yanlılarından birisiydi. Şimdi, eski muhaliflerine şöyle diyordu: Birkaç yıl önce yapılan tartışmamızda tuttuğumuz taraf, siyasal bir devrimin sadece kapitalistlerin zaferi anlamına geldiğini savunurken tamamen haklıydı. Fakat şimdi Marx'ı okumamız sayesinde bunun kabul edilebilir olduğunu anlıyoruz –bizler siyasal özgürlüğü kazandığımız sürece bırakın burjuvazi de bir süreliğine zafer kazanmış olsun. Sizin siyasal mücadele stratejinizi kabul edeceğiz (gerçi terörist taktiklerinizi kabul etmek gerekli değil) fakat bunu yapacağız ve sizleri de gözlerinizi açmaya, doğrudan sosyalizme dair hayalci fikirlerinizden vazgeçerek bunu yapmaya davet ediyoruz.[32]

Bir anlamda, Plehanov'un birlik çağrısı başarısızlığa uğramıştı, çünkü Sosyal Demokrasi ve yeni-halkçı akım ayrı kalmıştı ve nihai olarak iki ayrı parti, RSDİP ve Sosyalist Devrimciler haline gelmişlerdi. Fakat başka bir anlamda, Plehanov başarılı olmuştu, çünkü her iki taraf da siyasal özgürlük için artık doğrudan sosyalizm beklentisiyle değil, bunun yerine, SPD modelinin uygulanması umuduyla savaşıyorlardı. 1870'lerin önde gelen bir teröristi olan Stepnyak (Sergey Kravçinskiy), 1890'da şöyle yazmaktaydı:

> Şu an için başvurduğumuz şiddet eylemleri, sadece geçici önlemlerdir, mevcut baskı rejimi halk temsili ile ikame edilir edilmez bunlar da yerini barışçıl, entelektüel çalışmalara bırakacaklar... Muazzam büyümesiyle dünyayı şaşkına çeviren Alman Sosyalist partisi, siyasal diplomasinin ve kendini kontrol etmenin en parlak örneğini sunmaktadır.[33]

İki Rus devrimci akımını hâlâ bölmekte olan farklılık, SPD modelinin otokrasinin devrilmesinden *önce* uygulanmasıyla ilgiliydi. Siyasal özgürlüğü bir hedef olarak onaylamalarına rağmen 1890'da Stepnyak ve 1895'te Lavrov, komploları –Stepnyak'ın sözleriyle "bombalar ve dinamitler" – başlangıçta siyasal özgürlüğü elde etmenin önemli ve başlıca araçları olarak düşünmeye devam ediyorlardı. 1890'ların sonlarındaki Sosyal-Demokratik başarı tartışma koşullarını değiştirdi. Sosyalist Devrimci Parti'nin kurulduğu 1900 yılına gelindiğinde, yeni-halkçıların vurgusu, otokrasi koşullarında bile,

32. Plehanov'un argümanının bu ifadesi, Miliukov'un değerlendirmesi yerine, Plehanov'un ufuk açıcı *Socialism and Political Struggle / Sosyalizm ve Siyasal Mücadele* adlı kitabının 1883 tarihli basımından yaptığım kendi okumama dayanmaktadır. *Sotsializm i politiçeskaya bor'ba*, şurada bulunabilir: Plehanov 1923-7, 2. Cilt.
33. Miliukov 1962, s. 235-6.

bir kitle hareketine doğru güçlü bir şekilde değişti, terör yalnızca (en azından resmen) tamamlayıcı bir araç olacaktı.

Miliukov, bir fasıl öncesine kadar var olmadığı için "Erfurtçuluk" terimini kullanmaz, fakat onun sözünü ettiği şey de budur. *NY?* ile ilgili Tefsir genellikle Rus devrimci geleneğine, özellikle *Narodnaya volya*'ya cok fazla ve Avrupa Sosyal Demokrasisine çok az zaman ayırıyor. Miliukov'un değerlendirmesi, aksi vurgu yapmam için bir sebep daha sunuyor. Miliukov'a göre, Rus sosyalizminin tüm eğilimi, SPD modelinin ve politik özgürlüğün kadim öneminin kabulüne yönelikti. Özellikle *Narodnaya volya*, bu gelişmede çok önemli bir rol oynamıştı, öyle ki *Narodnaya volya*'ya olan hayranlık, Batılı modellerin Rusların ataları tarafından sinsice reddedilişinin bir işareti olamazdı.

Şimdi, Miliukov'un Rusya'daki mevcut durumu ve *İskra*'nın oradaki rolü hakkındaki değerlendirmesine dönüyoruz. Miliukov'un sözlerinden çıkan büyük sonuç, *İskra*'nın başarılı olmasıydı, çünkü onun başlangıçtaki konumu büyüyen "devrimcilik" tarafından onaylanmıştı ve çünkü *İskra* koşulların kızıştırdığından bile fazla devrimci olmak için yeterince esnekti.

Miliukov, Amerikalı izleyicilerine 1903-4 yıllarında devrimci bir krizin en az on yıl boyunca Rusya'da hazırlanmakta olduğunu göstermek istiyordu (ve tabiî ki, teşhisi kitabı basmak için gönderdiği 1905 başlarında olup bitenlerle bile doğrulanmıştı). Rus krizi, ekonomik çöküşün ve hükümete yönelik yaygın öfkenin patlayıcı bir bileşimiydi: "Malzeme eksikliği gittikçe büyümektedir, nihai olarak tarımsal, sınaî ve finansal olmak üzere genel bir kriz biçimini almaktadır. Siyasal hoşnutsuzluk kalıcı hale gelerek toplumsal huzursuzluk atmosferi oluşturmaktadır ve bu durum bireysel ya da toplu şiddet içeren eylemlerde ifade edilmektedir."[34] Ülkedeki ekonomik sorunlarla ilgili istatistikler verdikten sonra Miliukov, *İskra* sayfalarında sergilenen aynı protesto alanları boyunca turluyor. Tabiî ki, üniversite, fabrika ve köyler protesto için önde gelen mekânlardır, çünkü bunlar "devrimci ajitasyonun az çok alışılmış ve geleneksel alanlarıdır", fakat bu ortamlarda bile protestolar eşi benzeri görülmemiş boyutlara ulaşmıştır.[35] Oysa 1870'lerde köylüler devrimcileri polise teslim etmekteydiler.

34. Miliukov 1962, s. 313.
35. Miliukov 1962, s. 371.

> Ancak günümüzde köylüler, propagandacıları polisten gizlemek için ellerinden geleni yapıyor ve sosyalistlerce dağıtılan isyankâr bildirileri doğrudan istediklerinde, açıkça reddediyorlar. Onları daha yakından izlemek için Bay Plehve tarafından otuz beş bin özel köy polisinin devreye sokulması gerekiyordu.[36]

Finlandiya'dan Kafkasya'ya kadar olan ulusal topluluklar ayaklanmaktadır. Ve protesto listesine ilkokullardaki ve ordudaki öğretmenler gibi yeni ve beklenmedik gruplar katılmaktadır. Siyasal suçluların sayısı hızla artmaktadır (Miliukov istatistik veriyor) ve aslında, "polis tarafından siyasal bir suçlu olarak damgalanmak, özgür kamuoyunu savunmak iddiasında olan herkes için giderek gerekli bir nitelik haline gelen bir ayrıcalık işareti olmaktadır".[37]

Dönüşme hızını memnuniyetsizlikten devrimci kargaşaya zorlayan iki protesto grubu ise öğrenciler ve işçilerdir. Miliukov, "Petersburg, daha önce hiç görülmediği şekilde şaşırtıcı bir işçi hareketi tarafından tetiklendiğinde" diyerek, yani 1896'daki grevlerden başlayarak militan işçi hareketinin ateşleyici rolünün izlerini sürüyor.[38] Dahası, Rus hayatının şartları, tamamen apolitik, *tred-yunionist* bir hareketin mümkün olmadığını belgelemektedir.

> Bir grevin sadece yapılmış olması bile –nedenlerinden, karakterinden veya taleplerinden bağımsız olarak– bir suç oluşturuyor... Profesyonel [= meslekî] bir rekabetten kaynaklanan grev, bir anda siyasal bir gösteri haline gelmektedir – işçiler bunu fark etmeden bile önce. Bu nedenle, genellikle fabrika sahibine karşı bir protesto ile başlarlar, fakat çoğu kez otokrasiye karşı protesto yaparak bitirirler; ve çoğu kez fabrika sahibi de, en derin duygularıyla, onlara katılma eğilimindedir.[39]

Başlangıçta belki de grevler, işçiler fark etmeden politik hale gelmekteydi, fakat artık öyle değildi. "Rus üniversitelerinde endemik olan siyasal rahatsızlıklar artık fabrika hayatının kalıcı bir özelliği haline geldi... Onlar giderek daha örgütlü, daha eşzamanlı ve siyasal önemleri hakkında daha fazla bilinçli oluyorlar." Miliukov bu sözlerine 1901 yılının Eylülünden 1902 yılına kadar işçi gösterilerinin bir listesini ekliyor –yani, Lenin'in *NY?*'yi üretmekte olduğu aylar. Eylül ayında Kişinyov ve Petersburg; Kasım ayında Moskova

36. Miliukov 1962, s. 262. Plehve İçişleri Bakanıydı. Sonraki alt bölümde onun hakkında yapılan *İskra* yorumlarıyla kıyaslayın.
37. Miliukov 1962, s. 376. (Miliukov'un kendisi de hapiste yatmıştır).
38. Miliukov 1962, s. 350.
39. Miliukov 1962, s. 354.

ve Harkov; Aralık ayında Harkov ve Yekaterinoslav; Şubat ayında Kiev, Moskova, Yekaterinoslav, Rostov-na-Donu, Odessa; Mart ayında, Petersburg; Nisan ayında Krasnoyarsk, Rostov-na-Donu, Bakû; Mayıs ayında Sormovo ve Saratov. (Neden Ocak o kadar yavaş bir aydı acaba?) İşçi talepleri hükümet için daha tehlikelidir, çünkü "büyük fabrikadaki işçiler" Rus kitlelerinin "öncü"südürler, öyle ki, "artık köylerdeki insanlar da onların örneğini taklit etmeye çalışmaktadırlar."[40] Kitlesel memnuniyetsizliğin yanı sıra, barbarca ve şiddetli baskıya rağmen protestoların hiçbir zaman sona ermeyeceğinin güvencesi olan kendini adamış geniş ve büyüyen bir aktivistler topluluğu da vardır.

Bütün bunlar *İskra*'nın başarısını sağlama almaktaydı. Miliukov, *İskra*'yı Plehanov grubunun yayın organı olarak görüyor ve yayın kurulunun genç üyelerinden hiç bahsetmiyor –asıl sebebi şüphesiz, genç üyelerin takma adlarının bile o dönemde neredeyse bilinmiyor olmasıydı. Plehanov grubunun onlarca yıllık mücadelesi, 1890'ların ortalarında radikal bir işçi hareketinin ortaya çıkmasıyla haklı kılınmıştı.

> Gerçek şu ki, emekçilerin otokrasiye karşı verdiği mücadele kendi başına öne çıktı; ve böyle bir mücadele, bunun, bilimsel sosyalizmin öğretilerine tamamen uyumlu şekilde doğrudan doğruya sosyalizmin ortaya çıkışına yol açan tek mücadele çeşidi olduğunu her zaman öğreten bir teoriye en yüksek başarı şansını sunmaktaydı.[41]

İskra'nın ilk başarısı Sosyal Demokrat saflardaki "ekonomistler" ve "revizyonistlere" karşıydı. Miliukov, her iki hesaplaşmada da *İskra* tarafını tutuyor, ama elbette, konuların farklı bir çözümlemesini yapıyor. "Ekonomistler", diyor, 1880'lerin Rusya'sında büyümüş genç devrimcilerdi ve o dönemin sosyal eyleme dair gerici, pasif, apolitik kötümserliğini ise fark ettiklerinden daha fazla içselleştirmişlerdi. Dolayısıyla, olaylar Marksist analizi doğruladığında sevinmişlerdi –ancak bundan çıkardıkları sonuç olayların görevleri tamamlamasına fırsat tanımaktı.

> Toplumsal devrimin şu anda, organik ve kendiliğinden bir maddî evrimin kaçınılmaz sonucu olarak meydana gelmesi güvenle bekleniyordu; ve bu "bilimsel" kehaneti elinde bulunduran insanlar, kendilerinden öncekilere saygısızca, zayıf bir bireysel çabaya dayanacak kadar kısa görüşlü kimseler

40. Miliukov 1962, s. 367, 351.
41. Miliukov 1962, s. 352.

olarak tepeden baktılar. ... Sonuç, yaşlı Marksistlerin etkisine rağmen, devrimdeki aktif ve bireysel –politik– unsur göz ardı edildi ve başlıca dikkat, hareketin pasif ve kendiliğinden –ekonomik– tarafına çevrildi. Sosyalist propagandanın ve ajitasyonun tek nesnesi olmasa bile ana nesnesi, işçilerin grevleri –daha iyi ücretler için mücadeleleri–olmalıydı.[42]

"Ekonomistler"in pasif bakış açıları kısa sürede yok oldu:

Cazibeyi ilk yok edenler yaşlı Marksistler oldu... Profesyonel [= meslekî] doğrultudaki daha kısa çalışma günleri ve daha iyi ücret talepleriyle yapılan grevler değil, fakat otokrasinin yıkılması için doğrudan siyasal talepler; yerel çalışma değil, büyük ölçekte bir parti –sosyalist demokratikleşmenin sloganı işte böyleydi. "Ortodoks" Marksistlerin yeni bir yayın organı (*Kıvılcım*) kuruldu ve genç kuşağın tecrübesiz "ekonomizmi" karşısında galip geldi.[43]

Batıdan revizyonist tarzda reformizm ithal etme çabaları da başarısızlığa uğradı, çünkü Rusya koşullarıyla uyumlu değildi. Almanya'da, revizyonizm, belki Parti'deki büyük akımlar için anlamlı olmuştu, ama Parti'nin rolünün zorunlu olarak devrimci olduğu Rusya'da değil. Revizyonizm, sırf kendini koruma uğruna reddedilmeliydi. Bu nedenle, *İskra* grubunun başarısı, "eğilimlerinin, tüm hareketin yükselen çizgisiyle çakışması ve Rus sosyalistlerinde gittikçe artan devrimcilik eğiliminin tamamı tarafından güçlü şekilde desteklenmesi gerçeği ile kolaylıkla açıklanabilir."[44]

Miliukov, Sosyalist Devrimcilerin yükselişini anlatmaya devam ediyor. Bu yeni parti, *İskra* tarzı Sosyal Demokratları, *İskra*'nın "ekonomistleri" gördüğü şekilde ele almaktaydı, yani Rusya'daki artan devrimcilikte bir ilgisi olmayan muhafazakârlar olarak. Miliukov'un kendisi de, Sosyal Demokratların geleceğin emek partisinin hazırlık örgütlenmesine aşırı takıntılı olduğuna ve aslında "son üç ya da dört yıllık dönemde siyasal konudaki değişimi esas olarak belirleyen tüm devrimci darbelerin Sosyal Devrimciler tarafından yapıldığına" inanıyordu.[45] (Miliukov, hükümet yetkililerinin uğradığı terörist suikastlardan bahsediyor.) Her durumda, Sosyalist Devrimcilerle olan rekabet ve olayların yönelimi, Sosyal Demokratları "bir emek partisinin 'örgütlenmesi' için hazırlık çalışmalarından uzaklaştırıp

42. Miliukov 1962, s. 352-3.
43. Miliukov 1962, s. 353-4.
44. Miliukov 1962, s. 355.
45. Miliukov 1962, s. 359.

aktif ve devrimci bir mücadeleye zorladı. İlk önce tamamen ekonomik olan grevleri kısa sürede politikleştirdiler ve düzenledikleri kitlesel gösterileri barışçıl değil, silahlı hale getirdiler".[46] Sonuç olarak, iki parti liderleri yaptıkları polemiklerde rakiptiler, ancak alanlarda ve pratik faaliyetlerde ortaktılar. (Söylemeye gerek yok, *İskra* bu resme şiddetle itiraz ederdi.)

Miliukov'un katılımcı değerlendirmesi, *İskra*'nın ortaya çıktığı atmosferi çağrıştırıyor –devrimci heyecanın artmakta olduğu bir atmosferi. Gördüğümüz gibi 1890'lı yıllar boyunca Lenin, işçilerin Çar'ı devirmek için tüm toplumu ateşleyecek geniş çaplı bir devrimci güç olabileceği iddialarıyla siyasal şöhrete kavuşmaktaydı –ve artık bu da gerçekten herkesin görebileceği şekilde meydana geliyordu. *İskra* grubu, işçilerin Sosyal-Demokrat senaryodaki rollerini yaşıyor olmalarından endişe duymuyor, heyecanlanıyordu. *İskra*, söylediği veya yaptığı her şeyde, "ben demiştim" tutumu ile dünyaya gelmişti.

BOLŞEVİKLER GERİ DÖNÜP BAKINCA: AMSTERDAM RAPORU, 1904

Ağustos 1904'te, bir zamanlar birleşik olan *İskra* yayın kurulu, fasılasız bir yıl boyunca birbirlerine bağırmaktaydılar. Her şey, yurtiçinde ve yurtdışında, özellikle Amsterdam'daki uluslararası Sosyal Demokrasi kongresinin yakınlaştığı günlerde patlak veren bir skandal hakkındaydı. Menşevikler o sıralar en üst düzey parti konumlarının kontrolünü ellerinde bulundurduklarından, Amsterdam'a gönderilecek delegasyona hâkim durumdaydılar –aslında Bolşevik fraksiyondan sadece Lenin dahil edilmişti. Bu durumdan tam olarak memnun kalmayan Lenin hastalık numarasıyla kendisinin yerine başka Bolşeviklerin geçmesini istedi. Menşevikler hayır dediler, Bolşevikler yine de boy gösterdiler ve bu berbat anlaşmazlık Uluslararası Büro'ya taşındı. Her ne kadar Bebel, Kautsky ve Victor Adler gibi liderler bazılarını uzun süredir tanıdıkları Menşevik liderlerin tarafını tutmaya muhtemelen yatkın olsalar da, her iki tarafı dinlemenin daha adil olacağını düşündüler ve Bolşeviklerin delege olarak yer almasına izin verdiler.

Çatışmanın ilginç bir edebî yan ürünü de vardı. Kongreden yaklaşık bir hafta önce, Lenin, delegasyon üyelerinden Menşevik

46. A.g.e.

Fyodor Dan'ın Kongre üyelerine dağıtılacak tarihsel bir rapor hazırladığını öğrendi. Lenin, Bolşevik bakış açısını temsil etmek için bir parti tarihi hazırlamaya karar verdi. Üç yardımcısını –Vatslav Vorovskiy, P.A. Krasikov ve M. Lyadov– bir araya getirerek her biri için bir bölüm belirledi (kendisi de son bölümü yazdı) ve çalışmaya koyuldular. Krupskaya onların karınlarını doyurdu ve bol miktarda koyu kahve yaptı, dört kişi on gün boyunca yazdılar, Almancaya tercüme ettiler ve böylece seksen sayfalık bir rapor kaleme almayı başarabildiler.[47]

Son iki bölüm, İkinci Kongrede ve sonrasında örgütsel tartışmalara ilişkin bir polemiktir.[48] Ancak, ilk iki bölüm, *İskra*-öncesi dönem ve *İskra* dönemine dair değerli bir tarihsel değerlendirmedir –değerlidir, çünkü olayların hemen ardından Lenin ve destekçileri için *İskra* deneyiminin ne anlama geldiğini ve ayrıca onu Avrupalı yoldaşlarına nasıl sunmak istediklerini göstermektedir. Doğrudan *İskra* dönemi hakkındaki yirmi sayfalık bölüm üzerine ayrıntılı bir özet vereceğim. Lyadov'un birinci bölümü ve Lenin'in de son bölümü yazdığını bildiğimizden, o yirmi sayfalık bölüm Vorovskiy veya Krasikov tarafından yazılmış olmalıdır. Her halükarda, metnin tamamı Lenin tarafından sıkıca redakte edilmiştir (Lyadov böyle diyor) ve bu yüzden onun bakış açısını temsil ettiği şeklinde ele alınabilir. Yazarlık meselesinin ötesinde, bu bölüm *İskra* döneminde ortaya çıkan tüm konularda bilgilendirici bir araştırmadır. Böylece, *NY?* ile ilgili belirli konular dizisini bir bağlama yerleştirmemizde yardımcı olmaktadır. *NY?* hakkında ise bu bölümden hiçbir şey öğrenmiyoruz –veya aksine Bolşeviklerin 1904 yılında *NY?*'den o kadar fazla söz etmeden ayrıntılı bir tarih yazabileceklerinin mümkün olduğunu öğreniyoruz.[49]

---

47. Arka plan bilgisi, M. Lyadov'un Lydin 1963'e yazdığı girişten gelmektedir. Menşevik rapor şudur: Dan 1904. Başvurduğum metin orijinal Rus taslağı değil (ki o da kayıptır), 1920'li yıllardan Lyadov'un yaptığı yeniden çevirisidir. Orijinal Almanca başlığı şöyledir: *Material zur Erlauterung der Parteikrise in der Socialdem. Arbeiterpartei Russlands* [*Materials for a Clarification of the Party Crisis in the SDRWP/RSDİP'deki Parti Krizinin Açıklanması İçin Malzemeler*] (Lydin 1963, s. 22).

48. Yalnızca bir hafta kadar sonra ortaya çıkan Rus parti anlaşmazlığının tüm detaylarını Avrupa'ya bildiren Troçki'nin *Politik Görevlerimiz* broşürü, "son derece bozuk gramere sahip Almanca bir metne" aşağılayıcı atıflar içermekteydi. Troçki, hiçbir Almanın onu okumadığından oldukça emindi ve herhangi bir Almanın onu anlamadığından da tamamen emindi (Troçki 1904, s. viii-ix).

49. *NY?*'den, İkinci Kongre sonrası tartışmaların yer aldığı kitabın sonraki bölümlerinde söz edilmiştir.

Bu özetlemenin amaçları bakımından, Alman raporunun kapağında bulunan efsanevî M. Lydin'i benimsedim (köşeli parantez içinde ara sıra kendi yaptığım yorumlar var).[50]

1898'de partimiz tamamen sembolik bir birlik ilan etti. Gerçekte, her komite epey kendi başına çalışmaktaydı. Çoğu zaman, komşu komiteler bazen bir rapor alışverişinde bulunur ya da birbirlerine nadiren yardım ederlerdi. Programa dair ve taktik görüşler de aynı şekilde parçalanmıştı –"en saf Bernsteinizm'den en saf devrimciliğe" kadar her şey bulunabilirdi.[51] İşçi hareketi kesintisiz genişlemeye devam etti, proletaryanın devrimci ruhu yoğunlaşmaya devam etti ve giderek daha fazla insan –entelektüellerin yanı sıra birçok işçi– partinin durumunu kabul edilemez bulmaya başladı. Pratik çalışmalar açık bir teorik zemin talep etmekteydi.

Bu durum Aralık 1900'te ilk sayısı çıkan *İskra*'nın misyonunu tanımlıyordu. Partinin en iyi teorisyenleri bu gazetenin yayın kuruluna katıldı ve sonunda Partiyi karşılıklı tecridin ve teorik çaresizliğin karanlık ara sokaklarından *ortak* parti çalışmasının geniş anayoluna çekti. Son dört yılın büyük değişimlerini anlamak için, *İskra*'nın yoğun ideolojik çalışmasına ve işçi hareketinin ilerleyişiyle ortaya çıkan yeni ve karmaşık görevlere bakmamız gerekiyor.

Birleşik bir parti, görüşlerdeki kaosun sona ermesini gerektiriyordu. Böylece, *İskra* ilk sayılarından itibaren *siyasal* mücadelenin görevlerini görmezden gelen çeşitli çizgilerin "ekonomist"leriyle polemik yaptı. Sosyal Demokrasi, kendini ekonomik reformun *tred-yunionist* politikalarıyla yeterli kılamazdı. "Proletaryayı, proletarya diktatörlüğüne giden gerçek yol olan özgür bir demokrasiye götürmeliydi."[52]

1901 baharında, işçiler *kendi inisiyatifleriyle* üniversite öğrencilerinin siyasal protestolarını desteklediler. *İskra* o zaman şöyle yazmıştı:

> Bizler, proletaryanın devrimci siyasal mücadelesinin savunucuları, bir zafer hissiyatı içindeyiz: Rus proletaryası, miyop arkadaşlarına savunduğumuz bakış açısının doğruluğunu göstermiştir... Rus Sosyal Demokrasisi, Rusya demokratik güçlerinin tamamının kurtuluş mücadelesine

50. Bu açıklama, Amsterdam Raporunun "İskrovskiy period" başlıklı İkinci Bölümüne dayanmaktadır (Lydin 1963, s. 39-61).
51. Lydin 1963, s. 39.
52. Lydin 1963, s. 40.

katılmak için açıkça gayret gösteren işçi kitlelerinin pratik faaliyetlerini temel almalıdır.[53]

Ancak olaylar, Rus Sosyal Demokratlarının işçilere önderlik yapmada henüz yetenekli olmadığını da göstermişti.

Bir sorun, burjuva grupların yaptığı protesto gösterilerine karşı doğru tutumdu. "Ekonomistler" sadece proletarya ile burjuvazi arasındaki düşmanlık ve hükümetin burjuva yapısı hakkında herkesçe bilinen gerçekleri tekrarladılar. *İskra*'nın daha kapsamlı çözümlemesi, Rus burjuvazisinin Çarlık Hükümetinin kanunsuzluğuna ve beceriksizliğine karşı isyan etmesinin neden pek çok gerekçesi olduğunu göstermekteydi. Her halükarda burjuva protestoları daha ileri demokratikleşmeye götürdükçe, proletarya da onları desteklemeliydi. "*İskra*'nın temel düşüncesi –her fırsatı vurgulamış olanı– şuydu ki siyasal özgürlük, sosyalizm mücadelesinin ön şartıdır".[54]

Bundan da ötesi, *İskra* proletaryaya "bütün demokratik devrimci hareketin önderi [*vojd*] işlevini üstlenme" çağrısı yapmıştı.[55] Elbette bu misyon, "sınıfın bakış açısını", kapitalistlerle işçi arasındaki uzlaşmaz karşıtlıkları, nihai sosyalizm amacını unutmak anlamına gelmiyordu. Aksine, sadece bu uzlaşmaz karşıtlıkları vurgulayarak, burjuvazi tarafından siyasal olarak sömürülmeyecek bağımsız bir sınıf partisi inşa edebiliriz. Böylece *İskra*, "dogmanın saflığı için" savaşıyordu ve burjuvazi ile proletaryayı birbirinden ayıran boşluğu doldurmaya çalışan herkesi açığa çıkarıyordu. [1904'te Menşevikler Bolşevikleri, "sınıfın bakış açısını" dikkate almamakla ve Çar karşıtı devrime özel vurgu yapmakla suçlamaktaydılar.]

Bütün bunlar, bir siyasal proletarya partisinin "yeterince birleşik ve yeterince güçlü olması gerektiğini gösteriyordu; böylece otokrasinin yıkılmasından sonra gelecekteki özgür bir burjuva Rusya'nın özgür siyasal kurumlarında azamî bir siyasal ağırlığa sahip olacaktı".[56]

Bu arada işçi hareketinin hızla kabarması, proleter olmayan her çeşit grubu aktif siyasal hayata çağırmaktaydı. Burjuvazinin ilerici tabakaları uzun bir uykudan uyanmaya başlamışlardı ve siyasal

53. Alıntı Martov'un bir makalesinden yapılmıştır: *İskra*, Sayı 3, Nisan 1901.
54. Lydin 1963, s. 43.
55. Lydin 1963, s. 42.
56. Lydin 1963, s. 43.

demokrasiyi hayal etmekteydiler [orijinalinde "rüyaya uyanmak" gibi karışık bir metafor vardır]. Pyotr Struve ve diğerleri [Miliukov dahil] *Osvobojdeniye* [*Kurtuluş*] gazetesini yayınlamaya başladılar. Başlangıçta *İskra* yeni gazeteyi selamladı, ancak kısa sürede *Osvobojdeniye*'nin işçi ve burjuvazi arasındaki çelişkilerin üzerini örtmeye, başka bir deyişle işçileri siyasal olarak istismar etmeye çalıştığını keşfetti. Daha da kötüsü, gazete *devrimci* mücadeleye açık çağrı yapmıyor, fakat ılımlı propagandasıyla hükümeti etkilemeye çalışıyordu. "*İskra*, devrimci proletaryayı aldatma girişimlerini keskin bir şekilde reddetmeye başladı ve mücadeleyi karalayarak otokrasiyle pazarlık yapan liberal girişimlerin tamamen anlamsız olduğunu açıkladı".[57]

Liberalleri teşhir etmek nispeten kolaydı, Sosyalist Devrimcileri teşhir etmek ise çok daha zordu. Yeni Partinin *politik* programı iyi bir şeydir, çünkü onlar radikal ve mükemmel demokrattırlar. Fakat onların sosyal ve ekonomik görüşleri kaos yaratacak denli eklektiktir. İlkeli bir programa sahip olmanın ne demek olduğunu bile anlamıyorlar. Kendilerine Marksist demekten hoşlanıyorlar, fakat aynı zamanda kendilerini ortodoks Sosyal Demokratların sekter dogmatizminden çok daha üstün şekilde Marksizmin açık fikirli "eleştirmenleri" olarak görmekten de hoşlanıyorlar. Sınıf ilişkileri konusundaki görüşleri yüzeysel ve naiftir. Köylünün doğası gereği sosyalist olduğunu düşünüyorlar. "Emekçi halkın" (seyyar satıcıdan zanaatkâra, işçilerden köylülere herkesi kapsayan bir kavram) hepsinin birleşik bir sınıf olduğunu iddia ediyorlar. Ve "suyun üstündeki Tanrının ruhu gibi sınıfın tamamı üzerinde batmadan duranların entelektüeller olduğuna ve onların da –öyle inanıyorlar ki– burjuva sınıf ideolojisine son derece yabancı olduğuna ve bütün faaliyetlerini sadece etik ilkelerin yönlendirdiğine" inanıyorlar.[58]

Sorun, onların sahte sosyalist söyleminin birçok işçi üzerinde talihsiz bir etki yaratması ve işçi sınıfının Sosyal-Demokrat ilkelere sadakatini göz ardı etme tehdidinde bulunmasıdır. Bu yüzden, *İskra*, Sosyalist Devrimcilerin gerçek sınıf konumunu teşhir etmeye ve köylerde gerçekten olup bitenleri açıklamaya yönelik çok sayıda makale yayınlamak zorunda kaldı. *İskra*, Rus Sosyal Demokratlarını kırsal proleterleri [*batraki*] proleter orduya dahil etmeye çağırdı ve böylelikle *sosyalist* görevini yerine getirdi. Ancak *İskra*, bir bütün

57. Lydin 1963, s. 45.
58. Lydin 1963, s. 46.

olarak köylülüğün tamamen *demokratik* görevlerle karşı karşıya geldiğini asla unutmadı, çünkü köylülük çifte boyunduruğa maruz kalıyordu, sermaye *ve* toprak sahipleri ile öteki serflik kalıntıları tarafından baskı altına alınıyorlardı. Bütün bu kalıntıları ortadan kaldırmak, Rus siyasal kurumlarının tamamına nüfuz eden kast eşitsizliği ruhunu kökünden sökmek –*ortak ulusal* görev işte bunlardır. Rus özgürlük mücadelesinde önder olmak isteyen bir parti bunu görmezden gelemez. "Köylülük konumunda radikal bir gelişmeyi dürüstçe ve ciddiyetle hayal eden herkes köylülere siyasal özgürlük için savaşma çağrısında bulunmalıdır".

1902 baharında, Rusya'nın güneyindeki köylü karışıklıkları ülkeyi heyecanlandırmıştı. "Rus köylüsü yüzlerce yıl kan ve gözyaşlarıyla yazılan bir faturayı topluma sunuyordu". Devrimciler bu beklenmedik olgu karşısında şaşkına döndü [Miliukov'un belirttiği gibi, Sosyalist Devrimciler de herkes kadar şaşırmıştı]. Karışıklıklar nasıl yorumlanmalıydı? Bazıları köylülerin sosyalist niteliklerini bir kez daha kanıtladıklarını söyledi. Diğerleri, bunların kör, amaçsız ve *stihiyniy* protestolar olduklarını söyleyerek tamamen reddetti. Sadece *İskra* doğru yorumu yaptı ve doğrudan etkisini abartmadan bu tür ayaklanmaların potansiyel önemini vurguladı. Doğrudur, 1902'deki karışıklıklar *stihiyniy* ve örgütsüzdü, ancak tam da bu özellik Sosyal Demokrasinin görevini tanımlıyordu: Köylülere politik mücadeleyi nasıl yapacaklarını öğretmek. Ve aslında, Sosyal-Demokrat komiteler köylerle bağlantı kurmaya çalıştı ve kaynaklarını açıklayıcı broşürler için yönlendirdi. Lenin'in *Kır Yoksullarına* adlı küçük kitabı (1903) köylüler arasında büyük bir başarı elde etti.

İşçiler zaten siyasal mücadele konusunda uyanıktılar, öyle ki işçiler ve *İskra* birbirlerine doğru yönelmekteydi. *İskra*'nın görevlerinden biri, onların perspektiflerini genişletmek ve Rus işçilerine büyük bir bütünün, uluslararası proletaryanın bir parçası olduklarını göstermekti. Böylece Avrupa'nın jandarmasının –Çarlığın– devrilmesi sadece Rusya'yı özgürleştirmekle kalmayıp uluslararası harekete de güçlü bir ivme kazandıracaktı. *İskra*, Avrupa proletaryasının güçlü savaşlarına, parlak zaferlerine ve iç acıtıcı yenilgilerine dikkat çekerken, aynı zamanda "otokrasi koşullarındaki Rus işçilerinin mücadelesiyle kıyaslandığında siyasal özgürlüğe sahip Batı Avrupa ülkelerinde sürdürülen mücadelenin bütün avantajlarını" da açıklıyordu. Aynı zamanda *İskra*, okurlarını "siyasal özgürlüğün hiçbir şekilde hemen sosyalist cennete açılan bir kapı olmadığı"

konusunda uyarmayı da unutmuyordu. Bu, işçilerin bakış açısını korumalarına yardımcı olmaktaydı. *İskra* ayrıca, Rus işçilerinin Avrupa'daki partilerde ortaya çıkan hizip anlaşmazlıklarından uzak durmalarını sağlamaya çalışmaktaydı, böylece burjuva ideolojinin bir Sosyal-Demokrat Partiye girmesinin korkunç tehlikelerini anlayabileceklerdi.

İskra'nın enternasyonalizme olan bağlılığı, yurtiçinde pratik sonuçlar doğurdu, çünkü pre-kapitalist dönemin bir mirası da Rusya'nın birçok milleti arasındaki karşılıklı şüphelerdi. Böylece *İskra*, yalnızca burjuva milliyetçilerine değil, milliyetçi eğilimlerin bulaşmış olduğu çeşitli işçi gruplarına karşı da polemik yapmak zorunda kaldı. Siyonizme, Polonya Sosyalist Partisi'ne, Kafkas milliyetçilerine ve Yahudi Bund'a karşı makaleler yayınlandı.

İşçiler sokaklara çıktığında Sosyal-Demokratik Rusya'ya daha geniş görevler sundular ve yalnızca grevler, propaganda ve ajitasyon gibi eski yöntemleri değil, mücadele yöntemlerinin bütün cephanelerini, işçiler tarafından keşfedilmiş olan bir yenisini, gösterileri de göz önüne almaya zorladılar. Örneğin grevi ele alın. *İskra* da, grevleri ötekilere kıyasla öne çıkarma saplantısına karşı çıkmış olabilirdi, ancak kesinlikle grevlere itiraz etmezdi. Aksine, tüm parti üyelerini ekonomik ajitasyon sürdürmeleri ve grevlere önderlik etmeleri konusunda uyarmaktaydı. Kuşkusuz tamamen ekonomik hedefli bir grevin –ekonomik reformlarla sınırlı olduğu takdirde, siyasal faaliyetle birlikte ortaya çıkanlarda bile– henüz Sosyal-Demokrat bir grev olmadığını vurgulamakta geri kalmazdı.

Ekonomik mücadelenin siyasal mücadeleye karşı nispî önemi konusundaki *İskra* çözümlemesi, hünerli polis müdürü Sergey Zubatov'un planlarıyla da teyit edilmekteydi: "Rus otokrasisi, proletaryanın siyasal mücadelesinin hızla büyümesini korkuyla gözlemlemektedir. En enerjik polis kovuşturmasının yardımıyla bile bununla başa çıkamadılar". Böylece, hükümet Zubatov'un planını dikkate aldı: Yasal fakat kesinlikle politik olmayan sendikaların işçilerin ekonomik çıkarlarını savunmasına izin verdi. Hükümet o kadar ileri gitti ki patronlara birkaç çekingen tavizler vermeleri için baskı uyguladı. Zubatov, kendi ajitatörlerini, Sosyal Demokratları işçilere faydası olmayan burjuva politik özgürlükleri için savaşarak aldatan burjuva entelektüelleri olduğu mesajıyla işçilere gönderdi. Bir süreliğine Zubatov, işçilerin geri katmanlarından bazılarını kandırmayı başardı. Fakat *İskra*, Rusya'nın bu tür polis

sosyalizmine karşı kampanyayı yürütürken, işçilerin sınıf bilincinin, hızla bu sahte-demokratik politikayı fark edecek denli yüksek olduğunu da keşfetti. Geri katmanların geçici coşkusu ise aşağılama ve öfkeye dönüştü.

Ancak devrimci işçi hareketinin hızla gelişmesi, Rus Sosyal Demokrasisinin mevcut güçlerini de aşmıştı. Her türden boşa gitmiş Çarlık karşıtı *stihiyny* patlamalar vardı, bunun nedeni de sadece Parti'nin yeterince eğitimli ve amaca yönelik önderlerinin olmamasıydı. *İskra* bu soruna dikkat çekti ve özellikle *siyasal ajitasyonun* önemini vurguladı. "1901-1903 yılları arasındaki dönemde, Rus proletaryasının siyasal ve sosyal sorunların ayrıntılı incelenmesi ve analizi yoluyla politik eğitimi konusu tüm parti aktivistlerinin ortak görevi oldu."[59]

Siyasal ajitasyona yapılan bu vurgunun işçilerin ihtiyaçlarına ne kadar denk düştüğü, sıradan bir işçi tarafından *İskra*'ya gönderilen bir mektupta görülebilir. Mektup *İskra* yazarlarına teşekkür ediyordu; çünkü diyordu, "işçiler olarak bizlere kendi çıkarlarımızın tek başına işçi hareketinde değil bir bütün olarak halkın ve bütün toplumun hayatında ve hareketinde olduğunu gösteren ilk kez o olmuştu." Her *İskra* makalesi "zamanın ruhunu" solumaktadır.[60]

Bir Sosyal-Demokratik Parti proletaryaya yalnızca nereye gideceğini göstermekle kendini kısıtlayamaz –ayrıca ona nasıl savaşılacağını öğretme sorumluluğu da vardır. 1901'de proletarya, siyasal gösteriler yöntemini "neredeyse içgüdüsel olarak" kavramıştı. Artık Sosyal Demokrasi'ye düşen tek şey, o taktiği popüler hale getirmek, önemini açıklamak ve bu politik protesto gösterilerinin liderleri ve örgütçüleri olarak ilerlemekti. İlk gösterilerin zayıflığını vurgulayan *İskra*, gerçek eğitimsel önemlerini, yalnızca işçilerin hareketi haline geldiklerinde, yani bunları gerçek kitlesel boyutlara ulaştırdıklarında kazanacaklarını savunmaktaydı.

İşçilerin devrimci ruhu o kadar hızlı büyüdü ki, 1902 yılının sonuna doğru Sosyal-Demokrat komiteler tarafından savunulan kitlesel politik protestolar başladı. On binlerce işçi Rostov-na-Donu'ndaki görkemli bir siyasal gösteriye katıldılar, Sosyal-Demokrat konuşmaları dinlediler ve Kazaklara karşı dövüştüler. Ve bu sadece başlangıçtı. 1903 yazında, Rusya'nın güneyindeki bütün işçiler, Kostroma gibi eskiden ülkenin en ücra köşelerinden sayılan

59. Lydin 1963, s. 53.
60. Alıntılanan sözler *İskra*, Sayı 14 Ocak 1902'de çıkan bir mektuptan verilmiştir.

yerleri bile sarsan devasa siyasal protesto gösterilerine katıldılar. Hükümet askerleri çağırmak zorunda kaldı. Proletaryanın gücü, bu gösterilerde o kadar aşikârdı ki burjuva basını bile bunlardan söz etmekteydi.

Gösterilerin muazzam önemini selamlamakla birlikte, *İskra* onları idealize de etmiyordu. Ayrıntılı bir analizin ardından şunu ilan etmişti: "İşçi kitlemiz, günler içinde değil, kelimenin tam anlamıyla saatler içinde olgunlaşmaktadır, ancak yine de amaca yönelik siyasal eylem için tamamen hazır değildir... Sık sık tavsiye ettiğimiz şu çareden başka çaremiz yok: Ajitasyon ve örgütlenme; örgütlenme ve ajitasyon ve daha fazla ajitasyon ve daha fazla örgütlenme."[61]

Proletarya daha güçlendikçe, yanlış yönlendirilmiş devrimcilerin ona dayattıkları terörist taktikleri körükleme girişimleri giderek çılgınlaştı. *İskra*, bireysel terör taktiği üzerine acımasız savaş ilan etti. Terörizm, Partinin en iyi ve en enerjik güçlerini içine çekmişti ve onu proletaryayı Sosyal Demokratlık ilkeleri doğrultusunda eğitme gibi temel görevinden uzaklaştırmıştı.

Birkaç örnek, *İskra*'nın fikirlerinin proletaryanın önder katmanlarının düşüncelerine ne kadar derinden girdiğini gösterecektir. 1880'lerin başında o sıralar polis müdürü olan Plehve ilk Yahudi karşıtı pogromları örgütlemişti ve bunlara birçok sanayi işçisi katılmıştı. 1903'te aynı Plehve aynı numarayı denedi, ancak proletarya ayağa kalktı. *İskra*'nın yazdığı gibi, "Rus proletaryası hâlihazırda kundaktaki giysilerinden çıkıp büyümüştür ve gericilerin yaydığı ilkel masallarla artık kafası karışmamaktadır". 1903 yazında yaşanan devasa grevlerde işçiler Yahudi nüfusu *korudular*. "İşçi tarafındaki bu davranış, Sosyal-Demokrat propagandanın etkisinin meyvesidir ve bize bu etkinin ölçüsünü vermektedir. Anti-Semit beyefendiler için *artık çok geçtir. Büyük [sanayi] merkezlerindeki [işçiler] artık onlara uymayacaktır*".[62]

Başka bir örnek. Son zamanlarda (1902-3) Çarlık Hükümeti, idarî sürgüne ağırlıkla güvenmemektedir, fakat bunun yerine, tutuklanan Sosyal Demokratları açık duruşmalarda yargılamaya dönme taktiğini benimsemiştir. Bu mahkemelerde Sosyal-Demok-

61. Alıntılanan sözler Plehanov'un *İskra*'nın Ağustos 1903 46. sayısındaki yazısından alınmıştır.

62. Bu paragrafta alıntı yapılan sözler, Plehanov'un *İskra* Sayı 50, Ekim 1903 tarihli bir makalesinden alınmıştır. Plehve, Bolşevik raporunun yazıldığı ayda 1904 Temmuzunda öldürüldü. Raporda suikasttan söz edilmiyor.

rat ordumuzun üyelerinin konuşmaları, yalnızca parti liderlerinin değil, işçilerin de hareketin görevlerini tamamen özümsediklerini ve Sosyal-Demokratik fikirleri harekete geçirme kapasitesine sahip olduklarını gösteriyor. Saratov'da sıradan bir işçi olan yoldaş Denisov mahkemede şöyle diyordu:

> Sosyal Demokrasinin ve sadece bunun, genel olarak proletaryanın ve özel olarak Rus işçilerinin çıkarlarının gerçek ifadesi olduğunu düşündüğümden dolayı, onun ilkelerine uymayı, programına göre hareket etmeyi kendi görevim olarak görüyorum... Sosyal Demokratlar, sosyalist düşüncelerini açıklarken, bu fikirler halk kitlelerine nüfuz ettikçe, yalnızca emekçi sınıflara değil, tüm insanlığa mutluluk getirecek reformların uygulanmasına olanak tanıyacağını umuyor.[63]

Nijniy-Novgorod'da, işçi Pyotr Zalomov mahkeme salonunda Rus işçisinin maruz kaldığı dehşet verici koşulları anlattı ve toplanma, konuşma ve yayın yapma ve vekilleri seçme için grev yapma özgürlüğünün uygar bir yaşam için neden gerekli olduğunu açıklamaya şöyle devam etti. "İşte bu yüzden bayrağımız üzerine şunu yazdım: Kahrolsun otokrasi ve yaşasın siyasal özgürlük."

İncelememize son vermeden önce başka bir *İskra* başarısına daha değinilmelidir. Devrimci faaliyet dalgası arttıkça, eski parti örgütlenmelerinin gittikçe artan bir yük olduğu hissedilmekteydi. İzole haldeki yerel komiteler, deneyimleri paylaşmanın, eylemleri koordine etmenin ve tek bir sesle konuşmanın bir yolunu istemekteydiler. Parti üyeleri sağlam teorik ilkelere ve büyük pratik tecrübeye sahip saygın kişilerden oluşan birleşik bir ulusal liderlik istemekteydiler. *İskra*, bu yaygın arzuyu yanıtladı ve dağınık Sosyal-Demokrat güçleri yalnızca sözde değil, gerçekte tek bir merkezileştirilmiş örgüt haline getirme görevini üstlendi.

Ancak bir *gazete* bunları nasıl başarabilirdi? *İskra*, tüm yerel komiteleri ortak bir görevde, yani *İskra*'ya (materyal göndererek) onun hazırlanmasına ve dağıtımına katılmak suretiyle birleştirmeyi sağladı. Sadece bu projenin teknik talepleri bile, ihtiyaç duyduğumuz örgütlenmenin iskeleti olacak bir eylemciler ağı kurmayı gerektiriyordu. Tabiî ki, bu planın tamamı yerel komitelerin aynı fikirde olmasına bağlıydı. Ancak, tam da böyle oldu; çünkü giderek daha fazla komite, *İskra*'yı Parti için yönlendirici bir ses ola-

63. Lydin 1963, s. 58. Denisov'un hatıralarındaki bir değerlendirmesi için bkz. Kanatchikov 1986.

rak kabul ettiklerini ilan ettiler. 1902 yılının sonuna gelindiğinde Partinin somut birliği neredeyse güvence altına alınmıştı. İşte bu görev tamamlandıktan sonradır ki parti kongresi düzenlemek uygun olurdu. Aralık 1902'de bir Örgütlenme Komitesi kuruldu ve hazırlık çalışması öyle başarılıydı ki o büyük olay aslında Ağustos 1903'te gerçekleşti.

Ve bu yüzden,

> *İskra*'nın üç yılda yaptığı işler boşa gitmedi. Rus Sosyal Demokrasisi için ideolojik birlik oluşturmada, proletaryanın sınıf-farkındalığı konusundaki eğitiminde, sosyalist özgürlük mücadelesinin yaygınlaştırılması ve derinleştirilmesinde ve işçi sınıfı mücadelesinin yeni yöntemlerinin, onların hedeflerine ulaşması ve son derece etkin hale gelmesi için iyi hesaplanmış yöntemlerin geliştirilmesinde başarılı oldu.[64]

Bolşevik *İskra*'nın ihtişamlı günlerinin Bolşevik değerlendirmesi işte böyle sona eriyor, oysa yalnızca bir yıl sonra, *İskra*'nın başarıları ufak işlere batmış gibi gözüküyor. Muhtemelen okura, bunun, diğer tüm katılımcıların olayların versiyonlarını sorgulayacağı partizan bir değerlendirme olduğunu hatırlatmama gerek yoktur.

Özetlenen bölüm *İskra*'yı tek bir sesle konuşurken sunmaktadır. Tek tek makalelerin yazarlarından (daha önce belirtildiği gibi, imzalı değildirler) söz edilmemektedir. Lenin'in makaleleri çokça aktarılmaktadır, ancak Plehanov'un ve Martov'un yazıları da öyle. *İskra* yayın kurulundan belirli bir üye olarak sadece Lenin'den söz edilmekte ve *Kır Yoksullarına*'nın yazarı olarak belirtilmektedir.[65]

NY?'den bahsedilmemesi ise oldukça çarpıcı. Kitabın kaygılarından bazıları tespit ediliyor –örneğin geniş siyasal ajitasyon– ancak diğerlerinden söz edilmiyor. "Meslekten devrimci" fikri de yalnızca iki Sosyal-Demokrat hizip arasındaki örgütsel uyuşmazlıklarla ilgili olarak daha sonraki bir bölümde tartışılıyor. Kitapta "dışarıdan [bilinç-ç.n.]" formülasyonu konusunda hiçbir yerde tartışma yok (aynı şey Dan'ın Menşevik raporunda da geçerlidir). Sanırım bunun nedeni, Menşeviklerin henüz formülasyonun kırılganlığını veya sahip olduğu özel anlamı kavramamış olmasıdır.

"M. Lydin" tarafından aktarılan bütün bu tarihsel dönemin genel izlenimi Miliukov'un değerlendirmesinde olduğu gibidir: *İskra*'nın en derin umutlarını karşılayacak şekilde artan işçi militanlığı sa-

64. Lydin 1963, s. 56.
65. Menşevik raporu (Dan 1904) da *Kır Yoksulları*'nı benzer terimlerle övmektedir.

yesinde ateşlenmiş ve büyümekte olan devrimci heyecan. Elbette, *İskra*, burada neredeyse hatasız olarak sunulmaktadır. Ancak yazar, *İskra*'yı "Mücadele olsun!" deyip işçi militanlığına çağrı yapan bir ilahî güç haline getirmekten kaçınmaya dikkat ediyor. İşçi hareketi kendi gayretiyle ilerliyor ve harekete geçmesi için *İskra* tarafından itilmesi kesinlikle gerekmiyor. Sosyal Demokratlar genellikle hareketin beklenmedik boyutları karşısında afallamış olarak sunulmaktadır. *İskra*'nın üstünlüğü, işçi hareketinin etkili olabilmesi için neyi istediğini ve neye ihtiyaç duyduğunu anlamış olmasıdır.

İşçiler ise, tamamen, Sosyal Demokratlar tarafından verilen eğitime ihtiyaç duyan öğrenciler olarak sunuluyor. Ancak, onlar dikkatlerini vermeleri için azar işitmek zorunda kalan çocuklar değildir. Daha ziyade bilmediklerinin ne olduğunu ve neyi bilmeleri gerektiğini bilen yetişkin öğrencilerdir. Onlar, askerlik görevini yerine getirmek için zorla talim yaptırılan bir ordu değil, eğitim isteyen gönüllü bir ordudur.

Sosyal Demokratlar, iki temel şeyi bilen öğretmenler olarak sunulmaktadır: siyasal özgürlüğün önemi ve siyasal mücadelenin nasıl yürütüleceği. Bölümün yazarı, *İskra*'nın sosyalizmin nihai hedefini de ne sıklıkla vurguladığını ortaya koymak istiyor. Bu vurgu savunmacı bir nitelikteydi, çünkü 1904'te Bolşevikler, Menşevikler tarafından, Çarlığa yönelik çok sınıflı saldırı lehine sınıfın bakış açısını ihmal etmekle suçlanıyorlardı.

Sosyal Demokratlar, öğrencilerinin istekliliği karşısında sevinen ve etkilenen ve öğrencilerin yeni mücadele yöntemleri bulma konusunda önlerine geçmelerini görerek zaman zaman mahcup olan öğretmenlerdi. Öğretmenler ayrıca, kendilerinin daha iyi bir iş çıkaracaklarının da farkında olmalıydılar –ya da bunun farkında değillerse onları azarlamak için *İskra* oradaydı.

İşçiler çok fazla ayartmayla kuşatılmış durumdadır ve *İskra*'nın görevi onları savunmaktır. Ekonomistler, milliyetçiler, polis sosyalistleri, Sosyalist Devrimciler, liberaller ve anti-Semitler –*İskra*'nın hiç durmadan polemik yapmasına şaşmamak gerekir. İşçilerin "geri katmanları" bazen bir süreliğine kandırılırlar. Ancak deneyim göstermiştir ki, bu hatalar yalnızca geçicidir. Bolşevik rapor, proletaryanın sınıf farkındalığı konusunda genel bir gurur duygusunu yansıtıyor. Yalnızca Sosyalist Devrimcilerle olan rekabet durumunda, başarısızlığın ve bitmemiş işin not alındığını tespit ediyoruz.

Erfurtçuluk'un önemli bir yönü, iki cepheli polemik savaşıdır. Özetlenen bölüm *İskra*'nın çeşitli duraklarının bir araştırması olduğundan, iki cepheden savaşın, her iki uç arasında duran genel polemik tarzının nasıl parçası haline geldiğini görüyoruz. Bazıları köylü devrimci potansiyelini abartıyor, bazıları hafife alıyor, fakat *İskra* doğru yerde duruyor. Bazıları grevlerle aşka geliyor, bazıları onları görmezden geliyor, fakat *İskra* her iki hataya karşı uyarıyor. Bu, daha sonraları sağ sapma ve sol sapma fikrinde kendini gösteren bir düşünce tarzıdır.

Belki de en çok yankı uyandıran şey, mahkemede ayağa kalkan ve Sosyal-Demokrat inanç için şahitlik yapan sıradan işçilerin hikâyesidir. Nitekim burada Sovyet medeniyetinin kurucu mitlerinden birinin tohumlarını görüyoruz. Yukarıda aktarılan işçilerden birisi olan Pyotr Zalomov, 1902 yılında Nijniy-Novgorod'un bir banliyösünde, 1 Mayıs kutlamasında düşen bir kızıl bayrağı yerden aldığı için tutuklanmıştı. Nijniy-Novgorod, Zalomov ve ailesiyle tanışmış olan romancı Maksim Gorki'nin doğduğu yerdi. 1906 yılında Amerika'yı ziyaret ederken, bu olaylara dayanan *Ana* adlı bir roman yazdı. Bu roman Zalomov karakterindeki yüce amaçlılığın, mazlum ve bilinçsiz annesine nasıl aktarıldığını sergileyerek, farkındalığın yaygınlaşmasını güçlü bir efsaneye çevirmektedir. (Tarihsel gerçekte ise, Zalomov'un annesi zaten devrimci bir hücrenin aktif üyesiydi.) Gorki'nin *Ana*'sı daha sonra sosyalist-gerçekçi romanın temelbiçimi (*ur*) olarak tanınmıştır. Katerina Clark'ın gösterdiği gibi, farkındalığın yayılması tüm sosyalist gerçekçiliğin arkasındaki temel mittir. Rus Erfurtçuluk'unun duygusal anlamı hakkında fikir edinmek isterseniz Gorki'nin *Ana*'sını öneririm.[66]

BİLİNMEYEN LENİN: SİYASAL AJİTASYON, 1901-3

> Fakat Rus işçi sınıfı, lanetlenmiş Rusya hapishanesini yerle bir edecek ve burjuva demokratik bir devlette kendi sınıf temsiliyetini ele geçirecektir. (Lenin, Ağustos 1903)

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra şimdiye kadar yayınlanmamış çok sayıda Lenin belgesine, *Bilinmeyen Lenin* gibi

66. *Ana*'nın tartışması için bkz. Clark 1981. Clark'ın sosyalist gerçekçilik konusundaki tartışması, farkındalığın yaygınlaşması senaryosunun devam eden gücünü göstermektedir.

başlıklarla yapılan derlemelerde ulaşmak mümkün hale geldi.[67] Ancak, bu Tefsirin de ortaya koyacağı üzere, uzun süredir kütüphane raflarında dizili eserlerin titizlikle okunmasından ortaya çıkan Lenin, pek çok açıdan yeni arşiv belgelerinde bulunanlardan daha bilinmeyen ve şaşırtıcıdır. Bu alt bölümde bu işlemi bir adım daha ilerleteceğim. Lenin'in, şu ana kadar göz ardı edilmiş ve okunmamış olarak kalan tamamen yeni bir kitabını keşfettiğime inanıyorum –Lenin hakkında herhangi bir yeni arşivin sergilediği fikirlerden çok daha büyük bir meydan okuma yaratan bir kitap.

Lenin, 1900-3 yılları arasında *İskra* ve *Zarya* için toplam elli tane makale yazdı. Bu makaleler iki gruba ayrılabilir. Bir gruba, program ve stratejik sorunlara ayrılmış parti polemikleri denilebilir. Diğer grup Lenin'in siyasal ajitasyon dediği şeye ayrılmıştır. Bu gruptaki makaleler, Rus toplumundaki artan krizi tanımlıyor ve toplumun tüm kesimlerini devrimci harekete adım atmaya çağırıyor.

Lenin'in keşfedilmemiş kitabı olarak değerlendirdiğim, siyasal ajitasyon serisi olan bu ikinci gruptur. Bu Tefsirin o yazı dizilerine yönelik doğrudan ilgisinin sebebi, *NY?*'nin sayfalarının çoğunu uygun ve etkili bir Sosyal-Demokrat strateji olarak siyasal ajitasyonu savunmaya ayırmış olmasıdır. O yazı dizileri Lenin'in siyasal ajitasyonla neyi kastettiğini ve *İskra*'nın eleştirilerinin bu konuda neden endişeli olduklarını ortaya koyuyor. Fakat bu özelliğin ötesinde o yazılar, Rus toplumunun canlı portresini çizen, otokrasinin siyasal ikilemlerini keskin biçimde analiz eden ve siyasal özgürlük konusunda saldırgan bir savunma sergileyen dikkate değer bir bütün oluşturuyor. Üslubunda, Lenin'in her zamanki öfkeli alaycılığı var, ancak bu üslup barikatların öbür tarafındaki ortak düşmana yöneltildiğinde bile daha az rahatsız edici hal alıyor. Şahsen, siyasal ajitasyon dizisini Lenin'in en dikkate değer başarılarından biri olarak değerlendiriyorum.

Öncelikle, siyasal ajitasyon yazılarını bağlama yerleştirmek için bazı istatistikler verelim. *İskra* ve *Zarya*'da bulunan elli Lenin makalesinin yirmi üçü parti polemiklerine ayrılmıştır.[68] *İskra*'nın "ekonomizme" takıntılı görüntüsü göz önüne alındığında, Lenin'in

67. Pipes 1996. Bu kitaptaki birçok ciddî hatanın tartışılması için bkz. Lih 2001b.
68. Kardeş dergi *Zarya*'daki makaleler genellikle *İskra* makalelerinden çok daha uzundur. Ancak Lenin'in *Zarya* için kaleme aldığı iki politik ajitasyon makalesi, aslında *İskra* boyutunda daha küçük yedi makalenin bir derlemesidir ve buna göre sayılmıştır.

bir makalesinin tam da bu hedefe ayrılması dikkat çekicidir. Ekonomizme karşı çeşitli rastgele vuruşlar, önceliği *İskra*'nın hedeflerini belirlemeye ayrılan dört makalede de bulunabilir. Bu yazılara *İskra* manifestoları diyorum.[69] Geriye kalan makaleler aşağıda belirtildiği şekilde bölünebilirler: liberallere karşı üç; Parti içinde ve dışında çeşitli milliyetçilik biçimleri konusunda, yedi; Sosyalist Devrimcilere karşı beş; Parti platformunda Lenin'in önerdiği tarım planını savunan üç makale. (Bu toplamlar liberallere karşı uzun bir *Zarya* makalesi ve tarım sorunları üzerine yazılmış iki yazı içerir.)

Geriye kalan yirmi yedi makale ise siyasal ajitasyon dizisini oluşturmaktadır (başlıkların listesi için Tablo 3.1'e bakınız). Siyasal ajitasyon ve parti polemikleri arasındaki denge, aşağıda gösterildiği gibi *İskra* döneminin ikinci yarısında polemiklere kaymıştır.

Lenin'in *İskra* Makaleleri

	Siyasal Ajitasyon Makaleleri	Diğerleri
Dönem I, 1902 yazına kadar	20	7
Dönem II, 1902 yazından itibaren	7	16

Siyasal ajitasyon makaleleri dikkatten kaçmıştır, bunun nedeni kısmen daha dikkat çekici parti polemikleri arasına dağılmış durumda olmalarıdır. Bununla birlikte, ayrı bir cilt halinde birlikte yayınlanırsa, 240 sayfalık bir hacme sahip olurlar. Karşılaştırma amacıyla bakarsak, *NY?* 170 sayfa, *Emperyalizm* (1916) 127 sayfa, *Devlet ve Devrim* (1918) 120 sayfadır. Başka bir deyişle, *Siyasal Ajitasyon*, Lenin'in hacimli işlerinden biri olarak yerini alacaktır. Dahası, yazı dizileri tek kitap olarak birlikte okunduğunda, çok çeşitli konulara rağmen çarpıcı bir birliğe de sahiptir. Buna göre, aşağıdaki tartışmada 1902 başlarında *NY?*'nin ortaya çıkmasından önce yayınlanan makalelerin çoğunluğu ile daha sonra ortaya çıkanlar arasında hiçbir ayrım yapmıyorum.[70]

---

69. Bu kategoriye, "Hareketimizin Acil Görevleri" (Aralık 1900), "Nereden Başlamalı" (Mayıs 1901), "Siyasal Ajitasyon ve Sınıf Bakış Açısı" (Şubat 1902), "Bir Örgütlenme Komitesinin Oluşumunun Duyurulması"(Ocak 1903) yazılarını aldım (hem burada hem de Tablo 2.1'de İngilizce Toplu Eserleri'nde verilen başlıkları kullandım).

70. Şayet bir kimse *Siyasal Ajitasyon*'u kitap olarak yayına hazırlayacak olsaydı, "Sınıf Bakış Açısı" (siyasal ajitasyonu savunan bir *İskra* manifestosu) ve "Devrimci Ma-

Tablo 3.1
Lenin'in Siyasal Ajitasyon Dizisindeki Başlıklar

"Çin'de Savaş" (Aralık 1900)
"Vur- Ama Öldüresiye değil!" (Nisan 1901)
"Zamanın Değişiklikleri Neden Hızlanır" (Nisan 1901)
"Objektif İstatistikler" (Nisan 1901)
"183 Öğrencinin Askere Alınması" (Şubat 1901)
"Başka Bir Katliam" (Haziran 1901)
"Değerli Bir Kabul" (Temmuz 1901)
"Kriz Dersleri" (Ağustos 1901)
"İşyerindeki Serf Sahipleri" (Eylül 1901)
"Kıtlık Mağduriyetiyle Mücadele" (Ekim 1901)
"Ölüm Cezası Düzenlemeleri ve Ölüm Cezası Hükümleri" (Kasım 1901)
"Finlandiya Halkının Protestosu" (Kasım 1901)
"Kıtlık" (Aralık 1901)
"Krize ve Kıtlığa Karşı Tutum" (Aralık 1901)
"Üçüncü Unsur" (Aralık 1901)
"Soylular Cemiyeti Reislerinin İki Konuşması" (Aralık 1901)
"Gösteriler Başladı" (Aralık 1901)
"Devlet Bütçesi Hakkında" (Ocak 1902)
"İflasın İşaretleri" (Şubat 1902)
"Rusya'nın Ekonomik Yaşamından: Tasarruf Bankaları" (Şubat 1902)
"Zemstvoistlere Mektup" (Mart 1902)
"Yeni Grev Yasası Taslağı" (Eylül 1902)
"Siyasal Mücadele ve Siyasal Hilekârlık" (Ekim 1902)
"Yeni Olaylar ve Eski Sorular" (Aralık 1902)
"Petersburg'daki Moskova Zubatovistleri" (Ocak 1903)
"Otokrasi Tereddütlü" (Mart 1903)
"Bir Reformlar Dönemi" (Ağustos 1903)

Dizinin ana teması, Miliukov'un kitabında olduğu gibidir: Rusya ve krizi, Rus toplumunun bütün kesimlerini şiddetle yabancılaştıran otokrasinin son günleri.

> Fırtınalı zamanlarda yaşıyoruz, Rusya'nın tarihi sihirli çizmelerle ilerliyor, yaşanan her yıl, on yıllarca süren barışçıl dönemlerden daha çok önem

ceracılık" adlı iki bölümlü dizideki ilk makaleyi de (*İskra* tarzı siyasal ajitasyonun yerine geçirilen terörizmin SR kullanımına karşı bir polemik) önerirdim.

> taşıyor. Serfliğin kaldırılmasından bu yana geçen yarım yüzyılın son değerlendirmesi yapılıyor, temel taşlar tüm ülkenin çok uzun süre kaderini belirleyecek olan sosyal/politik yapılar için atılıyor.[71]

Lenin'in aciliyet duygusu, Avrupa tarihinin ve özellikle Almanya tarihinin, 1848'deki zayıf devrimin mirasının SPD'yi her fırsatta engelleyen eksik bir demokratikleşme olduğu şeklindeki standart Sosyal-Demokratik okuma üzerine kuruludur. Rusya'daki devrimci kriz, daha önce gördüğümüz "er ya da geç" argümanını daha da keskinleştirmekteydi. Bu argüman acil olan ile kaçınılmaz olanı uzlaştırmaktaydı: Evet, sosyalizm kaçınılmaz şekilde er ya da geç gelecektir, ancak daha erken olmak yerine daha geç olandaki trajediden kaçınmak zorundayız. Lenin, şunu ileri sürüyor: Evet, tam demokratikleşme er ya da geç Rusya'ya gelecek, ancak "daha erken" olanı şu andır ve "daha geç" olanı ise on yıllarca uzakta olabilir. Şu an yapılan tercihler, Rusya Sosyal Demokrasisinin Çarlık sonrası Rusya'da ne kadar soluk alacağını uzun yıllar belirleyecektir.

Lenin, yolunun üzerindeki her şeyi değerlendiriyor –yol boyunca korkak konuşmalar yapan tahtındaki Çar'dan, cevap verirken polis tarafından ölesiye dövülen sarhoş *mujik*'e kadar– böylece patlamak üzere olan bir toplum portresi çiziyor. Çin'de haksız bir savaş, Finlandiya'daki yasadışı Ruslaştırma, dinsel mezheplere yapılan zulümler, toplanma haklarını kullandıkları için ceza olarak öğrencilerin askere alınması, kıtlık ile baş etmeye çalışan yerel yetkililer üzerindeki ağır hükümet kısıtlamaları –otokrasi herkesi yabancılaştırmaya niyetli görünüyor. Ve otokrasi kendine hayrı dokunamaz durumda –etrafının yanıcı malzemelerle çevrili olduğunu biliyor, öyle ki sadece bir kıvılcımcık [*iskorka*] bir büyük yangın başlatabilir. ("İskorka", "*İskra*"nın küçültülmüş halidir.)[72] Çılgınca bir baskıya yaslanmak zorundadır.

> İçerdeki düşmana karşı verilen mücadele tam gaz devam ediyor. Geçmişte hemen her gün kaleler, tutukevleri, hapishaneler, özel gözaltı tesisleri olan karakollar ve bazen geçici olarak hapishaneye dönüştürülen binalar ve evler, tutuklu bulunan kişilerle büyük oranda doldurulmuştur... Bu açık ve gizlenmemiş savaştır, sıradan Rus kitleleri tarafından sadece gözlemlenmiyor, az veya çok onlar tarafından da hissediliyor.[73]

---

71. Lenin 1958-65, 7, s. 321, *İskra*, No. 46 (15 Ağustos 1903).
72. Lenin 1958-65, 4, s. 392, *İskra*, No. 2 (Şubat 1901).
73. Lenin 1958-65, 7, s. 34, *İskra*, No. 26 (15 Ekim 1902).

Krizin yoğunluğu, seçkinler arasında bile dolaşan protestolarla ortaya çıkmaktadır. Dizideki birçok makale, konuşmaların, üst tabakanın memnuniyetsiz üyelerinin ve özellikle *zemstvo* ile ilişkili olanların (*zemstvo*, sınırlı yetkilere sahip bir yerel özerk yönetim kurumudur) ortalıkta dolaşan protesto mektuplarının veya konuşmalarının tam metnini vermektedir. Hatta Lenin, bürokrasinin daha ilerici kısmından kaynaklanan, yasa tasarılarında bile protesto işaretleri tespit etmekteydi. Birçok Sosyal Demokrat tarafından biraz skandal olarak görülen bir makalesinde Lenin, Soylular Cemiyeti Reisleri –yerel üst tabaka temsilcileri– tarafından yapılan iki ılımlı muhalif konuşmayı yayınlamıştı ve seçkinlerin bu rahat üyelerinin bile Sosyal Demokrasiyi destekleyeceğini öngörmüştü:

> Ülkenin "kültürel gelişimi" ile "bürokratik diktatörlüğün baskıcı rejimi" arasındaki çelişkiyi açıkça kavramış olan herkes, er ya da geç yaşamın kendisi tarafından, bu çelişkinin otokrasi kaldırılmadan kaldırılamayacağı sonucuna götürülecektir. Bu sonuca varan bir kimse, otokrasiye karşı tehditkâr bir güç (yalnızca kendi gözlerinde değil, herkesin gözünde tehdit eden bir güç) kurmayı bilen bir partiye kaçınılmaz olarak yardım edecektir –homurdanacak, ama yine de yardım edecektir... Ve böylece, yorgun soyluluğun temsilcileriyle vedalaşırken onlara şöyle deriz: Yine buluşacağız beyler, yarınki müttefiklerimiz![74]

Çarlık hükümeti, krize sadece baskıyla değil,reform girişimleri ile de yanıt vermekteydi. Siyasal ajitasyon makalelerinin önemli bir kısmı, kıtlıktan koruma, grevleri yasallaştırma, seçilmiş işçi temsilcileri ve iş kazalarındaki yaralanmalar için tazminatlar ile ilgili çeşitli kanun tekliflerinin veya düzenlemelerin detaylı analizine ayrılmıştır. Bu genişletilmiş analizler bize Lenin'in avukatlık eğitimi gördüğünü hatırlatıyor.[75] Gerçekten de, Marksist bir devrimcinin, Çarlık reform mevzuatını bu kadar ciddiye alması ve hatta ilerici niyetlerle bazı mevzuata iltifat etmesi biraz şaşırtıcıdır. Fakat Lenin'in aklında bir takım ajitasyon hedefleri vardır. Bunlardan biri, hükümete olan genel kızgınlığı bir kez daha göstermektir. Örneğin Lenin, grevlerin yasallaştırılmasına ilişkin teklifin daha önceki girişimlerden farklı olduğunu iddia etmektedir, çünkü

> yeni taslakta gerçek hayata dair çok daha büyük kökler vardır –onlarda sadece burjuvazinin birkaç teorik açıdan gelişmiş ideologlarının sesini

74. Lenin 1958-65, 5, s. 347, *Zarya*, No. 1 (Aralık 1901).
75. Burbank 1995.

değil, sanayi *praktiki* tabakasının tamamının sesini... duyuyorsunuz. Bu kabul edilemez! Karnımız tok! Bundan uzak durun! –işte Rus fabrika sahibinin, idarî genelge yazarının ağzından Rus polisine söylediği şey budur.[76]

Lenin bu girişimleri, otokrasinin temel ikilemini ortaya çıkarmak için, reformlarda da kullanıyor. Çarlık hükümeti topluma taviz vermeye, sopanın yanı sıra havuç da göstermeye çaresizce ihtiyaç duymaktadır. Bazen bunu, hem seçkin hem de seçkin olmayanlara maddî devlet yardımlarıyla yapmaya çalışmaktadır (örneğin, işçi tazminat yasası teklifi). Fakat aynı zamanda sosyal gruplara biraz bağımsızlık, biraz soluk alma alanı da sunmak zorunda kalıyor. Bununla birlikte, böylesi herhangi bir bağımsızlık otokrasinin doğasına ters düştüğünden, bu tekliflerin, pek çok kısıtlama ve şüphelerle etrafı kuşatılıyor ve ortaya yatıştırmak yerine saçma ve daha da öfkelendirecek bir sonuç çıkıyor. Lenin, "İflas İşaretleri" gibi karakteristik başlığa sahip bir makalesinde, öğrenci örgütlenmelerine dair bazı geçici düzenlemeleri unsurlarına ayırıyor ve şu yorumu yapıyor:

Aslında öğrencilere özgürlüğe benzeyen bir şeyi vermekte başarısız olmakla kalmayıp aynı zamanda üniversite hayatına herhangi bir huzur getirme aracı olarak da değersiz olan böyle bir (beni mazur görün) "reformu" tanımak için bir kimsenin devrimci olması gerekmez, radikal olması da gerekmez... Örneğin, bu tür toplantılara başkanlık ederek, polis görevlerini yerine getiren müfettişler sürekli olarak bazılarını rahatsız edecek, diğerlerini protestoya itecek, diğerlerinin gözünü korkutacak ve diğerlerini de susturacak olmasından kuşku duyulabilir mi? Ve Rus öğrencilerinin, bu toplantıların içeriğinin makul bir şekilde yetkililerin "takdir yetkisi" tarafından belirlendiği gerçeğini kabul etmeyeceği açık değil midir?
Yine de, "geçici düzenlemeler" tarafından kurgulanan absürt biçimiyle hükümet tarafından verilen toplanma ve örgütlenme "hakkı", otokrasinin bir otokrasi olarak kalırken öğrencilere verebileceğinin *azamîsidir*. Bu yöndeki herhangi bir ileri adım, otoriteler ile "sadık kişiler" arasındaki ilişkilerin dayandığı denge üzerinde yükselen bir intihar bozukluğu anlamına gelecektir.[77]

Ve Lenin hükümetle alay etmektedir: Bu kadar endişelenmekte haklısınız, çünkü biz Sosyal Demokratlar, çıkarların bağımsız

76. Lenin 1958-65, 6, s. 401, *İskra*, No. 24 (1 Eylül 1902).
77. Lenin 1958-65, 6, s. 274-5, *İskra*, Sayı 17 (15 Şubat 1902). Lenin'in otokrasinin reform yetersizliğine dair akıl yürütmesi, Miliukov'un daha önce bahsedilen ve Lenin'in *İskra* makalesinden kısa süre sonra yazılan benzer argümanıyla karşılaştırılabilir.

şekilde korunmasına izin vermek için yapacağınız zayıf girişimlerinizden tam olarak yararlanmaya niyetliyiz. Fabrika işçilerinin temsilci seçmesine izin vermeyi mi düşünüyorsunuz? Devam edin: Tasarının göz korkutucu özelliklerini teşhir etmemiz, en geri işçileri de uyandıracaktır. İşçileri yasal, sadık ve apolitik sendikalarla kandırmak için daha iddialı bir girişimde bulunduğunuz Zubatov polis sendikalarının fiyaskolarını hatırlayın.

> Zubatov derneklerine amaca yönelik işçiler gönderdik, orada kendi başlarına öğrendiler ve ötekilere öğrettiler ve tüm Zubatov destanı, otokrasiden çok Sosyal Demokrasiye fayda getirecek şekilde acınacak bir başarısızlıkla sona erdi.[78]

(Göreceğimiz gibi, Lenin'in *Zubatovşçina* karşısındaki kendinden emin tavrı, *NY?*'da da dile getirilen oldukça karakteristik bir tavırdır.)

Tüm bu faaliyetin amacı, otokrasinin devrilmesidir ya da olumlu anlamıyla, siyasal özgürlüklerin elde edilmesidir. Siyasal özgürlüğe kaçınılmaz ihtiyaç, Lenin'in siyasal ajitasyonunun ana temasıdır, o kadar ki, yazarın Marksist bir sosyalist olduğunu hatırlamak bile zorlaşır. Dizideki yirmi yedi makalenin sadece ikisi, okurun Marksist eğitimine kesinlikle katkıda bulunmaktadır. Bu iki makaleden biri, refahın yaygınlaşmasına dair revizyonist iddiaları çürütmek amacıyla Rus tasarruf bankalarıyla ilgili istatistikleri analiz etmektedir. (Bu makale ekonomik konular üzerine bir dizinin ilki olarak yazılmıştı ama devamı gelmedi.) Lenin, başka bir makalede, Rusya'nın bugünkü ekonomik krizinin kaçınılmaz olduğuna ve tekrarlanmaya mecbur kaldığına dair Marksist gerekçeleri aktarmaktaydı. Ancak, burada bile, hikâyeden alınan ders şudur ki

> Rusya'daki bir krizin etkisi diğer herhangi bir ülkeye göre çok daha fazladır... İşçiler ve köylüler sadece işsizlik ve açlık nedeniyle değil, aynı zamanda işçilerin elinden [örgütsel] kaynaşma ve savunma imkânlarını alan ve köylülerin elinden kendilerine gönderilen insanî yardımları bile alan polis baskısı yüzünden birbirlerine daha fazla yakınlaşmaktadırlar.[79]

---

78. Lenin 1958-65, 7, s. 319, *İskra*, No. 46 (15 Ağustos 1903).
79. Lenin 1958-65,5, s. 86, *İskra*, Sayı 7 (Ağustos 1901). Aynı paragraf, kasabalardan sürgün edilen işçilerin köylüleri geçmişteki boyun eğişlerinden kurtaracağını ve onlara talepte bulunmayı öğreteceğini de öngörüyor.

Siyasal özgürlüklerin öne çıkması, siyasal ajitasyon dizisinin neden bütün yıllar boyunca bu kadar belirsiz kaldığına olası bir açıklama sağlıyor. Gerek Sovyetler Birliği gerekse Amerika'daki akademik kurumların şu ortak noktaları vardı: Her ikisi de her zaman Sovyet sisteminin babasına yakışır davranan bir Lenin'i istiyorlardı. Siyasal özgürlüğün tutkulu savunucusunu bu role sıkıştırmak zordur. Gerçekten de, bir grup Sovyet muhalifinin neden siyasal ajitasyon makalelerinin *samizdat* versiyonunu "Lenin Kremlin'e Karşı" gibi bir başlıkla yayınlamadığı merak konusudur.

Köylünün kendi mülkü üzerinde tasarrufta bulunması ve hatta ülke çapında özgürce dolaşma imkânları üzerindeki kısıtlamalara karşı Sosyal-Demokrat kızgınlığını ele alalım. Sosyal Demokratlar, köylü komününün köylü haklarına yönelik bu sistematik kısıtlamada bir temel taşı olduğuna inanıyorlardı –bu işlev, onu yok etme arzusunun merkezî bir nedeniydi. Lenin, siyasal ajitasyon makalelerinde hükümetin hareket kabiliyetine getirdiği son kısıtlamaları ele almaktaydı:

> 15 Eylül yasası, köylüyü, yalnızca özgürce dolaşma hakkını elinden aldığı için serf benzeri bir konuma getirmiyor. Yasa, bürokratlara, "ailesinin ikamet ettiği yerdeki vilayet yetkilileri" gerekli gördüğü takdirde, [köylü] işçilerin ailelerine göndermek istedikleri *ücretin bir bölümüne el koyma* hakkını da veriyor. Köylünün kazandığı para üzerinde [köylü] işçilerin rızası olmadan tasarruf hakkı kullanılıyor! Mujik aptaldır: kendi başına ailesiyle ilgilenemez. Yetkililer bunu çok daha iyi yapabilirler.[80]

Lenin, köylülerin Sibirya'ya göçünü kısıtlama konusundaki bürokratik konuşmalara tepki olarak, bireysel çiftçilere yönelik kısıtlama olmayışının doğrudan işçi sınıfının yararına olduğu bir ülke olarak Amerika Birleşik Devletleri'ni tasvir ediyor:

> Hiç kimse, nüfus hareketlerine izin verme ya da izin vermeme konusunu tartışmaya *cüret* edemez; çünkü her vatandaş, evini kendisine en iyi görünen yere taşıma hakkına sahiptir. Orada çiftçilik yapmak isteyen herkes, ülkenin sınır bölgelerindeki serbest arazileri *kanunen* işgal hakkına sahiptir. Asyalı satrapların bir sınıfı değil, ülkenin tüm üretici güçlerini geliştirecek enerjik çiftçiler sınıfı inşa edilmiştir. Orada, işçi sınıfı, bol miktarda serbest arazi sayesinde yüksek yaşam standartları açısından diğerlerine önderlik eder.[81]

---

80. Lenin 1958-65,5, s. 291, *İskra*, No. 10 (Kasım1901).
81. Lenin 1958-65,5, s. 91-2, *İskra*, Sayı 8 (10 Eylül 1901).

Köylülerin örgütlenme ve protesto etme kabiliyetlerinin kısıtlanması, aynı zamanda kıtlığa karşı duyarsız bir tutum takınılmasına da yol açmaktadır:

Kapitalist devletin patronları, kıtlık ve kriz mağdurlarının sayılarının fazlalığı karşısında, bir lokomotifin yolunun üzerinde ezdiği insanlar için duyduğu endişeden daha fazla endişe etmiyorlar.

> Ölü bedenler tekerlekleri yavaşlatır; tren durur, (eğer şimendifer aşırı enerjik ise) raylara atlayabilir; ancak daha az ya da daha uzun bir süre ertelendikten sonra, tren her halükarda yoluna devam edecektir. Açlıktan ölümleri, yüz binlerce küçük üreticinin mahvolduğunu duyarsınız, ancak aynı zamanda, ülkemizdeki tarımın ilerlemesi hakkında, Rus soylu toprak sahipleri tarafından dış pazarların başarılı şekilde ele geçirilmesi hakkında hikâyeler de duyarsınız... Geliştirilmiş teçhizat, hayvan yemi için otlakların yaygınlaştırılması vb için genişleyen pazar hakkında da bir şeyler duyarsınız.[82]

Sovyet akademisyenlerinin, biraz önce yapılan alıntıdaki ya da aşağıdaki alıntıdaki gibi duyguları niçin öne çıkarmak istemediği görülebilir:

> Nijniy-Novgorod'da, 7 Kasım'da Maksim Gorki'yi yolcu etmek için küçük ama başarılı bir gösteri için çağrı yapıldı. Elindeki silah sadece –gösterideki konuşmacılardan birisinin de söylediği üzere– konuşma özgürlüğü olan Avrupa çapında üne sahip bu yazar, yargılanmaksızın veya soruşturulmaksızın Çarlık hükümeti tarafından sınır dışı ediliyordu. *Başıbozuklar*, onu bizleri kötü şekilde etkilemekle suçlamaktadırlar –diye devam etti konuşmacı, ışık ve özgürlük uğruna azamî gayret sarf eden tüm Rus halkı adına– fakat biz iddia ediyoruz ki onun bizler üzerinde iyi bir etkisi olmuştur. Çarlık dalkavukları suistimallerini gizli olarak sürdürüyorlar ve biz de bu ihlalleri açık ve halk tarafından bilinir hale getirmeye çalışıyoruz. Ülkemizde daha iyi bir yaşama hakkını savunan işçileri dövüyorlar, ülkemizde kanunsuzluğu protesto eden öğrencileri dövüyorlar, ülkemizde dürüst ve cüretkâr sözler eziliyor![83]

Güzel bir ironiyle, Sovyet *başıbozukları* da rahatsızlık yaratan muhalif Andrey Saharov'u susturdular ve Nijniy-Novgorod'a gönderdiler –bu arada o şehrin adı da "Gorki" olarak değiştirilmişti.

İskra'nın siyasal ajitasyon makalelerinin siyasal özgürlük üzerine odaklanması, bazı Sosyal-Demokrat okurlar arasında şüphe uyandırdı. Ancak, Rus Erfurtçusu Lenin'e göre, siyasal özgürlük ile

82. Lenin 1958-65,5, s. 324, *Zarya*, Sayı 2/3 (Aralık 1901).
83. Lenin 1958-65,5, s. 369-70, *İskra*, Sayı 13 (20 Aralık 1901).

proletaryanın tarihsel misyonu arasındaki bağlantı, Kautsky'nin bu "ışık ve hava" metaforu uygulamasında gösterdiği üzere, temel bir gerçekti:

> Siyasal özgürlük olmaksızın, işçi temsiliyetinin her biçimi zavallı sahtekârlıklar olarak kalacaktır, proletarya tam kurtuluş mücadelesini yürütmek için gereken ışık, hava ve mekân olmaksızın daha önce olduğu gibi hapishanede kalacaktır. Bu hapishanede hükümet pencere yerine küçük bir delik açıyor ve bu açılımı mahpusa değil de ona gardiyanlık yapan jandarmalar ve casuslara daha fazla fayda sağlayacak şekilde kurguluyor. İşte bu, Rus halkının kasaplarının Çarlık hükümetinin büyük iyiliği olarak geçirmeyi istedikleri reform türüdür! Ancak, bu açılımın yardımıyla Rus işçi sınıfı, mücadelede kendine yeni bir güç üfleyecektir; bu, lanetli bütün-Rusya hapishanesini yerle bir edecek ve burjuva-demokratik bir devlette kendi sınıf temsiliyetini kazanacaktır.[84]

Bazı okurlar, Lenin'in son sözlerini, militan devrimciler ordusunun bayrağı üzerine yazılması gerekenler yerine hayal kırıklığı yaratan ve sönük bir mesaj olarak görebilirler. Fakat parmak uçlarına dek Sosyal Demokrat anlatıyla dolmuş olan Lenin, böyle görmüyordu. Yakup ve İşaya'nın İncil'deki hikâyesini bir metafor olarak kullanarak Lenin, Çarlık Hükümetinin acınacak reformlarının temsil ettiği çer çöpün, işçileri, doğuştan gelen temel hakları için mücadeleden, "*tüm* ekonomik ve sosyal baskılara karşı proletarya mücadelesi için özgürlük"ten vazgeçmeye sevk etmeyeceğini vurgulamaktaydı.[85]

Şu ana kadar Lenin, ister panik halindeki Çarlık bürokratları, isterse saygın toplumdan karnı tok protestocular olsun esasen Rus elitlerine bakmıştı. Şimdi sıra "Rus topraklarından tüm vahşeti süpürmek ve insanlığın en yüce ideallerini gerçekleştirmek için güç toplayan halk arasında yeni güçlü hareket" çağrısına geldi. Kentsel yaşamın gelişimi, sanayinin büyümesi, okuryazarlığın yaygınlaşması –işte bunların hepsi en fazla ezilen kitlelerde bile insan onuruna dair yeni bir farkındalık yarattı. Çarlık hükümeti bu nedenle yeni ve en ölümcül bir düşmana sahiptir – Rus kitlelerine karanlık getirmeyi iş edinen bütün güçler karşısında "kendi güçleriyle haklarının ve inançlarının farkındalığı ışığı".[86]

---

84. Lenin 1958-65,7, s. 321, *İskra*, No. 46 (15 Ağustos 1903).
85. Lenin 1958-65, 6, s. 357, *İskra*, Sayı 18 (Mart 1902).
86. Lenin 1958-65, 4, s. 416, *Zarya*, Sayı 1 (Nisan 1901).

Bu farkındalığı ve inancı topluma büyük ölçüde getiren ana güç işçi hareketidir. İşçi hareketi, siyasal ajitasyon yazı dizisinin kahramanıdır. 1885'teki ilk başlangıcından itibaren Rus işçi hareketi savaşmaya hazırdır ve o hazırlık yıllar boyunca sadece büyümektedir. Baskılar bunu durduramaz:

> Ağır hapis cezaları, önderleri Çarlık dalkavuklarıyla açık sokak savaşlarında ölmekten korkmayan işçileri dehşete düşürmeyecektir. Hapishanede öldürülen ve işkence gören bu kahraman yoldaşların sayısı, yeni savaşçıların gücünü on kat artıracak ve on sekiz yaşındaki Marfa Yakovleva gibi açıkça "Kardeşlerimizin yanındayız" diyecek olan binlerce destekçiyi yanına çekecektir.[87]

1901'deki öğrenci protestolarının işçiler tarafından desteklenmesi, onlardaki devrimci idealizmi göstermektedir, çünkü yüksek öğrenim kurumlarında işçi oğulları ve kızları pek fazla yoktur.[88] Böyle eylemlerle işçi hareketi tüm Rus toplumunu harekete geçirmekteydi. İşçilerin militanlığı, hükümeti reform arayışına zorlamakta ve şaşkın elit insanlarını gerçekten bir şeyler yapmaya teşvik etmektedir. İşçiler, görüşlerini halkın diğer kesimlerine yaymak için Çarlık hükümeti tarafından sunulan her küçük açılımdan yararlanmaktadır.

Rusya'da devam eden şaşırtıcı olaylar, işçi hareketi hakkında Sosyal-Demokratların temel iddiasının doğruluğunu tekrar ve tekrar göstermektedir. Hükümet ile *zemstvo* tarafından istihdam edilen istatistikçiler arasındaki mevcut çatışmayı ele alalım. İstatistikçiler, işçi hareketi sakin kalmaya devam etseydi, hükümete açıkça direnmeye cüret edebilirler miydi? Lenin bundan çıkarılan derse işaret ediyor:

> Bizler, Sosyal Demokratlar için, "üçüncü zümre"ye [= *zemstvo* çalışanları] karşı düzenlenen bu küçük haçlı seferi resmi önemli bir ders olmalıydı. İleri devrimci sınıftaki galeyanın diğer sınıflara ve toplum katmanlarına nasıl aktarıldığını, sadece öğrencilerin devrimci ruhunda değil aynı zamanda uyanmaya başlayan köylerdeki duyulmadık bir kabarışa nasıl yol açtığını, bugüne dek bir grup olarak [olaylar karşısında] tepkisiz kalmış sosyal gruplarda bile işçi galeyanının insanlardaki inancı ve mücadeleye hazır olmayı güçlendirmeye nasıl yol açtığını gördüğümüzde, bizlerin

87. Lenin 1958-65, 5, s. 294, *İskra*, Sayı 10 (Kasım 1901). Lojkin'e göre Marfa Yakovleva, babasının evinde eğitim çalışmaları düzenlediğinde küçük bir çocuk olarak Lenin ile tanışmıştı (Lozkhin 1986, s. 112-13).
88. Lenin 1958-65, 6, s. 276, *İskra*, Sayı 17 (15 Şubat 1902).

önderlik ettiği işçi hareketinin muazzam gücünden yeni bir inanç kazanmalıydık.[89]

O halde Sosyal Demokrasi ile bu kahraman işçi hareketi arasındaki ilişki nedir? *NY?*'nin ders kitabı yorumunda, Lenin'in proletaryaya önderlik etme konusunda güçlü bir merkezîleşmiş parti istediği, çünkü proletaryanın doğuştan gelen devrimci hislerine olan inancını kaybettiği anlatılıyor. Siyasal ajitasyon makaleleri ise, Lenin'in davasının, işçi hareketinin kahramanca militanlığına olan inancına tam olarak dayanacak şekilde proletaryaya önderlik edecek güçlü bir merkezîleşmiş partiyi esas aldığını berrakça ortaya koyuyor.

İlk olarak, sınıf mücadelesine feraset ve örgütlülük getiren Sosyal-Demokrat misyon sadece işçi hareketinin tükenmez isyankarlığı sayesinde anlamlı olabilirdi. Mayıs 1901'de işçiler ile ("Obuhov savunması" denilen) polis arasında yaşanan kanlı bir karşılaşmadan sonra Lenin şunu ileri sürüyordu:

> Polisle yapılan yumruk kavgalarının mücadelenin en iyi biçimi olduğunu söylemek istemedik. Aksine, işçilere her zaman mücadeleyi daha sakin ve daha kontrollü kılmanın onların çıkarına olduğunu ve tüm memnuniyetsizliği devrimci partinin örgütlü mücadelesinin desteğine yönlendirmeye çalışmalarını söyledik. Ancak devrimci Sosyal Demokrasiyi besleyen temel kaynak, işçiyi kuşatan baskı ve şiddete rağmen zaman zaman çaresiz patlamalarda açığa çıkan kesinlikle işçi kitlelerindeki bu isyan ruhudur. Bu patlamalar, darlık ve karanlık tarafından ezilen işçilerin en geniş katmanlarını amaca yönelik bir hayat için uyandırmaktadır. Onlarda, ezenlere ve özgürlük düşmanlarına yönelik soylu bir nefret ruhunu yaymaktadırlar.[90]

Fakat Sosyal Demokrasi, birlikte hareket etmeli, kendi örgütsel gücünü geliştirmeliydi; çünkü aksi takdirde, ihtiyaç olduğu zaman işçi hareketini başarısızlığa uğratırdı. Aşağıdaki yorum polemik düzleminde terörist taktiklere yöneliktir, ancak aslında Lenin'in *NY?*'de "ekonomizme" karşı söylediği aynı noktaya dikkat çekiyor:

> Devrimci çalışmasını proletaryanın sınıf mücadelesiyle bağlantılı olarak yürüten herhangi birisi, proletaryanın (ve onu desteklemeye muktedir

89. Lenin 1958-65, 5, s. 334, *Zarya*, Sayı 2/3 (Aralık 1901).
90. Lenin 1958-65, 5, s. 14-15, *İskra*, Sayı 5 (Haziran 1901). Reginald Zelnik'e göre Lenin, gerçek işçilerin mücadelelerinden o kadar endişe duymuyordu ki, "Obuhov savunmasını" görmezden gelmekteydi (Zelnik 2003b).

narod katmanlarının) hemen ve doğrudan taleplerinin ne kadar büyük bir kesiminin karşılanmadığını çok iyi bilir, görür ve hisseder. Birçok yerde, bütün bölgelerin tamamında, işçi nüfusu gerçekten savaşmaya başlarken, bu arzunun, yetersiz yayın, lider/rehberler nedeniyle, devrimci örgütlerdeki kaynakların ve araçların yokluğu nedeniyle tamamen etkisiz kaldığını bilir. Ve bizler de kendimizi uzun süreden beri Rus devriminin peşine takılmış bir kötü kadere benzer aynı lanetli kısır döngü içinde buluyoruz, bulduğumuzu görüyoruz. Bir yanda, yetersiz aydınlanmış ve örgütsüz kalabalığın devrimci öfkesi tamamen etkisizdir. Öte yanda, kitlelerin saflarına girme ve el ele çalışma imkânına dair inancını kaybetmiş olan "yakalanamaz bireylerin" tabancalarından çıkan kurşunlar da tamamen etkisizdir.

Ancak mesele hâlâ yoluna konulabilir, yoldaşlar! Gerçek bir davaya yönelik inanç kaybı, istisnaî durumdan başka bir şey değildir. Teröre takıntılı olmak geçici bir ruh durumudur. Öyleyse Sosyal Demokratlar saflarını sıklaştırsın ve böylece bizler de devrimcilerin savaş örgütlenmesinde ve Rus proletaryasının kitlesel kahramanlığında tek bir bütün halinde birleşelim![91]

Bu paragrafları uzun uzadıya aktardım, çünkü *NY?* üzerine yapılan yorum çatışmalarında bunlar temel delil parçalarıdırlar. Aynı şey, birçok açıdan yazı dizisinin doruk noktası olan (gerçi kronolojik olarak en son olmayan) makale hakkında söylenebilir. "Yeni Olaylar ve Eski Sorular" başlıklı altı sayfalık makale birkaç hafta boyunca Rostov-na-Donu'da art arda meydana gelen işçi gösterilerine bir tepki olarak (*NY?*'nin yayınlanmasından neredeyse dokuz ay sonra) Aralık 1902'de ortaya çıktı. Makalenin polemik yanı terörist taktiğe yöneliyor. Lenin'in *NY?* sonrası *İskra* makalelerinde "ekonomizm" neredeyse unutulmuşken, Sosyalist Devrimciler tarafından savunulan (ve birçok Sosyal Demokrata cazip gelen) terörist taktik ana hedef olmuştu.[92]

"Yeni Olaylar ve Eski Sorular"ın mealen özeti şöyledir.

Son altı aydır devrimci harekette yaşanan durgunluğun sona ermekte olduğu herkes açısından aşikâr olmalıdır. Elbette, herhangi bir bilinçli gözlemci, işçi öfkesinin açık belirtilerinin yokluğunun, bu öfkenin kapsam ve yoğunluk bakımından büyümediğini ima etmediğini anlamış olmalıydı. Fakat birçok devrimci entelektüelin işçi hareketi ile sağlam bir bağlantısı yoktur ve bu kısa süreli

91. Lenin *PSS*, 6, s. 389-7, *İskra*, Sayı 23 (1 Ağustos 1902).
92. Lenin'in ve *İskra*'nın terör taktiğine muhalefetleri hakkında daha fazla bilgi için bkz. Bölüm Beş ve Altı.

sessizlik, onlar arasında kasvet ve inanç eksikliği seslerini tetiklemek için yeterli oldu. Diğer devrimciler devrime dair umutlarını kaybetmezler, ancak işçi hareketine dair dogmatik Marksist inancımıza hangi adı vereceklerinde özgürdürler. Dolayısıyla, yeni kurulan Sosyalist Devrimci parti, bizlerin halk kitleleri arasında ajitasyon ve kitle direnişinin örgütlenmesi şeklindeki birincil görevler konusunda kuşkusuz sıkıcı olan ısrarımız karşısında yılmadan, mutlak zorunlu bir taktik olarak tek tek siyasal cinayetler konusunda ısrar ederler.

Sosyalist Devrimcilerin, *Narodnaya volya* taktiklerine dönüşün saçmalıklarını gösteren, Rostov-na-Donu olaylarının gelişimini inceleyin. Her şey sıradan ekonomik grevlere benzeyen şeylerle başladı, fakat hızla siyasal bir olaya dönüştü –bunların hepsi de örgütlü devrimci güçlerin tamamen yetersiz katılımına rağmen gerçekleşti. Yirmi ya da otuz bin kişiye kadar güçlü insan topluluğu, ciddiyeti ve örgütleriyle gözlemcileri etkileyen doğaçlama siyasal mitingler düzenlediler. Kalabalıklar, Sosyal-Demokrat bildirileri ve konuşmaları sosyalizme ve siyasal mücadeleye ilişkin bazı temel gerçeklere değin açıklamaları büyük bir istekle dinlediler, üstelik bu açıklamalar, hiçbir ciddî hazırlık olmadan emekçi halkın tesadüfî üyeleri tarafından sunulmuştu. Yetkililer felç olmuş gibiydiler ve birkaç günlüğüne Rostov-na-Donu'da, Rusya'da daha önce hiç görülmemiş şeyler –açık bir gökyüzü altında kitlesel siyasal mitingler yaşandı. Ve nihayet askerler çağrıldığında, kalabalık şiddetle direndi, insanlar öldürüldü ve ertesi gün cenaze töreninde bir dizi yeni siyasal gösteri başladı.

Kuşkusuz, Sosyalist Devrimciler, bazı Çarlık yetkililerine veya diğerlerine suikast girişiminde bulunmak için altı ölmüş yoldaşı tercih edeceklerdi. Buna karşılık, biz, adına layık tek "devrimci eylem"in kitleleri harekete geçiren ve işçi sınıfının siyasal farkındalığının artmasına –herkes için açık olan bir artış– bağlı olan eylem olduğunu düşünüyoruz. Fakat sadece kalabalıkların kahramanca direnişini değil, aynı zamanda direnişin hâlâ ne kadar hazırlıksız, örgütsüz ve *stihiynıy* olduğunu gördüğümüzü ve şu an orada savaşan kalabalıklara örgüt ve eğitim getirmenin kendi görevimiz olduğunu hatırlatmamız da lazım.

Kalabalığı tahrik etmek ve heyecanlandırmak için, yerleri kolaylıkla doldurulabilen resmî suçluları hedef alan birkaç tabanca

atışına ihtiyacınız yoktur.[93] Bunun yerine, Rus yaşamının bol miktarda sağladığı tüm öfkeleri etkili ajitasyon amaçları için kullanmayı öğrenmelisiniz. Gösterişli suikastlardan çok daha ilham verici ve çok daha eğitici olanı, kitlelerin gerçek hislerinden açığa çıkan olaylardır –örneğin, on binlerce işçinin hayatî çıkarları üzerine kafa yormak için bir araya gelişlerini ve siyasal eylemin bu çıkarları nasıl ilerletilebileceğini düşünmeleri gibi. Mücadeleye giderek artan bu kitlesel katılım, proletaryanın henüz keşfedilmemiş katmanlarını daha amaca yönelik bir yaşam ve daha geniş bir devrimci mücadele için hakikaten *ayağa kaldıracaktır*.

Aslında, Rostov olayları, gerçek bir halk ayaklanması olasılığını düşünmeye başlamamıza neden olmalı. Başlangıçtaki grev eyleminin sıradanlığı, demiryolu işçilerinin greve gitme nedeninin *kendi* gerekçelerinden kaynaklandığı şeklindeki doğrudan algıda olduğu üzere, tam olarak proletaryanın güçlü dayanışmasını vurgular. Rostov'da sahnelenenler, proletaryanın siyasal eylem tavsiyeleri konusundaki duyarlılığını ve açık savaşta kendi özgür yaşama hakkını, özgür gelişimi savunmaya hazır olduğunu ortaya koymaktadır. Aslında görüş sahibi tüm işçiler bu haklar konusunda zaten ısrar etmişlerdir. Dolayısıyla bütün halkın otokrasiye karşı silahlı olarak ayaklanmasının sadece devrimcilerin düşlediği ve programlarına koyduğu bir şey olmadığını, aynı zamanda hareketin kendisinin kaçınılmaz, doğal ve pratik sonucu, artan öfkenin, artan tecrübenin işçilerin artan cesaretinin sonucu olduğunu görüyoruz.

Kaçınılmaz ve doğal bir sonraki adım, diyorum ki –*yalnızca* yüklendiğimiz ve her zaman daha acil hale gelen görevi bir dakikalığına bile unutmadığımız takdirde, o görev zaten ayağa kalkmış ve tarz olarak giderek daha cüretkâr ve yoğun hal alan kitlelere yardım etme görevidir. Her cadde gösterisinde sadece bir ya da iki değil, bir düzine sokak hatibi ve liderleri/rehberleri olmalıdır. Sosyalist Devrimciler tarafından terörist amaçlarla yaratılan tamamen entelektüellere uygun olanından değil, fakat savaşan kitleleri gerçekten yönlendirebilen bir örgütlenme olarak gerçek bir savaş örgütlenmesi yaratmamız gerekiyor.

Zamanın alametleri bakımından Rostov olaylarıyla kıyaslanabilir olan, Nijniy-Novgorod'daki gösterilerin işçi katılımcıları tarafından mahkeme salonunda yapılan konuşmalardır. Bu olağanüstü konuş-

93. Bölüm Altı'da açıklandığı üzere "tahrik etmek" ve "heyecanlandırmak" kelimeleri yazar L. Nadyejdin ile dalga geçmek için kullanılmıştır.

malar, gelişme bakımından hiçbir şekilde ileri olmayan ve herhangi bir örgüte üye olarak değil, kalabalığın insanları olarak konuşan işçiler tarafından yapılmaktadır. Bu işçiler, Rusya'daki proleter hayatın gerçeklerini otokrasiye karşı gösterilere kasten ve amaca yönelik olarak katıldıklarını açıklamak için kullanmaktadırlar. Aynı gerçekler, devrimci etkimizi genişletmek ve derinleştirmek için sistematik olarak çalıştığımız *takdirde*, binlerce, on binlerce ve yüz binlerce kişinin kaçınılmaz olarak aynı sonuca varacağının garantisidir.

Nijniy-Novgorod'daki dört işçi şöyle diyor: Özgürlüğün soluğunu bir kez hissettiğimizde, onun uğruna savaşmak için tutuklanma ve angarya cezası tehdidini göze alacağız. Sanki cevap verirmişçesine, Rostov'daki binlerce işçi –kahramanca kavganın gücüyle– birkaç günlüğüne kendi özgür meclislerini kurmuşlardı.[94]

İşte "Yeni Olaylar ve Eski Sorular" böylece sonuçlandırılıyor. Makalenin başlığının da belirttiği gibi, Lenin, siyasal ajitasyon dizisi boyunca öne çıkardığı durumun tanımını güçlendirmek için Rostov'daki heyecan verici olayları kullanıyor: İşçi hareketi giderek daha militan ve güçlü hale gelmektedir; dolayısıyla, temel Sosyal-Demokrat iddiayı doğrulamaktadır. Tek dezavantaj, Sosyal Demokratların kendilerindedir, çünkü onlar, etkili bir ajitasyon ve örgütlenmede kendi doğrudan katkılarını sağlama konusunda utanç verici şekilde geride kalmaktadırlar. Sosyal Demokratlar birlikte davranabilirlerse, yükselen işçi militanlığı seli, yakında otokrasiyi yıkacaktır.

Siyasal Ajitasyon başlığını verdiğimiz keşfedilmemiş eserin ana temalarıyla ilgili incelememizi tamamladık. Tekrarlamak gerekirse: Bu yirmi yedi makaleyi bir araya getirip bir bütün olarak okuduğumuzda, yakın tarihli herhangi bir arşivin sergilediğinden daha şaşırtıcı bir çalışma ile karşı karşıya kalıyoruz. Tabiî ki, bu Tefsirin dikkatli okuru aydınlanmamış olandan daha az şaşıracaktır. Kendi adıma konuşursam, siyasal ajitasyon makalelerini okurken Lenin'in sürekli olarak işçi hareketine güven duyduğunu ve siyasal özgürlüğün onun için en önemli önceliğe sahip olduğunu zaten bilmekteydim. Yine de, onun işçi hareketini romantik şekilde tasvir etmesi ve siyasal özgürlüğün erdemleri konusundaki saplantılı ısrarından ötürü afalladım. Lenin'in bugüne kadar kuşkulanılmayan bir yönü karşısında da şaşkınlığa düştüm. Açıktır ki Lenin istediği zaman (ya

94. Lenin 1958-65, 7, s. 58-64, *İskra*, Sayı 29 (1 Aralık 1902).

da söylemem gerekirse, "istemiş olsaydı", çünkü bunu bir daha hiç yapmadı), yazılarını dolduran soyut istatistiksel genellemelerin ve parti polemiklerinin ötesine geçebilir ve aslında gerçek durumlarda gerçek insanlar hakkında hakikaten konuşabilirdi. Elbette, burada bile, bunu yasalar, konuşmalar ve gazete makalelerini analiz ederek yapmaktaydı; bununla birlikte değişim ferahlatıcıdır. Çarlık hapishanesinde öldüresiye dayak yiyen sarhoş *mujik* vakasını incelemesi, en alışılmadıklarından olmasa da, bana Lenin'in en iyi ürünlerinden biri gibi gözüküyor.[95]

Siyasal ajitasyon dizisine şaşırabilecek olan bir kişi de Rosa Luxemburg'dur. Lenin'e 1904'teki saldırısında, Lenin'in asıl niyetinin tam merkezî kontrol olmasından ötürü bizatihi işçi hareketinin yaratıcı rolünü gözden kaçırdığını iddia etmekteydi (gerçi Luxemburg bu konuda hiçbir yazılı belge sunmuyordu). Bu arada, diye devam ediyordu Luxemburg, Rus işçi hareketi, Sosyal-Demokratik önderlikten yararlanmaksızın üç önemli anda taktik atılımlar yapmıştı: 1896 grevleri, 1901 baharında öğrencilere destek için yapılan gösteriler ve 1902 sonlarında gerçekleşen Rostov olayları. Luxemburg, Rostov olaylarını şöyle tasvir etmekteydi:

> Doğaçlama sokak ajitasyonuyla, açık gökyüzü altındaki halk meclisleriyle, halka açık konuşmalarıyla Rostov-na-Donu'da kendiliğinden kitle grevleri patlak verdi –işte bunlar birkaç yıl öncesinde Sosyal Demokrasinin en cüretkâr ateşli kesimlerinin, düşünmesi dahi gereksiz fanteziler olarak gördüğü şeylerdi.[96]

Almanya'da yaşayan Luxemburg, uzaklardaki Rostov-na-Donu olayları hakkındaki bilgileri nereden almıştı? Doğal olarak, *İskra*'dan –aslında açıklamalarının ayrıntılarından kolayca görülebileceği üzere, "Yeni Olaylar ve Eski Sorular" makalesinden.[97] Bu makaleler imzalı değildi, bu yüzden Luxemburg Lenin'in gözden kaçırdığı şeyi göstermek için kuşkusuz yine Lenin'den alıntı yapmaktaydı.

Yazı dizisi, bugünkü ders kitabı yorumu açısından ciddî bir problem oluşturmaktadır. Örneğin, Robert Tucker'ın *NY?* hakkındaki mükemmel tanımını ele alalım:

---

95. "Vur fakat öldürme" şurada bulunabilir: Lenin 1958-65, 4, s. 401-16, *Zarya*, Sayı 1 (Nisan 1901).

96. Luxemburg 1970, s. 432 (İngilizce çeviri için: Harding 1983, s. 301). Luxemburg'un makalesi Bölüm Dokuz'da daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

97. Lenin'in "açık gökyüzü altında" [*pod otkrıtım nebom*] ve Luxemburg'un 'unter freiem Himmel' ifadelerine dikkat edin (bkz. Lenin, 1958-65, 7, s. 59).

> Lenin'in siyasal anlayışını bütünüyle anlamak için, akıl gözüyle sadece sözünü ettiği profesyonel devrimcilerin militan örgütlenmesini değil aynı zamanda parti önderliğindeki "halkın tamamının" halk hareketini de gördüğünü fark etmek önemlidir. Hareketi takip eden çok daha büyük kitlelerin öğretmenleri ve örgütleyicileri olarak davranan bilinçli devrimcilerin öncüsü olarak bir partide yoğunlaşsa da, "düş" hiçbir şekilde basit bir parti düşü değildi. Düş, Çarın başında olduğu resmî Rusya'ya karşı geniş bir savaşçılar ordusu olarak propaganda ve ajitasyonla ayağa kalkan devlet karşıtı bir halk Rusya'sının vizyonuydu.[98]

Tucker'ın tasviri, ders kitabı yorumuna doğrudan meydan okumadır ve pek çok akademisyen, onun Lenin'in bakış açısının çok romantik bir resmini verdiğini söyleyecektir. Ancak, bunu siyasal ajitasyon dizisi ile karşılaştırdığımızda, bu açıklamayla ilgili tek sorunun, *yeterince romantik olmadığını* tespit ediyoruz. Bunu üç şekilde yoğunlaştırmamız gerekiyor: Lenin, Çar'ın son saatinin *hemen şimdi* yaklaşmakta olduğunu söylüyor; Çar'ın üzerine abanmakta olan öfke ordusuna birçok *elit* unsuru dahil ediyor; doğrudan işçi hareketine toplumun geri kalanı karşısında önemli bir önderlik rolü veriyor.

Siyasal ajitasyon dizisinin aklı başında birçok potansiyel izleyicisi vardı. Böyle izleyicilerden biri, Lenin'in Sosyal Demokrat arkadaşlarıydı ve onlara vermek istediği moral *NY?*'de uzun uzadıya açıklanmaktaydı. Şuna benzer şeyler söyleniyordu: Etkin bir devrimciler örgütü, şu anda otokrasiyi kesinlikle alaşağı edebilir, böyle bir örgüt küçük de olabilir, çünkü böyle bir örgüt, coşkusu giderek derinleşen ve Sosyal Demokrat önderliği kabul etmeye hazır bir halk hareketinin yaygın ve durdurulamaz gücüne güvenebilecektir. Sosyal Demokrat dostlar, çevrenizde neler olup bittiğine bakın, darboğazda olduğumuzu fark edeceksiniz, bizde eksik olanlar işçi hareketi ile özgür bir Rusya arasında bir yerde duruyor.

Rus Sosyal Demokratları her ne kadar *İskra*'yla birlikte yaşıyor olsalar da, *İskra* dönemini daha büyük bir anlatıda bir zaman dilimi olarak görüyorlardı. Bölüm Bir'de, bu hareketin en üst iki düzeyine baktık ve Marx'ın dünya-tarihsel anlatısının en üst düzeyinin o anlatıda bir zaman dilimi (epizot) olarak Sosyal Demokrasinin stratejisini nasıl belirlediğini keşfettik. Bölüm İki'de bir Rus Erfurtçusunun kendi ülkesini Sosyal Demokrat anlatıda bir epizot olarak nasıl incelediğini gördük. Burada, Bölüm Üç'te, Rusya Sosyal

98. Tucker 1987, s. 39.

Demokrasisi tarihinde bir evre oluşturan *İskra* epizodunu çeşitli açılardan ele aldık. Üç tanığımız –Miliukov'un Rusya krizi üzerine dersleri, Rus parti tarihi hakkındaki Amsterdam raporu ve Lenin'in siyasal ajitasyon yazı dizisi– farklı yönleri ortaya çıkarıyor. Miliukov, Rus toplumu ile Çarlık arasındaki artan çatışmanın tarihsel köklerini gösteriyor; Amsterdam raporu *İskra*'nın önüne gelen herkesle yaptığı polemikleri tasvir etmekteydi; Lenin ise lanetli bir sistemin çaresizce debelenmesini hatırlatıyordu. Ancak üçü de bir anahtar konu üzerinde anlaşmaya varıyor: Mutlakıyetçiliğe karşı hemen harekete geçen toplum genelinde devrimci muhalefetteki radikalleşmiş bir işçi hareketinin merkezî rolü.

Kısım II'de anlatı odaklı zum objektifini beşinci ve son aşamaya çevireceğiz ve 1901'de *İskra* tarafından yürütülen belirli polemikler dizisine bakacağız. O yılın sonbaharında, Sosyal Demokrat önderliğin bu yeni adayına karşı eleştirmenlerin ciddî suçlamalarına neden olabilecek yeterince *İskra* sayısı yayınlanmıştı. Dolayısıyla *NY?*'nin ikili bir görevi vardı, *İskra*'nın olumlu önerisini ortaya koymak ve aynı zamanda bu eleştirilere cevap vermek. *NY?*'nin neden söz ettiğine dair gerçek bir anlayışını gün yüzüne çıkarmadan önce, bu iç polemik çatışmasının kargaşasına dalmalıyız.

BÖLÜM ÜÇ'E EK
Miliukov'un NY? Eleştirisi

Bu eleştiriyi tesadüfen keşfettim. Bir başka belgeyi araştırırken bazı mikrofilmlerle uğraşıyordum ve bir an durakladığımda sayfada "N. Lenin" kelimelerini görerek şaşakaldım. Bulduğum şey 1903'te yeraltı liberal muhalefet gazetesi *Osvobojdeniye*'de yayınlanan bir *NY?* eleştirisiydi.[99] Miliukov ise bu gazeteyle işbirliği yapan önemli birisiydi. Bu eleştiri-inceleme, kimin yazdığına bakmaksızın öğretici bir belgedir; ancak yazarının Miliukov olduğundan eminim.

Eleştiri "R.D." baş harfleriyle imzalanmış ancak Miliukov'un Amerikalı biyografi yazarı Melissa Stockdale tarafından *Osvobojdeniye*'nin yazarlar için kasıtlı olarak yanıltıcı baş harfleri kullandığına dair bilgilendirildim. Stockdale'ye göre, Miliukov hayatının daha sonraki yıllarında *Osvobojdeniye*'de sorumlu olduğu makalelerin bir listesini yapmıştı. *NY?* eleştirisi bu listede yok, ancak araştırmacılar zaten diğer eksiklikleri de tespit etmişlerdi.[100]

99. *Osvobojdeniye*, Kn. 1 (1903), s. 253-5.
100. Melissa Stockdale tarafından verilen kişisel bilgi.

Dolayısıyla, eleştiriyi Miliukov'un yazmamış olması için hiçbir neden yok. Miliukov'u yazar olarak tanıtmamın dışsal nedenleri şunlar. Birincisi, o sıralar *Rusya ve Krizi* adlı kitabı için Rus sosyalizmi incelemesi üzerine çalışan birisinden başka kime böyle bir eleştiri kaleme alma görevi verilebilir? Gerçekten de, hem liberal sözcülüğe sahip hem de Rus Sosyal Demokrasisinin iç siyaseti üzerine uzman olan insanlar kümesi çok küçük olmalıydı (belki de başka bir aday sadece Pyotr Struve olabilir). Nihayet, eleştiride *NY?*'nin önemi hakkında dile getirilen duygular, Miliukov'un 1903-4'te Londra'da Lenin'i arama çabasıyla da açıklanabilir.[101] Miliukov'un yazarlığından kaynaklı içsel kanıtlar daha da güçlüdür. Eleştiri, *Rusya ve Krizi* kitabında tespit ettiğimiz konulara yönelik –örneğin Sosyal-Demokrat "ekonomizm"e yönelik– tutumları tamamen aynı şekilde ifade ediyor.[102]

Benim görüşüme göre, Miliukov'un *NY?* hakkındaki kısa değerlendirmesi, Batı akademi dünyasından temin edilebilen hemen her şeyden daha önemli. Bu değerlendirmeyi Kısım I'in sonuna yerleştirmekten memnuniyet duyuyorum, çünkü bu Tefsirin geri kalanına mükemmel bir giriş sağlıyor. Miliukov, Tefsir'in Kısım I'deki *NY?*'nin polemik bağlamına yönelik temel tezlerimi anıştıran şeyler söylüyor. Akademisyenlerin, Lenin'in yenilikçi görüşlerinin önemli bir ifadesi olarak gördükleri teorik açıklamalar, Miliukov tarafından, aslında hiç kimsenin savunmadığı muhalif görüşlere atfedilen polemik özelliğindeki "iğneleyici sözler" olarak göz ardı ediliyor. Polemiklerin özündeki çatışma belli bir dereceye kadar "ekonomist" şüphecilik ile Lenin'in işçilerin devrimci eğilimlerine güveni arasındaydı. Miliukov'un incelemesi de Lenin'in örgütlenme önerilerini sakin bir şekilde ele alıyor ve bunları (Kısım III'te yaptığım gibi) Lenin'in Rusya'ya siyasal özgürlük getirme mücadelesine Sosyal Demokrasinin önderlik etmesi arzusundan basit ve "çok karmaşık olmayan" bir çıkarım olarak görüyor.

N. Lenin. *Ne Yapılmalı? Hareketimizin Çözüm Bekleyen Sorunları.* J.H.W. Dietz Nachf. Verlag, Stuttgart 1902. Fiyat 1 ruble = 2 mark ≈ 2.50 frank

---

101. Ancak Thomas Riha'ya göre, Miliukov'la karşılaşmayı isteyen Lenin'dir (Riha 1969, s. 54-5).

102. Özellikle şurayla karşılaştırın: Miliukov 1962, s, 353-4.

"Hareketimiz", Rusya'da *nihai hedefi* sosyal bir devrim [*perevorot*] olan bağımsız bir işçi partisinin yaratılmasını ve *acil* hedefi de hukuksuz Çarlık rejimini yıkarak yerine meşru bir anayasal düzen getirmeyi kendisine hedef olarak koyan entelektüel Rusya'nın bir parçası olan harekettir. Bu harekette birçok büyük "yakıcı sorun" vardır, çünkü tamamen taktiksel ve örgütsel sorunlarla birlikte parti tamamen teorik sorunlarla zorlu bir mücadeleye girmiş durumdadır. Parti, artık Sosyal-Demokratik programın üzerinde yükseldiği felsefî, sosyolojik, ekonomik ve tarihsel temelin tamamına dair eleştirel bir incelemeye tabi tutulmalıdır. Ne var ki Bay Lenin kendisi için bu kadar kapsamlı bir görev tanımlamıyor ve incelediğimiz kitabında kendisini büyük ölçüde taktik ve örgütlenmeyle ilgili sorularla sınırlıyor. Sadece geçerken, çeşitli noktalarda, teorik rakiplerine az ya da çok ağır *Seitenhiebe* [iğneleyici söz] sarf ediyor ama bunlar da her zaman hedeflerini vurmuyor.

Bay Lenin'in kitabı beş bölümden oluşuyor; ilk bölümde "dogmatizm" ve "eleştiri özgürlüğü" anlatılıyor. Bu bölüm çok tutarsız, çok kızgın ve hiç ilginç değil. Genel anlamda bu bölümün tümüyle ne hakkında olduğu işte şu şekildedir:

Programdaki belirli noktalar ve onun temelinde yatan teorik düşüncelerle ilgili kuşkularını dile getirmiş olan Rusya ve yurtdışındaki Sosyal Demokrasinin belirli bir bölümü, partinin çoğunluğunun sert itirazları ve suçlamalarıyla karşı karşıya geldi. Hatta sapmaların ve "döneklerin" dışlanmasına dair emareler ortaya çıktı. Dolayısıyla, bu kuşkucular arasında, partinin bazı fikirlerin doğruluğundan şüphe duymayı yasaklaması, herhangi bir "eleştiri"ye izin vermemesi gerektiği düşüncesinin ortaya çıkması doğaldır. Yazarımız, ilk sayfada, "partinin bilim ve bilimsel araştırma özgürlüğünü güvenceye alan Avrupa ülkelerinin çoğunluğundaki anayasal hukuk hakkında" herhangi bir tasarımı olduğu şeklindeki her suçlamayı reddediyor (s. 1). Fakat onun görüşüne göre, "'eleştiri özgürlüğü' teriminin bugünkü kullanımında "doğal bir ikiyüzlülük" vardır, çünkü sözü edilen eleştiri özgürlüğü, "Sosyal Demokrasi'deki oportünist eğilimin özgürlüğü, Sosyal Demokrasiyi demokratik bir reform partisine dönüştürme özgürlüğü, burjuva fikirlerini ve burjuva unsurlarını sosyalizme sokma özgürlüğüdür" (s. 3). Ve bu nedenle, "dogmatistler" kampında olmayan herkesin kastedildiği "eleştirmenleri", "bataklığa" göndermeye memnuniyetle yardımcı olacaktır. Diğer bir deyişle, tüm muhalifleri partiden çıkarmaktan memnuniyet duyacaktır. Bay Lenin'in "eleştirmenlere" yönelik tavrına katılmıyoruz, ancak burada onunla bir polemik içine girmenin gerekli olmadığını düşünüyoruz. Sadece şunu söyleyelim ki, bu bölümün tamamı yazılmamış olsaydı başarısından bir şey kaybetmeyecekti, kitap da bir şey kaybetmiş olmayacak, aslında bir şeyler kazanmış olacaktı.

Kalan bölümler tamamen örgütsel ve taktiksel sorunlara ayrılmıştır. Bu sorunlara açıklık getirmek için, kısaca Sosyal Demokrat fikirlerin ve Rus-

ya'daki Sosyal-Demokrat hareketin gelişimini ortaya koymamız gerekiyor. Rus Sosyal Demokrasisi, zaten birkaç on yıldır vardır. Başlangıcı, 1883'te yeni örgütlenen Emeğin Kurtuluşu grubunun ilk önce iki küçük yayınla edebî alana girmesine dek uzanır.

Bu dönemde başlayıp yaklaşık 1894 yılına kadar devam eden Sosyal Demokrat fikirler, Rusya'da çoğunlukla bazen işçilerin de dahil olduğu entelektüel gençlik çevrelerinde propaganda edilmişti. Bununla birlikte, bu fikirlerin hâlâ geniş bir sosyal öneme sahip olmadığı görülmekteydi. Yayın alanındaki ifadesi neredeyse tamamen "illegal" olan siyasal göçmen basınından ibaretti. Fakat 1894 yılına gelindiğinde, yasal olarak izin verilen ilk Marksist kitaplar ortaya çıktı ve (1897'de) bir Marksist dergi de kuruldu; Marksist fikirler, Rusya toprakları üzerinde geniş ve hızlı bir sel baskını gibi yayıldı, entelektüel gençlerin geniş katmanlarını kapsadı, onları bir taraftan o sıralar hüküm süren [halkçılık] dünya görüşüne karşı mücadeleye, diğer taraftan kentsel proletarya arasındaki örgütsel ve aydınlanma çalışmalarına sevk etti.

O zaman kelimenin ne teorik ne de pratik anlamında önderler/rehberler arasında göze çarpan herhangi bir anlaşmazlık mevcuttu. Çalışmalar sorunsuzca, enerjik biçimde, iç anlaşmazlıklar tarafından zayıflatılmadan ilerlemekteydi.

Ne var ki doksanlı yılların sonuna gelindiğinde, o sıralar bir hizipleşme sayılmasa da, yine de, herhangi bir olayda belirli bir uzaklaşma gözle görülür haldeydi. Aktif Sosyal Demokratlar arasında, Rus Marksistlerine bir belgede [*Credo*] formüle edilen yeni bir program öneren yeni sesler duyulmaktaydı: "proletaryanın ekonomik mücadelesine katılım, yani yardım ve liberal muhalif harekete katılım." Bu program, bu şekilde, bir işçi siyasal partisi olarak Rus Sosyal Demokrasisinin kalbine tahta bir kazık çakmıştı. Program, işçileri temel alan bir siyasal parti kurma hayalinin gerçekleşemeyeceğini ve sadece bu nedenle zararlı olduğunu savunuyordu. Rus proletaryası –diyordu bu programın savunucuları– belirli siyasal talepleri anlamaya yetecek kadar olgunlaşmamıştı; şimdi yapabilecekleri tek şey *ekonomik* ihtiyaçları için mücadele etmekti. Rus işçisi henüz siyasal özgürlüğe herhangi bir ihtiyaç duymuyordu, kendini otokrasiyle mücadelede ayağa kaldıramıyordu, yalnızca yüksek ücret ve kısa çalışma günü mücadelesini çekici buluyordu.

Fakat o günkü Rus yaşamının bütün tabiatı göz önüne alındığında, böyle bir program başarılı olmadı ve olamazdı. Bizim Rusya'da olduğu gibi despotik rejime sahip bir ülkede, özgür konuşma, toplanma ve benzerleri gibi temel demokratik haklara sahip olmayan, her işçi grevinin siyasal suç sayıldığı ve işçilerin işlerine geri dönmeleri için kurşun ve sopaya maruz kaldığı bir ülkede, işte böyle bir ülkede hiçbir parti kendisini özel olarak ekonomik mücadelenin dar çerçevesiyle sınırlayamaz. Ve Bay Lenin de

haklı olarak bu tür programı protesto ediyor.[103] Rus proletaryasının belirli bir bölümünün şimdi otokrasiyle mücadelenin gerekliliğini kavraması için olgunlaşmış olması gerçeğinden yola çıkarak, sadece proletaryanın acil ekonomik talepleri için değil, aynı zamanda mevcut hükümet biçiminin dönüşümü için de mücadele etmeyi mümkün ve gerekli buluyor. Şuna inanıyor ki "Sosyal Demokrat ideal *tred-yunion* sekreteri olmak değil, nerede meydana gelmiş olursa olsun, hangi sınıf veya tabakayla ilişkili olursa olsun, keyfiliğin ve baskının kendini gösterdiği her yerde bunun bütün belirtilerine karşı tepki gösteren, bütün bu belirtileri polis şiddeti ve kapitalist sömürüye dair tek büyük resimde genelleştirebilen, kendi sosyalist inançlarını ve demokratik taleplerini *herkesin önüne* getirecek şekilde her küçük olayı bile kullanabilen ve *bütün* herkese proletaryanın kurtuluş mücadelesinin dünya-tarihsel önemini açıklayabilen bir halkın sözcüsü olmaktır"(s. 62).

Böylece Bay Lenin, Rus Sosyal Demokrasisi önüne, bizi yöneten hukuksuzluk rejimiyle yapılan büyük mücadelede ileri bir müfreze olma görevini koymaktadır. Batı Avrupa'nın liberalleri tarafından yürütülen anayasa için başarılı bir kampanyanın benzerinin Rus liberal muhalefeti tarafından yürütülemeyeceğine inandığından, bu sorunu Rusya Sosyal Demokrasisi önüne koymayı gerekli bulmaktadır ve sadece ilerici Rusya'nın tamamı için daha fazla zorunlu hale gelen bu görevi yerine getirecek olanın da sadece ve sadece Rus Sosyal Demokrasisi olduğunu varsaymaktadır. Bunu yapmak için de Rus Sosyal Demokrasisi, Rus devrim ve muhalefet mücadelesine önderlik edebilmek için hegemonya kurmalıdır. Şöyle yazıyor, "biz" –yani Sosyal Demokratlar– sadece üniversite ya da *zemstvo* vb koşullarından yakınanların düşüncelerini, tüm siyasal düzenin beş para etmediği düşüncesine yöneltmeyi üstlenmeliyiz. Bütün muhalefet katlarının mücadeleye ve partimize ellerinden gelen desteği verebilmelerini sağlamak için kendi partimizin önderliği altında, çok yönlü bir siyasal mücadelenin örgütlenmesi görevini biz üzerimize almalıyız. *Praktiki* Sosyal-Demokratlarımızı; bu çok yönlü mücadelenin bütün belirtilerine kılavuzluk edebilen, kaynaşma halindeki öğrencilere, hoşnutsuz *zemstvo* mensuplarına, öfkeli dinsel mezhep mensuplarına, gadre uğrayan köy öğretmenlerine, vb vb, gereken anda "kesin bir eylem programı kabul ettirmesini" bilen siyasal önderler olarak eğitmek, bizim işimiz olmalıdır. (s. 64-5) Bu tür çok yönlü siyasal çalışmalar, kendilerine karşılık gelen bir örgütlenme ister. Otoriter rejimimiz göz önüne alındığında, bu "örgütlenme, devrimci faaliyeti çoğu kez devrimciliği tam zamanlı meslek [*professionalno*] olarak gören insanlardan oluşmalıdır" (s. 94), en ufak bir tehlike anında pasaportlarını veya ikametlerini hızla değiştirebilen, genel olarak polis hukuksuzluğuyla mücadelede tecrübeli

103. Yazarın ifadesi, 1899'da *Credo*'ya karşı kaleme alınan imzasız "Protesto"nun Lenin tarafından yazıldığının farkında olduğunu gösteriyor.

insanlardan oluşmalıdır. Böyle bir örgütlenmeyi yaratmaya nasıl başlanır? Bay Lenin, tüm Rusya çapında bir gazeteyle başlanılmasını öneriyor. Bir gazete, diyor, "yalnızca kolektif bir propagandacı ve kolektif bir ajitatör değil, aynı zamanda kolektif bir örgütleyicidir. Bu bakımdan, yapım halindeki bir binanın çevresinde kurulan iskeleye benzetilebilir; yapının dış kenarlarını belirtir ve yapıcıların birbirleriyle temasını, işbölümünü ve örgütlü çalışmalarının meydana getirdiği ortak sonuçları görmelerini sağlar." (s. 126).

Sadece tavsiye vermekle yetinmeyerek, Bay Lenin kendi planını uygulamaya da başladı –ve *İskra*, yani kendisi ve yoldaşları tarafından yönlendirilen gazete, kitabında sözünü ettiği "kolektif örgütleyici" olmalıydı.

Bay Lenin, çok karmaşık olmayan düşüncelerini, olayları farklı gören yoldaşlarıyla öfkeli bir polemik şeklinde geliştiriyor ve söylenmesi gerekir ki, polemik vuruşları da her zaman başarılı olmuyor. Yazar çoğu kez muhaliflerini anlamıyor ya da anlamak istemiyor ve onlara asla söylemedikleri fikirleri atfediyor.

Bu kitap, devrimci gençlerimiz tarafından tutkuyla okunuyor ve okunmaya devam edecek. Temelinde yatan fikirlerden bir kısmı –güvenle belirtebilir ki– uzun süre Rus Sosyal Demokratlarının faaliyetinde pratik rehberlik görevi görmeye devam edecek. Dolayısıyla, devrimci gençliğimizin yaptıklarına ve düşündüklerine tamamen kayıtsız kalmayan her Rusa bu kitapla tanışmasını öneririz.

R.D.

Kısım İki
Lenin'in Önemli Ötekileri

Bölüm Dört

Erfurtçuluğun Rus Düşmanları

NY?'yi yazmak için masa başındayken, bir noktada Lenin kendi halini şöyle tasvir ediyor: Uygun ifadeleri bulmak için "Martınov'un makalesinde sayfaları çevirmeye başlıyorum".[1] Bu anlık söz son derece açık. Lenin, daima yazı masasında sayfaları açık bulunan karşıt bir metin üzerine eğilmiş, daima rahatsız edici ifadelerden alıntı yapıyor, daima "bunları söylediklerine inanabiliyor musunuz?" benzeri şeyler söyler gibi görünüyor. Nitekim Lenin, sıklıkla rakiplerinin argümanlarının kendi argümanlarını düzenlemesine ve kendi düşüncelerini sunduğu kelime dağarcığını oluşturmasına izin veriyor. Hatta bir noktada, fikirlerini saldırı tarzında sunana kadar beklemeyi tercih ettiğini bile söyleyebiliyor.[2] Bu polemik yaptığı muhalifler *NY?*'nin "önemli ötekileri"dir.

NY?'nin polemik oyununda rol alan karakterler, Lenin'in ateş açtığı yazarlar ve gruplardır. Aşağıdaki altı karakterden bir veya daha fazlası Lenin'in kitabının neredeyse her sayfasında bulunmaktadır. (Grup adından sonra, grupla ilişkili ana kişilerin adlarını parantez içine ekliyorum.)

---

1. Lenin PSS, 6, s. 81.
2. "Bu popüler suçlamaya [*İskra*'nın sınıfsal bakış açısını ihmal etmesi] cevap verebilmek için uygun bir fırsat ya da iyi formüle edilmiş bir ifade arıyorduk. Ve bir savunmayla değil de karşı saldırıyla cevaplamaya alışkınız" (Lenin PSS, 6, sayfa 91).

Credo (YYelena Kuskova, Sergey Prokopoviç)
Raboçaya mısl (K.M. Takhtarev)
Raboçeye delo (Boris Kriçevskiy ve Aleksandr Martınov)
B-v, *Raboçeye delo*'ya katkıda bulunan birisi (Boris Savinkov)
Ortak Mektup (Rusyadaki siyasal mahkûmlar tarafından 1901'in sonlarında *İskra*'ya gönderilen)
Svoboda (L. Nadyejdin)

Diğer başlıkların çevirisini yaparken süreli yayınların ve siyasal grupların adlarını Rusça tutmayı tercih ettim. Diğer akademisyenler, bu isimler için İngilizce çevirileri daha okur-dostu olarak değerlendiriyorlar:

İskra = Kıvılcım [The Spark]
Raboçaya mısl = İşçi Düşüncesi [Worker Thought]
Raboçeye delo = İşçi Davası [Worker Cause]
Svoboda = Özgürlük [Freedom]

NY?, bu önemli ötekilerin neyi temsil ettiğini ve Lenin'in onlara niçin karşı olduğunu kavramadan anlaşılamaz. *NY?*'nin polemik tiyatrosunda başkahraman, 1901'deki tam oluşmamış partide liderlik konusunda *İskra* grubunun ana rakibi olan *Raboçeye delo*'dur. 1901 sonrasında *Raboçeye delo, İskra*'nın ilk altı kadar sayısındaki konularla ilgili bazı ciddî eleştiriler yayınlamıştı. Lenin'in başlangıçtaki amacı, kitabını olumlu önerilerini ortaya koymakla sınırlamaktı, ancak 1901 yılının sonlarına doğru yazmaya oturduğunda kendini *İskra*'nın rakiplerinin saldırısına tepki vermeye mecbur hissetti. 1901'deki yazışmalarında Lenin *NY?*'den söz ederken, genellikle "*Raboçeye delo*'ya karşı bir kitap üzerinde çalışıyorum" gibi şeyler söylüyor.

Lenin'in merkezî polemik stratejisi, her ne kadar *Raboçeye delo* bir ideoloji olarak ekonomizm düşüncesine sertçe karşı çıkmış olsa da, *Raboçeye delo*'yu "ekonomizm" ile ilişkilendirmektir. Ekonomizmin klasik örnekleri listemdeki ilk iki isimdi: *Credo* ve *Raboçaya mısl*. Onları daha önce 1899'da Lenin'in protesto yazılarının hedefleri olarak gördük. 1901'de hem Sosyal-Demokrat görüşün (*Raboçeye delo* dahil) tüm tonlarının korkunç tepkisi hem de olayların gidişatıyla, ekonomizm tamamen gözden düşürülmüştü. Dolayısıyla Lenin'in amacı ekonomizmin yanlış olduğunu göstermek değil,

çünkü kitabının tüm okurlarının bu konuda mutabık olduğunu biliyor. Amacı, *Raboçeye delo* tarafından *İskra*'ya giydirilmiş eleştirilerdeki formülasyonları almak ve onların bu korkunç ideolojik hatadan kaynaklandığını göstermek. Lenin'in argümanı şu sözlerle ifade edilebilir: "Bugün *Raboçeye delo*, daha cesur ve daha mantıklı olmasına rağmen, dünün *Credo* ve *Raboçaya mısl*'ının kafası karışık ve gönülsüz halinden başka bir şey değildir."

Raboçeye delo'ya yapılan saldırı, Lenin'in polemik savaşında ana kampanya olmasına rağmen, listedeki son üç isimle de kısa süreli çatışmalara giriyor: Savinkov, *Ortak Mektup* ve L. Nadyejdin. Bu kişilerden ya da gruplardan hiçbiri, Rus Sosyal Demokrasisi içinde kendi başına önemli birer figür değillerdi, ancak Lenin onların 1900-1 yılları arasında yayınlanan yazılarını ya *Raboçeye delo* ile sürdürdüğü polemiğe katkı olarak ya da kendi olumlu önerilerini açıklamada kullandı.

Altı kişilik grup doğal olarak üç gruba ayrılmaktadır. Bu bölümde, ekonomizmin paradigmatik örnekleri olan *Credo* ve *Raboçaya mısl*'ı, birinci grubu inceliyoruz. Birbirinden farklı iki çaresiz grubu birbirine bağlayan ortak nokta, ulusal çapta siyasal bir sınıf partisi olarak SPD modelinin mutlakıyetçi Rusya'ya uygulanabilirliği hakkındaki şüphecilikleridir. Sonraki bölümde *NY?*'nin polemik başkahramanı *Raboçeye delo*'ya bakacağız. *Raboçeye delo*'nun ekonomizm bakımından gerçekten suçlu olmadığını, ancak *İskra*'cıların rakiplerini bu ölümcül Sosyal-Demokrat günahla suçlamak için yeterli motivasyona sahip olduğunu gösteriyorum. Üçüncü bir bölümde, Lenin'in geride kalan üç polemik grubuyla olan tartışmalarını inceliyorum. Bu gruptaki ortak nokta, şu ya da bu şekilde, Çarlık koşulları altında farkındalığın gözle görülür yayılımı hakkındaki şüpheciliktir.

"Ekonomizm"e dönmeden önce, yalnızca dönemin polemiklerinde değil, aynı zamanda *NY?* hakkında daha sonraki yorumlarda böylesine önemli rol oynayan bu terimi daha yakından incelememiz gerekmektedir. *NY?*, *Raboçeye delo*'ya "ekonomist" yaftasını yapıştırmada o kadar başarılıydı ki, bu grubun *Credo* ve *Raboçaya mısl*'ın klasik ekonomizmine güçlü şekilde karşı koyduğunu doğru şekilde görenler tarafından bile "ekonomist" olarak kabul edildi.[3] Çoğu kez, *Raboçeye delo*, düpedüz *Raboçaya mısl*'ın esas olarak aynı görüşlere

3. Nicolaevsky 1927, s. 17.

sahip daha ılımlı müttefiki olarak sunulmaktaydı.[4] Bu, tarihsel ve analitik olarak kafa karıştırıcıdır. Bu Tefsirde "ekonomizm", *Credo* ve *Raboçaya mısl*'ın konumuyla sınırlanmaktadır. Ancak terimleri bu şekilde sınırlandırmak suretiyle, *NY?*'de neler olduğunu anlayabiliriz, çünkü Lenin, ekonomizmin açık muhaliflerinden olan *Raboçeye delo*'nun bu konuda suçlu olduğunu söyleyerek kendi paradoksal davasını inşa etmektedir. Lenin'in suçlamasının asılsız olduğuna hükmettim, fakat kabul etmeyenler bile Rus ekonomizmini "Credo ve *Raboçaya mısl* tarafından farklı şekillerde savunulan konum" olarak tanımladıklarında anlaşılırlıktan bir şey kaybetmiş olmayacaklardır.

Bir diğer ortak yanlış anlama ise, "Ben ekonomizme karşıyım" ifadesi ile "Ben grevler, sendikalar, fabrika yasaları gibi ekonomik mücadeleye karşıyım" ifadesini eşit tutmaktır. Fakat "-izm", bir *ideoloji* anlamına gelir ki bu durumda: "ilke olarak ya da uzun vadeli taktik sorunu olarak savunulan, ekonomik mücadele sınırları içinde kalmaktır".

"Ekonomik" kelimesi ayrıca en iyi şekilde sosyalist devrimciler arasında on dokuzuncu yüzyıl tartışmalarında "siyaset"in ne ifade ettiğine bakarak anlaşılabilecek özel bir Sosyal-Demokratik anlam taşıyordu. "Siyaset" esas olarak "siyasal özgürlüğün önemi üzerinde ısrarcı olmak" ve Rusya bağlamında "siyasal özgürlüğü elde etmek için otokrasiyi devirmenin acil önceliği üzerinde ısrarcı olmak" demekti. İnsanların, anarşistlerin ya da narodniklerin "siyaseti reddettiklerini" söyledikleri zaman aklında böyle şeyler vardı. Fakat bu tanım çerçevesinde, fabrika mevzuatı için uğraşan veya otokrasiden kısmî siyasal haklar elde etmek için uğraşan belirli türden siyasal faaliyetler, "siyasal" değildi. İlke olarak kendini bu tür faaliyetlerde kısıtlayan herkes hâlâ bir ekonomistti. Bu nedenle, o dönemde bile, terim biraz kullanışsız ve yanıltıcı olarak görülmekteydi. Lenin, terimi *NY?*'de kullandığı için özür diler ve bunun gündelik kullanım açısından bir taviz olduğunu açıklar.[5]

Bu arka plan varsayımlarını kavradığımızda, ekonomizm terimi, bu tür siyasal yafta sürdürülerek oldukça kesinleşmiş olur. Önemli olan şudur ki, tanımlandığı haliyle ekonomizm Sosyal Demokrasi için bir lanetlenmeydi. Kautsky'nin *Erfurt Programı*'ndaki sözlerini hatırlayın: Siyasal özgürlükler proletarya için ışık ve havadır;

4. Haimson 1999, s. 153-6; Haimson 2004, s. 60.
5. Lenin 1958-65, 6, s. 33, 42.

her kim ki onları bozar veya kısıtlar –her kim ki proletaryayı bu özgürlükleri kazanma ve çoğaltma mücadelesinden alıkoyar– işte o kimse proletaryanın en kötü düşmanlarından birisidir.[6] O halde, Rus ekonomistlerinin de, içeride ve dışarıda Erfurtçuluğun bilinçli ve kararlı düşmanları olması sürpriz değildir. Onları eleştirmek sadece Erfurtçuluk gibi bir şeyin varlığını teyit etmekle kalmaz, onun özelliklerini daha hassas biçimde tanımlamaya yardımcı olur. Özelinde ise ekonomistler Erfurtçuluğun Rusya'da uygulanmasındaki zorlukları ve paradoksları gündeme getirmişlerdir, yani Lenin'in kariyeri boyunca üstesinden gelmeye çalıştığı zorlukları ve paradoksları.

CREDO: KUSKOVA VE PROKOPOVİÇ

Komünist Manifesto İncil olarak kabul edilirse, bu durumda bizim bakış açımız sapkınlıktır. (Sergey Prokopoviç)

Credo, Rus Sosyal Demokrasisi tarihinde neredeyse efsanevî bir statü kazanmıştı. Her hizip diğerini "*Credo* programını" uygulamaya çalışmakla suçladı. Ve fakat neydi *Credo*? 1899'da Petersburg'daki bazı genç Rus Sosyal Demokratları arasında yapılan özel bir tartışmanın parçası olarak Yelena Kuskova tarafından çalakalem yazılan beş sayfalık bir belgeydi. Kesinlikle yayınlanması amaçlanmamıştı ve aylar sonra heybetli *Credo* başlığıyla ve Sibirya'da sürgündeki Lenin tarafından yazılan ve öteki on altı sürgün Sosyal Demokrat tarafından imzalanan uzun bir "Rus Sosyal Demokratlarının Protestosu" ile birlikte Batı'da yayınlandığında Kuskova'dan daha şaşırmış birisi olamazdı. Daha sonra Lenin'in kız kardeşi Anna Ulyanova'nın bir şekilde belgenin bir kopyasını eline geçirdiği ve *Credo* başlığını vererek onu kimin yazdığına dair hiçbir fikri olmayan Lenin'e gönderdiği ortaya çıktı.[7]

O halde "*Credo*'nun programı" neydi? Buna bu alt bölümün sonunda ulaşacağız, ancak önce yazar Yelena Kuskova ve kocası Sergey Prokopoviç'i tanıtmamız gerekiyor. Bu olağanüstü çift, 1890'lı yıllarda bir siyasal yuva arayışı içindeydiler ve çeşitli biçimlerde daha sonra halkçılık denilecek olan çeşitli yollardan geçtikten sonra, birkaç yıllığına Sosyal Demokrasi'de karar kıldılar. Kendile-

6. Kautsky 1965, s. 219.

7. Credo'nun ortaya çıkışıyla ilgili bkz. Kuskova 1906; editoryal notlar: Lenin 1925-36, 2, s. 637-8.

rini, hareketin ilerici kanadı olarak gördükleri Eduard Bernstein'la ilişkili revizyonizmle hızla özdeşleştirdiler. Kuskova ve Prokopoviç daha sonraları Sosyal Demokrasi ile liberaller arasında bir alana yerleştiler.[8] Prokopoviç, 1917'de Geçici Hükümet'te Gıda Tedarik Bakanı oldu (ki bu kabiliyetiyle benim de önceki bir kitabımda boy gösterdi).[9] 1921-22'de çift, Volga bölgesindeki kıtlıkla mücadele için bir Rus komitesinin örgütlenmesine yardım etti ve Lenin tarafından ihtimamla Rusya'dan sürüldü. Sürgündeyken Prokopoviç, Sovyet ekonomisi hakkında değerli çalışmalar üretmeye devam etti.

Şanslıyız ki, onların görüşleri konusunda tek bir çalakalem yazıdan başka kaynaklara sahibiz, gerçi bu dönemdeki yazılarının hepsinde de benzer bir tuhaf yayın geçmişi var. 1900'lerin başında Plehanov, *Raboçeye delo*'yla devam eden savaşının bir parçası olarak, öncelikle Kuskova ve Prokopoviç'e ait yayınlanmamış materyalden oluşan *Vademecum*'unu yayınladı. Burada Emeğin Kurtuluşu grubuna yönelik sert bir saldırıyı, Kuskova'nın Akselrod'a yazdığı bir mektubu ve Prokopoviç'i tanıyan *Raboçeye delo* yayın ekibinden (Timofey Kopelzon) bazı özel mektupları içeren Prokopoviç'e ait yayınlanmamış bir broşür de *Vademecum*'da yer alıyordu. Plehanov'un bu materyali yayınlama etiği kesinlikle sorgulanabilir (ayrıca yayınlanmak için yapılmayan yazışmalardaki gramer hatalarıyla alay etmesindeki kötü duyguları da), ama tarihçiler de minnettar olmalı.

Prokopoviç nihayet 1900'de isteyerek bir şey yayınladı: *Batı'da İşçi Hareketi: Bir Eleştirel İnceleme Denemesi*[10] başlıklı önemli bir çalışma (üç yüzü aşkın sayfa). Almanya ve Belçika hakkındaki bu çalışmanın yayınlanmasında da hayatın cilveleri yaşandı. Kuskova, 1899'da Rusya'ya geri dönmüş ve kitabın elyazmasını kaçak yolla içeri sokmuştu, ancak Prokopoviç de Rusya'ya döndüğünde derhal tutuklanmıştı. Yayıncı L.F. Panataleyev, kendisini sağlama almaya karar vererek el yazmasını resmî sansüre teslim etti. Yetkililer bunu altı ay daha ellerinde tuttular ve nihayet Ocak 1900'te yayınlanmasına izin verildi. *İskra* Sayı 10'a göre, kitabın en azından bir Rus hayranı vardı. Devrim karşıtı yasal sendikaları devreye sokmaya

8. David Ryazanov'un, Prokopoviç'in Alman sosyalizmi hakkındaki kitabının 1908 tarihli bir baskısı için yazdığı incelemeye göre, Ryazanov'u büyük şaşkınlığa düşürerek Prokopoviç kendisini hâlâ Sosyal Demokrat olarak görmekteydi (Riazanov 1908).

9. Lih 1990.

10. Tam başlığı şöyledir: Raboçeye dvijeniye na Zapade, Opıt kritiçeskogo issledovaniya. Tom I. Germaniia. Bel'giya (Prokopoviç 1899).

çalışan polis şefi Sergey Zubatov, Prokopoviç'in kitabını, daha geleneksel Sosyal Demokratik görüşlerin panzehiri olarak nüfuzu altındaki işçilere önerdi.[11]

Göreceğimiz gibi, Zubatov'un bir davası vardı. Ama devam etmeden önce birkaç dikkat uyarısı: İlki, garip yayın tarihi ve çift (ya da Prokopoviç'in görüşlerini açıklayan mektup yazarını sayarsak üçlü) yazarlığa rağmen bu yazılar toplamının aynı görüşleri ifade ettiği şeklinde basitleştirici bir varsayımda bulunuyorum. Aslına bakarsanız ben de Kuskova ile Prokopoviç arasında bazı belirgin küçük farklılıklar görüyorum, ancak onların temel görüş birliği dikkate alınmalıdır. Dahası, okurların 1901'de tüm bu materyalin aynı kaynaktan geldiğini anlayıp anlamadığı belli değildir. Özellikle, Kuskova'nın *Credo* yazarlığı, ancak Kuskova'nın 1906'da gerçeği ilan ettiği zaman herkes tarafından bilinir hale geldi.

Farkındalığın Yayılmasında Kısa-Devre Yaptırmak

Birlikte ele alındığında, bu yazılar, o güne dek kaleme alınmamış şekilde Erfurtçuluk'a birleşik ve acımasız bir saldırı oluşturmaktaydı. Yapılacak işler listesini inceleyelim. *Erfurt'a bağlılık*: Prokopoviç'in kitabı açıkça Kautsky, *Erfurt Programı* ve SPD modeline saldırıyor. *Mezcetme formülü, müjde, farkındalık çemberleri ve bağımsız bir siyasal sınıf partisi ideali*, bunların hepsine açıkça itiraz ediliyordu. *Siyasal özgürlük*: Kuskova ve Prokopoviç siyasal özgürlüğü bir değer olarak reddetmediler, fakat kesinlikle önemi konusunda umursamaz haldeydiler ve o anda otokrasinin devrilmesinin acil bir öncelik olmadığını savunuyorlardı. *Halk önderliği ve hegemonya*: Kuskova ve Prokopoviç, "toplumu tanıması" ve yıpranmış inancını terk etmesi gerekenin Sosyal Demokrasi olduğunu düşünüyorlardı. Muhtemelen iki yazar da enternasyonalizmi reddetmiyordu –bunun aksine hiçbir şey bulamadım– ancak yabancı modelleri taklit etmeyi ve özellikle de SPD modelini Rusya'ya devretmeyi reddetmekteydiler.

Ve fakat Kuskova ve Prokopoviç hâlâ kendilerinin Sosyal Demokrat olduklarına inanmaktaydılar! Bunun nedeni, Sosyal Demokrasinin aslında geçmiş Erfurtçu modeli reddetmiş olduğunu düşünmeleriydi. Elbette sadece Eduard Bernstein'ın uysal müritleri değillerdi. Bernstein'ı, parti görüşünde büyük bir değişim için kullanışlı, ama biraz şaşkın bir sözcü olarak değerlendirmekteydiler.

11. Lenin 1958-65, 4, s. 479; 6, s. 482; Kindersley 1962, s. 95-6.

Aslında Prokopoviç, Bernstein'ı sosyalist doktrini düzeltmeye çok zaman harcamasından ötürü eleştiriyor –sanki partinin gerçek pratiği hakikaten bir doktrinle yönlendirilirmiş gibi! Reddedilmesi gereken şey (diye devam ediyor Prokopoviç), daha ziyade doktrinin yönlendirdiği bir partinin efsanevî kendi imajıdır.[12]

Kuskova ve Prokopoviç'in yaptığı saldırılar beni de teşvik ediyor, çünkü yalnızca Erfurtçuluk'u değil burada tanımladığım temel sınırların varlığını da teyit ediyor. Ayrıca Prokopoviç ile onun eleştirisinin Bernstein'dan daha isabetli şekilde sorunun kalbine saplandığı konusunda da mutabıkım. Kuskova/Prokopoviç, küçük ölçekli tarımın artmakta mı yoksa azalmakta mı olduğu konusunda tereddüt etmek yerine, bütün dikkatlerini Sosyal Demokrat anlatı –geniş kitlelere feraset kazandıracak bir parti veya yüceltilmiş bir tarihsel misyona sahip bir sınıf ihtimali– üzerinde yoğunlaştırmışlardı. Prokopoviç, Lassalle'nin bu tür başarıya dair yanılsamalarına gülmekteydi: "Kitleler, gerçekleştirmeleri beklenen 'muazzam tarihsel fikirlerin' farkında değiller –ve aslında, kitleler bu tür fikirleri yerine getirmek için dahi, amaca yönelik şekilde çabalayabilecek midir?"[13]

Erfurtçular siyasal stratejilerini bir dizi farkındalık çemberinin yayılması olarak görmüşlerdi ve amaçları da bu yayılmanın önündeki tüm engelleri yıkmaktı. Kuskova ve Prokopoviç bu senaryoyu yıkmak için mümkün olan her yolu denedi. Birincisi, parti programının hemen gerçekleştirilebilir amaçlar içermesi gerektiğini inkâr ederek farkındalığın yayılmasını kökten engellediler. Proletarya, yakın gelecekte iktidara gelmeyecekti ve dolayısıyla "üretim araçlarının toplumsallaşmasını programa sokmak ya da *Zukunftsstaat* [gelecekteki devlet] hakkında konuşmak ütopik ve çocukçaydı".[14] Aslında, SPD'nin "asgarî programı" –programın "pratik" ve sosyalist-olmayan denilen bölümü– bile aynı şekilde ütopikti, çünkü reformların birçoğu çağdaş burjuva toplum için kabul edilebilir değildi.[15] Aynı mantık Rusya'ya da uygulanmıştı. Otokrasinin fiilen devrilmesi acil gündemde bulunmadığı için, buna yönelik talep Sosyal-Demokrat programdan kaldırılmalıydı.

12. Prokopoviç 1899, s. 187-98, özellikle s. 197-8.
13. Prokopoviç 1899, s. 116.
14. Prokopoviç'in görüşlerinin Timofey Kopelzon tarafından anlatımı şuradadır: Plehanov 1923-A 12, s. 496 (Plehanov'un Vademecum'undaki yazılarına yapılan atıfların hepsi bu basıma aittir).
15. Prokopoviç 1899, s. 144-5.

Farkındalığın yayılmasına yönelik bir diğer engel de propaganda ve ajitasyon karşıtlığı konusunda Prokopoviç'in kendine özgü kavramıyla kurulmaktaydı. Temel çıkarlar konusunda yeni bir farkındalık yaratma işi propaganda yapmaya bırakılırken, ajitasyon da işçilerin zaten farkında olduğu çıkarların uygulanmasına yardımcı olmakla sınırlanmaktaydı. Fakat bu, Sosyal Demokrasinin kendisini tanımladığı misyonun –farkındalığın yaygınlaştırılması– az sayıda marifetli ve görünen o ki oldukça marjinal bireylerle sınırlı olması gerektiği anlamına geliyordu.

> Gelecek, sosyalizm ve diğer tüm unsurları hakkında propaganda, *şu an için* entelektüellerden ve işçilerden (çoğunlukla çok da amaca yönelik olmayan duygusal tiplerden) *bireyleri* cezbetmek için mükemmel bir araç olabilir, ancak kitleleri asla.[16]

(Küçümseyici "ve diğer tüm" ifadesi çok manidardır.)

Bunun tersine, devrimci entelektüeller söz konusuysa, işçi kitleleri arasındaki ajitasyon bir nevi şarlatanlıktı:

> Ancak işçi kitlesi içinde (entelektüellerin doğrudan katılımı olmaksızın) bir grev hareketi *kendi başına* başladığında ekonomik ajitasyonun da başlaması gibi; işçiler kendi başlarına (devrimci basiller/entelektüeller olmaksızın) otokrasiyle mücadeleye başladığında da siyasal ajitasyon başlatılabilir.[17]

Peki, Kuskova ve Prokopoviç'in sınıf önderliği konusunda *herhangi* bir anlayışı var mıydı? Evet, işte bu da şöyle olmaktaydı: Sosyal Demokratlar, kitlelerin algılanan çıkarları temelinde örgütlenmelerine yardımcı olurlar (kitlesel ölçekte işçilerin ferasetlerini kendi çıkarları doğrultusunda artırmaya çalışmak mümkün değildir ve istenmez). Sosyal Demokratın görevi, bu nedenle *stihiynost*'la, yani örgütsüzlük ve disiplinsizlikle mücadele etmektir.[18]

Bu kitle örgütleri, işçi çıkarları için mücadele ederken Çarlık baskısına maruz kalacaklar, yani işçilerin çıkarları konusundaki

16. Kuskova mektubu, şurada: Plehanov 1923-7, 12, s. 492 (vurgular orijinalinde var).

17. Prokopoviç, Plehanov 1923-7, 12, -b. 512 içinde ('kendi başına' - samoproyzvolno).

18. Stihiynost'u çevrilmemiş halde tutmayı tercih etme nedenlerim için, bkz. Açıklayıcı Notlar Kısım İki. Orada genellikle "kendiliğindenlik" olarak yapılan çevirinin yetersizliğini gösteriyorum. Kelimenin okurda çağrıştırdığı anlamlar, Sosyal-Demokrat söylemdeki kullanımını gördükçe artmış olacak.

duyarlılığını genişletecek bir tecrübeye. Parti tarafından yapılan ajitasyon değil de "hayatın kendisi, sürekli olarak işçide gittikçe daha çok yeni çıkarları konusunda farkındalık yaratıyor... Zaman ve mekân koşullarına sıkı sıkıya bağlı olarak geliştiği için, kitlelerin farkındalığı, işçi hareketinin gelişmesinin doğal seyrini zorlama [*nasilovat*] yönündeki bütün çabaları beyhude kılıyor."[19]

Kuskova ve Prokopoviç, işçilerin "devrimci basiller/entelektüeller"in *hâkimiyeti* altına girmesi konusunda endişeli değillerdi. Düşündükleri şey, sadece kitlesel ölçekte "zihinleri devrimcileştirmeye" çalışmanın büyük bir zaman kaybı olmasıydı. "Zihinlerin devrimcileştirilmesi" ibaresi Partinin çalışma tarzını ifade etmek üzere Kautsky tarafından kullanılmıştı. Prokopoviç, bu ifadeyle alay eden revizyonist liderlerin safındaydı. Örneğin, Alman tarım uzmanı Eduard David, şu şekilde yanıt vermekteydi:

> Kitlelerin sempatisini Kautsky'nin tarif ettiği biçimde, zihinlerin devrimcileştirilmesi yoluyla elde etmedik. Kitlelerin sempatisini, günün ihtiyaçlarına cevap veren pratik faaliyetlerle kazandık. Zihinlerin devrimcileştirilmesi bize sadece birkaç öğrenci sağlayacaktır. Kitlelerin sempatisini, onlarda geleceğe yönelik umutları uyandırarak veya anlaşılması kolay olmayan fikirlerle kazanamayız. Kitlelerin devrimcileşmesi zihinden değil, mideden başlıyor.[20]

Prokopoviç, kendisinin ve Kuskova'nın model olarak gördüğü Belçika işçi partisinde de benzer duyguları kaydetmekteydi. Bir Bertrand şöyle sorar: "Şu ana kadar işçi partisinin başarısının nedeni nedir –sosyalist ideal mi yoksa pratik reform programımız mı?" Cevabı reformlar şeklindedir, çünkü "[sosyalist] ideal yalnızca işçi sınıfının daha aydınlanmış ve daha entelektüel bir kısmına cazip gelir." Hepsinden çarpıcı olanı, Prokopoviç, Belçikalı sosyalistlerin genel hissini şu şekilde özetlemekteydi: "Kitleler çocuklara benzer: onları cezbeden görsel gösteridir. Çocuklar gibi, kitleler de yalnızca acil ve mevcut sonuçlarla cezbedilirler, yüce, soyut ideallerle değil."[21]

Plehanov ve Lenin gibi Erfurtçu Sosyal Demokratlar da, işçilerin ekonomik mücadelelerinde deneyimledikleri siyasal engeller biçimindeki "hayat"ın, sınıf farkındalığının artmasının önemli bir kaynağı olacağını varsaymaktadır. Kim bunu inkâr edecek

19. Prokopoviç, Plehanov 1923-7, 12, 505 içinde.
20. 1895 SPD Kongresinde yapılan değerlendirme, aktaran: Prokopoviç 1899, s. 166.
21. Prokopoviç 1899, Kısım II, s. 102, 107.

kadar aptallık yapabilir ki? Oysa "en az direnç hattı" yorumunda onlara çarpıcı gelen şey, bunun bütün siyasal liderliği önemsiz bir üstyapıya indirgemesiydi. Plehanov *Vademecum*'da, "er ya da geç" argümanının bir versiyonunu kullanarak, doğru liderliğin tarihsel gelişimi hızlandırabileceğini şöyle anlatmaktaydı:

> "İşçiler sadece iki şeyi bilirler: Açıkça algıladıkları kendi somut çıkarlarını ve diğer sınıflar arasındaki kendi konumlarını."[22] Bu da analiz edilmelidir. Hakikaten işçiler, kendi çıkarlarını ve diğer sınıflar arasındaki konumlarını *her zaman* bilirler mi? Biz, materyalist tarih görüşünün partizanları, cevabın şöyle olduğuna inanırız: *her zaman değil*. İnsanların farkındalığının *toplumsal varoluşlarıyla* belirlendiğinden kuşku duymuyoruz. Gerçekliğin yeni yönlerinin ortaya çıkışı yeni bir farkındalık içeriğinin sebebidir. Fakat varoluş yoluyla farkındalığın belirlenmesi, az ya da çok uzayan bir süre boyunca tamamlanmış olan *bütün bir süreçtir*. Bu nedenle işçiler "gerçek çıkarlarını" her zaman bilmezler. Bu nedenle, örneğin, bazı Alman işçiler Sosyal Demokratları değil de, "özgür düşüncelileri" veya merkez partisini, hatta büyük toprak sahiplerini desteklemektedirler.[23]

İşçiler, gerçek çıkarlarını derhal veya otomatik olarak algılamadıkları takdirde, Prokopoviç'in küçümseyici şekilde "devrimci basil/entelektüel" olarak adlandırdığı şeyin bir rolü olurdu. Bu terim meşhur biz söz haline geldi (Lenin de *NY?*'de üstü örtük bundan söz etti).[24] Plehanov'un yorumu ise temel ayrışmayı ortaya çıkarıyor:

Bay N.N. [Prokopoviç] kitlelerin farkındalığının her zaman sosyal ilişkilerin gelişmesinin *gerisinde kaldığını* söylemek istiyor. Bu az çok doğrudur.

> Ancak bundan çıkan mantıksal sonuç şudur ki, *"devrimci basillerin"* (ki bunların entelektüel kesimden veya işçilerden gelip gelmediği fark etmez) *işçilerin farkındalığının verili bir toplumda gerçek ilişkilerin biraz gerisinde kalmasını sağlama almak için kendi gücündeki tüm araçları kullanması gerektiğidir*. Basilin görevi ise tam olarak şöyledir: Proletarya'nın kendi farkındalığının geliştirilmesi.[25]

Aslında, mesele entelektüellerden yana veya karşıt olmak değil, ilham alan ve ilham veren önderlikten yana veya karşıt olmaktı. Plehanov, Sosyal Demokratların misyonunu sınıf farkındalığı-

22. Plehanov burada *Vademecum*'da yayınlanan Kuskova mektubundan alıntı yapıyor (Plehanov 1923-7, 12, s. 488).
23. Plehanov 1923-7, 12, s. 14-15.
24. Lenin, PSS, 6, s. 73.
25. Plehanov 1900, s, xxxi-xxxii (orijinal basım).

nı artırarak tarihsel gelişimi hızlandırmak olarak görmekteydi, Kuskova ve Prokopoviç ise Sosyal Demokrasi'nin gelişim sürecini *zorlamaya* ve hatta *ihlal etmeye* [*nasilovat*] çalışmasından endişe ediyorlardı.[26] Kuskova ve Prokopoviç'in, Erfurtçu ilham alan ve ilham veren liderlik idealiyle beyhude bir kendini aldatma olarak alay ettiklerinden kuşku yoktur. Böyle bir önderliğe yönelik herhangi bir girişim, işçilerin istenildiği zaman şekillendirilebilecek bir hamur olduğunu varsaymakla eşdeğerdi. Yani kapalı kalplerin kapılarını çalmaktı.[27]

Erfurtçuluk Yanlısı ve Karşıtı: Parvus ve Prokopoviç

Prokopoviç'in Avrupa işçi hareketi hakkındaki büyük kitabı, Parvus'u uzun bir eleştiri yazmaya kışkırtmıştı. Parvus, Rusya doğumlu bir Sosyal Demokrattı ve Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin sol kanadının önde gelen bir sözcüsüydü. İnceleme, *İskra* grubu tarafından çıkarılan teorik dergi *Zarya*'nın ilk sayısında yayınlandı.[28] Dolayısıyla elimizde, iki bilinçli Rus arasında SPD modelinin anlamı ve önemi hakkında önemli bir tartışma var. Belki de bu açıklık ve inançla belirtilen temel konuları başka hiçbir yerde bulamayız.

Prokopoviç'in Alman Sosyal Demokrasi tarihi SPD modeline toptan bir saldırıydı. Parti geçmişine ilişkin görüşleri, *Raboçeye delo*'nun editörlerinden Timofey Kopelzon tarafından (Akselrod'a bir mektupta) derli toplu şöyle özetlenmektedir:

> [Prokopoviç kadar] yetenekli bir kişi için, eleştirinin yolu, olumsuzlama yolu, çok kârlı bir yol olmakla birlikte, aynı zamanda çok kaygan bir yoldur. Avrupa Sosyal-Demokrat yayınlarında ortaya koyduğu programlar ve görüşlere yönelik eleştirilerinde, hakikaten taş üzerinde taş bırakmıyor. Alman yayınlarında bulunan Sosyal Demokrat geçmiş konusunda tamamen farklı bir görüşe sahiptir. Marx'ın komünizmi, Lassalle'nin görüşleri, 1848 devriminin eğilimleri –bunların hepsi tamamen farklı bir ışıkta görünüyor.[29]

26. Prokopoviç, Plehanov 1923-7, 12, s. 505 içinde (nasilovat'ın anlamlarından birisi de "tecavüz etmek"tir).
27. Bu metaforlar için bkz. Plehanov 1923-7, 12, s. 509 (Prokopoviç); 12, s. 493 (Kuskova).
28. Parvus 1901 ("European Workers and their Russian Historian"/"Avrupalı İşçiler ve Onların Rus Tarihçisi"). Lenin de, 1899 sonlarında kitabın tamamlanmamış bir incelemesini yazdı (Lenin 1958-65, 4, s. 299-309).
29. Plehanov 1923-7, 12, s. 495. "Eleştiri", özellikle Marx'ı revizyonist açıdan eleştirmek demektir. İlk cümle, Plehanov'un da belirttiği gibi, Kopelzon'un (*Raboçeye delo* üyesi) Prokopoviç'in görüşlerini hiç onaylamadığını gösteriyor.

İncelemesinde Parvus, Prokopoviç'in SPD hakkındaki görüşlerini alay ederek, ama oldukça doğru bir şekilde anlatmaktaydı:

> Sosyal Demokrasinin temel varsayımları yanlıştır, nihai hedefi yanlıştır, bütün teorisi bilime aykırıdır –bilimsel değerin bir "zerresine" bile sahip değildir. Bütün bu geri kalmışlık, bulanık düşünme, hamlık, çelişkiler ve saçmalıklara rağmen Sosyal Demokrasi giderek büyümeye devam ediyor. Neden büyümeye devam ediyor? Söylemesi zor, çünkü bir toplumsal devrim için koşullar olgunlaşmadı ve aslında asla olgunlaşmayacak! Sosyal Demokrasinin tümü büyük bir hatadır. Burjuva demokrat bir parti olmalıydı. Tamamen yanlış yönde gelişti. İhtiyar Tarih, her şeyi berbat etti.[30]

Prokopoviç'e göre, parti taktikleri en az direnç hattını takip ederler: Parti liderlerinin arzuladıkları yöne değil, koşulların onları zorladığı yöne giderler. Dolayısıyla resmî programlar kendini kandırma efsaneleridir. Prokopoviç, SPD tarihini üç döneme ayırmaktaydı ve üç dönemi sembolize eden kişiler –Lassalle, Kautsky ve Bernstein– gerçekte neler olup bittiği hakkında pek az fikir sahibiydiler.[31] Prokopoviç'in SPD tarihi hakkındaki sözlerini mealen şu şekilde aktarabiliriz.

Alman Sosyal Demokrasisinin kurucusu Ferdinand Lassalle, esasen bir Catilina'ydı [MÖ 1. yy'da yaşamış Romalı bir senatör-ç.n.], yani yakında devrim olacağı için reformların faydasız olduğunu varsayan, mevkisini kaybetmiş [*déclassé*] heyecanlı birisiydi. Bundan dolayı toplumun geri kalanını "gerici bir kitle" olarak reddederdi; bundan dolayı genel olarak sendika ve ekonomik örgütleri hor görürdü. Bundan dolayı ayrı bir işçi partisi fikrine ulaşmıştı. Fakat Lassalle döneminde işçiler çok fazla şeyler yapabilecek kadar gelişmemişlerdi. Siyasal özgürlük elde etmede kesinlikle rolleri yoktu: Bu da başkaları tarafından yapılmaktaydı. Lassalle, işçilere çıkarlarının *içeriğinden* bahsetmek için propaganda yapmak zorunda kaldı ve bu yüzden onlara kendi çıkarlarını *savunmalarında* yardımcı olmak için ajitasyon yapacak bir konumda değildi –oysa bu aşamaya Fransa ve İngiltere'deki işçiler tarafından daha önce ulaşılmıştı, ama Almanya'da öyle değildi. Böylece Almanya'da Lassalle'nin bir sınıf hareketi yaratma ve bunu bir görev duygusu ile

30. Parvus 1901, s. 224. Prokopoviç'in Sosyal-Demokratik teorinin bilimsel değeri hakkında yaptığı açıklama şuradadır: Prokopoviç 1899, s. 156. Prokopoviç, Parvus'un söylediklerinden daha fazla SPD'nin istenen yönde ilerlediğinden emindi.
31. Prokopoviç 1899, s. 101-98.

savunma çabası başarısızlığa mahkûm oldu. "En anlamlı konuşma bile yeni ihtiyaçlar yaratamaz".[32]

Gerçek siyasal bağımsızlık da bu dönemde bir yanılsamaydı: işçiler, yalnızca ya liberallere ya da muhafazakârlara "kuyruk" olmayı (pasif olarak onların liderliğini kabul etmeyi) seçme şansına sahiplerdi. Ve maalesef Lassalle muhafazakârları seçti ve böylece ilerici muhalefeti zayıflattı. Partiye de "korkak Alman burjuvazisi" şeklindeki yanlış bir inancı miras bıraktı –daha sonraları kapitalist gelişme bu olumsuz değerlendirmeyi anlamsız kılsa bile.

İkinci dönemin ruhu, 1867-90, en iyi Erfurt Programı ve Kautsky'nin yorumuyla özetlenebilir. Kautsky, fazla başarılı olmadan "soyut" nihai hedefleri somut çıkarlara bağlamaya çalışmıştı. Prokopoviç, Bölüm Bir'de Kautsky'nin *Parlamentarizm* kitabından aktardığım pasajlardan bazılarını alıntı yapmaktaydı ki orada Kautsky büyük hedeflerin hareketin birleşmesine yardımcı olduğunu savunmaktadır. Prokopoviç ise sadece gülmektedir, çünkü Kautsky'nin belli ki işçi sınıfının içinde bulunduğu gerçek çıkar çeşitliliği hakkında hiçbir fikri yoktur.[33]

Prokopoviç, mezcetme formülünün kendi alaycı versiyonunu şöyle sunuyor:

> Parti programında, açıkça iki tür amaçla ilgileniyoruz: (a) işçilerin acil çıkarlarından ortaya çıkan ve işçi sınıfının ekonomik gücünün artmasıyla birlikte gelişen amaçlar; ve (b) dışarıdan [*izvne*], sosyal bilimin sonuçlarından alınan ve işçi hareketine dahil edilen [*privnesenniy*] amaçlar.[34]

Kautsky'nin cennette sosyalizm ile işçi hareketleri arasında yapılan bir evlilik olarak düşündüğü şey, Prokopoviç için [hamilelik vb gibi nedenlerle yapılan] mecburî bir evlilik ve doğrudan boşanmaya götüren bir düğündü.

Üçüncü dönem –1890'den yazılma zamanı olan 1899'a kadar olan süre– Partinin artan nüfuzunu ve topluma entegrasyonunu fark ettiği ve dolayısıyla topluma düşmanlık yükünden ve daha önceki devrim rüyalarından vazgeçmeye başladığı bir dönemdi. Bernstein bu değişimin sembolüydü, fakat aslında Lassalle ve Kautsky gibi aldatılmıştı, çünkü o da soyut ilkelerin taktikleri belirlediğini düşünmekteydi. Partiye gerekli düzenlemeleri yaparak yardımcı olan

32. Prokopoviç 1899, s. 113.
33. Prokopoviç 1899, s. 141, 155-7.
34. Prokopoviç 1899, s. 147.

ve yeni taktikleri yayanlar, Bernstein gibi teorisyenler değil, Georg Vollmar gibi pratik liderlerdir. Tabiî ki, modası geçmiş ilkelere karşı mücadele zaman ve çaba gerektirir –bu nedenle ilkeleri programlara yerleştirmek kötü bir fikirdir. Bu gecikme, yeni bakış açısının neden henüz (1899) zafer kazanmadığını açıklar. Ancak koşullar taktikleri belirler ve şu anki temel koşul –Partinin yeni gücü– yeni bakış açısının hızlı bir zaferini sağlama almaktadır.

Prokopoviç'in SPD modeline tüm saldırısı, Parvus'un klasik teşhirini ve savunmasını kışkırtmıştı. Parvus'a göre "Sosyal-Demokrat taktiklerin özü, reformizmin ve devrimciliğin sentezinde yatmaktadır".[35] İngiliz işçiler son derece reformisttiler. Öyle ki, sadece parlamentoyu yozlaşmaya karşı korumak için bile gerçekten bağımsız bir işçi partisinin gerekli olduğunu fark etmemişlerdi. Buna karşılık, Fransız işçiler burjuva devletten o kadar tiksindiler ki "saf devrimciliğe" sımsıkı bağlı kaldılar. "Proletaryanın toplumsal-devrimci ordusunu" örgütlemekle meşgullerdi, ancak bu orduyla *yapacak* hiçbir şeyleri de yoktu. Sonuç olarak, "burjuva parlamenterlerin toplumsal devrim hakkındaki gevezelikleriyle birlikte demokratik gevezeliklerine" muhalefet etmekten fazla bir şey yapmadılar.[36]

Bunların ikisine de itiraz etmiş olarak, Alman modeli "parlamentarizmi devrimci amaçlar için kullanmak" temeline dayanıyordu. Parvus, daha sonra kenara atılacak bir kurumun hınzırca bir istismarını savunmuyordu, çünkü parlamentonun doğası, devletin sınıf niteliğine bağımlıydı ve tersi söz konusu değildi. Bu demek oluyordu ki

> devletin kapitalist karakteri, Sosyal Demokrasinin parlamenter yolda büyümesiyle en ufak şekilde değişmez... Önemli olan nokta, parlamentonun oluşumunda bir değişiklik değil, ülkenin siyasal güçlerinin yeniden dağıtımıdır. Ancak bu yeniden dağıtım, parlamentonun değişen bileşiminde nihai ifadesini bulacaktır. Genellikle bunun öncesinde politik karışıklıklar [*smuta*] dönemi ortaya çıkacaktır.[37]

Parvus'un SPD stratejisinin uygulamada nasıl yürüdüğüne dair geniş açıklamalarından yola çıkarak, SPD'nin halkın kürsüsü rolü ve demokrasiyi savunmak ve genişletmek mücadelesinde önderliği

35. Parvus 1901, s. 224.
36. Parvus 1901, s. 213.
37. Parvus 1901, s. 217.

üzerinde yoğunlaşacağım. Almanya'daki liberal burjuva muhalefetin, işçilerin siyasal bağımlılığını sona erdirmek için Sosyal Demokrasinin yürüttüğü başarılı kampanya yüzünden cesareti kırılmıştır. Bu nedenle, Sosyal Demokrasiye karşı gericilikle birlikte ortak bir haçlı seferine gittikçe daha çok eğilim göstermektedir.

> Sonuç, Sosyal Demokrasinin giderek daha fazla yegâne muhalefet partisi haline gelmesidir. Parlamentoda, hükümet politikasının kapitalist doğasına karşı, parlamento çoğunluğunun sömürücü çabalarına karşı, burjuva muhalefetin iktidarsızlığına ve samimiyetsizliğine karşı mücadele ettiği zaman, yalnızca işçiler arasındaki konumunu güçlendirmekle kalmıyor, aynı zamanda [toplumun] demokratik unsurlarını da kendi yanına çekiyor.[38]

Gerçek bir Sosyal-Demokrat partinin bu katı demokratik önderliği uygulamasının bir yolu, etrafında olan *her şeye* ilgi göstermesidir. "Nihai sonuç şudur ki, siyasal ve sosyal yaşam dünyasının tamamında, er ya da geç Sosyal-Demokrat müdahale çağrısında bulunmayan bir olgu yoktur. Büyük siyasal kaymalardan başlayarak küçük skandallarla biten her şey toplumsal devrimci bir ajitasyon aracına dönüşür."[39] Göreceğimiz üzere, Parvus burada Lenin'in *NY?*'deki önemli tezlerinden birisini dile getirmektedir.

Söylemeye gerek yok, Parvus, Prokopoviç'in kendinden hoşnut bir hayalperest olarak çizdiği Lassalle resmini reddetmektedir. Parvus'a göre Lassalle "mükemmel bir *pratik* siyasetçi" idi. *Komünist Manifesto*'nun taktik etkilerini kavramış ve proletaryanın sosyal-devrimci enerjisini sürekli şekilde günlük temelde siyasal bir faktör haline getirerek onları Almanya'ya uygulamıştı. Artık devrimci parti sadece devrim günlerinde ortaya çıkıp ardından da sessiz teorik propagandaya dönmeyecekti.

Parvus Lassalle'i çok güçlü savunurken Prokopoviç'in, Lassalle'nin liberal İlerleme Partisi'nden koparak burjuva liberalizminin altını oyduğu ve böylece gerici güçlere yardım ettiği şeklindeki iddiasını da özellikle çürütmekteydi. Aksine, Lassalle, işçileri kayıtsız ve ilgisiz olmak yerine siyasal hayata yönelik uyandırmıştı.

> Ve bu, siyasal özgürlük ve demokrasi bakımından, Parlamentodaki liberal bir çoğunluğun sağladığı her şeyden çok daha büyük bir siperdir. ...Toplumsal devrimden ayrı olarak bile, şurası gerçektir ki Almanya'da örgütlü

38. Parvus 1901, s. 216.
39. A.g.e.

proletaryanın anayasayı koruma altına alması, Sosyal Demokrasi'nin eylemidir, Lassalle'nin eylemidir.[40]

Prokopoviç, reform ve devrime dair temel Sosyal-Demokratik sentez hakkında hiçbir fikri olmadığı için, Erfurt-sonrası dönem olarak adlandırılan 1890'ların olaylarını da yanlış yorumlamaktaydı. Prokopoviç, reform faaliyetinin herhangi bir tezahürünü, daha önceki saf devrimcilikten *uzaklaşan* evrimin delili olarak görüyordu. O, mevcut SPD'nin sendikalardan aldığı desteğe ve partinin köylü desteği alma girişimlerine işaret ederek davasını savunmaktaydı, ancak bu iki çabanın da Sosyal-Demokrat etkinlikte uzun bir geçmişe sahip olduğunu fark etmemişti.

Sosyal-Demokratik sentezin sağlamlığının bir başka kanıtı olan karakteristik gerçek de şuydu ki

> açıkladığımız politikalardan yapılan bütün kasıtlı sapmalar şimdiye kadar tam bir fiyaskoyla karşılaştı. Sol sapmalar saf devrimciliğe götürür ve hiçlik içinde yok olur gider. Sağ sapmalar yavaş yavaş burjuva radikalizmine dönüşür ve onunla kaynaşır. Ve aslında günümüzdeki Sosyal Demokrasinin sosyal devrim fikri olmadan varlık nedeni de olmaz. Demokratik burjuvaziden devam eden ayrışması anlaşılmaz hale gelir.[41]

SPD'nin kendisi tarafından reddedilmesi bir yana, "Alman modeli" mantığı her yerde kendini dayatıyordu. İngiliz işçiler hızla bağımsız bir işçi partisine yöneliyorlardı; Fransız tarzı "saf devrimcilik" ise sessizce Alman modeline doğru yöneliyordu. "Alman Sosyal Demokrasisinin politikası, bilinçli olarak diğer ülkelerdeki işçi partileri tarafından devralınmaktadır. Bu politika, proletaryanın sınıf mücadelesinin genel tarihsel görevlerine tekabül etmezse, bir imkânsızlık haline gelecektir."[42]

Prokopoviç ve Parvus arasındaki "Alman modeli" üzerine yapılan tartışmalar, benim Erfurtçuluk'un temel içeriğine dair tanımlamamı ve daha da önemlisi, benim "Erfurtçuluk diye bir şey *vardı*" şeklindeki tezimi doğruluyor. Tartışma ayrıca, Rus Sosyal Demokrasisindeki ekonomistler ile ortodokslar arasındaki çatışmanın, tam da SPD modelinin önemi üzerine bir çatışma olduğunu gösteriyor. Prokopoviç'in eleştirisi, bütün dikkatini bu modelin kalbine, yani

40. Parvus 1901, s. 223-4.
41. Parvus 1901, s. 217-18.
42. Parvus 1901, s. 218.

partinin kendi geçmişi ve gelecekle ilgili görev duygusu hakkında kendisine anlattığı hikâyeye çeviriyor.

Prokopoviç'in daha önce aktardığımız mezcetme formülünün alaylı versiyonu özellikle kayda değer. İşçi sınıfından gelen amaçlar ile dışarıdan [*izvne*] içeriye [*privnesti*] getirilen amaçları karşı karşıya koyuyor. Lenin neredeyse aynı sözleri onaylayan biçimde kullandığında, bunlar onun Avrupa Marksizmini ve Sosyal Demokrasisini reddettiğinin kanıtı olarak kabul edilirler.[43] Oysa bu terimlerin, saldırıya uğrayan modelin onun tarafından *onaylanması* olarak görülmesi daha doğal değil mi? Bırakalım diğerleri Prokopoviç'in tavsiyesine uysun ve işçinin midesine odaklansın –o, yani Lenin, işçilere zihinlerini devrimcileştirecek sosyalist müjdeyi sunmaya devam edecektir.

Yabancı Bir İthalat Olarak Erfurtçuluk

Artık kötü şöhretli "*Credo*'nun programı"na geçme zamanı geldi.[44] Kuskova'nın *Credo*'su, Prokopoviç'in Batı Sosyal Demokrasisi okumasını Rusya'daki duruma uygulamasıdır. Bu okumayı özetleyen formül, her zaman en az direnç hattını izleyen taktiklerdi. Nitekim koşullar taktikleri "bir gökbilimcinin hassasiyetiyle" belirlemektedir ve böylece liderlerin tüm bilinçli taktik kararlarını önemsiz kılmaktadır. Alman Sosyal Demokrasisi durumunda, koşullar proletaryanın topluma karşı çıktığı ve devrimi hayal ettiği "olumsuz" bir aşamayı dayatmıştı; ancak artık koşullar değişmiş ve Parti artık "toplumu tanıma" sürecine girmişti.[45]

Rusya söz konusu olduğunda, Çarlık baskısının koşulları imkânları ciddî oranda kısıtlamaktaydı; öyle ki "en az direnç hattı" tarafından dayatılan taktikler gerçekten de yetersizdi:

> Rusya'da, en az direnç hattı asla politik faaliyet yönüne sevk etmez. İnanılmaz politik baskı bizi [politika] hakkında çok şey konuşmaya ve dikkatimizi bu soruna tam olarak odaklamaya zorluyor, ancak asla hiçbir türden pratik faaliyette bulunmaya zorlamayacaktır. Batıda, proletaryanın zayıf güçleri, politik faaliyet içine çekilmek suretiyle güçlendi ve biçimlendi.

43. Bu ünlü paragraf için bkz. Lenin 1958-65, 6, s. 30.
44. Credo'nun metni Lenin'in 1899 yılındaki Protesto'sunda bulunabilir (Lenin 1958-65, 4, s. 165-9). Tam metnin İngilizce çevirileri şuradadır: Harding 1983, s. 250-3 ve Lenin Collected Works, Cilt 4, s. 171-4.
45. Lenin 1958-65, 4, s. 165-7.

> Buna karşılık, Rusya'da bu zayıf güçler politik bir baskı duvarının önünde duruyorlar. Sadece bu baskıya karşı mücadele etmenin hiçbir pratik yolu ve dolayısıyla onu geliştirmenin pratik yolları bulunmamakla kalmıyor, aynı zamanda [pratik faaliyetin] en zayıf sürgünleri bile sistematik bir şekilde bastırılıyor ve büyüyemiyor.
>
> Buna, işçi sınıfımızın Batı savaşçılarını farklı kılan örgütsel ruhun mirasını almamış olmasını da ilave ederseniz, sonuçta ortaya çıkan şey, en iyimser Marksistin –sadece varoluşuyla bile her ilave fabrikanın büyük refah getireceğine inanan birisinin– bile içini karartan ve kasvete sokan bir resimdir.
>
> Ekonomik mücadele zordur, son derece zordur, ama mümkündür –aslında kitlelerin kendileri tarafından yürütülmektedir. Bu mücadele yoluyla örgütlenmeye alışmak ve her dakika politik rejime karşı dikilmek sayesinde, Rus işçisi nihayetinde bir çeşit işçi hareketi olarak adlandırabileceğimiz bir şey yaratacaktır, Rusya koşullarına en uygun örgütü veya örgütleri yaratacaktır.
>
> Günümüzde, Rus işçi hareketinin halen amip benzeri bir durumda olduğunu ve hiçbir [örgütsel] form oluşturmadığını güvenceyle söyleyebiliriz. Herhangi bir örgütlenme seviyesinde meydana gelen grev hareketi, henüz Rus hareketinin kristalleşmiş bir biçimi olarak adlandırılamaz. Yasadışı örgütler, liyakat bakımından tamamen niceliksel bakış açısından hiç de kayda değer değildirler, mevcut koşullar altında onların işe yaramadığından söz etmeye bile gerek yoktur.[46]

Öyleyse Kuskova'nın, Rusya'da otokrasi altında mümkün olduğunu düşündüğü şey neydi ki? "Rus koşullarına en iyi uyan" örgütsel biçimler geliştiren ve önemsiz devrimci yeraltıyla bağlantılardan özenle kaçınacak olan bir tür politik-olmayan işçi hareketi. Peki, imkânsız olan neydi? Devrimci bir başarı bir yana, siyasal baskıyla mücadele edebilen bir işçi hareketi. Bu öncüllere dayanarak, Kuskova aşağıdaki eylem programını ortaya koyuyor (kendisi "program" demiyor).

> Bağımsız bir işçi siyasal partisiyle ilgili herhangi bir konuşma, özünde, yabancı görevlerin, yabancı sonuçların ülkemize aktarılmasının ürünlerinden başka bir şey değildir. Rus Marksisti hâlâ zavallı bir temaşadır... Tarihsel koşullar dizisinin tamamının bizlerin Batı Marksistleri gibi olmasını engellediğini ve bizlerden Rusya koşullarına uygun ve gerekli başka bir Marksizm talep ettiğini unutan ortodoks Marksistler, liberal-politik bir ortamın toplumsal tezahürlerine dikkatleri yoğunlaştırma yönündeki en hafif çabayı bile protesto ediyorlar... Rus Marksisti için sadece bir

46. Lenin 1958-65, 4, s. 167-8.

> sonuç var: Proletaryanın ekonomik mücadelesine yardım ederek katılım ve liberal muhalefet faaliyetine katılım.[47]

Plehanov, *Vademecum*'unda kılı kırk yararak Kuskova'nın tavsiyelerinin siyasal anlamları üzerinde durmuştu. "Bağımsız bir siyasal işçi partisinin yokluğunda, bu tür 'katılım' zorunlu olarak radikal ve liberal burjuvaziyle düpedüz bir kaynaşma haline dönüşür."[48]

NY?'de ise Lenin, "*Credo*'nun programı"nı (bana öyle görünüyor ki yeterince doğru) özetlemektedir, [program diyor ki]:

> işçiler, ekonomik mücadeleyi (daha kesin söylemek gerekirse: *tred-yunionist* mücadeleyi, çünkü bu da belirgin bir işçi politikasını kapsar) yürütürlerken, Marksist entelektüeller de siyasal bir "mücadele" için liberallerle kaynaşsınlar.[49]

Lenin, rejim değişikliğinin aksine, "ekonomik mücadelenin", günümüzde "çıkar grubu politikası" olarak adlandırabileceğimiz şeyleri içine aldığının altını dikkatle çiziyor. *NY?*'nin genelindeki polemiğinin büyük bölümü, Sosyal-Demokrat rakiplerinin farkında olmadan "*Credo*'nun programı"nı gerçekleştirmeye başlaması üzerinedir.

Lenin, aslına bakılırsa, "ekonomist politikalar" diye bir şey vardır dediği yorumunda önemli bir hususu ortaya çıkarıyor: Ekonomistler politik mücadeleyi reddederler derken ne kast ediliyor? Bizzat Kuskova 1906'da şöyle yazmıştı: Ekonomistlerin ilkesel olarak politik mücadeleyi reddettikleri üzerine söylenen herhangi bir söz, "Sosyal Demokrat Parti'yi son derece tehlikeye atan politik yöntemlere ait utanç verici bir yalandır."[50]

Ve Kuskova ile Prokopoviç gerçekten siyasal hakların çok önemli olduğunu ve işçi hareketinin örgütlenmesinin dolaylı olarak Rusya'daki siyasal hakların genişlemesinde hakikî bir işçi desteğine yol açacağını düşünüyordu, çünkü işçiler sürekli olarak politik haklarının olmayışına karşı ayağa kalkacaklardı. Kuskova, başka yerde, Rusya'nın Batı Avrupa karşısındaki avantajlarından birinin,

---

47. Kuskova, Lenin 1958-65, 4, s. 168 içinde.
48. Kuskova, Plehanov 1923, 7, s. 36 içinde.
49. Lenin 1958-65, 6, s. 18.
50. Kuskova 1906, s. 326. Kuskova, yayın amaçlı olmayan yazının kullanımını protesto ederken haklı görünüyor; ancak, görüşlerinin Sosyal Demokratlar arasında sadece yanlış anlaşılmasına değil, güçlü şekilde kınanmış olmasına şaşırmasına ben de şaşırıyorum.

"hükümetin işçilere yönelttiği beyaz terör" olduğunu ve "bunun da onların akıllarını hızla arındıracağını ve siyasal çıkarlarını *gerçek* çıkarları arasına hızla yerleştireceğini" bile yazmıştı.[51]

Bununla birlikte, Kuskova ve Prokopoviç Rus Erfurtçusu anlamında politik mücadeleyi şiddetle reddetmekteydiler. Her şeyden önce, siyasal haklar için yapılacak her türlü mücadele bağımsız bir işçi siyasal partisi tarafından *gerçekleştirilemezdi*.[52] Onu tanıyan *Raboçeye delo*'nun editörlerinden Vladimir Akimov, Kuskova'nın görüşlerini şöyle özetliyordu:

> *Credo*'nun yazarı, işçi sınıfının otokrasiyi devirmek için yeterli olmadığını savunan ve dolayısıyla otokrasiye karşı mücadeleyi destek için sosyalistleri başka yerlere, entelektüel kesime bakmayı tavsiye eden aşırı bir politik kişilikti.[53]

Dahası, Kuskova, anayasal bir sistemin kendi başına bir ödül olmadığına dair hissiyatını açıkça belirtmekteydi. Kuskova, anayasal Batıdaki gerici burjuvazinin işçileri var olan hakları nedeniyle korkuttuğuna işaret ediyordu. Rus burjuvazisi kesinlikle Batılı denklerinden öğrenecekti. Dolayısıyla "otokrasinin devrilmesinin, Rus burjuvazisinin işçilerin siyasal konumunu değiştirmesine neden olacağı düşüncesi ütopyadır... Rusya'da bir anayasadan [belirli bir fayda] beklenmemelidir."[54]

Prokopoviç ve Kuskova, otokrasinin devrilmesine yönelik herhangi bir ajitasyona da tamamen karşıydılar. Bu konuda propaganda yapmak kabul edilebilirdi, çünkü propaganda, tanım gereği, kullanışsızdı ve marjinal bireylere yönelikti. Ancak, ajitasyon daima bir eylem çağrısı olduğundan ve otokrasiye karşı hemen saldırı çağrısı yalnızca kan banyosuyla sona ereceğinden, bunun devamı, Rus Sosyal Demokratlarının siyasal ajitasyondan herhangi bir kışkırtıcıdan daha fazla korkması gerektiği şeklindeydi.[55] Parti programı

---

51. Kuskova, Plehanov 1923-7, 12, s. 36 içinde.

52. 1906'da Kuskova, kendisinin ve Prokopoviç'in "Sosyal-Demokrat bir işçi partisi fikrine hararetle bağlı" olduğunu yazdı, ancak yaptığı tartışma şunu açıkça ortaya koyuyor ki, bunun, siyasal özgürlüğe kavuştuktan sonra olacağını kastetmektedir. (Kuskova 1906).

53. Akimov 1969, s. 246. Akimov, Kuskova'yı *Raboçeye delo*'dan ayrı tutmaya özen gösteriyor (Jonathan Frankel'in çevirisindeki "politikacı" yerine "politik" kelimesini koydum).

54. Kuskova, Plehanov 1923-7, 12, s. 489 içinde.

55. Bu ifade, Prokopoviç ve Kuskova'nın Papaz Gapon'un yakın danışmanları arasında olduğunu öğrendiğimizde bir ironi biçimini alıyor. Papaz Gapon Ocak 1905'te

bile otokrasiyle doğrudan bir siyasal mücadeleden söz etmemeliydi. "Gelecekteki siyasal mücadelenin çıkarları doğrultusunda tüm gücümüzle şimdiki zamanda onun bir parodisinden kaçınmalıyız."[56]

İşçi hareketine devrimci bir zafer programını dayatma çabası, (1906'da Kuskova tarafından belirtildiği üzere) işçinin kendi faaliyetini engellediği için değil, beyhude olduğu için aptalca bir şey sayılırdı. Prokopoviç'e göre, Plehanov ve Akselrod gibi devrimci demokrat entelektüeller, *Narodnaya volya*'nın yenilgisinden sonra hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olacak gerçek bir güç için etraflarına bakınmışlardı. İşçi hareketine karar vermişler ve on beş yıl boyunca devrimci zafer sayesinde politik özgürlük şeklindeki kendi programlarını işçilere dayatmaya çalışmışlardı. Asla başaramamışlardı ve asla başaramayacaklardı.

> Emeğin Kurtuluşu grubunun hükümetle doğrudan mücadeleye yönelik tipik enerjisiyle çabaladığı aynı zamanda, Rus yoldaşlarımız, siyasete karşı "kayıtsız" tavırlarıyla uzun süredir otokrasiyle dolaylı bir mücadele yürütüyorlar. Bu mücadelede yüksek sesli zaferler yok, gürültülü savaşlar yok; bu, tam da mevcut siyasal düzenin temellerini oyan bir köstebek işidir. Hangi taraf sadece sempati duymamızı talep ediyor? Arzulanan amaca giden yolları bilmeyen ve on beş yıl boyunca yorulmadan bir *kâğıttan kılıcı* sallayan ordusuz komutanların tarafı mı, yoksa gürültülü bir tanıtım olmaksızın her gün yapılması gereken işleri yaparak uğraş veren mütevazı aktivistlerin tarafı mı?[57]

Prokopoviç'in, Emeğin Kurtuluşu grubunu demokratik entelektüellerin siyasal özgürlük ile ilgili hayallerini gerçekleştirmek için işçi hareketini istismar etmekle suçlaması, günümüzde hâlâ akademisyenler arasında etkilidir. Dolayısıyla gerçeğin bunun tam tersi olduğuna dikkat çekmeliyiz. Plehanov ve Akselrod, işçilerin iyi bir devrim yemi olacağına karar vermiş türden siyasal özgürlük savunucuları değillerdi, yalnızca işçilerin çıkarına olduğuna ikna olduktan *sonra* siyasal özgürlük sloganını benimseyen *sosyalist* devrimcilerdi.

Ekonomistlerin tüm politik mücadeleyi ilke olarak reddettiklerini söylemek talihsiz bir aşırı basitleştirmedir. Yine de, "ekonomistler siyasal mücadeleyi destekledi" deyip öyle bırakmak da bu aşırı

Kanlı Pazar katliamını tetikleyen gösteriden önceki gün onlara danışmıştı (Surh 1989, s. 140).

56. Prokopoviç, Plehanov 1923-7, 12, s. 513 içinde.

57. Prokopoviç, Plehanov 1923-7, 12, s. 514-15 içinde.

basitleştirmeyi düzeltmekte pek işe yaramaz. Rus Erfurtçular, tam olarak SPD modeline dayanan ve Rusya'nın demokratik dönüşümü için mücadeleye önderlik eden bağımsız bir işçi siyasal partisinin vizyonuna sahiptiler. Kuskova ve Prokopoviç bu vizyona şiddetle karşı çıktılar ve buna karşı etkileyici bir dava savundular.

Aleksandr Potresov'un (daha sonra Menşevizmin sağ kanadında yer alan bir *İskra* editörü) 1909'da ekonomizm hakkında yazdıkları, genel olarak, çok açık biçimde Kuskova ve Prokopoviç için geçerlidir: Ekonomizm, işçilerdeki ve grev hareketinin "ilkelliği, *stihiynost*'u ve yetersiz amaçlılığından' duyulan "hayal kırıklığının" bir ürünüydü. "Somut proletaryanın bu somut hareketi", ona atfedilen "evrensel kurtuluşun tarihsel misyonu" ile bağdaşmıyordu.[58]

Kuskova'nın *Credo*'da söylediği gibi, onun ve Prokopoviç'in çizdiği tablo, "en iyimser Marksistin bile içini karartan ve kasvete sokan bir resimdi".[59] Prokopoviç'le konuşan Rus siyasal göçmeni Kopelzon, onun "Rusya'daki işçi kitlesi ile kapitalizmin kaldırılması ve sosyalizm ve de otokrasinin ortadan kaldırılması hakkında konuşmak genel olarak saçma ve verimsiz bir güç kaybıdır" şeklindeki inancını dile getirmişti.[60] Kuskova ve Prokopoviç çifti, Rus Sosyal Demokratlarının "Batı'daki gelişim yolunu şematik şekilde bizim durumumuza uygulayarak" kendilerini aldattığına inanmaktaydılar.[61] *Komünist Manifesto*'nun bazı argümanlarına mesafeli olduklarını açıkça belirtmişlerdi: "Eğer bu çalışma İncil olarak kabul edilirse, bizim bakış açımız sapkındır".[62]

Lenin için *Komünist Manifesto* gerçekten "uluslararası Sosyal Demokrasinin 'İncil'i [müjdesi]" idi.[63] Kautsky tarafından sunulduğu şekliyle, Batı Avrupa işçi hareketinin tarihi, Lenin'in temel ilham kaynağı olarak kaldı. Azimle, Rus işçilerle sosyalizm ve otokrasinin kaldırılması hakkında konuşmanın, eldeki güçlerin mümkün olduğu kadar en verimli kullanılması olduğunu savundu.

---

58. Potresov 1909, 1, s. 583. Bu bağlamda, örgütsel yapının ve disiplinin eksikliği anlamına gelen stihiynost'a yönelik olumsuz tutuma dikkat edin. Bu olumsuz tutum, bu bölümün sonunda Açıklayıcı Notlar Kısım İki'de belgelendiği üzere ekonomistler ve ortodokslar tarafından da paylaşılmıştır.
59. Kuskova, Lenin 1958-65, 4, s. 167 içinde.
60. Kopelzon, Plehanov 1923-7, 12, s. 497 içinde.
61. Kuskova, Plehanov 1923-7, 12, s. 491 içinde.
62. Prokopoviç, Plehanov 1923-7, 12, s. 493-4 içinde; ayrıca bkz. Kuskova, Lenin 1958-65, 4, s. 166 içinde.
63. Lenin 1958-65, 6, s. 267 (*İskra* makalesi, Şubat 1902).

Lenin kasvete sokulmayı reddeden bir Rus Sosyal Demokratıydı. Böylece, neden "*Credo* programının uygulanması" suçlamasının, Lenin'in herhangi bir Sosyal Demokrata yöneltebileceği en ciddî suçlama olacağını görebiliyoruz.

RABOÇAYA MISL

Raboçaya mısl [*İşçi Düşüncesi*], 1897 yılının sonlarında yayına başlayan bir St. Petersburg yeraltı gazetesiydi ve 1902 yılının sonlarındaki son sayısıyla birlikte on altı sayı çıkmayı başarmıştı. Bu beş yıllık çalışma, yeraltı gazeteleri söz konusu olduğunda etkileyiciydi (*İskra* yalnızca beş yıl sürmüştür, ancak birçok kez daha fazla sayı yayımlamıştır). *Raboçaya mısl*, kendisini Petersburg işçilerinin sesi olarak ilan etti. 1899'un başında beşinci sayıdan başlayarak, aynı zamanda St. Petersburg Sosyal-Demokrat komitesinin (Mücadele Birliği) resmî organı oldu –böyle bir statü muhtemelen işçilerin sesi olma arzusuyla çelişmekteydi. Aslında, *Credo* ile birlikte, *Raboçaya mısl* kısa sürede aşırı ekonomizmin sembolü haline geldi. *NY?*'de, Lenin *Raboçaya mısl* ile gerçek anlamda polemik yapmaz. Aksine, onu ekonomizmin iyi bilinen bir örneği olarak kullanır ve daha sonra –gerçek hedefinin– *Raboçeye delo*'nun *Raboçaya mısl*'ın korkunç yolunda ilerlediğini göstermeye çalışır.

Raboçaya mısl ortodoks Sosyal-Demokrat çevrelerde neden hiç sevilmezdi? Bu soruya cevabımız *NY?* yorumumuz bakımından çok önemlidir. *Raboçaya mısl*'a gazetenin tek sesli mi yoksa çok sesli mi konuştuğu gibi önemli bir soruyla odaklanan iki yaklaşım var. Gazete tek sesle konuşmaktaysa, öyleyse editörlerin görüşleri de en azından bazı St. Petersburg işçilerinin görüşleri olarak düşünülmeliydi. Bu durumda, Lenin'in *Raboçaya mısl*'a saldırısı, işçilerin bakış açısıyla ilgili endişelerine ters düşer –ders kitabı yorumuyla çok iyi uyuşan bir sonuç. Aksine, eğer çelişkili birçok görüş gazete sayfalarında yan yana duruyorsa, bu sonuca itibar etmeye gerek yoktur.

Raboçaya mısl'ın tek bir sesle konuştuğu iddiası 1904 parti geçmişine dayanır, bu iddianın sahibi de eski bir *Raboçeye delo* yayın kurulu üyesi olan Vladimir Akimov'du ve sırf *Raboçaya mısl* bir işçi gazetesi diye Rus Sosyal Demokratlarının ona düşman olduğunu iddia etmekteydi.

> Rus sosyalistleri onlarca yıldır işçilerin kendileri için düşünmesini amaçladı. Ve işçinin zihni yavaş yavaş canlandı... Sonunda, Rusya'nın çevre bölgelerinde, Vilna ve Petersburg'da, işçiler aynı yıl kendi gazetelerini yaratmayı başardılar: *Arbeter Shtime* ve *Raboçaya mısl*. Yahudi *intelligentı* –Sosyal Demokratlar– işçilerin sesini yakaladı, destekledi, yüksek, güçlü ve görkemli kıldı. Fakat aslında, Petersburg'daki işçinin düşüncesiyle alay edenler ve lanetleyenler "devrimci" Sosyal Demokratların ortodoks kanadıydı. Doğrudur, onun fikirleri cahildi, biçimsizdi, kabaydı! Bununla birlikte, şurası da sevindirici bir şeydir ki Petersburg'da, kendileri için düşünen işçileri destekleyen ve onlara hizmet eden Sosyal Demokratlar, *Ekonomistler* de vardı! Bunun için bu zor yolda kendilerine dayatılan tüm hatalar bağışlanmalıdır.[64]

Akimov, *İskra*'yı sahici işçilere karşı bu kibirli tutumun mirasçısı olarak görmekteydi. *İskra*'nın, işçilerin bir mektubundaki cehaletle dalga geçmesinden de söz etmektedir.[65]

Aynı temel yaklaşım, *Raboçaya mısl* konusunda Batılı araştırmalar içindeki tek detaylı çalışmanın yazarı olan Allan K. Wildman'ın eserinde yer almaktadır. Wildman, *Raboçaya mısl*'ın tutarlı bir mesajı olduğunu şöyle savunuyor:

> *Raboçaya mısl* sayfalarına sığınan çeşitli duygulara rağmen tutarlı bir düşünce çizgisi birbirini izleyen sayılarda yolundan sapmadı ve tüm çabanın özünü belirledi. Bu düşünce tarzı, hem lafzında hem ruhunda, Rusya'daki kurucularının teorik öğretilerinden başlayıp yeraltı uygulayıcılarının gündelik felsefesine dek Rus Sosyal Demokrasisinin ana akımına doğrudan itiraz etti.[66]

Raboçaya mısl'ın mesajının içeriği "işçilerin kendilerini kurtarma arzusu" idi.[67] Wildman –Reginald Zelnik ve Gerald Surh da bu noktada onu takip ederler– Lenin'in işçinin kendisini kurtarmasına yönelik dürtüsüne olan düşmanlığının, Lenin'in "işçilere dair endişesi"nde anahtar önemde olduğu sonucuna ulaşıyor. 1890'ların sonuna gelindiğinde, Lenin (Zelnik'in söylediği üzere)

> uzaklardayken Rusya'nın en militan, adanmış işçilerinin artık entelektüel vesayetin, Avrupa'nın diğer taraflarında da yankı bulan "işçi-severlik" eğiliminin, yani Lenin'in de bütün kalbiyle mücadele ettiği bir eğilimin

64. Akimov 1969, 6, s. 273.
65. Akimov 1969, 6, s. 273 dn.
66. Wildman 1967, s. 148-9.
67. Wildman 1967, s. 89.

çarpıcı (gerçi bazı hallerde tereddütlü) şekilde reddiyesinde yer aldığını öğrenmişti.[68]

Bu nedenle, (Surh'un sözleriyle) Lenin'in "ekonomizm" olarak adlandırdığı şey, fiiliyatta "1890'lı yıllarda kendi parti örgütlerini kontrol etmek peşinde olan işçiler arasında bir eğilim" idi. Lenin, kendisi de "devrimci partide entelektüel hegemonyanın elit bir anlayışına" bağlı olduğundan, böyle bir eğilime karşı çıkamazdı.[69] *NY?*, işçileri sistematik olarak liderlik konumlarından çıkarma kampanyasında Lenin'in ağır topu olarak tasarlanmıştı.[70]

Alternatif görüş, yani *Raboçaya mısl*'ın birçok sesi konuşturması da, gazetenin ilk Sosyal-Demokrat okurlarının bazılarına kadar geriye gidiyor. Bu ilk okurlar arasında Plehanov ve Emeğin Kurtuluşu grubundaki arkadaşları (1898'den başlayarak), *Raboçeye delo* ile bağlantılı birçok yazar (yine 1898'den başlayarak), Lenin (1899'dan başlayarak) ve 1906 yılındaki kendi parti tarihinde M. Lyadov (ki orada Akimov'a açıkça meydan okuyor) vardı. Büyük bir olasılıkla, bu gruba, 1902 tarihçesinde ve gazeteyi savunmasında, K.M. Takhtarev de katılmıştı, *Raboçaya mısl*'ın baş editörlerinden birisiydi. Ayrıca birçok gözlemcinin ortaya koyduğu özel tepkilere dair kanıtlara da sahibiz.

Bu okurlar Sosyal-Demokratik görüşlerin geniş bir yelpazesini ve aynı zamanda *Raboçaya mısl*'a karşı tutumda geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır: Bazıları ona düşmandırlar (Lyadov), bazıları savunucularıdır (Takhtarev) ve bazıları da onun hakkında güzel şeyler söylemek için elinden geleni yapmaktadırlar (*Raboçeye delo*). Bu nedenle, tepkilerindeki temel fikir birliği oldukça çarpıcıdır. Akimov ve Wildman'ın aksine, tüm bu yazarlar, *Raboçaya mısl* sayfalarında yazan işçilerin sesleri ile editörlerin sesleri arasında bir *ayrım* yapılmasında ısrar ederler. Hepsi yazarların Petersburg'daki işçiler adına konuşma hakkı olmadığını ve görüşlerinin Rusya Sosyal Demokrasisinin sınırının ötesine geçtiğini iddia ederken, editörlerin seslerinden de memnun değildirler.

Bütün tarafları dinledikten, *Raboçaya mısl* sayılarını inceleyip Wildman'ın bir araya getirdiği değerli gerçek materyali özümsedik-

68. Zelnik 2003a, s. 28. "İşçi-severlik" ("worker-phile") terimini, Wildman uydurmuştur ve *Raboçaya mısl* tarafından kendi konumunu tanımlamak için kullanılmamıştır.
69. Surh 2000, s. 119, 123.
70. Wildman 1967, s. 213-53.

ten sonra, ikinci yaklaşımın en ikna edici olduğuna inanıyorum. Akimov/Wildman geleneği, gazetenin ses birliğini aşırı derecede abartmış ve editörlerin görüşlerinin çoğunun herhangi bir Sosyal Demokrata karşı saldırganlığını göz ardı etmiştir. Lenin söz konusu olduğunda, *Raboçaya mısl'a* karşı muhalefeti hakikî program farklılıklarından kaynaklanıyor, işçinin kendi kendisini kurtarması önerisinden değil. Lenin'in *Raboçaya mısl* yayın kurulunun tavrına olan düşmanlığı, *Raboçeye delo* gibi sağlam *İskra* düşmanlarının ve hatta –1902'deki bakış açısına göre– birçok rencide edici yazının yazarı K. M. Takhtarev'in sahip olduğu bir fikir birliğine işaret ediyor.

Üç delil doğrultusu bu sonuçları desteklemektedir. Birincisi, gazeteyi gerçekten kimin kontrol ettiği hakkındaki bilgidir. İkincisi, *Raboçaya mısl'da* ifade edilen çelişkili görüşlerdir. Üçüncüsü, bilgi sahibi Sosyal-Demokrat okurların görüş birliğidir. Bu üç delili sırasıyla inceleyeceğiz.

Raboçaya Mısl'ı Destekleyenler

Raboçaya mısl'ın on altı sayılık yayın hayatındaki sadece ilk sekiz sayısıyla ilgileniyoruz, çünkü bu ilk sayılar Sosyal-Demokrat saflarda tartışmalara ve skandallara yol açmış olanlar. Bu dönemde gazetenin içeriğini kim kontrol ediyordu? Kimin adına konuştuğunu iddia ediyordu? Bu soruları, sayıları tek tek ele alarak cevaplamalıyız, çünkü gazeteye destek verenler sürekli değişmektedir. Her sayının tarihini vereceğim ve daha sonra onun oluştuğu koşulları açıklayacağım.

Sayı 1- Ekim 1897

Sayı 2 – Aralık 1897

Bu ilk iki sayı, bazı sempatizan entelektüellerin yanı sıra St. Petersburglu bir grup işçinin ürünüydü. Bu sayılar yaygın şekilde dağıtılmamıştı ve aslında artık mevcut da değiller. İçeriğinin bir kısmına yalnızca Takhtarev ve Lyadov gibi yazarların bu sayılardan bazı materyalleri yeniden yayınlamaları sayesinde erişebiliyoruz.[71]

71. Takhtarev 1902, Takhtarev 1924, Lyadov 1906.

Sayı 3 – Temmuz 1898

Tutuklamalar yüzünden *Raboçaya mısl*'ın arkasındaki ilk St. Petersburg işçi grubu, ikinci sayıdan sonra "oetadan kayboldu".[72] Yeni kurulan grup çoğunlukla entelektüellerden oluşuyordu. *Raboçaya mısl* muhtemelen bu noktada yayını durduracaktı, ancak kurtuluş beklenmedik bir çevreden geldi. Karl August Kok adında bir kişi –en iyi durumda işçi kökenli bir entelektüel olarak tanımlanabilir– Berlin'den geldi ve *Raboçaya mısl'ı* yurtdışında yayınlamayı teklif etti. Kok Kafkasya'da doğmuş bir Estonyalıydı, Rusya'yı baştanbaşa gezmişti ve 1890'ların ortalarında Berlin'e göç etmişti. Söyleyebileceğim kadarıyla, 1898'de yeniden kurulan grupla temasından önce Petersburg'la hiç ilgisi yoktu.[73] Sayı 3'ten itibaren *Raboçaya mısl* yurtdışında yayınlandı ve bazen çatışmaya neden olan bir durum ortaya çıktı.

Sayı 4 – Ekim 1898

Bu sayıdan başlayarak, K.M. Takhtarev göçmen yayın kuruluna katılmıştı. Takhtarev, bir süre önce St. Petersburg'dan göç etmişti. *Credo*'nun yazarı Yelena Kuskova tarafından Kok ile tanıştırıldı. Kuskova, Kok'un çok anti-entelektüel olduğunu düşünmekteydi.[74] İlk kez Sayı 4'teki makaleler, diğer Sosyal Demokratların *Raboçaya mısl'a* düşmanlık duygularını ateşledi.

Sayı 5 – Ocak 1899

Sayı 6 – Nisan 1899

5. ve 6. sayılar, *Raboçaya mısl*'ın statüsünde önemli bir değişikliğe işaret ediyordu. St. Petersburg'daki gruplar arasındaki müzakerelere bağlı olarak *Raboçaya mısl* artık yerel Sosyal-Demokrat komitenin resmî dergisi olmuştu. *Raboçaya mısl* artık Rusya içindeki Sosyal

72. Wildman 1967, s. 127.
73. Bendeki biyografik veriler şuradan: Wildman 1967, s. 127-8; Takhtarev ise farklı bir izlenim yaratıyor.
74. Takhtarev 1924, s. 113.

Demokrasinin en yetkili sesi haline geldiğinden, tüm Sosyal-Demokrat aktivistler, onun başyazılarının içeriğiyle ilgilenmek için daha fazla sebebe sahiplerdi. Yeni durumun doğrudan sonucu Petersburg grubu (şimdi yeniden kurulmuş *Raboçaya mısl* grubunun ve Sosyal-Demokrat Mücadele Birliği'nin birleşimi) ile Kok'un arasında makalelerin içeriği konusunda çatışma çıkmasıydı. Beşinci sayı, yerel grup tarafından geri alındı, çünkü Kok'un makalelerini sevmemişlerdi, altıncı sayının ise başyazısı yoktu.

Sayı 7 – Temmuz 1899

Özel Sayı – Eylül 1899

7. sayı hazırlanırken tutuklamalar, yeniden kurulan Petersburg grubunu ve Sosyal-Demokrat komitenin çoğunu yok etti. Yurtdışı yayın kurulu, hazırlanan materyallerin yayınlanmasıyla ve artık mevcut olmayan Petersburg grubundan onay alınmadan bazı yazıların eklenmesiyle devam edilmesine karar verdi. Aynı şey, tamamen teorik, bilgilendirici, işçiler için olmayan bir üretim olan ve 18 Eylül'de yayınlanan 36 sayfalık Özel Sayı için de söylenebilir.

Sayı 8 – Şubat 1900

Özel Sayı'nın ardından, St. Petersburg'daki işçilerin sesi olduğu iddia edilen ve fakat yurtdışındaki bir yayın kurulunun kontrolünde yayınlanan bir gazetenin "saçmalıklarıyla" nasıl baş edileceğine dair tartışmalar başladı.[75] Dahası, St. Petersburglu Sosyal Demokrat Apollinariya Yakubova (Takhtarev'in müstakbel karısı) Rusya'dan Avrupa'ya geldi ve Kok'un anti-entelektüel bakış açısına itiraz etti:

> A.A. Yakubova, işçi örgütlerinin bağımsız önemini ve işçilerin entelektüellerle eşitlik temelinde Sosyal-Demokrat örgütlerimizin merkez gruplarına girmesini savunmasına rağmen, yine de Kok'un temsil ettiği eğilime çok fazla itiraz etmekteydi.[76]

75. Takhtarev 1924, s. 79.
76. Takhtarev 1924, s. 149.

Sonuç, 8. sayının kaotik bir içerikle çıkması oldu. Bu sayının 8. sayfasında şu sözler yer alıyordu: "Tüm broşürler ve *Raboçaya mısl*'ın 3, 4, 5, 6, 7. sayıları ile 8. sayının ilk dört sayfası P. Petrov'un [Kok] başyazarlığı altında yayınlanmıştır. 8. sayının 5. sayfasından başlayarak, gazete yeni bir yayın kuruluyla çıkmaktadır." Editörler ayrıca, Rus devrimci hareketindeki neredeyse herkesi rencide etmeyi başarmış olan Özel Sayı'daki belirli bir yazı için çok özür dilemekteydi. Kesinlikle 8. sayı, çok profesyonel bir iş olarak görülmemekteydi!

Bu noktada, kariyerinin ortasındaki *Raboçaya mısl*'ı terk edebiliriz. Kısa süre sonra Petersburg'da kurulan bir "İşçi Örgütü" nihayet editörlük işlevlerini devralabilecekti. Yazı kurulunun duruşu, yaşanan günlere paralel olarak daha "politik" ve devrimci bir hatta yükseldi. Takhtarev, 1900'lerin başında bu yön değişikliğini bizzat yapmıştı.[77] Lenin, *NY?*'de, eleştirisinin mevcut *Raboçaya mısl*'a yönelik olmadığını açıkça belirtmişti.

Bu tarih, *Raboçaya mısl*'ın editoryal kontrolünün asla sağlam ya da istikrarlı olmadığını gösteriyor. Petersburg'da karşımıza orijinal *Raboçaya mısl* grubu, yeniden oluşturulan grup ve Sosyal Demokrat komite çıkıyor. Bu grupların tamamı tutuklamalar yüzünden ağır yara almıştı. Yurtdışında ise karşımızda, daha sonra Takhtarev'i yayın kuruluna almış ve editoryal kontrolü ona devretmek zorunda kalmış olan Kok vardı. St. Petersburg'daki yerel gruplar içinde, yurtdışındaki yayın kurulu içinde ve yerel gruplar ile siyasal göçmenler arasında çatışma ve karışıklıklar söz konusuydu. Bu çatışmalar gazetenin kendisinde epey göze çarpıyordu.

İlk iki sayının ardından, editöryal ses çoğunlukla yurtdışından gelmekteydi. Ne Kok ne de Takhtarev, Petersburg'daki işçiler adına konuşmak için herhangi bir iddiada bulundular. Daha önce de belirtildiği gibi, Kok'un önceden Petersburg bağlantısı yoktu, gerçi editör olduğu sırada Berlin ile Petersburg arasında ara sıra seyahat etmişti. Takhtarev, doğuştan ve eğitimli entelektüel iken, Petersburg Sosyal-Demokrat yeraltı dünyasında da pratik deneyimlere sahipti. Fakat göreceğimiz üzere, Rusya'dan göç ettikten hemen sonra ifade ettiği görüşler, sonraki *Raboçaya mısl* makalelerinde ifade ettiği görüşlerden oldukça farklıydı. Bakış açısını Belçikalı

77. Nikolaevsky 1927, s. 34.

işçi hareketindeki çalışmalarının yanı sıra akademik sosyolojiye olan ilgisinin etkisi altında değiştirmişti.

Raboçaya Mısl'ın Farklı Sesleri

Raboçaya mısl'ın farklı seslerini daha yakından dinleme zamanı geldi. Farklı sesler şunları içeriyor:

Katkıda Bulunan İşçiler
İşçi Mektupları
1. sayıdaki makaleler
1. sayıdan 4. sayıya dek yer alan kısa makaleler
Takhtarev'in makaleleri (4. sayı, 7. sayı, Özel Sayı)

Raboçaya mısl'ın kalbi ve işçiler arasındaki başarısının nedeni fabrika koşullarını ve ekonomik mücadeleyi anlatan işçi muhabirlerinin katkısıydı. Ne yazık ki, bu Tefsir, dikkatini programa dair soyut sorularla sınırlamalıdır ve bu yüzden işçi katkılarıyla ilgili daha fazla tartışma için okura Wildman'ın incelemesini öneriyorum.[78] Buradaki argümanımız için önemli olan şudur ki, bu katkılarda, entelektüellere karşı işçi öfkesinin açık ifadelerini ya da Çarlığın devrimci yoldan devrilmesi gerekliliğine karşı kayda değer itirazlarını bulmuyoruz. Katkıda bulunan işçiler, aşağıda tartışılacağı gibi, bazı makalelerde ayrıntılı biçiminde ortaya konan fiilî hoşgörü stratejisi adını vereceğim şeye dair umutlarını da sergilemekteydiler.

Fabrika muhabirlerinden farklı olarak, gazete hakkında yorum yapmak ya da devrimci hareketi teşvik etmek için mektup gönderen işçiler de vardı, çünkü o mektup yazarları çoğunlukla Sosyal-Demokratik anlamda "ileri" işçilerdi. Örneğin, büyük bir siyasal sürgün grubu, "gelişmiş yaşam standartları [*bıt*] için, siyasal özgürlük için, işçi sınıfının tüm baskılardan nihai kurtuluşu için mücadeleyi" öven mektuplarında şöyle diyordu: "Kahrolsun despotizm! Yaşasın 1 Mayıs! Yaşasın uluslararası Sosyal Demokrasi!"[79]

İronik şekilde, bu işçi mektupları bazen *Raboçaya mısl* için aşırı entelektüel olduğu ve sıradan işçilerin boyunu aştığı şeklindeki eleştirileri içeriyordu –daha sonraları benzer türden eleştiriler *İskra*'ya da yönelecekti. "İşçi *Praktik*"ten bir mektup, gazeteyi Marx

78. Wildman 1967, s. 118-51.
79. *Raboçaya mısl* Sayı 7 (Temmuz 1899).

ve Çernışevskiy gibi ağır düşünürlere adanmış "bilimsel" bir organ olma aşikâr arzusu nedeniyle eleştirmekteydi. Makalelerdeki pek çok yabancı kelime yalnızca bir işçi aristokrasisi tarafından anlaşılabilirdi. Sıradan işçi şaşkına dönmüştü –ve tüm bunlar da "kendi yayın organında, kendisine *İşçi Düşüncesi* diyen yerde olmaktaydı". İşçi *Praktik* yaşayan kelimeler ve ünlü *Narodnaya volya*'nın Vera Perovskaya gibi romantik kahramanları dahil kahramanlık hatırlatmaları çağrısında bulunmaktaydı.

> İşçinin sadece bir işçi değil –kuru bir ekmeğe ihtiyacı olan bir kişi değil– aynı zamanda yurttaşlık görev anlayışına sahip olan ve entelektüeller grubu üyesinin fedakâr niteliğini taşıyan iyi bir insan olduğunu göreceksiniz.[80]

Akimov'un, *İskra*'yı işçi eleştirmenlerinin okuma yazma bilmemesiyle dalga geçmesini kınadığını hatırlayın. Ne yazık ki, bu hata sadece *İskra* için geçerli değildi. *Raboçaya mısl*, İşçi *Praktik*'ten gelen mektuba çok kötü tepki göstermişti. Yazarın olgusal bir hatasıyla dalga geçmişti (*Narodnaya volya* kahramanı, Vera değil Sofiya Perovskaya idi) ve bizzat kendisinin çok anlaşılmaz şekilde kendisini ifade edemeyişinden yakınmıştı – entelektüellerin işçileri tipik aşağılaması olarak.[81]

Şimdi *Raboçaya mısl* ile gerçek rahatsızlık kaynağı oluşturan yayın kurulu seslerine geçiyoruz. 1. sayıdaki iki başyazıyla başlayalım. Bu makaleler, yurtdışındaki yazarlar kurula girmeden önceki orijinal *Raboçaya mısl* grubunun sesini temsil ediyor. Makalelerden biri, bir işçi (V. Polyakov) tarafından, diğeri ise bir *aydın* (N.A. Bogoraz) tarafından yazılmıştı, ancak tabiî ki bu o zaman bilinmiyordu.[82] Aslında, bu sayıların dağıtımının sınırlı olması nedeniyle, bu makaleler de başka yerlerde tekrar basıldığında bilinir hale gelmişti. Entelektüeller [intelligentsiya] başyazısı, 1898'de siyasal göçmen Vladimir İvanşin'in yazdığı *Raboçaya mısl* ile ilgili bir makalede yeniden basıldı. İşçi başyazısı, ancak Takhtarev'in 1902'de yayınlanan kitabında yeniden basılmasından sonra, yani Lenin'in *NY?*'sinden *sonra* erişilebilir hale geldi. Böylece Lenin'in 1902'den önceki *Raboçaya mısl*'a dair görüşü işçi başyazısı tarafın-

80. *Raboçaya mısl* Sayı 8 (Şubat 1900).
81. *Raboçaya mısl* Sayı 8 (Şubat 1900).
82. Yazarların isimleri için bkz. Wildman 1967, s. 123-5. Sözlerine ve üsluplarına bakarak Lyadov iki yazarın kökenlerini doğru tespit etmiştir (Lyadov 1906, 2, s. 103-4).

dan etkilenmemişti. Takhtarev'in 1902'de söylediği gibi, iki makale oldukça farklı izlenimler yaratmaktaydılar.[83]

1. sayıdaki entelektüeller başyazısı, Sosyal-Demokrat çevrelerde *Raboçaya mısl*'ın profilini ortaya koymaktaydı. Lenin bunu *NY?*'de bir hedef olarak kullanıyor ve göreceğimiz gibi, o makaleye alaycı eleştiri yönelten ilk kişi hiç de o olmuyor. Bu kısa makalenin tam bir çevirisi bu bölümdeki Ek'te verilmiştir.

Makalenin ana konusu, ortalama bir işçinin, gündelik ekonomik çıkarları için savaşana kadar harekete tutkuyla bağlı olmayacak oluşudur. Bu konunun esası ne olursa olsun, makale yazarı bunu herkesi sinirlendirecek şekilde savunmaktaydı. Daha önceleri, hareketin ekonomik çıkarları temelinde işçilerle ilgilenmesini önleyen neydi? Kendisini yalnızca kişisel psikolojik nedenlerle harekete adamış olan tövbekâr *intelligent* [entelektüel]. Ekonomik olmayan sebeplerle gerçek anlamda adanmışlık gösterebilecek yegâne kimseler olan tek başına kalmış *intelligentnıye* [entelektüel kesimden] işçilerin etkilerinin önemsizliği ve yokluğu. "Siyasal ideale", yani siyasal özgürlüğün önemine takıntılı olma. Bu engeller, ancak işçiler kendi kaderlerini "önderlerin/rehberlerin" yani Sosyal Demokrasinin "elinden çekip alarak" onun kontrolüne sahip çıktıkları zaman kaldırılacaktı.

Makale yazarı ileriye baktığında, tövbekâr olmayan entelektüeller için veya liderlik pozisyonlarındaki "ileri" işçiler için ya da ortalama işçiler açısından siyasal özgürlük taahhüdü için, hâlâ herhangi bir yararlı rol öngörmemişti. Belki de bütün bunları istiyordu, ama bunu söylemeyi unutmuştu. Aksine, fedakârlıklara veya devrimci savaşa açıkça ihtiyaç duyulmadan, başarıdan başarıya atlayarak sürekli genişleyen bir işçi hareketi öngörmekteydi:

> Şüphesiz artık hiç kimse, mavi üniforma içindeki adamın [jandarmanın], [işçi hareketinin] kademeli ve sapmasız gelişmesini bastıramayacağından kuşku duymayacaktır... Bu mücadelede ileri atılan her adım, bir kimsenin yaşamındaki ilerlemedir ve daha fazla zafer kazanmak için yeni bir araçtır.[84]

Kautsky, hatırlayalım, kaçınılmaz yenilgiler ve baskı dönemlerinde, tarihsel bir misyon anlayışının işçi hareketini koruyacağını

83. Entelektüeller başyazısının metni şurada bulunabilir: Lenin 1925-36, 2, sayfa 611-12; işçi başyazısından yaptığım alıntılar şuradandır: Takhtarev 1924.
84. Lenin'in aktardığı şekilde, Lenin 1926-35, s. 612.

savunuyordu. Buna karşılık, *Raboçaya mısl* makale yazarı böylesine yenilgilerin gerçekleşmeyeceğinden o kadar emindir ki, gerçekten de işçilerin gelecek nesiller için bir şeyler yapması fikrine karşı düşmanca bir tavır içinde görünmektedir.

> Bırakın işçiler, sadece bir nevi gelecek nesil için değil, kendileri ve çocukları için savaştıklarını bilerek mücadelelerini sürdürsünler –her zaferin, düşmandan alınan her karış toprağın, kendi kişisel refahlarına tırmanan merdivende bir basamak daha olduğunu hatırlasınlar... Zafer önümüzdedir ve savaşçılar yalnızca şu sloganla kazanacaklar: "İşçiler, işçiler içindir".[85]

Bu makale hakkında çarpıcı olan şey, işçi koşullarındaki istikrarlı gelişmeye ve işçi hareketinin kesintisiz şekilde genişlemesine olan güvendir. Lyadov'un yorumu, Erfurtçu tepkiyi özetlemektedir (Lyadov bunu 1906'da yazarken, sadece üslubuna ve bakış açısına dayanarak makalenin bir entelektüel tarafından yazıldığını tahmin etmişti):

> İşçiler kendilerini önceki liderlerinden/rehberlerinden kurtardıktan sonra [aynı şekilde] bu liderlerin/rehberlerin ideolojisinden de kendilerini kurtarmaları ve gelecek nesiller için mücadeleden –ve hapishaneye ve sürgüne gitmekten, grevler sırasında aç kalmaktan, [hükümetin] huzuru sağladığı günlerinde ölmekten– vazgeçmeleri gerekecekti ve bunların hepsi de kişisel refahını derhal iyileştirmek adına olacaktı! İşçilerin istek ve iradesinin yorumcusu olarak kendine hayran olan ve ancak yarı eğitimli bir entelektüel, işçilere bu saçma ve alçakça bakış açısını atfedebilir.[86]

Şimdi 1. sayıdaki işçi başyazısına dönelim. Bu makale ile biraz önce tartıştığımız entelektüeller başyazısı arasındaki ana zıtlık kesin olarak tarihsel misyon anlayışı konusundadır. İşçi başyazısı yazarının görev biçme anlayışı, Lassalle dilinde ifade edilmektedir. (Takhtarev'in sözünü ettiği, Lassalle'nin fikirlerinden heyecan duyan Petersburglu işçilerden biri olabilir).[87]

> İşçi sınıfı olarak tarihsel konumumuz öyledir ki, kendi refahımızı elde etmek için çalışırken aynı anda topluma yönelik çalışmaları da yerine getirmekteyiz. Biz son sınıfız. Bizden sonra başka sınıf yok. İşçi sınıfının egemenliği evrensel egemenliktir veya daha doğrusu evrensel hak eşitliği şeklindedir ve bunu başarmak için gayret göstermeliyiz: ancak o zaman, boşuna yaşamadığımızı söyleyebiliriz, çocuklarımız da bunu doğrulayacaktır.[88]

85. Şurada aktarıldığı şekilde: Lenin 1926-35, s. 612.
86. Lyadov 1906, 2, s. 104.
87. Takhtarev 1924, s. 24.
88. Takhtarev 1924, s. 119.

Entelektüeller başyazısının aksine, bu yazar bugünün işçilerinin gelecek nesilleri düşünmesi *gerektiğine* inanıyor ("çocuklarımız" sözü geniş anlamda okunmalı). Belki de sonuç olarak, bu makalede entelektüeller ve işçiler arasındaki düşmanlığın hiçbir izi bulunmamaktadır. Doğru, makale yazarı "işçiler olarak pozisyonumuzun iyileştirilmesi kendimize bağlıdır" diye ısrar ediyor; ancak bu hüküm, entelektüelleri değil, kapitalistleri hedef alıyor. Makale yazarı, tek tek bireysel çabaların başarısız olacağını ve işçilerin birlikte olması gerektiğini açıklamaya devam ediyor. Farklı fabrikalardaki işçiler kendilerini bir sınıf olarak düşünmeli ve hâkim olan parçalanmayı kabul etmemelidirler.

> Bu parçalanma sonuçsuz değildir. Sonuçlardan biri, kendi liderini/rehberini kaybeden işçi çevrelerinin yeni bağların restorasyonunu diğer fabrikalardaki yoldaşlar aracılığıyla aramasıdır, oysaki bunları her an [aynı fabrikadaki] bir atölye uzaklığındaki birisiyle yenileyebilirlerdi. Aynı şekilde, kendi başlarına kalmış bir grup olarak örgütlenen ve kendilerini [yerel Sosyal-Demokrat komiteye] nasıl bağlayacaklarını ve kitap alacaklarını bilemeyen yoldaşlara da rastladım.[89]

Bu makale yazarı "politik ideali" göz ardı etmiyor ve sürekli ekonomik gelişme için de ileriye bakmıyor. Okurlarına, otokrasi Rusya'sındaki hukukun, onlara bağlanan zincirde bir halka olduğunu söylüyor, çünkü kapitalist ile hükümet birlikte tavır almaktadırlar. "Hepimiz tek bir keyfî suiistimal zinciriyle bağlanmış durumdayız ve onu da ancak gücümüzü bir araya getirerek parçalayabiliriz... Işığa erişimimizi engelleyen kasvetli monarşi duvarının önümüzde durduğunu görüyoruz." Otokrasinin kanunsuzluğun gücü o kadar fazladır ki, ancak kendi bağımsızlığının farkındalığıyla güçlenen birleşik bir işçi sınıfı tarafından yenilebilir.

İşçi başyazısı yazarı bir Erfurtçu değil, fakat önemli bir soru hakkında –tarihsel görev duygusu– kesinlikle Erfurtçu yanlısı denebilir. Otokrasiyi devirmek için devrimci bir parti çağrısı yapmıyor, fakat aynı zamanda siyasal özgürlük konusunda takıntılı entelektüellerden de şikâyetçi değil. Bu makale yazarını, otokrasinin devrilmesinin öncelikli bir görev haline getirilmesi gerektiğine ikna etmek için şartların muazzam şekilde değiştirilmesi de gerekmiyor.

---

89. A.g.e. İşçilere kaderlerini liderin/rehberlerin elinden çekip almasını ve kitaplara harcanmayacak grev fonları kurmasını söyleyen entelektüeller başyazısı ile olan karşıtlığa dikkat edin.

En azından, o halde, başlangıçtaki *Raboçaya mısl* grubunun bu iki sesi, seslerinin tonunda ve imgelerinde farklılık arz etmektedir. Şüphesiz, Takhtarev, gazetenin alâmetifarikası olarak görülen entelektüeller başyazısından üzüntü duymakta haklıydı.

Raboçaya mısl'ın birçok sesinden bir diğeri, *Raboçaya mısl*'ın konumunun eleştirilmesine tepki gösteren 4. ila 8. sayılardaki kısa yazılarda ifade buluyor. Bu saldırgan beyanlar, hakaret etmek için kendi yolunda devam etmiş gibi görünüyordu; aynı zamanda, konuların gerçek tartışmasından da kaçınmaktaydı. Bu yazılar, Sosyal Demokrasinin geri kalan kısmının *Raboçaya mısl*'dan uzaklaşmasına vesile olmuşlardı.

Bu kısa yazıların yazarı bilinmiyor. Belirgin adaylar Kok, Takhtarev veya her ikisi. Yazarın Kok olduğuna inanmak isterdim, çünkü nitelik olarak, bunlar Takhtarev'in kapsamlı makalelerinden daha kısalar. Ancak Takhtarev'in gerçekten sorumlu olabileceğinin de bir işareti var (şimdi bu pozisyona doğru eğim gösteriyorum). Eğer öyleyse Kok değil de Takhtarev, (Wildman'ın iddia ettiği gibi) 4. sayıyla birlikte kendisinin katılmasından sonra gazetenin "temel tarzını" belirlemekten sorumluydu. Ancak şüphesiz iki adam temel görüş üzerinde anlaşmışlardı. Bu kısa makaleleri, *Raboçaya mısl'a* okurun verdiği cevap üzerinden aşağıdaki alt bölümde daha ayrıntılı olarak tartışacağım.

Raboçaya mısl'ın en kapsamlı programatik ifadeleri K.M. Takhtarev'in kaleminden çıkmıştı. 4. ve 7. sayılardaki birbirini izleyen başyazılarının yanı sıra Özel Sayı'daki on beş sayfalık "Gerçekliğimiz" başlıklı makalesi de, Rusya Sosyal Demokrasisi için bir eylem planını sunmak ve savunmak konusunda iddialı bir çaba oluşturmaktadır.[90] Özel Sayı, bir bütün olarak, 1899'da Lenin'in protesto yazıları içinde en kapsamlı olanına, "Rus Sosyal Demokrasisinde Gerileyen bir Akım" (bkz. Bölüm İki) makalesine yol açtı.

Takhtarev'in temel inançlarını yerli yerine oturtmayı zor buluyorum. Takhtarev 1890'ların ortalarında Rusya'dan göç ederken, hiç kimse *Raboçaya mısl*'ın teorisyeni konumuna geleceğinden şüphe etmezdi. Aslında Plehanov grubu, onun Petersburg'daki

90. 1927'de Boris Nikolayevskiy, Takhtarev'i "Gerçekliğimiz" makalesinin yazarı olarak tanımladı, bunda da K.A. Kok'un tanıklığını esas aldı (Nikolayevskiy 1927, s. 34). Bu bilgi, daha sonraki akademisyenlerce bilinmiyordu ve bu tanımlama, L.İ. Komissarova tarafından, arşivlerdeki ikinci derece kanıtlar esas alınarak yeniden kurgulandı (Komissarova 1970). Takhtarev'in "Gerçekliğimiz" adlı makalesinin çevirisinden alıntılar şurada bulunabilir: Harding 1983, s. 242-50.

grev hareketinin ilk elden değerlendirmesi ve özellikle bu grevlerin Rusya'da uzun zamandır beklenen mezcetmeye yönelik ilk büyük adımı oluşturduğu görüşünden oldukça cesaretlenmişti. Emeğin Kurtuluşu grubu onun bu konuda Rus Erfurtçuluğunun sevinç nidası olarak okunabilecek bir makalesini yayınlamıştı.[91]

> Entelektüellerin ve işçilerin tecrit olmuş çevrelerinde ortaya çıkan Rus Sosyal Demokrasisi, ancak niyetlerini ve ideallerini Rus işçisinin acil ihtiyaçları ve talepleri ile birlikte entelektüel ve sınıf hareketine kaynaştırdığında kırılmaz bir güç haline gelir... İşçilerin kitle hareketi ve Sosyal Demokrat örgütlenmeler Petersburg'daki büyük grev öncesinde birbirinden soyutlanmıştı –o grevde *yeni* olan şey, *Rus işçi kitlesi ile Sosyal-Demokrat hareket arasındaki bağlantıydı.*[92]

Takhtarev, aynı zamanda Plehanov'un hegemonya senaryosuna da tamamen sadık kalmıştı:

> Sosyal-Demokratik düşüncelerle dolu olan Rus işçi hareketi, kesintisiz gelişimi ile Rusya'daki mevcut siyasal sistemi yıkacak ilk ve en önde gelen kuvvettir... Her Rus insanı, bütün ulusun büyük davasını ilerletmeye yardımcı olacaktır: *siyasal özgürlüğün kazanılması.*[93]

Raboçaya mısl'ın varlığından önce 1897'de yayınlanan bu makale, Plehanov grubunun anti-ekonomizme dair inancını güçlendirmişti.[94] Takhtarev belli ki fikir değiştirdi. Ne olmuştu? Göç edince Takhtarev Rus ortamından ayrılmış ve Belçika ve İngiliz işçi hareketlerine çok daha fazla dahil olmuştu. Bu onun SPD modelini ve dolayısıyla, kendisinin de iyi anlamış olduğu gibi, ana akım Rus Sosyal Demokrasisini reddetmesine yol açtı. 1920'lerde, şöyle yazıyordu:

> Rus Sosyal-Demokrat hareketi, tıpkı Çartistlerin İngiliz hareketi, Alman Sosyal-Demokrat hareketi gibi, büyük ölçüde kitlesel bir işçi hareketi ile devrime eğilimi olan ve işçi hareketinin başına geçip önemli ölçüde kendi politik amaçlarını gerçekleştirmek üzere onu yönetme çabasındaki bir entelektüel kesim hareketinin mezcolmasıydı.[95]

---

91. "Po povodu s-peterburgskoy staçki" ("St. Petersburg Grevi Üzerine") başlıklı makale, Peterburjets takma adıyla şurada yayınlandı: *Rabotnik*, 1897, Sayı 3/4.
92. Takhtarev 1897, s. iii-iv (cümlelerin sırası değişti). Entelektüeller hakkında, ayrıca bkz.: s. xii.
93. Takhtarev 1897, s. vii, xvi (ilk cümlenin tamamı orijinalde vurgulanmıştır).
94. Takhtarev'in makalesinden Akselrod'un etkili bir broşüründe onaylanarak söz edildi (Akselrod 1898) ve hatta birkaç yıl sonra *İskra*'nın 2. sayısındaki (Şubat 1901) bir makalede de söz edildi.
95. Takhtarev 1924, s. 121.

Lenin ile Londra'da sonraki görüşmelerde Takhtarev, anlaşmazlıklarının kökeninin, Lenin'in "Alman Sosyal-Demokrat partiyi model bir işçi sınıfı partisi" olarak değerlendirmesinde yattığını fark etmişti.[96] (Umarım, okur bu birinci elden değerlendirmenin, bu Tefsirin temel tezini doğruladığına dikkat eder.)

M. Lyadov'un 1906'daki kendi parti tarihinde verdiği bir ipucunu takip ederek, Takhtarev'de, otokrasi koşullarındaki Rusya'da büyük ölçekli işçi örgütlerinin olasılığı hakkında Petersburg'daki işçilerin iyimser umutlarından kaynaklanan nihai bir etkiyi görebiliriz. Takhtarev, bu umutlardan işçilerle doğrudan temasıyla değil, *Raboçaya mısl'a* yazdıkları bildirimler yoluyla haberdardı. 1890'ların sonlarında ekonomik bir yükselme ve işçi hareketinin yeniliği, yasadışı grevlerin hoş karşılandığı ve başarılı olduğu bir durum yaratmıştı. Çoğu işçiye göre, bu durum sonsuza kadar sürecek ve işçi hareketine Çarlık mutlakıyeti çerçevesinde güçlenip büyüme fırsatı verecekmiş gibi görünüyordu. Geçici grev komiteleri kalıcı militan birliklere dönüşecek, grev fonları da aşağıdan inşa edilmiş büyük ölçekli örgütlerin temelini oluşturacaktı. Takhtarev'in aktardığı haliyle, bir işçi durumu şöyle ifade etmekteydi: "Grevler... yasak değil mi? Fakat yine de daha sık olmuyor mu?" Ve grevler aslında militan birlik ile aynı şey değil mi? Sadece ikincisi daimî oluyor. Ve bu nedenle, sendikaların resmen yasaklanması konusunda daha fazla endişelenmemiz gerekiyor mu?[97]

*Raboçaya mısl'da*ki diğer işçi muhabirleri de aynı görüşleri dile getirmekteydi. Bir işçi "işçi grevleri daha büyük ve daha geniş oldukça, düşmanlarımız da daha zayıf ve daha korkak olur" diye yazmaktadır. Başka bir işçi de arkadaşlarını şöyle uyarmaktadır:

> Arkadaşlarımıza sımsıkı sarılıp tek bir insan gibi birlikte durursak, bizden daha tehlikeli bir şey olamaz, çünkü bu durumda tek bir kelimemiz bile eylemle eşdeğerdir. O zaman [bizleri durduracak] yeterli hapishane veya

96. Takhtarev 1924, s. 179-81 (tartışmanın tamamı önemlidir). Kuskova ve Prokopoviç de, Belçika ve İngiliz modellerinin tarafını tutarak SPD modelini reddetmişti. 1902'de Vera Zasuliç'in gözlemlediği gibi: "Hareketin başlangıcında Rus Sosyal Demokratları için genel olarak kabul edilen model Alman Sosyal Demokrasisi idi. Buna karşılık ekonomizm döneminde ortaya konulan model İngiliz sendikaları ve kooperatifleriyle birlikte Belçika partisi olmaktaydı". Zasulich, 1983, s. 366 (bir Alman takipçisi için yazılmış bir makaleden). Takhtarev'in akademik sosyolojiye olan ilgisi geleneğin gücüne çok fazla vurgu yapmasına yol açmış olabilir.

97. Takhtarev, 1899, s. 15 (Özel Sayı), işçi -r-v'den alıntı yapıyor, *Raboçaya mısl* Sayı 7 (Temmuz 1899).

darağacı olmayacak ve ayrıca, emirleri yerine getirecek kimse de olmayacak. Düşmanlarımız bile bizim tarafımıza geçecektir, çünkü onların çoğunluğu güçlü olanlarla yan yana olan türden insanlardır.

Üçüncüsü de durumu şöyle özetlemektedir: "Bizler tek bir ordu olarak birlikte kaynaştığımız [*splotimsya*] zaman artık hiçbir üzüntü ve ihtiyaç kalmayacaktır. Başka bir deyişle: işçiler bir arada durduğunda –ve bunu yapmalarını ne engelleyebilir ki– düşmanları da artacaktır.[98]

Bu beklentiler, *de facto* [fiilî] hoşgörü stratejisi dediğim şeyin temelini oluşturuyor. İşçi hareketi, Çarlığın devrimle yıkılması olmaksızın –aslında, işçi grevleri ve sendikaların yasal olarak yasaklanması *de jure* [kâğıt üstünde] ortadan kalkmaksızın– genişlemeye ve örgütlenmeye devam edebilirdi. Militan bir işçi hareketi yoluyla tek başına devrimci bir sonuç umulduğunda, *de facto* hoşgörü stratejisi Avrupa sendikalizmiyle karşılaştırılabilir, tek farkı şudur ki sendikalistler kanlı bir mücadele beklentisindeyken ve hatta arayışındayken, Rus işçileri kan dökülmesinden kaçınmayı istemekte ve kararlı karşı koyma ve baskıya ne yazık ki hazırlıksız görünmektedirler.

Makalelerinde Takhtarev, geleneğin [*obıçay*] hukukun temelini oluşturduğunu, öyle ki *de jure* mevzuatın gereksiz olduğunu ileri sürerek bu iyimser görüşe teorik bir rasyonel sağlamaktaydı. Takhtarev, makalelerinden birinde, otokrasi baskısının işçi hareketinin büyümesini bastıracağı şeklindeki itirazı aktarıp şöyle cevap vermişti.

Rus yasaları, işçilerin konumlarını iyileştirmek için sendikalar kurma *hakkını hâlâ kabul etmiyor*. Rus hukuku şimdiye kadar yalnızca işçilerin barış içinde karşılıklı yardımlaşma toplulukları kurma hakkını kabul etmektedir.

> Fakat hayat, mümkün olan en büyük ısrarla, işçileri, ücretlerini artırmak, çalışma saatlerini azaltmak vb için militan "grev" birlikleri kurmaya zorluyor. Yasa ile, bu tür bir birliğin resmî varlığı hukukumuz tarafından tanınıncaya kadar, bu sendikalar –yurtdışında her yerde olduğu gibi– gizli olarak var olacaklardır. İşçi sendikaları ilk önce her yerde zulüm görmekteydiler, sonra hoşgörüyle karşılandılar, sonra alışıldık hale gelmekteler, daha sonra yasalar tarafından açıkça ve resmî olarak onaylandılar ve nihayetinde yasalar tarafından korunuyorlar.[99]

98. Lyadov 1906, 2, s. 123-5, bütün alıntılar şuradan: *Raboçaya mısl*, Sayı 3 (Temmuz 1898).
99. *Raboçaya mısl*, sayı 4 (Ekim 1898) ve sayı 7 (Temmuz 1899).

Takhtarev, *de facto* hoşgörü stratejisini, gazeteye katkıda bulunan işçilerde görülenden daha açıkça anti-politik bir mesaj haline getirmekteydi. Genişletilmiş siyasal haklar kuşkusuz iyi bir şeydir.[100] Fakat buna takıntılı olmaya gerek yoktur. Mevcut temsilci organları kullanmak yerine mevcut olmayan bir parlamentoyu düzeltmek, "devrimci nihilizm"dir. Siyasal polisle mücadele yalnızca "devrimci entelektüeller" için endişe kaynağı olan bir yan konudur. (Her iki yorum da, 1899'daki protesto yazılarında ve ayrıca *NY?*'de görüldüğü üzere Lenin'i özellikle öfkelendirmişti.[101])

Fakat siyasal özgürlük, uğruna savaşılan bir şey değildir, yalnızca işçi hareketi daha güçlü ve daha tanınır hale geldiğinde *ortaya çıkar*:

> Yok hayır! - işçi hareketinin, siyasal özgürlük hâlihazırda elde edilebilir olduğu için geliştiği yalanına yeterince maruz kaldık... Hayır! Gerçek özgürlük, işçi hareketi hareket etmeye başladığı için ve ileriye dönük çabası durdurulamadığı için gelişir. Doğru olan şudur ki, her grev, her işçi fonu, her işçi sendikası, hâlihazırda bir gelenek meselesi haline geldiğinde –izinli veya yasak olması arasında en ufak bir fark kalmadığında, yasallaşır. Gerçek hukuk, yalnızca çağımızın gündelik (zümre, sınıf) ilişkilerinin karşılıklı bir kaydını tutmaktır. Yasanın gücü, geleneklerin gücüdür. Eğer bir şeyi geleneksel bir hale getirebiliyorsanız, o halde onu yasal kılmanız gerekir.[102]

De facto hoşgörü senaryosunun devamında, devrimci bir siyasal partiye özel bir ihtiyaç olmaması gelmektedir. Takhtarev, bir partinin varlığını görmezden geldiği ölçüde parti fikriyle polemik yapmaz. Dikkati bütünüyle işçi hareketi üzerinde yoğunlaşmıştır ve işçi hareketinin tek başına otokrasiyi devirmesinin *imkânsız* olduğu ve temel amaçlarını genişletmek ve kazanmak için onu alaşağı etmeye *ihtiyaç* olmadığı aşikâr olduğundan, o halde neden devrimci bir alaşağı etme hakkında konuşulmaktadır? İşçi hareketinin kesinlikle siyasal görevleri vardır, ancak bu görevler –işçi koruma yasası ve belirli siyasal haklar– otokrasi koşullarında kazanılabilir. İşçi hareketi, çıkarları için savaşan çeşitli seçkin gruplarla da bir

100. Wildman yanlışlıkla Takhtarev'in siyasal hakların faydasını reddettiğini söyler (Wildman 1967, s. 138).

101. Takhtarev 1899, s. 13 ve 15 (Özel Sayı); Lenin 1958-65, 6, s. 68, 109. "Mevcut temsilci organlar" yerel öz-yönetimlerin zayıf organlarıydı.

102. *Raboçaya mısl*, No. 4 (Ekim 1898), başyazı. Bu pasaj Lyadov tarafından şurada tartışıldı: Lyadov 1906, 2, s. 125. Takhtarev, 1902'de bu makalenin yanlış şekilde anti-politik olarak yorumlanmasını protesto etti.

araya gelebilir, zira otokrasi *herhangi* bir bağımsız sosyal faaliyete düşmandır.

Takhtarev dile düşmüş bir paragrafta görüşünü şöyle özetlemekteydi:

> İşçilerin yürütmesi arzulanan mücadele hangi mücadeledir? Mevcut koşullar altında yürütülecek tek olası mücadele değil midir? Ve şu andaki durumda onların fiiliyatta yürüttükleri mücadele mevcut koşullarda tek mümkün olanı değil midir?
> İşte bu mücadeleye, yani belirli ve politik mücadeleye, işçileri konumlarını iyileştirmek için çağırıyoruz. *Belirli bir mücadele* derken, işçilerin kendi özel pozisyonlarını iyileştirmek için, belirli çıkarları göz önüne alınarak patronlarıyla yürüttükleri mücadeleyi anlıyoruz... *Siyasal mücadele* diye, tüm işçilerin durumunun iyileştirilmesini göz önüne alarak, işçilerin ortak konumlarının iyileştirilmesi için yürüttükleri mücadeleyi adlandırıyoruz.[103]

Takhtarev'in bu sonuca ampirik anlam verdiğine inanıyorum: Mevcut işçi hareketi *aslında* mevcut Rusya şartları altında en iyisidir. Fakat bu paragraf elbette neredeyse bir felsefe beyanı olarak okunur: Her ne oluyorsa, doğru olan odur. Bu nedenle, bu görüş *NY?*'de aşağılanarak reddedilmektedir.[104] Takhtarev'in "siyasal mücadele" tanımı, Lenin'in *NY?*'de, bir bütün olarak toplumun çıkarlarını esas alarak Çarlığın devrimci yoldan devrilmesini amaçlamış olan "Sosyal Demokratik siyasete" karşıt olarak "*tred-yunionist* siyaset" dediği durumu temsil etmektedir.

Okur Tepkisi

Şimdi *Raboçaya mısl'a* Sosyal Demokrat tepkisinin tarihine bakalım. Amaçlarımız bakımından, bu tepki *Raboçaya mısl'ı*n gerçekte ne söylediği kadarıyla önemlidir, belki daha da önemlidir. Tepkinin zamanlaması da, herkesin *Raboçaya mısl'ı* bu kadar rahatsız edici bulmasının sebebini tespit etmeye de yardımcı olmaktadır.

Gazetenin ilk iki sayısına tepki oldukça olumluydu. Sadece 2. sayıyı görmesine rağmen, Emeğin Kurtuluş Örgütü'nden Vera Zasuliç, tepkisini ilk dile getiren kişi oldu. (1. sayıdaki makaleler muhtemelen onun şevkini soğutabilirdi). 1898 Nisanında şöyle

103. Takhtarev, 1899, s. 14 (Özel Sayı). Sosyalistlerin, işçileri şimdi zaten yürüttükleri ve mümkün olan tek mücadeleye çağırmasının ne anlama geldiği de sorulabilir.
104. Lenin 1958-65, 6, s. 47-8.

yazdı (yanlışlıkla Zasuliç, 2. sayının bir bölümünün *Borba* veya *Mücadele* başlıklı ayrı bir gazete olduğunu düşünüyordu):

> *Raboçaya mısl*ve *Borba*'nın model örnekleri olduğu saf işçi edebiyatının mümkün olan en yaygın şekilde gelişmesini bir kez daha diliyoruz... Grev değerlendirmeleri, eğer *Borba*'nın muhabiri oldu kadar katılımcısı da olanlar tarafından yazılmışsa, o halde yazarlar bize sadece olguları değil, olgulara dair kendi izlenimlerini de verecek olduklarından, onların açıklamalarında her grev kendi özel karakterine sahip olacaktır. Bu türden gazete muhabirliği bize yalnızca mücadelenin genel gidişatı hakkında değil, savaşçıların zihinsel ve manevî profili hakkında da bilgi verecektir.[105]

Daha sonra *Raboçeye delo*'nun editörlerinden olan Vladimir İvanşin de heyecanlıydı. "*İlk* Rus işçi gazetesinin" ortaya çıkışını, Rus işçi hareketinin canlı ve gelişmekte olduğunun bir işareti olarak içtenlikle övmekteydi. Ayrıca, 1. sayıdaki iki makaleden birini yeniden yayınlamıştı. Uzun vadede, bunların *Raboçaya mısl* açısından bir kötülük olduğu ortaya çıktı, çünkü yayınlanmasaydılar, birinci sayının ender bulunan nüshaları göz önüne alındığında, saldırgan makaleler asla böyle dile düşmeyecekti. Lenin de, İvanşin'in metnini *NY?*'deki eleştirisinde kullanmıştı.[106]

Dostane üslubuna rağmen İvanşin öyle hassas yerinden vurmuştu ki, *Raboçaya mısl'a* olan tepkilerin daha güçlü olmasına yol açmıştı:

> Görevimiz, okuru sadece genel anlamda *Raboçaya mısl* ile tanıştırmaktır ve dolayısıyla şimdi basılan makalenin [*Raboçaya mısl* 1. sayıdaki entelektüeller başyazısı] detaylı bir analizine geçemiyoruz. Bu makalenin sadece yerel bir karakterin net izlerini ortaya koyduğunu –ve özellikle önemli olanı– Petersburg işçilerinin bu yayın organının genel eğilimini ve karakterini tam olarak veya bire bir ifade etmediğini belirtmekle yetinelim.[107]

Raboçaya mısl'a yapılan ilk gerçek saldırı, 4. sayıya, yani Kok-Takhtarev ekibinin seslerini duyurduğu ilk sayıya tepki olarak geldi. 4. sayı Takhtarev'in siyasal özgürlüğün önceliğine dair iftiralar attığı uzun bir makale ile bir grup olarak entelektüelleri rahatsız

105. Aktarıldığı yer şurası: Lyadov 1906, 2, s. 110; orijinali şurada: *Listok Rabotnika*, Sayı 7 (Nisan 1898).

106. İvanşin'in, *Raboçaya mısl* değerlendirmesi şurada yer aldı: *Listok Rabotnika*, Sayı 9/10 (Kasım 1898), s. 47-53.

107. *Listok Rabotnika*, Sayı 9/10 (Kasım 1898), s. 50. İvanşin, *Raboçaya mısl'a* kendi Zürih adresini vermek ve benzeri gibi çeşitli şekillerde yardım ettiğini açıkça gösteriyordu (Nikolayevskiy 1927, sayfa 34).

etme yoluna koyulduğu kısa bir makale içeriyordu. Buna cevap olarak, Plehanov grubunun bir üyesi olan D. Koltsov, makalelerin anti-entelektüel üslubunu eleştirirken, işçilerden gelen yazışmalara övgüde bulunmaktaydı.[108]

Raboçaya mısl, 7. sayıda kısa bir editör notuyla Koltsov'a yanıt verdi. Bu kısa açıklamanın üslubu, *Raboçaya mısl*'ın itibarına daha uzun makalelerdeki programatik sapmalar kadar zarar verdi. Bu özel not hem yıpratıcı hem baştan savma olmayı başarmıştı. İki küfürbaz makalenin önceki günlerde Rabotnik dergisinde yayınlandığını ve bunlardan birinin *Raboçaya mısl'a* yönelik olduğunu ve fakat onun küfürbazlığına [*rugan*] cevap vermediklerini ilan etmekteydi:

> D. Koltsov'un hakkımızdaki makalesinin yarı-ciddî "olumlu" kısmını analiz etmeyi gerekli görmüyoruz, çünkü onun "devrimci teorisi" –*intelligentı* tarafından, otokrasinin devrilmesi için... ileri düzey işçilerin küçük çevreler şeklinde örgütlenmesi– bize zamanın dışına düşmüş bir teori, herkesin geride bıraktığı bir teori, içinde pek az gerçeklik duygusu veya herhangi bir kavrayış bulunan bir teori gibi görünüyor.[109]

*Raboçaya mısl'da*ki bu not, *Rabocheye delo* yazarı Pavel Teplov'un *Raboçaya mısl'a* Sibiryak [Sibiryalı] takma adıyla sert bir saldırı kaleme almasına yol açtı. Teplov'un saldırısı yalnızca 7. sayıya değil, Eylül 1898'deki Özel Sayı'ya da verilen bir yanıttı. Makalenin başlığı –"*Raboçaya mısl* Yayın Kurulunun Polemik Güzellikleri"– temel tezi ortaya koymaktaydı, yani, yazarların sesi yerel *Raboçaya mısl* grubunun veya Rus Sosyal Demokrasisinin sesi değildi (hatırlayalım ki, 5. sayıdan beri *Raboçaya mısl* kendisini yerel Sosyal-Demokrat komitenin resmî organı ilan etmişti):

> Acı gereklilik bizi *Raboçaya mısl* yayın kuruluna [karşı tutumumuzu] açıklığa kavuşturmaya zorlamaktadır. Kesinlikle "yayın kurulu"nu kastetmekteyiz, çünkü sorun "Petersburg işçilerinin gazetesini", Rusya'da faaliyet gösteren yoldaşlar tarafından yazılan ve Petersburg işçilerinin geniş kitlesi [yani, daha ileri düzeydeki işçilerden farklı olanlar] için mükemmel bir okuma malzemesi sunan makale ve raporları yazanları ilgilendirmiyor. Sorun tamamen yayın kurulunun makalelerini ve polemik uyarılarını ilgilendiriyor.[110]

108. Koltsov 1899. Koltsov makalesinin metnini bulamadım ve ona verilen çeşitli tepkileri esas aldım. Açıklamam esas olarak Lyadov'un kısa alıntısına dayanıyor: Lyadov 1906, 2, s. 110-11.

109. *Raboçaya mısl*, Sayı 7 (üç noktalar orijinalinde var). Burada bahsedilen diğer *Rabotnik* makalesi Yahudi Bund eleştirisiydi.

110. Teplov 1899.

Teplov, *Raboçaya mısl*'ın polemiklerinin densizliğine dikkat çekmekteydi: İşçi kitlesinden izleyicileri olan bir gazete, okurlarına *Rabotnik* adında bir küfürbazlık dergisinin var olduğunu bildirmektedir ve daha sonra konunun ne olduğunu (Koltsov'un konumunun karikatürünün ötesinde) söylemeyi reddetmektedir. Ve *Raboçaya mısl*, yoldaşça olmayan polemiklerden yakınmaktadır!

Teplov ayrıca, gazete'nin anti-entelektüel tavrına da şiddetle tepki göstermişti, Özel Sayı'daki o tavır Rus devrimci mirasının tam boyutlu bir reddi şeklinde patlak vermişti. Örneğin, Özel Sayı'daki bir makale, 1870'lerin "halkına yönelik" haçlı seferini "fantastik büyücülük" olarak göz ardı etmekteydi. Daha önce de belirtildiği gibi, *Raboçaya mısl* daha sonra bu makaleyi geri çekmişti.[111]

Amaçlarımız bakımından en önemli başlık Teplov'un 1. sayıdaki entelektüeller başyazısını eleştirisidir. Bu makale, *NY?*'de sözü edilen önemli *Raboçaya mısl* makalesidir ve orada Lenin'in bütün amacı, *Raboçeye delo*'ya *Raboçaya mısl* ruhunun takipçisi rolü yüklemektir. Ama yine de *Raboçeye delo*, 1899'da tam da bu makaleye şöyle saldırmaktadır:

> *Raboçaya mısl*'ın 1. sayısındaki programa dair makalesinde, yayın kurulu, devrimci entelektüellere karşı ciddî ve haksız suçlamalarla öne çıkmaktadır ve *intelligentnıye* liderlerini/rehberlerini Rus işçi hareketinin başarısızlıklarının başlıca nedeni olarak yaftalamaktadır. "Hareket sadece tövbekâr (ne için?) *intelligent*'in [entelektüelin] vicdan azabını yatıştırmanın bir aracı olduğu sürece, gerçek işçiye de yabancıydı." Aynı "tövbekâr *intelligent*" aynı zamanda "neye karşı, kiminle ve hangi sebeple mücadele edeceklerini" bilmemekle ve ayrıca "siyasal ideali unutmamak için durmaksızın çabalamakla" da suçlanmaktadır –*Raboçaya mısl* yayın kuruluna göre, işçi hareketinin başarısında böyle bir çaba çok zararlıdır. Görünen o ki, yayın kurulu Rus yoldaşlarından kendi görüşleri hakkındaki çok acı gerçekleri konusunda zılgıtı yemiş ve kendisi bunları açıklamaya zorlanmıştır.[112]

Nihayet, Teplov, 7. sayıdaki (Takhtarev'in yazdığı) başyazının anti-politik üslubunu da eleştirmişti. Takhtarev, Rus Sosyal-Demokrat komitelerinin yayınladığı 1 Mayıs bildirilerini eleştirmekteydi,

---

111. Teplov makalesinde o saldırgan makalenin ayrı bir broşür olarak yayınlandığı ve bu durumun da bu makaleyi *Raboçaya mısl*'ın Sayı 8'de özür dileyerek geri adım atmasından daha çok ciddiye aldığına inanmamıza yol açtığını söylemektedir (Teplov 1899, s. 63).

112. Teplov 1899, s. 67-8. Son cümle, *Raboçaya mısl*"in 4. sayısında yayınlanan açıklayıcı kısa makaleye atıfta bulunmaktadır, o açıklamayla, eleştirenler daha da fazla çileden çıkmışlardır.

çünkü işçilerin gerçek taleplerine uymayan kapsamlı siyasal taleplerde bulunuyorlardı. Takhtarev, işçilerin gerçek taleplerinin çok daha dar ve apolitik olduğunu iddia etmekteydi. Teplov ise buna cevaben, 1898'de yerel *Raboçaya mısl* grubu tarafından yayınlanan 1 Mayıs bildirisini de aktardı:

> Kardeşçe bir şekilde, yorulmadan, jandarma korkusu taşımadan, hükümetten hiç korkmadan... grev hakkını, sendikalara katılma hakkını, işçi fonları ve toplantılar kurma hakkını... konuşma ve basın özgürlüğünü, siyasal özgürlükleri kazanacağız.[113]

Böylece göçmen *Raboçaya mısl* editörleri sadece yerel Sosyal-Demokrat komite ile değil, aynı zamanda yerel St. Petersburg *Raboçaya mısl* grubu ile de polemiğe girmiş görünmekteydiler!

Raboçaya mısl, bu eleştiriye de alışıldık kaçamak üslubuyla başka bir yayın kurulu notunda yanıt verdi:

> Sibiryak'ın *Raboçeye delo*'nun 4/5 sayısındaki makalesine atıfta bulunmak gerekirse: *Raboçaya mısl*'ın bakış açısını dikkatle incelemeye en ufak çaba sarf etmemiş ya da onu hiç anlamamıştır ve bu yüzden Bay Sibiryak'ın [yani, Yoldaş değil] makalesine cevap vermeyi ve *Raboçaya mısl*'ın "siyaseti kabul ettiğini" göstermeyi tamamen gereksiz sayıyoruz... Yoldaşlarımızı, işçileri bu karşılıklı suçlamanın tüm bu küçük detaylarına sokmanın mümkün olduğunu düşünmüyoruz. *Raboçaya mısl*, Petersburg işçilerinin pratik organı olmuştur ve öyle kalacaktır.[114]

Teplov'un eleştirilerini ayrıntılı olarak inceledim, çünkü birçok önemli noktası var. *Raboçaya mısl* makalelerine karşı olumsuz görüş, 1899 itibarıyla Sosyal-Demokratik bir uzlaşmaydı (*Raboçeye delo* ve Plehanov grubu kavgalı olduğu halde, Teplov Koltsov'un eleştirisine destek verdiği halde, durum böyleydi).[115] Hem Lenin hem de modern araştırmacılar tarafından verilen izlenimin aksine, *Raboçeye delo*, *Raboçaya mısl*'ın ekonomizminin "ılımlı" biçimde bir savunucusu değildi, fakat tersine başlangıçtan beri onun kararlı bir düşmanı olmuştu. Ayrıca Teplov da, göçmen yayın kurulunun,

113. Teplov 1899, s. 64. Teplov ayrıca Takhtarev tarafından eleştirilen 1 Mayıs bildirisinin 1898'de Petersburg Sosyal-Demokrat komitesi tarafından yayınlandığını belirtti, ancak 1899'da *Raboçaya mısl*'ın o komitenin resmî organı olması gerekirdi.

114. *Raboçaya mısl*, Sayı 8, s. 7 (Şubat 1900).

115. *Raboçeye delo* Plehanov grubunu savunmuş olmaktan hoşlanmamıştı ve aslında başyazar Boris Kriçevskiy ilgili bölümü kesmek istemişti. Editör arkadaşı Timofey Kopelzon, Kriçevskiy'e şöyle yazmıştı: "Bu tür alçakların saldırısına uğradıkça, onları savunmak zorundayız" (Nikolayevskiy 1927, s. 35).

daha "siyasal" ve devrimci görünen Petersburg *Raboçaya mısl* grubunun bile görüşlerini *yansıtmadığı* yönünde güzel bir olgusal örnek sunuyor.[116]

Raboçaya mısl'a okurun tepkisi incelememize geri dönüyoruz. Takhtarev'in Özel Sayı'sı, Eylül 1899'da çıkmıştı. Bu konuda "yasal olarak izin verilen Marksist" (Rus basınında sansür onaylı Marksist makaleleri yayınlayabilen biri) ve "eleştirici", yani revizyonist olarak ünlü M.İ. Tugan-Baranovskiy tarafından özel bir tepkiyle karşılaştık. Tugan-Baranovskiy'in Sosyal Demokraside fiilî yer alışı kısa süreliydi, ama ekonomik tarihçi olarak ünü bugün de yaşıyor. Açıkça Takhtarev, kendisine Özel Sayı'da yer alan programa dair bir makale taslağını göstermişti. "Bu yazı saçlarımı dimdik hale getirdi. Üniversite öğrencisi de pekâlâ bunu yazabilirdi. En dikkat çekici bazı hataları belirttim ve düzelttim, ancak makale hâlâ çok berbat."[117]

Özel Sayı, Sibirya sürgünündeki Lenin'i de, yanıtlamak üzere harekete geçirdi. Demin sözünü ettiğimiz Takhtarev'in programa dair makalesinin yanı sıra, Özel Sayı, Eduard Bernstein'ın bir makalesini, Bernsteinizm'e sempati duyan bir analizi ve Lenin'in kahramanı Çernışevskiy'in Rus devrimci geleneğinin tümünü gözden düşürmek için kullanıldığı makaleleri içeriyordu. Lenin, eleştirisinde *Raboçaya mısl'ın* faydalı tarafı ve zararlı tarafı arasında bir ayırım yapmaktaydı;

> *Raboçaya mısl* kendisini proletaryanın alt katmanlarına açıkça uyarladığı sürece, sosyalizmin ve siyasal mücadelenin nihai hedefi sorunundan şiddetle kaçınmış, fakat kendine ait özel eğilimlerini açıkça beyan etmemişti, birçok Sosyal Demokrat, çalışmalarının gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla *Raboçaya mısl* grubunun üyelerinin kendi dar kafalılıklarından kolayca kurtulacaklarını umarak sadece başlarını iki yana sallamaktaydılar.
> Fakat daha önceleri hazırlık sınıfının faydalı çalışmalarını yürüten insanlar oportünizmin moda teorilerini taklit ederek Avrupa'da gürültü çıkarmaya başladıklarında ve bütün Rus Sosyal Demokrasisini (sonsuza dek olmasa bile) birçok yıl daha hazırlık sınıfına yerleştirmek istediklerini ilan ettiklerinde –başka bir deyişle, o insanlar faydalı bir işmişçesine bal fıçısına "herkesin gözü önünde" kepçeler dolusu katran boca etmeye

116. Bu sonuç Takhtarev tarafından da onaylanmaktır: Takhtarev 1902, s. 88.
117. Ağustos 1899'da Plehanov'a gönderilen mektup, aktaran: Komissarova 1970, s. 169. Tugan- Baranovskiy'in Sosyal Demokraside kısa süreli kalışı için bkz. Kindersley 1962.

başladığında– bu durumda bizler de kararlı şekilde bu dönek eğilimin karşısına dikilmeliyiz.[118]

Lenin'in çok önemli makalesi, elinizdeki bu Tefsirin başka yerlerinde tartışılıyor. Burada yalnızca Lenin'in *Raboçaya mısl*'ın anti-entelektüalizmi tarafından harekete geçirilmediğine işaret edeceğim (eleştirisinde *NY?*'deki ana metni olan 1. sayının anti-entelektüalizm makalesinden söz etmiyor). Daha ziyade, Rus işçi hareketinin devrimci çağrılara cevap verip vermeyeceğine dair ampirik bir soruna özel olarak odaklanmaktaydı. Lenin'in işçi/entelektüel meselesiyle ilgili tek yorumu şöyledir ("R.M.", Takhtarev'in Özel Sayı'da kullandığı takma addır):

> R.M. diyor ki: "İşçilerin ileri tabakalarının böyle bir hükümete (otokrasi) karşı tavrı... işçilerin fabrika sahiplerine tavırları gibi anlaşılması kolaydır." Bu demek oluyor ki –sağlıklı sağduyu şu sonuca ulaşıyor ki– işçilerin ileri tabakaları, *intelligenti* arasındaki sosyalistlerden daha az amaca yönelik [bilinçli] değildir ve dolayısıyla *Raboçaya mısl*'ın ikisini birbirinden ayırmak için gayret sarf etmesi saçma ve zararlıdır. Bu demek oluyor ki, Rus işçi sınıfı, bağımsız bir siyasal işçi partisinin kurulması için gerekli unsurları hâlihazırda yaratmış ve ileri sürmüştür.[119]

Raboçaya mısl, Plehanov grubu ile *Raboçeye delo* arasında 1900'lerin başında ortaya çıkmış olan savaşta bir sorun haline gelmişti. Plehanov, *Raboçeye delo*'yu, *Raboçaya mısl* durumunda olduğu gibi absürtlük noktasına taşıdığında bile ekonomizmle savaşmayı reddetmekle suçlamıştı. *Raboçeye delo*'nun başyazarı Boris Kriçevskiy, daha önce tartışılan Teplov'un *Raboçaya mısl* eleştirisine işaret edebilmekteydi. Ancak, diye devam etmişti Kriçevskiy, "*Raboçaya mısl*'ın editöryal görüşlerini bile *Credo* türü ekonomistlerle eşleştirmek için hiçbir neden yoktur –gazetenin editörlerinin 'kafaları karışıktır ve patavatsızdırlar' ama daha kötüsü değil." Her

---

118. Lenin 1958-65, 4, s. 272-3. "Bir kaşık katranla bir fıçı balı berbat etmek" Prusya atasözüdür. Lenin'in, hatalı olarak başlangıçtaki St. Petersburg *Raboçaya mısl* grubuna Özel Sayı konusunda sorumluluk yüklemiş olduğuna dikkat edin.

119. Lenin 1958-65, 4, s. 262. Wildman, Lenin'in *Raboçaya mısl* hakkındaki en kapsamlı tartışmasını yaptığı bu makaleden habersiz görünüyor. Bu durum, Lenin'in bu gazetenin ruhuna yönelik ürkütücü tepkisini şiddetle vurgulayan bir yorumda önemli bir eksikliktir. Ayrıca Lenin'in makalesi, Zelnik'in Lenin'in, adanmış militan işçilerin entelektüel kesimin vesayetini reddettiğini uzaktan öğrendiği iddiasını da desteklemiyor. Bu paragrafların gösterdiği gibi, Özel Sayı, ileri işçinin Rus Sosyal Demokrasisinin omurgası olacağına dair Lenin'in inancını teyit etmekteydi.

durumda, bu görüşlerin St. Petersburg'da Sosyal-Demokrat işçilerle hiçbir ilgisi yoktu:

> *Raboçaya mısl*'ın yayın kurulunun "eğilimi", yalnızca genel olarak Rusya Sosyal-Demokrat Partisi'nin St. Petersburg Komitesinin değil, özel olarak Petersburg'daki işçi hareketinin faaliyet ve görüşlerinin genel karakteriyle *kesinlikle* çelişiyor. Bu görünüşte inanılmaz gerçeğin açıklaması Çarlık başıbozuklarının yarattığı yasadışı yayın koşullarıdır diye yapılıyor. Yayın kurulunun kafası karışık ve patavatsız makalelerini bir yana koyarsanız, "Petersburg işçilerinin gazetesi", "ekonomist eğilimin" "saçmalıklara sürüklenmiş" bir modeli değil, aksine Rusya'da işçi sınıfının *geniş kitleleri* için onların anlayabileceği, onların acil ihtiyaçlarına ve mevcut sorunlarına, özellikle *ekonomik mücadelede* ortaya çıkan özgül çatışmalarına adanmış bir yayın organı yaratmadaki ilk çabadır.[120]

Kriçevskiy, *Raboçaya mısl'ı* savunmak istiyordu. Bunu yapmasının tek yolu "Yayın kurulunu boş verin" demekti.[121]

1901 yılına gelindiğinde, *Raboçaya mısl*, yayın çizgisini değiştirmişti ve eleştiriler de artık mevcut duruşuna yöneltilmiyordu. Bununla birlikte, eski *Raboçaya mısl*, polemiklerde ağızdan ağza dolaşmaya devam etti. Martov, *İskra*'nın hemen ilk sayısında (Aralık 1900) Zubatov ve onun polis sendikaları üzerine bir yazı kaleme almıştı. Polis yetkilisi Zubatov Çarlık hükümetinin haklı taleplerini destekleyeceğine dair işçilere vaatte bulunmuş ve bazı işçiler de bu yemi yutmuştu. Martov bu kandırılmış işçiler hakkında yazarken alaycı bir şeyler de eklemişti: "Muhtemelen zavallı çocuklar çok fazla *Raboçaya mısl* okuyorlardı". Martov, makalesini –polis sendikalarına saldırı– ironik şekilde *Raboçaya mısl'a* ithaf edecek denli ileri gitmişti.[122]

Martov'un nüktesi, daha önce tartışılan *de facto* hoşgörü stratejisine yönelikti. Programa dair, Martov'un bir derdi olabilirdi, ancak polemik bakımından, böyle patavatsızca bir saldırı olmayabilirdi. Martov'un, *Raboçaya mısl* ve Zubatov'un birlikte çalıştıklarını ima eden suçlaması, *İskra*'nın taviz vermeden polemik yapma kavgasının sembolü haline geldi. Petersburg'daki bir işçi, *Raboçeye delo*'ya, *Ra-*

---

120. Kriçevskiy 1900, s. 47.

121. *Raboçaya mısl* hakkında bazı eleştirel uyarılar, Boris Savinkov'un *Raboçeye delo* makalesinde ve aynı şekilde ilk sayıyı övgüye layık gören Vladimir İvanşin'in makalesinde bulunabilir. İlgili paragraflar, Bölüm Altı'da (Savinkov) ve Bölüm Sekiz'de (İvanşin) aktarılmıştır.

122. *İskra*, Sayı 1 (Aralık 1900).

boçaya mısl'ı dağıtırken güvenliklerini ve özgürlüklerini riske atan yoldaşlarını savunan öfkeli bir mektup yazdı –bunları kesinlikle Zubatov'a yardımcı olmak için *yapmamışlardı*. İşçi ayrıca, *Raboçaya mısl*'ın fabrikalardaki hak ihlallerini tutkulu şekilde teşhir ederek birçok geri düzeydeki işçinin zihnini yavaşça sosyalistler hakkında daha iyi niyetli düşüncelere doğru nasıl açmış olduğunun güçlü bir açıklamasını da içeriyordu.[123]

Raboçeye delo, *İskra*'ya böyle fazla eleştiri yönelten bu mektubu basmaktan memnuniyet duymuştu ve "ekonomik mücadelenin devrimci önemini ve basılı propagandasını" belgelemekten ayrıca memnuniyet duymuştu. Buna rağmen, mektuba yazılan giriş (şüphesiz Martınov tarafından yazılmıştı) mektup yazarı ile tartışmayı zorunlu saymakta ve o güne kadar *Raboçaya mısl'a* karşı yapılmış en keskin eleştirileri dile getirmekteydi. Sonuç oldukça ironiktir. *Raboçeye delo*'nun bu sayısı yayınlandığında, Lenin, hâlihazırda, *Raboçeye delo*'nun bugünün *Raboçaya mısl'ı* olduğunu ispatlamaya çalışan *NY?*'yi yazmakla meşguldü.

Martınov, *Raboçaya mısl*'ın ilk sayılarında siyasal mücadelenin kasıtlı olarak önemsenmemesinin ya da son zamanlara kadar her sayısında siyasal görevlerin daraltılmasının herhangi hiçbir mazereti olmadığını vurgulamaktaydı. *Raboçaya mısl*, kendisinin programla ilgili olmadığını iddia etmişti, ancak "siyasal özgürlük konusunda takıntılı olmayın" şeklinde dile düşmüş çağrısı, programa değil de neye dairdi. *Raboçaya mısl*'ın "ileri Rus işçileri"nin görüşünü temsil ettiği iddiasının da hiçbir temeli yoktu:

> Eski *Raboçaya mısl*'ın yayın kurulu makaleleri, hiçbir şekilde o sıradaki Petersburg hareketinin durumu ya da gazetenin kendi niteliği tarafından dikte edilmemişti. Yayın kurulu, siyasal mücadele konusunda işçi kitlesine sahte düşünceleri enjekte etmeye çalışırken, Sosyal-Demokrat bir gazetenin temel görevine doğrudan karşı çıkmaktaydı. Bu görüşlerin tek değeri, okunmamış ve dolayısıyla kitlenin zarar görmemesi olmuştur. Ancak yayın kurulu makalelerindeki teorik kafa karışıklığı kitlesel okurun gözüne çarpmamış olsa da, şüphesiz daha ileri okurlar üzerinde ve özellikle Sosyal-Demokrat örgütlerin faaliyeti üzerinde zararlı bir etkisi olmuştur.[124]

Raboçaya mısl, *NY?*'nin kendisinde ufak ama hayatî bir rol oynamaktadır. Lenin, orada 1899'daki kapsamlı Özel Sayı eleştirisini

123. *Raboçeye delo* Sayı 11/12, s. 48-50.
124. *Raboçeye delo* Sayı 11/12, s. 47-8.

kullanmadı, ancak Özel Sayı'nın *Raboçaya mısl*'ın tüm ruhunu özetlediğinden söz etti ve bir veya iki kez alıntı yaptı. Bunun yerine, *Raboçaya mısl*'ın 1. sayısındaki entelektüeller başyazısına geri döndü. Peki, kendisinin de "bugün az bilinen ve pratik olarak unutulmuş" diye nitelendirdiği bir makaleyi neden incelemekteydi?[125] Lenin, *Raboçaya mısl*'ı, gerçek düşmanı olan *Raboçeye delo*'nun kaymaya başlamış olduğu kaygan yamacın dibi olarak sunmak istiyordu. *Raboçaya mısl*, "ekonomizmin en açık ve en doğrudan savunucusu" idi; *Raboçeye delo* ise kafası karışık ve kaçamak olanıydı.[126] Lenin'in amacı basitçe *Raboçaya mısl* teneke kutusunun *Raboçeye delo*'nun kuyruğuna sımsıkı bağlı olmasını sağlama almaktı. Bu retorik strateji, izleyicilerin, eski *Raboçaya mısl*'ın gerçekten de kötü bir şey olduğunu kabullenmesi ölçüsüne bağlıdır.

Daha sonra 1902'de K.M Takhtarev'in, kısmen *NY?*'ye tepki olarak yazılmış Petersburg işçi hareketi tarihi ortaya çıktı. Kitabın büyük kısmı *Raboçaya mısl*'a ayrılmıştı. *Raboçaya mısl*'ın kötü şöhretinden sorumlu bir kişi varsa o da başyazar Takhtarev'di, özellikle 4. ve 7. sayılar ve Özel Sayı'daki başyazılarında, Sosyal-Demokrat çevrelerde genel olarak kınanmış görüşleri dile getirmişti. 1902 yılına gelindiğinde, devrimci atmosfer 1898-9'dan oldukça farklıydı ve Takhtarev ile karısı Yakubova artık *İskra*'yı desteklemekteydiler ve bu duruma dair bir açık mektup yazmışlardı.[127] 1902'de yayınlanan kitabı hakkında dikkat çekici olan şey, Takhtarev'in makalelerinden ötürü *özür dilemesi* ve bunlardan *Raboçaya mısl*'ın sorumluluğu olmadığını söylemesiydi.

Takhtarev'in özrü şimdiye kadar fark edilmedi, çünkü özür dilerken saldırgan makaleleri kendisinin yazdığını doğrudan söylememişti. Takhtarev'in bu makaleleri yazdığının bilgisiyle donanmış olarak, ne söylemeye çalıştığını daha iyi anlayabilmekteyiz. Takhtarev önce *Raboçaya mısl*'ın yurtdışında basılmaya başladığı 1898 yılının durumunu tasvir ediyor. Bu durumun olumsuz bir tarafı vardı:

---

125. Lenin 1958-65, 6, s. 43.
126. Lenin 1958-65, 6, s. 19.
127. *İskra* Sayı 33, 1 Şubat 1903. Mektup şöyle imzalanmıştı: "Petersburg Mücadele Birliğinin merkez grubunun eski üyeleri ve daha önceki *Raboçaya mısl*'ın ortak çalışanları." Mektubun yazarı konusunda bkz. Gorev 1924, s. 57-8. Mektup, Gorev'in Londra'daki Takhtarev ve Yakubova ile yaptığı görüşmelerin bir sonucuydu.

> Kabul edilmelidir ki, [göçmen bir yayın kurulunun] en olumsuz yönü, basım işlerinin yurtdışına aktarılmış olmasına bağlı olarak, *Raboçaya mısl'i* yayınlamakta olan [St. Petersburg] grubu, *Raboçaya mısl'ın* basım işlerinin tamamını doğrudan elinde tutarak sahip olduğu özel yayın haklarının koşulsuz güvencesinden yoksun kalmıştı. Ve bana öyle geliyor ki, *Raboçaya mısl'ın* basımının yurtdışına taşınmasının bu olumsuz yönü kısmen 4. Sayıda açığa çıktı.[128]

Daha sonra, 1899'da St. Petersburg'daki tutuklamaların *Raboçaya mısl* grubunu silip süpürdüğü durumu anlatıyor. Yurtdışı editörleri, 7. sayı için hazırlanmış malzemeyle devam etmeye *ve* bir makale eklemeye karar vermişlerdi.

> Bir başyazı... o zamanlar kendilerini yurtdışında bulan grubun üyeleri tarafından aceleyle yazılmıştı –ve bunun tek taraflı olarak şekillendiği kabul edilmelidir. Bu makaleye gerçekten de *tred-yunionizm*'in vaazları denebilir, ancak bunun sorumluluğunu Petersburg *Raboçaya mısl* grubu veya Petersburg Mücadele Birliği taşımamaktadır. Aynı şey daha adil şekilde Özel Sayı hakkında bile söylenebilir.[129]

Bu ifadeler Takhtarev'in *Raboçaya mısl* hakkında yaptığı tek olumsuz yorumlardır. Ardından *Raboçaya mısl'ın* yalnızca ilk sayılarına göre yargılanmasını istemektedir. Pazarlık aşikârdır: *Raboçaya mısl* ruhu 4. ya da 7. sayıdaki makalelerimle ya da Özel Sayı'daki makalemle yargılanmamalıdır, çünkü bunlar tek taraflıdır ve sorumluluğu her halükârda yerel gruba yüklenmemelidir.

Takhtarev'in yorumları, örtülü oldukları halde inandırıcı şekilde yiğitçedir. Kitabının 1924'te yayımlanan genişletilmiş versiyonunda yazarlığı konusunda dürüst olmayı reddetmesiyle yiğitliği biraz soluklaşmaktadır (ikinci yorum kaybolmuştur ve Takhtarev Özel Sayı'dan söz bile etmemektedir). Onun sevecenliğinin bir nedeni, eşinin ve Lenin'in eşinin çok yakın arkadaş olmasından ve Takhtarev'in sosyologluk yapmak üzere siyasal faaliyeti bırakması sonrasında Lenin'in kişisel dostu olmaya devam etmesinden kaynaklanmış olabilir.

1904'te Akimov, *Raboçaya mısl* hakkında daha önce aktardığımız oldukça yüzeysel savunması ile ortaya çıkmıştı. Ona karşı tüm muhalefetin, düpedüz işçileri küçümseyen tutumdan

128. Takhtarev 1902, s. 76. Takhtarev'in kendi makaleleri 4. sayıdan itibaren görülmeye başlandı.
129. Takhtarev 1902, s. 79.

kaynaklandığını varsaymaktaydı. Hatta Akimov, St. Petersburg ekonomistlerinin "hatalar" yaptığına, ama bunların affedilebilir türden olduğuna inanıyordu.[130] 1906'da M. Lyadov *İskra* yanlısı, Lenin yanlısı bakış açısıyla kendi parti tarihçesini yayınladı (gerçi sonraki yıllarda Lyadov Lenin'e olan inancını kaybedecekti). Hem Takhtarev hem de Akimov'a *Raboçaya mısl* konusunda meydan okudu. Lyadov, önceki yazarların sözünü ettiği işçi sesi ve editör sesi arasındaki bölünme konusuna iki yeni düşünce ekledi. Başyazarlarının entelektüalizm karşıtlığını, gerçek işçilerin tutumlarıyla bir alakası olmayan entelektüel kesimin kendini aşağılamasının bir ifadesi olarak tanımladı. Ayrıca *Raboçaya mısl* editörlerinin, bir açıdan, 1896-9 başarılarını geleceğe taşıyabilen birçok işçinin bakış açısını *hakikaten* yansıttığını savundu. Ancak, bu saf görüşe karşı gelmek yerine, başyazılar bunu bir ilke meselesi haline getirmişlerdi (bkz. *de facto* hoşgörü stratejisi konusunda yaptığım önceki tartışma).[131]

Raboçaya mısl'a gösterilen Sosyal-Demokratik tepki üzerine yapılan bu inceleme (aynı zamanda bu konuyla ilgili en eski ve en temel tarih yazıcılığına ilişkin bu inceleme), *Raboçaya mısl'ın* militan işçi protestosunun ifadesi olduğu ölçüde memnuniyetle karşılandığını gösteriyor. Gazete, entelektüeller ve göçmen editörler tarafından, özellikle Takhtarev tarafından ortaya konulan ayrıntılı programatik iddialar yüzünden skandala yol açmıştı. *Raboçaya mısl'ın* programatik tutumuna yönelik düşmanlık, aşırı sağdaki Kuskova ve Tugan-Baranovskiy'den başlayıp, *Raboçeye delo* üzerinden *İskra* ve Lyadov'a kadar uzanan Sosyal-Demokrat yelpazede, çarpıcı biçimde oybirlikliydi. Programatik makalelerin başyazarı Takhtarev bile, onları 1902'de tek taraflı birer *tred-yunionist* oldukları için kınamaktaydı.

Tüm bu eleştiriler, *Raboçaya mısl* makalelerinin, genel olarak işçilerin veya hatta St. Petersburg *Raboçaya mısl* grubunun görüşlerini yansıtmadığını iddia ettiler. Bu iddia, *Raboçaya mısl* hakkında en istekli ve en bilgili olanlar tarafından –yani *Raboçeye delo* ve Takhtarev tarafından– uydurulanlar içinde en inandırıcı olanıdır. Şu sonuca varıyorum ki ispat yükü, *Raboçaya mısl* başyazılarının işçilerin sesi olduğunu ya da *Raboçaya mısl'ın* programatik duruşuna

130. Akimov 1969, s. 273.
131. Lyadov 1906.

muhalefetin, işçilere muhalefet anlamına geldiğini ileri sürenlere düşmektedir.[132]

İşçilere Karşı Entelektüeller mi?

Raboçaya mısl araştırmamızı tamamladık. Keşfedilmek üzere bir başka soru daha kaldı. Muhtemelen *Raboçaya mısl*, devrimci entelektüeller ile onların vesayetlerine kızan işçiler arasında uzun zamandır devam eden bir çatışmanın tek belirtisiydi. 1924'te Takhtarev, bu tür somut bir meselenin *Raboçaya mısl'a* ilham kaynağı olduğunu iddia etmekteydi.

> *Raboçaya mısl*, Rus Sosyal-Demokrat hareketinin gelişme şartları sayesinde entelektüellerin kendi kendilerine münhasır lider/rehber rolünü üstlendikleri ve işçileri kendi hareketlerine kılavuzluk etmekten uzaklaştırdıkları Rus Sosyal Demokrat örgütlerinde yaratılan duruma karşı ortaya çıktı.[133]

Çatışma, 1897 başında Petersburg'da gerçekleşen ve daha sonra ünlenen bir toplantıyla simgelenmektedir. Toplantıya, Sibirya sürgününe gitmekte olan bazı aktivistlerin –Lenin, Martov ve diğerleri– yanı sıra hapishane firarisi bazı yerel aktivistler de katılmıştı. Şayet Lenin, *NY?*'de ekonomist ve ortodoks bölünmesinin erken bir tezahürü olarak kısaca tasvir etmeseydi, bu toplantı tamamen unutulmuş olurdu. Lenin'e göre, toplantıdaki anlaşmazlık, önceliğin işçi grev fonlarına mı yoksa devrimciler örgütüne mi verileceği üzerine çıkmıştı. Takhtarev'in daha sonra 1902'de çıkan kitabı, Lenin'in meseleleri değerlendirmesini tartışmakta ve Lenin ile diğer "kıdemlilerin" işçilerin Sosyal-Demokrat komiteye girmesine karşı olduğunu iddia etmekteydi. Bundan sonra çeşitli katılımcılar da anılarında tartışmaya katılmışlardı.[134]

Wildman ve diğerleri, bu toplantıdaki çatışmayı Rus Sosyal Demokrasisindeki merkezî bölünmenin erken bir işareti olarak görmektedirler: İşçiler kendi devrimlerini devralmak isterken Lenin ve şürekâsı da entelektüel kesimin önderlik tekelini korumakta

132. Durum şu şekilde açıklanabilir: "İşçilerin kendilerini özgürleştirmeleri teklifini" bu durumda göz ardı eden kişi Takhtarev'dir; yayın kuruluna dahil olmasını, St. Petersburg işçilerinin sesi yerine kendi sesini yerleştirmede bir imkân olarak kullanmıştır.

133. Takhtarev 1924, s. 120.

134. Anılarla ilgili bir inceleme için bkz. Lenin 1926-35, 4, s. 607-12. Takhtarev'in kendisi toplantıya katılmamış ve karısının ilk elden değerlendirmesine bağlı kalmıştı.

ısrar etmekteydiler. Lenin'i endişelendiren ve gerçekte korkutan şey, herhangi bir ideolojik revizyonizmden ziyade bu pratik meydan okumaydı. Bu sorunu tam olarak keşfetmek için ihtiyaç duyulacak olan Rus Sosyal Demokrasisi tarihini yazmak, bu Tefsirin kapsamı dışındadır, ancak kısaca Wildman yorumunu reddetme nedenlerimi özetleyeceğim.

İlk olarak, işçilerin önderlik pozisyonlarına gelmesine, sırf işçi oldukları için karşı çıkan birisi oldu mu? Buna inanmayı imkânsız buluyorum.[135] 1897 toplantısına dair çeşitli açıklamaları okuduktan sonra, Takhtarev'in kendi muarızlarının durumuyla ilgili taraflı değerlendirmesini kabul etmenin hiçbir nedeni olmadığı sonucuna vardım. Takhtarev'in değerlendirmesi bile, Wildman ve diğerlerinin ima ettiği şekilde, muarızlarına ilke olarak işçileri dışladığı gibi bir açık suçlama yöneltmez. Sosyal-Demokrat entelektüeller arasındaki genel ruh hali hakkında Lyadov'un (ilk elden tecrübeye dayanarak) yaptığı tasvir daha mantıklıdır. "Tüm *praktiki* bakımından ideal olanı, ne yaptıklarını bilen [*purposive*] işçilerin [Sosyal-Demokratik] çalışmanın başında bulunmasını sağlamaktı." Aslında, şu ya da bu işçinin bireysel olarak liderliğe dahil edilmesinde yeterince amaca yönelik biri olup olmadığı konusunda tartışmalar vardı. Fakat daha tecrübeli *praktiki*, birçok acemide olduğu gibi her işçiyi otomatik olarak idealize etmeksizin, amaca yönelik işçileri kendi denkleri olarak dikkate almakta ve onların lider/rehber olarak katılımını sadece arzulanır değil zorunlu da görmekteydiler.[136] Elbette, gerçek etkileşim Lyadov'un kastettiğinden çok daha fazla belirsizlik taşıyordu, yine de onun sağlam inançlar açıklamasını reddetmek için hiçbir neden görmüyorum.

İkincisi, kabul edelim ki Petersburg'daki bazı işçiler arasında Sosyal-Demokrat komiteye üye olmayış yüzünden memnuniyetsizlik vardı, Takhtarev'in bu konunun başında ya da sonrasında *Raboçaya mısl'a* ilham verdiği iddiasını kabul edebilir miyiz? Takhtarev, yazılı kanıtlara dayanıyor (*Raboçaya mısl*, 1897'nin sonlarında ilk ortaya çıktığında kendisi Batı Avrupa'da yaşıyordu). Daha önce bahsedilen 1. sayıdaki entelektüeller başyazısına işaret

135. Bu kelimeleri yazdıktan sonra, 1903 yılının başında bu olaylara katılanlardan birinin yaptığı bir açıklamaya rastladım; B.I. Goldman kıdemlilerin işçileri böyle dışlamak istedikleri suçlamasına cevap vermekteydi: "Şunu açık ve seçik olarak belirtmeliyim ki, böyle saçma bir şey asla söylemedik ve bunu aklımıza bile getirmedik." (*Perepiska* 1969, 3, s. 90-3).

136. Lyadov 1906, 2, s. 19-20. Alıntılanan cümle orijinalinde vurgulanmaktadır.

ediyor. Ayrıca, yayınlanmamış işçi maruzatları metnini de sunuyor, ancak kuşkusuz büyüleyici olan bu belgeler Takhtarev'in onların neler yaptıklarına dair iddialarını gerçekten dile getirmiyor.[137] *Raboçaya mısl'da* yayınlanan entelektüel-karşıtı rastgele vuruşlar, yabancı editörler tarafından eklenmişti ve yerel örgütsel sorunla ilgili görünmemekteydi. Ayrıca, önceki alt bölümde tartışılan ve bir St. Petersburg işçisi tarafından *Raboçeye delo*'da yayınlatılan *Raboçaya mısl* savunması da önemlidir. Bu değerli mektup, hem ileri işçilerin hem de ortalama işçilerin *Raboçaya mısl'a* olan tepkisini ifade ediyor. Orada Takhtarev'in iddialarının merkezinde yer alan işçi/entelektüel gerginliğinin izi yok.[138]

St. Petersburg'da hakikaten bu örgütsel çatışma yüzünden bir işçi grubu da ortaya çıktı: İşçi Öz-Kurtuluş Grubu. Bu grubun manifestosu, işçilerin üst düzey Sosyal-Demokratik kurumlara girmelerinin engellendiği konusunda şikâyetçiydi. Grubun ileri işçiler adına olan kızgınlığı, *Raboçaya mısl'ın* ortalama işçi ve ekonomik mücadeleye yaptığı vurgudan uzak görünüyor.[139]

Üçüncüsü, Takhtarev'in tasvir ettiği türden bir çatışma, ekonomistler ile ortodoks "politikler" arasındaki sonraki bölünmenin asıl anlamını ifade ediyor muydu? Bu soruya olumlu cevap Wildman yorumunun özünü oluşturmaktadır. Bu konuda Takhtarev'e katılıyorum. 1902'de, 1897 toplantısı konusunda Lenin'e itiraz ederken, bütün derdi bunun daha sonraki bölünmeleri yansıttığını *inkâr* etmekti. Çatışma konusundaki görüşlerini ortaya koyarken, 1902'deki okurlarının 1897'de yaşanan sorunları algılamaktan uzak olduğunu da varsaymaktaydı:

> Günümüzde, aktif Petersburg yoldaşları arasında, hem işçilerin hem entelektüellerin eşit zeminlerde katıldıkları Mücadele Birliği'nin (yerel Sosyal-Demokratik komite) mevcut karmaşık yapısının önemini her-

137. Takhtarev 1902 ve Takhtarev 1924.

138. *Raboçeye delo* No. 11/12 (Şubat 1902), s. 48-52. Wildman, 1. sayıdaki işçi başyazısının – *Raboçaya mısl'ın* ilk sekiz sayısında bir işçi tarafından yazıldığını bildiğimiz *tek* makale– aynı sayıdaki entelektüeller başyazısıyla kıyaslandığında "Sosyal Demokrat hareketin hedeflerinin tamamıyla ve ruhuyla daha fazla dolu" olduğunu kaydetmektedir. Yine de *Raboçaya mısl'ın* ruhunu özetlerken, Wildman, o makalenin Sosyal-Demokrat ana akımına keskin şekilde muhalefet ettiğini de söylemektedir (Wildman 1967, s. 126, 148-9).

139. Grubun manifestosu, göçmen dergisi *Nakanune*'de (Arife) yayınlandı: *Nakanune* Sayı 7 (Temmuz 1899), s. 78-80; ve derginin yeni halkçı editörleri tarafından kınandı. Lenin *NY?*'de Bölüm II'de manifestoyu kısaca tartışıyor.

hangi bir zeminde tartışacak veya dahası buna itiraz edecek bir kimse zor bulunur. Bu günlerde, eğitimli ve pratik bir işçinin, işçi çevresini bilmeyen ve bu çevre tarafından bilinmeyen bir entelektüele kıyasla, işçileri daha yetenekli şekilde ve *konspiratsiya*'nın daha üst düzeyinde örgütleme rolünü yerine getirebileceğine itiraz edecek bir kimseyi bulmak da zordur. Ancak kendi başına aşikâr olan bu gerçekler 1896'da bu denli aşikâr değildi.[140]

Elbette farklı sınıf kökenli Sosyal Demokratlar arasında çeşitli gerginlikler vardı. Bununla birlikte, Wildman'ın "işçi-severler" dediği insanlar ile işçi-fobisi olduğunu ima ettiği diğerleri arasında temel bir çatışma olduğuna dair çok az kanıt görüyorum. Entelektüel-yanlısı ya da işçi-karşıtı olarak, işe yarar şekilde tanımlanabilecek gerçek bir Sosyal-Demokrat akım da görmüyorum. Entelektüel-karşıtı akımlar var *idi* ve bunun karşısında anti-anti-entelektüeller şeklinde bir tepki, yani entelektüellere yönelik herhangi bir dışlayıcı politikaya karşı çıkan insanlar vardı. Ancak bu nispeten ufak bir çatışmaydı, çünkü *Raboçaya mısl'a* gösterilen tepkide sergilendiği üzere, neredeyse bütün Sosyal Demokrasi alanı anti-anti-entelektüel bir tutumdaydı.[141]

NY? yayımlandıktan sonra, Rusya'daki bazı şehir örgütlerinde "işçi komiteleri"nin statüsü konusunda ciddî çatışma ortaya çıktı ve özel işçi komitelerinin birleşik komiteler lehine dağılmasıyla sona erdi. Bu dönem henüz tam olarak anlatılmamıştır.[142] Benim inancım şudur ki, *İskra*'nın bu örgütlere karşı yürüttüğü kampanya, işçilere karşı herhangi bir güvensizlik ya da herhangi bir işçi karşıtı bakış açısı ile teşvik edilmemiştir, ancak eğer bir şey varsa o da, aşırı bir güvenle işçilerin birleşik komitelerde hiçbir pozitif ayrımcılığa ihtiyaç duymadan tam olarak temsil edilebilecek olmasıdır. Her halükarda, böylesi bir şey bu konuyla ilgili Menşeviklerin Lenin'e yönelttikleri eleştirinin en şiddetli kısmıdır.[143]

Sonra, *Raboçaya mısl*, ortodoks Rus Sosyal Demokrasisinden esasen farklı olan bir liderlik felsefesi mi belirledi? Takhtarev'in makalelerinin ruhunu özetleyen Wildman'ın kanaati böyledir, *Raboçaya mısl* ruhunun bir bütün olarak şöyle olduğuna inanmaktadır: "Tek başına işçi inisiyatifi, 'Sosyal-demokratik liderliğe'

140. Takhtarev 1902, s. 66.
141. Menşeviklerin anti-anti-entelektüeller teyidi için bkz. Bölüm Dokuz.
142. Yol açıcı bir çaba için bkz. Surh 1999 ve Surh 2000.
143. Cherevanin 1904, s. 39-40. Ayrıca bkz. Kuskova 1906.

ihtiyaç duymaksızın [veya başka bir deyişle] 'bilinçlilik' yerine 'kendiliğindenlik' tercihiyle hareketin yönünü belirlemeliydi."[144]

Wildman'ın beyanı açıkça *NY?*'nin ders kitabı yorumunun çerçevesini bir bütün olarak Rus Sosyal Demokrasisine doğru genişletme girişimidir. Böylece, "kendiliğindenlik" ile "işçi inisiyatifi" ve "bilinç" ile "Sosyal-Demokrat liderlik" denkliğini kurmaktadır. Ardından da *Raboçaya mısl*'ın kendiliğindenlik yanlısı ve dolayısıyla Sosyal-Demokrat liderliğe karşı olduğunu iddia etmektedir. Ama bu ifade şeklinde çifte bir yanlış var. "Kendiliğindenlik', kaotik ve dağınık mücadeleyi anlatan Rusçadaki *stihiynost* kelimesinin bir çevirisidir ve ekonomistlerin argümanlarının tamamı, Rus işçi hareketinin en acil ihtiyacı olarak, "bilinçli" veya amaca yönelik örgütü kastettikleri bir örgütlenme hakkındaydı. Öte yandan, *Raboçaya mısl* kesinlikle işçi inisiyatifi yanlısıydı (buna karşı olan kimse var mıydı ki?), bu da Sosyal Demokrat liderliğe kesinlikle karşı olmaması demekti. Sosyal-Demokratik ana akımdan öncelikle bu liderliğin ampirik imkânları konusunda ayrılmaktaydı.

Raboçaya mısl'ın *stihiynost* yerine "bilinçlilik" koyma arzusunu olabildiğince hızlı şekilde belgelemek faydalı olacaktır. 1. sayısındaki entelektüeller başyazısına göre, önceki grev patlamaları *stihiynıy* şeklindeydi. Bu dönem "hareketin tamamen amaca yönelik [=bilinçli] dönemine geçişi" temsil eden işçiler arasında geçmişe ve mevcut örgütsel çabaya doğru hamle yapıyordu.[145]

Takhtarev makalelerinde, amaca yönelik-olmayan protestolar ve grevlerle başlayan ve ardından işçilerin daha fazla "sosyal sorumluluk duygusu ve kendi çıkarları hakkında daha doğru anlayış" kazandıkları giderek daha üst kademelere tırmanılan bir merdiveni resmetmekteydi.[146] Takhtarev, Sosyal-Demokrat liderliğin rolünü inkâr etmiyordu, ancak işçiler arasında gerçek çıkarları konusunda farkındalık eksikliği göz önüne alındığında, geçici olarak menzillerini düşük seviyede tutmak zorunda olduğunu savunuyordu:

> Farkındalık [= "bilinç"] olmaksızın birlik ve örgütlenme imkânsızdır, ancak farkındalığın ilk ışık parıltısını [gördüğümüzde] işin yarısı zaten yapılmıştır... Elbette, bütün işçiler kendi davalarını tam olarak kavramazlar;

144. Wildman 1967, 139.
145. Şurada belirtildiği şekliyle: Lenin 1926-35, 2, s. 612.
146. Takhtarev 1899, s. 4 (Özel Sayı). "Amaca yönelik-olmayan" = *malosoznatelnıye*; "sosyal sorumluluk duygusu" = *obşçevstvennost'*.

bir fabrikanın işçilerinin tamamının, amaca yönelik [*soznatelno*] şekilde tek kişi olarak bir araya gelecekleri zaman hâlâ uzaktır.[147]

Mevcut durumda, "sosyal çıkarlarının farkına varma derecesi ve örneğin kentli ve başkentli işçiler arasında kendileri için neyin avantajlı olduğu çok yetersiz kalmaktadır."[148]

Hem ortodokslar hem ekonomistler, *stihiynıy* düzeyinde bir örgütlenmenin hiç istenmediğini ve mümkün olduğunca kısa sürede amaca yönelik örgütlenmeyle değiştirilmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Önemli tartışma şöyleydi: Bu ne kadar kısa sürede mümkün olabilir *idi*? İşte *bu* ampirik anlaşmazlık konusunda olağan bir bölünme tespit ediyoruz. Ekonomistler işçi sınıfının mevcut amaca yönelikliğinin düşük olduğunda ısrar ederken, ortodokslar hem mevcut durumda daha yüksek bir farkındalık hem de daha hızlı bir ilerleme potansiyeli üzerinde ısrar etmekteydiler.

Ayrıca Wildman'ın, Takhtarev'in "işçi inisiyatifinin tek başına hareketin yönünü belirlemesi gerektiğine inanan bir kimse" olduğuna dair görüşünü de kabul edemiyorum. Takhtarev, işçilerin gerçek çıkarlarını güçlü şekilde anlamış bir entelektüeldi ve kendi elindeki liderlik mekanizmalarını –bu durumda, kendisinin tayin edildiği yayın kurulunu– işçilerin çıkarlarına dair kendi bakış açısını kabul etmesini sağlama alacak şekilde kullanmıştı. Takhtarev'in politik programı, işçi çıkarlarına dair kendi görüşleri, işçilerle kendi kurduğu ampirik temasları, onların tutkularını okuması, otokrasinin dinamikleri konusundaki kendi görüşleri ve nihayetinde Batı Avrupa'da takip edilen çeşitli stratejiler arasında bir tercih üzerine kurulmuştu. Aynısı Lenin için de geçerlidir. Her iki insan da sadece mevcut ruh durumlarını yansıtmak değil, işçilerin bilincini de yükseltmek istiyorlardı. Her ikisi de işçilerin nihai olarak, işçilerin çıkarlarına dair kendi vizyonlarını kabul etmesi beklentisi içindeydiler. Her ikisi de diğerini işçilerin asıl isteklerini ihmal etmekle suçluyordu. Her iki insan da siyasal göçmen oldukları için, Rus işçileriyle ampirik temasları esas olarak yazılı materyal ya da ikinci el değerlendirmeler aracılığıyla olmaktaydı. Dolayısıyla, neden bunlardan birinin "işçi inisiyatifi" savunucusu bir "işçi-sever" ve diğerinin işçi düşmanı diye adlandırılması gerektiğini anlamakta zorlanıyorum.

147. *Raboçaya mısl*, Sayı 4 (Ekim 1898).
148. Takhtarev 1899, s. 14 (Özel Sayı).

Burada kişisel bir kanaatimi eklemeliyim. Wildman'ın ve gelenekteki diğer kişilerin, işçi çıkarlarıyla ilgili somut görüşleri olmayan ya da kendi görüşünü bastırmayı ya da susturmayı namus meselesi yaparak kendini geri planda tutan işçi-sever entelektüeli çok fazla sevdiklerini fark ediyorum. Bu bakış açısına göre, benim Takhtarev hakkındaki açıklamam, eleştirel bir tasvir olarak ele alınacaktır. Fakat benim bakış açıma göre, işçi meseleleriyle ilgili bir entelektüelin, işçilerin gerçek çıkarları konusunda sıkı görüşlere sahip olması *gerekir* ve kendi görüşlerine işçilere ikna etmesi için çaba sarf etmelidir. Rus Sosyal Demokrasisindeki önemli çatışmalar asla bir tarafta entelektüeller ve diğer tarafta kendini geri planda tutan işçi-severler ile ittifak eden işçiler arasında değildi. Aksine, *bazı* işçiler ve *bazı* entelektüeller, işçi çıkarları konusunda *bazı* öteki işçiler ve *bazı* öteki entelektüellerden farklı bir somut anlayışa sahiptiler. Ve olması gereken de buydu.

Son olarak, Rus Sosyal Demokratlarının, sözüm ona öz-kurtuluş konusunda işçi teklifini ezme arzusu dışında *Raboçaya mısl'a* sinir olacakları başka iyi nedenleri var mıydı? Evet. *Raboçaya mısl*, sadece militan işçilerin sesini ifade etmiş olsaydı, kimse kesinlikle itiraz etmezdi. *Raboçaya mısl* kendisini sadece ekonomik mücadeleyle sınırlandırmış olsaydı, şikâyetler söz konusu olur ve daha ileri ve daha politik bir gazete çağrısı yapılırdı (daha sonra *Raboçeye delo* yazarlarının bu tür şikâyetlerinden söz edeceğiz). *Raboçaya mısl'ı*n programa dayalı iddialara yönelik tek misyonu, birinci sayıdaki başyazılar olsaydı, onun çiğnediği kurallar da kısa sürede unutulmuş olurdu.

Raboçaya mısl'ı Rus Sosyal Demokrasisinde ıslıklanan ve dile düşmüş hale getiren şey, Takhtarev'in 4., 7. sayılardaki ve Özel Sayı'daki programa dair iddialı ve saldırgan makaleleri ile birlikte bir Sosyal-Demokrat komitenin resmî organı olması konumuydu. Bu kombinasyon göz ardı edilemezdi. Takhtarev'in makaleleriyle, yine onun yazmış olabileceği daha kısa editör açıklamalarıyla birlikte, karşı saldırılara karşı dokunulmazlık talep ederek diğer Sosyal-Demokrat gruplara saldırmaktaydı; çünkü *Raboçaya mısl*, Petersburg işçisinin *soi-disant* [sözüm ona] sesiydi. Bu iddia geniş ölçekte ve (sanırım) çok dayanaksız bulundu. Takhtarev başyazıları, daha önceki bütün Rus devrimci geleneğini reddetme uç noktasına vararak ilk sayısında *en passant* [laf arasında] bir entelektüellik karşıtlığını ifade etmeyi sürdürdü. Özel Sayı, Eduard

Bernstein'a bir platform bile sağladı, böylece (başka şeyler arasında) Bernstein'ın Rus gruplarının kendisine destek verdiği şeklindeki iddiasına itibar kazandırdı. Takhtarev daha sonraları makalelerinin "anti-politik" olmadığını iddia etmişti, ancak bu yazılarda fiiliyatta siyasal özgürlük ve devrime yapılan her referans alaycı ve küçümseyiciydi. *De facto* hoşgörü stratejisi, işçi görüşlerini yansıtmış olabilirdi, fakat çoğu Sosyal Demokrat bunun illüzyona dayalı olduğuna ve çok zararlı olduğuna inanıyordu. Ve tüm bunlar Rusya'daki Sosyal Demokrasinin otoriter sesi olarak dosta düşmana ilan edilmekteydi.

1. sayıdaki makalelere baktığımızda, işçi başyazısı bir işçi misyonu fikrini onaylarken, entelektüeller başyazısının örtülü şekilde onu reddettiğini belirtmiştik. Takhtarev'in makaleleri, misyon fikrini açıkça reddetmekteydi –ve onun bir Erfurtçu-karşıtı olarak SPD modelini reddetmesi göz önüne alındığında, bu hiç şaşırtıcı değil. İronik şekilde –*NY?*'de Çernışevskiy'e saygı gösterildiği göz önüne alındığında– Takhtarev de Özel Sayı'da doruğa ulaşmak için kullandığı bir Çernışevskiy alıntısıyla öyle yapmış oluyordu.[149] Bu alıntı, bu bölümü uygun şekilde bitiriyor, çünkü ekonomistler –Kuskova, Prokopoviç ve *Raboçaya mısl*'ın makale yazarları– ve Erfurtçular arasındaki temel çatışmayı ifade ediyor. Bu mesele entelektüel hegemonyasına karşı işçi özerkliği değildi, proleter bir misyonun romantik anlamı karşısında dünya çapında tarihsel bir anlatıya dahil olmayı şüpheci şekilde reddedişti.

> Uzak geleceği alışkanlıklarınız, düşünceleriniz ve üretim araçlarıyla ölçmeyi düşünür müsünüz? Torunlarınızın-torunlarının torunlarının sizinle aynı olacağını düşünür müsünüz? Endişelenmeyin, onlar sizden daha akıllı olacaklar. Sadece kendi (sosyal) hayatınızı nasıl düzenleyeceğinizi düşünün ve torunlarınızın-torunlarının torunlarının kaderi ile ilgili endişelerinizi torunlarınızın-torunlarının torunlarına bırakın.[150]

---

149. *NY?*'yi Çernışevskiy'ye saygı gösterilen yer olarak görmenin başlıca nedeni, Lenin'in kitabının *Ne Yapılmalı?* başlığının Çernışevskiy'nin ünlü romanıyla aynı olmasıdır. Lenin'in başlığıyla ilgili kaynaklar için, bkz. Açıklayıcı Notlar Kısım Bir.

150. Takhtarev, 1899, s. 16 (Özel Sayı). Takhtarev, bu paragrafa herhangi şekilde kaynak belirtmeden tırnak işareti koymuştur (Takhtarev'in kendisi parantez içi "sosyal" kelimesini eklemiştir). Aynı paragrafı, *Raboçaya mısl*, 4. sayıdaki (Ekim 1898) başyazıda kullanmıştı, bu sefer kaynağı şöyle vermişti: Çernışevskiy, *Oçerki Politiçeskoy Ekonomii* (1861), s. 395. Takhtarev'in ütopyacılığı protesto olarak kullanmasını Çernışevskiy'in onaylayıp onaylamayacağı şüphelidir.

BÖLÜM DÖRT İÇİN EK

Entelektüeller [İntelligentsiya] Başyazısı: *Raboçaya mısl*, Sayı 1 (Ekim 1897)

Rusya'daki işçi hareketi artık kendisini pan-Avrupa işçi hareketinin bir parçası olarak görüyor olabilir. Artık, elbette hiç kimse, mavi üniformalı adamın [jandarma] kademeli ve sapmasız gelişimini durdurmayacağından kuşku duymaz. Tam çakan kıvılcımı söndürürken, bir anda yangın denizi olarak harlanarak; işçi kitlelerini daha geniş ve derinden fethediyor; bu arada düşmanla nasıl mücadele edileceğini öğrettiği gibi yavaş ama emin şekilde onları disipline ediyor. İşçi hareketi, işçinin kendi kaderini eline alması gerçeğine bağlı bu tür canlılığa borçludur, çünkü onu lider/rehberlerin elinden çekip almıştır.

Bu tamamen anlaşılabilir bir şeydir. Hareket sadece tövbekâr *intelligent*'in [entelektüelin] vicdan azabını yatıştırmanın bir aracı olduğu sürece, gerçek işçiye de yabancıydı. [İşçi] kitlesi davaya karşı soğuk ve kayıtsızdı. İnanç sahibi işçiler –kendi davaları için savaşanlar– istisnaydılar ve şu veya bu şekilde davaya dikkate değer nitelikte renk veremiyorlardı. Araçlar, öğrencinin zayıf cüzdanlarından sağlanıyordu. Kiminle, ne sebeple, hangi saikle mücadele edilecekti ki? Bu sorular karşısında, *intelligent* değil de kitledeki sıradan bir işçinin, yani hareket için her şeyi ifade eden bir işçinin hiç cevabı yoktu. Ve bir cevap da olamazdı, çünkü hareketin ekonomik temeli, siyasal ideali unutmamak için gösterilen kesintisiz çaba nedeniyle tıkanmaktaydı. Soru öyle bir şekilde ortaya atılmaktaydı ki, cevap alışıldık olamıyordu –ve olup bitenleri her bir işçiye açıklama imkânı da yoktur, çünkü alışıldık *eğitim çalışmaları* nispeten az sayıda insana hitap etmektedir. Tek kelimeyle, ortalama işçinin hareketin dışında durduğu söylenebilir.

Daha önce meydana gelen ve çoğu zaman *stihiynıy* tarzda patlamalar olarak ortaya çıkan ve tasarlanmış plana uygun bir mücadele olmayan grevleri saymazsanız, 1896'daki grevlere, ilk ve şimdiye dek bağımsız işçi düşüncesinin yapılandırılmış biçimde somutlaştığı tek tezahürü denebilir. Artık "ne için savaşıyoruz?" sorusu belirginleşince, artık düşman göz önüne geldiğinde, Rus işçisi de nasıl savaşılacağını bilmektedir, bunu da zaten kanıtlamaktadır. Anlayan insanların sayısına bağlı olarak ve sıradan bir kişinin kendi varlık nedenini savunmadaki kahramanlığına bağlı olarak, bir kişinin

ekonomik çıkarları için mücadelesi en inatçı mücadeledir ve en güçlü olanıdır. Bu bir doğa yasasıdır.

Siyaset, daima itaatkâr şekilde ekonomiyi takip eder ve son çözümlemede siyasal prangalar yol boyunca parçalanırlar. [Bir kimsenin] ekonomik konumu için mücadelesi, günlük temel ihtiyaçları için sermayeyle mücadele ve bu mücadelenin aracı olarak grevler –işte bu, işçi hareketinin sloganıdır. Bu mücadeleyi herkes anlar, enerjiyi kıvamına getirir ve işçileri güçlendirir. Bu mücadelede her ileri adım bir kimsenin hayatında iyileşmedir ve daha fazla zafer için yeni bir araçtır. Bütün işçi kitlesi bir kez bunun içine girdikten sonra, tek başına bu olgu bile mücadele için araçları güvence altına almış demektir.

Hareket, dışarıdan verilen bildirileri dilenmeye son verir. Araçlar savaşçıların kendileri tarafından sağlanmalıdır ve emek harcanarak kazanılan her kuruş davaya dışarıdan katkıda bulunulanların binlerce lirası değerindedir. İşçilerin [grev] fonları kurma arzusu, hareketin tamamen amaca yönelik dönemine geçişi müjdeliyor. Gelecekte bu fonlar, sadece eğitim çalışmaları, kitaplar için değil, mücadelenin en ateşli zamanında –grev sırasında– masadaki ekmek için de bir araç anlamına gelmelidir. İşçiler bu fonların etrafında toplanmalıdır ve bunların her biri hareket için yüzlerce başka örgütlenmeden daha değerlidir. Tabiî ki, kendi kendini eğitme çalışmaları da bir avuç *intelligentnıy* yetiştirerek bu tarzda ilerlemelidir.

Bırakın işçiler, sadece bir nevi gelecek nesil için değil, kendileri ve çocukları için savaştıklarını bilerek mücadelelerini sürdürsünler –her zaferin, düşmandan alınan her karış toprağın, kendi kişisel refahlarına tırmanan merdivende bir basamak daha olduğunu hatırlasınlar. Bırakın güçlü olanlar, başka kimsenin yardımına dayanmadan, zayıf olanları mücadeleye ve kendi saflarında bizzat yer almaya çağırsınlar. Zafer önümüzdedir ve savaşçılar yalnızca şu sloganla kazanacaklar: "'İşçiler, işçiler içindir".

Bölüm Beş

Rus Erfurtçuluğu İçinde Bir Kan Davası

İskra, Rus işçi hareketinin gidişatı ve görevleri hakkında kendisinden farklı görüşe sahip olan diğer Sosyal-Demokrat örgütlere yönelik olumsuz tutumu ile polemiklerin sıcağında kimi zaman hakikati unutmaktadır. Aslında hoyratça olan tek tek ifadelere takıntılı halde, muarızlarına savunmadıkları görüşleri de atfetmektedir; çoğunlukla tamamen öze dair olmayan argümanlara vurgu yapmakta ve muarızları da birçok uzlaşma noktasının tamamında inatla sessiz kalmaktadırlar. Bunları söylerken aklımızda, *İskra*'nın *Raboçeye delo*'ya karşı tutumu var.

Yani bir grup eleştirmen 1901 sonbaharında *İskra*'ya gönderdikleri *Ortak Mektup*'ta *İskra*'nın polemiklerini tam da böyle tasvir ediyorlardı.[1] Tasvir yeterince doğrudur ve aslında genel olarak Rus Sosyal-Demokrat polemikleri için geçerlidir. Fakat *İskra* ile *Raboçeye delo* arasındaki çatışma, çoğunlukla absürt noktaya ulaşan özel bir durumdu. Bazen, tartışmanın ana konusu tartışılacak önemli konular olup olmadığı noktasındaydı.

Kuskova, Prokopoviç ve *Raboçaya mısl* editörleri, kendi farklı tarzlarıyla, Rus Erfurtçu dünyasının ilkeli muhalifleriydiler. Buna karşılık, *Raboçeye delo*, Erfurtçuluğun ilkeli bir savunucusuydu. Devam ettikçe netlik kazanacağı üzere, yapılacak işler listesine bakabiliriz ve gazetenin her madde için desteğini belgeleyebiliriz.

1. Bölüm Altı'da ayrıntılı olarak tartışılan *Ortak Mektup*'un metni için bkz. Lenin 1958-65, 5, s. 361-3.

İskra'nın polemiklerine dikkatle bakarsak, bu olguyu aslında inkâr etmediğini göreceğiz (gerçi *İskra*-cılar bu durumu örtbas etmeyi hiç istemezlerdi). Bunun yerine suçlama, *Raboçeye delo*'nun mevcut Rusya bağlamında Erfurtçuluğu uygulamak için neyin gerekli olduğunu anlamamış olmasıydı. Bu anlayış eksikliği, Rus *praktiki* için yaptığı belirsiz, değişen ve boşa giden kötü taktik tavsiyelerde kendini göstermekteydi.

Dolayısıyla, bu kan davasını özetlerken, iki tarafın programatik duruşlarını ana hatlarıyla çizmekle yetinemeyiz. Önceki tartışmalara kıyasla, siyaset ve kişilik çok daha büyük bir rol oynamaktadır. Karşılıklı suçlamaların kronolojik olarak bir ileri bir geri gitmesi, rahatsızlık ve kızgınlığın giderek artması, Lenin'in *Raboçeye delo*'ya yaptığı saldırının niteliğini anlamak bakımından, somut meseleler kadar önemlidir. *NY?*, birkaç yıldır sürmekte olan bir broşür savaşının nihai vuruşudur.

Kan davası *İskra*'nın ortaya çıkmasından birkaç yıl önce başlamıştı. İlk olarak, 1890'ların sonlarında İsviçre'de Rus siyasal göçmenleri "kıdemliler" ile "gençler" arasında, yani Sosyal Demokrasi'yi on yıldır vaaz eden Emeğin Kurtuluşu grubu ile henüz göç etmiş olan genç Sosyal-Demokrat aktivistler arasında kan davası vardı Bu iki grup önce Yurtdışındaki Rus Sosyal Demokratlar Birliği olarak birleşmişlerdi. Elbette, birlikte verimli şekilde çalışamamış olmaları üzücü görünmektedir. Hal böyleyken, Kasım 1898 itibarıyla ilişkiler, Emeğin Kurtuluşu grubunun Birliğin yayın kuruluna daha fazla katılımı reddedecek noktaya gelmesiyle yeterince zora girmişti. Bu noktadan itibaren genç grup Birliğin yayınlarını, diğer bir deyişle resmî sesini denetim altına aldı. Birlik, *Rabotnik* adlı bir süreli yayın çıkartıyordu, fakat yeni yayın kurulu, *Raboçeye delo* adlı yeni bir dergi kurmaya karar verdi. İlk sayı Nisan 1899'da çıktı ve sonraki iki buçuk yıl boyunca yayınlanan *Raboçeye delo*'nun on sayısı, resmî bir Sosyal-Demokrat sese en yakın şeylerdi. 11/12 no'lu son sayı, Lenin'in *NY?*'yi tamamlamak üzere olduğu, 1902 yılının başında ortaya çıktı. Böylece *Raboçeye delo* –tarihçi bakış açısıyla üzüntü verici bir durum olarak, *NY?*'ye cevap verme şansına asla sahip olmadı.

Kan davasının ilk günlerinde gençler, belli bir inandırıcılıkla tartışmaları, olup bitenlerden habersiz siyasal göçmen teorisyenler ile kendileri gibi son gelen siyasal göçmenlerin yurtdışında temsil ettiği Rusya'daki gerçek Sosyal-Demokrat hareket arasında bir tartış-

ma olarak sunmaktaydılar. Prokopoviç tarafından Birliğe yakınken yazılan broşürde çizilen resim böyledir.[2] 1900 yılında *İskra* örgütü kurulduğunda bu parlak resim bulandırılmış oldu. Artık, Emeğin Kurtuluşu, Rusya'da pratik deneyimle silahlanmış olan kendi gençlik grubuyla (Lenin, Martov, Potresov) ittifak kurmuştu. Rusya'da faaliyet gösteren Sosyal-Demokrat komiteleri temsil ettiğini ileri süren *Raboçeye delo*, *İskra*'nın komiteleri kendi tarafına çekmek için başlattığı sistemli kampanyanın saldırısına maruz kaldı. *İskra*'nın kampanyası, gerçekte *NY?*'nin 1902'de yayınlanmasından sonra, yani *Raboçeye delo*'nun yayınının durdurulduğu bir dönemde başlatılmıştı.

Anlaşmazlıklara ve çatışmalara dalmadan önce, muhtemelen kan davasının sonucunu başka herhangi bir sebep kadar belirleyen bir olguyu vurgulamalıyız: Devrimcilerin ayrışması sırasında *İskra* ekibi ağır sıkletlerden ve *Raboçeye delo* ekibi ise hafif sıkletlerden oluşuyordu. *İskra* ekibinde Plehanov, Akselrod, Zasuliç, Lenin, Martov ve Potresov yer alıyordu. *Raboçeye delo* ekibi farklı zamanlarda Boris Kriçevskiy, Vladimir İvanşin, Pavel Teplov, Aleksandr Martınov ve Vladimir Akimov'dan meydana gelmişti. İlk isim kümesi, *İskra*'yla olan ilişkilerinin dışında bile, Sosyal-Demokrat tarihin en önemli figürleridir. İkinci isim kümesi, dipnot statüsünden daha fazla değildirler.[3]

Bireysel kalibredeki kontrastın yanı sıra, iki muhalif kesim ekip çalışmasının kalitesi bakımından da farklılıklar içeriyor. 1900-3 döneminde, *İskra* editörleri birlik ve tutarlılık imgesi sergilediler. Temel ilkeler ve günün ihtiyaçları konusunda birbirleriyle anlaşmaya vardılar. Birlikte tavır aldılar. *Raboçeye delo* editörleri karşılıklı görevin bu enerji verici anlamından yoksundular. O zamanlar ya da o zamandan beri çeşitli editörleri bir araya getiren tutarlı bir *Raboçeye delo* bakış açısı tespit edilemedi. Sona doğru, yayın kurulu içindeki çelişkiler tamamen çığırından çıktı.

Bu, *Raboçeye delo*'nun pek çok yararlı şeyi dile getirmediğini veya özellikle derginin *İskra*'ya birçok bilgece çizikler atmadığını söylemek değil. Ancak *Raboçeye delo*'nun yaptığı tespitler olumlu

2. Bu broşür, Prokopoviç'in rızası olmadan Plehanov'un *Vademecum*'unda basıldı (Plehanov 1900).

3. Daha sonra Rus Sosyal Demokrasisinde görülebilen tek kişi Martınov idi. Akimov ise 1904 broşürleri Jonathan Frankel tarafından çevrilip düzenlenene kadar tamamen unutulmuştu (Akimov 1969).

bir mesaj değil de, her zaman eleştiri, uyarılar, şerhler gibi görünmektedir. Çünkü *İskra*'nın saldırgan polemik tavrının tamamında, aynı zamanda olumlu ve gerçekten de ilham veren bir mesaj vardı. Çünkü *Raboçeye delo*'nun sağduyu sahibi ve kapsayıcı üslubunun tamamında, her zaman başka şeylere (genellikle Plehanov veya *İskra*'ya) verilen tepki görülmekteydi.

Nihayet *Raboçeye delo* düpedüz epey fazla hata yapmıştı. Dergi ilk başlarda Fransız sosyalist bakanı Millerand'ı hükümet kabinesine katılmasından ötürü övmüştü, ancak daha sonra büyük bir hayal kırıklığı yaşadığını itiraf etti. 1901'de saldırgan 1 Mayıs gösterilerine çağrıda bulundu ve daha sonra bu çağrıların erken olduğunu itiraf etmek zorunda kaldı. Ve benzerleri. Her durumda, *Raboçeye delo*, makul şekilde "Peki, ama nasıl bilecektik ki?" diyebilirdi. Bununla birlikte, bu sicil, prestijine katkıda bulunamazdı.

NY?'de, *Raboçeye delo*, Lenin'in başlıca polemik hedefleri olan *Raboçeye delo* 10. sayıdaki (Eylül 1901) makalelerin yazarları olan Boris Kriçevskiy ve Aleksandr Martınov olarak somutlaşmaktadır. Kriçevskiy, varlığı süresince *Raboçeye delo*'nun başyazarıydı. Kendimi Kriçevskiy'in gölgesinden biraz özür diliyor gibi hissediyorum, çünkü bu sayfalarda gazetecilik yeteneklerine veya Rus Sosyal-Demokrat hareketine yasadışı edebiyat sağlama faaliyetlerine adil davranmayan, övücülükten uzak bir ışık altında görünecektir. Kriçevskiy hakkında sahip olduğumuz tanımlamalar, Sosyal-Demokrat kariyerinin hızla battığı dönemden geliyor. Bir zamanlar, Kriçevskiy, Rosa Luxemburg'un bir arkadaşı ve gerçekte mürşidiydi. Ancak, 1899 itibarıyla Luxemburg arkadaşı Leo Jogiches'i göreve getirirken "Davranışınız Kriçevskiy gibi bir suratsıza denk düşüyor, [sizin gibi] güçlü ve asil bir kişiye değil" diyebilmişti.[4] Luxemburg'un biyografi yazarı Peter Nettl onun Kriçevskiy'e karşı tutumunu şöyle anlatıyor:

> Kesinlikle 1903 itibarıyla aralarındaki siyasal dostluk sona ermişti... Başarı eksikliği ve sonuçta ortaya çıkan kişisel aşağılanma, Rosa Luxemburg'un politikasında pazarlanabilir olmayan mallar değildi; 1910'da geriye dönüp baktığında şunları hatırlıyordu: "Zavallı Kriçevskiy, Paris'te [1900'dan sonra] -borçları, çocukları ve rahatsızlıkları hakkında sürekli şikâyet eden bir enkaz... Düşünsel bakımdan bana ayak uyduramadı ve onu tekrar gördüğümde, on yıl önce çevik bir genç adam olarak tanıdığım ve fakat

4. Nettl 1966, 1, s. 253.

artık endişeli bir taşralı *pater familias* [ev bark sahibi] hödükten başka bir şey olmayan bir kuzen tarafından ziyaret edilmiş gibiydim."[5]

Özellikle 1901'de Kriçevskiy sersemlemiş ve kalıcı olarak dengesiz görünüyordu. 1901'den sonra Rus Sosyal Demokrasisinde neredeyse hiç rolü bulunmamaktadır.

Aleksandr Martınov, *Raboçeye delo* yayın kuruluna oldukça geç katılmış ve örgütü aşağıya çekmede olumsuz katkısı olsa bile ona enerji vermede cesurca çaba sarf etmişti.1903'teki RSDİP İkinci Kongresinden sonra, Menşevik oldu, bu hizip içinde müthiş olmasa da görünür bir rol oynadı. Rus İç Savaşı sırasında ilk önce siyasetten çekildi ve daha sonra bir Bolşevik olmaya karar verdi. Diyor ki, bu karar, 1904 yılında Lenin'e bir Jakoben diktatör demesinin yanlış olmasından ötürü değil, fakat artık böyle bir diktatörün gerekli olduğunu fark etmiş olmasındandı.[6]

Anı yazarı N. Valentinov, 1904'te Cenevre'de Martınov'la karşılaşmasını hatırlıyor, o dönemde Valentinov hâlâ Lenin'e sadıktır ve dolayısıyla Martınov'la büyük siyasal farklılıklara sahiptir:

> Gençliğinde, *Narodnaya volya*'nın bir üyesi olarak, Kuzey Sibirya'nın en ücra köşesindeki sürgünde uzun yıllar geçirmişti... O, olağanüstü bir hikâye anlatıcısıydı. Elinde ve kafasındaki (birçok insanın itici bulduğu) korkunç bir egzamadan ötürü ıstırap çeken bu şişman ve peltek çirkin görünümlü adamın şiirsel tasvir yönünde muazzam yeteneği olduğunu hiç kimse düşünemezdi. Şayet Martınov siyasal konularda yazı yazmak yerine Sibirya izlenimleri ve oradaki doğa gözlemleriyle ilgili bir kitap yazmış olsaydı, eminim parlak ve özgün bir çalışma olurdu.
> Tartışmalardan kaçınmak için, hizipsel farklılıklarımızı ortaya çıkarmamak konusunda sağlam bir pazarlık yapmıştık; sohbet cılızlaşınca, Martınov bize eski Fransız devrimci şarkılarını öğretir ve biz de söylerdik: "*Peuple en avant, c'est dans la barricade que l'avenir cache la Liberté*" [Halk, ileri, gelecek özgürlüğü barikatta saklıyor].[7]

OPORTÜNİZME KARŞI YUMUŞAK BAŞLILIK?

İskra'cılar ile *Raboçeye delo* arasındaki tüm çatışmalarda ortak bir etken, *İskra* grubunun, *Raboçeye delo*'nun oportünizme karşı yumuşak başlı olduğundan şüphelenmesi ve *Raboçeye delo*'nun da

5. Nettl 1966, 1, s. 85, arşivdeki bir mektuptan alıntı yapıyor.
6. Martınov 1989 (1920'lerde yazılan kısa bir anı değerlendirmesi). Bu değerlendirmede Martınov ilk Menşevik olduğunu iddia eder ve bu iddia haklı bulunabilir.
7. Valentinov 1968, s. 132-3.

bu şüphelerden kızgınlık duyması ve çileden çıkmasıydı. "Oportünizm", uluslararası Sosyal Demokraside reformizm yönünde ortodoksluktan sapmalar için kullanılan kapsayıcı bir terimdi. *İskra*'cıları rahatsız eden oportünizmin ana versiyonları yurtdışındaki Bernstein revizyonistleri ve içerideki ekonomistlerdi.

Raboçeye delo'nun yumuşak başlılığı konusundaki şüpheler *Raboçeye delo*'nun bu görüşleri bizzat açıkça savunmasından ya da desteklemesinden ötürü ortaya çıkmamıştı. Aksine, *Raboçeye delo*, Lenin tarafından *Credo*'ya karşı hazırlanan "Rus Sosyal Demokratlarının Protestosu" adlı yazıyı bastırdı ve onayladı ve gördüğümüz gibi, *Raboçaya mısl*'ın yayın çizgisini de şiddetle eleştirdi. Bununla birlikte, bu görüşleri eleştirirken bile, onlar hakkında galeyana gelmeyi reddetti. *Raboçeye delo*'ya göre, bu tür görüşler, harekette yaygın etki göstermeyen yalnızca birkaç aktivistin bireysel görüşleri idi. Şayet yerel *praktiki* ekonomik ajitasyona odaklanmış olsaydı, bu durum hareketin başlangıç aşamalarında tamamen uygun olurdu ve aslında daha yüksek, daha politik aşamaların yolunu da hazırlardı.

1901'deki "bahar olayları" tartışmaların koşullarını değiştirdi. İşçiler, Moskova, St. Petersburg, Harkov ve diğer şehirlerde öğrencilerin protestolarını desteklemek için sokaklara çıktıktan sonra, Rus Sosyal Demokratları arasında işçilerin hızla siyasallaşma evresine girdikleri ve Sosyal-Demokrat komitelerin onlara erişmek için uğraşması ve etkili bir önderlik sağlaması gerektiği şeklindeki tespitler basmakalıp sözler haline geldi. Fakat bahar olayları hizip anlaşmazlıklarını çözmedi. Her iki taraf, işçilerin yeni militanlığının baştan sona kendilerinin doğruluğunu kanıtladığını iddia etti.

Raboçeye delo kabaca şöyle iddia etmekteydi: "Bahar olayları, *İskra*'nın son yılların Sosyal-Demokrat hareketi için böyle olumsuz bir tutum takınmasının ve ekonomizm hakkında çok fazla endişe etmesinin yanlış olduğunu gösteriyor. Son yılların ekonomik mücadelesi aslında geçen bahardaki siyasal patlamayı hazırladı."

İskra ise şuna benzer bir şey ileri sürmekteydi: "Bahar olayları, yerel komitelerin siyasete odaklanmasının yetersiz olduğu şeklindeki eleştirimizde ne kadar haklı olduğumuzu gösterdi. Komiteler, işçi hareketinin siyasal potansiyelini fark etmediler (ve *Raboçeye delo* onlara bunu söylemeyi görev bilmedi), sonuçta işçi hareketi artık komiteleri geride bırakmış durumdadır. İşçilerin mevcut itirazı, olabileceğinden çok daha az etkili olmakla kalmamıştır, aynı zamanda gerçek tehlike şudur ki, liderliği üstlenmeye bizden

daha fazla hazırlıklı olan Sosyal-Demokrat-olmayan devrimciler, kontrolü elimizden alacaklardır."

Bu nedenle, karşılıklı rahatsızlığa yol açan pek çok spesifik nedenlerin altında yatan iki maddî konu daha vardı. Birincisi, ekonomist görüşler *praktiki* arasında yaygın mıydı? Burada *İskra* iddiasını daha kesin şekilde formüle etmemiz gerekiyor. *İskra*'cılar, *Credo*'da yer alan düşüncelere, önemli miktarda *praktiki*'nin kaleme sarılarak açıkça *Credo*'yu onaylamaya hazır olduklarını düşündükleri için odaklanmadılar. 1901 baharında Martov iddia ediyordu ki, *Credo, Raboçeye delo* tarafından ileri sürüldüğü gibi yalnızca birkaç kişinin kafa karışıklığı değildi –aksine, "çok sayıda yoldaş arasında popüler hale gelen görüşlerden [çıkarılması gereken] mantıksal sonuçları en keskin biçimde ifade etmektedir".[8] Bu, tam olarak saptanması zor, ama çürütmesi de zor olan muğlâk bir iddiadır. *İskra* iddialarını şu şekilde formüle edebiliriz: Birçok *praktiki* sadece ekonomik mücadeleye konsantre olmuş ve politik mücadeleden kaçınmış olmuyor, fakat –üzerinde çok fazla düşünmeden– böylesi tavrın bir Sosyal Demokratın izlemesi gereken yol olduğuna da inanıyorlar. Bizzat işçiler siyasal faaliyete geçtiğinde *praktiki* kontrpiyede kalıyor. *Praktiki* sözlü olarak, Çarlığa karşı siyasal mücadelenin aciliyetini kabul etse bile, bunun tam olarak neyi kapsadığı konusunda pek az fikre sahipler.

İkinci temel konu ise şuydu: Hangisi harekete daha fazla zarar vermektedir, *Raboçeye delo*'nun uysal, hoşgörülü tavrı mı, yoksa *İskra*'nın daha sert ve hoşgörüsüz tavrı mı? *Raboçeye delo* çok mu kanaatkârdı, yoksa *İskra* çok mu dogmatikti?

Bu Tefsirin işi bu uyuşmazlıkları çözüme kavuşturmak değildir. Bununla birlikte, *Raboçeye delo*'nun savaşı neden kaybettiğini açıklamaya yardımcı olmak üzere, çoğunlukla isteksizce *İskra*'nın yanında sıralanmış birtakım tanıkları öne çıkaracağım. Bu tanıklar liberal ya da halkçı geleneklerden Rus devrimcileridir. Bu gelenekler her zaman Rus Sosyal Demokrasisinin işçilerin özel çıkarlarına adanmış, esas olarak devrimci-olmayan bir harekete dönüşeceği konusunda bir nevi şüphe sahibidirler. Dolayısıyla bu geleneklerden gelen gözlemciler, saldırgan ve bölücü polemikleri karşısında hayal kırıklığına uğradıkları halde, *İskra* tarafını tutma eğilimindeydiler.

8. *İskra*, Sayı 4 (Mayıs 1901).

Bu tanıklar, *Raboçeye delo* ve *İskra*'nın Rus devrimci çevrelerindeki genel imajını belgeleyecekler. Lenin gibi "Devrimci Sosyal Demokratlar", özellikle Sosyal Demokrasinin iddialı hegemonya senaryosu göz önüne alındığında, bu çevrelerde Sosyal Demokrasinin imajına çok duyarlıydılar. *Raboçeye delo* karşısındaki öfkelerinin bir nedeni, onun kendi derinliğinde devrimci olmayan Rus Sosyal Demokrasisinin bir hareket olarak küçümsenerek gözden çıkarılması için mühimmat sağladığını hissetmeleriydi. Sosyal Demokrat-olmayan bu tanıkların *İskra*'ya verdikleri destek ayrıca, ders kitabı yorumu destekçileri arasında, *İskra*'nın ekonomizme karşı kampanyasının fiiliyatta temelsiz kinik veya histerik bir cadı avından başka bir şey olmadığı şeklindeki yaygın kanaat bakımından da zorluklar yaratıyor.[9]

İlk tanığımız, daha önce tanıştığımız liberal devrimci Pavel Miliukov'dur. Miliukov'un, ekonomist tutumların kaynakları hakkında kendi fikirleri vardı, ancak varlıkları konusunda hiç şüphesi yoktu:

> 1896 ve 1897 grevleri, genç nesil devrimcileri sosyalizmin gelişiminin kendi başına gerçekleşeceği konusunda kesinlikle ikna etmişti... Sosyalist propagandanın ve ajitasyonun tek olmasa bile ana nesnesi, çalışanların grevleri –daha iyi ücret için mücadeleleri– olmasıydı. Genç reformcular, yeni hareketin kendiliğindenliğinin en iyi kanıtı ve nihai başarısının göstergesi olarak, onun barışçıl özelliğini vurgulamak için çok itina gösterdiler...
>
> Hareketin bu aşaması uzun sürmedi ve eski Marksistler [Emeğin Kurtuluşu grubu] onun cazibesini elden çıkaran ilk kişilerdi... Ortodoks Marksistlerin yeni bir yayın organı (*Kıvılcım*) oluşturuldu ve genç kuşağın tecrübesiz "ekonomizmine" galip geldi.[10]

Konuya, neo-popülist [yeni-halkçı], Sosyalist-Devrimci-yanlısı bakış açısıyla bakan ise, (Londra'da yayınlanan) devrimci siyasal göçmen gazetesi *Nakanune*'nin editörü E. Lazarev idi. Lazarev'in tanık ifadesi açıklayıcı, çünkü Sosyal-Demokratik saflarda çıkan anlaşmazlığın 1900 yılında Plehanov'un (aşağıda tartışılan) *Vademecum*'da yayınlanarak açığa çıkmasından önce dile getirilmişti. Lazarev 1899 yılının sonlarında şöyle yazmaktadır:

---

9. Örneğin, Keep 1963.

10. *Kıvılcım* = *İskra*. 1903-4 yıllarında yazılmış olan Miliukov'un tanıklığı, *NY?*'nin açık etkisini göstermektedir, ancak onun değerlendirmesi hâlâ ekonomizmin varoluşunun bağımsız bir doğrulaması olarak görülmelidir. Miliukov 1962, s. 353-4.

> Sınıf mücadelesi öğretisinin çelişkileri özellikle günümüzdeki Rusya'da keskin şekilde ortaya çıkmaktadır. Çoğu Rus Marksisti, birçok Batılı-Avrupalı Marksistle aynı öğretiyi temel alarak [fakat] aykırı şekilde, Rusya'da sadece sendikal mücadeleyi ve işçi grev mücadelesini kabul ederken, Çarlık suiistimallerine karşı politik, devrimci mücadeleye olumsuz bir tutum takınmaktadırlar.
> Rusya'da... "sınıf mücadelesi" temelinde, amaca yönelik işçi [tarafından hissedilmesi gereken] bir vatandaşın ve bir insanın öfkesini bastırmaya çalışan Marksistler var. [Bu Rus Marksistleri] siyasal despotizme karşı daha özgür siyasal formlar, temsilci kurumlar, sivil özgürlük için verilen mücadelenin proletarya ile hiçbir ilgisi olmadığını, hepsinin burjuvazinin bir aile içi kavgası olduğunu ilan ettiler.[11]

Lazarev, bu türden Rus Marksistlerine karşı olmasına rağmen, Plehanov'un *Raboçeye delo*'ya karşı kardeş savaşı ilanındaki kibrine ve hoşgörüsüzlüğüne şiddetle itiraz etmekteydi. Lazarev Sosyal Demokrasideki ayrılığın sorumluluğunu açık şekilde Plehanov'un diktatörlük eğilimlerine yüklüyordu.

> Karşılıklı broşürlerin ardından, farklı İsviçre şehirlerinde *Vademecum*'a karşı çıkanlar ile ondan yana olanlar arasında birbirinin konuşmasını kesmeler başladı. Dün kendilerini yoldaşlar olarak gören birçok insan arasında karşılıklı bir nefret ortaya çıkmış ve kabarmıştı –muhtemelen savaşan tarafların Rus otokrasisine, kadim düşmanlara ve proletaryanın sömürücülerine beslemedikleri ölçüde kızgın ve aktif bir nefret.
> Yine de, Lazarev, Kuskova ve Prokopoviç'in "sosyalistlerin işçi kitlesiyle sosyalizm hakkında konuşmamaları" gerekçesinde absürt bir şey olduğunu kabul ediyordu.[12]

Nakanune'de bir yıl sonra yazan ise Sosyalist Devrimciler'in geleceği parlak genç lideri Viktor Çernov idi. Çernov, Sosyal Demokrasinin bahar olaylarında işçiler tarafından sergilenen devrimci enerjiyi öngöremediğini savunan *Raboçeye delo*'nun argümanını özellikle çürütmekteydi.

> *Raboçeye delo*'ya göre, büyük merkezlerin işçileri "[bahar olayları sırasında] kuşkusuz tek bir Sosyal Demokratın, *genelinde tek bir devrimcinin* bile onlardan ummadığı bir siyasal anlam ve siyasal yetenek sergilediler" (vurgu bize ait). Maalesef *Raboçeye delo* bakımından bu son iddia, tama-

11. Alındığı yer: *Nakanune*, 11. sayı, muhtemelen Aralık 1899, aynı yazarın Nisan 1900 tarihli 15. sayıda da belirttiği şekilde. Lazarev'in Rus ekonomistleri ile Batı Avrupa Marksistleri arasında gördüğü karşıtlığa dikkat edin.
12. *Nakanune*, Sayı 17-18 (Haziran 1900), s. 208 (üç makaleden üçüncüsü). Lenin, *NY?*'de bu makaleleri ima eder; bkz. Lenin 1958-65, 6, s. 140.

men yanlıştır. Örneğin, o yılın *Ocak* ayında [1901, işçi gösterilerinden önce] *Raboçeye znamya* ve *Sotsialist* grupları, "Rusya Sosyal-Demokrat Partisi"nin Petersburg Komitesine karşı, kesinlikle "onların işçi sınıfının politik kendi farkındalığına olan inanç eksikliği" nedeniyle olan muhalefeti teşvik ettiler.

Bu gruplar, bu eğilime "karşı ağırlık olarak" birleşmeyi gerekli buldular, aynı zamanda da her şeyden çok "siyasal özgürlük için mücadele zorunluluğunu" kesinlikle vurguladılar. "Rusya'daki işçi sınıfının yalnızca *ekonomik değil siyasal çıkarlarını* da anladığı bir noktaya kadar olgunlaştığına ve *yakın gelecekte* de her ikisi için mücadeleye başlayabileceği noktasına kadar güçlendiğine inanıyoruz." Hatta daha da önceden, *önceki* yılın *Aralık* ayında yapılan bir açıklamada, benzer şekilde "işçi sınıfının yakın gelecekte siyasal haklarına yönelik mücadeleyi *açıkça* başlatmaya hazır" olduğunu ilan ettiler. *Nakanune*, onları tutkuyla selamlarken, kendi zamanında *Raboçeye delo* bu bildirileri sessizce geçiştirmekteydi.[13]

Çernov, devrimci eğilimlerdeki parti örgütlerinin hepsinin, hareketi yönetme görevinde yeterli olmadığı konusunda *Raboçeye delo*'yla (ve tabiî ki *İskra*'yla da) hemfikirdi. Bu tespiti yaparken *Raboçeye delo* Sosyal Demokrat komitelerin yerel devrimci örgütlerin en güçlüsü olduğunu belirtmişti. Çernov, bu noktada *Raboçeye delo*'dan daha da ileri gitmenin gerekli olduğuna inanıyordu: Mevcut durumda, Sosyal Demokratlar, gerçekten işleyen tek yerel devrimci örgütlerdi –diğerlerinin tamamı yalnızca *gelişimlerinin ilk hallerindeydiler*.[14] Sosyalist Devrimciler'in bir lideri tarafından yapılan bu tespit önemli bir kabullenmedir.

Nihai tanığımız L. Nadyejdin, Sosyal Demokrasiye son dönemde geçmişti, ancak yine de terörizm gibi konularda Sosyalist-Devrimci konuma eğilimliydi. Bölüm Altı'da Nadyejdin'e daha ayrıntılı olarak baktığımızda göreceğimiz üzere, hiçbir şekilde bir *İskra* taraftarı değildi. *Raboçeye delo* editörlerinin çoğundan daha yeni bir siyasal göçmen olan Nadyejdin, Rusya'nın "devrimciliğin yeniden doğu-

13. *Nakanune*, Sayı 33 (Eylül 1901), s. 400 (Çernov, Boris Olenin takma adıyla yazıyor). *Raboçeye znamya* [*İşçi Bayrağı*] St. Petersburg'da kısa ömürlü Sosyal-Demokrat bir grubun gazetesiydi (bkz. Bölüm Altı'da sunulan Savinkov'un Petersburg'un durumuna ilişkin görüşü). Çernov, *Raboçeye delo*'nun cümlelerini şuradan aktarıyor: "Tarihsel Dönüm Noktası" (*Raboçeye delo*, 1901). Resmî bir Sosyal-Demokrat parti örgütünün devrimci olmayan tutumlarla suçlanması gerçeğine yapılan küçültücü vurguya dikkat edin. Çernov'un yorumları da, bahar olaylarının Rusya Sosyal Demokrasisini tümüyle hazırlıksız yakalaması konusunda *Raboçeye delo* ile hemfikir olmaya yatkın modern akademisyenlere bir meydan okumadır.

14. *Nakanune*, Sayı 33 (Eylül 1901), s. 399-401. Zasuliç bu yorumu Alman okurlarının dikkatine sundu: Zasuliç 1983 [1902].

şu" (1901'de yayınladığı siyasal broşürünün başlığı) sürecinden geçtiğine inanıyordu. Nadyejdin, 1901 baharındaki olaylardan bir veya iki yıl sonra Sosyal-Demokrat çevrelerde daha politik bir bakış açısına doğru değişim gözlemesine rağmen, yine de ekonomizmin hâlâ ortalıkta olduğunu ısrarla vurgulamaktaydı. Bu nedenle, onu hırpalamak, Rus Sosyal Demokrasisinin öncelikli göreviydi. Bu konudaki öfke patlamaları yararlı, çünkü ekonomizm savunmasında yapılabilecek tüm hafifletici nedenleri sıralıyor:

> Devrimci düşüncede ekonomist eğilimi temsil eden insanlar karşısında elimizden geleni yapmalıyız. İşçi hareketinin gelişmesinin ilk aşamalarında yaptıkları faydalı katkıyı kabul etmeliyiz ve bu dünya görüşünün, devrimci düşünceyi [*Narodnaya volya*'nın aşırılığından uzaklaştırarak] tamamen zıt kutba fırlattığında, hangi noktaya dek gerçekte Rus tarihinin bir hatası olduğunu kavramalıyız. Bu tür bir faaliyete, birkaç yıl önce Rusya'daki işçi hareketinin embriyonik doğasının hangi noktaya dek yol açtığını da kavramalıyız. Nihayet, belirli bir işte uzmanlaşmaya zorlanan ve bunu da en önemli amaç görerek bitiren tüm insanların ortak zafiyetini de kavramalıyız.
>
> Bütün bunları hesaba katmalıyız. Yine de dar ekonomizm ve bugünkü vücut bulmuş haline, yani Bernsteinizm'e karşı hoşgörülü bir tutumumuz olamaz. Hükümet baskısının darbelerini savuşturmak, devrimci mücadelenin olduğu yerlerde özenle beslenen Bernsteinizm'in propagandasından bin kat daha kolaydır! Hükümet tarafından sallanan kamçı, hiçbir şeyi uzun süre yok etmez –aksine, direniş çağrısı yapmış olur. Ekonomik mücadeleye dair Bernsteinist propaganda, devrimcileri bataklık çamuruna sürükler ve bu çamur insanları içine çeker.[15]

Nadyejdin'in görüşüne göre, ruh halinde daha siyasal bir bakış açısına kayma, kararlı bir politika yanlısı ve ekonomizm karşıtı kampanyaya olan ihtiyacı ortadan kaldırmıyordu. Yeni ruh hali, "siyasal özgürlük mücadelesi" gibi sloganların artan popülaritesi –işte bunlar kendi başlarına, siyasal mücadelenin *nasıl* yürütüleceği konusunda somut bir fikir vermiyorlardı. Nadyejdin'e göre hem yeni siyasal ruh hali hem de somutlaşma eksikliği, sözcülerini *Raboçeye delo*'da bulmaktaydı. Çarlık konusunda topyekûn savaş verilmesinden, küçük tavizlere umut beslemeye dek uzanan şekilde, "tek bir sayıda, siyasete yönelik tutumların tam bir kaleydoskopunu bulabilirsiniz." *Raboçeye delo*'nun şu veya bu yola kendisini kaptır-

15. *Rusya'da Devrimciliğin Yeniden Doğuşu*, Nadyejdin 1903 [1901], s. 22-3. Lenin'in *NY?*'deki bataklık metaforu kullanımıyla karşılaştırın; bkz. Lenin 1958-65, 6, s. 9-10.

mış eğilimi sayesinde, sayfalarından kesin bir mesaj ortaya çıkmıyordu.[16] Günün görevi "ekonomist safsatacılık" karşısında daha da sertçe itiraz etmek ve siyasal mücadelenin önemi ve gerekliliğini açık şekilde hissetmek olduğunda, buna hoşgörü gösterilemezdi.[17]

Bu tanıklar, *Raboçeye delo*'nun ekonomizmin Rus Sosyal Demokrasisindeki etkisini en aza indirgemek için mutlaka yanlış yaptığını kanıtlamaz. Alıntı yaptığım tüm yazarlar, *İskra*'nın yaptığına benzer şekilde, onları Çarlığa karşı devrim lehine ekonomist tehdidi abartmaya yönlendiren bir önyargıya sahiptiler. Bununla birlikte, bu tanıklar durumun giderek daha devrimci hale gelmesiyle birlikte, *Raboçeye delo*'nun neden daha fazla dezavantajlı hale geldiğini bize anlatmış oluyorlar.

ERKEN ÇATIŞMALAR

İki grup Rus Erfurtçunun neden birbirlerinin sinirlerini bozduğunu açıklayan görüş ve tutumlardaki arka plan farklılıklarına baktık. Boşanmanın eşiğindeki evli bir çift gibi, *Raboçeye delo* ve Emeğin Kurtuluşu grubu, 1898-9 yıllarında en ufak olayı alarak ürkütücü bir argüman haline getirme kabiliyetine sahiptiler.

Raboçeye delo'nun ilk yayın yılı 1899 idi. Dergi Erfurtçu sempatisini daha açık dile getiremezdi. *Raboçeye delo*'nun ilk sayısında, Lenin'in *Rus Sosyal Demokratları'nın Görevleri* yazısına dair son derece hevesli bir değerlendirme vardı. *Görevler*'in ismi henüz bilinmeyen yazarına, Rusya'daki Sosyal-Demokrat hareketin olağanüstü bir temsilcisi denilmekteydi ve *Raboçeye delo*, broşürün görüşleri ile tam dayanışmayı ilan etmişti.[18] *Raboçeye delo* ayrıca *Credo*'ya karşı gerçekleştirilen haçlı seferine katılmıştı. Lenin'in "Rus Sosyal Demokratlarının bir Protestosu"nu hem gazetede hem de ayrı bir broşür olarak yayınladı ve daha sonra bunu "*Credo*'nun tüm teorik temelsizliğinin ve pratik zeminsizliğinin, Rus hayatının koşullarıyla çelişkisinin zekice sergilenmesi" olarak övdü.[19] Nihayet, *Raboçeye delo*, *Raboçaya mısl* makalelerine yönelik sert bir eleştiri yayınladı.[20]

16. Nadyejdin 1901a, s. 102-6.
17. Nadyejdin 1903 [1901], s. 34-5.
18. *Raboçeye delo*, Sayı 1 (Nisan 1899), s. 139-42. Erfurtçu bir ortodoksluğun beyanı olarak Lenin'in *Görevler*'inin statüsü hakkında, bkz. Bölüm İki.
19. Kriçevskiy 1900, s. 35. Lenin'in "Bir Protesto" yazısı şurada yer aldı: *Raboçeye delo*, Sayı 4/5 (Eylül/Aralık 1899).
20. Teplov 1899, şurada: *Raboçeye delo*, Sayı 4/5 (Eylül/Aralık 1899). *Raboçeye delo*'nun *Raboçaya mısl* hakkındaki görüşleri Bölüm Dört'te belgelenmektedir.

Böylece, 1899'da Rus Sosyal Demokrasisi, programatik görüşleri açısından ya da hem *Credo* hem de *Raboçaya mısl* başyazılarını reddetmekte birbirlerinden farklı görüşleri olmayan yurtdışındaki iki siyasal göçmen grup –Emeğin Kurtuluşu grubu ve *Raboçeye delo*– tarafından temsil edilmekteydi. Yine de, bir yıl içinde, Akselrod'un geçerken yaptığı bir uyarı, Sosyal-Demokrat saflarında tam ölçekli bir patlamaya yol açtı. Lenin'in *Rus Sosyal Demokratları'nın Görevleri* 1899 yılı başlarında basıldığında, Akselrod'un yazdığı bir giriş vardı ve o yazıda kitabı çok fazla övmekteydi. Ancak Akselrod, yazarın Sosyal Demokrat saflardaki mutabakatı abarttığına inanmaktaydı, çünkü Akselrod Rusya'dan son zamanlarda gelen pek çok genç Sosyal Demokratın ekonomik mücadele konusunda oldukça tek taraflı görüşlere sahip olduğuna inanmaktaydı. Akselrod'un aklında, özellikle Kuskova ve Prokopoviç vardı, fakat onların artık Rus Sosyal Demokrat Birliği'ni kontrol eden genç siyasal göçmenler arasındaki nüfuzlarından da açıkça endişe duyuyordu. Kısa süre sonra *Raboçeye delo*'nun ilk sayısı Lenin'in *Görevler*'i üzerine kendi parıltılı değerlendirmeleriyle çıktı. İnceleme, Akselrod'un "genç siyasal göçmen yoldaşları" hakkındaki sözlerine itiraz ediyor; *Raboçeye delo*'nun, Akselrod'un hangi genç yoldaşları kast ettiğini bilmediğini hatırlatıyordu, çünkü tanıdıkları tüm genç yoldaşlar böyle bir görüşe sahip değildiler. Nitekim, bu genç yoldaşlar (kendileri olarak), kendi görüşleri ile *Görevler*'in yazarının örnek olduğu Rus *praktiki*'sinin en iyi görüşleri arasındaki tam bir örtüşmeyle teşvik olmaktaydılar.[21] (İncelemede Lenin'e yapılan parlak övgüler fayda etmemişti –daha sonra Lenin *NY?*'de çok ciddî şekilde *Raboçeye delo*'yu Akselrod'un aklındaki yoldaşları bilmediğini söylerken yalancılık yapmakla suçladı.[22])

---

21. *Raboçeye delo*, Sayı 1 (Nisan 1899), s. 139-42. Kriçevskiy, bu isimsiz incelemenin yazarıydı. Boris Nikolayevskiy'in aktardığı arşiv mektuplarında, *Raboçeye delo* editörlerinin özel görüşmelerde, örgütlerinin bazı üyelerinin ekonomizme yönelmelerinin bir "mit" olmadığını kabul ettikleri görülmektedir (Nikolayevskiy 1927, s. 20-1).

22. Lenin 1958-65, 6, s. 44. İki taraf arasındaki polemik ping-pong atışları o denli karmaşıktı ki Lenin bile bu noktada biraz karışıklık yaratıyor. Lenin, Akselrod'un 1898 tarihli ve "Rus Sosyal Demokratlarının Günümüzdeki Görevleri ve Taktikleri Sorunu Üzerine" adlı broşüründe yaptığı bir yorum hakkında *Raboçeye delo*'nun inandırıcı olmayacağını söylüyor. Burada gösterildiği gibi, *Raboçeye delo* aslında Akselrod'un başka bir makalesine, yani Lenin'in *Görevler*'ine yazdığı giriş yazısına tepki gösteriyordu. *Raboçeye delo*, Akselrod'un 1898 broşürüyle ilgili eleştirel açık-

Akselrod, karşılık olarak, *Raboçeye delo*'ya, daha genç yoldaşları için endişelenmesi hakkında hakikaten bir gerekçesi olduğunu göstermeye çalıştığı, yirmi iki sayfalık bir açık mektup hazırladı. Taşı gediğine koymak için, Prokopoviç'in (daha sonra *Vademecum*'da yayınlandı) yayınlanmamış bir elyazmasından alıntı yaptı.[23]

Boris Kriçevskiy, Akselrod'un açık mektubuna yanıt üzerinde çalışmaya başlamıştı. Bu arada, *Credo*'ya karşı Lenin tarafından hazırlanan protesto Cenevre'ye ulaştı. *Raboçeye delo* protestoyu yayınladı, *Credo*'yu kınadı ve iyi bir çalışma olarak protestoyu övdü. Bununla birlikte, *Credo*'nun birkaç izole bireyin yanlış görüşleri olduğunu ve büyük bir önem taşımadığını ilave etmekten de kendini alamadı.[24]

Bu açıklama, artı çeşitli karşılıklı rahatsız etmeler, Plehanov'un bir bomba patlatmasına yol açtı. 1900 başlarında, sadece Prokopoviç'in yayınlanmamış broşürünü değil, asla yayınlanması amaçlanmayan çeşitli mektupları da eklediği *"Raboçeye delo' Yayın Kurulu için Vademecum"*u yayınladı. Buradaki düşünce şuydu ki, bu yayın genç yoldaşlara bir rehber olacak ("vademecum", Latince "benimle git", seyahat rehberleri anlamına gelir) ve böylece onlar da ekonomizm tarafından ele geçirildiklerini –ya da zaten geçirilmiş olduklarını– kavrayacaklardı. Plehanov'un girişte sorunları analiz etmesi yararlıdır; fakat genel olarak, broşür Plehanov'u Sosyal-Demokrat bir lider olarak böylesine büyük bir felaket haline getiren, alaycı olduğu kadar tuhaf ve güvenilmez kibirliliğin çarpıcı bir örneği olmuştur. Plehanov, kesinlikle hiç yayınlanmaması düşüncesiyle yazılan samimî özel mektuplarda yer alan dilbilgisi hatalarıyla eğlendiğinde, seviye en düşük noktasına ulaşmaktaydı.[25]

Şaşkınlığa düşen *Raboçeye delo* takımı, "Plehanov'a bir cevap" hazırladı ve bunu daha önceki 'Akselrod'a verilen cevap'a yapıştırınca seksen sayfalık bir broşür ortaya çıktı. Broşürün tamamında kızgın şekilde "Plehanov yoldaş" yerine "Bay Plehanov" (bu kullanımın ne kadar hakaretamiz olduğunu söylemek zordur) diyen Kriçevskiy (*Raboçeye delo* cevabının hazırlayıcısı), Prokopoviç'in bakış açısının, onun ne olduğunu anlar anlamaz Birliğin genç üyelerince reddedil-

lamalar yapmak için başka yerlerde de fırsat bulmuştur. (Bu önemli broşürün özeti, Açıklayıcı Notlar Kısım Bir'de bulunabilir.)

23. Akselrod 1899; Prokopoviç 1900.

24. *Raboçeye delo*, Sayı 4/5 (Eylül/Aralık 1899). Bu yorumlar Pavel Teplov tarafından kaleme alındı (Nikolayevskiy 1927, s. 35).

25. Plehanov 1900.

diğine dikkat çekti. Kriçevskiy, tamamen mesnetsiz olmayan şekilde, eski tüfeklerin saldırganlığını Birlik içindeki örgütsel güçlerini kaybetmelerine bağladı. Lenin'in *Raboçeye delo*'ya karşı yürüttüğü daha sonraki kampanyadan haberdar olan herkes, Kriçevskiy'in broşürünü okurken garipseyecektir ve *Görevler*'in yazarına –hâlâ ismi açığa çıkmayan Lenine– *Raboçeye delo* tarafından neredeyse kusursuz otorite rolü verildiğini ve Plehanov ile arkadaşlarına karşı savaşta silah muamelesi yapıldığını görecektir.[26] Böylece, bir yıllık sürede, her iki tarafın da üzerinde anlaşmaya vardığı bir broşür hakkında yapılan parantez içi bir açıklama, tam anlamıyla bir savaşa ve karşılıklı aforoz etmelere yol açmıştı.

Daha sonra 1900'de Kriçevskiy, *Raboçeye delo* pozisyonu hakkında bir makale kaleme aldı, inanıyorum ki uzlaşmayı ve taktiksel anlaşmazlıklar yerine temel anlaşmaya odaklanmayı istemekteydi. Makale, Kriçevskiy'in Erfurtçu bakış açısını sergiliyor –aslında, seçici bir alıntı yaparak Kriçevskiy'i *İskra*-izm'in öncüsü haline getirebilirim. Makalenin son cümlelerine dikkat edin:

> Yalnızca proletaryanın siyasal eğitimi, özgürlük mücadelesinin başarısını garanti eder ve yalnızca özgürlük, proletaryanın, daha sonraki nihai kurtuluşu için, sosyalizm için mücadelesindeki başarıyı garanti eder. Batı'da olduğu gibi Rusya'nın Sosyal-Demokrat Partisi de, kesintisiz şekilde çalışarak, savaşan proletaryayla gerçek anlamda kaynaşır ve otokrasinin zincirlerini un ufak ederek parçalayacak güçlü çekici de sınıf mücadelesi potasında yaratır.[27]

Kriçevskiy'in "kaynaşma" süreci anlayışı Erfurtçuluğun standart farkındalığın yaygınlaştırılması vizyonudur. Sosyal-Demokrat örgütler, "işçi kitlelerinin amaca yönelik öncüsü (ileri müfrezesi) olarak lider/rehberler ve öğretmenler olarak" davranmalıydı.[28] Bu ileri müfrezelerin görevi, işçi hareketine feraset ve örgütlenme getirmekti. "*Stihiynıy* kitle hareketinden amaca yönelik sınıf hareketine geçişi hızlandırmak" temel görevini kabul etmeyene Sosyal Demokrat denilemezdi.[29] Sosyal Demokrasinin liderlik rolü, işçi hareketi sınırlarında durmazdı. Sonunda, Sosyal Demokratlar ajitasyonlarını, yalnızca ekonomik mücadeleye doğrudan bağlı olmayan veya hemen kazanç sağlamayan politik sorunlara dayana-

26. Kriçevskiy 1900.
27. Kriçevskiy, *Raboçeye delo*, Sayı 7 (Ağustos 1900), s. 22 içinde.
28. Kriçevskiy, *Raboçeye delo*, Sayı 7 (Ağustos 1900), s. 8-10 içinde.
29. Kriçevskiy, *Raboçeye delo*, Sayı 7 (Ağustos 1900), s. 2 içinde.

rak yürütmeliydiler –o sorunlar proletaryayı yalnızca "otokrasiyle mücadelesinde tüm ezilen halkın öncü müfrezesi" olarak sahip olduğu kapasite ölçüsünde ilgilendirirdi.

Kriçevskiy kısa süre sonra meşhur olacak "aşamalar teorisi"ni bu Erfurtcu çerçeve *içinde* geliştirdi. İşçiler, öngörülebilir bir dizi aşamada siyasal sınıf farkındalığına ilerlerdi. İlk ve en aşağı aşama "tamamen ekonomik ajitasyon" idi. Sonraki, acil ekonomik çıkarlara halen güçlü şekilde bağlı siyasal ajitasyondu. Ardından, hâlâ ekonomik çıkarlarla bağlantılı olan, ancak Sosyal-Demokratik platformdaki daha geniş siyasal dayanakların ekonomik mücadele için nasıl gerekli olduğunu göstermeyi amaçlayan siyasal ajitasyon gelirdi. Nihayet ekonomik çıkarlarla değil, fakat daha çok proletaryanın halkın lideri rolüyle bağlantılı siyasal ajitasyon gelirdi. Bu aşamada, siyasal ajitasyon "istisnasız olarak sosyal-politik hayatın tüm sorunlarını kucaklamalıydı", çünkü her şey proletaryanın sınıf çıkarlarını etkilemekteydi. (Siyasal ajitasyonun bu tanımının *İskra*'nın ortaya çıkışından önce yazıldığını unutmayın).

Kriçevskiy, vakit kaybetmeden, işçilerin çoğunun ve hatta çoğunluğunun siyasal ajitasyon ihtiyacını anlamasını beklemeyi savunmadığını vurgulamıştı. Tempo, işçiler arasında farkında olmayan unsurlar tarafından ayarlanmamalıydı. Tam siyasal ajitasyona geçiş, "kitlenin hâlihazırda savaşçıların gelişmiş bir müfrezesini öne çıkardığı" her yerde mümkündü. Bununla birlikte, nihai amaçların oportünist bir susturucusu olarak değil, ortalama bir Rus işçisinin düşük seviyesine adaptasyona izin veren "pedagojik" bir araç olarak, belirli bir kademelilik ya da adım-adım'lık [*postepennost*] çağrısı yapılmaktaydı.[30]

Bunlar kötü şöhretli "aşamalar teorisi"nin ana hatlarıdır. Bu teori işe yarar şekilde ekonomizm veya hatta "ılımlı ekonomizm" olarak da adlandırılamaz. Tüm temel sorular bakımından, Kriçevskiy ve Lenin bir tarafta, *Credo* ve *Raboçaya mısl* makale yazarları ise diğer tarafta duruyordu. Kriçevskiy, işçilerin şu veya bu çıkarları için faaliyete geçene dek Sosyal Demokratların beklemesi gerektiğini savunmamıştı. Sosyalist fikirleri işçi hareketine getirmek için güçlü, aktivist bir Sosyal Demokrasi istemekteydi. Savunduğu şey, bu fikirleri getirmedeki "pedagojik" bir yaklaşımdı. Ve bir anlamda, kimse böyle bir yaklaşımın gerekli olduğunu inkâr edemezdi. İşçi-

30. Kriçevskiy, *Raboçeye delo*, Sayı 7 (Ağustos 1900), s. 18 içinde.

lerin mevcut durumundaki bakış açısını hesaba katmayan ajitasyon başarısız olmaya mahkûmdu.

Kriçevskiy, ateşli haçlı askerlerini ekonomizme karşı soğutmak için aşamalar teorisini kullanmak istemişti. Endişelenmeyin, diye iddia ediyordu, o tehlikeli "ekonomist eğilim" olarak gördükleriniz sadece alt aşamalardaki insanlardır. Gerçek hareketin kendisinde, ekonomist ve politik olmak üzere iki eğilim yoktu, daha ziyade, işçi kurtuluşu için tek güçlü mücadelenin iki *aşaması* vardı. Marx'ın "gerçek hareketin her bir adımı bir düzine programa denk gelir" sözlerini hatırlayın.[31] Fakat Kriçevskiy, tespitini çok ileri götürmüş ve Polyannacılık benzeri bir güvenceyle bitirmişti: Er ya da geç, hiç kimsenin yerel *praktiki*'yi kışkırtmasına veya eleştirmesine gerek kalmadan herkes tam siyasal ajitasyon yolunda ilerleyecekti.

Aşamalar teorisi, her aşamanın değişmez bir sırayla (tabiî ki mümkün olduğunca çabuk) geçilmesini zorunlu kılacak kuralcı taktik tavsiyeler haline geldiğinde, muarızları tarafından hevesle işaret edilen daha fazla zorluklarla karşılaştı. "Pedagoji" konusunda ısrarcı olmak –mesajınızı izleyiciye uyacak şekilde kesip biçmek– kolayca kafa karışıklığı ve hatta sahtekârlık noktasına taşınabilirdi. Bir siyasal parti aynı mesajı herkese sunmalıydı (hem ahlakî hem sağduyulu olarak sunmalıydı). Lenin'in ve diğerlerinin favori benzetmesini kullanırsak, net ve tutarlı bir bayrakla savaşmalıydı. "Aşamalar" teorisi, farklı yerelliklerde ya da hatta aynı yerde olan, ancak farklı "aşamalardaki" işçilerin, esas olarak farklı mesajlar alması gerektiğini ima etmekteydi.[32]

Kriçevskiy, o dönemde (1900) bile yeni bir yerellikteki Sosyal Demokratların "tamamen ekonomik bir ajitasyon" ile başlaması gerektiğini savunuyordu.[33] Bu arada Rusya'daki siyasal hararetin yükselmesi ve Sosyal Demokrasi'nin toplum çapında tek bir mesaja ihtiyacının artması, bu tavsiyeyi katı ve modası geçmiş hale getirmişti. İşçilerin ilgisi artık ilk olarak ekonomik mücadeleyle değil, büyüyen politik heyecanla çekilebilirdi. Bu itiraz, *Raboçeye delo*'yu ertesi yıl Kriçevskiy'in argümanından resmen vazgeçirecek denli inandırıcıydı.[34]

31. Bu tespitin daha önceki bir versiyonu Plehanov'a verilen cevapta bulunabilir (Kriçevskiy 1900, s. 46-8).

32. Aşamalar teorisinin *İskra*'cı bir eleştirisi için bkz. Lyadov 1906, s. 174-88.

33. Kriçevskiy, *Raboçeye delo*, Sayı 7 (Ağustos 1900), s. 13-15 içinde.

34. Kriçevskiy (sonraki bölümde tartışılacağı üzere), Haziran 1901'de aşamalar teorisini kınayan bir karara imza attı.

Raboçeye delo ile Emeğin Kurtuluşu/*İskra* arasındaki son bir ağız dalaşı çok öğreticidir, çünkü uluslararası Sosyal-Demokratik dünyanın artan karşılıklı bağımlılığını sergilemektedir. Karmaşık durum, 1899 yılında bir Rusun (Kriçevskiy), Alman merkezî parti gazetesi *Vorwärts*'a gönderdiği Fransa'daki gidişat üzerine kaleme aldığı bir yazı dizisiyle başladı. 1899 yılı Fransız siyaseti ve özellikle sosyalistler bakımından dramatik bir yıldı, çünkü Fransız sosyalist Alexandre Millerand "burjuva kabinesi"nde bir bakanlık görevi kabul etmişti ve o kabinede "Paris Komünü Kasabı" olarak bilinen General Galliffet de yer alıyordu. Kriçevskiy'in yazı dizisi Martov, Plehanov, Kautsky, Liebknecht, Bebel, Parvus, Luxemburg, Clara Zetkin ve Fransız sosyalist liderleri Jules Guesde ile A.M. Brache'ın katıldığı yıldızlar arası bir anlaşmazlık başlattı. Yalnızca Lenin doğrudan katılmış gibi görünmüyordu.[35]

Anlaşmazlık, Kriçevskiy'in Fransız sosyalizmi tasvirinin nesnelliğiyle ilgiliydi. Guesde ve Paul Lafargue tarafından temsil edilen Fransız sosyalizminin sol kanadına sistematik şekilde iftira ederken Millerand ve Jean Jaurès gibi reformist tipleri mi desteklemekteydi, böylece Alman okurları yanıltmakta mıydı? Veya hakkıyla nesnel miydi? Anlaşmazlık, 1901 yılının sonlarında, *Zarya*'da yazan Martov'un, Kriçevskiy'i "Fransız devrimci sosyalizmin temsilcilerine sürekli olarak pislik atmak"la suçlayarak sorulardaki ilk seçeneği güçlü şekilde sunmasına dek devam etti.[36] Martov polemiklerinde çileden çıkaran kişisel çalımlar atma ustasıydı, bu örnekte şu kelimeleri kullanmıştı: Kriçevskiy, "Alman Sosyal Demokrasisine yakın şekilde büyüyüp gelişen ve her zaman Fransız *possibilism*'inin [= reformizm] Kriçevskiy'leri tarafından kendilerini Almanlara satmakla suçlanan Guesdist'lere saldırıyor".

Vorwärts, Kriçevskiy'in nesnelliğini savunarak karşılık verdi. Bu noktada Kautsky *Vorwärts*'a bir mektup göndererek tartışmaya karıştı; bu, uzlaştırmaya yönelik olma anlamına gelebilirdi, ancak Martov ve *İskra*/*Zarya* lehine bir müdahale olarak karşılandı. Lütfen kaydedin, diyordu Kautsky, Martov *bizzat Kriçevskiy'in* Guidesdist'lerin kendilerini Almanlara satmakla suçladığını söylemiyordu.

---

35. Skandalın değerlendirmeleri için bkz. *Raboçeye delo*, Sayı 11/12, s. 73-80; *Zarya*, Sayı 4 (Ağustos 1902), s. 105-17; Weill 1977, s. 141-57. *Zarya*, temel Alman müdahalelerini yeniden basar; Weill, arşiv mektupları yardımıyla sahne gerisindeki manevraları tasvir eder.

36. *Zarya*, Sayı 2-3 (Aralık 1901), s. 405.

(Kautsky'nin müdahalesi bence asıl noktayı gözden kaçırıyor, çünkü Martov'un açıklaması aşikâr şekilde Kriçevskiy'e karşı kışkırtıcı siyasal ve kişisel bir hakaret anlamını taşımaktaydı.)

Vorwärts, Kautsky'ye bağırıp çağırmaya başladı ve Kautsky de, *Vorwärts* tarafından yine reddedilen başka bir uzlaştırıcı mektupla yanıt verdi. Ardından Fransız sosyalistleri, Guesdist A.M. Brache *Le Socialiste*'de bir makaleyle tartışmaya katıldılar, Kriçevskiy'e saldırdılar ve Kautsky'nin Martov'un tarafını tuttuğunu iddia ettiler. Martov, suçlamalarıyla ilgili uzunca kanıtlarını sıraladı, ancak *Vorwärts* Alman okurları bu tür ayrıntıların ilgilendirmediği gerekçesiyle belgelerin tamamını çıkartmadıkça bunu basmayı reddetti. Martov ve yardımcısı Fyodor Dan, bunları Bebel'e teslim eden Rosa Luxemburg'u ziyaret ettiler. Luxemburg, bu özel konuyla ilgili olarak Kriçevskiy'e karşıydı, ancak Plehanov ve şürekâsının polemik yöntemlerini reddettiğini de açığa kavuşturdu.

Bu arada bir Alman parti mensubu, anlaşmazlığın ayrıntılarına çok fazla ilgi göstermişti. *Aus der Weltpolitik*'in Münih baskısında Parvus uzun bir analiz yazdı: "Millerand ve *Vorwärts*: Oportünizm Psikolojisinin bir Karakterizasyonu". Burada, Kriçevskiy makalelerindeki ödün veren cümleleri arayarak, Martov'un gerekçesini açıklıyordu. Parvus'un amacı, Alman Partisi'nde oportünist bir *Vorwärts* ile daha radikal bir eyalet basını arasındaki giderek artan bir bölünmeye işaret etmekti. Parvus, ölümünün hemen öncesinde Wilhelm Liebknecht'in Kriçevskiy röportajından memnun kalmamış olduğunu da iddia etti.[37]

Vorwärts nihayet Şubat 1902'de Martov'un mektubunun kısaltılmış halini bastı ve Kriçevskiy'e çok ayrıntılı bir itiraz için fırsat verdi. Böylece Kriçevskiy, Alman basınında son sözü söylemişti. Ağustos 1902'de *Zarya*'nın son sayısı ise Martov'a nihai sözlerini Rusça söylemesine fırsat yarattı.

Sahne arkasında, Rusların anlaşmazlıklarında umutsuzca nüfuzlu yoldaşları etkilemeye çalıştıklarını görüyoruz. Kriçevskiy, Kautsky'ye "Rus devrimci literatüründe şimdiye dek bilinmeyen bir 'polemik' yöntemi ve üslubu, diğer parti tarafından örgütüme ve şahsıma karşı yönelttiği bir polemik" diye yazmaktadır.[38] Plehanov Guesde'ye, Kriçevskiy'i önyargısından ötürü suçlayan açık

37. Parvus'un yazdığı makale şurada yayınlandı: *Zarya*, Sayı 4 (Ağustos 1902), s. 105-17.
38. Weill 1977, s. 149.

bir mektup yayınlaması isteğini yazmaktadır. "Bu, hem Fransız İşçi Partisinin hem de partimizin menfaati içindir. Bizler *écraser l'infame* [alçakları ezmek] için bir fırsat yakalamalıyız. Bu yüzden, arkadaşım bize yardım edin, vurun ve güçlü şekilde vurun. "(Guesde mektup yazmadı, ancak daha önce belirtildiği gibi Fransız sosyalistleri tartışmaya müdahil oldular.)

İki grup arasındaki muazzam kişisel ve siyasal öfkenin belgelendirilmesinin yanı sıra, bu dönem çeşitli şekillerde yorumlanabilir. Ruslar bakımından –Lenin'in *NY?*'nin ilk bölümünde vurguladığı gibi– anlaşmazlıklar temel devrimci/oportünist bölünmenin giderek uluslararası hale gelmesini sergilemekteydi. Fransa'da Guesde karşısında Millerand, Almanya'da Parvus karşısında *Vorwärts*, Rusya'da Martov karşısında Kriçevskiy –her durumda temelde aynı fay hatları değiller miydi ve katılımcılar da bunu fark ederek kendilerine en yakın yabancı yoldaşlarla doğal olarak taraf olmamışlar mıydı? Bir bakıma, Kriçevskiy, diktatörce ve hoşgörüsüz *İskra* hizbi ile aynı derecede hoşgörüsüz Guesde partisini kıyasladığında bu tespitle hemfikirdi: Bu iki hizip de hayatî bakımdan zorunlu sosyalist birlik önünde gerçekten engel oluşturmaktaydılar.[39]

Başka bir görüş, *Vorwärts* tarafından ileri sürüldü ve o da bütün olup biteni akıl almaz şekilde hizipçi olan Rusların, özellikle de SPD merkezî parti yayın organını sistematik önyargıya sahip olmakla suçlayarak kendilerini uluslararası arenada güvenilmez kılmaya hevesli olanların bir ağız dalaşı olarak ciddiye almadı. *Vorwärts* Rus grupları arasında tercih yapabildiği ölçüde, skandal sözler sarf eden *İskra*-cılardan özellikle hoşlanmıyordu.

BİRLİKTE BÖLÜCÜ BİR GİRİŞİM

Şimdi *NY?*'nin yakın geri planını oluşturan 1901 olaylarına ulaşmış bulunuyoruz. 1900'lerin sonunda *İskra*'nın ortaya çıkışı, aşikâr şekilde iki hizip arasındaki tartışmanın doğasını değiştirdi. Bundan daha da önemlisi, Şubat/Mart 1901'de işçilerin öğrenci protestolarını desteklemek için sokaklara çıktığı "bahar olayları"ydı. Bu olaylar yaygın şekilde hem Rus işçi hareketi hem de Çarlığa karşı kurtuluş hareketi için yeni bir aşamanın işareti olarak yorumlanmaktaydı.

---

39. Kriçevskiy 1901, şurada: *Raboçeye delo*, Sayı 10 (Eylül 1901) (yani, Martov'un ilk saldırısından önce). Kriçevskiy'in yorumu, Guesdist'lere gerçekten de karşı olduğunu gösteriyor gibi görünüyor.

Başından beri *İskra*, kendisini kısmen *Raboçeye delo*'ya muhalefet olarak tanımlamıştı. Yeni yayını ilan etmek için 1900 yılında yayınlanan açıklamada, editörler, *Raboçeye delo*'nun *Credo* ve *Raboçaya mısl*'i Rus işçi hareketindeki yoldan çıkmış ve yanıltıcı bir gerçek eğilim olmasını önemsememekle son derece yanlış yaptığını iddia ettiler.[40] Yeni gazetenin ilk sayısında, kısa bir notta, *İskra*'nın *Raboçeye delo*'ya karşı Emeğin Kurtuluşu'nun yanında durma niyeti ilan edildi. *İskra*, "*Raboçeye delo*'nun birçok yayın çıkarma ve dağıtımını organize etme konusundaki çalışmalarıyla yaptığı katkıyı" inkâr etmiyordu. Bununla birlikte, *Raboçeye delo*, bazı ekonomist ifadelerdeki aşırıcılığa sessiz kalarak ve onlarla açık mücadele etmekten kaçınarak oldukça yanlış bir taktik savunmaktaydı. *İskra* "düşüncenin kararsızlığına" karşı mücadelesinde Plehanov'la aynı saftaydı.[41] Her iki açıklama da Lenin tarafından kaleme alınmıştı. Plehanov ise, *Raboçeye delo*'ya yapılan tek iltifattan bile rahatsız olmuş ve onu kaldırmaya çalışmıştı.

Raboçeye delo konusundaki en kapsamlı saldırı, kardeş gazete *Zarya*'nın (Nisan 1901) ilk sayısında, 1899'da yayınlanan *Raboçeye delo* programı üzerine David Ryazanov'un uzun bir makalesiyle geldi. Bu, Ryazanov'un birinci sınıf kılı kırk yaran yeteneklerine layık bir projeydi: *Raboçeye delo* programı birkaç sayfadan fazla değildir, Ryazanov'un makalesi küçük puntolu on sekiz sayfadır. Amaç, *Raboçeye delo*'nun "eklektik" olduğunu göstermekti. Analizin lezzeti, Ryazanov'un saldırısındaki "sadece o değil... fakat bir de şu" ifadeleriyle anlatılabilir.

Raboçeye delo programında şunlar söyleniyordu:

> (Rus Sosyal Demokrasisinin) faaliyeti sadece şu koşullarda etkili olabilir: Birincisi, *sadece* bilimsel sosyalizmin genel ilkeleri tarafından *değil, fakat aynı zamanda* Rusya'daki sosyal sınıflar arasındaki somut ilişkiler ve Rus işçisinin gelişiminin belli bir aşamasındaki temel ihtiyaçları tarafından yönlendirilmelidir ve ikincisi, yerel koşulların çeşitliliğini ve işçi sınıfının farklı katmanlarının gelişim düzeyini hesaba katmalıdır.[42]

İlk bakışta, siz ya da ben bunun hafif sıkıcı basmakalıp bir metin olduğunu düşünebiliriz. İkinci bakışta ise, ikinci şartın aşamalar teorisini savunduğunu görebiliriz. Fakat Ryazanov, "sadece değil,

40. Bu açıklama Lenin tarafından kaleme alındı; bkz., Lenin 1958-65, 4, s. 356.
41. Lenin 1958-65, 4, s. 384-5.
42. *Zarya*, Sayı 1 (Nisan 1901), s. 119. Vurgular eklendi.

fakat aynı zamanda" ifadesinin masumiyetten uzak olduğunu göstermek için bütün silahlarını birinci şart üzerine çevirmekteydi.

İlk olarak, bilimsel sosyalizmin bütün gayesi, kesinlikle "sınıflar arasındaki somut ilişkiler" tarafından yönlendirilmiş olmak iddiasında yer almaz mıydı? *Raboçeye delo*, özellikle Rusya koşullarını kastediyorsa, neden onu kontrast biçiminde ifade ediyordu? Ryazanov bir gerekçe sunmaktaydı. Halkçılar (narodnikler), uzun süredir Sosyal Demokratları (özellikle Emeğin Kurtuluşu grubunu) soyut Marksist ilkeleri Rus topraklarına sorgulamaksızın aktarmakla suçlardı ve o günlerde Sosyal-Demokrat *praktiki* de Emeğin Kurtuluş grubu programının "doktrinerliğinden" şikâyetçiydi. *Raboçeye delo*, aslında "*biz* (ismini verebileceğimiz başkalarından farklı olarak), Rus koşullarını dikkate almak istiyoruz" diyerek bu tür suçlamalardan kaçınmayı umuyordu. Ancak bu da, ancak Rusya koşullarını hesaba katmak *istemeyen* bir Sosyal-Demokrat grup olsaydı mantıklı olurdu. *Raboçeye delo* böyle bir grubun var olduğunu mu ima etmiş oluyordu?[43]

Bu tür bir saldırı, sadece daha eski polemiklerin devamı olan "eski tas eski hamam" bir şeydi. *Raboçeye delo*'nun kendisi hâlâ ekonomizm ile suçlanmıyordu, yalnızca ona karşı savaşma ihtiyacını anlamadığı için suçlanıyordu. Bu polemik bağlamı, 1901'deki "bahar olayları"nda sergilenen işçi militanlığı kanıtıyla keskin şekilde değiştirildi. Her iki hizip de bu olaylar hakkında oldukça hevesliydi. *İskra* olup bitenlerin kendi duruşunu haklı kıldığını iddia etti. Martov, Mayıs 1901'de şöyle yazmaktaydı:

> Fırtınalı ayın siyasal gösterilerine işçilerin aktif katılımı, bu gösterilere tamamen özel önem veriyor ve Rus tarihinde yeni bir çağ açıyor. ...
> Biz, proletaryanın devrimci politik mücadelesinin savunucuları olarak şunu kutlayabiliriz: Rus proletaryası, yakın görüşlü arkadaşlarına, savunduğumuz bakış açısının doğruluğunu kanıtlamıştır. Sosyal Demokratik lider/rehberlerini görmezden gelerek proletarya, toplumun radikal kesiminin hükümetle ciddî şekilde boy ölçüşmeye hazır olduğunu görünce kendisini savaşa katmıştır.[44]

---

43. *Zarya*, Sayı 1 (Nisan 1901), s. 119-20 (aşamalar teorisi üzerine bir yorum için bu makalenin 122. sayfasını inceleyin). Son gülen *Raboçeye delo* olmuş olabilir, çünkü Ryazanov daha sonra bir kitabının tamamını *İskra*'nın kendi parti programı taslağının ağır biçimde eleştirisine ayıracaktı.

44. *İskra*, Sayı 3 (Nisan 1901), "Fırtınalı Ay" başlıklı başyazı. Makale, Kiev ve Harkov'daki Sosyal Demokratların proleter protestonun yönlendirilmesinde bir miktar rol oynadıklarını belirtmekteydi.

İskra'nın olumlu tepkisi *Raboçeye delo*'nun heyecanı karşısında soluk kalmıştı. Kriçevskiy ve ekibi, bu olayların Ocak 1905'teki Kanlı Pazar'da hakikaten olduğu haliyle, açık devrimin başlangıcının işareti olarak tarihe geçeceğini düşünüyordu. Nisan ayında "Tarihsel Dönüm Noktası" başlıklı özel bir bildiri yayınladılar ve olayların ülkeyi "bir doğal gücün [*stihiya*] durdurulamayacak kuvveti ile dönüştürdüğünü" ilan ettiler. Sosyal-Demokrat komiteler hazırlıksız yakalanmışlardı ve "niteliksel olarak dönüşmüş" ve eyleme geçmeyi çok arzu eden işçilerin hızına yetişmek zorunda kalmışlardı. Hiç şüphesiz, proleter kitleler tam olarak amaca yönelik değildi, ancak devrimci hisleri politik olgunluklarının en önemli göstergesiydi. Bu nedenle, Sosyal Demokratlar, Liebknecht'in şu tavsiyesini takip ederek taktiklerini *kökten değiştirmeliydiler* (bu kelimeler orijinal metinde vurgulanıyordu): "24 saat içinde koşullar değişirse, o zaman biz de taktiklerimizi yirmi dört saat içinde değiştirmeliyiz". Özel olarak da, Sosyal Demokratlar, terör meselesini yeniden düşünmeliydiler, çünkü "Çarlık hükümetinin *beyaz terörü*, bir doğa kanununun durdurulamaz kuvveti ile yine devrimcilerin *kızıl terörü* için zemin yaratacaktır". Gücü güçle karşılamaya, kana kan ile cevap vermeye hazır olmalıyız.

Somut anlamda, *Raboçeye delo* bildirisi, yerel komiteleri daha fazla sokak gösterileri organize etmeye, toplumun tüm devrim odaklı kesimlerini aktif şekilde desteklemeye davet etmeye ve gelmekte olan 1 Mayıs gösterilerini devrim için bir işaret haline getirmeye çağırmaktaydı. Bildiri, şu çınlayan kelimelerle sona eriyordu:

> Şimdiki zamanda, sadece tek şey mantıklı: Cesaret!
> Şunu unutmayalım ki, devrim, uzaktan bakarak kendi kaçınılmaz yürüyüşünü tanımayanları fırlatıp atacaktır. Karşılaşmaya gidin yoldaşlar ve onun adımlarını sizler hızlandıracaksınız!
> Bu yeni bir şeydir ve –ilk kez– despotizmin kalesinde kitle fırtınasıdır. Fırtına olarak esmek için sımsıkı saflarda bir araya gelin!
> *Bizim* Bastille'miz henüz yok edilmedi, ancak onun fırtınası çoktan başladı. Kendinizi bu fırtınanın saflarında ön sıralara yerleştirmek için acele edin![45]

Seçilmiş cümleleri bu bildiriden alıp bunları 1905'te Lenin'in ve diğerlerinin heyecanlı söylemi olarak geçiştirebilirim. Ne yazık ki, hâlâ yıl 1901 idi. *Raboçeye delo* devrime çağırdı ve kimse gelmedi.

45. *Raboçeye delo*, 1901. "Kana kan" ifadesi daha önceki bir Listok "*Raboçeye delo*" sayısında bulunabilir.

İskra'nın soğuk tepkisi şöyleydi: Taktiklerini bir anın uyarısıyla değiştirebilirsin, fakat *biz* her zaman şunu söyledik ki Sosyal Demokrat örgütlerin güçlendirilmesi ve onların politik yönelimi bizim ilk görevimizdir. Hâlâ pek az örgütlü bir hareketten çok şey istiyorsunuz. Gerekli olan, terör konusunda histerik çığlıklar değil, ancak "aşırı ihtiyatlılık"tır. Ve örgütsüzlüğümüzden sorumlu olan da sizlerin saldırmayı reddettiğiniz ekonomist akımlar değil midir? Gerçekten tarihsel bir dönüm noktasındayız –hiçbir katı ilkesi olmayan insanların 180 derecelik dönüşü.[46]

Viktor Çernov, bir nevi şaşkınlıkla, bahar olaylarının Sosyal Demokrasinin ılımlı, eklektik, yarı-yarıya unsurları –*Raboçeye delo*'yu yuva yapmış unsurları– üzerinde soğuk duş etkisi yarattığını kaydetmişti. Yaşlı "merkez", başından beri Sosyal Demokrasinin aşırı Solu'na bağlanmış, *İskra* ve *Zarya*'yı geride bırakmıştı. Belki de bu yüzden *İskra*, bu şaşırtıcı evrimi son derece yoldaşça olmayan terimlerle tarif etmişti –histerik sinirler, katı ilkelerin olmayışı ve benzeri– ancak *İskra*'nın saldırısı gerçekleri yanlış sunmamaktaydı.[47]

Raboçeye delo'nun sola doğru beklenmedik yalpalaması, böylece gazetenin oldukça aptalca davranmış gibi görünmesiyle sonuçlandı. Kırılganlığı ise, *İskra* ile ortak bir örgüte katılmaya karar verdiğinde ortaya çıkan sonraki beklenmedik yalpalamasıyla açıklanabilir. Bu karar için *Raboçeye delo*'nun gerekçesinin ne olduğunu bilmiyorum. Belki de bahar olayları daha önceki sürtüşme kaynaklarını ortadan kaldırdığı için, siyasal göçmen tartışmalarının sona erdirilmesi yönünde Rusya'daki kurucularından gelen bir baskı vardı. Bizim için, kan davasının seyircileri için önemli olan, Haziran 1901'de Cenevre'de yapılan ön konferansta her iki tarafın imzaladığı ilkelere ilişkin karardır. Bu karar –kendi çapında önemli bir programatik bildiri– tartışmalı konular üzerine *İskra*'nın tam bir zaferini temsil etmektedir.[48]

Cenevre kararı hem *Raboçeye delo* hem de *İskra* tarafından imzalanmış programatik bir sözleşme olarak tanımlanabilir, ancak *Raboçeye delo* daha sonra bundan geri çekilmeye çalışmıştır. Bunun nasıl olduğunu Lenin, *NY?*'ye yazdığı bir ekte, *İskra*'nın *Raboçeye*

---

46. *İskra*, Sayı 4 (Mayıs 1901), Martov ve Lenin'in makaleleri ("aşırı ihtiyatlılık" sözü Martov'dan alınmıştır).
47. *Nakanune*, Sayı 33 (Eylül 1901), s. 400.
48. Bu kararın metni şurada bulunabilir: Martınov 1901b ve *Kommunistiçeskaya partiya ... v rezolyutsiyah* 1983, s. 37-8.

delo'yla olan 1901 ihtilafı hakkındaki değerlendirmesinde ele alır. Bu değerlendirme, Lenin'in aldığı avukatlık eğitimini de gösteriyor –*NY?*'nin ana metninde *Raboçeye delo*'ya yöneltilen ideolojik polemiklerin çoğundan farklı olarak, serin, sakin ve ikna edici bir kısa bilgilendirmedir. (Lenin'in değerlendirmesinin çevirisini bu bölüme ek olarak koydum.)

Cenevre kararı, aşikâr şekilde *Raboçeye delo*'ya hiçbir kaçamak nokta bırakmamak niyetiyle hazırlanmıştı. İlk paragraf, oportünizme karşı savaşa katılması için *Raboçeye delo*'ya ayrılmıştı:

> Bilimsel sosyalizmin temel ilkelerini ve uluslararası devrimci Sosyal Demokrasi ile dayanışma içinde davranmayı kabul ederek, ekonomizm, Bernsteinizm ve Millerandizm olarak ifade edilen oportünizmi, proletaryanın sınıf hareketine dahil edecek her çabayı reddediyoruz.[49]

Aşamalar teorisi de çeşitli başka formülasyonlarla hedef alınmıştı. İmzacılar, "Sosyal Demokrasi, proletarya, yalnızca salt ekonomik mücadelenin ön aşamalarından geçtikten ve kısmî siyasal talepler için mücadeleden sonra kendi ajitasyon faaliyetinde genel siyasal görevlerini ortaya koyabilir" fikrini reddetmekteydiler. Tersine, otokrasiyi devirme görevinin aciliyeti, tüm örgütsel ve ajitasyon faaliyetinde "bir dakika bile" ihmal edilmemeliydi.

Örgütsel sorunlar hakkındaki karar şu şekildedir:

> Sosyal Demokrasi, proletarya sınıf hareketinin tezahürünün ilkel [elementer] biçimleriyle ilişkili olarak, Sosyal Demokrasinin her zaman ilerlemeye devam eden bir kuvvet olması gerektiğini kabul ederek, tam da bu nedenle bizler, ilkelliği [elementarity] yücelten ve ilkelliğin bu alt biçimlerini sosyalist faaliyet ilkesine dahil ederek anlatan, dar görüşlülüğü yücelten akımları eleştirmeyi hareket bakımından önemli görmekteyiz.[50]

Örgütlenmenin "alt biçimleri", grev fonları ve karşılıklı yardım dernekleri gibi parti-olmayan (ya da daha iyi ifadeyle parti-öncesi) işçi örgütleri iken, parti örgütleri de arzu edilen üst biçimlerdir. *İskra* ayrıca terör taktiğini kınayan bir madde önermişti, ancak sonbahar için planlanan bir birlik kongresinin konuyu değerlendirmesine kadar *Raboçeye delo* çekimser kaldı.

---

49. Martınov 1901b, s. 4.

50. Martınov 1901b, s. 5. "Elementarity [*elementarnost*]" kelimesi için özür dilerim, ama şans eseri kelime yalnızca burada ortaya çıkıyor. Kararda yer alan bu madde, *NY?*'de önemli bir rol oynamakta olan meşhur söz "*stihiynost* önünde boyun eğme [dalkavukluk yapmak]" ifadesinin rüşeym biçimidir.

Lenin, Haziran ayındaki Cenevre konferansını ihtiyat ve iyimserlik karışımıyla değerlendirmiş görünüyor, bu yargıya Akselrod'a Mayıs ayında yazdığı bir mektuptan ötürü ulaşıyoruz, o mektupta Akselrod'dan konferansın toplanmasını hemen kabul etmesini istiyor. Lenin, konferansın oluşumunda önemli bir aracı rol oynayan Ryazanov ile yaptığı görüşmeyi de anlatıyor:

> Birliğin [*Raboçeye delo*'nun üst kuruluşu] bir yakınlaşmasıyla ilgili olarak Ryazanov, ilk başta konferanstan kesinlikle umutlu olmadığını beyan etti... Ancak, Birliğin ortadan kaldırılmasını *conditio sine qua non* [zorunlu şart] olarak görmediğimizi, bilimsel bir dergi (*Zarya*) ve siyasal bir gazetenin (*İskra*) yanı sıra popüler bir derleme veya işçiler için bir dergiyi (*Raboçeye delo*) de kabul etmeye hazır olduğumuzu anladığında, hemen yön değiştirdi ve bu konuda zaten uzun süre önce Kriçevskiy'le konuştuğunu ve bunun anlaşmazlığı doğal bir sonuca ulaştıracağını ve kendisinin de böyle bir projenin hayata geçirilmesine hazır olduğunu beyan etti. Bırakın çalışsın! Belki de bu temelde bir birleşme *ya da federasyon* gerçekleşir –bu da gerçekten ileriye doğru dev bir adım olacaktır.

Yine de, Lenin tedbiri elden bırakmamak konusunda uyarıda bulunuyordu:

> Konferansın [takviminin] hızlandırılması konusundaki arzumuz, onun çabucak yapılmasının kendi örgütlenmemize en kısa sürede başlamayacağımız ve bir kırılma yaşanması durumunda Birlik'e karşı kararlı bir savaşa hazırlanmak için zamanımız olacağı gerçeğiyle açıklanabilir. Ve bu yaz [böyle bir] savaş muhtemelen Rusya'ya kaydırılacaktır.[51]

Neyse ki, Cenevre konferansı sonrasında *Raboçeye delo* tarafında neler olup bittiğini doğrudan bildiren hatıra kanıtı var. Martınov 1900'ün sonlarında Berlin'e göç etmişti. *İskra* ve *Raboçeye delo* arasında karar vermek için zor bir tercihle karşı karşıya kaldı. Bir taraftan ekonomizme itiraz ediyor ve *Raboçeye delo*'nun bu konuda çok ılımlı olduğunu düşünüyordu. Öte yandan, örgütsel sorunlarda

51. Lenin 1958-65, 46, s. 109-12 (25 Mayıs 1901 tarihli mektup). Lenin araştırmacılarının atölyesine bir göz atalım: Bu bölümün değerlendirmesinde, Jonathan Frankel, Lenin'in kasıtlı olarak kötü niyetle hareket ettiğini ve konferansı tamamen başarısızlığa uğratma niyetinde olduğunu anlatıyor. Kanıt olarak, işte bu mektuba atıfta bulunuyor. Alıntı yapılan ilk paragrafı tamamen devre dışı bırakıyor. İkinci paragrafı alıntı yapan Frankel, "bir kırılma yaşanması durumunda" kelimeleri yerine üç nokta koyuyor. Frankel, muhtemelen Lenin'in mektubunu bilinçli olarak tahrif etmemektedir. Lenin aşikâr şekilde kinik bir manipülatördü, umudunu ve onayını ifade eden sözleri sahte olmalıydı. Ve eğer sahte iseler, okura varlıklarının gereksiz bilgisini neden yüklerler? (Frankel 1969, sayfa 51.)

Raboçeye delo'nun yanında yer alıyor ve *İskra*'nın bölücü taktiklerine kızıyordu. *Raboçeye delo* için aşamalar teorisine itiraz eden bir makale yazdı. Bu yazı kabul edildiğinde, *Raboçeye delo*'nun yayın kuruluna katılmaya razı oldu. Hikâyenin geri kalan kısmı kendi sözleriyle anlatılabilir:

> Birlik'e [*Raboçeye delo*'nun üst örgütü] şifa verme ve cesedini canlandırma girişimlerim tam bir başarısızlıkla sonuçlandı. Bu durum, yalnızca *İskra*'cılar ile olan ilişkilerimin şiddetli şekilde kötüye gitmesine yol açtı. Hastane yatağımda yatarken, Cenevre'de *İskra*'cılar ve *Raboçeye delo* halkından oluşan bir konferans toplanmasına dair bir anlaşmaya varıldığını öğrendiğimde isyan ettim ve anlaşmanın gözden geçirilmesini istedim. Benim ısrarım üzerine *Raboçeye delo*, *İskra* ile polemiklere başladı. Dergimizde, benim ve Kriçevskiy'in *İskra* karşıtı iki makalesi yer aldı –bu arada bu iki makale, muhtemelen yalnızca *Raboçeye delo* gibi bir "demokratik" yazı kurulunda mümkün olacak şekilde birbiriyle çatışıyordu.
> İkinci olarak, Zürih, *Raboçeye delo* halkı ve *İskra*'cılar arasındaki konferansta, *Raboçeye delo* halkı, benim ısrarımla, kötü şöhretli "aşamalar teorisi"ni kendi platformlarına almadı, ancak Cenevre anlaşmasına dair yapılan başka düzeltmelerle tatmin oldu. *İskra*'cılar ise tüm düzeltmeleri reddettiler ve bize savaş açtılar –yenilgimizle biten bir savaş. Bize karşı özellikle yıkıcı bir darbe Lenin'in *Ne Yapmalı?* kitabından geldi.[52]

Bu değerlendirmeden öğrendiğimize göre, *Raboçeye delo* için yılın üçüncü yalpalaması, *İskra* ile önerilen birlikten çıkma kararıydı. Peki bu nasıl gerçekleşebilirdi? *Raboçeye delo* yeniden gözden geçirdiğini basitçe ilan etseydi, kendisine karşı her türlü önyargıyı doğrulamış olurdu: eklektik, ilkesiz hareket etmek, 180 derece dönme eğilimi. En iyisi bölünmenin külfetini *İskra* üzerine yüklemekti. Bu da, *İskra* için kesinlikle kabul edilemez talepler sunmak suretiyle başarılabilirdi. Ancak bu bile özenle yapılmalıydı. *Raboçeye delo* uzun süre kendisi ile *İskra* arasında *ilke kaynaklı* bir bölünme olmadığı konusunda ısrar etmişti. Dahası, *Raboçeye delo* kısa süre önce Cenevre kararını imzalamıştı. Dolayısıyla Cenevre kararının şartlarını değiştirmeyi haklı çıkaracak kadar ciddî farklılıklar bulunması gerekiyordu –*İskra*'yı birlik kongresinden çıkmaya kışkırtmak için tasarlanan değişiklikler.

Tahminimce, *Raboçeye delo*'nun yaptığı hesap böyleydi. (Not: Martınov'un, *Raboçeye delo*'nun önerilen birliği baltalamaya tam

52. K. Martınov 1989, s. 528. *İskra* delegasyonu gerçekte önerilen düzeltmelerden birini veya ikisini kabul etmiştir.

olarak niyetli olduğunu teyit etme bilgisine sahip olmasaydık, bu türden spekülasyon yaparken kendimi haklı bulmazdım.) Durum böyleyse, *Raboçeye delo*'nun bir sonraki hamlesinin bazı yönlerini açıklamaya da yardımcı olur. İlk olarak Martınov ve Kriçevskiy, her sayfası öfkeli kavramlarla dolu uzun makalelerinde önce *İskra*'yı acımasızca azarlamışlar ve ardından da göstermelik şekilde iki örgütün birlikte çalışmaması konusunda neden hiçbir gerekçe olmadığını beyan etmişlerdi.[53]

İkincisi, *Raboçeye delo* Cenevre kararı için önerdiği değişikliklerin uyarı işareti anlamına geldiğini pekâlâ biliyordu. Örneğin, daha önce atıf yapılan ilk paragraftaki "sözde ekonomizm" ve "Millerandizm" türündeki muğlâk kelimelerin kaldırılmasını istemişti. Gerekçe neydi? Terimler son derece belirsizdi. Tabiî ki, *Raboçeye delo* düzgün şekilde tanımlanmış ekonomizme karşıydı, ancak kararın diğer kısımları bu konuyu gerçek anlamında kullanmadan yazılmıştı –bu yüzden pek çok kelimeyle "ekonomizmi" kınamaya hiç gerek yoktu. *Raboçeye delo* ayrıca, Çarlık karşıtı devrime öncelik veren uyarıdaki "bir dakika bile" kelimelerinin çıkarılmasını da önermişti. Bu sözler emir vermek gibi görünüyordu.[54] *Raboçeye delo*'nun önerilen değişiklikler için açık gerekçeleri böyle bir şeydi. Ancak, polemik bağlamı göz önüne alındığında –*İskra*'nın uzun süredir *Raboçeye delo*'nun tam da bu konularda zırvaladığına dair şüpheleri– *Raboçeye delo* bu değişikliklerin kabul edilemez olduğunu çok iyi biliyordu.

Eğer *Raboçeye delo* stratejisini doğru okuduysam, o zaman kısa vadede hayranlık uyandıracak şekilde başarılı olmuş demektir. Ekim ayında Zürih'teki birlik kongresine katılan *İskra*'cı delegasyon değişiklikleri reddetmiş ve ardından kongreyi terk etmişti. Zürih kongresi incelemekte olduğumuz mini-tiyatronun ana aktörlerini kısa süreliğine bir araya getirmiştir, böylece genç *İskra*'cı Lyubov Akselrod'un ayrıntılı bir değerlendirmesine sahip olduğumuz için şanslıyız ve onu da burada tekrarlayacağım.[55] Hikâyesine kongrenin hemen öncesindeki *İskra*'cıların ön hazırlık grup toplantısıyla başlıyor. Zürih'e geldikten hemen sonra *İskra*'cılar *Raboçeye delo*'nun

53. Martınov 1901a ve Kriçevskiy 1901 (bu iki makale aşağıda ayrıntılı olarak tartışılmıştır).

54. Martınov 1901b.

55. Bildiğim kadarıyla Lyubov Akselrod'un Pavel Akselrod ile hiçbir ilişkisi bulunmuyor. Değerlendirmesi şurada yer alıyor: Lenin 1926-35, 4, s. 592-4. Sözlerinin tarihleri belli değil, fakat muhtemelen 1920'lerde yazılmıştı.

basında çıkan *İskra* karşıtı makalelerinin farkına varmıştı, bu nedenle grup acilen bir cevap verilmesini kararlaştırdı.

> [Aramızdaki] konuşmalar, başkan olmaksızın ve sekreter olmaksızın, yoldaşça tarzda, formalite olmaksızın gerçekleşti.
> Konu, kongrenin programı ve yaklaşan kongrede devrimci Sosyal Demokratlar olarak bizlerin alması gereken pozisyondu. Lenin, "ekonomistler" ile nihai bir kopuştan yanaydı. "Ekonomistlerin" revizyonizm yoluna girmiş olduklarına güçlü şekilde inanmaktaydı, bu yüzden onlarla birlikte çalışmak ona göre tamamen imkânsız görünmekteydi. *Raboçeye delo*'daki [Sayı 10] başyazılara işaret ederek tavrını savunuyordu. *Raboçeye delo* tarzı oportünizm şimdi teorik bir aydınlanma kazanmıştı ve onunla kararlı bir savaş yürütmek acil bir zorunluluktu.
> Lenin'in tutumu P.B. Akselrod ve V.İ. Zasuliç tarafından paylaşıldı. Georgiy Valentinoviç [Plehanov] karşıt görüşü savundu. O, canlanmakta olan halkçılık (yani Sosyalist Devrimci Partinin esasları) tehdidinin yol açtığı tehlikeye karşı mücadelede böyle bir birliğin zorunluluğuna işaret ederek "ekonomistler" ile birlikten yana tavır aldı.
> Bu görüş, elbette ilkeli olmayan tavizler verilmesini tavsiye etmesine yol açtı. Martov ve ben Plehanov'u destekledik. Bununla birlikte, görüş farklılığı, tartışmalı taraflar arasında rahatsızlığa neden olmadı. Bütün konuşmalar son derece sakin devam etti ve hatırladığım kadarıyla, grup toplantısında nihai karar verilmedi.

İlk başta, grup toplantısında, Plehanov'un *İskra* sözcüsü olacağı kabul edildi, ancak Plehanov Lenin üzerinde ısrar etti.

> Kongre ertesi günün sabahı (4 Ekim) açıldı. Söz Lenin'e verildi. Lenin'in raporu özenli ve iyi düşünülmüştü; iddiaları mantıklı şekilde birbirini izliyordu; materyal ve olgular muarızlarını hassas noktalarda vurmak üzere seçilmişti. Çok içten konuşmaktaydı, konuşması serbest fakat kontrollüydü, inanç doluydu ve iş konuşması yapar gibiydi, bazen önemli kelimeleri tekrarlıyor ve vurguluyordu. Bariz şekilde izleyenleri etkilemişti ve bu etkiyi sonuna kadar sürdürdü. Muarızlarımız, o konuşurken giderek öfkelenmeye başladılar, bu durum liderlerinin yüz ifadelerinden görülebiliyordu. Bizim tarafımız ise aksine, büyük memnuniyet ve coşku ile dinlemekteydi. "Kıdemliler" özellikle coşkulu davrandılar: Akselrod, Zasuliç, Plehanov.
> Lenin'e, *Raboçeye delo*'nun editörlerinden ve görüşlerinin teorisyenlerinden birisi olan tanınmış siyasal göçmen B. Kriçevskiy tarafından cevap verildi. Genel olarak konuşursak, Kriçevskiy hiç de kötü bir hatip değildi; elinin altındaki bilgi kaynağıyla anlaşılır şekilde, canlı ve ısrarlı bir konuşma yaptı. Ancak Lenin'in büyük ve aşikâr başarısı onun hızını kesti ve hazırlıklı konuşmasını darmadağın etti. Kriçevskiy, kayıtsızlık ile aşırı ve

doğal olmayan trajik konuşma arasında gidip geldi ve son çözümlemede revizyonist duruşunun son sınırına ulaştı. Konuşması tamamında başarısızdı. Bir tarafın başarısı ve diğerinin başarısızlığı "Birlik" insanlarını daha fazla rahatsız etti. Bu ilk oturumda bile atmosfer, sınırına dek gerilmişti: kaçınılmaz parçalanma açıkça olgunlaşmıştı.

Daha sonraki oturumlar sorunları düzeltmedi, aksine iki bakış açısının karşıtlığı yoğunlaşmaktaydı. Lenin'den sonraki konuşmacılardan sadece Martov'un heyecanlı konuşması ön plana çıktı. G.V. Plehanov ve P.B. Akselrod, kendilerini birkaç uyarı yapmakla sınırladılar ve konuşma yapmaya yanaşmadılar, çünkü "ekonomistler" ile mücadeleyi Rusya'dan henüz gelmiş olan yoldaşlara bırakmanın mantıklı olduğunu kestirmişlerdi, çünkü ekonomistler sürekli olarak Emeğin Kurtuluşu grubunu dogmatizm ile suçlamakta ve bu dogmatizmi de onun Rusya gerçekliğinden tecrit olmasıyla açıklamaktaydılar.[56]

Kongredeki ikinci günün sabahı, *İskra*'cılar Cenevre kararına önerilen düzeltmeleri aldıktan sonra kısa bir mola istediler, bir araya geldiler, kısa bir açıklama okumak için geri döndüler ve dışarı çıktılar.

Krupskaya'nın çok daha kısa değerlendirmesine bakarsak, hem Martov hem Plehanov bu kongrede sosyalleşmişlerdi. Krupskaya bize şunları anlatıyor: "Martov coştukça coşmuştu... hatta kravatını bile çıkarıp attı –onu ilk kez böyle görüyordum." Ayrıca şunu da anlatıyor: "Plehanov çok iyi bir ruh hali içindeydi, çünkü o kadar uzun zamandır mücadele etmek zorunda kaldığı düşmanı köşeye sıkışmıştı. Plehanov mutlu ve gevezeydi."[57]

Martınov'un anılarında belirttiği gibi, uzun vadede, *Raboçeye delo* stratejisi büyük ölçüde geri tepmişti. Martınov'un değerlendirmesi ne kendisini ne de Kriçevskiy'i olumlu gösteriyor. Kriçevskiy, sıkı liderlik yönünü her anlamda kaybetmiş biri olarak karşımıza

56. Lenin 1926-35, 4, s. 592-4.

57. Krupskaya 1969, 1, s. 249. Martov'un değerlendirmesine dayanarak, bazı araştırmacılar Plehanov, Martov ve Lenin arasında *Raboçeye delo* ile nasıl başa çıkılacağı konusunda ciddî bir anlaşmazlık yaşandığını düşünmektedirler. Martov, 1919'da belgelere erişim olmaksızın değerlendirmesini yazmıştır ve sonuç olarak, bu olayları açıklamada kronolojik hatalar yapmaktadır. Ayrıca *Raboçeye delo* 10. sayı hakkında, Lenin'in örgütsel fikirlerinin eleştirildiği şeklinde anakronik bir açıklaması da vardır. Bununla birlikte, Martov'un açıklamasında, Lyubov Akselrod'un anlaşmazlığın anlık ve tamamen taktiksel bir farklılık olduğu iddiasıyla çelişen hiçbir şey yoktur. *Raboçeye delo* 10. sayıdaki makalelere karşı ilk iki saldırının, başarısız birlik kongresinin hemen ardından Martov ve Plehanov tarafından kaleme alınan *İskra* makalelerinde yapıldığını gözden kaçırmayın. Martov'un değerlendirmesi şuradadır: *İstoriya Rossiyskoy Sotsial-Demokratii*; yeniden basımı: Martov 2000, s. 53-5.

çıkıyor. Martınov'a gelince, stratejisinin *Raboçeye delo*'yu canlandırmak bir yana *coup de grâce*'a [nihai darbeye] maruz bıraktığını fark etmemiş görünüyor. Aşağıdaki bölümlerde de göreceğimiz gibi, Kriçevskiy'e karşıt olarak ekonomizm düşmanı olma iddiası birçok bakımdan çelişkilidir.

Şimdi, *NY?*'nin polemik pazarında merkezî bir rol oynayan *Raboçeye delo*'nun 10. sayısındaki Kriçevskiy ve Martınov'un kötü şöhretli makalelerine doğrudan bakabileceğimiz noktaya ulaştık. Her iki makale de *İskra*'ya saldırıyı tırmandırmış ve saldırılarını "teorik" nitelikte gerekçelerle desteklemişti. İki makale, *İskra*'ya biraz benzer bir tarzda eleştiri sunmaktadır. Bununla birlikte, Martınov'un ve Kriçevskiy'in kurduğu teorik üst yapılar, Martınov'un anılarındaki değerlendirmesinde doğru biçimde ifade edildiği gibi, "birbiriyle tamamen çelişkili" idiler.[58] Makaleleri sırasıyla tartışacağız.

BORİS KRİÇEVSKİY'İN 10. SAYIDAKİ MAKALESİ

> *Tolkuyut o stihiynosti. Stihiynost* hakkında düşünürler, konuşurlar. Lenin, *NY?*'nin en ünlü paragraflarından birine böyle başlıyor. Fakat "onlar" *stihiynost* hakkında *konuşmuyorlardı.* 1901'in polemik gündeminde buna dair tek kelime veya kavram yoktu. [Konuşan] "onlar" değildi fakat "O" idi. –Boris Kriçevskiy, *Raboçeye delo*, 10. sayı.[59]

NY?'den doğru bakarsak, doğal olarak *stihiynost*'un –özellikle "kendiliğindenlik" olarak tercüme edildiğinde– Sosyal-Demokrat yardım olmadan ve kendi başına işçi hareketi ile ya da *tred-yunionism* ile ya da ekonomik mücadele ile ilgisi olduğunu varsayıyoruz. Ne de olsa, Kriçevskiy bir ekonomist'tir, ılımlı biri olsa bile, öyle değil midir? Fakat Kriçevskiy'in bu kelimeyi polemik olarak kullanmasının, bunların herhangi biriyle hiçbir ilgisi yoktur. Kriçevskiy'in odak noktası, tamamen, öğrencilerin desteklediği 1901 ilkbaharındaki işçi gösterileri gibi "siyasal" patlamalardaki parti önderliğidir. *Stihiynost* ile ilgili tüm soyutlamaların altında, *Raboçeye delo*'nun bahar olaylarına tepkisinin *İskra*'nın soğukluğu ve ihtiyatlılığından daha devrimci olduğu somut argümanı yatıyor.

Kriçevskiy'in *İskra*'ya soldan yaptığı saldırı, onun "aşamalar" teorisiyle tutarsız değildir. Nihayetinde, teori, nihai ve en üst aşa-

58. Martınov 1989, s. 528.
59. Kriçevskiy 1901; Lenin PSS, 6, s. 40.

mayı, herhangi bir ekonomik veya acil çıkara bağlı olmayan politik protesto olarak tanımlamaktaydı. Kriçevskiy şimdi Rusya'da bu son aşamanın başladığına inanıyordu. Elbette, "Tarihsel Dönüm Noktası" bildirisindeki savunmasında ve acil eylem çağrısında Kriçevskiy zayıf bir elle oynuyordu. Daha sonra gösterilerin yapılmamış olması bir yana, bizzat Kriçevskiy de yerel komitelerin hazırlıksız yakalandıklarını ve acil eyleme pek hazır olmadıklarını vurgulamıştı. Bununla birlikte, kararlılıkla şunu savunmayı sürdürmüştü: "Sanki [bahar] olayları *hemen devrim başlangıcı*ymış gibi onlara yönelik bir tutum aldığımızda, *devrimci görevimizi yerine getirdik*."[60]

1901 baharının polemiklerini hatırlayalım. Nisan ayında *Raboçeye delo*, işçi gösterilerinin, hemen bir devrimin başlangıcı olduğunu haber verdiği "Tarihsel Dönüm Noktası"nı yayınladı. Mayıs ayında Lenin ve Martov, *İskra*'daki makalelerindeki bu coşku üzerine soğuk su döktüler. Haziran ayında Cenevre kararını imzalayan Kriçevskiy bu savaşta yenilgiyi kabul ediyor gibiydi.

Eylül ayında savaşı yeniden başlatma peşindeyken, Kriçevskiy'in gözü Lenin'in Mayıs ayındaki makalesine yöneldi. Burada Lenin, sadece *Raboçeye delo*'yu eleştirmekle kalmıyor, aynı zamanda Sosyal-Demokrat hareket için *İskra*'nın kendi "planını" ortaya koyuyordu. Lenin'in aşağıda yer alan sözlerinde, Kriçevskiy, kırılgan bir noktayı, *İskra*'nın bakış açısının zayıflığındaki bir ipucunu gördüğünü düşündü. Oysa Lenin'in bu paragrafta *stihiynıy* kelimesini kullanması, bu kelimenin konuşma dilinde başka anlam çağrıştırdığını göstermektedir: Bir *stihiynıy* patlaması, plansız, kaotik, ani, şaşırtıcı ve durdurulamayacak kadar güçlü bir olaydır:

> Biz belirli bir süre sadece sistematik ve plan benzeri [*planomernıy*] hazırlıkları konuştuk, ancak bununla hiçbir şekilde otokrasinin münhasıran doğru yapılmış bir kuşatmayla veya örgütlü bir fırtınayla düşebileceğini ima etmeyi arzulamıyoruz. Böyle bir tutum saçma bir doktrincilik olurdu. Aksine, otokrasinin bu *stihiynıy* patlamalarından birinin baskısı ya da onu sürekli olarak her taraftan tehdit eden beklenmedik siyasal komplikasyonlar altında devrilmesi tamamen mümkündür ve tarihsel bakımdan çok daha elverişlidir.
>
> Ancak, maceracılığa düşmedikçe hiçbir siyasal parti, faaliyetlerini yalnızca bu tür patlamalar ve komplikasyonlar beklentisi üzerine dayandıramaz. Sistematik çalışmalarımızı sapma olmadan yerine getirerek kendi yolumuzda ilerlemeliyiz ve hesaplarımızı beklenmedik olaylara ne kadar

60. Kriçevskiy 1901, s. 17 (vurgular Kriçevskiy'e ait).

az bağlı kılarsak, hiçbir "tarihsel dönüm noktasının" bizleri hazırlıksız yakalayamayacağı ihtimali de o kadar fazla olur.[61]

Kriçevskiy'in, Lenin'in sözlerinin özü ile fikir ayrılığı yoktu. Aslında onun derdi şuydu: Eğer *İskra* bu kadar aşikâr bir şey söylemeye ihtiyaç duyuyorsa, bu durum *İskra*'nın olup bitenlerin *stihiynıy* niteliklerini genellikle ihmal ettiğini göstermez mi? İlkbahar olaylarına "sönük, yarı kötümser" tepki vermiş olması da bu başarısızlığının olumlu kanıtı olmuyor mu?

Lenin, *İskra*'nın "planının" sağlamlığını övmüş ve onu *Raboçeye delo*'nun "Tarihsel Dönüm Noktası" yerine tercih edilebilir bir karşıtlık olarak sunmuştu. Kriçevskiy'e göre, Lenin'in karşıtlığı, *İskra*'ya Emeğin Kurtuluşu'ndan miras kalan bir katılığı sergilemekteydi. *İskra*, dogmaya âşıktı, Rus hayatından kopmuştu ve beklenmedik olaylara tepkisinde "gerçek yaşam yeteneğinden" yoksundu. Bunun yerine, cansız soyutlamalarını canlı harekete dayatmaya çalışmaktaydı. Kriçevskiy, bu eski suçlamayı –felaketle sonuçlandı– Lenin'in "taktik plan" sözünü bir sıçrama tahtası olarak kullanarak, temel "taktik felsefeler" hakkında cümlelerle süslemişti. *İskra*, "plan-olarak-taktiklere" inanırken, *Raboçeye delo* "süreç-olarak-taktiklere" inanmaktaydı (ki bu da resmî olarak reddedilen aşamalar teorisine kuşku uyandıracak şekilde benzeyen bir şeydi).[62]

Katı ve kibirli doktrincilik suçlaması Kriçevskiy'in spesifik suçlamalarının tamamında yer alıyor:

İskra taktik sorunların çözümünde "teorisyenlerin görüşleri"nin "mücadelenin pratik deneyimine" hâkim olması gerektiğini ısrarla vurgulamaktadır.

İskra, uluslararası Sosyal Demokrasi içindeki –"en aşırı Bernsteincılar dahil" – *tüm* akımların gerçekten proleter sınıf çıkarlarını temsil ettiğini kabul etmeyi reddetmektedir. Bunun yerine, parti içindeki eleştiri özgürlüğünü reddeden Fransa'daki Guesde hizbine öykünmektedir. (Kriçevskiy'in Fransa'yla yazışmalarında kırdığı potlar henüz ortaya çıkmamıştı.)

İskra, 1898-1901 yılları arasında yerel komiteler tarafından yapılan değerli hazırlık çalışmalarını kabul etmeyi reddetmektedir.

İskra, devrimci zamanlarda gerekli bir taktik olan "zor kullanıldığında zor kullanarak cevap vermeyi" reddetmektedir. Terör meselesinin ise uzun süre önce karara bağlandığını iddia etmişti.

---

61. Lenin 1958-65, 5, s. 13.
62. Kriçevskiy 1901 (*taktika-plan* vs *taktika-protses*).

> İşte burada [terör sorunu ile ilgili] taktiklere karşı doktriner tavır, mücadelenin somut şartlarını küçümseme uç noktalara uzanıyor –Parti henüz varoluşun emaresine sahip değilken, on beş yıl kadar önce bir grup siyasal göçmen yazarın ortaya koyduğu taktik sorunlar konusunda bir "karar" olarak parti örgütlerine dayatılan akıl almaz mutlak kibre dayanıyor.[63]

Nihayet, *İskra*, –komplo partisine karşıt olarak– işçilerle bağları olan bir *kitle* partisi için merkezî kurumların bir araya getirilmesi ve oluşturulmasının ancak *aşağıdan* (yani yerel komitelerin inisiyatifi ile) gerçekleştirilebileceğini görmemektedir.

Fakat –Kriçevskiy beklenmedik şekilde şöyle bitirir– biz burada sadece farklı görüş "açılarından" söz ediyoruz ve dolayısıyla birlikte çalışmamızı engelleyecek hiçbir sebep yoktur.

Kriçevskiy'in *stihiynost* terimini kullanımını belgelemek için onun makalesinden bazı alıntılar yapacağım. Lenin'in karşı formülasyonlarının hayatî önemi göz önüne alındığında, sözlerin mealen aktarılması uygun olmayacaktır. Paragraflar ayrıca Kriçevskiy'in tartışma tarzını da gösterecektir.

Aşağıdaki paragraflar, Kriçevskiy'in *İskra*'nın "taktik felsefesine" saldırmasının esasını ortaya koymasına ve "plan-olarak-taktikler"in Marksizm'in temel ruhuyla çeliştiğinin gösterilmesine yöneliktir. Bu paragraflar, *stihiynost*'un mezcetme anlatısını yeniden dile getirirken nasıl kullanılabileceğini gösterdiği için de yararlıdır. Paragraflar ayrıca, Kriçevskiy'in Erfurtçu niteliklerini de göstermektedir, çünkü açıkça Kautsky'nin *Erfurt Programı*'na dayanmaktadır:

> Sosyalizmin işçi hareketi ile kaynaştığı andan itibaren –yani Sosyal Demokrasinin proletaryanın siyasal sınıf örgütlenmesi olarak ortaya çıktığı andan itibaren– bir yandan programatik ilkeler ve diğer yandan da taktikler, sosyalistlerin farkındalığında iki farklı kategori olarak birbirlerinden adım adım ayrıldılar. Ütopik sosyalizmin ilk döneminde çeşitli görünümlerle [karşılıklı] tecrit halindeki varoluşunun [karşısında] *stihiyny* işçi hareketi içinde, bu farklılaşma mevcut değildi.
>
> Ütopik sosyalizm için, nihai hedefe ulaşma, belli toplumsal koşullarda belirli toplumsal yasalar uyarınca gerçekleşen bir mücadele sürecinde değil, ya egemen sınıfların iyi niyetinin sonucunda ortaya çıkan *ani bir hareket* ya da (işçi ütopyacıların ve eski tarz Blanquistler'in "*stihiyny*" sosyalizm söz konusu olduğunda) başarılı bir ayaklanma ya da komplo sonucu olabilirdi. Mücadele sürecinin ve militan sınıfın olmadığı yerde, kavramın geniş, bugünkü anlamında, bir kimsenin nihai hedefe ulaşmada

63. Kriçevskiy 1901, s. 24-5.

> çıkarlarının olduğu somut koşulları benimsemesi anlamında –militan sınıfın büyümesine ve onun nihai mücadelesine tekabül eden yeni mücadele biçimlerini yerine getirme anlamında, hiçbir taktik olamaz. *İlkeler taktikleri bir çırpıda yutar.*
>
> Öte yandan, amaca yönelik, fakat sosyalizmden izole *stihiynıy* bir işçi veya hatta bir sendika [*sindikalnoye*] (İngiliz işçi sendikaları) hareketi –amaca yönelik nihai hedefi olmayan, kelimenin kesin anlamıyla bir programı olmayan bir işçi hareketi– böyle bir hareket günden güne gelişigüzel davranır, yalnızca en acil küçük ölçekli amaca ulaşmak için maddî şartlar rehberliğinde hareket eder. Günümüzün geçici ve kısmî başarıları için geleceğin sağlam ve genel başarılarını sürekli ve amaca yönelik olmayarak feda eder. Dolayısıyla bu durumda, *taktikler ilkeleri bir çırpıda yutar.*
>
> Bu aşırı durumları, düşüncemi ortaya çıkarmak için biraz daha "keskinleştirilmiş" olarak gösterdim. Bugün, uluslararası Sosyal Demokrasi saflarında bu aşırılıklardan birini ya da diğerini bulmak imkânsızdır. (Belki anarşistler –asgarî programı, mevcut sistem çerçevesinde reformlar için mücadeleyi ve dolayısıyla siyasal mücadeleyi inkâr edenler– *stihiynıy* işçi sosyalizminin mirasçıları veya daha doğrusu *kalıntıları* olarak düşünülebilir.)[64]

Tamamen kelime kullanımına odaklanırsak, bu paragraflar biraz çelişkili görünmektedir. Birinci paragrafın sonunda, "*stihiynost*" ilk önce, büyük sentezden önceki herhangi bir *işçi hareketini* tanımlamak için kullanılmaktadır. Daha sonra ikinci paragrafta, bir tür ön sentez sosyalizmi için farklı bir anlam nüansıyla kullanılmaktadır. Daha sonra (üçüncü paragrafta), bir *stihiynıy* sentez öncesi işçi hareketinin bile "amaca yönelik" olabileceğini öğrenmekteyiz, genellikle "amaca yönelik" ifadesi *stihiynıy* ile zıt anlamlıdır. Daha sonra, "amaca yönelik" İngiliz sendika hareketinin "amaca yönelik" bir nihai amacı olmadığını ve sürekli olarak bir "amaca yönelik olmayan" davranış sergilediğini öğrenmekteyiz. Nihayet Kriçevskiy, Kautsky'yi takip ederek anarşisti de *stihiynıy* işçi sosyalizminin mirasçısı, bu şekilde Sosyal-Demokratik sentezi reddetmeye devam eden bir mirasçı olarak tanımlamaktadır.

Kriçevskiy'i bu tutarsızlıklar nedeniyle suçlamak yanlış olur, çünkü bunlar *stihiynıy*'ın ve "amaca yönelik" ifadelerinin günlük dildeki çeşitli çağrışımlardan kaynaklanmaktadır. Dahası, Kriçevskiy'in kelimeye verdiği asıl anlamda ufak bir belirsizlik vardır. Aslında –uluslararası Sosyal Demokraside aşırılıkların yokluğu

64. Kriçevskiy 1901, s. 4-5 (anarşizm hakkındaki parantez içi cümle orijinalinde dipnottur).

hakkındaki son iddiası dışında– bu paragraflarda tartışacak bir şey yoktur.

Kriçevskiy zemin hazırladıktan sonra, *Raboçeye delo* ve *İskra*'nın "taktik felsefeleri"ndeki farkı sırasıyla açıklamaya devam ediyor. Uzun bir alıntıdan oluşan bir çeviri, bu bölümün ekinde sunulmaktadır. Bana göre, Kriçevskiy'in argümanı çok karışık ve gelişigüzeldir –tabiî ki son dakika teorik bir doğaçlamanın sonucu olarak. Sırf bu sebeple, burada yaptığım analizin asıl metinle tamamlanması gerektiğini düşünüyorum (tüm alıntılar, ekteki çeviriden yapılmıştır).

Kriçevskiy'in argümanı için esas ilham kaynağı bahar olaylarıyla ilgili devam eden öfkesidir.

> *İskra*'nın doktrinciliğinin o kadar karakteristik olması, bu olaylara yönelik aktif devrimci tavrımızdan ötürü bizi bağışlayamadığı gerçeğidir... *Stihiynıy* patlamalar anında, herhangi bir devrimci parti, tüm gücüyle patlamanın devrime ve zafere yol açmasını sağlama almakla yükümlüdür.

İskra sadece bu sorumluluğu unutmakla kalmamıştır, aynı zamanda onu yaşatmak için ellerinden gelenin en iyisini yapanlara "mürekkepli öfkesini boca etmeyi mümkün görmektedir".

Kriçevskiy daha sonra aynı noktaya bu kez daha genel, soyut bir şekilde temas etmektedir: Lenin'in *İskra* makalesinden bir "*stihiynıy* patlama" ifadesini almakta ve şunu ileri sürmektedir: *İskra*, insanlara, *stihiynıy* patlamaların değerini hafife almadığı konusunda güvence vermelidir; çünkü insaflı olmak gerekirse, taktik "planlar" üstüne yaptığı bütün konuşmalar onun bu rolü hafife *almamaya* inandığını göstermektedir. Nitekim *stihiynıy* patlama *olmaksızın* hiçbir siyasal devrim düşünülemez. "Yeni bir toplumsal düzenin aşağıdaki görünüşü... *stihiynıy* patlamaların *başlıca* sonucu olmaya devam edecektir."

Böylece, bahar olaylarıyla ilgili somut tartışma artık formülle temsil edilmektedir: "plan-benzeri [*planomerniy*] hazırlık karşısında *stihiynıy* patlama". Kriçevskiy artık soyutlama düzeyine başka bir çentik atmaktadır:

> Ancak, Marksizmin haklı olarak amaca yönelik devrimci çalışmaya verdiği muazzam önem, *İskra*'yı pratikten uzaklaştırıp *–taktikler konusundaki doktrinci görüşü sayesinde– gelişmenin nesnel veya stihiynıy unsurun önemini küçümsemeye* doğru sürüklüyor.

"*Stihiynıy* patlama" şimdi de "gelişimin nesnel unsuru" haline gelmiştir, fakat bu ifade ne demek oluyor? Başka şekilde söylersek: Eğer *İskra* nesnel unsuru hafife almaktaysa, neyi abartmaktadır? Bana öyle görünüyor ki, Kriçevskiy, bu soruya birbirine zıt iki cevap vermektedir.

İlk cevap *İskra*'nın *öznel* unsuru abartmasıdır, yani *İskra* büyük sentezden önceki komploculara benzemektedir. Fakat bu sonuç son derece mantıksızdır. *İskra*, komplocudur [konspiratördür], çünkü birincisi, taktik bir "plan" önermektedir. Planın *içeriği* önemsizdir, çünkü sadece bir plan önermek komploculuktur. İkinci olarak, *İskra* komplocudur, çünkü *stihiynıy* patlamaları hor görmektedir. Peki neden bir komplocu *stihiynıy* patlamaları hor görmelidir? Aslında Lenin'e çoğunlukla *stihiynıy* patlamalardan başarıyla yararlanan bir komplocu [konspiratör] denir.

Kriçevskiy'in "*İskra* neyi abartıyor?" sorusuna verdiği diğer cevap daha şaşırtıcı. "Gelişimin nesnel unsuru"nun, Kriçevskiy'e göre "*stihiynıy* patlamalar" demenin oldukça soyut bir yolu olduğunu unutmayın. *Stihiynıy* patlamaların tam tersi ise, geniş, amaca yönelik, farkındalık sahibi ve iyi örgütlenmiş bir proletaryadır –ve *işte bu* da, *İskra*'nın abarttığı şeydir.

> Sosyal Demokrasi, ancak proletaryanın kurtuluşu için savaşan amaca yönelik bir proletarya hareketidir ve öyle olabilir. Hiçbir sınıf, kendi kurtuluşunun koşulları, mücadelesinin nihai amacı ve ona giden yollar konusunda Sosyal Demokrasi bayrağı altında savaşan proletaryanın kavrayışındakine uzaktan yakından benzer bir açıklık düzeyine sahip değildir. Bütün bunlar doğrudur. Fakat bilimsel sosyalizm, sadece evrim döneminde değil (söylemeye gerek yok ki) devrim vaktinde de *stihiynıy* unsurun önemini hesap dışı bırakırsa veya bir şekilde azaltırsa, kendisi olmaktan çıkacaktır.

"Proletaryanın tarih terazisine benzersiz bir farkındalık ve örgütlenme gücü koyabildiği yerlerde", Batı'da bile, *stihiynıy* patlamalar baskındır. Rusya'da örgütlü ve farkındalık sahibi proletarya daha da küçük bir rol oynayacaktır.

Kriçevskiy işte böyledir. Aslında Kriçevskiy'in işaret ettiği son noktanın iyi olduğunu düşünüyorum. *İskra* ve özel olarak Lenin, büyük bir tarihsel sahnede tek bir kahraman olarak hareket eden, amaca yönelik ve örgütlü bir sınıfın görüntüsüyle muhtemelen heyecanlanmış olabilirlerdi. Fakat bu suçlama, Kriçevskiy'in komploculuk şeklindeki öteki suçlamasıyla tutarsızdır. Yine de, şim-

diye kadar, Kriçevskiy'in *İskra* ve Lenin'i proleter farkındalık ve örgütlenme olasılığı hakkında *aşırı iyimser* olmakla suçlamasına şaşırmamamız gerekirdi:

Teorik ve mantıksal olarak, Kriçevskiy'in argümanının tutarsız bir karmaşıklık olduğuna karar verdim. Tamamen retorik bir düzeyde, çok daha fazla tutarlılık var. Kriçevskiy şunu iddia ediyor:

(a) *İskra*'nın "Tarihsel Dönüm Noktası" eleştirisi, onun doktriner katılığını göstermektedir;

(b) *İskra*'nın taktiksel bir "plan"dan söz etmesi, onun doktriner katılığını göstermektedir;

(c) *İskra*'nın *stihiyniy* patlamalarla ilgili yorumu, onun doktriner katılığını göstermektedir.

Bu noktalar, "pratikte" *İskra*'nın "taktik üzerine doktriner görüşü" yüzünden "gelişimin nesnel ya da *Stihiyniy* unsurun önemini hafife almasına" yol açmaktadır şeklinde bir formülde bir araya gelmektedir. Bir kez bu salt retorik formüle geldiğinde, Kriçevskiy de onu mantıklı kılmaktan tamamen yoksun kalmaktadır.

Kriçevskiy'in *Raboçeye delo* 10. sayıdaki makalesi belki de bu Tefsirde göreceğimiz dikkate en az alınabilecek yazı parçasıdır. Ayrıca, en önemlilerinden de biridir, çünkü birçok hayatî noktaya işaret etmektedir.

NY? okurları, Lenin'in *stihiynost* konusuna takıntılı olduğunu varsayma eğilimindedirler. Bize söylendiğine göre, Lenin'in *stihiynost* konusundaki "ısrarı"nın açıklanmasına ihtiyaç vardır.[65] Ancak Lenin'in bu konuda *başka seçeneği yoktu. Raboçeye delo* çok açık bir meydan okuma yayınlamıştı: *İskra*, örgütsel bölünmeden sorumludur, çünkü biz birlikte çalışabilirdik. Buna karşılık, Lenin, *Raboçeye delo*'nun Cenevre kararı biçiminde imzaladığı ideolojik sözleşmedeki yükümlülüklerini ihlal ettiğini göstermek *zorundaydı*. Kriçevskiy, *stihiynost* dilini kullanmayı ısrarla vurguladığı için Lenin de aynı türden tepki vermek zorunda kaldı ve Kriçevskiy'in yorumlarının yalnızca sözleşmeyi ihlal ettiğini değil, aynı zamanda *Raboçeye delo*'nun oportünizmle olan sinsi yakınlığını da gösterdi. Kriçevskiy meydan okumuştu ve Lenin de ona cevap vermek zorunda kaldı.

Kuşkusuz, sorumluluk ve diplomasi açısından yapılacak şey, kavramsal karışıklığı düzeltmek ve Kriçevskiy'in önemli bulduğu

65. Zelnik 2003a, s. 28.

noktayı daha makul bir dille ifade etmek olurdu. Bununla birlikte şurası aşikâr ki Kriçevskiy'in polemik düşmanları onun kırılgan formülasyonlarını alıp kafasına çalma konusuyla çok daha fazla ilgilenmekteydiler. Kriçevskiy'in tartışmayı ilk etapta yapmasının sebepleri göz önüne alındığında, *İskra*'cıları çok sert şekilde suçlayabileceğimizi sanmıyorum. Her halükarda sonuçtan büyük bir aydınlanma beklememeliyiz.

Nihayet, Kriçevskiy paragrafları "gelişimin *stihiynıy* unsuru" soyut formülü ile 1901 ilkbaharında işçi militanlığının somut dönemi arasındaki iç bağlantıyı göstermektedir. Bu, Lenin'in polemik yanıtını anlamamıza yardımcı oluyor. "*İskra*, gelişmenin *stihiynıy* unsurunu hafife alıyor" suçlamasının şu anlama geldiğini anlamıştı: "*İskra*'nın planı, işçi militanlığı sorunu için yeterli zaman ayırmıyor ve liderliği geliştirme sorunu için fazla zaman ayırıyor." Aşağıdaki bölümlerde de göreceğimiz üzere, Lenin'in cevabı şöyledir: İşçi militanlığı sorun *değildir*, çünkü kendi başına göz açıp kapayıncaya kadar artmaktadır. Sorun, zayıf halka, tüm bu militanlığa dair etkili parti liderliğidir. *İskra* dikkatini tam da bu sorun üzerine yoğunlaştırıyor, işçilerin eksiklikleri üzerine değil, Sosyal-Demokrat eksiklikler üzerine.

MARTINOV'UN TAKTİK PLANI

Kriçevskiy gibi, Martınov'un *Raboçeye delo*'nun 10. sayısındaki makalesi de *İskra*'ya soldan saldırmaktaydı: *İskra*, devrimci zamanlarda liderlik sağlamak bakımından çok hantal ve dogmatikti. Kriçevskiy gibi, Martınov da, eleştirisi için teorik bir üstyapı uydurdu. Ancak Martınov, Kriçevskiy'den tamamen farklı bir retorik yöne geçmekteydi. Kriçevskiy'in sıkıntısının kökü *İskra*'nın sistematik bir planın taktikleri yönlendirmesi inancına dayanırken, Martınov, *İskra*'yı tam da böyle bir plan sunmadığı için azarlamaktaydı. Martınov'a göre, *İskra* okurlarına yalnızca ne *yapmamaları* gerektiğini söylemektedir, fakat onlara asla "neyi yapmamız gerektiğini [*şto nujno delat*]" söylememektedir. "Nasıl davranmamız gerektiği [*kak nujno deystvovat*]" hakkında bir yön sunmada başarısız olmaktadır. Bu talepler ile Lenin'in kitabı arasındaki kelime benzerliği tesadüf değildir.[66]

66. Martınov 1901a, s. 46-7. *NY?*'nin başlığının kökenine dair bir tartışma için bkz. Açıklayıcı Notlar Kısım Bir.

Martınov'un teorik üstyapısı, "propaganda" ve "ajitasyon"un yeniden tanımlanmasıdır. Propaganda artık, toplumun tamamen ya da kısmen "devrimci aydınlanmasını" kapsarken, ajitasyon ise "belirli somut eylemler gerçekleştirmek için kitleye yapılan bir çağrı"dır. Lenin, *NY?*'de bir alt bölümün tamamını bu yeni tanımı yerden yere vurmaya ayırıyor.[67] Burada Martınov'un makalesinde oynadığı rolle ilgileniyoruz. Martınov'a göre, *İskra*'nın –otokrasiyi suçlamak için baskıların örneklerini kullanarak–"politik ajitasyon" dediği şey aslında sadece propagandadır; çünkü belirli bir eylem için hiçbir çağrı yapmamaktadır. Plehanov ve onun manevî mirasçıları, kendilerini daima propaganda, yani devrimci fikirler hakkında soyut vaaz verme ile sınırlamışlardır. Bu tek taraflılık, proletaryanın henüz "siyasal olarak edilgen ve örgütsüz" olduğu 1890'ların başlarında kabul edilebilirdi. Rus Sosyal Demokratlarının, ekonomik mücadeleye rehberlik etmekle sınırlı olduğu ve "zayıf bir şekilde birbirlerine bağlandıkları ve [salt] yerel faaliyetlerle boğulmuş oldukları" sonraki on yıl boyunca hoş görülebilirdi.[68] Fakat (diye Martınov devam ediyor) bugün, proletaryanın sistematik olarak otokrasinin temellerini yok ettiği devrimci bir dönemde kabul edilebilir olamaz. Şimdi "parti taktiklerinin geniş bir teorik temeline... proletaryanın kitle mücadelesinin kılavuz ilkelerine" ihtiyacımız var.[69] Bir başka deyişle, plan-olarak-taktiklere ihtiyacımız var!

Martınov, bir dizi retorik zıtlıkları oluşturmak için propaganda/ajitasyon konusunda kendi yeniden tanımlamasını kullanıyor:

> Propaganda karşısında Ajitasyon
> Polemikler karşısında "Mevcut mücadele"
> Pasif karşısında Aktif
> Elit muhalif faaliyet karşısında İşçi devrimi
> *İskra* karşısında *Raboçeye delo*

Böylece, *Raboçeye delo*, *İskra*'dan farklı olarak, "yaşamın devrimcileşmesini dogmanın devrimciliğinden daha yüksek yere" koymaktadır. *İskra*, "aşırı ihtiyattan" söz ederken, *Raboçeye delo* zora karşı zor kullanmayı önermektedir. *Raboçeye delo*'nun, devrimci mücadelelerinde işçilerle "yakın organik bağları" vardır,

67. Martınov 1901a, s. 39; "Martınov'un Plehanov'u nasıl derinleştirdiğinin hikâyesi" Lenin, 1958-65, 6, s. 65-8'de.
68. Bölüm Sekiz'de göreceğimiz üzere, bu Lenin'in "zanaatkârlık sınırlamaları" ile neyi kast ettiği bakımından iyi bir formüldür.
69. Martınov 1901a, s. 38, 42.

oysa *İskra*, kendisini, otokrasinin işçilerin yoluna koyduğu engeller hakkındaki suçlamalarla, sınırlandırmaktadır. *İskra*, kendine yeterli parlak devrimci fikirlerin propagandası ile kıyasladığında, devam eden alışıldık mücadeledeki ileriye doğru yürüyüşün önemini hor görme eğilimindedir.[70]

Martınov bu son sözüyle kendisini çok kötü ifade etmişti ve bir "ekonomist" olarak yanlış bir şöhret kazanmıştı. Tek başına ele alındığında, nihai amaçlar bakımından eski ekonomist/revizyonist hor görmenin onaylanması ve Sosyal Demokrasinin asıl içeriği olarak ekonomik mücadelenin benimsenmesi gibi görünüyor. Lenin de bunu böyle ele almış ve o zamandan beri yorumcular da böyle ele almıştır. Ancak Martınov'un "mevcut alışıldık mücadele" ile demek istediği şey, aslında onun makalesinin tamamında gösterdiği gibi Çarı alaşağı etmek için mevcut çarpıcı *politik* mücadeledir ("alışıldık" ifadesi sadece fildişi kule doktrinerleri içindir). Martınov, *İskra*'yı işçilerin işverenlerle günlük ekonomik mücadelelerini görmezden geldiği için değil, işçiler hükümeti protesto etmek için sokaklara çıktıklarında onları zor durumda bıraktığı için suçluyor.

Böylece –anılarında, kendisinin ekonomizm-karşıtı olmasıyla gurur duyan– Martınov, model bir ekonomist olarak tarihe geçti. Martınov'un şöhretinin bir diğer nedeni belki daha elle tutulur. Martınov, *İskra*'yı bir taktik plan eksikliğinden ötürü eleştirmekle yetinmemektedir, makalesinin üçte birlik ilk bölümünde –aşikâr şekilde *İskra*'nın ilk beş sayısının eleştirisine ayırarak– kendi taktik stratejisini ortaya koymaktadır. Bu stratejiye bakmadan önce, bunun resmî statüsünün oldukça belirsiz olduğuna dikkat çekmeliyiz. Martınov buna birçok sayfa ayırmış olmasına rağmen, sadece kendi yeniden tanımlamasını göstermek için bir örnek olarak bahsetmektedir. Açıkçası, önerileri *Raboçeye delo* yayın kurulunun –özellikle de Kriçevskiy'in *Raboçeye delo*'nun aynı sayısında plan-olarak-taktikler eleştirisi göz önüne alındığında– mutabakatını temsil etmemektedir. Bu belirsiz durum, *Raboçeye delo* bakımından tipik görünmektedir.

Martınov'un taktik tavsiyesinin özü, politik ve devrimci amaçlara ulaşmanın bir yolu olarak "işçi kitlesinin etkinliğini artırma" mücadelesinde ekonomik mücadelenin enerjisini kullanmaktı. Böylece, hükümet karşıtı eylemlere ekonomik bir temel verilmeliyken, gündelik ekonomik mücadele de mümkün olduğu kadar

70. Martınov 1901a, s. 60-1.

politik hale getirilmeliydi. Somut olarak, bu, hükümete elle tutulur sonuçlar vaat eden somut talepler sunmak demekti –hükümetin taleplerini reddedeceği veya uygulamanın önüne geçeceği şeklindeki huzurlu beklentisiyle. Eski zaman ekonomistlerinin *de facto* bir hoşgörü stratejisi vardı. Buna karşılık, Martınov'un önerdiği taktik, *de facto* bir hoşgörüsüzlük stratejisi olarak tanımlanabilir.

Üstelik (diye devam ediyor Martınov) *İskra* sadece otokrasi baskısı hakkında konuşurken, bu tür gerçek *eylem*, politik haklarının olmayışına karşı "işçileri ayağa kaldıracaktır". Bu nedenle Martınov, (Lenin'in özellikle nefret ettiği bir ifadesinde) otokrasinin devrilmesini *hızlandırmak için* "işverenler ve hükümete [her ikisine] karşı işçilerin ekonomik mücadelesini" savunmaktaydı. Başka bir deyişle, bu reformist bir strateji *değildi.*

Bu bağlamda ve sadece bu bağlamda, *İskra-karşıtı* eleştiri ile daha sonraki Menşevizm, en azından onun 1904-6 evresi (Martınov'un aktif bir Menşevik sözcüsü olduğu zaman) arasında bir süreklilik izleyebileceğimizi düşünüyorum. O süre boyunca Menşevik hizbin lideri Pavel Akselrod tarafından önerilen taktikler de benzer bir mantığa dayanıyordu. Fakat şunu da fark etmeliyiz ki –ve bu yorum hem Martınov hem Akselrod için geçerlidir– bu strateji işçilerin bağımsızlığını veya inisiyatifini *amaçlamaz*, işçilerin kendi çıkarlarına kendiliğinden verdikleri anlam peşinde *değildir*, öncelikle ekonomik çıkarları tatmin etmeyi veya işçi yaşam standartlarını iyileştirmeyi de amaçlamaz. Aksine, strateji kontrol edicidir ve manipüle edicidir. Parti, yerine getirmeyeceğini bildiği taleplerde bulunur, böylece işçileri de dahil etmiş olacak ve gereken dersleri çıkarmalarını sağlayacaktır. Belirli işçi kampanyaları örgütler, çünkü işçiler tarafından disipline edilmiş eylem, yani rüşeym halindeki devrimci duygulara "aktif ifade" katmış olan eylem, etkili bir öğretme aracıdır.[71]

Martınov, anılarındaki değerlendirmesinde, kendi makalesinin değil Kriçevskiy'in makalesinin ekonomist olduğunu ima etmektedir.[72] Yine de Kriçevskiy tamamen siyasal "*stihiyny* patlamalar" üzerine yoğunlaşmıştı ve ekonomik mücadele hakkında neredeyse hiçbir söz söylememişti.[73] Martınov ise, diğer taraftan, ekonomik

71. Martınov 1901a, s. 45. 1904 yılındaki benzer kampanyaların Menşevikler tarafından savunulması hakkında, bkz. Bölüm Dokuz.
72. Martınov 1989.
73. Kriçevskiy 1901, s. 33. Bu tek cümle, konuya dair tek sözü gibi görünüyor: "Bu-

mücadelenin taktiklerin merkezi olması gerekliliğini aynı ölçüde ısrarla vurgulamaktaydı. Doğrudur, ekonomik mücadele politik ve devrimci amaçlar için kullanılacaktı.

Martınov'un en önemli polemik noktası –*İskra*, kendisini "propaganda" ile sınırlamakta ve somut taktik öneriler sunmayı reddetmektedir– kendi makalesinin de gösterdiği üzere biraz yapay bir şeydi. *İskra* bol miktarda öneri sunmaktaydı, ancak Martınov bunlardan pek hoşlanmıyordu. Martınov, belirli somut noktalara yönelik eleştirisinde –*İskra*'nın terörizm konusundaki tavrı, Lenin'in bir örgütlenme aracı olarak *İskra*'yı kullanma "planı"– Kriçevskiy ile aynı notaları çalmaktaydı. Sadece gerçek devrimci öfke duymayan insanlar, mevcut devrimci koşullarda terör üzerinde yeniden düşünmeyi reddedeceklerdi. *İskra*, parti üzerinde otokrat bir yasa koyucu olmak istemekteydi ve yerel komiteleri sadece küçümsemekteydi. Martınov'un belirli noktalar üzerinde *İskra*'nın kibrini kınaması ile onun somut öneride bulunma sorumluluğundan kaçındığı iddiası arasında aşikâr bir uyumsuzluk var.

Broşür Savaşı Turlarının Açılışı

Ekim başındaki başarısız birlik kongresi polemik ve suçlamaları başlattı. *İskra* tarafı iki makale yayınladı, birinde Plehanov Kriçevskiy'in "taktik felsefesi" ile alay etmekteydi ve diğerinde Martov Kriçevskiy'e laf arasında çok fena vurmaktaydı. *Raboçeye delo* ise hikâyenin kendi tarafını anlatan *İki Kongre* başlıklı bir broşür yayınladı.[74]

Her iki taraf da, daha önceki polemiklerle kıyaslandığında bile bu dönemde çok aşırıya kaçmıştı. İşte *Raboçeye delo* (bu örnekte Martınov) *İskra*'yı şöyle tasvir ediyordu:

> *İskra*, misyonunu yerine getirmeyi sonuna dek başarmış olsa bile, Rus Sosyal-Demokrat hareketini "düşük" olan, maddî ve ekonomik olan her şeyden "arındırmayı" başarmış olsa bile, böyle yaparak hareketi on yıl geri

rada, kitleleri siyasal mücadeleye çekmek için bir araç olarak ekonomik mücadele hakkındaki yargımızın farklılığını konuşmadık. *İskra* ve *Zarya* açıkça bu araçları hem geçmişte hem şimdi küçümsüyor veya herhangi bir olayda bunlara bizden daha az önem yüklüyor.

74. Plehanov *İskra* Sayı 10 (Kasım 1901) içinde; Martov *İskra* Sayı 9 (Ekim 1901) içinde. *İki Kongre* (başlık başarısız birlik kongresine ve Yurtdışı Rusya Sosyal Demokratları Birliği'nin normal kongresine işaret ediyor) broşürünün Martınov tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır; bkz. Martınov 1901b.

götürmüş olacaktır, bizleri küçük çevrelerdeki propaganda dönemine geri götürmüş olacaktır –"kurunun yanında yaşı da yakmış" olacaktır. Ama şans eseri, misyonu tamamen yerine getirilemez bir şeydir. Ve gerçek anlamda ne kadar rahatsız olursa olsun, hoşlansa da hoşlanmasa da *İskra* bile yaşamın güçlü taleplerini dikkate almaya ve en azından işçi hareketi hakkında aldıkları haberleri eklemeye mecbur kalmaktadır.[75]

Böylece Martınov, ciddî şekilde *İskra*'nın işçi haberlerinin sadece baskı altında yayınlandığını ileri sürmüş olmaktadır.[76] Buna karşılık *İskra*'cılar, *Raboçeye delo*'yu Sosyal-Demokrat liderliği konusundaki çabadan vazgeçmekle suçladılar. Bu iki tanım da diğer tarafta haklı öfke uyandırdı. Tarihçiler bunları, karikatür niteliği taşımayacak kadar çarpıtılmış olsalar dahi, genel olarak savaşan her iki tarafın da doğru tasviri olarak kabul etmektedirler.

Hem Plehanov hem Martov, Kriçevskiy'e yönelik saldırılar yayınladılar, ikisi de onun "*stihiynıy* unsur" ifadesinin kendine özgü kullanımını pek dikkate almadılar.[77] Aksine, Lenin, kongredeki uyarılarında buna derhal tepki gösterdi ve daha sonra Aralık ayında *İskra*'daki *Raboçeye delo* karşıtı makalesinin esası haline getirdi.[78] Açıklayıcı Notlar Kısım İki'de *stihiynost*'un bu önemli dönem boyunca retorik evrimini izliyoruz. Burada, en az altı farklı anlamının ortalıkta gezindiğini, kimsenin onları tasnif etmeye çalışmadığını söylemek yeterli.

Raboçeye delo, *İki Kongre* broşüründe, *İskra*'nın tüm tartışmalı konuları karanlıkta bıraktığı ve Engizisyon mahkemesinde olduğu gibi "gölgelerde çalışmak" istediğini iddia etmekteydi. Bunun tersine, *Raboçeye delo* tüm yoldaşlara açık destek çağrısında bulunuyordu.[79] Böylece *Raboçeye delo*, fiiliyatta *İskra*'ya kendi hizipçiliğini, bölünme taktiklerini vb haklı kılması için kafa tutuyordu. *İskra*, birlik kongresinde ortaya çıkan anlaşmazlıkların örgütsel birliği önleyecek kadar ciddî olduğunu, diğer bir deyişle anlaşmazlıkları (*Raboçeye delo* 10. sayıdaki örneğin ardından) olabildiğince ilkeli ve teorik düzlemde olduğunu göstermeliydi. Lenin, bu görevi, daha

75. Martınov 1901b, s. 27.
76. Lenin, bu suçlamaya *NY?*'de yanıt vermektedir, bkz. Lenin 1958-65, 6, s. 55
77. Plehanov ve Martov saldırı makalelerini şurada yayınlandılar: *İskra* 10. sayı (Kasım 1901).
78. Lenin'in birlik kongresinde yaptığı uyarılar için bkz. Lenin 1958-65, 5, s. 269-76. Lenin'in *İskra* 12. sayıdaki (6 Aralık 1901) *Raboçeye delo* karşıtı makalesi, *Ortak Mektup*'la bağlantılı olarak Bölüm Altı'da tartışılmaktadır (Lenin 1958-65, 5, s. 360-7).
79. Martınov 1901b, s. 31.

önce vaat ettiği kitapta, yani *NY?*'de kendi olumlu planını ortaya koyarak yerine getirmeyi üstlendi.[80]

1901 yılının sonlarındaki polemiklere Tefsirimizin çeşitli noktalarına geri dönmüş olacağız, çünkü *NY?*'nin en ünlü formülasyonları bu bağlam dışında anlaşılamayacaktır. Bu bölümü, *İskra* ile *Raboçeye delo* arasındaki çatışmayı özetleyerek sonuçlandırabiliriz.

Raboçeye delo, Sayı 10'daki makalelerle yaratılmış teorik üstyapının gerçek derdi, *İskra*'nın siyasal bir rakip olarak suçlanmasıydı. ("*İskra*" burada *Zarya*, Emeğin Kurtuluşu grubu ve diğer destekçileri kapsamaktadır.) İlk dört veya beş sayısından elde edilen kanıtları kullanarak *İskra*'ya yöneltilen suçlamalar dört başlıkta özetlenebilir:

(i) *İskra*'nın teorik saflığa dogmatik takıntısı, mevcut olmayan sapmalara karşı zararlı kampanyalara yol açmaktadır. Bu takıntı kendisini *İskra*'nın Parti içindeki eleştiri özgürlüğüne olan düşmanlığı, Rus Sosyal Demokrasisinin yakın geçmişine ilişkin küçümseyici görüşleri ve "burjuva demokrasisi" tehlikesini, yani işçilere Sosyal-Demokrat olmayanların siyasal önderliği konusunu abartması olarak, sergilemektedir.

(ii) *İskra*, taktiksel bakımdan katı ve soğuktur. Bu hata, *İskra*'nın *Raboçeye delo*'nun eylem çağrısını eleştirdiği "bahar olaylarına" yönelik ukalaca tepkisizliğinde ayrıntılı olarak sergilenmektedir. Eylem çağrısı yerine, *İskra* "aşırı ihtiyat"tan söz etmiş ve teröre karşı polemik yapmıştır. *İskra*, kendi soyut taktiksel planına sımsıkı sarılmaktadır ve Rusya'da neler olup bittiğini görmekten yoksundur.

(iii) *İskra*, elit sınıflar da dahil olmak üzere, diğer sınıfların maruz kaldığı zulmün "ithamnameleri" ile takıntılı olmasında gösterildiği üzere, proleter olmayan sınıflara fazla önem vermektedir. Bu hata, işçilerin devrimci enerjisinin kaynağına, yani ekonomik mücadeleye olan ilgisinin göreceli eksikliğiyle el ele gitmektedir.

(iv) *İskra* antidemokratiktir. Fikirlerini ve örgütlenmesini yerel Sosyal-Demokratik komitelere zorlamakta ya da komiteleri tamamen devre dışı bırakmaktadır.

Açıktır ki *İskra* bu suçlamaları cevaplamak zorundaydı. *NY?*'nin yapılandırması, kısmen, madde madde çürütme ihtiyacına göre belirlenmektedir.

NY? Bölüm I, dogmatizm suçlamasına cevap vermektedir. Şunu söyler: "Sizin dogmatizm dediğiniz şey, bizim sağlam bir ilkesel program gerekliliğinin doğru şekilde tanınması dediğimiz şeydir.

80. Lenin'in vaadi "Nereden Başlamalı?" yazısında şurada yer almaktadır: *İskra*, Sayı 4 (Mayıs 1901).

'Eleştiri özgürlüğü' sloganı ise pasifliğin ve eklektik dolambaçlı yolların bir kılıfıdır."

Bölüm II, Kriçevskiy'in *stihiynost*'u hor görmeme hakkındaki ve "süreç-olarak-taktiklerin" önemi hakkındaki sloganlarını yerden yere vurarak taktiksel katılık suçlamasına cevap vermektedir. Lenin, bu formüllerin her ikisinin de rehberlik ve liderlik sağlama şeklindeki Sosyal-Demokratik göreve ihanet ettiğini savunmaktadır.

Bölüm III, *İskra*'nın siyasal ajitasyon stratejisini ve "çok yönlü ithamnameleri" savunmaktadır.

Bölüm IV ve V, parti örgütlenmesi ve parti gazetesinin rolü hakkında Lenin'in düşüncelerini ortaya koyarken, antidemokratik suçlaması karşısında *İskra* planını savunmaktadır.

Böylece, *NY?*, Rus Sosyal Demokrasisi içindeki liderlik için *İskra*'nın *Raboçeye delo*'yla olan rekabetinde bir silahtı. *Raboçeye delo* tarafından gündeme getirilmeyen iki konuya dikkat çekmek lazım: Birincisi, Lenin'in örgütlenmeyi iyileştirme ve yerel komitelerin karşı karşıya olduğu "zanaatkârlık sınırlamalarını" aşma kampanyası ve ikincisi "entelektüeller" ile "işçileri" karşı karşıya getirme. Yani, 1901'de, yerel örgütlerin iyileştirilmesi ihtiyacı üzerine genel bir Sosyal-Demokratik mutabakat vardı (gerçi 1901 Eylülünde Lenin'in spesifik planı ayrıntılarıyla bilinmiyordu). Ayrıca, bazı ekonomistlerin yakışıksız şekilde entelektüel kesimin canını sıkmaktan keyif aldıkları konusunda mutabakat vardı. Bu geçici mutabakat, *NY?*'nin polemik stratejisini yorumlarken akılda tutulmalıdır.

Bütün tartışmalı konuların altında yatan belki de iki hizip arasındaki –zafer ve yenilgi arasındaki farkı açıklayan– önemli karşıtlık, *İskra*'nın *praktiki* için bir planı olmasıydı, bu planın ne olduğuna dair ne düşünülürse düşünülsün, *Raboçeye delo*'nun bir planı yoktu. Tefsirimizde Kısım Üç'te *İskra* planı dikkatimizi çekecektir. Burada, *Raboçeye delo*'nun bu eksikliği hakkında birkaç kelime söylemek istiyorum.

Raboçeye delo Sosyal-Demokrat liderliğe olan ihtiyacı ve mümkün olan en kısa sürede bir siyasal aşamaya geçmenin gereğini inkâr etmiyordu. Tam tersine. Fakat *praktiki*'nin atılgan önderliğini sağlamanın gereksiz ve hatta aşağılayıcı olduğunu varsaymaktaydı. *Praktiki* neyin gerekli olduğunu çok iyi anlardı ve tam olarak anlamadıysa, üzülmeye gerek yoktu, çünkü işçi hareketi zaten ilerlemekteydi. Dolayısıyla *Raboçeye delo*, komiteleri kendi tarafına kazanmak için *İskra* cenahından yapılan her girişime düşman oldu.

Böyle bir girişim kibirli, diktatörceydi ve komiteleri küçümseyiciydi. *Raboçeye delo*, daha ziyade demokratik tarzda aşağıdan komiteler tarafından ülke çapında parti kurumlarının kurulması gerektiğini savunuyordu. "Aşağıdan" stratejisi *Raboçeye delo*'nun, ister "akışına bırakarak" liderlikten feragat diyelim, ister yerel komitelere güven diyelim, başka yerlerdeki tavrının bir parçasıydı.

Raboçeye delo taktik konusunda biraz liderlik göstermekteydi, fakat bu çabaları kafa karıştırıcı ve tereddütlüydü. *Raboçeye delo*, bahar olaylarındaki heyecanına soğuk su döktüğü için *İskra*'yı eleştirmişti, ancak *Raboçeye delo*'nun 1901 sonbaharında komitelerden ne yapmasını istediğini söylemek de zordu. *Raboçeye delo*, *İskra*'nın teröre karşı doktriner bakışına itiraz etmişti, ancak konuyla ilgili kendi görüşü de muğlâk ve kaçamaktı,[81] ayrıca *İskra*'nın ekonomik mücadeleyi reddettiğini oldukça tartışmalı şekilde ima ediyordu. Martınov'un ekonomik mücadeleye verdiği önem, elbette işçilerin küçük hedefler için varsayılan bir doğal eğilimi izlemesine izin verilmesinin onaylanması değildi. Aksine, ekonomik mücadelenin devrimci politik mücadelede etkili şekilde kullanılmasını sağlamak için ona güçlü Sosyal-Demokrat liderlik istiyordu. Fakat Martınov'un tek somut taktik önerileri geçici bir "örnek" tarzını ortaya koymaktı.

Martınov bu muğlâk taktik önerilerde bulunmuş olduğu sırada, işçilerin Sosyal-Demokrat liderliğinin yerini alabilecek muhtemel siyasal rakipler konusunda da oldukça coşkuyla "neden endişelenelim ki?" tavrını dile getirmişti. Okurlarına bizatihi Rusya'nın baskıcı siyasal durumunun *İskra*'nın tüm endişelerini temelsiz yaptığına dair güvence vermekteydi. Birçok defa, işçi hareketinin "kaderin gücü [[*fatalno*]" ile devrimci bir siyasal duruşa sevk edildiğini iddia etmişti.[82] Aslında, Sosyal-Demokratik olmayan güçlerin işçilere önderlik etmede şimdiye dek hiç şansı olmadığını ileri sürmüştü. "Burjuva demokrasisi" –yani Sosyal-Demokratik olmayan Çar karşıtı devrimcilerin hepsi– "bir hayalet" idi.[83] Sosyal Demokratlara karşı iki önemli devrimci rakibin –Sosyalist Devrimciler ve liberal Anayasal Demokratlar (KD'ler/Kadetler)– varlığını sürdürdüğü bir zamanda ise bu tartışma çizgisinin, *Raboçeye delo*'nun güvenilirliğine katkısı olamazdı.

81. Martınov 1901b, s. 18; Lenin'in *NY?*'deki yorumu için bkz. Lenin 1958-65, 6, s. 51.
82. Martınov 1901b, s. 32; Martınov 1901b, s. 6, 8.
83. Martınov 1901b, s. 32.

Şüphesiz *İskra*'nın küstahlığı, saldırgan ve bazen de nahoş polemikleri, kendinden menkul haklılığı ve bütün anlaşmazlıkları abartması konusunda *Raboçeye delo*'nun şikâyetlerine kolayca sempati duyulabilir. Fakat hiçbir şey söylemeyerek bir şeyi yenemezsiniz. İşte bu nedenledir ki Martınov, *şto delat –praktiki* aslında *ne yapmalı?*– sorusuna *İskra*'nın bir cevap vermeyi reddettiğini iddia ederken tedbirsizdi. Böyle bir meydan okuma, *İskra* kuvvetlerinin tam da bu soruyu cevaplamaya adanmış bir kitap çıkarmasına neden olabilirdi.

BÖLÜM BEŞ'İN EKLERİ

1. Boris Kriçevskiy'den alıntılar

(*Raboçeye delo*, Sayı 10 (Eylül 1901), s. 17-20)

İskra'nın doktrinerliğinin çok karakteristik bir özelliği, bizi bu olaylara yönelik aktif devrimci tavrımızdan ötürü bağışlayamadığı gerçeğidir. Bu olaylar, "kararlılıkla yürütülen sistematik bir planın" (Lenin'in "Nereden Başlamalı?" makalesinden bir alıntı) sonucu olmayabilir, fakat bununla birlikte –aslında *daha da fazlasıyla*– başarılı bir devrimci sonuç vaat etmekteydiler.

Şurası aşikâr ki taktiklerin temelleri meselesiyle ilgili olarak *İskra* ile aramızdaki genel anlaşmazlık, *Stihiynıy* unsurun *nispî* önemi ve devrimci mücadelenin nihai başarısı için amaca yönelik, "plan benzeri" unsur hakkındaki farklı değerlendirmemize de yansımaktadır. Geçmiş günlerdeki komploculara göre, [öngörülen] (Çarlığın) devrilmesi, münhasıran kendi planlarının, çabalarının, zekâlarının ve esnekliklerinin sonucu olabilirdi. Toplumsal gelişmenin nesnel yasalarını ve sınıf mücadelesinin gelişim sürecini hesaba katmazlardı. Marx ve Engels'in öğretileri, sonsuza kadar, komplocu bakış açısına ve devrimci mücadele yöntemlerine son vermiştir. Sosyal Demokrasideki yerini gururlandıran akılları ve toplumsal ilişkileri devrimcileştirmenin amaca yönelik faaliyeti ile komplocunun iyi düşünülmüş planlamasının hiçbir ortak yönü yoktu. Aynı zamanda devrimci olan Sosyal Demokratın şu görevi vardı: yalnızca amaca yönelik faaliyetle nesnel gelişimi *hızlandırmak*, bunun için kendi öznel planlarını onun yerine koymak ya da ona ikame etmek *değil*.

Teorik olarak, *İskra* bunların hepsini bilir. Ancak, Marksizmin haklı olarak amaca yönelik devrimci çalışmaya verdiği muazzam

önem, *İskra*'yı *–taktiklere ilişkin doktriner görüşü sayesinde–* pratikte, *gelişimin nesnel ya da stihiynıy unsurun önemini küçümsemeye* doğru sürüklemektedir. Daha önceden gösterdik ki *plan-olarak-taktikler* Marksizmin temel ruhuyla çelişmektedir. *İskra* –plan-olarak-taktikler yönünde eğilimli olmasıyla– tam da bu nedenle, kendi iradesi dışında, devrime "hazırlık" konusundaki komplocu bakış açısına yaklaşması –başka bir deyişle devrimci gelişimin nihai eyleminde bile nesnel ya da *stihiynıy* sürece, ikincil bir yer vermeye de *mecbur* kalması– şaşırtıcı değildir.

[*İskra*'nın] karakteristik özelliği şudur ki, 4. sayıdaki makalenin yazarı [Lenin] –ayrıntılı olarak "sistematik bir plan" ortaya koyan yazar (planın kendisinden daha sonra bahsedeceğiz)– makalesinin sonunda şu şartı getirmeye mecbur kalmaktadır: Her ne kadar "sistematik ve plan-benzeri hazırlıklar hakkında" konuşmasına rağmen, diyor ki, "otokrasinin münhasıran doğru yapılmış bir kuşatmayla veya örgütlü bir fırtınayla düşebileceğini ima etmeyi arzulamıyoruz. Aksine, otokrasinin bu *stihiynıy* patlamalardan birinin baskısı vb altında devrilmesi tamamen mümkündür ve tarihsel bakımdan çok daha elverişlidir." Muhtemelen bu, ilk kez bir *Sosyal-Demokrat* yazarın, *bir Marksist*'in, Rusya'daki otokrasinin devrilmesi kadar radikal bir siyasal değişim, "*münhasıran*" öznel "plan-benzeri hazırlık" sonucunda olmayacak, yani toplumsal gelişimin nesnel kanunları da devrimin hazırlanması ve zaferi için önemsiz olmayan bir anlama sahip olacak diye *şart koşmak* zorunda kalmasıdır. Muhtemelen ilk kez bir *Marksist*, okurların onu idealizm ve öznelciliğin savunucusu olarak ele alacağı "yanlış anlama" konusunda uyarmak için –ve haklı olarak– bir ihtiyaç hissetmiştir. Üstelik başyazının yazarı kendi şartında bile, yalnızca, otokrasinin devrilmesinin bir "*stihiynıy* patlama"!... sonucunda ortaya çıkmasının "tamamen mümkün" ve "çok daha elverişli" olduğunu kabul etmektedir. [Üç nokta işareti orijinalinde var.]

Yazara göre, devrimci alevin sadece "sapma olmaksızın sürdürülen" bir "sistematik" plan üzerinde çalışan ve artık bunu dikte eden "bütün-Rusya gazetesi"nin, (büyük harfle yazılan) *İskra*'nın [*Kıvılcım*'ın] yayın kurulu laboratuarında tutuşturulabileceği düşünülebilir. Ama hayatsız doktrinciliğin prototipini –Goethe'nin laboratuar cücesiyle birlikte Wagner'ini– de akla getirmeden edemez.

Hiç şüphesiz, militanların amaca yönelik oluşları tarihte giderek daha büyük rol oynamaktadır. Toplumsal gelişmenin en

önemli yasaları Marx ve Engels tarafından keşfedilmiştir. Bilimsel sosyalizm haklı olarak "devrimin cebri" olarak adlandırılır. Sosyal Demokrasi, ancak proletaryanın kurtuluşu için savaşan amaca yönelik bir hareketidir ve öyle olabilir. Hiçbir sınıf, kendi kurtuluşunun koşulları, mücadelesinin nihaâ amacı ve ona giden yollar konusunda Sosyal Demokrasi bayrağı altında savaşan proletaryanın kavrayışındakine uzaktan yakından benzer bir açıklık düzeyine sahip değildir. Bütün bunlar doğrudur. Fakat bilimsel sosyalizm, sadece evrim döneminde değil (söylemeye gerek yok ki) devrim vaktinde de *stihiynıy* unsurun önemini hesap dışı bırakırsa veya bir şekilde azaltırsa, kendisi olmaktan çıkacaktır.

Doğal bilimin ilerlemesine rağmen, insanlar hâlâ kendilerini aynı eski kadim yollardan yeniden üretirler. Benzer şekilde –sosyal bilimin tüm ilerlemesine ve amaca yönelik savaşçıların (veya militanların) artışına rağmen– aşağıda yeni bir toplumsal düzenin ortaya çıkışı, *esas olarak stihiynıy* patlamaların sonucu olmaya devam edecektir. Bu durum, proletaryanın tarih terazisine benzersiz bir farkındalık ve örgütlenme gücü koyabileceği Batı'daki toplumsal devrim için *bile* geçerlidir. Dolayısıyla *stihiynıy* unsur yaklaşmakta olan Rus siyasal devriminde daha büyük bir derecede hâkim olacaktır.

Elbette, *İskra*'yla şu konuda tamamen hemfikiriz: "maceracılığa düşmedikçe, hiçbir bir siyasal parti, faaliyetini sadece böyle [*stihiynıy*] patlamaların beklentisine dayandıramaz". Fakat: *stihiynıy patlamaların gerçekleştiği anda, her devrimci parti, patlamanın tüm gücüyle devrim ve zaferle sonuçlanmasını sağlama almakla yükümlüdür*. İşte bahsedilen nedenlerden ve doktriner yaklaşımından ötürü *İskra* sadece bu sorumluluğu unutmaktadır, aslında bu sorumluluğu hatırlatmak ve onu yaşatmak için ellerinden gelenin en iyisini yapanlara mürekkepli öfkesini boca etmeyi mümkün görmektedir.

2. Lenin'in 1901 Anlaşmazlıkları Üzerine *NY?*'ye yaptığı Ek

(Lenin 1958-65, s. 184-90)

"*İskra*"yı "*Raboçeye delo*" ile Birleştirme Girişimi

Bizim için geriye, *İskra*'nın *Raboçeye delo* ile olan örgütsel sorunlarda benimsediği taktikleri anlatmak kalıyor. Bu taktikler *İs-*

kra'nın 1. sayısında "Yurtdışı Rus Sosyal-Demokratlar Birliği'ndeki Bölünme" başlıklı makalede tam olarak dile getirilmiştir. Biz daha baştan itibaren, Partimizin Birinci Kongre'sinde partinin yurtdışı temsilcisi olarak tanınan *gerçek* Yurtdışı Rus Sosyal-Demokratlar Birliği'nin iki örgüt halinde bölündüğünü; partinin temsili sorununun hâlâ ucunun açık olduğunu; Paris'teki Uluslararası Kongre'de, Rusya'yı Uluslararası Sosyalist Büro'da temsil etmek üzere, bölünmüş olan Yurtdışı Birlik'in her iki kesiminden birer kişi olmak üzere iki üyenin [Kriçevskiy ve Plehanov] seçilmesi ile sorunun ancak geçici ve koşullu olarak çözülmüş olduğu görüşünü benimsedik. *Raboçeye delo*'nun esasa ilişkin konularda *yanlış olduğunu* ilân ettik; ilke olarak kesinlikle Emeğin Kurtuluşu grubunun yanında güçlü şekilde yer aldık ve fakat aynı zamanda bölünmenin ayrıntılarına girmeyi reddederek "Birlik"in" yaptığı hizmetleri tamamen pratik çalışma alanında dikkate aldık. [Lenin, "Birlik"i orijinal Birlik'in yalnızca yarısı olarak gördüğü için tırnak işareti içine alıyor.]

Sonuç olarak, bizimkisi, belli noktaya dek, bir bekleme politikasıydı. Rus Sosyal Demokratlarının çoğunluğu arasında "ekonomizm"in en kararlı muhaliflerinin bile "Birlik" ile birlikte çalışabileceği şeklinde hâkim olan bir kanaate taviz verdik; çünkü deniyordu, "Birlik" Emeğin Kurtuluşu grubuyla ilkesel bakımdan fikir birliği içinde olduğunu sıklıkla ilan etmiştir ve teori ile taktik konulardaki temel sorunlar üzerine bağımsız bir tavır almıştır. Pozisyonumuzun doğruluğu, *İskra*'nın birinci sayısının çıkışıyla (Aralık 1900) hemen aynı zamanda, üç üyenin "Birlik"ten ayrılması ve sözüm ona "Uzlaştırma Grubu"nu kurmasıyla dolaylı olarak sergilendi; bu üyeler (1) *İskra* örgütünün yurtdışı kesimine, (2) devrimci "Sosyal-Demokrat" örgütüne, (3) "Birlik'e uzlaşma görüşmelerinde aracı olarak hizmet edeceklerdi. Bu [*İskra*'cı] örgütlerden ilk ikisi derhal bunu kabul ettiklerini bildirdiler; üçüncüsü ise *reddetti*. Geçen yılki Birlik Kongresinde bir konuşmacı [muhtemelen Lenin'in kendisi] bu olgulara işaret ettiğinde, Birlik yönetiminin bir üyesinin, bu önerinin reddedilmesi sebebinin yalnızca "Birlik"in, girişimcilerin bileşiminden hoşnut olmayışına dayandığını açıklamış olduğu doğrudur. Bu açıklamayı burada belirtmeyi bir görev saymakla birlikte, bunun yetersiz bir açıklama olduğunu gözlemlemiş olmaktan da geri duramam; iki [*İskra*'cı] örgütün görüşmelere başlamayı kabul ettiğini bilen "Birlik", onlara bir başka aracı kanalıyla ya da doğrudan doğruya ulaşabilirdi.

1901 baharında, hem *Zarya* (sayı 1, Nisan) hem de *İskra* (sayı 4, Mayıs) *Raboçeye delo* ile açık polemiğe başladılar. *İskra* özellikle *Raboçeye delo*'nun Nisan ekine, yani bahar olaylarından hemen sonra çıkan "Tarihsel Bir Dönüm Noktası" adlı makalesine saldırdı. *Raboçeye delo*, [bir taktik olarak] terör sorunu ve "kan" çağrılarıyla istikrar yoksunu olduğunu sergilemişti. Bu polemiklere rağmen, "Birlik", yeni bir "uzlaştırıcılar" grubu aracılığıyla uzlaşma görüşmelerinin başlamasını kabul etti. Yukarıda adı geçen üç örgütün temsilcilerinin Haziran'da yapılan başlangıç konferansında, (daha sonra "Birlik"in *İki Kongre* adlı broşüründe ve [*İskra*'cı] Birlik'in, *Birlik Kongresi Belgeleri* adlı broşürde yayınladıkları) çok ayrıntılı bir "ilkelerde mutabakata" dayalı anlaşma taslağı hazırlandı.

Bu ilkelerde mutabakatın (veya çoğu kez adlandırıldığı şekliyle Haziran konferansı kararlarının) içeriği, birleşme için mutlak bir koşul olarak bizim genel olarak oportünizmin, özel olarak da Rus oportünizminin her türlü belirtisinin *en kesin bir biçimde* reddiyesini istediğimizi en açık bir biçimde ortaya koymaktadır. 1. madde şöyledir: "Proleter sınıf mücadelesi içerisine, kendisini sözde 'ekonomizm', Bernsteinizm, Millerandizm ve benzeri olarak ifade eden oportünizmi sokma yolundaki bütün girişimleri reddederiz." "Sosyal-Demokrat alandaki faaliyetler... devrimci Marksizmin bütün muarızlarına karşı ideolojik mücadeleyi de içermektedir" (4, C); "Örgüt ve ajitasyon faaliyetinin her alanında, Sosyal-Demokrasi, Rus proletaryasının acil görevini –otokrasiyi devirmeyi, bir an için bile unutmamalıdır" (5, A); "... sadece ücretli-emek ile sermaye arasındaki gündelik mücadele temeli üzerinde olmayan bir ajitasyon" (5, B); "... münhasıran ekonomik mücadele ve kısmî siyasal talepler uğruna mücadele diye bir aşama... tanımamak" (5, C); "... hareketin aşağı seviyedeki biçimlerinin ... ilkelliğini [*elementarnost*] ve darlığını ilke haline getiren akımların eleştirilmesini, hareket için önemli görüyoruz" (5, C-D).

Bu kararları birazcık olsun dikkatlice okuyan tamamen yabancı birisi bile, bunların formüle edilişlerinden de, bunların oportünist ve "ekonomist" olanlara karşı, otokrasiyi devirme görevini bir an için bile olsa unutanlara, aşamalar teorisini kabul edenlere, darlığı ilke düzeyine çıkaranlara, vb yönelik olduğunu anlayacaktır. Emeğin Kurtuluşu grubu, *Zarya* ve *İskra* tarafından *Raboçeye delo*'ya karşı yürütülen polemiklere aşina olan birisi, bu kararların *Raboçeye*

delo'nun debelendiği hataları tek tek çürüttüğünden bir an için olsun şüphe duymayacaktır. Sonuç olarak "Birlik"in bir üyesi, birlik kongresinde, *Raboçeye delo*'nun 10. sayısındaki makalelerin "Birlik"in gösterdiği yeni "tarihsel dönüm noktası" sonucu değil de, kararın çok "soyut"[84] olması gerçeğinden kaynaklandığını ilân ettiğinde, konuşmacılardan biri bu iddiayla, haklı olarak, dalga geçmişti. Konuşmacı demişti ki, kararlar, soyut olmak bir yana, inanılmaz ölçüde somuttur: bunlara tek bir bakış bile, burada "bazılarının tuzağa düştüğünü" görmek için yeterlidir.

Bu son sözler, kongrede karakteristik bir sahne yaratmıştı. Bir tarafta B. Kriçevskiy, bu sözün ("tuzak kurmak") bizim kötü niyetlerimizi açığa vuran bir dil sürçmesi olduğu inancıyla, bu ifadeye dört elle sarılmış ve dokunaklı biçimde şöyle haykırmıştı: "Burada kim, tam olarak kim tuzağa düşürüldü?" Plehanov da alay ederek "Hakikaten kim?" deyip ona eşlik etmişti. Kriçevskiy ise şöyle cevap vermişti: "Kavrama yeteneğinden yoksun olan yoldaş Plehanov'a yardımcı olmama müsaade edin ve kendisine şunu açıklayayım ki, bu tuzak *Raboçeye delo*'nun yayın kurulu için kurulmuştu (dinleyenlerin gülüşmeleri), ama biz kendimizi bu tuzağa düşürmeyeceğiz!" (Sol taraftan bir uyarı: Sizler için daha da kötü ya!)

Öte taraftan, *Borba* grubunun (uzlaştırıcılar) bir üyesi, "Birlik"in kararlarda yaptığı değişikliklere karşı çıkıp bizim hatibimizi savunmayı arzularken, "tuzağa düşmek" kelimesinin, besbelli ki, polemiğin harareti içerisinde basiretsizce söylendiğini ilân etti. Kendi payıma ben, tartışma sırasında söylenen bu sözün hatibine [muhtemelen Lenin'in kendisi] bu "savunma"nın pek yardımcı olacağını sanmıyorum. "Birisinin tuzağa düşürülmesi" ifadesinde "şakada gerçek payı" olduğunu düşünüyorum. Biz *Raboçeye delo*'yu her zaman istikrarsızlıkla ve kararsızlıkla suçladık ve kararsızlığına bir son vermesi için doğal olarak, onu *tuzağa düşürmeye* çalışmak *zorundaydık*. Bunda hiçbir kötü niyet belirtisi yoktur, çünkü sorun ilkelerde istikrarsızlıktı. Ve "Birlik"i öylesine yoldaşça bir biçimde "tuzağa düşürdük" ki,[85] bizzat B.

84. Bu söz şurada tekrarlanmaktaydı: *İki Kongre*, s. 25.

85. Nitekim: Haziran kararlarının girişinde şöyle dedik: Rus Sosyal-Demokrasisi bir bütün olarak her zaman Emeğin Kurtuluşu grubunun ilkelerinden yana tavır alır ve "Birlik"in değeri özellikle yayın ve örgütlenme faaliyetidir. Bir başka deyişle, bizim "tuzağa düşürme" işlemleriyle izini sürdüğümüz kararsızlıklara tamamen son vermesi *koşuluyla*, geçmişi unutmaya ve "Birlik"teki yoldaşların yaptıkları çalışmaların

Kriçevskiy ve "Birlik"in yönetiminin bir başka üyesi, Haziran kararlarını imzaladılar.

Raboçeye delo 10. sayıdaki makaleler (bizim yoldaşlarımız bu sayıyı kongre için geldiklerinde, oturumlar başlamadan birkaç gün önce ilk kez görmüşlerdi), yaz ile sonbahar arasındaki dönemde "Birlik"te yeni bir dönüm noktası olduğunu, "ekonomistler"in bir kez daha üstünlüğü ele geçirdiklerini açıkça göstermekteydi. Her "rüzgâra" göre yön değiştiren yayın kurulu, "en sabit fikirli Bernsteinistleri" ve "eleştiri özgürlüğü"nü yine savunmaya, "*stihiynost*"u savunmaya ve (Martınov'un ağzından) siyasal etkinliğimizin alanını "daraltma teorisini" (söylendiği haliyle, bu etkiyi daha da karmaşıklaştırma amacıyla) vaaz etmeye koyulmuştu. Parvus'un çok yerinde gözlemi doğru çıkmıştı; bir oportünisti bir [programatik] formülle tuzağa düşürmek zordur. Bir oportünist *herhangi* bir formülün altına kolayca ismini koyar ve onu hemen terk etmeye de hazırdır, çünkü oportünizm, kesin ve sağlam ilkelerden yoksun olmaktır. Günümüzde oportünistler, oportünizmi getirme yolundaki *bütün* girişimlere karşı çıkarlar, *her türlü* darlığa karşı çıkarlar, "otokrasiyi devirme görevini bir an için olsa bile unutmamaya" ve "ajitasyonu yalnızca ücretli-emek ile sermaye arasındaki günlük mücadele temeli üzerinde" yürütmemeye, vb, vb ciddî olarak söz verirler. Ama yarın ifade tarzlarını değiştirecekler ve *stihiynost*'u ve alışıldık günlük mücadelenin ilerlemesini, elle tutulur sonuçlar vaat eden talepleri savunma bahanesiyle eski tarzlarına döneceklerdir. "'Birlik'in ne geçmişte, ne de şimdi, [Haziran] kongresinde kabul edilen taslağın genel ilkelerine [10. sayıdaki makalelerde] ters düşen herhangi bir sapma görmediğini" onaylamaya devam ederek (*İki Kongre*, s. 26), "Birlik", anlaşmazlık konusundaki temel noktaları anlamakta tam bir yeteneksiz ya da istek yoksunluğunda olduğunu sergilemektedir.

Raboçeye delo 10. sayısının ortaya çıkmasından sonra, çabalayabileceğimiz tek şey kalmıştı ve o da şuydu: Bir bütün olarak

---

[dava için] yararlılığını kabul etmeye tamamen hazır olduğumuzu dile getirdik. Haziran kararlarını okuyan herhangi bir taraf sız kimse, bunları ancak böyle yorumlayacaktır. Eğer "Birlik", "ekonomizm"e doğru yaptığı yeni dönüşle (10. sayıdaki makalelerinde ve önerdikleri değişikliklerde) bir bölünmeye *neden olduktan* sonra, yaptığı hizmetleri kabul ettiğimiz konusunda söylediklerimizden ötürü şimdi bizi ciddî şekilde *doğru söylememekle* suçlarsa (*İki Kongre*, s. 30), bu durumda, elbette, böyle bir suçlama sadece bir gülümsemeye yol açabilir.

"Birlik"in bu makalelerle ve yayın kuruluyla mutabık olup olmadığını tespit etmek üzere, genel bir tartışma açmak. "Birlik" özellikle bu yüzden bizden hoşnut değildir ve bizi "Birlik" saflarında ayrılık tohumları ekmekle, kendi işimize bakmamakla, vb suçlamaktadır. Bu suçlamalar açıktır ki temelsizdir, çünkü her esintide "dönüm noktası gerçekleştiren" seçimle işbaşına gelmiş bir yayın kurulunda, her şey rüzgârın yönüne bağlıdır ve bizler ise bu yönün ne olduğunu birleşmek niyetinde olan örgüt üyeleri dışında kimsenin bulunmadığı özel toplantılarda belirledik. "Birlik" adına Haziran kararlarında yapılmak üzere sunulan değişiklikler, bir mutabakat yolundaki herhangi bir umudun son gölgelerini de yok etti. Bu değişiklikler 'ekonomistlere' doğru yeni bir dönüm noktasının ve "Birlik" üyelerinin çoğunluğunun *Raboçeye delo* 10. sayısı ile mutabık olduklarının belgesel kanıtıdır. Bu değişiklikler, oportünizm emarelerine yapılan atıftan "sözde ekonomizm" kelimelerini çıkarmak (bu kelimelerin "anlamının muğlâk olduğu" gerekçesiyle; ama durum buysa, o zaman yapılması gereken tek şey, bu yaygın hatanın niteliğinin daha kesin bir biçimde tanımlanmasıydı) ve "Millerandizm" kelimesini çıkarmaktı (oysa B. Kriçevskiy bunu *Raboçeye delo,* 2-3. sayılarda, s. 83-84'te ve daha açık olarak *Vorwärts*'ta savunmuştu).[86] Haziran kararları, Sosyal-Demokrasinin görevinin "siyasal, ekonomik ve toplumsal baskının bütün biçimlerine karşı proleter mücadelenin her sergilenişine önderlik etmek", böylelikle mücadelenin bütün bu belirtilerine sistem ve birlik kazandırmak olduğuna kesinlikle işaret etmekteydi. Bununla birlikte, 'Birlik' [birlik kongresinde] şu tümüyle yüzeysel cümleyi eklemiştir: "Ekonomik mücadele, kitle hareketinin güçlü bir dürtüsüdür" (kendi başına alındığında, bu iddiaya karşı çıkılamaz, ama dar "ekonomizmin" mevcudiyetinde ister istemez yanlış yorumlara imkân yaratır). Bunun da ötesinde, hem "bir an için bile" (otokrasiyi devirme amacı unutulmalıydı) kelimelerinin silinmesiyle hem de "ekonomik mücadele, kitleleri aktif siyasal mücadele içine çekmenin *en geniş* uygulanabilirliğe sahip araçlarıdır" kelimelerinin eklenmesiyle, Haziran kararlarında "politika"nın [anlamının] *daraltılması* bile önerilmişti. Böyle

86. Bu konuda bir polemik *Vorwärts*'tın şimdiki editörü Kautsky ile *Zarya*'nın yayın kurulu arasında başladı. Rus okurunu bu tartışma konusunda bilgi sahibi kılmaktan geri kalmayacağız.

düzeltmelerin devreye sokulmasından sonra, yeniden "ekonomizme" dönen ve ["eleştiri özgürlüğü" kisvesi altında] kendileri için kararsızlık özgürlüğü elde etmek için uğraşan kimselerle görüşmeleri sürdürmenin bir faydası olmayacağı gerekçesiyle, bizim taraftaki hatiplerimizin, birbirlerinin peşi sıra, söz almayı reddetmiş olmaları anlaşılabilir bir şeydir.

"Birlik'in ilerideki mutabakatımızın dayanıklılığının kesinlikle *sine qua non*'u [olmazsa olmaz şartı] olacağını düşündüğü şey – *Raboçeye delo*'nun bağımsız niteliğinin ve özerkliğinin korunması– *İskra*'nın bakış açısına göre mutabakatı önleyen geçici bloktu" (*İki Kongre*, s. 25). Bu tamamen yanlıştır. Bizim *Raboçeye delo*'nun özerkliğine karşı hiçbir zaman planımız olmadı.[87] "Bağımsız nitelik'ten kasıt, teori ve taktiklerdeki ilkesel sorunlar konusunda bağımsızlıksa, biz gerçekten de onun bağımsız niteliğini *tanımayı kesinlikle reddettik*. Haziran kararları böyle bir bağımsız niteliği kesinlikle reddetmektedir, çünkü böyle bir "bağımsız nitelik", pratikte, daha önce de işaret ettiğimiz gibi, her zaman, aramızda hüküm sürmekte bulunan ve parti açısından kabul edilemez olan bölünmüşlüğü besleyen her türden kararsızlık anlamını taşımaktadır. *Raboçeye delo* 10. sayıdaki makaleler ve getirdiği "değişiklikler" ile birlikte, *Raboçeye delo* kesinlikle bu türden bağımsız niteliğini korumak arzusunu açıkça göstermiştir ve böyle bir arzu doğal ve kaçınılmaz olarak bir kopuşa ve savaş ilânına yol açmıştır. Ama hepimiz *Raboçeye delo*'nun kendisini belirli yazınsal işlevlere vermesi anlamında, onun "bağımsız niteliği"ni tanımaya hazırdık. Bu işlevlerin doğru-dürüst dağılması aşikârdı: (1) akademik bir dergi [*Zarya*], (2) siyasal bir gazete [*İskra*] ve (3) popüler makale derlemeleri ve broşürler [*Raboçeye delo*]. *Raboçeye delo*, Haziran kararlarının hedeflediği hatalarını bütün bütün terk etmeyi *içtenlikle* istediğini, ancak böyle bir işlev dağılımına rıza göstererek ispatlayabilirdi. Sadece böyle bir işlev dağılımı sayesinde, her türlü sürtüşme ihtimali ortadan kalkacak, dayanıklı bir mutabakat aktif şekilde garantiye alınacak ve bu durum aynı zamanda, hareketimizin yeniden kabarmasının ve yeni başarılar elde etmesinin temeli olmaya hizmet edebilecekti.

87. Yani eğer, birleşmiş olan örgütlerin ortak bir üst konsey kurmalarına ilişkin yayın kurulları arasındaki görüş alış-verişi, özerkliğin sınırlandırılması olarak görülmüyorsa. Ama Haziran ayında, *Raboçeye delo* buna razı olmuştu.

Tek bir Rus Sosyal Demokratı bile devrimci ve oportünist eğilim arasındaki nihai kopuşa "örgütsel" çatışmaların değil, fakat oportünistlerin, oportünizmin bağımsız niteliğini pekiştirmek ve Kriçevskiy'lerin ve Martınov'ların tezleriyle kafa karışıklığı yaratmayı sürdürmek arzusunun neden olduğu konusunda şu anda kuşku duyamaz.

Bölüm Altı

Amaca Yönelik İşçi ve Farkındalığın Yayılması

Şimdi, Lenin'in *NY?*'deki muhataplarından geri kalan üçüne dönelim: Eylül 1901'de, ekonomist bakış açısıyla *İskra*'yı eleştiren *Ortak Mektup*, Boris Savinkov'un 1900'deki Petersburg işçi hareketi hakkında *Raboçeye delo*'da yayınlanan makalesi ve enerjik, ama yalnız Sosyal-Demokrat gazeteci L. Nadyejdin'in anlamlı yazıları. İlk üç muhataptan –Kuskova/Prokopoviç, *Raboçaya mısl*, *Raboçeye delo*– farklı olarak bu ikinci gruba ait olanlar Rus Sosyal Demokrasi tarihinde herhangi bir önem taşımıyorlar. *Ortak Mektup*'un yazarlarının isimleri bilinmiyor, Boris Savinkov Sosyalist Devrimciler saflarında önde gelen bir terörist olma yolunda ilerlerken Sosyal Demokrasi'ye sadece kısa süreliğine katılmıştı ve L. Nadyejdin ise 1905'te erken ölümüne kadar marjinal kaldı.

Öte yandan, her üçü de *NY?*'de önemli bir rol oynamaktadır. *Ortak Mektup*, Lenin'in "*stihiynost* önünde boyun eğme [dalkavukluk]" konusunda yürüttüğü polemik çerçevesinin oluşturulmasında, diğer herhangi bir belge kadar etkili oldu. Savinkov, tartışmadaki bazı önemli noktalarda değerli bir tanık olarak çağrılmaktaydı. *NY?*'nin ikinci yarısı neredeyse Nadyejdin'le tartışmaya dönüşmektedir. Dahası, bu belirli yazarlar marjinal sayılabilirse de, ortaya koydukları sorunlar daha sonra gerçekten önemli hale geldi. Bunlara, devrimci bir taktik olarak terör, "sınıf bakış açısı" (işçi hareketinin diğer sınıflarla nasıl ilişkili olması gerektiği) ve eylem yerine polemik tartışmalarına ve gazetecilik tarzıyla gizli işleri

açığa vuran makalelere çok fazla odaklanan "kitabîlik"/"writerism" [*literaturşçina*]. Lenin'in *NY?*'yi yazdığı sırada ekonomizm ölüm döşeğindeydi, işte bu yüzdendir ki Lenin bunu *Raboçeye delo*'yu pataklamak için uygun bir sopa olarak görmüştü. Ancak bu diğer meseleler çok canlı kaldı ve sonraki yıllarda 1900-3'ün *İskra*'sına ve Lenin'e yönelik enerjik saldırıların temelini oluşturdular.

İskra ile *Raboçeye delo* arasındaki ağız dalaşından uzaklaşıyor oluşumuz bir tesellidir. O çatışmada, var olan bu tür maddî meseleler örgütsel rekabet için aceleyle "teorik" genellemeleri doğuran ve neredeyse kasıtlı olarak sözel formülleri karıştıran kararlı bir arka plan oluşturmaktaydı. Bunun aksine, bu bölümdeki konular, karşılıklı yanlış anlamaların ve polemik tahrifatlarının kaçınılmaz katsayısına sahip olsa da, her iki tarafça da daha açık ifade edilmektedir. Anlaşmazlıklar da daha ampirik esaslara dayalıdır. Her yazar takriben 1900-1 yılları arasında Rus işçi hareketinin dinamiklerine dair belirli bir görüşe sahiptir ve bu ampirik iddialardan örgütsel ve taktiksel sonuçlar çıkarmaktadır.

Bütün bu yazarları bir araya getiren asıl *problematik* (sorunsal), Rus işçi sınıfında *farkındalığın yayılmasıdır*. Rus işçileri içinde hangi gruplar hangi görüşlere sahiptir? Bu görüşleri hangi kuvvetler belirlemektedir? Ortaya çıkan farkındalık yayılması ne kadar hıza sahiptir ve ne kadar güvenilebilir? Her bir yazar, işçiler lehine devrimci ve Çar karşıtı bir bakış açısının yaratılmasında, sürmekte olan farkındalığın yayılması imkânları bakımından az ya da çok güvene sahiptir. Bu sürece olan güven derecesi bir kişinin parti taktikleri hakkındaki görüşlerini belirleyen en önemli faktördü. Bu kritik konuda sağdan sola doğru üç yazarımızı (*Ortak Mektup*'un yazarlarını bir olarak sayarak) şematik şekilde belirleyebiliriz.

Ortak Mektup, farkındalığın yayılması konusunda kuşkuludur ve dolayısıyla hırslı olmayan parti taktiklerini savunur, *İskra*'yı polemiklerden kaçınmaya çağırır ve her tür liderliğin etkisinin abartılmasına karşı tavsiyelerde bulunur.

Savinkov, işçiler arasında devrimci bir görüşün yayılmakta oluşundan çok daha emindir. Bu nedenle, bu bakış açısı değişiminden yararlanmak için daha etkili bir parti oluşumu çağrısında bulunur. Onun şüpheciliği işçilerle değil, parti çalışması yapması gereken mevcut kuvvetlerle ilgilidir.

Nadyejdin, Rusya'nın devrimin arifesinde olduğunu ve işçi sınıfının büyük çoğunluğunun derhal savaşa girmeye hazır oldu-

ğunu savunur. Bu nedenle, yoğun propagandanın görsel metotları yoluyla ya da hatta *İskra*'nın "siyasal ajitasyon" dediği uzun, sıkıcı gazete makaleleri yoluyla yavaş bir farkındalık yayılımına dayanan herhangi bir strateji hakkında kuşkuludur. Nadyejdin, gerçek siyasal ajitasyon için çağrı yapar, yani heyecanlı kitlelerin harekete geçmesini sağlayacak eylem çağrısı yapar. Kitleler hâlihazırda hareket halindedir ve Sosyal Demokratlar onları derhal eyleme geçirmezlerse, kendilerini onlar tarafından çiğnenmiş halde bulabilirler.

Her durumda, Lenin farkındalığın yayılması konusunda kendisini rakibinden daha emin yere koyar. *Ortak Mektup*'un şüpheciliğine karşıt olarak Lenin, işçilerin devrimci olmaya *hazır* olduğunu ve uygun liderliğin bir fark yaratabileceğini iddia etmektedir. Savinkov'un emekçilerin ruh durumunu okumadaki kendine güvenini memnuniyetle karşılamakla birlikte, örgütsel şüpheciliğine karşı çıkmakta ve artık mevcut olan insan kaynakları ile parti örgütlenmesinin büyük ölçüde *geliştirilebileceğini* iddia etmektedir. Nadyejdin'in şüpheciliğine tepki olarak Lenin, farkındalığın yayılmasının sadece sakin zamanlarda değil aynı zamanda devrimci heyecanın olduğu zamanlarda da partinin ana hedefi olarak kalması gerektiğini savunmaktadır.

Farkındalığın yayılmasında anahtar figür, *amaca yönelik işçidir*. Hem sosyolojik bir tip hem de Sosyal-Demokrat anlatıda bir karakter olarak, amaca yönelik işçi, Lenin ve onun muhatapları arasındaki ampirik tartışmaların merkezinde yer almıştı. Dolayısıyla, tartışmalara doğrudan geçmeden önce, amaca yönelik işçiye bir göz atacağız.

AMACA YÖNELİK İŞÇİ

Rus Sosyal Demokratları *soznatelnıy raboçiy*'den doğru türde bir *soznaniye*'ye sahip işçi olarak söz ettiler. Alışıldık çevirilere göre tartışma konusu olan figür, doğru türden *bilince* sahip *bilinçli* bir işçidir. Bu Tefsirimizde benimsenen çeviriye göre, o doğru türden *farkındalığa* sahip *amaca yönelik* işçidir.

Soznatelnost, *soznaniye* ve ilgili kelimelerin *NY?*'deki tüm kullanımlarının bir uyumunu oluşturduktan sonra çeviri yapmayı tercih ettim.[1] "*Amaca yönelik*", ifadesinin "*enerji*", "*inisiyatif*", "*sistematik*

1. Beni Rusça iki kelime arasındaki ayrımı araştırma konusunda ilk uyaran Anna Krılova'ya şükranlarımı sunarım.

[*planomernıy*]", "*rehberlik* [*rukovodstvo*]" ve "*örgütsel yetenek*" gibi kelimelerle bağlantılı olduğunu tespit ettim. Buna karşılık, "*farkındalık*" ise, "bilgi" ve "bakış açısı" ile bağlantılıydı. Örneğin Lenin bu kelimeyi, Almanca *Einsicht* ve *Erkenntniss* kelimelerinin yanı sıra *Bewusstsein* kelimesini çevirmek için kullanıyor. Farklı *soznaniye* türleri, yani farklı dünya teorileri vardır: Sosyal-Demokrat, *tred-yunionist* vb. *Soznaniye, NY?*'de sıklıkla dünya ve bir kimsenin kendi eylemleri hakkında, basit farkındalık olarak daha az politik anlamıyla kullanılmaktadır.[2]

Bu bağlantılar Sosyal-Demokratik söylemdeki terimler olarak "farkındalık" ve "amaca yönelik olmak" arasındaki ilişkiyi göstermektedir. İlişkiyi kurmanın en basit yolu şudur ki, "farkındalık', eylemi yönlendirecek bilgidir ve "amaca yönelik olmak" ise bilginin yönlendirdiği eylemdir.[3] "Farkındalık" yalnızca nötr bilgi değil, eylemi zorlayan ve etkileyen bilgi türüdür –örneğin, bir kimsenin tarihsel misyona dair bilgisi gibi. "Amaca yönelik olmak", bir eylem niteliğidir. Eylem, bilgi tarafından –amacın sağlam ve açık anlamı tarafından ve sonuçlar ile araçları sıkıca kavrama tarafından– kontrol edildiğinde, amaca yöneliktir.

İşçiler, sosyalist farkındalık sahibi olmadan uzun süre önce, amaca yönelik olabilirler. İşçiler, sömürenlere karşı koymak için durumlarından etkilenerek, öncelikle amaca yönelik eylemin mümkün olduğunu fark ederler; daha sonra yalnızca kolektif eylemin başarı şansının olduğunu fark ederler ve giderek kendi amaçlarına etkili şekilde hizmet etmek üzere kendi araçlarını şekillendirirler. Lenin'in 1899'da belirttiği gibi,

> Grevler, ancak işçilerin zaten yeterince amaca yönelik oldukları yerlerde, grev için zamanı belirleyebildikleri, taleplerini ortaya koyabildikleri, bildirileri ve broşürleri sağlayacak şekilde sosyalistlerle bağlantı kurabildikleri yerlerde başarılı olarak gerçekleştirilir.[4]

---

2. Örneğin, Lenin, daha iyi yapmak gerektiğinin farkında olduğu sürece *praktiki*'nin gösterişsiz performansının affedilebileceğini söylüyor –gerçek felaket, bu farkındalığı kaybettikleri zamandır (Lenin, 1958-65, 6, sayfa 33).

3. Rusçada, her iki terimin de, "bilmek [*znat*]" fiiliyle ortak bir kökü vardır. "Bilmek"in bu kök anlamı, *NY?*'de (özellikle Bölüm III'te) *znaniye*'nin, bilgi'nin sıkça kullanılmasıyla pekiştirilmiştir. *Politiçeskoye znaniye*, siyasal bilgi ifadesi, bazen *politikiçeskoye soznaniye*, siyasal bilinç ile eşdeğer görünmektedir.

4. Lenin 1958-65, 4, s. 297 (1899 yılında grevlerle ilgili bir makale). Lenin, *NY?* Bölüm II'nin başında işçi direnişinin gelişimi konusunda çok benzer bir değerlendirme yapar.

Bunun karşısında, farkındalık, bir doktrin meselesidir, bilimsel sosyalizmi öğretme meselesidir. Elbette, bu öğretilerde yer alan bir misyon fikri sadece entelektüel nitelikte değildir, aynı zamanda derinlemesine duygusaldır ve eylem bakımından çok çeşitli etkilere sahiptir. Bununla birlikte, Sosyal-Demokrat farkındalık temelde zihinsel bir bakış açısı meselesidir. Bu nedenle kabaca söylenirse, amaca yönelik olmak işçi hareketinin niteliğidir ve farkındalık sosyalizmin niteliğidir. Mezcetme anlatısı bu nedenle, aynı zamanda bir araya gelen farkındalık ve amaca yönelik olmak hikâyesidir. Kautsky'nin *Erfurt Programı*'ndaki metaforunu kullanırsak, amaca yönelik işçiler Sosyal Demokrasi için esas insan kaynağı zeminidir ve Sosyal Demokrasi ile "amaca yönelik işçiler" için eşanlamlı olma eğilimi vardır.[5]

"İleri işçi", "*intelligentnıy* işçi", "işçi devrimci" vb olarak da bilinen amaca yönelik işçi, dolayısıyla, Sosyal-Demokrat anlatıda kesinlikle merkezî bir figürdür.[6] Aynı zamanda, bu dönemde, Rusya'da, kendi imajlarını ve arzularını somutlaştıran bir isim olarak kendilerine "amaca yönelik işçi" diyen belli bir sosyal grubun da nişanesidir. Bu toplumsal gruba bir göz atmak, Rusya'da farkındalığın yaygınlaşmasına ilişkin ampirik tartışmalara bir giriş yapmaya yarayacaktır.

Amaca yönelik işçiler, kendilerini işçi hareketinin doğal liderleri olarak görüyorlardı, fakat aynı zamanda yoğun şekilde marjinallik ve umutsuzluk tehdidinin de farkındaydılar. Amaca yönelik Rus işçisinin sosyal çevresinin ve bakış açısının İngilizcede en iyi ifadesi, Semyon Kanatçikov'un otobiyografisidir; Kanatçikov köylü kökenli bir işçiydi, daha sonra "meslekten devrimci" bir Bolşevik olmuştu ve hatıralarını 1920'lerde kaleme aldı. Ama bu kitabı yalnızca *NY?*'nin arka planı olarak değil, canlı ve açık bir tarihsel belge olarak da pek tavsiye edemiyorum.[7] Bu hatıralardan birkaç

5. Kautsky'nin farkındalık çemberlerinin tartışmaları için, bkz. Birinci Bölüm (*Erfurt Programı*'ndaki ilgili paragrafların terminolojisinde, savaşan proletarya mücadelenin doğru hedefinin farkına varma eğilimindedir) (Kautsky 1965, s. 216-17).

6. "Amaca yönelik işçi" terimi, Lenin için temel bir terimdir, ancak *NY?*'de değil. Burada çoğunlukla "ileri işçiler" terimini kullanmaktadır. Kuşkusuz, *stihiynost*'a karşı amaca yönelik olmak hakkındaki karmaşık polemikler bu alışılmadık kullanıma yol açmıştır.

7. Kanatchikov 1986. Bu yayının değeri, editör ve çevirmen Reginald Zelnik'in notları ve giriş yazısı ile çok daha zenginleşmektedir, ancak Zelnik'in Kanatçikov'un bu dönemde *İskra* ve Lenin'in sınırlamalarını üstü örtük vurguladığına dair genel argümanına katılamıyorum. Zelnik, amaca yönelik işçi konusunu yoğun şekilde yazmıştır; özellikle bkz. Zelnik 1976. Burada Zelnik'in mükemmel çevirisini kullandım,

paragraf bize Kanatçikov ve benzerlerinin "amaca yönelik işçi" etiketini neden seçtiğine dair bir fikir verecektir.

> Şimdiye kadar farkındalığım sayesinde "yetişkin, bağımsız" ve dahası "amaca yönelik "olmakla yeterince güçlendirilmiş halimle, "insan haksızlığına" karşı cesurca savaşa girdim. İstismar edilen ve ezilenler için ayağa kalktım, "amaca yönelik olmayanları" aydınlattım ve ikna ettim ve ideallerimi savunarak muhaliflerimle tutkuyla tartıştım. ...
> Bu zamana kadar, bizimki gibi bir işçi ortamında alışılmış olduğu üzere, kadın işçiye daha düşük düzeydeki bir yaratık olarak bakmıştık. Kadının, herhangi bir yüksek meseleye dair ilgisi yoktu, idealleri için mücadele etme kapasitesi yoktu ve her zaman amaca yönelik bir işçinin hayatında sadece bir engelleyici, bir yük teşkil ediyordu. Hal böyleyken, ilk kez amaca yönelik iki kadın işçiyle tanıştığımda ne çok şaşırmış ve hayran kalmıştım, o kadınlar mantıklı şekilde tartışıyorlardı ve tartışmaları tıpkı bizler gibiydi. Bundan sonra onlarla sıkça karşılaştık ve ülkedeki büyük tatil gezilerinde onlarla bir araya geldik. Hayatımız mutlu, neşe dolu, duygusal bir şekilde ilerledi; günümüzden keyif aldık ve geleceğe umutla baktık.[8]

Kanatçikov, güçlü ve egosantrik gruplarda bir araya gelmiş amaca yönelik işçilerin hayatındaki mutlu, heyecanlı ve gençlik dolu yanları öne çıkarıyor. Amaca yönelik işçinin ayrıca yüce bir misyon duygusu vardı. Kanatçikov'un anılarının çoğu, onun roman, şiir ve devrimci kahramanlığın romantik ve canlandırıcı öykülerindeki muazzam etkisini görmemizi sağlayan okumalarına ayrılmıştır. Kanatçikov, Gorki'nin "Şahinin Şarkısı" şiirini okurkenki duygularını hatırlıyor.

> Doğru, bunda işçiler hakkında söylenmiş öyle bir şey yoktu, fakat fikirler, kelimeler öyle tanıdık, öyle gerçekçi, uygun ve otantikti ki! Bunu okudukça, sanki yeryüzünden yukarı taşınmıştım, kendimi insan varlığının kabalık ve haksızlığının üstünde yükseliyor gibi hissetmiştim. Ölümcül düşmanımız otokrasiyle bir anda savaşa girişmek, uyuyan işçi kitlesini uyandırmak ve onları savaşa davet etmek istemiştim! Hepsinin kendi içlerinde bulunan gücün ve şiddetin büyüklüğünü bir anda tanıyıvermelerini istemiştim![9]

Fakat bu coşku ve topluluk duygusu kırılgandı. Rus hayatı, amaca yönelik işçiyi, birçok yoldan, destekleyici bir ortamın dışarısına zorlamaktaydı ve onu, örneğin, ordu hayatı ya da köy hayatında

---

ancak orijinal metne başvurduktan sonra "bilinçli" kelimesini "amaca yönelik" olarak değiştirdim.

8. Kanatchikov 1986, s. 70, 93 (Kanatçikov 1929, s. 60, 78).
9. Kanatchikov 1986, s. 129 (Kanatçikov 1929, s. 109-10).

tecrit haliyle sınırlamaktaydı. Sınaî kentli işçi sınıfıyla çevrili bile olsa, amaca yönelik işçiler, ümitlerini kestikleri amaca daha az yönelik olanları küçümsemelerinin yanı sıra, bir nevi tecrit olmuşluk ve hayal kırıklığı hissetmekteydiler. Kanatçikov, dinsel günlerde uzayan işçi kalabalığını ve sürekli çalan çanları hatırlıyor:

> Barış içinde yürüyüp giden bu kalabalığı izleyen her amaca yönelik işçinin aklına doğal olarak şu soru geliyor: "Bu kitle, sadece amaca yönelik olsaydı, neleri başaramazdı ki? Bir mucize olsaydı da bu sağlam gücü uyandırıp Çarlık otokrasisine, polise, kapitalistlere karşı çevirebilseydi?! Neden eski köle sistemini yerle bir etmeyelim ki!"
> Bu sert ve çirkin gerçekliği gözlemledikçe, cansız ve bazen düşmanca kitleler arasında saplanıp kalmayı sürdüren birkaç yalnız devrimci gencin düşünceleri ve hayalleri işte böyleydi.[10]

Doğal olarak, Kanatçikov ve arkadaşları kendilerini *Raboçaya mısl*'dan oldukça üstün hissetmekteydiler.

> Bazen, *Raboçaya mısl* dergisinin bazı sayıları elimize geçerdi ve onları büyük bir ilgiyle okurduk. Fakat bu ilgiye rağmen, dergiyi kendi ihtiyaçlarımız bakımından uygun bulmazdık. Doğrudur, onun eksikliklerini çözümleyerek tanımlayamazdık, zira hâlâ entelektüel bakımdan çok donanımsızdık, ancak bize göre o yeterince militan değilmiş gibi görünüyordu. Öte yandan, onu amaca daha az yönelik işçiler arasında propaganda yapmak için harika bir materyal olarak görüyorduk: işçilerin temel ihtiyaçları hakkında çok bilgi içeriyordu, fabrikalardan haberler basılıyordu ve fabrika yönetimi eleştiriliyordu... Daha sonra birçok vesileyle öğrendiğim üzere, işçi kitleleri çalışanlara dair bu yemi hevesle yutmaktaydılar, ancak siyasal gelişimleri hâlâ ilerlemiyordu.[11]

Bu paragraflar, ortalama işçiye yönelik lütufkârlığın yanı sıra, amaca yönelik işçinin, öğrenme heveslisine dönük tevazuunu da sergilemektedir. O da kendisini gerçeğe sahip birisi olarak değil de onu araştırmaya kararlı birisi olarak tanımlamaktaydı.

Tecrit olmuşluk duygusu ise umutsuzluğa dönüşebilirdi.

> Genellikle, bir işçi kendi sosyal çevresinden tatmin olmaktan vazgeçmedikçe, amaca yönelik olması zordu; onun yükünü taşıdığını hissetmeye başlayacak ve ardından sadece kendisi gibi insanlarla sosyalleşmeye ve boş vakitlerini daha rasyonel ve kültürel faaliyet tarzlarında harcamaya

10. Kanatchikov 1986, s. 98 (Kanatçikov 1929, s. 82).
11. Kanatchikov 1986, s. 98 (Kanatçikov 1929, s. 82-3), Zelnik'in "savaşçı" kelimesi yerine "militan [*boyevoy*]" kelimesini koydum.

> çalışacaktı. İşte o anda kişisel trajedisi başlamıştı... Aktif, amaca yönelik işçi kendini cezaevi, sürgün, yokluk, açlık, ayrılmalar ve çoğu zaman da önünde ölüm kasveti bulunan lanetli birisi olarak görmekteydi.[12]

Sosyal-Demokrat yeraltı dünyasının amaçlarından bir tanesi, amaca yönelik işçiye bir yuva sağlamak ve kendisine kahraman olduğu bir anlatı sunmaktı. Kanatçikov, kitabının ilerleyen kısımlarında yeraltı propaganda çevrelerinin stratejisini –yani amaca yönelik bir işçiyi Sosyal-Demokrat bir militan haline getiren yoğun başlangıç sürecini anlatan 1903 *İskra* makalesinden uzun bir değerlendirme ekliyor. Önerilen ders, çaresizlikten güvene doğru bir terapi yolculuğunu hedeflemekteydi. Başlangıçta, işçi öfkelidir ancak güçten düşürücü şüphelere de eğilimlidir.

[*İskra*'ya mektup yazan] işçinin sözlerini hatırlayın: "Bize savaşa nasıl gideceğimizi öğretin!"[13] Tehlikeye rağmen, çevremize gelen işçi her şeyden önce ruhu coşkulu bir savaşçıdır ve bizim görevimiz de bu savaşçının güçlerini ve kapasitelerini açığa çıkarmak, devrimci sosyalizmin keskin şekilde bilenmiş kılıcını kullanması için ellerine vermektir... Çemberin içine giren bir işçinin psikolojisine dikkat edin. Daha da önceleri pozisyonunun umutsuzluğunu hissetmekteydi. Bazen umutsuzluk ve kasvet, loş ruhuna ve sermaye kölesinin tekdüze hayatına sızmaktaydı. Kendisini kaderiyle uzlaştıramamaktaydı ve belki uzun süre beyhude bir kaçış peşindeydi.

Eğitim çalışmasının seyri, işçinin yarı efsanevî figürler olarak değerlendirdiği eski Rus devrimcilerin görkemli eylemleri ile başlar. İşçiye, zafer anı gösterilir –Çar II. Aleksandr suikastı– ki bu aynı zamanda ezici bir yenilgiye uğrama anıdır. Hikâyenin [*rasskaz*] bu noktasında, dinleyicinin kalbi duracak gibi olur: "Dinleyiciler [çevre içindeyken] birçok badire atlatmışlardır; aralarında sessizlik hüküm sürüyorsa bu uyuşukluk sessizliği değildir. Bu an, krank milinin aniden duruşu gibidir". Dinleyiciler, Sosyal Demokrasinin, *Narodnaya volya*'nın yenilgisinin tekrarlanmasını nasıl önleyeceğini öğrenirken hayat güçlü makineye geri dönmüştür: "Sizler [propagandacılar] kitlelere, geniş kitle hareketine güvenen devrimci/sosyalist bir partinin gereğine işaret etmektesiniz."[14]

---

12. Kanatchikov 1986, s. 102 (Kanatçikov 1929, s. 85-6).
13. Bu mektup hakkında daha fazlası için bu bölümde daha sonra Nadyejdin'le ilgili tartışmaya bakın.
14. *İskra*, 34 (15 Şubat 1903), alıntılar Kanatchikov 1986, s. 289-91'den. Doğrudan *İskra* makalesinden çevirdim. Kanatçikov'un anılarının İngilizce baskısında bir çe-

LENİN'İN SENARYOSUNDAKİ AMACA YÖNELİK İŞÇİ

> Amaca yönelik bütün işçiler sosyalist olduğunda –yani [sınıfın tamamının] kurtuluşuna yönelik çaba içine girdiklerinde– işçiler arasında sosyalizmi yaymak uğruna, düşmanlarına karşı savaşta bütün araçları işçilere öğretmek uğruna, ülkenin her tarafında kendi aralarında [örgütsel olarak] birleştiklerinde –tüm halkın hükümetin baskısından kurtuluşu ve emekçilerin sermayenin baskısından kurtuluşu için mücadele eden sosyalist bir işçi partisi kurduklarında– işte sadece o zaman işçi sınıfı, bütün işçileri birleştiren şu sözlerin yazılı olduğu kızıl bayrağı kaldıran bütün ülkelerin güçlü işçi hareketiyle kendini tamamen birleştirmiş olacaktır: "Bütün ülkelerin proleterleri, birleşin!"[15]

Bu paragrafın da gösterdiği gibi Lenin, *Erfurt Programı*'nın amaca yönelik işçiler ile Sosyal Demokrasi arasındaki artan özdeşlik senaryosunu almış ve tüm siyasal stratejisinin temelini oluşturmak üzere onu Rusya'ya uygulamıştır.[16] Lenin'in Rusya'daki amaca yönelik işçinin rolü üzerine görüşleri, *İskra* döneminin arifesinde formüle edildiği haliyle, mealen şu şekilde ifade edilebilir.

Tüm ülkelerin tarihi göstermektedir ki, işçi hareketi daima çok sayıda amaca yönelik işçi yaratmaktadır. Onlar grevlere liderlik ederken amaca yönelik yollar öğrenirler ve doğal olarak hareketin sosyalistleri ve hatta teorisyenleri haline gelirler. Aynı süreç Rusya'da devam ediyor ve biz Sosyal Demokratlar tüm güçlerimizle bunu teşvik etmeliyiz. Amaca yönelik işçiler, farkındalığın yayılmasında tamamen gerekli bir bağlantıdır. Sosyal-Demokrat müjdeyi ilk duyan ve ilk kulak veren kişiler onlardır. Sırasıyla, bu müjdeyi işçi kitlelerine aktarırlar ve kitleler de baskıya karşı savaşta onları liderleri diye içgüdüsel olarak benimserler. Sosyal-Demokrat amaca yönelik işçinin koruyucu etkisi olmaksızın, daha geri işçiler, burjuva

---

viri hatasına dikkat çekiyorum. Çeviriye göre, çevreler "lanetli ana vatanımıza karşı nefret" öğretmekteydi! (Kanatchikov 1986, sayfa 290). Sosyal Demokratlar, Rusya'dan nefret edilmesini vaaz etmediler. O kelimeler "ana vatanımızın lanetine olan nefret", yani Çarlık şeklinde okunmalı.

15. Lenin 1958-65, 4, s. 298. Aksi belirtilmedikçe, bu bölümdeki tüm alıntılar 1899'dan yapılmaktadır.

16. Reginald Zelnik, Lenin'in senaryosundaki amaca yönelik işçinin can alıcı rolünü şurada gündeme getiriyor: Zelnik 2003b. Bu gerçeği "işçilere dair endişe" paradigması ile aynı hizaya getirmek için cesurca, ama boşuna didiniyor. Zelnik, "işçi *intelligent*" terimini kullanarak Lenin'in, amaca yönelik işçiye olan güvenini sıradan işçilerle ilgili kötümserliğe benzetmeye çalışıyor. Bizzat Zelnik, amaca yönelik işçinin kendisine atanan rolü oynaması konusunda oldukça şüphecidir ve açıkça bu şüpheciliği Lenin'e yansıtmaktadır.

ve hükümet seçkinlerinin rakip mesajlarıyla yollarından saptırılabilir. Bu nedenle, Rus Sosyal Demokrasisi, tüm propagandasında ve ajitasyonunda amaca yönelik işçiyi başlıca hedef kitlesi olarak görmelidir. Hiçbir koşulda Sosyal Demokrasi, ortalama işçinin daha düşük standartlarına hitap etmek umuduyla amaca yönelik işçiyi görmezden gelmemelidir. Rusya'da artan kriz –işverenlerle ve polisle giderek artan çatışmalar– Rus işçi sınıfının içinden gerçek kadın ve erkek kahramanları celp etmektedir. Düzenli biçimde büyümekte olan amaca yönelik işçilerin bu ordusu, Rus Sosyal Demokrasisinin Rusya'ya siyasal özgürlük getirme projesinin başarısını güvenceye almaktadır –*yeter ki* bizler yönümüzü yitirmeyelim ve amaca yönelik işçiyi bir kenara bırakmayalım.

Erfurt Programı'nın yol göstericiliğini takiben, Lenin ayrıca şunu da onaylamaktadır ki "bütün ülkelerin işçi hareketinin tarihi, sosyalizm fikirlerini herkesten önce ve herkesten daha kolay kabul edenlerin, daha iyi yerleşik işçi katmanları olduğunu göstermektedir".[17] Amaca yönelik işçinin sosyal konumuyla ilgili bu hipotez önemlidir, fakat hayatî değildir. Lenin, amaca yönelik işçileri nerede arayacağına dair görüşlerini değiştirebilir (ve belki de daha sonraki yıllarda böyle yapmıştır) ve fakat hâlâ Lenin olarak kalabilir. Aynı durum, farkındalığın yaygınlaşması senaryosu ve bu senaryoda amaca yönelik işçiye verilen merkezî rol bakımından doğru değildir.

Lenin'in senaryosu kendi siyasal programının temelini oluşturmaktaydı, ancak aynı zamanda Rusya'nın Kanatçikovları arasında harekete katılım güdüsünün de temelini oluşturmaktaydı.[18] Lenin'in senaryosunu sunarkenki yüksek ve acil ses tonu, bu gruba hitap etmek için tasarlanmış niteliklerin en azı değildir. Lenin'in sunduğu teklife kulak verirken Kanatçikov'un romantik okuma alışkanlıklarını da hatırlayın.[19]

Amaca yönelik işçiler, diyor Lenin, "bilgiye ve sosyalizme tutkulu bir yöneliş" sergileyen "gerçek kahramanlar"dır. Çevrelerindeki baskıcılıklara rağmen, çalışmaya ve kendiliklerinden amaca yönelik Sosyal Demokratlar, bir "işçi intelligentsiyası" çıkarmaya devam etme konusunda yeterince güçlü iradeye sahiptirler.[20] Lenin,

17. Lenin 1958-65, 4, s. 268-9.
18. Burada ilk kez Henry Reichman'ın çığır açan makalesinde yer alan argümanı genişlettim. Reichman 1996.
19. Bölüm Yedi, Potresov'un *NY*'deki şiirsellik dediği şeyin keşfine ayrılmıştır.
20. Lenin 1958-65, 4, s. 269.

bu kahramanlara, Sosyal Demokrasinin *onların* partisi olduğunu bildirmektedir –onları hedefleyen ve sonuçta onların eline geçecek olan bir parti.

> Rusya'da bu "intelligentsiyası" zaten var ve onların saflarının sürekli genişlemesini, yüksek entelektüel ihtiyaçlarının tam olarak karşılanmasını, onların saflarından Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin lider/rehberlerinin gelmesini sağlamak için her türlü çabayı göstermeliyiz... [Bu ihtiyaçlar karşılandığında, işçi intelligentsiyası] Rus işçilerinin davasını ve *dolayısıyla* Rus devriminin davasını kendi ellerine alacaktır.[21]

Lenin'in senaryosu, amaca yönelik işçinin kendilerine ait yüksek görüşlerini doğrularken, aynı zamanda onların marjinallik ve tecrit olmuşluk konusundaki korkularına da hitap ediyor. Bu tutkulu liderlere, hevesli takipçileri olacağına dair güvence veriyor.

> Temel nokta şudur: kitlelerin siyasal mücadele fikrini anlayamayacağı doğru değildir. En geri [*samıy seriy*] işçi bu fikri şu koşulla anlayacaktır: Yeter ki bir ajitatör ya da propagandacı ona, gündelik hayattan çok iyi bildiği gerçeklere dayanırken, bu fikri ona anlaşılabilir bir dille aktararak –bu fikirle iletişim kurarak– yaklaşmayı bilebilsin... Aynı şey, siyaset alanında da meydana gelir: Tabiî ki, yalnızca *intelligentnıy* işçi genel siyasal mücadele fikrini özümser ve kitlesi de onu takip eder, çünkü siyasal haklarından yoksunluk konusunda mükemmel bir hisse sahiptirler... ve en acil günlük çıkarlar, onları siyasal baskının her türlü tezahürüyle çatışmaya yönlendirir.[22]

Lenin'in kendi siyasal güveninin önemli bir kaynağı olan Batı Avrupa deneyimi, aynı zamanda Kanatçikov ve arkadaşlarının endişelerine de hitap etmektedir. Eğer orada olduysa, amaca yönelik Rus işçisi üzerine çöken günlük üzücü gerçeklere rağmen, burada da olacaktır. Ve burada meydana geldiğinde, Ruslar dünya çapında bir harekete yaptıkları katkılarından gurur duyabileceklerdir. "Her hayatî işçi hareketi, işçi liderlerini, Proudhon'larını ve Vaillant'larını, Weitling'lerini ve Bebel'lerini ortaya çıkaracaktır. Ve Rus işçi hareketimiz bu bağlantıda Avrupa hareketinin gerisinde kalmayacağına söz vermektedir".[23]

Lenin, mevcut Rusya krizinin yeni işçi liderleri ürettiğini iddia ettiğinde, tecrit olmuşluk konusundaki kaygıları sakinleştirmek-

21. A.g.e.
22. Lenin 1958-65, 4, s. 316.
23. Lenin 1958-65, 4, s. 268-9.

le kalmıyor, aynı zamanda amaca yönelik işçiye mevcut çarpıcı olaylarda olağanüstü bir rol yüklüyor. 1901'de işçiler ve hükümet arasındaki çatışmayı yorumlarken, Lenin okurlarına şu güvenceyi veriyor:

> Hükümet muzafferdi. Ancak bu türden her zafer değişmez biçimde onun nihai yenilgisinin saatini daha da yakınlaştıracaktır. Halkla yapılan her savaş, savaşa hazır öfkeli işçiler sayısını artıracak, daha deneyimli, daha iyi silahlanmış, daha cüretkâr liderleri [*vojaki*] öne çıkaracaktır.[24]

Elbette, Lenin'in bütün senaryosu tamamen gerçekdışı olabilirdi. Gerçek Kanatçikovlar kendilerine verilen rolü oynamayı beceremeyebilir veya oynamak istemeyebilirdi. Sosyal Demokrasi, teklifte kendine düşen kısmı yerine getirmeyebilir veya buna isteksiz olabilirdi. Elbette, Rus Sosyal Demokratları arasında kuşkuculuk ve ihtiyat sesleri vardı ve şimdi de işte bu sesler ile Lenin arasındaki çatışmaya dönüyoruz. Lenin siyasal kariyerini, ileri, amaca yönelik işçinin varlığı konusunda riske sokmuştu, o işçiler ki,

> işçi kitlelerinin tam güvenini kazanmayı bilmekteydiler, proletaryayı aydınlatma ve örgütleme davasına kendilerini tamamen adayan işçilerdi, sosyalizmi tamamen amaca yönelik tarzda kabul eden ve hatta sosyalist teoriler üzerinde çalışan işçilerdi.[25]

Peki Rusya sahnesinin ilk elden gözlemcileri bu konuda ne demeliydi?

ORTAK MEKTUP

1901 yılının Eylül ayında, yurtiçi sürgünde bulunan bir grup Sosyal Demokrat, "Rus Sosyal-Demokratik Gazetelerine Mektup" (bundan böyle *Ortak Mektup* olarak anılacak) başlıklı ortak bir bildiri kaleme aldılar. Kendilerine *Tovarişçi* (Yoldaşlar) adını vererek imzaladılar ve sürgündeki yoldaşlarının izniyle *İskra* ile olan anlaşmazlıklarının nedenlerini ortaya koymak için yazdıklarını açıkladılar (*İskra*'nın o zamana kadar sadece altı civarında sayısı çıkmıştı.) Üç sayfalık bildiri, *Raboçeye delo* 10. sayısının çok abartılı retoriğiyle kıyaslanacak ölçüde, özlü ve iyi yazılmış bir eleştiriydi.

---

24. Lenin 1958-65, 5, s. 18 ("Obuhov savunması" denilen, Haziran 1901'de işçiler ile hükümet arasındaki önemli bir çatışma hakkında bir *İskra* makalesi).
25. Lenin 1958-65, 4, s. 268-9.

Yazarların duruşu, *Raboçeye delo*'nun aksine, klasik ekonomizm eğilimindedir.[26]

İskra'nın sahadaki temsilcilerinden birisi Lenin'e mektubu gönderdiğinde, o da mektubu cevabı ile birlikte tam olarak yayınlamaya karar verdi. "Ekonomizm Savunucuları ile Sohbet" 6 Aralık 1901'de *İskra*'nın 12. sayısında yayınlandı. *NY?*'ye girişte Lenin, bu makalede kendisinin "geniş anlamda ekonomizmin" yeni tanımını açıkladığını ve o makalenin *NY?*'nin bir taslağı olarak görülebileceğini belirtmekteydi.[27] Gerçekten de, Lenin'in *Ortak Mektup* üzerine eleştirisi, *NY?*'nin polemik çerçevesini oluşturmaya yönelik önemli bir adımdı. Bir anlamda, *muğlâklaştırmaya* doğru atılmış bir adımdı. Lenin, *Ortak Mektup*'un duruşunu *Raboçeye delo*'nun tamamen farklı duruşuyla örtüştürmek için elinden geleni yaptı. Bunu yaparken, Kriçevskiy'in *stihiynost* kelimesini kullanımıyla tetiklediği kavram karışıklığına başka bir unsur ekledi. Eğer kendiliğindenlik olarak tercüme edilmiş olan *stihiynost*, *NY?*'nin en ünlü kelimesi ise, ona yakın bir rakip de, genellikle "saptırma" olarak tercüme edilen *sovleç*'tir. Bu kelime *Ortak Mektup*'tan alınmıştır ve yalnızca yapılan polemik bağlamında anlaşılabilir.

Başka bir anlamda, Lenin'in makalesi, anlaşmazlık içindeki gerçek meselelerin *açıklığa* kavuşturulmasına yönelik bir adımdı. Çoğunlukla, *Ortak Mektup*, sorunları açıkça belirtmekteydi ve Lenin de, *Raboçeye delo* 10. sayıyla ortalığı karıştıran üzücü polemiklerin tersine, iyi niyetle karşılık vermekteydi. İşimiz, muğlâklığın örtüsünü kaldırmak amacıyla, açıklığa kavuşturmayı kullanmaktır.

Ortak Mektup'un argümanı mealen şu şekilde özetlenebilir: *İskra*'nın temel hatası, Sosyal-Demokrat liderliğin etkisini abartmasıdır. Sonuçları, ne kadar ilham kaynağı olursa olsun, ideologların gayretleri değil, maddî koşullar belirler. Bu temel hata, birçok şekilde ortaya çıkmaktadır. *İskra* son birkaç yıldır *praktiki* konusunda çok katıdır. Dönemin maddî unsurları göz önüne alındığında, ekonomik bir mücadeleye liderlik etmek yapılabilecekler arasında en iyisiydi. *İskra* teorik doğruluğa aşırı vurgu yaptığından ötürü, tartışmalara yoldaşça olmayan bir şekilde devam etmektedir ve gereksiz çatışmalar yaratmaktadır. Belki de, istenmeyen bölünmeler ortaya koymak dışında, "[Rus siyasal göçmenleri arasındaki] tüm

26. Lenin 1958-65, 5, s. 360-2. Lenin'in eserlerinin Sovyet editörleri yazarların kimliği ve yeri hakkında hiçbir bilgi vermemektedir.
27. Lenin 1958-65, 6, s. 4.

farklılıkların, ne olursa olsunlar, Rus Sosyal-Demokrat hareketinin gerçek rotasında hiçbir etkisi yoktur".

Nihayetinde, *İskra*'nın teorik düşünceleri, Rus işçi sınıfının açıkça böyle bir görev için henüz yeterli gücü biriktirmediği bir zamanda, otokrasinin devrilmesini Sosyal Demokrasi'nin acil görevi olarak tanımlamasına yol açmaktadır. *İskra*, işçi sınıfına çok zor bir görev verdiğini fark etmelidir, çünkü *zemstvo* gibi seçkin muhalif güçlerden yardım alma peşindedir. *İskra*'nın bu güçlere dair beslediği umutlar, yalnızca muhalefetin coşkunluğunu abartmaya değil, –daha da kötüsü– onu sınıf bakış açısını terk etmeye de yönelmektedir. İşçilere elit gruplara neden düşman olacağını söylemek yerine, *İskra,* sınıfın uzlaşmaz çelişkisini muğlâklaştırmaktadır ve işçileri anlaşma ve uzlaşmalar yapmaya çağırmaktadır.

Lenin'in cevabı da mealen şöyle açıklanabilir: "maddî unsurlar" ile "ideologlar" arasında bir karşıtlık kurmak Marksizmin bir parodisi gibidir, çünkü "ideologlar" –yani destek toplamak için aktif şekilde çalışan toplumun çeşitli siyasal güçleri– bizzat "maddî unsurlar"ın bir parçasıdırlar. Bu teorik hatadan daha önemli olanı, arkasındaki motivasyondur: Sosyal Demokrasi'nin eksikliklerinin ayıbını *praktiki*'den işçilere kaydırma arzusudur. Gerçekte, Rus işçi hareketindeki kabarış şaşırtıcı bir hızla artmakta ve tüm toplumu canlandırmaktadır. Geride kalmış olanlar ise *praktiki*'dir. Tabiî ki, daha iyisini yapma isteği göz önüne alındığında, *praktiki*'nin eksiklikleri affedilebilirdir. Affedilmeyecek olan şey, *ilke bakımından* böyle geride kalmayı *teorik olarak* meşrulaştırmaktır –böyle bir meşrulaştırma "geniş anlamda ekonomizm" olarak adlandırılabilir. *İskra*, bu tür meşrulaştırmalarla bütün gücüyle savaşmaktadır ve bu davadaki polemik keskinliği tamamen uygundur.

Ortak Mektup diyor ki (diye devam ediyor Lenin), "sınıf bakış açısı", günümüz Rusya'sında yaygın olan hükümete karşı ortak öfkeyi daha az vurgulamamızı gerektirmektedir. Ne var ki, Sosyal Demokrasi, demokrasi için cephenin önündeki savaşçı olması gerektiğinden, *İskra* siyasal memnuniyetsizliği arttırma konusundaki çalışmalarından *gurur* duymaktadır ve yalnızca çok daha fazlasını yapabilmeyi arzulamaktadır. Rusya, bir bütün olarak *narod*'un demokratik hareketinin yükselişine girmektedir. Sosyal Demokrasi bir liderlik rolünü oynamayı reddettiği takdirde, bunu burjuva demokrasisi yapacaktır. Ve böyle bir şey de pekâlâ meydana gelebilir –bahar olayları Sosyal-Demokrat olmayan devrimci güçleri

canlandırmıştır, oysa bizler görevimizi layığınca yapabilseydik, bu olayların ortaya koyduğu işçi militanlığı *bizim* itibarımızı ve otoriterimizi artırmış olacaktı.

Mealen aktarılan bu sözler *Ortak Mektup* ile Lenin arasındaki ana çatışmayı özetliyor. Merkezî anlaşmazlık teorik değil, ampiriktir. Lenin, Rusya'da hem işçiler arasında, hem de halkın "demokratik" tabakalarında devrimci bir kabarma yaşandığını görüyor. *Ortak Mektup* ise her ikisi için de oldukça şüphelidir. "Maddî unsurlar" ile ilgili teorik tartışma, düpedüz bu ampirik anlaşmazlığın bir yansımasıdır. *Ortak Mektup*, o an işçilerin "güç birikimi" üzerine kuşkuyla yaklaşması nedeniyle ideologların etkisi konusunda kuşkuludur. Lenin, liderlik tercihlerinin bir farklılık yaratabileceğini düşünmektedir, çünkü halktaki kabarma konusunda iyimserdir.

Altta yatan bu ampirik çatışma, belirli noktalarda ileri ve geri yapılan polemiklerde mesafe katettikçe daha açık hale geliyor ve tartışanların anlaşmazlıklarını kendi sözleriyle dile getirmelerine imkân tanıyor. *Ortak Mektup*, *İskra*'ya karşı esas suçlamasıyla başlıyor:

> *İskra*'nın temel hatası –tüm kızıl sütunları arasından akan ve geriye kalan hem büyük hem küçük bütün hatalarını belirleyen hatası– hareketin ideologlarına, hareketin şu ya da bu yönünde etkisi olduğu varsayımına dayanarak, çok fazla dikkat harcamasıdır. Aynı zamanda, *İskra*, maddî ortamı ve etkileşimleri belirli bir türde işçi hareketi yaratan ve yolunu belirleyen hareketin maddî unsurlarını çok az hesaba katmaktadır. İdeologların tüm çabaları –mümkün olan en iyi teorilerden ve programlardan esinlenilmiş olsalar bile– hareketin bu yoldan uzaklaşmasına neden olamazlar.[28]

Lenin, kesinlikle Rus işçi hareketinin devrimci tutumlarına duyduğu heyecanlı güveninden dolayı "ideologların" bu şekilde devre dışı bırakılmasına karşıdır:

> Bu derin teorik hata [ideologların çabalarının bizzat "maddî unsurlar" olduğunu görmemek], zorunlu olarak –şu anda içinden geçmekte olduğumuz– en büyük olası taktik yanlışa sevk etmelidir, yaşadığımız şu andaki en büyük olası taktik hataya, o hata Rus Sosyal Demokrasisine duyulmamış zararlara yol açmıştır ve açacaktır. Mesele şudur ki: hem işçi kitlesindeki

28. Lenin 1958-65, 5, s. 360. Bu paragraf, Prokopoviç ile Kuskova'nın ve onların "en az direnç hattı" teorisinin (taktikler programlar tarafından değil, tamamen koşullar tarafından belirlenir) açık etkisini göstermektedir. Eğer öyleyse, bu iki yazarın Rusya'daki hareketi etkilemediği ve ekonomizmin 1901 itibarıyla iz bırakmadan ortadan kalktığı şeklindeki yaygın varsayımı gözden geçirmeliyiz

hem de (onun sayesinde) diğer sosyal tabakalardaki *stihiyniy* kabarma son yıllarda çarpıcı bir hızla gerçekleşmektedir. Hareketin "maddî unsurları" 1898'e kıyasla muazzam bir şekilde büyümüştü, ancak *amaca yönelik lider/rehberler* (Sosyal Demokratlar) *bu büyümenin gerisinde kalmıştı.* Bu, Rusya Sosyal Demokrasisinde şu sıralar yaşadığımız krizin temel sebebidir. Kitle (*stihiyniy*) hareketi, herhangi bir kararsızlıktan uzak, teorik bakımdan gereğince hazırlanmış yeterince "ideologlara", geniş bir siyasal bakış açısı çeşidine, devrimci enerji çeşidine, yeni hareket temelinde mücadele eden siyasal bir parti yaratma ihtiyacı karşısında örgütsel yeteneğe sahip yeterince lider/rehberlere sahip değildir.[29]

İşçi hareketinin devrimci potansiyeline dair Lenin ile *Ortak Mektup* arasındaki ampirik çatışma, kendisini, hareketin geçmişi, şimdisi ve geleceği konusundaki farklı görüşlerde göstermektedir. Geçmiş söz konusu olduğunda, *Ortak Mektup*, "o zamanlar küçük talepler için mücadele dışında herhangi bir başka çalışma için koşulların bulunmaması" nedeniyle *İskra*'nın 1890'ların sonlarındaki *praktiki* suçlamasının yanlış olduğunu ileri sürmektedir. Buna karşılık, Lenin, *NY?*'de, "'koşulların bulunmaması'nın bu şekilde teyit edilmesi, *hakikate tamamen karşıdır*" demektedir. Gerçekte, tüm koşullar mevcuttu –üzücü derecede hazırlıksız Sosyal Demokratların tarafındakiler dışında.[30]

Mevcut durumun değerlendirilmesinde de aynı bölünme çizgisi ortaya çıkıyor. Bölüm Beş'te de gördüğümüz gibi, hem *İskra* hem de *Raboçeye delo*, 1901 bahar olayları konusunda kendi meşreplerine göre heyecanlanmışlardı. *Ortak Mektup*, *İskra*'nın 1901 bahar olaylarına işçi katılımını "aşırı derecede abarttığına" işaret ederek bu şevke soğuk su dökmektedir. *İskra*, otokrasiye karşı mücadeleye derhal geçiş hayalindeyken, "bu görevin mevcut şartlarda işçiler için tüm zorluklarını" dikkate almamaktadır. Gerçekte, diye cevap verir Lenin, bu görev, işçilere çocuklar gibi davranan entelektüellere kıyasla işçiler için daha az zor görünmektedir. "İşçiler, herhangi elle tutulur bir sonuç.. vaat etmeyen talepler için bile savaşmaya hazırdır."[31]

Geleceğe bakılırken, *Ortak Mektup*'ta, *İskra*'ya "işçilerin daha fazla güç birikimi için" beklemesinin tavsiye edilmesinin daha

29. Lenin 1958-65, 5, s. 363-4.
30. Lenin 1958-65, 6, s. 33.
31. Lenin 1958-65, 6, s. 91. "Elle tutulur" şeklindeki meşhur söz Martınov'dan alınmıştır.

iyi olacağı söylenmektedir.[32] *İskra*'nın siyasal ajitasyon stratejisi, umutsuzluğun işaretidir:

> Tamamen teorik bir egzersizle, [mevcut] görevin mutlakıyetçiliğe karşı mücadeleye derhal geçiş olduğuna ve mevcut koşullar altında işçiler için bu görevin bütün zorluğunu, kuşkusuz, fark edip, aynı zamanda da bu savaş için işçilerin daha fazla güç biriktirmesini bekleme konusunda sabırsız davranmaya karar verdikten sonra, *İskra*, liberaller ve entelektüel kesim saflarında müttefikler aramaya başlıyor ve araştırması sırasında da genellikle sınıf bakış açısından uzaklaşıyor.[33]

"Sınıf bakış açısı", demek "Sosyal-Demokrat yayıncılık temel görevine" –burjuva sisteminin eleştirisi ve sınıf çıkarlarının açıklığa kavuşturulması ve aralarındaki uzlaşmaz çelişkiyi muğlâklaştırmamasını içeren bir göreve– dört elle sarılmak anlamına gelmektedir. Buna Lenin, *İskra*'nın Çarlık karşıtı siyasal ithamnameler kampanyasının işçilerin etkili bir "siyasal eğitimi"' olduğunu savunarak cevap vermekteydi.

Ortak Mektup'a tepki olarak Lenin, "geniş bir anlamda ekonomizm"in dört bölümden oluşan tanımını yapıyor. Hiç de rastlantı olmayarak, bu tanımın her bir yönü için *NY?*'nin bir bölümü ayrılmıştır. "Geniş anlamda ekonomizm" aşağıdaki özelliklere sahiptir:

- Partideki revizyonist "eleştirel" görüşlere karşı polemik yapmayı reddetme (*NY?* Bölüm I'de çürütülmüştür).
- Kitlelerin *stihiynost*'unun gerisinde kalan liderliğin *ilkeli* bir savunması (Bölüm II 'de çürütülmüştür).
- Sosyal Demokrasi'nin tüm halkı Çar'a karşı yönlendirmesi gerektiğini anlamayı reddetmenin yanı sıra siyasal ajitasyonun daraltılması için çaba harcamak (Bölüm III 'te çürütülmüştür).
- Hareketin kitlesel karakterinin, devrimcilerin sağlam, merkezî bir örgütlenmesi için daha fazla aciliyet gerektirdiğini fark etmede bir başarısızlık (Bölüm IV'te çürütülmüştür).

Buraya kadar, Lenin'in *Ortak Mektup*'la yaptığı polemik, konuları açıklığa kavuşturmaktadır. Tartışmanın her noktasında gördüğümüz gibi, temel çatışma *Ortak Mektup*'un şüpheciliği ile Lenin'in 1901'deki Rus işçilerinin devrimci eğilimleri konusundaki heyecanıdır. Ne yazık ki, aynı polemik meseleleri muğlaklaştırmaktadır –aslında, Lenin'in genel olarak "maddî unsurlar" ve özel

32. Lenin 1958-65, 5, s. 361.
33. Lenin 1958-65, 5, s. 361.

olarak işçi hareketi hakkında şüpheci ve kötümser olduğu izlenimi bırakmaktadır. Peki, böyle bir şey nasıl olur?

Birinci sebep, Lenin'in *Ortak Mektup*'un aşırı görüşlerini *Raboçeye delo*'yu dövmek için bir sopa olarak kullanmaya kararlı olmasıdır. Böylece, mektubun yazarlarının temel hatasının *Raboçeye delo* tarafından yapılanların (bkz. özellikle 10. sayı) tamamen aynısı olduğu konusunda ısrar etmektedir. Bunu, *Ortak Mektup*'un argümanlarını Kriçevskiy tarafından ortaya atılan "*stihiynost* karşısında amaca yönelik olmak" şeklindeki söylemin diline basit şekilde tercüme ederek kanıtlamaktadır. İki tarafın da, diyor Lenin, "hareketin 'maddî' (*Raboçeye delo*'nun söylediği haliyle, *stihiynıy*) unsurları ile ideolojik (amaca yönelik, "plana göre") unsurları arasındaki karşılıklı ilişki sorunu hakkında kafaları tamamen karışmıştır."[34]

Ortak Mektup'un "maddî unsurları" ile Kriçevskiy'nin "*stihiynost*"unu eşitlemeye yönelik tamamen polemiğe dayalı bu çaba, Kriçevskiy ile *Ortak Mektup*'un o dönem Rus işçi hareketine ilişkin tamamen farklı ampirik okumalara sahip olduğu gerçeğini muğlâklaştırmaktadır. 1901 yılının "bahar olaylarını" ele alalım. *İskra*'nın bakış açısına göre *Ortak Mektup*, o sırada işçi eylemlerinin devrimci önemini göz ardı ederken, Kriçevskiy bunu abartmaktaydı.

Rakibinin pozisyonunu muğlâklaştırırken, Lenin kendi pozisyonunu da muğlâklaştırıyor. Sanki rakipleri güvenerek kabul ederken kendisi *stihiynost* ve "maddî unsurlar" konusunda bir nevi şüpheye düşmüş ve korkuyormuş gibi bir hava yaratıyor. Ancak, "maddî unsurlar" gibi soyut ve müphem ifadeleri geçer geçmez, Lenin'in işçiler arasında sürmekte olan devrimci kabarışa olan güveni berraklaşıyor.

Ortak Mektup'la olan polemiklerde asıl konuların muğlâklaşmasının bir diğer nedeni, *Ortak Mektup*'ta kullanılan garip dildir. Mektubun başlangıç paragrafındaki (daha önce alıntılanan) son cümle şöyledir (cümleyi netlik adına ikiye böldüm):

> Aynı zamanda, *İskra*, maddî ortamı ve etkileşimleri belirli bir türde işçi hareketi yaratan ve yolunu belirleyen hareketin, maddî unsurlarını çok az hesaba katmaktadır. İdeologların tüm çabaları –mümkün olan en iyi teorilerden ve programlardan esinlenilmiş olsalar bile– hareketin bu yoldan uzaklaşmasına neden olamazlar.

34. Lenin 1958-65, 5, s. 363.

Benim çevirimde, "yoldan uzaklaşmasında etken olmak [to cause to stray]", Rusça *sovleç* kelimesinin karşılığıdır. Bu kelimenin *NY?*'nin standart çevirisindeki karşılığı "yolundan saptırma [uzaklaştırma]"dır. Bu durumda *Ortak Mektup*'ta yer alan cümle şuna benzemektedir: "İdeologların tüm çabaları –mümkün olan en iyi teorilerden ve programlardan esinlenilmiş olsalar bile– hareketin bu yoldan sapmasına neden olamazlar."

Rusça *sovleç* kelimesini "yoldan uzaklaşmasına neden olmak" olarak çevirme gerekçem, Açıklayıcı Notlar Kısım İki'de verilmektedir: Şu an için "saptırma [uzaklaştırma]" olarak alışıldık çeviriyi kullanacağız. *Ortak Mektup*'a Aralık 1901'de *İskra*'da derhal cevap verdiği makalesinde Lenin, özel olarak "saptırma [uzaklaştırma]"ya tepki göstermemektedir. Ne var ki *NY?*'de, geriye dönük olarak çok kötü bir hamle diye değerlendirilebilecek tarzda, kendi derdini daha canlı göstermeye ve vurgulayarak şunu söylemeye karar vermektedir: Bizlerin işçi hareketini maddî unsurların belirlediği yoldan saptıramayacağımızı iddia ediyorsunuz? Peki, ben de diyorum ki, Sosyal Demokrasi'nin görevi, işçi hareketini tam da bu yoldan saptırmaktır.[35]

Lenin şöyle diyor gibidir: Maddî unsurlar tarafından belirlenen yol kötüdür. İşçi hareketi yanlış yöne sevk edilmektedir. Marksist determinizm ve iyimserlik reddedilmelidir. Felaketten kurtulmanın tek yolu, –bir şekilde– işçi hareketini doğal yolundan saptırmaktır [uzaklaştırmaktır]. *Ortak Mektup*, bu yönde kendine güvenecek kadar saftır.

Fakat, büyük ölçüde farkında olduğumuz üzere, *Ortak Mektup* o dönemde "maddî unsurlar" konusunda emin değildi, *kötümserdi.* Mesajı şu şekildeydi: Şu anda, Rus işçiler yüksek derecede devrimci bir enerjiye sahip değiller ve tüm Sosyal-Demokrat inancınız ve zekânız bu üzücü gerçeği ortadan kaldıramıyor. Lenin, buna yanıt olarak, ilham verici Sosyal-Demokrat liderliğin, özellikle o anda, büyük bir fark yaratabileceği konusunda ısrar etmekteydi, çünkü tam da işçiler arasında devrimci bir kabarma yaşanmaktaydı.

Ortak Mektup'un davası, *NY?*'nin de davasıdır, sadece daha küçük ölçekte. Lenin'in *Ortak Mektup*'a karşı davasına, yalnızca ilk kez rakiplerinin kullandığı bir kelime dağarcığı üzerinden baktığı-

35. Lenin 1958-65, 6, s. 40; Benzer formülü şurasıyla karşılaştırın: 6, s. 50. *Sovleç* kelimesi, *NY?*'nin yapılacak işleri konuştuğu bölümünde, yani Lenin'in planını ortaya koyduğu son üç bölümde kullanılmaz.

mızda *ve* polemik bağlamını tamamen göz ardı ettiğimizde tek bir izlenim alırız. 1901'de Rusya hakkındaki ve somut politik strateji hakkındaki gerçek ampirik tartışmalara baktığımızda, çok farklı bir izlenim alırız. Bu Tefsirimizin amacı, insanların anlaşmazlıklara ikinci bakış açısından bakmalarını sağlamaktır. Bu gerçekleştiğinde, bu iki izlenimden hangisinin en doğrusu olarak hissedileceğinden oldukça eminim.

BORİS SAVİNKOV: DEĞERLİ BİR TANIK

Nisan 1900'te yayınlanan *Raboçeye delo* sayısı, "Petersburg Hareketi ve Sosyal Demokrasinin Pratik Görevleri" başlıklı bir makale içeriyordu. Makaleye, Boris Savinkov'un takma adı "B-v'"olarak imza konulmuştu. İlk elden gözlemlere dayanarak "Petersburg işçilerinin ve Rusya proletaryasının en gelişmiş kesiminin siyasal olgunluk derecesini [= devrimci eğilimlerini]" açıklığa kavuşturmaya çalışmaktaydı.[36]

Bu makale Lenin için *NY?* tartışmasındaki çok önemli noktalarda son derece değerli bir tanık olarak görev yaptı. Savinkov'un sadece Petersburg Sosyal Demokrasisinde doğrudan katılımcı olması değil, fakat aynı zamanda onun ulaştığı sonuçların, Lenin'in baş rakipleri *Raboçeye delo* editörleri tarafından da "yakın bir gözlemciden değerli bir ileti" olarak onaylanmış olmasıydı. Lenin, bizzat Savinkov'u bir ekonomist olarak bile yaftalayabilirdi –göreceğimiz üzere, hiçbir temeli olmadan. Böylece, gerçekten, "*Raboçeye delo* tarafından onaylanan gerçekçi bir ekonomist bile kabul etmektedir" ve benzeri şeyler söyleyebilirdi.

Peki, Savinkov, Lenin için o kadar faydalı neler söylemişti? Birincisi, Lenin'in mevcut durumda Rus işçiler arasında politik farkındalığın yaygınlaşması konusundaki iyimser görüşünü desteklemekteydi ve ayrıca çıkardığı taktik sonuçlar da Lenin'in işaret etmiş olduğu şeylerdi. Savinkov iyimser olduğu *için*, üst düzeyde *konspiratsiya* [yeraltında hayatta kalma kuralları] konusunda ısrarcı olacak daha örgütlü, daha merkezî bir parti örgütlenmesi çağrısında bulunuyordu. Savinkov, Lenin gibi, Sosyal Demokrasi içindeki ekonomist ve siyasallık-yanlısı [politicalist] akımlar arasındaki bölünmeye, üstesinden gelinmesi gereken talihsiz bir zayıflık olarak işaret etmekteydi. Lenin'in, Savinkov'un makalesinin gerçekliği

36. Savinkov 1900, s. 28.

ve canlılığı bakımından dikkate değer olduğunu ileri sürmesinde şaşacak bir yön yoktu.[37]

Ne zaman ki Savinkov kuşkucu görünmeye başladı, Lenin o zaman Savinkov'a itiraz etti. Savinkov, örgütsel reformlar konusunda Lenin'in istediği yönde çağrıda bulunmasına rağmen, gerekli reformların yapılmayacağını ima eder görünmekteydi, çünkü sempati duyulan entelektüel kesimin güçleri yetersiz kalmaktaydı ve fabrika hayatı koşulları da Sosyal Demokrat örgütlere işçi katılımını çok zorlaştırmaktaydı. Lenin, Sosyal Demokratların, seçkin toplumdaki sempatizanları daha etkili şekilde kullanabileceğini ve daha da önemlisi, işçileri partiye dahil edebileceklerini ve etmeleri gerektiğini vurgulayarak yanıt verdi.

Bu değerli tanık Savinkov'un ifadesine bakarken, onun durum tespiti hakkında Lenin'in güçlü onayını akılda tutmalıyız. Savinkov'a göre, mevcut devrimci hareketin ayırt edici niteliği,

> bir tarafta proletaryadan gelen amaca yönelik işçi devrimcilerin sürekli artan ve doğal [metinde aynen böyle] şekilde ortaya çıkmasıdır ve diğer tarafta da bir çevre faaliyeti [=bireylere yönelik yoğun propaganda] ile kitlesel bir ajitasyonun kaynaşması ve ikincisinin başarıya ulaşmasıdır. Bu kaynaşma, belli bir noktaya kadar, işçi devrimciler ile kitleler arasında bir yerde duran yeni, politik açıdan gelişmiş bir işçi sınıfının ortaya çıkışıyla sağlanmaktadır.[38]

Bir başka deyişle, "propaganda çevreleri"nin son derece adanmış az sayıdaki eğitimini tamamlamış eski mezunları ile bir bütün olarak işçilerin süregelen bakış açısı arasında aktif bir bağ vardır. Savinkov'un yeni bir işçi ara katmanının ortaya çıktığı iddiası, Lenin'in 1899 yılının yayınlanmamış protesto yazılarındaki argümanının dikkate değer tekrarıdır. Savinkov'un burada ve aşağıda "doğal" kelimesini kullanımına dikkat edin; çünkü birçok yazar Lenin'in olayların *doğal* seyri konusunda kötümser olduğuna ikna olmuştur.

Savinkov ortaya çıkan üç bölünmenin her birini –yani amaca yönelik işçi devrimciler, orta tabaka, kitle– sırasıyla açıklıyor. Amaca yönelik işçi devrimciler –otokrasinin kararlı düşmanlarının hepsi– maalesef sayıca azdırlar, ancak aslında işin iyi tarafı, entelektüel kesim devrimcilerinden çok daha aktif ve yetenekli örgütçüler ve ajitatörlerdir. Savinkov, bu üst katmanın oluşturulmasında en-

37. Lenin 1958-65, 6, s. 73.
38. Savinkov 1900, s. 28-9.

telektüel kesim ajitatörlerinin etkisini abartmaya karşı uyarıda bulunmaya çok çaba sarfetmektedir. Doğrudur, entelektüel kesim devrimcileri bu tür işçilerle çok sık temas halindedirler. Bununla birlikte, bu ileri işçi sayısındaki hızlı artış, başka, daha derin nedenlere sahiptir: proletaryanın giderek artan "kültürel" seviyesi ve Rus devrimci hareketinin muazzam ilerlemesi. Dolayısıyla "hayatın, daha enerjik, yetenekli ve cesur işçileri devrim yoluna sokması", "kaçınılmaz ve doğaldır".[39]

Orta tabakalar – bir bütün olarak "proletaryanın ileri tabakaları"– işçi devrimcilerinden sayıca fazladırlar ve daha az "gelişmiş"lerdir. Politikaya aşırı derecede ilgi duymaktadırlar, öyle ki doğrudan kendi ekonomik çıkarlarından bile fazla. *Raboçaya mısl* –"Alman sendika gazeteleri örneğine göre düzenlenmiş ekonomist eğilimin bir organı"– onlar için sıkıcıdır. Yasadışı ajitasyon yazınının ana hedef kitlesidirler (bunun tersine işçi devrimciler hem sansür neden olduğu muğlak ifadelerle hem de yasal olarak yayınlanmış literatürdeki akademik yayınlarla başa çıkabilirler). "Kitaplar çok dikkatli korunmaktadır, geceleri tamamen özümseyici ilgiyle okunmaktadırlar."[40]

Yüz yüze ajitasyon gerçekleştiren entelektüel kesim devrimcileri bu katman üzerinde daha büyük bir etkiye sahiptir. Yine de, bu işçiler dahi yeraltı ajitatörlerinin rehberliğine pek ihtiyaç duymazlar. "Çevre mensubu *entelektüel*, açıklamalar yapması beklenen eski bir yoldaştır, ancak şu veya bu düşüncenin şu veya bu yönünde açıklamalar değil."[41]

Üçüncü, kitlesel katman, ekonomik çıkarları hakkında siyasal olanlardan çok daha açık fikre sahiptir. Bununla birlikte, bu işçilerin "devrimci ruh hali" hakkında şüphe yoktur. Entelektüel kesim ajitatörleri onlarla nadiren temas kurarlar, ancak

> *herhangi bir yasadışı kitap* –elbette– okunacaktır, yeter ki o kitap düzgün şekilde dağıtılmış olsun. Bu devrimci yayınların düzgün şekilde ne kadar anlaşıldığı bir başka sorundur –şüphesiz, önemli ölçüde yanlış yorumlanmaktadırlar; ancak burada önemli olan, yasadışı literatüre artan ilgidir.[42]

39. Savinkov 1900, s. 28-31.
40. Savinkov 1900, s. 31. Bölüm Bir sonunda Robert Hunter'dan yapılan alıntıdaki tasvir ile kıyaslayın.
41. Savinkov 1900, s. 31.
42. Savinkov 1900, s. 32.

Bu işçiler Çarlık zulmünün kendilerini doğrudan etkileyen yönlerini ellerinden geldiğince doğru görmeye çalışıyorlar: polisin kanunsuzluğu ve fabrikalar içindeki gizli polisin ajanları.

Sonuç olarak, Savinkov –1901'deki "bahar olayları" tarafından bir yıl içinde çarpıcı biçimde haklı çıkarılacak olan, şu cesur tahmini yapıyor:

> Petersburg işçilerinin genel kitlesi hâlâ siyasal çıkarları konusunda net bir farkındalığa sahip değildir, ancak Rus devrimci hareketinin seyri, gittikçe artan sayıda *siyasal bakımdan olgun işçilerin de ifade ettiği gibi, şu sonuca yol açıyor*: Yakın gelecekte Petersburg işçi hareketi, proletaryanın politik ve ekonomik özgürlüğü uğruna kitlesel bir mücadele niteliğini kazanacaktır.[43]

Savinkov daha sonra Petersburg Sosyal Demokrasisi içindeki ekonomik ve politik eğilimler arasındaki mücadeleye geçiyor. Ekonomist tarafta *Raboçaya mısl* ve Petersburg'un Mücadele Birliği (yerel Sosyal-Demokrat komite), politik tarafta ise *Raboçeye delo* ve yerel grup *Raboçeye znamya* [*İşçi Bayrağı*] bulunmaktaydı.[44]

Bu çatışmaları nasıl açıklamalıydı? Savinkov'un açıklaması Lenin'in 1899 yazılarıyla oldukça benzerlik taşıyor.

> Aktif örgütlenmenin, kendisine fabrika proletaryasının daha az gelişmiş kesiminin taleplerini, görüşlerini, ruh halini yansıtacak bir amaç koyarken, onun ileri katmanının siyasal olgunluğuna dikkat sarf etmeyi bırakması – kendi pratik faaliyetinin çoğu kez farkında olmadan acil ekonomik çıkarlar temelinde bir ajitasyon niteliğinde olması gerekirken, bu faaliyetinin ağırlık merkezinin fabrikadaki her bir olgudan ve her yerel baskıdan yararlanan bildirilerin yayınlanmasına dayanmayı gerektirmesi.[45]

Dolayısıyla, ekonomist eğilim yalnızca proletaryanın en az gelişmiş bölümünün en acil taleplerini yansıtmaktaydı. Ekonomistler, memnuniyetsizlikler henüz net ve tutarlı bir ifade bulamamış olsalar bile, "çağdaş siyasal sistemden duyulan memnuniyetsizliklerin kitlelere giderek daha derinlemesine nüfuz ettikleri" gerçeğinin yeteri kadar farkında değildiler. Bu nedenle "yalnızca ekonomik

---

43. Savinkov 1900, s. 33-4 (vurgular orijinalinde var).
44. Savinkov 1900, s. 34-5. *Raboçeye delo* editörleri, Petersburg Mücadele Birliği'ne verilen "ekonomist" yaftasına itiraz eden bir dipnotu buraya eklediler. Kendilerinin ve *Raboçaya mısl*'in zıt eğilimler olduğu imasına ise itiraz etmediler. Unutmayın ki *İskra* henüz ortaya çıkmamıştı.
45. Savinkov 1900, s. 35.

çıkarlara dayalı ajitasyon zamanını doldurmuştu" ve ekonomist eğilimin devam etmesi Partiye zararlıydı.

> Aktif örgütlerin pratikteki anlaşmazlıkları, işçi kitlesinin siyasal memnuniyetsizliğinin hâlâ açıkça ifade edilmemiş olmasıyla açıklanmaktadır ve bunun aksine, [eylemciler arasında olan] aynı anlaşmazlıklar, bu memnuniyetsizliğin tezahürü ihtimalini ve gelişimini yavaşlatmakta, işçilerin siyasal gelişiminin düzgün seyrini tahrip etmektedir.[46]

Savinkov'un makalesinin geri kalan kısmı, işçi kitlelerinin siyasal farkındalığını arttırma misyonunu daha iyi yerine getirmek için örgütsel reform ihtiyacını ele alıyor. Görüşleri çoğunlukla Lenin'inkilerin ruhunu taşıyor. Lenin gibi onun da yaptığı "tek, güçlü ve disiplinli bir örgütlenme" çağrısı, siyasal farkındalığın yayılmasına ilişkin iyimser ampirik değerlendirmesinden kaynaklanıyor. Yine Lenin gibi, Savinkov da, hem entelektüelleri hem de işçileri *konspiratsiya* becerileri olmadığı için suçlamaktaydı ve yeraltı gizliliğine zarar verecek şekilde birden fazla devrimci "işlev"in tek bir kişi tarafından yerine getirilmesine karşı çıkmaktaydı. Bununla birlikte, Lenin, Savinkov'un yazısının bu bölümünden *NY?*'deki zanaatkârlık sınırlamaları bölümünün başlangıcına çok uzun bir alıntı yaptığından,[47] burada başka bir şey söylememiz gerekmez.

Okur, Lenin'in Savinkov'u bir ekonomist olarak tarif ettiğini biraz şaşkınlıkla hatırlayabilir! Lenin'in bu nitelemesi için sunduğu tek kanıt, Savinkov'un *Raboçeye delo*'yu "siyasal" bir dergi olarak görmesidir.[48] Lenin'in *NY?*'deki tarifi okunduğunda, Savinkov öylesine aşırı bir ekonomisttir ki *Raboçeye delo*'yu bile çok siyasal olduğu için reddettiği izlenimi vermektedir. Gerçekte Savinkov, *Raboçaya mısl*'a karşı politik ve devrimci bir eğilim olduğunu söylediği için *Raboçeye delo*'yu desteklemektedir. Benim görüşüme göre, Savinkov'un açıklaması, Lenin'in *Raboçeye delo*'yu bir ekonomist dergisi olarak yaftalamaya yönelik kendi girişiminin temelsizliğinin sadece bir başka göstergesidir.

Savinkov sadece bir ekonomist olmamakla kalmamıştı, kendisini hızla ultra-politik birisi olarak göstermişti. *NY?*'nin yazılmakta olduğu dönemde Savinkov *Raboçeye znamya*'ya katılımı nedeniyle tutuklanmıştı; bu, Savinkov'un makalesinde (yukarıda belirtil-

46. Savinkov 1900, s. 36.
47. Lenin 1958-65, 6, s. 102-3.
48. Lenin 1958-65, 6, s. 73.

diği gibi) sözü edilen politik eğilimli Sosyal-Demokrat gruptu. Savinkov, iç sürgüne mahkûm olduktan sonra, yeni ortaya çıkan Sosyalist-Devrimci Parti'ye hızla bağlanmış ve Parti içinde terör eylemlerine adanmış çok gizli bir Kavga Örgütü'ne girmişti. Orada *konspiratsiya*'daki (ki bu Bölüm Sekiz'de açıklandığı üzere komplo ile aynı şey değildir) uzman becerileri ile tanınmaya başlamıştı, gerçi örgüte de Kavga Örgütü'nü yöneten polis casusu Azef tarafından alınmıştı. Savinkov, 1904'te İçişleri Bakanı Plehve gibi ünlü yetkililerin öldürülmesinde önemli bir katılımcıydı. Daha sonra terör zihniyetini araştıran birkaç roman yazdı (1990'lı yıllarda Rusya'da yayınlandı).[49] Kendi sonu muhtemelen romanlara yakışır şekildeydi: Devrim sırasında ve İç Savaş'ta Bolşeviklere karşı savaştı, 1920'lerde kandırılarak Rusya'ya getirildi, yargılandı, ölüm cezasına çarptırıldı, ancak cezası değiştirildi ve nihayet 1925'te bir cezaevinde intihar etti iddiasıyla hayatı son buldu.[50]

Anıları Sosyal-Demokrat günlerini kapsamıyor. Peki, *Raboçeye delo* makalesinde onun terörist olarak evrimini anlatan bir şey var mı? Savinkov, Sosyal Demokrasinin, en azından Sosyalist Devrimcilerle karşılaştırıldığında, yeterince siyasal ve devrimci olamayacağına karar vermiş olabilir. Örgütsel kaynakların elde edilebilirliği ve *konspiratsiya*'yı demokratikleştirebilme şansı konusundaki şüpheciliği, Çarlık baskısı altında başarılı bir kitle hareketine olan inancını kaybettirmiş olabilir.

Dolayısıyla Lenin, Savinkov'u bir ekonomist olarak yaftaladığında, mazur görülemez şekilde yanıltıcıdır. Sebebi, ekonomizm yalanını açığa çıkaran ampirik gelişmelerde Savinkov'u değerli bir tanık haline getirmekti. Yine de Lenin, Savinkov'un ve kendi görüşünün temel benzerliğini vurguladı. Savinkov'un "işçi hareketinin büyümesi, devrimci örgütlerin büyümesini ve gelişmesini geride bıraktı" sözlerini aktarmaktadır. Bu gözlem, diyordu Lenin, işçi hareketinin *stihiynıy* kabarışına kıyasla geride kalan lider/rehberler hakkındaki *benim* formülümü doğruluyor. Bu nedenle, diye devam ediyor Lenin, Savinkov ve ben *Raboçeye delo*'ya ve *Ortak Mektup*'a karşı birlikte tavır alıyoruz. Bu iki grup, *İskra*'yı *stihiynıy* unsuru hafife almakla suçluyor. Savinkov'un açıkladığı zanaatkârlık sınırlamaları –parti örgütlenmesinde yaşanan bu vahim kusurlar– bu

49. Savinkov, 1990.
50. Spence 1991 (Savinkov'un Petersburg dönemiyle ilgili bu biyografi güvenilmezdir).

tür ifadelerin *pratik* zararlarını göstermektir, yani bunlar *şu anda uygunsuzdurlar*. *Stihiynıy* unsur iyi işliyor, teşekkür ederim, ancak Sosyal Demokratlar kendi hareketlerini düzene sokmaya dikkat etmelidir.[51]

Savinkov'un makalesi bu nedenle bizim için özellikle yararlıdır; çünkü Lenin'in asıl derdini, *Raboçeye delo*'ya karşı yürüttüğü kampanyayla dayatılan *stihiynost* dilinin tuzağına düşmüş olan Lenin'in, kendi yapabileceğinden daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Savinkov, yalnızca Lenin için değil, bu Tefsirimiz için de değerli bir tanıktır.

L. NADYEJDİN

1907'de *NY?*'yi yeniden yayınlarken Lenin, ele aldığı tartışmaların, her biri hâlâ amorf bir parti için gidişatı belirlemeyi umut eden küçük, birbirine kenetlenmiş siyasal göçmen "çevreler" arasındaki anlaşmazlıklardan ele alındığını özgürce kabul etmişti. Otoriter bir ülkede Sosyal-Demokrat bir partinin ortaya çıkabileceği koşullar göz önüne alındığında bunun kaçınılmaz olduğunu savunuyordu. Ayrıca, o günlerde ortaya çıkan meseleler, Bolşevikler ile Menşevikler arasındaki herhangi bir tartışmadan çok daha köklü idi –tartışma, partinin belirli durumlarda yapması gerekenler değildi, *herhangi* bir Sosyal-Demokratik siyasetin temel görevlerini tanımlamaktı.

Ancak bir noktada Lenin oldukça savunmacıydı. 1907 yılı okurlarına, 1901-2 yıllarına gidildiğinde o dönemde "şu ya da bu çevrenin gücü ve ciddiyeti hakkında hiçbir muhtemel kriter bulunmadığını" hatırlatmaktaydı. Artık günümüzde unutulmuş olanların çoğu abartılıydı, ama o dönemde kendi var olma haklarını kanıtlamak uğruna mücadele etmek istemekteydiler.[52] Lenin'in, ağır silahlarıyla, değersiz şeyleri hedef almış olmasıyla alay ettiği anlaşılıyor. Bu eleştiri, 1901'de *İskra*'dan daha sağlam temellere sahip bir grup olan *Raboçeye delo*'yla yapılan polemikler bakımından geçerli değildir. Ama bu durum, 1907'de zaten Sosyal-Demokrat parti tarihinde halen unutulmuş bir dipnot olan, ancak *NY?*'de tuhaf şekilde büyük bir rol oynayan bir kişiye, L. Nadyejdin'e yönelik polemikler için geçerliydi.

51. Lenin 1958-65, 6, s. 105-6.
52. Lenin 1958-65, 16, s. 105-6.

Nadyejdin'in asıl adı E.O. Zelenskiy idi. Göreceğimiz gibi, takma adı olan Nadyejdin –Umut Adamı– iyi seçilmişti. Bir halkçı (narodnik) olarak başlamış, 1898'de Saratov'daki Sosyal-Demokrat örgüte katılmıştı. Bir yıl sonra tutuklandı ve 1900'de İsviçre'ye geldi. *Raboçeye delo*'nun "gençleri" uzun süredir Emeğin Kurtuluşu grubunu Rusya gerçekliğiyle bağlarını koparmış olmakla eleştirmekteydiler, ama şimdi orada daha genç birisi ortaya çıkmıştı –1900 yılında Nadyejdin sadece yirmi üç yaşındaydı– o ise bizzat *Raboçeye delo*'un bağlarını kaybettiğini düşünmekteydi. Lenin'in söylediği gibi, kendi bakış açısının var olma hakkını oluşturmak üzere, Nadyejdin, *Svoboda* [Özgürlük] çevresini kurdu. 1902 yılı sonunda İsviçre'ye gelen B.İ. Gorev, Nadyejdin'le, tüberküloz hastası olan kız kardeşinin yaşadığı Lozan dağlarındaki sanatoryumda görüştüğünü hatırlıyor.

> Orada, o zamanların ilginç figürlerinden biri olan yetenekli devrimci yazar Nadyejdin ile tanıştım... Sosyal Demokrasi ve Sosyalist Devrimciler arasında, Marksizmi ve sınıfın bakış açısını terörizmle birleştiren, kendine özgü bir pozisyondaydı. Parlak ve ilginç, fakat içerik olarak kafası karışık bir dizi eser kaleme almıştı. Hatta küçük bir grup takipçisi bile vardı, bunlardan birisi Sladkopevtsev'di (onun daha sonra, bir Sosyalist Devrimci olduğuna inanıyorum) ve ben Sibirya'dan ayrılmadan kısa süre önce iç sürgüne gönderilirken o da Skripnik'le birlikte kaçmıştı, Skripnik ise o sıralar genç bir öğrenciydi ve artık epey tanınan bir komünisttir.[53]

Anladığım kadarıyla, Nadyejdin gruplarının yayınlarındaki her şeyi kendisi yazmıştı. 1901'de çıkan iki küçük kitabın isimleri, bize onun belirgin bakış açısının özünü anlatıyor: *Devrimin Arifesi* ve *Devrimciliğin Yeniden Doğuşu*.[54] Rus işçilerine dair ilk elden gözlemlerine göre –1901 bahar olayları *öncesinde* yapılan gözlemler, bir bütün olarak Rus Sosyal Demokrat görüş bakımından belirleyici olduğunu kanıtlamıştı– Nadyejdin, Rus işçilerinin geniş tabakalarının devrimci öfkeyle patlamaya hazır olduğunu hissediyordu. İyi ya da kötü, devrim hemen köşeyi dönünce olacak gibiydi ve Sosyal Demokrasi bununla baş etmek zorundaydı. Bu ampirik değerlendirmeyi takiben, Nadyejdin ekonomizme çok düşmandı (bir önceki bölümde onu ekonomizmin varlığı konu-

53. Gorev 1924, 52.

54. *Kanun Revolyutsii* (Nadyejdin 1901a) ve *Vozrojdeniye revolyutsionizma v Rossii* (Ben ikinci baskısına başvurdum: Nadyejdin 1903.

sundaki tartışmada bir tanık olarak belirtmiştim). Ayrıca *Raboçeye delo*'yu önceki dönemin yarı yarıya ruh halinin temsilcisi olarak alay konusu yapıp küçümsüyordu.

Bu nedenle Nadyejdin *İskra*'nın doğal müttefiki gibi görünebilirdi ve aslında *İskra* hakkında söyleyeceği iyi şeyler de vardı. Ancak sonuç olarak, Nadyejdin, *İskra*'nın durumun aciliyetini bilmediğini düşünüyordu. *İskra*'cılar sakin şekilde örgütlenme ve farkındalığın yaygınlaşması hakkında konuşmaktaydılar –şüphesiz bunlar iyi şeylerdi, ancak gerçek Rusya'nın durumuyla alâkalı olmayan uzun vadeli projelerdi. *İskra*'nın "siyasal ajitasyon" fikri, doğrudan eylem çağrılarıyla işçi kitlesine yönelmesi gerektiği bir zamanda bilgili makaleler yazmaktan ibaretti. *İskra*'nın "hayattan" uzaklığını, onun "kitabîliğini [writerism]", yaşananlara denk düşmeyen "eğitimsel önceliğini" en belirgin şekilde gösteren şeyler, herhangi bir sahici devrimci durumun gerekli unsuru olan terörizm konusundaki küçümseyici tavrıydı.

Nadyejdin'in ukalalığına hayran olmak gerekir –tanınmamış bir genç Cenevre'ye gelir ve hemen Sosyal-Demokrat kurulu düzenindeki herkesi kapsayarak enerjik şekilde eleştiren (her biri takriben yüz sayfalık) iki broşür yayınlar. Nadyejdin, bu iki broşürün yanı sıra, özellikle orta düzey işçileri hedefleyen bir Sosyal-Demokrat dergi çıkarmayı da üstlenmişti. Bu dergiye *Svoboda* [Özgürlük] ismi verildi. 1901 sonlarında bir ve 1902'de bir olmak üzere iki sayı çıktığı anlaşılıyor.[55] 1901 yılındaki iki broşür ve *Svoboda*'nın ilk sayısı, Lenin'in *NY?*'de yanıtladıklarıydı.

1902 sonlarında Nadyejdin, *Raboçaya mısl* tarafını tutarak (fakat başka bir "gazete-dergi", *Otkliki*'de [Cevaplar]) *İskra*'nın Petersburg'daki destekçilerine karşı tartışmaya müdahil oldu. İlgili makalenin yerini bulamadım, ancak *Raboçaya mısl*'dan gelen keyifli tepkilerden ve *İskra*'dan gelen öfkeli yanıttan[56] yola çıkarak, nasıl bir şey olduğu anlaşılıyor. *Svoboda* grubu 1903'te sayıca ikiye katlandı.[57] Son olarak da 1905'in başlarında Nadyejdin'in Rusya devriminin patlak verişini neşe içinde selamladığını okuyoruz.[58] Nadyejdin, 1905'te muhtemelen tüberküloz nedeniyle 28 yaşında öldü.

55. Nadyejdin 1901b.
56. *Raboçaya mısl*, Sayı 16 (Kasım/Aralık 1902); *İskra*, Sayı 30 (15 Aralık 1902).
57. Temmuz 1903'te Krupskaya, bir muhabire "*Svoboda* ve *Raboçeye delo*'nun bir süreliğine dükkânı kapattığını" bildirdi (Perepiska 1969-70, 3, s. 432).
58. Nadyejdin 1905.

Nadyejdin, Lenin'in *NY?*'nin iki önemli alt bölümünde (Bölüm III'te "Ekonomizm ile Terörizm Arasındaki Ortak Yan Nedir?" ve "Bölüm IV'te "İşçiler Örgütü ve Devrimciler Örgütü") ve ilaveten Bölüm V'teki önemli kısımların hepsinde ana muhataptır. *NY?*'deki Nadyejdin yazılarına bütün *NY?* göndermelerini bir araya getirirsek, tuhaf biçimde ayrışmış bir resim ortaya çıkar: bazen Nadyejdin bir ekonomisttir ve bazen ultra politik bir hal alır; bazen işçilere olan inancını kaybeder ve bazen onların Kışlık Sarayı yakıp yıkmaya hazır olduğuna inanır. Bunun bir nedeni, Lenin'in tek bir grupla mı yoksa tek bir yazarla mı uğraşıyor olabileceği konusunda tam karar vermiş olmamasıdır. "L. Nadyejdin", yalnızca Bölüm V'te onun için bir isim haline gelmektedir, o da "elimize henüz geçen" dediği *Devrimin Arifesi* broşüründen dolayıdır. Diğer iki yayın –*Devrimciliğin Yeniden Doğuşu* ve *Svoboda* dergisi– sadece *Svoboda* grubu adıyla yayınlanmıştı. Böylece, bir noktada Lenin şunları söyler: L. Nadyejdin, tıpkı *Svoboda*'daki örgüt hakkında makalenin yazarı gibi, unutmuş mu, vb?[59] Ne var ki Nadyejdin, *Svoboda* makalesinin de yazarı *idi*.

Lenin, Nadyejdin'in konumunu tanımlarken iki ya da üç bariz hata daha yapmıştı. *Yeniden Doğuş*'un 1903'te yayınlanan ikinci baskısında Nadyejdin –az rastlanan ve takdire şayan bir olay olarak!– kendindeki açıklık eksikliğinin bazı büyük yanlış anlaşılmalardan sorumlu olduğunu kabul etti. Bu bölümün amaçları doğrultusunda, yazılarından anladığım kadarıyla Nadyejdin'in gerçek konumunu ele alacağım ve ortaya çıktıkları durumlarda Lenin'in açık hatalarına işaret edeceğim.

Sosyal-Demokrat hareket içinde bir faktör olarak *Svoboda* grubunun (eğer "grup" uygun kelimeyse) belirgin bir etkisi yoktu. Nadyejdin, yazar olarak canlı ve ferasetliydi, Rus hayatının gerçek dokusunu diğer siyasal göçmen yazarlara göre daha iyi aktarabiliyordu. Taraf tutmadan *Raboçeye delo* ve *İskra*'yı hedefleyen eleştirel mızrakları sıklıkla can evinden vurmaktaydı. İki temel taktik önerisi –terörü Sosyal Demokrat olarak kucaklamak ve işçilerin orta tabakasını hedef alan doğrudan eylem çağrıları– ikna edici olmuyordu.

Bununla birlikte, Nadyejdin'in kendi tarihsel önemi sınırlı olmasına rağmen, gündeme getirdiği konular *NY?*'nin ekonomizm

59. Lenin 1958-65, 6, s. 167, 120.

ve *Raboçeye delo*'ya yönelik ana polemiği kadar önemli dir ve bazı açılardan daha da önemlidir. Bu iki muhalifin hedefindeki tehlike *NY?* idi, oysa *NY?*'nin yayınlanmasından kısa süre sonra, Nisan 1901'de Çarlığın İçişleri Bakanı D.S. Sipyagin'in suikasta u ğramasıyla ve Sosyalist Devrimci Partinin yükselişiyle birlikte terör konusu merkezî bir konu haline geldi. Nadyejdin'in *İskra*'nın "kitabîliğine" [*literaturşçina*] karşı saldırısı da daha sonra güçlü yankılar uyandırdı. 1904'te Troçki, Nadyejdin'i Menşevik bakış tarzın ın öncüsü olarak ilan etti; gerçi (diye eklemişti Troçki) Nadyejdin Sosyal Demokrasi içindeki nüfuzunu en aza indirgemek için kasten dışarı çıkmaya çalışmaktaydı.[60] Daha sonraları kararlı şekilde *İskra*-izme tavır alan *İskra* editörü Potresov, 1905'te *İskra*'nın eleştirilerinin hepsinin temel varsayımlarını paylaştığını kaydetmişti, öyle ki Nadyejdin gibi ampirik bir *praktik* gerçek sorunu görmenin neredeyse tek örneği olmuştu. Ne yazık ki, diye devam ediyordu Potresov, Nadyejdin'in ferasetlerinin hiçbir etkisi yoktu, çünkü *NY?*'de ortaya konan *İskra* fikirlerinin dayattığı sisteme ayak uydurabilecek bir fikir sistemi sunamazdı.[61]

Hatırlatma olsun diye söyleyelim ki, bütün bunlar, Nadyejdin'e verdiğimiz değerin boşuna olmadığını ve 1907'de Lenin'in yaptığı gibi özür dilemek zorunda olmadığımızı göstermektedir. İkisine daha önce değinilmiş olan üç konuyu daha yakından incelemek gerekiyor: Nadyejdin'in farkındalığın yayılmasını ele alışı ve terörü savunması. Nadyejdin'in *NY?*'de varlığıyla gündeme gelen diğer konu, Lenin'in 1870'lerin Rus devrimci yazarı Pyotr Tkaçev ile olan ilişkisidir. Bizzat Tkaçev'den *NY?*'da geçerken bir kez bahsedilir –ki bu da genel anlamda Lenin için taşıdığı önemin iyi bir göstergesidir. Ancak sayıca fazla bir yazarlar geleneği, Lenin'in Tkaçev'e olan borcunu ısrarla vurgulamıştır ve bu tema, birçoğu tarafından gerçek bir Lenin uzmanı olarak kabul edilen Robert Service'in yazılarında yeni bir önem kazanmıştır. Bu bölümün son bölümü bu nedenle Tkaçev'e ayrılmıştır.

YENİ BİR ŞÜPHECİLİK BİÇİMİ

Savinkov gibi Nadyejdin'in politika önerileri de doğrudan doğruya mevcut işçi tutumlarını ampirik olarak okumasına dayanmak-

60. Trotskiy 1904, s. 47.
61. *İskra*, Sayı 111 (24 Eylül 1905).

tadır. Mevcut durum, işçilerin hâlâ iki kısma ayrılabildiği 1890'ların başındaki durumdan oldukça farklıydı: önemli bir yüzdeyi oluşturan *intelligentı* işçi ve gri rengin çeşitli tonlarındaki büyük çoğunluk (gri, Ruslar için mat bir yüzsüzlüğe işaret eden renktir). Ancak, 1890'ların sonuna doğru, üç parçalı bölünme gerekli hale geldi, yeni ve şaşırtıcı o unsur ise orta tabaka [*serednyaki*] idi.[62]

En üst tabaka hâlâ işçi entelektüel kesimdi. Nadyejdin, kendi gözlemlerinden genelleme yaparak, bu grubun dörtte üçünün kelimenin tam anlamıyla devrimci sosyalist olduğunu tahmin ediyordu. Geriye kalan çeyreğin açıklaması, "amaca yönelik" sözcüğünün açıklayıcı şekilde kullanılmasını içeriyor: "Bunlar, her şeyle amaca yönelik tarzda ilişkili, evrensel hayatla ilgilenen, kimsenin üzerlerinden geçmesine izin vermeyen fakat mücadelede hiç aktif ve sürekli katılım sağlamayan gelişmiş insanlardır." Nadyejdin'e göre, amaca yönelik işçilerdeki bu devrimci olmayan tutum açıklama isteyen bir bilmeceydi. İşçi entelektüel kesiminin devrimci çoğunluğuna gelince, Nadyejdin onların insan ruhunun güzelliğinin olağanüstü bir örneği –düşünce ile iş, niyetler ile eylemler, idealler ve pratiklik arasındaki tam bir uyum olduğunu düşünmekteydi.[63]

Rus sahnesindeki yeni unsur, Nadyejdin'in "yarı *intelligentı*", "sezgisel *intelligentı*" diye yaftaladığı orta tabaka idi. Anlayıştan ziyade *duygularıyla* kendi çevrelerinin üstesinden gelmekteydiler. Her şeye ilgi duyuyorlardı ve olayları açıklamaları hayalci olmasına rağmen, değerlendirmeleri doğruydu. Neredeyse dinsel bir gururla "Ben bir sosyalistim, ben bir Sosyal Demokrat'ım" diyorlardı.

> "Bu konuya uzun zamandır girmiş bulunmaktayım" demişti yarı-*intelligent* bir işçi bana ve ses tonunda, gözlerindeki ışıltıda, kendini ortaya koyarkenki bütün tavırlarında, bütün hareketlerinde, saf bir çocukça durum açığa çıkmaktaydı, aynı zamanda, bir savaşçının karşı konulamaz enerjisi ve sağlam inancı.[64]

Orta düzey işçiler "örgütlenme gücünü" anlayan kavgacılardır. Bildirileri, broşürleri veya gazeteleri okuduklarında, her zaman hangi siyasal grubun bunları yayınladığına yakından dikkat etmektedirler. Bunlar eyleme geçmeye derinlemesine bir ihtiyaç duyarlar.

---

62. Nadyejdin başka yerde Savinkov'un buna biraz benzer üçlü bölünmesini onaylayarak aktarmaktadır. (*Svoboda*, Sayı 1, 1901).
63. Nadyejdin 1903, s. 4-5.
64. Nadyejdin 1903, s. 5.

Gösterilere katılanlar da bu orta tabaka işçilerdir. İşçilerin öğrenci protestocularını desteklediği 1901 bahar olaylarında, bu işçilerin ısrarı –"kısmen içgüdüsel, kısmen de farkındalık sayesinde"– hükümetin baskısına karşı gerçek mücadelede yer alan herkesi aktif olarak desteklemek yönünde çarpıcı şekilde sergilenmiştir.[65]

Üçüncü tabaka, işçi kitlesi, orta tabakadan sayıca çok daha fazladır. Bu işçiler, "kültürsüz" olmalarına ve siyaset konusunda sadece belirsiz fikirleri olmalarına rağmen, ekonomik sorularla çok ilgilenmektedirler. Bununla birlikte, geçmişe kıyasla, ekonomik konumlarına verdikleri anlam, tüm ülkeyi ve hatta dünyayı ilgilendiren geniş bir anlamdır. Artık kendilerinin boğazlanmaya götürülen kuzular gibi sömürülmesine izin vermemektedirler – patronlarla savaşmaya her zaman hazırdırlar.

Özetleyecek olursak – ki bu açıktır ki, *İskra*'nın pek hoşlanacağı bir sonuç olacaktır: "İşçi kitlesi arasında, bireysel yaşamdaki küçük gelişmeler için verilen mücadeleden demokratik bir statü uğruna yaygın siyasal talepler bayrağı altında bir mücadeleye geçiş için verimli bir zemin oluşmuştur". Bu zemin, hükümet baskısı, "kitaplar ve propagandacılar ile ajitatörlerin sesleri" ve kapitalist gelişime bağlı olarak görüş ufuklarının genel bir genişlemesi biçiminde Rus hayatındaki ortak eylemle yaratılmıştır. İşçiler, hem gerçek ekonomik mücadelede gerekli olduğunu gördükleri için, hem de öfkeli sözlerinin konuşma hakkını talep eden gururlu insanlar oldukları için demokrasi talep etmekteydiler.[66]

İskra'cılar Nadyejdin'in iyimser değerlendirmelerinin çoğunu paylaştıkları için, politikalarında da çok fazla örtüşme vardı. Nadyejdin açıkça siyasal devrimin güçlü bir destekçisiydi (gerçi işçi farkındalığını artırmak için gerekli koşul olarak siyasal özgürlüğe Erfurtçu tarzda övgüde bulunduğunu hatırlamıyorum.) Hem ekonomizmi hem de *Raboçeye delo* gibi yarı yarıya tavrında olanları küçümsemekteydi –aslında, ilk elden gözlemleri sayesinde, *praktiki* arasında ekonomist dar kafalılıkların zehirli etkisini kınamasında *İskra*'dan daha parlak ve açık sözlüydü. İşçi hareketinin mevcut devrimci havasını Rusya'daki genel durumdaki ana faktör olarak

65. Kitabının 1903 yılındaki ikinci basımına düştüğü bir dipnotta Nadyejdin, bazı okurlarının Rus işçisini Avrupalı işçinin üzerine koyduğuna itiraz ettiğinden bahsediyor. Nadyejdin'in cevabı şöyle: İşte sen söylemiş oldun! Rusya'daki devrimci çevrenin tamamı nedeniyle, bu noktadaki Rus işçisi, bazı açılardan Avrupalıdan daha üstündür.

66. Nadyejdin 1903, s. 3-9.

görüyordu ve işçiyi diğer potansiyel devrimci güçlere büyük ilgi göstermesi konusunda uyarıyordu.

İskra'ya benzer şekilde, Nadyejdin de parti örgütlenmesinin berbat durumu hakkında acı sözler söylüyordu. Yerel komiteler, sadece işçiler onlara aşağıdan baskı yaptıktan sonra devrimci olmaktaydılar. Parti kurumları arasında merkezî koordinasyonun olmaması hoş görülemezdi. Entelektüel kesimden devrimciler, gerekli olan tutku ve tam zamanlı bağlılıkla işlerine sarılmıyorlardı.

Ve yine de Nadyejdin ile *İskra* birbirlerini hançerleyecek noktaya gelmekteydiler. Bunun nedeni, son çözümlemede Nadyejdin'in de *Ortak Mektup* gibi farkındalığın yayılması konusunda şüpheci ve kayıtsız olmasıydı. Gerçi o kadar düşmanca ya da karşıt değildi –şüphesiz uzun vadede önemli bir görevdi. Fakat dönem öyle hızlı şekilde değişiyordu ki farkındalığın yayılması, en iyi halinde önemsizdi ve en kötü halde de –devrimci görevlerden dikkati dağıttığı ölçüde– zararlıydı.

Orta düzey işçiler Çar'ı indirmeye çok hevesliydiler, bu yüzden onlar açısından farkındalığı arttırmaya gerek yoktu. Aslında Sosyal Demokrasinin görevi, kendisini bu harekete geçme güdüsünün başına koymaktı. Hoşlanın ya da hoşlanmayın devrimci patlama gelmekteydi ve tek sorun onun akıl almaz bir pogrom mu yoksa amaca yönelik devrimci bir savaş mı olacağıydı, Sosyal Demokratlar miyop halde uzun vadeli bir örgütsel çerçeve kurmaya odaklandıkları takdirde, kendilerini *stihiyanın* patlamayla süpürülüp çiğneniyor halde bulacaklardı.

> Çaresiz savaşlar için özlem kitlelerde (şu andaki haliyle) galeyan halindeyken, bizler [Sosyal Demokratlar] sonuçları ne olursa olsun [isyan liderliği için] sorumluluk üstlenmeme riskini *alamayız*.
> Evet, sayısal üstünlüğün bizim tarafta olmadığını biliyoruz –fakat çatışma artık kaçınılmaz olduğundan, enerjimizi on kat arttırmamız gerekir, basitçe fiziksel gücümüzle galip gelemeyeceğimiz bir pozisyonda olduğumuz için Garibaldi'nin ruhuyla galip gelmeliyiz.[67]

Durumun aciliyetine bakıldığında, "işçi *intelligentı*"nın üst tabakasının aracı rolü –Nadyejdin'in ruhlarının güzelliğinden övgüyle bahsetmesine rağmen– göz ardı edilebilirdi. Çok azdılar ve kitleler üzerinde çok az etkileri vardı. Mevcut komitelerin esasen bu üst tabakayla bağları vardı – etkisizliklerinin asıl nedeni buydu.

67. Nadyejdin 1903, s. 52-3.

Entelektüel kesimden devrimciler, orta düzey işçilerle doğrudan temas kurmalıydılar.

Bu talep, Nadyejdin'in orta düzey işçiler için uygun siyasal literatürü sağlamaya yönelik acil ısrarına yol açtı. Bu ısrar kendi içinde farkındalığın yayılması konusunda bir iddialaşma olarak görünebilir. Fakat Nadyejdin için bu yayının amacı, *doğrudan eylem çağrısı* yapmaktı. Meselesini açıklığa kavuşturmak üzere Nadyejdin, bir işçi tarafından *İskra*'ya yazılan bir mektuptan büyük ölçüde yararlandı. *İskra*, bu mektuptan gurur duyuyordu (Lenin de bunu *NY?*'de belirtiyor) ve fakat Nadyejdin, işçinin gerçekten söylediği şey sayesinde *İskra* gerçekten de cesaretlenmiş midir diye sormaktadır. Nadyejdin, *Devrimin Arifesi* adlı kitabına bir özlü söz olarak mektuptan şu sözleri aktarmaktaydı: "Ve şimdi ihtiyacımız olan şey, grev fonları değil, çevreler değil, hatta kitaplar bile değildir, şimdi bize sadece şunu öğretin: savaşa nasıl girilecek, savaşta nasıl mücadele edilecek". Kesinlikle (diye iddia etmekteydi Nadyejdin) kitaplara *değil*, *fakat* savaşa bir çağrı.[68]

Genel ilkelerin ortaya çıkmasına dayanan yoğun propaganda Batı'da işe yarayabilirdi, ancak Rusya'da kitlelere değil, sadece izole edilmiş "çevrelere" yönelik olduğu için sonuçları önemsiz olurdu. Kitlenin "siyasal öz farkındalığı", temel ilkelere dayanan bu tür bir propagandadan değil, devrimci mücadele zamanlarındaki eylemle dolu ajitasyondan gelmekteydi.[69]

Söz/propagandayla karşılaştırıldığında eylem/ajitasyon lehine bu olumlu değerlendirmesi Nadyejdin'in bakış açısında can alıcı bir noktadır. Bu dönemde Rus yazarların tümü 'hayat' hakkında konuşmayı severdi –hayatın, şu ya da bu durumun doğru mu yanlış mı olduğunu nasıl kanıtladığından söz ederlerdi. Nadyejdin'de ise bu kullanım neredeyse bir tik halini almaktadır; her paragrafında "hayat" kelimesi geçmektedir. Bazen "yaşanan hayat [*jivaya jizn*]" dediğini de okuruz. İşte bu bakış onu, *İskra*'yı "kitabîlik [*literaturşçina*]" ile malul olması –teorik polemikleri ve basılı "siyasal itham-nameleri" abartması– yüzünden reddederek nihai lanetlemesine götürmektedir. *İskra* vaktini kötü argümanları çürüterek harcarken, gerçek hayat işçileri kötü koşulları düzeltmek için harekete geçmeye zorlamaktaydı.

---

68. Mektup ilk olarak şurada yayınlandı: *İskra*, Sayı 7 (Ağustos 1901); mektuptan Lenin'in *NY?*'de söz ettiği yer için bkz. Lenin, 1958-65, 6, s. 89.
69. Nadyejdin 1903, s. 14.

Böylece Nadyejdin sabırsızlıkla, farkındalığın yayılmasına boş vermek istedi. Çeşitli iddiaları bir araya getirildiğinde, Nadyejdin'in en iyi sonuç olarak düşüneceği aşağıdaki senaryoyu hazırladım.

Terör eylemleri tüm süreci başlatacaktır. İşçileri canlandırmak için teröre ihtiyaç yoktu –zaten bunun için sabırsızlanıyorlardı– ancak teröre, ne kadar devrimci olursa olsun, işçi hareketinin asla ayağa kaldırılmayacağı entelektüel kesim devrimcilerini canlandırmak için ihtiyaç vardı. Böylece entelektüeller, tam zamanlı bir tutkuyla orta düzey işçilerle doğrudan bağlantıya geçecekler. Bu işçilere yönelik bir yayın ortaya çıkacak –sahte teorileri çürütmeye dayalı değil, gerçek hayatı ve eylem çağrılarını yansıtan gerçeklere dayanan bir yayın. Entelektüel devrimciler ile işçiler arasındaki bu yoğun etkileşim, daha sonra, güçlü ve enerjik yerel örgütlenmelere yol açacak. Bu yerel örgütler devreye girdikten sonra da merkezî koordinasyon sorunu kolayca çözülecek: yereldekiler merkez kurumlara nasıl davranmaları gerektiğini söyleyecekler ve yasa dışı yayınları etkili şekilde nakledebilen ve dağıtabilen insanlar bulunacak. (Nadyejdin gerçekten en fazla bu konuda emindir.) Devrim, patlak verecek kitlesel köylü huzursuzlukları ve "kırsal terör" tarafından desteklenecek.

İskra açısından bakıldığında, Nadyejdin, farkındalığın yayılması konusunu çok küçümsemekteydi ve "hayat" ile devrimci heyecanın tüm örgütsel problemleri çözeceği beklentisiyle çok umursamazdı. Sosyal Demokratlar, tüm beklentilerini devrimci bir fırtınanın hemen patlak vermesine bağlamamalıydılar, bundan daha çok gözlerini barış zamanlarında ve devrim zamanlarında işe yarayacak nihai bir hedefe dikmeliydiler, yani farkındalığın yaygınlaştırılması ve bu farkındalığın disiplinli bir örgütlenme haline getirilmesine kendisini adamış SPD benzeri bir örgütlenmeye.[70]

Lenin'e göre, Nadyejdin etkin ulusal örgütlenmeler yaratmanın altında yatan problemi kavrayışlı bir şekilde formüle etmişti: Ülke çaptaki örgütler, benzer bakış açısını paylaşan yerel komiteler tarafından desteklenmek zorundaydı, fakat komiteler de yalnızca ülke çapında ortak kurumlar vasıtasıyla benzer bakış açısına sahip olabilirlerdi. Ancak *İskra*'ya göre, Nadyejdin bu ikileme sihir yoluyla çözüm getiriyordu –herkese sadece orta düzey işçilerin devrimci

70. Lenin, 1958-65, 6, s. 176-7. 1905'te Plehanov, insanların Nadyejdin'in popüler tarzını "yetenekli" olarak gördüğünde şaşkına döndüğünü söyledi. Plehanov'un görüşüne göre bu, işçilere hakaret demekti (Plehanov, 1923-7,13, s. 252-61).

ateşi ile kendilerini aşılaması çağrısında bulunuyordu. Daha sağlam olanı ise *İskra*'nın planıydı, buna göre merkezî kurumların yaratılmasından önce hem ideolojik hem pratik bakımdan (*İskra* gibi) ön-ulusal (*proto-national*) bir kurum, yeterli birliği kurardı. (Her ne kadar *İskra*'nın planı gerçekleştirilmiş olsa da, Nadyejdin derhal çökecek olan sadece sihirli bir "kâğıt [gazete]" birliği yaratıldığını pekâlâ iddia edebilirdi.)

İskra'nın, teorik polemikleriyle "kitabîlik" diye alay edilmesine tepkisi kolayca tahmin edilebilir. *İskra* ve Nadyejdin arasındaki temel siyasal ve duygusal çatışma, en çok "orta düzey işçiler için yayın" ile ilgili sorun konusunda ortaya çıkmaktadır. Resmen, Nadyejdin ileri düzey işçiler için yayın aleyhinde değildi ve *İskra* da popülerleşmiş yayına karşı değildi. Bununla birlikte, kendi öncelik anlayışlarındaki sıralama, birbirlerinin politik yayın girişimleri üzerine gösterdikleri tepkiden anlaşılacağı üzere, kutuplaşmıştı.

Nadyejdin, orta düzey işçilerin düpedüz *İskra* ve *Zarya*'yı okumadıklarını ve dolayısıyla mesajlarının onlara ulaşmadığını söylemekteydi. Sonuç olarak, *İskra*'nın "yaygın siyasal ajitasyonu" çok şey başaramıyordu:

> N. Lenin, 'lider/rehberler' için bir periyodik yayın hakkında çok anlamlı bir tez yazıyor ve düzinelerce Lenin de böyle bir periyodik dergi (elbette hep başarılı olmasını dilediğimiz bir teşebbüs) yaratmaya hazırlanıyor, ancak kitlesel hareketin görüldüğü üzere büyüdüğü bir zamanda işçi kitlesi için bir periyodik yayın ortaya çıktığında, buna dair tek bir kelime, tek bir ses duymuyoruz –sanki şu anın en önemli ihtiyacı o değil gibi![71]

Nadyejdin'in *Devrimciliğin Yeniden Doğuşu* kitabıyla ilgili bir değerlendirmede, Zasuliç, yayınlarda üst düzey işçileri hedef almanın, neden Sosyal-Demokratik görevden feragat etmek değil de, farkındalığın yayılmasından yana olmak olduğunu açıklamıştı.

> İşçi ortamındaki herkes kitap, broşür, gazete okumaz, ancak onları okumuş yoldaşları tarafından özümsenen [oralardaki] kavramlar, okumayanların kafalarına yavaş yavaş nüfuz eder. Bazen, birkaç fikri anında yakalayan yetenekli ve girişken bir işçi onları başkalarına eğitimli işçiden daha iyi açıklayabilir –gerçi, elbette, bu işçinin eğitimli işçiye kıyasla kafasının karışma ve saçma ile feraseti bir araya getirme şansı daha fazladır. Fakat bu, aynı zamanda *intelligentı* bakımından da geçerlidir.[72]

71. Nadyejdin 1903, s. 32 (Zasuliç'in eleştirilerine yanıt olarak ikinci baskıda bir dipnot eklenmiştir).
72. Zasuliç 1983a, s. 359.

Okumayan işçiler, açıklama yapması için, kendilerini kesinlikle "işçiler için" diyen yayınlarla sınırlamayacak daha eğitimli diğer işçilere bakacaklardı. Zasuliç, Nadyejdin'in Yeniden Doğuşu'nun, işçiler tarafından *Svoboda*'dan çok daha geniş bir oranda okunacağını öngörmüştü; ancak Yeniden Doğuş, işçi *intelligenty*'yi hedefleyen programatik bir açıklamaydı, *Svoboda*'nın ise "orta düzey işçiler için yayın" olarak hizmet etmesi amaçlanmıştı. Neden? Çünkü *Yeniden Doğuş*, yazarın tepeden bakan ve kaba (vülger) haliyle popüler olmaya niyetli olduğu *Svoboda*'ya kıyasla daha iyi yazılmıştı.[73]

Svoboda, Lenin'in gözünde, "işçiler için yayının" vülgerleşmiş simgesi haline geldi.[74] 1903'teki gizli bir mektubu, onun derinden rahatsızlığını dile getirmekteydi. Rusya'daki *İskra* temsilcilerinden birisi, Lenin'i öfkelendirmeyi garanti eden, Nadyejdin ruhuyla yazılmış uzun bir mektubu *İskra*'ya göndermişti. İşte burada, kendisini dişinden tırnağına *İskra* için çalışmaya vermiş, acınacak denli kıt kaynakların üstesinden gelmeye uğraşan ve *İskra* faaliyetindeki birçok yetersizliğin ve boşluğun içi yanarak farkında olan Lenin karşımızdadır. Ve işte Rusya'daki eleştirmen şunları söylemektedir: Rusya'daki olaylar hakkında daha iyi bilgi sahibi olmalısın, *İskra*'yı işçilerin alt katmanlarını hedefleyen daha popüler gazetelerle birleştirmelisin. Lenin'in kapsamlı tepkisi, hayal kırıklıkları ve karşılaştığı yanlış anlamalar hakkında içini boşaltarak rahatladığı son derece açıklayıcı bir tepkidir. Kendimizi, popüler Sosyal-Demokratik yayını sürdürmek için yapılan çeşitli girişimler hakkında onun duygularını mealen aktarmakla sınırlayacağız.

Beni eleştirenler, böyle bir "popüler" gazeteyi hiç görmemiş olmayışımızın kötü bir şey olduğunu düşünüyor gibiler, çünkü bildirilerin aksine bir gazetenin pek çok konudan bahsetmesi gerekmektedir. *Raboçaya mısl*'dan başlayıp *Raboçeye delo* ve diğerleri ile devam eden bu tür literatürdeki tüm girişimlerin, kaçınılmaz olarak, –gazeteler değil, popüler değil– değersiz şeylere dönüşmesi açıkçası kötü bir şey değildir. Bu "işçi" gazeteleri yaratma girişimlerinin işçi hareketi ile *intelligentnıy* hareketi olarak saçma bölünmeyi (ilk etapta belirli *intelligentı*'nın miyopluğu tarafından yaratılan bir bölünme) sürdürmesi kötü bir şey değildir. Bütün bu

73. Zasuliç 1983a, s. 362.

74. 1901 sonlarından yayınlanmamış bir notta, Lenin, *Svoboda*'nın halk deyişleri ve halk dağarcığıyla yapay popüler tarzı için neredeyse içgüdüsel tiksinmesini dile getirmektedir (Lenin 1958-65, 5, s. 359-60.

tür girişimlerin sadece hareketimizdeki zanaatkârlık sınırlamalarını arttırması ve pek çok "orijinal", "derin" ve derinlemesine taşra teorilerinden sorumlu olması kötü bir şey değildir. *Svoboda* gibi böylesine *cazip* yayınlara sahipken hiçbiri kötü bir şey değildir! Hepsi boktan olan şey hiç kötü bir şey değildir, yeter ki *kitleler gözünde* de boktan olsun.[75]

TERÖR

> Kitlelerin geniş siyasal hareketinin öncüsü olarak: Yaşasın Terör!
> (L. Nadyejdin, 1901)

Günümüzde terör, alakasız masum insanları öldürmek demektir. Rus anlamında terör, suçlu tarafların bireylerine yönelik seçici suikast demekti. Ruslar "bireysel" terörden söz ettiğinde, "bireylere yönelik terör" değil, "bireyler veya küçük gruplar tarafından yürütülen terörü" kast ederlerdi, çünkü terör, onların anladığı şekliyle, her zaman bireylere yönelikti. Benzer şekilde, *İskra*'nın bireysel teröre karşıt olarak sözünü ettiği "kitlesel terör" ise, "büyük gruplara yönelik terör" değil, "büyük grupların bireylere yönelik terörü" idi. Kitle terörü sadece devrimi başlatmak için uygundu. *İskra*'nın tarif ettiği gibi, kitle terörü, linç kanununa çok benzer: bir varsayımsal örnek olarak, Zubatov'u bir sokak lambası direğine asmaktı.

Bireysel terörün devrimci dava için yararlı olmasının birçok nedeni vardı, hepsi de devrimciler tarafından uzun boylu tartışılıyordu. Terör, belirli düşmanları ortadan kaldırarak veya misilleme korkusu ile hükümeti caydırarak devrimci hareketi bir bütün olarak koruyabilirdi. Örneğin polis casuslarını idam ederek belirli bir devrimci grubu koruyabilirdi. "Kafasını koparark" veya panik ve karışıklığı yaymak suretiyle hükümeti dağıtabilirdi. Bu tür bir terör, sadece bazı komplo ve ayaklanma birleşimine dayalı, hükümeti devirme girişiminin bir parçası olduğunda uygundu. Terör, hükümetin güçlü olmadığını göstererek ve böylece kölece boyun eğen yurttaşları direniş ruhuyla donatarak, ajitasyon bakımından da bir önem taşırdı. Nihayet, terör, teröristlerin haklı bir öfke veya adil bir intikam olarak gördüğü şey için de, bir sonuç olabilirdi.

---

75. Lenin 1958-65, 46, s. 273 (F. V. Lengnik'e hitaben yazılmış Şubat 1903 tarihli mektup).

Rus terörizminin ilk kadın kahramanlarından biri, 1878 yılında tacizci bir yetkiliyi vuran, sonra bir Rus jürisi tarafından beraat ettirilen ve yurtdışına kaçan Vera Zasuliç'tir. Orada Plehanov grubunun üyesi bir Sosyal Demokrat oldu ve böylece bireysel teröre de karşı çıkmış oldu. Devrimci olmayan eğitimli topluluk tarafından işlediği suça gösterilen sempati –ki beraat etmesinin temel sebebi olmuştu– Rus terörist denkleminin önemli bir parçası olarak kaldı.[76] Rus terörizminin büyük başarısı Mart 1881'de Çar'ın suikastla öldürülmesiydi –terörist bir başarıydı, ama tam bir devrimci başarısızlıktı. Bu dönemde yaşanan son büyük terörist girişim, 1887'de Lenin'in ağabeyi Aleksandr Ulyanov'un başını çektiği bir grup tarafından yeni Çar'a yapılan bir saldırıydı. Bu girişim ise terörist *ve* devrimci bir başarısızlıktı.

Yüzyılın başlarında çok fazla *İskra*'cının da dahil olduğu bütün Rus devrimcileri, daha önceki terörist devrimcileri onurlandırmakta, onlara saygı göstermekteydiler, aslında kahraman tapınmacılığı içindeydiler. Bununla birlikte, politik bir taktik olarak terör basit bir nedenle itibarsızlaştı: çünkü işe yaramamıştı. Fakat yüzyılın başında yeni devrimci atmosfer terörün yeniden değerlendirilmesine yol açtı. Kuşkusuz terör, tek başına bir devrime neden olamazdı, ancak belki de hüküm süren kitlesel protesto atmosferinin doğasında olan bir devrime ulaşmayı hızlandırabilirdi. Sorun, Şubat 1901'de öğrenci P.V. Karpoviç, Eğitim Bakanı Bogolepov'u suikast sonucu öldürdüğünde öne çıktı. *İskra* bu işe sınırlı ve donuk bir tepki verdi, oysa *Raboçeye delo*, damarlarında kızıl kan akan devrimcilerin onu alkışlaması gerektiğine inanmaktaydı.

Raboçeye delo, kendi sözüne sadık olsa da, terör konusunda kişiliksiz kaldı. Nadyejdin çok daha açık sözlüydü. Yüzyılın başında "devrimciliğin yeniden doğuşu"ndan esinlenen ilk Rus devrimci yazarlarından biri olarak hakikî kitlesel protesto koşulları altında terör için mantıklı bir durum sunmasıyla hak ettiği ilgiyi görmemişti.[77]

Nadyejdin, terörün yaratıcı ya da kurucu [*sozidayuşçiy*] rolünü reddederek yola çıkmıştı. Terörizm kitlesel protestonun veya devrimin yerine geçemezdi. Ayrıca, 1870'lerin ilk devrimci döneminde

76. Daha sonraki bir kadın terörist kahraman Mariya Spiridonova için Sally Boniece'in çalışmasına bakın (Boniece 2003).

77. Terörle ilgili ilk kapsamlı Sosyalist-Devrimci manifesto Haziran 1902'de yayınlandı. Viktor Çernov tarafından hazırlanan bu yazıda, Lenin ve Nadyejdin arasındaki tartışmaya alaycı bir gönderme vardı (manifesto, şurada yeniden basılmıştır: Budnitskiy 1996, atıfta bulunulan yer: s. 196).

teröre ilişkin ana gerekçelerden birini, yani hükümette panik ve dağınıklık yaratma umudunu reddediyordu. (Nadyejdin'in terörün *ustraşayuşçiy* rolü dediği şeyi, ben "korkuyla felce uğratma" söz yapımıyla tercüme ettim.) Evet, geçmişte o zamanlar panik ve dağınıklık belirtileri olmuştu, ancak bunun nedeni bu oyun konusunda hükümetin de teröristler gibi acemi olmasıydı. Bugün benzer sonuçlar beklemek bir ütopyaydı.

Bununla birlikte, terör bugün de, geçici olsa bile, önemli bir rol oynayabilirdi –Nadyejdin'in mevcut duruma getirdiği ampirik tanımından kaynaklanan bir rol. Devrimin bütün ayrı unsurları zaten mevcuttu: savaşmaya hazır işçiler, Çarlığı devirmeye kararlı devrimciler. Hâlâ gerekli olan şey ise bir şekilde bu unsurları dinamik, tutkulu etkileşim içinde bir araya getirmekti. Sosyalizm ile işçi hareketinin, farkındalığın yaygınlaştırılması yoluyla birleştirilmesi Rusya koşullarında çok yavaş ve sakat kalmaktaydı. İhtiyaç duyulan şey, devrimciler ile işçiler arasındaki [hamilelik vb gibi nedenlerle yapılan] mecburî evlilik idi. Hükümet yetkililerine kahramanca suikast yapılması, Rus hayatındaki ataleti ortadan kaldıracak, bütün katılımcıları heyecanlandırarak, hemen ardından yoğun bir devrimci işe girişmek için birbirlerini arıyor hale getirecekti.

Nadyejdin bu rolü tanımlamak için yeni bir terim uydurmuştu: *tahrik edici* [*ekstsitativnıy*] veya daha Rusça tınılı olarak parlattığı "teşvik edici [*vozbudayuşçiy*]" kelimesi. Yeni mantığın gerekçesi kavranıldıktan sonra tam da "terörizm" teriminin korku konusunda yanıltıcı bir vurgu yaptığı görülmektedir. Nadyejdin'e göre, *tahrik edicilik*, savunduğu taktik için daha iyi bir isim olacaktı. Daha bilinir olan terimi yalnızca kolaylık sağlamak için kullanmaktaydı.

Terör eylemlerinin tahrik edici etkisi ilk etapta devrimci entelektüelleri hedeflemekteydi. Her ne kadar işçi hareketi enerji ve devrimci bağlılık bakımından sürekli büyümekte olsa bile, devrimcilerin devrimci çalışmaya canı gönülden katılmaları için ilham kaynağı olması bakımından da *İskra*'nın atfettiği rolü hâlâ yerine getirmemekteydi.

> Günümüzde [entelektüel] kendisini devrimci davaya tamamen vermemektedir, hayatının dörtte biri bazı istatistik ofislerinde çalışmakla ya da ders vermek için koşuşturmakla geçmektedir ve yalnızca gününün acınacak bir kısmı devrimci çalışmaya ayrılmış durumdadır. Bu sonuncusu ise kendi varlığının tek ve münhasır motoru değil, fakat kişisel ve ailevî kaygılar

sınırında önem taşıyan bir şeydir. Günümüzdeki devrimciye mesleği [*professiya*] sorulduğunda, Jelyabov'un yaptığı gibi elini kalbinin üzerine koyup şöyle diyemez: Benim işim, devrimci faaliyettir.[78]

Terör, sadece bu canından bezmiş devrimcileri coşturmakla kalmaz, onlara işçilerle konuşacak bir şeyler de verecektir:

Neden bu silah sesleri duyuluyor? Hükümet, neden her yere ölüm saçan korkutucu cezalarla onlara cevap veriyor? Bu ilk iki neden sorusu etrafında Rus siyasal hayat koşullarıyla ilgili bir sürü başka neden sorusu da gelecektir.[79]

Dolayısıyla, terörün rolü buzları eriten ve tutkulu sohbetleri başlatan geçici bir şeydi.

Terörizmin karşıtları, terörü eleştirmek ve onu olumsuz bir bakış açısıyla sunmak ihtiyacını duysalar bile, *argumentum heroicum* [tartışma kahramanlığı] tarzıyla kitlelerde yoğunlaşan siyasal ajitasyon gerekliliğini bizzat kendileri ilerleteceklerdir. İdeallerinin hayatta gerçekleşeceği gün veya saati bilmeyen ılımlı siyasal *propaganda*, mevcut siyasal sistemin gömülmesini ve bir başkasının kurulmasını isteyen yorulmak bilmez bir *ajitasyon* ile yer değiştirecektir.
Ancak terörün ilerlemek için uğraştığı hedef tam da budur. Yoğun hale geldikten sonra kitleler arasında canlı bir ajitasyon başlar ve ardından terörün tahrik edici (kışkırtıcı) rolü yerine getirilmiş olur.[80]

Özetleyecek olursak,

Terör, yalnızca siyasal mücadele başlattığı takdirde, hareketi yoğunlaştırmaktan başka işe yaramaz. Bu, sonun başlangıcının aşikâr belirtisidir. Onun varlığının nedeni, daha önce bir araya gelmiş yanıcı malzemeye bir kıvılcım atmaktır. Böyle bir malzemenin mevcudiyeti Rus hayatının her gözlemcisi tarafından bilinir ve eğer öyleyse terör devrimci mücadelede gerekli ve zorunlu bir adımdır.[81]

Nadyejdin'in görüşüne göre, bizzat işçiler, belki de odaklanmış şekilde olmamasına rağmen, patlamaya hazırdılar. Coşturulması gerekenler, odaklayıcı güç olan devrimci entelektüellerdi. Fakat

78. Nadyejdin 1903, s. 79. Jelyabov, *Narodnaya volya*'nın liderlerinden biriydi. Bölüm Sekiz'de göreceğimiz gibi, bu paragraf, Lenin'in icat ettiği "meslekten devrimci" teriminin doğrudan kaynağıdır.
79. Nadyejdin 1903, s. 81.
80. A.g.e. (Vurgu eklendi). Nadyejdin, "Hayat", daha sonra terörün başka faydaları olup olmadığına karar verecektir, diye devam ediyor.
81. Nadyejdin 1903, s. 80.

hiçbir retorik miktarı, terörün çarpıcı eylemlerinin yarattığı etkiye sahip olamazdı.

> Söz –soluğu ne denli tutkulu ve güçlü olursa olsun– Rus hayatındaki miskinliği kırıcı bir konumda değildir. Böyle birçok söz Rusya'yı bir baştan bir başa silip süpürmüştür ve yaptıkları tek şey siyasal sözlüğümüzü zenginleştirme olmuştur –öne eğik başları canlandıramamışlardır.[82]

Fakat Nadyejdin'in yorumları, Nadyejdin ile *İskra* arasındaki daha derin çatışmayı ortaya çıkarıyor: "sözü" aşağılamaya yakın şekilde reddetmesi. Nadyejdin, terörün yerini ajitasyonun almasını istemekteydi, ancak, onun için, *İskra*'nın "siyasal ajitasyon" olarak adlandırdığı söze dair makaleleri de dahil olmak üzere, propagandanın "sözüne" karşıt olarak "ajitasyon", "eylem çağrısı" anlamına geliyordu. Nadyejdin, terörün güçlü bir etkisinin olmaması konusunda "elinden gelmez" diye düşünüyordu, çünkü bu "sonun başlangıcının aşikâr bir belirtisi" idi. Farkındalığın yavaş yayılması bir "devrimci fırtınada" önemini kaybederdi.

İskra'cılar, tıpkı *Raboçeye delo*'nun derhal devrimci saldırı için "Tarihsel Dönüm Noktası"nda yaptığı aşırı heyecanlı çağrısıyla alay ettikleri gibi, Nadyejdin'in, sözde önemsiz farkındalığın yayılmasını reddedişine de itiraz etmekteydiler. Zasuliç, *Devrimin Yeniden Doğuşu* üzerine yaptığı değerlendirmede doğrudan doğruya Nadyejdin'in şu iddiasına tepki göstermektedir: "Dolayısıyla, gelişen ve hızlanan, ancak hâlâ sonundan çok başlangıcına daha yakın olan bir harekette, yazar, yapay olarak sona dair belirtileri ortaya çıkarmaktan hoşlanacaktır."[83]

Nadyejdin'in esin kaynağı olduğu terörizme karşı yapılan polemik *NY?*'de sadece birkaç sayfa tutuyor ve fakat varlığı kitaba denge sağlamaya yardımcı oluyor. Erfurtçuluk'un temel özelliklerinden biri, bir yanıyla işçi hareketinin tecrit edilmişliğine karşı olan ve diğer yanıyla sosyalist entelektüellerin tecrit edilmişliğine karşı olan

---

82. Nadyejdin 1903, s. 79. Bir dereceye kadar, Lenin ve Zasuliç, Nadyejdin'in örneğini yanlış anlamışlardır (kendisinin de ikinci baskısında itiraf ettiği gibi, anlatımı tamamen net değildir). Lenin, Nadyejdin'in mesajını şu sözlerle özetlemekteydi: "Tahrik edici terörle işçi hareketinin miskinliğini tetiklemeye ihtiyacımız var" (Lenin, 1958-65, 6, sayfa 105 [794]). Nadyejdin, işçi hareketinin miskin olduğunu söylememiş ve kast etmemişti; ancak genel olarak "Rus hayatı" ve özellikle entelektüeller miskindiler.

83. Zasuliç 1983a, s. 361. Zasuliç'in yorumunu Lenin *NY?*'de alıntılamıştır; bkz. Lenin 1958-65, 6, s. 127 [823].

iki cepheli polemik savaşıdır. *NY?*'nin büyük kısmı, bu iki cepheden birincisi, yani işçi hareketinin "ekonomist" tecrit edilmişliği konusunda temizlik çatışmalarıyla doludur. Bu anlamda, kitap, parti tarihinde bir dönemi kapatmaktadır, çünkü diğer cephede gerçek savaş tam başlamak üzeredir. Teröre karşı bir polemik içermesiyle, *NY?* geleceğe de bakmış olmaktadır.

Terörizme ayrılan alt bölümün başlığı şöyledir: "Ekonomizm ile terörizm arasındaki ortak yan nedir?"[84] Bu başlık, iki cephede savaşın Erfurtçu mantığını, *NY?*'de başka herhangi bir yerde bulunmayacak şekilde yeniden teyit eder. Lenin'in, ikisi arasında ortak olarak gördüğü şey, (*NY?* için icat ettiği polemik ifadesindeki) "*stihiynost* önünde boyun eğme"dir –ya işçi hareketinin *stihiynost*'u olarak (bu bağlamda anlamı, tecrit olmadır) ya da "devrimci çalışmayı işçi hareketinin bütününe bağlamayı mümkün görmeyen veya buna yeteneği olmayan" devrimci *intelligenti*'nın *stihiynost*'u olarak.[85] Her iki tarafın da büyük günahı bağlantı hedefine inancı yitirmesidir, çünkü, işçi hareketi "kendi güçleriyle" etkin bir devrim yapamaz ve devrimci *intelligenti* da "kendi güçleriyle" yapamaz.[86] Lenin'e göre, bu terörist *intelligenti* haksız yere inancını kaybetmiştir –işçilerin devrimci fikirlere ve devrimci faaliyetlere istekli oluşunu, işçilerin siyasal edebiyat için "açgözlülüğünü", "Rus hayatına dair iğrenç öfkelerindeki" hakikî infiali görmemektedirler. Aslında, Lenin'in son derece kızgınlıkla saldırdığı bu *intelligenti*, ders kitabı yorumunda bulduğumuz Lenin portresiyle tuhaf bir benzerlik taşımaktadır.

Teröre karşı polemik, kitabın tam ortasına yerleştirilmiş kısa bir gezintidir. Arada kaynama eğilimi göstermektedir. *NY?* ruhunu kavramaya kararlı kişilere, erken okumuş olduklarını ve ona göre önem vermelerini tavsiye ediyorum.

BÜYÜK VE KÜÇÜK TKAÇEVLER

Batılı akademisyenler arasında Lenin'i mümkün olduğunca Rus devrimci geleneğine bağlamak ve böylece onu Avrupa sosyalizminden mümkün olduğunca uzak tutmak için sürekli çaba sarf edildi. Bir spekülasyona göre amaç Lenin'i "Doğululaştırmak" ve onu sözde Doğu Marksizminin sesi haline getirmektir: Marx,

84. Lenin 1958-65, 6, s. 74-8 [767].
85. Lenin 1958-65, 6, s. 75 [767].
86. Lenin 1958-65, 6, s. 30, 75.

tüm günahlarına rağmen, sağlam bir Avrupalıydı, Lenin ise onu tamamen yanlış anlamıştı, *çünkü* o bir Rus'tu.[87]

Garip olan şey, o sıralar, önceki Rus devrimcilerini o günün somut modelleri olarak akla getirmeye, Rus Sosyal Demokratları arasındaki düşmanlarının, Lenin'den daha fazla eğilimli olmasıdır. *Raboçaya mısl*, kötü namlı Özel Sayı'sının çoğunu ünlü Çernışevskiy'in mübalağalı övgüsüne adamışken, Lenin ise, tersine Çernışevskiy'in güçlü yönleri kadar zayıf yönlerinin de olduğu şeklinde tepki vermişti.[88] *NY?*, SPD modelinin çağrışımlarıyla doludur ve *Narodnaya volya*'dan nadiren söz eder (bu durum Bölüm Yedi'de belgelenmiştir). Buna karşılık, parti üyelerinin tanımına ilişkin 1903 İkinci Kongresi'nde yapılan tartışmada, –Lenin'in tanımına karşı çıkan ve kısa süre sonra Menşeviklerin ideolojik akıl hocası olan– Akselrod, *Narodnaya volya*'nın örgütsel yapısını övmüş ve aynı ilkenin kesin biçimde Sosyal-Demokrat örgütlerde sürdürülmesini söylemişti.[89] Pek çok akademisyenin bu kayıttan çekip çıkardığı şaşırtıcı sonuç, Lenin'in örgütsel düşüncelerini *Narodnaya volya*'ya dayandırması, Menşeviklerin ise kendilerini "Avrupalı" SPD'ye dayandırmasıdır.

Aynı kalıp, 1860'lar ve 1870'lerin Rus devrimci yazarı Pyotr Tkaçev için de geçerlidir. Tkaçev siyasal komplo, azınlığın devrimi, terör kullanımı ve örgütlü, disiplinli (ama kitlesel olmayan) bir parti çağrısında bulunmuştu. Sonuç olarak, birçok yazar, şu ya da bu şekilde Tkaçev'in aslında "ilk Bolşevik" olduğuna inanmaktadır.[90] Bununla birlikte, Tkaçev'in en çok etkilediği Sosyal-Demokrat yazar Nadyejdin'di ve Nadyejdin onun özel sözlüğünü ve birçok özel argümanını benimsemişti. Lenin bu durumu çabucak anlamış ve açıkça Nadyejdin'le bir "küçük Tkaçev" diye alay etmişti. Lenin'in yazılarının tümünde, bu polemik nüktesi, Tkaçev hakkındaki tek somut yorumdur. Bazı yazarların bundan çıkardığı sonuç ise, orada Lenin'in Tkaçev'e olan hayranlığını açıklamış olmasıdır.

---

87. Bu şekilde ilk tartışanlardan biri, Nikolay Berdyayev'dir (Berdyayev 1960, önce 1937'de yayınlandı).

88. Lenin 1958-65,4, s. 259 (*Gerileme*, Lenin'in 1899'da *Raboçaya mısl*'a karşı yazdığı protesto makalesi.) Özel Sayı'daki Çernışevskiy makalesinin yazarı Takhtarev'dir (Nikolayevskiy 1927, s. 34).

89. *Vtoroy $yezd* ... 1959, s. 262.

90. Bu, Weeks 1968'in başlığıdır; ayrıca bkz., Hardy 1977 (bu çalışmalar dergi literatürüne dair referanslar içermektedir).

Bakış açısı ve onunla ilişkilendirilen meşhur sözler hakkında bir fikir edinmek için bizzat Tkaçev'e bakalım. Burada, öncelikle Robert Service'in ortaya koyduğu tuhaf bir hatayı düzeltmek zorundayım. Diyor ki, Tkaçev "Avrupa'nın 1870'lerdeki en seçkin Marksologlarından birisiydi" ve aslında onun Marx'ı Engels'ten daha iyi anladığını da iddia ediyor.[91] Service'in bu fikri nereden bulduğunu bilmiyorum, fakat kesinlikle daha önceden sözde Tkaçev-Lenin bağlantısını yazan sorumlu akademisyenlerden değil.[92]

Tkaçev, gerçekten, yasal olarak yayınlanmış Rus yayınlarında Marx'tan söz etmiş ilk kişilerden biriydi (1865'te) ve Marx'ın ekonomik materyalizminden etkilenmişti, gerçi elbette onun bir tilmizi olduğunu hiç iddia etmemişti.[93] Hem Rusya'daki hem Batı'daki akademisyenler, Tkaçev'in Marksist ilkeleri özümseme derecesini tartışmaktadırlar. Şu anda, genel bir mutabakata göre (ki... ben de paylaşıyorum) Tkaçev Marksist ekonomik materyalizmden biraz etkilenmiş görünmektedir, ancak Marksist politik stratejiden hiç etkilenmemiştir. 1874'te Engels'e açık bir mektup yazarak, tarafsız şekilde Marx ve Engels arasında hiçbir ayrım yapmadan fikirlerine ve ayrıca Uluslararası İşçiler Birliği'ndeki faaliyetlerine saldırmıştı. Bu açık mektup, Marx'ı değil, Bakunin'i savunuyordu –yeterince tuhaftı, çünkü Tkaçev genellikle anarşizmin sert ve etkili bir eleştirmeni idi. Siyasal göçmenliğinde Tkaçev Fransız Blanquistlerle işbirliği yaparak onların *Ni dieu ni maître* gazetesine katıldı ve Fransız Blanquist Eduard Vaillant onun cenazesinde bir anma konuşması yaptı.[94]

Tkaçev'in içinde bulunduğu günlere dair Rusya'nın durumu hakkındaki görüşleri, siyasal göçmenlikte yayınladığı derginin

91. Service 1985-95, s. 38; Service 2000, s. 98; editör notları şuradan: Lenin 1988. Service, Tkaçev "*Anti-Dühring* dünya tarihi üzerine aşırı determinist bir analiz sunduğu için, Marx'ın ölümünden sonra Engels'in yeterince 'Marksist' olmadığını iddia etmekteydi" diye yazmaktadır (Service 2000, sayfa 98). Marx 1883'te öldüğünde Tkaçev aklî dengesini tamamen yitirmişti ve bir akıl hastanesine kapatılmıştı ve 1886'da ölümüne kadar orada kalmıştı. *Anti-Dühring* ise, Marx hayattayken yayınlanmıştı.

92. Örneğin Service, Andrzej Walicki'den bir otorite olarak söz ediyor, ancak Walicki'nin Tkaçev hakkındaki doğru değerlendirmesinin Service'in iddialarıyla hiçbir ortak yanı yoktur (bkz. Walicki 1979, s. 244-52).

93. Leonard Schapiro, Tkaçev'in kendisini "Marksist" olarak nitelendirdiğini iddia ediyor ve bunu neden söylediğini uzun boylu spekülе ediyor. Schapiro'nun hatası, Boris Kozmin tarafından yapılan bir açıklamanın yanlış anlaşılmasından kaynaklanıyor. Schapiro 1986, s. 139-40 ile Kozmin 1961, s. 374'ü kıyaslayın.

94. Weeks 1968, s. 62.

başlığı ile özetlenebilir: *Nabat* [*Tehlike Çanları*]. Bu isim seçilmişti çünkü Tkaçev, devrimin hemen arifesinde şöyle bir tavra sahipti: Tıpkı bir köylünün acil durumda köylüleri çağırmak için tehlike çanlarını çalması gibi, Tkaçev de, yazılarını herkese yaklaşmakta olan devrimci fırtına görüşünü iletmek için kullanıyordu. Tam da bu noktada Tkaçev ile Rus Erfurtçusu Lenin arasındaki en derin fark ortaya çıkıyor. Tkaçev, devrimcilerin Çarlık baskısı altında kitlelere asla propaganda yapamayacağını ve bu tür herhangi bir girişimin, ihtiyaç duyulan gerçek devrimci eylemden yan çizmek için ödlekçe bir bahane olduğunu ısrarla tekrarlamıştı. Bu durumda, *NY?* baştan sona Tkaçev'in can alıcı iddialarından birini çürüten bir kitaptır. Tkaçev ayrıca sosyalizmden ziyade siyasal özgürlük hedefinde bir devrim fikrini de küçümseyerek reddederdi. Tkaçev için, burjuvaziyi iktidara getirmek yalnızca sosyalist devrimi geciktirebilirdi, belki sonsuza dek.[95]

Terör, Tkaçev'in bakış açısının kendine has veya ayırıcı bir parçası değildi. Bunun yerine, aydınlanmış bir azınlığın sosyalist dönüşüm (siyasal özgürlük *değil*) amaçları doğrultusunda, iktidarın ele geçirilmesi [*zahvat*] için politik bir komplo yapılması gerektiğinde ısrar etmekteydi. Kariyerinin sonuna doğru, böyle bir komployа yardım için terörün kullanımını savunan yazılar kaleme aldı. Teröre bu geçiş, kısmen *Nabat*'ı kademeli olarak ele geçiren Polonyalı siyasal göçmenlerin ve kısmen de *Narodnaya volya*'nın Rusya'daki terör taktiklerinin benimsenmesinin etkisi altında meydana geldi. Tkaçev'in teröre atfettiği işlev (Nadyejdin'in terminolojisiyle) "felce uğratmak" idi. 1879'da Tkaçev *Nabat* için hazırladığı son makalelerden birinde mevcut programı özetlemekteydi: "Acil ve en temel bir hedef olarak mevcut hükümet gücünü terörize etmek, dağıtmak ve yok etmek için bir araç olarak örgütlenme."[96]

Nadyejdin sosyalist bir devrimden ziyade siyasal bir devrimi hedeflemekle birlikte, onun "devrimin arifesi" görüşü, Tkaçev ile net bir yakınlık sergilemektedir. Tkaçev'in "tehlike çanları" gibi meşhur sözlerini kullanımı da, *Devrimciliğin Yeniden Doğuşu*'nda yer alan aşağıdaki paragrafta şöyle belirmektedir:

---

95. Bu, Tkaçev 1932-7 ve Tkaçev 1975'te toplanan yazılarına dayanarak Tkaçev'in bakış açısını özetlememdir.
96. Tkaçev 1932-7, 3, s. 441-7 (*Nabat*'taki 1879 makalesi).

> İşçi kitlelerindeki siyasal eğilimler bakımından ihtiyaç duyulan şey son derece derin izler açmaktır; böylece tüm anayollarda ve ara yollarda siyasal amaçları hedefleyen işçi kitlelerinde huzursuzluklar hakkında bir şeyler duyarız -yalnızca bu durumda hepsi hâlâ hayatta olan ama uyuşuk haldekiler ayağa kalkacak ve tehlike çanlarını çalacaktır. Fakat siyasal işçi hareketi henüz yeni başlıyor ve bu nedenle *olayların sıradan akışında* böyle bir hayat ve yaratım atmosferi yaratacak bir konumda değildir. Bu hareket için güçlü bir dürtme gerekiyor ve terör bunu verecektir.[97]

1903 yılındaki ikinci baskısında Nadyejdin bu paragrafı çıkarmıştı, çünkü sözlerinin, terörün işçi hareketini "heyecanlandırmak" için gerekli olduğunu düşündüğü şeklinde yanlış bir izlenim yarattığını hissetmişti. Böylece, Nadyejdin'e karşı *İskra*'cı polemikler sonucu, Sosyal-Demokrat dolaşımda Tkaçev tarzı sloganların hepsi *tarih oldu.*

Lenin, Tkaçev ile Nadyejdin arasındaki bu çekişmeyi derhal ele aldı ve Nadyejdin'i itibarını azaltmak için kullandı:

> Evet, [parti] daralmasına ilişkin en samimî öfke, bu darlık önünde boyun eğenleri ayağa kaldırmak için duyulan en tutkulu arzu yeterli değildir; hele öfkeye kapılan yelkensiz, dümensiz, rüzgârların keyfine göre seyrederse ve tıpkı 1870'lerin devrimcileri gibi, "*stihiyny*" tarzda, "tahrik edici teröre", "kırsal teröre" ve "tehlike çanlarını çalmaya" vb sarılırsa.[98]

Lenin'in aklındaki başlıca '1870'lerin devrimcisi' ise Tkaçev'dir.

Lenin'in aşağıdaki yorumu, Nadyejdin'in Tkaçev tarzı meşhur söz kullanmasıyla ilgili olarak daha da alaycıdır:

> Tarihin kendi kendini tekrarlamadığı söylenir. Ama Nadyejdin böyle yapmak için var gücüyle çabalıyor. "Devrimci kültürel yüceltmeyi" kınayarak, "tehlike çanlarının çalınması" ve özel bir "devrimin arifesi görüşü" vb konusunda bağırıp çağırarak Tkaçev'i hevesle taklit ediyor. Besbelli ki, özgün tarihsel olay bir trajediyse onun kopyası bir komedi olacaktır, şeklindeki meşhur sözü unutmaktadır. Tkaçev'in vaazlarıyla hazırlanan ve gerçekten felç ederek "felç edici" terör yoluyla gerçekleştirilen iktidarı ele geçirme girişimi, muhteşemdi - fakat bu küçük Tkaçev'in "tahrik edici" terörü sadece gülünçtür, özellikle bunu orta düzey işçiler örgütü düşüncesiyle desteklemeye kalktığı zaman gülünçtür.[99]

---

97. Nadyejdin 1903, Ek s. 81 (kendi ilk baskısından alıntıladığı Zasuliç'e cevabı).
98. Lenin 1958-65, 6, s. 166 [850].
99. Lenin 1958-65, 6, s. 173 [856]. Lenin tarafından aktarılan belirli ifadeler *Devrim Arifesi*'nde bulunabilir (Nadyejdin 1901a, s. 60-7).

Lenin'in atıfta bulunduğu "terörü felce uğratarak güçleri ele geçirme" teşebbüsü 1881'de Çar'ın *Narodnaya volya* tarafından suikasta uğramasıydı. *Narodnaya volya*'nın girişimine "muhteşem" derken Lenin, Rusya (aslında uluslararası) Sosyal Demokrasinin topyekûn mutabakatını yansıtmaktaydı. Herkes, güçlü otokrat hükümetle bir düelloya giren küçük bir grup adanmış devrimcinin kahramanca mücadelesinin haşmetinden yana tavır almıştı –ve dolayısıyla, bu konu oldukça basmakalıp cümlelerle ifade edilmekteydi.

Narodnaya volya'nın terör kullanımı aslında hükümeti geçici olarak felce de uğrattı. Aynı zamanda (en azından Sosyal Demokratlar için) sonuç olarak bu tür terör kendisine beselnen umutları da haklı çıkarmadı. Nadyejdin bile, terörün "felç etme" işlevinin geride kaldığını kabul etti. Lenin, Tkaçev'in fikirlerinin 1901'de Rus devrimcilerinin karşılaştığı duruma her türden uygulanmasını kararlı şekilde reddetmek için bu mutabakata dört elle sarılmaktadır: "Hükümetin bugün terörle 'felç edilemeyeceğini' –ve bu yüzden de dağıtılamayacağını– kabul etmek, terörü, özünde bir mücadele sistemi olarak bir programın kutsadığı bir eylem alanı olarak tümüyle mahkûm etmek demektir."[100]

Lenin Tkaçev hakkındaki yorumunda ona bir iltifat da yapmaktadır: Lenin, Tkaçev'in vaazlarının *Narodnaya volya*'nın yolunu hazırlamasına yardımcı olduğunu iddia etmektedir. Bu olgusal iddia o zamanlar da tartışmalıydı ve günümüzde de tartışmalı bir konu olarak kaldı. 1870'lerin sonundaki Rus devrimci düşüncesinde ilk stratejilerden (Bakunin tarzı köylü ayaklanmalarını tahrik etmek ve Lavrov tarzı girişimlerle köylülere propaganda yapmak) siyasal komploya doğru kayma, *Narodnaya volya*'yı epey destekleyen Tkaçev tarafından uzun zamandır savunulan bir şeydi. Ancak bu olgular, mutlaka Tkaçev'in ve onun göçmenlikteki yazılarının Rusya'daki tartışmalar üzerinde gerçek bir etkisi olduğu anlamına gelmiyor. Komploculuğun liderlerinden biri olan Vera Figner, Tkaçev'in herhangi bir etkisi olduğunu reddetmişti. Diğer araştırmacılar, Tkaçev ile Rus yeraltısındaki belirli kişiler arasındaki bağlantıları tespit ettiler. Sorun, tartışmalı olmaya devam ediyor (konunun kapsamlı bir incelemesi yakın zamanda Rus tarihçi E.L. Rudnitskaya tarafından yapılmıştır.)[101]

100. Lenin 1958-65, 6, s. 77 [769].
101. Rudnitskaya 1992.

Lenin, Tkaçev'in etkisi üzerindeki görüşlerinin, genel kabul gören bir gerçek olmaktan ziyade kendi kişisel kanaati olduğunun farkındaydı. N. Valentinov, 1904'te Cenevre'de Lenin'in yakınında olan genç bir Rus Sosyal Demokrattı. Belki tarihçiler, onun on yıllar öncesinde yapılan bir görüşmeyi doğru şekilde kelimesi kelimesine hatırlayabildiği iddiasını abartısız bulmuş olabilirler. Bununla birlikte, aşağıdaki konuşmanın özü, *NY?*'deki Tkaçev paragrafı tarafından doğrulanmış gibi görünüyor. Valentinov, tam da Plehanov'un *Bizim Farklılıklarımız* (1885) kitabındaki her sözü kabul ettiğini söylemişti. Plehanov, Rus Marksizminin ufuk açıcı eserlerinden biri olan *Bizim Farklılıklarımız*'da Tkaçev'i narodnik siyasal stratejinin ulaştığı çıkmazın en önemli bir örneği olarak kullanmaktadır. Lenin, Valentinov'un sözlerine şu şekilde yanıt veriyor:

> Eh, şimdi, orada öteki yönde biraz fazla ileri gitmiş olacaksın... O kitabın benim kuşağımdaki insanlar üzerinde büyük etkisi vardı. Yine de, kitaba saygımız ne kadar büyük olursa olsun, onun her kelimesiyle anlaşmamıza gerek yoktur. Bu çok fazla olurdu! Girişte göze çarpan yanlış bir şey var. Plehanov'un Tkaçev'e karşı tutumu yanlıştır. Tkaçev, kendi döneminde, *Narodnaya volya*'nın en aktif bölümünü etkileyen büyük bir devrimci, gerçek bir Jakoben idi. Fakat Plehanov'un, o harekete yönelik yeterince nesnel bir tavrı olmadı. Onunla konuştuğumdan ötürü biliyorum, bazı üyeleriyle kişisel çatışmalar yaşamıştı ve bu durum, onun tutumunu tüm *Narodnaya volya* hareketi için abartılı hale getirmişti.[102]

Dolayısıyla Tkaçev kişisel olarak Lenin için olumsuz bir imaj değildir. O, Lenin için, 1870'lerin sadık ve birçok bakımdan ferasetli bir devrimcisidir ve bu yüzden saygı görmeyi hak etmektedir. Özellikle, Lenin, onun *Narodnaya volya*'nın öncüsü olarak itibar görmediğine inanmaktadır ve *NY?*'de kendisine o itibarı vermek fırsatını kullanmaktadır. Peki, o fırsat nedir? O fırsat, Tkaçev'in bakış açısı muhtemelen 1901 Rusya'sına uygun düşse bile, bunu küçümseyerek reddetmektir. Lenin'e göre, Nadyejdin'in Tkaçev tarzı dili ve kavramları kullanması kendisini çürütmektedir. 1870'lerde haklı, gerçekte kaçınılmaz ve bu nedenle trajik bir hata olanlar, şimdi artık saçmalıktır.[103]

---

102. Valentinov 1968, s. 203. Valentinov hiçbir yerde, Lenin'in Tkaçev'i hiçbir önemli konuda Plehanov'dan daha üstün bulduğunu söylemez.

103. Lenin'in Tkaçev'e ve onun taktiklerine karşı tutumu hakkında ayrıntılara girdim, bunun nedeni kısmen Robert Service'in Lenin'in Tkaçev'den bahsetmesini,

Ayrıca bir Tkaçev-Lenin bağlantısı olduğunu savunanlar, Lenin'in Tkaçev hakkında 1904'te hayranlıkla söz ettiğine dair diğer hatıra kanıtlarına işaret etmektedirler. Burada, bu hatıra kanıtının aslında ne gösterdiği hakkında ayrıntıya giremiyorum. Şunu söylemek yeterlidir ki Lenin Tkaçev'den tarihsel bir figür olarak söz etmişti. Lenin'in Tkaçev'i 1904-5 ya da başka herhangi bir zamanda, devam eden politik kararlar bakımından güvenilir bir rehber olarak kullandığı fikri tamamen saçmadır.[104]

Lenin'in Tkaçev'e karşı tutumu pre-Marksist önceki kuşaklara yönelik standart bir Erfurtçu tutumdu. Bunların her biri, Kautsky'nin sözleriyle, *ein Stückchen des Richtigen*'e, gerçeğin bir kısmına sahiptiler. Büyük sentezden önce yazdıklarından ötürü, kendi gerçeklerinin küçük bir kısmını tek taraflı uçlara itmişlerdi. Tkaçev'deki gerçek kırıntısı, siyasal iktidar konusunda ve güçlü bir parti örgütlenmesi konusunda, anarşist önyargıların hüküm sürdüğü bir atmosferde cesurca karşı çıktığı temalarda anti-anarşist vurgusuydu. Bu temalar sınıf temelli bir kitlesel hareket bağlamında yer aldıklarında anlamları derinden değişse de, kendilerine Sosyal-Demokratik sentezde bir yer bulmuşlardı. Lenin, parti örgütlenmesi konusundaki vurgusunu Tkaçev'den almadı. Bunu, Marx, Kautsky ve SPD'den öğrendi ve sonra geriye dönüp baktığında, Tkaçev'in de bu konudaki erken savunuculuğundan ötürü övgüyle söz edilmesi gerektiğini gördü. (Yazılarında Tkaçev'e başka türlü iltifat etmeyi hiç düşünmediği için sadece bu noktayı gördüğünü tahmin edebilirim.) Tkaçev'in Erfurtçu senteziyle çatıştığı herhangi bir noktada Lenin, Tkaçev'i ciddiye almayı düşünmedi bile.

Kısım II'de, Rus Sosyal Demokratları arasındaki iç çatışmalar ve polemikler hakkında derinlemesine detaylara girmek zorunda kaldık. Anlaşmazlık konularının birçoğu sahici ve önemli siyasal tercihleri temsil etmekteydi, pek çok diğeri ise yalnızca karşılıklı kastî yanlış anlaşılmaların sözel olarak köpürtülmesiydi. *Credo*'nun ve *Raboçaya mısl*'daki makalelerin ekonomizmine itiraz ederken, Lenin, 1901-2 yılları itibarıyla Sosyal-Demokratik bir mutabakat içinde yer alıyordu. Lenin, *Raboçeye delo*'ya saldırırken, her iki ta-

kitlesel devrimci cinayetin, "geleceğin Rus Marksisti Vladimir Ulyanov'un düşüncelerine nüfuz ettiğini" kanıtlamak için kullanma çabasıdır (Service 1985-95, 1, s. 29, 99). Service'in *NY?* paragraflarını şaşırtıcı ölçüde yanlış sunumu, onun Lenin'in bütün kariyerini yorumlamasında bir mihenk taşı olarak hizmet etmektedir (ayrıca bkz. Service 1985-95, 1, s. 200, Service 1988, s. 39; Service 2000, s. 145).

104. Bu tür iddialar için, bkz. Service 1985-95, 1, s. 135; Service 2000, s. 170-1.

rafın da her zamankinden daha vicdansız ve muğlâk polemiklerden daha yüksek düzeyde keyif aldığı Parti içi bir nüfuz mücadelesine girişmişti. Lenin'in bu polemiklerdeki amacı, Sosyal-Demokrat ortak noktaları teyit etmek ve rakiplerinin gaflarından yararlanarak onların marjinal görünmesini sağlamaktı. *Ortak Mektup*, Savinkov ve Nadyejdin tarafından yapılan Rusya'nın mevcut durumunun değerlendirmelerini ele alırken, Lenin, farkındalığın yayılmasının ampirik potansiyeline ilişkin oldukça iyimser değerlendirmesini açıklığa kavuşturmaktaydı. Her üç örnekte de Lenin kendisini şüphecilik ve yenilgiciliğe karşı mücadelede iyi mücadele veren birisi olarak tasvir ediyordu.

Lenin, on yıllar sonra *NY?*'yi okumakta olanlara hayata dair kendi görüşünü açıklığa kavuşturmak için değil de, kendi hizbinin zaferini sağlama almak ve 1902 Rusya'sında önerilerinin kabul edildiğini görmek için yazmış olduğundan, bu polemikler yoluyla yaptığımız yolculuk kesinlikle gerekliydi. Fakat şimdi, *NY?*'ye gitmek, polemikleri bir kenara bırakmak ve Lenin'in okurlarının kabul etmesini istediği dünyayı net bir şekilde görmek konumundayız.

Kısım Üç
Ne Yapılmalı?'nın Dünyası

Bölüm Yedi

Lenin'in Erfurtçu Tiyatrosu

NY?'nin ilk okurlarından biri, Lenin'in editör meslektaşı Aleksandr Potresov'du. Kitabın provalarını inceledikten sonra, Potresov Lenin'e, *stihiyny* işçi hareketi ile ilgili Lenin'in bazı genellemeleri hakkında biraz huzursuz olduğunu, ama kitabı çok sevdiğini yazdı. Gerçekten de, birçok paragrafın hakikaten şiir olduğunu düşünmekteydi.[1]

1905 yılında Lenin'e karşı çıktığı bir dönemde *NY?*'ye baktığında ise, Potresov'un reddetmesine neden olan şey kesinlikle şiirsellikti. Artık *NY?*'nin devrimci *praktiki*'nin kendini öven gerçekdışı hayallerinin mükemmel bir ifadesi olduğuna inanmaktaydı. Potresov'a, sözde coşkulu desteğinin yeraltı *praktiki*'ye mucizeler gerçekleştirme fırsatı vereceği söylenen "proletaryanın *stihiyny* tarzda uyanmasına" çağıran yüceltici retorik de itici gelmekteydi. *NY?*'nin görkemli ütopik iyimserliği, "herhangi bir şüpheciliğe yabancı romantik" hayalleri –işte bunlar Potresov'un *NY?*'ye karşı aldığı tavrın özünü oluşturuyordu.[2]

Şiirsellik –iyi ya da kötü, romantik ya da başka türlü– Lenin'in kitabını tanımlamak için sıkça kullanılan bir kelime değildir.[3] *NY?*,

1. Potresov'un Lenin'e gönderdiği mektup Mart 1902'de yazılmıştı; şurada bulunabilir: Lenin 1926-35, 4, s. 599.
2. Potresov, *İskra*, Sayı 107 (29 Temmuz 1905) içinde, yeniden basım: Potresov 2002, s. 67-120.
3. Fakat bkz. Marie 2004, s. 72. Haftalık düzenli bir yeraltı gazetesi çıkarılması hakkında "Lenine évoque avec lyrisme les perspectives radieuses"[Lenin şiirsellikle dolu parlak bakış açılarından dem vurmaktadır].

öfkeli polemiklerden ve basit ayrıntıları olan pratik önerilerden oluşan bir kitaptır ve tarihsel empati ve bağlamsal bilgisiyle de, öfkeli bağrışanlar arasında kalan şiirini görmekten hoşlanır. Ve yine de, kitabın hedef kitleye olan etkisini kavramak istiyorsak, bu şiirin kazılması gereklidir. 1902 Potresov'uyla birlikte şiirin etkileyici olduğunu ya da 1905 Potresov'uyla birlikte şiirinin neşesiz olduğunu kabul etsek de, bu doğrudur.

Lider olacak birisi eylem için tavsiyelerini her zaman daha geniş *bir durum tespiti* çerçevesinde yapar. Bu tespit, hem üstesinden gelinmesi gereken sorunları hem de bu sorunlara etkili çözüm bulma imkânlarını yerli yerine oturtur. Lider, durum tespitini insanlara kabul ettirdikten sonradır ki artık yaptığı işin üçte ikisini yapmış demektir.[4] *NY?*'nin siyasal şiirselliği, polemiklerin ve önerilerin içerilmiş olduğu işte bu daha geniş durum tespitinde yer almaktadır.

Lenin'in Erfurtçu bağlılıkları göz önüne alındığında, bu tespitin şu tür şeyleri içermesi beklentisinde oluruz: SPD modelinin temel önemi, işçilerin Sosyal Demokrat mesajı dinlemek ve anlamak için hevesli olması, demokratik haklar ve siyasal özgürlükler için mücadelede bir lider olarak Sosyal Demokrat işçi hareketini kabul etme konusunda diğer sosyal güçlerin gönüllü olması. Daha az öngörülebilir olan ise Lenin'in Rusya'nın sürmekte olan devrimci krizini tasvir ettiği coşku ve yoğunluk ile onun Sosyal Demokrat *praktiki*'ye sunduğu yüceltilmiş manzaralardır.

Lenin'in durum tespiti, aslında, kahramanlık dolu bir Erfurtçuluk tiyatrosudur. *NY?*, genç Sosyal-Demokrat devrimcileri, kendilerini ilham verici liderler, gerçekte kahramanlar olarak düşünmeye davet etmekteydi. Bu arzulu kahramanlara büyük şeyler başarabileceklerini söylüyordu, çünkü onların ellerinin altında büyük bir halk hareketinin gelgit kuvveti bulunmaktaydı. *Praktiki*, işçilere ilham vermektedir ve işçiler de toplumun geri kalanına ilham vermektedir. Polis devleti baskısına rağmen proletarya hareket halindeydi, halk kitlesi işçileri takip etmeye hazırdı ve eğitimli toplum bile Çarlık karşıtı öfkeyle doluydu. Ancak bu geniş ordu, Sosyal-Demokrat devrimciler birlikte hareket etmedikçe ve SPD modelini yaratıcı şekilde uygulayarak bu protesto kabarmasına etkili bir örgütlenme sağlamadıkça Rusya'ya siyasal özgürlük getirme yönündeki büyük işinde başarılı olamazdı.

4. Bir liderin durum tespiti hakkında, bkz. Tucker 1981.

NY?'nin siyasal şiirselliği, böylece, Lenin'in Rusya'daki devrimci duruma dair gerilimli tespitiyle birlikte gerilimli SPD modelinin temas kurması sonucu çakan bir kıvılcımdır. Bu ikisi birlikte, Rusya'yı silip süpüren bir farkındalığın volkanik yayılımını tasvir eden yoğun bir siyasal drama yaratmaktadır. Bu tiyatronun kahramanları sosyalist mesajdan ilham alan ve sırasıyla başkalarına ilham veren Sosyal-Demokrat aktivistler ve işçilerdir.

Bu tiyatroyu algılamak için, geçmişteki, onları sürdüren Erfurtçu varsayımlara yönelik polemiklere ve önerilere bakmamız gerekir. Mevcut bölüm bu görevi üstlenmektedir. Lenin'in politik şiirselliğinin görünmesini etkin şekilde gizleyen bir örtüyü kaldırarak başlayacağız: onun, "dışarıdan bilinç" ve "kendiliğindenlikle savaş" üzerine yaptığı ünlü açıklamalarından. Daha sonra Lenin'in politik tiyatrosundaki aktörlerin motivasyonlarını inceleyeceğiz. Lenin insanların her zaman iyi (geçerli) sebeplerle hareket ettikleri rasyonel bir politik evrende yaşamaktadır –ancak bu rasyonellik son derece dramatik bir şeydir.

Daha sonra Lenin'in resmettiği farkındalığın yayılmasını Almanya'daki kaynağından başlayıp Rus devrimci krizinde nihai ortaya çıkışına dek takip edeceğiz. Alman Sosyal Demokrasisi Lenin'in kendi ilham kaynağıydı ve *NY?*, SPD'nin işçilere ilham vermekteki başarısının çağrışımlarıyla dolup taşıyordu. Ardından kısaca Lenin'in bir *vojd* veya ilham veren lider olması için yetiştirmek istediği Sosyal-Demokrat aktiviste, yani *praktik*'e bakacağız. Lenin yalnızca Sosyal-Demokrat lider/rehbere değil, aynı zamanda işçi taraftarına da yüceltilmiş bir rol atfeder. Belki de başka hiçbir yerde Lenin'in farkındalığın yayılmasına olan güveni, mesajı almaya ve iletmeye çalışan sıradan işçi portresinde olduğu kadar açıkça ortaya çıkmamıştır.

Farkındalığın yayılması sürmekte ve Rus toplumunu saran muazzam bir *stihiyniy* kabarma haline gelmektedir. *Stihiyniy* kabarma konusundaki bu vizyon, *NY?*'de yer alan durum tespitine kısa bir göz atmayla, *NY?* sonrasında da, 1905 ve 1912'ye kadar görebileceğimiz şekilde, Lenin'in sonraki devrimci krizler sırasında ifade ettiği bakış açısını birleştiren şeydir. Sadece bu daha geniş bakış açısı, Lenin'in ünlü Arşimet benzeri çığlığının tam anlamını kavramamızı sağlayacaktır: "Bize bir devrimciler örgütü verin –ve biz de Rusya'nın altını üstüne getirelim!"[5]

5. Lenin 1958-65, 6, s. 127 [814]. Her zamanki tercüme şöyledir: "ve Rusya'yı altüst edelim!'

PERDENİN AÇILMASI

Çoğu okurun önünde bir perde ve *NY?* sayfalarında sergilenen bir Erfurtçu tiyatro durmaktadır. Bu perde, kitaptaki en ünlü iki cümleler öbeğinden oluşmaktadır ve bunlar da Lenin'in bakış açısının özü olarak ikincil değerlendirmelerde sürekli tekrarlanmaktadır (Ben bunları standart İngilizce çeviriden aktarıyorum, çünkü bu cümlelerden kaynaklanan skandalların bazıları doğrudan doğruya çeviri tercihlerinin bir sonucudur). Bu cümlelerden birinde Lenin şöyle diyor:

> Sosyal demokratik bilinç işçilere sadece dışarıdan getirilebilirdi. Bütün ülkelerin tarihi göstermektedir ki, işçi sınıfı, salt kendi çabasıyla sadece sendika bilincini geliştirebilir.[6]

Diğerinde, Lenin şunu ilan ediyor ki,

> Sosyal-demokrasinin görevi, *kendiliğindenliğe karşı savaşmak*, işçi sınıfı hareketini burjuvazinin kanatları altına sokmak için çabalama yolundaki bu kendiliğinden trade-unionist çabadan *saptırmak* ve onu devrimci Sosyal-Demokrasinin kanadı altına sokmaktır.[7]

Bu ifadelerin sonuçları net *görünüyor*. Bunlar, Lenin'in Batı Marksizmini ve Sosyal Demokrasiyi tepetaklak ettiğini göstermiyorlar mı? Marx ve Sosyal-Demokrat taraftarları, proletaryanın sosyalizmi başlatma görevi bakımından güvenilebilen, güvenilmesi gereken doğal bir devrimci sınıf olduğuna inanmaktaydılar. Lenin ise, işçilerin bu görevi anlayabildiklerine inanmamaktaydı, çünkü onların istedikleri tek şey maddî iyileştirmelerdi. İşçilere liderlik etmek yerine, öz saygılı her devrimci grubun, onların kendiliğinden gayretleriyle *savaşması* ve onları gerçek eğilimlerinden *saptırması* gerekirdi. Bu konumdan hareketle, mantıksal olarak entelektüellerden seçilen dar, seçkin ve fesatçı bir devrimci grubunun devrimci sınıfın yerini alması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Kendinden menkul bir Marksist için dikkate değer bir argüman! Muhtemelen böyle bir saptırmayı hesaba katabilmenin tek yolu, ona benzeyen Rus narodnizminin (halkçılığının) seçkin ve fesatçı/tertipçi geleneğine işaret etmektir.

NY? yayımlandıktan sonra bu cümlelere dair iki yaklaşım söz konusuydu. Birincisi, bu iki paragrafı, Lenin'i anlamak için anahtar

6. Lenin 1958-65, 6, s. 30-1; Lenin 1988, s. 98.
7. Lenin 1958-65, 6, s. 40; Lenin 1988, s. 107.

olarak görmek. Diğer tüm Lenin materyalleri, bu paragrafların ilk bakışta söylediği prizmanın üzerinden görülmelidir. Diğer yaklaşım, bu paragrafları Lenin'in bakış açısına pek fazla ışık tutmayan polemik formülasyonlar olarak bir kenara koymaktır. 1904'te Bolşevik Mihail Olminskiy konuyu şu terimlerle değerlendirmişti:

> Acil tarihsel koşullar, *İskra* ve *Zarya*'nın yayın faaliyetlerinin genel içeriğini belirledi. (*Ne Yapılmalı?* broşürü açıkça bu kategoriye girmektedir. Dolayısıyla bu broşüre Sosyal Demokratlar için tam bir ilmihal veya yazarın görüşlerini tam olarak ifade eden bir şey olarak bakılmamalıdır). Örneğin, tam da entelektüel liderlerini siyasete dahil edenlerin kitleler olduğu bir zamanda, kitlelerin siyasete dahil edilmesinden [*vovleçeniye*] bahsetmek anlamsız olacaktır. *Stihiynost* rolünü savunmak gereksizdi, çünkü zaten tamamen kabul edilmekteydi. Örgütçülerin ve amaca yönelik taktik liderlerin eksikliğinin hareketin bamteli olduğu bir dönemde, her ikisi üzerine yoğunlaşmak bir zorunluluk *idi*.[8]

Ders kitabı yorumu bu iki yaklaşımın ilki üzerinde inşa edilmektedir. Lenin'in Erfurtçu tiyatrosunun perdesini açan bir kişi olarak, ikinci yaklaşımın güçlü bir versiyonunu kısaca özetleyeceğim. Daha ayrıntılı bir analiz Açıklayıcı Notlar Kısım İki'de bulunabilir.

Lenin bu iki öbek cümleyi neden yazdı? Lenin'in *NY?*'yi kaleme alma konusundaki özgün niyeti, nispeten polemiksiz bir şekilde siyasal ajitasyon, örgütsel profesyonellik ve parti birleşmesine bir yardım olarak parti gazetesinin kullanılmasıyla ilgili pratik öneriler paketini ortaya koymaktı. 1901 ilkbaharındaki *İskra* makalesinde bu temalar ilan edilmişti. 1901 sonbaharında patlak veren *Raboçeye delo* tartışmaları yüzünden fikrini değiştirerek kitabı yoğun şekilde polemik haline getirdi. *Raboçeye delo*'nun, *İskra*'nın Rusya'daki Sosyal Demokrasiye liderlik iddiası üzerine düzenlediği büyük çaplı saldırı, Lenin'in son dakikada kitabın başlangıcına iki yeni polemik bölümü iliştirmesine neden oldu.

İliştirilen bu iki bölümden ikincisi, Boris Kriçevskiy'in "İlkeler, Taktikler ve Mücadele" başlıklı *Raboçeye delo* 10. sayıdaki (Eylül

8. Olmisnkiy 1904b, s. 7 (*NY?*'ye dair parantez içindeki yorum, orijinalinde bir dipnottur). 1921'de yayınlanan bir makalede Olmisnkiy, Lenin'in sakarca [*neudaçnaya*] bir ifadesinin Bolşevikler arasında bile kafa karışıklığına yol açtığını hatırlatmaktaydı; ancak Lenin buna açıklık getirmeyi küçümseyerek reddetmişti. Ve Olminskiy, bunun anlaşılabilir olduğunu ilave ediyor, çünkü onu suçlayan kişilerin hiçbiri, proletarya hareketinin temel (elemental) gücünü Lenin'inkinden daha fazla hesaba katan bilinçli bir teoriye sahip değildiler (*Proletarskaya revolyutsiya*, 1924, Sayı 3, s. 28-30).

1901) makalesine ayrılmıştır. Bölüm Beş'te de gördüğümüz üzere, bu makale *İskra*'nın "*stihiynıy* unsurun hafife alınması" üzerine sahte teorik bir eleştiri uydurmaktaydı. Lenin, buna karşılık olarak, "Kitlelerin *stihiynost*'u ve Sosyal Demokrasinin Amaca Yönelik Olması" başlıklı Bölüm II'yi yazdı. Skandal yaratan paragrafların her ikisi de bu bölümde yer almaktadır.

Stihiynıy durdurulamaz bir doğal güce dair kökleşmiş bir metafordan kaynaklanan çeşitli anlamlara sahip zengin bir Rusça kelimedir. Asgarî düzeyde tutarlı herhangi bir teorik anlaşmazlık, çeşitli tanımlar ve çelişkili çağrışımlara dair bazı ayrımlar yapmayı gerektirir. *İskra*/*Raboçeye delo* anlaşmazlığına dahil olan hiç kimse bunu yapmak için en ufak bir gayret sarf etmemişti. Aksine, öfkeli polemikler bu kelimeyi sadece daha belirsiz ve kafa karıştırıcı kılmıştı. Açıklayıcı Notlar Kısım İki'de, bu tartışmadan çıkan *stihiynıy*'ın altı farklı anlamını ve ayrıca *NY?*'deki birkaç anlamını daha listeliyorum. Açıklık, nispeten somut ve canlı sıfatlar olan *stihiynıy*'dan, belirsizce soyut olan *stihiynost* ismine kaydıkça, daha da bulanıklaşmıştı.

Polemik ortamı, *Raboçeye delo*'yla patlak veren kavgadan kısa süre sonra *İskra* bürolarına ulaşan *Ortak Mektup* ile daha da çamurlaştı (bkz. Bölüm Altı). Bu mektup, en azından Prokopoviç/Kuskova'nın "en az direnç hattı"na çok yakın bir tezi beyan etmekteydi, yani maddî unsurlar, hareketin yolunu belirlerdi ve hiçbir lider hareketin bu yoldan uzaklaşmasına neden olamazdı. Lenin'in *Ortak Mektup* eleştirisi büyük ölçüde somuttur ve tartışılan sahici konulara dayanmaktadır. Fakat Lenin, *Ortak Mektup*'un başlıbaşına ekonomizm olan anlayışını Kriçevskiy'i dövmek için bir sopa olarak kullanmaya da karar vermişti. Bu nedenle, Kriçevskiy'in kelime dağarcığı (*stihiynost*) ile *Ortak Mektup*'un kelime dağarcığını ("yoldan uzaklaşmak") birbirine karıştırarak, kendisini tatmin etmek üzere ikisinin de aynı şeyi söylediklerini göstermek için elinden geleni yaptı, oysa ikisi aynı şeyi söylemiyordu.

1901 sonbaharından bir öğe daha bu polemik potasına atıldı. Lenin, *NY?* üzerinde çalışırken, Kautsky'nin *Neue Zeit*'inin en son sayısı eline ulaştı, orada Kautsky'nin Avusturya Sosyal-Demokrat Partisi'nin parti programında önerilen bazı değişikliklerle ilgili bir makalesi vardı. Özellikle bir paragraf, Lenin'e, *Raboçeye delo* ve *Ortak Mektup*'a karşı ileri sürdüğü iddialarda, onların Sosyal Demokrasinin sosyalist mesajı işçilere getirme temel misyonunu

göz ardı etmesi konusunda, kendisini destekler gibi görünmekteydi. (Bu suçlamanın *Ortak Mektup* bakımından haklı bir tarafı vardı, ancak *Raboçeye delo* bakımından pek az geçerliydi.) Kautsky cümleleri, sosyalist mesajın işçi hareketine "dışarıdan" geldiğini söyleyen geleneksel bir mezcetme anlatısının tekrarıydı. (tıpkı işçi militanlığının sosyalist harekete dışarıdan geldiğine dair mesaj gibi). Lenin polemik hedeflerine karşı cephane olarak bu ifadelerden o kadar hoşlanmıştı ki, (Açıklayıcı Notlar'da ileri sürdüğüm gibi) zaten hazır haldeki taslağına bu cümleleri ve terminolojiyi ilave etmişti.

Böylece, Lenin, diğer yazarların farklı polemik formülasyonlarından aldığı heterojen bir kelime dağarcığıyla taşı gediğine koymakta ısrar etmektedir: Kriçevskiy [*stihiynost*], *Ortak Mektup* ("yoldan uzaklaşmak"), Kautsky ("dışarıdan"). Sonuçta ortaya çıkan kafa karışıklığı, İngilizce okurlar bakımından ilk iki öğenin standart çevirisi ile daha da karmaşıklaşmıştır: "kendiliğindenlik/spontaneity" ve "saptırma/divert". 'Kendiliğindenlik'/'spontaneity', zengin ve güçlü bir İngilizce kelimedir ve Rusça "*stihiynost*" kelimesi ile sadece yüzeysel örtüşmeye sahiptir. *NY?* hakkında, İngilizce 'spontaneity'/'kendiliğindenlik" gibi bir kelimeyi tanımlamaya çabalayan veya o İngilizce kelimenin Lenin'in anlamı için iyi bir rehber olmayabileceği ihtimaline imkân tanıyan tek bir tartışma hatırlayamıyorum. Aynısı, "saptırma [uzaklaştırma]/divert" için geçerlidir. Aksine, birçok yazar bakımından bu iki İngilizce kelime tek başına alınarak, Lenin'in bakış açısı özetlenmektedir.[9]

Lenin'in bu doğaçlama kelime dağarcığı yardımıyla yaptığı polemik argümanı mealen şöyledir: Şu anda Rus işçilerinin *stihiynıy* kabarması, Rus toplumunun tümünü teşvik ediyor ve Çarlığın kısa sürede devrilmesinin yolunu hazırlıyor. Bu isyana yeterli Sosyal-Demokrat liderlik sağlanması halinde, devrimi Sosyal Demokrasiye en avantajlı hale getirilebilir, yani siyasal özgürlüğü azamî ölçüde genişletilebilir. Bu tür liderliğin potansiyeli mevcuttur ve dolayısıyla bu potansiyeli gerçekleştirmenin önündeki her tür engele karşı mücadele etmeliyiz. Böyle bir engel, *İskra*'nın Rus hareketindeki ana rakipleri olan *Raboçeye delo*'nun kafası karışık tutumudur. Boris Kriçevskiy'in *İskra*'ya yönelttiği suçlama –*İskra, stihiynıy* unsuru hafife almaktadır iddiası– bu belirsiz tutumun mükemmel bir

9. Örneğin, Bertram Wolfe, "*stihiynost*", kendiliğindenlik, insanların ve sınıfların doğal özgürlüklerine sahip olması, Lenin'e göre, bilincin düşmanı ve karşıtıydı diye yazmaktadır (Wolfe 1984, s. 30).

örneğidir. Bunu mantıksal sonuca götürürsek, herhangi bir aktif Sosyal-Demokrat liderliğe olan ihtiyacı tamamen inkâr etmekle eşdeğer değil midir? Kriçevskiy, aktif Sosyal-Demokrat liderliğin hiçbir etkisinin olmadığını iddia ettiğinde, *Ortak Mektup*'la aynı şeyi söylemiyor mu? Kriçevskiy'in tutumu, Marksizm'i pasif kadercilikle suçlayan Rus düşmanları tarafından uydurulmuş bir Marksizm parodisi değil de nedir?

Bu mealen aktarımdan, skandal cümle öbekleri hakkında aklımızda tutmamız gereken en önemli hususu öğrenmekteyiz ki o da şudur: Lenin'in amacı yeni bir cesur önermede bulunmak değil, muhaliflerinin evrensel olarak kabul edilmiş basmakalıp sözleri reddettiğini iddia ederek onları marjinal hale getirmektir. Lenin'in polemik stratejisi standart bir şeydir: Rakibin argümanlarını "mantıksal sonucuna" dek götürün, yani, onlardan gülünç sonuçlar çıkarın. Bu, birkaç yıl sonra Lenin'e karşı da başarı ile oynanacak olan aynı oyundur.

Lenin tarafından teyit edilen basmakalıp sözün ne kadar yaygın olduğunu göstermek kolaydır, çünkü aslında, *Raboçeye delo* da *İskra*'yı tam olarak aynı şeyle suçlamaktaydı: *Stihiynıy* güçler karşısında pasif kalmak, yani, aydınlanmış liderlik sağlamak şeklindeki birincil Sosyal-Demokratik görevi reddetmek.

1901 yılının sonlarında, *NY?* ortaya çıkmadan önce, Martınov *İskra*'yı *stihi ynost*'a çok *fazla* kapsam tanımakla suçlamıştı:

> *Ya* Sosyal Demokrasi, proletaryanın ekonomik mücadelesinin derhal yönlendirilmesini üstlenir ve böyle yaparak onu devrimci sınıf mücadelesine dönüştürür... Ya da şu perspektife sahip olur: Sosyal Demokrasi, işçilerin ekonomik mücadelesini yönlendirmekten uzak durur ve böyle yaparak bir taraftan kendi kanatlarını keser ve diğer taraftan işçi hareketinin *stihiynost*'unu tanıyarak hareketi otokrasi karşısında daha az tehlikeli hale getirir.[10]

Martınov, Sosyal Demokrasinin neden işçi hareketinin *stihiynıy* karakteriyle savaşmak zorunda olduğunu ayrıntılı olarak açıklamaktaydı.

> İşçilerin ekonomik mücadelesinin Sosyal Demokrasinin etkisi dışında ve bu etkiden daha önce ortaya çıktığına itiraz edilebilir [NB: Lenin *NY?*'de tam da bunu savunuyor]. Doğru; ancak bu mücadelenin *stihiynıy* bir özelliği vardır. Çoğunlukla geçici ve özel ilgi alanlarının farkında

10. Martınov 1902, s. 18-20.

olan işçiler, tüm işçi sınıfının çıkarlarına karşı hareket ederler. İşçilerin kendilerinin daha fazla vardiya ve fabrika yasalarına uyulmamasını talep ettikleri durumlar olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Kabaran öfkelerinin Yahudilere karşı... yabancılara karşı yöneldiği zamanlar olmuştur ve olmaya devam etmektedir, vb Sosyal Demokrasi, bu mücadelenin yol göstericiliğini ele geçirerek onu önemli ölçüde genişletmektedir ve en önemlisi ona ışık ve farkındalık sağlamaktadır.[11]

Martınov'un makalesi, Lenin'in *NY?*'de buna cevap verebileceği bir zamanda yayınlanmıştı, gerçi cevap bir dipnota iliştirilmişti. Lenin'in *Raboçeye delo*'ya karşı bütün retorik kampanyası "*stihiynost* önünde boyun eğme" suçlamasına dayanıyordu. Peki ama Lenin, kendi polemik çerçevesinin içini boşaltmadan Martınov'u nasıl alıntılayabilirdi? Basit: alıntısını, suçlayıcı "işçi hareketinin *stihiynost*'unu tanıyarak" kelimelerinden hemen önce bitiriyor ve o kelimelerin yerine üç nokta işareti koyuyor.[12]

İkinci Kongrede Martınov, *NY?*'nin en bağırıp çağıran eleştirmeniydi. Bununla birlikte, Martınov, Sosyal Demokrasinin, *stihiynıy* işçi hareketine ışık ve farkındalık getirme sorumluluğunu kesinlikle kabul etmiş ve hatta *İskra*'yı *stihiynost*'u tanımakla bile suçlamıştı. Bu oldukça açıklayıcı karşılıklı değişim, Lenin'in son derece tartışmalı olmayan bir şeyi doğrulamaya çalıştığı gerçeğini gösteriyor.

Maalesef, bunu da, daha önce belirtmiş olduğum tüm nedenlerden ötürü, çok iyi yapmadı: acele polemik doğaçlama, ödünç kelime dağarcığı kullanma ve *Raboçeye delo*'yu tamamen farklı görüşlere sahip insanlarla eşitleme konusunda ısrarcı olma. Üzücü sonuç için, "tüm ülkelerin tarihleri gösteriyor", vb ifadeleri örnek oluşturmaktaydı. Bu ifadeyle, Lenin'in yazılarına dair yaptığımız araştırmalarda, çoğu kez karşılaşmaktayız. Her zaman Rus şüphecileri ve kötümserleri çürütmek için bir giriştir. Lenin, bu şüphecilere şunları söyler: Kabul, Rus işçi hareketi şu anda güçlü Alman işçi hareketine eşit değil, peki ama ne? Rus Sosyal Demokrasisi, güçlü Alman Partisiyle kıyaslandığında acınacak ölçüde zayıftır da, peki ama ne? Tüm ülkelerin tarihi gösteriyor ki, işçi hareketi *her zaman* küçük, zayıf ve dağınık halde yola koyulur. Bizim hayal

11. A.g.e. Bu ifadeler aynı zamanda Haimson'un *Raboçeye delo*'ya ve özellikle Martınov'a "işçilerin, dış siyasal aktörler tarafından kendilerine dikte edilmesi yerine kendi aygıtlarıyla kendi siyasal hedeflerini koyabilecekleri" şeklinde bir görüşü atfederken yanıldığını göstermektedir (Haimson 2004, s. 60 [vurgu orijinalinde var]).
12. Lenin 1958-65, 6, s. 76.

kırıklığı yaratan bugünümüz, onların geçmişidir ve dolayısıyla onların ilham verici bugününün bizim geleceğimiz olacağından emin olabiliriz.

Lenin, tamamen farklı bir argüman oluşturmak için aynı kelimeleri *NY?*'de kullansaydı, garip olurdu. Ve aslında, *NY?*'deki bu "dışarıdan" cümlelerinin yakın bir okuması, gerçekte onun olağan özenini gösteriyor.[13] Yine de, Lenin şüphecilik ve kötümserlik yerine, aşırı güven ve iyimserliği çürütmekte olduğu izlenimini vermeyi başarmıştı. Ve polemik bağlamı (ve özellikle de standart İngilizce çevirisindeki bağlamı) bilgisi olmadan tek başlarına ele alındığında, skandal yaratıcı cümle öbeklerinin işçilerin sosyalist farkındalığına ilişkin kötümser bir tutum ifade ettiği inkâr edilemez. Peki, o halde, nasıl devam etmeli?

Ders kitabı yorumu savunucuları için şunu öneriyorum: Lenin'in sözde "işçilere dair endişesi" olduğu iddiaları, başka yazılarında ifade edilmiş olsun ya da olmasın... ifade edildiyse, skandal yaratıcı cümle öbeklerinin kullanılışlığından şüphe duyulduğunda, neden onları kullanmadan iddianızı belgelemiyorsunuz? İddianız daha inandırıcı olacaktır. Aksine, eğer Lenin'in "işçilere dair ilgili endişesi" yalnızca burada ifade ediliyorsa, bu durumda Lenin'in neden gerçek görüşünü yalnızca kafa karıştırıcı, son dakika bir polemik doğaçlamayla ortaya koyduğuna dair bize bir açıklama yapmak isteyebilirsiniz.[14]

Her halükarda, Lenin'in bakış açısındaki can alıcı yer bakımından, bu iki paragrafın madenciliği için yoğun bir yöntem benimsemeyi seçerseniz, bu durumda onu doğru yapmanız gerekir. "Kendiliğindenlik" ve "saptırma" kelimelerinin gerçek anlamları hakkında, bu kelime dağarcığının kaynakları hakkında ve Lenin'in bunları benimsemesindeki polemik niyetleri hakkında ve nihayet bu cümle öbeklerinin tam olarak ne söylediği ve ne söylemediği hakkında ayrıntıya girmeniz lazım. Kendi adıma tüm bu ayrıntılara girdim ve sonuçları da Açıklayıcı Notlar Kısım İki'de belki de tahammül edilemez bir uzunlukta ortaya konuyor. Ulaştığım sonuçlar ders kitabı yorumu için tercih edilemezler, dolayısıyla orada yer alan tartışmaları çürütmeniz gerekecektir.

---

13. Bkz. Açıklayıcı Notlar Kısım İki

14. Giriş bölümünde, ders kitabı yorumu savunucularının, daha kapsamlı metinsel kanıtları hesaba katmaya çalıştıklarında karşılaştıkları zorlukların bazılarından örnekler verdim.

NY?'nin Lenin'in bakış açısı hakkında bize neler söyleyebileceğini merak edenler için, şunu öneririm ki, verili nedenlerden ötürü, skandal yaratıcı cümle öbekleri, Lenin'in bakış açısını gerçekten ortaya koyan bir şey ararken bakılması gereken son yerdir. Öyleyse neden bu cümle öbeklerini parantez içine almayalım, en azından şimdilik? Neden *NY?*'yi bir bütün olarak Lenin'in Rus işçi hareketi, Rus sosyalistleri ve iki gücü mezcetme imkânları hakkında ne düşündüğünü görmek için incelemeyelim? Neden Lenin'in entelektüeller, meslekten devrimcilik ve *konspiratsiya*'ya olan ihtiyaç hakkında gerçekte neler söylediğini incelemeyelim? Böylece pek çok Rus *praktiki*'nin kitabı neden ilham verici ve heyecanlandırıcı bulduğunu tespit edebiliriz. Bitirdikten sonra, meraklanırsak, skandal yaratıcı cümle öbeklerini anlamak için gerekli ayrıntıları da inceleyebiliriz.

Ve öyleyse perdeyi açmaya devam edelim ve Lenin'in Erfurtçu tiyatrosunun izleyicileri haline gelelim.

DRAMATİK RASYONALİTE

Şimdi Lenin'in politik dramasındaki aktörlerin psikolojisine ve motivasyonlarına dönmüş oluyoruz. Lenin'in mevcut Rus durumunu tanımlama biçimine baktığımızda, beklenmedik bir olgu ortaya çıkıyor: Lenin tamamen rasyonel bir siyasal evrende ikamet etmektedir. Orada bulunan herkes, onların ulaşabildikleri bilgiye dayanarak, iyi bir sebeple hareket eder. Herkes, özellikle de işçiler, bilgi ve argümanları araştırmaya, kendi gerçek çıkarlarını daha iyi anlamak uğruna güçlü şekilde motive olmuştur. Şu an herkesin kendi gerçek çıkarına dair, doğru bir görüşü yoktur, Sosyal Demokratlar ve dahası olaylar tarafından getirilen öğretiler bu duruma çare olacaktır ve o da çok yakında olacaktır.

Siyasal aktörlerin Lenin tarafından rasyonel nedenlerle hareket eder şekilde tasvir edildiğini söylediğimde, "rasyonel tercih" teorisinin bireysel fayda hesaplamalarını kastetmiyorum. Lenin sürekli bir kahramanlık ve fedakârca eylemler arzı öngörmektedir. Fakat aynı zamanda bu kahramanca eylemlerin birilerinin grubunun veya o birileri adına hareket eden grubun çıkarlarına dair doğru bir görüşten kaynaklandığını da farz etmektedir. Nitekim ne kadar çok insan gerçek çıkarlarını fark ederse, o kadar kahramanca davranacaklardır. Aynı zamanda, Lenin'in, neyin geçerli sebepleri

oluşturduğu konusunda mutlaka doğru olduğunu da kastetmiyorum –yalnızca kendisinin rasyonel nedenler olarak gördüğü şeylerin, sosyal aktörleri motive ettiğini varsaydığı şeyler olduğunu kastediyorum.[15]

Lenin'in bu konudaki görüşleri birkaç nedenden dolayı keşfedilmeye değer. Lenin'in *stihiyanı* kabarma konusundaki güçlü inancı, bizzat işçileri doğal bir kuvvete benzettiği, yani onları derinlemesine düşünmeden içgüdüsel olarak davranıyor gördüğü izlenimini verebilir. Bu görüşe göre, Partinin işi, bakış açısını değiştirmek değil de, tıpkı bir mühendisin elektrik üretmek için ırmakların *stihiyanı* kuvvetini kullanmasında olduğu gibi, düpedüz işçilerin bastırılmış kuvvetinden yararlanmaktır. Ayrıca Lenin bazen "sahte bilinç" teorileri ve irrasyonalizmle, yani bir kimsenin onun farkında olsa bile, gerçek çıkarını bilerek reddettiğini varsayan teorilerle birlikte ele alınır.[16] Göreceğimiz gibi hiçbir şey her tür yanlış bilinç teorisinden daha fazla Lenin'in bakış açısına yabancı olamaz.

Bir noktada, Lenin, burjuva ideolojisinin kendisine rakip sosyalistlerin ideolojisinden daha eski, daha iyi işlenmiş ve daha fazla yaygınlaşmış olduğunu gözlemliyor.[17] Kuşkusuz böyle bir gözlem, herhangi bir "sahte bilinç" teorisinin kurucu bir parçasıdır. Ancak Lenin burada bunu öyle kullanmıyor. İşçiler, burjuva açıklamalar kendileri için tek açıklama olduğu takdirde, sosyal hayatın burjuva açıklamalarına güvendiklerinde irrasyonel davranmıyorlar. Dolayısıyla, sosyalistler için işaret edilen yol, tüm enerjilerini, işçilere daha iyi bir açıklama getirmeyi sağlama almaya harcamaktır. Alman sosyalistlerinin, yaygınlaştırma araçlarının alt düzeyde olmasına rağmen işçilerin büyük çoğunluğunu kazandıklarını gösteren şey, işte bu gerçekten ses getiren açıklama gücüdür. Rus Sosyal Demokratları bu açıdan daha büyük bir dezavantaja sahiptir ve yine de Lenin'in bütün senaryosu, işçileri ikna etmedeki sosyalist başarıya bağlıdır.

NY?'yi okurken otomatik olarak Sovyetler Birliği ve diğer Komünist devletlerin, devlet destekli geniş propaganda kampanyalarını gözümüzün önüne getirme eğilimindeyiz. Bu devletler aynı zamanda rakip bir mesajı olan herkesi de ortadan kaldırabilirdi. Lenin

15. "Rasyonel tercih" modeli ile daha geniş "iyi nedenler" modeli arasındaki fark üzerine bkz. Boudon 2001.
16. Meyer 1957.
17. Lenin 1958-65, 6, s. 41.

sadece 1902'de tam tersi bir durumla karşılaşmakla kalmamıştı, aynı zamanda o zamanki merkezî politik hedefi siyasal özgürlüktü, yani, çatışan ideolojiler arasında açık rekabetti. Bu sebeple, iyi sebeplerin motivasyon gücünün sağlam bir varsayımı olmaksızın, onun eğilimini anlaşılabilir kılmak biraz zordur.

Buna göre, Lenin için iyi argümanlara faydalı olan dışında başka bir şeyi savunmak hiç söz konusu olmuyor. Bölüm İki'de, bir akademisyenin Lenin'i kasıtlı olarak "propagandaya", yani çarpıtmaya, basitleştirmeye ve yalanlara başvurmakla nasıl suçladığını gördük.[18] Bu iddia, dönemin Sosyal-Demokrat söylemindeki "propaganda" anlamının düpedüz yanlış anlaşılmasına dayanmaktaydı, ancak o hata da açıklayıcı bir şey. Lenin, işçilerin doğuştan reformist olduğuna ve bu nedenle (kendi görüşüne göre) irrasyonel olduğuna gerçekten inanıyor olsaydı, bu durum onları devrimci bir tutuma ikna etmek için irrasyonelliğin bazı yollarını savunmasında nasıl yardımcı olabilirdi ki? Oysa Lenin, okurlarında o vakitler rasyonel argüman gücünü fazla abartan bir kişi izlenimi bırakmıştı. Prokopoviç ve *Ortak Mektup* yazarları gibi katı ekonomistler, "teorilerin" ve programların olayları gerçekten etkileyebileceği fikriyle alay etmekteydiler. Nadyejdin, *İskra*'nın "kitabîliği", yani kötü iddiaları çürütmeye abartılı bir önem atfetmesi karşısında şaşkınlığa düşmüştü. Kriçevskiy'in "aşamalar" teorisi, iyi nedenlere oldukça dikkat çekici daha aktif bir güç vermekteydi ve fakat o bile temel inançların gittiği yere kadar gizli tutulmasını savunmaktaydı. Birçok Sosyal Demokrat da, işçilerin entelektüel kesim ve siyasal göçmen ihtilaflarıyla rahatsız edilmemeleri gerektiğini düşünüyorlardı ve Lenin'in bu anlaşmazlıklarda sıradan insanlardan taraftar toplama çabalarını demagoji olarak görüyorlardı. Bir tarihçi, 1917 devriminden sonraki dönemde, Lenin'in *Pravda*'sının, Stalin döneminin *Pravda*'sının aksine kupkuru olacak ölçüde rasyonalist olduğunu gözlemlemiştir.[19] Benzer bir gözlem, Lenin'in tüm kariyeri boyunca sergilediği yaklaşımı hakkında yapılabilir.

Birçok kişinin, Lenin'in rasyonalite varsayımını göz ardı etmesinin bir nedeni, otomatik olarak, rasyonel bir aktörün doğru bir karar vermek için "dışarıdan" herhangi bir şeye ihtiyaç duymayacağını varsayıyor olmalarıdır. Lenin, siyasal aktörlerin rasyonalitesinin derin bir anlamı ile buna eşdeğer şekilde işçilerin kaçınılabilir

18. Meyer 1957, s. 47-50.
19. Brooks 2000.

hatalar yapmalarını önleyecek etkin liderlik sağlamanın aciliyetine dair derin anlamı birleştirmektedir. Sonuç olarak, Lenin'in sosyal aktörlerin esas rasyonalitesi hakkındaki varsayımı, *NY?*'yi daha az dramatik hale getirmiyor. İnsanlara geçerli sebepler sunmak, karşılanabilecek veya karşılanamayacak ciddî bir iddiadır. Bu nedenle, *NY?*'nin dramatik rasyonalitesini kavramak, Lenin'in bakış açısını anlamanın anahtarıdır.

İnsanların geçerli sebeplerle hareket ettiği, söylemek onların hatalar ve ciddî hatalar yapmayacağını söylemek değildir, çünkü insanlar elde edebildikleri bilgilere dayanarak hareket ederler ve bu bilginin elde edilmesi (özellikle mutlakıyetçi bir ortamda) hakikatte epey maliyetli olabilir. Bunun devamı şudur ki, Partinin en önemli görevi –asıl savaşı– işçilere ve hatta otokrasi altındaki tüm yurttaşlara bilgi ve argüman sağlamaktır. Otokrasi koşullarında mesajı yaygınlaştırmak, çok kararlı muhalifler karşısında oldukça tehlikeli, oldukça heyecanlı, kedi ve fare oyunudur. Böylece Lenin Rus işçisinin, Rus yaşamındaki çeşitli öfkelere devrimci şekilde neden tepki vermediğini soruyor. Bunun sebebi, ekonomik çıkarlarıyla doğrudan bağlantılı olmayan herhangi bir öfkenin umurunda olmaması mıdır? Kesinlikle değil, bunun nedeni düpedüz bu öfkelerin varlığını bile henüz bilmiyor oluşudur. Peki, bu kimin hatasıdır? Kitle hareketinin gerisinde kalan ve ilkesiz dikkatsizliği hükümetin bilgi gizlemesine yardımcı olan Sosyal Demokratları suçlayın.[20]

Sosyal Demokratların işi, yalnızca işçilere bilgi vermek değildir. Aynı zamanda, etkili liderlik sağlayarak, olduğu kadarıyla, bazı geçerli sebepler yaratmaları da gerekir. Esaslı türden bir argüman, ilham kaynağı olan ve ilham veren liderlerin görünür varlığıdır. Birçok "daha az gelişmiş" işçi, Sosyal-Demokrat adanmış aktivistlerin doğal rehberleri ve liderleri olduklarını anladıklarında, Sosyal-Demokratik bir bakış açısı yoluna girmektedir. Sosyal Demokratlar propagandalarında ve ajitasyonlarında iyi argümanları ileri sürmektedirler, ancak diye düşünmektedir Lenin, muhtemelen onların en zorlayıcı argümanları kendi yorulmaz ve etkili liderlikleridir.

Yani, etkili olduğu takdirde. Sosyal Demokratlar etkili liderlik sağlamazlarsa, işçiler oldukça rasyonel şekilde liderliği başka yerlerde arayacaktır. Peki Lenin, neden Sosyal Demokratların işçilerin liderliğini diğer partilere kaptırabileceğinden korkuyor? Sosyal

20. Lenin 1958-65, 6, s. 70-1.

Demokratların, reformist işçilerin kulaklarını tıkadığı devrimci bir mesaj vaaz ettikleri için mi? Kesinlikle tam tersi. İşçiler devrimci liderlik arayışındalar ve Sosyal Demokratlar bunu sağlamakta başarısız oluyorlar.[21]

NY? dünyasında, "burjuva demokrasisi", hem liberalleri hem de Sosyalist Devrimcileri (her iki siyasal kamp da *NY?*'nin yazıldığı sırada doğuş durumundaydılar) içeren devrimci, Çarlık karşıtı bir kuvvettir. Eğer Sosyal Demokrat olmayan devrimciler mevcut en enerjik ve esnek liderliği sağlıyorlarsa, o zaman işçiler de Sosyal Demokratları değil, onları destekleyecektir. Bu sonuç tabiî ki çok büyük talihsizlik olurdu, çünkü işçilerin devrimci enerjisi istismar edilecek ve siyasal özgürlüğün gerçekten radikal bir şekilde elde edilme fırsatı yitirilecekti. Ama yine, bu kimin hatası olurdu? Elbette Sosyal Demokratların. Her zamanki gibi, Alman Sosyal Demokratları izlenecek yolu göstermekteydiler –onlar, demokratik reform için güçlü bir siyasal liderlik sağlamaktaydılar, prestij ve destekle ödüllendirilmekteydiler.[22]

İşçilerin, teklifte bulunan en etkili devrimci liderliği takip etmeleri kesinlikle rasyoneldir. Bununla birlikte Lenin, bazı işçilerin kötü sebeplerle saptırılacağı ve yanlışlıkla hareket edeceği korkularını da ifade etmektedir. Örneğin, *NY?*'de, Sosyal-Demokrat rakiplerinin hasbelkader başarısının "daha az gelişmiş" işçiye yönelmiş olmalarından kaynaklandığını iddia ediyor. Rakipleri, kendilerine bilgi ve devrim tecrübesi getiren herkese karşı kuşku tohumları ekerek, bu işçilerin temel içgüdülerini harekete geçirmeye çalışan demagoglardı. Fakat "az gelişmiş işçilerin, kendilerini, bazen samimî olarak, dost olarak sunan bu düşmanları tanıma imkânı yoktur".[23]

Az gelişmiş işçinin bu tasviri, parti içi polemikleri haklı kılmak bağlamında ortaya çıkmaktadır. Lenin, bu işçilerin, sözgelimi işverenlerin kendi dostları oldukları veya olmadıkları konusunda kafası karışık olabileceğini ima etmez. Ayrıca hükümetin bir dost olmadığını göstermek konusunda herhangi bir zorluk olduğunu da ima etmez: Sosyal Demokratlar (hepsi) ve jandarmalar bu noktayı

21. Lenin 1958-65, 6, s. 182.

22. Lenin 1958-65, 6, s. 95, 97-8.

23. Lenin 1958-65, 6, s. 72, 121-3 [811]. Bu bağlamda Lenin, az gelişmiş işçilerin razvraşçeniye durumuna karşı uyarıda bulunuyor. Bu kelime genellikle "yozlaşma" olarak tercüme edilir, ancak "yanlış yönlendirme"nin daha doğru olduğuna inanıyorum. Lenin'in işçilerin "yozlaşmalarından" duyduğu korkuyu ön plana çıkaran iki tartışması için bkz. Mayer 1993b ve Zelnik 2003b.

kabul ettirmek için birlikte çalışmaktadırlar. Az gelişmiş işçinin doğru tanımayabileceği kişi, Lenin'in görüşlerini yanlış bulduğu Sosyal Demokrat'tır. Lenin, az gelişmiş işçinin yanlış yönlendirilmesi tehlikesine işaret ederek, Sosyal-Demokrat yoldaşlar arasındaki sert polemiklere karşı tabuyu yıkmayı haklı kılmak istemektedir ("Ah evet! Ayağa fırlayıp polemiklerimdeki 'yoldaşça olmayan yöntemler' hakkında feryat etmeyin!)"[24] *Raboçeye delo* ve Nadyejdin'in hoşlandığı şeylere karşı polemik yapmamız gerekir, diyor Lenin, böylece, kendi hakikî Sosyal Demokrat dostlarını bu tür polemikler olmaksızın tanıyamayacak olan az gelişmiş işçi, ışığı görecektir.

Her zamanki gibi şablon, Alman deneyimidir. Alman Partisi ayrıca, parti liderlerine karşı sıradan işçinin "nasırlı yumruğunu" yücelterek temel içgüdüler uyandırmaya çalışan demagoglara da sahipti. Alman sosyalizmi, muhtemelen iyi argümanlarla, bu tür teşebbüsleri teşhir ederek güçlenmişti.[25]

Yanılmış sosyalist arkadaşlar ise, işçileri bilinçli olarak yanlış yönlendirme niyetinde değildirler. Buna karşılık, Lenin'in bakış açısına göre, polis sendikaları kurmaya yönelik hükümet girişimleri, kasıtlı aldatma girişimleridir. Yarı-yasal polis sendikaları kurduklarında, Zubatov gibi polis görevlilerinin (en azından Lenin'in gördüğü haliyle) bu niyetleri vardır. *İskra* döneminde, Moskova emniyet teşkilatının başkanı olan Sergey Zubatov, işçileri, Çar'ı devirme projesinden vazgeçtikleri takdirde, etkili ekonomik sendikalara sahip olacaklarına ikna etmeye çalışmıştı.

Lenin'in *Zubatovşçina*'ya karşı tutumu, onun temel varsayımları bakımından son derece açıklayıcıdır. *NY?*'de önemli bir bölüm, konuyla ilgili duygularını sergiliyor.[26] Bu bölümün amacı şudur: Biz Sosyal Demokratlar, sadık ve apolitik sendikaları yasallaştırarak veya en azından tolere ederek işçileri kandırmaya yönelik Çarlık girişimlerini *memnuniyetle* karşılamalıyız. Tabiî ki, bu tür girişimleri sahtekârlıklar olarak teşhir etmeliyiz. Yine de, bizim açımızdan kazanımlar önemlidir. Birincisi, polis sendikalarının "en geri kesimler de dahil olmak üzere, gittikçe artan sayıda işçileri

24. Lenin 1958-65, 6, s. 72, 123 [811].
25. A.g.e.
26. Lenin 1958-65, 6, s. 114-16. Bu cümleler, *Raboçeye delo*'ya yönelik polemikler ve özgül Zubatov örneği ile birlikte, Gogol'a ve Yeni Ahit vahiylerine yapılan göndermeleri karıştırma biçiminden dolayı biraz donuktur. Burada sunulan okuma, Lenin'in bu cümlelere atıfta bulunduğu 1905 referanslarıyla doğrulanmaktadır (aşağıdaki dipnotlara bakınız).

toplumsal ve siyasal sorunlara çekmek" işlevini üstlenmelerine neden fırsat tanımayalım –böylece biz devrimcilerin yapacağı işlerden birisi eksilmiş olur. Şayet yasallaştırmacılar işçileri revizyonist doktrinlerle yoldan saptırmaya çalışırsa biz onları da teşhir ederiz. Provokatörleri sosyalistleri yakalamak için kullanmaya çalışırken, bizler sosyalist taraftar kazanma fırsatını kullanacağız. Özetle, işçiler açısından manevra yapmak için en küçük oda bile, hatta siyasal özgürlüğün en ufak bir soluğu bile gerçek ilerlemedir. Sosyal Demokratlar Zubatov'a şöyle demelidir: "Lütfen devam ediniz –bize bir iyilik yapıyorsunuz".

Zubatovşçina konusunda Amerikan tarihçisinin doğru bir biçimde gözlemlediği gibi, 1905 olayları, Lenin tarafından, Zubatov'un işçileri baştan çıkarmasına dair sergilediği kendi "iyimser görüş"ünün teyidi olarak sık sık aktarılmaktaydı.[27] Kanlı Pazar günü (9 Ocak 1905) yapılan işçi gösterisi, 1905 Ocak ayında Papaz Gapon önderliğindeki bir Zubatov-tipi sendikanın himayesinde örgütlenmişti (Zubatov da o dönemde işini kaybetmişti). Lenin, Kanlı Pazar'ın devrimci sonucunu *NY?*'nin haklı çıkarılması olarak gördü. "En geri işçilerin bile Zubatovcular tarafından [devrimci] harekete çekileceklerini" öngörmemiş miydi?[28] "İşçilerin bir kez kavgaya karıştıklarında ve kendi kaderlerine dair sorunlarla ilgilendiklerinde daha da ileri gideceği" güvencesini okurlarına vermemiş miydi?[29]

Burjuva toplumunun ideolojik aygıtına sağlıklı bir saygı Erfurtçu bakış açısının önemli bir parçasıydı. Liebknecht'in 1875'te söylediği gibi, "Bizim en tehlikeli düşmanımız askerlerin düzenli ordusu değil, düşman basınıdır".[30] Yine de, diğer devrimci akımlarla kıyasla, Sosyal Demokratlar iyi sebeplerin gücünden nispeten daha fazla eminlerdi. Lenin de, "işçi kitlelerindeki sosyalist farkındalığın", "bizlere zaferi garanti edebilecek biricik temel"[31] olduğu şeklindeki Erfurtçuluğun esas varsayımını paylaşmıştı. Gerçekten de, Lenin'in farkındalık konusuna odaklanması öyle yoğundu ki, düzenli olarak "kitabîlik" ile –(Nadyejdin'in söylediği haliyle) kötü

27. Schneiderman 1976, s. 206. Schneiderman aşağıdaki 1905 cümlelerini şurada listeler: Lenin 1958-65, 9, s. 174-5, 210-11, 218, 220-1, 262, 300. Zubatov hareketi hakkında ayrıca bkz. Kavtorin 1992 ve Pospiyelovskiy 1971.
28. Lenin 1958-65, 9, s. 220-1.
29. Lenin 1958-65, 9, s. 174-7.
30. Steenson 1981, 9, s. 129.
31. Lenin 1958-65, 6, s. 8-9.

eylemlerden ziyade kötü argümanlarla mücadeleye takıntılı olmakla suçlanmaktaydı.

Lenin, sosyal aktörlerin iyi sebeplerle motive edildiğini varsaymakla birlikte, bu varsayım onu işçilerin yanlış görüşlere sahip olamayacaklarını veya Sosyal Demokratların işçilerin doğru görüşleri almalarını sağlamak için çok fazla çalışmak zorunda kalmadıklarını varsaymayla yükümlü kılmış demek *değildir*. Aslında, Lenin'e, işçilerin iyi sebeplere sahip olmalarını sağlama almaları için her türlü çabayı gösterme yükümlülüğünü vermektedir. Lenin'in karakteristik özelliği, Sosyal Demokratların, eğer yeterince çaba sarf ederlerse, Çarlık baskısına rağmen işçilere iyi sebepler sunabileceğine olan güvenidir. İşçilere Sosyal-Demokrat liderliği kabul etmeleri için iyi bir sebep sunacak etkili örgütlenmeyi inşa *edebilirler*. Cesurca polemikleri, hatalı sosyalistlerin, daha geri işçilerin farkındalıklarını saptırmaya yönelik çabalarını önlemek için *kullanabilirler*. Ve nihayet Sosyal Demokratlar inanmalıdırlar ki, hükümetin işçileri kandırma çabaları kesinlikle geri tepecektir.

"ALMANLARA BAKIN"

"Almanlara bakın."[32] "Almanları ele alın."[33] "Almanya örneğini hatırlayın."[34] "Alman Sosyal Demokrasisini ele alın."[35] Lenin bir argümanı açıklamak veya tartışmayı kucaklamak istediğinde SPD modelini kullanmaktadır. Bu model tüm uluslararası Sosyal Demokrasi bakımından otoriterdi, ancak muhtemelen sosyalist literatürde başka hiçbir yerde SPD çok ayrıntılı olarak ve hayranlıkla Lenin'in *NY?*'sinde olduğu gibi argümanın temeli haline getirilmemişti. Benzerlik kurmak gerekirse, 20. yüzyıl komünistlerinin kendi iç polemiklerinde kullandıkları Sovyet veya Çin modellerinin kullanımına bakmalıyız. Dolayısıyla hem Sovyet hem de Batılı araştırmacıların üzerinde anlaştığı şeyin, *NY?*'nin Lenin'in "yeni bir parti" için savunusunu içermesi ironik bir durumdur.

SPD sadece nihai model değil, Lenin'in Rusya'da görmek istediği farkındalığın kahramanca yayılımının orijinal başlangıç noktasıydı. Lenin'in sürecin kalbi olarak gördüğü ilham alan ve ilham verici aktivistler, ilhamlarını ilk olarak güçlü Alman Partisi gözlemlerinden

32. Lenin 1958-65, 6, s. 132 [819].
33. Lenin 1958-65, 6, s. 121 [809].
34. Lenin 1958-65, 6, s. 40 [736].
35. Lenin 1958-65, 6, s. 97 [786].

alıyorlardı. *NY?*'yi uygun tarihsel bağlamda belirlemeye yönelik en önemli adım, Lenin'in SPD modelini polemiklerinde, pratik önerilerinde ve Rusya'daki mevcut durumu yücelten tanımlamasında tam kapsamıyla görmektir.

Alman modelinin anlamı, *NY?*'de "İngiliz" modeliyle[36] devamlı bir kontrast kurulması vasıtasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu iki model arasındaki çatışma, *NY?*'nin genel retoriğini yapılandırıyor. Lenin, örneğin Sosyal-Demokratik politikayı *tred-yunionist* politika ile karşı karşıya getirdiğinde, aynı zamanda, dilsel düzlemde bile, Alman modeli ile İngiliz modelini karşı karşıya getirmiş olmaktadır, çünkü geçerli anlamıyla "Sosyal Demokrasi" terimini Almanlar icat etmişlerdir, oysa "*tred-yunionist*" terimi bile İngilizceden geldiğini açığa vurmaktadır. Almanya, işçi sınıfının kendi bağımsız, sınıfsal, politik ve sosyalist partisini, işçi hayatının tüm tezahürlerini kucaklamak isteyen, geniş çaplı bir hareketin merkezi olarak kurduğu bir ülkedir. İngiltere, işçilerin, belirli mesleklerin çıkarlarını savunan güçlü ve etkili sendikalar kurmakla yetindikleri, fakat aynı işçilerin siyasal bağımlılık pozisyonunu kabul ettikleri ve sosyalizmi başlatacak büyük tarihsel misyonu üstlenmeyi reddettikleri bir ülkedir. İngiltere üzerinden Almanya'yı seçmek, Sosyal Demokrat olmak demekti ve bu yüzden Lenin'in muhaliflerinin sapkın görüşlerini ortaya çıkarmak için çoğu kez yaptığı da Almanya/İngiltere karşıtlığıdır.

Bu alt bölümde, *NY?*'deki SPD modeline yapılan tüm açık referansları listeleyip mealen aktaracağız. *NY?*'nin SPD'ye yaptığı referanslarda eleştiri ima eden sadece bir tane vardır ve o da ilk referanstadır. Bunu ise en sonda ele alacağız ve fakat metnin sırasına göre ilerleyeceğiz. Bu işlem sayesinde, bu referansların tam hacmi ve ağırlığı ortaya çıkacaktır. Referanslar ayrıntılıdır, tutkuludur ve tartışmanın gidişatına yakından bağlıdırlar. SPD referansları, ders kitabı yorumlaması için iki ana noktada sorun yaratmaktadır. Şayet Lenin, halkçı gelenekteki komplocu partilerden yana olup Batı tarzı partileri reddetmişse, bu durumda, bütün bu SPD referanslarının burada ne işi vardır ve bunlar hangi ölçekte olursa olsun neden halkçı devrimcilere yönelik referanslara ağır basmaktadır? Dahası, Lenin ve okurları bakımından, SPD, gelmekte olan Rus siyasal özgürlüğü günlerinde RSDİP'nin geleceğidir. Şayet Lenin kötümser ve

36. "Britanyalı (British)" yerine yanlış şekilde "İngiliz" kelimesini kullandığım için özür dilerim, ancak kendimi metinlerimdeki kullanımını takip etmekle sınırlıyorum.

genelinde işçiler hakkında endişeli olsaydı, bu duygularının Alman işçilerinin başarılarını hatırlatırken ortaya çıkmasını beklemeliydik.

Bölüm I'deki ("eleştiri özgürlüğü" üzerine) SPD modeli

(i) *Alman Partisi hakkında Engels.* Lenin, bir partinin teorik netliğinin önemini göstermek için Engels'ten Alman işçileriyle ilgili uzun bir alıntı yapıyor. Engels'ten, Alman işçilerinin (diğerleri yanı sıra İngiliz işçilerinin de aksine) teori konusunda dikkate değer bir yeteneğe sahip olduklarını öğreniyoruz. Diğer ülkelerdeki daha önceki işçi deneyiminden yararlanabilmişler; kendi durumlarının avantajlarından "az görülür bir kavrayış" ile yararlanabilmişlerdir. Alman işçiler, siyasal, ekonomik ve teorik yönleri birleştiren bir koordine hareket inşa eden ilk kişilerdi. Alman işçiler yaptıkları gibi devam ettikleri takdirde, önlerindeki zorluklara göğüs gereceklerdi.

Lenin, Engels bu paragrafları yazdıktan birkaç yıl sonra, Alman işçilerinin Bismarck'ın anti-sosyalist yasalarını yenilgiye uğrattıklarında gerçekten muhteşem bir şeyi yerine getirmiş olduklarını da ilave ediyor. Lenin, Rus işçilerinin de Çarı devirdiklerinde uluslararası harekette benzer bir onur yerine sahip olmalarını umduğunu ifade ediyor.[37]

Bölüm II ('Raboçeye delo'ya "geniş anlamda ekonomist" diye saldırması)

(ii) *Almanya'daki tred-yunionizm'in başarısızlığı. Raboçaya mısl,* İngiliz *tred-yunionizm*'ini Alman topraklarına nakletmeye, yani Alman işçilerini kendilerini sendika savaşlarıyla sınırlamaya ve gelecek nesiller hakkında endişelenmemeye ikna etmeye çalışan, Alman burjuva reformist Max Hirsch'inkine benzer düşünceleri ifade etmektedir.[38]

(iii) *Paradigmatik lider olarak Lassalle.* Lassalle, ilham veren liderin nasıl farklılık yaratabileceğinin iyi bir örneğidir. Hiçbir şekilde, verili durumu elde edilebilecek olanın en iyisi olarak kabul etmedi. İşçileri muhafazakâr bir yola sokmak için kandırmaya çalışan burjuva reformcular ile doğrudan mücadele etti. Peki, tutkulu mücadelesinin sonucu ne oldu? Berlin işçileri liberallerin taraftarları olmaktan vazgeçip Sosyal Demokrasinin kalesi haline

37. Lenin 1958-65, 6, s. 25-8 [723].
38. Lenin 1958-65, 6, s. 36.

geldiler. Bugün bile, birçok işçi henüz Sosyal Demokrat değiller, öyleyse mücadele devam etmeli.[39]

(Şurası dikkate alınmalı ki Lassalle'nin "mücadelesi" tamamen belagatli ve akıllıca ajitasyon tekniklerinden oluşuyordu. Lenin'in, partinin sözü yayma çabasında asla gevşememesi ısrarı Alman Partisi'nin kendine özgü karakterine yakındı, Bebel'in Anılarındaki bir bölümde gördüğümüz üzere, Bebel orada geri dönüp Lassalle'nin *Açık Mektup*'una bakıyor ve şu yorumu yapıyordu: "Kendi hakikî çıkarları doğrultusunda işçi sınıflarını aydınlatmaya yönelik elli yılı aşkın yoğun çabadan sonra, bugün bile, hâlâ çeşitli burjuva partilerinin peşinden giden milyonlarca işçinin var olduğunu hatırlarsak, altmışlı yaşlardaki işçilerin çoğunluğunun yeni hareketi şüpheli gözlerle değerlendirmesine hayret etmemek gerekir.")[40]

(iv) *"Raboçaya mısl" ve İngiliz işçiler. Raboçaya mısl*'a Sosyal-Demokratik denmesi pek mümkün değildir, çünkü savunduğu işçi politikası İngiliz işçiler dahil, *tüm* işçilerin ortak malıdır. (Bir şeylerin İngiliz işçiler tarafından yapılmış olması onun kendi başına kötü bir şey olduğu anlamına gelmez. Tam tersine. Onun özünde Sosyal-Demokrat olmadığı anlamına gelir.) [41]

(v) *Taktik planlara sahip olma meşruluğu.* Boris Kriçevskiy neden taktik *planlar* fikrini reddediyor? Almanya, rakip planları savunan çeşitli lider örneklerini sunmaktadır. Bu uyuşmazlıkların sonucu SPD'nin tarihi için hayatî önem taşıyordu. [42]

(vi) *Ekonomik ajitasyon.* Lenin, siyasal ajitasyon tartışmasını ekonomik ajitasyonun önceki başarılarından söz ederek başlatıyor ve ekonomik ajitasyonun daima gerekli olacağını vurguluyor. Bu konuyu ülkesine taşımak için, sosyalistlerin "en gelişmiş Avrupa ülkelerinde" sınıf farkındalığını uyandırmak ve işverenlere karşı direnme ilhamı vermeleri için unutulmuş bazı atölyelerde veya ev sanayi kollarında istismar teşhirini kullandıklarını belirtiyor.[43]

(vii) *Bir parti kampanyasına örnek.* Martınov'un propaganda ile eylemsizlik ve ajitasyon ile eylem çağrılarını eşitleme girişiminin saçmalığını göstermek için Lenin, Alman Sosyal Demokratlarının halihazırdaki tahıl gümrüklerine karşı verdikleri mücadele örneği-

39. Lenin 1958-65, 6, s. 40-1.
40. Bebel 1912, s. 54.
41. Lenin 1958-65, 6, s. 42-3.
42. Lenin 1958-65, 6, s. 48-9.
43. Lenin 1958-65, 6, s. 55.

ni kullanıyor. Parti teorisyenleri, ilgili ekonomik konularda *tezler* kaleme alıyorlar; propagandacılar, bunların sonuçlarını dergilerde popülerleştiriyor ve ajitatörler, halka yapılan konuşmalarda aynı şeyi yapıyor. İşçiler, dilekçe kampanyasına imza almak üzere fabrika ve ev turları yapıyor. (Bu açıklamayla ilgili çarpıcı olan şey, toplum çapında öneme sahip siyasal konularda birleşik bir bütün olarak birlikte çalışan Parti resmidir.)[44]

(viii) *"Siyasal ithamnamelerin" rolü. İskra*'da bulunan türdeki siyasal ithamnameler, uluslararası Sosyal Demokrasinin en önemli işlevlerinden biridir. "Örneğin Alman Partisi, özellikle siyasal ithamname kampanyasını yorulmak bilmez bir enerjiyle yürütüyor olması sayesinde durumunu güçlendirmekte ve etki alanını genişletmektedir."[45]

(ix) *"Ekonomist" siyaset.* Ekonomik mücadele, İngiliz örneğinin gösterdiği üzere, amaca yönelik Sosyal Demokrasinin en ufak müdahalesi olmaksızın, politik olabilir, yani işçi koruma mevzuatını ve benzeri şeyleri hedef alabilir.[46]

(x) *İdeal lider olarak Liebknecht.* Bu önemli paragrafların doğrudan vesile olduğu şey, Martınov'un önerdiği stratejinin İngiliz *tred-yunionizm*'i ile mükemmel şekilde uyumlu olduğunu göstermektir. Tıpkı Hamlet'in annesine geçmişteki ve şimdiki kocalarının portrelerini göstermesi gibi –"işte bu resme de bak ve buna da bak" –Lenin de, bize aynısını, halkın Sosyal-Demokratik sözcüsü Wilhelm Liebknecht ile Kazan ve Gemi İmalâtçıları Sendikası'nın güçlü lideri Robert Knight'ı kıyaslayarak sunuyor.

Lenin'in Knight hakkında bilgi kaynağı, Sidney ve Beatrice Webb tarafından yazılan *Sanayi Demokrasisi*'dir. Lenin bu kitabın Rusça tercümesini izlemiştir. Webb'ler, 1832'de kurulan Kazan İmalâtçıları Sendikası'nın "İngiliz meslek toplulukları içinde en güçlü ve en iyi yönetilenlerden biri" olarak kaldığını söylüyor. Knight 1870'lerin sonlarından beri sendikanın genel sekreteri idi. O, "bu küçük krallığın daimî lideri olarak kalmış, olağanüstü yetenek ve karakter gücüne sahip bir adam" idi. Webb'ler onu "ilkel demokrasi" kurallarının oligarşik yönetimi engellemeyeceğinin bir örneği olarak gösteriyorlar, gerçi Knight örneğinde, onun "dik ve güçlü

44. Lenin 1958-65, 6, s. 67.
45. Lenin 1958-65, 6, s. 69 [762].
46. Lenin 1958-65, 6, s. 73.

yönetiminin" demokrasinin güvencesi olmadan da iyi çalıştığını belirtmekteydiler. Böylesi, etkili bir şekilde disiplinli ve örgütlü bir toplu sözleşme uygulamasıyla sendikasının 40.000 üyesi için işe yaramış görünmekteydi.[47]

Knight demek ki etkili sendika liderinin güçlü bir örneğidir. Bununla birlikte, Sosyal Demokrat bir bakış açısından değerlendirildiğinde, onun faaliyetleri, bir bütün olarak sınıfa değil yalnızca küçük bir grup işçiye yararlı olmuştur. Onun iş tanımında sosyalizm bir yana toplumun demokratik reformu için çalışmak bile yer almaz. Bunun aksine, Liebknecht, tam da ilham alan ve ilham veren lider türüdür. Bir bütün olarak toplumun gerçek doğasını aydınlatmaktadır, bir bütün olarak Alman demokratik hareketi için liderlik yapmaktadır –örneğin Fransız-Prusya Savaşı'nda– ve gazetecilik faaliyetini geniş çaplı siyasal ithamnamelere yönelik olarak sürdürmektedir.[48]

(xi) *Almanya'daki demokratik mücadelede Sosyal Demokratik hegemonya.* Rus Sosyal Demokratlarının geri kalmışlığı, Sosyal-Demokrat olmayan devrimcilerin kurtuluş mücadelesinin önderliğini üstlenmesine fırsat verecek. Alman örneği bize ilham vermelidir. Almanya'da SPD'nin otoritesini güçlendirmeden tek bir büyük siyasal olay neden meydana gelmez? Bu ülkedeki Sosyal-Demokrat aktivistlerin, oturup ekonomik mücadelenin işçileri devrimcileştirmesini beklemelerinden ötürü değil! Bu aktivistler daima her sınıfın politik açıdan memnuniyetsizliğini uyandırarak, atıl olanları harekete geçirerek, geride kalanları sürükleyerek, proletaryaya farkındalığı ve aktifliği konusunda yardımcı olarak başı çekmektedirler. Böylece düşmanlarının bile saygı duymasına yol açarlar ve "sadece burjuva çevrelerden değil, saraya bağlı bürokratik çevrelerden bile gelen önemli bir belgenin, bir nevi mucizeyle *Vorwârts* [partinin merkezi yayın organı gazetenin] editörlük bürolarına düşmesi oldukça sık meydana gelir".[49]

47. Webb, Sidney ve Beatrice Webb 1965, s. 28-30, 204. Knight 1899 yılında emekliye ayrıldı. İngiliz işçi sendikalarıyla ilgili son yıllarda çıkan bir tarih çalışmasında, Knight'ın işverenlere karşı ulusal düzeyde toplu sözleşmelerin uygulanmasına öncülük ettiği belirtilmektedir (Reid 2004, s. 1 172).
48. Lenin 1958-65, 6, s. 80-1.
49. Lenin 1958-65, 6, s. 97-8 [787].

Bölüm IV (Örgütsel Gelişme Hakkında)

(xii) *Parti'nin sendikalarla olan ilişkisi.* Her ne kadar SPD bu bölümde adı verilerek geçmese de, Lenin'in "siyasal özgürlüğün olduğu ülkelerdeki" sendikalar ile parti ilişkisini tanımlamasında ana model olduğu açıkça görülüyor. İki örgütlenme türünün her zaman ayrı tutulması gerekse de, mümkün olduğunca birbirine bağlı da olmalıdırlar.[50]

(xiii) *Liderliğin sürekliliği.* Lenin, Nadyejdin'in yanlış bir ikilem dayattığını düşünüyor: *ya* kitlelerde kök salmak *ya da* liderlere olan güven. Almanları ele alın. Almanya'da parti örgütünün kitlelere dayandığını, Alman Partisi'ndeki her şeyin kitlelerden geldiğini ve Alman işçi hareketinin kendi ayakları üzerinde yürümeyi öğrendiğini hiç kimse inkâr edemez. (Lenin burada Nadyejdin'in iyi şeyler listesini tekrarlamaktadır.) Ve yine de bu kitlelerin liderlerine inançları da vardır ve liderliğin sürekliliğine yüksek bir değer verirler. Almanlar, takım olarak birlikte çalışmayı öğrenmiş olan yetenekli ve tecrübeli liderler [*vojdi*] olmadan *hiçbir* sınıfın bugünün dünyasında etkili savaşlarla mücadele edemeyeceğini bilecek kadar yeterince siyasal olgunluğa sahiptirler. Alman Partisi'ndeki çeşitli demagoglar, işçileri bunun aksine ikna etmeye çalıştılar, ancak teşhir edildiler ve itibar kaybettiler ve böylece Parti güçlenmiş oldu. (Başka bir deyişle, *İskra*, diğer sosyalistleri teşhir etme ve itibarsızlaştırma kampanyasında haklıdır.[51])

(xiv) *İstikrarlı liderlik.* Lenin istikrarlı liderliğin önemi konusunda beş kısımlı bir öneri getirmektedir. Bu cümleler, sıklıkla, Lenin'in yeni bir parti için yaptığı çağrı olarak aktarıldı. Fakat daha yakından baktığımızda, Lenin'in tanımın ilk üç kısmının her koşul altındaki devrimci örgütlenmelerin tarifini kast ettiği, oysa son iki kısmı otokrasi altındaki ülkelerin durumuyla sınırladığı dikkatimizi çeker. SPD, otokrasi altında olmayan bir ülkedeki devrimci bir örgütlenmenin paradigması olduğundan, ilk üç kısım SPD'nin bir tasviri olarak anlaşılmalıdır. Aslında, bu ilk üç kısım sadece demagoglar üzerine yapılan tartışmayı özetlemektedir.

Lenin şunları ileri sürüyor: (1) herhangi bir devrimci harekette lider/rehberlerin istikrarlı şekilde örgütlenmesi gereklidir; (2) bu örgütlenmeyi desteklemek için kazanılan kitleler ne kadar geniş

50. Lenin 1958-65, 6, s. 112-13.

51. Lenin 1958-65, 6, s. 121-2. Lenin, bu bölümde Alman işçilerine atıfta bulunmak için Nadyejdin'in kullandığı tolpa, kalabalık kelimesini kullanıyor.

olursa, partideki demagoglarla savaşmak için istikrarlı süreklilik ihtiyacı da o kadar artar (Lenin, Alman Partisi'nin bunu başarıyla gerçekleştirdiğini biraz önce göstermiştir); (3) örgütlenme profesyonel şekilde işlerini yapan kişilerden oluşacaktır.[52]

(xv) *Meslekten devrimciler olarak işçiler*. Lenin, devrimci işçilerin yeteneklerinin en faydalı şekilde kullanılmamasının müthiş ölçüde savurganlık olduğunu savunuyor. Her ne kadar Almanlar Ruslardan çok daha fazla eleman kaynaklarına sahip olsalar da, söz gelişi, ajitasyon için yetenek sahibi işçilere dört elle sarılırlar ve onlara yeni devrimci mesleklerinde tamamen becerikli olma fırsatı verirler. Böylece, iyi mücadele için gerekli olan Bebeller'e ve Auerler'e sahip olurlar. Bu süreç özgür ülkelerde az çok otomatik olarak gerçekleşirken, biz Ruslar bunu yetenekleri teşvik etmek yönünde bilinçli bir politika olarak belirlemeliyiz.[53]

(xvi) *Parti demokrasisi*. Partide tam demokratikleşmenin otokrasi koşulları altında imkânsız olduğunu göstermek için, Lenin, gerçekten demokratik bir parti örneğinden, SPD'den söz etmektedir. Onun iç demokrasisinin temel unsurlarından bir tanesi *glasnost*'tur, tüm işlemlerin tam açıklıkta olmasıdır. Sadece *glasnost* sayesinde seçim ilkesi, kitleler tarafından kontrolün demokratik silahına dönüştürülür. (Lenin elbette Çarlık karşıtı devrimin başarısı ve siyasal özgürlüğe kavuşulmasıyla, RSDİP'nin de benzer ilkeler üzerinde hareket edeceğini varsaymaktadır.)[54]

(xvii) *İşbölümü*. İstisna olarak, hem İngiliz hem Alman tecrübeleri aynı noktayı, yani etkin örgütlenme için uzmanlık ve işbölümünün gerekli olduğunu onaylamaktadır. Lenin, "ilkel demokrasinin" (Webb'lerin kavramı) naifliğini göstermek için Webb'lerden (İngiliz işçi örgütleri üzerindeki otorite) ve Kautsky'den (Alman Sosyal Demokrasisi üzerindeki otorite) söz etmektedir. Kautsky, profesyonel gazetecilere ve parlamenterlere ve benzerlerine olan ihtiyacı reddederek halkın gazetesinin doğrudan halk tarafından yayınlanmasını talep edenleri küçümsemektedir.[55]

---

52. Lenin 1958-65, 6, s. 124-5. Lenin'in beş kısımlı önermesinin son iki kısmı, mutlakıyetçi bir devletteki yeraltı partisini ilgilendiriyor ve bu nedenle Bölüm Sekiz'de tartışılıyor.
53. Lenin 1958-65, 6, s. 132-3 (meslekten devrimcilik üzerine kapsamlı bir tartışma için, bkz., Bölüm Sekiz).
54. Lenin 1958-65, 6, s. 138-9.
55. Lenin 1958-65, 6, s. 142-3.

(xviii) *Yerel yeraltı basını*. Bu bölümde, Lenin geniş bir yerel basının, Rus Sosyal Demokrasisinin mevcut güçlerinin ötesinde olduğunu ve bu nedenle, hâlihazırda tek bir merkezî gazeteye özel dikkat gösterilmesi gerektiğini savunuyor. SPD'den bahsedilmiyor, ancak onun dört başı mamur gazeteler ağı, ima edilen kıyaslama noktasıdır. Lenin, okurun, yerli Rus yeraltı gazetelerinde, diplomasi, askeriye, kilise, şehir, finans vb gibi geniş kapsamlı ihlaller içeren ithamnameleri yansıtan canlı ve ilginç makaleleri boş yere arayacağını belirtiyor. Bir Sosyal-Demokrat parti merkez basından daha dört başı mamur bir yerel basın-yayınına sahip olduğu takdirde, böyle bir şeyin, partinin ya lüks bir durumda ya da yoksulluk içinde olduğunu göstereceğini söylüyor. Lenin, okurlarının, SPD'nin geniş kapsamlı yerel basınının bir lüks işareti olduğunu, oysa Rusya'daki yerel basının nispeten üstünlüğünü ise yoksulluğun işareti olarak anlayacağını varsayıyor.[56]

(xix) *Revizyonizmi mahkûm etmek*. Sadece tek bir durumda (Bölüm I), Lenin, *İskra*'ya karşı Alman modelinin yardıma çağrılmasına bir cevap vermek zorunda kalmıştır. Kriçevskiy, *İskra*'nın hoşgörüsüzlüğünün tehlikelerini göstermek amacıyla Almanya ve Fransa arasında bir karşıtlık ortaya koymuştu. SPD, Parti içinde eleştiri özgürlüğüne izin vermektedir –örneğin, Bernstein'ı ihraç etmemiştir– güçlü ve dört başı mamurdur. Fransız Marksistleri ise, Plehanov ve *İskra'ya* benzer şekilde saf doktrine takıntılıdırlar. Sonuç? Fransa'daki sosyalizm örgütsel birlikten yoksundur ve enerjisini her iki taraf için de öldürücü olan ağız dalaşlarıyla tüketmektedir.

Lenin, öncelikle Almanya sosyalistlerinin neden birleşik olduğuna ve Fransız sosyalistlerinin olmadığına dair başka sebepleri ileri sürerek bu iddiaya cevap vermektedir. Sonra da, SPD aslında Bernstein'ı ihraç etmediği halde (Bernstein'ın kovulmasını dilediği gerçeğini de gizlemez), SPD'nin iki parti kongresinde de revizyonizmini resmî olarak mahkûm ettiğine ve bunlardan birinde Bernstein'ın adını vererek uyardığına işaret etmektedir. (Lenin bunu gündeme getirmese de, eleştiri özgürlüğünü isteyenler Alman Partisi'ndeki entelektüeller olmuştu ve sıradan işçiler de doktriner saflığı desteklemişlerdi.)[57]

---

56. Lenin, 1958-65, 6, s. 149-50. Bölüm V'te hiç SPD referansları yoktur, bu bölüm diğer konulardan daha fazla spesifik bir Rus sorununa, yani önceden mevcut yerel komiteler temelinde merkezî kurumlar yaratmaya odaklanmaktadır (bkz. Bölüm Sekiz).

57. Bu konuda bkz. Pierson 1993. Plehanov'un Bernstein'ı Partiden kovmaktan yana

Son olarak, Lenin, bu açıdan *İskra*'nın Alman Partisi'nden farklı davranması gerektiğini savunuyor. SPD, uzun süredir sağlam temeller üzerinde kurulmuş devrimci geleneğe sahiptir ve birkaç entelektüel atsineği hakkında biraz nazik olmayı göze alabilir. Rusya'da revizyonist "yasal açıdan izin verilen Marksizm", kolayca erişilebilen tek teorik literatürdür, ekonomist teoriler ve ekonomist ruh hali ise hâlâ *praktiki* arasında hâkimdir.[58] Böylece, Alman Partisi var olan durumun korunmasından yana tavır alırken, *İskra* statükoya saldırmalıdır. (Tabiî ki Lenin, Ruslar devrimci iken Almanların muhafazakâr olduğunu söylemiyor, tersini söylüyor: Almanlar hâlihazırda devrimcidirler, Ruslar ise devrimci *olmak* için savaşmak zorundadırlar.[59]

Lenin, genç bir Sosyal-Demokrat hareketin yerleşik bir partiden daha hoşgörüsüz olması gerektiğini savunarak kendi görüşünü genelleştiriyor.[60] Bir partinin ilk günlerinde teorik kafa karışıklığının var olması gerekiyor, çünkü yerleşik "burjuva" bakış açısı hâlâ çoğunlukla meydan okumayla karşılaşmadan hüküm sürmektedir. Bu noktada yapılan tercihler parti hayatının temellerini oluşturacak ve sonuçları da yıllar sonra ortaya çıkacaktır. (*NY?*'deki bu geçerken yapılan yorum, Üçüncü Enternasyonal'in saf ve lekesiz devrimci partiler yaratma çabasında meyvesini verecek olan, Lenin'in Parti hedeflerindeki başlıca gelişmenin tohumu olarak görülebilir. Ne var ki Lenin'in sözleri SPD modelinin bir eleştirisi değil, yerleşik, güçlü ve kararlı Almanlar karşısında kıskançça bir iç çekiştir, oysa bizler embriyon halindeyiz, zayıfız ve kafamız karışık.)

Lenin, *NY?*'nin ilk bölümünde Kriçevskiy ile yaptığı polemiklerin ortasında, Almanları köle gibi taklit ettikleri için *Raboçeye delo* ile alay eder. Bu durum, Lenin'in birkaç yıl önce benzer bir suçlamaya verdiği tepkisinin zıddıdır, o zaman cevap verdiğinde şöyle demiştir: Mükemmel bir şeyi taklit etmenin neresi yanlış?

---

ortaya koyduğu güçlü argümanı için onun şu makalesine bkz., "Kızıl bir Ülkede Kızıl Kongre" Plehanov'un 1023-7, 12, s. 451-60 (orijinali şurada yayınlanmıştır: *İskra* Sayı 49 [1 Eylül 1903]).

58. "Yasal Olarak İzin Verilen Marksizm" (genellikle "yasal Marksizm" olarak çevrilir), 1890'lı yılların ortalarında sansürden geçecek kadar soyut olan Marksist makaleleri yazan, içlerinde Struve ve Tugan-Baranovskiy'nin de bulunduğu bir dizi yazarı işaret etmektedir. Bir grup olarak, bu yazarlar Sosyal Demokrasiyi tamamen terk etme istasyonu olarak Ortodoks Marksizm'in revizyonist "eleştirisine" doğru eğilimliydiler. Bu grubun tarihi hakkında bkz. Kindersley 1962.

59. Lenin, 1958-65, 6, s. 11-12, 21-2.

60. Lenin 1958-65, 6, s. 23-4; s. 42.

Sonunda anlaşıldı ki *Raboçeye delo* SPD'nin sadece zayıf taraflarını taklit etmektedir –muhtemelen aşırı hoşgörülü bir tarafını.[61] *Raboçeye delo*'ya, özellikle birinci bölümde, kölece taklitçiler olarak yapılan bu polemik saldırısı, Lenin'in kendi görüş ve söylemindeki SPD modelinin rolüne ilişkin oldukça yanıltıcı bir izlenim yaratmaktadır.

1960'lı yıllarda, Oxford University Press, Lenin'in SPD'yi hatırlattığı cümlelerin sistematik olarak kaldırıldığı İngilizce *NY?* çevirisini yayınladı.[62] Bu İngilizce çevirinin açıkça yaptığı şey, Lenin'in kitabı üzerine akademik yorumların büyük kısmında örtük olarak yapılmıştı. Kısmen SPD modeline yeterince ilgi duyulmaması ve kısmen de Lenin'in Rus devrimci geleneği ile olan bağlantılarına aşırı derecede ilgi gösterilmesi yoluyla, SPD modelinin retorik ve aynı zamanda ideolojik bakımdan oynadığı merkezî rol yok edildi. Bundan dolayı, akademisyenler kendilerini ve okurlarını, Lenin'in vizyonunun özünü gözden kaçırmaya mahkûm etmiş oldular.

SPD'nin *NY?*'de çizilen resmi, son derece Erfurtçu olan Ruslardan beklememiz gereken şeydir. SPD, demokratik ve işçi tarafından kontrol edilen ve bununla birlikte gerçekten devrimci bir partidir. Kendini hizmete adamış üyelerin haklı güvenini kazanmış yetenekli, deneyimli liderler tarafından yönetilir. Teorinin önemini anlamaktadır. Bu, halkın enerjik bir kürsüsüdür, yorulmaksızın haksızlıkları teşhir etmektedir ve Almanya'daki tüm demokratik güçlerin lideri olarak hareket etmektedir. Lenin, demektedir ki, çok yönlü siyasal ajitasyonu, siyasal ithamnameleri, zanaatkârlık sınırlamalarının üstesinden gelmeyi, "meslekten devrimcileri" ve demokrasi için ileri savaşçı olarak işçinin rolünü savunduğumda, neyi kast ediyorum? Eğer bilmek istiyorsan, Almanlara bak!

İLHAM ALAN VE İLHAM VEREN AKTİVİSTLER

Alman modeli, Rusya'da farkındalığın yayılmasının merkezinde yer alan Sosyal-Demokrat aktivistlerin özgün ilham kaynağıydı. Şimdi, Lenin'in bu ilham almış aktivistlerin başkalarına ilham verme biçimini nasıl tasvir ettiğini göreceğiz.

---

61. Lenin 1958-65, 6, s. 97.

62. Editör, S.V. Uteçin, bize "Lenin tarafından Alman Sosyal-Demokrasisi pratiğine dair verilen örnekleri, onun önem verdiği noktaları resmetmek için çıkardığını, şimdi onun mantığını aydınlatmak yerine belirsizleştirme ihtimali olan örnekleri atladığını" söylemektedir (Lenin 1963, s. v).

İşte bu muhtemel lider/rehberler ister işçilerden ister entelektüel kesimden olsunlar, Lenin'in Erfurtçu tiyatro oyunundaki rollerindeki en çarpıcı özellik, onların kitlelere sınırsız güven duymaktan hoşnut olmalarıdır. Lenin'in gerçek siyasal liderler [*vojdi*] olmaya çabalamak isteyen tüm *praktiki*'ye vaadi şudur: Onlar takipçilerine ilham verme yeteneğine sahip olacaklardır. İlham veren lider imgesi, kitabın duygusal özüne yakınlaştığı yer olan *NY?*'nin edebiyat yaptığı dört paragrafının merkezinde yer alır. Bu dört paragraf Lenin'in politik şiirselliğini en yoğun biçimde içermektedir.

İlki, Lenin'in *tred-yunionist* sekreteri halkın kürsüsü/sözcüsü ile karşı karşıya getirdiği yerdir. Halkın sözcüsü –Lenin'in ideal lideri– hangi sınıfa yönelmiş olursa olsun baskının her türüne tepki gösterendir. En küçük örneğini ele alarak bunları polis şiddetinin ve kapitalist sömürünün dehşet verici resmini çizmek için kullanabilir. Her fırsatı, dünyaya kendi sosyalist inançlarını ve demokratik taleplerini sunmak için kullanır, çünkü *herkesin* proletaryanın kurtuluş mücadelesinin dünya çapında tarihsel önemini bilmesini istemektedir.[63]

Sonraki paragraf, Emeğin Kurtuluşu ile *Raboçeye delo* arasındaki daha önceki polemik çatışmadan kaynaklanıyor. Burada Lenin, 1870'lerin devrimci kahramanlarının ilham verici liderler olduğunu iddia ediyor; onların tutkulu vaazları, *stihiyniy* tarzda uyanmakta olan kitlelerde yankı bulmaktaydı ve onlar da devrimci sınıfın enerjisiyle desteklenmekteydi. Bu yüzden Plehanov, işçileri devrimci sınıf olarak tanımlarken, *stihiyniy* uyanışların *kaçınılmaz* [vurgu bana ait] olduğunu savunurken ve "işçi çevrelerine" büyük ve geniş kapsamlı siyasal görevler verirken, binlerce kez haklıydı, hatta 1885'e dek geriye gidildiğinde bile.

Uzun yıllar sonra (diye devam ediyor Lenin), 1900'de kitlesel hareket ciddî ciddî başladığında, *Raboçeye delo* hâlâ otokrasinin devrilmesini, Sosyal-Demokrat ajitasyonun başlıca teması olarak kabul etmeyi reddetmekteydi. Böylece, kitlelerin devrimci potansiyelini hafife alıyordu. Ayrıca, Sosyal-Demokratik *praktiki*'yi de hafife alıyordu. "Pratik olmakla övünüyorsunuz, ama sadece bir çevrenin değil, bir kişinin enerjisinin bile devrim davası için nasıl mucizeler yaratabileceğini (her *praktik* Rus tarafından bilineni)

63. Lenin 1958-65, 6, s. 80-1. Önceki bölümdeki bu paragrafa baktık, çünkü SPD'nin kurucu babalarından biri olan Wilhelm Liebknecht'in, bir halk kürsüsünün/sözcüsü paradigmasını kullanıyordu.

göremiyorsunuz." Eğer *praktiki* bu konuda özenle çalışırsa, onlar da 1870'lerin kahramanları gibi ilham kaynağı olabilecekler ve –gerçek bir kitlesel hareketin varlığı göz önüne alındığında– çok daha fazla şey başarabileceklerdi.

> Kesinlikle şu andadır ki Rus devrimcileri, gerçekten devrimci bir teorinin rehberliğinde ve gerçekten devrimci ve *stihiynıy* tarzda uyanmakta olan sınıfa dayanarak, nihayet –nihayet!– tüm heybetiyle ayağa kalkabilmekte ve tüm kahramanca [*bogatırskiy*] gücünü sergileyebilmektedir.[64]

Bogatıri, Rus halk destanlarının muhteşem dev kahramanlarıydı. Lenin, halkın kahramanı olarak, Sosyal Demokrat şeklindeki bir romantik anlayışı akla getirmek için daha iyi bir kelime seçemezdi.

Lenin, Rus devrimci geleneğinin kahramanlarını çağdaşı SPD'den çok daha az akla getirmişti; fakat bunu yaptığında da, öncelikle ilham verme yeteneklerine dikkat çekmekteydi (örgütleri hakkında onların yaptıklarının ötesinde çok az şey söylemektedir, böylece ülke çapında etkili bir örgütlenmenin imkânsız olmadığını göstermektedir).[65] Edebiyat parçalayan paragraflarımızın üçüncüsünde, Lenin bugünün acımasız zanaatkârlarını utandırmanın bir yolu olarak yine daha önceki devrimcileri de ima ediyor. Teorik sorunlarda duraksama gösteren, kayıtsız, halkın sözcüsü olmaktan çok bir sendika sekreterine benzeyen, tutuklanmaktan kurtulmak için yeterince becerisi bile olmayan birisi, işte böyle bir kişi bir vakitler büyük *Rus* içindeki devrimci kahramanın (Rusya bakımından bu şiirsel isim de *bogatır* gibi aynı kahramanlık ismini akla getirir) itibarını düşürmektedir.[66]

Son paragrafımızda, Lenin aslında vizyonunu bir "hayal" olarak nitelendirir. Hayal küçüktür ama tutkuyla başlar: Haftalık olarak düzenli yayınlanan ve Rusya'nın her yanında dağıtılan bir gazete. Ancak gazete, halk öfkesinin her kıvılcımını protesto eylemine dönüştüren devasa bir demirci körüğünün parçası haline gelir. Bu demiri döverken yapılan iş, deneyimli savaşçıların bulunduğu bir topluluğu sertleştirir. Lenin daha sonra iki kişisel ilham kaynağını bir araya getirmektedir: *Narodnaya volya*'nın lideri Aleksey Jelyabov'un şahsında Rus devrimci kahramanları ve August Bebel'in şahsında SPD. Lenin, okuruna, tüm halkın başında Rusya'nın utanç

64. Lenin 1958-65, 6, s. 107 [796].
65. Lenin 1958-65, 6, s. 25, 28.
66. Lenin 1958-65, 6, s. 126-7.

ve lanetiyle hesaplaşmak için yürüyen devrimci ve işçi ordusunun bir parçası olarak Sosyal Demokrat Jelyabov'ları ve Rus Bebellerini görme çağrısı yapmaktadır. "İşte bunun hayalini kurmalıyız!" [67]

TAKİPÇİLER OLARAK İŞÇİLER

> İşçi kitlesi zaten uyanmaktadır ve sosyalist liderleri takip etmeye hazırdırlar. (Lenin, 1900)

Sosyal-Demokrat aktivistlere ilham verici lider rolü yüklenirse, bu durumda işçilere de büyük ölçüde ilham alan takipçiler rolü yüklenir. Lenin'in liderlik kavramına çok dikkat çekilmektedir, fakat takipçilik kavramına çok az dikkat çekilmektedir. Yine de, onun tiyatro rasyonalitesi üzerindeki genel ısrarı göz önüne alındığında, bu kavramın karmaşık ve yüceltilmiş bir kavram olduğunu keşfetmek şaşırtıcı olmamalıdır.

Lenin'in *NY?*'deki Sosyal-Demokrat işçiler portresi, işçilerin kendilerine hitap etmiyor; yani, onlara kendi yüceltilmiş resmine göre yaşamaları konusunda ısrar etmiyor. Daha ziyade, *praktiki*'ye hitap ediyor: Bakın, işte bu işçilerin zamanın şu noktasında gerçekte nasıl olduklarını göstertiyor, dolayısıyla stratejilerinizde ve hedeflerinizde bununla ilgilenmeniz daha iti olurdu. "İşçilere dair endişe" yaklaşımı doğru olsaydı, Lenin'in polemik yaptığı rakiplerine şöyle söylemesini beklerdik: İşçileri abartıyorsunuz, onlara güvenemezsiniz, planlarınızı ufaltın. Fakat gerçekte onun tutarlı argümanı şöyledir: İşçileri küçümsüyorsunuz, onlar sizin verdiğinizden daha fazla talep ediyorlar, büyük düşünmeyi ve daha tutkulu olmayı öğrenmeye ihtiyacınız var. Aslında, işçiler Lenin'in tiyatrosunda birçok rol oynamaktadırlar. Kararlı *savaşçılar* olarak, kendi ekonomik mücadelelerinin *örgütleyicileri* olarak, istekli ve takdir dolu *izleyiciler* olarak ve gayretli *öğrenciler* olarak görünürler. Onların ayrıca liderlerini *öne doğru itmeleri* de beklenir. Bu rolleri sırasıyla inceleyeceğiz.

İşçiler, yaklaşan devrim dramasında merkezî bir rol üstleniyorlar, çünkü her şeyden önce onlar *savaşçılardır*. Ünlü British Tar'da* söylendiği üzere, onların yumrukları bir nakavt darbesi vurmaya hazırdır. İşçiler sokakları ele geçirmekte ve kas güçlerini

67. Lenin 1958-65, 6, s. 171 [855].

* "British Tar", Gilbert ve Sullivan'ın yazdığı HMS Pinafore operasında bir aryadır, yukarıdaki cümle oradan alınmıştır. (ç.n.)

kullanmakta hesaba katılmalıdır, bunlar olmaksızın otokrasi karşıtı devrim, sadece hoşnutsuzluğa dönüşüp gittikçe küçülecektir.[68] Bazı yazarlar, Lenin'in işçi çoğunluğundan beklentisinin *hepsinin* bu olduğunu iddia ederler -hep yumruk, beyne yer yok.[69] Ve şurası gerçektir ki Lenin de, genel olarak Sosyal Demokratlar gibi, işçileri devrimci ordunun sıradan üyeleri/askerleri olarak görmektedir. Mayıs 1901'de gururla, işçilerin artık herkes için kitlesel bir Çarlık-karşıtı gücün var olduğunu ortaya koyduğunu ilan etmişti. "Böyle bir güç *vardır* ve bu da devrimci proletaryadır. Sadece siyasal mücadele çağrısına kulak vermek ve desteklemek için değil, fakat kendisini cesurca savaşa atmak için hazır olduğunu zaten ispatlamıştır."[70] Ancak iyi bir Erfurtçu olarak, ayrıca proleter sınıf ordusunun etkili savaşçılar olacağı beklentisine de sahiptir, çünkü onlar çatışmanın nedenlerini başka sınıflardan daha fazla kavramaktadırlar, çünkü başka sınıflardan daha fazla örgütlenme imkânına sahiptirler ve çünkü onlar devam eden farkındalığın yaygınlaşmasına canlı şekilde katılım göstermektedirler. Savaşçı olarak etkinlikleri bu nedenle, kendilerine verilen diğer görevleri yerine getirme yeteneklerine bağlıdır.

Bu durumda işçiler, ayrıca kendi ekonomik mücadelelerini üstlenmelerine bel bağlanabilecek *örgütçülerdir*. Bir noktada, Lenin, "*tred-yunionist* politikaları", bütün işçilerin kapitalist sistemin temellerine vurmaksızın kendi konumlarını iyileştirmek, felakete karşı kendilerini korumak, sömürüyü sınırlamak vb yönündeki ortak arzuları olarak tanımlıyor. Bu tür bir faaliyet, diyor, İngiliz *tred-yunionist*'leri, Alman Katolik işçileri ve polis destekli Rus sendikaların üyeleri gibi sosyalizme düşman örgütlenmelerin üyeleri de dahil olmak üzere, tüm işçiler bakımından ortak faaliyetlerdir.[71] Bu tür bir açıklama, aşağılayıcı *"tred-yunionist"* yaftalamasının da eşliğinde, birçok okurun (yanlış şekilde) Lenin'in işçilere, bayağı reformizme kaçınılmaz olarak bağımlıdırlar, diye baktığını varsaymalarına neden olmuştur. En azından, Sosyal-Demokrat ilham almadan, işçilerin yapabileceği şeylere sınır koyuyor gibi görünmektedir. Fakat Lenin'in öbür yönden yaptığı açıklamaları,

68. Lenin 1958-65, 6, s. 109.
69. "Ne Yapılmalı? eğer [Lenin'in] mevcut bakış açısını temsil ettiği şeklinde ele alınırsa, orada, sokaklardaki yıkıcı kitle eylemi, işçi sınıfının potansiyelinin sınırı gibi görünmekteydi" (Service 1988, s. 40).
70. Lenin 1958-65, 5, s. 10.
71. Lenin 1958-65, 6, s. 42.

sınır koymak olarak değil de, işçilerin kimsenin yardımı olmadan ne yapabileceği konusunda övgü olarak görelim.

Bu polemik noktası, Lenin'in kurguladığı, işçilerin kendi başlarına bütünüyle yapabilecekleri şeyleri yaparak vakitlerini boşa harcayan entelektüellere kızan bir Sosyal-Demokrat işçinin de aklını başına getiriyor. Bakın, diyor, Rusya'nın geri kalmış bölgelerinde bile işçiler doğal olarak karşılaştıkları şeyi yapıyorlar, yani grevlerle işverenlere direnişi. Kendi başlarına, jandarmaların kimin tarafında olduğuna karar verme yeteneğine sahipler. Fakat hiç kimsenin onlara henüz söylemediği şey, sosyalizmin ne olduğudur veya hatta böyle bir şeyin varlığıdır –işte burada Sosyal-Demokrat entelektüeller devreye girerler. Biz işçilere günlük ekonomik ilişkilerimizi ele alamayan çocuklar gibi davranmayın –tersine, Rus yaşamının *tüm* yönleri hakkında bilgi toplama arzumuzu tatmin edin.[72]

Lenin'in bu konuya mim koyma arzusu, onu entelektüellerin ekonomik mücadeleyi yürütürkenki rollerini en aza indirmeye sevk ediyor. Örneğin 1890'ların ortalarındaki Petersburg grevlerinde, Sosyal-Demokrat entelektüeller, örgütsel bir çerçevenin oluşturulması, taleplerin hazırlanması vb konularında önemli rol oynamışlardı. Ancak *NY?*'de Lenin, 1890'ların ortasını, bir yanda işçilerin ve öbür yanda Sosyal-Demokrat entelektüellerin birleşmek için birbirlerine doğru ilerlediği bir dönem olarak resmetmek istiyor. Bu nedenle, Petersburg grevlerinde Sosyal-Demokrat entelektüellerin rolünü tamamen sessizce geçiştiriyor ve amaca yönelik olmadaki tüm ilerlemeleri sadece işçilere atfediyor.[73]

Daha önce gördüğümüz gibi, genellikle *NY?*'de oldukça olumsuz bir görüntü olarak yer alan İngiliz işçi sendikalarından, bir noktada amaca yönelik örgütlenme konusunda otoriteler olarak bahsedilmektedir. Lenin, uzmanlaşmış bir işbölümünün zorunluluğunu (Webb'lere göre) acı tecrübelerle öğrenmiş olan İngiliz sendikalarının tecrübesine işaret eder. Lenin, daha sonra aynı konuda Kautsky'nin *Parlamentarizm* kitabına atıfta bulunur ve bilgili Marksist'in de, "*stihiynıy* tarzda" birleşmiş İngiliz işçilerle aynı sonuca ulaştığını gözlemler.[74] Böylece Rus *praktiki* de Sosyal-Demokratik olmayan İngiliz işçilerden bir şeyler öğrenebilir. İşçiler

72. Lenin 1958-65, 6, s. 72-3, ayrıca bkz., 6, s. 109, 112-3.
73. Lenin 1958-65, 6, s. 30.
74. Lenin 1958-65, 6, s. 142-3.

–sadece Sosyal-Demokratlar değil, hepsi– ekonomik mücadeleyi yönetebilmektedirler.

Görebildiğim kadarıyla, Lenin'e özgü bir metaforda, işçiler de büyük bir *izleyici kitlesi* sağlama açısından önemli bir rolü yerine getiriyorlar. İşçiler sadece iyi sebeplerle motive olmuyor –doymak bilmez şekilde bilgiye hevesliler. Sosyal-Demokrat mesajı can kulağıyla dinliyorlar ve bunu duyunca şiddetle alkışlıyorlar, böylece propagandacıları ve ajitatörleri daha üst seviyelere çıkmaya teşvik ediyorlar. İşçiler siyasal ithamnameler için ideal bir izleyici kitlesidirler, çünkü siyasal bilgiye ihtiyaç duyduklarını hissediyorlar ve çünkü siyasal bilgileri aktif mücadele haline getirebiliyorlar. Bu nedenle, yeraltı basını bir nesil önce bile Rusya'da zaten bir güçtü. Ve bugün, karşılaştırıldığında, sansürsüz basını okumaya ve yaşamak için kurallar bulmaya hazır halk tabakaları eskiye oranla birkaç kat daha geniştir ve daha derinleşmektedir.[75]

İşçi kitlesinin siyasal ithamnamelere yönelik potansiyel heyecanı, ekonomik ithamnamelere daha erken tepki vermesiyle ortaya çıkıyor. Fabrikalardaki haksızlıkları teşhir eden bildiriler ortaya çıkmaya başlar başlamaz, işçiler arasında bu tür ithamnamelere dönük olumlu bir merak patlaması yaşanmaktaydı. İşçiler Sosyal Demokratların hayatlarıyla ilgili gerçeği söyleyişini gördüklerinde, tasvirleri ve haberleriyle birlikte *praktiki*'ye akın ettiler. *Raboçaya mısl*, gerçek hikâyeyi anlatmaya yönelik bu popüler desteğin bir parçasıydı. Mevcut topluma karşı bu savaş ilanı hem manevî hem de pratik anlam taşıyordu ve benzer ekonomik teşhirler en ileri Avrupa ülkelerinde bile uyandırıcı bir rol oynamaktaydı.[76]

Lenin'in karşı çıkması gereken suçlamalardan biri, Lenin'in *İskra* için bolca ürettiği türden siyasal ithamnamelerin –toplumun tüm sınıflarının otokrasi tarafından maruz kaldığı haksızlıkların lanetlenmesi– sınıf temelli bir işçi gazetesi için uygun görülmemesiydi. Bu nedenle, işçilerin ekonomik olanlardan siyasal ithamnamelere geçmeye hazır ve aslında istekli olduklarını göstermek istemektedir. Tam da bu yüzden, Lenin, sadece ileri düzey işçilerin değil, aynı zamanda işçi kitlelerinin de siyasal hayatla çok ilgilendiği iddiasını belgelemek için Savinkov ve Nadyejdin'e atıfta bulunmaktadır.[77] Ekonomistler, işçilere, acil elle tutulur sonuçlar vaat edenler hariç

75. Lenin 1958-65, 6, s. 89. İzleyici metaforunun orijinal kullanımı şuradadır: *İskra* Sayı 4 (Mayıs 1901) ve açıklayıcıdır (Lenin, 1958-65, 5, s. 5-13).
76. Lenin 1958-65, 6, s. 54-6.
77. Lenin 1958-65, 6, s. 73-4.

herhangi bir soruna tepki veremeyen çocuklarmış gibi davranırken yanılmaktadırlar.[78]

Teröristler, "tahrik edici terörü" savunurken, işçilerin zorbalıklara tepki göstermeye hazır oluşları konusunda aynı küçümsemeyi sergilemektedirler, çünkü Rus otokrasisinin zorbalıkları karşısında derinlemesine heyecanlanmayan bir kimseyi uyandırmak mümkün değildir. Gerçekte ise, işçiler yasadışı siyasal edebiyata gösterdikleri "heveslilikte" olduğu üzere, zaten olup biten her şey karşısında çok öfkelidirler.[79]

Lenin, çarpıcı bir benzetmeyle, yapılması gereken tek şeyin, işçi kitlesinde gazetecilik ithamnamelerini *yaymak* olduğunu iddia ediyor. Bunu yapmanız yeterlidir, hatta tamamen aydınlanmamış [*seriy*] bir işçi bile, kendisini ezmekte olan aynı kötülüğün diğer Rusları da ezdiğini "anlayacak ya da hissedecektir". Başka bir deyişle, her ne kadar daha az gelişmiş işçi, davasını dile getiremese ya da geniş kapsamlı bilgi ile destekleyemese de, kendi yaşamı ile otokrasinin işlediği zorbalık suçları arasındaki bağlantı konusunda kesinlikle doğru sonuçlar çıkaracaktır Ve daha az gelişmiş işçi bir kez bunu hissettiğinde, bir şekilde tepki vermeyi şiddetle arzulayacak ve bunu yapmanın yollarını da kendisi bulacaktır –ve işte burada, Lenin, örneğin sansüre karşı, muhtemel halk protestolarından oluşan bir hayalî listenin keyfini çıkarmaktadır.[80]

İskra'nın siyasal ithamnameleri, yalnızca öfke uyandırmak değil, işçi kitlesine bir kavrayış –Sosyal Demokratik bir farkındalık– getirmek için de gerekliydi. Böylece, işçilerden de *öğrenciler* olarak davranması beklenmekteydi. Lenin'in bu konunun neleri içerdiğiyle ilgili yaptığı tanımlama neredeyse inanılmaz derecede tutkuludur. İşçi kitleleri –sadece seçkin işçiler değil, unutmayın– toplumun *tüm* sınıflarının hayatının *her* alanına dair materyalist bir analiz uygulayabilme kapasitesinde olmalıdır. İşçi, serseriden toprak sahibine kadar herkesin toplumsal ve siyasal profilini anlamalı, onların güçlü ve zayıf taraflarını bilmeli, onların yanıltıcı sloganlarını görmeli, mevzuatın belirli ekonomik çıkarlara hizmet etme biçimlerini teşhir etmelidir.[81]

---

78. Lenin 1958-65, 6, s. 91.
79. Lenin 1958-65, 6, s. 77. İşçilerin yasadışı edebiyat için hevesli olduğu teması bu dönemde Lenin'in yazılarında sürekli ortaya çıkmaktadır.
80. Lenin 1958-65, 6, s. 71.
81. Lenin 1958-65, 6, s. 69-70. Bu cümleler, Bölüm Üç'te tartışılan hayalî Siyasal Ajitasyon kitabı için bir prospektüs niteliği taşımaktadır.

Lenin, gayretli işçi-öğrenci için *praktiki*'ye, devrimci hareketin tarihi, hükümetin iç ve dış politikaları, Avrupa'daki ve Rusya'daki mevcut ekonomik durum ve Rus sosyal sınıflarının mevcut durumu hakkında konferanslar ve konuşmalar yapma tavsiyesinde bulunuyor.[82]

Daha anlaşılabilir ve basit kılarak "işçiler için yazmanın" cazibesine neden karşı çıkılmasına dair nihai bir neden, öne çıkan işçi teorisyenlerinin yolunu hazırlama umududur. Bu türdekilerin orijinal katkıları için geniş ufuklar gereklidir ve bunlar da yapay olarak sınırlanmış "işçiler için yazma" ile pek teşvik edilmemektedir. İşçiler okumak isterler ve aslında şimdi eğitimli toplum için yazılmış her şeyi okumaktadırlar ve sadece bazı düşük nitelikli entelektüeller aksini düşünmektedirler. [83]

Bu iddia bizi, Lenin'in ulusal bir parti örgütü kurmak için aralarında liderlik yeteneklerine sahip olanları aktifçe ileri iten işçileri resmetmesine götürüyor. Bu süreci ifade etmek için kullandığı kelime –*vıdvigad*', öne çıkarmak– Sovyet kültüründe bir geleceğe sahipti. Daha sonra 1930'larda *vıdvijentsı*, liderlik rollerine hızlı şekilde yükselmekte olan işçilerdi.[84] Ancak Lenin sürekli olarak bu kelimeyi kendi liderlerini yaratan ve öne çıkaran işçileri göstermek için kullanıyor. 1899'da şöyle yazıyor:

> Tarihte tek bir sınıf bile, hareketi örgütleme ve ona rehberlik etme yeteneğine sahip kendi siyasal liderlerini [*vojdi*] ve kendi ileri temsilcilerini öne çıkarmadığı takdirde, hâkim bir konuma gelmeyi başaramamıştır. Rus işçi sınıfı, bu tür insanları öne çıkarma kapasitesine sahip olduğunu şimdiden göstermiştir: Son beş ya da altı yıllık dopdolu mücadele, işçi sınıfında ne tür bir kitlesel devrimci gücün gizlendiğini göstermektedir.[85]

1901'de de ortak çalışmanın liderleri öne çıkaracağını şöyle savunuyor:

> Güçlerimizi herkesin ortak bir gazetesini çıkararak birleştirirsek, bu çalışma yalnızca en yetenekli propagandacıları değil, aynı zamanda kesin sonuçlu savaş için doğru zamanda sloganı söyleyecek ve rehberlik edecek en uzman örgütçüleri, partinin en yetenekli siyasal liderlerini hazırlayacak ve öne çıkaracaktır. [86]

82. Lenin 1958-65, 6, s. 80.
83. Lenin 1958-65, 6, s. 39 dn.
84. Vıdvigat'ın Sovyet çağrışımlarındaki anlamı için bkz. Mokiyenko ve Nikitina 1998.
85. Lenin, 1958-65, 4, s. 375.
86. Lenin, 1958-65, 5, s. 12-13.

*NY?*de, iddialı planlarının mantıklı görünmesine olanak tanıyan bir başka yol olarak "öne çıkarma" görüntüsünü tekrar kullanıyor. "Ve biz bu şeyleri *yapabileceğiz*, çünkü tam da *stihiynıy* tarzda uyanan kitleler, kendi ortamlarından, giderek artan sayıda 'meslekten devrimcileri' öne çıkaracaklardır."[87] Bu geniş uyanış ne kadar derinlemesine ve yaygın olursa, işçi kitleleri de o kelimenin en iyi anlamıyla o kadar fazla yetenekli ajitatörleri, propagandacıları ve *praktiki*'yi öne çıkaracaktır. Dünyadaki hiçbir siyasal polis, böylesine işçi devrimcilerin birliklerine dayalı bir partiyle baş edemeyecektir, çünkü bu devrimciler tamamen davaya adanmış olacaklar ve işçi kitlelerinin sınırsız gücünden istifade edeceklerdir.[88]

1930'larda, *vıdvigat'* terimi terfi etmenin dokunaklı özelliğini hatırlatmaktaydı. Bu hoş hatırlatmalar *NY?*de de bulunabilir. Lenin tam zamanlı bir devrimci haline gelen işçiye, yeteneklerini uygulamak ve seçilen parti uzmanlık alanını geliştirmek için bir şans vereceğini vaat etmektedir. Ufuklarını ve bilgisini genişletecek, diğer bölgelerdeki liderlerle ve diğer partilerle dirsek teması içinde bulunacak ve genel olarak dünyayı görecektir.[89] Eğer *NY?* ve Sovyetler Birliği arasında doğrudan bir bağlantı aranırsa, bunun için dünyadaki yükseliş heyecanına yapılan bu çağrı ile başlamak iyi olabilir.

İşçi takipçiliğinin tüm bu yönleri –militanlık, örgütsel yetenek, bilgi için istekli olan değerli izleyici kitlesi ve yeraltı devrimci örgütlerine katılım– pratik önerilerini kabul edilebilir kılmak için Lenin tarafından harekete geçirilmektedir. Örneğin, ülke çapında bir yeraltı gazetesi projesi yalnızca işçi gençliği "demokrasi ve sosyalizm fikirlerine karşı tutkulu ve durdurulamaz bir gayret gösterdiğinde" uygulanabilir olacaktır. Gazete dağıtımı sırasında karşılaşılan zorluklar, işçi desteği ve işçi zekâsıyla azaltılacaktır.

> III. Napolyon dönemindeki Fransız işçiler ve sosyalistlere karşı istisnaî yasalar dönemindeki Alman işçiler, kendi siyasal ve sosyalist toplantılarına karşı her türden bahaneyle, baş edebilmişlerdi. Rus işçileri de aynı ustalığı gösterecektir.[90]

87. Lenin 1958-65, 6, s. 111.
88. Lenin 1958-65, 6, s. 133. Lenin, burada parantez içinde derbeder olan ve aslında çok pratik olmayan Rus entelektüellerini de yerden yere vuruyor.
89. Lenin 1958-65, 6, s. 132-3.
90. Lenin 1958-65, 4, s. 195-7 (1899).

NY?'de Lenin, (Bölüm Sekiz'de belirtildiği gibi örgütsel planının temel bir varsayımı olarak) gizli bir yeraltı örgütünün işçi ortamında nasıl güçlü kökler salacağını göstererek bu temayı genişletiyor. Orada, gelişen, canlı bir yeraltı Rusya'sının vizyonunu sunuyor. Sosyal-Demokrat örgüt, işçi bölgelerini yasadışı yayınlarla kapsamına alacak, işçiler büyük istekle onları kapışacaklar, yasadışı yayınların okunması ve katkıda bulunulması öyle bir seviyeye gelecek ki, fiiliyatta bir yeraltı faaliyeti olmaktan çıkacaktır. Aynı şey, "işçi sendikaları, işçilerin kendi kendilerini eğitme çevreleri ve yasadışı yayınları okuma çevreleri, sosyalist ve demokratik çevreler, nüfusun bütün öteki kesimleri arasında sosyalist ve demokratik çevreler vb, vb" için de geçerlidir.[91]

Sosyal-Demokrat liderlerle ilişkili olarak, işçilere tutkulu takipçiler rolü verilmiştir. Fakat farkındalığın yayılması sürmektedir ve bir bütün olarak Rus toplumu ile ilişkili halde işçi hareketi bir lider gibi davranmaktadır. Lenin için Rusya'daki artan devrimci kriz, bir sonraki alt bölümde göreceğimiz gibi, işçilerin *stihiynıy* kabarması olmadan düşünülemez.

STİHİYNIY KABARMA

> Son yıllarda hem işçi kitlesindeki hem de (onun etkisi sayesinde) diğer sosyal tabakalardaki *stihiynıy* kabarma çarpıcı bir hızla gerçekleşti. ... Lider/rehberler, kitlelerin bu *stihiynıy* kabarmasının *gerisinde* kaldılar ve onların lider/rehberler olarak sorumluluklarını yerine getirmek için hazırlıksız oldukları ortaya çıktı. (Lenin, 1901)

İşçilerin *stihiynıy* kabarması, Rus toplumunun tümünü hemen harekete geçirmektedir ve Çarlığın yakında ortadan kaldırılması ve siyasal özgürlüğün elde edilmesi olasılığını yaratmaktadır. Eksik olan tek şey, işçilerin doğal liderleri/rehberlerinin –Sosyal Demokratların– devrimci saldırı için etkili bir örgütsel ve ideolojik çerçeve sağlamalarıdır. İşte bu, Lenin'in temel durum tespitidir. *Stihiynıy* kabarmanın onun açısından ne anlama geldiğini anlamak için bunu *NY?*'nin Erfurtçu tiyatrosu ve Lenin'in Rusya'da gerçekleşeceğini düşündüğü farkındalığın volkanik yayılımı bağlamına yerleştirmemiz gerekiyor.

---

91. Lenin 1958-65, 6, s. 125-6 [814].

Standart İngilizce çevirisinde "spontaneous/kendiliğinden kabarma" çok zayıf kalmaktadır (ve kuşkusuz bu kavramın can alıcı öneminin tamamen gözden kaçırılmasının bir nedeni budur). *Stihiynıy,* bu kabarmaya doğal bir kuvvetin durdurulamayacak gücünü sağlarken, "kabarma" olarak tercüme edilen *podyom* ise enerjinin ve coşkunluğun şişmesi (swell) anlamını çağrıştırmaktadır. Gördüğümüz gibi, *stihiynıy* Sosyal Demokratik söylemde çoğunlukla esas olarak olumsuz bir anlamda kullanılmaktaydı. "*Stihiynıy* protesto" örgütsüz, şiddetli, patlayıcıydı ve olabildiğince çabuk "amaca yönelik protesto" haline getirilmesi gerekiyordu. Ama "yönetilemez doğal kuvvet" şeklindeki köken metafor, *doğru yöndeki* durdurulamaz bir güçle hareket eden doğal bir kuvvet olarak belirlendiği takdirde, olumlu çağrışımları olabilirdi. Mezcetme anlatısı çerçevesinde, doğru yön ise, ilk olarak, sömürücülere ve hükümete karşı militan protestoya yönelik ve ikincisi, kendileri de işçilere yönelmiş olan devrimci sosyalistlerle bir mezcolmaya yönelik olma anlamına geliyordu.

İzini sürebildiğim kadarıyla, "*stihiynıy* kabarma" ifadesinin en erken ortaya çıkışı 1900'ün sonlarında olmuştur.[92] Kavramın kendisi biraz daha erken ortaya çıkıyor ve aslında, Lenin'in ilk kez 1899 yılında sunduğu pratik öneriler paketinden ayrı tutulamıyor. Lenin'in kavramının üç yönü vardır: işçilerin hızla politikleşmesi, Rus halkının Çarlığa karşı mücadelesinde işçi liderliği ve yetersiz Sosyal-Demokrat örgütlenmenin darboğazı.

Bu üç yön, çarpıcı şekilde, 1900'ün sonlarında yazılmış bir makalede, yani *İskra*'nın ilk sayısından önce mevcuttur. Bu, işçi temelli yerel Harkov Sosyal-Demokrat komitesi tarafından yayınlanan bir broşürün önsözüdür, o yılın başlarında Harkov'daki 1 Mayıs olaylarıyla ilgili açıklamalardır. 1 Mayıs gösterileri, genel bir greve dönüşmüş ve böylece Rus işçi hareketinde yeni bir evrenin açılmasına işaret etmiştir. Lenin, bu tasvirleri kendi durum tespitinin temeli olarak kullanmaktadır. Birincisi, hızlı işçi politikleşmesidir:

> Rus işçi hareketinin tarihinde, çok çeşitli nedenlerle ortaya çıkmış bir heyecan ve taşkınlıklar başlamış bulunuyor... Rus işçilerinin henüz si-

92. "Şimdi başlamakta olan, işçi sınıfının mücadelesi ve uyanışının koşulları ve biçimleri konusunda, bunların bölünmez bütün halinde Rus devrimci hareketi ile narod' kitlelerindeki stihiynıy kabarmayla bağlantısını kurmak için ... inceleme yapmalıyız." (*İskra*'nın yayınının duyurusunun ilk taslak metni, Lenin 1958-65 4, s. 328).

yasal mücadele için yeteri kadar büyümediğini, onların ana davasının, Rusya'nın siyasal sisteminin tamamına karşı olmayan, tek tek siyasal reformlar için kısmî siyasal ajitasyonla parça parça desteklenen katıksız bir ekonomik mücadele olduğunu anlatan masallar var. Bu masal kesin şekilde Harkov'daki 1 Mayıs olaylarıyla çürütülmüştür.[93]

Bu hızlı politikleşme, işçi sınıfında farkındalığın yayılmasını göstermektedir. Ancak, Lenin'in *stihiynıy* kabarma konusundaki tanımının merkezinde yer alan şey farkındalığın, işçi sınıfının sınırlarının ötesine, *narod*'un tüm katmanlarına ve hatta elit topluma yayılmasıdır. İşçi liderliğinin şu canlı senaryosu, sanırım bu Tefsirdeki en açıklayıcı Lenin alıntılarından biridir:

Diyorlar ki, Mayıs olayları sırasında Harkov'dan geçen belli bir kişi bir arabacıya işçilerin ne istediğini sormuş ve o da "Sekiz saatlik iş gününü ve kendi gazetelerini talep ediyorlar" cevabını vermiş. İşte o arabacı, işçilerin küçük tavizlerle tatmin olmayacaklarını, kendilerini özgür insanlar olarak hissetmek istediklerini, ihtiyaçları hakkında özgürce ve açıkça konuşmak ve onlar için savaşmak istediklerini anlamıştı.
Ancak arabacının cevabı hâlâ, işçilerin halkın tamamının özgürlüğü için, devletin işleyişine katılma hakkı için mücadele ettikleri konusundaki farkındalığı ortaya koymamaktadır. Çar'dan halkın temsilcilerini bir araya getirmesi talebi, Rusya'nın bütün sanayi kentlerinde ve fabrika bölgelerinde işçi kitleleri tarafından tam olarak amaca yönelik ve yenilmez sağlamlıkla tekrarlandığında –işçiler, bütün kentsel nüfusun ve kasabaların yanındaki tüm köylü halkın, sosyalistlerin ne istediğini ve işçilerin ne için savaştığını anladığı yerdeki bir noktaya geldiğinde, işte o zaman, halkın polis otokrasisinden kurtuluşunu getirecek büyük günü için artık çok fazla beklemek zorunda kalmayacağız.[94]

Lenin, arabacı alegorisinde, en çok dikkati işçilerin *narod*'un çeşitli bölümleri üzerindeki etkisine çekiyor. Fakat aynı zamanda şuna da inanıyor ki "işçi sınıfı mücadele bayrağı kaldırdığında" Rus topluluğunun *tüm* iyi unsurları onun etrafında toparlanacaktır. Lenin'in bütün siyasal programı, *stihiynıy* kabarmasının gücüne ilişkin işte bu iddiasına dayanıyor. 1899'da savunduğu gibi,

Rus işçi sınıfı, diğer sınıflardan yardım almasa bile, ekonomik ve politik mücadelesini tek başına yürütebilir. Fakat siyasal mücadelede işçiler tek başlarına durmazlar. Halkın haklarından tamamen mahrum olması ve

93. Lenin 1958-65, 4, s. 364-6.
94. Lenin 1958-65, 4, s. 369-70.

başıbozuk bürokratların vahşice istismarları, en azından biraz dürüst olan ve konuşma özgürlüğü ve özgür düşünceye zarar verilmesiyle uzlaşamayan tüm eğitimli insanları kızdırıyor. Zulüm gören Polonyalıları, Finleri, Yahudileri, Rus mezheplerini kızdırıyor; küçük tacirleri, sanayicileri, bürokratların ve polisin baskılarına karşı hiç kimseden herhangi bir savunma bulamayan köylüleri kızdırıyor.

Toplumdaki bütün bu gruplar tek başlarına ele alındığında siyasal mücadeleyi sürdüremezler, ancak işçi sınıfı böyle bir mücadele bayrağını kaldırdığında her taraftan yardım eli uzanmaktadır. Rus Sosyal Demokrasisi, tüm savaşçıların, demokrasi için tüm savaşçıların başında yer alacaktır –ve bunu yaptığında yenilmez olacaktır![95]

Dolayısıyla acil devrimci değişim için büyük bir potansiyel vardır. Fakat Lenin, 1 Mayıs etkinliklerini, kendi sabit motifini vurgulamak için kullanıyor: Biz Sosyal Demokratlar olarak hareketimizi bir araya getirmezsek "Rus işçilerinin politik kabiliyetleri" boşa gider:

Rus işçilerinin siyasal kabiliyetlerini tekrar tekrar ispat ederken, Harkov'daki 1 Mayıs olayları aynı zamanda bu kapasitelerin tam olarak gelişmesi için henüz neyin eksik olduğunu gösteriyor... Savaşın gerisinde kalmak istemiyorsak, bütün çabalarımızı, ayrı taşkınlıkların hepsine rehberlik edebilecek ve bu şekilde yaklaşan fırtınanın... bir *stihiyınıy* fırtına değil de, otokrasi hükümetine karşı halkın tamamının başında yer alan proletaryanın amaca yönelik bir hareketi olduğunu, sağlama alacak ülke çapında bir örgütlenmenin yaratılmasına doğru yöneltmeliyiz.[96]

NY?'de, Şubat-Mart 1901'de –öğrencilerin protestolarını desteklemek üzere işçiler sokağa çıktığında meydana gelen– "bahar olayları", bir bütün olarak *stihiynıy* kabarmanın mecaz-ı mürsel'i olarak kullanılıyor. Fakat gördüğümüz gibi, bu olaylar Lenin'i şaşırtmamış ya da onun bakış açısında (bazen iddia edildiği gibi) herhangi bir değişiklik yaratmamıştı. Aksine, Lenin bahar olaylarını kendisinin önceden yaptığı *stihiynıy* kabarma konusundaki mevcut tanımını ve yetersiz Sosyal Demokrat tepkiyi onaylamak için kullanmaktaydı. Planını ilk kez kamusal biçimde ortaya koyduğu *İskra*, 4. sayıda (Mayıs 1901), okurlarından şunu istiyor:

Son olayları hatırlayın: Gözümüzün önünde kent işçilerinin ve kentlerin sıradan insanlarının kitleleri, mücadeleye başlamak için yanıp tutuşmak-

95. Lenin 1958-65, 4, s. 186.
96. Lenin 1958-65, 4, s. 364-6.

taydı ve devrimciler arasında hiç lider/rehber kadrolarından örgütçüler yoktu.[97]

NY?'de, bahar olayları, Lenin'in Harkov'daki 1 Mayıs olaylarından türettiği benzer ders çıkartmaya işaret ediyor. Alınacak Birinci Ders: "Elle tutulur" bir sonuç ortaya çıkmadığında bile işçiler radikal eyleme geçecekler. Alınacak İkinci Ders: "Polis ve Kozaklar tarafından dövülen öğrencileri savunmak için işçilerin *stihiynıy* çabası Sosyal-Demokratik örgütün amaca yönelik faaliyetini aşmış bulunmaktadır."[98]

Lenin'in, *NY?*'deki *stihiynıy* kabarmadan çıkardığı üçüncü dersi, işçi hareketinin Rus toplumunun tümüne ilham verme kabiliyetinin yarattığı potansiyeldir. Gerçekten devrimci bir Sosyal Demokrasi, toplumun tüm sınıflarındaki sempatizanlara güvenebilir. Ekonomistler ise hâlâ bu tür bir desteğin olasılığına şüpheyle bakmaktadırlar, ancak 1894'ten 1901'e kadar geçen yıllar boyunca yaşanan "devasa değişimi" de göz ardı etmektedirler. İşçi hareketinin etkisi altında, gederek daha geniş toplumsal tabakalar memnuniyetsiz hale gelmektedir ve mutlakıyetçilikle mümkün olan her şekilde mücadelede Sosyal Demokrasiye yardımcı olmaya hazırdırlar. Elbette, milyonlarca köylü ve küçük esnaf, yeterli bir Sosyal Demokratın vaazını dinlemeyi her zaman dört gözle bekliyor olacaktır. Ancak (diye sormaktadır Lenin) toplumda, otokrasinin haksızlıklarından nefret eden bireyleriyle veya gruplarıyla temas kurulamayacak tek bir sınıf bile gerçekten var mıdır?[99]

Dolayısıyla Sosyal Demokratlar sınırlarını aşmak ve bu potansiyel enerjiyi gerçek enerjiye dönüştürmek bakımından pozitif bir göreve sahiptirler. Etkili bir parti örgütlenmesi, "bütün sınıflara gidecek" ve hükümet dairelerinden el altından haber verenlerden başlayıp, bir iki geceliğine bir devrimciye sığınacağı bir çatı sağlayacak küçük, ama gerekli olan bütün bu desteği seferber edecektir. Lenin, değerli bilgilerini iyi bir şekilde kullanabilecek bir "devrimci merkeze" teslim edemediği için hayal kırıklığına uğramış bir fabrika

97. Lenin 1958-65, 5, s. 7. Rvatsya, yani "sabırları zorlayan", "(bir şey yapma isteğiyle) yanıp tutuşmak" kelimesi, çoğunlukla bu dönemdeki Lenin yazılarında ortaya çıkar. Lenin 1958-65, 4, s. 327, 375 ve (*NY?*'de) 6, s. 31).

98. Lenin 1958-65, 6, s. 93 [783]. Bahar olaylarının, stihiynıy kabarmanın varlığını teyit ettiği şeklindeki bu okunması, tartışmasız bir şey değildir. Diğer Sosyal-Demokrat gözlemciler aynı olaylara bakmışlar ve devrimci inisiyatifin hâlâ öğrenciler gibi elit toplumun radikal unsurlarına ait olduklarına karar vermişlerdi.

99. Lenin 1958-65, 6, s. 87-8, 128-9.

müfettişini örnek gösteriyor. Lenin, benzer görevlerin her türden memurlar ve bürokratlardan gelebileceğini ısrarla vurguluyor: Posta servisi, gümrük servisi, eşraf örgütleri, aslında, hatta polis ve adliye çevreleri bile.[100]

Bu insanlar bilgi ve küçük hizmetler için yeraltına sürüklenmeden kullanılmalıdır. Fakat "devrimci içgüdüleri"nin tatmin edici olması gereken birçok aceleci insan vardır. Sosyal Demokrasinin yeterince militan olmadığını fark ettikleri takdirde, kendilerini yenilgiye uğratan yıkıcı terörist eylemlere yöneleceklerdir.[101] Bir kez daha, büyüyen devrimci heyecan, daha kuvvetli bir parti örgütlenmesini mümkün kılmakta ve bu nedenle gerekli olmaktadır.

*NY?*de, *stihiyny* kabarmanın, Rus toplumunun ötesinde bile dalgalanma etkileri yaratacağına dair ipuçları var. Yaklaşan Rus devrimi, tüm uluslararası Sosyal Demokrasiyi canlandıracak ve belki de Batı Avrupa'da büyük olaylara yol açacaktır.[102]

Alman Sosyal Demokrasisinin verdiği özgün ilhamdan başlayarak, Rusya'daki Sosyal-Demokrat aktivistlerle devam edip, daha sonra işçilere ve nihayetinde Rus halkına ve elit topluma dek gelen Lenin'in Erfurtçu tiyatrosundaki ilerlemeyi izledik. Lenin'in bakış açısıyla, olayların seyri çarpıcıydı. On yıl içinde, izole haldeki *praktiki*'nin *Erfurt Programı*'nı okumak ve uygulamak için gösterdikleri çabalar, bir kartopundan otokrasiyi silip süpürecek bir çığ haline dönüşmüştü. Lenin aslında yeraltı *praktik* için baş döndürücü bir perspektifte bulunuyor. *NY?*de iddia ettiği gibi, proletarya sınıf mücadelesinde *stihiyny* biçimde ortaya çıkan milyonlarca ve milyonlarca işçinin birleşik gücünü kullanma perspektifiyle *praktik*'in enerji ve inisiyatifi muazzam bir ilerleme kaydedecektir.[103]

SOSYAL DEMOKRASİNİN ARŞİMET'LERİ

NY?'nin en ünlü satırlarından biri, Arşimet gibi , "Bize bir devrimciler örgütü verin –ve biz de Rusya'nın altını üstüne getirelim!" övünmesidir.[104] Bu ifade, tamamlanmış bir cümle ve Lenin'in mesajının toplamı gibi görünebilir.

100. Lenin 1958-65, 6, s. 87-8, 129-30.
101. Lenin 1958-65, 6, s. 87-8, 137.
102. Lenin 1958-65, 6, s. 87-8, 27-8.
103. Lenin 1958-65, 6, s. 48.
104. Lenin 1958-65, 6, s. 127 [814]. Her zamanki tercüme şöyledir: "ve Rusya'yı altüst edelim!"

Bu şekilde alınırsa, bu, devrimci bir örgütlenmenin –muhtemelen tek başına– Rusya'nın altını üstüne getirme kabiliyeti hakkında bir *önermedir*. Ancak, *NY?*'de sunulduğu haliyle, bu tam bir cümle değil, daha büyük bir cümledeki bir ibaredir. Cümlenin tamamını okuduğumuzda bunun tarihsel bir anlatıdaki bir karaktere ait bir diyalog satırında geçtiğini, yani 1890'lı yılların ortalarında St. Petersburg'daki yoldaşlarıyla birlikteyken, tutuklanmalarından hemen önce 1895-6'daki büyük grevlerin arifesinde Lenin'e söylendiğini fark ederiz. Lenin, "zanaatkâr" *praktik*'in eksikliklerine yönelik bir tiradın ardından, bir vakitler kendisinin de yetersiz ve hazırlıksız olduğunu hissettiğini kabul ediyor. Ardından, koşulları anlatmaya devam ediyor:

> Çok geniş ve her şeyi kapsayan görevler üstlenen bir çevrede çalışmaktaydım –ve bu çevrenin üyeleri olarak hepimiz, çok tanınmış bir sözü değiştirerek "Bize bir devrimciler örgütü verin –ve biz de Rusya'nın altını üstüne getirelim!" denilebilecek tarihsel bir andaydık ama [sadece] zanaatkârlık yapabildiğimize dair farkındalığımızdan ötürü de hastalık derecesinde acı çekmeye mecbur kalmaktaydık.[105]

Lenin'in Arşimet-vari övünmesinin anlamı, bunu anlatı bağlamındaki haliyle gördüğümüzde nasıl değişiyor? İlk olarak, bunun bir övünme değil, daha ziyade bir başarısızlık itirafı –"o zamanki yakıcı utanç hissi"– olduğunu görüyoruz. Belirli bir tarihsel anın koşulları göz önüne alındığında, Rusya'da Çarlık karşıtı bir devrim *olabilirdi*, çünkü halk zaten harekete geçmişti –fakat Lenin ve arkadaşları bu göreve hazır değildi. Ve artık, 1901-2'de, *stihiynıy* kabarma tüm Rusya'yı canlandırdığında ise, örgütlenme eksikliği daha da affedilmezdir.

NY?'nin genel argümanı bağlamında görüldüğünde bu hikâyeden alınacak ders nedir? Arşimet kaldıracı, doğru koşullar altında neredeyse sınırsız gücü tek bir kişiye verebilen bir cihazdır: "Bana duracak bir yer verin, dünyayı yerinden oynatayım!" Lenin'in uyarlamasına göre, düzgün şekilde örgütlenmiş bir parti durulacak yerdi, ancak kaldıracın kendisi, Sosyal Demokratların mesajını çoğaltacak ve bunu otokrasiye karşı devrimci bir saldırıya dönüştürecek olan farkındalığın katlanarak yayılmasıydı. Devrimin başarısı artık devrimcilere bağlıdır, çünkü bir kez kendi üstlerine düşeni yaptıktan sonra, proletaryanın ve *narod*'un da kendi üst-

105. A.g.e.

lerine düşeni yapacaklarından emin olabilirler. Örgüt, Rus Sosyal Demokratlarının en üst bir önceliği olmalıdır, çünkü başka her şey –kitlelerin coşkusu, otokrasiye yönelik genel nefret – zaten eldedir.

Arşimet kaldıracı, böylece Lenin'in Erfurtçu drama'sını özetlemektedir. *Stihiynıy* kabarmanın gücü ve farkındalığın yayılma hızı, Sosyal Demokrasinin kendisinin artık darboğazda olduğu anlamına gelmektedir. Bu nedenle, Rus Sosyal Demokrasisi büyük bir sorumluluğa ve büyük bir fırsata sahiptir. Alınacak bu ders, sonraki yıllarda Lenin'in mesajı olmayı sürdürür. Bu sürekliliği görmek için buna da bir göz atmaya değer.

Stihiynıy kabarma –ve özellikle 1905'teki işçilerin devrimci eylemleri ve 1912'de Lena altın madeni bölgesinde grev yapan işçilerin katledilmesinden sonra Rusya'da patlak veren grev– Lenin'in mesajının merkezi olmaya devam etti. 1905 ve 1912 yılları arasındaki iki ayaklanma, Lenin bakımından büyük tarihsel dönüm noktalarıdır. Her ikisine de verdiği tepki bu yüzden *NY?* ve *İskra*'daki siyasal ajitasyon makalelerine bakılarak öngörülebilir. Bu olayları Erfurtçu tiyatro çerçevesine yerleştirerek, anında ve içgüdüsel olarak tepki göstermişti. Her iki durumda da, işçilerin eylemlerinin *stihiynıy* biçimde, yani Sosyal-Demokrat liderlerin kışkırtması olmaksızın başladığını vurguluyor. Bu, işçilerin devrimciliğinin, araya giren aylar ve yıllar boyunca süren işçi durgunluğu yüzünden zayıf inançları sarsılmış olan entelektüellerin reddetmesine rağmen, bir doğa kuvveti kadar durdurulamaz olduğunu kanıtlamaktadır. Her iki durumda –1905 ve 1912– işçi eylemleri, Çarlık karşıtı etkili yaygın bir protestonun kıvılcımı olmaktadır; böylece proletaryanın bütün Rus kurtuluş hareketinin lideri olma kabiliyetine dair Sosyal-Demokrat iddianın özünde doğru olduğunu ispatlamaktadır. Bu büyük *stihiynıy* kabarmanın artan boyutları, geçmişteki Sosyal-Demokratik propaganda, ajitasyon ve rehberliğin işe yaradığını göstermektedir –bunlar, pek çok kişi tarafından fark edilmeyecek şekilde yeraltı çalışmalarının farkındalık tohumunu atmışlardı. Yine de kabarmanın *stihiynıy* doğası Sosyal Demokratlara yönelik süregelen bir eleştiridir ve onların daha ne kadarını yapacaklarına dair acil bir hatırlatmadır.[106]

106. Ders kitabı yorumunun hem akademik hem aktivist kanatlarındaki pek çok yazar Lenin'in 1905 tarihli yazılarını, Lenin'in artık Rus proletaryasının "kendiliğinden" devrimci eylemleriyle "sarhoş olduğunun" kanıtı olarak görüyor (Haimson 2004, s. 64). Aslında öyleydi, ancak daha önce de pek ayık sayılmazdı. Tam da Le-

Lenin'in 1912'deki Lena altın madeni bölgesindeki katliamı izleyen olaylara tepkisi, Lenin'in Erfurtçu dramasına sadakatini *NY?*'nin yayınlanmasından on yıl sonra da sergilemektedir.[107] Lenin, "Devrimci Kabarış" başlıklı bir makalesinde, devrimci kitle grevlerinin yaşayan bir geleneğinin işçiler arasında mevcut olduğunu ve o günkü grevlere yol açtığını ileri sürmüştü. Bu kitlesel grevler başka hiçbir gücün başaramadığını başarmaktaydı: Büyük bir coğrafyaya dağılmış ve izole edilmiş, 150 milyon nüfusa sahip, ezilen ve haklarına sahip olmayan, polis yetkilileri ve casuslar ordusunun tehlikeli etkilerinden korunmuş büyük bir ülke –işte bu ülkenin *tamamı* harekete geçmişti. Hatta en geri işçiler ve köylüler bile doğrudan ya da dolaylı olarak grevcilerle temasa geçmişlerdi. Doğrudan olay yerinde, kendilerinin de işçilerin en acil ihtiyaçları için mücadele etmiş oldukları olgusundan kaynaklanan muazzam etkileriyle yüz binlerce devrimci ajitatör ortaya çıkmıştı. Bizzat otokrasi, kendisine karşı derin nefret tohumları ekmekteydi ve en azından asıl doğasına dair temel bir kavrayışın oluşmasına yol açmaktaydı. Ve şimdi, başkentteki ileri işçiler mesajı haykırmaktaydılar –yaşasın demokratik cumhuriyet! – ve bu mesaj binlerce kanaldan geçerek (Lenin'in en sevdiği benzetme) Rus halkının derinliklerine ulaşmaktaydı.[108]

Peki, Sosyal Demokratlar bakımından alınacak ders? Kitlelerin hareketini desteklemek ve genişletmek için örgütlenmeye ve daha fazla örgütlenmeye ihtiyacımız var.[109] Kitleler hareket etmeye başladı ve Sosyal Demokratlardan ısrarla rehberlik ve liderlik istiyorlar: Nereye gidiyoruz? Oraya nasıl ulaşırız? Acil amaçlarımız neler olmalı? Kabarma şimdi devrime dönüşmese bile, cesur devrimci sloganların attığı tohumlar derinleşecek ve daha sonra meyve vere-

---

nin'in yeni bakış açısını belgelemek için kullanılan yazılarda bizzat Lenin'in kendisi sürekliliği onaylıyor. Bkz. Lenin 1958-65, 9, s. 174-5; 210-11, 218, 220-1, 262, 300 (Kanlı Pazar tepkileri); 12: 84 (Haimson ve diğerleri tarafından kullanılan ve Lenin'in burada Rusya'da siyasal özgürlüğün varlığına inandırmaya çalıştığını ve epey tahmin edileceği üzere yeni parti örgütlenme tarzlarını savunduğunu göz ardı eden, partinin yeniden örgütlenmesi hakkındaki makalesi).

107. Lena altın madeni bölgesindeki katliamın etkileri konusundaki görüşleri karşılaştırmak için bkz. Haimson 2005 ve Michael Melancon'ın yayınlanacak olan çalışması. Melancon, bu olayların tüm Rus toplumu üzerindeki Çarlık karşıtı çarpıcı etkisini göstermektedir.

108. Lenin 1958-65, 21, s. 342-3.

109. Lenin 1958-65, 21, s. 339-46.

cektir. Lenin'in polemiklerinin hedefi, her zamanki gibi, entelektüel kesimin şüpheciliğidir.[110]

Bir yıl sonra, Petersburg'da gerçekleştirilen 1 Mayıs grevlerinden ve gösterilerden sonra, 1913'te, Lenin, grevlerde yer aldığını iddia ettiği çeyrek milyon işçiden dolayı mest olmuştur. Ve hatta sokak gösterileri bile daha ilham vericidir.

> Sermayenin tüm banliyölerinde ve bir baştan bir başa şehrin her tarafında devrim çağrısı yapan, devrimci şarkılar söyleyen, kızıl bayrakları sallayan işçi kalabalıkları, hükümet tarafından olağanüstü enerjiyle harekete geçirilmiş polise ve Ohrana'ya [siyasal polis] karşı birkaç saat boyunca savaş verdi.[111]

Lenin, farkındalığın yayılması sonucu ortaya çıkan Arşimet kaldıracının gücünü göstermek için fırsat buluyor. Şöyle bir alaycı Menşevik yorumunu alıntı yapıyor: "Parti yeraltına eşitse, o zaman kaç üyesi var? İki yüz mü, üç yüz mü?" Lenin ise öfkeyle cevap veriyor: 1903 yılına kadar partide zaten binlerce işçi bulunmaktadır ve bugün bile on binlerce işçi yeraltı çalışmalarını yapmaktadır. Fakat eleştirmenlerin haklı olduğunu varsayalım. Eee sonra?

"Bir mucize!" İlk olarak, Merkez Komitesi yürütme grubunun beş veya altı üyesi tarafından verilen bir karar. Daha sonra, yeraltındaki partide iki ya da üç yüz işçi tarafından hazırlanan ve dağıtılan bir bildiri. Bildiriler şu ya da bu reform hakkında değil de, Çarlık karşıtı devrim hakkındadır ve siyasal özgürlüğün durumdan nasıl tek çıkış yolu olduğu hakkındadır. Daha sonra, Petersburg'un tüm nüfusu –şu anda iki milyona kadar çıktık– bu devrim çağrılarını görüp duyuyor. Ve sonra mesaj tüm Rusya'ya yayılıyor, milyonlarca ve on milyonlarca kişi mesajı duyuyor. Mesaj, işçiler ve geri kalan nüfus arasındaki binlerce bağlantı yoluyla taşınıyor (grev haberini vermek zorunda kalan burjuva gazetelerin aracılığından söz etmeye gerek yok). Köylüler –ve köylü ordusu– işçilerin bir cumhuriyet ve büyük toprak sahiplerinin topraklarına el konulması için verdikleri kavgayı duyuyorlar.

Böylece Menşeviklerin alay ettiği iki üç yüz kişinin girişimi sayesinde "yavaş fakat kesin bir şekilde devrimci grev halk kitlelerini

110. Lenin 1958-65, 22, s. 173.
111. Lenin 1958-65, 23, s. 297 (1913).

devrim *için* sarsıyor, uyandırıyor, aydınlatıyor ve örgütlüyor".[112] Grev, iyi haberleri ve iyi haberlerin gücünün yaptığını getiriyor.

Bırakın diğer tarihçiler Lenin'in gerçeklerinin ve analizlerinin doğruluğunu değerlendirsinler. Benim amacım burada Lenin'in vizyonunun sürekliliğini göstermek. 1901 yılında *NY?* arka planını oluşturan "*stihiynıy* kabarma" (daha sonrakilerden söz etmeye de gerek kalmadan) 1902, 1903, 1905-7, 1912-14 yıllarına kıyasla sepetteki küçük patateslerdir. Ancak Rus Erfurtçusu Lenin, bunların hepsini devam eden aynı hikâyeye dahil ediyor –yani devrimcilerden Sosyal Demokrat Jelyabovların ve işçilerden Rus Bebellerin, Rusya'nın utanç ve laneti ile hesaplaşmak üzere tüm halkın öfkeli ordusunun başında yerlerini aldıkları hikâyeye.

---

[112] Lenin 1958-65, 23, s. 303-4.

Bölüm Sekiz

Örgütsel Sorunlar: Lenin ve Yeraltı

Rus sosyalistleri, Sosyal Demokratlığın yaygınlaştırılması ve işçilerin siyasal bir güç haline getirilmesi için şartlarımıza uygun bir örgütlenme biçimi geliştirmelidir. (Lenin, 1894)

1902'de Lenin, *NY?*'yi yayımladı ve bu, örgütsel soruna öncelik vermenin zamanının geldiğini ısrarla vurgulayan bir kitaptı. 1904'te, Lenin'in Parti içinde kişisel bir diktatörlüğün yolunu açacak bir "bürokratik merkeziyetçiliğin savunucusu" olarak tanımlandığı, Rus Sosyal Demokratları arasındaki örgütsel sorunlar hakkında büyük tartışmalar yapıldı. 1917'de Bolşevikler Rusya'da iktidarı ele geçirdiler ve nihai sonuç, çok bürokratik, çok merkezî ve çok diktatörce bir sistem oldu.

Bu olgular, *NY?*'yi, sonunda iktidara gelen ve görüşlerini yürürlüğe koyan yeni tip bir partinin –Bolşevik Parti– kurucu belgesi olarak görmeyi son derece cazip kılıyor. Başka bir deyişle, Sovyet tarihi kolaylaştı. Fakat *NY?* bağlamıyla ilgili daha kapsamlı bilgi, Sovyet tarihini biraz daha zor hale getirmektedir. Bu durumdaki bağlam, 1890'larda ortaya çıkan ve bu kurumların yaratılmasına yardımcı olan siyasal ortamın aniden kaybolduğu 1917 yılına kadar süren Rus sosyalist yeraltı sisteminin kurumları ve normlarıdır. *NY?*'nin bu kurumların tarihindeki rolünü anlamak için, sadece 1900-4 arasındaki, *İskra* ile Ekonomistler arasındaki ya da Bolşevikler ile Menşevikler arasındaki tartışmalardan çok daha geniş

bir bakış açısına ihtiyacımız var. Sadece bütün dönemi değil, aynı zamanda bütün siyasal partileri ve özellikle de tam olarak *NY?*'nin yazıldığı zaman ortaya çıkmış olan Sosyalist-Devrimci Parti'yi de gözlemlemeliyiz.

NY?'de, Lenin, yeraltı yaşamını gözlerde canlandıran bazı temel normları açıkça ifade etmişti. Yeraltının fiilî kurumları, Lenin tarafından tasvir edilen ideal örgütlenmeye fazla benzemiyordu. Bununla birlikte, Lenin'in idealinde yer alan *normlar*, sistemin fiilî işleyişinde çok önemli rol oynadılar. Lenin bu normları icat etmedi, daha ziyade sahadaki *praktiki* tarafından "sıklıkla düşünülen" şeye güçlü bir ifade kazandırdı. Normlar, Sosyal Demokratların her iki hizbinde de ortaktı. 1904 yılında Menşevikler, Lenin'in belirli örgütsel önerilerine –Lenin'in *NY?*'nin yayınlanmasından sonra ileri sürdüğü önerilere– saldırdılar. Bunu *NY?*'de ortaya konulan ortak normları belirterek yaptılar. Sosyalist-Devrimci Parti ortaya çıktığında, o da aynı normları benimsedi.

NY?'nin rolünün bu şekilde yorumlanmasının arkasındaki asıl feraset, M. Lyadov, N. Baturin, M. Olminskiy, A. Bogdanov, V. Vorovskiy ve İ. Cugaşvili (Stalin)[1] dahil olmak üzere, 1904-6 döneminde yazan Lenin destekçilerinden gelmektedir. Bu kişileri Lenin'in düşüncelerini ve görüşlerini basitçe tekrar eden Lenin klonları olarak düşünmemeliyiz. Lenin'i takip ettiler, çünkü onun yazılarının (Stalin'in 1920'de belirttiği gibi) "en iyi *praktiki*'nin örgütsel deneyimini ustalıkla genelleştirmekte"[2] olduğunu düşünüyorlardı. Lenin'den farklı argümanlar kullanıyorlar ve onun yazılarında bulunabileceklerden çok daha iyi örnekler veriyorlar (her halükarda, daha okunabilir olanları). Onunla olan kendi görüş ayrılıklarına çeşitli noktalarda işaret ediyorlar ve bunlarda ikisi –Lyadov ve Bogdanov– Lenin'e 1900-6'da destek verme gerekçelerinden vazgeçmeden, birkaç yıl sonra kişisel olarak onu reddettiler.[3] (Şu andaki gibi) unutulmaya terk edilmesi yerine, bu görüşleri, sahadaki tecrübe sahibi bilgili *praktiki*'den gelmiş haliyle, ciddiye alınmalıdır. En azından, onların argümanları, *NY?*'nin ilk heyecanlı izleyicileri tarafından nasıl anlaşıldığını bize anlatmaktadır.

---

1. Lyadov 1906; Lyadov 1911; Baturin 1906; Olminskiy 1904a; Olminskiy 1904b; Olminskiyve Bogdanov 1904; Stalin 1946-52; Vorovskiy 1955. 1904 yılına ait Bolşevik polemikler şurada derlendi: Shutskever 1925.
2. Stalin 1946-52, 4, s. 308-9.
3. Lyadov 1911; Bogdanov 1995.

1917'den önce Rus yeraltısının çekirdeği, çoğunlukla büyük sanayi kentlerinde, işçi ortamında güçlü kökleri bulunan yerel devrimci komitelerdi. Lyadov'un savunduğu gibi, bu komiteler, bileşiminde veya resmî kurallarında olmasa dahi, öz itibarıyla demokratikti.[4] Her ne kadar komite düzeyinde işçi-olmayanlar çoğunlukta kaldıysa da, işçileri daha üst sıralara almak konusunda güçlü bir norm vardı. Dahası ve en önemlisi, komitelerin hayatta kalma ve gelişme bakımından tek şansları, işçi çevresi desteğinden ve bu çevrelerde ortaya çıkan "rehberlik" taleplerinden kaynaklanmaktaydı.

Bu yerel komiteler kendilerini ülke çapında bir partinin yerel temsilcileri gibi görmekteydiler. Merkezî parti kurumları mevcuttu, ancak kendi iradelerini dayatmaları pek kolay değildi –aslında, hizipçilik anlaşmazlıkları, tutarlı bir irade oluşturmayı ya da bir kez bunu sağladıklarında da, bunu yerel komitelerce bilinecek hale getirmeyi zorlaştırıyordu. Olduğu kadarıyla bu tür birlik esas olarak, merkezî parti gazetelerinin vaaz ettiği mesaj ve ortalıkta gezen "illegaller" (yani, herhangi bir yerelliğe bağlı olmayan, yerel birimler arasında ve merkez ile onlar arasında bilgi bağlantısı sağlayan tam zamanlı aktivistler) yoluyla sağlanıyordu.

Yeraltının temel faaliyetleri yasadışı yayınlar etrafında dönüyordu: dışarıdan temin etme, yerel olarak oluşturma, dağıtma ve tartışma. Bu merkezî görevin dışında, propaganda, ajitasyon, yayın taşımacılığı vb gibi iyi tanımlanmış çeşitli uzmanlıklar ortaya çıkmaktaydı. Büyük coşku zamanlarında, yeraltı, otokrasinin devrilmesini amaçlayan ayaklanma da dahil olmak üzere, grevlere, sokak gösterilerine veya ikisinin birleşimine "rehberlik yapmayı [*rukovodit*]" hedeflemekteydi.

Yeraltının canlılığı konusundaki başlıca tehdit, acımasız Çarlık baskısıydı, bu da sadece doğrudan tutuklamalar biçiminde değil, muhbirlerin sızmasıyla yoğun şekilde moral bozmak suretiyle de meydana geliyordu, muhbirlik sorunu ise yıllar geçtikçe büyümekteydi. Yeraltının tamamen hayatta kalmış olması bir mucizedir. Bunu, işçi çevresindeki kökleri ve ülke çapında bir çerçeve oluşturulması sayesinde başarmıştı. Aynı zamanda, *konspiratsiya* adı verilen gizliliği korumak için bir dizi kural geliştirdi; bu, baskı ve sızma ile oluşan hasarı ortadan kaldıramasa da, hiç olmazsa en aza indirgenmesine hizmet etti.

4. Lyadov 1906, 2, 49-50.

Yasadışı bir yeraltının doğası göz önüne alındığında, Rus devrimci hareketi yaygın paylaşılan normlara dayanmak zorundaydı. Bunları "yeraltının kültürü" olarak nitelemekte tereddüt ediyorum, çünkü "kültür" çoğunlukla mantıksız, düşünceye dayalı olmayan bir miras anlamına gelir, böylece "Grup A'nın X'ye da Y'ye inandığı, çünkü X ya da Y gibi bir kültüre sahip olduğu" şeklindeki içi boş açıklamalara yol açar. Yeraltı normları yaygın şekilde paylaşılmaktaydı, çünkü insanların, değerli bir kurumun çalışması için gerekli olduklarına inanmaları için iyi gerekçeleri vardı.[5] Bu normlar arasında, işçi ortamındaki kökleri korumak, işçileri parti yapılarına sokmak, *konspiratsiya*'nın yüksek standartlarını sağlamak, tam zamanlı çalışan illegallere yüksek statü tanımak, etkili bir işbölümü yaratmak, yerel ufukların üstesinden gelmek ve kendisini daha büyük bir bütünün bir parçası olarak görmek ve nihayet parti gazetelerini kullanarak bu birlik duygusuna somut içerik kazandırmak, yer alıyordu. Bütün bu normlar, *NY?*'de anlamlı ifadelerini bulmuştu.

Göreceli olarak uzun ömürlü bir kurumun tasviri, tarihinden elde edilmektedir: fikir aşaması, yenilgi ve zafer günleri, içindeki çatışmalar, dünyayı terk etme biçimi ve nihayet çevresi üzerindeki etkisi. Bu tarih henüz yazılmamıştır.[6] Burada, Lenin'in 1904-6 yıllarındaki kendisine sadık kalanların (çoğunlukla Lyadov'un 1906 parti tarihindeki hikâyesinde) tarihsel değerlendirmelerinde anlatıldığı şekliyle, Rus Sosyal-Demokratik yeraltı dünyasının erken dönem gelişimini anlatacağım. Bütün bu yazarlar, bu tarihi, sosyalizm ile işçi hareketini mezcetmenin kapsayıcı anlatısının bir örneği olarak gördüler.

1890'lı yılların başından itibaren Rusya'da çeşitli yerlerde bir Rus Sosyal-Demokrat hareket ortaya çıkmaya başladı. Bu erken *praktiki* faaliyetleri herhangi bir şekilde eşgüdümlü değildi ve aslında genellikle birbirlerinin varlığından haberdar bile değildi. İki yerel Sosyal-Demokrat grup aynı şehirde birbirinden tamamen habersiz işe koyulabilirdi. Bununla birlikte, ortak ilham kaynakları nedeniyle, bu dağınık yerel gruplar bazı ortak özellikler paylaşmaktaydı. Birincisi "Sosyal Demokrasinin dünya çapındaki ilkeleri" idi.

5. Boudon 2001.

6. Bu tarihteki önemli bölümler şunlarda bulunabilir: Lane 1969, Elwood 1974, Melancon 1985, Rice 1988, Melancon 1990, Morozov 1998, Melancon 2000.

Lyadov, *praktiki* için temel ilhamın Plehanov'dan veya Emeğin Kurtuluşu grubunun taslak programından değil, doğrudan Kautsky'nin *Erfurt Programı*'ndan, yani teorik Marksizm'den ziyade pratik Sosyal Demokrasiden geldiğini söylemektedir.[7] SPD modeli –kitlesel bir işçi hareketine bağlı olan ve pratikte sosyalist bir hareket için siyasal özgürlüğün değerini gösteren devrimci bir parti– yol gösteriyordu.

Benzer şekilde, yerli ilham kaynağı teorik olarak, Rus entelektüelleri arasında 1890'ların ortalarında bir moda haline gelen "yasal açıdan izin verilen Marksizm" değil, gerçek yerel militan işçi hareketiydi. Eğer işçi direnişinin işverenlere karşı yerel bir *stihiyniy* hareketi varsa, yerel bir Sosyal-Demokrat grup da hayatta kalır ve çaba gösterirdi; eğer yoksa, o da olmazdı. *Praktiki*'nin katkısı, hâlihazırda mevcut olan bu harekete amaca yönelik bir biçim vermekti. Lyadov'a göre, işçileri Sosyal Demokratlarla ve devrimcilerle temasa geçirmek için gelen *intelligenti*'yı dönüştüren de yine işçilerdi.[8] Dul eşi Krupskaya'nın Lenin'in cenaze töreninde yaptığı açıklamaları ciddiye alırsak, belki de Lenin'in kendisi de bu sürecin bir örneğidir:

> Piter [St. Petersburg] işçileri arasındaki çalışmaları, bu işçilerle yapılan konuşmalar, onların konuşmalarını dikkatle dinlemek, Vladimir İlyiç'e Marx'ın büyük fikri hakkında bir kavrayış sağladı: işçi sınıfının tüm emekçilerin ileri müfrezesi olduğu fikri ve tüm emekçi kitlelerin, tüm ezilenlerin onu takip edecek olması fikri: işte bu onun gücü ve zaferinin teminatıdır.[9]

Böylece, *Narodnaya volya*'nın aksine, Sosyal-Demokrat Parti periferiden büyüdü, yoksa merkezden oraya taşınmadı.[10] Lyadov, Rusya Sosyal Demokrasisinin dağınık örgütlenmelerinin, sağlam yerel kökleri olan, ama daha büyük hiçbir şeyle bağlantısı olmayan başlangıçtaki dağınık durumundan muhtemel üç çıkış yolunu tasvir ediyor. Biri *Narodnaya volya* deneyimiyle koşullandırılmış olan Plehanov grubu tarafından temsil edilmekteydi ve ayrıca uzun yıllar boyunca hiçbir yerli Sosyal-Demokrat hareket belirtisi göstermeksizin yurtdışında yer almıştı. Siyasal bir özgürlük elde edildikten sonrası için şöyle bir plan yapmışlardı: *konspiratsiya*'nın katı

7. Lyadov 1906, 2, s. 49; Lyadov 1911, s. 7.
8. Lyadov 1906, 2, s. 3-15, 50.
9. *Pravda*, 27 Ocak 1924, yeniden basıldığı yer: *Vospominaniya o V.İ. Lenine* 1969, 1, s. 574-5.
10. Lyadov 1906, 2, s. 49.

kurallarına sahip militan, kesinlikle merkezî bir örgütlenme –bir devrimci Sosyal Demokratlar örgütü, kendisini bir ordu toparlamak için hazırlayacak bir kadro. Hâlihazırda mevcut Sosyal-Demokrat hareketin niteliğini anlamıyorlardı ve bir bütün olarak "özgürlük seven" entelektüel kesimin muhtemel katkısını fazla abartıyorlardı. Bu daha baştan yarıştan çekilen bir plandı.[11]

İkinci bir örgütsel akım savaşın amaçlarını unutan bir ordu oluşturmak ve örgütlemek için çok hevesliydi. "Eski devrimci Sosyal Demokrasi bayrağı ortalama [*massovoy*] işçiyi korkuttu –bu bayrak derlenmeli ve sonunda bir kenara atılmalıdır".[12] Bu, ekonomist akımdı.

Üçüncü akım yavaş yavaş ve kademeli olarak (Lyadov'un kendisinin de dahil olduğu) kıdemli *praktiki* arasında şekillenmekteydi. Buradaki plan, "gizli bir örgütlenmenin çerçevesini olabildiğince genişletmek ve [parti] kadrosunun *konspiratsiya* karakterini bozulmadan muhafaza ederken bunu kitleye bir dizi bağlantıyla bağlamak" idi.[13] Lenin'in 1897 *Rus Sosyal Demokratlarının Görevleri* broşürü, bu Sosyal-Demokratik *praktiki* kuşağının tamamının görüşlerinin bir ifadesiydi.

Yasadışı bir yeraltı alanının gerekli gizliliği ile işçilere "bağlantıların" korunmasını birleştirmek, tabiî ki kolay bir görev değildi. Bunu mümkün kılan iki şey vardı. Birincisi (Mihail Olminsky'nin 1904'te belirttiği gibi) "zaten mevcut olan ve tamamen amaca yönelik tarzda olmasa bile, ruh hali ve görüşleri bakımından devrimci olan bir Sosyal Demokratik ortam".[14] Olminsky, örnek olarak bildiri dağıtma işini göstermektedir. Polis gelişen bir Sosyal-Demokrat çevrenin varlığı ile ister istemez uzlaşmaktadır ve görüşler dolayısıyla değil de, sadece bildiri dağıtma gibi eylemler dolayısıyla soruşturmaktadır. Yine de, yerel bir Sosyal-Demokrat örgüt bu işi fark ettirmeden hızlı ve verimli bir şekilde yapabilir. Eğer birkaç kişi yalnızca bir broşür çantasını ellerine alıp sağda solda dağıtmaya başlasaydı, kısa sürede tutuklanırlardı veya hatta polis tarafından yeraltı matbaasına kadar takip edilirlerdi. Dolayısıyla, yerel komitenin rehberliği altında özel bir dağıtım örgütü bulunmaktadır.

11. Örgütle ilgili bu otomatik varsayımlar, Akselrod'un parti üyesi tanımına ilişkin 1903 yılı tartışmasındaki tavrını açıklayabilir. Daha fazla tartışma için bkz. Bölüm Dokuz.
12. Lyadov 1906, 2, s. 63.
13. Lyadov 1906, 2, s. 64.
14. Shutskever 1925, s. 146-7.

Bir kişi orijinal sevkiyatı açar ve birkaç aracıya verir. Bunların her biri, diyelim ki, yalnızca beş apartman dairesine dağıtılır, ancak bunların da her biri, sırasıyla beş daireye daha dağıtılır ve böylece birkaç seviye boyunca devam eder. Böylece, en azından düzgün bir şekilde çalıştığında, bir yandan hâlâ gelişen bir Sosyal-Demokratik ortamda çalışırken, gizlilik kurallarını da koruyan uzmanlaşmış bir teknik aygıta sahip olduğumuzu görürüz.[15]

Kitleyle bağlantılı gizli bir örgütlenmeyi mümkün kılan diğer faktör, aşağıdan gelen bir örgütlenme konusunda istekti. Lyadov'a göre, zaten 1890'lar itibarıyla,

> ısrarla *gerçekten örgütlü olmayı* arzulayan, öyle ki devrimci enerjileri, faaliyet için yanıp tutuşmaları olması gerektiği gibi kullanılabilecek olan işçi kitleleri, kendi çevrelerindeki sıradan işçiler, [görevli yardımcıları] ve görevliler arasından önemli kadroları öne çıkarmışlardı.[16]

Bu iki faktör –özel olarak Sosyal-Demokratik bir çevrenin varlığı ve aşağıdan örgütlenme arzusu– biçimsel kurallar ne olursa olsun ya da şehir komitesinin bileşimi ne olursa olsun, işçilerin gidişatı belirlediği anlamına geliyordu. Olminsky, bir noktayı daha ekliyor ki o da hareketteki entelektüel kesimden katılımcıların hâlâ oldukça genç olmaları ve en azından o an için kendi entelektüel çevrelerinden yalıtık halde olmalarıdır.[17]

Bu yerel komitelerin kendi kaynaklarıyla tamamen çözemedikleri büyük zorluk ise yalıtılmışlıklarıydı. Diğer şehirlerdeki Sosyal-Demokrat komitelerle olan teması korumaya kıyasla daha az bir sorun yaratsa da, bir yerleşimdeki tüm Sosyal-Demokrat grupları birbirleriyle sürekli temasa sokmak bir sorundu. Yalıtılmışlık sadece zaman ve mekân bakımından bir tehdit değildi, çünkü yerel komiteler, sürekli tutuklamalar ve polisin örgütleri dağıtması göz önüne alındığında, her türlü sürekliliğin sağlanmasında büyük bir zorlukla karşı karşıyaydılar. Buna kişisel uyuşmazlıklar ve genç *praktiki*'nin düpedüz deneyimsizliği eklendiğinde, süreklilikten yana ihtimaller zayıftı. Lyadov, tutuklamaların taze kan gelmesine yol açmasından sonra Petersburg'daki durumu anlatıyor. Entelektüelleri küçümseyen Moskova'dan bir *praktik*, entelektüel kesimin bir "sosyalist üniversite" kurması gerektiğini düşünen Tula'dan bir

15. A.g.e.
16. Lyadov 1906, 2, s. 44.
17. Shutskever 1925, s. 146-7.

praktik ve tecrübesinin kendisine "amaca yönelik işçinin" (Sosyal-Demokrat hareket içindeki anahtar figür) ne olduğu hakkında net bir şey anlatmamış olduğu Kazan'dan bir *praktik* vardı.[18] Bu koşullar altında, politikanın asıl yönü düzensiz ve öngörülemezdi. Dolayısıyla daha büyük merkezileşme üzerine kurulan umutlar, yerel *praktiki* deneyiminde güçlü köklere sahipti. 1905'te yazan genç Stalin, partinin 1903'te İkinci Kongre'de *praktiki* hakkındaki umutlarını hatırlatıyordu: "Sonunda! –diye sevinçle bağırdık– tek bir partide birleşmeyi görecek kadar yaşadık ve birleşik bir plana göre hareket etme imkânımızı ele alacağız!"[19]

Lyadov'a göre, uluslararası Sosyal Demokrasinin temel ilkelerini Rusya koşullarına uyarlamanın yavaş ve ampirik çalışması "bireyler ya da teorisyenler çevreleri tarafından değil, tüm Sosyal-Demokratik örgütlerin ortak yaratıcılığı" ile gerçekleştirilmekteydi. Bu değerlendirme ayrıca doksanlı yılların ortalarındaki grevden 1905 sonbaharındaki genel greve kadar hareketin tarihindeki taktik yeniliklere de uygulanmaktaydı.

> Korkmadan onaylarım ve eldeki olgularla kanıtlamayı da üstlenirim ki, pratikte gerçekten uygulanan tek bir taktik mücadele yöntemi bile şu veya diğer "liderler" [*lideri*] tarafından dikte edilmemiştir. Her durumda başlangıçta isimsiz bir kolektif el yordamı vardı. "Liderler", yaşam tarafından az çok veya uygun bir biçimde, az veya çok zamanında gündeme getirilen bu yöntemleri kavradılar ve genel bir slogan olarak ortaya çıkardılar.[20]

Bu açıdan bakıldığında, 1901-3'te *İskra*'nın başarısının sebebi nasıl açıklanır? Bu (Sovyet tarihçilerinin retoriği kullanılarak) bir kuşak devrimcilere ilham veren Lenin'in dehasındaki feraset miydi –yoksa (farklı bir bakış açısı ile aynı tür bir Lenin merkezli açıklamayla) Lenin'in doğal halleriyle reformcu olan işçileri yönetimden yoksun bırakacak yeni bir parti planı mıydı? Hayır, bunun nedeni *İskra*'nın ve özellikle Lenin'in *praktiki* sorunlarını ve isteklerini anlamış olduklarını göstermeleriydi. Birçok dağınık yerel Sosyal-Demokrat grubun önceden varlığı göz önüne alındığında, ülke çapında parti birliği yukarıdan alınan kararlarla oluşturulamazdı ve gizlilik *konspiratsiya*'sına olan ihtiyaç göz önüne alındığında, pratik sebeplerden ötürü, aşağıdan yukarıya doğru, yani komitelerin

18. Lyadov 1906, 2, s. 15-26 (amaca yönelik işçi hakkında, bkz. Bölüm Altı).
19. Stalin 1946-52, 1, s. 90.
20. Lyadov 1911, s. 8 (Lyadov tarafından Lenin'le kopuştan sonra yazıldı).

birbiriyle bağlantısını sağlamak, bölgesel örgütlenmeler kurmak vb suretiyle de inşa edilemezdi. Bu, deyim yerindeyse, yalnızca ortadan yapılabilirdi, yani yerel komiteleri bir siyasal göçmen gazetesi aracılığıyla ortak bir platforma kazandırarak. Bu yüzden, *Raboçeye delo*, *İskra*'yı var olan komiteleri atlayıp partiyi, tıpkı Tanrı'nın sular üzerinde hareket eden ruhu gibi, yoktan yaratmakla suçlarken tamamen hatalıydı.

İskra ve *NY?*'nin örgütsel planı ayrıca *praktiki*'nin somut sorunlarını yakından tanımaktaydı. Lenin örgütsel planında her zaman *praktiki*'nin işlerini nasıl daha iyi hale getirebileceğini gösterecek şekilde adım atmaktaydı. Bolşevik yazarların geriye bakarken durumu gördüğü üzere, komiteleri kazananlar *İskra* değil, işçilerdi. *İskra*'nın *stihiyny* kabarma hakkındaki iddiası –işçilerin şiddetli politikleşmesi– haklı çıktıkça, işçilerin komiteler konusundaki başlangıçtaki direnişi ve inançsızlığı parçalanmaktaydı. İşçiler, komitelerin önüne yalnızca *İskra* yönündeki bir yeniden örgütlenmenin sağlayabileceği türden taleplerle geldiler. "*İskra*'nın başarısının tamamı, tam da Rusya'daki olayların seyriyle güvence altına alındı."[21]

Söylemeye gerek yok, bu resimlerin tamamı Batılı akademisyenler gözünde tartışmalı konulardır. Veya daha doğrusu, tartışmalı da değil, tamamen görmezden gelinmektedir. Bu Batılı akademisyenler için, işçi yaratıcılığının ya da kendini ortaya koymasının herhangi bir işareti, genelinde Rusya Sosyal Demokrasisi ve özelinde *İskra* ve şüphesiz Bolşevizm tarafından gerçekleştirilen, entelektüel kesimin tahakkümü planlarına karşı bir protesto ve kınamadır. Kendi açımdan, Bolşevik çözümlemeyi hizipsel partizanlığın ötesine genişlettiğimiz ve öteki Sosyal Demokrat örgütlenmeleri (en önemlisi Yahudi Bund'u ve Polonyalılar) ve Sosyal Demokrat olmayan örgütlenmeleri (Sosyalist Devrimci Parti) dahil ettiğimiz takdirde, ilk dönem Bolşevik çözümlemelerinin temel hamlesini destekliyorum. Etnik-olmayan-Rus Sosyal Demokratları çoğu zaman etnik Ruslardan önde gidiyordu ve Sosyalist Devrimciler de yerli yerine oturduktan sonra, bu Rus yeraltı modelinin büyük kısmını başarıyla ele geçirdiler.

Lyadov, Baturin, Olminskiy, Bogdanov ve diğerleri tarafından ortaya konulan meselenin özü, yerel *praktiki*'nin Erfurt ilkelerini Rusya koşullarına uyarlamadaki, devrimci entelektüellerin ve amaca

21. Baturin 1906, s. 78.

yönelik işçilerin ortaklığına dayanan bir dizi kurum yaratmadaki kolektif yaratıcılığıdır. Bu kurumlar, işçilerin doğuştan gelen devrimci dürtülerine amaca yönelik biçim verme iddiasındaydılar. 1895-1917 yılları arasında, sadece Rusya siyasetinde başrol oynamak için değil, belki de olayların seyrini zorlayan esaslı bir motor güç oluşturmasında sosyalist yeraltına imkân tanıyacak şekilde yeterince popüler devrimci duyguların ve yeterince amaca yönelik örgütlenmenin olduğunu iddia eden Rus yeraltısının öz anlatısıyla aynı fikirde olmak elbette gerekmez.

Bu sonucun genelinde akla yatkınlığı, geç-Sovyet ve Sovyet-sonrası Rus tarihçileri tarafından toplanan bazı istatistiklerle sağlanabilir. Bu istatistikler, işçi hareketine, devrimci örgütlere ve özellikle Sosyal-Demokrat hareketin katılımcılarına ilişkin etkileyici kapsamda bir veri setine dayanmaktadır. İşçi hareketinde, devrimci yeraltı dünyasında ve Çarlık karşıtı "kurtuluş hareketi"ne işçi katılımında oldukça istikrarlı bir artış sergiliyorlar. Bu eğilimlerin birbirine bağlı olmadığına inanmak zordur.

Her yıl grev ve grev dışı protesto biçimleri toplamı şu şekildedir:[22]

	Toplam eylemler	Katılan işçi sayısı
1895	350	80,000
1896	364	64,000
1897	732	152,000
1898	815	165,000
1899	880	163,000
1900	655	100,000
1901	911	176,000
1902	694	147,000
1903	2,244	363,000
	(TOPLAMDA % 29)	(TOPLAMDA % 24)

Bu yıllarda 1.5 milyon civarında katılımcı içeren (1903'te gerçekleşen işçi eylemlerinin yaklaşık % 30'u gibi) 7.600 grev ve grev-dışı eylem gerçekleşti. 1901'de *–NY?*'nin tasarlandığı ve yazıldığı yılnispeten hızlı bir kabarma yaşandığına dikkat edin.

22. Puşkareva 2003, s. 5.

Aynı yıllarda, sosyalist yeraltı örgüt yapısı hızla tomurcuklanmaktaydı. Aşağıdaki rakamlar Sosyal Demokrasiyi (Yahudi Bund'u dahil), Sosyalist Devrimciler ve yasadışı sendikaları temsil etmektedir:[23]

	Komiteler, çevreler, gruplar	Bölgeler
1895	50	25
1898	135	37
1901	163	52
1903	405	68
	(İLAVETEN 300 ALT GRUP)	

1898 yılında, 54 yerleşim merkezinde örgütler vardı. 1903 yılına gelindiğinde bu rakam 312'ye yükseldi. 1903 yılında bu örgütlerin % 85'i Sosyal Demokrattı (yine Bund dahil). "*İskra*'ya bağlı komiteler" tüm yeraltı örgütlerinin % 35'i gibi bir şeydi.

Yerel örgüt sayısındaki bu büyümeyle birlikte, merkezî koordine edici parti kurumları yaratmaya yönelik enerjik girişimler vardı. 1903'te, Sosyal Demokratların İkinci Kongresi'nin yanı sıra, Leton Sosyal-Demokrat Partisi'nin bir konferansı, Rosa Luxemburg'un Polonya partisinin bir kongresi ve Polonya Sosyalist Partisi'nin bir konferansı, Bund örgütlerinin bir kongresi, Belarus sosyalist derneği, Devrimci Ukrayna Partisi ve Yahudi örgütü Poalei Zion toplandı.[24]

Bir sonraki sayı dizisi, 1920'ler ve 1930'ların başında V. Nevskiy ve diğerleri tarafından derlenen Sosyal-Demokratik hareket hakkındaki olağanüstü biyografik verilerin tamamına dayanıyor, ancak bunlar hiçbir zaman tam olarak yayınlanmadı ya da doğru analiz edilmedi. 1980'lerde, Sovyet tarihçisi Vladilen Lojkin, verileri değerlendirerek İkinci Kongre öncesi tüm yıllarda Sosyal Demokrat örgütlerin yaklaşık 3.500 kişilik bir üye sayısını ortaya çıkardı. Toplamın üçte birinden fazlası kadar bir örnekleme dayanan Lojkin, Partideki işçi üyeliği için şu yüzdeleri tespit etti.[25]

23. Puşkareva 2003, s. 8.
24. Puşkareva 2003, s. 8.
25. Lojkin 1983, s. 69. Devrimci döneme ilişkin sayılar M. Volin'den alınmıştır.

Yıllar	İşçi Üyelerin Yüzdesi
1883-93	% 42
1892-3	% 47
1895-6	% 51.6
1902-3	% 56.1
1904'te katılan	% 62
Devrimci dönem (1905-7)	% 71

Yüzyılın başında işçi Sosyal Demokratların üçte ikisi yirmi dört yaşın altındaydı (yüksek parti organlarına katılımlarını değerlendirirken göz önünde bulundurulması gereken bir olgu). Kadınlar sadece yüzde 7 gibi çok küçük bir orandaydı ve bunların çoğu 1902-3 döneminde gelmişti.

Tabiî ki, hiyerarşide yukarı çıktıkça işçilerin yüzdesi düşüyor. Batılı yayınlardaki tamamen entelektüeller tarafından yönetilen bir partiye dair genel izlenim göz önüne alındığında, 1883-1903 döneminde yerel komite üyelerinin % 45'inin işçiler olduğunu ve son iki yılda işçi komitesi üyelerinin üstünlüğünü (tüm işçi komite üyelerinin %76'sı) okuduğumda oldukça çarpılmıştım.[26] Aşağıdaki sayılar da açıklayıcı oluyor. Lojkin'in örneklemi (tüm katılımcıların % 35'i) 167 kitap, makale ve bildiri yazarını içermektedir. Bunlara 108 entelektüel kesimden yazar ve 59 işçi-yazar dahildir. Benzer bir oran propagandacılar için de geçerlidir.[27]

Aynı zamanda, kurtuluş hareketi genelinde işçi katılımcı sayısı da artıyordu. Sovyet tarihçisi Yuriy Kiryanov'a göre, 1884-90 yıllarında siyasal suçlar nedeniyle tutuklananların % 15'i işçilerden oluşuyordu. 1901-3 yılına gelindiğinde bu oran % 46'ya yükselmişti. Kiryanov ayrıca, politikleşmenin açık bir işareti olarak sokak gösterilerindeki işçi sayısındaki sürekli yükselişe dikkat çekiyor.

26. Lojkin 1983, s. 79. Allan Wildman'a göre, işçiler son iki yılda yerel Sosyal-Demokrat komitelerden "sistematik olarak dışlanmıştır" (Wildman 1967, s. 251). Bu ifadeyi Lojkin'in bulgularıyla nasıl bağdaştıracağımı bilmiyorum.
27. Lojkin 1983, s. 78.

Yıllar	Sokak Gösterilerinin Sayısı
1901	51
1902	61
1903	142
1904	178

Kiryanov, grev hareketinin 1904'te büyük ölçüde azalmasına rağmen gösteri sayısının yükselmeye devam ettiğini belirtiyor. Ayrıca Kiryanov'un istatistikleri, Polonya, Belarus (Yahudi proleterlerin yurdu), Baltık illeri ve Ukrayna da dahil olmak üzere, gösteri hareketi içindeki etnik kökenli Rus- olmayan sınır bölgelerinin ağırlığını da göstermektedir.[28]

Bu kurumlar kompleksinin tamamı, sözü yaymak için dev bir makine olarak da düşünülebilir. Bu bağlamda, en açıklayıcı istatistiklerden biri, yeraltı tarafından yayınlanan bildirilerin sayısındaki şaşırtıcı artıştır. 1901'de 459 bildiri yayımlanmıştı.[29] 1903 yılına gelindiğinde, bu sayı, 1895'tekilerin otuz misli fazlasıyla 1.400 bildiriye yükseldi. Tüm dönem boyunca (1895-1903), üç bin beş yüz kadar bildiri yayınlanmıştı.[30]

Yasadışı bildiri sayısındaki bu muazzam artış, onları yayınlayan örgütler, mesajlarının dost bir izleyici kitlesi –mutlaka ikna olanlar değil de, elbette ilgilenenler– tarafından selamlanmadığını hissetselerdi bu denli gerçekleşmezdi. Ayrıca, örgütlerin, bildirilerin olabildiğince düzgün şekilde dağılımını sağlayan işçi ortamında etkili kökleri olduğunu varsaymak zorundayız. Bu bildirilerin potansiyel etkisi hakkında bir fikir, 1900'de V. İvanşin'in, Yekaterinoslav'daki Sosyal Demokratlar hakkında kaleme aldığı ifadelerden elde edilebilir:

> Mariupol'daki ordu birlikleri tarafından işçilerin vurulması hakkında yayınlanan bildiri 3.000 kopya olarak yayımlandı. Mart ayında, *Yujnıy raboçiy* gazetesinin 1 numaralı sayısı 1.000 kopya çıktı –çok az. Kısa süre sonra "1 Mayıs öncesi rüya" başlıklı bir broşür 3.000 kopya yayınlandı; bu büyük bir başarıydı –3.000 çok azdı. 1 Mayıs için "1 Mayıs Günü Bildirisi" 12.000 kopya olarak hazırlandı. ... İşçilerden yayınlara yönelik talep muazzamdır.[31]

28. Kiryanov 1987, s. 134-5, 188.
29. *Raboçeye dvijeniye* 2000, s. 601 (bu sayı hâlâ arşivlerde iz bırakan bildirilere dayanmaktadır).
30. Puşkareva 2003, s. 9.
31. İvanşin 1900, s. 5 (alıntı yaptığı yer: *Listok Raboçego dela*, Sayı 1, s. 12.

Peki, bildiriler tarafından verilen mesaj –nihayetinde belirli konuların büyük çeşitliliğine rağmen ortak mesaj– neydi? Birincisi, sosyalistler işçi tarafındadırlar ve onların savaşları için mücadelede yardım etmeye hazırdırlar –bu, belirli fabrika haksızlıklarını anlatan tüm bildiriler yoluyla gelen mesajdı.[32] İkincisi, işçi hareketi otokrasinin devrilmesi ve siyasal özgürlüğün kazanılması olmadan hedeflerinin hiçbirine ulaşamaz. Yıllar geçtikçe bu mesaj daha ısrarlı hale geldi. Üçüncüsü, her yerde işçiler adaletsizlikle mücadele etmede özel bir göreve sahiptirler. Üç bölümlük bu mesaj bildirilerin giderek daha standart bir özelliği haline gelen sloganlarla özetlenmekteydi: "Bütün ülkelerin proleterleri birleşin! Kahrolsun otokrasi! Yaşasın siyasal özgürlük! Yaşasın işçi hareketi!"[33]

Bu mesajın dolaşımı yalnızca bildirilerle yapılmıyordu. Sokak gösterileri aynı temel mesajı etkileyici bir yoğunlukla iletmekteydi: Esas sloganları taşıyan kızıl pankartlar, devrimci şarkılar, Çarlığın itibarının görünür biçimde ihlal edilmesi, şiddetli kavgalar ve kahramanca özveri. Ayrıca yüz yüze ajitasyon, genel grevler sırasında bire bir konuşmalardan kitlesel mitinglere kadar uzanacak şekilde mesaj, sürekli iletilmekteydi.

Yeraltı mesajının etkisini değerlendirmek zordur, çünkü bu, örneğin, yeraltı komitelerinin yönlendirmesiyle ve uyarısıyla herhangi bir zamanda gösteri yapan işçi sayısı tarafından ölçülemez. Yine de, Lenin'in sözünü ettiği "kanallar", mesajın esas içeriği nedeniyle geniş işçi katmanlarına ve elit olmayan diğer sınıflara sızdırılmaması için olağanüstü şekilde bloke edilmeliydi. Mesaj herhangi bir zamanda reddedilebilir ya da umursanmayabilirdi, ancak varlığı fark edilecekti. Michael Melancon'un ferasetli yorumları, sosyalist yeraltı alanının nihai etkisine işaret ediyor. Melancon Şubat 1917'de Çarlığın yıkılmasından sonra Rus kitlelerin bir tarafta sosyalistler, diğer tarafta liberaller ve muhafazakârlar arasında neden açık bir şekilde ayrım yapabildiğini ve özgürce konuşma fırsatına sahip olur olmaz kendilerini temsil etmeleri için kararlı şekilde neden sosyalistleri tercih ettiklerini soruyor. Melancon'un cevabı Birinci Dünya Savaşı'ndaki savaş karşıtı ajitasyon çalışmasına dayanıyor, ancak sonuçlarının daha geniş bir içeriğe sahip olduğuna inanıyorum:

---

32. Surh 1999.

33. Bildirilere yüklenen bir anlam, *Raboçeye dvijeniye v Rossii 1895-fevral 1917 g.: Hronika*'nın çeşitli ciltlerinde bulunabilir. Bu seri artık 1903 yılına kadar ulaşmıştır.

İşçiler, askerler, köylüler ve entelektüellerin büyük bir kısmı sosyalistleri kendilerini temsil etmesi için seçtiler, çünkü SR'ler [Sosyalist Devrimciler] ve SD'ler [Sosyal Demokratlar] yalnızca yeraltı örgütlerinde değil, sendikalar, sağlık fonları, kooperatifler, fabrika çevreleri, öğrenci organizasyonları ve *zemstvo*'larla da ilgilenmekte ve grevlere, gösterilere ve kampanyalara katılmaktaydılar... Sosyalistler ve programlarına toplumun kitlesel kesimleri aşinaydı. Bunun çarpıcı iki kanıtı, devrimin ilk gününde her yerellikte, işçiler ve askerler (bir süre sonra köylüler de katıldı), birçok durumda kendilerini Sovyetlerde ve diğer siyasal organlarda temsil etmek üzere kendi aralarından tek tek SR'leri, Menşevikleri ve Bolşevikleri seçtikleri zaman ortaya çıktı. Dolayısıyla, sosyalist tercihleri sadece belirgin olmakla kalmıyor aynı zamanda hemen ortaya çıkıyordu. Ancak kitle temelinde uzun süredir yapılan sosyalist aktivizm bu gelişmeyi açıklayabilirdi.[34]

JARGON

NY?'nin örgütsel argümanları yeraltı kurumlarının evrimine nasıl yerleşiyor? Bu soruya en iyi yaklaşım, Lenin'in yeraltı mensuplarının kullandığı teknik terimleri kullanımını aydınlatmaktır. Bu terimlerden ikisi –"zanaatkârlık sınırlamaları" [*kustarniçestvo*] ve "meslekten devrimci" [*professionalnıy revolyutsioner*]– Lenin'in icat ettiği orijinal terimlerdi. *Konspiratsiya* ve *proval* [başarısızlık] gibi diğerleri daha önce de mevcuttu. Genel olarak kabul gören söz yapımlarının ve teknik terimlerin, somut bir faaliyette bulunanların ihtiyaç duyduğu şeyleri karşıladığı varsayımıyla ve bu terimlerin dayattığı çeviri sorunları ışığında, bunlara ayrıntılı bir bakışa gerek var.

NY?'nin kısa özetlerinin çoğu, Lenin'in bir "komplocu örgütü" ya da "komplocu elitleri" savunduğunu söylemektedir. Aslında Lenin, *konspiratsiya* ve bunun türevlerini *NY?*'de yeterince sık (kesin söylemek gerekirse 40 kez) kullanıyor.[35] Fakat o terim kullanımı İngilizce çevirilerin okurlarından başarılı şekilde gizlenmektedir. İlk çevirmen olan Joe Fineberg, ara sıra, örneğin "*konspiratsiya* ilkeleri"ni "komplocu ilkeler" olarak çevirmiştir, ancak daha sonraki çevirmenler doğru olarak bunun kesinlikle yanıltıcı olduğunu fark etmişlerdir. Bu nedenle, onun yerine "gizlilik" ya da benzeri bir terim kullanmışlardır.

34. Melancon 1990, s. 280.
35. Bu sayıya *konspirativnost* gibi türevler dahildir.

Bu şekilde, "gizlilik" kötü bir çeviri değildir. Bununla birlikte, Lenin'in *konspiratsiya* terimini kullanmasını saklamak tatminkâr bir çözüm değildir. İngilizce çevirilerin okurlarının, onun görüşlerine dair ders kitabı yorumunun düzgünlüğü konusunda ayakları yere basan bir kanaat sahibi olması engellenmektedir. *Konspiratsiya* ve komplo arasındaki derin karşıtlık tamamen belirsizleştirilmektedir. Tüm Rus yeraltı aktivistlerinin bakış açısındaki merkezî bir temanın varlığı hâlâ bilinmez kılınmaktadır. Troçki, hatıralarında, genç bir adamken, *konspiratsiya* kelimesine romantik bir prestij bahşedildiğini hatırlıyor. ("İşçilerle olan bağların büyük bir *konspiratsiya* gerektirdiğini biliyorduk, bu kelimeyi ciddiyetle, neredeyse mistik bir saygı ile telaffuz etmekteydik").[36] Bunu derken, komplo ve entrika için sabırsız olduğunu hiç kast etmiyordu.

Konspiratsiya'nın özlü bir tanımı "tutuklanmamanın güzel sanatları" şeklindedir. Polisin bilgisi olmaksızın yasadışı faaliyetleri sürdürmek için gerekli tüm gizlilik kurallarını –yeraltı aktivistlerinin ikinci kişilikleri olmakla yükümlü olduğu kuralları– kapsıyordu. *Konspiratsiya*'da beceri eksikliği, felaket bir *proval*'a, yani yerel bir örgütlenmeyi tümüyle tüketen tutuklamalara neden olurdu. Bu nedenle, *proval* ve *konspiratsiya*'nın teknik anlamı birbiriyle yakından bağlantılıdır.

Proval'ın –modern sözlüklere yansımayan– bu teknik anlamı, amansız bir tutuklama ihtimaliyle yüz yüze olan yeraltı aktivistlerinin argosunun bir parçasıydı.[37] Ana fiilin kök anlamı düşmek ya da çökmektir. Bu anlam mecazî olarak "kaybolmak" ve "felâket ölçüsünde başarısız olmak" ve özellikle "sınavda başarısız olmak" demektir. Martov, anılarında, genç bir adam olarak daha deneyimli aktivistlerle yaptığı konuşmada çok fazla bilgi verdiği zaman ne kadar utandığını anlatıyordu. Sanki *konspiratsiya* sınavında başarısız olduğunu [*provalilsâ*] hissetmişti.[38] Ve gerçekten de, bir *proval* sadece kıt kaynakların israfından ve en azından yerel bir örgüt için büyük bir yıkım olmaktan ibaret değildi –bir *proval* ayrıca aşağılayıcı bir başarısızlıkla suçlanmış olmak, yoldaşları ele vermek demekti. Çevirmenler *proval* kelimesi yüzünden her zaman zorluklarla mı

36. Trotskiy 1991, s. 113.
37. Lenin bu terimi 1900'da kullandığında, hâlâ tırnak içine koyma gerekliliğini hissetmişti (Lenin, 1958-65, 4, s. 323).
38. Martov 1975, s. 174.

karşılaştılar[39] En iyi çözüm, anlamlı teknik terim havasını koruyan, Rusça kelimeyi olduğu gibi korumaktır.

Konspiratsiya'nın amacı –polis tarafından *proval* yapılmasını önleme– gizlilik kuralını aşılamak demekti ve bu noktada *konspiratsiya*, Lenin'in *NY?*'de işaret ettiği kadarıyla, "komplo/konspirasyon" [*zagovor*] ile örtüşmektedir.[40] Yine de ikisi politik stratejiler olarak temelden karşıttırlar. Rusya Sosyal Demokrasisi, daha önce Lenin'in Lavrov'a karşı yaptığı polemikte gördüğümüz gibi, kendisini ilk dönemde *Narodnaya volya*'nın hükümetin devrilmesini amaçlayan komplo stratejisi karşısında tanımlamıştı.[41] Bir komployа, birkaç kişi tarafından gerçekleştirilen bir defalık bir olaya odaklanmak yerine (komplocular eşzamanlı popüler huzursuzlukların avantajlarından yararlanmayı uygun bulsa bile) Sosyal Demokrasi, işçi sınıfının farkındalığını ve amaca yönelik olmasını artırmak için uzun vadeli bir projeye odaklanmıştı. *Konspiratsiya*, bu projenin bütünlüğünü otokrasi baskısı altında korumak için gerekliydi. Dolayısıyla komplocular, bilgilendirmeyi mümkün olduğunca küçük bir çevreyle kısıtlamaya çalışırken, *konspiratsiya*'nın amacı mümkün olduğunca geniş bir çevreye seslenmekti. Hem halkçı komplolar (konspirasyonlar) hem Sosyal-Demokratik *konspiratsiya*, komploları ve *konspiratsiya*'yı gereksiz hale getirecek siyasal özgürlüğe ulaşmak için yola çıktılar; fakat *konspiratsiya*, polis devleti koşullarında bile açık siyaset için bir alan yaratarak bunu gerçekleştirmekteydi. Bu durumda *konspiratsiya*'nın daha yeni bir örneği, Stalin sonrası dönemdeki muhalif hareketin *samizdat*'ı olmaktadır.

Konspiratsiya'nın öneminin canlı bir örneği, Prokopoviç'in *konspiratsiya*'nın bir komplo için gerekli olduğunu, ancak kitlesel bir hareket için gerekli olmadığını söylediğinde, Lenin'in verdiği sert cevapta görülmektedir. Prokopoviç, "kitlenin kesinlikle gizli yollardan ilerleyemeyeceğini" savunmakta ve sormaktaydı: "Gizli bir grev mümkün müdür?" Yanıt olarak, Lenin şöyle diyordu: Bir

39. Örneğin, Robert Service (Lenin 1988) tarafından yayına hazırlanan Penguin baskısında *proval* şöyle çevrilmiştir: parçalanma, keşif ve tutuklama, tutuklamalar, baskınlar, polis baskınları, polis baskınları ve tutuklamalar, (suçlu) yakalamak, polis tarafından yakalanmak.

40. Lenin 1958-65, 6, s. 136. Başlangıçta Rusça *zagovor* kelimesini "plotting"/"-komplo/entrika/fesat" olarak tercüme etmeyi amaçladım, ancak *konspiratsiya* ile "conspiracy/konspirasyon/komplo/kumpas/tezgâh" arasındaki temel karşıtlığı ortaya çıkarmak için "conspiracy/konspirasyon" kelimesini tercih ettim.

41. Bu polemik Bölüm İki'de tartışılan *Rus Sosyal Demokratlarının Görevi*'nde yer almaktadır.

grev doğrudan katılımcıları nedeniyle gizli olamaz, ancak Rus işçi sınıfı ve bir bütün olarak toplum açısından [hükümet, grevcileri tecrit etmek ve grev hakkında bütün haberlerin yayılmasını önlemek amacıyla gereken önlemleri aldığında-ç.n.] elbette gizli olarak kalabilir. *Konspiratsiya*'nın işi, polisin dayattığı gizliliği ortadan kaldırmaktır.[42]

NY?'den çok önce var olan *konspiratsiya*'nın bu anlamı göz önüne alındığında, Lenin'in *NY?*'deki özel argümanları nelerdir? Lenin doğrudan doğruya şu konuyla karşı karşıyadır: Katı *konspiratsiya* gerekliliği göz önüne alındığında kitlesel bir örgütlenme mümkün mü? Lyadov'un terimlerini kullanarak mealen şu soru sorulabilir: *Konspiratsiya*'yı işçi çevresindeki bağlantılarımızla nasıl birleştirebiliriz?[43] Lenin, hareketin *konspiratsiya* işlevlerini merkezileştirmeyi ve onlara katılımı mümkün olan en az kişiyle kısıtlamayı savunuyor. Ancak Lenin'in *konspiratsiya*'ya katılımı sınırlama önerisi, diğer türden parti örgütlenmelerine katılımı *genişletme* önerileriyle birlikte sunulmaktadır. Bu yarı kitlesel katılımının ise, yalnızca o tür örgütlenmelerdeki *konspiratsiya* görevlerinin hafifletilmesiyle mümkün olacağını savunmaktadır. Ayrıca sıkı ve gevşek *konspiratsiya* bileşiminin Rus yeraltında en azından parti liderliğindeki bir hareket olarak SPD modelini taklit etmeyi sağlayacağını umuyor. Lenin'in *konspiratsiya* işlevlerini merkezileştirme ve kısıtlama önermesi ne olursa olsun, amacı açıktır: otokrasi altında kitlesel bir hareketi mümkün kılmak.[44]

Lenin, ayrıca, yerel örgütlenmelerde seçim gibi biçimsel demokratik kurumların *konspiratsiya*'yı ihlal ettiği için tehlikeli olduğunu savunuyor. Seçimler ve diğer tür biçimsel kurallar, sızmak ve liderleri tespit etmek için polise fırsat vermektedir.[45] Öte yandan, bir *konspiratsiya* kültürü –öneminin ve kurallarını takip etmek için kendini yetiştirme ihtiyacının yaygın şekilde kabul görmesi– hareketin demokratik niteliğini güçlendirebilir. Liderlik pozisyonlarında

42. Lenin 1958-65, 6, s. 110-11.
43. Lenin 1958-65, 6, s. 125.
44. Daha sonra 1902'de Lenin, yerel örgütlenme için daha somut tavsiyelerde bulunduğu *Petersburg'dan Bir Yoldaşa Mektup*'u kaleme aldı (Lenin 1957-65, 7, s. 1-32). *Mektup*'un, genellikle Lenin'in çok aşırı merkeziyetçi ve komplocu görüşünü açığa çıkardığı söylenir, ancak burada ortaya çıkan tabloda tasvir edilen şudur: Destekleyici çevresine bağlayan çok boyutlu bağlantıları içeren bir yeraltı örgütlenmesi. Ne yazık ki burada *Mektup*'u tam olarak incelemek mümkün değil.
45. Lenin 1958-65, 6, s. 119.

entelektüel kesimin üstünlüğünün sebeplerinden biri de işçilerin *konspiratsiya* dikkatsizliği konusunda yaygın bir algı bulunmasıydı. İşçiler, *konspiratsiya* ihtiyacını ne kadar fazla anlamış olursa, onları liderliğe katmak daha kolay olacaktı. Lenin ayrıca, ancak *konspiratsiya* becerilerinde daha sağlam bir temel bilgilenme sayesinde, seçilmiş bir ulusal parti kongresinin ve merkezî komitenin mümkün olacağına inanıyordu.[46]

Lenin, ayrıca *konspiratsiya* hakkındaki düşüncelerini yerel yeraltı gazetelerinde zaman ve kaynak israfına karşı ek bir argüman olarak da kullandı. Böyle bir gazete için gerekli gelişmiş *konspiratsiya* aygıtı, teşebbüsün dar kapsamı göz önüne alındığında, kayıplarını telafi etmeye pek yetmeyecektir.[47] Carter Elwood, Sosyal-Demokrat yeraltı konusundaki incelemesinde şunları yazıyor:

> Bir yeraltı baskı makinesinin kurulması ve yasadışı bir gazete yayınlanması, Sosyal Demokrat oyun listesindeki en zor eylem olmuştur. Matbaa satın almak için para, basımı yönetmek ve makaleleri yazması için eğitimli insan ve polisin bir adım ötesinde kalabilmek için doğru düzgün gizlilik teknikleri ve bir parça da şans gerekiyordu.[48]

Bu gazetelerden herhangi birinin on sayı kadar çıkması çok nadir bir durumdu. Daha sonra bir Bolşevik olan Semyon Kanatçikov, 1901-2'de Saratov'da yoldaşlarıyla birlikte yayınladığı *Raboçaya gazeta*'nın [*İşçi Gazetesi*] on sayı çıkmış olmasını gururla hatırlamaktaydı:

> [*Konspiratsiya*] bakış açısına göre *İşçi Gazetesi* öyle iyi örgütlenmişti ki, birçoğumuz daha sonra tutuklandığında ve jandarma içimizden bazılarını doğrudan veya dolaylı olarak bir gazete çıkarmakla suçladığında, hiçbir şeyi ispatlayamamıştı. Ve bugün, jandarma bürosunun arşivlerine sahip olduğumuzda, gazetenin örgütçüleri ve ortak çalışanlarının kimlikleri hakkında ne kadar az şeyin tespit edildiğini görebilmekteyiz.[49]

Martov'un 1890'ların başındaki *konspiratsiya* normlarının evrimi konusundaki anıları bize *NY?*'den alamayacağımız şeyleri, yani bu normların bazılarının ne olduğunun somut bir anlamını aktarıyor. Vilno'ya yeni gelen Martov, yeni Sosyal-Demokrat

46. Lenin 1958-65, 6, s. 159, 179. Bolşeviklerin gözünde kongrenin egemenliği ilkesi veya önemi konusunda bkz. Bölüm Dokuz.
47. Lenin 1958-65, 6, s. 168.
48. Elwood 1974, s. 142-3.
49. Kanatçikov 1986, b. 215.

yoldaşlarından bazılarıyla konuşmakta ve onlara Petersburg'daki yeraltı çevrelerinden bahsetmektedir. Bir noktada, halkçı çevrelerin yetersiz *konspiratsiya*'sı yüzünden onlardan uzak durduğunu belirtir. Bu sözler karşısında, yeni arkadaşları birbirlerine gülümseyerek bakarlar ve Martov'a kendi *konspiratsiya* eksikliği konusunda ders vermeye başlarlar. Doğru, adlardan bahsetmemiştir, ancak yine de bu çevrelerin bulunduğu yerle ilgili konuşurken pek tanımadığı o insanlar hakkında yararlı ipuçları vermiştir –ki bu, temel kuralların ihlalidir. Martov bir sınavda başarısız olduğunu ve bunun da kendisini aşırı derecede rahatsız ettiğini hissetmişti.[50]

Konspiratsiya'nın yaratığı stres sadece Vilno'da değil, diğer şehirlerde ortaya çıkan Sosyal-Demokrat örgütlerin birçoğunda da büyümekteydi, çünkü bu düpedüz bir hayatta kalma meselesiydi. Martov, "tek yerde uzun süren çalışma tecrübesinin *konspiratsiya*'nın bu temel kurallarını virtüözlük noktasına dek geliştirdiğini" hatırlıyor ve şöyle diyordu: "Daha sonra bu temel kuralların bedenimin ve ruhumun nasıl bir parçası haline geldiğini anlama fırsatı buldum"[51] Yüz yüze görüşürken bile, birbirinize veya örgütteki diğer kişilere asla ismiyle hitap etmeyin; ne kadar masum görünse de, asla bir paketle sokaklarda görünmeyin; sokakta başkalarının yanından geçerken asla tanışıklık işareti vermeyin; bir toplantı yerine asla doğrudan gitmeyin; bir apartmanda konuşurken sesinizi alçaltın (bunlar odaya yerleştirilen dinleme böceklerinden önceki günlerdi); asla gereksiz sorular sormayın. Bu dönemde yürürlüğe konan temel kurallarla, psikolojik ve hatta fiziksel enerjinin büyük kısmının harcanması pahasına da olsa, sonuç elde ediliyordu.

Sosyal Demokratlar, özel odaklı propagandadan (az sayıdaki işçilerin eğitimine yoğunlaşan küçük çevreler) geniş tabanlı ajitasyona geçtiklerinde, bu özgün sistem çok hantal görünmeye başladı. Örneğin, St. Petersburg tekstil grevlerinden önce bir Sosyal Demokrat aktivist, bir mahalleden diğerine giderken, bir polis takipçisinin daha zor tespit edilebileceği bir tramvaya binmek yerine, yürüyerek gidecekti. Grevler başladığında ve Sosyal-Demokratik çalışmanın temposu artınca, *konspiratsiya*'nın bu özel kısmı lüks olarak kabul edildi. Ancak, sıkı bir ders çıkarma sistemi reddedildiğinde, çoğunlukla olduğu üzere, bunu "*de-konspiratsiya*" ve aşırı dikkatsizlik dönemi izledi.

50. Martov 1975, s. 174.
51. Martov 1975, s. 173-7.

> Sadece gelişmenin sonraki aşamasında, *İskra* döneminde, yeni deneyimlerle zenginleştirilmiş ve örgütlerin yasadışı eylemcilerle, gerçekten *konspirativnıy* apartman dairelerinde çalışmasına ve işbölümünü kullanmasına imkân tanıyan son derece gelişmiş bir tekniğe dayanarak, *konspiratsiya*'nın yeniden dirilmesi söz konusu oldu. Fakat bu *konspiratsiya* hâlihazırda, 1890'ların ilk yarısını nitelendiren saflık ve dogmatizm özelliklerinden yoksun bırakılmış haldeyken, daha karmaşık ve esnekti.[52]

Mutlak veriler ışığında, yeraltı *konspiratsiya*'sı asla çok etkili olmadı. Özellikle 1905 Devrimini takip eden yıllarda, tutuklamalar ve özellikle sızmalar, sürekli *provalı*'ya yol açtı. Bizzat Lenin *konspiratsiya*'nın çarpıcı ihlalinden sorumluydu: Farkında olmadan polis muhbiri Roman Malinovskiy'in 1912'de Bolşevik Merkez Komitesine seçilmesi.[53] Bu döneme ait anıları okurken yeraltı dünyasının varlığını nasıl sürdürdüğü merak edilebilir. Sonuç ise, *konspiratsiya*'nın işe yaramayacağı değil, fakat aksine, *konspiratsiya*'nın normuna güçlü bir vurgunun, yeraltının hayatta kalması için kesinlikle gerekli olduğudur.

NY?'yi "komplocu örgüt"tten yana diye tasvir eden ders kitabı yorumu, bu nedenle oldukça yanıltıcıdır. Eğer Lenin'in komplo örgütlenmesini savunduğunu ya da işçilerle bağlantısı olmayan parti örgütlenmesi istediğini kast ediyorsa, ders kitabı yorumu düpedüz yanlıştır. Eğer bu açıklama gerçekten *konspiratsiya*'yı, yani tutuklanmamak güzel sanatını ifade ediyorsa, bu durumda Lenin, *konspiratsiya*'yı, basitçe değerli bir örgütsel norm olarak kabul etse bile, onu savunmamış demektir. *NY?*'de polemik hedefi olarak kullanılanlar da dahil olmak üzere, diğer tüm Sosyal Demokratlar da bu normu kabul etmekteydi. *NY?*'nin ders kitabı yorumu, bu nedenle *konspiratsiya* ve komplo [konspirasyon] arasındaki kafa karışıklığını açıklığa kavuşturmamakta, aksine, çoğaltmaktadır.

Konspiratsiya yeraltı jargonunda uzun süredir yer almaktaydı, ancak *kustarniçestvo* terimi bir Lenin icadıydı. Çevirmenler terimi "ilkel yöntemler", "ilkellik", "amatörlük" olarak ve Utechin'in oldukça cazip "basit zanaatkârlık [rustic craftsmanship]" karşılığı gibi çeşitli şekillerde sunarken zorlandılar. Ben, *kustarniçestvo* terimini "zanaatkârlık sınırlamaları" olarak çevirmeye karar verdim. Bu

52. A.g.e.
53. Malinovskiy örneği hakkında bkz. Elwood 1977 ve Rozental 1994 (Rozental'ın, işçiler ile Sosyal Demokratlar arasındaki ilişkiler hakkında söyleyecek çok şeyi var).

versiyon, Lenin'in bu terimle akla getirmek istediği imge sistemini ortaya çıkarmayı amaçlıyor.

Kustar çok küçük bir işyerinde ve çok kısıtlı bir pazar için çalışan bir zanaatkâr veya küçük zanaat sahibiydi. *Kustar* bizzat çok yetenekli olmuş olabilirdi, ancak ürünleri (en azından Marksist bir bakış açısından), esas olarak faaliyetlerinin küçük çaplı olması nedeniyle, verimsiz, zaman alıcı ve masraflı ve aksamalara yatkındı. *Komünist Manifesto* ve Kautsky'nin *Erfurt Programı*'na göre, *kustar*-tipi üretim, önce ulusal ve daha sonra uluslararası bir pazarın büyümesine götüren bir sürecin başlangıç noktasıdır. Daha büyük bir üretim ölçeği, *kustar* üretimini, hiç de dert edinmeden, kaçınılmaz unutuluşuna gönderecek olan teknik ilerlemeye ve örgütsel işbölümüne fırsat tanır. (Sosyal Demokratlar William Morris tipinde değildiler). Ekonominin ulusallaşması ve ardından uluslararasılaşmasının paralelinde ülke çapındaki sınıflar oluşur. Bu ülke çapındaki sınıflar ortak çıkarlarının farkında olarak büyüdükçe, faaliyetlerinin ulusal ölçeğiyle mümkün kılınan işlevsel uzmanlığa dayanmalarından ötürü modern sanayiye benzer modern siyasal partiler yaratırlar. Modern siyasal partiler, bu nedenle, modern sanayinin *kustar*'ın zıttı olması gibi, daha önceki kişisel bağımlılığın yüz yüze politikasının zıttı olarak ortaya çıkmaktadırlar.[54]

Lenin, parti ilişkilerinin mevcut halini *kustarniçestvo* olarak yaftaladığında bu senaryoyu akla getiriyordu. *Kustar* metaforundaki ana temalar, yerel parti örgütlerinin parçalanması, tecrit edilmesi ve dar ufukları olmaktaydı. Ortaya çıkan yetersizlikler, yerel *praktiki*'nin beceri eksikliğinden değil, konumlarındaki kısıtlamalardan kaynaklanıyordu. *Kustar*, kurumsal evrimin gerekli bir aşamasıydı, ancak mutlaka aşılması gereken bir aşama idi. Modernleşme zamanı gelmişti. *Kustar* aşamasının ötesine geçmek her zaman bir hedefti, ama şimdi *stihiynıy* kabarma ve ülke çapında bir devrimci durumun gelişmesi nedeniyle, acil olmuştu. Lenin'in argümanını bilgilendiren senaryo, 1883'te İngiliz akademisyen John Rae'nin yazdıklarının da arkasında yatıyordu: "Marx, özetle, komplo (konspirasyon) sanatına büyük üretim sistemini dahil etmenin peşindeydi".[55]

Montreal radyo haber programında Quebec tasarruf ve kredi kurumundan bir yetkiliyle yapılan görüşmeyi dinledikten sonra "zanaatkârlık sınırlamaları" terimini bir çözüm yolu olarak bul-

54. Marx and Engel 1959; Kautsky 1965.
55. Rae 1884, s. 127-9. Paragrafın tamamı Bölüm Bir'de aktarılmaktadır.

dum. Yetkili –İngilizceyi Fransız aksanıyla konuşuyordu– tasarruf ve kredi bankalarının artık zanaatkârlık aşamasını geçtiğini söylemişti. İngilizce konuşan hiç kimse bu şekilde ifade etmezdi ve fakat bu ifade bana şunu gösterdi: Zanaatkârlık/*kustari* hakkındaki Sosyal-Demokrat senaryo ile benzer bir şey sağ selamet ayaktaydı. Fransız aksanlı yetkiliden feyiz alarak, ekonomik ve örgütsel evrimdeki belli bir aşamayı temsil eden *kustar*'ı "zanaatkâr" olarak tercüme ediyorum. *Kustarniçestvo* da Lenin'in asıl derdini ortaya çıkarmak üzere "zanaatkârlık sınırlamaları" haline geliyor: Mevcut parti örgütsel çerçevesi çok sıkışık ve kısıtlayıcı hale gelmiştir – yalnızca ulusal bir çerçeve o anın taleplerinin üstesinden gelebilir.

NY? öncesi yazılarında, Lenin'in *kustarniçestvo* kullanımı, parti "zanaatkârlarına" –yerel *praktiki*– karşı olumsuz bir tavır veya bu objektif durumun yol açtığı sorunlara yönelik horgörücü tavır değil de, kurumsal evrimdeki bir aşamayı akla getirme anlamını taşıyordu.[56] 1901'de Lenin'in terimi kullanması daha düşmanca ve suçlayıcı bir hal almaktadır. *Kustarniçestvo* bir "-izm" olmaktadır, yani yalnızca objektif bir durum değil, değişime karşı direnişin teorik argümanlarla haklı çıkarıldığı bir durum. *Raboçeye delo* ve Nadyejdin ile olan anlaşmazlıklar şüphesiz bu değişikliğe katkıda bulunmuştu. Bununla birlikte, belki de asıl sebep, Lenin'in, ekonomist ideolojinin dar ufuklara yol açmasından daha çok ekonomizmin sebebinin yerel *praktiki*'nin dar ufukları olduğuna dair artan inancıydı.

Temmuz 1901'de Rusya'daki bir *İskra* temsilcisine gönderilen bir mektuptaki bir patlama bu duyguyu göstermektedir. Lenin, *İskra* destekçilerinin bile eldeki çok az kaynakla, tek kullanışlı şeyin, ancak *bir* ulusal gazetenin gerekliliği olduğunu anlamadıkları için, çok öfkelenmekteydi. Bölgesel bir yeraltı gazetesi kurmayı teklif eden muhabirine şöyle ders veriyordu:

> Petersburgluyu Moskova'yı aklına getirmemek, Moskovalıyı Petersburg'u aklına getirmemek, Kievliyi Kiev dışında hiçbir şeyi aklına getirmemek için zorlayan bir dar ufuklulukla mücadele etmek yerine –tüm Rusya

56. Bu terimin kullanımı, daha sonraları Nikolay Buharin'in Moskova tasfiyecilerinin (likidatörler; Sosyal Demokrat bir hizip) "hâlâ [1910 yılında] büyük ölçüde bir *kustar* döneminden geçtiklerini ve birçok tasfiyecinin, hangi türden olursa olsun bütün Rusya çapında bir örgütün yaratılmasına dair hiçbir düşünceye sahip olmadan yasal kurumlarda özel olarak *kustar* çalışması sürdürdüklerini" anlatırken 1914'te kurduğu cümlede geçmektedir. (*Voprosı istorii*, No. 9, 1993, s. 118).

> çapında bir dava için insanları alıştırmak yerine (adına layık bir siyasal parti istiyorsak, insanları buna alıştırmak için yıllar boyunca uğraşacağız)– bütün bunlar yerine, sınırlı zanaatkârlık çalışmasını ve yerel daralmayı teşvik etmek...
> Zanaatkârlık sınırlamaları "ekonomizme" kıyasla çok daha sarsıcı bir düşmandır, çünkü derin inancım şudur ki *yaşamdaki* ekonomist yaklaşımın en derin kökleri tam anlamıyla zanaatkârlık sınırlamalarından gelmektedir.[57]

Böylece, "acınası *kustar*", *NY?*'de, kendi dar ufuklarıyla ve *konspiratsiya* becerilerini keskinleştirmeyi reddedişiyle Rus devrimcisinin prestijine kara çalan birisi haline gelmektedir.[58] Ancak, bu türden öfke patlamalarına rağmen, *kustar* imajındaki en önemli unsur, etkin ulusal kurumların varlığından önce kaçınılmaz olan dağılma ve tecrit hali olmaya devam etmektedir.

1901-2'de hiç merkezî parti kurumu olmadığında, Lenin *praktiki*'yi azarlayabilir ve *kustarniçestvo*'yu aşmak için enerjilerini *İskra* ile daha fazla işbirliği yapmaya harcama konusunda uyarabilirdi. Daha sonra roller değişti ve *praktiki*, kendi tecrit edilmişlik halinin yıkım yaratan duygusunun suçunu merkezî kurumların yetersizliğine yükledi. Kiev Sosyal Demokrat örgütünün bir üyesi daha sonra 1911'deki endişe verici durumu şöyle hatırlıyordu:

> Partinin Merkez Komitesi ile tatmin edici bir bağ [yoktu]. Parti edebiyatı yurtdışından nadiren temin ediliyordu, çeşitli hiziplerin tek tek bildirileri ve tuhaf gazeteleri tesadüfen ve genellikle beklenmedik kaynaklardan bize ulaşmaktaydı. Parti içi sorunlarla ilgili genel olarak çok az bilgi alıyorduk. ... ve önemli ölçüde kendi inisiyatifimizle bir çalışma yürütmekteydik.[59]

Bu tanımlamada gazetelerden söz edilmesi, tecridin üstesinden gelinmesinde ve birlik hissi sağlamada bunların kilit rolü olduğuna işaret ediyor. Lenin'in *NY?*'deki argümanları, merkezî kurumların varlığından önce birlik sağlamak ve dolayısıyla bu tür kurumların oluşturulmasını mümkün kılmak için özellikle bir gazetenin kullanılmasına odaklanmaktadır. Yine de, tartışmalarının büyük kısmı, yeraltı dönemlerinde parti gazetelerinin her zaman birleştirici rolünü açıklamaktadır. Hiçbir parti gazetesi, Lenin'in ideal parti organı ile eşleşmeye yaklaşmamıştı –ve fakat, bir kez daha,

57. Lenin 1958-65, 46, s. 139-41 (S.O. Tsederbaum'a [Martov'un erkek kardeşi] Temmuz 1901 tarihli mektup).
58. Lenin 1958-65, 6, s. 127.
59. Elwood 1974, s. 86, 1928 yılındaki bir Sovyet makalesinden aktarıyor.

gazetelerin rolü konusunda güçlü bir normun varlığının yeraltı için hayatî önem taşıdığını söyleyebiliriz. Böyle bir norm, 1912'de Bolşevik ağırlıklı bir parti toplantısında (Prag konferansı) verilen bir kararla dile getirildi.

> Yazıya dökülmüş sistematik Sosyal-Demokrat ajitasyonun ve özellikle düzenli ve sık yayınlanan illegal bir parti gazetesinin yaygınlaştırılmasının, yasadışı hücreler arasında olduğu kadar, yasal işçi birliklerinde faaliyet gösteren Sosyal-Demokrat hücreler arasındaki örgütsel bağların kurulmasında da büyük önemi olabileceğini akılda tutmak gerekir.[60]

Bu karar, parti örgütlenmesinin en alt birimi için "hücre" terimini kullanmaktadır. Lenin *NY?*'yi yazarken bu terim henüz kullanılmıyordu ve bunun yerine *krujok* veya "çevre/çember" (daha tam anlamıyla "küçük çevre") terimini kullanmaktadır. "Çevre" terimi ilk kez 1890'ların başında Sosyal-Demokratik jargonda ilk olarak propaganda amaçlı etüt çevreleri, yani az sayıdaki işçinin yoğun eğitimi anlamında kullanılmıştı. Dolayısıyla, *krujkovşçina* terimi, çoğunlukla, "Sosyal-Demokratik hareketin ana faaliyetinin propaganda çevreleri olduğu dönem" anlamına gelir ve bu tür etkinliklere aşırı odaklanma kast edilir. Bu anlamda *krujkovşçina*, kitlesel ajitasyonun sonraki döneminin aksine bir yerde durmaktadır.

Yerel Sosyal-Demokrat çevreler sonraki on yılda, ajitasyon da dahil olmak üzere, yeni görevler üstlendiler ve tedricen prototip partinin alt düzey örgütleri oldular.[61] Çevreler, bütünün hiçbir kurumsal ifadesinin olmadığı bir dönemde, parti örgütlenmesinin yerel kısımlarını temsil etmekteydiler. 1903'te İkinci Kongre tarafından işlevsel merkezî kurumlar oluşturulduktan sonra, bu alt düzey örgütlerin kesinlikle mevcut bir bütünün parçaları olduğunu vurgulamak için "hücre" terimi kabul edildi.

1904'te merkezî parti kurumları kurulduktan sonra, "çevre" terimi, yerel çevrelerin bağımsız hareket ettikleri ve örgütsel disipline sahip olmadıkları önceki dönemi hatırlatmak için kullanılır oldu –tabiî ki, o dönem onları disipline edebilecek herhangi bir merkezî örgüt mevcut değildi. Hem Bolşevikler hem de Menşevikler, birbirlerini, çevrelerin hüküm sürdüğü dönemdeki *krujkovşçina*

60. *Kommunistiçeskaya partiya ... v rezolyutsiyah* 1983, b. 394.

61. Akademisyenler bazen kullanımdaki bu değişimden haberdar değilmiş görünmekte ve *krujok*'u "eğitim çalışması çevresi" olarak, uygunsuz bir şekilde tercüme etmektedirler.

ruhuyla hareket etmekle suçlamışlardı.[62] Bu daha sonra gelen olumsuz anlamdaki kullanımlar *NY?*'ye doğru geri yansıtılmamalıdır. 1902'de yayınlanan kitabında Lenin, çevreleri kuşatan sorunları eleştirel sempati ile tartışmakta ve kendisini de bir çevre *praktik*'i olarak sunmaktadır.[63] Açıkladığı tüm yetersizliklere rağmen, Lenin'in affedilemez tek günahı, sahte teorik argümanlarla bir kimseyi iyi hale getirmeye veya –daha da kötüsü– başkalarındaki rehaveti teşvik etmeye çalışmayı reddetmiş olmasıdır.[64]

Çevre sistemiyle ilgili bir fikir, 1900 sonbaharında Petersburg örgütü için konulan bir dizi kuraldan derlenebilir. Lenin, *NY?*'de bu kuralları şiddetle eleştiriyor.[65] Yine de, yerel Sosyal Demokrasinin genel resmini doğru buluyor ve kınamalarını *konspiratsiya*'yı ihlal etmesi bakımından, kuralların öngördüğü aşırı formalite ve karmaşıklığa yöneltiyor.[66] Kurallar şöyle diyor: "Siyasal koşullar, işçileri ayrı gruplar (çevre sistemi) vasıtasıyla örgütlemeyi gerektiriyor". Her fabrikada, "en fazla amaca yönelik ve enerjik işçiler"den oluşan merkezî bir grup vardır. Bu grup en azından başlangıçta kendi kendine seçilmiş gibi görünmektedir. Görevlerinden biri başka çevreleri de örgütlemektir. (Her ne kadar Lenin kapsamlı formalitesi yüzünden, çevrelerin en fazla on kişi olması gerektiğini belirten bir kuralla alay etse de, on kişi bir çevre veya hücrenin normal sayısı gibi görünmektedir) Bir çevrenin üyeleri, yeni üye girişini kesinlikle denetlemektedir (yalnızca iki mevcut üyenin önerisi ve yalnızca mevcut herhangi bir üye tarafından itiraz edilmediği zaman). Çevreyi örgütleyen merkez grubunun üyesi, çevre tarafından başka birisi seçilene kadar üst organlar için temsilci olarak kabul edilir.

Böylece, çevreler, tabiri caizse, orta seviyeden (fabrika merkezî grubu) aşağıya doğru örgütlenmekteydi. Bu sistem içinde (yani ilk etapta kendi içinden seçim [kooptasyon] yoluyla seçilen küçük bir elit "amaca yönelik işçiler" arasında) seçim ilkesinin fiilî işleyişi

---

62. Bu değişiklikler için daha ayrıntılı bir tartışma için, bkz. Bölüm Dokuz.
63. Lenin 1958-65, 6, s. 127.
64. Lenin 1958-65, 6, s. 33. Lenin'in çevre faaliyetine dair en kapsamlı tasvirleri şurada bulunabilir: Lenin 1958-65, 6, s. 80 ve 100-2.
65. Lenin 1958-65, 6, s. 117-19.
66. Lenin, kuralların tam metnini aktarmıyor, tam metin Takhtarev'in Petersburg hareketi hakkındaki kitabında yer alıyor: Takhtarev 1924, s. 154-5; bkz. Surh 1999, s. 118-19. Lenin, ekonomik mücadele ile bir bütün olarak Sosyal-Demokrat mücadelenin ilişkisi hakkındaki fikirlerini ortaya koymak için kurallar konusundaki tartışmasını da kullanıyor. Bu tema bugünkü tartışmamız için bir anlam ifade etmiyor.

hakkında net bir fikir edinmek zordur. Bazen, Carter Elwood'un Ukraynadaki yeraltı araştırması, (şimdiye kadar çevreler olarak bilinenlerin aldığı yeni isimle) hücreler tarafından aşağıdan kontrol edilen bir örgütlenme izlenimi verir.[67] Bu nedenle, fabrika düzeyinin üzerindeki bir parti komitesi için anahtar konumundaki örgütlenme sekreteri, kendi üyeleri arasından çevre temsilcileri tarafından seçilmiş olmalıdır. Fakat başka yerlerde, denilmektedir ki "diğer görevliler", özellikle de örgütlenme sekreteri ve saymanı, mümkünse tam zamanlı profesyonel devrimcilerden istihdam edilirdi. Ancak bu tür profesyoneller daima kısa süreliğine temin edilmekteydiler [ve] profesyoneller bir kasabada ortalama üç ila altı ay arasında kalırlardı".[68]

Elwood'un değerlendirmesindeki netlik eksikliği muhtemelen gerçekçidir. Çevreler ile üst organlar arasındaki bağlantı, sistemin çalışması için her ikisi bakımından da karşılıklı olarak kabul edilebilir olmalıdır; çevre/hücreler söz konusu olduğunda, bu grupların üyeleri herhangi bir zamanda gruplarını terk edebilir olmaları nedeniyle ve üst organlar söz konusu olduğunda ise hem *konspiratsiya* nedeniyle hem de yeraltı çalışmasının zorunlu önkoşulu olan takım duygusu (ki o sıralar yoldaşlık denilmektedir) nedeniyle. Seçim de delegasyon da sıkı mantık içinde uygulanamazdı ve uygulanmıyordu. Sistem gayri-resmî ayarlamalara dayanmaktaydı.

Lenin, yeraltı içerisinde seçim ihtimaliyle alay ettiğinde, aklında olan şeyin, on kişiden daha küçük bir çevre tarafından temsilci seçimi değil, fakat bir fabrikanın tamamını ya da daha fazlasını içeren kapsamlı ve rekabete dayalı açık seçimler olduğu görünüyor. Dahası, yeraltına aşina olan herkesin, otokrasi altında yapılan bu seçimlere dayanmanın "ütopik" hayalinin absürtlüğünü anlayacağını düşünüyor.[69] *Raboçeye delo* gibi muhaliflerinin bu tür bir seçimden yana olacağı izlenimini vermeye çalışıyor, amacı da zaten onları aptal gibi göstermek. Aslında, ne *Raboçeye delo* ne de St. Petersburg kuralları, bu türden seçimleri savunmaktadır.[70]

---

67. Örneğin, örgüt şeması hakkında bkz. Elwood, 1974, s. 91. Yeraltının sosyal bileşimi hakkında faydalı bilgiler için, bkz. Lane 1969.

68. Elwood, 1974, s. 92-3, 102.

69. Lenin 1958-65, 6, s. 120-43. Lenin'in "demokratizm" hakkındaki görüşleri için, bkz. bu bölümde daha sonra yer alan "Yeraltında demokrasi" başlıklı alt bölüm.

70. *Raboçeye delo*'nun "geniş demokratik ilke" savunuculuğu, *İskra*'nın yerel komitelere yönelik demokratik olmayan tutumuna saldırmak anlamına geliyordu. Yerel örgütler bünyesindeki kurumsal kurallar, *İskra* ve *Raboçeye delo* arasındaki anlaş-

Herkes bu tür seçimlerin imkânsız olduğunu bilmekteydi. Ne var ki seçimlerdeki "demokratizm" probleminin altında yatan pratik ikilem, bir bütün olarak yeraltının karşı karşıya olduğu ana ikilemin bir başka yönüydü: Biçimsel demokratik kurallar olmaksızın demokratik bir ruhun nasıl korunacağı, işçi ortamı içinde kök salma ile *konspiratsiya*'nın nasıl birleştirileceği.

MESLEKTEN DEVRİMCİLER

Lenin'in *NY?*'de icat ettiği en ünlü terim şudur: *revolyutsioner po professii* veya *professionalnıy revolyutsioner*. Bu, her zaman doğal olarak "profesyonel devrimci" olarak çevrilir, ancak bu versiyon zorluklar yaratmaktadır. Rusya'da en azından Lenin'in yazdığı zamanlarda, *professiya*, "meslek" [trade], yani ekonomik faaliyetin uzmanlaşmış bir kolu anlamına geliyordu. Böylece, herhangi bir fabrika işçisi *professiya* ile bağlantılıydı, dolayısıyla bu kelime, orta sınıfın serbest meslekleriyle sınırlı değildi. Özellikle "sendikalar" [meslek birlikleri/trade unions] *professionalnıye soyuzı* idi.

Professiya kelimesinin bu şekilde kullanılması, *NY?*'de gizemli bir dilsel olgu değil, bariz bir metinsel gerçekliktir; çünkü Lenin'in, örneğin sendikalar hakkında, mesleklere göre örgütlenme vb konularında oldukça fazla söyleyeceği şey vardır. Diğer *professiya* türlerinden söz edilmemektedir. Bu nedenle, *revolyutsioner po professii* metaforu Lenin'in metninde genel olarak işçilere dair *professii* ile güçlü bağlara sahiptir. Bu yankıları korumak için hem *revolyutsioner po professii* hem de *professionalnıy revolyutsioner* terimlerini "meslekten devrimci [revolutionary by trade]" olarak tercüme ediyorum.

Lenin'in yeraltı faaliyeti metaforunda bir meslek olarak etkinleştirilmiş olan bir işçinin mesleğinin (veya *professiya*'nın bir başka muhtemel çevirisi olarak "beceri") kimi yönleri hangileridir? Bir meslek, iyi bir iş yapmak için öğrenilmesi gereken bir takım becerileri ima eder. Mesleğinde olağanüstü olan birisi muhtemelen bunun için özel bir kabiliyete sahiptir, ancak başarıları için daha da önemli olanı ise, bunların, gerekli becerileri edinmeyi ne denli ciddiye aldığıdır. Gerçek mükemmellik için uzun tecrübe de gereklidir. Bir meslek, amatör bir oyalanmadan ziyade tam zamanlı

---

mazlığın bir parçası değildi. Bu son konuyla ilgili hiçbir *Raboçeye delo* tartışması bilmiyorum. Martınov 1901b, s. 18; Lenin 1958-65, 6, s. 138.

bir meşguliyettir. Bir kimsenin mesleğinde iyi olması kendisi ve başkaları için gurur ve saygınlık kaynağıdır.

Bir fabrika işçisinin mesleği veya yeteneği, kırsal zanaatkârın el becerilerinin zıddı olan bir yerdedir. Bir işçinin mesleği, onların büyük bir gayrişahsî organizasyonun parçası olmasına imkân tanır (veya onları zorlar). İşçiler benzer bir organizasyonun bulunduğu herhangi bir yerde kendi mesleklerini yapabilirler. İşçinin mesleği, sadece aynı meslektekilerle değil, yaptıklarına dair bir gurur duygusu paylaşan bütün işçilerle de dayanışma duygusu içinde olmalarına yol açabilir. Öte yandan, bir mesleği öğrenmek ve onun sayesinde yetenek kazanmak, yaşam standardını yükseltmenin bir yoludur.

Öyle ya da böyle Lenin "meslek" metaforunun tüm bu yönlerini aktive etmektedir. Özellikle çarpıcı olan, işçilere yeraltı aktivisti mesleğine girmesi çağrısında bulunmasıdır. Birkaç kez Lenin, işçiye yetenekli bir meslekten devrimci olması yönünde kendisine "yepyeni bir görünüm kazandırması" [*vırabotıvatsâ*] tavsiyesinde bulunmaktadır. Bunu yapmak, yüksek ciddiyet ve (burada, İngilizce kelimenin yarattığı çağrışım da denk düşmektedir) profesyonel bir tutum gerektirir. Daha önce de belirtildiği gibi Lenin, tam zamanlı meslekten devrimcinin imajını, toplumsal hareketlilik atmosferi ile kuşatmaktadır. Bu meslek kardeşliği içinde, işçilerin kendi arasında ya da işçiler ile entelektüeller arasında bir bölünme olmayacaktır.

Metaforun Lenin tarafından aktive edilmeyen özelliklerini de not etmeliyiz. Bir meslek mensupları, kendi işverenlerine karşı çıkarlarını korumak için bir araya gelmeye çalışırlar. Kautsky'nin ardından bizzat Lenin'in de belirttiği üzere, kendi başına alındığında ekonomik mücadelenin kısıtlamalarından birisi, işçilere genel bir sınıf dayanışması duygusu vermek yerine, onları mesleklerine göre bölme eğiliminde olmasıdır. Lenin bazen "*professionalnıy* mücadele" terimini "bir kimsenin özel çıkarlarının peşinde olması" anlamında kullanıyor. Bu anlamda, toplumdaki tüm gruplar "*professionalnıy* mücadele"ye girmektedirler.[71] Ancak Lenin, meslekten devrimcilerin böyle kendilerini gözeten tarzda hareket edeceğini asla ima etmez. Belki de ima etmeliydi.

Bir meslek metaforu, İngilizce konuşanların "profesyonel devrimci" terimine dahil edebileceği bazı etkileri taşımaz. Bir "profesyonel devrimci", profesyonel bir askere, çatışmalara sahne olan

71. Lenin 1958-65, 6, s. 57, s. 85.

yerden çatışmalara sahne olan yere giderek becerilerini satan bir paralı askere benzetilerek düşünülebilir. Veya bir "profesyonel devrimci", cahil bir işçiye ne yapacağını söyleyen bir doktor veya avukat –prestijli bir orta sınıf uzmanı– gibi de anlaşılabilir. Aslında, metaforun kendisinde meslekten devrimcinin işçi-olmayan bir entelektüel olduğuna dair hiçbir ima yoktur (tabiî ki Lenin, yazdığı dönemde, Rusya'daki tam zamanlı devrimcilerin çoğunluğunun işçi-olmayanlar olduğunun farkındadır). Aksine, entelektüel, bir meslek öğrenmedeki ciddiyet eksikliği nedeniyle alay konusudur. Demek ki, metaforun nihai amacı, devrimciyi, işçinin dünyasının bir *parçası* olarak, devrimin büyük fabrikasında vasıflı bir emekçi olarak tasvir etmektir.

"Meslekten devrimci" çağrışım yaratan bir metafordu ve hızla meşhur oldu. Bununla birlikte, incelendiğinde, Lenin'in bunu *NY?*'de sunma biçiminde kendine özgü bazı özellikleri var. Diğer icadı olan "zanaatkârlık sınırlamaları"ndan farklı olarak, Lenin daha önce hiç "meslekten devrimci" terimini kullanmamıştı.[72] Yine de hiç şöyle demiyor: "Burada tanıtmak istediğim yeni bir terim var ve anlamı da işte şöyledir". *NY?*'yi okurken, zaten ortak dolaşımdaki bir terim olduğu gibi bir izlenime kapılabilirsiniz. Dahası, yalnızca Bölüm IV'te yer alıyor (ilaveten son bölümde bir kez daha söz ediliyor). İlk üç bölüm boyunca, Lenin, ideal lider (sendika sekreterliği karşısında halkın sözcüsü) de dahil olmak üzere, her türlü önemli konuyu tartışıyor, ancak meslekten devrimciden hiç söz etmiyor.

Meslekten devrimcilerin tam olarak kim olduklarını ve onlara Parti'de tam olarak hangi rolün verildiğini tespit etmek çok zor, aslında imkânsızdır. Çoğunlukla, meslekten devrimcinin özgül becerisinin *konspiratsiya*, yani tutuklanmama güzel sanatı veya (*Raboçaya mısl*'ın söylediği gibi) siyasal polisle olan mücadele olduğu görülüyor. (Ayrıca *konspiratsiya* terimi de Bölüm IV'ten önce kullanılmamaktadır.) Bununla birlikte, diğer durumlarda, *professiya* metaforu, işbölümüyle, propagandacı, ajitatör, yayınların dağıtımı, sahte pasaport temini vb gibi çeşitli yeraltı işlerindeki uzmanlık alanlarıyla ilişkilendirilir. Romantik *konspiratsiya* ile devrimci örgütlenmedeki bu monoton dişli çarklar arasında biraz çatışma vardır. Nihayet, bir kimsenin mesleğindeki uzun tecrübe

72. Bulduğum en yakın şey, 1900 yılında *İskra*'nın yayınlanmasıyla ilgili yapılan bir duyuruda yer alan ifade: *İskra* devrimci hareketteki çeşitli *professiya*'ların (Lenin, terimi tırnak içine alıyor) hepsini temsil edecektir (Lenin 1958-65, 4, s. 358).

ve beceri fikri, Almanya'daki Bebel ve Liebknecht gib,i bir partinin önde gelen liderleri ile de bağlantılıdır.

Benzer zorluklar, meslekten devrimcilerin parti örgütlenmesinde işgal ettiği yeri belirlemeye çalıştığımızda da ortaya çıkmaktadır. Hepsi parti üyeleri midir? Muhtemelen değil.[73] Hepsi *konspiratsiya* işlevleriyle meşgul olanlar mıdır? Bazen durum böyle görünmektedir, ancak başka zamanlarda bu tanım çok dar görünmektedir (çünkü meslekten bir propagandacının veya ajitatörün ağırlıkla *konspiratsiya* ile ilişkili olması gerekmez) ya da bu tanım çok geniş görünmektedir (çünkü meslekten devrimci bazen Sosyal Demokrat örgütlerden maaş alan, bir yerden öbür yere giden tam zamanlı bir uzmanı çağrıştırmaktadır). Tam zamanlı uzman daha sonraları meslekten devrimcinin arketipi olarak görüldüyse de, bizatihi *NY?*'de terim ile bu özel tanım arasındaki metinsel bağlantılar azdır, belirsizdir ve oldukça anlıktır.[74] Her durumda, bu grup gerçekten çok az sayıda insandan oluşmaktaydı.

İnanıyorum ki "meslekten devrimci" terimini çağrışım uyandıran bir metafor olarak kabul etmeliyiz, yoksa enine boyuna düşünülmüş veya hatta kısmen düşünülmüş bir kavram olarak değil. Aslında bu terim, Nadyejdin'in *Devrimin Yeniden Doğuşu* adlı kitabında aşağıdaki cümlelerin yol açtığı bir son dakika doğaçlamaya benziyor:

> Günümüzde [entelektüel] kendisini devrimci davaya tamamen vermemektedir, hayatının dörtte üçü bazı istatistik ofislerinde çalışmakla ya da ders vermek için koşuşturmakla geçmektedir ve yalnızca gününün acınacak bir kısmı devrimci çalışmaya ayrılmış durumdadır. Bu sonuncusu ise kendi varlığının tek ve münhasır motoru değil, fakat kişisel ve aile kaygıları sınırında önem taşıyan bir şeydir. Günümüzdeki devrimciye mesleği [*professiya*] sorulduğunda, Jelyabov'un yaptığı gibi elini kalbinin üzerine koyup şöyle diyemez: Benim işim, devrimci faaliyettir.[75]

Lenin bu cümlelerden söz etmiyor, fakat okuduğunu biliyoruz, büyük olasılıkla Bölüm IV'ü yazmadan hemen önce.[76] Cümlelerin

---

73. Burada "muhtemelen" dedim, çünkü kendimi *NY?* metniyle kısıtlıyorum. 1903-4'teki parti üyeliği konusundaki tartışmada Lenin'in ifadelerini dikkate alsaydım, "kesinlikle değil" derdim (daha fazla tartışma için bkz. Bölüm Dokuz).

74. Lenin 1958-65, 6, s. 133, 171.

75. Nadyejdin 1903, s. 79. Bu cümleler başka bir bağlamda Bölüm Altı'da tartışılmaktadır.

76. Lenin, Bölüm III'te "Ekonomizm ve terörizm arasındaki ortak nokta nedir" başlıklı alt bölümde, Nadyejdin'in terör lehine savunduğu argümanları inceliyor ve

asıl kaynağı şunu gösteriyor ki, bu metaforun ilk anlamı, *Narodnaya volya*'nın liderlerinden Aleksey Jelyabov tarafından örneklendiği üzere "tam zamanlı yükümlülük"tür. Ayrıca, şunu da göstermektedir ki, terimi kullanması, uzun süredir elde olan bir tanımlamadan ziyade, son dakikada karşılaşılan bir fırsat sayesindedir. Bu asıl kaynak, metaforun metinde nasıl kullanıldığının açıklamasında faydalı oluyor. Terimi kullanmaya başladıktan sonra, bunun ne denli çağrışım yaratıcı olduğunu fark etmiş ve metaforun bazı özellikleri kendi işine yaradığında oldukça oportünist bir tarzda ona başvurmaya başlamıştı. Örneğin, terimin ikinci kullanımında (Bölüm IV'te yaklaşık on sayfa kadar) Lenin, onu ekonomik mücadele için yeterli olan *tüm* işçiler tarafından paylaşılan nitelikler ile devrimci yeraltı çalışması için gereken *özel* yetenekler arasında bir karşıtlık oluşturmak için kullanıyor.[77] Fakat aklındakinin tam olarak ne olduğuna dair herhangi türden bir tartışmaya zaman ayırmıyor –kısmen aklında hiçbir şey olmadığı için. Ben, bunu sadece Nadyejdin'de okuduğu için, terimin yeniliğini tam olarak fark etmediğini düşünüyorum. Her halükarda, ne bir bütün olarak kitaba dahil edişinde ne de son sözlerinde, mesajını özetlemek için bu terimi kullanmak aklına geliyor.

Meslekten devrimci" bu nedenle, Lenin'in çeşitli örgütsel argümanlarının retorik bakımdan güçlendirilmesiydi ve kendi başına yeni bir kavram değildi. Bu teriminin okumasını yapmaya çok fazla gayret etmemeliyiz ve bu ruh haliyle, terimin, en azından *NY?*'de temsil etmediği bazı şeyleri gözden geçireceğim. Her şeyden önce, bu terim bir "yeni tip parti"nin merkezinde yer almıyor. Terimin *NY?*'deki içeriği, tam zamanlı uzmanlardan oluşan bir parti örgütlenmesi bakımından (beklenildiği üzere) SPD modeline dayanmaktadır. SPD modeliyle olan bağlantı, meslekten devrimciler örgütlenmesinin ünlü beş kısımlı açıklamalarında oldukça açık bir

---

bu cümlelerden hemen öncesi ve sonrasını alıntı yapıyor (Lenin, *Devrimciliğin Yeniden Doğuşu*'nun ilk baskısının s. 64 ve 68'inden alıntı yapıyor). Bölüm IV'teki bir dipnotta Nadyejdin'in *Svoboda* grubu hakkında "kalpleri doğru yerde, fakat beyinleri değil. Eğilimleri mükemmeldir, niyetleri en iyisidir ve sonuç ise tam bir kafa karışıklığıdır" diyor. İyi niyetlerinin bir örneği "meslekten devrimciyi tekrar hayata çağırma" girişiminde bulunmasıdır. Kendi kaynağı olarak *Devrimciliğin Yeniden Doğuşu*'nu gösteriyor, fakat sayfa numarası vermiyor (Lenin 1958-65, 6, s. 125 [812]).

77. Lenin 1958-65, 6, s. 109-10. İlk kullanıldığı yer Bölüm IV'teki giriş paragrafıdır.

ifadeyle belirtilmektedir.[78] Bu açıklamanın ilk üç bölümünün genel olarak devrimci örgütlere uygulandığı söylenir ve yalnızca son ikisi otokrasi altındaki ülke ile sınırlıdır. Bu ilk üç kısım şunları ifade eder: (a) *herhangi* bir devrimci hareket, lider/rehberlerin [*rukovoditeli*] kalıcı bir örgütlenmesini gerektirir; (b) harekete kitlesel katılım ne kadar geniş olursa, yoldan çıkmayı önlemek bakımından güvenli bir örgütlenme ihtiyacı o kadar artar; (c) bu örgüt çoğunlukla bu faaliyeti meslek [*professiya*] olarak gören insanlardan oluşacaktır. Devrimci bir örgütün, özgür, otokrasi altında olmayan bir ülkedeki bu tasviri yalnızca SPD olabilir ve aslında bu noktaların her biri Lenin'in Alman örneğini akla getirmesiyle açıklanabilir.[79]

Lenin tam zamanlı devrimci aktivistlerin örgütlenmesinin gerekliliğini savunmak için vakit harcamıyor. Daha ziyade, bu durumu rakiplerinin çürütmelerini imkânsız bulacağı sıradan bir yer olarak görüyor. Dikkatini hızla özel olarak otokrasi altındaki bir ülkedeki yeraltıyla ilgili açıklama kısımlarına çeviriyor. Beş kısımlı tanımdaki son iki kısım, daha önce incelediğimiz bir argümanı özetlemektedir: *konspiratsiya*'ya katılımı kısıtlarsanız, hareketin diğer yönlerine katılımı genişletebilme imkânına sahip olacaksınız.

"Meslekten devrimci" terimi başka ne ifade *etmiyor*? Terim, yeraltı görevlerinin yeni bir anlayışını ima etmek için kullanılmamaktadır. Kapsamlı görevler aynı kalmaktadır: aydınlanmayı ve örgütlenmeyi yayan propaganda ve ajitasyon, sınıf mücadelesinde rehberlik. Yayınların dağıtımı, yeraltı matbaa makinesinin işletilmesi, sahte pasaport hazırlama gibi teknik işlevler de uzun süredir alışıldık işlerdi. Lenin, *praktiki*'ye işlerini yeniden değerlendirmelerini söylemiyor. Lenin'in *praktiki*'ye mesajı şu şekildedir: *konspiratsiya* becerilerinizi daha ciddiye alırsanız ve (örneğin yasadışı yayınlar ya da sahte pasaport sağlamak gibi) destek hizmetleri sağlayabilen ulus çapında bir örgütlenmenin parçası haline gelirseniz, şimdi yapmakta olduğunuz şeyin verimliliğini artırabilirsiniz.

Lenin, meslekten devrimcilere karar almada herhangi bir tekel teklifinde bulunmuyor. Genel olarak, *NY?*'nin parti yönetimi hakkında söyleyecek çok az şeyi vardır. Ekonomik mücadele ile ilgili aşağıdaki kısa tasviri ele alalım:

78. Lenin 1958-65, 6, s. 124-5.
79. Özellikle bkz. Lenin 1958-65, 6, s. 121-2, 142-3.

> Yine, bunun için de işleri resmileştirmeye gerek yok. Yaptığı işe dair bir nebze anlayış sahibi her ajitatör, sıradan konuşmalarda işçilerin taleplerinde neyin öne çıktığını ayrıntılarıyla tespit edebilir. Bunları tespit edince de, dar –geniş değil– devrimciler örgütüne aktararak, onların bu talepleri uygun bildirilerde ifade etmesine imkân tanımış olacaktır.[80]

Tek başına ele alındığında, bu kısa tasvir, bu durumdaki önemli kararın –mücadele için gerekli taleplerin– işçilerden ajitatörlere yukarıya doğru gittiğini, meslekten devrimcilerin özgül işlerinin ise sadece bildiri hazırlamak olduğunu ima etmektedir. Muhtemelen, birileri ajitatöre işçi taleplerini kaleme almasını söyler; muhtemelen yerel otoritenin temel kaynağı şehir komitesidir; ve muhtemelen, bu komite, aşağıdaki çevrelerin kendi kendine atanmış, koopte edilmiş ve seçilmiş temsilcilerinin birleşimi olarak oluşturulmuştur. Tüm bunları biz tahmin etmek zorundayız, çünkü Lenin'in kendisi diğer sorunlara odaklanmış haldedir.

Elbette, meslekten devrimcinin entelektüeller ile sınırlı olduğu yönünde en ufak bir ipucu yoktur –aksine, işçilerin bu mesleğe alınması en yüksek önceliğe sahip bir hedef olarak kabul edilmektedir.[81] Karşıt izlenim, Lenin'in entelektüeller hakkındaki yorumları ve "meslekten devrimciler" hakkındaki yorumlarıyla birlikte gelmektedir. Fakat entelektüeller hakkındaki skandal yaratıcı paragraflar, *NY?* Bölüm II'de yer alırken "meslekten devrimci" Bölüm IV ile sınırlıdır. "Entelektüeller" hakkındaki iddia edilen argümanları alıp bunları "meslekten devrimciye" uygulamak için metne dayalı hiçbir haklı gerekçe yoktur.

Elbette, Lenin, yazdığı günlerde, tam zamanlı devrimcilerin çoğunun aslında işçi sınıfından olmadığını bilmektedir. Fakat o zaman için veya daha sonrası için, "meslekten devrimciler" ile entelektüeller arasında bir denklik kurmanın mantıklı veya olgusal bir nedeni yoktur. Bu bölümün başlarında aktarılan işçi üyeliği araştırmasına göre, İkinci Kongre öncesinde "meslekten devrimciler"in % 48'i işçi kökenliydi. Aynı çalışma, bu dönemde meslekten devrimcilerin toplam sayısının çok az olduğunu, iki yüzü geçmediğini göstermektedir.[82]

---

80. Lenin 1958-65, 6, s. 118-19 [807].

81. Bu konunun daha ayrıntılı tartışması için bkz. Bölüm Dokuz.

82. Lojkin 1986, s. 138. Lojkin, kaynakların bu nitelemeyi yaptığı ve parti çalışmalarını "illegal" olarak sürdüren kimseleri "meslekten devrimci" olarak tanımlamaktadır.

1907-14 yılları arasında, Sosyal Demokrasiye entelektüel kesimden destek azalmaktaydı ve tam zamanlı gezinen devrimcinin bir işçi (ya da isterseniz eski bir işçi deyin) olma olasılığı daha yüksekti. Gösterge olsun diye, mesela Lenin toplumsal bileşimdeki bu kayma konusunda daha umutluyken, Troçki gibi diğerleri daha endişelilerdi.[83] Bizim açımızdan alınacak ders, toplumsal bileşimdeki bu kaymaların "meslekten devrimci" kavramını zerre kadar değiştirmeden gerçekleşebileceğidir.

Ders kitapları, yaygın şekilde, Lenin'in İkinci Kongre'de parti üyesi tanımlamasının üyeliği meslekten devrimcilerle kısıtlamaya yönelik olduğunu ima etmektedir. Bu yanlıştır. Birincisi, Lenin Kongrede açıkça tanımının yalnızca örgütün *konspiratsiya* kısımlarındaki üyelerini değil, *NY?*'de tartışılan tüm gevşek örgütleri de içerecek şekilde tasarlandığını söylemişti.[84] İkincisi, Lojkin'in sayılarından da gördüğümüz üzere, meslekten devrimciler, Lenin'in tanımına uygun parti üyelerinin sadece küçük bir kısmını oluşturmaktaydı.

Meslekten devrimci, Lenin'in ideal devrimci lideri ile eşitlenemez. Son bölümde de gördüğümüz gibi, Lenin'in idealinin özü ilham alan ve ilham veren lider imajıdır. Bu öze, Lenin, şimdi devrimci liderin kendi mesleğinin becerilerini ciddiye alması fikrini de ekliyor. Lenin, işçilerin kadrolaştığı bir parti örgütlenmesinin neden yenilmez olacağına inandığını açıklarken, işçinin sosyalist inançlarının tazelik derecesini (ilham alan lider), kendisine işçi kitlesi tarafından duyulan sınırsız güvenini (ilham veren lider) ve nihayetinde olmadığı takdirde proletaryanın son derece eğitilmiş düşmanlarıyla savaşamayacağı *professiyalnıy* beceriyi [*vıuçka*] sıralıyor.[85] İdeal devrimciye benzer çağrışımlar yapan şeyler de *konspiratsiya* becerilerinin yanı sıra teorik anlayış, inisiyatif ve bir halkın sözcüsüne benzemek olarak sıralanıyor.[86]

Lenin'in liderler hakkındaki diğer sözleri "meslekten devrimci" sözünden daha fazla duygu yüklü gibi görünüyor. *Korifey*, 1870'lerin ilham verici kahramanlarını bir araya getiriyor: *vojd*, bir sınıfın veya görüşün yaygın şekilde bilinen sözcüsüne işaret eder, "*na-*

83. Elwood 1974, s. 69 (bu dönemde "entelektüel kesimin kaybı" için bkz. Elwood 1974, s. 60-73).
84. Lenin 1958-65, 7, s. 287 (daha fazla tartışma için bkz. Bölüm Dokuz).
85. Lenin 1958-65, 6, s. 133.
86. Lenin 1958-65, 6, s. 127.

rodnıy tribün" çok çarpıcı olmak demektir ve hatta "lider/rehber" [*rukovoditel*] standart kelimesi, grevleri, gösterileri ve genel olarak işyerinde ve kalabalıklarda çok rağbet görmeyi akla getirir. Bunun aksine, bir yeraltı matbaasının tutkulu ve isimsiz bir sorumlusu veya gizlice sahte pasaport yapan birisi de şüphesiz davaya hizmet etmektedir ama oldukça çarpıcı olmayan bir tarzda. Meslekten devrimcinin *NY?*'de "uzmanlık", "işlev", "işbölümü" ve "ince iş" gibi düşük güçlü terimlere ilişkilendirilmesi bu yüzdendir.[87]

1905 sonbaharında –tam da devrim doruğuna yaklaşırken– Menşevik kontrolündeki *İskra*, sayfalarını iki uzun makaleye ayırmanın isabetli olacağını düşündü, bu makaleler Lenin'in üç buçuk yıl önce yayınlanmış bir kitabının düşmanca analizinden oluşuyordu. Hem Parvus hem de Potresov, farklı yaklaşımlarına rağmen *NY?*'nin (Potresov'un sözleriyle) meslekten devrimcilik kültünü ifade ettiği konusunda mutabıktılar.[88] Bu kült teması, akademik uzmanlar tarafından da ele alınmıştır. Fakat Rus devrimci yeraltısı, kendisine romantik bir imaj kazandırmak ya da devrim için kahramanca fedakârlık fikriyle ilham vermek için Lenin'e ihtiyaç duymazdı. Çernışevkiy'in *Ne Yapılmalı?* kitabında tasvir edilen çarpıcı kişilik Rahmetov'u ele alalım. Rahmetov, bütün kişisel hayatını devrime adamıştı, kendi dayanıklılığını sınamak için bir çivi yatağında uyurdu, vb Rahmetov *NY?*'den de çok önce Sosyal-Demokrat aktivistler için bir rol modeliydi; 1899'da bunun örneklerinden birisi de Lenin'in düşmanlarından ve *Raboçeye delo*'nun editörlerinden Boris Kriçevskiy'den başkası değildi. Kriçevskiy, Çernışevskiy'in romanını övmekteydi, çünkü o roman, "güçlü Rahmetov kişiliğini ortaya çıkarmıştı, bu kişilik o sıralar ortaya çıkmakta olan bir devrimci tipinin veya daha belirgin olarak, gelecekte emekçi halkın özgürlüğü ve refahı için ortaya çıkacak kahraman şehitlerin prototipini temsil ediyordu".[89]

Bir bütün olarak yeraltı Lenin'den meslekten devrimcinin oldukça yavan imajını aldı ve onu Lenin'in *NY?*'de kullandığı şekle yabancı bir Rahmetov ruhuyla şekillendirdi. Sosyalist Devrimcilerin

87. Bolşevik bir "meslekten devrimci" hakkında İngilizce yayınlanmış bir hatıra kitabı için bkz. Pyatnitskiy 1925.
88. *İskra*, Sayı III (24 Eylül 1905).
89. *Raboçeye delo*, No. 4/5 (Eylül/Aralık 1899), s. 11 (Çernışevkiy'in ölüm yıldönümünü anan makale). Sosyal-Demokratların Çernışevkiy hayranlığı hakkında daha fazla bilgi için bkz. *NY?*'nin başlığına dair Açıklayıcı Notlar Kısım Bir'deki tartışma.

vojd'u olan Viktor Çernov'un şu açıklayıcı kısa ve özlü yorumunu ele alalım:

> Meslekten devrimci. Sosyalizmin gezici bir havarisi, kötülük yapanları cezalandıran bir şövalye. Kendi yolunda muhteşem bir insan tipi. Üniversitesi; hapishane.
> Onun mezuniyet sınavı: polis sorgulaması. Onun yaşam tarzı: *konspiratsiya*. Onun sporu: zekice ve ele geçmez şekilde polisle yapılan bir yarışma. Hayatının dönemleri: Hapishaneden kaçış. Meslekî eğitimi: Pasaport, dinamit ve şifreleme teknikleri. Hayatı: propaganda ve ajitasyon.
> Londra Sosyal-Demokratik Kongresi [1907 yılında]: 598 yıllık polis gözetimi, hapishane, sürgün, zorunlu çalıştırma altında 338 kişi. Yaş ortalaması: 28. 710 tutuklama, 201 firar. Sosyalist Devrimcilerin Londra konferansı [1908 yılında]: Haklarında 228 polis araması olan 61 kişi, 146 uzatılmış mahpusluk, 121 yıllık iç sürgün, 104 yıllık hapis, 88 yıl zorunlu çalışma.[90]

Çernov'un değerlendirmesinde meslekten devrimci otorite sahibidir, çünkü tutuklanıp kaçmak konusunda yeterince dayanıklıdır. *NY?*'de meslekten devrimci otorite sahibidir, çünkü tutuklanma konusunda çok akıllıdır. Lenin, meslekten devrimcinin dikkatli ve oto-kontrol sahibi olmasını isterken, Çernov için o dayanaklı ve enerjik birisidir. Lenin'in imajında ise, Politbüro toplantılarına geç kaldıkları için deri ceketli komiserlerin para cezası verdiği bir adam tipi yaratılmaktadır.[91]

Çernov'un yorumu bize, Lenin'in jargonunun diğer bazıları gibi "meslekten devrimci" terimini de hızla bütün yeraltının sahiplendiğini gösterir (tabiî ki, her zaman, ilk kullanım ile aynı ruh halinde değil). Bu kapsamlı kullanımın başka bir göstergesi de Vladimir Akimov'tur; Akimov Rusya Sosyal Demokrasisinin aşırı sağında yer alan bir *Raboçeye delo* editörüydü. Akimov, *NY?*'ye dışarıdan farkındalık taşıma formülasyonları nedeniyle şiddetle saldırırken, Lenin'e de şahsen öfkeliydi –çünkü kendisinin, yani Akimov'un devrimciler örgütlenmesini gerekli görmediğini iddia etmekteydi. Lenin, Akimov'un on yıldan fazla süredir meslekten devrimci olduğunu bilmiyordu muydu?[92] "Meslekten devrimci" işte

90. Morozov 1998, s. 40. Ne yazık ki, Morozov Çernov'un yayınlanmamış notunun tarihini vermemektedir. Sosyalist Devrimcilerin 1908 Londra konferansına üyelik hakkındaki tam istatistikler için bkz. Morozov 1998, s. 614-15.

91. Rigby 1979.

92. Akimov 1969, s. 322. Kendi örgütsel planını tasvir eden Akimov, örgütlenmenin fabrikalardaki amaca yönelik işçileri temel alması ihtiyacının altını çizmekteydi. "Bu örgütlerle bağlantılı olarak deneyimlerini, bilgisini ve [*konspiratsiya*'daki] bece-

bu kadar kısa sürede ve bu kadar genelleşerek onurlu olmanın bir koşulu haline gelmişti. (Akimov'un hakkını yememek için şunu da söylemeli ki, "meslekten devrimcilik" unvanı konusunda özellikle güçlü bir iddiası vardı: *Konspiratsiya*'nın becerilerini telkin etmekle ilgili tüm konuşmalara rağmen, bu konudaki birkaç el kitabından biri, Akimov'un yazdığı popüler broşürdür: *Sorgulama Altındayken Nasıl Davranmalısınız*[93])

Lenin, sanırım ilham alan ve ilham verici bir Sosyal-Demokrat lider kültüne bizzat sahipti. Meslekten devrimci imajının özgül amacı, bu kültün içine biraz ağırbaşlılık şırınga etmekti. Cesur ve enerjik olmak yeterli değildir, ayrıca birkaç aydan daha uzun süre çalışmaya devam edebilmek için yeterince yetenekli olmak da hayatî önem taşımaktadır. Herkes büyük devrimci tiyatroda gösterişli ve dramatik roller oynayamaz –ince iş yapan adam da, makinedeki isimsiz dişli de, davaya sunduğu hizmetten ötürü takdir edilmelidir.

Bu heyecan ve tevazu kombinasyonu Erfurtçuluk ruhunda çok fazladır. Kautsky, Marx ve Engels'in öngördüğü görevleri yerine getirmek isteyen herkese, proletarya hareketinin bütün yönlerini tek bir *ungeheure Ganze*, yani dev bir bütün olarak birleştiren kapsamlı bir sosyalizm anlayışıyla doldururken, mümkün olduğunca titiz şekilde kendi *Kleinarbeit*'larını, yani sıradan işlerini yapma çağrısında bulunuyor.[94] 1920'lerde Stalin daha da çarpıcı bir formül ortaya koymaktaydı: Rus devrimci kapsayıcılık [*razmah*] ile Amerikan işe yönelik dikkatini [*delovitost*] birleştirin.[95] Bu formüllerin hepsi örgüt insanı ile devrimciyi birleştirme bakımından aynı amacı taşımaktadır.

Lenin'in örgütsel sorun hakkındaki düşünceleri, yeraltı dünyasının argosuyla ifade edilebilir –belki de ancak böyle ifade edilebilir. *Konspiratsiya* becerilerinizi fırçalayın ve meslekten devrimci olun, bu sayede *krujok*'unuz bir *proval* tarafından yok edilmesin. Ülke çapında bir gazete ve siyasal ajitasyon konusunda birlikte çalışmak, *praktiki*'nin izole edilmiş ve parçalanmış komitelerde içkin olan "zanaatkârlık sınırlamaları"ndan kaçınmasına ve onların işçi hareketine rehberliğinin daha etkin hale gelmesine yardımcı olacaktır.

rilerini ve kendi eğitimlerinin faydalarını onlara aktaracak profesyonel devrimcilerin örgütleri de olmalıdır" (Akimov 1969, s. 362).

93. Akimov 1900. (Akimov'un broşürü 47 sayfaydı ve 1902 yılında ikinci basımı yapılmıştı.)

94. Kautsky, 1908, s. 47.

95. Stalin 1946-52, 6, s. 186.

Lenin'in teklifleri işte böyledir. Bunlar, yeraltı dünyasının ortak istek ve pratik sorunlarından ortaya çıkmaktadırlar. Lenin'in spesifik önerilerine karşı olanlar bile bu kelimeleri –ve daha da önemlisi, ima edilen normları– neden böyle olması gerektiğini açıklamak için kullanmıştır.

YERALTINDAKİ DEMOKRASİ

Lenin gerçek Marksist anlamında özgün bir demokrattı. Parti içindeki demokrasiye inanırdı; ayrıca Rusya'nın siyasal olarak örgütlenmiş ve yüzünü sosyalizme dönmüş, büyük bir kent proletaryasına sahip bir sanayi ülkesi haline gelene kadar, partinin başarılı bir devrim yapamayacağına da inanırdı. O, militanlarla sınırlı, oldukça disiplinli, devrimci bir parti yaratmak istiyordu, ancak böyle bir partinin büyük ve demokratik biçimde örgütlenmiş bir proletaryanın yardımı olmadan sosyalizm kurabileceğini düşünmüyordu. Partinin saf doktrini kitlelere geçirebilmesi için saf tutulması gerekiyordu; ancak o doktrin kitlelere aşılanana kadar da sosyalist bir devrim olamazdı. Ekim devriminin tam arifesine dek bu onun gerçek inancıydı; ancak fırsat sunulduğunda onu yakalamakta da tereddüt etmedi.[96]

Hiçbir anlamda Marksist ya da Lenin taraftarı olmayan bir İngiliz akademisyeni, John Plamenatz bu sözleri 1947'de yazmıştı. Lenin'in *İskra* dönemindeki görüşlerinin bir açıklaması olarak, Plamenatz'ın sözlerini yüzde yüz desteklemekteyim. Bu alt bölümdeki amacım, kimin "demokrasiden yana" olduğu kimin olmadığına dair belirsiz iddiaların batağına saplanmamak için konuları tasnif etmek. Demokratik örgüt, Lenin için üç seviyede bir konudur: bir bütün olarak toplum, parti ve sınıf arasındaki ilişkiler, parti içindeki ilişkiler. Bunları sırayla alacağız.

Lenin'in tekrar tekrar söylediği üzere, siyasal programında en acil öncelik Rusya'da siyasal özgürlüğü elde etmekti. Sosyal Demokrasi içinde olsun ya da olmasın, bu önceliği paylaşmayan herkes Lenin'in siyasal düşmanıydı. Bu döneme ait yazılarında, siyasal özgürlüğün avantajları sosyalizmin avantajlarından çok daha canlı şekilde öne çıkarılmaktadır. "Devrim"den bahsederken, "mutlakıyeti devirmek

96. Plamenatz 1947, s. 83. Ayrıca Plamenatz şunu da yazmaktaydı: *NY?*'de "Lenin işçilerin politik kapasitesini inkâr etmeyi ya da Marksist entelektüelleri övmeyi kastetmiyordu, kastettiği şey sadece onların birbirleri için gerekli olduğunu göstermekti" (Plamenatz 1954, s. 223, 225).

ve siyasal özgürlük kurmak için devrimi" kasteder. Tefsirimiz, baştan sona bu noktayı vurgulamaktaydı ve burada daha fazla tartışılmasına gerek yok.

Şimdi de parti ve sınıf arasındaki ilişkileri göz önüne alacağız. Sosyal-Demokrat bir parti, işçi sınıfını sadece bir başka çıkar grubu olarak görmüyordu, kendisini de işçi sınıfının görüşlerine herhangi bir zamanda hizmet eden bir çıkar grubu birliği olarak görmüyordu. Sonuç olarak, Sosyal Demokrasi, kendisini işçi sınıfının tamamı karşısında demokratik bakımdan hesap sorulabilir bir yerde konumlandırmamıştı –tersine, bu tür hesap sorulabilir olmayı işçilere sosyalist bir farkındalık getirme misyonuna aykırı bularak reddetmekteydi. Lenin, çeşitli Sosyal-Demokrat muhalifleri parti ve sınıf arasındaki ayrımı silmekle suçlamıştı, ancak kelime anlamıyla ele alındığında suçlamaları makul değildir. Herhangi bir Sosyal Demokrat ve tüm Sosyal Demokratlar, sosyalizmin müjdesini getirme misyonuna inanmaktaydılar.[97]

Öte yandan, Sosyal Demokrasi, siyasal özgürlük şartları altında demokratik yollarla işçi sınıfından destek aldığı ölçüde ayakta kalabilir ve gelişebilirdi. Bunun başka bir şekilde yapılacağını düşünmek –Lenin dahil olmak üzere– herhangi bir Sosyal Demokratın kavramsal dünyasında hiç yer almazdı. Lenin, tutkulu şekilde siyasal özgürlüğü arzuluyordu, çünkü canlı şekilde sunulan iyi gerekçeler sayesinde işçileri tarihsel misyonlarına ikna etme bakımından SPD'nin başarısını tekrarlamak istiyordu. Bu basit ve merkezî olgu, kendi başına, *stihiynıy* cümlelerinin standart yorumlanmasının akla yatkınlığını neredeyse sıfıra indirgemektedir.

Şimdi Parti bünyesindeki, yani Sosyal-Demokratik misyona bağlı olanlar topluluğunun bünyesindeki demokrasiye döndüğümüzde, kitlesel partilerin nispeten yeni bir olgu olduğunu akılda tutmamız gerekir. Bu yeni partilere yakından bakan birçok gözlemci, bunların demokratik olmadıklarına ve belki de olamayacaklarına karar vermişlerdi. Böyle bir gözlemci, Mart 1902'de parti örgütlenmesi konusundaki başyapıtını tamamlayan bir Rus yazardı. Bu yazarın adı, Moisei Ostrogorski idi; İngiliz ve ABD kitle partilerine dair hacimli klasik incelemesi İngilizce ve Fransızca olarak yayınlanmıştı. Ostrogorski, uzun uzadıya bu tür modern yeniliklerin anti-demokratik

97. Bölüm Dokuz'da Menşeviklerin parti ile sınıfı birbirine karıştırmadığı hususu açıklığa kavuşturulmaktadır.

yapısını makine politikası olarak gösteriyordu.[98] Parti örgütlenmesi konusundaki bir diğer klasik de doğrudan Sosyal Demokrasiye ve özellikle SPD'ye odaklanmaktaydı. Robert Michels'in 1912 tarihli kitabı, kendi "oligarşinin demir yasası" önermesini desteklemek üzere SPD'yi güçlü bir argüman olarak kullanmıştı. SPD, iç demokrasiye olası en güçlü bağlılığı olan ve fakat esasen daimî bir oligarşi tarafından yönetilen bir parti idi. Bu sonuç ise herhangi bir kötü plandan değil de, demokratik usule yönelik herhangi bir ideolojik yükümlülükten daha güçlü olan örgütlenmenin doğasında bulunan yasalardan kaynaklanıyordu.[99] "Parti örgütü kendisini parti 'yerine koyuyor, Merkez Komite parti örgütünün yerini alıyor ve nihayet bir 'diktatör' kendisini Merkez Komitesinin yerine geçiriyor."[100] Bu ünlü alıntı, "yerine koyma"ya ne anlam verildiğine bağlı olarak iki farklı şekilde okunabilir. Bu kelimeyi normal şekilde anlayabiliriz ya da bunu Troçki'nin 1904 tarihli anti-Lenin broşüründe kullandığı şekilde anlayabiliriz. Troçki'nin verdiği asıl anlam bir sonraki bölümde açıklanmaktadır. Cümle, kelimeyi Troçki'nin değil de normal anlamıyla kullandığımızda, yalnızca kehanet gibi görünmektedir. Ancak bu şekilde anlaşıldığında, Troçki'nin ünlü sözü, oligarşinin demir yasasının çarpıcı bir izahından pek farklı değildir. Michels'in, Batı sosyalist partilerinin en üst düzey liderlerini kuşatan "kişilik kültü" üzerine yazdığı bir bölümü bile vardır.

Troçki'nin açıklaması, kehanet gibi görünüyor, çünkü Bolşevik Partisi'ndeki sonraki gelişmeleri öngörüyor. Ancak Michels ile örtüşmenin gösterdiği üzere, Troçki'nin sözlerini özellikle Lenin hakkında bir kehanet olarak görmek son derece yanıltıcıdır. Bir yanda Lenin'in merkeziyetçilik, disiplin ve profesyonellik hakkındaki "demokratik olmayan" önerileri ile diğer yanda Rus otokrasisinin siyasal kültürü arasında kolay bağlantılar konusunda da ihtiyatlı olmalıyız. Lenin'in örgütsel değerleri tamamen Batı Sosyal Demokrasisinin ana akımında yer almaktadır. Michels'in gösterdiği gibi, aslında onların da demokratik olmayan sonuçları vardı, ancak bunlar siyasal özgürlük koşulları altında ve demokratik inançlarından şüphe edilemeyen aktivistlerin katılımıyla ortaya çıkmıştı. Aslında, Rus yeraltısının bazı açılardan SPD'den *daha* demokratik olmaya zorlandığı da savunulabilir; çünkü sürekli tutuklamalar

98. Ostrogorski 1902.
99. Michels 1962.
100. Trotskiy 1904, s. 54.

kalıcı seçkinlerin oluşumunu engellemekteydi ve çünkü partiye verilen destek sadece gönüllü olmakla kalmayıp, son derece tehlikeli de olmaktaydı.

Rus Sosyal Demokratları yeraltında yaşamak zorunda kaldılar ve kendilerinin de epey farkında oldukları üzere, bu durum parti demokrasisine ciddî sınırlamalar getirmekteydi. Sorunlar iki düzeyde mevcuttu: yerel liderlik ile merkezî parti kurumları arasındaki ilişki ve yerel liderlik ile yerel aktivistler topluluğu arasındaki ilişki. Her iki hizipten de ancak birkaç Sosyal Demokrat yerel "demokratizm"i –yani, yerel parti üyelerinin seçimler yoluyla yeraltı komitelerini denetlemesini– tartışmaya hazırdılar. Bu durum Martov'un İkinci Kongre'de kendi üyelik tanımına destek verdiği yorumlarda ortaya çıkıyor. Martov parti üyelerinin sayısını arttırmak istiyordu, ancak elbette parti üyelerinin örgütün gizli bölümlerinin işleyişini herhangi bir şekilde yönetmesine ve hatta kontrol etmesine izin vermeye kesinlikle niyeti yoktu. Partiye çeşitli hizmetler sunan kişilerin kendilerini Partinin gerçek üyeleri gibi hissetmesini istemekteydi, fakat şu şartla: "Hak ve sorumluluklar meselesi deklarasyonla kararlaştırılmıştır: 'Tamam, işte işiniz budur' [*Vot vam rabota*]".[101] İkinci Kongre'de yerel düzeyde seçime dayalı demokrasiyi geliştirmeyi gerçekten isteyen insanlar da vardı –Vladimir Akimov ve kız kardeşi Lidiya Mahnovets– ama bu insanlar Martov'un çok farklı varsayımlardan yola çıktığını doğru şekilde görmüşlerdi.

Üst düzeyde –yerel komiteler ile merkez arasındaki ilişkide– demokratik normları gözlemlemek için daha büyük bir çaba vardı. Menşevik yazar Panin'in 1904'te belirttiği gibi:

> Kendi başına bir bütün teşkil eden bir örgütlenme sistemi olarak [ulusal çapta] merkezî kurumlar tarafından yönetilen yerel komiteler, kendi sınırları içinde en mükemmel "demokratizm ilkesi" tarzını yürütürler. Partinin en üst organı olan ve komitelerin delegelerini gönderdiği kongreler –bu kongrelerdeki merkezî kurumların seçimi onların sorumluluğundadır– işte bu mükemmel demokrasidir. Benzer şekilde, parti faaliyetinin en etkili örgütlenmesi mümkün olduğunca tam örgütsel merkezciliği varsayar.[102]

---

101. *Vtoroy syezd* 1959, s. 262-3 Bu sözler Bolşevik Olminskiy tarafından, Martov'un gevşek üyelik tanımının demokratik olmayan etkilerini göstermek amacıyla aktarılmıştı (Shutskever 1925, s. 225) Parti üyeliğinin tanımı ve Menşeviklerin "demokratizm"i reddetmesi konusunda daha fazlası için, bkz. Bölüm Dokuz.

102. *İskra*'ya Ek, Sayı 57 (15 Ocak 1904), *Praktik* takma adıyla yazılmış. "Demokratik merkeziyetçilik" terimi ilk olarak Menşevik yazarlar tarafından kullanılmıştır.

NY?'nin argümanı, Parti bünyesindeki demokratik normlara dair bu Rus Sosyal-Demokratik görüş birliği içinde duruyor. Yerel düzeyde Lenin, yerel örgütlerin işleyişini kontrol etmede, seçim süreçlerini kullanma yönündeki herhangi bir çabayı "demokrasicilik oynamak" diye yaftalıyor. Bu ifadede Lenin'in mantığı şöyledir: Yeraltı koşulları altında demokratik süreçler mi istiyorsunuz? Bu, *gerçek* demokrasinin ne olduğuna dair tamamen bilgisiz olduğunuzu gösterir. Alman SPD'si gibi gerçek bir demokraside tam *glasnost* vardır ve parti yetkililerinin faaliyetleri tamamen şeffaftır. Hiç kimsenin herhangi bir liderin gerçek ismini bile bilmemesi gereken yeraltında şeffaflık olanaksızdır. Şeffaflık olmadan demokratik seçime dayalı süreçlere sahip olmaya çalışmak, demokratik *olmamak* demektir. Yeraltı koşulları altındaki bu biçimsel seçime dayalı süreçleri reddederken, demokrasiyi eleştirmiyoruz, aksine "demokrasicilik oynayan" bir parodiyi eleştiriyoruz.[103] Lenin'in argümanındaki en çarpıcı şey, yeraltındaki "demokratizm" hakkında yaygın paylaşılan duyguları değil, fakat Batı Sosyal-Demokrat partilerdeki seçimlerin gücü, şeffaflık ve *glasnost* hakkındaki naifliğidir.

Lenin'in *NY?*'deki iddiasını ciddiye alırsak, bu durumda, siyasal özgürlük Rusya'ya geldiği takdirde, yerel parti örgütlenmesi hakkındaki görüşlerini çarpıcı biçimde değiştireceğini tahmin edebiliriz. 1905 yılının sonlarında kısa bir süreliğine Lenin, "proletarya Rusya'da siyasal özgürlük kazandığında" kendisinin de derhal partide çok geniş bir seçimcilik çağrısında bulunacağına ikna olmuştu. Boğucu yeraltından kaçıştaki iç çekiş rahatlaması, yürekten gelen bir duygudur.[104]

Lenin, yeraltı koşullarında bile parti bünyesindeki ikinci demokrasi düzeyinin bir destekçisiydi: yerel komiteler ve merkezî kurumlar arasındaki ilişki. Bu düzeydeki demokrasi, Partideki egemen otoritenin, yerel örgütlerin temsilcilerinden oluşan bir kongre olduğu anlamına geliyordu. *İskra*'nın, yerel komiteleri *İskra*'ya kazandırma stratejisinin tamamı bu varsayıma dayanıyordu. 1904'te, kongre egemenliği ilkesini ihlal etme suçlaması Bolşeviklerin Menşeviklere karşı temel suçlamasıydı (bkz. Bölüm Dokuz).

103. Lenin 1958-65, 6, s. 134-43. Bölümün başında daha önce belirtildiği gibi, Lenin'in burada yaptığı saldırıdaki görüşleri kimin savunduğu belli değildir.

104. Lenin 1958-65,12, s. 83-93 ("Partinin Yeniden Örgütlenmesi Hakkında"). Bu makaleyi Lenin'in görüşlerindeki bir dönüş kanıtı olarak gösterenler (örneğin, Haimson 2005) Lenin'in yeraltı örgütlenmesini ilke olarak tercih ettiğini düşünüyor gibi görünmektedirler.

Demokrasiyle ilgili bir diğer konu ise Parti içindeki "eleştiri özgürlüğü"dür. *NY?*'de Bölüm I bu konuya ayrılmıştır ve Lenin'in "eleştiri özgürlüğü" sloganına düşmanlığını açıklığa kavuşturmaktadır. Bu, Lenin'in siyasal özgürlüğün temellerini anlamamış olduğunu mu gösteriyor? Şimdilik *Raboçeye delo* ile polemik ayrıntılarını bir kenara bırakabiliriz (bkz. Açıklayıcı Notlar Kısım Bir). Genel argümanı anlamak için "eleştiri" kelimesinin hem Alman hem de Rus Sosyal Demokrasisinde temel Marksist ilkeleri eleştiren "revizyonizm" için bir kod kelimesi olduğunu akılda tutmalıyız. Partide revizyonistlerin varlığı ile gündeme getirilen soru şudur: Kendisini belirli bir dünya görüşünün yayılmasına adamış gönüllü bir örgüt, kendi saflarında bu dünya görüşünün önemli yönleri üzerinde şüpheler uyandıran etkili seslere hangi noktaya kadar hoşgörülü davranabilir? Dünya görüşü içindeki bir tartışmada bizatihi dünya görüşünün esaslarına dair çizgileri geçerek meydan okunduğunda, bunun meşruluğuna nasıl karar verilecek?

Bu elbette, ilke sahibi herhangi bir siyasal örgütlenme (ve sadece siyasal olanları için de değil) bakımından zor bir sorundur. Önümüzdeki belirli örnekte, *Raboçeye delo*, Eduard Bernstein'ın bile çizgiyi geçmediğini ve Lenin'in (*İskra* hakkında konuşurken) böyle bir iddiayla kara çaldığı fikrini ileri sürmekteydi. Böylece Lenin büyük ölçüde ideolojik saflık yanında yer almaktadır. Onun argümanı, özellikle de daha sonraları Komünist hareketteki sapkınlık avı göz önüne alındığında, bize hoşgörüsüzlük olarak gelebilir. Yine de, *NY?*'de sunulan argüman, hoşgörüsüzlük değildir. Bunun nedeni, Lenin'in Sosyal Demokrasinin zorlayıcı bir gücü olmayan ve gönüllü bir örgüt olduğunu ve siyasal eylem için alternatiflerin mevcut olduğunu varsaymasıdır. Hoşgörülü/liberal (politik özgürlük sahibi olan) bir toplumda, gönüllü örgütlenmelere sadece ideolojik uyumu *zorlamaya* izin vermezler; bu uyumu sağlamak için *teşvik edilirler*. Liberal bir toplumun gücü, tutarlı ve rekabet halindeki dünya görüşlerinin etkin temsiliyetine bağlıdır.[105]

Lenin bir liberal değildir ve önceki cümlede kurduğum argümanı kullanmaz. O bir Marksist Sosyal Demokrat'*tır* ve bu, siyasal özgürlüğü ve gönüllü tercihi arzuladığı anlamına gelir. Baskıcı otokrasinin yarattığı yeraltı koşullarında bile, siyasal alternatifler

105. Bu bölüm hakkında bir tartışma ve Marksist teori için yol açtığı zorluklar için Alan Shandro'nun yakında yayınlanacak olan *Lenin and the Logic of Hegemony/Lenin ve Hegemonya Mantığı*'na bakın (Alan Shandro'ya bu bölümü önceden okumama izin verdiği için minnettarım).

arasında özgürce seçimin varlığı basit bir gerçektir. Bu yüzden, Lenin *İskra* makalelerinden birinde, aslında "eleştiriyi" baş üstünde tutmaktadır:

> Ve şunu biliyor musunuz? "Eleştiriyi" baş üstünde tutmak gerektiği şeklindeki yaygın kanaati paylaşmaya hazırım, çünkü bu durum, harekete sözüm ona durağan teoriyi getirmektedir... Evet, "Yaşasın eleştiri!" diye bağırmaya hazırım –biz sosyalistlerin, modaya uygun "eleştiri"nin bütün burjuva sofizmlerini *mümkün olduğu kadar geniş şekilde*, kitleler arasındaki *propagandamıza ve ajitasyonumuza* katabileceğimiz bir çözümlemeyi ortaya koyabilmemiz *şartıyla*.[106]

Partinin dışından gelen "eleştiri" iyidir, Sosyal Demokratları bütün enerjilerini ve dikkatlerini yaptıkları işe vermeye zorlayabilir –Partinin içinden temel değerlere yönelik "eleştiri" hoş görülemez, Sosyal Demokrasiyi burjuva radikallerinin bir aracı haline getiren korkunç *Credo* programına yönelik ilk adımdır. Bu dönem boyunca –ve bence 1917 yılına kadar– Lenin aslında Marksist olmayan grupları, (Marksizm'e göre) sosyalizmle doğrudan ilgisi olmayan, fakat siyasal özgürlük için savaşacak olan toplumsal tabakaları örgütlemeye ve onları temsil etmeye çağırmaktadır.

Lenin, Partideki revizyonizme karşı hoşgörüsüzlüğü savunurken yalnız değildi. Özellikle Plehanov, Bernstein'ı Alman Partisi'nden atmak ve Lenin'den daha fazla, "eleştiriyi" küçümsemek konusunda takıntılıydı. 1903 yılındaki bir *İskra* makalesinde Plehanov, Parti içindeki konuşma özgürlüğü ile genel olarak toplumdaki konuşma özgürlüğü arasında büyük bir fark olduğunu savunmaktadır.[107] Bildiğim kadarıyla Lenin'in "eleştiri özgürlüğü"ne karşı argümanı, *NY?* hakkındaki herhangi bir Sosyal-Demokratik eleştiride gündeme getirilmemişti.

Siyasal özgürlük, tarihinin büyük bölümünde Sovyetler Birliği'nde neredeyse yoktur. Gelecekte, neden böyle olduğunu ve Lenin'in bu nihai sonuçta hangi rolü oynadığını araştırmayı umut ediyorum, dolayısıyla burada bu konuda hiçbir şey söylemiyorum. Söylenmesi gereken tek şey, *NY?*deki demokrasi konusundaki tartışmaların Stalinist tiranlığın açıklanmasını kolaylaştırmadığıdır –onu açıklamayı daha da zorlaştırdığıdır.

106. Lenin 1958-65, 6, s. 289, alındığı yer: *İskra* Sayı 17 (15 Şubat 1902) (yani, Lenin, *NY?*'deki "eleştiri özgürlüğü"ne karşı argümanına herhangi bir tepki almadan önce).
107. Plehanov, "Kızıl Ülkede Kızıl Kongre", *İskra* Sayı 49 (1 Eylül 1903) yeniden basıldığı yer: Plehanov 1923-7, 12, s. 451-60.

OKUR ANKETİ

NY?'nin ilk okurları örgüt argümanları tarafından şaşırtılabilir veya hatta şoke olabilir miydi? Yoksa Lenin, ortalıkta dolaşan ve etkili bir sözcü arayışında olan fikirleri mi ifade etti? Bu soruya, *NY?*'den önce, yazıldığı sıra ve kısa süre sonra üretilen bazı örgütsel görüşlere bakarak bir cevap bulabiliriz. Bu görüşlerin Sosyal-Demokratik *praktiki* arasında ne kadar yaygın olduğunu söyleyemeyiz, ama kesinlikle var olduklarını söyleyebiliriz.

Kasım 1900'de –*İskra*'nın ilk sayısı gün ışığına çıkmadan önce– *Raboçeye delo*'da "Rus İşçi Hareketinin Örgütsel Görevleri" başlıklı bir yazı yayınlandı. Yazar V. İvanşin, *Raboçaya mısl*'a yaptığı iltifatından dolayı (daha önce belirttiğimiz gibi sınırlı bir şeydi) *NY?*'de rezil edilmişti. *NY?*de *Raboçeye delo*'nun ve özellikle İvanşin'in "ekonomist" olarak tanımlanmasından yola çıkarak, *NY?*'dekilere güçlü bir tezat oluşturan argümanlar beklemeliyiz.

Bu makalenin ayrıntılı bir özetini aktardım, çünkü yazarı ve yayınlandığı tarih bir takım önemli noktalar belirlememize imkân tanımaktadır. Makale, kendi başına, 1900 yılına kadar Rusya Sosyal Demokrasisinin örgütsel evriminin iyi bir değerlendirmesidir. Lenin'in örgütsel programı ile kapsamlı örtüşmesi, *Raboçeye delo* grubunun ciddî biçimde "ılımlı ekonomist" olarak yaftalanamayacağı şeklindeki iddiamı güçlendiriyor. Makale ayrıca, Lenin'in *NY?*'deki önerilerinin birçoğunun zaten ortalıkta gezindiğini gösteriyor. Bu olgu, sırası geldiğinde, *İskra*'nın başarısını açıklamakta da yardımcı olmaktadır.

Geriye dönüp baktığında, İvanşin, Rusya'daki Sosyal-Demokrat hareketin gelişimini üç döneme ayırıyor, bunlardan her biri işçilere ulaşma bakımından ayırt edici araçlarla belirlenmiştir. İlk dönem, küçük propaganda çevreleri dönemi, esasen yüz yüze sözlü mesajlara dayanıyordu. İkinci dönem, Sosyal Demokrasi'nin kitlesel bir hareket niteliği kazanmaya başladığı 1895-6'da başlamıştı. "Sosyal Demokrasi, *stihiynıy* hareketinin başında duruyordu ve farkındalığın ortaya çıkmasını, yani işçiler arasında sınıf farkındalığının gelişmesini kolaylaştırmaya başlamıştı".[108] Bu ikinci dönemdeki etkilemenin başlıca aracı, özellikle yerel ekonomik huzursuzluklar-

108. İvanşin 1900, s. 3. (Okur, Lenin'in "dışarıdan" farkındalık getirmek şeklindeki skandal yaratıcı formülüyle görünürde çok fazla benzerliği olduğunu aklında tutabilir.)

dan ilham alan bildiriler biçimindeki yasadışı yayınlardı. Bildiriler; özgür ülkelerde işçi toplantıları, halka açık konuşmalar, işçi gazeteleri ve diğer basılı yayınlar gibi Sosyal Demokrasiye açık çeşitli nüfuz yollarının, yerine geçmekteydi.

Üçüncü döneme geçiş hâlihazırda devam etmektedir. Şüphesiz, daha önceki iki etkileme aracı –konuşulan söz ve yerel bildiri– daima geçerli olacaktır, ancak İvanşin'e göre, mevcut acil ihtiyaç, Sosyal-Demokratik gazetelerdir, özellikle de geniş, ulusal ve siyasal yönelimi olanlar. Yerel siyasal gazetelerin ortaya çıkması ile başarılı şekilde müzakere edilip üçüncü döneme geçilmesinden sonra, Rus hareketi daha sonraki hedefi olan açık siyasal gösterilere dair görüşlerini ortaya koyabilirdi. Burada, başka yerlerde olduğu gibi, Polonya ve Yahudi parti örgütleri yol gösteriyorlardı.

İvanşin'in artık tasvir ettiği türden gerekli siyasal gazete, Petersburg'daki *Raboçaya mısl* ile Yekaterinoslav'daki *Yujnıy raboçiy* [Güneyli İşçi] arasındaki karşıtlıkla gösterilmektedir. Hayat zaten *Raboçaya mısl*'ı aşmıştı, çünkü Petersburg'da bir işçi gazetesinden daha fazlasını talep eden önemli bir işçi tabakası ortaya çıkmıştı.

> Gazetelerinde yalnızca hammadde değil, yol gösterici makaleler arıyorlar, Rusya'da ve yurtdışında sosyal ve siyasal hayatın tüm önemli unsurları üzerinde, işçi sınıfının kayıtsız kalamayacağı ve kayıtsız kalmaması gereken yönler üzerinde mümkün olduğunca çok aydınlanma istiyorlar.[109]

Raboçaya mısl'ın, işçilerin "temel ihtiyaçlarına" hizmet eden bir gazete olmaktan, "hareketin siyasallaşmasının kabarmasını" kolaylaştıracak "çok yönlü ve tutarlı" (Lenin ve *İskra* için anahtar kelimeler) bir gazeteye dönüştürülmesi gerekiyor. (Bu sözler *NY?*-deki *Raboçaya mısl*'ın ateşli savunucusu olarak "V.İ." tasvirini biraz ironik hale getiriyor.)

Eğer *Raboçaya mısl*'da düzeltmeler yapmak gerekseydi, *Yujnıy raboçiy* bir model görevi görebilirdi.

> İlk sayısından itibaren *Yujnıy raboçiy*, yerel yaşamın sınırlarını aştı ve işçi sınıfının tüm Rusya genelinde *ortak* bir konumda olduğunu göz önüne aldı. İşçilere uygulanan baskının, siyasal sistemin ve ona karşı mücadele ihtiyacının ortak noktalarını gösterdi... ve yerel Yekaterinoslav örgütünün, tecrit haldeki bütün güçleri "tek ortak hedefe yönelik olarak hepsinin aynı mücadele yöntemlerini kullandığı tek genel ortak işçi ordusuna katmak

109. İvanşin 1900, s. 9.

üzere" birleştiren Rus Sosyal Demokratik İşçi Partisi'nin bir *Komitesi*, sadece bir parçası olduğu gerçeğinin belirgin şekilde altını çizdi.[110]

İvanşin, bütün büyük yerel komitelerin böyle bir gazete hazırlamasını istemekteydi, ancak bunun birçok komitenin gücünün ötesinde olduğunu kabul ediyordu. Her durumda, yerel komitelerin önceliği, yılda iki ya da üç kez olarak yayınlananlardan daha fazla sıklıkla düzenli olarak çıkan bir gazete olmalıydı. (Bu yorum, *İskra*'nın 1901'de tutkuyla 11 sayı çıkarmasına ve daha iyi sonuç almayı ummasına ışık tutmaktadır.) Sadece yerel gazeteler değil, ulus çapında yetkili bir Sosyal-Demokratik yayın organı da acil bir zorunluluktu. Merkezî bir yayın organı, yerel örgütlerle böylesine büyük bir karışıklığa neden olan sürekli *provali*'yı önlemeye de yardımcı olurdu, zira yerel aktivistler arasında deneyimlerin paylaşılabilmesine imkân sağlayacaktı. En önemlisi, bütün hareketin ortak bir programını teşvik eden yetkili bir merkezî organ, işçilerle tek bir mesajla konuşabilir ve böylece Sosyal-Demokratik nüfuz artardı. Bu sayedeki birleşik mesaj, işçilerin hükümet ve topluma tek bir sesle konuşmalarına yardımcı olacaktı.

Sadece merkezî bir gazete değil, merkezî parti kurumlarının işleyişi de zorunluydu. "Yaşamın kendisi birleşmeye doğru sürüklüyor: Hareketimiz, dar kapsamlı yerel çalışmalardan ortaya çıktı –deyim yerindeyse, bu sınırlar içinde kalmak boğucudur".[111] Ortak açıklamalar ve benzeri görevlerin düzenlenmesindeki güçlükler yerel komiteleri, her ne kadar hâlâ gelişigüzel olsa da, karşılıklı ilişkileri zaten zorlamaktaydı. Yerel aktivistler, ilk iki dönemin görevlerini (konuşarak anlatma ve yerel bildiriler) kendi kaynakları ile yerine getirmekteydi, ancak artık mümkün değildi. Dışarıdan yardım olmadan, kendi yayınlarını yaratamazlardı, hatta yurtdışından gelen yayınları bile etkin şekilde alamazlardı. İşleyen merkezî bir komite, genel olarak "güçlerin ve araçların dağıtımını" mümkün hale getirecekti (bu, İvanşin'in tam zamanlı meslekten devrimcilik fikrine en yakın olduğu noktadır). Bütün bu nedenlerden ötürü, "önceden dağınık olan yerel örgütlenmelerin dışında tek bir Sosyal-Demokrat parti yaratma talebi ortaya çıkmaya başlamıştı".[112]

110. İvanşin 1900, s. 11. İvanşin tarafından aktarılan sözler, *Yujnıy raboçiy*'den alınmıştır. Bu gazetenin ve *İskra*'nın, *İskra* döneminde çoğunlukla müttefik olması şaşırtıcı değil.
111. İvanşin 1900, s. 19.
112. İvanşin 1900, s. 15.

Sosyal Demokratlar, her yerel işçi hareketi ekonomik ajitasyondan siyasal ajitasyona geçiş yapana kadar parti birliğini ertelememeliydi (bu yorum, aşamalar teorisinin en uç versiyonlarına ağır bir eleştiridir). Gerçekten birleşik bir parti aslında bu geçiş sürecini hızlandıracaktı. Yerel örgütlenmeler bir an bile şunu unutmamalıydı ki;

> sadece işçi sınıfının *ortak* çabaları, Rusya'da kendisi için daha iyi siyasal koşulları kazanabilecek, bütün yerel çalışmalar, sadece işçilerin büyük ordusuna tek tek birlikler hazırlayacaktır –Çarlık hükümetiyle sonuç alıcı bir savaşa girebilecek olan ise sadece o ordunun gücü olacaktır.[113]

İşte Vladimir İvanşin, 1900 sonlarında, *İskra*'nın ortaya çıkışından önce böyle demektedir. Tam olarak Lenin ile aynı kelime dağarcığını kullanmaz, argümanları biraz farklıdır ve bazen farklı pratik önerilere ulaşır (Lenin o an için yerel gazetelere şiddetle karşı çıkmaktaydı). Ancak Lenin'in durum tespitiyle örtüşmesi kapsamlıdır. İvanşin etkili parti birliği, birleşik bir program ve taktikler, merkezî parti örgütlenmesi ve tüm yerel örgütler açısından Çarlık hükümetini hedefleyen ortak eylem çağrısında bulunmaktaydı. Siyasal ajitasyona yönelik hamle, gazetelerin birleştirici rolü, "hareketin siyasallaşmasındaki kabarma", işçi desteğine dair varsayım, yerel örgütsel izolasyon karşısında çileden çıkma, *provalı*'nın tahrip ediciliğine yapılan vurgu, kaynak dağılımının verimli şekilde merkezileştirilmesine dair umut –işte bunların hepsi *İskra*'nın ortaya çıkışından önce, *NY?*'de yumruklanan bir kum torbası olarak kullanılan *Raboçeye delo* dergisinde dile getirilmektedir. İvanşin'in 1903 başlarında görevini bırakarak *İskra*'ya bağlılığını bildiren bir açık mektup yazması şaşılacak bir şey değildir.[114]

Şimdi *NY?*'nin ortaya çıkmasından önce yazılan bazı, *İskra* taraftarlarının görüşlerine bakacağız. 1901 sonbaharında Gürcü *Brdzola* [*Mücadele*] gazetesi *İskra* kampında yer aldığını gösteren programatik makalelerle yayına başladı, gerçi *İskra* adı açıkça söylenmiyordu. Bu imzasız makalelerin metni Stalin'in *Toplu Eserleri*'nde bulunmaktadır, muhtemelen bunların tek veya ana yazarıydı

113. İvanşin 1900, s. 19.

114. *İskra*, Sayı 33 (1 Şubat 1903) (8 Şubat 1903 tarihli mektup). *İskra*, İvanşin'in mektubunu yayınladı, ancak yaraları tekrar açmak istemediğini söyleyerek *Raboçeye delo* eleştirisine yer vermedi. Bir tarihçi olarak, *İskra*'nın politik tavrının, *Raboçeye delo*'nun içinden yapılan bir değerlendirmenin yayınlamasını engellemesinden üzüntü duyuyorum.

veya muhtemelen kaleme alınmasına katkıda bulunmuştu. Bununla birlikte, onlara gösterdiğimiz ilginin Stalin'in biyografisi ile hiçbir ilgisi yok, yalnızca 1901'de bir grup *praktiki*'nin duygularını ortaya koyan belgeler statüsünde yer alıyor. Bu makaleler aynı zamanda coğrafî ve kültürel bakımdan Erfurt'tan uzaktaki Tiflis gibi yerde bile Sosyal Demokratların gözünde mezcetme anlatısının geleneksel statüsünün kanıtı olarak ele alınabilirdi.[115]

Makaleler, yalnızca isim olarak değil olgusal olarak da birleşecek bir partinin örgütlenmesine çağrıda bulunmaktadır. "Görevimiz, sağlam ilkeler ve yıkılmaz *konspiratsiya* ile silahlanacak güçlü bir parti oluşturulması için çalışmaktır."[116] Makaleler, örgütlenme ilkeleri veya yapıları hakkında bundan başkasını söylemiyor. Açıklamaya değer olan nokta şudur ki, bu yazılar her ne kadar *NY?*'den önce yayınlanmış olsa da, *konspiratsiya*'ya olan ihtiyaç, Lenin'in *stihiyniy* kabarma diyeceği bir bağlamda sıkıca yer almaktadır. Makaleler, otokrasi sistemi altında "inleyen" tüm gruplar hakkında uzun tekrarları içeriyor. Az beslenen ve aşırı vergilendirilmiş olan köylüler inlemektedir, aynı şekilde kentli alt sınıfların yanı sıra küçük ve hatta orta burjuvazi de inlemektedir. Özgür düşüncenin baskılanması altındaki "serbest meslekler" de inlemektedir ve uzun bir liste halindeki milliyetler ve mezhepler de Çarlık baskısı altında inlemektedir. Bütün bu gruplar Çar'dan nefret etmektedirler, ancak ya devrimci bir tarzda davranmaktan uzaktırlar veya sadece işçiler o yolu gösterdikten sonradır ki öyle davranacaklardır.

Brdzola makaleleri, sokak gösterilerindeki potansiyelden hoşnuttur, hatta bunların yasadışı yayınlardan daha etkili şekilde farkındalığı yaygınlaştırdıklarını iddia etmektedir. Bir gösteri, meraklı ve ilgili kentli kalabalığa davanın cesur savaşçılarının davetini sergilemektedir ve hükümet bu bulaşıcı meraktan öylesine endişe etmektedir ki, seyircileri de göstericiler kadar şiddetle cezalandırmaktadır. Ama bir işe yaramayacaktır.

> Hâlâ sokakta birçok kez dayak yiyeceğiz ve hükümet bu sokak savaşlarından birçok kez galip çıkacak. Fakat bu bir "Pirus zaferi" olacak. Bu tür birkaç zafer ve mutlakıyetin yenilgisi kaçınılmazdır. Bugünün zaferleri kendi yenilgilerini hazırlamaktadır. Ve bizler, o günün geleceğine, o günün uzak olmadığına, siyasal ajitasyon ve sosyalizmin tohumunu ekmek için, kamçının darbeleriyle tanışmaya kesin şekilde ikna olduk.[117]

115. Stalin 1946-52, s. 1-3 (1901 sonbaharı).
116. Stalin 1946-52, s. 28.
117. Stalin 1946-52, s. 27-8.

Brdzola, iki ya da üç yıl içinde, hükümetin bir halk devrimi hayaleti ile karşı karşıya kalacağını tahmin ediyordu.

Biraz önce aktarılan paragrafta, yazar zafere olan *güvenin* önemini vurgulamaktadır (burada, Stalin'in geleceğini görür gibi oluyorum). Otokrasinin getirdiği tüm engellere rağmen işçiye bilgi iletmek için bir gazete gereklidir –aksi takdirde işçi büyük resimden yoksun kalacaktır ve "sıklıkla bazı yakın fabrikalarda önemsiz bir yenilgi işçinin devrimci ruh halini soğutmak için, geleceğe dair inancını kaybetmesine yol açması için yeterlidir. Lider/rehber bir kez daha onu [devrimci] çalışmaya çekmek zorunda kalacaktır". Bunun çaresi –cüretkâr düşünceler karşısında korkacak bir bebek gibi davranan ekonomistlerden farklı olarak– işçilere geniş ufuklar ve tutkulu hedefler sunmaktır. Ekonomistlerin aksine, "büyük enerji yalnızca büyük hedeflerden doğar" –ve bu nedenle, ufukları genişletilmemişse, tek başına bir grev hareketi başarısızlığa mahkûmdur.[118]

Birkaç ay sonra, *NY?*'nin yayınlanmasının hemen öncesinde *İskra*, henüz ismi bilinmeyen Lenin'in *İskra*'nın 4. sayısında sunduğu planı destekleyen işçilerin bazı mektuplarını gururla yayınladı. Bu mektuplara editör takdimi ise, ya *NY?*'yi yazan birisi ya da doğruluğunu tespit etmek üzere okumuş başka birisi tarafından kaleme alınmıştı –muhtemelen ikincisi (Lenin'in eşi ve *İskra* örgütlenme sekreteri Krupskaya olduğunu tahmin ediyorum). Bu takdim, "meslekten devrimci" teriminin şüphesiz ilk matbu kullanımını içermektedir. Paragraf, *NY?*'nin kendisinde bulunmayan bir nüans da içeriyor.

> Yazarımız [*İskra*'ya gönderilen işçi mektuplarından birisinin yazarı], tam da bu noktada, "*massovik*" – yani *stihiynıy* hareketi– ile ilgili önceki tek yanlı coşkunun hatalı olduğu aşikâr bir hal aldığında, bir "devrimciler örgütüne" yönelik ve [ekonomik mücadele için] sadece işçilere yönelik olmayan çalışmayı sürekli savsaklamayı durdurmanın tam zamanı olduğunu anlamaktadır. Artık gerekli olan şeyin meslekten devrimciler örgütü olduğunu, böyle bir örgüt olmaksızın yaz mevsiminde "beyler villalarında dinlenirken" devrimin durdurulduğu anlayışını kabul etmeyeceğimizi anlamaktadır.[119]

Araştırmamızın amaçları bakımından Rabotnitsa [Kadın İşçi] adıyla imzalanan mektup da açıklayıcıdır. Yazarın toplumsal kö-

118. Stalin 1946-52, s. 18-20.

119. *İskra*, Sayı 14 (1 Ocak 1902). Bölüm Dokuz'daki I.I. Radçenko'dan gelen mektup ile karşılaştırın.

kenlerine dair doğrudan tek ipucu, takma adıdır, ancak mektubun üslubu kimliğini inandırıcı kılmaktadır. Rabotnitsa 1898'de tutuklanmış; ("Rusya işçi üniversitesi" adını verdiği) hapishanede, ayrımı hak edecek yeterince bir şey yapmadığı acısıyla yatmıştı. *İskra*'ya yazmasına yol açan şey de dur durak bilmez *provalı* idi. *Provalı* ile ilgili en kötü şey ise örgütsel sürekliliğin bozulmasıydı:

> Başka her şeyden daha kötüsü şudur ki, diğerleri [tutuklanan aktivistlerin] yerini hemen alamıyorlar ve onların yerini alan yoldaşlar zaten başlamış olan çalışmaya derhal girişemiyorlar –tek kelimeyle, birkaç istisna dışında, kendi hatalarından veya başarılarından yararlanamıyorlar. Şu ana kadar, saflardan ayrılan yoldaşlar ile onların yerini almak için gelen yoldaşlar arasındaki bağı sağlayacak hiçbir şey yoktur. Çalışmalarımızda gördüğüm en büyük kötülük şöyledir: Henüz tam olarak örgütlü değiliz, deyim yerindeyse, hepimiz kendi başımıza çalışmaktayız. Kesinlikle hiçbir geleneğimiz yok.[120]

Dolayısıyla, bir *provalı* sonrasında mümkün olan en kısa zamanda tekrar çalışmaya başlamak zorunluluktu. Bunun bir nedeni, bizzat jandarmaları, hiçbir baskı miktarının hareketi geçici olarak bile durduramayacağına ikna etmekti. Daha da zorlayıcı olan neden, tutuklananlar yüzünden panikleyecek ve inançlarını kaybedebilecek olan, daha az amaca yönelik işçiler üzerindeki yıkıcı etkiden kaçınmaktı. Bu tür inanç kayıplarından kaçınılması, saflardan uzaklaştırılanların yerini alacak olanların enerjisini iki kat artıracaktı.[121]

Hem Rabotnitsa hem de *Brdzola* etrafındaki Gürcistan aktivistleri, yeraltındaki en büyük varoluşçu sorunla yüzleşmekteydiler: güven ve inançları korumak işçiler tarafında da *praktiki* tarafında da çok önem taşıyordu. Rabotnitsa'nın açıkça belirttiği üzere, *praktik*'in kendi enerjisi, en azından işçi ortamının bazı bölümlerine dair güçlü şevk duygusuydu.

Sorunu ifade eden Rabotnitsa çözüm için çağrıda bulunarak devam ediyor: "Rusya'daki tüm hareketi yönlendiren merkezî bir örgütlenme". Bu merkezî örgütlenmeye çok yüksek umutlar bağlıyor. Bu, *provalı*'yı azaltacak, belki de ortadan kaldıracaktır; Partinin herhangi bir beklenmedik olaya doğru tepki vermesine imkân tanıyacaktır; işçiler hareket halindeyken nerede ve ne zaman ihtiyaç

120. *İskra*, Sayı 14 (1 Ocak 1902).
121. *İskra*, Sayı 14 (1 Ocak 1902).

duyulursa takviye gönderecektir; temsilcileri aracılığıyla tüm yerel örgütlerle bağları sürdürecektir; çalışmak isteyen herkesin katkıda bulunacağı tarzda güçlerin dağılımını yapabilecektir. Çünkü sonunda -diye devam ediyor Rabotnitsa- polisle kıyaslandığında başlıca zayıflığımız şudur ki, onlar örgütsel bakımdan birleşmiş haldedirler ve iyi düşünülmüş tek plana göre çalışmaktadırlar, oysa "bizim durumumuzda, en özverili ve seçkin aktivistler sırf bölünmüş olduklarından ötürü başarılı şekilde çalışamamaktadırlar" ve diğer parti örgütleriyle verimli bağlar kuramamaktadırlar.[122]

Rabotnitsa'nın da genç Cugaşvili/Stalin'in de, merkezî örgütlerinin neye benzeyeceği ya da ona ulaşmak için hangi somut adımları önerecekleri konusunda kesin bir fikri yoktur. Bununla birlikte, ikisi de, yerel *praktiki*'nin karşılaştığı somut örgütsel ve psikolojik sorunları çok açık algılamış olmaları nedeniyle, bunu çok istemektedirler. Merkezî bir örgüte atfettikleri gerçekçi olmayan umutları "*praktik* ütopikliği" olarak adlandırabiliriz. Onların sorunları hakkında özgün anlayışa sahip, arzulanan örgütlenmeyi gerçekleştirmek üzere belirli bir program önermiş olan ve Rusya'nın devrimci tiyatrosu ve aynı zamanda ülke çapında bir partiden gelecek faydalar hakkında güven veren bilgili bir göçmen Sosyal Demokrat'ın kitabına verecekleri tepkiyi tasavvur edebiliriz. Böyle bir yazar kınayabilir, polemik de yapabilir ve yine de bir moral konuşması yapmış gibi görünebilir.

Kısa okur anketimizi, siyasal göçmen topluluğu üyelerinin 1902-3 yılları arasında, yani *NY?*'nin yayınlanmasından sonra söylediklerileyle tamamlayacağız. Bu okurlardan biri olan Vera Zasuliç, daha sonraki yıllarda, hareketin Sağında bir Menşevik olurken, diğeri Nadyejda Krupskaya ise örnek bir Bolşevik haline geldi. Örgütsel sorunlar üzerine söyledikleri, sonraki parti bölünmesinde ortaya çıkan kuşkulardan önce, *İskra*'nın mevcut fikir birliğini temsil ettikleri şeklinde ele alınabilir.

Zasuliç, 1902'de Kautsky'nin *Neue Zeit* gazetesine Rus terörizmi hakkında bir yazı yazması için davet edildi ve ardından Batı Avrupa'daki sosyalistlerin epey fazla heyecanlı ve olumlu yönden dikkatini çekti. *İskra*'nın temel ilkelerini ortaya koyma fırsatı buldu ve böylece makalesi *İskra*-izm'in yabancı bir kitleye yönelik ilk sergilenmesini sağlamış oldu. Örgütsel meselelere ilişkin yaptığı kısa tartışma,

122. *İskra*, Sayı 14 (1 Ocak 1902).

diğer *İskra*-istlerin *NY?*'nin örgüt argümanlarının özünde neleri gördüklerini ve neden yetkilerini ona devrettiklerini özetliyor.[123]

1902 yılının sonlarına doğru yazan Zasuliç, Alman okura, "ekonomizm'in tamamen arşivlerde kaldığını ve Rus Partisinde görüş birliğinin restore edildiğini bildirmektedir. Aynı durum örgütsel birlik bakımından pek söz konusu değildir. Rus Partisi, çeşitli yerelliklerde, işçi çevrelerinde tamamen pratik bir propaganda ve ajitasyon çalışması yaparak büyümüştür. (Bir dipnotta, Zasuliç, Sosyal-Demokrat komiteleri olan uzun bir Rus kasabaları listesi vererek Alman okuru etkilemeye çalışmaktadır.) Sosyal-Demokrat çalışmanın ilk evrelerinde koordinasyon eksikliği çok kuvvetli hissedilmiyordu ve sonuçta ortaya çıkan şey kendi içlerinde birleşmiş, ama tamamen bağımsız komiteler dizisiydi. "Komiteler arasında bölücü unsur olan hiçbir şey yoktu, ancak ortak hedefin kendisi dışında, onları bir bütün haline getiren hiçbir şey de yoktu". Önceki iki yıl boyunca ülke çapında tek örgüt bizzat *İskra* idi.

Tabiî ki, komiteler tarafından yapılan çalışmalar kesinlikle gerekliydi, ancak mevcut koşullar altında –işçi hareketinin ivme kazanması ve aciliyeti artık tartışmasız hale gelen siyasal görevler– pek tatmin edici değildi. Ülke çapında birlik, yalnızca bakış açısında değil, eylemde de gerekliydi. Parti, şimdi elinde olan tüm insanları etkin şekilde kullandığı takdirde, mevcut yerel komitelerle bağlantılı ve böylece onları tek bir etkin bütünlüğe ulaştıracak merkezî bir organizasyon yaratmak zorundaydı.

> Yerel örgütlerin üzerinde duracak bir merkezî örgüt olan "Merkez Komitesi"nin kurulmasının aciliyeti herkes tarafından hissedilmektedir, gerçi herkes onun niteliği hakkında berrak bir fikre sahip değildir. Bununla birlikte, bir dereceye kadar, bu merkezî örgütlenmenin sınırsız despotizm rejimi altında mümkün olan tek modele göre oluşturulacağını ve zaten aşamalı olarak oluşmakta olduğunu düşünüyoruz. Bu, özenle seçilmiş "yasadışı" devrimcilerin örgütlenmesidir – devrimin, deyim yerindeyse, tek meslekleri olduğu, kendilerini özel olarak devrime adamış ve soruşturmadan kaçabilmek için her an isimlerini değiştirmeye veya hayat tarzlarını değiştirmeye hazır ve davaya sürekli hizmet eden insanlardan meydana gelen bir örgüttür.
>
> Rusya'da düşünülmesi yıllarla ölçülen yoğun devrimci faaliyet ancak bu koşullarda mümkündür. Tek bir devrimcinin birkaç aylığına zar zor

123. Zasuliç 1983b (Neue Zeit'te yayınlanmış makalesinin Rusça çevirisi). Almanların Rus terörizmine olan ilgisi ve daha genel olarak SPD ile Rusya Sosyal Demokratları arasındaki etkileşim için bkz. Weill 1977.

> aktifleşebileceği şimdiki zamanın aksine, ancak bu tür insanlar yıllar boyu dayanabilirler. Yalnızca bu koşullar altında *konspiratsiya* kabiliyeti, diğer koşullarda olağanüstü devrimci yeteneklere sahip olunsa bile, elde edilemeyecek devrimci konulara ilişkin beceri kazanacaklardır.
> 1870'lerin sonunda [*Narodnaya volya* zamanında], gizli örgütler, ordusu olmayan bir genelkurmay, rehberlik edecekleri başka kimsenin olmadığı bir liderler [*vojdi*] nesli olarak düşünülmüştü. Şimdi, işçi sınıfının uyanışı apaçık ortada olduğunda, militan ruhu mümkün mertebe kendisini ifade edebildiğinde, böyle bir ordunun var olduğu belli olmuştur.
> Öte yandan, devrimcilerin hapishaneden ve sürgünden başarılı şekilde kaçma örnekleri artmaktadır ve bu durum, Rusya koşullarında bu ordunun seferberliği için ihtiyaç duyulan yasadışı faaliyet gösteren devrimciler kadrosunun yakında elimizde olacağının garantisi olmaktadır.[124]

Zasuliç, devamında, kısa süre önce canlanan terörizmin Parti içinde "sıkı disiplin" ihtiyacına yol açtığını savunuyor. Aslında Sosyal Demokratlar, bireysel teröristlerin temsil ettiği kayıplardan da kısmen sorumluydu, zira Sosyal Demokrat örgüt henüz bu bireylerin enerjilerini etkin devrimci eylem haline getiremiyordu.

Böylece Zasuliç, "meslekten devrimci" kavramı üzerine özellikle değerli bir cila çekmiş oluyor. Birkaç ay sonra, *İskra*'nın örgütlenmesinin sekreterliğini yapan ve şüphesiz, Rusya'daki *İskra* temsilcilerinin iniş ve çıkışları hakkında herkesten fazla haberdar olan Krupskaya, İkinci Kongre için *İskra*'nın faaliyetleri hakkında bir rapor yazdı. Bu son derece değerli tarihsel belgeden elde edilenlerden, *İskra*'nın yeraltına dair görüşüne ışık tutacak bir veya iki noktayı alıyoruz.

Krupskaya, *İskra*'ya örgütsel sorunlar hakkında yöneltilen iki popüler suçlamadan acı çekecek denli haberdardı; birincisi, *İskra*'nın, yerel komitelere (dolayısıyla *Raboçeye delo*'ya) yönelik bir güç ele geçirmeye başlamış olmasıydı; ikincisi 1902-3'te gerçekleşen komitelerin yeniden örgütlenmesinin, işçi-karşıtı olmasıydı. Bu nedenle, raporunda, başlangıçta *İskra*'ya karşı muhalefetin, çoğunlukla *İskra*'yı işçilerden uzak tutan entelektüel kesim komitelerinden geldiğini vurguluyor. Gazeteyi işçilere ulaştırmak için *İskra* temsilcileri tarafından sarf edilen çabaları ayrıntılarıyla anlatıyor, *İskra*'nın mesajları hakkında işçilerin entelektüellerden daha fazla olumlu tepki verdiğini bildiren raporları aktarıyor. *İskra*'yı "rehber yayın organı" olarak seçen ilk yerel örgütlenmenin

124. Zasuliç 1983b, s. 369-70.

–1901 Ekiminde– Rusya'nın kuzeyinde Orehovo-Bogorodsk'daki tamamen işçilerden oluşan örgüt olduğunu gururla duyuruyor.

Krupskaya'ya göre, işçiler entelektüel kesim komitelerinin dönüştürülmesi konusunda kendilerine pay çıkarmalıydı –doğrudan *İskra*'yı isteyen komite ofislerine öfkeyle saldırmak anlamında değil de, dolaylı olarak onların devrimci ruh halinin komitenin tutumunu soyut onaydan acil bir önceliğe doğru değiştirmesi anlamında.

> Pek çok durumda [komiteler] *İskra* girişimine, kendileriyle hiçbir ilgisi olmayan bir şey olarak bakmaktaydılar. Komitelerin *İskra*'ya karşı tutumları muhabirlerimizden biri tarafından çok anlayışlı bir şekilde şöyle ifade edilmişti: "Genel olarak komite *İskra*'ya iyi davranıyor, ancak insanlar hâlâ 'bizim gazetemiz' değil de, 'o gazete' diye söz ediyor." Komitelerin çoğunluğu için *İskra* uzun zamandır "o" gazete olarak kaldı. Kendi çalışmaları, o devrin aktivistlerinin dikkatinin odaklandığı yerel çalışmalardı. Geceleri onları uyanık tutan şey –tüm Rusya ölçeğinde çalışma değil– işte bu çalışmaydı. ...
>
> Tabiî ki çok az insan ortak parti çalışmasının, ortak bir parti organının, birleşim ve benzerinin gerekliliğini reddetmekteydi. Ancak bunların hepsi artık çok uzakta kalmış bir şey olarak görünmektedir.
>
> Bu arada herkes, yerel çalışma çerçevesini genişletme ihtiyacının az ya da çok açıkça farkındaydı. Kiev komitesi hakkında bir muhabir şöyle yazmıştı: "Orada derin bir çukurda oturuyorlar ve başka yerelliklerde neler olup bittiğini bilmiyorlar". Bunun Kiev komitesi açısından ne kadar adil olduğunu bilmiyorum, ancak genel olarak konuşursak, söz konusu dönemde bir çukurun içinde oturmanın yeterinden fazla örneği vardı. İşçi kitlelerinin devrimci havası, komiteleri çukurdan çıkmanın nasıl olacağı hakkında düşünmeye zorlamaktaydı. Yasadışı yayınlara olan muazzam talep, işçi kesiminde diğer kasabalardaki hareketler hakkında ateşli bir ilgi, işte bütün bunlar komiteleri artık eskisi gibi yaşamayacaklarını gün ışığı berraklığında göstermekteydi.[125]

Krupskaya'nın değerlendirmesinde, *İskra*'nın daha iyi bir örgütlenmeye sahip olmasına yönelik baskının büyük kısmı *İskra*'nın sahadaki kendi *praktiki*'sinden gelmekteydi. *İskra*'yı dağıtma çabaları onları "kaos", "anarşi" ve "zanaatkârlık sınırlamaları" ile karşı karşıya getiriyordu. Onların görüşüne göre, *İskra*'nın dağıtımında pratik başarı, prestijini yükseltmek açısından (bir *İskra* temsilcisinin sözleriyle) "ekonomizm hakkındaki tüm bu teorik aydınlatmalar ve sonsuz tartışmalardan" çok daha fazla önemliydi. Bundan dolayı bizzat kendileri daha iyi işbölümü ve örgüt disiplini talep etmek-

125. *Vtoroy syezd*... 1959, s. 569-70 (üç nokta işareti orijinalinde var).

teydiler. Krupskaya, Lenin ve merkez *İskra* örgütünü bu girişime cevap olarak sunmaktaydı. Maalesef, Şubat 1902'de (belki de ironik şekilde, *NY?*'nin yayınlanmasından önce) *İskra* ağı, önceki örgütlenme çalışmalarının çoğunu çökerten yıkıcı bir *proval*'a maruz kaldı. Yine de, Rusya'daki sadık *İskra*'cılar inisiyatifi ele aldılar ve daha etkili bir örgüt kurdular.

İskra mücadelesinde *NY?*'nin oynadığı spesifik rol aşağıdaki terimlerle açıklanmaktadır:

> *Ne Yapılmalı?* Rus aktivistleri üzerinde güçlü bir etkiye sahipti ve bu kitabın etkisiyle birçok insan kendi rızalarıyla *İskra* taraftarları oldu. *İskra*'nın "iktidarı ele geçirmesi" hakkında, *İskra*'nın tüm komiteleri yok etme arzusu hakkında, bizzat Merkez Komite gibi olmak vb hakkında çeşitli efsanelerle alt üst olmuş olanların çoğu artık örgütsel planının savunucuları haline geldi.[126]

Böylece İkinci Kongre'nin ve *İskra*'cılar arasındaki hizipçi mücadelenin patlak vermesinin öncesinde, *NY?*'nin örgütsel ilkelerinin bir *İskra* mutabakatı ve yaygın olarak paylaşılan hedeflere ulaşmanın bir yolu olarak sunulduğunu görmüş olduk. *İskra* önerilerinin yerel komiteler tarafından kabul edilmesinin Krupskaya tarafından açıklaması, 1901-2'de devrimci temponun hızlanması şeklindeydi.

Rus yeraltısının temel normlarına dair ortaya çıkan bir fikir birliğini özetledim. Bunlar, merkeziyetçiliği, disiplini, zanaatkârlık sınırlamalarına karşı çıkmayı, işçi çevresiyle bağlantısız komplo örgütlerine karşı çıkmayı, meslekten devrimcilere ihtiyacı, en azından *belli bir* işbölümünü, *konspiratsiya*'yı, yeraltında biçimsel seçim ilkelerinin uygulanamamasını içermektedir. Bu normlar, Rusya'daki otokrasi koşullarının izin verdiği ölçüde SPD modelinin uygulanmasına ilişkin orijinal projenin mantıklı ve ampirik olarak işlenmiş sonuçlarıydı. Sonuçta, sosyalizm ve işçi hareketinin mezcedilmesine yönelik ortak bir yükümlülükten türemiştir. *NY?*'de Lenin, bütün bu normların tamamıyla gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkacak olan ideal örgütlenmeyi tanımlıyor. Gerçek yeraltı, uzaktan bile bu ideal duruma asla yaklaşamadı. Bununla birlikte, Lenin'in Rus Sosyal-Demokratik *praktiki*'den aldığı ve onlara ve diğer tüm sosyalist aktivistlere tekrar yaydığı normlar, 1890-1917 yılları arasında Rus yeraltısının ayakta kalması ve başarıları bakımından –hiç hafife alınamayacak olan– hayatî öneme sahipti.

126. *Vtoroy syezd...* 1959, s. 579-80.

Bölüm Dokuz

İkinci Kongre'den Sonra

İskra editörleri, İkinci Kongre'ye birleşik bir takım olarak geldiler, acımasızca ve kalıcı olarak bölünmüş halde terk ettiler. Bir yıldan fazla bir süredir iki taraf da karşılıklı olarak iğneli polemikler içindeydiler ve bazen tartışmanın tabanında derin ilkesel konuların olduğunu söylüyor ve bazen de skandal bölünmeyi rakiplerinin kişisel başarısızlıklarına indirgiyorlardı. Sadece 1904'ün sonlarına doğru, yaklaşmakta olan devrim, hizipçi rakiplerin yeni ve daha elle tutulur konuları tartışmalarına yol açtı. Her ne kadar sonraki yıllarda çeşitli konular gidip geldiyse de, üst düzey liderler genellikle orijinal 1903-4 ayrılığının çizgileri boyunca bölündüler.

Ders kitabı yorumuna göre, *NY?* bölünmenin merkezinde yer alıyordu. Lenin, kitabında öne çıkardığı Parti vizyonunu, parti üyeliğinin kısıtlayıcı bir tanımıyla, aşırı merkezîleşmiş bir örgütsel planla ve mutabık olmayanları diktatörce bir tasfiyeyle yürürlüğe koymaya çalışmaktaydı. Diğerlerinin gözleri nihayet açılmıştı, Lenin'in *İskra* yayın kurulundaki eski meslektaşları Lenin'in yeniliklerinin tehlikeli sonuçlarını görmüşlerdi. Buna karşılık, partinin demokratik yapısını tekrar teyit ettiler ve işçi "öz-faaliyet"ini [*samodeyatelnost*] platformlarının merkezi haline getirdiler. Veya aktivist geleneğe uygun olarak, parti ve sınıf arasındaki standart Sosyal-Demokrat kafa karışıklığına geri döndüler ve böylece partinin öncü rolünü reddettiler.

İki olağanüstü devrimci, Rosa Luxemburg ve Lev Troçki, *NY?*'nin kötü sonuçlarını hemen görmüşlerdi (diye devam eder standart

hikâye, Luxemburg ve Troçki'nin Lenin karşıtı görüşlerine iltifat ederek). Sözleri kehanet yüklüdür. Luxemburg'un ortalığı karıştırıcı kelimeleriyle, "gerçek bir devrimci işçi hareketi tarafından yapılan hatalar, mümkün olan en iyi Merkez Komitesinin yanılmazlığı karşısında tarihsel olarak ölçülemez derecede daha verimli ve daha değerlidir".[1] Troçki'nin kehaneti, kendi daha sonraki kaderine bakıldığında, oldukça ironiktir: "Parti örgütü kendisini partiye 'ikame' eder, Merkez Komitesi kendisini parti örgütüne ikame eder ve en sonunda 'diktatör' kendisini Merkez Komitesine ikame eder."[2]

İlk başta hikâyemi İkinci Kongrenin ötesine taşımak istemedim. Ancak daha yeni anlattığım hikâyenin –ironileri, kehanetleri ve geri dönüşleriyle güçlü ve cazip bir anlatı– "işçilere dair endişe" hakkındaki aslî bir payanda olduğunu fark etmeye başladım. *NY?*, yeni tip bir parti için ya da yenilikçi bir öncü parti için sözleşme belgesiyse, bu durumda neden Sağ cenahtaki Akimov'dan Sol cenahtaki Luxemburg'a kadar Sosyal-Demokratik görüşteki tüm farklı sesler tarafından çarpıcı şekilde reddedilmektedir? *NY?*, Stalin'e doğru atılan ilk adım değilse, bu durumda Luxemburg ve Troçki'nin ferasetli kehanetlerini nasıl açıklarız?

Ayrıca kendime şunu da sordum, nasıl olur da *NY?*'yi gerçekten okumuş herhangi bir kimse şöyle yazabilir: "Lenin'in partinin Merkez Komitesi'ne mutlak yetki verilmesini öneren *Ne Yapılmalı?* kitabını yürekten destekleyen Martov ve Troçki, nasıl olur da Lenin'in parti üyeliği tanımına itiraz ederler?"[3] *NY?*, partinin (o sıra mevcut olmayan) merkezî kurumları hakkında kesinlikle hiçbir şey söylememektedir. Bunların yapıları veya yerel komiteler karşısındaki güçleri hakkında hiçbir öneride bulunmamaktadır. Lenin'in ülke çapında birleşik parti yapısına erişmek için bir planı var ve kendisi de aynı amacı paylaşan insanlara hitap ediyor. Partinin henüz oluşturulacak olan merkezî yapısının hangi ölçüde olacağı sorunu *NY?*'de hiç ortaya çıkmamaktadır.

Lenin, *NY?*'de parti Merkez Komitesinden de hiç söz etmez. Ya da daha doğrusu, bu konuda bir kereliğine açıklayıcı bir paragraf yer alır. Şunu sormaktadır: Yakın gelecekte eli kulağında olduğunu

1. Luxemburg 1970, s. 444.
2. Trotskiy 1904, s. 54.
3. Cliff 1975, s. 110. Ayrıca bkz. Haimson 2004, s. 62: "Lenin'in, partinin yeraltı örgütleri için oldukça merkezîleştirilmiş planı *Ne Yapılmalı?*'da özetlenmektedir." Parti üyeliği konusundaki tartışmalar aşağıda yer almaktadır.

gördüğümüz bir ulusal ayaklanmaya hazırlanmak için en iyi yol hangisidir? Merkez Komitesi ayaklanmayı yönetecek temsilciler mi atayabilmeli? Tamam, henüz Merkez Komitemiz bile yok, ama olsa dahi, açıkçası bu prosedür de cevap değildir. siyasal bakımdan çok yönlü ve ülkedeki gelişmelerden –diyelim ki *İskra* gibi ülke çapında bir yeraltı gazetesine katılımları sayesinde– epey haberdar olan yerel örgütlenmeler inşa etmeliyiz ki onlar da bir ayaklanma için doğru anı seçmek konusunda emir beklemek zorunda kalmamış olsunlar.[4]

Peki, ama *NY?* baştan aşağı Merkez Komitesinin "mutlak otoritesi" hakkındadır fikri de nereden çıkıyor? Lenin'in yazılarından değil, Luxemburg'un yazılarından. Lenin'e yaptığı saldırının her sayfası, Lenin'in bir bütün olarak Parti'nin yerine düşünecek olan çok güçlü bir Merkez Komitesi istediği suçlamasıyla Lenin'i sopalayarak devam ediyor. Asla Lenin'in bu konudaki görüşlerine dair en ufak bir belge sunmuyor. Hatta *NY?*'den bile bahsetmiyor. Lenin'e atfettiği görüşlerini açıklaması, doğrudan doğruya, bizzat Lenin tarafından reddedilmişti. Zaten düşündüğümüzde, değerlendirmesi oldukça mantıksızdır. Bununla birlikte, onun söyleminin gücü işte böyledir ve Lenin versiyonu olarak yazılı bir metnin tam tersine söylediklerinin ağır basması da onun bir devrimci şehit olarak sahip olduğu duruştan kaynaklanmaktadır.

Lenin'e 1904'de yapılan polemik saldırıları ve bunların *NY?*'nin eleştirisi olarak statüleri, sadece tartışılan asıl konuların bağlamında değerlendirilebilir. Ancak bu konuların gerçekte ne olduğu konusunda da yeterli değerlendirme mevcut değildir. Nitekim hem Bolşeviklerin Menşeviklere yönelik esas suçlaması hem Menşeviklerin Bolşeviklere yönelik esas suçlaması neredeyse unutulmuştur –çünkü bunlar standart hikâye açısından genel kanının çok aksidirler. Esas Bolşevik suçlaması, seçilmiş bir parti kongresinin egemenliğine ilişkin demokratik ilkeye dayanıyordu. Esas Menşevik suçlaması ise, Partinin içinde ve dışında merkezî olarak yönlendirilen aktif ve güçlü seferberlik kampanyalarına öncülük etme ilkesine dayanıyordu.

Bu bölümün ilk amacı, demek ki, 1904'ün gerçek sorunlarının neler olduğunu açıklamaktır. Bolşevik davası, keşfedilmemiş bir kaynağı, yani 1904 yılındaki Bolşevik broşürleri kullanarak belgelenecektir. Menşevik davası da esas olarak Troçki'nin *Politik*

4. Lenin 1958-65, s. 178-9.

Görevlerimiz ile belgelenecek. Daha sonra, Menşeviklerin aşırı merkeziyetçi ve sırasını bekleyen demagog bir diktatör olarak çizdikleri Lenin portresine destek olarak ortaya koydukları kanıtlara döneceğim. Bu tarafgir portre, değeri ne olursa olsun, *NY?*'ye değil, esasen Lenin ve taraftarları tarafından yapılan çeşitli gayri-resmî yorumlara dayanıyordu. Luxemburg'un makalesinin yakından incelenmesi bu bölümde yer almaktadır.

1904'te Parti içindeki entelektüeller ve işçiler bakımından her zaman tartışmalı bir konu öne çıkmıştı ve bu nedenle bu bölümde bu konuya bir alt bölüm ayrıldı. Bir kez daha söyleyelim ki, Lenin'in entelektüel karşıtı retorikten keyif alması ve komitelerde işçi temsilinde ısrarcı olması, oysa Menşeviklerin işçilerin öğretmenleri olarak entelektüellerin rolünü savunması şeklindeki sonuçlar, genel kanının aksine bir durumdur.

Bu bölümün çoğunda, *NY?*'nin 1904'teki ihtilaflarda göreceli olarak yer almayışını belgeleyeceğim. Partinin bölünmesinin standart hikâyesinin *NY?*'ye yüklediği abartılı rol, Lenin'in kitabının doğru şekilde değerlendirilmesinin önündeki engeller arasında yer alıyor. Fakat 1904'ün polemikleri, *NY?*'nin etkisi hakkında hakikaten bazı değerli veriler sağlamaktadır. Bölüm Sekiz'de savunduğum üzere, Lenin, Sosyal-Demokratik yeraltı dünyasında yıllar içinde gelişen normları başarılı şekilde açıklığa kavuşturmuştu. Bu normların otoritesi, bu bölümün son alt bölümünde gösterildiği gibi, başka hiçbir yerde, şahsen Lenin'e karşı tutkuyla yöneltilen bu polemiklerden daha belirgin değildir.

Son derece tarafgir her tartışmadaki gibi 1904'ün Menşevik-Bolşevik ayrımı da tarafgir olmayan tarihçi açısından zorluklar çıkarmaktadır. Fakat bu özel tartışmanın tarafgirliğinde belirli kalite vardır ve bu da onu incelediğimiz daha önceki polemiklerden biraz farklı hale getirmektedir. Bu nitelik Bolşevik Mihail Olminskiy tarafından çok önceleri fark edilmiştir. Olminskiy'in kendi örneğini vereceğim, çünkü bugün hâlâ karşı karşıya kaldığım bir zorluğu aydınlatıyor.

Olminskiy, anlaşmazlık konuları hakkında Martov'un şu özetine rastladığında çok şaşırmıştı:

> Bir proletarya partisi mi yoksa amaca yönelik olmayan proleter kitlelerinin entelektüel lider/rehberlerinin bir örgütü mü –işte sorun böyle konuyor... Bu tür bir partinin unsurlarını geliştiren farklı bir Sosyal-Demokratik taktik mi, yoksa proletaryanın ileri tabakasının siyasal pasifliğinin sarsılmaz

> temeli üzerinde, otokrasiye karşı ortak devrimci mücadeleye "kitleleri katacak" olan basitçe bir taktik mi? Proleterlerin siyasal öz-faaliyeti mi, yoksa proleter olmayan bir örgütün onlar üzerindeki sonsuz vesayeti mi? Partinin her bir üyesinin bu konuda kendisine belirgin ve açık bir cevap vermesi gereken soru işte böyle durmaktadır.[5]

Olminskiy, anlaşmazlığı aydınlattığı için Martov'u övüyordu. Elbette "Menşevik" ve "Bolşevik" yaftalamasının modası artık geçmişti, çünkü Menşevikler aşikâr şekilde "kahramanlar"dı ve Bolşevikler de yine aşikâr şekilde "kötü adamlar"dı. Bu daha kesin kelime dağarcığını benimseyerek, tartışmalı konuları şöyle ifade edebiliriz:

"Kahramanlar" ne istiyor? Proleter bir parti. "Kötü adamlar" ne istiyor? Amaca yönelik olmayan proleter kitlelerinin entelektüel kesim lider/rehberlerinin bir örgütü.

"Kahramanlar" proleter bir partinin unsurlarını geliştirecek rengârenk bir Sosyal-Demokrat taktik istiyorlar. "Kötü adamlar" ise proletaryanın ileri tabakasının siyasal pasifliğinin sarsılmaz temeli üzerinde, kitleleri otokrasiye karşı ortak devrimci mücadeleye katacak olan basitçe bir taktik istiyorlar.

"Kahramanlar", proletaryanın siyasal öz-faaliyetini istiyorlar. "Kötü adamlar" ise, proletarya üzerinde proleter olmayan bir örgütlenmenin sonsuz vesayetini istiyorlar.

"Kahramanlar", ebeveynlerin saygı görmesini, özgür ve eşit evlilikler ve çocukların düzgün bir şekilde yetiştirilmesini istiyor. "Kötü adamlar" ise, insanların ebeveynlerini küçümsemesini, kız çocuklarının haklarının ihlal edilmesini ve bebeklerin başlarının kayalara vurularak ezilmesini istiyor.

Olminskiy, Martov'u parti birliğini yeniden tesis etmekle yükümlü olacak şekilde sorunları ortaya koyduğu için tebrik etmişti. Açıkçası, Partideki herkes proleter bir parti istiyordu, hiç kimse işçiler üzerinde sonsuz vesayet istemiyordu vb Martov tarafından değil, Olminskiy tarafından eklenen son noktayı ortadan kaldırmak için de hiçbir neden yoktu; çünkü bu nokta da ilk üçüyle tamamen aynı entelektüel değere sahipti. Ayrıca, başka türlü yavan ve ikna edici olmayan bir anlatıya sanatsal gerçeklik katmaktaydı. Her şey-

5. Martov, *İskra* Sayı 69 (10 Temmuz 1904) içinde, Olminskiy'in *Our Misunderstandings/Bizim Yanlış Anlamalarımız* broşüründe yer aldığı şekliyle (Shutskever 1925, s. 1 154). "Öz-faaliyet [*samodeyatelnost*]" teriminin anlamı daha sonra tartışılacaktır.

den önce, Lenin'e bir melodram kötü adamı rolü verirseniz, onun tamamen kötü biri olmadığını farz ederek etkiyi bozmayacaksınız![6]

Olminskiy'in alay etmesi, parti bölünmesi değerlendirmelerinde hâlâ baskın olan kahraman/kötü adam melodramına renk katmayı gündeme getiriyor. Bazen partideki gerçek bölünmenin, Terbiyeli ve Çekici Bireyler fraksiyonu ile Ahlaksız ve Fanatik Caniler fraksiyonu arasında olduğu izlenimine kapılınabilir. Martov'un formülünü Abraham Ascher'in tartışmalı konuları özetleme tarzıyla karşılaştırın.

Akselrod ve Lenin'in parti konsepti bundan daha fazla birbirinden farklı olamazdı: Lenin, küçük, kısıtlayıcı bir üyeliği tercih ediyordu, Akselrod mümkün olan geniş üyeliği; Lenin en üst düzeyde kontrole sahip hiyerarşik bir yapı savunurken, Akselrod üyelerin karar verme sürecini savunuyordu; Lenin, örgütte disiplinin önemini vurgularken, Akselrod kitlelerin siyasal inisiyatifini geliştirmeyi vurguluyordu. Her ikisi de kendiliğindenliğe güvenmiyordu ve her ikisi de onu köreltmesi için entelektüel kesime bakıyordu, ancak Lenin'in görüşüne göre, devrim için hazırlanacak olanlar parti profesyonelleriyken, Akselrod'a göre kitlelerdi. Kısacası, anlayışları çatışmaya mahkûmdu, çünkü biri seçkinciydi, diğeri politikaya demokratik bir yaklaşıma sahipti.[7]

Partideki bölünmeye dair değerlendirmem tarafgir olmamayı ve kesinlikle kaynaklara dayanmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte, önceki iklim göz önüne alındığında, değerlendirmem kesinlikle Lenin yanlısı olarak algılanacak, çünkü Bolşeviklerin kendilerine atfedilen alışıldık Kötü Adamlar bakış açısından daha fazla şekilde savunulur olduklarını ortaya koymaya mecbur bırakılıyorum. Bu durum bu davanın gücüne yönelik algıma katkıda bulunuyor, çünkü öteki Bolşevik broşür yazarları bizzat Lenin'den çok daha fazla açık ve etkili şekilde konulara özen göstermişlerdi. Rusya'da yaşayan iki *praktiki* Olminskiy ve Aleksandr Bogdanov'un broşürleri özellikle önemlidir. Bu broşürlerin okunabilirliği, (Lenin dahil olmak üzere) hepsi gerçek konuların belirsizleştiği, şahsiyet çatışmalarıyla kuşatılmış olan siyasal göçmen yayınları karşısında tercih edilebilir. Olminskiy ve Bogdanov, oldukça tarafgir iken,

6. Shutskever 1925, s. 155-6.

7. Ascher 1972, s. 199. Ascher'ın koyduğu karşıtlıkların her biri de yanlış. *NY?*'ye tepki hakkında Wildman ile karşılaştırın: "Aslında pek çok taraftar *Şto delat*'ın özünü öylesine bütünüyle özümsediler ki, ustalarının davaya dönük coşkusunu, muarızlarına duyduğu nefreti ve manipülasyonlara olan düşkünlüğünü bastırmış oldular" (Wildman 1967, s. 234-5).

sadece öfkeyle alaycı olmaktan ziyade, gerçekten esprili olmalarıyla yeterince nesneldirler.

Yine de tarafgir olmayan yaklaşımımın Menşeviklere faydalı olacağına inanıyorum. Lenin'in kendilerine yönelttiği bazı polemik nüktelerine dayanarak, aktivist gelenekteki yazarlar, Menşevikleri düzenli olarak parti karşısında sınıf meselesinde umutsuz şekilde kafası karışık halde tasvir ederler. Göstereceğim üzere, Menşevikler, partinin sınıf olmadığı, sınıfın temsilcisi de olmadığı, fakat görevi sınıfı sosyalist farkındalık ile doldurmak olan bir öncü olduğu konusunda çok güçlü bir anlayışa sahiptiler. Dahası, o günlerdeki Menşevik sözcüleri arasındaki tarafgirler (Akselrod, Martov, Troçki) bile Menşevik davanın özünü göz ardı etmekteydiler ya da tamamen yanlış anlamaktaydılar.

İKİNCİ KONGRE'DEN SONRA: GERÇEK KONULAR

1903-4'teki tartışmanın tuhaflığı şuradaydı ki, her iki taraf da diğer taraf için en önemli olan sorunu gözden kaçırmakta veya asgarîye indirmekteydi. Yeni-türedi Bolşevikler, Menşevik liderlere "örgütsel oportünizm", "anarşist bireycilik", "entelektüel disiplinsizlik" şeklinde suçlamalar yöneltiyordu. Menşevikler bu suçlamalara gülmekteydiler ("Martov ne tür bir oportünisttir? Akselrod veya Starover ne tür bir oportünisttirler? Kautsky kendisini oportünist olarak nitelendirdiklerini duyduğunda yüksek sesle gülmüştü") ve muarızlarını da kendilerinin bakmadıkları nispeten önemsiz meseleleri cidden tehlikeliymiş gibi –eski *İskra*'nın yalnızca siyasal özgürlük için politik devrimi vurgulamış olduğu "taktik oportünizm" tehlikesi– sunmakla suçlamaktaydılar.[8] Bolşevikler, Menşevik liderlerin düşüncelerini somutlaştıran ("*zemstvo* planı" dedikleri) belirli bir kampanya önerdikleri 1904 yılının sonuna kadar, taktiksel konulardaki savaşa katılmadılar. Menşevik plan üzerinde patlak veren tartışma, Rus Sosyal Demokrasisi tarihinde yeni bir bölümün başlamış olduğunun bir işaretiydi.

1903-4 yılları arasındaki sinir bozucu tartışmalar, pek çok insanın okumak istediği derin meseleler üzerine değildi. Öte yandan, bunlar sadece önemsiz bir ağız dalaşı da değildi. En iyi haliyle

8. Parantez içi açıklama, Plehanov tarafından 2 Eylül 1904'te yapılan bir toplantıda söylenmişti ("Starover", Eski İnançlı, Potresov'un takma adıydı) (Plehanov 1923-7, Cilt 13, s. 376). Daha sonraki yıllarda bizzat Plehanov her üçüne de şiddetle saldırdı.

bunları, ampirik sorunlar hakkındaki karakteristik bir bölünme olarak adlandırabiliriz. Siyasal göçmen liderler arasındaki çatışmaların girdisi çıktısı karmaşıktı ve zikzaklarla doluydu. İlk başta Menşevikler, yeni seçilen Merkez Komitesinin savunucusu olarak davrandılar ve ardından onlara karşı bir haçlı seferi düzenlediler. Lenin önce üssünü yeni *İskra* yayın kurulunda, ardından da yeni Merkez Komitesinde oluşturdu ve nihayetinde ikisine de tavır aldı. Bütün bu kurumsal ayrıntılara girmeden, polemikleri mantıklı kılmak için olayların ana hatlarını bilmeliyiz.

İkinci Kongre Brüksel'de ve daha sonra Londra'da toplandığında, delege çoğunluğu *İskra*'ya bağlılıklarını ilan eden komitelerin temsilcilerindeydi. Ana muhalefet, *Raboçeye delo* delegasyonu ve Yahudi Bund tarafından yapıldı ve bu grupların her ikisi de Kongre'yi yarıda terk ettiler. *İskra* çoğunluğu programa dair konularda ve (çoğunlukla) taktik konularda birlikte tavır aldı. Parti üyelerinin statüsünü belirleyen parti tüzüğündeki madde üzerinde ciddî bir ayrılık meydana geldi. Daha sonra bu ünlü çatışmaya bakacağız, fakat "çoğunluk [*bolşinstvo*]" ve "azınlık [*menşinstvo*]" etiketlerinin bu çatışmadan ortaya çıkmadığını lütfen unutmayın, çünkü Martov'un liderliğindeki Menşevikler bu konuda galip gelmişlerdi.

Daha da önemli bir bölünme, *İskra* için editör seçiminde meydana geldi. Kongre, *İskra*'yı resmî parti gazetesi atadı; ancak bu yeni statü, hassas fakat temel bir soruyu ortaya koymaktaydı: Parti, Kongre biçiminde, daha önce yalnızca *İskra* grubunun faaliyeti sayılan editörleri belirleme hakkına sahip midir? Lenin ve Plehanov da öyle düşünüyordu ve dahası, üç kişilik bir yayın kurulu öneriyorlardı: kendileri artı Martov. Martov ve diğer üç editör (Akselrod, Potresov ve Zasuliç) ise, Kongrenin editörleri belirlemedeki resmî hakkını gerçekte inkâr etmediler, ancak eski yayın kurulunun bir bütün olarak atanmayışını siyasal bakımdan felaket olarak değerlendirdiler. Martov da yeni seçilen üç kişilik yayın kurulunda çalışmayı reddetti ve (Troçki ve diğer birkaç kişinin de katıldığı) diğer üç kişiyle birlikte parti kurumlarına katılıma boykot ilan ettiler. Bu, "generallerin genel grevi" idi.[9]

Böylece, ilk üç ay boyunca, *İskra*, Lenin ve Plehanov'dan oluşan iki kişilik yayın kurulu tarafından idare edildi. Bu dönemin büyük bölümünde Plehanov uzlaşmaz bir Bolşevik'ti. Sonra, uzlaşmacı

9. Menşevik bakış açısına göre, muhaliflerin katılım göstermemelerine yol açan şey, Bolşeviklerin hoşgörüsüzlüğü ve muhaliflere karşı zalimlikleriydi (bkz. Dan 1964).

bir Bolşevik olmaya yöneldi –barış uğruna, eski editörlerin yanlış anlamaları veya atıl halde kalmalarıyla oportünist eğilimler gösterdikleri halde, yayın kuruluna alınmaları gerektiğine karar vermişti. Fakat bu tür bir tayin, oybirliği ile alınan bir kararı gerektiriyordu ve Lenin, boykotçulara (itirazlarını belirtmek için kendilerine *İskra*'da bir yer ayırmayı veya kendi gazetelerini çıkarmalarını sağlamayı teklif ederek) zaten yeterince taviz vermekteydi. Bu nedenle eski editörlerin seçilmelerini reddetti. Plehanov istifa etmekle tehdit etti ve baskı altındaki Lenin'nin kendisi istifaya zorlandı. Yeni tek kişilik yayın kurulu daha sonra "oybirliği" ile eski editörlerin tümünü seçme kararı aldı. Böylece, Kasım ayı sonuna kadar, *İskra*'da bir nevi saray darbesi gibi bir şey meydana geldi. Kongre tarafından seçilen bir editör dışarıda bırakılmış, Kongre tarafından reddedilen editörler içeri alınmıştı.

Yeni yayın kurulu nasıl davranacaktı? Plehanov'un oldukça imanla umduğu üzere, kendisini kongre çoğunluğunun bir temsilcisi olarak ilan edip parti barışı için çaba gösterebilir miydi? Yoksa Lenin'in barışın her zamankinden daha uzak olacağı şeklindeki karamsar tahminini haklı mı çıkaracaktı? Cevap, yeni kurulun ilk gazete sayısıyla geldi; özgün başlığı "Tekrar Azınlıkta" olan çoğunluk karşıtı bir polemik saldırısının yeniden kaleme alınmış versiyonunu yayınladı. Artık "Kongremiz" başlığını taşıyan bu makale, Kongrenin kararlarının çeşitli şekillerde yanlış alındığını savunmaktaydı. Bolşevikler açısından, Martov tarafından yazılan *İskra* 53. sayıdaki bu makale anlaşmazlığın dönüm noktasıydı. Makale, Partinin resmî "merkezî organı"nın, parti kongresini tanımadığını ve aslında parti kongresinin iradesine düşmanlığını ilan ettiğini göstermekteydi.

Peki, yeni editörlerin olumlu programı neydi? Bu soruya cevap, birkaç sayı sonra Akselrod imzalı ve "Sosyal Demokrasinin Birleşmesi ve Görevleri" başlıklı makalede geldi. Akselrod'a göre, Partinin karşı karşıya olduğu en önemli görev, gerçekten Sosyal-Demokrat olan ve işçilerin sınıf *farklılığını* vurgulayan bir siyasal taktik geliştirmekti. Önceki *İskra* dönemi bu görevi ihmal etmişti, çünkü herkesin dikkatini sadece Çarlık karşıtı devrime çevirmişti. İşçiler ve burjuvazi, her ikisi de siyasal özgürlüklere ihtiyaç duymaktaydı, ancak yalnızca işçiler sosyalizme ihtiyaç duyuyordu –ve Parti de işçilerden bu gerçeği takdir etmelerini sağlamalıydı. Menşeviklere göre, Akselrod'un *İskra*'nın 55 ve 57. sayılarındaki bu makalesi tartışmada dönüm noktasıydı. Partinin kurucularından birisi ta-

rafından Rus Sosyal Demokratlarının artık yüz yüze olduğu acil görevlere dair akıllıca ve öğretici bir rehberlik sunmaktaydı.

Çizgiler çekilmiş, her iki taraf da sağlıklı bir kindarlık hissine sahip olmuştu –artık polemikler başlayabilirdi! Lenin'in artık görüşlerini ifade edebileceği gazete imkânı yoktu ve hayal kırıklığını iki ayrı broşürde dile getirdi. Birincisi, 1902 tarihli "Örgütsel Sorunlar Üzerine Bir Yoldaşa Mektup" başlıklı etkili makalesinin resmî yayınıydı. Lenin *Mektup*'a şimdi Akselrod'un *İskra* makalesine şiddetle saldıran bir sonsöz yazmıştı.

Lenin'in ikinci broşürü *Bir Adım İleri, İki Adım Geri* başlığını taşıyordu. Bu kitap, İkinci Kongre'nin (1903 başlarında kongre kayıtlarının yayınlanmasıyla mümkün kılınan) ayrıntılı bir değerlendirmesiydi. Amacı, Plehanov'un ve kendisinin liderlik ettiği sağlam bir *İskra* çoğunluğunun olduğunu göstermekti. Martov ve Akselrod liderliğindeki *İskra* azınlığı, başarı dedikleri şeyi *İskra* delegesi olmayanların desteğine borçluydular ve bu kuşkulu müttefikler de *İskra* azınlığının rüşeym halindeki oportünizmini sergilemekteydi. Aslında, *Raboçeye delo* ve Bund kongreyi yarıda bırakıp gitmeselerdi, *İskra* azınlığı Kongre çoğunluğu olabilecekti. Böylece, Lenin, Bolşeviklerin parti Kongresinde sadece kıl payı bir çoğunluğu temsil ettiklerinden dolayı değil, fakat aynı zamanda – siyasal bakımdan daha da önemli şekilde– *İskra*'cıların sağlam bir çoğunluğunu temsil ettikleri için de "çoğunluk" adını hak ettiklerini iddia ediyordu.

Lenin'in iki yaylım ateşi eski mesai arkadaşlarını kesinlikle kızdırmıştı. Yarattığı etkiler, Menşevik davasının bağlamını ve üslubunu tanımlamada, *NY?*'den çok daha önemliydi. Menşevik yazarlar, sadece kendilerini oportünist olarak tasvir etmesinden dolayı değil, fakat daha da önemlisi Partinin yeni zorluklar karşısında çok daha fazla birleşmesi gereken bir zamanda parti liderliğinin meşruluğunu baltalayanlar olarak tasvir etmesinden dolayı da Lenin'e şahsî olarak çok kızgındılar. Lenin, onların gözünde tüm enerjisini kendisinin inşa etmesine yardım ettiği partiyi mahvetmeye adamış birisi gibi görünüyordu.

Bu yüzden, karşılık olarak, yaygın bir anti-Lenin yayın kampanyası düzenlediler. Bir cephe, Lenin'in *Mektup*'una ve özellikle *Bir Adım*'a saldıran uzun ve takıntılı *İskra* makalelerinden oluşuyordu. İkinci bir cephede Batı'dan ağır silahlar devreye girmişti: Prestij sahibi parti otoritelerinden Kautsky ve Rosa Luxemburg da Lenin'e

saldıran *İskra* makalelerinden yana ağırlıklarını koymaya ikna edilmişlerdi. Üçüncü cephe ise, Troçki'nin 1904 yazında *İskra* yayın kurulunun izniyle yayınlanan *Siyasal Görevlerimiz* broşürü oldu.

Bolşevikler, komite kararlarıyla ve (Bölüm Üç'te incelenen Amsterdam Uluslararası Kongresi raporu da dahil olmak üzere) birkaç kitapçıkla savaştı; ancak, bir basın-yayın eksikliği ve yayın yeteneklerinin nispeten zayıf olduğu göz önüne alındığında, yayın yoluyla cevaplar nicel olarak etkileyici değildi (bizzat Lenin *Bir Adım*'dan sonra çok yorulmuştu, katkısı azdı). Daha anlamlı Bolşevik tepki, anlaşmazlığı çözmenin bir yolu olarak olağanüstü parti kongresi düzenlemek için yapılan bir kampanya oldu. Merkezî parti kurumları (Lenin'e tavır alan Merkez Komitesi dahil olmak üzere) parti kongresinin, kıt kaynaklarla anlaşmazlık çıkarıcı bir şaşırtmaca olduğunu ilan etti ve hatta kendi emriyle parti içi ajitasyonu da yasakladı.

Nihayet, Kasım 1904'te Menşevikler, yeni, tamamen Sosyal-Demokratik bir siyasal taktik ortaya atma vaadiyle ortaya çıktılar. *Zemstvo*'lar (hafif özyönetim yetkileri olan yerel organlar) gibi seçkin grupların hükümet karşıtlığını sertleştirmek için bir kampanya önerdiler. Menşevik plan, Lenin'i parti içi şikâyetleriyle içine düştüğü ölümcül saplantıdan kurtarmış olabilir. Her durumda, Menşevik plana karşı yaptığı yoğun saldırı Menşevik-Bolşevik ilişkilerinde yeni bir sayfa açtı; her iki taraf Rusya'daki sınıf güçleri dengesi ve devrimci Sosyal Demokrasinin yüz yüze kaldığı önemli siyasal seçenekler hakkında tartışmaktaydı. Maalesef, tam da çok öğretici ve somut bir aşamaya geçtiğinde Menşevik-Bolşevik tartışmalarını terk etmek durumdayız.

BOLŞEVİK DAVASI: *PARTİYNOST* KARŞISINDA *KRUJKOVŞÇİNA*

Birkaç yıl geriye baktığında, Bolşevik M. Lyadov, Bolşevizm'in özünü 1904'te *partiynost*'un savunması olarak tanımlıyordu; o dönemde bu kelime "modern siyasal partiye yakışır davranmak" olarak tanımlanabilir.[10] Fransız sosyalizminin bir tarihçisi, Jules Guesde'nin Marksist partisini Fransa'daki "ilk modern siyasal parti" olarak adlandırıyor, çünkü şu özelliklere sahiptir: "büyük bir ulusal

10. Lyadov 1911 (benim *partiynost* tanımım, Sovyet dönemindeki kelimeden oldukça farklı bir anlam taşımaktadır).

taban, yılda bir ulusal kongre, bir yürütme komitesi, bir program ve disiplin konusunda ısrar".[11] Bu, aynı zamanda Bolşeviklerin *partiynost* derken neyi kastettiğini de tanımlamaktadır.

Krujkovşçina ise *partiynost*'un tersiydi. *Krujok* ("küçük çevre/çevrecik"), ülke çapında bir örgütsel çerçevenin varlığından önce, parti örgütlenmesinin temel birimiydi.[12] *Krujok* daha yüksek bir otoriteyi tanımazdı, çünkü tanıması için daha yüksek bir otorite yoktu. Esasen kendi kendine atanmıştı ve gönüllülük esasına dayanıyordu ve yalnızca uygun gördüğü (zorunda kaldığı) gibi hareket ediyordu. Bu koşullar altında, bu davranış gerekliydi ve aslında övgüye değerdi. Bizzat *İskra*, Partiye ortak bir program verme görevini üstlenen böyle bir *krujok* idi. Kendi inandırıcılığı dışında hiçbir otoriteye sahip değildi ve kendi görev tanımından başka hiçbir otoriteye boyun eğmezdi.

İskra'nın misyonu, diğer *krujoki*'ye karşı çıkan bir *krujok* olarak kendi statüsünü aşmaktı. İkinci Kongre, *krujok* dönemini sona erdirmiş ya da sona erdirmesi gerekmişti. Artık *İskra* meşru otorite, yani Partinin resmî merkez organı statüsünü elde etmişti. Aynı sebeple, şimdi, İkinci Kongre kararları ve kabul edilen tüzük tarafından ifade edildiği üzere, otoriteyi –yani Partinin örgütlü, kurumsal bir bütün olarak yetkisini– kabul etmişti. Editörler artık, Parti tarafından parti Kongresinin kabul ettiği program ve taktiklerin uygulanması için seçilen Parti sözcüleriydi.

Ancak özellikle entelektüel bireyler bakımından eski alışkanlıklardan vazgeçmek zordu. Eski *İskra* editörleri, parti gazetesinin yayın kurulunda yer almayı kişisel bir hak olarak görüyorlardı. Doğrudan Kongre politikalarına aykırı olsa bile, en iyisi olduğuna inandıkları politikaları savunmak hakkına sahip olduklarını düşünüyorlardı. Partinin kendilerine verdiği yetki konusunda hevesliydiler, ancak onunla birlikte gelen disipline vakitleri yoktu.

Bu suçlama, Bolşevik davasının merkezinde yer aldı. Entelektüellerin "anarşist bireycilikleri"nden bahsettikleri zaman, yerel entelektüellerin, yerel komitelerin emirlerini dinlemeyi reddetmelerini veya yerel komitelerin, çok güçlü bir Merkez Komitesinin emirlerini izlemeyi reddetmelerini kast etmiyorlardı. Entelektüel disiplinsizliğe dair paradigma örneği, merkezî organı ele geçirme-

11. Derfler 1998, b. 3.
12. Daha ayrıntılı tartışma için bkz. Bölüm Sekiz.

lerinin ardından Martov, Akselrod, Potresov ve Zasuliç tarafından yapılan boykot olmuştu. Lenin, Luxemburg'un aşırı merkeziyetçilik suçlamasını cevaplarken Bolşevik davanın özünü dile getirmişti, bunu dile getirirken şunu da merak ediyordu: "acaba yoldaş, herhangi bir partiye baktığında orada kendisine parti organları diyen merkezî organlara, parti kongresinin azınlığının hâkim olduğunu görse bu durumu normal karşılar mıydı, buna izin verir miydi?"[13]

Olminskiy, bir metafor kaynağı olarak Batı siyasal sistemlerini kullanıp konuyu çerçevelemekteydi. Parti kongresi egemen bir parlamentoydu. Parti tüzüğü, asla ihlal edilmemesi gereken bir anayasaydı. Meşruiyet –üzerinde anlaşmaya varılan resmî tüzüğe uymak– bundan böyle yaşamsal bir normdu. Parti liderleri –merkezî yayın organlarının editörleri de dahil– kendilerini Partinin temsilcileri olarak düşünmeliydiler.

Menşevik editörler, aksine, Bonapartistlerdi, tıpkı Louis Napoléon gibi şüpheli meşruiyet yöntemlerini kullanarak bir darbe gerçekleştirmişlerdi. Kendilerini değiştirilemez olarak düşünen ve eleştiriyi *lèse-majesté* [krala ihanet] olarak reddeden aristokratlardı. Eski *İskra* kurulu beşe karşı bir olarak bölündüğünden, –o süre içinde de dar bir oligarşi olarak davranırken ve peş peşe keyfî hareketlerde bulunurken– beş kişi, bir kişiyi hırslarından ötürü suçlayabilirdi. Menşevik editörler mutlakıyetçilik politik kültürüyle öylesine dolup taşmışlardı ki otomatik olarak 1870'lerin Rus komplocularının liderlik tarzına geri dönmekteydiler. Sadık bir muhalefetin nasıl çalıştığına dair çok az fikirleri vardı, öyle ki *İskra* editörleri olarak seçilmediklerinde paniklemişler ve tipik *krujok* boykot yöntemleri ve istifa tehditlerinden daha iyi bir tepkiyi düşünemez hale gelmişlerdi.

Olminskiy, yeraltı partisinde demokrasi için en iyi şans olarak kongre egemenliğine dair bir çağrıyla bitiriyordu:

> Bir milyoner kolayca liralarını israf edebilir, ancak zavallı bir dilencinin her kuruşunu istiflemesi gerekir. Otokrasi bizleri, özgür bir ülkenin vatandaşları için önemli olan neredeyse her şeyden büyük ölçüde mahrum etti. Elimizde kalan veya bizim sayemizde kazanılmış olan tek şey olan Parti demokratizminin özelliklerini savunmak da her şeyden fazla bizim sorumluluğumuzdadır. Partimizin iradesini ifade eden kongrelere sahip olmak imkânı hâlâ devam etmektedir ve buna da özel bir değer vermeliyiz.

13. Lenin 1958-65, 9, s. 42-3.

> Merkezî kurumların partinin iradesini yok etmemesini sağlamak için tüm hassasiyetimizi ve tüm dikkatimizi devreye sokmalıyız.[14]

Bolşevik, "*partiynost* karşısında *krujkovşçina*" sloganı, İkinci Kongrenin parti tarihinde büyük bir dönüm noktası olduğunu ima ediyordu. Bu dolaylı anlatım, mevcut kaygılar karşısında *NY?*'yi oldukça alakasız kılan şaşırtıcı bir etki yaratmıştı, çünkü *NY? krujok*'un egemen olduğu günlerde kaleme alınmıştı. Olminskiy, Lenin'in 1901 tarihli "Nereden Başlamalı" makalesine bakarak bu tespiti yapmıştı, o makale ise sonraki *NY?*'nin özünü oluşturmaktaydı. Olminskiy bu makalenin başlığına dikkat çekiyordu: Nereden *Başlamalı*. "Yazar orada yalnızca tüm Rusya çapında bir örgütü kurmaya nasıl başlanacağı hakkında konuşuyor, o partinin nasıl örgütlenmesi gerektiği hakkında değil."[15]

Bolşevikler tarafından yapılan gasp suçlamasına Menşevik tepki nasıldı? Bir cevap, Lenin'i, liderlikten atılması gereken bir canavar gibi resmetmekti. Menşevik davanın bu bölümünü daha sonra inceleyeceğiz. Ayrıca Menşevikler, daha az canlı ve daha az belirgin olarak, yeraltındaki bir partide kongre egemenliği ilkesinin uygulanmasına karşı gerekçe sundular. Lenin'in yaptığı gibi, bu iddia da kendinden menkuldü, fakat yine Lenin'in yaptığı gibi, bu da öncü bir partinin belirli bir bağlamda nasıl bir hareket edeceğine dair tutarlı ve savunulabilir bir görüş yansıtmaktaydı. Menşevik argümanı kavramak bakımından dağınık sözlerdeki parçaların bir araya getirilmesi gerekir.[16] Noktaları birleştirdikten sonra, aşağıdaki durumla karşılaştım.

Sosyal-Demokrat bir parti iki ilke ile bir arada tutulur. Birisi, aslında, kongre egemenliğinde somutlaşan ülke çapında demokratik bir örgüt idealidir. Diğeri, en üst düzey liderlerin –Bebeller, Guesdeler, Akselrodlar– sürekliliği ve prestijleridir. En iyi durum, bu iki ilkenin birlikte çalışmasıdır –Rusya'da da birlikte olabilirdi ve olmalıydı. Peki ama, mevcut liderliği parçalayan ve en prestijli *vojdi*'yi uzaklaştıran İkinci Kongre kararının alınmasındaki suç

14. Olminskiy 1904b (Shutskever 1925'te yeniden basılmıştır, burada s. 236); Ayrıca bkz. Olminskiy 1904a (Shutskever 1925'te yeniden basılmıştır, bkz. s. 210).
15. Olminskiy 1904b, s. Benzer bir tespit, Lenin tarafından *Bir Adım İleri*'de de yapılmaktadır (1958-65, 8, s. 354-5).
16. Bu konudaki en açık ifadeler şurada bulunabilir: Martov 1904b ve Kautsky'nin *İskra*'da Sayı 66 (15 Mayıs 1904) yayınlanan müdahalesi.

kimindi? Lenin ve Lenin'den başka hiç kimse. (Plehanov'un bu olaylardaki rolü bilinçli bir şekilde yok sayılmıştı.[17])

Bu nedenle, Lenin iki temel birleştirici ilke arasında bir seçim yapılması gereken oldukça talihsiz bir durum yaratmıştı. Yeraltı koşulları altında, parti birliğinin tek *gerçek* garantisi, üst düzey liderlerin kaynaşmasıydı. İkinci Kongre'nin yarattığı anormal durum, bu yüzden, eski yayın kurulunun çoğunu tekrar eski yerlerine getirerek en iyi şekilde onarılmaktaydı.

Kongrenin egemenliği ilkesi, Lenin'in *NY?*'deki "demokrasicilik oynamak" konusundaki polemiklerinde ortaya koyduğu tüm nedenlerden ötürü yetersizdi.[18] Açık seçimler, insanlara bilinçli seçim yapma imkânı sağlamak için gerekli *glasnost*, ilke ve taktiklere ilişkin kapsamlı tartışmalar –işte bunların hiçbiri söz konusu olamazdı. Temsilcileri seçen komiteler, *konspiratsiya*, ağır çalışma koşulları ve yerel hizipçilik nedeniyle demokratik referanslardan yoksundular. Bir komite kendisini *İskra* yanlısı ilan edebilir ve sonraki hafta bir darbe olur ve o komite *İskra*'yı reddedebilirdi.[19] Bu sorunlar göz önüne alındığında, İkinci Kongre'de kıl payı bir çoğunluk kazanmış olmak ve bunu üst düzey liderleri tasfiye için kullanmış olmak gülünçtü (hatta Lenin de bazı delegeler kongreyi terk etmediği takdirde sonuçların tamamen farklı olacağını kabul ediyordu.).

Ayrıca, bizzat *praktiki*'nin son sözüne güvenilemeyeceği gibi tatsız bir gerçek vardı. Batılı partilerden farklı olarak, sağlam şekilde kurulmuş bir proleter öncü yoktu –yalnızca devrimci entelektüeller ve geri işçiler vardı. Dahası, İkinci Kongre'nin hemen öncesindeki *İskra* dönemi, sadece siyasal devrime ve bu konuyla bağlantılı gerçekçi olmayan örgütlenme görüşlerine tek taraflı bir vurgu yapmıştı. Bu sorunların doğru yola işaret eden "ilerici" azınlık tarafından düzeltilmesi gerekiyordu.

Dolayısıyla, Lenin'in Batı SPD modelini akla getirmesi, Rusya için düpedüz çok "iyimser" idi.[20] Akselrod, çoğunluk idealinin

---

17. Besbelli, Troçki'nin İkinci Kongre'nin hemen ardından yazdığı Sibirya Delegasyonu Raporu'nun ilk olarak dolaşıma girmiş hali, Plehanov'un Lenin'in elindeki bir araç olmasından sıklıkla bahsediyordu. Rapor birkaç ay sonra yayınlandığında tüm bu atıflar kaldırıldı (Shutskever 1925, s. 25).
18. Bu tespit şurada yapıldı: Martov 1904b, s. 1-9 ve şurada cevap verildi: Olminskiy 1904b.
19. Trotskiy 1904, s. 64-6.
20. Luxemburg 1970 (bkz., daha sonraki bir ortak değer olarak merkeziyetçilik tartışması).

"yetkili siyasal *vojdi* ve merkezî liderlik kurumları" tarafından yönetilen ve gerçekten Sosyal Demokratik programı esas alarak hareket eden "kesinlikle merkezileşmiş bir örgütlenme"– ilkel Rusya Partisi için çok iddialı olduğunu söyleyerek alay etmekteydi: "Bu durum, politik embriyoya [yani partimize] zorla bir bebeğe üniforma, teftiş şapkası ve personel giysisi giydirmekten farklı değildir".[21]

Kongre egemenliği ilkesi kökten yetersiz olduğundan Partinin görevlerini yerine getirmek için birleşik liderlik ilkesi gerekliydi. Menşeviklerin çağrıda bulunduğu parti kampanyaları, prestijli ve birleşik bir liderliğe ihtiyaç duyuyordu. Partinin nasıl çalıştığına dair Menşevik görüş, eğer Lenin liderlik merkezini çatlatmasaydı ne olabileceğine dair Martov'un açıklamasıyla ortaya konulmaktadır. Parti, Kongre'yi birleşik ve enerjik bir örgüt olarak bitirecekti. Yeni Merkezî Komite, doğrudan kendi etkisiyle ve ajitatörler ve propagandacılar göndererek nitelikli yerel çalışma düzeyini yükseltme görevini üstlenecekti. Komiteler de onlardan kitleleri etkilemede yeni yöntemler öğreneceklerdi. Japonya ile savaş patlak verdiğinde, Merkez Komitesi hareketin tüm merkezlerine küçük bir grup ajitatör göndererek Rus proletaryasının seferberliğini üstlenecekti. Ve benzerleri.[22]

Menşevik bakış açısının simgesi, kendileri için seçtikleri addır: "azınlık". "Kendileri için seçtiler" diye vurguluyorum, çünkü bu yaftalamayı Lenin'in naif Menşeviklere akıllıca taktığı konusunda yaygın bir görüş var. Bu görüş, herhangi bir olgudan kaynaklanmıyordu, fakat daha sonraki gözlemcilerin gözünde "çoğunluk" siyasal olarak "azınlıktan" daha prestijli olması nedeniyle ortaya çıkmıştı. Ancak 1903-4'teki Menşevikler farklı düşünüyordu. Kongre öncesi dönemde "azınlık" deyince yürüdükleri yolda ilerici bir öncü olduklarına işaret edildiğine inanıyorlardı. Meselenin bu şekilde ele alınışı, yaygın bir görüştü ve hatta Akimov'un şu yakınmasında da görülmektedir: *Raboçeye delo* grubu, haksız yere, yeni ve daha kapsamlı görevleri geliştiren bir azınlık olmak yerine, muhafazakâr şekilde ve hareketin kuyruğunda çoğunlukla birlikte yürüyor olmakla suçlanmaktaydı.[23]

---

21. *İskra* Sayı 68 (25 Haziran 1904), Yeniden basıldığı yer: *İskra za dva goda* 1906 (burada s. 151).
22. Martov, *İskra* Sayı 69 (10 Temmuz 1904). Menşeviklerin kampanyaları hakkında daha fazla bilgi için bkz. sonraki alt bölüm.
23. *Vtoroy syezd*, s. 687.

1901'de Martov, *Raboçeye delo* tarafından yapılan suçlamaya yanıt olarak "Her Zaman Azınlıkta" başlıklı bir makale yazdı; *Raboçeye delo İskra*'nın kibirli şekilde tüzüğü Partinin geri kalanına dayattığını söylüyordu. Martov, yasal olarak izin verilen Marksizm'in, ekonomizmin ve benzerlerinin neden kısa yoldan çoğunluk statüsü sağladığını ve *İskra*'nın tek başına kalsa bile neden onlarla savaşma görevi olduğunu açıklamaktaydı. Açıklamasını şunu ilan ederek sonlandırmıştı:

> Sosyalist entelektüeller bilimsel dünya görüşünde, burjuva toplumunun ideolojisinin şart koştuğu bütün zincirleri, amaca yönelik olarak parçalamasına izin verecek bir destek bulacaklardır. Ve o zaman "tüm dünya"nın onları "hizipçiler" olarak değerlendirmesinden korkmayacaklardır. Ve o zaman, belli koşullarda, her zaman azınlıkta kalan ahlakî görevin tamamını anlayacaklardır.[24]

İkinci Kongre'nin hemen ardından Martov, "Bir Kez Daha Azınlıkta" başlıklı broşürü yazdı. "Azınlık" *İskra* yayın kurulunu devralır almaz, bu broşürün yeniden yazılmış hali yeni editörlerin manifestosu olarak *İskra*'da basıldı. Böylece Menşevikler, ilerici azınlık olmaktan gurur duyuyorlardı ve onların gururlarını destekleyen tutarlı bir Parti görüşleri de vardı.

Ancak sahte bir konumdaydılar ve asla ondan kurtulamadılar. Lenin bir konuda haklıydı: "ilerici azınlık" statüsü ve "partinin resmî merkez organı editörleri" statüsü hiç de uyumlu değildi. Menşevik liderlerin sahte konumu, sunduğum rasyonel davanın diğer öğeler tarafından boğulduğu bir polemik literatürü yaratmıştı.

Menşeviklerin sahte konumu, polemiklerinin bir başka çarpıcı özelliğinin nihai nedenidir: O yıl boyunca Lenin'e sürekli ve takıntılı şekilde kişisel iftiralar attılar. Lenin'in sadece görüşlerine saldırılmakla kalınmadı, arzularına dil uzatıldı, yetenekleriyle alay edildi, karakteri karartıldı. Lenin, partiyi kendi karanlık ve itibarsız arzuları nedeniyle yok eden iktidar hırslı bir demagogdu. Kişisel suçlamaların tam tam vuruşları, Kongrenin hemen ardından Troçki'nin *Sibirya Delegasyonu Raporu* ile başlamıştı, orada Lenin diğer parti üyelerini idam ettirmeye hazır olan aşırı bencil bir Robespierre olarak adlandırılmaktaydı.[25] O yıl boyunca hiç

24. *Zarya*, Sayı 2-3 (Aralık 1901) s. 203.
25. Shutskever 1925, s. 484, 493-4.

ara vermeksizin, Lenin'in eski meslektaşlarının her biri, bu sürece ağırlıklarını koymayı sürdürdüler.

Bu denli öfkeli ve tarafgir olan polemiklerin, Bolşevikler tarafında gerçek bir muadili yoktu. Bu farklılık bir açıklama gerektirmektedir. Bazıları (akademik geleneğin çoğunluğu) için açıklaması basittir. Lenin, iktidara aç bir alçaktı ve Menşevikler, yalnızca buna işaret ettikleri için sorumlu tutulabilirdi. Diğerleri (aktivist geleneğin çoğunluğu) için özel bir gizem de bulunmamaktadır. Doğal olarak böyle bir devrimci, öfkeli oportünistlerin ana hedefi olurdu.

Daha siyasal bir açıklama, birleşmiş, prestijli ve otoriter bir liderlik çekirdeğinin Partiyi yönetmesi gerektiğini vurgulayan Menşevik düşünceye işaret ediyor. 1903-4 yıllarında, aynı şekilde tepki vermeyişin tek sebebinin Lenin'den kaynaklandığı görünmekteydi. Ayrıca, liderlik çekirdeğinin geri kalanı kendisine karşı birleşik kalırsa, Lenin'i yok edilmekten kurtaracak hiçbir güç bulunmuyor gibi görünmekteydi.

İlk duygu Akselrod tarafından Kautsky'ye gönderilen bir mektupla dile getirilmişti:

> Partimizin bu durumu [çoğunluk tarafında "entelektüel gerileme") göz önüne alındığında, Bonapartist demagoji politikası uygulamak ve ilkeli bir proleter anlamda, Partiyi yeni bir gelişme seviyesine çıkarmak için tüm güçlerimizin yeni yol ve araçları bulmaya yoğunlaşmasına engel teşkil etmek kolaydır... Lenin ve şürekâsı, örgütü dağıtıcı yöntemleriyle ve bizim eleştirel ve olumlu açıklamalarımıza dair sistematik olarak şüphe yaratarak, Partiyi yalnızca bir ayrışmaya değil, tamamen parçalanmaya sürüklemektedirler.[26]

Zinovyev'in yıllar sonra hatırladığı gibi ikinci duygu Plehanov tarafından dile getirilmişti:

> Plehanov ile ilk görüşmemi hatırlatayım. O sıra şöyle söyleyerek bizi korkutmuştu: Kiminle birlikte yol alıyorsun? Bizim tarafımızda kimler olduğunu dikkate almalısın: Martov, Zasuliç, Akselrod ve diğerleri; fakat senin yanında sadece Lenin var. Biliyorsun, işler sonunda birkaç ay içinde öyle tersine dönecek ki, tüm serçeler sizin Lenin'e gülüyor olacak! Ve sen onunla beraber yürüyorsun![27]

---

26. "Lenin ve şürekâsı" ve partinin çoğunluğu hakkında zehirli ithamlar içeren bu mektup şurada yayınlandı: *İskra* Sayı 68 (25 Haziran 1904) ve şurada yeniden basıldı: *Iskra za dva goda* 1906 (burada s. 154). Akselrod'un "yeni gelişme düzeyi" ile ne demek istediği sonraki alt bölümde ele alınmaktadır.
27. Zinovyev 1973, s. 112-13.

Böylece Menşevikler, Lenin'in kolayca bertaraf edilebileceğini düşünmekteydiler ve durumun farklı olduğunu keşfedince hoşnutsuzca şaşırmışlardı. Lenin'in liderlik çekirdeğinin dışında bir güç üssü vardı ve Menşevikler, Lenin'in *praktiki*'nin bir "idolü" olduğunu içleri yanarak tespit etmişlerdi.[28] Eğer Lenin kendisine yönelik saldırılardan kurtulmayı becererek ayakta kalabiliyorsa, bunun sebebi onun bir demagog olmasıydı. Ancak bir demagoga da kolayca kandırılmış bir izleyici gerekmektedir. Bu nedenle Menşevikler eleştirilerini *praktiki* çoğunluğunu kapsayacak şekilde genişletmek zorunda kalmışlardı.

Parti *praktiki*'sine karşı öfke ve küçümseme, 1904'teki Menşevik polemiklerin çarpıcı bir diğer özelliğidir. Kötü davranma resmen Lenin'in taraftarlarına yönelik olurken, bu durum Menşevik *praktiki* için övgü ya da cesaret veren kelimelerle de dengelenmiyordu. Eğitimli ve kozmopolit siyasal göçmenlerin Rusya'daki genç, yarı eğitimli ve taşralı *praktiki*'ye yönelik bir kızgınlık duygusu sezinlenebilir. Bu tavrın en kapsamlı ifadesi, Potresov'un 1905'te yayınlanan bir dizi makalesidir. Bu makaleler, Rus devrimci yeraltı tarihini son derece taşralı ve komik derecede bencil *praktiki*'nin talihsizlikleri olarak tasvir etmektedir. Lenin, *praktiki* arasında etkilidir, çünkü bu hezeyanları inanarak yansıtmakta ve paylaşmaktadır.[29]

Bolşevik polemiklerinde buna benzer bir şey yoktur, onlar yalnızca *İskra* editörlerini ve onların Troçki gibi müttefiklerini hedef almaktadır. Olminskiy ve Bogdanov Menşevik yazıların bu özelliğini çabucak tespit etmişlerdi. Hatta Olminskiy takma adını da Martov'un bir sözünden almıştı; Martov Lenin'in başarısını "ucuz koltuklara" [*galerka*] atfetmekteydi. Bu yüzden, Olminskiy broşürlerinin yazarı olarak Ucuz Koltuklar adını kullanıyordu, Bogdanov ise Sıradan Üye [*Ryadovoy*] takma adını benimsemişti. Her ikisi de partideki bölünmeyi, bir tarafta parti aristokrasisi ve prestijli siyasal göçmen yazarların, diğer tarafta da parti plebleri ve sıradan üyelerin olduğu bir çatışma olarak tasvir etmekteydiler.[30]

Menşevik liderlerin artık kendilerini buldukları konumun olağanüstü tuhaflığı takdir edilmelidir. *İskra*, militan bir siyasal par-

28. Akselrod, Kautsky'ye gönderdiği mektubunda Lenin'i işte böyle tasvir etmişti, yayınlandığı yer: *İskra* Sayı 68 (25 Haziran 1904), yeniden yayınlandığı yer: *İskra za dva goda* 1906 (burada s. 149).

29. Potresov 2002, s. 67-120.

30. Olminskiy and Bogdanov 1904 (Bogdanov'un daha fazla bilinen takma adı "Maksimov"dur).

tinin merkezî yayın organıydı. Fakat 1904'teki sayfalarından (ve Troçki'nin *Siyasal Görevler* broşürünün sayfalarından) çıkan şey, RSDİP, politikaları ve personeli hakkında mutlak anlamda yıkıma sürükleyici bir resimdir –öfke ve düşmanlıkla çizilmiş bir resim. Olminskiy, bir takım tipik paragrafları derlemiş ve kızgınlıkla şunu sormuştu: Kesinlikle hor görülen bu *praktiki* sayesinde liderlik konumuna yükselen insanlar, niçin bu şekilde Partiye hakaret etmektedirler ki.

> Ayrıca, Partiye bu şekilde dudak bükme, Partiyi bu şekilde itibarsızlaştırma, Partinin prestijini desteklemek için bir propaganda silahı olarak dağıtmak zorunda olduğumuz ve bunu yaparken kendi özgürlüklerimizi tehlikeye attığımız merkezî yayın organında yayınlanmaktadır.[31]

Menşeviklerin asıl sahte konumu –merkezî yayın organını siyasal olarak gayri-meşru şekilde kontrol etmeleri– kendi davalarını da ölümcül şekilde baltalamaktaydı ve *İskra* sonunda bir parti organı olmaktan ziyade hizipçilik yapan bir gazete olarak algılanıyordu, çünkü öyleydi de. Aslında, Lenin bu tartışmayı kazanmıştı. Kongre egemenliği ilkesi, 1905 yılında Lenin'in parti üyeliği tanımını (aşağıda tartışıldığı gibi) Menşeviklerin benimsemesiyle en açık olarak gösterildiği haliyle, her iki tarafça da kabul edildi.

Lenin bu tartışmayı kazandı, çünkü Menşeviklerin de tespit ettiği üzere, daha güçlü bir davaya sahipti. Bütün zorluklarıyla birlikte, bir parti kongresinde, bir çoğunluk kazanmaksızın bir hizip mücadelesini kazanmış olmanın, başka bir gerekçe olmaksızın imkânsız olduğu bir durumda, kongre egemenliği ilkesinin vazgeçilmez olduğu ispatlandı. Dahası, başlangıçtaki liderlik çekirdeğinin prestiji ve birliğinin –Menşeviklerin karşı ilkesi– boş bir hayal olduğu da ispatlandı. 1903-4'te, sorun yaratan Lenin, makul şekilde birliğin tek tehdidi olarak algılanabilirdi. Fakat, 1904'ün sonu itibarıyla bile, "sıkı liderlik çekirdeğinin" geri kalan kısmı çatlamaya başlamıştı. Sonunda, 1904'te Menşevik sözcülerin en üst grubundan en az dört farklı eğilim ortaya çıktı: Plehanov, Martov ve Akselrod, Potresov ve Zasuliç, Troçki.

Nihayet, üst düzey liderliğin prestijinin eylemde birlik sağlayabileceği değerlendirmesinin de yanlış bilgi olduğu ispatlandı. Siyasal göçmenler sonunda *praktiki*'ye ve Rusya yeraltı dünyasına katılıma tabi olanların kendileri olduğunu öğrendiler. 1911'de, bu yüzdendir

31. Shutskever 1925, s. 229; ayrıca bkz., Shutskever 1925, s. 149-50.

ki, diyordu M. Lyadov, her iki grup da Cenevre'deki liderlik konumlarıyla takıntılı olmaktan vazgeçmeye ve Rusya'daki destekçilerinin geliştirdiği taktiklere göre hizalanmaya zorlanmışlardı.[32]

Menşevikler kaybettiler ve yenilgileri için verilen ceza, "azınlık" isminin üzerlerine yapışmasıydı. Bu, yeraltı koşullarında (ve hatta Batı Avrupa'da) kongre egemenliğinin uygulanmasının pek çok zorluğuna işaret ederken yanlış olduklarını söylemek değildir. RSDİP'nin zayıf ve nihayetinde mevcut olmayan birliği bu zorlukların aslında çok gerçekçi olduğunu göstermekteydi.

MENŞEVİK DAVASI: KAMPANYACILIK KARŞISINDA İKAMECİLİK

Partideki bölünmenin alışıldık anlatımında Lenin dikkat odağı olmaktadır. O, yenilikler yapan ve örgütsel vizyonunu dayatan kimsedir, diğerleri ise ona tepki göstermektedirler ve kendilerini, sadece onun politik ve kişisel yozlaşmalarının derinliklerine dalarak –veya aktivist geleneğin bakış açısına göre, onun devrimci meydan okumalarıyla kendi oportünist varsayımlarını ortaya çıkarmak zorunda bırakılarak, tanımlamış olmaktadırlar.

O dönemde, hem Lenin hem de Menşevikler bölünmeyi öbür tarafından, Lenin'in Menşeviklerin agresif yeniliklerine tepki gösterdiği şeklinde görmeyi tercih etmekteydiler. Lenin, Bolşevizm'i *İskra*-izm'in mirasçısı olarak gösteriyordu, onu Menşeviklerin saldırısına karşı koruyordu. Buna karşılık Menşevikler ise "azınlık" yaftasını kabul ediyorlardı, çünkü "azınlık" ile ilerici liderliği ilişkilendiriyorlardı. Partiyi, gelişiminin bir sonraki gerekli aşamasına taşımak için, partiye yeni bir mesaj ve yeni bir görevler bütünü hazırlamışlardı. Bu mesaj ve bu görevler Lenin'e tepki değildi. İlerici azınlık, hiç bölünme olmasaydı ve Lenin olmasaydı bile, bu misyonu üstlenmiş olacaktı.[33] Lenin bu resme sadece sabit fikirli parti muhafazakârlığının şahsileşmiş hali ve ilerici azınlığın misyonunu yerine getirmesini önleyen vicdansız bir demagog olarak girmişti.

Bu bakımdan, 1904 yılı tiyatrosunun başoyuncusu Lenin'den ziyade Akselrod'dur. Yılın başında Akselrod, Partinin yeni görevlerini

32. Lyadov 1911. "Bolşevik Üçüncü Kongrenin [1905 ilkbaharı] tutanaklarına bakın, orada alt kademelerin [*nizi*] o sıralar liderlerini ne kadar geride bıraktığını hemen göreceksiniz."

33. Akselrod, 1902 yazında hazırladığı bir makalede bu endişeleri zaten yazmaya başlamıştı, gerçi makale 1905'te yayınlandı (Akselrod 1905).

İskra'nın 55 ve 57. sayılarındaki iki makalede ortaya koymuştu. Bu makaleler Menşevik edebiyatta sürekli olarak çığır açıcı, ferasetli, ilham kaynağı diye tanımlanmıştı. Troçki, yılın ortasında Akselrod'un mesajını popüler hale getirmek üzere *Siyasal Görevlerimiz*'i kaleme aldı. Yıl sonunda, Akselrod'un mesajı nihayet "*zemstvo* kampanyası" olarak adlandırılan planda somut bir şekle kavuştu. Akselrod tarafından yazılan planın bir gerekçesi, *İskra* editörleri tarafından yerel komitelere gönderildi.[34] Böylece, her adımda Akselrod ve Menşevikler inisiyatifi ele geçiriyordu.

Akselrod'un mesajının olumlu içeriğine ben "kampanyacılık" adını veriyorum. Bu kelime, 1904'te mevcut değildi; ancak, Akselrod'un endişelerinin göbeğinde, parti tarafından yönlendirilen belirli bir siyasal kampanyaya ihtiyaç vardı. Akselrod'a göre, Rus Sosyal Demokrasisi henüz gerçek bir *sınıf* partisi olmamıştı. Bir sınıf partisi kitlesel destek alan bir partiydi, fakat herhangi bir destek değil. Yalnızca özel olarak proleter çıkarları anlamaya dayalı bir destek, partiyi bir sınıf partisi yapardı. Politik özgürlüğü elde etmek için Çar'a karşı devrimci saldırıya katılmak elbette ki Rus proletaryasının çıkarınaydı, fakat yine de ayırt edici bir proleter çıkar değildi. Aksine, sömürücülerin de aralarında bulunduğu, Rus toplumunun geri kalanıyla paylaşılan bir şeydi. Bu nedenle, Sosyal Demokrasiye *devrimci* bir parti olarak destek verilmesi, bir sınıf partisi misyonu için yetersizdi. Proletaryayı, proleter çıkarları ve seçkin çıkarları arasındaki çatışmayı ortaya çıkaracak şekilde hareket ettirecek kampanyalar gerekiyordu.

Troçki'nin *Siyasal Görevlerimiz* broşürü bilinçli şekilde ve açıkça Menşevik *NY?* anlamına geliyordu ve kendisine çeşitli şekillerde *NY?*'yi model almıştı. Tıpkı Lenin'in zamanın günahına dair etkili bir terim ("zanaatkârlık sınırlamaları") yaratması gibi, Troçki de, geçmişten devralınan temel hata olarak gördüğü şeyi, ikamecilik olarak ifade etmek için bir terim [*zamestitelstvo*] uydurmuştu. Tıpkı Lenin'in *Raboçeye delo* ile polemik yapması gibi, Troçki de Lenin'e karşı polemik yapmaktaydı. Troçki'nin Lenin'le olan polemiği, hem bir liderlik rakibini yok etmek, hem de daha yaygın çeşitli teorik yanlış anlamaları ortaya koymak anlamına geliyordu. Fakat *NY?*'de olduğu gibi, bu polemikler de şu sorunun önünü açmak anlamına geliyordu: ne yapılmalıdır?

34. Akselrod'un orijinal sunumu ve Lenin'in *zemstvo* kampanyası planı hakkındaki eleştirilerine *İskra* editörlerinin itirazı şurada bulunabilir: *Menşeviki* 1996, s. 69-89.

Hiç şüphesiz, Troçki, *Siyasal Görevlerimiz*'in, parti tarihinde *Ajitasyon Üzerine* ve *NY?*'nin yanı sıra, parti görüşünde önemli bir dönüşüme işaret eden ve kısmen buna yol açan, edebî bir eser olacağını ummaktaydı. Böyle bir şansı yoktu –kitap Menşevikler arasında bile çok az ilgi çekti, *praktiki*'yi Menşevik saflarına getiremedi, "ikamecilik" meşhur olamamıştı.

"Kampanyacılık" terimini kullandım, çünkü yeni Menşevik taktiklerin merkezinde parti tarafından belirli bir şekilde örgütlenmiş kampanya tipi ısrarı bulunmaktaydı. Akselrod'un *samodeyatelnost* [öz-faaliyet] ile neyi kastettiği ve Troçki'nin "ikamecilik" ile neyi kastettiği, somut bir örnek ele aldığımızda anlaşılabilir. Troçki'nin broşürünün merkezinde, böyle bir kampanyanın ana hatları bir alt bölümde ele alınıyor, o alt bölüm gereğine uygun şekilde "O halde, ne yapılmalı? [*Što je delat?*]" başlığını taşıyor. Troçki'nin varsayımsal kampanyası için vesile, aslında St. Petersburg'da gerçekleşen ve hükümet ile liberal muhalefet arasında çatışmaya yol açan Teknik Eğitim Aktivistleri Kongresi olmuştur. Troçki, fiilî Petersburg Sosyal Demokratik komitesinin eylemlerini eleştirdikten sonra yapılması gerekenler hakkında şu senaryoyu ortaya koymaktadır.

Komite bir bildiri yayınlar. Daha sonra propagandacılarını çağırır ve bu bildirinin parti programıyla ve İkinci Kongre'nin kararlarıyla nasıl ilişkili olduğunu anlamış olmalarını sağlar. Aynı mesaj, sözlü propaganda kanallarıyla iletilir. Komite daha fazla bildiriler yayınlar. Kampanya çoğaldıkça, işçilerde –ya da en azından işçi sınıfının üst düzeylerinde– bir ilgi oluşmaya başlar.

Komite şimdi de teknik kongreye hitap eden bir karar hazırlar. Komitenin bir üyesi karar hakkında propagandacılara bilgi verir ve hepsini alıp fabrika hücrelerine götürürler. Yeterince destek verildiğinde, "meslekten ajitatörler [*professionalnıye agitatorı*]", dilekçeler ve onaylar için her iki imzayı da elden dolaşıma çıkarırlar. Sonuçlar, komiteye geri gönderilir ve komite de kararı kongreye sunar. Her işçi, kararın dile getirdiği taleplerin *kendi* talepleri olduğuna inanır.

İki şeyden biri olur: ya teknik eğitim aktivistleri kongresi talepleri kabul eder ya da etmez. İlk sonucun çıkması beklenebilir, çünkü "radikal demokratik entelektüeller", işçilerin gözünde prestijlerini korumak isterler. Bu sonuç, işçilerin gerçek "genel demokratik devrim öncüsü" olmanın tadını alacağı anlamına gelir. Kongre talepleri reddederse, işçiler burjuva muhalefetinin yarı gönüllülüğü konusunda iyi bir ders almış olacaklardır. Burjuva nüfuzundan

uzaklaşıp Sosyal Demokrasiye geçeceklerdir. Bu nedenle bir kazan-kazan durumumuz var. Kongre ne tepki verirse versin, işçiler faydalı bir sınıfsal "siyasal eğitim" alacaklardır.[35]

Kampanyanın bir sonucu olarak, "Petersburg Marksist *intelligenti*'nın resmî bir grubu"nun kararı, "ilerici Petersburg proletaryasının gerçek bir politik iradesi formülasyonu" haline dönüştürülecektir. Aynı mantık, ulusal düzeyde –diyelim ki, savaşa muhalefet olarak, uygulanmalıdır. Bütün yerel komiteler aynı mesajı ileri sürecek ve liberal muhalefetin benzer zayıf yönlerini gösterecektir. Uygun zamanlarda, uygun olduğu yerlerde kitle gösterileri eşliğinde kararlar hazırlanır. Eğer Parti bir tane –sadece bir tane– böyle militan bir kampanya yürütebilirse, hemen başa geçecektir!"[36]

Troçki ve Akselrod'a göre, bu tür bir kampanya Sosyal-Demokrat taktiklerde belirleyici bir adımı temsil edecekti. İddialarını, son *İskra* döneminde Parti tarafından üstlenilen tipik faaliyetlerdeki çifte karşıtlığa dayandırmaktaydılar. Geçmişte Parti, işçilere *sosyalist* mesajı getirmeye çalışmaktaydı, proletarya ve burjuvazi arasındaki çatışma, sınıf farklılığı duygusu hakkında ilham vermeye çalışmaktaydı. Ancak bunu yalnızca yazılı veya sözlü olarak yaparak yerine getiriyordu. Bunu, eylemler yoluyla, işler yoluyla yapmıyordu. Ancak örgütlü eylem, farkındalık yaratmada Sosyal-Demokrat bir gazeteyi okumaktan çok daha etkili bir yoldur. Dolayısıyla, kelimeler karşısındaki işler, ilk karşıtlıktır.

"İkamecilik"in asıl anlamı, eylem yerine kelime konulmasıdır, [eylemin kelimeyle ikame edilmesidir].[37] Troçki, teknik eğitim kongresini hedef alan varsayımsal kampanyayı anlattıktan sonra, Partinin böyle bir kampanya yürütmek yerine gerçekte ne yapmış olduğuna bakıyor. *İskra*'nın 55. sayısındaki makaleden başka hiçbir şey! İşte bu "ikamecilik ve ikamecilik"ten başka nedir ki?[38] Dolayısıyla, ikamecilik, güçlü şekilde Nadyejdin'in "kitabîlik" [writerism]

35. Martınov, zaten bu "kazan-kazan" mantığını Menşevik kampanyacılığın öncülerinden olan makalesinde savunmuştu: *Raboçeye delo* Sayı 10.

36. Trotskiy 1904, s. 39-12.

37. İkamecilik teriminin anlamı Troçki'nin argümanının tamamından kaynaklanır, ancak ilgi çeken belirli cümleler arasında şunlar var: Trotskiy 1904, s. 16 (ilk kullanım), 35-9, 41, 47, 50-1, 54-5, 59, 67-8.

38. Trotskiy 1904, s. 41. Aynı karşıtlık, varsayımsal bir kampanya anlattıktan sonra Martov tarafından da benzer terimlerle yapılmıştır: "Sosyal Demokrasinin siyasal eylemi [*deyatelnost*] şimdi sadece izole komitelerin bildirilerinde veya merkez yayın organındaki makalelerde dile getirilmiyor, artık bir *sınıfın* siyasal eylemi haline de gelmiştir" (*İskra* Sayı 69, 10 Temmuz 1904).

terimini hatırlatıyor ve Troçki de Nadyejdin'in bu noktada Menşevizm'in öncüsü olma rolünün altını açıkça çiziyor.[39]

"Kelimeler/sözler karşısında eylem" geçmişle olan tek karşıtlık değildir. Parti kendisini tamamen kelimeyle sınırlandırmamıştı –gösteriler, kitlesel grevler ve benzeri gibi siyasal eylemler, hemen bir önceki dönemde başarılı şekilde gerçekleştirilmişti. Fakat bunlar *devrimci* eylemlerdi, *Sosyal-Demokratik* eylemler değillerdi. Diğer sınıflarla birlik halinde Çar'ı yıkmayı amaçlıyorlardı, diğer sınıflara karşıt olarak sosyalizmi getirmek için işçileri hazırlamıyorlardı. "Devrimci karşısında Sosyal-Demokrat" ise geçmişle olan ikinci karşıtlıktı. Bu yüzden Troçki'nin broşürünün başlığı ilk kelimeyi vurgulayarak okunmalıdır: *Bizim* Siyasal Görevlerimiz, özellikle Sosyal Demokrasinin görevleri.

Bu nedenle, Troçki şunu kabul ediyor ki, sözlerin eylemle ikame edilmesi "bizim açımızdan [sadece] devrimciler olarak" böyle bir problem değildir, çünkü Partinin Çarlık karşıtı kampanyaları başarılı bir şekilde örgütlenmektedir. Fakat proletaryanın "sınıf iradesi" daha spesifik bir ifade gerektirir.

> Önderlik eden Sosyal-Demokrat gruplar, liberal ve radikal demokrasiye *muhalefet* olarak proletaryanın kendi sınıf iradesinin bir "gösterisi" içinde yer almasının, proletaryaya, otokrasiye karşı kendi devrimci demokratizminin bir gösterisinde yer alması kadar gerekli olduğunu anlamıyorlar.[40]

Bu karşıtlıkta "devrimci" kelimesinin kullanımı kafa karıştırıcı olabilir, ancak böyle kullanmayı benimsedim, çünkü Akselrod ve Troçki kendi iddiaları için kelimeyi bu şekilde kullanmaktaydılar. Bu dönemde, Rus Sosyal-Demokratik söyleminde lafı uzatmadan "devrimci" derken, sadece yaklaşmakta olan Çarlık karşıtı devrime atıfta bulunulurdu. Menşevikler, Çarlık karşıtı mücadeleye sadece entelektüel bakımdan değil, duygusal bakımdan da bağlıydılar ve büyüyen devrimci heyecanı da paylaşmaktaydılar. Ve fakat kendi Sosyal-Demokratik kimliklerini unutacak kadar ileri gitmeyi de istemiyorlardı. Her şeyden önce, devrimci olanlar sadece Sosyal Demokratlar değildi –Sosyalist Devrimciler de öyleydi, hatta liberaller bile öyleydi.

Çarlık karşıtı haçlı seferinde tükenmemek için, Sosyal Demokrasi kendisini ayırt edici kılan proletarya diktatörlüğü nihai hedefini

39. Trotskiy 1904, s. 47.
40. Trotskiy 1904, s. 54, 51 (vurgular eklendi).

vurgulamalıydı. Hatta mevcut devrimdeki velvele içinde bile, Sosyal Demokratlar, işçileri bu nihai sınıf diktatörlüğüne hazırlamak gibi temel görevlerini hatırlamalıydılar. Bu da, özellikle elit sınıflarla birlikte, Çarlık mutlakıyetçiliğine karşı savaşırken bile, *şimdi* işçiler ile elit sınıflar arasındaki *çatışmayı* ortaya çıkarmak demekti. Oportünizmin özü, nihai hedefi anlık başarılara feda etmekti. O halde, tüm parti faaliyeti sadece Çarlığı devirmeye adandığı taktirde, bu durum taktik oportünizm değil de neydi?[41]

Aynı çifte karşıtlık, Akselrod ve Troçki'nin (en azından 1904'te) *samodeyatelnost* kelimesiyle kastettikleri şeydir. Bu kelime genelde "inisiyatif" [öz-faaliyet] veya "kendine güven" gibi tercüme edilmektedir ve aslında 1904'te konuşulurken de en çok bu anlam kastedilmektedir. Ne var ki, Akselrod ve Troçki taktik öneriler bağlamında *samodeyatelnost* derken daha spesifik ve oldukça farklı bir şey demek istemekteydiler. *Samodeyatelnost*, sınıf öz-tanımlamasının [*samoopredeleniye*] daha geniş bir sürecinin parçasıydı. Bu daha geniş süreç, farkındalığın yaygınlaşması, işçilerin dünya-tarihsel büyük misyonunu anlamaya ve kabul etmeye alıştıkları bildik bir süreçti. *Samodeyatelnost*, bu süreçte eylem [*deyatelnost*] tarafından gerçekleşen spesifik bölümü ifade eder. Dolayısıyla Troçki ve Akselrod'un 1904 tarihli yazılarındaki *samodeyatelnost* en iyi haliyle "ayırt edici eylem" olarak ya da terim daha da açıklığa kavuşturulduğunda "işçileri diğer sınıflarla karşı karşıya getiren [yarıştıran] ve böylece kendi sınıf çıkarlarına dair anlamlı ayırt edicilik kazandıran" olarak çevrilebilir.

Dolayısıyla, çifte karşıtlığı şu şekilde ifade edebiliriz. Geçmişte, Rus Sosyal Demokrasisi *eylemler* örgütlemişti –ancak bunlar *öz*-eylemleri değildi, yani işçilere kendi sınıfları ve konumları bakımından neyin ayırt edici olduğunu öğreten eylemler değildi. Geçmişte, Sosyal Demokratlar işçilere ayırt edici sınıf konumlarını öğrettiler, fakat bunu da *öz*-eylemleri ile değil, propaganda ve ajitasyon yoluyla yaptılar.

Bu nedenle, *samodeyatelnost*'un amacı, bu bağlamda, "Rusya'nın işçilerinin bağımsız faaliyet ve öz-örgütlenme kapasitesinin geliştirilmesinin teşvik edilmesi" değildir.[42] Bunu Troçki'nin önerilen kampanyasına geri dönüp işlerlik halindeki *samodeyatelnost*'u gözlemleyerek görebiliriz.

41. Bu etkiye dair bir argüman için bkz. Martov, *İskra* Sayı 69 (10 Temmuz 1904).
42. Haimson 2004, s. 61.

Öncelikle kampanyanın Lassalleci mantığına dikkat ediyoruz. Bir kampanya, adanmış ve merkezî olarak yönlendirilen bir ajitatörler birliği tarafından gerçekleştirilen, tek bir slogan etrafında odaklanan seferberlikten oluşur. Troçki, Lassalle'ye olan borcunun kusursuz şekilde farkındadır ve aslında, bu Tefsirde daha önce bahsedilen paragraflardan bazıları da dahil olmak üzere, ona uzun uzadıya atıfta bulunmaktadır.[43]

Dolayısıyla etkili bir kampanya, birleşik ve tepeden yönetilen bir parti gerektirmektedir. Troçki'nin birden çok kez tekrarladığı bir formülasyona göre, ulusal bir kampanya "politik olarak düşünen ve politik açıdan ilham verici bir merkez tarafından yönlendirilecektir". Bu merkezin yetkisi "bir ve aynı temanın tüm çevrelerde ve gruplarda, kapalı tartışma gruplarında ve açık toplantılarda, [tüm] açıklamalarda gündeme getirilmesini" sağlar.[44] Kampanyacılık, böylece bir önceki alt bölümde incelediğimiz Menşevik parti görüşüyle bağlantılı olmaktadır.

Kampanyanın nihai hedefi Partinin resmî kararlarını, işçilerin amaca yönelik iradesine çevirmektir. Troçki'nin *samodeyatelnost* versiyonunda, kampanyaya yönelik inisiyatifin ya da karar metinlerinin aşağıdan inisiyatif sonucu olacağı konusunda hiçbir ipucu yok. Önerilen karara ilişkin yaygın tartışmanın, metinde herhangi bir değişiklikle sonuçlanacağı bile söz konusu değildir (olmamasının tek sebebi de şudur ki, o durumda kampanyanın gerekli birliği yok olacaktır). Hayır, inisiyatif siyasal olarak düşünen ve siyasal açıdan ilham veren bir merkezden gelir ve orada kalır.

Kampanyacılık, ayrıca Troçki'nin parti içi ilişkiler vizyonuna da hâkimdir. Tıpkı işçilerin Sosyal Demokratlık konusunda eğitilmeleri gerektiği gibi bu ihtiyaç *praktiki*'nin büyük bir kısmı, belki de çoğunluğu için de söz konusudur. Böylece Merkezi denetleyen ilerici azınlık, *praktiki*'yi eğitmenin ek sorumluluğunu da taşımaktadır. Bir kez daha, Troçki, aklında ne olduğunu öyle somut bir örnekle sunuyor ki, o da Partiyi yeni görevler etrafında birleştirmek için sürmekte olan Menşevik kampanyadır. Bu kampanya, en tepede İkinci Kongre öncesinde bile başlamıştı ve Akselrod Partinin "yeni taktik görevleri" vizyonuyla ilgili sözlü propaganda yürütüyordu. Akselrod, "hareketi yönlendiren yoldaşların farkındalığında gerekli

43. Trotskiy 1904, s. 87-8, şurasıyla kıyaslayın: s. 42, 85-6.
44. Trotskiy 1904, s. 42 ve 48 [*politiçeski mıslyaşçim i politiçeski bodrstvuyuşçim*].

psikolojik temelleri" hazırlaması gerektiğini biliyordu. Bu yoldaşlar, belli ki yurtdışına çıkıp Akselrod'la bizzat karşılaşmayan kimseleri, içermiyordu. Sonra, hareketin gerçek ihtiyaçları tanımlanarak "Partinin en değerli ve en etkili unsurları" bu ihtiyaçları karşılama (yani uygun kampanyaları yürütme) görevi etrafında birleşecektir. Partinin muhalif kanadını oluşturan acemi çaylaklara gelince, –eh işte, bunların da birçoğu her halükarda partiyi terk edecekler ve bu da ne kadar erken olursa o kadar iyi olacaktır.[45]

Daha önce, Troçki'nin güçlü bir dilekçe kampanyası hakkındaki *İskra* makalesini nasıl "ikamecilik" olarak kınadığını görmüştük. Benzer şekilde, Parti içindeki ikamecilik, eğitim kampanyalarının oluşturulmasının reddedilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Troçki, sıklıkla alıntılanan cümlelerinde şöyle demektedir: "Parti örgütlenmesi Parti'yi 'ikame' etmektedir", bunu söylediğinde parti örgütünün bir bütün olarak Parti iradesi karşısında tepkisiz olmasından şikâyet etmemektedir. Aksine, partinin az gelişmiş dış çemberlerinin iradesini ifade ettiği için demagog Lenine kızmaktadır. Troçki, Parti örgütünün bir bütün olarak Parti'nin iradesini şekillendirmeyi, mevcut dar parti uzmanlarının dışında "siyasal olarak düşünen *Parteigenossen*" [parti üyesi] yaratmayı kendi görevi olarak görmemesinden şikâyetçidir.[46]

Parti içindeki Bolşeviklerin ikamecilikleri, onların örgütsel planlarının gerçek içeriğinde sergilenmemektedir. Troçki'nin bu konuda eleştiri veya olumlu öneri olarak söyleyecek çok az şeyi var. Bir noktada, bazı yerel Bolşevikler tarafından önerilen örgütsel bir planda "bürokratizmin bir gölgesinin olmadığını" bile takdir ediyor.[47] İkameciliğin kanıtı ise tam da örgütlenme konusundaki Bolşevik takıntısıdır. Örgütsel teferruatlara dair bu takıntı, ancak Partinin asıl görevinden, yani Akselrod-tarzı eğitim seferberliği kampanyalarının hazırlanmasından, yarı-bilinçli biçimde kaçınılması olarak açıklanabilir. Bolşevik örgütlenme şemaları bürokratik bir gölgeye sahip olabilir veya olmayabilir, ancak kesinlikle bir gerçeklik gölgesine sahip değildirler. Bunlar, kasvetli gerçeklerle hiçbir ilişkisi olmayan kâğıt üzerindeki ütopyalar olarak kalırlar.

45. Trotskiy 1904, s. 49, 72, 95-6.
46. Trotskiy 1904, s. 64. Lenin'in işbölümüne vurgu yapması karşısında Menşeviklerin hoşnutsuzluğu aşağıda ele alınmaktadır.
47. Trotskiy 1904, s. 83.

Praktiki'nin çoğunluğu, örgütsel teferruatlar konusunda öylesine takıntılıydı ki düşünceleri (Troçki'nin çarpıcı deyimiyle) fare kapanına yakalanmış bir fare gibiydi.[48]

Hem Partinin içinde hem de dışındaki ikamecilik, hem işçileri hem de *praktiki*'yi, gerçekten Sosyal-Demokrat tarzda hareket etmeye ve düşünmeye sevk etmeyi amaçlayan *eylemler* örgütlemeyi reddetmektir. Troçki Partinin "proletarya için düşünmesini" istemez ve parti kararlarının yalnızca fabrika çevrelerinin amaca yönelik iradesini dile getirdiğinde gerçek kararlar haline geleceğini ısrarla vurgular. Fakat doğru şekilde ifade ettiği üzere, "buradaki mesele 'demokratik' kurgular değildir".[49] Nitekim: Troçki'nin amacı, partinin işçilerin veya *praktiki*'nin düşüncesiyle yönlendirilmesi değildir, daha ziyade onları partinin rehber unsurları gibi düşünmeye başlatacak temel, ama ihmal edilmiş görevi üstlenmesidir. Böylece Troçki tarafından ortaya konulan ilkesel tercih, bir tarafta ikamecilik ile diğer tarafta onun karşısındaki "siyasal eğitim" ve "siyasal seferberlik" arasındadır.[50]

Troçki, parti çoğunluğunun, işçilerin ve *praktiki*'nin Sosyal-Demokrat tarzda düşünmesini ve hareket etmesini istemediğini ciddî olarak iddia etmiyor. Çoğunluğun, zaten durumun böyle olduğunu söyleyerek kendisini aldattığını ve böylece eğitmek ve harekete geçirmek gibi zorlu görevinden kaçındığını ileri sürüyor. Çoğunluk, *nesnel* sınıf çıkarları ile onların ampirik işçiler tarafından *öznel* olarak kavranması arasında büyük bir boşluğun olduğunu fark etmiyor. Nesnel çıkar ile öznel özümseme arasında uzun ve dikenli bir yol –yalnızca Sosyal-Demokrat entelektüellerin rehberliğinde aşılabilecek bir yol olduğunun farkında değil.[51]

Bu cümleleri okuduğumuzda, Troçki'nin gerçek ikamecilik anlayışının buna otomatik olarak atfettiğimizden nasıl başka olduğunu fark ediyoruz. Biz ikameciliği, işçilere dair kötümser endişeye karşı, işçiler yerine düşünmek isteyen entelektüellere karşı bir protesto olarak anlamaktayız. Ve işte burada görüyoruz ki, Troçki "ikameciliği" kendi çıkarlarından habersiz olan işçileri eğitmek ve harekete geçirmek konusunda, Sosyal-Demokrat entelektüellerin gösterdiği isteksizliği kınamak için kullanmaktadır.

48. Trotskiy 1904, s. 86. Örgütsel fetişizm suçlaması ilk kez Akselrod tarafından şurada ileri sürülmüştü: *İskra*, Sayı 55 ve 57.
49. Trotskiy 1904, s. 68.
50. Trotskiy 1904, s. 50.
51. Trotskiy 1904, s. 52, ayrıca bkz. s. 74.

"İkamecilik" terimi Troçki'ye özgüdür. Bolşevik ya da Menşevik, bunu böylesine kullanan başka yazarları hatırlamıyorum. Diğer tüm açılardan, *Siyasal Görevlerimiz* 1903-4'teki Menşevik argümanların yararlı bir hülasasıdır. İkamecilik teriminin anlamı sadece Troçki'nin somut taktik önerileri bağlamında kavranabilir. Troçki'nin de vurguladığı üzere, bu öneriler, doğrudan Akselrod'un kampanyacılığından alınmaktadır. Onlar ise 1904'te Menşevizm'in özünü oluşturmaktadır.

LENİN'E KARŞI DAVA

Menşevikler, Lenin'in kendisini sadece sorumsuz eylemlerinden ötürü değil, Parti içindeki aşırı merkeziyetçiliği, kişisel diktatörlüğü, komplocularla sınırlı dar bir partiyi, Sosyal-Demokrat bir ideal olarak Jakobenliği ve benzerlerini vaaz etmesinden ötürü de Sosyal Demokrat akımın dışına çıkardığını göstermeyi istemekteydiler. Martov'un Rus Sosyal Demokrasisi Tarihinde (1918'de yazılmıştır) 1904'teki Bolşevizm'in etkili bir tasvirinde, "diktatör" ve "diktatörce" kelimeleri oldukça sık görülür –gerçi bildiğimiz üzere, Lenin bu dönemde gerçek bir parti diktatörü olma şansına asla sahip olmamıştı.[52] Menşevikler ile Bolşevikler arasındaki bazı gerçek farklılıkları inceledik. Fakat merkeziyetçilik, Parti içindeki kişisel diktatörlük vb konularda, iki taraf arasındaki ilkesel farklılıkları mikroskopla bile bulmak zordur.

Menşevikler, Lenin'in *NY?* veya başka yerlerde kendisine atfedilen o görüşleri açıkça savunduğunu iddia etmediler –bunun yerine, 1903-4'te bu görüşlerin Lenin ve taraftarları tarafından düşünmeden yapılan çeşitli yorumlarda kazara açığa vurulduğunu belirttiler. Menşevikler, tek tek ifadeleri bağlamın dışına çekip çıkarmak, bunlardan saçma sonuçlar elde etmek ve bunları Lenin'in kafasına vurmak konusunda ciddî şekilde kınanamazlar. Oyun bu şekilde oynanmaktaydı ve bizzat Lenin'in de bu şekilde oynamaktan hoşlanmadığı söylenemezdi. Fakat akademisyenler, eleştirel olmayan bir şekilde, bu tarafgir salvoları Lenin'in gerçek görünümünün doğru tanımlamaları olarak algıladıklarında ve ardından karışıklık yaratmak için, Lenin'in bu görüşleri *NY?*'de vaaz ettiğini varsaydıklarında, ortaya bir sorun çıkmaktadır.

Bu alt bölümde, bu sözde açığa vurucu zaman dilimlerinden en etkili olanlarına kısaca bakacağım: parti üyeliği konusundaki

52. Martov 2000, s. 70-82.

tartışmalar, Urallar'daki Bolşevik komitelerinin raporu, fabrika metaforu, Jakoben metaforu ve Luxemburg'un aşırı-merkeziyetçilik suçlaması.

Tüzük Tartışması

İkinci Kongre'de partinin bölünmesinin asıl kaynağı, *İskra* eski yayın kurulunun üç üyesinin seçilmemesi oldu. Bu çatışmadan çok daha ünlü olan bir şey, parti tüzüğünün 1. paragrafındaki parti üyesi tanımıyla ilgili çekişmedir. Kuşkusuz, sırasıyla Lenin ve Martov tarafından önerilen formülasyonlar arasındaki gerçek fark oldukça zayıf görünmektedir. Lenin bir üyenin, parti programını kabul eden ve parti örgütlerinden birinde Partiyi destekleyen bir kimse olmasını önermişti. Martov, bir üyeyi, programı onaylayan ve Partiye onun örgütlerinden birinin rehberliğinde düzenli yardımda bulunan herhangi bir kimse olarak tanımlamaktaydı.

Bununla birlikte (bize deniyor ki), dile getirilirken görünüşte önemsiz olan bu farklılıklar siyasal görüşteki muazzam farklılıkları simgelemektedir. Lenin'in tanımı, sızma korkusuna kapılarak kendisini kapalı bir entelektüel kesim komplocularıyla sınırlayan, Batılı Sosyal Demokratlardan uzaklaşıp *Narodnaya volya*'ya ve diğer Rus narodnik devrimcilere yönelen, dar bir partiye işaret ediyor. Martov'un formülasyonu ters yönü işaret ediyor: açık, demokratik, işçileri gerçekten temsil eden vb Batı düşüncesine yönelik bir partiyi. Tüzük tartışması sırasında iki yol –öncü parti ve demokrat parti– görüşülmeye başlanmış ve ilk adımlar atılmıştı.

Bu hoş bir hikâye, ancak tarihsel temeli yok. Değerlendirirken, birkaç gerçeğin akılda tutulması gerekir. Birincisi, tüzük çatışması partinin bölünmesine neden olmadı. Bolşevikler bu konuda bir azınlıktılar, kaybettiler ve Martov'un formülasyonu parti üyeliğinin resmî tanımı haline geldi. Bolşevikler bunun iyi bir formülasyon olduğunu düşünmüyordu, ancak kongre egemenliği ilkesi gereği onunla yaşamak zorundaydılar ve bunu yapmakta hiçbir sıkıntıları yoktu. Bu ufak bir meseleydi. Tüzük tartışması, devam eden polemiklerde bir ya da iki kez ortaya çıktı, ancak diğer kaygılarla gölgelendi.

İkincisi, o dönemki insanlar açısından bakıldığında Martov'un formülasyonu *Narodnaya volya* ruhunu temsil etmekteydi, Lenin'in formülasyonu ise Batılı Sosyal-Demokrat partilerin ruhunu temsil

etmekteydi. Martov'un İkinci Kongre'deki formülünü savunurken Akselrod, *Narodnaya volya*'yı Martov'un mantığına örnek olan olumlu bir model olarak açıkça ortaya koymuştu. Daha sonra, Kautsky de Martov'un tarafını tuttu –Rus yeraltısının özel koşullarından ötürü. Politik özgürlükler ortamında faaliyet gösteren bir parti söz konusu olduğunda, Lenin'in formülasyonu tercih edilebilirdi.[53]

Üçüncüsü ve en çarpıcı olanı: Bizzat Menşevikler, Lenin'in formülasyonunun üstün olduğuna karar vermişlerdi. 1905 sonlarında Menşevik parti konferansı, bir parti örgütüne üyeliği Lenin'in mantığına göre tanımlayan bir kararı onayladı. 1906'daki Birlik Kongresinde Menşeviklerin çoğunluğu vardı. Bununla birlikte, Lenin'in tanımını içeren yeni bir dizi kural oybirliğiyle ve tartışılmadan geçti. Değişiklik üzerine yapılan tek açıklamayla o dönem bu konudaki tüm farklılıklar ortadan kaldırılmıştı.[54]

Nihayet, Lenin'in –artık tüm Parti tarafından kabul edilen– tanımının, İkinci Kongre'deki muhalifleri tarafından öngörülen korkunç pratik sonuçları yoktu. Üyelik, komite üyeleri veya "meslekten devrimciler" ile sınırlı değildi, her iki kategori de toplam üyeliğin küçük bir bölümünü oluşturuyordu.[55] Üyelik tanımı, üyeliği düşük tutacak kısıtlayıcı veya dışlayıcı bir tıkanıklık yaratmıyordu. Baskıcı Çarlık Rusya'sında üyeliğin düşük olması için birçok başka geçerli neden vardı. Uygulamada Sosyal Demokratlar üyelik konusunda çaresizdiler ve isteyen herkes üye olabilirdi.

Peki, bütün yaygara ne hakkındaydı? Lenin'in formülasyonunda bu kadar sakıncalı olan neydi? Kıyameti koparan şeyin tamamının basit bir yanlış anlama olduğuna inanıyorum. Rusçada belirtme edatı olmayışı yüzünden, Lenin'in formülasyonunun, bir parti üyesinin "partinin örgütünün" ya da "bir parti örgütünün" bir üyesi olmasını talep etmesi şeklinde okunabilir. Kongrede yapılan tartışmalarda Lenin'in formülasyonuna karşı çıkan kişiler, ilk okumayı varsaymışlardı ve konuşmalarında tekil olarak "örgüt" kelimesini kullanıyorlardı. Lenin'in formülasyonunu destekleyenler (Lenin dahil) bir parti üyesinin birçok örgütten birine ait olabileceğini

53. *İskra*, Sayı 66 (15 Mayıs 1904). Çağdaş bir gözlemci SPD'nin normlarını şöyle dile getiriyor: "Partinin ana noktası, disiplin ile eşanlamlı olan bir dayanışmadır... Partinin üyeliği, parti aidatlarını ödeyen herkesi kapsar ve Partiye bağlılık yemini ederek, kendilerinden talep edilen her şey için çok sıkı çalışmaya mecburdurlar" (Orth 1913, s. 176-7).

54. *Çetvyortıy syczd* 1959, s. 461.

55. Sayılar için bkz. Bölüm Sekiz.

varsaymışlardı ve bu nedenle çoğul olarak "örgütler" hakkında konuşuyorlardı.[56]

Bu otomatik dilbilgisi varsayımlarının ardında yeraltı yapısının farklı deneyimleri vardı. Son olarak *Narodnaya volya* günlerinde Rusya'da yaşamış olan Akselrod ve Zasuliç, yeraltı alanını kendisini çevreleyen toplumla arasına sıkı sıkıya duvar örülmüş kapalı, gizli bir örgütlenme olarak düşünme eğilimindeydiler. 1890'ların ortalarından beri ortaya çıkan yeni Sosyal-Demokratik yeraltı çalışmasında deneyime sahip olan *praktiki* ise, (Bölüm Sekiz'de tartışıldığı üzere) gizli yapıyı işçi çevresi ile ilişkilendiren çok sayıda "bağlantılar" düzleminde düşünmekteydi. Bu yeraltı kavramına sahip insanlar açısından, "bir parti örgütü üyesi" öncelikle yapının *konspirativnıy* bölümünün üyeleri değil de, fabrika hücrelerinin üyeleri anlamına geliyordu.

Akselrod, gizli *konspirativnıy* "örgütün" mümkün olduğunca korunaklı ve kapalı olmasını istemekteydi. Sırf bu nedenle, Partinin birçok üyesi "örgütten" dışlanmalıydı. Böylece kendisi ve Zasuliç gibi kendi kuşağının diğerleri için, Lenin'in tanımında bir parti üyesinin "örgüte" mensup olması istendiğinde, Partiyi "dar grup komplocular" ile sınırlamış demek oluyordu.[57] Hiç şüphesiz, bunun da Sosyal Demokrasinin çekirdeğini, yani genişleyen farkındalık çemberini inkâr ettiğini düşünüyorlardı.

Menşevikler neden bu kadar çabucak yön değiştirmiş ve Lenin'in tanımını benimsemişlerdi? Onların mantığına dair kayıtlar zayıftır, ama üç önemli nedeni olduğunu düşünmek durumundayım. İlk olarak, yanlış anlaşılma giderilmiş ve insanlar, Lenin'in parti üyeliğini meslekten devrimciler ve *komitetçiki* ile sınırlamak istemediğini fark etmişti. İkincisi, Martov'un formülasyonu pratik sebeplerden dolayı yetersizdi. Zaten İkinci Kongre'de Takhtarev (*Raboçaya mısl*'ın eski editörü), gerçek bir parti örgütünün üyesi olmayan bir şahsın gözetimine [*kontrol*] dair zorluklar konusunda ısrar etmişti.[58] Nihayet Menşevikler, "parti azınlığı" ve "parti çoğunluğu" kelimeleri anlamlı olacaksa, "üye" ile "üye olmayan" arasında da oldukça katı ve belirgin bir sınır bulunması gerektiğini

56. Elwood 1974.
57. Üyelik konusundaki az sayıdaki tartışmadan birisi Vera Zasuliç'in şuradaki makalesidir: *İskra* Sayı 70 (25 Temmuz 1904), orada Lenin'in Parti'yi küçük bir grup komplocuyla, "az sayıda gelecek vaat edenlerle" kısıtladığını savunuyor.
58. *Vtoroy syezd* 1959, s. 266-7.

fark etmişlerdi. Başka bir deyişle Kongre egemenliği demokratik ilkesi muğlâk bir üyelik tanımıyla bağdaşmamaktaydı.[59]

Yıllar sonra, Üçüncü Enternasyonal'in çarpıcı biçimdeki farklı bağlamında, Bolşevikler iktidar partisi olduğunda ve Lenin, yeni Komünist Partilere katılmak isteyen önde gelen Avrupalı sosyalistlerden şüphelendiğinde, İkinci Kongre'de önerilen üyelik kriterleri çok gevşek görünmekteydi. Programı kabul eden ve bir parti örgütünde çalışmaya hazır olduğunu söyleyenler yeni partilere alınsın mı? Peki, ama ortodoks Sosyal Demokratlar olduklarını iddia eden, hatta konuyla ilgili çok güzel kitaplar yazan ve fakat Savaş patlak verdiğinde gerçek renklerini gösterenler ne olacak?

1903'te Lenin, 1905 sonu itibarıyla Menşeviklerin ve Bolşeviklerin mutabakatıyla desteklenen bir üyelik tanımı önerdi. 1914'ten sonra ise, sadece sıradan üyeleri değil, İkinci Enternasyonal'i bölmeyi amaçlayan ve bunu da başaran, eski partilerin tanınmış üyelerini de hedefleyen çok sıkı üyelik sınavları önerdi. Lenin'in parti görüşünün bu iki safhası şaşırtıcı bulunmamalı.

Urallar Komiteleri

1903 yılının sonlarında, Urallardaki (Ufa, Orta Urallar, Perm) üç parti komitesinden temsilciler, Plehanov'un makalelerinden biriyle ilgili olarak *İskra*'ya protesto gönderdiler. Bu protesto, Menşevik polemikçiler tarafından ele geçirilen birkaç talihsiz cümle içeriyordu. Özellikle bir paragraf, Troçki tarafından *Siyasal Görevlerimiz*'in en son bölümünde, Lenin'in ve taraftarlarının diktatörce emellerinin ezici kanıtı olarak kullanıldı. Oysa Urallardaki Bolşevikler, Partinin örgütlenmesinin Partiyi, proletaryayı iktidara, yani proletarya diktatörlüğüne götürmek yönündeki en büyük görevi için hazırlamaya yardımcı olması gerektiğini savunmaktadır;

> Proletaryanın diktatörlük için hazırlanması, diğer hepsinin tabi olması gereken önemli bir örgütsel görevdir. Bu hazırlık, başka şeylerin yanı sıra, önemine dair tam bir açıklamayla, güçlü ve otoriter [*vlastnaya*] bir örgüt lehine bir tutum oluşturulmasını içermektedir. Diktatörlerin ortaya çıktıkları ve bizzat ortaya çıkacağı konusunda itiraz yapılabilir. Fakat bu her zaman böyle değildir ve bir proleter parti *stihiynıy* veya oportünist tarzda davranmamalıdır. Burada, en üst derecede amaca yönelik olmayı

59. Üyelik tanımlaması ve parti demokrasisi arasındaki bağlantı hakkında bkz. Olminskiy 1904b, Bolşevik Üçüncü Kongre'deki tüzük tartışması ve 1905'in Menşevik kararları (*Menşeviki* 1996, s. 147-8).

> koşulsuz itaat ile birleştirmeliyiz – bunlardan biri diğerini gerektirir (zorunluluğun farkındalığı, iradenin özgürlüğüdür).[60]

Troçki ve Martov'a göre, bu paragraf, Partinin bireysel diktatörler tarafından yönetilmesi çağrısında bulunmaktadır. Bu makul bir okuma mıdır? Bence değil. "Diktatör" kelimesinin kullanımı alışılmadık şekildedir –daha eli yatkın bir parti yazarı bundan kaçınabilirdi– ancak açıkça "proletarya diktatörlüğünü uygulayan proleterler" anlamına gelmektedir. Partinin görevlerinden biri, bu rolü yerine getirmek için işçileri hazırlamaktır ve hazırlamanın bir tarzı da disiplinli bir siyasal örgüttür. Temel düşünce ("koşulsuz itaat" ifadesinin kabalığına rağmen) en saf Erfurtçu ortodoksluktur.

Valentinov, anılarında, Cenevre'ye Urallar raporu geldiğinde Martınov'un ne kadar sevindiğini hatırlıyor.[61] Menşeviklerin bu kaba saba taşra raporuna gösterdikleri büyük ilgi, Lenin'in görüşlerini Lenin'in kendi sözleriyle belgeleme becerilerinin yetersizliğini çok güzel gösteriyor.

Fabrika Benzetmesi

Lenin'in 1904 polemiklerine yaptığı büyük katkı, uzun kitabı *Bir Adım İleri, İki Adım Geri* idi. Lenin sondaki özet bölümünde, hemen rakipleri tarafından kullanılan iki uyarı yapmaktaydı. Bunlardan biri, işçilerin disiplini entelektüellerden daha iyi anladığı iddiasıydı, çünkü işçiler fabrika tecrübesine sahipken entelektüeller sahip değildi.

> Bazılarına umacı gibi gelen fabrika, proletaryayı birleştiren ve disipline eden, ona örgütlenmeyi öğreten, onu emekçi ve sömürülen halkın tüm diğer katmanlarının başına yerleştiren kapitalist işbirliğinin en yüksek biçimidir. Ve fabrikanın sömürücü yanı (açlıktan ölme korkusu üzerine kurulu disiplin) ile örgütleyici yanı (teknik olarak gelişmiş üretim koşulları tarafından birleştirilen kolektif emek üzerine kurulmuş disiplin) arasındaki farkı da istikrarsız entelektüellere, kapitalizm tarafından eğitilen proletaryanın ideolojisi olarak Marksizm öğretmiştir, öğretmektedir.[62]

Hem Rosa Luxemburg hem Troçki bu sözlerin üzerine atladılar ve Lenin'e zihin-uyuşturan fabrika disiplininin kötülükleri konu-

60. *İskra* Sayı 63 (1 Mart 1904).
61. Valentinov 1968. Urallar komitesi raporu Menşevik Fyodor Dan'ın parti tarihinde hâlâ yer almaktadır (Dan 1964 [1945], s. 253-4).
62. Lenin 1958-65, 8, s. 379.

sunda ders verdiler.[63] Buna karşılık, Bolşevik Aleksandr Bogdanov, devrimci meslektaşı Karl Marx'ı savunmak için ayağa kalktığını söyleyen bir cevap kaleme aldı. Söz konusu cümlelerde, Lenin'in fabrika disiplininin kötü tarafının epey farkında olduğunu gösterdiğini belirten Bogdanov, eğer fabrika Troçki ve Luxemburg'un tasvir ettiği büsbütün kötü sonuçlara gerçekten sahipse, bu durumda bütün Marksist projenin bir fiyasko olacağını iddia etti. Bogdanov daha sonraları, bireysel burjuva kültüre oranla daha yüksek bir tür olarak "proleter kültürün" en önemli teorisyeni olmuştu.[64]

Bogdanov'a katılıyorum. Anti-Lenin tutkusu, Troçki ve Luxemburg'a Sosyal-Demokratik bakış açısından son derece tuhaf olan argümanları ileri sürmeye kışkırtmaktaydı. Sosyal-Demokrat söylemin en içselleşmiş başlıklarından biri, sanayi işçilerinin, toplumu, öteki ezilen sınıfların, yani köylülük ve küçük burjuvazinin yapamayacağı şekilde kurtarma kapasitesine sahip olduğu iddiasıydı. İşçilerin sömürüye karşı protestosu, köylü protestosundan daha etkiliydi, çünkü işçiler büyük ölçekli organizasyon okulundan geçmişlerdi.

Fabrika benzetmesi, Lenin'in "zanaatkârlık sınırlamaları" teriminin arkasında yatıyordu. Bölüm Sekiz'de gösterdiğim üzere, bu yeni kelimeler uydurmanın ardındaki imgelem doğrudan *Komünist Manifesto* ve *Erfurt Programı*'ndan alınmıştı. Lenin'in benzetmesi Rus Sosyal Demokratları tarafından bir bütün olarak kabul edildi ve hatta Lenin'e karşı polemiklerde kullanıldı. Örneğin, Parvus, Lenin'in örgütsel planını eleştiriyordu, çünkü o plan yalnızca bir dizi yerel "zanaatkârı" bir araya getiriyordu ve aslında "büyük ölçekli kapitalist girişimdeki" eşgüdümlü işbölümünü gerçekleştirmiyordu.[65]

Jakoben Benzetmesi

Bir Adım'dan gelen diğer kırılgan görüş, Lenin'in Bolşeviklerin Rus Sosyal Demokrasisinin Jakobenleri olduğu şeklindeki değerlendirmesiydi. Herkes alelacele Lenin'e, Jakobenlerin Sosyal Demok-

63. Tuhaf şekilde, Troçki fabrikanın "kışla disiplinini" reddetmekle birlikte, bunun yerine emeğin "savaşan bir ordusunu", olumlu bir disiplin modeli olarak adlandırıyor (Trotskiy 1904, s. 74-5).

64. Olminskiy ve Bogdanov 1904.

65. *İskra*, Sayı 111 (24 Eylül 1905). Bu bölümün son alt kısmında gösterildiği gibi Menşevikler (Troçki dahil) "zanaatkârlık sınırlamaları" terimini kabul ettiler.

rasi için bir model oluşturmayan burjuva devrimcileri olduğunu bildirmeye başlamıştı. Troçki, o sözlerin, Lenin'in Robespierre ile olan benzerliğini daha da teyit ettiğini ilave etti ve o benzerliği de Lenin'in "kötü niyetli ve ahlakî olarak itici şüpheciliği" olarak nitelendirdi.[66] Martınov, broşürünün tamamını bu söze ayırdı ve Fransız devriminde Jakobenler hakkındaki tarihsel araştırmanın etkileyici sonuçlarını sergiledi.[67] Günümüzdeki araştırmacılar, onun görüşlerinin bir ipucu olarak, hâlâ Lenin'in yorumundan söz etmektedirler.

Bağlama bir göz attığımızda, Lenin'in tarihi Jakobenlerle karşılaştırma konusunda tek bir düşünce bile sergilemediğini gösteriyor. Aklında olan şey, tamamen Sosyal Demokrasi içindeki bölünme, özellikle de Bolşevikler ile Menşevikleri ayıran konulardır. Her zamanki hassas yorumlarıyla Lenin rakibinin polemiklerine hırçın bir tepki vermektedir. Taktik oportünizme karşı, Menşevik görüşlerini ortaya koyan *İskra* makalelerinde Akselrod, burjuva devrimcilerin bir örneği olarak Jakobenlere atıfta bulunmuştu. Lenin ise buna hemen sarıldı.

> Akselrod yoldaş günümüzdeki Sosyal Demokrasinin, devrimci ve oportünist olarak bölünmesinin, uzun zamandan beri ve sadece Rusya'da değil "Büyük Fransız Devrimi dönemiyle tarihsel benzetme" yapılmasına vesile olduğunu bilmiyor olamaz. Yoldaş Akselrod muhtemelen günümüzdeki Sosyal Demokrasinin Jirondenlerinin, her zaman ve her yerde muhaliflerini nitelemek için "Jakobencilik", "Blanquizm" vb gibi terimlere sığındığını bilmiyor olamaz.[68]

Ardından, anti-*İskra*'cıların İkinci Kongre'de *İskra*'cılara karşı benzer suçlamalarda bulunduklarını göstermeye devam ediyor. Özellikle Akselrod, profesör ve öğrencilerinin yerini belirleme konusundaki kaygılarıyla anti-*İskra*'cılarla birleşmişken, Jakoben yaftası takılan insanlar proleter katılımından yana olan parti tüzüğünü desteklemekteydi.

Lenin şöyle özetliyor:

> Jakobenlik vb gibi "korkunç" kelimeler oportünizmden başka bir şey ifade etmemektedir. Sınıf çıkarlarının *farkına varmış*, proletaryanın *ör-*

66. Trotskiy 1904, s. 98. Liberal gazetecilerin, Sosyal Demokrasi için "Jakobenlik" yaftasını kullanmasına üzülen Troçki, bu sözleri polemik etkisindeki abartıdan dolaylı geri çekti (Trotskiy 1907).
67. Martınov 1905.
68. Lenin 1958-65, 8, s. 368-9.

gütüne kopmaz biçimde bağlı olan bir Jakoben –işte o *devrimci bir Sosyal Demokrattır*. Profesörler ile öğrencilerinin ardından iç çeken, proletarya diktatörlüğünden korkan, demokratik taleplerin mutlak değerine bön bön bakan bir Jironden –işte o bir *oportünisttir*.[69]

Nihai cümle –hiç alıntılanmamıştır– bu paragrafı nasıl okumamız gerektiğini oldukça net şekilde ortaya koyuyor. Açıkçası, tarihsel Jirondenlerin öğrenciler hakkında söyleyecek bir şeyi olmadığını iddia etmiyor. Gerçek argümanı şu şekildedir.

Uluslararası Sosyal Demokrasi "devrimci Sosyal Demokratlar" ve "oportünistler" olarak ayrılmıştır. Bu iki gruba bazen "Jakobenler" ve "Jirondenler" denir –örneğin, 1901'de Plehanov böyle demiştir.[70] İkinci Kongre'de, muhalifleri tarafından Jakoben denilen insanlar, üyelik konusunda aldıkları tavırda da görüldüğü üzere, gerçek bir proletarya örgütü isteyen devrimci Sosyal Demokratlardı. Devrimci Sosyal Demokratlara tüzük tartışmasında karşı çıkanlar –yani bizzat Akselrod– profesörlere karşı vesveseli tutumlarıyla "oportünist" olduklarını göstermişlerdi ve bu yüzden onlara Jirondenler denilebilirdi.

Merkeziyetçilik ve Merkez Komite

"Merkeziyetçilik" *NY?* ya da 1903-4'teki polemiklerinde Lenin'in öne çıkan bir teması değildir. *NY?*'de, herkes tarafından arzulanan merkezî ulusal siyasal örgüt için bir plan önermektedir. 1903-4'te, bir avuç üst düzey yöneticinin eylemlerinin kongre egemenliği ilkesine ve dolayısıyla ülke çapında etkili bir merkeze zarar vermesini protesto eder. Her iki durumda da, diğerlerine kıyasla az ya da çok "merkezileşmiş" bir örgütsel şemayı savunmaya odaklanmaz. Parti Merkez Komitesi'nin özgül güçleri üzerine düşünceleri, ulaştığı sonuçlarda ufak bir yer tutar.

Bunların tersine güçlü bir izlenim var ve fazla sebep aramaya da gerek yok. Rosa Luxemburg'un 1904'teki Lenin saldırısı, hâlâ basılarak yayınlanıyor, hâlâ çokça kabul görüyor ve Lenin'i, her yönüyle güçlü bir Merkez Komitesine bütünüyle takıntılı birisi

69. Lenin 1958-65, 8, s. 370. Lenin, İkinci Kongre'de "oportünistlerin", burada Jirondenlere atfettiği şeyleri nasıl yaptıklarına dair örnekler vermektedir.

70. Lenin, Plehanov'un *NY?*'deki karşılaştırmasını ima ediyordu (1958-65, 6, s. 10). 1907 baskısında, Plehanov'un o karşılaştırmayı kendinden önce kullanmış olduğunun altını çizen bir dipnot eklemişti.

olarak tasvir ediyor.[71] Sol'un ikonu olarak Luxemburg'un sahip olduğu prestij, onun anti-Lenin saldırılarını hem akademik kesim hem aktivistler arasında tartışılmaz bir otorite haline getirmiştir. Makalesinin tarihsel kavrayışa yaptığı hasar göz önüne alındığında, bir tarihçi olarak, bunun sezgileri güçlü veya öngörülü bir eleştiri değil de, vicdansız bir hain saldırı olduğuna dikkat çekmenin bir görev olduğuna inanıyorum.[72]

Luxemburg'un makaleleri, *NY?*'yi bile okumuş olduğuna dair hiçbir kanıt sunmuyor. Lenin'in *Bir Adım İleri* kitabını eleştirme iddiası taşıyor. Lenin'in bu kitabı, İkinci Kongre'nin saat saat ayrıntılı bir değerlendirmesidir. Her oy, her tartışma ortaya çıkan bölünme açısından analiz edilir. İki tema öne çıkmaktadır. Birincisi, *İskra*'cı azınlığın, anti-*İskra*'cılarla birlikte oylamaya son verme eğiliminde olmasıdır. Diğer tema *İskra* azınlığının eylemlerinin, önce merkezî organı boykot etme, sonra da ele geçirme şeklindeki mazur görülmezliğidir. Luxemburg, bunların hepsini tamamen sessizce geçiştirmektedir.

Luxemburg'a *Bir Adım*'ı Menşeviklerin verdiğine inanıyorum; Menşevikler, Lenin'e karşı bir yayın kampanyası düzenlemekteydiler ve Luxemburg'a oradaki fabrika disiplini ve Jakobenler hakkındaki dile düşmüş cümleleri göstermiş olmalıydılar. Luxemburg'un, aslında Lenin'in uzun, takıntılı polemiğini okumak yerine yapacağı çok daha iyi şeyleri vardı; bunun yerine, arkadaşı ve akıl hocası Boris Kriçevskiy'in daha önce ortaya attığı *İskra* karşıtı eleştirileri esas aldı. Aslında makalesine "Kriçevskiy'in intikamı" adı verilebilir. Bu makalenin prestijinden dolayı, Kriçevskiy'in başlıca suçlaması –*İskra* katı bir taktik/plana o kadar takıntılıydı ki devrimi gözden kaçırmaktaydı– Lenin'e ve *NY?*'ye ayrılmaz biçimde bağlanmaktaydı.[73]

---

71. Luxemburg 1970 [1904]. Luxemburg 1961 ve Luxemburg 1970a'daki İngilizce çevirisi yetersiz ve siyasal açıdan tarafgirdir. Richard Taylor tarafından daha doğru bir çeviri için bkz. Harding 1983.

72. Luxemburg'a karşı Lenin'in tarafını tutanların çoğu bile, Luxemburg'un görüşlerinin değerlendirmesi hakkındaki temel doğruluğu tartışmazlar. Bu makaleyi uygun şekilde reddeden iki yazar Hal Draper ve Paul Le Blanc'tır.

73. Lenin benzerliği görmüştü (Lenin, 1958-65, 10, s. 16). Luxemburg'un makalesi aynı anda *Neue Zeit* ve *İskra*'da yayınlandı. Lenin bir cevap yazdı ve *Neue Zeit*'in editörü olan Karl Kautsky'ye gönderdi ve Kautsky ise okurun ilgisizliği gerekçesiyle yayınlamayı reddetti. Lenin'in cevabı (o dönemde yayınlanmamıştır) 1904'te aklında ne olduğunun en iyi kısa açıklaması olarak hararetle tavsiye edilebilir (şuradaki tartışmaya bkz. Le Blanc 1990, s. 79-87).

Makalesi boyunca Luxemburg tek bir temaya vurmayı sürdürüyor: Lenin, partideki herkesi otomata indirgeyecek diktatör bir Merkez Komitesi istiyor.

> Ultra merkeziyetçi eğilim ... Merkez Komitesi partideki tek aktif çekirdektir ve geriye kalan tüm örgütler onun uygulama araçlarıdır ... partinin tek tek organlarının merkezî otoriteye mutlak olarak körü körüne tabi olması ... partinin militanlarının merkezî otoritelerine mekanik olarak tabi olması ... tek başına düşünen, hareket eden ve herkes için karar veren merkezî bir otorite ... birçok kolu ve bacağı olan bir et kütlesinin mekanik şekilde çubuğa doğru ilerlemesinde irade ve düşünce yokluğu ... zombi benzeri itaat [*Kadavergehorsam*] ... olumsuz türde mutlak güç ve otorite ... gece bekçisinin steril ruhu ... sıkı despotik merkeziyetçilik. ... militan işçileri komitenin uysal aletlerine indirgeyen bürokratik merkeziyetçiliğin deli gömleği ... her şeyi bilen ve her yerde bulunan bir Merkezî Komite.[74]

Bu retorikteki aşırı yükleme karşısında hiç kimsenin şüpheye düşmemesini şaşırtıcı buluyorum. İnsanlar gerçekten de Lenin'in düşüncesiz, zombi-benzeri itaat arzuladığına ve gerçekten açık şekilde bunu savunduğuna inanıyor mu? İstersek, Luxemburg'un melodram nitelemesini coşkulu polemikler olarak mazur gösterebiliriz. Makalesinin gerçekle bağlantısızlığının daha doğrudan bir kanıtı, Merkez Komitesinin gücüne özel odaklanmasıdır.

Menşevikleri ve Bolşevikleri ayrı *tutmayan* bir konu varsa, o da Merkez Komitesinin işlevlerinin resmî tanımı idi. İkinci Kongre'de oybirliği ile kabul edilen tüzük maddelerinde Merkezî Komiteye komiteleri örgütleme, faaliyetlerini yönlendirme ve Partinin tüm faaliyetini birleştirme yetkisi verilmektedir. Bu temel güçler, parti maliyesinin idaresi gibi daha spesifik olanlarla birlikte, Menşeviklerin çoğunluğa sahip olduğu Dördüncü Birlik Kongresi (1906) de dahil olmak üzere, parti tüzüğünün daha sonraki tüm savaş öncesi versiyonlarında değişmeden kalmıştır. 1904'te hiçbir zaman Menşevikler bu tanımda bir değişiklik talep etmemişlerdir.

İkinci Kongre'de benimsenen tüzük, tüm parti teşkilatlarının yalnızca işlevleri dahilindeki faaliyetler konusunda özerk olduğunu da belirtmektedir. Bolşevikler bu tüzük maddelerini desteklemişler ve yerel komitelerin tüm hükümlerini Merkez Komite'ye bırakmasını talep etmemişlerdi.

---

74. Luxemburg 1970. İngilizce, Luxemburg'un retoriğinin gür sesini yeniden üretmek için yetersiz kalıyor, örneğin "eines allwissenden und allgegenwärtigen Zentralkomitees" (s. 443).

Zaman içindeki tüzük değişiklikleri çeşitli merkezî kurumlar arasındaki ilişkiler bakımından meydana geldi. Bu konuda alınan tutumlar oldukça beklenmediktir. Lenin'in elinde, İkinci Kongre'yi benimsemeye ikna ettiği (birkaç somut örgütsel tekliflerinden biri olan) bir şema vardı. Bu şemaya göre, Parti üç merkezî kuruma sahipti: Merkez Komitesi, Merkezî Yayın Kurulu ve Parti Konseyi. Hem Merkezî Yayın Kurulu hem de Merkez Komitesi doğrudan parti kongresinden seçilmekteydi. Merkezî Yayın Kurulu'na "ideolojik rehberlik" görevi verilirken, Merkez Komitesinin görevi pratik faaliyeti yönetmekle sınırlıydı.

Böylece Merkezî Yayın Kurulu ve Merkez Komitesi, bağımsız görevlere sahiplerdi ve tamamen bağımsız kurumlardı. Lenin'in şeması (kaçınılmaz?) çatışmalara hakemlik edecek bir Parti Konseyi içeriyordu. Merkezî Yayın Kurulu ve Merkez Komitesi, bu Konseye ikişer üye gönderecekti, beşinci üye de Kongre tarafından doğrudan seçilecekti. Bu beşinci üye karar verici oy kullanacağı için, Parti içindeki diktatoryal güce en yakın olanı olurdu. İkinci Kongre, Plehanov'u beşinci Konsey üyesi olarak seçmişti.[75]

Menşevikler ilk olarak kendi örgütsel tutumlarını bu şemaya karşıt olarak tanımladılar –çünkü Merkez Komiteyi Merkezî Yayın Kuruluna tabi tutmaktaydı! Lenin'i, Parti üzerinde bir "teokrasiyi" (Akselrod'un terimi) dayatmak için Merkezî Yayın Kurulu'nu kullanmakla suçladılar. Bu nedenle, Merkez Komiteyi şiddetle savundular.[76] Elbette, Merkezî Yayın Kurulu'nu kendileri devraldığında, onun gücünü sınırlama konusunda herhangi bir girişimde bulunmadılar.

Aksine, Merkez Komitesine karşı bir kampanya başlattılar, çünkü onun, Lenin ve taraftarlarının bir kalesi olduğu ortaya çıkmıştı.

Bu arada, birçok Bolşevik de sonradan akıllarına gelen düşüncelere sahipti. 1904 yılında Bogdanov, Lenin'in şemasının neredeyse yıkıcı çatışmayı garanti ettiğine dikkat çekiyordu, çünkü iki bağımsız merkezî kurumu oluşturmaktaydı.[77] Sonuç olarak,

---

75. Plehanov'un birkaç yıl sonra Lenin'le arası bozulunca, Bogdanov, Plehanov'u bu dönemdeki gerçek bir parti diktatörü olarak nitelendirdi (Bogdanov 1995).

76. Troçki'nin İkinci Kongrenin hemen ardından yazdığı Lenin karşıtı *Sibirya Delegasyonu Raporu*'nda şöyle yalan söyleniyor: "Yapabileceğimiz her şeyi yaptık, yoldaşlar. ... Partinin militan liderinin [*vojd*], *Merkez Komiteni*, bağımsızlığını ve özerkliğini savunduk, çünkü bizler merkeziyetçiyiz "(Shutskever 1925, s. 489). Ayrıca bkz. Dan, Martov 1904b, s. 96 ve Trotskiy 1904, s. 31.

77. Bogdanov, Olminskiy and Bogdanov 1904, s. 64-8 içinde ("İki ayrı merkezi olan bir merkezî örgütlenme!").

1905'in başlarındaki tamamen Bolşevik olan Üçüncü Kongre tüzük değiştirdi ve Merkezî Yayın Kurulu'nu Merkez Komitesine tabi kıldı. Lenin ise Bogdanov'un gerekçelendirmesine ikna olmadı ve değişikliği protesto etti.

Ortaya çıkan resmin sonuçları şöyledir: Bolşevikler, daha etkin merkeziyetçilik adına Lenin'e meydan okumaktadır ve "teokratik" Merkezî Yayın Kurulu hakkındaki Menşevik şikâyetler yönünde tavır almaktadırlar.[78] Bütün bu merkezî parti kurumlarının karıştırılması ve tekrar karıştırılması belki kendi başına önemsizdir. Ancak Rosa Luxemburg'un, Lenin'e atfettiği tamamen yiyip bitirici bir Merkez Komitesine olan bağlık tasvirinin temelsiz ve saçma niteliğini ortaya koymaktadır.

Intelligentı *ve İşçiler*

> Uzun zamandan beri, yayınlanan çalışmalarımda işçilerin komitelere mümkün olan en fazla sayıda alınması gerektiğini savundum. (Lenin, 1905)

Bolşeviklere genellikle Partideki entelektüeller hegemonyasının savunucuları rolü verilir. Lenin, *NY?*'de (bu senaryoya göre), entelektüel "profesyonel devrimciler"den oluşan bir parti talep etmişti, çünkü işçilere güvenilemezdi. 1904'te Menşevikler, proleter *samodeyatelnost* adına bu entelektüel kesim hegemonyasına karşı ayağa kalkmışlardı. Bazı yazarlar (özellikle de aktivist gelenekte olanlar) bu hikâyeye ironik bir final ekliyorlar. 1905 yılında Lenin, işçilerin beklenmedik eylemleriyle öylesine coşmuştu ki, yolundan geri döndü ve işçilerin parti komitelerine alınmasını talep etti. Bu durum, *NY?*'deki işçileri dışlama felsefesiyle büyüyen Bolşevikleri şoke etti. 1905'teki Bolşevik Üçüncü Kongre'de, Bolşevik hizip kendi liderlerinin konuyla ilgili kararını bozguna uğrattı.

Bu Tefsirin daha önceki noktalarında bu hikâyenin çeşitli zorluklarına değindik. Bölüm Dört'te konuyla ilgili Sosyal-Demokratik

78. Menşevik hâkimiyetindeki Dördüncü Kongre (1906), Merkezî Yayın Kurulu'nun doğrudan seçilmesine geri döndü. İdarî kolaylık, bu karara ilişkin belirtilen gerekçeydi. Lenin'in daha önceki "ikili merkezciliği"nden farklı olarak, Merkezî Yayın Kurulu'na bağımsız bir görev verilmedi ve Merkez Komitesine, yalnızca "pratik" faaliyeti değil, her şeyi birleştirme görevi verildi. Bolşevik hizip, yine de, "Hepimiz onun talihsiz ve kasvetli özelliklerini hatırlıyoruz" diye "eski ikili merkezciliği" protesto etti [*Çetvyortıy syezd* 1959, s. 461-3). Bu ikili merkezciliğin yaratıcısı ve ana savunucusunun bizzat Lenin' olduğunu unutmayın.

mutabakata baktık –o mutabakat, "işçi-sever" de "işçiden-korkar" da değildi, entelektüel karşıtı da işçi karşıtı da değildi. Bölüm Yedi'de, *NY?*'de işçilere atfedilen role baktık. Bölüm Sekiz'de, parti üyelerinin "meslekten devrimciler" ile sınırlı olmadığını ve "meslekten devrimcilerin" de entelektüeller ile sınırlı olmadığını gördük. Ayrıca Partinin fiilî yapısına dair sayıları sosyal köken esasına göre inceledik. Bu bölümde hikâyeyi 1904 parti tartışmaları ve 1905'teki Bolşevik Üçüncü Kongresini ele alarak bitireceğiz.

1904'te ne Menşevikler, ne de Bolşevikler bu konuda daha önceki mutabakatın dışına çıktılar. Hiç kimse işçileri Parti'den veya yerel ve merkezî liderlikten dışlamak istemiyordu. Aksine, herkes partinin geleceğinin anahtarı olarak amaca yönelik işçileri (ya da "*intelligentıye* işçileri") görmekteydi. Herkes, amaca yönelik işçi sayısını arttırmak ve onları her yönden teşvik etmek istiyordu. Her seviyede amaca yönelik işçilerin katılımı olmadan uygun bir yeraltı örgütlenmesi düşünülemezdi.

Herkes, *intelligentı*'nın Sosyal-Demokratik mesajı Rusya'ya getirip parti örgütlenmesinin temellerini atmakta önemli rol oynadığının farkındaydı. Herkes bunun süreç içinde düzeltilmesi kaçınılmaz bir anormallik olduğunu düşünüyordu. Hepsi de Lenin'in şu ifadesine katılıyordu: "'entelektüellerin' rolü şuraya gelir dayanır: entelektüel kesimden özel lider/rehberlerin olmasını gereksiz kılmak".[79]

Öte yandan, herkes "saf işçi hareketi [*çisto raboçeye dvijeniye*]" sloganına da karşı çıkıyordu. Sosyal Demokrasi, işçileri dönüştürmeyi istiyordu, demokratik olarak ya da başka yollarla görüşlerini yansıtmayı değil. Partiye katılması için ve dahası bir liderlik pozisyonuna gelmesi için bir işçinin "amaca yönelik" olması gerekiyordu, yani Sosyal Demokrasinin ne anlama geldiğini kavrayan ve kendisini tam olarak buna adayan bir kişi olmalıydı. "Saf işçi hareketi" sloganı, kesinlikle reddedilen entelektüel karşıtı imalara sahipti, çünkü özellikle entelektüel karşıtlığı kozu, işçilere devrimci entelektüeller tarafından sömürüldüklerini söyleyen Zubatov gibi polis sosyalistleri tarafından da kullanılmaktaydı.

---

79. Bu ifade Lenin'in ilk önemli yazısı olan *Halkın Dostları*'nda yer almaktadır (Lenin 1958-65, 1, s. 309). Not: "entelektüelleri liderlik konumlarından uzaklaştırma" değil, fakat "hareketin ilk evrelerinde onlara özel olarak bel bağlama ihtiyacının ortadan kaldırılması".

Parti içinde işçiler ve entelektüeller yoldaştılar ve aralarındaki sosyal köken ayrımı ortadan kaldırılmalıydı. Bu idealle bağlantılı olarak, Parti içindeki entelektüeller ve işçiler arasında herhangi bir kurumsal ayrım tamamen reddedilmekteydi. Biri entelektüelleri diğeri de işçileri ilgilendiren iki kademeli bir gazete sistemi olmamalıydı. Parti bünyesinde ayrı işçi örgütleri olmamalıydı, tersine hem işçilerin hem de entelektüellerin hizmet ettikleri tek bir parti komitesi olmalıydı.

Bu son talep *İskra* döneminde (1901-3) yürürlüğe girdiğinde, doğrudan doğruya parti komitelerinde artan bir işçi temsilciliği beklentisiyle, mevcut işçi örgütlerini dağıtmak anlamına gelmişti. Ayrı işçi örgütlerinin dağılmasıyla ortaya çıkan hoşnutsuzluk, kayıtlarda komitelere katılan işçilerin azlığı yüzünden yatıştırılamamıştı –gerçi parti komitelerindeki işçilerin yüzdesi bu dönem boyunca hakikaten yükselmişti.[80]

Nihayet, herkes yerel komitelerin parti üyeleri tarafından demokratik kontrolünün sağlanmasının mükemmel bir ideal olduğunu, ancak mevcut Rusya şartları altında uygulanmasının mümkün olmadığını kabul etmekteydi. Komiteler ile "alt komiteler dünyası" ya da "parti çevresi" –fabrika çevreleri ve diğer yatay parti örgütleri– arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan güçlükler, bazen entelektüeller ile işçiler arasında uzlaşmaz karşıtlık olarak yorumlandı. Bununla birlikte, bu zorlukların, ne denli hoşnutsuzluk yaratsa da, gerçek ya da temel karşıtlığı temsil etmediği konusunda fikir birliği vardı.

Bu görüşler, Rus Sosyal Demokrasisindeki güçlü bir mutabakatı oluşturuyordu. Hiç şüphesiz, kişisel etkileşimler, resmî demokratik ideali her zaman yansıtmayan gerilim ve kızgınlıklara neden olmuştu. Kuşkusuz, parti politikaları işçi katılım hedefinin ilerletilmesinde her zaman başarılı olamamıştı. Ancak, gerçek bir işçi partisi olarak, Sosyal Demokrasi ideali herkes tarafından savunulmaktaydı.

Bu fikir birliğinde, farklı vurgular, farklı öncelikler olabilirdi. Kongre öncesi *İskra* döneminde ve sonrasında, işçileri önderliğe taşımak konusunda özel bir titizlikle ısrar eden tanınmış bir Sosyal Demokrat vardı. Bu Sosyal Demokrat da Lenin'di. 1904 yılındaki tartışmalar sırasında, bir hizip, entelektüellerin geçmişteki ve o gündeki liderlik rolünde özellikle ısrarcı davranmıştı. Bu hizip ise Menşeviklerdi.

---

80. Sayılar için bkz. Bölüm Sekiz.

Lenin'in bu konudaki Kongre öncesi görüşleri *NY?* ve daha sonra 1902'de yazılan *Örgütsel Sorunlar Üzerine Bir Yoldaşa Mektup*'ta dile getirilmişti. *NY?*'de birçok konu ele alınmaktadır: siyasal ajitasyon, örgütsel sorunlar, parti gazetesinin rolü. Kitapta *yer almayan* bir konu entelektüel kesimin rolüdür. Kitabın bu konuda içerdikleri, bir takım tek tük sözlerdir, neredeyse tamamı parantez içindedir. Tüm yorumları bir araya getirsek bile, Lenin'in *NY?* öncesi ve sonrasında belli bir titizlikle ifade ettiği görüşler orada tespit edilmeyecektir.

Sistematik dikkat eksikliği birçok tanımlanmamış terimle yansıtılmaktadır. Lenin, hepsi de *NY?*'de bulunan şu ifade tarzlarının tam olarak ne olduğunu ve bunların her biriyle nasıl bir ilişkisi olduğunu bize söylemek için hiçbir çaba göstermiyor: Marksist entelektüeller, devrimci entelektüeller, sosyalist entelektüeller, devrimci sosyalist entelektüeller, işçi olmayan entelektüeller, *intelligentnıy* işçi, liberal entelektüeller, *zemstvo* entelektüelleri, "genel olarak entelektüeller". Kullanılmayan terimler arasında "Sosyal-Demokrat entelektüeller" ve "Sosyal-Demokrat *intelligenti*" bulunmaktadır. Bu çeşitli elle tutulur sözlerden anlaşılabilen parti *intelligenti*'sının genel portresi özellikle gurur okşayıcı değildir. Kitabın başından sonuna, devrimci işçiler ile kendi sorumluluklarını yerine getirmeyi başaramayan parti *intelligenti*'sı arasında bir karşıtlık tekrarlanmaktadır.[81]

Lenin, Sosyal Demokrasinin acil önceliklerinden birinin mümkün olduğunca çok sayıda işçi liderini teşvik etmek ve öne çıkarmak olduğunu savunuyor. Bunun nedeni kısmen, entelektüel güçlerin sahada zayıf olması, kısmen de Rus *intelligenti*'nın çoğu zaman özensiz ve beceriksiz olması, fakat esas olarak sosyalizmin işçi hareketiyle mezcolması olarak Sosyal Demokrasinin yalnızca ilham alan ve ilham veren bir işçi aktivistler topluluğunda somutlaştığında, başarıya ulaşacak olmasıdır. Bu temayla ilgili en anlamlı paragrafında, işçi kitlelerinin *stihiynıy* kabarmasının, giderek daha fazla sayıda işçinin hakikî *praktiki* olarak öne çıkmasını sağlayacağını söylemektedir. Parti, devrimcilik mesleğinin yeteneklerini öğrenen bir işçi müfrezesine sahip olduğunda yenilmez olacaktır, çünkü bu aktivistler devrime tamamen adanmış olacaklar ve aynı zamanda geniş işçi kitlelerinin en büyük güvencesinden de yararlanacaklardır. Ve Lenin şunu da eklemektedir ki, mevcut parti üyelerinin doğrudan

81. Robert Himmer, Stalin'in bizzat Lenin'in *intelligent* (entelektüel) olduğunu keşfettiğinde şaşırmış olabileceğini, çünkü *NY?*'de *intelligenti* karşısında bir düşmanlık olduğunu iddia ediyor (Himmer 2001).

hatası, işçilere *intelligenti*'nın sahip olduğu devrimci yetenekleri kazanma konusunda tavsiyede bulunmamasıdır.[82]

NY?'de, Lenin yeraltı devrimci aktivistler hakkında genel olarak konuşuyor. *Bir Yoldaşa Mektup*, yerel parti komitelerinin üyeliği de dahil olmak üzere kurumsal ayrıntılara odaklanmaktadır. Bu konuda aşağıdaki tavsiyelerde bulunur:

> [Yerel parti] komitesi, işçi sınıfı hareketinin bizzat işçilerin arasından çıkacak bellibaşlı önderlerinin [*vojaki*] tamamını mümkün olduğu kadar kapsamalıdır... Mümkün olduğunca çok sayıda işçinin, tümüyle amaca yönelik meslekten devrimci haline getirilmesini ve komitelere girmesini sağlamaya özellikle önem vermeliyiz.[83]

Lenin 1904 yılı sonunda bu sözlerini alıntı yaptı ve bir meydan okuma kaleme aldı: 1902'de yaptığım gibi işçilerin komitelerde yer almasını daha açık ve acilen isteyen, Rus Sosyal-Demokratik yayınlarında herhangi bir beyan gösterin. Kimse bu meydan okumaya yanıt vermedi; ve ders kitabı yorumu savunucuları için de hâlâ orada duruyor.[84]

1903-4'te Lenin'in söylemi, daha yüksek sesle entelektüel karşıtı bir tona büründü. Gördüğümüz gibi, en önemli Bolşevik suçlaması, *İskra* editörlerinin parti kongresinin otoritesine teslim olmayı reddetmesi ve *İskra*'yı kendi kişisel mülkleri olarak görmesiydi. Lenin bu suçlamaya, proleter disiplin anlayışı ve kolektivizmin karşıtı olarak "entelektüel disiplinsizliği" ve "entelektüel anarşizmi" gibi daha fazla retorik ilave etti. Polemiklerindeki bu yeni vurgu, *NY?* ve başka yerlerde yaptığı konuşmalarla tutarsız sayılamazdı.

Lenin'in örgütlenmede işçi kabiliyeti ile entelektüel kabiliyetsizliği arasında kurduğu zıtlık, Sosyal-Demokratik anlamda sıradan bir konuydu ve Lenin bu konuda Kautsky'den söz edebilirdi.[85] Bu durum, bazı Sosyal Demokratların, Lenin'in bu temayı agresif biçimde kullanımının kabul edilemez entelektüel kesim aleyhtarlığına saptığı sonucuna varmalarına engel olmadı. Rosa Luxemburg böyle bir Sosyal Demokrattı. 1904'teki Lenin eleştirisinde

82. Lenin 1958-65, 6, s. 132-4.
83. Lenin 1958-65, 7, s. 9 (cümle sıraları değiştirildi).
84. *İskra* Sayı 86 (3 Şubat 1905) "Aynı zamanda Bir İşçi" takma adıyla bir muhabir, meydan okumaya cevap vereceğini söyledi, ancak herhangi bir söz söylemeye bile girişmedi.
85. Lenin 1958-65, 8, s. 309-11. Disiplinli örgütlenme konusunda proleter kabiliyetine ilişkin temel tez *Parlamenterizm*'de bulunabilir (Kautsky, 1893).

şunu sormaktaydı: Lenin'in en büyük korkusu nedir? Cevap: işçi hareketinin "burjuva entelektüellerinin iktidar arzusunun aracı" haline dönüşmesi korkusudur. Luxemburg, "proletarya hareketi üzerinde, entelektüel kesimin feci etkisine dair Lenin tipi korku"dan bahsediyordu. Lenin'i bu noktada Sosyal-Demokratik mutabakatın dışında kaldığı konusunda uyarıyordu: "Sosyal-Demokrat örgütlenmeye yönelik proleterlerin doğal eğilimine yapılan şiddetli vurgu ve Sosyal Demokrat hareketteki 'entelektüel kesimden' unsurlara yönelik şüphe özünde hiç de öyle 'devrimci Marksizm'in bir ifadesi değildir." Lenin tarzı işçi tapınmasının örnekleri olarak, Fransız sendikalistlerini, İngiliz sendikacılarını ve hatta "*tred-yunionist* dar görüşlülüğü otokrasi altındaki Rusya'ya aktarmış olan eski Petersburg gazetesi *Raboçaya mısl*'ın saf 'ekonomizm'ini" gösteriyordu. Dolayısıyla Luxemburg –şaşırtıcı şekilde– Lenin'in *Raboçaya mısl*'ın görüşüyle benzerliği konusunda ısrarcı oluyordu.[86]

Lenin'in entelektüel karşıtı demagojisi olarak gördükleri düşünceyle mücadele etmek, Menşeviklerin, entelektüellerin olumlu rolünü vurguladıkları tek gerekçe değildi. 1904 yılının en önemli Menşevik önerisi, (bir önceki alt bölümde de tartışıldığı gibi) gerçek Sosyal-Demokratik içeriğe sahip kampanyaları örgütleme taktiğiydi. Bu öneri, Rus Sosyal Demokrasisi hakkında tarihsel bir anlatıya dayanıyordu. Çeşitli faktörlerden dolayı (diye sürüyordu bu anlatı) Rus Sosyal Demokrasisi tamamen entelektüeller tarafından inşa edilmişti. Bu entelektüel kesim partisi, işçileri ekonomik mücadeleye ve (yalnızca) devrimci mücadeleye çağırmada bir miktar başarı yakalamıştı. Ayrıca bu Parti, nihai görevini yerine getirmeye hazırlanmaktaydı: Sosyal-Demokrat içeriklerin işçilere taşınması, Rusya'da henüz bulunmayan "amaca yönelik proleter öncü" oluşturulması. Fakat mevcut durumda, Rus Sosyal Demokrasisi hâlâ "entelektüel kesim partisi" idi, yalnızca isim ve arzuda bir işçi partisi idi.

Birçok kişi, o dönemde ve günümüzde, "entelektüel kesim partisi" olarak Menşevik Sosyal Demokrasi tanımını, gayri-meşrulaştırıcı bir eleştiri olarak anladı. Fakat Menşevik liderler de öyle

86. Rosa Luxemburg, *İskra* Sayı 69 (10 Temmuz 1904). ("*Tred-yunionist* dar görüşlülük" Almancada "trade-unionistischen Borniertheit" şeklindedir [Luxemburg 1970, s. 436]). 1927'de geriye dönüp baktığında Miliyukov, Lenin'i İkinci Kongre'de "yalpalayan '*intelligentı*'nın tasfiyesini ve disiplini kabul etmeye hazır işçilerin terfisini [*vıdvijeniye*]" onaylayan bir entelektüel karşıtı olarak görüyordu (Miliukov 1927, s. 125).

demek istememişti. İşçi partisine giden entelektüel yolun, Rusya'da tarihsel olarak kaçınılmaz olduğunu ve bu nedenle de kesinlikle haklı olduklarını görmüşlerdi. Sosyal-Demokrat entelektüelleri, iktidarın şehvetine kapılmış ya da yabancı bir sınıf çıkarıyla dolu olarak değil, tersine gerçek Sosyal Demokrasi için gerekli temelleri atan adanmış aktivistler olarak görmekteydiler. Tabiî ki, uygun kampanyalara işçileri dahil ederek potansiyel Sosyal-Demokrat enerjiyi gerçek enerjiye dönüştürme zamanı gelmişti. Ve şimdi, 1904'te, sanki partinin bir hizbi, önerilen Menşevik taktikleri engelleyerek tekere çomak sokma niyetindeymiş gibi görünüyordu. Bununla birlikte, entelektüeller işçileri Sosyal Demokratlara dönüştürmede hâlâ önemli bir rol oynuyorlardı. Troçki, alaycı bir şekilde Lenin'e cevap verirken taşı gediğine koymuştu:

> "Burjuva entelektüel psikolojimi" ifşa etme korkusu olmadan tasdik ederim ki... (proleter hayatının) nesnel koşulları ile siyasal eylemin amaca yönelik disiplini arasında siyasal hayat okulu[nda] uzun bir mücadele, hatalar ve eğitim yolu bulunmaktadır. Rus proletaryası bu okula yalnızca Sosyal-Demokrat entelektüel kesimin –iyi ya da kötü– liderliği altında girmektedir. Tasdik ederim ki, siyasal *samodeyatelnost* geliştirmeye henüz başlamış olan Rus proletaryası içindeki bizler [aynen böyle], "entelektüel kesime" disiplin dersleri vermeyi henüz beceremiyoruz.[87]

1904 yıllarının Menşevik ve Bolşevik polemikçileri Rus Sosyal Demokrasi tarihine dönüp baktıklarında işleri farklı gördüler. Menşevikler entelektüellere başlatıcı [initiatory] rolü verme eğilimindeydiler. Böylece Akselrod, Sosyal Demokrasiyi "işçi hareketini hayata çağıran", "entelektüellerin devrimci hareketi" olarak nitelendirdi.[88] Benzer iddialar diğer Menşevik yazılarda da bulunabilir.

Bolşevik değerlendirmeler, işçi hareketinin daha bağımsız bir varoluşa sahip olduğu ve çoğunlukla sosyalistleri etkilediği ve ilham verdiği, mezcetme anlatısının daha interaktif bir versiyonuna dayanıyordu. Olminskiy ve Bogdanov, Parti tarihinin çok farklı bir resmini sunmaktaydılar:

> [Olayların Menşevik versiyonuna göre], taktikleri düşünen entelektüel kesimdir, onları eleştiren ve değiştiren entelektüel kesimdir, işçiyi harekete

87. Trotskiy 1904, s. 74. Troçki eski *İskra*'yı çifte standardı nedeniyle eleştirmekteydi: entelektüeller konusunda sert, işçiler konusunda yumuşak (s. 23).
88. *İskra*, Sayı 68, 25 Haziran 1904 (Kautsky'ye gönderilen mektubunda, *İskra za dva voda* 1906, s. 153'te yeniden basıldı).

> çeken entelektüel kesimdir, tek kelimeyle, evrenin göbeğidirler. [Gerçekte] yeraltı işçi hareketi [1890'ların ikinci yarısında] kendisini dünyaya duyurduğunda, parlak alevleriyle entelektüel kesimin yolunu aydınlattı ve otokrasi baskısından kurtuluş arzularını uyandırdı; günebakan/entelektüel kesim yüzlerini işçi güneşine doğru çevirdiler.[89]
> Azınlık tarafından yayınlanan Panin'in broşüründe, proleter öncünün [aktif şekilde] entelektüel kesimi ve taktiklerini işçi hareketinin ihtiyaçlarına nasıl uyarladığının somut bir resmini bulacaksınız.[90]

Bolşevikler 1904 yılında Rus Sosyal Demokrasisi için uygun bir yafta olarak "entelektüel kesim partisi" terimini de tartıştılar. Bogdanov, entelektüel kesimin Rusya'da diğer ülkelere nispeten daha büyük bir rol oynadığını ve ayrıca parti komitelerinin –yerel hiyerarşide anahtar bağlantı– kadrolarının çoğunlukla entelektüeller tarafından doldurulduğunu kabul etmekteydi. Yine de, Rus yeraltı dünyasının gerçekleriyle tanışmamış bir kimsenin onun esas olarak proleter karakterini inkâr edeceği konusunda ısrar ediyor.

> Partimiz, niceliksel karakteri açısından bile proleter bir partidir. Temeli, her biri sadece birkaç kişiyi içeren birkaç düzine komite değildir, fakat bu komitelerin arkasında duran sayısız işçi grubu ve örgütlerdir. Mevcut verilere göre, İkinci Kongre'de temsil edilen 27 örgütün her birinin ardında yüzlerce ve bazen binlerce örgütlü işçi vardır. Aslında her Sosyal Demokrat/*intelligent* için düzinelerce örgütlü işçi vardır –ve bunlar asla pasif değildir, kendilerinin herhangi bir yoldan sürüklenmesine izin veren ve amaca yönelik olmayan siyasal çaylaklar değildir. Komitelerin birçoğunun üyeleri bunlardan gelir, bunların birçoğu ilçelerin [*rayon*] ve fabrika kuruluşlarının başında duruyor, profesyonel ajitatörler gibi çalışıyorlar, vb.
> Bütün bunların bir "öncü" değil de amaca yönelik olmayan bir kitle olduğunu mu düşünüyorsunuz?
> Bunların kölece "*intelligenti*"nın peşinden gittiğini mi düşünüyorsunuz?[91]

"Entelektüeller partisi" yaftası Akselrod'un uzun süredir var olan görüşlerinden kaynaklanıyordu (Lenin'e karşı dehşete düşmüş bir tepkiden *değil*) ve ayrıca Lenin'in entelektüel karşıtı söylemine yanıt

89. Olminskiy, Olminskiy ve Bogdanov 1904, s. 14-15 içinde.
90. Olminskiy, Bogdanov ve Bogdanov 1904 içinde, s. 57. Panin, ikinci kademeden bir Menşevik yazardı. Bolşevik yazarların Panin ile Menşevik hizip liderleri arasındaki tutarsızlık üzerinde nasıl durduğuna dikkat edin.
91. Bogdanov, şurada: Olminskiy and Bogdanov 1904, s. 56. Görüleceği gibi, Akselrod ve Troçki, her ikisi de "entelektüel kesim partisi" yaftasını geri çekme ve esasen Bogdanov'un tasvirini onaylama fırsatına sahip oldular.

vermek amacıyla da kullanılmaktaydı (Bolşevikler *intelligenti*'ya sert çıkıyorlardı, ama kendileri de entelektüel kesim partisinin varlığını sürdürmekteydiler). Şöyle bir izlenimim var: Menşevik liderler bu yafta bir bütün olarak, Sosyal Demokrasiyi gayri-meşru hale getirilmek için kullanıldığında, biraz afallamışlardı. Liberal ve muhafazakârların Menşeviklerin o "kabulünden" faydalanması yeterince kötüydü. Daha da rahatsız edici olanı, kendilerini ateşli Menşevikler olarak ilan eden, ancak Partinin içinde entelektüel karşıtı bir haçlı seferini haklı göstermek için Menşevik retoriği kullanan Sosyal-Demokrat sesler idi. Böyle bir ses, 1904'ün sonunda *İskra* desteğiyle yayınlanan Raboçiy [Bir İşçi] diye imzalanmış, yazarı bilinmeyen bir broşürdü.[92]

Bu broşür, pek çok işçi arasında görülen entelektüel karşıtı duygularını en güçlü edebî ifadesidir. Raboçiy, "parti komitelerinde daha fazla işçiye ihtiyacımız var" denilmesinden tatmin olmamıştı. *İntelligenti*'nın büyük bir bölümünün aktif şekilde tasfiye edilmesini ve onların yerini "gerçek proleterlerin" almasını istiyordu. Entelektüeller, işçileri küçümserken ve onları sistematik şekilde parti hayatından dışlarken kendi "sınıf içgüdüleri" tarafından yönlendiriyorlardı. Parti hayatındaki bütün hastalıkların nedeni bu yabancı sınıf etkisinden kaynaklanıyordu. *Praktiki*'nin sık sık tutuklanması, daha düşük kalitede yenilemelere mi yol açıyordu? Bu, entelektüellerin hatasıydı. Tutuklamaları önlemeyi amaçlayan sıkı *konspiratsiya*, komiteler ve alt düzey örgütler arasındaki ilişkilerde zorluklara mı yol açıyordu? Bu, entelektüellerin hatasıydı. Komite hayatının farklı bir resmini çizen Bogdanov gibi yazarlar ise, demagojik yalancılardı.

Menşevik entelektüeller (diye devam ediyordu Raboçiy) Bolşeviklerden daha iyi değildiler. Doğru, üst düzey Menşevikler, işçilere el koymaları için açık çağrıda bulunmuşlardı. Ancak bu çağrıyı sadece entelektüellere yöneltmişlerdi. Ve Raboçiy kişisel deneyimlerinden hareketle, işçilerin liderlik pozisyonlarına erişmesine imkân tanımak bakımından Menşevik komitelerin Bolşevik komitelerden daha iyi olmadığını iddia edebiliyordu.

Raboçiy'in broşürü, *İskra* yayın kuruluna yayınlanması talebi ile gönderilmişti ve *İskra* da usulüne uygun olarak bunu yerine

92. Raboçiy 1904. Zinovyev'e göre (Zinovyev 1975, s. 111), Raboçiy, Glebov-Putilovskiy adında St. Petersburglu bir işçiydi (gerçi Zinovyev Akselrod'un önsözünün çok yanlış bir tasvirini de yapmaktadır).

getirmişti. Ancak Akselrod, Raboçiy'in şüphe ve tasfiye siyasetinin parti yaşamını imkânsız hale getireceğini fark etti ve Raboçiy'in sadık bir Menşevik olduğu iddialarından son derece sıkıldı. Bu nedenle, Raboçiy'in broşürüne, istenmediği halde, Raboçiy'in kendi metninin neredeyse yarısı kadar uzun bir önsözle eşlik etti ve burada Raboçiy'in soruna "tek taraflı" ve "biçimsel/örgütsel" yaklaşımının tehlikelerine dikkat çekti. "Proleter *samodeyatelnost*", parti komitelerinde entelektüellerin ve işçilerin sayısının karşılaştırılması sonucunda çözülebilecek bir sorun değildi.[93]

Akselrod'un önsözü, Raboçiy'in ihlal ettiği Sosyal-Demokratik uzlaşmanın dikkat çekici bir yeniden teyididir. Bazen *NY?*'den daha fazla bir *NY?* gibi görünmektedir. Akselrod şöyle uyarmaktaydı: Raboçiy'in pratik önerisi kabul edildiği takdirde, sonuç "saf işçi hareketi" şeklindeki yası tutulmayan ölmüş bir sloganın hortlaması olacaktı, o slogan ise "işçilerin yozlaşmasına ve Partinin dağılmasına" yol açmıştı. İngiliz sendikaları da "saf" proleterlerdi, ancak bu durum onların burjuva entelektüellerin "siyasal ve manevî vesayetlerinden" kaçmasına yardımcı olmamıştı.

Raboçiy, sözde "demokratizmin" ne kadar kötü olduğunu hatırlamıyor muydu? Demokratizm –yerel komitelerin seçim yoluyla aşağıdan denetimi– Rusya koşullarında mümkün değildi. Sadece bu da değil; demokratizm "ihtiraslı entrikacılara bir kılıf olmaya yarardı ve hatta kurnaz provokatörlerin örgüte yanaşmasına bile fırsat verirdi. (Bu sözler, "demokratizm" konusunda *NY?*'de olanlardan çok daha sert bir eleştiridir.)

Günümüz Partisinde işçiler ile entelektüeller arasında hiçbir ayrım yapılmamalıydı. Anlamlı tek bir ayrım vardı: parti üyesi ile üye olmayan. Parti hayatının sorunlarında karar verilirken üye olmayan bir işçinin hiçbir hakkı yoktur, işçi olmayan bir üyenin ise tam hakları vardır. Şimdiye kadar umut edileceği şekilde işçiler liderlik rolü oynamadıysa, bunun nedeni tarihsel koşullarda yatmaktadır, işçilerin veya entelektüellerin bireysel niteliklerinde değil ve elbette entelektüellerin sınıf kökeninde, onların kötü niyetlerinde ya da iddia edildiği üzere onların işçileri dışlama arzularında değil.

Akselrod, Raboçiy ve benzerlerinin hissettikleri hayal kırıklığı konusunda ise Bolşevikleri sorumlu tutuyor –fakat Bolşevikleri

93. Raboçiy 1904, s. 3-16 (broşürdeki metin *İskra* Sayı 80'de [15 Aralık 1904]'de yayınlanandan veya *İskra za dva goda* 1906, s. 155-66'da yeniden yayınlanandan farklıdır).

"entelektüel kesim hegemonyası" savunucuları olarak gördüğü için değil.[94] Aksine, onların hizipçilikleri yerel parti hayatını sakatlamıştır; böylece Raboçiy gibi istekli işçiler, ilerleyen fırtınayı izlemekte olmalarına rağmen, harekete geçme talimatlarını almamaktadırlar. Bunun anlamı şudur ki, Raboçiy'e yararlı bir şey verildiği takdirde, komitede olup olmadığı hakkında çok fazla endişelenmeyi bırakacaktır.

Akselrod, "partimizin kurulması sürecinde" entelektüellerin özel bir "birlik ve örgütleyici unsur" olarak tarihsel rolünü tekrar teyit etmektedir.[95] Partinin yola çıktığı ilk günlerde, amaca yönelik işçiler bile entelektüellere kıyasla son derece geri kalmıştı.[96] Öte yandan Akselrod, mevcut Rus Sosyal Demokrasisi için "entelektüel kesim partisi" etiketini geri çekmiş gibi görünüyor. Aslında, Menşevik Raboçiy'den daha fazla Bolşevik Bogdanov'a yakın sözler söylüyor. Partinin başlangıçta "saf bir entelektüel kesim" partisi olduğunu bir kez daha doğruladıktan sonra, şunları söylemeye devam ediyor:

Şimdiki zamanda, amaca yönelik devrimci işçiler, saf entelektüel kesimden devrimci hizipleri geri plana iten, proletaryanın çıkarlarını ve isteklerini ifade eden ve aktif devrimci unsurlarıyla kopmaz bir kaynaşma için çabalayan bir parti olan Sosyal-Demokrat Partinin temel müfrezelerini oluşturuyor.[97]

Lenin, Raboçiy'in broşürü ve Akselrod'un önsözü hakkında bir inceleme yazdı. Elbette, *praktiki*'nin işçilere karşı açıkça düşmanlığına dair Raboçiy'in söylediği şeylerin çoğu yanlış bilgiye dayanıyordu (Lenin böyle açıklamıştı). Menşevik akıl hocaları tarafından yanlış yönlendirilen Raboçiy, Lenin'in, komitelere işçilerin katılması için Rus Sosyal-Demokratik yayınlarındaki tek açık çağrı olan *Bir Yoldaş'a Mektup*'u okuyunca şaşırırdı. Fakat sonuca yönelik taleplerde bulunması ve Menşevik sözler ile eylemlerin arasındaki boşluğu teşhir etmesi proleter iyi niyetini göstermekteydi. Akselrod'a gelince,

---

94. Nitekim, vicdansız Lenin'in daha fazla sıkıntı yaratmak için Raboçiy'in entelektüel karşıtı haçlı seferini benimseyeceğine dair en azından bir ipucu var (*İskra za dva goda* 1906, s. 160).

95. *İskra za dva goda* 1906, s. 165.

96. *İskra za dva goda* 1906, s. 162-5.

97. Raboçiy 1904, s. 15-16. Bu paragraf, Akselrod'un önsözünün yayınlandığı diğer versiyonlarında yer almıyor. 1907'de Troçki de, "'entelektüel parti" etiketinden vazgeçmişti: "Rus Sosyal Demokrasisinin bir proletarya partisi olmasının sebebi, yalnızca programından ötürü değildir, sosyal bileşiminden de ötürüdür ve bu da apaçık gerçeği kanıtlamak anlamında gereksizdir" (Trotskiy 1907, Sayfa 89).

onun önsözü, Menşeviklerin bile kendi demagojilerinin sonuçları karşısında afalladığını gösteriyordu.[98]

Lenin'in 1904 yılının sonlarında yayınlanan Raboçiy incelemesi, Lenin'in birkaç ay sonra Bolşevik Üçüncü Kongresi'nde bu konudaki müdahalesinin doğrudan arka planını oluşturuyor. Lenin, işçi katılımına yönelik verdiği tavsiyelerinden övgüyle söz ederken, tavsiyesine uyulmadığını da kabul etmek zorunda kalmıştı. İşçi katılımı konusundaki kayıtlar, özellikle İkinci Kongre'den beri zayıftı. "Demokratizm" konusundaki yapılabilirlik eksikliği göz önüne alındığında, bu konuda hiçbir garanti imkânı yoktu. Ancak belki de daha önce yaptığı gayri-resmî özel önerilerden daha güçlü bir şey – örneğin resmî bir kongre kararı olabilir miydi?

Bolşevik Üçüncü Kongre'nin (Nisan 1905) devamında yapılan tartışmanın hikâyesi, özellikle aktivist gelenekte olanlar tarafından defalarca anlatılmıştır ve ders kitabı yorumuna elle tutulur bir destek sağlamaktadır. Bu hikâyeye göre, *NY?*, *praktiki*'yi, işçilere güvenmemeleri konusunda uyararak öylesine güzel bir iş yapmıştır ki, bizzat Lenin fikir değiştirdiğinde, kendi takipçilerini bile ikna edememiştir! En kapsamlı yeniden aktarım Tony Cliff tarafından, tartışmalardan önemli alıntılarla yapılmış ve şu sonuca varılmıştır:

> Kongreye gelen temsilcilerin çoğu, sıradan üyeler üzerindeki otoritelerini zayıflatmaya yönelik her hamleye karşı çıkan komite üyeleriydi. Kendilerine *Ne Yapılmalı?*'dan alıntılarla destek bularak, işçileri komitelere kabul etmede "aşırı dikkat" çağrısında bulundular ve "demokrasicilik oynamayı" kınadılar .... Talihsiz Lenin, taraftarlarını, *Ne Yapılmalı?*'da önerdiği çizgiye karşı koymaya ikna etmek zorunda kaldı.[99]

Bütün bunlar tamamen yanlıştır. Kongredeki hiç kimse, komitelerde mümkün olduğunca fazla işçi bulunması fikrine karşı çıkmamıştı. Aslında önerilen karara karşı çıkmanın bir nedeni, nasıl başaracağını söylemeden kendinden menkul bir hedef belirtmesiydi. Tartışmada *NY?*'nin adı bile geçmedi ve herkes Lenin'in uzun zamandır işçi lehine olan tavrından haberdardı.[100] Kongrenin

---

98. Lenin 1958-65, 9, s. 161-5. Üçüncü Kongre'de Lenin, Raboçiy'den "'ekonomizm' döneminde, entelektüellerin değil de işçilerin devrimci fikirlerin taşıyıcıları olduğu" iddiası konusunda bir otorite olarak söz etmişti (1958-65, 10, s. 162).

99. Cliff 1975, s. 175.

100. "Yoldaş Lenin, *Petersburglu Bir Yoldaş'a Mektup*'ta, mümkün olduğunca çok sayıda işçiyi komitelere dahil etmenin gerekliliği hakkında da konuştu" (M.G. Tshakaya, *Tretiy syezd* 1959, s. 258); "Lenin yoldaş, çözümü tamamen doğru şekilde gös-

çoğunluğunun esas olarak, Bogdanov tarafından hazırlanan ve Lenin tarafından desteklenen karar metnine çeşitli itirazları vardı.[101]

Böylece, Bogdanov/Lenin kararı yenilgiye uğratılırken, Kongreden çıkan bir başka karar, yerel komitelerde mümkün olduğunca çok sayıda işçinin bulunmasının son derece önem taşıdığını vurgulamaktaydı. Özetle, Üçüncü Kongre'de gerçekleştirilen tartışma, ders kitabı yorumuna ölümcül bir zarar vermektedir.

Kongre çoğunluğunun Bogdanov/Lenin kararına karşı çıkma gerekçesi mealen şöyledir: Hepimiz komitelerde mümkün olduğunca çok sayıda işçi bulunması gerektiğini kabul ediyoruz ve hepimiz şu anda bu tür işçilerin sayısının çok tatminkâr olmadığını kabul ediyoruz. Bununla birlikte, bu durumun nedeni, mevcut komite üyelerinin tutumu değildir veya bu durum bir karara varılarak düzeltilebilecek herhangi bir şey değildir. Ele alınması gereken bir dizi nesnel sorun var. İşçi katılımını *zorunlu* hale getirecek bir karara varmak gülünç olurdu. Somut iyileştirme yöntemlerine işaret etmeden işçi katılımıyla ilgili klişeleri tekrarlayan bir karara varmak da faydasız olurdu. Bütün nesnel sorunlara işaret eden bir karara varmak da yine verimli olmayacaktı, çünkü "hemen hiçbir şey yapılamaz" diyerek kayıtlara geçirmeye devam etmiş olacağız. Hiçbir karara varmamak daha iyi olur. Veya tercihen, (teknik olarak birkaç olağanüstü bireyin yoğun şekilde hazırlanması anlamında) "propaganda" hakkında bir karar gibi pratik bir çözümü işaret eden bir kararda işçi katılımına olan bağlılığımızı beyan etmeliyiz.[102]

Kongre tartışmaları, dolayısıyla, değerler çatışması değil, ampirik yollar ve araçlarla ilgiliydi. Kararın bir destekçisinin söylemiş olduğu üzere,

> Her zaman ileri işçi Sosyal Demokratların hazırlanmasından ve işçi hareketinin amaca yönelik tüm liderlerinin komitelerimize ve diğer ör-

terdi ve ünlü *Petersburglu Bir Yoldaş'a Mektup*'ta belirttiği fikirlerini tekrar doğruladı" (D.S. Postolovskiy, *Tretiy syezd* 1959, s. 263).

101. Bu itirazlar arasında şunlar vardı: Karar "Menşevik demagojiyi" çok ciddiye alıyordu, ayrı olarak ele alınması gereken çeşitli konuları birbirine karıştırıyordu, belirtilen hedeflere nasıl ulaşılacağı konusunda talimatlar vermiyordu ve genelinde çok "yavan" idi (Aleksey Rıkov).

102. Krupskaya, anılarının İngilizce çevirisinde *komitetçiki*'nin işçileri doğrudan dışlayan bir karar istediğini ima eder görünmektedir (Krupskaya 1960, s. 126). Bu, özgün paragrafın yanlış bir çevirisidir, yukarıda özetlediğim akıl yürütmeye aykırıdır (Krupskaya 1969, s. 290).

gütlere katılımından yana olduk ve bu durum da ampirik olarak komite örgütlenmelerinde ve onlara katılımda görülmektedir.[103]

Bogdanov/Lenin kararıyla esasen talep edilen şey, işçi temsiliyetini artırmak için pozitif ayrımcılıktı ve muhalif taraflar da, pozitif ayrımcılık konusunda diğer tartışmalardan aşina olunan tutumları benimsemişlerdi. Bir taraf, pratik tecrübesi az insanların tam inançlı arzularının, zorla siperlerdeki insanlara dayatılmasına kızıyordu. Kendilerinin önyargılı oldukları yönündeki hakaret içeren ifadelere kızıyordu, hâlihazırda kabul edilebilir işçi adaylarının azlığı gibi hoş olmayan gerçekler konusuna vurgu yapıyorlardı ve standartları düşürmekten endişe duyuyorlardı. Buna karşılık, diğer taraf da gerektiği takdirde kotalar yoluyla *mevcut* durumu iyileştirme konusunda sıkı bir kararlılık göstermeksizin, işçi katılımını artırmaya yönelik tam inançlı arzularla sabırsızlanıyordu. Nesnel koşullara atıfta bulunmanın aslında önyargılı insanların bir şekilde komitelerdeki işçilere karşı mazereti olduğundan epey kuşkulanıyorlardı. Uygun olmayan standartların komitelerde işçi sayısını yapay olarak düşürdüğünü savunuyorlardı.

Standartlarla ilgili çatışma açıklayıcıydı. Kararın destekçileri, işçi adaylarına, işçi kitlesi içinde popülerlik ve nüfuz temel ölçüt alınarak, farklı standartların uygulanması gerektiğini vurguladılar.[104] Karşı çıkanlar, Sosyal Demokrasi konusunda amaca yönelik bir bağlılık yerine popüler olmayı daha önemli kılmanın ve işçiler konusunda çok az beklenti sahibi olmanın tehlikeleri konusunda uyarıda bulundular.

İşçiler ile *intelligentı* arasında yapılan ayrımın yanlış olduğunu düşünüyorum. Yeni bir kişi şehre geldiğinde hiç kimse onun bir işçi veya *intelligent* olduğunu sormaz. Şunu sorarlar: Nerede çalıştı, ne kadar süre çalıştı ve hangi işlevi yerine getirdi. Bu bilgi, onları örgüte alma konusunda yönlendiren şeydir. Eğer bir işçi ise, daha da iyi olmuş olacak, [işçilerle] daha fazla bağ kuracak ve çalışmalar daha iyi devam edecektir.[105]

Nesnel koşulların bulunup bulunmadığı konusundaki tartışmalarda bir ileri bir geri adım atışlar, yeraltı yaşamı hakkında oldukça öğreticidir. Burada sadece çeşitli endişeleri listeleyeceğim. İşçi

103. *Tretiy syezd* 1959, s. 257, Tshakaya'nın yorumu; bununla birlikte o da dile getirilmesi gereken ciddî bir sorun olduğuna inanmaktaydı.
104. *Tretiy syezd* 1959, s. 263 (D.S. Postolovskiy), s. 335 (P.A. Krasikov).
105. *Tretiy syezd* 1959, s. 266 (V.N. Losev).

liderleri yaratmaya yönelik propagandadan çok fazla uzaklaşıp, işçi kitlelerini uyandırmayı amaçlayan "ajitasyona" mı yöneldik? *Konspiratsiya* konusunda çok katı oluşumuzdan ötürü komite ve "çevre" (alt düzey parti örgütleri) arasındaki temas ve danışma, erozyona mı uğramaktadır? Seçimlere dayalı "demokratizm"in zorunlu eksikliği nedeniyle oluşan zorlukların üstesinden gelebilir miyiz? Parti bölünmesi yeni gelenleri göreve getirme konusunda çok çekingen davranmamıza mı yol açtı? Hâlihazırda (1905 baharında) devrimci atmosferdeki işçi faaliyetinin hızla genişlemesiyle ortaya çıkan zorlukları kabullenip, üstesinden geliyor muyuz?

Tartışmanın genel izlenimi, aynı amaç –komitelerdeki işçi temsiliyetini artırmak– konusunda kararlı olan ve tatmin edici olmayan mevcut durumun ampirik nedenlerini ve çarelerini tartışan bir grup insandır. Ve bu tür ampirik bir tartışmada alışıldık olduğu üzere, Lenin daha iyimser varsayımları olan taraf lehine ateşli bir tutum almaktadır. Bir noktada şunu gözlemliyor: "Burada garip bir şey var. Kongrede sadece üç *yazar* var, geri kalanları komite üyeleri, fakat *yazarlar* işçilerin komitelere alınmasından yanayken komite üyeleri bazı sebeplerle çok sinirleniyorlar." Bu yorumu okurken, belki de Lenin gibi siyasal göçmen *yazarlara* kıyasla alanda çalışma yapan komite üyelerinin koşullar hakkında daha gerçekçi bir anlayışa sahip oldukları düşüncesi oluşabilir.[106] Her halükarda, Lenin'in duygusal bağlılığı reddedilemez. Sürekli olarak müdahale etmekte, tartışmanın gidişatına göre "Bravo!" veya "Yazıklar olsun!" diye bağırmakta, duygularını mükemmel şekilde bilinir kılmaktaydı. Doğru şekilde şöyle demekteydi: "İnsanlar, komite çalışması yapabilecek yetenekte hiçbir işçi bulunmadığını söylediğinde, öyle sakin şekilde oturamam."[107]

Lenin'in çeşitli parti içi tartışmalarına ilişkin uzun süren araştırmamız 1905 baharında Üçüncü Kongre ile sona eriyor. Belki de *NY?*'de yer alan Rus Sosyal Demokrasisine işçi katılımı ile ilgili umut ve beklentilerin en iyi tasviri daha önceki bir belgeden geliyor. Bu, 1902 yazında *NY?*'nin yayınlanmasından hemen sonra ömrü boyunca Bolşevik kalan İ.İ. Radçenko tarafından yazılan bir mektuptur.

---

106. *Tretiy syezd* 1959, s. 333 (Lenin'in yorumu yanıltıcıdır, çünkü birçok *praktiki* tarafından desteklenmiştir ve son oylamada oylar birbirine çok yakındır). İşçilerin liderlik pozisyonlarına getirilmesiyle ilgili daha sonra ortaya çıkan zorluklar için, bkz. Rozental 1994.

107. *Tretiy syezd* 1959, s. 333.

Lenin'e Petersburg'dan yazmıştı ve *İskra*'nın Petersburg'da kolay başarı şansı konusunda gerçekçi olmayan iyimserlikle doluydu. Bu durum, Lenin'in ve ona yakın insanların işçilere yaslanmasının bir nişanesi olarak, yayınlanmak için yazılmamış bu belgeye gösterilen ilginin gücünü artırıyor.

Radçenko, işçilerle röportaj yapmak için bazı zorluklarla karşılaşmıştı, fakat nihayetinde "bazı amaca yönelik metal işçilerinin" izini bulmuştu. Radçenko, Lenin'e şu bilgiyi veriyordu: "Buradaki işçilerin entelektüel kesimden ne kadar tiksindiğini hayal bile edemezsiniz." Radçenko, bu durumun sorumluluğunu tamamen entelektüel kesime yüklemektedir. Radçenko, işçilerin şahsen kendisine nazik davrandıklarını bildirmektedir, bunun bir sebebi, yaz mevsimi olmasına rağmen *daça*'sında [villasında] olmayışı karşısında şaşırmalarıdır. Bu işçilerle yaptığı uzun konuşmada, örneğin gösterilerdeki özensiz ve etkisiz örgütlenmeyle ilgili birçok şikâyet dinlemiştir.

Bu konuşmada, *Ne Yapılmalı?*'dan alıntılar dinledim, kelimesi kelimesine olmasa da ruhuna ait. Oturduğum yerde Lenin adına mutlu oldum; bu gösterir ki, diye düşündüm, o her şeyi yapabilir. Benimle konuşan insanların onu okuduğu ve onun argümanını özetlemem için bana ihtiyaç olmadığı, benim için aşikârdı. Lenin'in önerdiği tüm Rusya çapında çalışma planı konusunda somut ayrıntıları vermem ve bazı ilkesel noktalara değinmem gerekiyordu. Bu yüzden onlara sordum: "Peki, *Ne Yapılmalı?*'yı okudunuz, öyle değil mi?"

"O da ne? Böyle bir kitap okumadık'.

"Belki yoldaşlarınızdan biri okumuştur?"

"Hayır" dediler hep bir ağızdan, "görmedik bile". (*[Mevcut Sosyal-Demokratik komitedeki] o pislikler kitabın 75 nüshasını almışlar, fakat hiçbir işçiye vermemişler.)*

Çok şaşırmıştım: Önümde Lenin tipi devrimcilik mesleğine özlem duyan insanlar vardı. Lenin adına mutlu olmuştum, kendisi süngüler, toplar, sınırlar, sınır muhafızları ve otokrasinin diğer vasıflarıyla engellenmiş halde bir milyon mil ötede oturuyordu, fakat insanların burada işyerinde nasıl çalıştığını, nelere ihtiyaç duyduğunu ve ne olacaklarını görüyordu. İnanın, arkadaşlarım, yakında kendi Bebellerimizi göreceğiz. Gerçek çark çeviricilerini/devrimcileri. Önümde işe koyulmak için özlem duyan insanlar oturmaktaydı –[devrimci çalışmaya] yemekten sonra yenilen bir

tatlı olarak bakan yerel entelektüellerden farklıydılar, hayır, iki elinize keski, çekiç, testere alıp hemen işe koyulursunuz ve başladığınız işi bitirmeden bırakmazsınız, bağlı olduğunuz dava için "Ben bunu *yapacağım*" büyük inancıyla devam edersiniz ya, işte bu insanlar da öyleydiler. Bir kez daha söylüyorum: Bu, hayatımın en mutlu anıydı.[108]

PARTİ NORMLARI VE PARTİ BÖLÜNMESİ

Gördüğümüz gibi *NY?*, 1904 tarihli polemiklerde oldukça marjinal bir rol oynamıştır. İki grup için en fazla önem taşıyan sorunlar –Bolşevikler için kongre egemenliğinin ihlali ve Menşevikler için gerçekten Sosyal-Demokratik kampanyalar talebi– *NY?*'de yer almamıştı ve Lenin kitabı yazmamış olsa da bu sorunlar ortaya çıkmış olacaktı. Menşeviklerin Lenin'e saldırısı, *NY?*'yi hedef almıyordu.[109] En ünlü iki "kehanet"ten birinde (Luxemburg) *NY?*'den hiç söz edilmiyordu ve diğerinde (Troçki) sadece laf arasında söz ediliyordu. O kadar ki Menşevikler Lenin'in görüşlerine değgin tasvirlerini ortaya koyduklarında, onun 1903-4 arasında rastgele söylediği çeşitli sözlerini esas alırlardı. İşçi-entelektüel ilişkileri konusunda, görüş birliği, herhangi bir çatışmadan çok daha önemliydi, ancak bu konuda hizipçilik çatışması olduğu sürece, Bolşevikler entelektüellerin olumlu rolünü göz ardı etmiş ve Menşevikler ise vurgulamıştı.

Ve yine de, 1904'ün parti tartışması *NY?* olmadan anlaşılamaz. *NY?*, sadece iki hizbi birbirinden neyin ayırdığı değil neyin birleştirdiği, yani Rus sosyalist yeraltı normları ve bunları tanımlamak için kullanılan kelimeler konusunda da paha biçilmez bir kılavuzdur (Sosyalist Devrimcileri dahil etmek için "sosyalist yeraltı" diyorum). Bu noktada kanıtlar daha da caziptir; çünkü Menşevikler bu normlara veya en azından Lenin'e ait "meslekten devrimci" ve "zanaatkârlık sınırlamaları" kelimelerine itiraz etmek için her türlü motivasyona sahipti.

Belgelerle kanıt sunmamıza *NY?*'nin en dile düşmüş terminolojik yeniliği ile başlayalım: "meslekten devrimci". Terimin kendisi olmasa da konsepti Akselrod tarafından kısa sürede Menşevik manifesto statüsü kazanan Aralık 1904/Ocak 1905 tarihli *İskra* makalelerinde

108. *Perepiska* 1969-70, 2, s. 28-9 (6 Haziran 1902 tarihli mektup).
109. Bkz. Giriş bölümündeki "Yeniden Keşfedilen Lenin" alt bölümündeki tartışma.

onaylanmıştı. Orada şöyle diyordu: "Yasal konumları ve düzenli işleriyle bağlarını koparan Sosyal Demokrat devrimcilerden oldukça büyük topluluklar oluşmuştur –bu, günümüz Rusya koşullarında siyasal parti kurmak için gerekli olan bir topluluktur".[110]

Kavramın ve kelimelerin çok daha güçlü bir onayı Plehanov tarafından Alman parti gazetesi *Vorwärts* için kaleme aldığı bir makalede yer aldı. Plehanov, muhtemelen Lenin'in kelime dağarcığını kullanma konusunda daha az kısıtlama hissetmekteydi, çünkü Rus okurları için yazmıyordu. Plehanov, yalnızca kitlesel bir hareketin Çarlığı devirebileceğini ve kitle hareketinin de meslekten devrimcilik gerektirdiğini açıklamaktadır.

> Günümüzdeki siyasal sistem, amaca yönelik sosyalistlerin halk kitlesi üzerindeki etkisi önünde çok büyük engel yaratıyor. Bu engellerin üstesinden gelmek için çok sayıda maddî imkân ve manevî çaba harcamak gerekiyor. Hayat, ülkemizde *meslekten devrimciler* denilen, yani tüm zamanlarını ve güçlerini devrimci faaliyete adayan bir kesim yarattı. Bu meslekten devrimciler, kitlelerin mayalanmasında merkezî ve neredeyse değiştirilemez kaynak olarak hizmet ediyorlar. Ve eğer bu insanlar işçi kitlesi içinde kendilerini ajitasyon ve propaganda yerine teröre adamış olsalardı, bu durumda devrimci fikirlerin bu kitleler arasında yaygınlaştırılması elbette durmayacaktı, ama kuşkusuz *daha zayıf ve daha yavaş* olacaktı.[111]

Menşevik yazar Panin de, yerel örgütlenmede meslekten devrimcilerin rolünü kabul etmekteydi. Esas olarak Lenin'in örgütsel planlarını eleştiren bir makalede şöyle yazıyordu: "Bir şehrin işçi hareketinin başında Parti komitesi bulunur, o komite de mümkün olduğunca, tüm zamanını ve tüm gücünü devrimci davaya adamış olan meslekten devrimcilerden oluşmaktadır.[112] Demek ki Lenin, 1907'de meslekten devrimci fikrinin her iki Sosyal-Demokrat hizip tarafından uygulandığını gururla yazarken tamamen haklıydı. Bol-

---

110. *İskra*, 55 ve 57. Sayılar (Aralık 1903 ve Ocak 1904). Trotskiy 1904, meslekten devrimcilere olan ihtiyaçtan söz eder (s. 32-3), ancak bu terimi, özellikle nefret ettiği çoğunluğa sahip olanlardaki mevcut *praktiki*'ye atıfta bulunmak için kullanır.

111. Plehanov 1923-7, 13, s. 143-4. Plehanov, teröristlerin ya kitlesel hareketin önemini anlamadıklarını ya da ona inançlarını kaybettiklerini söyleyince *NY?*'nin argümanını çok daha belirgin halde tekrarlamış oluyor. Bu makale 11 Ağustos 1904 tarihlidir, yani tam da Rusya'da okunması için *NY?* karşıtı yazısını yurtdışında kaleme aldığı zamandır.

112. *İskra* Sayı 57 Eki (15 Ocak 1904), *Praktik* takma adıyla yayınlandı. Panin, yerel meslekten devrimcilerin mümkün olduğunca çok sayıda işçiyle tanışmaları gerektiğini ve mümkün olduğunca çok sayıda işçi-devrimcinin komitede yer alması gerektiğini vurguluyor.

şevizm'e özgü olan bir şey varsa, o da meslekten devrimci kavramı değildi.[113]

Revolyutsioner po professii'nin zıttı, *kustarniçestvo*'dur, yani zanaatkârlık sınırlamaları. Lenin'in icat ettiği terimler kullanılmaktaydı, çünkü bir ihtiyaca cevap verdiğine inanılıyordu, öyle ki Menşevikler bunu anti-Lenin görüşlerini ifade ederken bile kullandılar. Martov kendileriyle alay eden Bolşeviklere cevap verirken şöyle diyordu: *İskra* editörlerinden hiçbiri Lenin'in örgütsel planını eleştirmedi, ta ki "evet, biz Lenin'in ayrıntılı örgütsel tekliflerine yeterli bir eleştirel çözümlemeyle cevap vermediğimiz için hatalıyız, ancak bu durum o vakitler hüküm süren ve *İskra*'nın mücadele ettiği 'zanaatkârlık sınırlamalarından' kaynaklanmaktaydı" diyerek ayrı düşene kadar.[114]

1904'teki herhangi bir yeni örgütsel öneri zanaatkârlık sınırlamalarını güçlendirmediğini göstermek zorundaydı. Tipik bir durum Çerevanin komite özerkliği kavramını savunurken ortaya çıkmaktadır.

> Fakat belki de [bu öneri], dağınıklığa ya da en azından buradan kaynaklanan âdem-i merkeziyetçiliğe ve buradan çıkan zanaatkârlık sınırlamalarına [yol açacaktır]? Azınlık tarafından savunulan "özerklik" her şeyden önce herhangi bir parti disiplinini yok etmez mi? Hiç de değil.[115]

Merkeziyetçilik, iki hizip için başka bir ortak değerdi. Martov, *NY?*'deki genel merkeziyetçilik savunmasının savunuculuğunun kolektif bir *İskra* tavrını temsil ettiğini doğrulamıştı. Yine de, "*NY?*'nin ayrıntılı önerilerin hepsini ve özellikle *Bir Yoldaşa Mektup*'u 'eski örgütsel görüşlerin' gerekli sonuçları" olarak görmek için hiçbir sebep yoktu.[116] Menşevikler Lenin'e merkeziyetçiliği için değil, bürokratik merkeziyetçiliği, kışla merkeziyetçiliği, aşırı-merkeziyetçiliği, hatta ego-merkezciliği/egosantrizmi (Troçki'nin taş atması) nedeniyle saldırdılar. Bu ifadelerin hangisinde Menşevikler tarafından savunulan, iyi türden bir merkeziyetçiliğin yer aldığını ve incelendiğini sorup geçmiş olalım.

---

113. Lenin 1958-65, 16, s. 101-3 (1907'de Lenin'in daha önceki yazılarının bir derlemesine giriş).

114. Martov 1904a, s. 3-4. "Zanaatkârlık sınırlamaları" teriminin Lenin'e karşı benzer kullanımı Trotçki'nin yazılarında da bulunabilir; bkz. Shutskever 1925, s. 489 (*Sibirya Delegasyonu Raporu*).

115. Çerevanin 1904, s. 29.

116. *İskra* Sayı 58 (25 Ocak 1904). İnsan, Martov'un *NY?*'de "detaylı öneriler" derken aklında ne olduğunu merak ediyor.

Akselrod, "ekonomizmi, ideolojik yalpalamayı ve örgütsel anarşiyi, hareketimizin tarihsel görevleriyle bağdaşmayan unsurlar olarak" reddetmeye dayalı ulusal çapta merkezileşmiş bir parti için, eski *İskra* kampanyasını desteklemeye devam etmekteydi.[117] Troçki ise kendisinin safkan merkeziyetçi olduğunu göstermek için 1901 yılındaki yayınlanmamış bir kitabından söz ederek yola çıkmıştı, yani *NY?*'nin ortaya çıkmasından önce kendisi bizzat bu noktaya titizlikle işaret etmişti.

> Raporum, 1901'deki ilkbahar katliamı hakkındaki parçalı bilginin [muhtemelen "Obuhov savunması"] etkisi altında yazılmıştı. Rapordaki başlangıç noktası şu şekildeydi: 'Biz, basmakalıp yöntemlerle muazzam bir gücün canlanmasına çağrı yapan ve fakat onu denetlemek zorunlu hale geldiğinde iflas etmiş halde olan acemi sihirbaz konumuna (bu kıyaslamayı yüzlerce kez yaparak) düşmüş görünmekteyiz." Sonuç şöyle olmalıdır: Merkezî bir komiteye sahip parti örgütünün tamamı onun başına geçmelidir. Geçici olarak çağrılan bir kongre sorunu çözmeyecektir. Merkez, *ilan edilmeden* önce yaratılmış olmalıdır. Yayınlanmamış bu raporun düşünce dizisi işte böyleydi.[118]

Rosa Luxemburg, "acımasız merkeziyetçilik" suçlamasıyla Lenin'e saldırmıştı, fakat kendi merkeziyetçiliği de oldukça sertti. Lenin karşıtı makalesinde, oportünist tehlikeyi ortadan kaldırmak için Alman Partisi'nin tüzüğünü, daha sıkı örgüt disiplini yönünde gözden geçirmesini savunmaktadır. Ancak Almanya'da mümkün olan şey Rusya'da mümkün değildir. Luxemburg, Lenin'i "büyük ve oldukça merkezî bir işçi partisinin kurulması için ön koşulların hepsi zaten Rusya'da mevcuttur" diye düşündüğü ve "entelektüellerin disiplinsizliğinin tüm sorunların kaynağı" olduğunu farz ederek sergilediği "iyimserliği" için azarlarken elinizdeki Tefsirin en önemli bir tezini onaylamış olmaktadır. Luxemburg, Lenin'e, Batı Avrupa'dan "hazır mamul klişeleri" bir yana atması ve bunun yerine örgütsel reçetelerini Rusya'daki koşullara dayandırması gerektiğini anlatmaktadır.[119]

Merkeziyetçilik madalyonunun öbür yüzü parti disipliniydi ve Menşevikler disiplin karşıtı olarak algılanmayla baş edemeyeceklerini fark etmişlerdi. Menşevik yazar Çerevanin'in ilan ettiği üzere:

---

117. *İskra*, 55 ve 57. Sayılar, Aralık 1903/Ocak 1904.

118. Shutskever 1925, s. 492, 489. Troçki'nin muazzam bir gücün canlanmasına "biz" çağrıda bulunduk, değerlendirmesine dikkat edin.

119. "İyimserlik" kelimesi, Bertram Wolfe ve diğerleri tarafından yapılan çevirilerden çıkarılmıştır (Luxemburg 1961).

> Parti disiplini, genel olarak gereklidir ve özellikle şu anda, otokrasi gibi böylesine disiplinli bir düşmana karşı verilen mücadele açısından ihtiyaç duyulmaktadır... Partinin her üyesi, bazı durumlarda şu ya da bu belirli bir durumla ilgili, kendi inançlarına aykırı davranabileceği inancına sahip olmalıdır.[120]

Martov, yerel komiteler için daha fazla özerklik savunmaktaydı, ancak amaca yönelik yerel işçilere her türden bağımsızlık tanımanın "olgusal" ve "politik" olması, yani "elbette 'demokrasicilik oyununa', seçimcilik oynamaya" dayalı olmaması gerektiği konusunda dikkatliydi. Ve (bir şekilde) bu yerel özerklik, "komite politikalarının bir bütün olarak Partinin iradesine bağımlılığını zayıflatmamalıydı".[121] Bu nedenle, Martov da, önceki alt bölümde "demokratizmin" mutlakıyetçi baskı altında kabul edilemezliği konusunda sözü edilen yorumlara eklenmelidir.

Demokratizmin reddine bağlı olan şey, *konspiratsiya* normunun onaylanmasıydı. *konspiratsiya*, *NY?*'den çok önce merkezî bir değere sahipti ve Lenin'in tek katkısı, uygun becerileri öğrenmede daha profesyonel bir yükümlülük konusunda ısrar etmesiydi. Lenin bu konuyla ilgili belirli bir örgütsel öneri ortaya koymuşsa, bu da, daha düşük *konspiratsiya* derecesine sahip kitle örgütleriyle enformel biçimde bağlantılı olan, yüksek düzeydeki *konspiratsiya* standartlarıyla donanmış meslekten devrimcilerin küçük, merkezileşmiş bir örgütü fikriydi. Bunun ışığında, Kautsky'nin Menşevik tarafını tutarak tartışmalara müdahalesi belirli bir ilginçlik arz ediyor. Kautsky, parti üyesi tanımında Menşevik tavrını desteklemekteydi –fakat bunun tek sebebi de mutlakıyetçi Rusya'da Partinin karşı karşıya kaldığı baskıcı yeraltı koşullarıydı. Kautsky, İngiltere, İsviçre ve Fransa gibi açık toplumlar söz konusu olduğunda Lenin'in formülasyonu daha iyi olacaktı, diye açıklamada bulunmuştu.

Kautsky, düşüncesini meşrulaştırmak için, farkında olmadan ve ironik şekilde tıpkı *NY?*'deki gibi bir yeraltı tablosu çizmektedir. Kautsky, Alman Partisinin *Geheimbund* ya da gizli bir topluluk haline geldiği, Bismarck'ın anti-sosyalist yasaları dönemini hatırlıyordu. "Örgütlerimize sadece gerçekten ihtiyaç duyulan insanları dahil etmeye çalıştık –yayınların çıkarılması, sevkiyatı ve dağıtımı üzerinde çalışacak birisi, finansal kaynaklara sahip olan ve harcama

120. Çerevanin 1904, s. 29-30.
121. Martov 1904a, s. 13.

yapabilen birisi ya da gösteri düzenleyebilecek birisi vb." Bu türden örgütler, *provalı* karşısında korunabilmeyi ve çalışmasını sürdürebilmeyi istiyorsa, belirli asgarî sınırların ötesine geçmemeliydi. Bu dar parti örgütlerine bitişik olarak sendikalar ve müzik koroları gibi daha geniş çeper örgütleri bulunmaktaydı.[122]

Bu daha geniş örgütlerin üyelerine "parti üyeleri" denilmesinin gerekip gerekmeyeceği konusundaki tartışma, Kautsky ile Lenin arasındaki gerçek yeraltı kurumları hakkında görüşlerinin örtüşmesine kıyasla yüzeysel bir konudur. Kautsky açıkçası *NY?*'ye aşina değildi, fakat öyle olsaydı, muhtemelen Lenin'e *daha fazla* sempati duyardı. Bogdanov gibi Bolşevik polemikçilerin, Kautsky'nin Bolşevik örgütsel ilkeleri gerçekten desteklediğini iddia etmesi hiç şaşırtıcı değil.[123]

Lenin ile ilişkili kelime dağarcığının böyle olumlu şekilde kullanımına, Plehanov'un bizzat Lenin'e karşı savunmaya geçtiği "tüm sınıflara gitmek" ifadesini ve taktiğini savunmasını eklemeliyiz. Lenin, 1904 yılının sonlarında Menşevik *zemstvo* kampanyası planına saldırdığında, Plehanov bu planı Lenin'in *NY?*'deki sloganının uygulanması diye destekledi. Bu argüman şüphesiz Lenin'den çok daha fazla Plehanov'un arkadaşları olan *İskra* editörlerini rahatsız etmişti.[124]

Lenin *NY?*'de, Menşeviklerin açıkça reddettiği *tek* parti normunu güçlü bir dava haline getirmişti. Bu norm, işbölümü ve işlevlerin uzmanlaşmasıydı. Böyle bir düzenlemenin uygun olduğunu inkâr etmeksizin, Menşevikler şundan endişeliydiler: dar bir uzmanlıkla kısıtlanmış insanlar, makinenin ruhsuz dişlilerine dönüşebilirdi. Çerevanin, bir kişiye yalnızca bir işlev verilmesine karşı uyarıda bulunuyordu. Bu çok kısıtlayıcıydı –her bireyin iki veya üç işlevi olmalıydı.[125] Troçki, Bolşevikleri yerel *praktiki*'yi geniş siyasal ufuklardan mahrum bırakmakla suçluyordu.[126] Aşırı uzmanlaşma

---

122. *İskra*, Sayı 66 (15 Mayıs 1904). Kautsky'nin mektubunun *İskra* versiyonunda Rusça *provali* kelimesi kullanılmaktadır.

123. Shutskever 1925, s. 160-1.

124. Plehanov 1905 (Plehanov 1923-7, 13, s. 169-87'de yeniden yayımlanmıştır). Potresov 2002, s. 67-120 ile kıyaslayın, makaleler aynı günlerde yazılmıştır, ancak "tüm sınıflara gitmek" programı nedeniyle *NY?*'ye saldırmaktadır.

125. Çerevanin 1904, s. 51, bkz., s. 16.

126. İşbölümü hakkında bkz. Trotskiy 1904, s. 59-64. Troçki, Lenin'in işbölümünü özellikle Sosyal-Demokratik bir ilke olarak savunduğunu düşünüyor görünse de, *NY?* tam tersini savunmaktadır.

karşısındaki bu hoşnutsuzluk, diğer Menşevik polemiklerinde de ortak bir temaydı.

NY?'nin teknik söz dağarcığının yaygın olması, *NY?*'ye ancak kısmî bir övgü sayılabilir. Menşevik liderler bu normları mantıklı oldukları için uyarlamışlardır ve bu da şaşırtıcı değildir, çünkü bunlar Lenin yazmadan önce pratik içinde gelişmişlerdi.

1904'ün hizipçilik polemikleri ders kitabı yorumuna destek vermek yerine onu zayıflatıyor. *NY?*'nin kendisi, özellikle her ikisi de 1904'te yayınlanmış olan *Bir Yoldaşa Mektup* ve *Bir Adım İleri, İki Adım Geri* ile kıyaslandığında nispeten düşük bir profile sahipti. Çok daha açıklayıcı olanlarını, Lenin tarafından rastgele yapılan yorumların keşmekeşini ve sıradan *praktiki*'nin dikkatsiz ifadelerini, 1904 yılındaki Menşevikler kendi Lenin karşıtı davalarını belgelemek için kullanmaya mecbur hissetmekteydiler. Fakat en azından Menşevikler belge sağlamak için, Rosa Luxemburg'un fantezileri için söyleneceklerden daha fazla çaba sarf etmişlerdi.

Yakından incelendiğinde, 1904'ün ünlü kehanetleri biraz karışık görünüyor. Luxemburg'un kehanetine göre, Lenin'in aşırı merkeziyetçiliği, Partinin, halk huzursuzluğu konusunda öyle muhafazakâr bir kuşkuya sahip olmasına yol açacaktı ki, devrimi kaçıracaktı –ki bu da 1917 olaylarıyla boşa çıkarılan bir kehanet. Troçki'nin öngörüsü ilk bakışta daha iyi görünüyor: Parti örgütü kendisini Partiyle ikame edecektir, vb. Sadece iki sorun var. Birincisi, Robert Michels'in SPD'deki "oligarşinin demir yasası" üzerine yaptığı çalışmada gösterildiği üzere, ikamecilik dinamikleri, en demokratik örgütlerde çalışmaktadır. Bolşevizm bünyesinde benzer bir sürecin varlığı, Lenin'in özel vizyonunun sonuçları hakkında hiçbir şey kanıtlamamaktadır.

Diğer sorun, bizzat Troçki'nin suçlama yaparken oldukça farklı bir şey ifade etmesidir. Ona göre "ikamecilik", benim Menşevik kampanyacılığı dediğim şeyin zıttı olarak tanımlanmaktadır, çünkü 1904'teki olumlu Menşevik programın özü, merkezî güdümlü belli bir seferberlik kampanyası türündeki çağrıydı. *Siyasal Görevlerimiz*, yalnızca, şayet gelecekteki Leninist partilerin, işçileri burjuvaziye karşı kışkırtmaya yönelik kitlesel propaganda ve seferberlik kampanyaları üstlenmediğine inanıyorsak, işte bu durumda kehanet düzeyinde eleştiri olarak düşünülebilir. Böylece, Troçki'nin kehaneti ya doğrudur, ama yanıltıcıdır ya da yanlıştır, ama Troçki'nin gerçek argümanına dayanmaktadır.

1904 yılında özellikle Lenin hakkında yapılan başka bir Menşevik kehaneti, maalesef unutulmuş durumdadır. Aralık 1903/ Ocak 1904'te yayınlanan programa dair makalelerinde Akselrod, Lenin'in biraz daha farklı kılıkta bir Struve haline dönüşeceğini öngörmüştü, yani sosyalizm yerine siyasal özgürlüğün liberal davasını daha fazla yerine getirme noktasına gelen ortodoks bir Marksist olacağını. "Kötü niyetli ironisini tamamlamak için tarih, belki de bu burjuva devrimci örgütün başına sadece bir Sosyal Demokratı değil, fakat kökeni en 'ortodoks' olanını getirecektir."[127] Bu öngörü 1904'te Menşeviklerin Bolşevizm eleştirisinden ortaya çıkmıştı ve onun hakkında bize çok şey anlatmaktadır. 1917 devriminden sonra Martov, Akselrod'un sözlerini hâlâ mükemmel bir kehanet olarak savunuyordu.[128]

Öte yandan, 1904 tarihli polemikler, elinizdeki bu Tefsirde ileri sürülen yorumlamayı desteklemektedir. Lenin'i ateşli birisi olarak tasvir ettim: SPD modelinin Çarlık Rusya'sının yeraltı koşullarına uygulanabilirliği hakkında iyimser (eleştirenleri açısından, aşırı iyimser) varsayımlarda bulunan bir Erfurtçu. Tam da bu durum nedeniyle Lenin'in doğrudan işçi katılımına dair aşırı güvenine öfkelenen Akselrod, Luxemburg, Kautsky, Potresov ve hatta Bolşevik *praktiki*'yi, Lenin ile karşı karşıya getirdi. Öyle ya da böyle, hepsi Lenin'i Rusya koşullarıyla ilgili aşırı iyimser bir gerçekdışılıkla suçlamaktaydı.

NY?'nin, entelektüel devrimciler geride kalırken, farkındalığın yayılmasını hızlandıran ve hem işçi takipçileri hem de işçi liderlerini öne çıkaran bir *stihiyınıy* kabarışın tasvir edildiği bir Erfurt tiyatrosu sunduğunu savunuyorum. Bu tasvir 1904 yılında "entelektüel kesim partisi" yaftası ve işçi katılımı hakkında yapılan polemiklerle de doğrulandı. Bolşevikler, Rus Sosyal Demokrasisinin, kendileriyle yakın temasta bulunan yerel *praktiki* ile birlikte işçilerin ayar verdiği bir işçi partisi olduğunu ve artık gerçek bir işçi partisi olduğunu vurgulamaktaydılar.

NY?'de Lenin, yeraltında etkin bir çalışma için gerekli olan, genel normları ısrarla vurgulayan, bir örgütsel plan ortaya koymamıştı. Lenin bu normları icat etmedi. Bunun yerine, *praktiki* deneyi-

127. Akselrod, *İskra* Sayı 57 (15 Ocak 1904) içinde. Akselrod açıkça Struve ile paralellik çizmekteydi. Troçki de ayrıca Lenin gibi insanların siyasal özgürlük şartları altında reformist olacağını öngörmektedir (Trotskiy, 1904, s. 77-8).
128. Martov 2000, s. 81.

minden ortaya çıkmış olanın adını koydu ve mantığını sundu. Bu durum, Lenin'e şahsen şiddetle karşı çıkan kişilerin polemiklerinde, *NY?* kelime dağarcığının devam ettirilmesini de açıklamaktadır. Ayrıca, kongre egemenliği, üyelik tanımı ve "entelektüel kesim partisi" gibi konularda Menşeviklerin geri adım atmasını açıklamaya da yardımcı olmaktadır.

Lenin, elinizdeki bu Tefsirde, kariyerinin bu aşamasında acil önceliği Rusya'ya siyasal özgürlük getirmek olan bir adam olarak ortaya çıkıyor. Bu resim, Bolşeviklerin Çarlığa karşı demokratik devrime aşırı takıntılı olduklarına ve sosyalizme ve sömürücülerle sınıf mücadelesine çok az dikkat gösterdiklerine dair, Menşevik şikâyetiyle de destekleniyor. Menşevik Fyodor Dan'ın, yıllar sonra parti tarihinde yazdığı üzere, "Bolşevizm, hareketin ağırlıklı olarak *genel-demokratik* ve *siyasal* eğilimlerinin taşıyıcısı olarak ve Menşevizm de ağırlıklı olarak sınıf ve sosyalist eğilimlerinin taşıyıcısı olarak şekillenmişti."[129]

İlk kez 1945'te yayınlanan bu sözler, Lenin, *NY?* ve Rusya Sosyal Demokrasisi hakkında, savaş sonrası akademik mutabakatta hiç yer bulmadı. Aslında, 1904'te iki hizip açısından çok önem taşıyanlara en yakın konular da unutuldu. Bu bölümün amacı, Bolşeviklerin Menşeviklerin örgütsel oportünizminden neden bu denli rahatsız olduğunu ve Menşeviklerin de Bolşeviklerin taktik oportünizmi karşısında aynı derecede çok rahatsız olduğunu göstermek olmuştur.

129. Dan, 1964, s. 259.

Sonuç

1905 Bolşevik Üçüncü Kongresi'nde bir delege –M.G. Tshakaya– *NY?*'ye kişisel olarak tepki göstermişti. Ömür boyu Bolşevik olan bu şahsın sakin ama müteşekkir bu sözleri, Lenin'in kitabını uygun bir perspektife koymamıza imkân tanıyor. Tshakaya, bazı delegelerin "Leninizm"den ve partinin tüzüğünün "Leninist ruhundan" bahsetme tarzından rahatsız olmuştu. Kendi tavrını aşağı yukarı şöyle açıklıyordu:

İki ya da üç yıl önce *NY?*'yi okudum ve çok olumlu bir izlenim edindim. Ona yoğunlaşmak zorunda da hissetmedim (Lenin'in yazdıklarını bir kereden fazla okuduğumu sanmıyorum), çünkü orada özellikle yer yerinden oynatıcı veya zor olan bir şey görmedim. On yılın pratik deneyiminin Rus Sosyal Demokrasisi için boş yere harcanmadığını ve *praktika*'sının örgütsel, taktiksel ve parti sorunlarının sonuçlarını özetleyebilecek birini bulduğunu görmekten memnuniyet duydum. Elbette, Lenin de hatalar yapar ve bazen doğru olmayan ya da beceriksiz formülasyonlar üretir. Kuşkusuz, kendisi artık *NY?*'de ortaya konan benzer temel fikirleri formüle etmek ve desteklemek için daha iyi bir iş çıkarıyor olacaktır. Yine de, ona genç neslin diğer yazarlarından daha fazla hayranım. Ancak, aşırıya kaçmayalım ve diğer hizipteki rahatsız yoldaşlarımız tarafından icat edilen bir terim olan "Leninizm" hakkında konuşmaya başlamayalım. Sonuçta, Kautsky ve Bebel gibi önde gelen liderlerin (Engels'ten söz etmeye gerek yok) isimlerine bağlı "-izm"leri yoktur. Sorulduğunda kesinlikle kendime "Leninist"

değil, Marksist, sosyalist, devrimci bir Sosyal Demokrat diyorum.[1]

Tshakaya'nın uyarıları Lenin'i yeniden keşfetmek için *NY?*'yi kullanmamıza yardımcı oluyor. *NY?* büyüleyici bir tarihsel belgedir, ancak çığır açan bir yenilik veya yeni tip bir partinin sözleşme belgesi olmasından ötürü değil. Belli bir duruma, belirli bir dizi varsayımı uygulamaya çalışan kişilerin özlemlerini ve pratik deneyimini özetlemektedir. *NY?*'yi bir bağlama oturtmaya çaba sarf etmek, bu varsayımların ve durumun bir anlamda geri kazanılmasına izin verecektir.

"İşçilere dair endişe" yorumundaki mutabakat, tersine, *NY?* ve onun bağlamı arasında bir engel yaratmıştır. "İşçilere dair endişeyi", *NY?* ve Lenin'in bakış açısının temel noktası kılmak, sadece tek yanlı olmak veya çarpıtmak değildir –Lenin'i tamamen yanlış anlamaktır. Bu korkunç sonuç, akademisyenlerin, kendilerini sorun-olmayan bir şeyle, Lenin'in "kendiliğindenlik" hakkındaki tutumuyla hipnotize etmesine izin verdikleri için ortaya çıkmıştı. "Kendiliğindenlik", en iyi durumda bile, *stikhiynost* kelimesinin yanıltıcı bir tercümesidir. Fakat Lenin'in *NY?*'de *stikhiynost* kelimesini o kadar çok kullanmasının nedeni, herhangi bir inanç krizi ya da derin keyifsizlik değildir, sadece Boris Kriçevskiy'in 1901 Eylül'ünde *İskra*'ya yönelttiği bir saldırıda bu kelimeyi defalarca kullanmış olmasıdır. Sonuçta, bu polemik ağız dalaşı, kelimenin asıl anlamına nüfuz etmiş olmaktadır. Lenin'in *NY?* Bölüm II.'de Kriçevskiy ile çatışmasının dışında, *stikhiynost* kelimesi Lenin'in yazılarında yalnızca gelişigüzel görülür.

Ders kitabı yorumunun yaratıcıları, "kendiliğindenlik ve bilinç" karşıtlığına dair ölümcül bir hayranlığa sahip oldukları için, yanlış yerlere baktılar. Kautsky ve Bebel, Lafargue ve Guesde yerine Tkaçev, Çernışevskiy ve Bakunin'e baktılar. Sosyal Demokrat arkadaşlarıyla birlikte Lenin'in polemiklerini bilgilendirmiş olan ortak varsayımları ve ampirik çatışmaları ortaya çıkarmadılar. *İskra* döneminde üretilen Lenin'in yazılarının geniş bir yelpazesine bakmadılar. Ders kitabı yorumu savunucuları daha geniş bir kanıt yelpazesine yer vermek için iyi niyetle gayret sarf ettiğinde, yaptıkları Lenin tas-

1. *Tretiy syezd* 1959, s. 340-1. Üçüncü Kongre'de *NY?* hakkında yapılan tek konuşmadır. Cliff 1975'in aksine, işçi katılımı konusundaki tartışmada cereyan etmemiştir (bizzat Tshakaya Lenin'in kararını destekliyordu). 1920'de, Stalin, benzer şekilde *NY?* hakkında, "Rus gerçekliğine tamamen karşılık gelen ve en iyi *praktiki*'nin örgütsel deneyimini ustaca modellendiren" bir kitap olarak söz etmektedir (Stalin 1946-52,4, s. 308-9).

virleri fikirlerin bir anda değişmesinde ve çubuk bükme telaşında eriyip gitmektedir.

Lenin'in gerçek görüşünü yeniden keşfetme görevini yerine getirirken, "yeni tip bir parti" ve "öncü parti" terimleri aslında yararlıdır – fakat SPD'ye olduğu kadar Bolşeviklere de uygulandığı takdirde. SPD öncü bir partiydi, bunun birinci nedeni kendi misyonunu, proletaryayı kendi dünya-tarihsel misyonunu yerine getirmek için ihtiyaç duyulan farkındalık ve becerilerle "doldurmak" olarak tanımlamasıydı ve ikinci nedeni, SPD'nin aydınlanmanın yayılması ve "birleşim" için tam donanımlı yenilikçi yöntemler geliştirmiş olmasıydı. Bu dönemde "öncü parti" terimi kullanılmıyordu (bu terimin Lenin'in yazılarında bulunabileceğine de inanmıyorum), ancak [parti] "öncü" idi ve insanların kastettikleri anlamı da budur. Başka herhangi bir tanım tarihsel olarak yanıltıcıdır ve kafa karıştırıcıdır.

Nihayetinde, öncü bakış açısı, "çalışan sınıfların kurtuluşunun bizzat çalışan sınıfların çalışması olması gerekir" şeklindeki esas Marksist varsayımdan kaynaklanmaktadır. Bazen bu özdeyiş, öncü bakış açısının tam tersi olarak görülür, ancak gerçekte, öncülüğü neredeyse kaçınılmaz kılmaktadır. Eğer proletarya, sosyalizmi uygulayabilen tek unsur ise, o zaman, o büyük işi yapmaya hazırlanacak bir süreçten geçmelidir. Martınov, *NY?*'yi şiddetle eleştiren bir kişi olmasına rağmen, 1902'de işçi kitlesini hedef alan bir makalede Marx'ın özdeyişini açıklarken herkes gibi o da buradaki öncülük çıkarımlarını ortaya koymuştu:

Otokratik hükümet ve elit sınıflar –düşmanlarımız– bunların hepsi tecrübe, bilgi ve örgütlenme sahibidir. Proletarya da bu şeylere erişmeli, ancak bunu bir gün içinde başaramaz. Her işçi tek başına kendi düşüncesiyle o noktaya ulaşamaz –fakat neyse ki bu gerekli değildir. Her yerdeki tüm işçiler aynı sınıfın çıkarına sahip olduklarından, Rus işçileri de Avrupa'da yüzyıllardır süren işçi kurtuluş mücadelesinden yararlanabilirler. "Bu zaman zarfında, kendisini proletaryaya adamış ve kısmen onun saflarında canıyla kanıyla ortaya çıkan sosyalist entelektüeller, yaşanan yüzyılın bilgisini ve proletarya mücadelesinin tecrübesini kullanarak, sosyalist bir bilim geliştirmeyi başardılar." Batı proletaryası da uygun siyasal yöntemler geliştirdi –özellikle de bir bütün olarak sınıfın çıkarlarını temsil eden Sosyal-Demokrat partiyi. "Yalnızca bu parti, işçi sınıfının kurtuluş mücadelesini yaratma ve ona rehber olma yeteneğine

sahiptir, yalnızca bu parti mevcut devrim anında proletaryaya rehberlik edebilme yeteneğine sahiptir."[2]

Lenin'in SPD modeline ve Kautsky'nin mezcetme anlatısına olan bağlılığı, sadece entelektüel nitelikte değildi. Vizyonunu türettiği önemli veri kaynağı, 1848 yılından yüzyılın sonlarına kadar olan , Avrupa işçi sınıfının tarihiydi –özellikle de Alman Sosyal Demokrasisinin tarihi. Hiç şüphesiz Lenin, *Das Kapital*'i kapsamlı şekilde incelemiş ve artık-değer doktrinini kavramıştı, hiç şüphesiz Çernışevskiy ve Tkaçev'i okumuş ve daha önceki Rus devrimcilerinin görkemli geleneğini yaşatmak istemişti. Ancak, ana argümanlarının ve retoriğinin heyecan vericisi, canlı kaynağı olan bilgi birikimi –gerçekten de kendi derdinin anlaşılmasını sağlamak istediğinde birçok yönüyle fokurdayarak yüzeye çıkan örnekler– işte bunlar Erfurtçu destandan, Avrupa'da meydana geldiğine inandığı haliyle sosyalizm ile işçi hareketinin mezcedilmesini anlatan muazzam hikâyeden kaynaklanmaktadır.[3]

Dolayısıyla Lenin'in siyasal programı şöyleydi: Gelin mümkün olduğunca SPD'ye benzeyen bir parti inşa edelim ve bu sayede Çar'ı devirebilelim ve böylece SPD'ye daha fazla benzemiş olalım. siyasal özgürlüğün kazanılması bu programın merkezinde yer alıyordu. Lenin siyasal özgürlük istemekteydi, çünkü bunun Rusya'ya, işçilere ve Sosyal Demokrasiye sonsuz bir fayda sağlayacağını düşünüyordu. Yeraltında etkili bir parti kurma konusunda tavsiyelerde bulunuyordu, fakat etkili bir parti istemesinin nedeni, yeraltının boğucu atmosferini sonsuza dek geride bırakabilmekti.

Öncü bakış açısına, farkındalığın yayılması konusunda ampirik bir iddia eşlik etmekteydi. Hiç kimse bunun, otomatik olarak, acısız şekilde, gerileme ve krizler olmaksızın gerçekleşeceğini düşünecek kadar saf değildi. İşçi sınıfına yeni gelenlerin katılışı, süreci sürekli yavaşlatacaktı ve muhtemelen sosyalist devrim zamanında da tamamlanmış olmayacaktı. Bütün bunlar Kautsky ve diğer Avrupa Sosyal Demokrasisi sözcülerince biliniyordu. Lenin de biliyordu, ancak onun bakış açısının ayırt edici özelliği, farkındalığın yayılmasının hızı ve gücü konusunda ısrar etmesiydi.

---

2. *Krasnaya znamya* (Martınov tarafından *Raboçeye delo*'nun sona ermesi ile İkinci Kongre arasında yayınlanan kısa süreli bir gazete), Sayı 1 (Kasım 1902) başyazı.
3. "Gayet açık ki: genel teori ile ayrılmaz biçimde bağlı halde Batı'daki işçi hareketinin bilgisi, onun tarihi ve mevcut durumu da olmalı." Lenin 1958-65, 4, s. 326 (1900 yılında *İskra*'nın yayın duyurusu taslağı).

Çarlık tarafından önüne konulan tüm engellere rağmen, Rusya'da farkındalığın yayılması iddiası, Lenin'in, 1890'ların ortalarında saygıdeğer narodnik Pyotr Lavrov'a karşı yürüttüğü kibirli polemiklerinden başlayarak, 1905'te Bolşevik *praktiki*'nin şüpheciliği karşısında duyduğu öfkeyle sona eren ve bu Tefsirde incelenen bütün tartışmalardaki Lenin'in pozisyonunu öngörmüş oluyor. 1900'ten itibaren Lenin, Rusya'da farkındalığın yayılmasında yeni ve güçlü bir aşama belirlemişti ve o aşamaya da "*stihiynıy* kabarış" adını vermişti. İşçiler militan bir siyasal eyleme girişmeye başlıyorlardı ve böylece Rusya'nın tamamını canlandırıyorlardı. Devrimci bir kriz yaklaşıyordu ve Çarlığın günleri artık sayılıydı.

Stihiynıy kabarış, işçilerinin yasadışı yayınlara ve siyasal eyleme hevesli oldukları ve onun *praktiki*'sinin ilham verici mucizeler başardığı *NY?*'nin Erfurtçu tiyatrosunun zeminini oluşturmaktaydı. "Bana bir devrimciler örgütü verin, Rusya'nın altını üstüne getireyim!" –çünkü etkili bir örgütlenme eksik olan tek şeydi.

Lenin'in örgütsel önerileri, bu heyecan ve fırsat bağlamında boy attı. Meslekten devrimci, *konspiratsiya*, zanaatkârlık sınırlamalarının aşılması –işte bunların varlık nedenleri bir kitle hareketini ikame etmek değildi, tersine yeraltında bir kitle hareketini mümkün kılmaktı. Fakat Lenin bu normları icat etmedi, onları gözlemledi. Burada Rus Sosyal Demokrasisi içindeki nüfuzunun gerçek kaynağı yatıyor –*praktiki*'nin ihtiyaçlarını ve bakış açılarını algılaması ve onlara daha geniş ufuklar önerme kabiliyeti. Boris Nikolayevskiy'in ifadesini kullanırsak, o sadece ampirik bir *praktik* değildi, tüm Rusya ölçeğinde bir *praktik* idi.[4] Lenin'e katlanamayan Sosyal Demokratlar bile, Sosyal Demokrat olmayanlar bile, bu niteliğe, en azından popülerleştirdiği kelime dağarcığı ve normları benimseme ölçüsünde uymak zorundaydı.

Bu Tefsirde, devrimci bir heyecanın olduğu dönemdeki Avrupalı ve Rus Sosyal Demokratların ses tonunu aktarmaya çalıştım. Lenin'in yayın konularındaki yakın arkadaşı Vatslav Vorovskiy tarafından yazılan 1907 makalesinde yer alan başka bir haykırışla bitirmek uygun düşecek.[5]

> Rus Sosyal Demokrasisi, kendisini son derece elverişli koşullarda bulmaktadır. Proletaryada böylesine yüksek düzeyde bir amaca yönelik olma

4. Nikolayevskiy 1927.
5. Vorovskiy 1955, s. 392.

durumuyla kurulan ve mücadelesine başlayan başka bir işçi partisi yoktur. Diğer işçi partileri, proletaryanın sınıf farkındalığı uğruna, uzun, inatçı ve çoğu kez başarısız darbelerle soğuk metali dövmek zorunda kalmışlardır, oysa bizim Sosyal Demokrasimiz kolaylıkla arzulanan şekli alan ateş sıcaklığında bir demir üzerinde çalışmaktadır. Gelişiminde sıklıkla muazzam bir yavaşlamaya yol açan [Avrupa] işçi hareketinin tarihsel geleneğine henüz sahip değiliz. Bizim geleneğimizin tamamı şudur: Sosyalizmin müjdesi [*evangelic*] hakkında tutkulu bir inanç ve bilgi ile mücadele için söndürülemez bir özlem.

Açıklayıcı Notlar Kısım Bir

Alt Bölüm Çözümlemesi

Tefsirimizin bu kısmının amacı, *NY?*'nin her bir alt bölümünü kısaca kitabın genel argümanına yerleştirmek ve zorluklar çıkartabilecek pasajları tartışmaktır. Tefsirin genelinde verilen bilgileri tekrar etmeyeceğim, daha ziyade uygun çapraz referanslar sunacağım. *NY?*'de geçerken bahsedilen tarihsel şahsiyetlerle ilgili kısa biyografik bilgiler, Lenin'in Toplu Eserleri'nin İngilizce baskısında ve Robert Service'in İngilizce *NY?* baskısında bulunabilir.[1] Amacım Lenin'in argümanının izlediği yolu netleştiren bilgileri sağlamaktır. *NY?*'nin bölüm numaraları Roma rakamlarıyla verilirken, Tefsirin bölüm numaraları kelime olarak sunulmuştur. Benim çevirimde tartışılan her alt bölümün yerleri, köşeli parantezlerdeki sayfa numaralarıyla gösterilmektedir.

ÖN BÖLÜMLER
(BAŞLIK, ÖZDEYİŞ, İÇİNDEKİLER, ÖNSÖZ)

Başlık

"Ne Yapılmalı?", Şto delat'ın bir çevirisidir, daha gerçekçi ve belki de daha canlı bir [İngilizce] çevirisi ["What to Do?"] "Ne Yapmalı?" şeklindedir. Şto delat? aynı zamanda Nikolay Çernışevskiy'in ünlü bir romanının başlığıdır; Çernışevskiy 1860'ların radikal yazarları arasında çok önemli bir şahıstır ve birçok bakımdan Rus

1. Lenin 1988, s. 249-61.

devrimci-sosyalist geleneğinin de babasıdır. Romanı, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Rus radikalleri ve devrimcileri üzerinde büyük etkiye sahip olan radikal yaşam kurallarını ortaya koymuştu. Özellikle, onun çileci devrimci kahramanı Rahmetov ikonik bir figür olmuştu. Lenin, Çernışevskiy'e büyük hayranlık duymaktaydı ve kitabına başlık seçimi, haklı olarak Çernışevskiy'e saygı olarak görülüyordu.[2] Fakat Lenin'in bu başlığı seçmesi için başka güçlü nedenleri vardı ve sonuç olarak seçimi Lenin'in argümanı hakkında özel olarak Çernışevskiyci hiçbir şeyi belirtmemektedir.

Öncelikle başlığın kitabın tamamıyla çok az metinsel bağlantısı olduğunu gözlemliyoruz. Lenin'in önsözü, başlık seçimini açıklamaktan uzaktır ve aslında, ona hiçbir şekilde değinilmemektedir. Kitabın neredeyse hiçbir yerinde bu ifade kullanılmamıştır. Sadece *NY?*'nin son cümlesinde Lenin'in kitabının adını hatırladığı görülüyor: "...yukarıda bahsedilen her şeyin bir araya getirilmesiyle, ne yapılmalı sorusuna şu kısa cevabı verebiliriz: üçüncü dönemi tasfiye edin".

Şto delat? deyişi, Rus radikalleri tarafından pratik sorulara somut cevaplar istemek için sıklıkla kullanılıyordu: Bize liderlik etmek isteyen sizler, söyleyin bize, muhtemelen karşılaşacağımız bir durumda gerçekten ne yapmalıyız. Özellikle *İskra*, bu soruyu cevaplayabileceğini göstermek istedi, çünkü insanların onun doktriner hataların kökünü kazıma vurgusuna önem verdiklerini ve onu "sadece teorik" diye reddetme eğiliminde olduklarını fark etmişti. Lenin, Mayıs 1901 tarihli "Nereden Başlamalı" başlıklı *İskra* makalesinde, amacının bu soruyu cevaplamak olduğunu duyurdu.[3] Aynı sayıdaki başka bir makalede Martov, 1901'deki "bahar olayları"nın "tamamen yeni bir soruya" yol açtığını söyleyerek *Raboçeye delo* ile alay etmişti:

> Rus proletaryasının tarihsel görevine asla güvenini kaybetmemiş olan Sosyal Demokratlar için son olayların öne çıkardığı "tamamen yeni soru" şudur: "proletaryayı bir siyasal güç haline getirmek için ne yapılmalıdır? Öyle ki her yeni kriz onu [apansız yakalamak yerine] militanca hazır bir

2. Valentinov 1968; Drozd 2001.

3. Makalenin ilk cümlesi şöyledir: "Son yıllarda 'ne yapılmalı?' sorusu Rus Sosyal Demokratları önünde güçlü şekilde yer aldı." Lenin daha sonra temel teorik tercihlerin yapıldığını ve konunun artık tercih edilen yol boyunca ilerlemek için pratik adımların nasıl atılacağı olduğunu açıklıyor. Böylece Lenin temel soruları ele almadığını belirtmek için Şto delat ifadesini kullanmış olmaktadır (Lenin, 1958-65, 5, s. 5)

> durumda bulabilsin". ... Okur, bu konuda "ne yapılmalı" sorusuna cevabımızı bu sayıdaki özel bir makalede [yani, Lenin'in "Nereden Başlamalı" makalesinde] bulacaktır.[4]

1901 sonbaharında, *Raboçeye delo* ve özellikle de Martınov, praktiki'ye (örneğin, "yapılması gereken şeyler" gibi çeşitli şekillerde ifade edilen) bu temel sorunun cevabını vermekte başarısız oldukları için *İskra*'yı eleştirmeye başladılar. Lenin, *NY?*'yi yazmaya giriştikten sonra, Martınov'un, Lenin'in kitabına başlık tercihine doğrudan ilham verdiğine inandığım bir başka makale yayınladı. Martınov, Plehanov'un pratik sorulara sadece ikinci derecede önem verdiğini kendini memnun edecek şekilde sergilemişti (bunu da Lenin'in *Raboçeye delo* polemiklerindeki gibi, entelektüel bakımdan çarpıtarak yapmıştı). Plehanov ve *İskra*, siyasal göçmenlerin soyut teorisini temsil ederken, *Raboçeye delo*, Rus praktiki'nin sesi oluyordu:

> Rusya'daki Sosyal-Demokrat aktivistler doğal olarak öncelikle şu soruyla ilgileniyorlar: Siyasal mücadelenin gelişmesinin çıkarları doğrultusunda ne yapılmalı, nasıl yapılmalı? Ancak, doğrudan mücadele alanının uzağında bulunan ve yalnızca gözlemci bir konumda olduğu söylenebilen Emeğin Kurtuluşu grubu, aktivistleri hatalardan uzak tutma konusunda uyarmak ve onlara sadece ne yapılmaması, neleri unutmamaları gerektiğini göstermek vb ötesinde işler yapmıyor. Emeğin Kurtuluşu grubu ile Rusya'daki Sosyal Demokratlar arasındaki bu doğal olmayan ilişki, karşılıklı yanlış anlamalar için zemin yaratmıştır.[5]

Martınov, ayrıca Plehanov ve arkadaşlarının aksine, Şto delat? sorusuna samimi bir cevap verdiği için Çernışevskiy'e de övgüde bulunmaktaydı.

Lenin'in, dipnotlarda değinmiş olsa da, bu makaleyi *NY?* metninde yanıtlamak bakımından çok geç okuduğunu biliyoruz. Sanırım Martınov'un makalesini okuduktan sonra Lenin başlık konusunda nihai tercihini yapmıştı. Kitabının adı şöyle bir şey, kastediyordu: Plehanov grubunun şu soruyu cevaplamadığını iddia ediyorsunuz: Şto delat? Pekiyi tamam, bu durum şahsen Plehanov açısından bir bakıma doğru olabilir ancak, bir bütün olarak *İskra* grubu ve özellikle N. Lenin (bu takma ad daha önce sadece bir ya da iki kez

4. *İskra* Sayı 4 (Nisan 1901) (hem Lenin'in hem Martov'un makalesi imzasız yayınlanmıştı).
5. Martınov 1902, s. 13.

kullanılmıştı) açısından doğru değildir. Ayrıca, *Raboçeye delo*'nun Çernışevskiy geleneğine *İskra*'dan daha fazla ait olduğunu mu iddia ediyorsunuz? Öyle bir başlık seçeceğim ki *İskra* grubunun bu temel sorundan kaçtığına dair meydan okumanıza doğrudan cevap vermiş olacak. Aynı zamanda, *İskra*'nın Çernışevskiy'nin gerçek mirasçısı olarak meşruluğunu tekrar teyit edecektir. Kitabıma şu adı vereceğim: Ne Yapılmalı? Hareketimizin Çözüm Bekleyen Sorunları.

Bu yeniden yapılandırma, başlığın son dakikada ele alınış tarzının niteliğine ve Martınov'un 1901 sonlarında, *İskra*'ya meydan okuyuşunda, Lenin'in yarısı yazılmış kitabının başlığını kullanmasına dair olağanüstü tesadüfü açıklıyor. Her halükarda, Lenin'in Çernışevskiy'ye birazcık saygı duyması, Rus Sosyal-Demokrat ortodoksluğuna meydan okuma değildir, aynı zamanda 1860'ların ideallerine ve reçetelerine geri dönme çağrısı da değildir. Çernışevskiy, bu devrin tüm Rus devrimcileri için bir kahramandı. Aslında, Çernışevskiy bu dönemde Lenin'den çok daha fazla Lenin'in muhalifleri tarafından övülmekteydi. *Raboçaya mısl*'ın editörü Takhtarev ona büyük bir hayranlık duyuyordu. Yalnızca Özel Sayı için Çernışevskiy üzerine uzun bir yazı yazmakla kalmamış, gelecek nesiller hakkında endişelenmemek gerektiği konusundaki düşüncelerinin altını çizmek amacıyla da makalelerinde Çernışevskiy'den yararlanmıştı. Cevap olarak, Lenin, Çernışevskiy'in güçlü tarafları kadar zayıf taraflarının da olduğunu söyleyerek karşı çıkmıştı.[6]

Raboçeye delo'nun editörleri, Çernışevskiy'in Rahmetov tasvirinden büyük ölçüde esinlenmişti. 1899'da Kriçevskiy, gelecekteki Rus devrimcilerinin prototipi olarak "güçlü Rahmetov figürüne" övgüde bulunmuştu.[7] Martınov daha sonra, gençliğinde şöyle yaptığını hatırlıyordu: "Rahmetov'u taklit ederek yavaşça sigarayı avucumun içinde ezdim, bir arkadaşım ise daha ileri giderek elini kesmek için çakısını kullandı."[8]

Lenin'in *NY?*'deki diğer argümanlarında olduğu gibi, Çernışevskiy referansı da, *İskra*'yı Rus Sosyal Demokrasisinin meşru ana akımının sesi olarak sunmanın bir yoluydu.

---

6. Takhtarev'in Çernışevskiy makalesinin yazarlığı için bkz. Nikolayevskiy 1927. Çernışevskiy'in Takhtarev'in makalelerinde hatırlatılması için bkz. Bölüm Dört. Lenin'in karşı çıkışı için bkz. Lenin 1958-65, 4, s. 259.
7. *Raboçeye delo*, Sayı 4/5 (Eylül/Aralık 1899), s. 11.
8. Martınov 1989, s. 525 (1920'lerde yazılan hatıralarından).

Epigraf/Özdeyiş

Lenin, Ortak Mektup'a ilişkin *İskra* makalesini (6 Aralık 1901), 1858'de Lassalle'den Marx'a gönderilen bir mektuptan yaptığı alıntıyla bitirmişti.[9] *NY?*'nin epigrafı bu alıntıdan alınmıştır. Alıntı bir bütün olarak, güçlü bir entelektüel yaşamın savunusu gibi okunurken, epigraf kendi başına alındığında, partinin "arındırılması" veya hatta "tasfiyesi [oçişçayet]" konusunda bir nevi kötü niyetli vurgu yapıyor gibi görünmektedir. Lassalle'nin *İskra* makalesinde aktarılan sözleri aşağıdaki gibidir (epigrafta kullanılan cümle köşeli parantez içindedir):

> Polis, "büyük adamlara", Kinkel'e, Ruge'ye ve benzerlerine karşı broşürlerinizi yayınlamanızda muhtemelen birkaç zorluk çıkaracaktır... Hükümet, sanıyorum ki, bu gibi broşürlerin ortaya çıkışı karşısında memnun bile olacaktır; çünkü "devrimciler kendi aralarında ağız dalaşı yapıyor" diye düşüneceklerdir.
> Gerçek şudur ki [partideki mücadele partiye güç ve canlılık kazandırır, gerçek şudur ki partinin zayıflığının en belirgin işareti belirsizlik ve keskin çizilmiş sınırların köreltilmesidir, gerçek şudur ki parti kendisini arındırırken güçlenir] –işte bunların hepsi, bürokratik mantığın şüphe etmediği ve korkmadığı bir şeydir.[10]

İçindekiler ve Önsöz

Mayıs 1901'de Lenin, halka, önerilen planını nispeten polemikçi olmayan bir tarzda ortaya koyacak küçük bir kitap yazmakta olduğunu bildirdi. Dokuz ay sonra *İskra*'nın 4. Sayısı ile *NY?* arasında pek çok şey kötü gitmeye başladı, bunlardan en önemlisi *Raboçeye delo*'yla olan tartışmaydı. Önsöz'de belirtildiği üzere, sonuç bir melez durumdu: *Raboçeye delo* ile yarı polemik, planın yarı açıklanması. Bölüm başlıkları bu melez durumun niteliğini ortaya koyuyor:

> Bölüm 1: Dogmatizm ve "Eleştiri Özgürlüğü"
> Bölüm II: Kitlelerin Stihiynost'u ve Sosyal Demokrasinin Amaca Yönelik Olması

9. Sovyet editörlerine göre Lenin bu alıntıyı 1902'de Stuttgart'ta yayınlanan bir derlemeden yapmıştır. Ancak Lenin'in *İskra* makalesinin tarihi 6 Aralık 1901'dir. Tahmin ediyorum ki derleme kitabı 1902'de yayınlanmış görünmesine rağmen, 1901'in sonlarında da piyasadaydı. Lenin'in bu kitabı tam anlamıyla sıcağı sıcağına eline almış olması lazım. Bu durum, *NY?*'nin yazım öncesinde ve sırasında yayınlanan materyallere olağanüstü bağımlılığının başka bir örneğidir.

10. Lenin 1958-65, 5, s. 367. Şunu unutmayın ki bu dönemde "parti", örgütlü bir kurum değil de aynı politik bakış açısına sahip insanlar anlamına geliyordu.

Bölüm III: Tred-yunionist Siyaset ve Sosyal Demokratik Siyaset
Bölüm IV: Ekonomistlerin Zanaatkârlık Sınırlamaları ve Devrimciler Örgütü
Bölüm V: Bütün Rusya İçin Bir Siyasal Gazete "Planı"

Sadece son bölümde başlık "İyi karşısında Kötü" şeklinde bir polemik tarzıyla konulmamıştır (ve hatta Bölüm V'te Lenin ironik olarak rakiplerinin "plan" kelimesini ironik şekilde tırnak içine almasına da atıfta bulunmaktadır). Önsöz'ün açıkça belirttiği üzere, kitap iki kısma ayrılabilir. İlk iki bölüm yalnızca *İskra* ile *Raboçeye delo* arasındaki tartışmanın ortaya çıkardığı sorunlarla ilgilidir (bunlar aynı zamanda en kısa iki bölümdür). Bundan sonraki üç bölüm planın üç ucuna ayrılmaktadır: siyasal ajitasyon, örgütlenme ve bir katalizör olarak parti gazetesinin rolü.

NY?'nin diğer iki parçalı başka bir bölümü kriter olarak asıl polemik hedefini kullanmaktadır. Bu durumda, bölümleme ilk üç bölüm ile son iki bölüm arasındadır. İlk üç bölüm, *Raboçeye delo*'ya ayrılmıştır (Bölüm I'de genel olarak *Raboçeye delo*, Bölüm II'de Kriçevskiy'in 10. sayıdaki makalesi ve Bölüm III'te Martınov'un 10. sayıdaki makalesi). Son iki bölümde, Nadyejdin okunabilirlik bakımından doğrudan bir kazanç anlamında, ana muhatap olarak yerini almaktadır. Nitekim Lenin, *Raboçeye delo* ile saplantılı polemikler için bir yarı-özür dileyerek Önsöz'ünü bitirmektedir.

BÖLÜM I: DOGMATİZM VE "ELEŞTİRİ ÖZGÜRLÜĞÜ"

Alt bölüm (a) "Eleştiri özgürlüğü" ne anlama geliyor? [706]

Marksizmin revizyonist eleştirisi bakımından "eleştiri" hem Rus hem de Alman Sosyal Demokrasisinde bir şifreydi. "Eleştiri özgürlüğü", özellikle Parti içindeki revizyonistlerin öne sürdüğü bir slogandı. Bu nedenle, Sosyal-Demokrat bir partide ideolojik heterodoksluk [Genel olarak kabul gören inançlardan veya düşüncelerden sapma-ç.n.]. için uygun hoşgörü sınırları konusunu gündeme getirmekteydi. Lenin, toplumun geneliyle ilgili değil, yalnızca parti içi işlerle ilgili konuştuğunu açıkça ortaya koymaktadır. Rus Sosyal Demokratları için, somut sorun "eleştirenleri" ihraç edip etmemek gerektiği değildi, çünkü parti henüz bunu gerçekleştirecek kadar kurumsallaşmamıştı. Sorun, *İskra*'nın diğer Sosyal Demokratlara yönelik saldırgan polemik tavrında haklı olup olmadığıydı.

Lenin açısından, ortodoksluk ile eleştiri arasındaki çatışmanın özü şu şekilde formüle edilebilir: Mücadelenin gerçekliği karşısında uzlaştırma umudu. Bu çatışma uluslararası bir şeydi. Eduard Bernstein da Alexandre Millerand da uluslararası Sosyal Demokrasi'deki meşhur adamlardı. Millerand, bir "burjuva" kabinesine giren ilk tanınmış sosyalist politikacı iken, Bernstein da SPD ve uluslararası Sosyal Demokrasi içindeki ideolojik "revizyonizmin" başlatıcısıydı. *Raboçeye delo*'dan Boris Kriçevskiy Millerand Rus Çarı'nın Fransa'ya yaptığı resmî ziyareti kutlamak üzere resmî törenlere katılana dek, Millerand'ın Fransız kabinesine girmesini desteklemişti. Georg von Vollmar ise, daha pratik, daha az teorik bir "revizyonist" semboldü.

Pozisyonları belirgin şekilde tanımlanmamış ve çatışmadan rahatsızlık duyan insanlara veya gruplara uygulanan "bataklık" benzetmesi herkes tarafından kullanılmaktaydı;. Boş fıçı masalı, büyük Rus şairi İvan Krılov'un eserlerinden alınmıştır. İki fıçı bir arabadan yola düşer. Dolu olanı çok daha az gürültü çıkarırken, boş olanı muazzam bir tangırtıya yol açar. Tıpkı bunun gibi, revizyonistler de gürültülü bir "eleştiri özgürlüğü" istemektedirler, ancak katkıda bulunacak gerçek malzemeye sahip değildirler.

Alt bölüm (b) "Eleştiri özgürlüğü"nün yeni savunucuları [709]

Kriçevskiy'e göre, *İskra* hoşgörüsüzdü ve "eleştiri özgürlüğü"-ne izin vermemişti. Buna cevap olarak Lenin şunu ileri sürüyor: "Eleştiri" derken revizyonizmi kastediyorsunuz. Böylece Rus Partisinde revizyonizme var olma hakkı vermek istiyorsunuz –ancak bu revizyonistlerin tam olarak kim olduğu konusunda somut bir şey söylemiyorsunuz.

Raboçeye delo'nun argümanı ise aslında şöyleydi: Rus Sosyal Demokrasisinde günümüzde ciddî revizyonist ya da ekonomist akımlar yoktur. *İskra*'nın var olmayan düşmana karşı yürüttüğü haçlı seferi onun tahammülsüzlüğünü gösterir ve eğer *İskra* ile aynı örgüte katılırsak, ağzımızı tıkamasından korkuyoruz. Kriçevskiy'nin, Lenin'in burada alıntı yaptığı Bernsteinistlerin sabit fikirli sözlerini savunması, ona daha meşru bir şikâyet hakkı veriyor (ve *Raboçeye delo*'daki diğer kişilerin de Kriçevskiy'nin sözlerinden rahatsız olduğuna dair iddiaya girebilirim).

Dağlılar (Jakobenler) ve Jirondenler, 1789'dan sonra Fransız devrimcilerinin radikal ve ılımlı kanatlarıydı. Bu isimler, diğer radikal/ılımlı bölünmelerin simgeleri haline geldi ve birçok yazar,

uluslararası Sosyal Demokrasi'de Dağlılar ve Jirondenler hakkında konuşmaktaydı. Plehanov, Kriçevskiy'in burada yanıt verdiği *İskra* 2. sayıdaki (Şubat 1901) yazısında da bu ayrımı belirtmişti. "Dağlı ve Jironden" karşıtlığı terminolojisinin kullanılması, Jakobenler ile "devrimci Sosyal Demokratlar" arasında veya Jirondenler ile Sosyal-Demokrat "oportünistler" arasında somut bir benzerlik olduğu anlamına gelmiyordu. Bu yüzden Kriçevskiy'in Plehanov'a olan cevabı asıl noktayı gözden kaçırmaktadır. Bu yüzden, daha sonra Lenin'in yaptığı benzer karşılaştırmalara gösterilen tepki (önce kendi hizip rakipleri tarafından ve daha sonra modern akademisyenler tarafından tepki) aynı şekilde asıl noktayı gözden kaçırmaktadır. Lenin, devrimci Sosyal Demokrasi"nin içeriği ile Fransız Jakobenliği arasında ciddî bir kıyaslama yapmıyordu, fakat yalnızca onun Sosyal Demokrasinin ılımlı kanadıyla olan ilişkisini kıyaslıyordu.[11] Lenin, 1904'te Jakoben/Jironden terminolojisini kullanımına dair eski defterleri açtığında, 1907 *NY?* baskısına onu ilk kez Plehanov'un kullandığına işaret eden bir yorum eklemekten memnuniyet duymuştu.

Lenin, işçilerden ziyade "eğitimli insan tabakası"nın Almanya'daki revizyonizmden sorumlu olduğunu iddia ediyor. Lenin, "akademik" anlamına gelmeyen, fakat üniversite eğitimi almış olan anlamındaki Almanca Akademiker kelimesinin Rusça bir varyantını kullanıyor. Alman Partisi'ndeki Akademikerler, 1890'lı yıllarda çeşitli teorik tartışmalara karışmıştı.[12]

A. Mühlberger ve E. Dühring, Engels'in uzun süren saldırılar yapmasını kışkırtmışlardı. "Kürsü sahibi sosyalistler" aşağıda daha ayrıntılı olarak tartışılmaktadır.

D.İ. İlovayskiy monarşist ders kitaplarının yazarıydı. Starover (= "Eski İnançlı"), Lenin'in *İskra* editörü arkadaşı Aleksandr Potresov'un takma adıydı. Nozdrev, Gogol'ün Ölü Ruhlar romanındaki pek hoş olmayan özelliklere sahip bir karakterdir. Sanırım, burada ifade etmek istediği, onun geçmişle ilgili uzun hikâyeleri anlatma eğilimidir. Bu Tefsirde yer aldığı gibi, Lenin sıklıkla *Raboçeye delo*'yu "tarihsel" olarak nitelendiriyor. Bütün bu tür referanslar, *Raboçeye delo*'nun "Tarihsel Dönüm Noktası" makalesini küçümsemek içindir (bkz. Bölüm Beş).

---

11. Lenin'in 1904 yılındaki Jakoben kıyaslaması hakkında daha fazla tartışma için bkz. Bölüm Dokuz.
12. Pierson 1993.

Alt bölüm (c) Rusya'da eleştiri [714]

Lenin, Bölüm II'deki ünlü "dışarıdan [farkındalık]" paragrafında, 1890'ların ortalarında Rus entelektüelleri arasındaki Marksizm coşkusunu tasvir ediyor. Bu değerlendirmede verilen izlenim, entelektüellerin genel olarak devrimci olmasıdır. Bölüm I'in (c) alt bölümü (ilaveten *NY?* geneline dağılmış durumdaki görüşler), Lenin'in bu döneme dair gerçek bakışını verir. Lenin, yasal olarak izin verilen Marksizm'in ilk ortaya çıkışını, hem gelecekteki liberaller hem de gelecekteki devrimci Sosyal Demokratlar arasındaki geçici bir ittifak olarak tanımlıyor; her ikisi de, popülist [narodnik] ideolojiyi (Lenin'in belirttiği "modası geçmiş sosyal-politik dünya görüşü") radikaller arasındaki hâkim konumundan devirmek istiyorlardı. Yasal olarak izin verilen Marksistlerin tipik örneği Pyotr Struve idi. Lenin, burada birden fazla yazarın "kendi kendisiyle aşırı meşgul" olduğunu belirtiyor. Bu, Maksim Gorki'nin bir hikâyesinin başlığından yapılan bir alıntıdır.[13]

Sansür memuru, gerçek devrimci nitelikteki kitap ve makaleleri akıllıca belirleyip yasakladıktan sonra (diye devam ediyor Lenin), yasal olarak izin verilen Marksistler, tred-yunionizm propagandası yapan yayınlar konusunda ayrıcalıklarını kullandılar. Bu faux ami [yanlış kökteş] bir kelimedir ve "sendikalizm" [trade unionism] olarak çevrilemez (sendikalar o sırada Rusya'da yasal değildi). Tefsirde açıklandığı gibi, bu kelime, o dönem uluslararası Sosyal Demokraside hem sosyalizmi hem de bağımsız bir sınıf temelli partiyi açıkça reddeden ve işçileri ekonomik bakımdan geliştirmeyle sınırlamaya çağıran bir ideolojiye verilen addı.

İskra'ya göre, yeraltı aktivistlerinin görevleri –*Raboçaya mısl* ve *Raboçeye delo* bu kategoriye giriyor– yasal olarak izin verilen Marksizm'in açık "eleştiri"siyle olduğu kadar (*İskra*'ya göre) birçok yeraltı praktiki'nin görüşlerini belirleyen tred-yunionizm'le de mücadele etmekti. Bu tür bir mücadelenin aciliyeti göz önüne alındığında, "eleştiri özgürlüğü"nden bahsetmek yalnızca ilke olarak kuşkulu değil, aynı zamanda pratikte özgül Rusya koşullarında son derece uygunsuzdu. Teorik tartışmayı önemsiz diye reddetme eğilimi yalnızca işleri daha da kötüleştirirdi.

---

13. Yasal olarak izin verilen Marksizm hakkında, bkz. Kindersley 1962. Yasal olarak izin verilen Marksistlerin bazılarının süperstar niteliğine dair eğlenceli anılar için, bkz. Gorev 1924.

1907 baskısına eklenen notlarda Lenin bu olaylardaki kendi rolünü belgelemişti. Struve'yi eleştiren 1895 tarihli "Popülizmin Ekonomik İçeriği" başlıklı makalesine dikkat çekiyor (yani Lenin Struve hakkında şüphelerini dile getiren "bir iki kişi" arasındaydı). Lenin ayrıca Kuskova'nın Credo'suna karşı "Rus Sosyal Demokratların Protestosu"nu "bir araya getirenler arasında" olduğundan (aslında o hazırlamıştı) söz ediyor (1906'da Kuskova Credo'yu kendisinin yazdığını duyurmuştu).

Bu alt bölümün sonlarına doğru bulunan bir dipnotta Lenin, Rus halkının "binde dokuz yüz doksan dokuzunun" siyasal itaatkârlık ve parti onuru anlayışının eksikliği nedeniyle bozguna uğradığını söylüyor. Zelnik'e göre, bu yorum Lenin'in kitleleri hor gördüğünü ve işçilere atfettiği kahramanca rolle taban tabana çelişik olduğunu gösteriyor. Bununla birlikte, şuna dikkat edin ki Lenin'in hedefi Rus kitleleri değil, eğitimli bir Rus akademisyendir. Ayrıca şuna da dikkat edin ki, Lenin'in yorumu, bir Alman Sosyal-Demokrat entelektüelin işçi hâkimiyetindeki SPD'nin kararlarına bağlı kalmasını övmektedir. Yorum, böylece siyasal özgürlükler çerçevesinde faaliyet gösteren bir partinin gönüllü disiplinini anlayamayan eğitimli Rusları hedef almaktadır. Böylece (Lenin'in SPD modelinden ilham almış olarak gördüğü) Rus proletaryasının kahramanca misyonuyla çelişki yalnızca sözde kalmaktadır.[14]

Herostratus adının hatırlanması için bir yanardağa atlamıştı. Lenin'in Alman ve Rus Sosyal Demokrasisi arasında kurduğu karşıtlık, Bölüm Yedi'de "Almanlara Bakın" alt bölümünde tartışılmaktadır.

Alt bölüm (d) Teorik mücadelenin önemi konusunda Engels [720]

Lenin, *Raboçeye delo*'nun (*İskra*'nın agresif polemiklerinden hoşlanmamasının gösterdiği üzere) teoriye olan kayıtsızlığına saldırısına devam ediyor. Kriçevskiy Marx'ın şu özdeyişini aktarıyor: "Gerçek bir hareketin her adımı bir düzine programdan daha önemlidir." Burada Lenin, kitabında daha sonra tekrarladığı bir şaka yapar: Teorik kargaşalık döneminde bu kelimeleri tekrarlamak tıpkı bir cenaze töreninde "gözünüz aydın!" demeye benzer. Bu şaka, Lenin'in Bölüm II'de, *Raboçeye delo*'nun çeşitli formülasyonlarının teorik yanlışlığını gösterme gayretlerinden çok, onun

14. Zelnik 2003b. 219. Kuskova'nın Credo'daki "her Rus yurttaşındaki siyasal duygu ve yetenek eksikliği" yorumuyla kıyaslayın (Lenin 1958-65, 4, s. 168). Kuskova örneğinde, bu gözlem onun siyasal programının tamamıyla güçlü bir bağa sahiptir.

gerçek endişelerinin can damarına daha fazla yakındır. Kariyeri boyunca Lenin şu tür bir tartışmayı yapar: Söylediğiniz şey şüphesiz genel bir hakikattir; şu anki somut koşullarda bunda ısrarcı olmak, önceliklerinizin hepsinin yanlış olduğunu göstermektedir.

Lenin şöyle diyor (ve *Raboçeye delo* grubu da dahil olmak üzere, hiçbir Sosyal Demokrat buna katılmıyorum demez): "Gelişmiş bir savaşçının rolü, ancak gelişmiş bir teori tarafından yönlendirilen bir parti tarafından yerine getirilebilir". Aşağıdaki yorumu biraz gizemli, ama bunun bir anlamı olduğunu varsayıyorum: Geçmişin büyük devrimcileri kendi dönemlerinin en ileri teorisini kullanmak için hevesliydiler ve günümüzde Plehanov gibi Rus yazarları, örneğin Bernstein ile mücadelede uluslararası alanda önemli bir rol oynamaktadır.[15] (Burada Lenin'in ilgi alanlarından birisi olmayan ve her halükârda ileri sürülen şeyle ilgisi olmayan "edebiyat" kelimesinin büyük romanlar ve şiirler anlamını taşıdığı son derece düşük ihtimaldir. *NY?*'deki "edebiyat" daima parti edebiyatı anlamına gelmektedir: bildiriler, broşürler, gazeteler ve Zarya gibi dergiler.)

Lenin sonra teorinin önemi üzerine Engels'ten uzun bir alıntı yapıyor. Bu, *NY?*'deki iki uzun olumlu alıntıdan biridir, diğeri ise Bölüm II'deki Kautsky alıntısıdır. Kautsky alıntısı daha çok dikkat çekti ve birçok kişiye skandal yaratıcı göründü. Bununla beraber Engels paragraflarında özetlenen senaryo da aynıdır: Bilimsel sosyalizm entelektüeller tarafından geliştirilmiştir ve daha sonra onu içkin teorik anlamıyla hevesle kabul eden Alman işçilerine getirilmiştir. "İşçilerin teorik anlayışı olmasaydı (diyor Engels), onlar bu bilimsel sosyalizmi hiçbir zaman bugün gördüğümüz ölçüde ete kemiğe büründüremezlerdi... Bu şekilde gitgide daha açık hale gelerek kazanılan görüşleri, işçi yığınları arasında artan bir çabayla yaymak gereklidir." İşte bu, müjde senaryosunun klasik bir ifadesidir.

Elbette, Rus proletaryasının doğrudan ve acil görevi iktidarı ele geçirmek ve sosyalizmi kurmak değil, Çarlığı yıkmak ve siyasal özgürlüğü tesis etmektir. Fakat siyasal özgürlüğün bu tür bir önemi,

15. İngiliz bir gözlemci 1903'te şöyle yazıyor: Sosyalizmin "Rusya'da gelişimi, tabiî ki, tamamen yeraltında olmuştur ve yapıcı olmayan şiddete sürüklenmiştir. Parti örgütleri çok bölünmüş haldedir ve Sosyalizm'den önce siyasal özgürlük için savaşmaya hâlâ devam etmek zorundadır. En önemli doktriner etkisi, Batı Avrupa'daki Rus siyasal sürgünler tarafından yaratılmaktadır. Bunlar arasında şaşırtıcı sayıda kabiliyetli insan vardır; fakat onların despotik ve tarımsal ortama atıfta bulunarak anlaşılabilen fikirleri her zaman sanayi demokrasilerinin hizmetinde olmamaktadır (Ensor 1910 s. xxiii, xxiv).

yani sosyalist-olmayan bu görev, Rus proletaryasına uluslararası Sosyal Demokraside geçici öncülük vermektedir. Lenin bu görüşte yalnız değildi. Gerçekten, Rusya'da yaklaşmakta olan siyasal fırtınanın yarattığı heyecanın önemli bir yanı, Rus proletaryasının Avrupalı sosyalistler arasında artan devrimci itibarıydı. Plehanov ve Kriçevskiy, Nisan 1901'de Enternasyonal'in Paris Kongresi'ne ortak bir mektup göndererek, öğrencilerin desteklediği son işçi gösterilerinin "Rus sosyalistlerinin en iyimser umutlarının ötesine geçtiğini" ve "Rusya'nın, sadece Rusya'daki sosyalist ve devrimci hareket için değil, aynı zamanda uluslararası sosyalizm için de muazzam önem taşıyan devrimci bir döneme girdiğini" göstermişlerdi.[16]

Lenin, çoğu kez olduğu üzere, hayalleri bakımından Kautsky'nin yazılarından doğrulama bulabilirdi. 1901 yılının olaylarından esinlenen Kautsky, 1902 başında *İskra*'da yayınlanan bir makalede şunları yazmıştı:

> Günümüzde yalnızca Slavların devrimci halklar saflarına girdiğine değil, aynı zamanda devrimci düşünce ve devrimci pratiğin ağırlık merkezinin de gittikçe daha fazla Slavlara kaymakta olduğuna inanmak mümkündür... Yeni yüzyıl, [enternasyonal] devrimci merkezin daha fazla ilerlemesini, yani onun Rusya'ya ilerlemesini görmekte olduğumuzu düşünmeye yol açan olayları başlatıyor.[17]

BÖLÜM II: KİTLELERİN *STİHİYNOST*'U VE SOSYAL DEMOKRASİNİN AMACA YÖNELİK OLMASI

Bölüm II, *NY?*'nin en ünlü ve etkileyici cümlelerini içerir ve aynı zamanda kitaptaki en çok ihmal edilen ve bilinmeyen bölümdür. Bölümün genel bir değerlendirmesi ve ünlü skandal yaratıcı cümlelerin detaylı okumaları Açıklayıcı Notlar Kısım İki'de bulunabilir.

NY? Bölüm II, yorumlar tarihindeki en tuhaf durumlardan birini sunmaktadır. Bölümün tamamı Rusya'daki duruma odaklanıyor. Lenin, bu durumu tanımlarken tamamen ikirciksizdir. Açılış paragrafında şöyle diyor:

> günümüz hareketinin gücü, kitlelerin (ve esasen sanayi proletaryasının) uyanışı iken, zayıflığı ise, devrimcilerin ve lider/rehberlerin amaca yönelik olmak ve inisiyatif bakımından yetersiz olmasıdır.

16. Kiryanov 1987, s. 206.
17. Kiryanov 1987, s. 207-8. Kautsky'nin Rusya hakkında görüşlerinin fazlası için, bkz. Donald 1993.

Bölümün sonunda şunları söylüyor:

> Kitlelerin kabarışı kesintisiz bir süreklilikle gelişti ve yayıldı ve ivme kazandı –daha önce başladığı yerlerde hiç durmadan devam etti ve ayrıca yeni yerleri ve nüfusun yeni tabakalarını fethetti (işçi sınıfı hareketinin etkisine bağlı olarak, öğrenciler, genel olarak entelektüeller ve hatta köylü arasında mayalandı).

Temel tarihsel savı, şayet birileri verebilseydi, Rus işçilerinin Sosyal Demokrat mesaja çok daha önce hevesli şekilde cevap vereceği iddiasıydı. Şayet bu mesaj matbu olarak sunulmuş olsaydı,

> o zamanlar [1890'ların ortalarında] hareketin durumuna biraz olsun aşina olan hiç kimse, böyle bir gazeteye, hem başkentin işçilerinin hem devrimci entelektüellerin tam bir sempati duyacağından ve yaygın bir tiraj sağlayacağından şüphe etmezdi.

İşçilerin böyle hevesli tarzda tepki göstermeyeceği iddiası, "gerçekle taban tabana zıttır" ve kendi başarısızlıkları için perişan bir bahanedir.

Bölümün tek teorik tezi, muhaliflerinin ortaya koyduğu çeşitli formüllerin Sosyal Demokrasinin en belirgin, en yaygın kabul gören aksiyomlarıyla çeliştiğini göstermeye yönelik çabalardan oluşmaktadır. Yine de bu bölüm, Lenin'in Marksist iyimserliğe karşı cesur teorik meydan okuması olarak, kitlelerdeki atalete karşı endişeli ve kötümser tepki olarak, entelektüel liderlik tamamen devrimci oysa kitleler tamamen reformist şeklindeki iddiası olarak tarihe geçmiştir.

Bu paradoksal sonucun sorumluluğunun bir kısmı Lenin'e aittir: aceleci dikkatsizliği, "polemik cakası" ve özellikle dikkatle düşünmediği ikincil bir konuyla ilgili parantez içindeki kısa ifadeleri (bilimsel sosyalizmin yaratıcılarının sosyal kökenleri). Buna rağmen, tarihçiler –profesyonel bağlama yerleştiriciler– kendi yorumlarının sonucunda ortaya çıkan meydan okumadan keyif alacak ölçüde habersiz davranmışlardır ve aslında eğitimli insanlara, işçiler hakkındaki kötümserliğin, bu bölümün, bir bütün olarak *NY?*'nin, bir bütün olarak Lenin'in, bir bütün olarak Bolşevizm'in ve hatta bir bütün olarak Sovyet ve dünya Komünizminin açık seçik teması olduğu konusunda canla başla güvence vermişlerdir.

Bölümün üç alt bölümü var. İlk alt bölüm, stihiyanıy kabarışa verilen yetersiz Sosyal-Demokratik tepki hakkındaki hikâyenin tamamını anlatıyor. İkinci alt bölüm, *Raboçaya mısl*'ı açık ve utanmaz

ekonomistler olarak tanıtıyor. Üçüncü alt bölümde *Raboçeye delo*'yu iradesi zayıf, içten pazarlıklı ve utangaç ekonomistler olarak tanıtıyor. Çok daha sonraları, Lenin ortaya çıkan resmi *NY?*'nin herhangi bir yerinden daha açık şekilde özetlemişti. 1909'da eski destekçisi Aleksandr Bogdanov'a öfkelenmiş ve onunla olan anlaşmazlığını *Raboçeye delo*'yla uzun zaman önceki anlaşmazlıkla karşılaştırmıştı:

> Bu durum tam olarak raboçedeltsı'nın (1897-1901 yıllarında) *Raboçaya mısl* mensuplarına tavrına dair hikâyenin tam bir tekrarıdır. "Biz ekonomist değiliz" diye bağırmaktaydı raboçedeltsı, göğüslerine vurarak; "Biz *Raboçaya mısl*'ın görüşlerini paylaşmıyoruz, onlara açıkça itiraz ediyoruz... bize karşı sahte suçlamalar yapanlar, iftira atanlar, ekonomizmi büyük bir işmiş gibi 'şişirenler' vb sadece kötü *İskra*'cılardır". Bu arada açık ve dürüst ekonomistler olan *Raboçaya mısl* mensupları arasında, hakikaten yoldan sapmış, kendi inançlarını savunmaktan korkan ve saygı duyulması mümkün olmayan birkaç insan daha vardı. Fakat *Raboçeye delo* siyasal göçmen kliği, entrikacılıkta, izlerini örtmede, saklambaç oynama konusunda ve halkı kandırmada özel olarak uzmanlaşmıştı.[18]
> Alt bölüm (a) Stihiynıy kabarışın başlangıcı [726]

Lenin, kendi grubunun, Petersburg İşçi Sınıfı Kurtuluş Birliği'nin 1895'te yayınlamayı planladığı *Raboçeye delo* adlı bir gazeteden bahsediyor. Bu gazetenin, Lenin'in 1901'deki siyasal göçmen düşmanlarıyla bağlantısı yoktur. Lenin, 1895 gazetesi hakkında ve diğer konulardaki bilgileri Anatoliy Vaneyev'den aldığını söylüyor. Bu gizem konspiratsiya gereği böyledir, çünkü Lenin bu olaylarla ilgili ilk elden bilgiye sahiptir. Vaneyev'in cezaevi koşullarından ötürü yakalandığı verem hastalığından ölmesi, yeraltı pratik'inin kahramanca ve zor hayatını hatırlatmaktadır.

Lenin, Ajitasyon Üzerine broşürüne de iltifatta bulunuyor. Bu broşür, Martov tarafından yapılan eklemelerle A. Kremer tarafından 1894 yılında yazılmıştır. Rus Sosyal Demokrasisinde "propagandadan" (birkaç kişiyle yapılan yoğun çalışma) "ajitasyona" (çoğunlukla ekonomik mücadele temelinde işçilerin desteğini almak) bir odaklanma değişikliğinin sinyalini vermişti. Sosyal Demokrasi içerisindeki bazıları onu ekonomizmin erken bir tezahürü olarak gördüler.[19]

---

18. Lenin 1958-65, 19, s. 85-6. *Raboçaya mısl*'la ilişkili insanlardan ikisi –K. M. Takhtarev ve A. A. Yakubova– 1909 yılında Lenin ve Krupskaya'nın şahsî arkadaşlarıydılar.

19. Ob agitatsii 1896 (Akselrod tarafından yorumlarla yurtdışındaki basım yılı). İngilizce çevirisi şurada bulunabilir: Harding, 1983, 192-205.

Alt bölüm (b) Stihiynost önünde boyun eğme: "*Raboçaya mısl*" [730]

"Stihiynost önünde boyun eğme [dalkavukluk]" ifadesinin anonim kökenleri için, Açıklayıcı Notlar Kısım İki'de stihiynost kelimesinin tarihçesine bakınız. Lenin bu ibareyi çeşitli polemik savaşları için bağlantı zinciri haline getirmeye çalışıyor, ancak kitapta daha sonra bu temanın takipçiliği zayıflıyor.

Kölece saygı tınısını uygun şekilde ortaya çıkarmak için preklo-neniye kelimesini "boyun eğme/kow-towing [dalkavukluk]" olarak çevirmeyi tercih ettim.

Lenin, *Raboçaya mısl*'ın ilk editoryal çizgisini, 1901-2'de bu görüşlerin hâlâ yaygın olmasından ötürü değil, fakat tersine bir durum için tahlil ediyor: Bunlar o kadar itibarsız ki, *Raboçeye delo*'nun başına bela olurlar diye inanıyor. *Raboçaya mısl* 1. sayıdaki makalenin çevirisi için Bölüm Dört'teki Ek'e bakın.

NY?'de, Ortak Mektup diye yaftaladığım belgeye genelde "*İskra* 12. sayıdaki ekonomist mektup" deniyor. Lenin'in Ortak Mektup hakkında en kapsamlı tartışması, Bölüm III'te "Demokrasi için ileri savaşçı olarak işçi sınıfı" alt bölümündedir.

Birinci paragrafta tartışılan toplantı için, Tefsirde Bölüm Dört'e bakın. İkinci paragrafta ve başka yerlerde bahsedilen "V.İ." *Raboçeye delo*'nun editörlerinden Vladimir İvanşin'dir. *Raboçaya mısl* hakkında onun görüşleri için Bölüm Dört'e bakın ve yine onun (çok ekonomist olmayan) örgüt üzerine görüşleri için Bölüm Sekiz'e bakın.

Lenin muhaliflerine "Sosyal Demokrasinin V.V'leri" diyor. V.V., V.P. Vorontsov'un mahlasıydı; Vorontsov, Rusya'da uygulanabilir bir kapitalizmin imkânsızlığını kanıtlamaya çalışan popülist gelenekten bir yazardı. Muhtemelen Lenin'in burada aklında olan, 1890'ların başında, popülist [narodnik] kamptan Rus Sosyal Demokrasisine yönelik en erken saldırılardan birini içeren Vorontsov'un Eğilimler adlı küçük kitabıdır. Vorontsov, Rus Sosyal Demokrasisinin, Marx'ın kendi tarihsel materyalizmiyle gerçekten çelişkili olduğunu savunmaktaydı. Rus Sosyal Demokratlara, bilimsel sosyalizmin gerçek doğasını tamamen yanlış anlayan "neo veya sahte Marksistler", "içi dışına çıkmış Marksistler" demekteydi. Gerçek bir materyalist analiz, onlara, kapitalizmi Rusya'ya getirmek için fiilen uğraşmanın saçmalıklarını gösterecekti. Dahası, materyalist bir analiz, proletaryaya –maddî konumundan ötürü başkalarının emirlerini pasif

şekilde yerine getirmeye mahkûm bir sınıfa– yaratıcı bir tarihsel misyon rolü yüklenmesinin saçmalığını gösterecekti.[20]Martov, ilk polemik çabalarından birinde Vorontsov'un kitabını çürütmek için elini alıştırmaya nasıl çalıştığını aktarıyor, ancak her ifadeye itiraz ederken batağa saplandığı için sonunda vazgeçiyor.[21]

N.K. Mihaylovskiy ve N.L Kareyev Marksizm'i pasif bir kadercilik inancı olarak tasvir eden diğer yazarlardır –doğal olarak Sosyal Demokratlar tarafından asıl şeyin bir parodisi olarak görülen bir tasvir.

Lenin'in, Kautsky paragrafını çevirisi eleştiriye yol açmıştı. John Kautsky, Lenin'in urwüchsig kelimesini "'kendiliğinden" diye çevirerek, kendi görüşünü Kautsky'ye haksız yere mal ettiği için itiraz etmektedir. John Kautsky urwüchsig kelimesinin "kendiliğinden"in iyi bir çevirisi olmadığını söylerken haklı olabilir, ancak bu durum, stihiynıy'ın yetersiz bir çevirisi olduğu anlamına gelmez (İngilizce sözlüklerde urwüchsig kelimesinin karşılıklarından birisi "elemental" [basit, temel, ilkel] çevirisidir). Böyle olunca, Kriçevskiy, Kautsky'nin Erfurt Programı'ndaki urwüchsig proleter sosyalizmi hakkındaki görüşünü mealen aktarırken stihiynıy kelimesini kullanmaktaydı.[22] Robert Mayer benzer şekilde, Lenin'in yenilikçiliğinin Kautsky'nin düpedüz yanlış bir çevirisinden kaynaklandığını savunuyor.[23]

Lenin'in çevirisine karşı benim daha ılımlı itirazım var. Lenin, sondan bir önceki cümlede Satz kelimesini "tez" olarak çeviriyor: "Yeni taslak bu tezi [polojeniye] eski programdan alıyor ve daha sonra yukarıda belirtilen teze ekliyor." Bu kesinlikle mümkündür, ancak doğru çevirinin "cümle" olduğuna inanıyorum. Kautsky bir taslak sorununa işaret ediyor: Önerilen yeni Avusturya programında, "'proletarya bir farkındalığa ulaşır" kelimeleri, aynı paragraftaki proletaryayı farkındalıkla dolduran Sosyal Demokrasi hakkındaki görünüşte çelişkili sözlerle yan yana duruyor.

Lassalle'nin Almanya'daki faaliyetlerini tasvirinde Lenin, Hermann Schulze-Delitzsch'i hatırlatıyor. Schulze-Delitzsch, Rusya'da "Credo programı" denilen şeyin arketipik Alman örneğiydi: işçiler tarafından ekonomik öz-gelişim (onun örneğinde kooperatifler tarafından) ve liberal bir reform partisi tarafından siyasal liderlik

20. Vorontsov 1893, s. 137-9.
21. Martov 1975, s 179.
22. Kriçevskiy 1901.
23. J. Kautsky 1994; Mayer 1994.

(onun örneğinde Alman İlerici Partisi tarafından). Lassalle'nin Marksist düşünceleri en kapsamlı popülerleştirme denemelerinden biri, Herr Bastiat-Schulze von Delitzsch (1864) başlıklı bir polemiktir.[24]

Alt bölüm (c) Öz-Kurtuluş Grubu ve "*Raboçeye delo*" [738]

Alt bölüm (c)'nin başlığı, *Raboçeye delo*'ya bir hakarettir, çünkü siyasal göçmen dergisini St. Petersburg'daki (Bölüm Dört'te tartışılan) kısa süre var olan bir işçi grubuyla aynı zemine yerleştiriyor. Bu bölüm polemik konusu olmakla birlikte, bir önceki alt bölümdeki demagojiden kaynaklanan bir örnek söz konusudur. Burada, Lenin gerçek iddiasını ortaya koyuyor; yani *Raboçeye delo*, iradesi zayıf, eklektik, ilkesel olarak istikrarsız, dar görüşlü bir lider fikrine sahiptir. Bu suçlamalarda *Raboçeye delo*'nun kripto-ekonomist olduğu suçlamasından çok daha fazla malzeme var.

NY?'den önce, L. Nadyejdin, *Raboçeye delo*'ya karşı benzer suçlamalarda bulunmuştu: Dergi, Rusya'daki siyasal hararetin yükselmesine ve devam eden "devrimcilerin yeniden doğuşuna" yetersiz, yarım yamalak ve ilham verici olmayan bir tepkiyi temsil etmekteydi.[25] Ancak Lenin, *Raboçeye delo*'yu yarı-ekonomist olarak sunarken, Nadyejdin onları yarı-politik olarak sunuyor. Bir tarihçi olarak, Nadyejdin'in versiyonunu tercih ediyorum.

Lenin, Kriçevskiy'in "aşamalar" teorisini uzun bir dipnotta tartışıyor. "Aşamalar" teorisi için Bölüm Beş'e bakın. Makalenin yazıldığı Ağustos 1900 tarihinde Lenin'in şoke olmasının sebebi, muhtemelen işçi politikasında "stihiynıy kabarışın" zaten başladığına dair duygusundan kaynaklanıyor. Ludwig Woltmann, proto-ırkçı bir Alman sosyologdu.

Lenin, yazar Nartsis Tuporılov'dan söz etmeyi seviyor. Tuporılov, Martov'un uydurduğu birisiydi; praktik'in ekonomizminin ifadesi olarak hiciv türünde Hymn of the Modern Socialist/ Modern Sosyalistin İlahisi'ni yazmıştı. Martov, sözde yazar olan Tuporılov'a, hayal eksikliğine boş vermeyi çağrıştıran bir isim takmıştı. Dipnotta bahsedilen "ürkek zikzak" ifadesi bu şiirden geliyor: ekonomist praktik, cesur jestler olmaksızın küçük adımlarla, ama yumuşak, dikkatli biçimde devrime ilerlemek istiyor.[26]

24. Steenson 1981, s. 7, 11.
25. Nadyejdin 1903 [1901], s. 34-5 (Rebirth of Revolutionism/Devrimciliğin Yeniden Doğuşu).
26. Martov'un şiiri şurada yayınlandı: Zarya, Sayı 1 (Nisan 1901), s. 152-3.

Lenin, *Raboçaya mısl* Özel Sayı yazarı R.M.'den alıntı yapıyor. Biliyoruz ki, Lenin muhtemelen bilmese de, R.M. aslında K.M. Takhtarev idi. Takhtarev, daha önce bahsettiğimiz "samimî" ekonomistlerden birisidir. R.M'nin Özel Sayı'daki makalesi Bölüm Dört'te tartışılmıştır.

Lenin, muhaliflerinin yazılarındaki bazı cümleleri alay ederek tekrarlamayı seviyor. Bu bölümde bulunan başlıca meşhur sözler şunlardır:

"İşçi, sonunda, kendi kaderini eline almıştır, çünkü onu liderinin/rehberlerinin ellerinden koparıp almıştır" (*Raboçaya mısl*, 1. sayıdan).

İskra, "gelişmenin nesnel ya da stihiynıy unsurunun önemini küçümseme" eğilimindedir (Kriçevskiy'in *Raboçeye delo*, Sayı 10'daki makalesinden).

İskra, "'plan olarak taktikleri" tercih etmektedir ve bu durum Marksizm'in ruhuyla çelişmektedir. Tercih edilmesi gereken "süreç olarak taktikler"dir (Kriçevskiy'in *Raboçeye delo*, Sayı 10'daki makalesinden).

Herhangi bir işçi hareketi "en az direnç hattı boyunca" gelişir (Kuskova'nın Credo'sundan).

"Arzulanan mücadele, mümkün olan mücadeledir ve mümkün olan mücadele belli bir anda verilmekte olan mücadeledir (Lenin'in *Raboçaya mısl*'ın Özel Sayısı'ndaki R.M'den mealen aktarması).

BÖLÜM III: *TRED-YUNİONİST* VE SOSYAL-DEMOKRATİK SİYASET

Bölüm III, Lenin'in *İskra*'nın örgütsel programını belirlediği *NY?*'nin işe koyulma kısmını başlatıyor. Bu bölümde, Lenin, *İskra*'nın yaptığı gibi, yani bir bütün olarak Çarlık sisteminin yazılı "ithamnamesi" biçimindeki "siyasal ajitasyonu" savunuyor. Martınov'un *Raboçeye delo*'nun 10. sayısındaki yazısı, özellikle *İskra*'nın siyasal ajitasyonunun eleştirisine ayrılmış olduğundan, Martınov ana polemik hedefidir. Bölüm altı alt bölümden oluşuyor ve bunlardan daha somut olan üçü daha kısa polemik saldırısıyla dönüşümlü olarak yer alıyor.

Alt bölüm (a) Siyasal ajitasyon ve onun ekonomistler tarafından daraltılması [749]

Lenin ilk olarak ekonomik ajitasyonu tanımlıyor ve ardından Sosyal Demokratları daha yüksek düzeydeki siyasal ajitasyona yönelmeye çağırıyor. Birinci paragrafta yer alan ekonomik ajitasyon tasviri –her ne kadar Lenin'in yalnızca Sosyal-Demokrat ajitasyonun ilk ve "alt" aşaması olarak gördüğü şeylere ayrılmış olsa da– çok önemlidir, çünkü bize Sosyal-Demokrat müjde etkisinin paradigmatik örneğini vermektedir. Anahtar cümle şöyledir:

> İşçiler, bir Sosyal-Demokrat çevresinin kendilerine, yoksulluğa bağlı yaşamları konusunda, dayanılmaz ağırlıktaki çalışmaları ve haklardan yoksun oluşları konusunda bütün gerçekleri açıklayan yeni türden bir bildiri sunmayı istediklerini ve bunu gündelik olarak sağlayabileceklerini anlar anlamaz, deyim yerindeyse, o çevreleri fabrikalardan ve atölyelerden gelen malzeme bombardımanına tutmaya başladılar.

Dolayısıyla Sosyal Demokratlar süreci başlatırlar, bunun için bir çerçeve oluşturur ve işçiler de tutkuyla karşılık verirler. Ekonomik ithamnameler büyük bir başarı kazanmıştı, öyleyse neden politik ithamnameler de kazanmasındı? (Broşürlerin "kışkırtan" etkisiyle ilgili cümle, Nadyejdin'in kışkırtan işlevi yalnızca teröre atfetmesine dönük bir sataşmadır.)

"Siyasal ajitasyon", tıpkı "ekonomik ajitasyon" gibi "ithamnamelere", yani tipik istismarlarla ilgili somut tasvirlere dayanmaktadır; siyasal ajitasyon, ekonomik ajitasyondan farklıdır, bunun ilk sebebi, fabrika hayatına karşıt olarak devletle uğraşması, fakat ayrıca (ki Lenin bu noktayla çok ilgilidir) sadece işçilere değil tüm sınıflara yönelik istismarlar ve saldırılarla da uğraşmasıdır. Bu, *İskra*'nın siyasal ajitasyonunun bir özelliğidir ve bu özellik de diğer [toplumsal] grupların sorunlarıyla fazla ilgilendiği takdirde, hareketin işçi desteğini kaybedeceğine inanan birçok Sosyal Demokratı tedirgin etmektedir. Ayrıca Sosyal Demokratlar, çeşitli sınıfları birbirinden ayıran şey (sömürü) yerine onların ortak noktalarına (Çarlıktan hoşnutsuzluk) vurgu yapmakla, işçilere yanlış mesaj gönderileceğinden korkmaktadır.

Lenin, kuvvetle iddia ediyor ki, işçiler siyasal ajitasyona ekonomik ajitasyon kadar veya daha fazla tutkuyla cevap verecektir. Cevap vereceklerdir, bunun ilk sebebi siyasal baskı onları günlük yaşamlarında etkilemektedir ve ikinci sebebi kendilerini doğrudan ilgilendirmeyen haksızlıklara da kızgın olma kapasitesine sahiptirler.

Lenin daha sonra dikkatini Martınov'un formülasyonuna çeviriyor. Lenin, her ne kadar kolay lokma olsa da, Martınov'un spesifik taktik önerisiyle asla ciddî şekilde ilgilenmiyor (Lyadov bu konuda 1906 parti tarihinde iyi bir eleştiri sunmaktadır). Martınov siyasal ajitasyonun ekonomik reformlara dek daraltılmasını değil, işçilere Çarlık koşullarında ciddî reformların imkânsızlığını, dolayısıyla devrime olan ihtiyacı göstermenin bir tarzı olarak reformlar için kampanyayı kullanmak istemekteydi. Ne var ki Lenin'in bakış açısını anlamak bakımından Lenin'in eleştirisinin doğruluğu önem taşımıyor. Bunun yerine, Lenin'in burada Sosyal Demokrasinin ortak zeminini işgal etmeye ve Martınov'u dışlamaya çalıştığı konusuna dikkat etmeliyiz. Bu nedenle, Sosyal Demokrasinin kendini reformlarla sınırlamaması gerektiği şeklindeki genel doğruyu ısrarla vurguluyor.

Lenin, sondan bir önceki paragrafta olayları ele alıyor ve *İskra* ve Zarya'daki siyasal ajitasyon makalelerini sıralıyor. Bütün bu örnekler Lenin'in kaleminden çıkmıştır (Lenin'in siyasal ajitasyon dizisinin tartışması için Bölüm Üç'e bakınız). Bu bölümün dipnotunda Lenin, *İskra*'nın ekonomik ajitasyonu ihmal etmediğini vurguluyor.

Lenin ironik bir ifadeyle, *İskra* grubu gibi "politikler"in, ekonomist düşünceleri "insanlara ölümcül hakaret etmenin bir yolu" olarak icat etmiş olması gerektiğini söylüyor. Çoğu modern akademisyen ise bunun ironik olmayan bir gerçek olduğunu düşünüyor (bu konuda bir tartışma için Bölüm Beş'e bakınız).

Bu alt bölümün son paragrafı Lenin'in *NY?*'yi nasıl yazdığına dair eğlenceli bir örnektir. Açıkçası yalnızca bu noktada "işçilerin işverenlere ve hükümete karşı ekonomik mücadelesi" ifadesini gerçekten fark etmişti. Okurun da birazdan keşfedeceği üzere, bu sözler Lenin'in en sevdiği meşhur laf haline gelir ve her zamanki retorik tekniğine uygun olarak, onu sürekli tekrarlar.

Alt bölüm (b) Martınov'un Plehanov'u nasıl derinleştirdiği hikâyesi [758]

Bu kısa alt bölüm, Martınov'un yeni ve gelişmiş bir propaganda ve ajitasyon tanımlaması oluşturma çabasıyla alay ediyor. Bu mesele tamamen terminolojik değildir ve Prokopoviç ile Nadyejdin'in bu konuda bir nevi benzer anlaşmazlıkları ortaya çıkmıştı. Ayrıca 1904'te Lenin'in Menşevik eleştirisinin öncüsü olarak da görülebilir. Tüm bu yazarlar, "ajitasyonu" acil somut eyleme doğrudan çağrı yapma olarak görme eğilimindedir. Dolayısıyla

Prokopoviç devrimci ajitasyonu erken bulduğu için kınamaktaydı; Nadyejdin ise sadece soyut devrimci propagandayı erken olduğu için kınamaktaydı. Lenin tarafından kullanılan Plehanov tanımı, hem propagandayı hem ajitasyonu, işçinin zihinsel bakış açısını değiştirmenin, iyi gerekçeler ortaya koymanın bir sorunu haline getirmektedir. Lenin diyor ki, işçilerin farkındalığını değiştirin ve somut devrimci eylem de koşullara bırakılabilsin (Bölüm III'te bir sonraki alt bölüme ve Bölüm V'in son alt bölümüne bakın). Eleştirmenlere göre, bu zihin odaklı ajitasyon tanımı şu soruyu cevapsız bırakmaktadır; ne yapılmalı?

Lenin'in Alman tecrübelerinden aldığı somut örnek, bizzat Lenin'i kategorize etmeyi zorlaştıran tuhaf etkiye sahiptir. O bir propagandacı mıdır yoksa ajitatör müdür? Ben onun kendisini, *matbu* bir gazetede, başkalarının doğrudan sözel ajitasyonda kullanmaları için ajitasyon malzemesi sağlayan birisi olarak gördüğünü varsayıyorum. Bir sonraki alt bölümde kendisine publitsist diyor ki ben bunu "gazeteci" olarak tercüme ediyorum.

Mihail Lomonosov, Büyük Katerina döneminde seçkin bir kariyeri olan, kendi kendisini yetiştirmiş hakikî bir dahiydi. Burada ismin alaycı kullanımı, Lomonosov'a karşı herhangi bir saygısızlık anlamına gelmiyor.

Lenin, "[Martınov'un] örneğin, burjuvazinin şu ya da bu tabakasının zihinsel muhalefetini nasıl görmezlikten gelemeyeceğimizi anlamaya başladığı (*Raboçeye delo*, Sayı 9, s. 61, 62, 72 ile yayın kurulu tarafından Akselrod'a verilen Cevap'ı kıyaslayınız, *Raboçeye delo* s. 22, 23-4)" üzerine yorum yapıyor. Bu açıklama kendi başına önemsiz, ancak iki siyasal göçmen grup arasındaki polemik çatışmasının doğası hakkında açıklayıcı bir bakış getiriyor. Lenin'in aktardığı sayfa atıflarını araştırırsak, aslında, 1900'de *Raboçeye delo*'nun Cevap'ının otokrasiye karşı önemli bir burjuva muhalefeti fikriyle alay ettiğini, oysa 1901'de Martınov'un bu muhalefete sınırlı bir rol verdiğini görmüş olacağız.

İki yorum da birbirini akla getiriyor. Öncelikle, Lenin'in titizliğine (saplantı demememek için titizlik) dikkat edin, bu şekilde *Raboçeye delo*'nun iki açıklaması arasındaki çelişkiyi dikkatle ortaya çıkarmış ve belgelemiş oluyor. Tıpkı kendi sunumu için malzeme toplayan bir avukat gibi, bu grubun bütün yazılarına bakmış görünüyor. İkincisi, Lenin'in Martınov'u 1900 yılındaki Cevap konusunda sorumlu tuttuğuna dikkat edin. Fakat Martınov o zaman *Raboçeye delo* üyesi

değildi ve orada ifade edilen görüşleri hiçbir zaman savunmadı. Bu yazıların karşılaştırılmasıyla *Raboçeye delo*'ya karşı oluşan gerçek dava, (Lenin'in sandığı şekilde) doğru görüşlere doğru ürkek bir evrim değil, daha ziyade 1901 itibarıyla insanlar arasındaki çatışan görüşleri sınırlayan (Martınov'un da anılarında belirttiği gibi) bir yayın kurulu tutarsızlığıdır.[27]

Alt bölümün sonunda Lenin, *Raboçaya mısl*'daki R.M.'den (= K.M. Takhtarev), R.M.'nin de Martınov'la aynı şeyi yaptığını göstermek için alıntı yapıyor. Bu paragraf, Lenin'in *Raboçeye delo*'yu itibarsızlaştırmak uğruna *Raboçaya mısl*'ı evrensel olarak kabul edilen Kötü Örnek olarak kullanmadaki retorik taktiğine canlı bir örnektir.

> Alt bölüm (c) Siyasal ithamnameler ve "devrimci faaliyete yönelik eğitim" [762]

Bu olağanüstü alt bölüm, Lenin'in Sosyal-Demokratik bir anlayışın dönüştürücü gücü hakkındaki yüceltilmiş görüşünü göstermektedir. Anahtar pasaj şudur:

> Bunu yaparsak [zamanında ithamname düzenlersek] en basit işçi, öğrencileri ve dinsel mezhepleri, mujikleri ve yazarları keyiflerine göre baskı altında tutan aynı karanlık güçlerin kendisine de hayatının her adımında baskı kurduğunu ve üzdüğünü anlayacak veya hissedecektir. Ve bunu hissedince, tepki göstermek için kendisi de bir arzu duyacaktır, dayanılmaz bir arzu duyacaktır ve bunu nasıl yapacağını da bilecektir.

Bu alt bölümde, Lenin, kurgusal bir Sosyal-Demokrat işçiyle – yani, Bölüm Altı'da tartışılan amaca yönelik, ileri bir işçiyle– olan konuşmasını aktarır, işçinin en önemli talebi şudur: bize bilgi verin! (Bu alt bölümdeki işçilerin tasviri Bölüm Yedi'de daha ayrıntılı olarak tartışılmaktadır.)

İlk paragrafta Lenin, "çok yönlü" siyasal ajitasyon talep ediyor. Bu terim, her iki tarafın da istismarına giriştiği, yani "tek yönlü" olmak suçlamasının açıkça zıddını oluşturuyor.

Lenin, öğrencilerin askere alınmasını protesto etmek için çağrıda bulunan *İskra* 2. sayıdaki makalelerden bahsediyor. Bu, Lenin'in yine kendi *İskra* malzemesini savunmasının bir başka örneğidir. Nitekim işçi protestoları, yani *NY?*'de sıkça bahsedilen "bahar olayları" meydana gelmişti.

27. Martov 1989.

"Rubleye bir kopek ekleme" deyimi aslında Petersburg ekonomistleri tarafından kullanılmaktaydı (en azından Plehanov'un Vademecum'daki dehşet verici raporuna göre böyleydi).[28] *İskra* grubu şunu savunmuyordu: "İşçi yalnızca bir rubleye bir kopek eklemeye önem verir, onun bakış açısını değiştirmeliyiz". Tersine şunu savunuyordu: "İşçinin yalnızca bir rubleye bir parça kopek eklemeye önem verdiğini doğrulamak, rezalet bir iftiradır".

Alt bölümün sonunda iki önemli dipnot bulunmaktadır. Birincisi, siyasal mücadeleye sıçrama tahtası olarak ekonomik mücadelenin standart Sosyal-Demokrat anlayışını ortaya koyuyor. Bu dipnotta "devrimci basil, entelektüeller" ifadesi yer alıyor. Lenin bu ifadeyi tırnak işareti içine koyuyor, fakat şüphesiz okurlarının *İskra-Raboçeye delo* çekişmesini soluk soluğa yakından takip ettiklerini varsayarak, onun kaynağını vermiyor. Bu ifade, Sergey Prokopoviç tarafından Emeğin Kurtuluşu grubuna karşı yazılarından birinde kullanılmıştı. Plehanov, bu yazıya devrimci basillerin rolünü onaylayıp, o rolün entelektüellerle sınırlı olduğunu reddederek cevap vermişti.[29] Lenin, aynı şeyi burada laf arasında ironik şekilde tırnak işareti kullanarak yapıyor ve ardından Prokopoviç'in söylemesi gereken şey diye şunları söylüyor: "Amaca yönelik Sosyal Demokratlar". Lenin, Prokopoviç'in Rus Sosyal Demokrasisi ile entelektüeller arasında kurduğu denklem konusunda mutabık olmuyor.

İkinci dipnot, ilk elden iki raporu aktararak Lenin'in Sosyal-Demokrat işçi tasvirini destekliyor, birincisi sözde ekonomist Savinkov'un ve diğeri ise terörün Sosyal-Demokrat savunucusu L. Nadyejdin'in (daha fazla tartışma için bkz. Bölüm Altı).

> Alt bölüm (d) Ekonomizm ile terörizm arasındaki ortak yan nedir? [767]

Bölüm III'ün ilk üç alt bölümünde, Lenin siyasal ajitasyon konusunda kendi tutkulu iddiasını ortaya koyarken, stihiynost kelimesi geri plana çekilmekteydi. Lenin, Martınov ve (*Svoboda*'da yazan) Nadyejdin'in ortak noktalarını açıklamak için "stihiynost önünde boyun eğme" formülünü kullanırken, tekrar sahnenin ortasına çıkıyor. "Stihiynost önünde boyun eğme" artık "ya sos-

28. "Petersburg yoldaşları bize, entelektüel kesime politik mücadeleyi telkin etmeye istekli olduklarını, ancak işçilere gittiklerinde onlarla sadece 'rubleye bir kopek ekleme' konusunda konuşacaklarını söyledi." Plehanov 1900, s. xlviii.
29. Plehanov 1900, s. xxxii.

yalizmin ya işçi hareketinin devam eden tecridini kabullenme" anlamına geliyor.

Lenin, Nadyejdin'in fikirlerinin somut eleştirisini yapmaya başlar başlamaz, dağarcığından tekrar stihiynost kelimesini çıkarıyor. Lenin'in eleştirisi, Tefsirde Bölüm Altı'daki terör ve Tkaçev' hakkındaki alt bölümlerde tartışılıyor.

Lenin, Svoboda grubunu (= Nadyejdin), mücadelenin açılış safhalarında terörü ajitasyonun "yerine koymak" [zamenit] istediğini "açıkça itiraf etmekle" suçluyor. Bu yorum, *NY?*'de saldırılan bir yazarın belirli bir suçlamaya tepki gösterdiği, bildiğim tek örneğe vesile oldu. 1903'te Devrimciliğin Yeniden Doğuşu'nun ikinci baskısında Nadyejdin şöyle cevap verdi: "Muhteşem mantık! Ne tür bir 'yerine koymaktır' ki bu, biz terörün tahrik edici rolünün kitleler arasında enerjik bir ajitasyon eşiğinde sona erdiğini 'açıkça itiraf ettiğimizde', ortaya çıkmış oluyor."[30]

Nadyejdin, Lenin'in sözlerini yanlış anlamaktadır ve o sözler de şöyle özetlenebilir: Şurası bir gerçektir ki Nadyejdin, terörü, tahrik edici rolünü tamamladıktan sonra elindeki sopasını ajitasyona veren bir şey olarak görmektedir, böylece sürecin başlangıç aşamalarında ajitasyonun yerine terörü koymaktadır. Öte yandan, Lenin, yanlış şekilde Nadyejdin'i kitlelerin "devrimci faaliyetini" hafife almakla suçluyor, çünkü Nadyejdin'in gözünde terörün tahrik edici rolü, kitleleri değil de, ağırlıklı olarak devrimcileri heyecanlandırmaktır.

NY?'de birkaç kez Lenin, Akselrod'un Rus Sosyal Demokratlarının Günümüzdeki Görevleri ve Taktikleri Sorunu Üzerine broşüründen (1897'de yazılmış ve 1898'de yayınlanmıştır) bahsediyor. Lenin'in görüşüne göre, bu broşür *İskra* platformu haline gelen şeyin ilk ifadelerden biriydi. Akselrod ve Plehanov dar anlamıyla Erfurtçuluğun 1890'lı yılların başında şekillenmesinden önce, Sosyal Demokrat olmalarına rağmen, Akselrod'un 1898 broşürü Emeğin Kurtuluşu grubu ile Lenin ve Martov gibi yeni siyasal göçmen praktiki arasındaki ittifak için sağlam temeller sergilemekteydi.[31] Lenin'in Akselrod'un "ünlü iki perspektifi" dediği şeyin bir özeti yapılıyordu.

---

30. Nadyejdin 1903, Ek, s. 82 ("yerine koymak" kelimelerini ben tırnak içine aldım.)
31. Harding 1977, Akselrod'un broşürünün Lenin için bir dönüm noktası olduğunu savunuyor. Benim fikrime göre, bu iddia abartılıdır ve Akselrod'un argümanının hatalı bir okunuşuna dayanmaktadır.

Akselrod ilk önce, her ne kadar Rus işçi hareketi iyi durumda ve Çarlık baskısına teslim olmayacak olsa da, hâlâ gelişiminin ilk aşamasında bulunduğunu ileri sürüyor. İşçi hareketinin "Sosyal Demokrasi bayrağını" kabul edip etmeyeceği, ucu açık bir soru olmaya devam edecektir. Dolayısıyla, muhtemel iki perspektif veya gelişme yolu vardır. Bir ihtimal, işçi hareketinin apolitik kalması ve Sosyal-Demokrat liderliği reddetmesidir. Tabiî ki, bireyler olarak ileri işçiler hâlâ siyasal özgürlük davası için savaşmaya devam edeceklerdir, ancak bunu eski Batı Avrupa'da işçilerin yaptığı gibi yapacaklardır: Bağımsız bir siyasal güç olarak değil, radikal burjuva entelektüellerin elinde bir silah olarak.

Ya da işçi hareketi Alman ve Avusturya Sosyal Demokrasisinin gösterdiği yol boyunca gelişebilir. Bu yol, işçiler tarafından daha fazla siyasal bağımsızlık ve bilinç gerektirir ve Rus hayatında Akselrod'un belirttiği gibi, bu bilinçlenmeye potansiyel olarak katkıda bulunan faktörler vardır. 'Elbette, Sosyal Demokrasinin enerjik etkisi olmadan, bu faktörler proletaryanın siyasal gelişimiyle ilgili olarak ağırkanlı ve uyuşuk biçimde iş görür.[32]

Lenin'in bu alt bölümde söylediği gibi, Akselrod'un 1898 tarihli broşüründe ortodoks ile ekonomist arasındaki mücadele ima edilmekteydi. Bu nedenle, Lenin'in tutumunda "işçilere dair endişe" hakkında içkin olan her ne varsa (ileri işçiler her zaman için siyasal özgürlük mücadelesinde hesaba katılsa bile, işçi hareketi bağımsız bir devrimci güç olmayabilirdi) bunlar zaten 1898'de Akselrod tarafından dile getirilmişti.

Alt bölümün sonuna doğru Martınov'un "Sosyal Demokrasi ve İşçi Sınıfı" başlıklı bir makalesine saldıran uzun bir dipnot var. Bölüm Yedi'de ("Perdenin açılması" alt bölümünde) işaret edildiği üzere, Lenin, bu alıntıyı tahrif ediyor, bunu da Martınov'un *İskra*'nın stihiynost'la mücadelenin önemini yeterince anlamadığı yönündeki suçlamasını (*İskra*, "işçi hareketinin stihiynost'una" çok fazla alan tanımaktadır) kaldırarak yapıyor. Martınov'un o sözleri, Lenin'in *Raboçeye delo*'nun stihiynost önünde boyun eğdiği şeklindeki kampanyasına, denk düşmeyecekti.

Lenin, Rusya'daki tüm protesto damlalarını bir araya getiren bir sel metaforu kullanıyor. Aynı düşünce, daha sonra farklı me-

32. Akselrod 1898, s. 18-29. İronik olarak, Akselrod, Peterburjets'in St. Petersburg'daki grevler hakkındaki "mükemmel makalesini" kullanarak kendi argümanını destekliyor. Bölüm Dört'te tartışıldığı üzere, bu yazı *Raboçaya mısl*'ın başyazarı olmaya devam eden K.M. Takhtarev tarafından yazılmıştır.

taforlar kullanılarak tekrarlanıyor –örneğin, protesto kıvılcımlarının körüklenerek yaygın bir yangına dönüşmesi. Bu metaforların ardındaki düşünce şudur: Rusya, Çar'a karşı protesto ve öfkeyle kaynamaktadır. Ancak protesto eden her birey veya grup kendisini yalıtılmış ve çaresiz hissediyor. Bu durum, ilk önce, protestonun nasıl yaygın olduğuna dair ve ikinci olarak, Çarlığı devrimci yoldan devirme işini pratik siyasetin bir meselesine dönüştürmeye yeterince motive olmuş ve yeterince güçlü olan bir kitle gücünün varlığına dair sözler duyulduğunda, çarpıcı şekilde değişecektir. Bu koşullar altında, siyasal ajitasyona adanmış bir yeraltı işçi gazetesi şaşırtıcı bir çarpan etkisini başlatabilecek durumdadır.

Alt bölüm (e) Demokrasi için ileri savaşçı olarak işçi sınıfı [770]

Bu alt bölümde –kitaptaki en uzun alt bölümlerden biri– Lenin biraz önce özetlediğim strateji üzerinde duruyor:

> Ama "biz", eğer ileri demokratlar olmak istiyorsak, sadece üniversite ya da zemstvo kurumlarından kişisel olarak memnun olmayan insanlarla ilgilenmeli ve onları şu düşünceyle yüzleşmeye zorlamalıyız: değersiz olanlar bir bütün olarak bizim siyasal kurumlarımızdır. Biz, muhalif kesimlerin her biri ve herkes tarafından mücadelemize ve partimize mümkün olduğunca yardım sağlanabilsin ve sağlanabilecek olsun diye, kendi partimizin kılavuzluğunda çok yönlü bir siyasal mücadeleyi örgütleme görevini üstlenmeliyiz.

(Martınov'un "zorlamak" [natalkivat] kelimesinin alaycı kullanımına dikkat edin: Koşulların, işçileri ve diğerlerini devrimci muhalefete zorlaması için beklemeyin, ancak bazılarınız kendinizi zorlayın!)

Bu paragrafta Lenin diyor ki, Sosyal Demokrasi, işçi olmayan gruplar için "örgütlenme" ve "kılavuzluk [rukovodstvo]" sağlamalıdır. Bu kelimelere ne kadar önem vermeliyiz? Şunu hatırlamalıyız ki, *NY?* yazılırken diğer muhalif toplumsal tabakalar devrimci ya da muhalif örgütlere neredeyse hiç sahip değildiler. Bu durum liberal Anayasal Demokratlar'ın (Kadetler) ve Sosyalist Devrimciler'in yükselişiyle birlikte hızla değişti. Belki Lenin, Sosyal Demokrasinin örgütlü muhalefet üzerindeki geçici tekeli konusunda yanıltılmıştı ve Sosyal Demokrasinin hakikaten tüm Rus muhalif grupların tek örgütlü sesi olabileceğini ve işçi protestosuna kılavuzluk etmek ve yönetmek tutkusunda olduğu gibi, aynı şekilde onların protestosunu

da yöneteceğini düşünmekteydi. Lenin'in beklentileriyle ilgili bu sonuç daha sonra Aleksandr Potresov tarafından tasvir edildi ve bu da Potresov'un, hegemonya fikrinin tamamından, megalomanca bir saçmalık diye vazgeçmesinin bir nedeni oldu.[33]

Bu alt bölüme dair okumam beni şuna inanmaya sevk ediyor: Lenin, "örgütlenme" ve "kılavuzluk" derken halkın algısında arzulanabilir ve mümkün olandan daha gevşek anlamda bir değişmeyi kastetmektedir ve bu da öncelikle *İskra*'nın halkın sözcüsü olma rolüyle ve ayrıca koşullar elverdiğinde yüz yüze ilişkiye geçme sayesinde sağlanacaktır. Alıntılanan cümlelerin de belirttiği gibi, "işçi olmayan" kesimleri örgütlemenin asıl amacı, bu kesimlerden yardım almaktı ve öngörülen temel yardım ise, gazetecilik bakımından daha fazla ithamnameler ve teşhirler için malzeme sağlamaktı. Burada paradigmatik olan şey, Bölüm V'te bahsedilen, verdiği bilgilerin, doğru bir örgüt tarafından doğru bir şekilde kullanıldığından emin olmak isteyen fabrika müfettişidir. Bu hegemonya anlayışına karşı yöneltilecek temel suçlama, onun megalomanca olması değildi; tersine, çok soyut, entelektüel ve "kitabî" olması suçlamasıydı, öyle ki işçiler bile gerçekte fiilen o şeyleri yapabilmek bakımından örgütlü değillerdi. Bu Martınov, Nadyejdin ve daha sonra 1904'te Troçki gibi Menşevik yazarlar tarafından yöneltilen suçlamadır.

Bu alt bölümdeki polemikler alışıldık olandan daha somuttur, çünkü Lenin, *İskra*'nın siyasal ajitasyon kampanyasına doğrudan yapılan eleştiriye –hem Martınov'dan hem Ortak Mektup'tan gelen eleştirilere– cevap veriyor. Asıl suçlama, Martınov'un sözleriyle, şu şekildedir:

> *İskra*, devrimci muhalefetin, bizim sistemimizi ve özellikle siyasal sistemimizi suçlayan bir organıdır. Biz ise, öte yandan, proletaryanın mücadelesiyle sıkı ve organik bağ içinde, işçi sınıfının davası için çalışmaktayız ve çalışacağız.[34]

Bunun anlamı şudur ki, işçi olmayan grupların sorunları hakkında çok endişe besleyen bir grup artık gerçekten Sosyal-Demokratik değildir. (Lenin daha sonra Jakoben olmakla ve Narodnaya volya'yı kopyalamakla eleştirildiğinde, bu suçlama çoğunlukla anlam ifade

33. Potresov 2002, s. 67-120.

34. Martınov 1901a. Bu tür bir yorum, Martınov'un daha sonraları kendisinin ilk Menşevik olduğu iddiasına prim vermiş oluyor (Martınov 1989 [1925-6]) (daha fazla tartışma için bkz. Bölüm Dokuz).

eder.) Lenin, cevabını bir tred-yunion sekreteri olmanın tersine, halkın sözcüsü olarak Erfurtçu bir Sosyal Demokrat örneğini hatırlatarak veriyor. Wilhelm Liebknecht ile Robert Knight'ı karşı karşıya koyduğu çifte portre bunu gündeme getiriyor. Lenin, ithamnamelerinin vsenarodnıy olduğunu, halkın tamamına hitap ettiğini söylüyor. Güçlü ve duygusal narod kelimesine tam ağırlık kazandırılmalıydı.

Lenin, ayrıca Rusya'daki tüm grupların hazır olduğunu ve Sosyal Demokrat sese kulak vermeyi beklediğini iddia ederek, bu eleştiriye de cevap veriyor. Bir önceki alt bölümde, işçilerin müjdeye ne kadar istekli tepki verdiklerini vurgulamıştı ve bu alt bölümde bu tasviri, Çarlık karşıtı Rusya'nın tamamına yayıyor.

Eğer genç bir Sosyal-Demokrat praktik'in neden *NY?*'den ilham aldığını, güçlendirildiğini ve aslında yüceltildiğini hissettiğini anlamak isterseniz, bu alt bölüm okumanız gereken bölümdür. Tüm polemiklerin arasından, Çarlık tarafından yapılan tüm yanlışlara itiraz eden ve (Robert Tucker'ın kelimeleriyle) "başında Çar'ın bulunduğu resmî Rusya'ya karşı büyük bir savaşçılar ordusunu" ayağa kaldıran ilham verici sözleri kullanan, muazzam bir narod'un kürsüsü resmi ortaya çıkıyor.[35]

Bu alt bölümün açılış paragrafında Lenin, Sosyal Demokrasi'nin "genel demokratik görevleri" hakkında konuşuyor. Bu temel "demokratik görevler" hem kendi çıkarları için savaşan proletarya, hem de proletaryaya sosyalist aydınlanma ve örgütlenme getirmek için savaşan Sosyal Demokrasi için ışık ve hava değerinde olan siyasal özgürlüğün sağlanmasıdır. Bu görev mutlakıyetçi Rusya'da özellikle acildir. Lenin, Erfurtçu olduğunu bildiği (gerçi bazen de bilmekten hoşlanmadığı) insanlardan da esirgediği bir Erfurtçu Sosyal Demokrat olduğundan, *NY?*'de siyasal özgürlüğün kritik rolünü vurgulamak için fazla zaman harcamıyor. Bu konudaki görüşleri başka yerde aranmalıdır. *NY?*'deki tartışma, siyasal özgürlüğün acil bir hedef olup olmadığı hakkında değildir, daha ziyade, bunu gerçekleştirmek için yapılması gereken şeydir. (Bu alt bölümdeki bir noktada Lenin, "herkes bu konuda hemfikir!' diyen "sabırsız okur"dan alıntı yapıyor. Daha da sabırlı okur bile Lenin'in polemiklerini değerlendirirken işte bu düşünceyi akılda tutmalıdır.)

35. Tucker 1987, s. 39.

1870'lerde genç devrimciler arasında "halka gitmek", yani onları kışkırtmak için köylere gitmek şeklinde bir hareket vardı. Lenin, "işçilere gidin" stratejisini kendi savunduğu stratejiyle karşılaştırdığı zaman bu kutsal ifadeyle oynuyor: "Nüfusun tüm sınıflarına gidin".

Daha sonra Lenin, "komünistlerin her devrimci hareketi desteklediği" ifadesini kullanarak, "tüm sınıflara gidin" stratejisini destekliyor. Komünist Manifesto'dan gelen bu ifade, özellikle Rus Sosyal Demokrasisi için çok önemliydi.

Lenin, alt bölümün sonuna doğru, bir yeraltı, Sosyal-Demokrat, tüm-Rusya çapında işçi gazetesinin sahip olabileceği muazzam etkiyi anlatan Mayıs 1901 tarihli (somut önerilerinin temel unsurlarını ortaya koyduğu) *İskra* makalesinden alıntı yapıyor. Bu önerilerin en ayrıntılı incelenmesi Bölüm V'te yer almaktadır.

M.N. Katkov ve V.P. Meşçerskiy, hükümetle maddî bağları olan gerici gazetecilerin ikonik örnekleriydiler.

İskra makalesini tartışırken Lenin, işçiye "nasıl yaşanacağını ve nasıl öleceğini" anlattığını söyleyerek *İskra*'ya iltifat eden işçi mektubundan söz ediyor. Nadyejdin'in bu mektubu *İskra* karşıtı şekilde okuması için bkz. Bölüm Altı.

Alt bölümdeki tek bir cümlede Lenin, Rusya Sosyal Demokrasisi için karmaşık idealini ortaya koyuyor:

> Çok yönlü bir siyasal ajitasyonu sürdürecek olan parti öyle bir partidir ki, proletaryanın devrimci eğitimini ve siyasal bağımsızlığının korunmasını, işçi sınıfının ekonomik mücadelesine kılavuzluğunu ve onun kendisini sömürenlerle olan stihiynıy çatışmalarını –proletaryanın yeni kesimlerini dahi ayağa kaldıracak ve bizim kampımıza çekecek çatışmalar ile halkın tamamı adına hükümete yönelik saldırıları mezcedecektir!

Sömürücülerle olan stihiynıy çatışmaların, "proletaryanın yeni kesimlerini dahi kampımıza çekeceği" beklentisine dikkat edin. Buradaki fiil, sovleç ile aynı ailenin bir üyesi olan privleç'tir; sovleç genellikle "saptırma/uzaklaştırma" [divert] olarak tercüme edilir ve ben bu kelimeyi "yoldan uzaklaşmasında etken olmak" [to cause to stray] şeklinde çeviriyorum. Rusçadaki -vleç' kelime ailesi (Latincedeki tractate ailesine eşdeğerdir) *NY?*'de geniş çapta kullanılmaktadır. Maalesef benim çevirim de bu sözel yankıları muhafaza etmeye yetmedi. Ancak aşağıdaki açıklayıcı karşıtlığa dikkat edin. Lenin alaycı şekilde rakibinin sovleç' kelimesini kullandığında, başını belaya sokmuş oluyor, çünkü düzenli ekonomik

mücadelenin, işçileri Sosyal Demokrasiden uzaklaştıracağını öne sürmüş gibi görünüyor. Bu paragrafta, görüşlerini kendi kelimeleriyle ifade ettiğinde, düzenli ekonomik mücadelenin işçileri Sosyal Demokrasi'ye getireceği beklentisini ortaya koymak için başka bir -vleç' kelimesi kullanıyor.

Alt bölümün son kısmı, Ortak Mektup'la yapılan genişletilmiş bir polemiktir (daha fazla tartışma için Bölüm Altı'ya bakınız). Lenin, Ortak Mektup'a verdiği cevapta, "'ekonomistlerimiz' kendi gerilikleri yüzünden işçileri ayıpladıklarında, her türlü 'uzlaştırıcı' tarafından bize vaat edilen o mutlu zamanı 'beklemek' konusunda 'sabrımızı' hakikaten tüketmiş durumdayız" diye yazıyor.[36] "Uzlaştırıcılar" derken sürekli "neden bir araya gelemiyoruz" deyip duranları kastediyor, örneğin *Raboçeye delo* ve *İskra*'yı bir araya getirmek isteyen David Ryazanov. Lenin'in "uzlaştırmacılar"dan hoşlanmaması, sıklıkla kendi doğrudan düşmanlarından hoşlanmamasının ötesine geçiyor. Bu insanlara karşı yaşam boyu süren kampanyası siyasal kariyerinde büyük bir etkiye sahipti, çoğu zaman tecrit olmasına yol açtı, fakat bazen de 1917'de olduğu gibi zafere götürdü.

Derin ieriği siyasal ajitasyon yazı dizisinin savunması olan bir argümana uygun biçimde alt bölüm *İskra* makalelerinin bir listesiyle bitiyor. Bahsedilen ilk makale –"Otokrasi ve Zemstvo"– "yasal olarak izin verilen Marksist"in arketipi Pyotr Struve'ye aittir. Bu makale yasal olarak izin verilen Marksistler ile Lenin'in *NY?*'de daha önce tartıştığı "devrimci Sosyal Demokratlar" arasındaki geç çiçek açan "ittifak"ın bir meyvesidir. Diğer makalelerin çoğu Lenin'e aittir.

> Alt bölüm (f) Bir kez daha "iftiracılar", bir kez daha "gizemli hale getirenler" [785]

Bölüm, "burjuva demokrasisi" konusunda *Raboçeye delo*'ya karşı kısa bir polemik bedduasıyla sona eriyor. Tartışmayı anlamak için, 1902 Rusya'sı bağlamında "burjuva demokrasisi"nin, Sosyal-Demokrat olmayan, fakat Çarlığa karşı olan tüm devrimciler anlamına geldiğini kavramalıyız. Ders kitabı yorumuna göre, Lenin reformist işçilerin devrimci Sosyal Demokratlar yerine reformist burjuva demokratlarını takip edeceğinden endişe duymaktadır. Gerçekte, devrimci işçilerin utanç verici reformist Sosyal Demokratlar ye-

36. Lenin 1958-65, 6, s. 92.

rine devrimci burjuva demokratlarını faute de mieux [daha iyisi yokluğunda] takip etmesinden endişe ediyor.

Bu alt bölümün yorumlama bakımından zorluğu, Bölüm II ve "kendiliğindenlikle savaş" cümleleriyle sunulan şeyin minyatür bir versiyonu olmasındandır. Lenin, *Raboçeye delo*'nun işçi hareketini bir burjuva demokrasisi aracı haline getirmeye yardım ettiği şeklindeki 1901'de *İskra* tarafından yapılan ateşli suçlamayı savunurken, aynı tür bir polemik sorunuyla karşı karşıyadır. Lenin, daha önce olduğu gibi, aynı yöntemi kullanıyor: *Raboçeye delo*'nun *İskra*'nın stihiynost'u hafife aldığı şeklindeki eleştirisine dört elle sarılıyor ve herhangi bir şekilde "stihiynost önünde boyun eğmenin" Sosyal Demokrasinin liderlik misyonuna ihanet olduğunu savunuyor. Aynı polemik stratejisi aynı görünüşte skandal yaratıcı iddiasına yol açıyor: "Bizatihi bir stihiynıy işçi hareketi, yalnızca tred-yunionizm'i yaratır (ve kaçınılmaz olarak onu yaratır)." İncelemeye tabi tutulduğunda, bu iddianın gerçekte söylediği şudur: "Sosyal Demokrasisi olmayan bir işçi hareketi, Sosyal Demokrasisi olmayan bir işçi hareketidir".

Bölüm II'de olduğu gibi, bu genel iddiaların alışılageldik okuması (işçiler bizi hayal kırıklığına uğrattı) ile Lenin'in 1901-2 yılları arasındaki Rus işçileriyle ilgili somut argümanları (işçileri hayal kırıklığına uğrattık) arasında inanılmaz bir karşıtlık var. Lenin, "işçi kitlelerinin etkinliğinin, kendi etkinliğimizden daha yüksek olduğu ortaya çıkıyor" diyor. İşçiler o kadar kararlı şekilde devrimci ki "daha esnek, daha enerjik" devrimci liderler arayışında Sosyal Demokrasiye uğramadan geçiyorlar.

Alt bölüm ve bölüm, gereğine uygun şekilde, Lenin'in SPD modeline dair daha anlamlı hatırlatmalarından biriyle son buluyor, o model de sadece "tüm sınıflara gidin" stratejisinin değil, aynı zamanda Lenin'in Sosyal Demokrasiyi bir halk kürsüsüne benzetmesinin de temelinde yatıyor. (1907 baskısında, Lenin, *Raboçeye delo* ile alay eden son paragrafı çıkarıyor, böylece bölümdeki son kelime, SPD gazetesi "Vorwärts" oluyor).

Lenin'in, *Raboçeye delo*'ya "alelacele küfürlerle, muarızlarının fikir silsilesini kavrama yeteneğinden yoksun olduğunu sergiliyor" şeklindeki suçlamayı yapmasının makul olup olmadığı merak edilebilir.

Lenin, "Size nasıl hizmet edebilirim?" başlıklı bir yayın hakkında bir şaka yapıyor. Bu, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarı-

sının büyük Rus hicivcisi Mihail Saltıkov-Şçedrin'e bir atıftır. Saltıkov-Şçedrin, kendini ilerici ve sansüre karşı duran birisi sanan, ancak başını belaya sokmamak için görüşlerini gizlemeye oldukça yatkın ürkek bir "liberal" editörü anlatıyor. Lenin, Saltıkov-Şçedrin'den ve özellikle onun omurgasız liberallere karşı ağır hicvinden hoşlanırdı. Saltıkov-Şçedrin'in yazılarının çok küçük bir kısmı İngilizceye çevrilmiştir. Lenin'in bakış açısının ve yetişme tarzının Rus tarafını iyi anlamak istiyorsak, başlanılacak bir yer Saltıkov-Şçedrin'dir.

Lenin, "işçilere Brentano'nun sınıf mücadelesi görüşünü ve bir tred-yunionist siyasal görüşü taşıyan liberallere" atıfta bulunuyor. Lujo Brentano, bir Alman ekonomistiydi (yani ekonomi okuyan birisiydi!) ve Katheder-Sozialisien (profesör sosyalistler anlamında kürsü sosyalistleri) denilen bir grubun üyesiydi. Bu grup aslında refah devleti liberalleri olarak daha iyi kategorize edilmektedir. John Rae, Brentano'nun bakış açısını şöyle anlatıyor:

> Brentano, [kürsü sosyalistleri arasında] en ılımlı ve en usta kişilerinden birisidir, modern sanayi toplumunun durumu hakkında, sosyalistler kadar o da karamsar bir görüşe sahiptir; ve diyor ki, ıstıraplara yol açan kötülükler ortadan kaldırılmadığı takdirde, uzun süre sosyalist bir tecrübeden kaçınmak imkânsız hale gelecektir. Fakat ardından, nitekim bunların ortadan kaldırılabileceğini savunuyor; kendisinin ve müttefiklerinin pratik çalışmalarındaki en önemli motiflerinden birisi de bu durumu teşvik eden hastalıkları tedavi etme sayesinde sosyalist ajitasyona bir son vermektir.[37]

Brentano, İngiliz sendikalarından çok ilham almıştı ve çalışma koşullarını düzenlemek için, böyle birliklere lonca benzeri güçler kazandırmak istiyordu. Sendikaların, işçi sınıfını sendikalaşmış ve sendikalaşmamış kesimler halinde böldüğünü kabul ediyordu, fakat "en azından işçi sınıfının büyük bir kesimi daha güvenli biçimde gelişen kültürün hudutları içine sokulursa" toplumun (Rae'nin kelimeleriyle) en azından doğru bir yönde ilerleyeceğine inanmaktaydı.[38]

Lenin'in bu bölümde tekrar etmeyi sevdiği, muarızlarına dair meşhur laflar şunlardır (sonuncusu hariç, hepsi Martınov'un *Raboçeye delo*'nun 10. sayıdaki makalesinden):

---

37. Rae 1891, s. 204.
38. Brentano ve "Socialists of the Chair" [Kürsü Sosyalistleri] için bkz. Rae 1891, s. 195-217.

Sosyal Demokrasinin "proletarya mücadelesiyle yakın ve organik bir bağlantısı" olmalıdır.

"Şimdi Sosyal-Demokratların önündeki görev, ekonomik mücadelenin kendisine olabildiğince siyasal bir nitelik kazandırmaktır."

Sosyal Demokrasi "elle tutulur sonuçlar vaat eden" talepler ortaya koymalıdır.

"İşçilerin, işverenlere ve hükümete karşı ekonomik mücadelesi", "işçileri siyasal haklardan mahrum olmaları sorunu karşısında ayağa kaldıracaktır".

"*İskra*, parlak ve kendine yeterli düşüncelerin propagandasına kıyasla devam eden mücadeledeki ileriye doğru yeknesak yürüyüşün önemini küçümseme eğilimindedir."

"Ekonomik mücadele, kitleleri aktif siyasal mücadeleye çekmek için en geniş uygulanabilirliğe sahip bir araçtır." (Martınov'un da yazdığı İki Kongre broşüründen).

BÖLÜM IV: EKONOMİSTLERİN ZANAATKÂRLIK SINIRLAMALARI VE DEVRİMCİLER ÖRGÜTÜ

Lenin, Bölüm IV'te Rusya gibi otokratik bir ülkede Sosyal Demokrat siyasal örgütlenmeyi yönetmesi gereken normları ortaya koyuyor. Tefsir Bölüm Sekiz'de Lenin'in örgütsel önerilerinin yenilikçi veya "yeni tip partinin" savunulması olarak görülmemesi gerektiğini (M. Lyadov ve diğer 1904-6 praktiki yazısına dayanarak) savunuyorum; ayrıca bu görüşler Narodnaya volya'ya veya daha önceki Rus devrimcilerine geri dönüş olarak da görülmemeliydi. Daha ziyade, Rus praktiki'nin, baskıcı Çarlık mutlakıyetçiliğinin dayattığı siyasal koşullara SPD modelinin uyarlanmasında sahip olduğu, neredeyse on yıllık bir tecrübenin sonuçlarının bir özeti ve açık bir ifadesidir.

Lenin'in örgütsel önerileri, modern akademisyenler tarafından, sıklıkla "devrimciler örgütü"ne üyeliği "meslekten devrimciler" olarak daraltma talebine indirgenir. Gerçekten de, buna benzer bir şeyi ileri sürüyor (gerçi bu da Lenin'in parti üyeliğine ilişkin anlayışının "meslekten devrimciler" özelliğinden daha kapsamlı olduğunun tekrarlanmasını gerektiriyor). Ne var ki bu bölümde sorulması gereken daha iyi bir soru şudur: Lenin'in Rus Sosyal-Demokrat hareketine genel olarak bakış açısı nedir? Bölüm IV tarafından sağlanan cevap oldukça geniş ve katılımcı bir modeldir, işçi çevresi ile bağlantıları,

yardımcı olmaya istekli olan herkesin katkıları ve örgütlenmenin gizli kısımlarına bile geniş katılım çabaları vurgulanıyor. Böylece, tipik bir argümanı şöyledir:

> Örgütün konspirativnıy işlevlerinin merkezileştirilmesi, hareketin tüm işlevlerinin merkezileştirilmesi anlamına gelmez. En geniş kitlelerin yasadışı yayınlara [dağıtımda] aktif katılımı azalmayacak, fakat "bir düzine" meslekten devrimci bu işin konspirativnıy işlevlerini merkezileştirdiği takdirde, on kat daha yoğunlaşacaktır.

İlk iki alt bölüm soruna olumsuz yönünden yaklaşıyor: bunu nasıl yapmamalı. Sonraki iki alt bölüm, Lenin'in yeraltı hareketi konusundaki vizyonunu olabildiğince tasvir ediyor. Son alt bölümler, "demokratizm" ve yerel çalışmanın ihmaline ilişkin olası itirazlara cevap veriyor.

Alt bölüm (a) Zanaatkârlık sınırlamaları nelerdir? [790]

Lenin, "zanaatkârlık sınırlamaları" veya kustarniçestvo terimini tanımlıyor ve daha sonra, önce kendi deneyimlerinin genelleştirilmiş bir versiyonuyla ve ardından Boris Savinkov'un ilk elden gözlemlerini kullanarak terimi tasvir ediyor. Lenin'in tipik bir "çevre" tasvirinde dikkati çeken nokta, hem işçilerden hem de seçkin toplumdan sempati ve destek beklentisidir. Hareketin canlılığı, praktiki'nin beceriksizliğinden bile daha güçlüdür. "Çevre", zanaatkârlık sınırlamaları, konspiratsiya ve proval (yerel bir yeraltı örgütünü en azından geçici olarak yok etmeyi başaran bir polis baskını) terimlerinin anlamı için Bölüm Sekiz'deki yeraltı jargonuyla ilgili tartışmalara bakın. Savinkov için Bölüm Altı'ya bakın.

Alt bölüm (b) Zanaatkârlık sınırlamaları ve ekonomizm [793]

Bu alt bölüm, Lenin'in *Raboçeye delo* hakkındaki mevcut polemiği ile zanaatkârlık sınırlamalarını aşma ihtiyacı hakkındaki uzun zamandır savunduğu fikrini bağlantılı hale getiriyor. Lenin açısından tamamen tipik bir tarzda, bu alt bölüm, *Raboçeye delo*'yu (insafa gelip 1907 baskısından çıkardığı) bıktırıcı şekilde cümle cümle çürütmesi ile coşkulu bir kitle hareketinin başında yer alan kahraman devrimci lidere dair en dokunaklı hatırlatmalarını birleştiriyor.

Lenin, Plehanov'un Sosyal Demokratlar hakkında "Rus proletaryasının kıçında mutlulukla etrafa bakan" şeklindeki şakasını

yeniden gündeme getiriyor. Bu, "kuyrukçuluk [hvostizm]" terimiyle aynı benzetmeden kaynaklanıyor. Rus proletaryası doğru yönde bakıyor ve doğru yönde ilerliyor. Proletarya tarafından geride bırakılan ve yalnızca geçmişini görebilenler ise daha ziyade Sosyal Demokratlardır.

Martov'un kurgusal ekonomist praktik'i olan Nartsis Tuporılov için Bölüm II alt bölüm (c) üzerine daha önce yaptığım yorumlarıma bakın.

Alt bölüm (c) İşçiler örgütü ve devrimciler örgütü [800]

*NY?*deki en uzunlardan biri olan bu alt bölüm, Lenin'in otokrasi koşullarında geniş Sosyal-Demokrat örgütler ile dar olanlar arasında uygun ilişki hakkındaki temel önerisini ortaya koyuyor.

İlk paragrafta Lenin, "oldukça donanımlı bir ekonomist" ile bir görüşmeyi hatırlıyor. Bazıları, bu muhatabın Martınov olduğunu tahmin etmiştir, hakikaten Martınov'un o günlerde Lenin'le benzer bir görüşme yaptığı Martınov'un anılarında da söylenmektedir.[39] Bununla birlikte, şayet Lenin muhatabının görüşlerini tamamen yanlış sunmadıysa, burada anlatılan görüşme Martinov'la olamaz.

Lenin, diyor ki, ekonomistler "sadece siyasal görevler bakımından değil, örgütsel olanlar bakımından da Sosyal Demokratlıktan sürekli ayrılıp tred-yunionizm'e kayıyorlar". Bu ifade tred-yunionizm'i neden sendikacılık [trade-unionism] diye çevirmememiz gerektiği için güzel bir örnektir. Lenin burada işçi hareketini sistematik olarak kendi sektörel çıkarlarını savunmakla kısıtlayan Sosyal-Demokratik olmayan bir ideolojiye atıfta bulunuyor.

Benim "meslekten devrimciler" şeklindeki çevirimi birazcık beceriksiz bulanlar için, ikinci paragraftaki şu satırların Joe Fineberg tarafından yapılan çevirisine dikkat çekiyorum:

> İşçilerin örgütü, öncelikle meslekî [trade] bir örgüt olmalıdır... Öte yandan, devrimcilerin örgütleri her şeyden önce devrimcilik mesleğine sahip insanlardan oluşmalıdır... Böyle bir örgütün üyelerinin bu ortak özelliği göz önüne alındığında, işçiler ve entelektüeller arasındaki tüm ayrımlar ve kesinlikle meslek ve uğraş [trade and profession] ayrımları ortadan kaldırılmalıdır.

Rusça orijinalinde hem işçiler hem de devrimciler bir professiya sahibidirler. İngilizce çeviride, işçiler bir meslek [trade] ve dev-

39. Editör yorumları şurada: Lenin 1926-35, 4, s. 618-19.

rimciler bir uğraş [profession] sahibidirler. Fineberg daha sonra "meslek ve uğraş ayrımlarını" silmek açısından duyulan ihtiyaç hakkında konuşuyor. Fineberg, böylece, sadece işçilerin meslek sahibi olduklarını, uğraşın ise entelektüellerle sınırlı olduğunu ima etmiş oluyor. Bunun aksine, Rusça metinler "hem işçiler hem entelektüeller arasındaki farklı professii ayrımından" sürekli söz etmektedir. Bu konuda bütün diğer İngilizce çeviriler de Fineberg'in peşinden gitmiştir. Bu şekilde İngilizce çeviriler, Rusça orijinalinde bulunmayan bir orta-sınıf seçkinciliğinin kötü kokusunu ithal etmiş olmaktadırlar.[40]

Lenin'in "işçiler ile entelektüeller arasındaki bütün ayrımlar tamamen ortadan kaldırılmalıdır" şeklindeki uyarısı, genellikle devrimci örgütte işçiler için bir yer yaratmak olarak anlaşılıyor. Bu standart okumada, Lenin gerçekte şöyle diyor: "Biz entelektüel kesim devrimcileri, işçiler için yer açmalıyız ve onları evlerindeymiş gibi hissettirmeliyiz". Lenin'in sözleri, belki de intelligenti için yer açmak bağlamında daha doğal bir anlam taşır. Lenin, entelektüellerin devrimci bir örgütte oynayacakları meşru bir rolleri olduğunu, bu yüzden sosyal kökenlerini onların karşısına koymamak gerektiği vurguluyor.

Lenin, "proleter mücadele ile yakın ve organik bağlar" (Martınov'un deyimi) için "yeni model" isteyenlerle alay ediyor. Bu nedenle, ironik olarak, Lenin'in "yeni tip parti" ifadesine en yakın olduğu yer onu alay konusu yaptığı yerdir.

Lenin'in Zubatov sendikalarının muhtemel başarısızlığı konusundaki tartışması –ki bu durumun meydana gelen olaylar tarafından onaylandığına inanmaktaydı ve gelecekte de sık sık bundan bahsedecekti– Lenin'in bakış açısını kavramak isteyenler için oldukça öğretici bir konudur. V. Vasilyev, Zubatov gibi bir jandarma subayıydı, İ.H. Ozerov ve A. E. Worms ise, Zubatov işçilerinin toplantılarında ders veren liberal profesörlerdi. İsimlerin çoğullaştırılmasının retorik hüneri –gayrişahsî hale getirme ve tipikleştirme– Lenin bakımından sıradan bir yöntemdir.

"Yaban otlarını yolarken aynı zamanda toprağı buğday tohumlarının olası çimlenmesi için hazırlamış oluyoruz." Belki de Lenin'in metaforu şu şekilde ifade edilebilir: Biz *İskra*'cıların keyif aldığı acımasız polemikler, işçilerin farkındalığının doğal olarak

40. Hanna ve Service çevirileri şöyledir: "İşçi örgütü öncelikle bir sendikal örgüt olmalıdır." Bu, Lenin'in görüşünü daha da çarpıtmaktadır (bkz. Lenin 1988, s. 174).

büyümesini engelleyen yabanî otların yok edilmesine yardımcı olacaktır.

Bu paragrafın son cümlesi gerçekten de "Pulheriya İvanovnalarla birlikte Afanasiy İvanoviçler saksı bitkileri ile uğraşırken..." şeklindedir. Bunlar, Gogol'un "Eski Zaman Beyleri" adlı kısa öyküsündeki evli yaşlı çiftin isimleridir. Pulheriya İvanovna, çiçek saksılarıyla çok fazla uğraşmaktadır, ancak mülkünde neler olup bittiğini pek bilmez; dış dünyada olup bitenleri de. Yaptığım çeviriyi, kinayenin retorik anlamı üzerine kurma özgürlüğünü kullandım.

St. Petersburg tüzüğüne ilişkin tartışmasında Lenin, Sosyal-Demokrat örgütü, çalışan örgüt için bir "uygulama grubu" haline getirdikleri sonucuna ulaşıyor. Bu sonuç hakkında en azından bir şüphe kaydetmeme izin verin, çünkü tüzük bize yeraltı Petersburg'undaki gerçek ilişkilere yalnızca sisli bir göz atış imkânı veriyor. Burada daha fazla önyargısız araştırma yapılması gerekiyor.

Alt bölümün sonunda Nadyejdin'in *Svoboda*'daki makalesi yer alıyor. Lenin bir hata yapıyor: Alıntılanan pasaj Nadyejdin'in kendi kelimeleri değil, onun İvanovo-Voznesenskli işçinin sözlerine yaptığı yorumu. Yaptığı hata mazur görülebilir, çünkü Svoboda metninin noktalama işaretlerinden kaynaklanıyor (konuşmacının kimliği sadece birkaç sayfa sonra netleşiyor). Bir işçinin konuştuğunu fark etmiş olsaydı, Lenin'in bu kadar alaycı ve saldırgan olacağından şüpheliyim.

Lenin'in örnek olarak verdiği Alman demagogları, Johann Most ve Wilhelm Hasselmann, anarşist pozisyonları kabul ettikten sonra (yani 1880'de) partiden çıkarılan sol-kanat Alman Sosyal Demokratlardı. Johann Most "eylemin propagandasını" ve terör taktiklerini savunuyordu ve bu nedenle Lenin'in ondan bahsetmesi bir taktik olarak terörizm hakkında yaptığı polemiğinin parçasıydı. İronik olarak, 1904'te Rosa Luxemburg, Lenin'i, işçinin kaslı yumruğuna dalkavukluk eden bu insanları takip etmesi konusunda uyarmıştı.[41]

Alt bölümün son cümlesinde Lenin, "devrimciliğin yüce çağrısını rezil eden [pozoryat revolyutsionera san]" Sosyal Demokratlara öfkesini dile getiriyor. Bu, şair ve Dekabrist komplocu K.F Rıleyev'in 1820'lerde yazdığı bir şiire göndermedir: "Kaçınılmaz vakit geldiğinde yurttaşın yüce çağrısını rezil edecek miyim?" Bu şiir, Rus devrimci geleneğinde meşhurdu.

41. Luxemburg 1970 [1904].

Alt bölüm (d) Örgütsel çalışmanın alanı [815]

Bu alt bölümde, Lenin eğitimli toplumdan daha fazla yarı-zamanlı çalışma ve proletaryadan daha fazla tam-zamanlı çalışma elde etmeyi savunuyor. Her iki talebin de akla yatkınlığı, devrimci davayı desteklemek için yaygın bir isteklilik olduğu varsayımına dayanıyor. İşçi devrimciler üzerine olan alt bölümün sonundaki cümleler, Lenin'in ilham alan ve ilham verici lider senaryosundaki en anlamlı hatırlatmalardan biridir.

Bu alt bölümde en azından, "Sosyal Demokrat örgütçüleri nüfusun tüm sınıflarına gönderin" sloganı, "yalnızca daha yerleşik ve yeraltında olmayan insanların sağlayabileceği tüm küçük hizmetlerden faydalanın" anlamına geliyor.

Savinkov'un iddiasına cevap verirken Lenin, Nadyejdin'in "orta kademe işçilerle" ilgili tezini hatırlatıyor ve bu noktada rahatsız edici bir polemiğe dümen kırıyor. Sıklıkla olduğu üzere, yavan polemiklerin ortasında, Lenin'in bakış açısının hayatî bir yönünün ifadesini buluyoruz:

> Bilmeniz gerekir ki, tam da bu "siyaset" ve "örgüt" sorunları kendi başlarına öylesine ciddîdir ki, bunlar hakkında tamamen ciddî şekilde konuşmamız gerekir: İşçileri (ve üniversite öğrencilerini ve liselileri) bu konuda yeterince hazırlayabiliriz ve hazırlamalıyız ki, onlarla bu konuları tartışmaya başlayabilelim.

Bu paragrafın sonundaki dipnotta, ilk alıntılanan cümle Nadyejdin'in kendi kelimeleriyle konuşmasıdır. İkincisi böyle değildir. Entelektüelleri küçümseyen kişi Nadyejdin değildir (Nadyejdin entelektüalizm karşıtlığına açıkça itiraz etmekteydi), fakat (daha önce de belirtildiği gibi) Nadyejdin'in konuştuğu bir işçidir.

Saltıkov-Şçedrin'in "ama" hakkında yaptığı şaka, Lenin'in sevdiği ve sıklıkla kullandığı bir şakadır. Saltıkov-Şçedrin, Fransa'da seyahat ettiğini ve Fransız radikallerin, Paris Komünü'nde hayatta kalanlara af talep etme konusundaki sohbetini dinlediğini anlatıyor. "Ama" diye bitirmişlerdi sözlerini, bunu da anlamlı bir sessizlik izlemişti ve bu sessizlikle de affı sağlamak için hakikaten bir şeyler yapmak yerine, Fransızlar düpedüz yapılacak bir şey olmadığına inandıklarını göstermekteydiler. Saltıkov-Şçedrin bu "ama" kelimesini "düpedüz imkânsız olan bazı şeyler vardır" anlamına gelen bir

Rus atasözüyle tercüme etmekteydi.[42] Lenin bu atasözünü, konuşmacının henüz söylemiş olduğunu "ama" diyerek tamamen boşa çıkarmış olanlarla dalga geçmek için kullanıyor (örneğin, "Size yardım etmek isterdim, ama...").

Alt bölüm (e) "Komplocu" örgüt ve "demokratizm" [821]

Bu alt bölüm, *İskra*'nın örgütsel önerileri ve ülke çapında merkezî bir örgüt fikri hakkındaki önerilerin tamamı hakkında mevcut eleştirilerin derlemesine cevap veriyor: (i) *İskra*, Narodnaya volya-izm'e geri dönmektedir, (ii) *İskra*, "komplocu" bir örgüt savunmaktadır, (iii) Merkezî bir örgüt yıkıcı devrimci maceralara girişebilir, (iv) *İskra* demokratik değildir ve ona "kapsamlı demokratik ilke" ile karşı konulmalıdır, (v) Uzmanlık, verimsiz işbölümü uzmanlaşması demokratik örgütlere zarar verir. Bu alt bölüm, ülke çapında merkezîleşmiş bir örgüt hedefinin, gerçekte olduğundan daha tartışmalı olduğu izlenimi verebilir. Bölüm Sekiz'de gösterildiği gibi, bu hedef yaygın şekilde paylaşılmıştı ve hatta Sosyal-Demokratik bir mutabakat olarak adlandırılabilirdi.

(i) 1881'de Çar'ı suikast sonucu öldüren 1870'lerin devrimci örgütü Narodnaya volya, Tefsirde Bölüm Üç'te tartışılmaktadır. Lenin'in, *İskra*'nın Narodnaya volya-izm'le suçlanmasından gurur duyulması gerektiği şeklindeki yorumu, Narodnaya volya'nın onaylanması değildir. Lenin diyor ki: Herhangi bir ortodoks devrimci Sosyal Demokrat, "ekonomistler" tarafından Narodnaya volya-izm'in savunucusu olmakla suçlanacaktır. 1898'de Birinci Kongre tarafından partinin resmî organı olan kısa ömürlü gazete Raboçaya gazeta dahi bu suçlamayla karşı karşıya kalmıştı. *İskra* da bundan mahrum kalsaydı kesinlikle adam yerine konulmamış hissedecekti.

Lenin'in yorumunun, onaylama olarak değil de, fiilî anlamı şudur: Narodnaya volya ile bizi birleştiren şey, Zemlya i volya (Narodnaya volya'nın öncül örgütü) ve diğerleri dahil (öncelikli olarak, tabiî ki, SPD) tüm ciddî devrimci örgütler için ortak bir şeydir. Bizi Narodnaya volya'dan ayıran şey ise varlığımızın özüdür, yani sosyalizmi ve işçi hareketini mezcetmek isteğidir. Böyle bir istek, Narodnaya volya'nın bilgi alanı içinde bile değildi.

---

42. Saltıkov-Şçedrin'in anekdotu şuradadır: Za rubejom [Yurtdışında Seyahat], 1881 yılında yayınlanmıştır (Saltıkov-Şçedrin 1972, s. 122-3).

Bu paragraf, böylece, Lenin'in örgütsel önerilerinin, Narodnaya volya'dan esinlendiği şeklindeki genel varsayım bakımından zorluklar yaratıyor. S.V. Uteçin, çevirisinde, aşağıdaki kafa karıştırıcı dipnottaki zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır:

> Zemlya i Volya'nın örgütlenmesi oldukça gevşek ve adem-i merkeziyetçiydi. Bu durum daha sonra Narodnaya volya'yı kuran üyelerin memnuniyetsizliğinin sebeplerinden biri oldu. Aslında, Lenin'in örnek olarak işine yarayan ikinci örgüttü. Lenin, burada gerçekten yanıltılmış olabilir –muhtemelen örgütteki fiilî durumu temsil eder şekilde St. Petersburg'daki Zemlya i Volya grubunun bilinen görüşlerini almıştır.[43]

Uteçin, Lenin'in fikirlerini nereden aldığından çok emindir, eğer Lenin farklı bir şey söylüyorsa, o zaman yanılmış olmalıdır. Lenin, besbelli, merkezî ilham kaynağı olsa bile, demek ki Rus devrimci geleneği hakkında fazla bir şey bilmiyordu. Giriş bölümünde gösterildiği gibi, bu türden dolambaçlı muhakeme, ders kitabı yorumundaki daha bilgili savunucular bakımından tipik bir durumdur.

(ii) Burada Lenin, konspiratsiya ile komplo (konspirasyon) arasındaki ayrımı (kelimelerin nasıl örtüştüğünü göstermek için kelime oyunu yapsa bile) netleştirerek, *İskra*'nın bir "komploculuğa dayalı örgüt" savunduğu yönündeki suçlamaya cevap veriyor. Tefsirde Bölüm İki'de tartıştığımız 1897 tarihli "Rus Sosyal Demokratlarının Görevleri" başlıklı kendi makalesine atıfta bulunuyor.

Lenin, Kriçevskiy'in *Raboçeye delo* 10. sayıdaki sözlerine kısaca değiniyor:

> Marx ve Engels'in öğretileri sonsuza kadar komplocu bakış açısına ve devrimci mücadele yöntemlerine son vermiştir. Sosyal Demokrasideki yerini gururlandıran, akılları ve toplumsal ilişkileri devrimcileştirmenin amaca yönelik faaliyeti ile komplocunun iyi düşünülmüş planlamasının hiçbir ortak yönü yoktu. [Paragrafın tamamı, Bölüm Beş'in Ek'inde bulunabilir.]

(iii) Lenin burada merkezî örgütlenmenin, yerel örgütleri kendi güçlerinin ötesinde savaşa iteceği endişesine cevap veriyor. Rosa Luxemburg'un, Lenin'in örgütsel şemasının, devrimci eylem mümkün olsa dahi, eylemsizliğe yol açacağı şeklindeki daha ünlü suçlamasıyla olan karşıtlığa dikkat edin. Burada söz edilen V.Z., Vera Zasuliç'tir; onun Bölüm Altı'da bahsedilen Nadyejdin hakkındaki makalesine atıfta bulunmaktadır.

---

43. Lenin 1963, s. 155.

(iv) Lenin, *Raboçeye delo*'nun "kapsamlı demokratik ilke" çağrısını, yerel yeraltı örgütleri için seçim ve referandum çağrısı olarak yorumluyor. *Raboçeye delo* ise aslında *İskra*'nın bizzat *Raboçeye delo*'yla ve bir bütün olarak yerel komitelerle ilişkisinden söz ediyordu. *NY?*'nin yayınlanmasından sonra yerel örgütlerdeki seçim meselesi önem kazandı ve protesto, Lenin'in burada belirttiği gibi, sadece siyasal göçmen çevrelerinden değil, yerel praktiki'den de kaynaklanıyordu.

Lenin, SPD'nin demokratizminin bir nişanesi olarak Almanya'daki parti kongresinin açık oturumlarına işaret ediyor. 1904'te, kongre egemenliği ilkesi Bolşevik platformdaki en önemli dayanak olmuştu (bkz. Bölüm Dokuz).

Lenin'in, "tam glasnost, seçimler ve genel gözetim" diye dayatılan "en uygun olanı seçme" şeklindeki hatırlatması, M. Ostrogorski ve Robert Michels gibi makul gözlemciler tarafından, Batı'daki parti içi demokrasi gerçekliği hakkında son derece naif olmanın bir örneği olarak kullanılabilirdi.[44] Lenin'in "açık siyasal arenayı" seyirciler önündeki bir sahneyle kıyaslaması, belki bu naifliği açıklamaktadır, çünkü seyircilerin sahnede gördükleri şey, özenle hazırlanmış bir illüzyondur ve çok gerekli mekanizmalar görüş alanından titizlikle gizlenmektedir.

1980'lerin sonundaki perestroyka çağında, dönemin polemiklerinde Lenin'in kullanılmasını izleyerek bilgi sahibi oldum. Lenin'in *NY?*'deki glasnost hakkındaki coşkulu savunmasını herhangi bir kimsenin aklına getirdiğini hiç hatırlamıyorum.

Lenin, soruyor: "Burada Rusya'da, 'parti programını kabul eden ve partiyi elinden geldiğince destekleyen' herkesin, bir devrimcinin/konspirator'un her adımını gözetim altına alması düşünülebilir mi?" Bölüm Dokuz'da dikkat çekildiği gibi, İkinci Kongre'de parti üyeliği konusunda çatışmaya girdiklerinde Menşevikler ile Bolşevikler arasında böyle bir şey anlaşmazlık konusu değildi, çünkü Martov ve Akselrod örgütün gizli bölümlerindeki faaliyetlerin parti üyeleri tarafından herhangi bir etraflıca gözetim yapılmasını öngörmediklerini açıklığa kavuşturmuşlardı.

E. Serebriyakov alıntısında sözü edilen devrimciler –İ.N. Mışkin ve diğerleri– 1870'lerdeki şahıslardır. Antik Atina'daki orijinal Areopagus ise, toplumsal gelenekleri kontrol etmek için sınırsız güce sahip yaşlılardan oluşan bir topluluktu.

---

44. Ostrogorski 1902 ve Michels 1962 [1911].

(v) Burada, Lenin, temsilî kurumlara ve uzman memurların kullanımına düşman olan "ilkel demokrasiye" karşı, işbölümünden ve uzmanlaşmadan yana tavır alıyor. Lenin, tanık olarak Sidney ve Beatrice Webb'in yanı sıra Kautsky'yi de gösteriyor. Lenin, 1917'ye kadar bu cümlelerinin varlığını tamamen unutmuş görünüyor, zira aksi halde, düşünülür ki, Devlet ve Devrim'de şöyle yazmazdı:

> Modern oportünizmin "kurucularından" biri olan, eski Sosyal Demokrat Eduard Bernstein, "ilkel" demokrasiye karşı, kaba burjuva istihzalarını tekrarlamakta yeteneklerini defalarca kullanmıştır. Günümüz Kautsky'cileri de dahil olmak üzere, tüm oportünistler gibi o da, öncelikle ilkel" demokrasiye belirli ölçüde bir "dönüş" olmaksızın, kapitalizmden sosyalizme geçmenin imkânsız olduğunu hiç mi hiç anlamamıştır. Bernstein'ın, Sosyalizmin Ön Koşulları adlı döneklik kitabı, "ilkel" demokrasiye, "doktriner demokratizm" dediği şeye (emredici vekâlete, ücretsiz memuriyete, iktidarsız merkezî temsile vb.) karşı savaş açmıştır. Bu "ilkel" demokrasinin uygulanabilir olmadığını ispatlamak için, Bernstein, Webb'ler tarafından yorumlandığı haliyle İngiliz tred-yunioni tecrübesine başvurmaktadır.[45]

Beatrice ve Sidney Webb 1890'lı yıllarda artık uluslararası bir üne sahiptiler (onlara "dünya çapında Webbler" diyebiliriz). Lenin onların 929 sayfalık "Sanayi Demokrasisi" kitabını Rusçaya çevirdi, bu kitap İngiliz tred-yunionizm dünyasının kapsamlı bir incelemesiydi. Lenin'in 1900 yılı Rusça baskısı, bu konuda ona sağlam bir temel sağlamış olması gereken etkileyici bir başarıdır. Lenin'in Webb'lerden öğrendiği bir şey, *NY?*'de sürekli tekrarlanan bir temadır: tred-yunionizm'in Webb'ler tarafından "yasal hale getirme yöntemi" olarak adlandırılan politik bir yönü vardır. Lenin'in çıkardığı sonuç şudur ki "ekonomizm" biraz yanıltıcı bir yaftalamadır. Gerçek bölünme tred-yunionist siyaset ile Sosyal-Demokrat siyaset arasındadır. Lenin'in kurduğu karşıtlık bir nevi özel-çıkar siyaseti ile sosyal-reform siyaseti karşıtlığına benzemektedir.

Kautsky'nin parlamentarizm üzerine yazdığı kitap ise, Moritz Rittinghausen'in temsilî bir parlamentoyu baypas edecek olan "doğrudan halk yasamasını" savunmasına itiraz içeriyordu.[46]

Son paragrafta atıf yapılan yerel seçimlerle ilgili kural, daha önce Alt Bölüm (c)' de tartışılan St. Petersburg kurallarının aynısıdır.

Alt bölüm (f) Yerel çalışma ve Rusya çapında çalışma [829]

45. Lenin 1958-65, 33, s. 43, 115-16.
46. Kautsky 1893.

Dönemdeki pek çok praktiki yerel veya bölgesel yeraltı gazeteleri çıkarmaya odaklanmak istiyordu. Bu alt bölümde Lenin, neden ülke çapında bir basın organının en acil önceliğe sahip olması gerektiğini düşündüğünü, açıklıyor. Bu alt bölüm, Lenin'i en iyi haliyle gösteriyor. Erfurtçu vizyonu ve SPD'nin büyüleyici parti basınına somut örnek olması, bu alt bölümde, Lenin'in belirgin şekilde titiz ve detaylı düşündüğü bir öneriyi destekleyerek somut Rusya sorunlarına uygulanıyor. Nadyejdin ile yapılan polemikler bile her zamankinden daha fazla sistematik hale geliyor.

Lenin'in yerel gazeteler için verdiği sayıların kaynakları, 1901'de yapılan İkinci Uluslararası Paris Kongresi'ne Rus Sosyal Demokratlarının sunduğu rapordur. Rapor, Boris Kriçevskiy tarafından yazılmıştı. Miliukov, bu raporu, yaklaşık 1900 yılları civarı yeraltına dair faydalı açıklamasında kullanıyor.[47]

Var olmayan parlamentolarla ilgili "ünlü sözler", Takhtarev'in 1898'de *Raboçaya mısl* Özel Sayı'sından alınmıştır. Ayrıca Lenin tarafından Bölüm II'nin (b) alt bölümünde de alıntı yapılmaktadır.

Nadyejdin'e iade edilen alaycı sözler –"her zaman beni çok üzüyor", vb– önceki alt bölümün dipnotunda alıntılanmıştı. Daha önce de belirtildiği gibi, Nadyejdin, kendi kelimeleriyle konuşmuyor, görüştüğü bir işçinin sözlerini aktarıyordu.

Alt bölümün son kısmında, Lenin sendika broşürleri [broşyuri] hakkında konuşuyor. Yayın türleri bakımından Rusça kelime dağarcığı bizimkinden farklıdır ve broşyuri oldukça hacimli olabilir –örneğin, *NY?*'nin kendisi bazen bir broşyuri veya bir knijka [kitapçık] olarak adlandırılmıştır. Benzer şekilde, bildiriler veya listki, bizim standartlarımızda oldukça kalın olabilir.

Bölümün bu kısmına düşülen dipnotta Lenin, bir işçiyi fabrika koşulları hakkında sorgulayan deneyimini hatırlatıyor. Bu zaman diliminin tüm detayları daha yeni ortaya çıktı. Lenin, Petersburg'da 1894 yılında fabrika koşullarına ilişkin bir anket düzenlemiş ve oldukça uzun bir anketin sorularını hazırlamıştı. Ancak 1985 yılına gelindiğindedir ki bu anketin bir kopyası bulundu ve yayınlandı. Lenin'in bahsettiği "bir fabrika", Liman (Yeni Amirallik) idi. Vladilen Lojkin (anketi bulan kişi), 1894 sonlarında fabrikadaki koşulları tasvir eden anonim bir broşürün Lenin tarafından anket yoluyla toplanan materyal temelinde yazılmış olduğunu, ikna edici bir

47. Miliukov 1962, s. 360-2.

iddia haline getiriyor. *NY?* dipnotu, Lenin'in fabrika bilgilerinin edinilmesindeki bu yöntem hakkında biraz hayal kırıklığına uğradığını gösteriyor.[48]

BÖLÜM V: BÜTÜN RUSYA İÇİN BİR GAZETE "PLANI"

1901 Mayıs'ında yayınlanan *İskra* makalesinde Lenin'in bir parti gazetesi için sunduğu plan dikkat çekiciydi. *NY?* tamamlandığında, bir nevi hak ettiği dikkati çekmeyen bu son alt bölüme tıkıştırılmış oldu. Gazete planı Lenin'in bebeği idi – meyvesini almak için uzun ve zahmetli bir emek verdiği kendi özgün fikri. Ülke çapında bir yeraltı gazetesinin Rus Sosyal Demokrasisini etkin ve birleştirilmiş bir hareket olarak canlandıracağı yönündeki tutkulu hayali burada büyük bir pratik zekâyla destekleniyor. Bu bölümle polemik yapanlar bile, olağan zamankinden daha sağlam tartışmalara dayanmaktadırlar. Gereğine uygun şekilde, bu bölümdeki Lenin hayal kurma hakkını savunuyor.

Alt bölüm (a) "Nereden Başlamalı?" makalesi kimi rahatsız etti? [839]

Lenin, 1907 tarihli *NY?* baskısında geçmişteki örgütsel anlaşmazlıklarla çok fazla uğraştığı için bu alt bölümün tamamını çıkardı. Bununla birlikte, alt bölüm Lenin'in planının bazı önemli yönlerini gündeme getiriyor. Belki de bu alt bölümü Lenin'in ana akım Batı akademisyenliğine karşı savunması olarak görebiliriz. Martınov ve Kriçevskiy'in temel suçlaması –*İskra*'nın yerel komitelere karşı diktatörce bir tavra sahip olması– modern akademisyenler tarafından desteklenen suçlamalardan biridir.[49]

Lenin ilk önce *Raboçeye delo*'nun, sadece bir plan önermenin – *İskra*'nın kimseye empoze etme imkânının olmadığı bir plan– kibirli bir şey olduğunu düşünüyor gibi, göründüğünü ileri sürüyor.

> Eğer sadece yerel aktivistleri daha geniş görüşlere, hedeflere, planlara vb yükseltme çabası sadece bu görüşlerin doğru ve yanlış oldukları ileri sürülerek değil, aynı zamanda birileri "yükselmemizi istiyor" diye "rahatsız olmak" gerekçesiyle de reddedilirse, partimiz gelişip ilerleyebilir mi?

48. Leninskiy sbornik, Cilt 40, 1985, s. 19-26; Lojkin 1986. Lenin'e atfedilen ve Harding 1983'te yer alan anket yeni keşfedilenden çok daha kısadır.

49. "*İskra*'nın ezici gücüne" (Allan Wildman'ın sözleri) karşı açılan bu akademik davanın temel nedeni, *Raboçeye delo*'nun suçlamalarını yaptıktan sonra meydana gelen olaylara dayanıyor (bkz. Wildman 1967).

Zelnik'in benzer suçlamalarıyla da görülebileceği üzere, bu konu hâlâ canlı tutulmaktadır.[50]

Lenin daha sonra, merkezî parti kurumları yaratma yönündeki diğer çabaların başarısız olduğunu savunuyor. *İskra* grubunun üyeleri, bu girişimlerle işbirliği yapmaya yönelik iyi niyetli çabalar göstermişlerdi, ancak polis devleti koşulları nedeniyle baştan itibaren bu kurumları yaratmanın pratik zorluklarının üstesinden gelinememişti.

İskra gerçekten de partinin kendinden menkul bir kurtarıcısıdır –fakat resmî statü iddiasında bulunmadığı ve sadece mevcut komiteleri ikna ederse başarılı olacağı için bununla ilgili olarak yanlış olan şey nedir ki? Birisi inisiyatif kullanmalıdır. *İskra* tarafından öngörülen "görevliler ağı", komitelerin yerini alacak baskıcı bir "Agenten-partei" (Dietrich Geyer'in terimi) değil, daha ziyade "komiteler tarafından yaratılacak" yerel bazlı lider/kılavuzların çekirdeğiydi.[51] (Bu konu daha sonra Alt Bölüm (c)'deki açıklamalarda daha ayrıntılı tartışılmıştır.)

Lenin'in buradaki sözlerini niyetleri bakımından olduğu gibi almamız gerektiğine inanıyorum. Lyadov'un belirttiği gibi, Rus Sosyal Demokrasisinin karşılaştığı belirgin ikilem şuydu ki, kökleri yerel işçi ortamında bulunup yerel olarak gelişen münferit yeraltı örgütleri, merkezî kurumlar oluşturmak için bir şekilde bir araya gelmek zorundaydılar. Lenin'in planı, A'dan B'ye geçmek bakımından dâhice bir stratejidir: bir dizi bağımsız yerel komiteden sahici bir koordinasyon sağlamak üzere yeterince meşruiyete sahip bir dizi merkezî kuruma geçmek ("her yönden" Parti inşa etmekten söz ettiğinde Lenin'in aklında bu durum vardı).

Lenin'in özgün niyetlerinin, 1902-3'teki gerçek *İskra* kampanyası sırasında uygulamada olup olmadığı başka bir konudur. Bir dizi bağımsız örgütler toplamını *İskra* çoğunluk partisine katmanın kaçınılmaz şekilde karmaşık bir soruna yol açtığı ispatlanmıştı. Benim görüşüme göre, *İskra* kampanyası konusunda tamamen yeterli bir akademik çalışma yok. Sovyet akademisyenleri, planın (yalnızca bazı "ekonomistlerin" engel çıkarmasıyla birlikte) niyete uygun gerçekleştirildiğini varsaymaya eğilimlidirler, Batılı akademisyenler ise planın kötü ve diktatörce olduğunu varsaymaya eğilimlidirler.

50. Zelnik 2003b.
51. Geyer 1962.

Lenin, şiddetle karşı çıktığı dört olguyu ezberden okurken, sadece *Raboçeye delo*'ya değil, aynı zamanda Yahudi proletaryasının Sosyal-Demokrat örgütü olan Yahudi Emek Bund'una da yanıt veriyor.[52] *İskra* ve Bund arasındaki ilişkiler, millî mesele hakkındaki tartışmalar, bu dönemin önemli konularıydı ve parti içi rekabet üzerinde geniş bir etki yaratmaktaydı. Bu konular *NY?*'de hiçbir rol oynamadığından, bu Tefsirde bunları sınırlı tuttum.

Lenin, kendi dört olgusunun kronolojik sırayla olmadığını açıklıyor. Bu konspiratsiya amaçları bakımından bir şaşırtmacadır. Lenin, sözü edilen bir ve üçüncü olguda "*İskra* grubunun üyesi"dir. Bu zaman dilimleri (ilk olgu için 1897 ve üçüncü olgu için 1899), Bölüm İki'de tartışılan Raboçaya gazeta makalelerine yol açmıştı. İkinci olguda bahsedilen *İskra*'cı ise Martov'du. Martov'un Emeğin Kurtuluşu'nun statüsünü bilmesini engelleyen "çeşitli şartlar", onun Sibirya'nın ücra bölgelerine sürgün edilmesiydi.

Dördüncü olgu, *Raboçeye delo*'nun ana örgütü olan Yurtdışı Sosyal Demokratlar Birliği'nin Mayıs 1900'da Smolensk'te ikinci parti kongresini toplama yönündeki başarısız girişimiydi. Gerçek İkinci Kongre, Ağustos 1903'te *İskra* himayesinde gerçekleşmişti.

Alt bölüm (b) Bir gazete kolektif bir örgütçü olabilir mi? [845]

Daha kesin bir ifadeyle soru şudur: ortak, tüm Rusya çapında, fakat yine de resmî olmayan bir gazete, günümüzde ülke çapında parti kurumlarının işleyişini ve Rus toplumu tarafından otokrasiye karşı "ortak bir saldırıyı" örgütlemeye yardımcı olmaya hizmet edebilir mi? Hem Lenin hem de Nadyejdin otokrasiye karşı gerçek bir saldırıyı örgütlemek ve yönetmek istiyorlar, her ikisi de narod'da yaygın bir devrimci potansiyel olduğunu hissediyorlar ve her ikisi de mevcut durumda yerel örgütlerin zayıf halkalar olduğunu hissediyorlar. Nadyejdin'in önerdiği senaryo şudur: yerel praktiki otokrasiye saldırı için halkı, narod'u örgütler. Bu faaliyet, daha sonra partiyi birleştirecek bir konumda bulunan güçlü yerel örgütleri "besler [vospitat]". Fakat, diye iddia ediyor Nadyejdin, tüm Rusya çapında bir gazete somut yerel sorunlara olan kaçınılmaz uzaklığı ve "kitabîliği" yüzünden narod'un örgütlenmesinde hayatî bir ilk adım olarak fazlaca yararlı değildir. Bunun tersine Lenin'in

52. Lenin'in, içinden kendi dört olgusunu çekip çıkardığı zaman diliminin ayrıntılı bir çözümlemesi için bkz. Nikolayevskiy 1927.

önerdiği senaryo şudur: Yerel organizasyonları beslemek için tüm Rusya çapında gazeteyi kullanın ve sonra bırakın bu yeni yetişmiş lider/kılavuzlar dışarı çıksınlar ve narod'u örgütlesinler.

Alt bölümün başında yapılan alıntıda, Nadyejdin, halkın, narod'un katılımını sağlama (veya bir araya getirilmesi, toparlanması) ve örgütlenmesi hakkında konuşuyor. Alt bölümün sonuna doğru, Lenin, "deneyimli savaşçıların bir ordusunun", yani bizzat yerel praktiki'nin katılımının sağlanması ve örgütlenmesi hakkında konuşuyor. Her ne kadar bir katılım sağlama hedefinden diğerine geçiş, ikisi arasındaki anlaşmazlığın özünü oluştursa da, Lenin bunu asla açıkça belirtmiyor. Nadyejdin ise, 1903 tarihli beyanında konuyu daha açık şekilde ifade etmişti:

> N. Lenin, "lider/kılavuzlar" için bir periyodik yayın hakkında çok anlamlı bir tez yazıyor ve düzinelerce Lenin de böyle bir periyodik yayın (elbette hep başarılı olmasını dilediğimiz bir teşebbüs) yaratmaya hazırlanıyor, ancak kitlesel hareketin görüldüğü üzere büyüdüğü bir zamanda, işçi kitlesi için bir periyodik yayın ortaya çıktığında, buna dair tek bir kelime, tek bir ses duymuyoruz –sanki şu anın en önemli ihtiyacı o değil gibi![53]

Lenin, praktiki'nin katılımını sağlama ve örgütlemenin nihai hedef olmadığını hakikaten çok kuvvetli vurguluyor. Bu, "nereden başlamalı" bakımından bir ön aşamadır. Tuğla katmanı ve iskele metaforu da aynı noktaya işaret ediyor. Lenin, devrimci eylemin nihai hedefine işaret ederek "kitabîlik" suçlamasını reddediyor. (Daha sonra, kitabîlik suçlaması, Lenin'in bir gazetenin rolünü ve onun siyasal ajitasyonunu, praktiki'nin militan örgütlenmelerin geliştirilmesi için bir tarz haline bile getirmek suretiyle, abarttığı iddiasıyla tekrar su yüzüne çıkmıştı.[54])

Bu alt bölüm iki zorlu çeviri problemi sunmaktadır; bunlardan hiçbirini çözmeyi beceremedim. Birincisi Nadyejdin'in intelligentniye rabochiy teriminden kaynaklanıyor. Bu terimin çağrışımlarını yakalamak çok zordur, öyle ki önceki dört çeviriden her biri, farklı şekilde çevirmişlerdi. Fineberg'in "akıllı işçiler", Hanna'nın "aydınlanmış işçiler", Service'in "entelektüel olarak aydınlanmış işçiler" ve Uteçin'in "eğitimli işçiler" karşılıkları vardır. Bunlara Zelnik'in "işçi intelligentı" karşılığını da ekleyebiliriz.[55] Benim fikrime göre,

53. Nadyejdin 1903, s. 32.
54. Trotskiy 1904 ve Potresov *İskra* Sayı 107 (29 Temmuz 1905) içinde.
55. Zelnik 2003b, s. 218-19.

bunların hepsi yanıltıcıdır ve bu yüzden vazgeçip sadece "intelligentnıye işçiler" karşılığını kullandım. Terim, aynı zamanda "ileri işçiler" veya "amaca yönelik işçiler" olarak da adlandırılan aynı insan grubun bir nitelemesidir (daha fazla tartışma için Bölüm Altı'ya bakın).

Diğer çeviri sorunu Lenin'in bu alt bölümdeki argümanının esasından kaynaklanıyor. Lenin'e sorarsak, gazete praktiki örgütlenmesine nasıl yardımcı olabilir? Cevabındaki anahtar kelime obşçiy'dir, alt bölüm boyunca çarpıcı sıklıkla ortaya çıkan bir kelime. Maalesef ne ben, ne de başka bir çevirmen, bu kelimenin aynı etkisini yeniden üreterek tüm kullanımları için herkese uyan tek bir eşdeğer karşılığını bulabilmiş değiliz. Örneğin, tek bir cümlede, tüm çeviriler (buradaki dahil), obşçiy'yi "ortak neden", "genel olarak özetlenen" ve "tüm Rusya çapında faaliyet" olarak çevirmektedir. (Buna "genel mekanizma" eklemek bana cazip gelmişti, fakat bunun aşırı olduğuna karar verdim.) Ayrıca, "obşçiy basın organını", "ülke çapında [= tüm-Rusya çapında] basın organı" olarak tercüme ettim, çünkü bağlam, kastedilen şeyin bu olduğunu açıklığa kavuşturuyor.

Obşçiy kelimesinin bu çeşitli yönleri (ortak, genel, tüm-Rusya çapında, ülke çapında), bilgiyi paylaşarak koordinasyonun iyileştirilmesi stratejisine işaret ediyor. Bu, öncelikle praktiki'ye büyük resmi sunan ve (umut edilir ki) siyasal lider olmasını öğreten politik ajitasyon makaleleriyle yapılıyor. Etkili lider-rehberler "münhasıran, siyasal hayatımızın her tarafının, çeşitli sınıflarca ve çeşitli nedenlerle protesto ve mücadele girişimlerinin hepsinin sistematik, devam eden değerlendirmeleriyle yetiştirilmektedir".

Daha sonra, ortak/tüm Rusya çapındaki gazete, yerel eylemcileri hareketin geri kalanında neler olup bittiğini bilmemeye mahkûm eden "çukurdan" çıkmalarında yardımcı olacak. "Örgütsel çalışmaların alanı hemen birkaç kat artar ve bir yerin başarısı, onu kendi başına keşfetmek zorunda kalmadan, ülkenin diğer ucundaki bir yoldaşın o tecrübeden faydalanmak arzusuyla daha mükemmel hale gelmesi için sürekli teşvik konusu olurdu."

Nihayet, ortak bir görev üzerinde birlikte çalışmak, aslında, farklı yerel örgütler arasında pratik bir koordinasyona, sonuçta güçlerin verimli şekilde aktarılmasına, tam zamanlı meslekten devrimcilerden bir topluluk kurulmasına yol açacaktır.

Lenin'in iki metaforundan ilki (her ikisi de 1901 Mayıs'ında yayınlanan *İskra* makalesinden alınmıştır), bireysel faaliyetlerini

koordine etmek için bir harca ihtiyaç duyan tuğla ustalarını hatırlatıyor. Bu benzetmeyi aşağıdaki gibi açıklıyorum: Tuğla ustaları praktiki'dir ve tuğlalar da "'herhangi bir protesto ve öfke parlaması"dır. Gazetenin amacı, bu protesto gösterilerinin sonuç olarak Çarlığın devrilmesine yol açacak şekilde, otokrasinin büyük kötü kurdu tarafından kolayca "bir solukta" söndürülmesi yerine, bunlara verilen yerel tepkiyi koordine etmektir.

Bu karşılaştırmayı ortaya koyarken Lenin diyor ki, "beyler, eğer emir vermek isteseydik, *İskra*'da değil, *Raboçaya gazeta*'nın 3. sayısında yazmış olurduk." *Raboçaya gazeta*'nın 3. sayısı, şayet yayınlanmış olsaydı, Parti'nin resmî yayın organı prestijine sahip olabilecekti (önceki alt bölüme bakın).

Lenin'in, bir gazetenin kolektif bir örgütçü olabileceğini gösterdiği ikinci metaforu ise inşaat iskelesidir. Muhtemelen o zamanlar sorun mevcut yerel örgütleri koordine etmek suretiyle merkezî kurumlar yaratmak yerine, yeni yerel örgütler kurmak için mevcut merkezî örgütlenmeyle ilgili olduğundan, bu türden bir iskeleye 1870'lerde ihtiyaç duyulmadığına dikkat çekiyor. Fakat şimdi diyor Lenin, iskeleye kesinlikle ihtiyaç vardır. 1902 için bir model olarak 1870'lerin böyle açıkça reddedilmesi, takip eden paragrafta doğrulanıyor. Bir kez daha gözlemliyoruz ki, Lenin'in, 1870'lerin halkçılarının kendisinin gerçekten asıl ilham kaynağı olduğunun şaşırtıcı ölçüde farkında olmadığı görülüyor!

Alt bölümün sonunda kitabın en anlamlı cümleleri yer alıyor. Lenin'in bütün halkı ayağa kaldıracak bir ordu hayalini tasvir ediyor. (Zincirdeki halkalara dikkat edin: olağanüstü Sosyal-Demokratik Jelyabovların küçük bir grubu ve Rus Bebelleri, ardından seferber olmuş daha geniş bir praktiki ordusu ve en sonunda halkın tamamı.) Lenin, daha sonra zararlı hayalin zıddı olarak yararlı hayal konusunda Dmitriy Pisarev'den söz ediyor. Pisarev, Lenin'in büyük hayranlık duyduğu 1860'lı yılların radikal bir edebiyat eleştirmeniydi. Karısı Krupskaya, Lenin'in beş kişiden oluşan dört fotoğraf sakladığını söylüyor: Marx, Engels, Herzen, Çernışevskiy ve Pisarev.[56]

Lenin'in alıntıları, Pisarev'in, Lev Tolstoy'un Çocukluk, Delikanlılık, Gençlik üçlemesini tartıştığı yazısından yapılıyor. Lenin'in sözleri, Pisarev'in argümanını biraz yanlış gösteriyor. Pisarev, iki tür hayal tanımlar: Olayların doğal seyrinin önünde giden ve olay-

56. Pozevskiy 2003, s. 196-7.

ların doğal seyrinin asla gitmeyeceği bir noktaya giden. *NY?*'nin atfıyla yapılan ima, ilk hayal türünün faydalı ve ikincisinin zararlı olmasıdır. Fakat aslında Pisarev, ikinci türlerin de yararlı olduğunu güçlü şekilde savunuyor –aslında, bu tür cesur hayal, olayların doğal seyrinin basitçe hemen önünde giden hayallerden daha hayranlık uyandırıcı ve daha önemlidir. Bu tür hayalperest gerçekten de bizzat Lenin gibi görünüyor:

> Hayalperestin kendisi, hayalinde büyük ve kutsal bir hakikati görür; ve hayalini sadece bir hayal olmaktan çıkarmak için çalışır, titizlikle ve tüm gücüyle çalışır. Bütün hayatı, tek bir rehberlik fikrine göre düzenlenmiştir ve en yorucu faaliyetle doludur. Yoksunluklara ve hoşnutsuzluklara rağmen, inanmayanların alay etmesine rağmen ve düşünce tarzına derinlemesine kök salmış mücadelenin zorluklarına rağmen, mutludur.[57]

Pisarev'in görüşüne göre, zararlı hayal türü, bu iki hayal türünden ziyade herhangi bir işe ya da herhangi bir eyleme sevk etmeden, gündüz vakti görülen tembellik rüyasıdır.

Alt bölüm (c) Ne tür bir örgütlenmeye ihtiyacımız var? [856]

Nadyejdin, Tkaçev tarzı "devrimin arifesi" bakış açısını savunmaktaydı: "bugün, devrim yarın patlayacak gibi davran". Başka bir deyişle, herhangi bir uzun vadeli perspektif ya da teorik sorulara yönelik abartılı ilginin, günümüzün acil görevlerinden kaçınmaya ve "devrime karşı gözleri yummaya" yol açması muhtemeldir. Lenin ise daha yüceltilmiş bir kriter öneriyor: Siyasal taktikler ve bir örgütlenme planı, "kesinlikle uzun dönemli bir çalışmaya dair beklentiye göre hesaplanmalı ve aynı zamanda tam da bu çalışma süreci boyunca partimizin her tür beklenmedik durum karşısında, olayların seyrinde meydana gelen her ivmede kendi konumunu korumalı ve görevini tam olarak yerine getirme[lidir]".

Daha sonra kendi gazete planının bu kriterleri yerine getirdiğini savunuyor, yani bu plan, tutuklamaların yol açtığı provalı'dan sonra yeniden canlanmaya çalışırken yaşanan sakin dönemler, narod'un Çar'ı devirmek için ayağa kalktığı fırtınalı dönemler ve birinci türden dönemi ikinci türden döneme dönüştürme görevi bakımından uygundur. Lenin, bilgiyi paylaşarak eylemin koordinasyonunu tekrar vurguluyor.

57. Pisarev 1956, s. 148.

Bu alt bölümün başında Lenin, Nadyejdin'i "küçük Tkaçev" olarak küçümseyerek gözden çıkarıyor. Bu açıklamanın önemi için, Bölüm Altı'da "büyük ve küçük Tkaçevler" başlıklı alt bölüme bakın. "Tkaçev'in vaaz ettiği şekilde iktidarın ele geçirilmesine hazırlanmaya yardımcı olan çaba", 1881'de Çar'ın Narodnaya volya tarafından öldürülmesiydi. Lenin'in terörü "programa dahil etmek" istememesinin ana gerekçesinin, bu statünün terörist faaliyeti sürdürmek için kalıcı bir örgütsel taahhüt anlamına gelmesi gibi görünüyor.

Lenin daha sonra, siyasal ajitasyonun, "stihiyanı yıkıcı gücüyle kalabalıkları ve amaca yönelik yıkıcı güce sahip devrimciler örgütünü birbirine yaklaştıracak ve tek bir halde mezcedecek" bir faaliyet olduğunu savunuyor. Bu, kolayca mezcetme formülünün bir versiyonu olarak anlaşılabilir. Kalabalığın "stihiyanı yıkıcı gücü" deyişi de dahil olmak üzere, soruyu bu şekilde ortaya koyma tarzının doğrudan doğruya Nadyejdin'den geldiğine dikkat edin. Lenin, sıklıkla yaptığı üzere, rakibinin kelime dağarcığını kullanarak kendi derdini ifade ediyor. Bu nedenle, bu yorumdan (bazen olduğu gibi) Lenin'in bakış açısının kesin bir özeti olarak söz etmek akıllıca olmaz. Burada Lenin'in argümanının somut noktası, örgütlü terörizm ile siyasal ajitasyon arasındaki karşıtlıktır. Siyasal ajitasyon, (Lenin'in düşüncesine göre) genel olarak işçilerin endişelerine tepki gösterir ve dolayısıyla kitleler devrimci harekete geçer geçmez, Sosyal Demokrasiyi kitlelerin gerçek liderleri haline getirir.

Alt bölümün sonlarına doğru bir dipnotta Nadyejdin, devrimin-arifesi bakış açısına sahip olmayan "devrimci kültürcüler [kulturniki]" ile alay etmektedir. Nadyejdin'in yorumu doğrudan *İskra*'ya değil, fakat daha ziyade köylü kitlelerinin devrimci farkındalığını artırmak isteyen insanlara yönelikti –bu, Nadyejdin'in kıyamet gününden kısa bir süre önceki dönemde imkânsız olduğunu düşündüğü bir taktikti. Nadyejdin, kundakçılık ve toprak sahiplerinin "terörize edilmesi" gibi daha acil yıkıcı eylemlerin çağrısını yapıyordu. Bu tür bir eylem "tehlike çanlarının çalınmasına" yol açacaktı.[58]

Lenin, gazete planına katılan aktivistler için kısaca iki muhtemel sıfat öngörüyor: "iş arkadaşları" [sotrudniki] ve "temsilciler" [agentı]. "İş arkadaşları" terimi, gazeteyi merkezî bir devrimci proje yapmak için Lenin'in projesine uygun, özel bir gazetecilik havası

58. Nadyejdin 1901, s. 60-7.

katıyordu. *NY?* yazıldıktan kısa bir süre sonra, "temsilci", *İskra* yayın kurulu tarafından atanan ve Rusya'da kendi özel örgütlenmesini kuran "*İskra* temsilcileri [ajanları]" anlamına geldi. Bununla birlikte, bağlamdan anlaşıldığı üzere, bu "*İskra* örgütlenmesi"nin burada o anlama gelmediği veya daha ziyade kastedilen şeyin sadece bir parçası olduğu görülüyor. Aslında, Lenin kendi planı ile merkezî bir otorite tarafından atanan temsilciler (ajanlar) arasında kesin bir karşıtlık oluşturuyor. Görmeyi umduğu şey, "kendi başına biçimlenen" ve yerel komiteler tarafından *İskra* projesine katılmak için seçilenlerin hepsinden oluşan bir temsilciler ağıdır. Yerel aktivistler bu işi, yerel koşulların haberlerine ve değerlendirmelerine katkıda bulunarak, gazeteyi alıp dağıtmak üzere düzenlemeler yaparak, onu dikkatlice okuyup yerel ajitasyon için rehber olarak kullanarak yaparlar. Lenin'in hayali, bu faaliyette yer alan kişilerin yerel protestolar ile ülke çapında otokrasiye karşı artmakta olan saldırılar arasında bağlantı kurmasıdır.

Belki de *NY?*'nin yazılmasından sonra "temsilcinin (ajanın)" yarattığı çağrışımının bir sonucu olarak Lenin 1907 yılındaki yeniden basımda "Fakat askerî [voyennaya] bir temsilciler (ajanlar) örgütüne ihtiyacımız var" cümlesini çıkarmıştı.[59]

Sonuç [863]

Kısa bir son sözle, Lenin kitabın temel mesajını özetlemektedir. Bunu nasıl yapıyor? Bilinçlilik ve kendiliğindenlik hakkındaki genel formüllerle değil, entelektüel devrimcilerin doğuştan reformist işçileri kandırmaları gerektiği konusunda en ufak bir ipucu vererek de değil. Lenin, bunun yerine, Rus Sosyal Demokrasisinin hikâyesini anlatarak toparlıyor: "Sosyal Demokrasinin, dünyada bir toplumsal hareket, halk kitlelerinin bir kabarması, bir siyasal parti olarak göründüğü" dönemdeki kısa süreli potansiyel ihtişamının ardından, erdemini yitirip kafa karışıklığına ve kararsızlığa düştüğü dönem gelmişti. Polemik dağarcığındaki amaca yönelik olmak ve stihiynost kelimeleri bu hikâyeyi özetlemek için kullanılmaktadır: "*stihiynıy* kabarmasının yaygınlığı ve gücüne tepki olarak vazgeçilen lider/rehberlerin amaca yönelik olması". Lenin'in asıl derdi doğrudan doğruya aşağıdaki sözlerinde ifade edilmektedir:

59. Marie 2004, s. 74.

> Her biri bir yanda başıboş dolananlar ve gerileyenler, sadece liderlerdi; hareketin kendisi büyümeye ve ileri doğru dev adımlar atmaya devam etti. Proletaryanın mücadelesi, işçilerin yeni tabakalarını ele geçirdi ve Rusya'nın her tarafına yayıldı; bu arada aynı zamanda, dolaylı olarak, öğrenciler arasında ve nüfusun öteki kesimleri arasında demokratik ruhun canlanmasını teşvik etti.

Gerçek bir Erfurtçu dehşetiyle, Lenin, "üçüncü dönemin" karakteristik özelliği olduğuna inandığı mezcetme-karşıtlığını ana hatlarıyla şöyle özetliyor: "Küçük çapta pratik çalışmaya saplanıp kalma ile teorik meselelere karşı tam bir umursamazlığı mezcetme". Bu mezcetmeyi gerçek Erfurtçu mezcetme lehine tersine çeviren alarm zilleri çağrısıyla kitabı sonlandırıyor.

Açıklayıcı Notlar Kısım İki
Skandal Yaratan Cümleler

NY? hakkındaki -belki de genel olarak Lenin'in görüşleri hakkındaki- yorumların büyük çoğunluğu kendilerini dile düşmüş iki meşhur paragrafla sınırlamaktadır. Bu Tefsirde, bu iki paragrafı paranteze aldım ve sanki yokmuş gibi devam ettim. Ayrıca, her değerlendirmede standart resme derinlemesine karşı çıkan Lenin'in bakış açısına ilişkin bir yorum sunmaktayım. Doğal olarak ortaya çıkan soru şudur: Ders kitabı yorumuna bu kadar destek veren dile düşmüş o iki meşhur paragrafı ben nasıl açıklıyorum? Açıklayıcı Notlar'ın bu kısmı o cevapları veriyor.

Bu cümleler vakti zamanında da skandal yaratıcı bulunmuştu; Vladimir Akimov İkinci Kongre'de bunlar hakkında şöyle demişti: "Hiçbir Sosyal Demokrat, bildiğim kadarıyla, hiçbir zaman böyle çelişkilere düşmemiştir!". Ve işte bugün de bu cümleleri skandal yaratıcı bulmayı sürdürüyorlar.[1] Her iki paragraf da *Raboçeye delo*'nun editörü Boris Kriçevskiy'e karşı yapılan bir polemiğe ayrılmış olan *NY?* Bölüm II'de yer alıyor. Birincisini "dışarıdan [bilinç]" pasajı olarak adlandırıyorum. Bu cümleleri neredeyse daha önceki tüm yorumların temelini oluşturan standart İngilizce çeviriden aktarıyorum:

> İşçiler arasında Sosyal-Demokrat bilincin *olamayacağını* söyledik. Bu bilinç onlara sadece dışarıdan getirilebilirdi.

1. Akimov 1969, s. 118-21.

> Bütün ülkelerin tarihi göstermektedir ki, işçi sınıfı, salt kendi çabasıyla sadece sendika bilincini, yani sendikalar içerisinde birleşmenin, işverenlere karşı mücadele etmenin ve hükümeti gerekli iş yasalarını çıkarmaya zorlamanın vb gerekli olduğu inancını geliştirebilir. Oysa sosyalizm teorisi, mülk sahibi sınıfların iyi eğitim görmüş temsilcileri tarafından, aydınlar tarafından geliştirilen, felsefî, tarihsel ve iktisadî teorilerden doğup gelişmiştir. Toplumsal konumlarıyla, modern bilimsel sosyalizmin kurucuları Marx ve Engels de, burjuva aydın tabakasına mensupturlar.[2]

İkinci paragrafa verdiğim ad ise "kendiliğindenlikle savaş". İşte standart İngilizce çevirideki "kendiliğindenlikle savaş" paragrafı:

> Kendiliğindenlikten çok söz edilmektedir. Ama işçi sınıfı hareketinin *kendiliğinden* gelişmesi, onun burjuva ideolojisine tabi olmasına, *Credo programı doğrultusunda gelişmesine* yol açar; çünkü kendiliğinden işçi sınıfı hareketi, trade-unionculuktur, *Nur-Gewerkschaftlerei*'dır ve trade-unionculuk, işçilerin burjuvaziye ideolojik köleliği demektir. Demek oluyor ki, görevimiz, Sosyal-Demokrasinin görevi, *kendiliğindenliğe karşı savaşmak*, işçi sınıfı hareketini burjuvazinin kanatları altına sokmak yolundaki bu kendiliğinden trade-unioncu çabadan uzaklaştırmak ve devrimci Sosyal-Demokrasinin kanadı altına sokmaktır.[3]

Bu iki paragrafla ilgili dikkati çeken şey, insanların bunlara muazzam teorik ve hatta dünyayı sarsıcı önem atfetmeleri ile bunların kökeninde 1901 sonbaharında gerçekleşen, doğaçlama yapılmış polemik ağız dalaşları yatması arasındaki karşıtlıktır. Çarpıcı polemik kelime dağarcığını ele alalım: kendiliğindenlik, uzaklaştırmak [saptırmak] ve dışarıdan. Hepsi doğrudan doğruya Eylül ve Kasım 1901 yılları arasında ortaya çıkan polemiklerin ürünüdür. "Kendiliğindenlik" kelimesi, Eylül ayının sonlarında *Raboçeye delo*'da yayınlanan *İskra*'ya yönelik bir saldırıdan alınmaktadır; "saptırma/uzaklaştırma" *İskra* yayın kurulu bürolarına muhtemelen Ekim ayında ulaşan ve *İskra*'ya yapılan bir sataşmadan alınmaktadır ve "dışarıdan" kelimesi ise Kautsky'nin Ekim ayında çıkan Avusturya parti programı hakkındaki polemik makalesinden alınmaktadır. Bölüm II neredeyse mutlak şekilde o yıl bitmeden önce yazılmıştı.[4]

---

2. Lenin 1958-65, 6, s. 30-1; Lenin 1988, s. 98. [Bu paragraf Ne Yapmalı? Sol Yayınları çevirisinden alınmıştır.]
3. Lenin 1962, s. 384-5; bkz., Lenin 1958-65, 6, s. 40 [683]. [Bu paragraf Ne Yapmalı? Sol Yayınları çevirisinden alınmıştır.]
4. Bölüm V'in başında Lenin, "şimdi 1902'de Ocak ortasıdır" (Lenin 1958-65, 6, s. 156 [839]) diyor.

Lenin bu kelime dağarcığıyla ne söylemeye çalışmış olursa olsun, dikkatle derinlemesine düşünmek için kendine fazla zaman ayırmamıştı.

Bir şey kesin. Lenin'in doğrudan amacı yeni teorik görüşleri duyurmak ya da Marksist düşünceye bir atılım yaptırmak değildi, aksine, *İskra*'ya yönelik bazı somut eleştirileri çürütmekti. Onun polemik yöntemi standart bir şeydi: izole edilmiş formülasyonları ele geçir, onları "mantıksal sonucuna" götür, bu "mantıksal sonuçların" Sosyal-Demokrasinin ABC'sinin nasıl inkârına yol açtığını göster. Kesinlikle aynı yöntem Kriçevskiy ve Martınov tarafından *İskra* eleştirisinde kullanılmıştı. Elbette, böyle dürüst olmayan bir polemikle, büyük bir teorik yenilik üretilmesi düşünülemeyecek bir şey değildir. Fakat böyle bir iddiada bulunmadan önce, polemik bağlamıyla tamamen tanışık olmamız gerekir.

Polemik bağlamını vurgulamakla birlikte, aktivist gelenekte sıklıkla duyulan şekilde polemikteki aşırılığın Lenin'i "çubuğu bükmeye" ve geçerli bir noktayı abartmaya sevk ettiğini iddia *etmiyorum*. Benim argümanım, daha ziyade, Lenin'in polemik hedeflerini kavradığımızda, onun Sosyal Demokratlar için oldukça sıradan ve tartışmaya değmez bazı şeyleri onayladığını tespit ediyoruz. Sosyalist mesajı işçilere mümkün olduğu kadar canlı şekilde getirmedeki Sosyal Demokrasi misyonunu onaylıyor. Sosyal Demokrasiye olan ihtiyacı açıkça reddeden bir ideoloji olan *tred-yunionizm*'in kötü bir şey olduğunu ve ona karşı savaşılması gerektiğini onaylıyor. Bunları onaylıyor, çünkü doğru şekilde varsayıyor ki, müstakbel okurları ve hatta muhalifleri bile onları bir aksiyom olarak değerlendireceklerdir. Sözlerinin skandal yaratıcı vurguları yalnızca suçlamalarını dile getirmek için –kesinlikle polemik motivasyonlarla– kafa karıştırıcı ve muğlâk bir kelime dağarcığı kullanma konusundaki ısrarıyla ortaya çıkıyor.[5]

Aşağıdaki şekilde devam edeceğiz. Öncelikle, çarpıcı kelime dağarcığının bileşenlerinin her birine bakacağız: kendiliğindenlik/*stihiynost*, saptırma [uzaklaştırma]/*sovleç* ve "dışarıdan". Değişik anlamlarını ve Rus Sosyal Demokrasisindeki partizan çekişmesine nasıl dahil olduklarını takip edeceğiz. Daha sonra *NY?*'de ortaya

5. Haimson 1999'daki, Lenin'in Sosyal-Demokratik söyleme stihiynost terimini dahil etmesi, onun *Raboçeye delo* 10. sayıdaki makalelerin *NY?*'ye karşı aksi yönde değil de, tepki olarak yazılmış olduğu yanlış algısına bağlıdır, şeklindeki değerlendirme.

çıktığı haliyle iki paragrafa döneceğiz. Bölüm II'nin argümanının değerlendirmesini bir bütün olarak yaptıktan sonra, "dışarıdan" paragrafı ile "kendiliğindenlikle savaş" paragrafının satır-satır okunmasını sağlayacağız.

STİHİYNOST: BİR KELİMENİN MACERALARI

Birçok yazara göre, sadece *NY?* için değil, Lenin'in genel bir bakış açısı için anahtar olan yorumlayıcı soru şudur: Lenin'in kendiliğindenlik ya da *stihiynost*'a karşı tutumu neydi? Zelnik şuna dikkat çekiyor ki, Lenin'in

> "bilinçlilik ve kendiliğindenlik" diline bağlı kalma konusundaki ısrarı, Leopold Haimson ve diğer akademisyenler tarafından yarım yüzyıl sonra o dil konusunda bildirilen görüşün öneminin de kökeninde yatan bir karardır.[6]

Ben daha da ileri gideceğim ve akademisyenlerin aslında bu dil tarafından hipnotize edildiğini ve bu yüzden neredeyse yalnızca bu konuyla ilgilenen metinlere dikkat çektiğini söyleyeceğim. Bu son derece talihsiz bir durumdur, çünkü Lenin bu dili sadece geçici nedenlerden dolayı kullanmıştır ve çoğunlukla *NY?* Bölüm II'de kullanmıştır, öncesinde ya da sonrasında değil. Lenin'in *stihiynost* üzerine görüşlerinin onun bakış açısının anahtarları olduğu şeklindeki ısrar, neredeyse tamamen yoksullaşmış bir metinsel temeli garanti ediyor. Sorun karışmış haldedir, çünkü daha sonra göreceğimiz gibi, *stihiynost* diye bir şey yoktur.

Lenin neden bilinç ve kendiliğindenlik diline bağlı kalmakta ısrar etti? Bunun nedeni, bazılarının söylediği gibi, "kendiliğindenlik ve bilinçlilik" karşıtlığının Rus kültüründe derin bir tema olması mıdır?[7] Veya belki de, bizzat Lenin entelektüel ya da psikolojik nedenlerden ötürü kendisi bakımından önemli bir şeyi dile getirmesinde bunun uygun bir kelime olduğuna mı inandı? Hiç de öyle değil –böyle yaptı çünkü Kipling'in kangurusu gibi, böyle yapmak *zorundaydı*. Boris Kriçevskiy, *İskra*'nın taktik planının Marksizm'in temel ruhuyla çeliştiğini ve *İskra*'nın doktriner katılığının, Rus siyasal göçmenlerin örgütsel birliktelikte başarısızlığından sorumlu olduğunu iddia etmek için *stihiynost* terimini

6. Zelnik 2003a, s. 28.
7. Haimson 2004.

kullanmıştı.[8] Lenin bu saldırıyı görmezden gelemezdi ve bunun karşılığında Kriçevskiy'in "*stihiynıy* unsurun hafife alınması" ifadesinin, tam da Sosyal-Demokrat misyonun temellerine dair *Raboçeye delo*'nun hiçbir kavrayışı olmadığı anlamına geldiğini göstermeye çalıştı.

Kelime Tarihi

Rusça *stihiynıy* kelimesi, çeşitli anlamlar taşıyan zengin bir kelimedir, bütün anlamları da doğal bir güce dair merkezî bir metafordan kaynaklanır; fakat farklı, hatta zıt çağrışımlara dek uzanır. Herhangi bir kimsenin *stihiynost* bakımından tutarlı bir tavrının olması mümkün değildir, tıpkı, örneğin "güç" bakımından da tutarlı tavırların mümkün olmaması gibi. Kelimenin Lenin ve Bolşevik anlayışında taşıdığı olağanüstü önem göz önüne alındığında, soruşturmamıza en baştan başlamamız gerekiyor. *Stihiynıy* Yunan kökenlidir, Slav değil. Antik Yunancadaki orijinal kök kelime *steiho*'dur, yürümek ya da sıraya gitmek demektir ve bundan kaynaklanarak, *stoihos*, sıra veya çizgi demektir ve *stoiheion* da sıraya girmiş bir şeydir. Sıra hakkındaki temel metafor, bu kelimenin, alfabe harfleri gibi sıralar halinde dizilebilecek herhangi bir şey için kullanılmasına yol açmıştı. "Harflerden" yola çıkıp bir bütünü oluşturan kurucu elementlere ve ayrıca bir disiplindeki temel konular (onun ABC'si) fikrine ilerlemiş oluyoruz. Filozoflar kelimenin bağlantısını kurmuşlardı –Platon bunlar arasında ilk olmuş olabilir– ve *stoihea* da evrenin temel elementleri haline geldi: toprak, hava, ateş ve su.

Evrenin temel elementlerinin bu imgesi, gelişmenin belli bir evresinde geniş "temel [*elemental*]" güçlerle ilişkilendirilmiş oldu. Belki de bu süreçte önemli bir adım Aziz Pavlus'un "kozmosun *stoiheia*'sı" ifadesi idi. Onun bu terimle tam olarak neyi ifade ettiği belli değil. Yeni İngiliz İncil'i [New English Bible], alternatif okumaları "evrenin temel ruhları", "doğal dünyanın elementleri" ve "bu dünyaya ait temel fikirler" olarak vermektedir. Açık olan şey şudur ki, bunlar Mesih'in bizleri bunlardan kurtarmasını gerektirecek kadar güçlüdürler; fakat Mesih tarafından kurtarılmamızdan sonra bunlar "alçak ve sefil" hale gelmektedirler.[9]

8. Kriçevskiy 1901, Bölüm Beş'te tartışıldığı gibi.
9. New English Bible çevirisi, Galatlar 4: 9; ayrıca bkz. Galatlar 4: 3, Koloseliler 2: 8, 20. Vulgata, stoiheia kelimesini elementa olarak çevirmektedir.

Stihiya'nın Rusçaya hangi tarihte girdiğini bilmiyorum. Her halükarda bu Rusça kelime, evrenin bir elementi, güçlü ve kontrol edilemeyen bir doğa kuvveti anlamına geliyor. *Stihiya* kelimesinden de *stihiynıy* sıfatı ortaya çıkıyor ve daha sonra, çifte çıkarımla da *stihiynıy* halini ifade eden soyut bir isim olarak *stihiynost* ortaya çıkıyor.

Stihiynost kelimesinin tarihi, orijinal bir metaforun nasıl genişleyebileceği ve değiştirebileceği bakımından canlı bir örnek olaydır. Aynı orijinal sıra hakkındaki benzer Yunanca metafor da başlangıçta başka bir dizi yer değişikliklerine uğradı, fakat bu kez, çok farklı bir noktaya ulaştı. Bir *stoihos* veya sıra, askerî oluşumdaki alt rütbeli askerlere uygulanabilirdi ve buradan hareketle, şairlerin peş peşe sıraladığı mısralara uygulanabilirdi. İşte bu yüzdendir ki modern Rusçada *stihi* kelimesi "şiir" anlamına gelmektedir. Aynı orijinal kelimenin, bir gelişme çizgisinin sonunda, yaygın, medenîleşmemiş, örgütsüz bir toplum-öncesi güç [*stihiya*] anlamına gelmesi ve başka bir çizginin sonunda da toplumun hassas, medenî, son derece örgütlü bir süsü [*stihi*] anlamına gelmesi hakkında kafa yormak hoş bir şeydir.

Stihiynıy'ın normal çevirisi şudur: "elemental" [Doğadaki güçlere özgü, saf, başlıca, esas, ana, basit, ilkel, frenlenmemiş, temel, doğanın gücüyle ilgili, doğal, ögesel, elementsel-ç.n.]. Aslında, Latin yazarlar tarafından *stoiheia* kelimesini çevirmek için *elementa* kelimesinin kullanılmasıyla (Latince kelime de gerçekte bu amaca yönelik olarak üretilmiş olabilir) antik çağlardan beri böyle çevrilmiştir. *NY?*'nin mevcut İngilizce çevirileri, zaman zaman *stihiynıy* için "elemental" kelimesini kullanırlar ve böylece Lenin'in tek başına *stihiynıy* kelimesini kullandığı muhtelif durumları muğlâklaştırmış olurlar.

Peki, daha önceki İngilizce çeviriler neden sürekli *stihiynıy* karşılığı olarak "elemental" kelimesini kullanmıyordu? Kullanamazlardı, çünkü bunun teknik ve esas olarak niyet dışı sebepleri vardı ve bunları da "elemental" kelimesini kendi çevirimde kullanmaya kalkıştığımda kısa sürede bizzat tespit etmiştim. Birincisi, İngilizcede soyut isim olarak "elemental"ın alışıldık karşılığı yok. Sözlüklerde "elementalness" ve "elementally" [elementlik, element olma durumu] gibi karşılıklar bulunabilir, fakat bunlar da kulak tırmalıyor (benim bilgisayarım da bu kelimeleri yazınca yanlış yazım diye uyarıda bulunuyor). İkincisi, ilk olarak Kriçevskiy tarafından kullanılan "*stihiynıy* elementi" ifadesi, *NY?* polemiklerinde büyük

rol oynamaktadır. Birkaç sayfa cesurca "elemental element [elementlik elementi]" yazdıktan sonra vazgeçtim ve sadece *stihiynıy* kelimesini kullandım.

Kendiliğindenlik

Önceki İngilizce çeviriler bazen *stihiynıy* kelimesini "elemental" olarak çevirmektedirler, böylece kafa karışıklığını da artırmaktadırlar. Fakat *stihiynıy* genellikle "kendiliğinden" ["spontaneous"] diye çevrilmektedir ve soyut isim olan *stihiynost* ise daima "kendiliğindenlik" ["spontaneity"] olarak çevrilmektedir. *Stihiynost* bakımından neden bu kadar yanıltıcı bir çeviri olduğunu göstermek üzere, kendiliğindenlik için de bir kelime tarihçesine ihtiyaç var. Bu, konudan ayrılma gibi görünebilir, ancak kendiliğindenlik basit bir kelime olmaktan uzaktır; daha ziyade, kendi kültürümüzde çok önemli bir temaya işaret eder. Her tür ilgisiz çağrışımlar, Lenin çalışmalarına "kendiliğindenlik" kelimesini kullanarak dahil edilmektedir. Bu soruna eleştirel bir yaklaşım getirmenin tek yolu, bilinçli olarak bu İngilizce kelimenin yarattığı bir dizi çağrışımın tamamının farkında olmaktır.

Kendiliğindenlik kelimesinin ayrıca klasik uygarlıkta da kökü vardır, ancak bu kez Roma tarafında. *Sponte*, oldukça tuhaf bir Latince kelimedir, çünkü yalnızca ablatif [ismin –den hali] olarak ve esas olarak da *sponte sua* deyişinde kullanılır, bu da "kendi iradesine göre" demektir. Etimolojik kökenleri belirsizdir, ancak bizzat Romalılar bu kelimeyi *spondeo* ile bağlantılı hale getirmişlerdir, *spondeo* ise ciddiyetle söz vermek demektir; böylece bundan da "spouse [eş, ortak]", "sponsor" vb kelimeleri türemiştir. Kavramsal bağlantı şudur ki, verilen bir sözün ya da sözleşmenin bağlayıcı ve güvenilir olabilmesi için zorla olmaması, *sponte sua* olması gerekmekteydi. Dolayısıyla, Romalılara göre ciddî ve bağlayıcı yükümlülük hissini veren bir kelimenin, bizlere kaprislerin en hafifiyle ve dürtülerin en azıyla ulaştığını görüyoruz.

İlk önceleri *sponte sua* ifadesinin, özgür ve kısıtlanmamış irade beyanı ve kişilikle bağlantılı kılınmış olması, sadece daha geçerli olmakla kalmıyor, fakat hayranlık uyandırıcı da. Vergilius ve Ovidius'da bu ifade Altın Çağ ile ilişkilendirilmekteydi: "Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo, Sponte sua, sine lege fidem rectumque colebat" (Altın Çağ'da, insanlar kamu hukukuna veya özel intikama gerek kalmadan, inançlarını ve dürüstlüklerini muhafaza

ettiler).[10] Aynı hissiyat Terence'in *The Brothers/Kardeşler*'indeki özel alan'da çıkageliyor; burada, sevecen bir baba; ebeveynin amacının, oğlunun, *alieno metu*, yani başkasından korkarak değil de, *sua sponte*, yani kendi arzusuyla doğru şeyi yapmasını sağlamak olduğunu söylüyor.[11]

Yalnızca klasik sonrası Latincede, *sponte sua*'nın arkasındaki kavram *spontaneus* sıfatı gibi başka biçimlerde somutlaşmaktadır. Vulgata'da, Yeni Ahit'teki son derece önemli kullanımını, Petrus'un ilk mektubunda kilisenin yaşlılarına şunları anlatırken tespit etmekteyiz: "Pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntarie" ("Tanrı'nın size verdiği sürüyü güdün. Zorunluymuş gibi değil, Tanrı'nın istediği gibi gönüllü gözetmenlik yapın. Para hırsıyla değil, gönül rızasıyla").[12] Böylece, zaten Yeni Ahit'te olduğu üzere, pastoral gözetimle [*spontanee*] ilişkili "spontaneous" kelimesinin atası ile kozmosun büyük güçleriyle [*stoiheia*] ilişkili *stihiyniy* kelimesinin atası arasındaki karşıtlığı görmüş oluyoruz.

Modern İngilizcede, "kendiliğinden" için iki geniş çağrışım kümesi ayırt edilebilir. Birisi, anayol, özgür bir uygarlıktır. Lenin'in döneminde yazan Woodrow Wilson şöyle diyor: "En yüksek ve en iyi verimlilik biçimi, özgür insanların kendiliğinden işbirliğidir".[13] Diğer ve daha popüler anlam, eğlenceyle ilişkilidir: kendiliğinden olmak, neşeli bir şekilde atılgan olmaktır, cana yakın şekilde şaşırtıcı olmaktır –bunlar tüketim kültürünün önemli bir değeridir. Morris Dickstein, *Bebek Yetiştirmek* filmini tartışırken şöyle diyor:

---

10. Ovid, Metamorphoses, 1, II. 89-90; ayrıca bkz. Virgil, Aeneid, 7, 11. 203-4.
11. Terence, Adelphoe, 11. 74-5.
12. Petrus 5: 2 (Douay Rheims'in Vulgata çevirisinin İngilizce versiyonu). Kral James Versiyonu, non coacte, sed spontane kelimelerini "sınırlama olmadan, fakat gönüllü olarak" şeklinde çeviriyor; Yeni İngilizce İncil [New English Bible] bunu "zorlama olarak değil, fakat kendi özgür iradenizle" diye çeviriyor. Spontanee karşılığı olarak çevrilen Yunanca orijinal kelime hekoitsios kelimesidir. Secundum Deum kelimeleri, bütün elyazmalarında bulunmazlar ve kendiliğindenlik [spontaneity] kelimesi bakımından paradokslardan birini ortaya çıkarırlar: kendiliğinden şekilde [spontaneously], fakat Tanrı'ya göre.
13. American Heritage Dictionary'den aktarılmıştır, üçüncü basım, "spontaneous" maddesi. Tanıma, bir de bilgilendirici kullanım notu eklenmiştir. ("Spontaneous [kendiliğinden]" kelimesinin tam kelime tarihi, "kendiliğinden dölleme" ve "kendiliğinden tutuşturma" gibi kavramları da incelemeliydi.)

Medeniyet ile dürtü arasında trajik bir çatışma gören Freud değil, fakat Viktorya dönemindeki baskı prangalarına karşı kendiliğindenlik ve içgüdüleri yarıştıran 1920'lerin ve 1930'ların popüler Freudizm'idir.[14]

"Kendiliğindenlik" makul bir *stihiynost* karşılığı gibi görünüyor, çünkü her iki kelime de *kontrol yokluğu* etrafında dönüyor –fakat *stihiynost* bir kimsenin dünya üzerinde kontrol yokluğu demek olurken, kendiliğindenlik ise dünyanın bir kimse üzerindeki kontrol yokluğu anlamına geliyor. Dolayısıyla, *stihiynost*'a karşı tutumumuz genellikle düşmancadır veya en azından ihtiyatlıdır, oysa kendiliğindenlik konusundaki tutumumuz genellikle olumludur. Dahası, "kendiliğindenlik", kendine dair muazzam bir kültürel ve hatta politik yükü taşıyor ve örneğin Amerikan ile Sovyet uygarlığının karşı karşıya gelmesi, kapitalizm ile komünizmin karşı karşıya gelmesine ilişkin derin ve dokunaklı duyguları dile getiriyor. Bu, Bertram Wolfe'un, yalnızca kendiliğindenliğe karşı sözde düşmanlığına dayanarak, Lenin'i doğru ve iyi olan her şeyin düşmanı olarak göstermesine fırsat veriyor: "Bu nedenle [Lenin'e göre] *stihiynost*, kendiliğindenlik, insanların ve sınıfların kendileri olabilmelerindeki doğal özgürlükleri, bilincin düşmanı ve karşıtıydı".[15]

Lenin "Kendiliğindenlik" Kelimesini Çeviriyor

Aslında, *stihiyniy*'nin çevirisi olarak "kendiliğinden" kelimesinin uygunluğu hakkında, deyim yerindeyse, Lenin'in kendi görüşüne sahibiz. 1890'ların sonlarında Lenin, Sidney ve Beatrice Webb'in yazdığı *Sanayi Demokrasisi*'ni İngilizceden Rusçaya çevirmişti. "Spontaneous/ kendiliğinden" kelimesi Webb'ler tarafından çeşitli kereler kullanılır, ancak Lenin bunu asla *stihiyniy* olarak çevirmemişti. Yorumlarına baktığımızda, Lenin'in "kendiliğinden" anlamına denk düşen hiçbir Rusça kelime olmadığını düşündüğünü, kendisini hep mealen anlatıma zorladığını, dikkat edilmelidir ki her seferinde de olumlu anlamlar yüklediğini görüyoruz.

Webb'ler, işçiler mağduriyetlerini görüşmek ve kendi meselelerini ulusal ölçekte sürdürmek için bir araya geldiklerinde "devlet içinde, kendiliğinden oluşan, kendilerine ait bir demokrasi kuruyorlar" diye yazıyorlar. Bu cümle için, Lenin "kendiliğinden" kelimesini "kendi kendine karar veren [*samoopredelyayuşçiyesya*]" diye

14. Morris Dickstein, şurada: Carr 2002.
15. Wolfe 1984, s. 30.

çeviriyor. Webb'ler daha sonra köylü komününün "kendiliğinden faaliyeti"ne karşı Rus otokratının tavrı ile liberalin "[sendikanın] yapısındaki gönüllü kendiliğindenliği" olumlaması arasında karşıtlık kuruyor. Lenin, ilk "kendiliğinden/spontaneous" kelimesini "bağımsız [*samostoyatelnıy*]" diye ve ikinci ifadenin tamamını da "örgütlenme özgürlüğü" diye çeviriyor.[16] Daha sonra, Webb'ler "Anglo-Sakson işçilerin kendiliğinden demokrasileri"ne değindiğinde Lenin bunu "özgür demokrasiler" diye çeviriyor.[17]

Modern işbölümü hakkında konuşurken, Webb'ler şunu ileri sürüyor: "Yoğun popülasyonların ve özellikle ardından ortaya çıkan kooperatif işletmelerin bir araya yığılması, izole edilmiş bireyin bir vakitler 'kendi işi' olarak gördüğü şey olan bu *profesyonel uzmanlara kendiliğinden yetki vermeyi* her yönde genişletmektedir" (vurgu tarafımızdan eklendi). Lenin, vurgulanan kelimeleri "uzmanların eline aktarmak için gönüllü olarak [*dobrovo'no*] çabalamak" diye çeviriyor.[18]

Stihiynıy ile Lenin neyi kastetmiş olursa olsun, Webb'lerin "kendiliğinden' ile kastettiği şey *değildi.*

Sosyal-Demokratik Söylemdeki Stihiynost

Kontrol edilemeyen bir doğal güce dair temel metafor, zengin anlamlara sahipti ve bunun çeşitli yönleri değişik zamanlarda aktive edilerek, değişik etkilere yol açabilirdi. Örneğin devrimin kendisi ya da işçiler arasında farkındalığın artması durdurulamaz bir doğal güç olarak ilerlediği takdirde, bu iyi ve cesaret verici bir şeydi. Öte yandan bir greve *stihiynıy* deniliyorsa ve dolayısıyla bir kasırgayla karşılaştırılıyorsa, bu durum çoğunlukla kötü bir şeydi: şiddetli, öngörülemeyen, örgütsüz, kısa ömürlü, yıkıcı, yorucu. Açıkçası, her ne kadar bu tür *stihiynost,* pasif uzlaşmadan daha iyi olsa ve

16. Webbs 1965, s. 808 ile Webbs 1900 (Lenin'in baskısı), s. 659 arasında kıyaslama yapın. "Kendiliğindenlik" karşılığı olarak "kendi kendine karar veren" anlamına başka bir örnek için Webbs 1965, s. 842 ve Webbs 1900, s. 686 arasında kıyaslama yapın. (Lenin öncelikle Sanayi Demokrasisi'nin Almanca çevirisinden yararlanmış olabilir.)

17. Webbs 1965, s. 845; Webbs 1900, s. 688.

18. Webbs 1965, s. 846; Webbs 1900, s. 689. Kuşkusuz bu nitelikteki argümanlar (Kautsky'de de bulunur) Lenin'in meslekten devrimci kavramını etkilemiştir. Lenin'in "profesyonel uzman" çevirisi için professionalnıy değil de spetsialist kelimesini kullanmış olması hâlâ dikkate değer. Mayer 1993a, Webb'lerin Lenin'in "meslekten devrimci" kavramının ana kaynağı olduğunu savunuyor.

daha iyi şeylerin habercisi olsa bile, üstesinden gelinmesi ve yerini amaca yönelik ve örgütlü militanlıkla değiştirmesi gerekiyordu.

1901'den öncesine dair karşılaştığım *stihiynost* kullanımlarının çoğu bu ikinci ve daha olumsuz anlamındaydı. Kuskova ve Takhtarev gibi yazarlar – en önemli amaçları işçileri ekonomist mücadele için örgütlemek olan yazarlar– *stihiynost*'u üstesinden gelinmesi gereken ana engel olarak görme eğilimindedirler. Rus işçi sınıfının eylemleri hâlâ o kadar *stihiynıy* tarzdaydı ki, işçileri sadece ekonomik mücadele için etkili şekilde örgütlemek, Sosyal Demokratlara daha iddialı görevler açısından pek az zaman bırakacaktı. Bu kullanım Sosyal Demokratlar arasında standart olarak kaldı. 1912'de S.O Tsederbaum (Martov'un kardeşi) tarafından yazılan bir makale, "*Stihiynost*'tan Örgütlenmeye" başlığını taşıyordu ve bu da bütün Sosyal Demokratların arzuladığı bir yolculuktu.[19]

Bölüm Yedi'de, harekete geçirilen temel metaforun özelliğinde bulunan *stihiynıy*'ın daha olumlu başka bir kullanımından söz etmiştik ve bu da durdurulamayan bir kuvvetle ileri doğru hamle benzetmesiydi. Bu, "*stihiynıy* kabarma" ifadesinde yer bulan bir çağrışımdır. Lenin, 1901 polemiklerinden önce *stihiynıy* kelimesini bu anlamda sıklıkla kullanmaktaydı. Örneğin, 1900'de şöyle yazmıştı:

> Son yıllar, entelektüellerimiz arasında Sosyal Demokratlık fikirlerinin hızla yaygınlaşmasıyla karakterize edildi ve toplumdaki bu mevcut düşüncelerle buluşmaya başlayan ise sömürücülerine karşı birleşmeye ve mücadeleye başlayan ve sosyalizm uğruna tutkulu bir güç sergileyen sanayi proletaryasının, tamamen bağımsız ve *stihiynıy* bir hareketidir... [Sosyal Demokrasi] sosyalizme ve siyasal mücadeleye *stihiynıy* tarzda sabırsızca yönelen işçi kitlelerinin ihtiyaçlarına [cevap vermelidir].[20]

1901 Polemikleri

Böylece, 1901'den önce, *stihiynıy* ara sıra kullanılan, ancak dikkat çekmeyen veya anlaşmazlık konusu haline gelmeyen, ifade edici bir kelimeydi. Buna göre, nadiren isim halinde bulunmakta, sadece sıfat halinde kullanılmaktaydı. İnsanlar, onu kullananların neleri ifade ettiklerini anlamada herhangi bir sıkıntı yaşamazlardı. Bu

19. Editoryal referans şurada: Lenin 1958-65, 21, s. 602; Lenin'in bu makaleye ilişkin tartışması için bkz. 21, s. 321-4, 353-4. Stihiynıy'ın bu anlamıyla ilgili daha fazla tartışma için bkz. Bölüm Dört.
20. Lenin 1958-65, 5, s. 322, 327 (*İskra*'nın yayın duyurusu).

durum 1901'de tamamen değişti. O yılın Mayıs ayında, Lenin'in kelimeyi rastgele, ancak geleneksel anlamında kullanımı, *NY?*'deki görünüşte takıntılı kullanımıyla çığ gibi büyüdü. 1901 yılının polemiklerini Bölüm Beş'te ele aldık ve burada sadece *stihiynıy* ve *stihiynost* kelimelerinin anlamını etkileyen gelişmeleri özetlemeye ihtiyacımız var. 1901 yılının sonlarına doğru üç akım, kelimelerin polemiklerde kullanılmasına dahil oldu.

İlk akım Boris Kriçevskiy'in *Raboçeye delo*, 10. sayısından kaynaklanıyor. Lenin, daha önce Mayıs ayında *İskra*'daki makalesinde, gerçek bir devrimin muhtemelen (güçlü, beklenmedik, derin yeraltı güçlerini açığa vuran) bir *stihiynıy* patlamasıyla kışkırtılacağını belirtmişti. Bu ifadeye Kriçevskiy, *İskra*'nın *stihiynıy* unsurunu önemsemediğini iddia etmek için dört elle sarıldı (neden *İskra* böyle apaçık bir gerçeği doğrulamayı gerekli buluyordu ki?). Eylül 1901'de yayınlanan makalesinde, Kriçevskiy, *stihiynost* kelimesini kafa karıştırıcı birçok yoldan kullanarak *NY?*'nin yolunu açmış oldu; bütün amacı *İskra*'yla polemik yapmaktı (ilgili paragraflar Bölüm Beş'te bulunabilir). Lenin bunu okurken, onu derhal "*stihiynost*'un ilkeli bir savunması" ve *Raboçeye delo*'nun iflah olmaz bir oportünist olduğunun kanıtı olarak gördü.

İki Numaralı Akım, *NY?*'de yaygın şekilde kullanılan "*stihiynost* önünde boyun eğme" ifadesini dünyaya sunmuş oldu. Bu akım, *İskra*'nın 1. sayısındaki (Aralık 1900) başyazısında yer alan aşağıdaki yorumla başlıyor:

> "Örgütlenin!" –işte *Raboçaya mısl'ın* her dönüm noktasında işçilere tekrarladığı şey budur ve "ekonomist" eğilimi savunanların tekrarladığı şey budur. Ve bizler elbette tüm kalbimizle bu çağrıyla birleşiyoruz, fakat yanılmaksızın şunu da ekliyoruz: sadece yardımlaşma derneklerinde, grev fonlarında ve işçi çevrelerinde değil, bir siyasal partide de örgütlenin, otokratik hükümete karşı ve kapitalist toplumun tamamına karşı kararlı mücadele için örgütlenin.[21]

Bu yorum, işçi örgütlenmesinin daha temel biçimleri ile bir Erfurtçunun en yüksek biçim olarak gördüğü bir siyasal parti arasında ayrım yapıyor. 1901 Haziran'ının Cenevre kararında – *Raboçeye delo* ve *İskra*'nın birlikte çalışabileceklerini düşündükleri zaman imzaladıkları o talihsiz antlaşmada– *İskra* tarafı bu temaya bir ibare ilave etmişti. *İskra*'cılar, *Raboçeye delo*'nun ekonomizmin

21. Lenin 1958-65, 4, s. 375.

bu yönünü de eleştirmesini ya da en azından *İskra*'nın kendi haçlı seferini engellememesini istemekteydiler:

> Sosyal Demokrasinin, proleter sınıf hareketinin tezahürünün elemanter [*elementarnıye*] biçimleriyle ilişkisinde, daima ileriye doğru hareket etmek için bir kuvvet olması gerektiğini kabul ederek, bizler tam da bu nedenle hareket bakımından elemanterliği [*elementarnost*] sosyalist faaliyetin bir ilkesi düzeyine yücelten ve benzer şekilde elemanterlik tarafından bu aşağı biçimlere aktarılan darlığı da yücelten akımların eleştirisini de aynı ölçüde önemli görüyoruz.[22]

Sonbahar kongresinde, *Raboçeye delo* grubu bu noktanın özüne itiraz etmedi, ancak "elemanter ve daha alt biçimler" ifadesinin "elemanter ve dar biçimler" olarak değiştirilmesini önerdi. *Raboçeye delo*, önerilen metnin ekonomik mücadeleyi daha az rencide edici olduğunu iddia etmekteydi. Kongrenin özet kayıtlarında, *İskra*'nın bu ifade değişikliğine özellikle itiraz ettiğine ilişkin herhangi bir işaret bulamadım. Bununla birlikte, *Raboçeye delo*, *İskra*'yı ekonomik mücadeleye "alt" seviye olarak bakmakla suçladı.

Kongrede *İskra*'cılar oturumları terk etmeye karar verdiklerinde, bir araya geldiler ve hemen *Raboçeye delo*'yu Cenevre kararının şartlarını çiğnemek ve geçmiş hatalara geri dönmekle suçlayan bir bildiri hazırladılar. Bildiride, Cenevre kararında iki örgütün "işçi hareketinin elemanter *stihiynıy* biçimlerine boyun eğmesi karşısında keskin bir eleştirel tutum" gerekliliği konusunda tam dayanışmasının olduğu ileri sürüldü.

Cenevre kararını, daha sonraki bu bildirinin ifadesiyle karşılaştırdığımızda, "daha alt" kelimesinin gerçekten çıkarıldığını, "bir ilke düzeyine yükseltmek" ifadesinin "boyun eğme" haline geldiğini ve "*stihiynıy*" kelimesinin de "elemanter" kelimesinin eşanlamlısı olarak ilave edildiğini görüyoruz –bunun aşikâr nedeni de Kriçevskiy'nin bu kelimeyi kullanmasıydı. Böylece, dile düşmüş "*stihiynost* önünde boyun eğme" ifadesi *İskra*'cılar arasındaki kolektif bir beyin fırtınası sonucunda ortaya çıkmış olmaktadır. Gerçek yazarının kimliğinin bilinmemesi ise, tarih için bir kayıptır.

Lenin bu ifadeyi ele geçirdiği, örgütsel biçimlere yönelik bütün referanslarını kaldırdığı ve onu *Raboçeye delo*'nun *İskra*'yla olan tüm anlaşmazlıklarını açıklamak için slogan haline getirdiği zaman, bu ifade de tarihteki son adımını atmış oluyor. ("Aşağıdaki bölümlerde

22. Martınov 1901b, s. 5.

bu *stihiynost* önünde boyun eğmenin, siyasal görev alanlarında ve Sosyal Demokrasinin örgütsel çalışmasında nasıl tezahür ettiğini göreceğiz.")[23] Bu karar, *NY?*'ye retorik bir birlik sağlamış olabilir, ancak aynı zamanda *stihiynost* kelimesinin şeklinin daha da bükülmesini veya daha doğrusu daha da şekilsizleşmesini garantilemişti.

Üç Numaralı Akım, *İskra* eleştirisinin yer aldığı *Ortak Mektup*'tan kaynaklanıyor –ama bizzat *Mektup* yazarları *stihiynost* kelimesini kullanmış değiller (mektup *Raboçeye delo*'nun 10. sayısı ortaya çıkmadan önce yazılmıştı). Can alıcı cümle şudur:

> *İskra*, maddî ortamı ve etkileşimleri belirli türde bir işçi hareketi yaratan ve yolunu belirleyen hareketin, maddî unsurlarını çok az hesaba katmaktadır. İdeologların tüm çabaları –mümkün olan en iyi teorilerden ve programlardan esinlenmiş olsalar bile– hareketin yoldan uzaklaşmasında etken olamazlar.[24]

Bu iddia, kelime kelime alındığında, olayları etkileme karşısında kaderci bir yetersizliği onaylamaya çok yakındır. Lenin, *Ortak Mektup*'un formülasyonunu, mümkün olduğunca *Raboçeye delo* ile bağlantılı kılmayı kendi çıkarına görmüştü ve bunu da aşağıdaki sözleriyle yapmaktaydı:

> Mektubun yazarlarının temel hatası, *Raboçeye delo* tarafından yapılanla tamamen aynı hatadır (özellikle 10. sayıya bakın). Hareketin "maddî" (*Raboçeye delo*'nun söylediği haliyle *stihiyniy*) unsurları ile ideolojik (amaca yönelik, "bir plana göre" hareket eden) unsurları arasındaki karşılıklı ilişkiler sorununda, kafaları tamamen karışmıştır... Mektubun yazarlarının teorik görüşleri (*Raboçeye delo*'nunki gibi) Marksizm'i temsil etmiyor, bunun yerine bizim "eleştiricilerimizin" ve Bernstein'ların çok hayran kaldığı bir parodisini temsil ediyor, çünkü onlar *stihiyniy* evrim ile amaca yönelik devrimci faaliyetin nasıl bir araya getirileceğini anlamıyorlar.[25]

Bu yolla, Lenin, *stihiynost* kelimesini, Sosyal Demokrasinin liderlik misyonunun veya hatta olayları bütünüyle etkileme kapasitesinin açıkça inkârıyla ilişkilendiriyor.

Bu aşamada –1901 sonbaharında– en az altı farklı *stihiyniy* anlamını ayırt edebiliyoruz:

(i) Herhangi bir uzun vadeli örgütsel yapıya sahip olmayan bir *stihiyniy* grev hareketinde olduğu gibi örgütsüz olmak, amaca

23. Lenin 1958-65, 6, s. 53 [747] (Bölüm II'nin sonu).
24. Lenin 1958-65, 5, s. 360 (daha ayrıntılı tartışma için, bkz. Bölüm Altı).
25. Lenin 1958-65, 5, s. 363.

yönelik olmamak. (ii) Örneğin, 1901 ilkbaharında, işçilerin öğrencileri savunması gibi bir *stihiynıy* patlaması. Bir *stihiynıy* patlaması, hakikî bir devrimi ateşleyecek türden kitlesel ve öngörülemeyen eylemdir (Kriçevskiy'e göre, bir devrim *sadece* böyle bir patlamayla ateşlenebilir).

(iii) Sosyal Demokrasi ile mezcolma öncesi bir işçi hareketi –sosyalist farkındalık [*soznaniye*] bakımından, amaca yönelik olmaktan [*soznatelnost*] çok fazla yoksun olmayan bir işçi hareketi. Kriçevskiy kelimeyi bu şekilde kullanıyor.

(iv) "*Stihiynıy* kabarma"da olduğu gibi yaygın, durdurulamayan bir güç (bu terim Lenin'in *Ortak Mektup*'a cevabında kullanılıyor).

(v) Yardımlaşma dernekleri gibi hareketin "elemanter" örgütsel biçimleri.

(vi) Nesnel koşullar (Kriçevskiy, *İskra*'yı "gelişimin nesnel veya *stihiynıy* unsurunun önemini hafife almakla" suçluyor).[26]

Bunlara *NY?*'nin kendisinden en az iki tane daha eklemeliyiz. İlk olarak Lenin, terimi, muhaliflerine ve ayrıca hazırlıksız *praktiki*'ye bir hakaret olarak, uygun görüyor:

> Birinci bölümde, *Raboçeye delo*'nun teorik görevlerimizi ne şekilde aşağıladığını gösterdik ve moda haline getirdikleri "eleştiri özgürlüğü" sloganındaki "*stihiynıy*" tekrarına işaret ettik.[27]
>
> İşçi kitlelerine yeni ve çok yönlü ithamnameleri iletmek için hâlâ çok az şey yaptık ve neredeyse hiçbir şey yapmadık. Birçoğumuz bunun bizim *sorumluluğumuz* olduğunun farkında değil ve bu yüzden fabrika hayatının dar çerçevesinde "sürmekte olan tekdüze mücadelenin" *stihiynıy* tarzda peşine takılıyoruz.[28]
>
> "Ekonomistler" ve teröristler, farklı *stihiynıy* akımların önünde boyun eğiyorlar: "ekonomistler", "münhasıran işçi hareketi" önünde ve teröristler de devrimci çalışmayı işçi hareketinin bütününe bağlama yeteneği olmayan veya bunu mümkün görmeyen *intelligenti*'nın tutkulu öfkesi önünde boyun eğiyorlar.[29]

NY? genelinde bulunan başka bir anlam da, "kitlelerin *stihiynıy* uyanışı"dır. Plehanov kitlelerin *stihiynıy* uyanışını öngörürken haklıydı.[30]

---

26. Kriçevskiy 1901.
27. Lenin 1958-65, 6, s. 53 [747].
28. Lenin 1958-65, 6, s. 71 [764].
29. Lenin 1958-65, 6, s. 75 [767].
30. Lenin 1958-65, 6, s. 106.

İlham verici liderlerin vaazı, kitlelerin *stihiynıy* tarzdaki uyanışlarında coşkulu bir tepkiyle karşılanacak.[31] Kitlelerin *stihiynıy* tarzda uyanışı meslekten devrimcileri kendi saflarından dışarıya doğru sevk edecek.[32] Rus Sosyal Demokrasisinin tüm krizi, *stihiynıy* tarzda uyanmakta olan kitlelere hazır ve deneyimli rehberler sağlamamış olmasıdır.[33] Ve benzerleri.

Kitabın yapılacak işler kısmında –Üç ve Beşinci Bölümler– öne çıkan anlamlar şunlardır: (a) *stihiynıy* kabarma, (b) *stihiynıy* uyanış, (c) Sosyal-Demokrat aktivistlerin *stihiynıy* başarısızlıkları.

Lenin, aynı paragrafta, örneğin aşağıdaki açık ifadede olduğu gibi, şiddetle çelişen kullanımları dip dibe kullanmada herhangi bir zorluk görmemişti:

> Doğrudur, "Patronlara ve hükümete karşı ekonomik bir mücadelenin" durgun sularında, maalesef belirli bir ince örtü oluştu: Aramızda bazı insanlar (Plehanov'un söylediği gibi) Rus proletaryasının "kıçının" güzelliğine gözlerini dikip *stihiynost* önünde secdeye varmak için dizlerinin üzerine çöktüler. Fakat kendimizi bu durgun ince örtüden kurtarmayı başaracağız. Ve işte kesinlikle şu anda Rus devrimcileri, gerçekten devrimci bir teorinin rehberliğinde ve gerçekten devrimci ve *stihiynıy* tarzda uyanmakta olan sınıfa dayanarak, nihayet –nihayet!– tüm heybetiyle ayağa kalkabilmekte ve tüm kahramanca [*bogatırskiy*] gücünü sergileyebilmektedir.[34]

İskra'nın muhalifleri *stihiynost*'a tapıyor ve bu çok kötü, çünkü liderlikten feragat etmek anlamına geliyor. Bizzat *İskra* "sınıf gerçekten devrimcidir ve bir *stihiynıy* uyanış yaşıyor" diye heyecanlanıyor ve bu çok iyi, çünkü *stihiynıy* uyanış Sosyal-Demokrat liderliğin etkili olmasını garantiliyor. Basitçe *stihiynost* kelimesine bakarsak, bu sözler kendi içinde çelişkili saçmalık gibi gözüküyor. Sözlerin asıl retorik gücüne bakarsak, onun argümanı açık ve doğrudandır. *Stihiynıy* kelimesinin birbiriyle çelişen her iki kullanımı, Lenin'in işçi hareketinin Sosyal-Demokrat liderliğinin gerekliliğini ve etkinliğini ısrarla vurgulamasına imkân tanıyor.

Stihiynost kelimesinin kullanımlarına ilişkin bu inceleme, 1901 sonbaharında herkese açık polemiklerin çok küçük ayrıntılarına kadar indi. Ne var ki, bu ayrıntılar birlikte ele alındığında, *stihiynost*

31. A.g.e.
32. Lenin 1958-65, 6, s. 111.
33. Lenin 1958-65, 6, s. 122.
34. Lenin 1958-65, 6, s. 107 [796].

kelimesini *NY?*'nin öncesinde ve sonrasında nadiren kullanmışken, Lenin'in neden bu kelimeyi *NY?* Bölüm II'de sanki bütün felsefesinin dayandığı şeymiş gibi kullandığını açıklarlar.[35] Ayrıca, "Lenin'in *stihiynost*'a karşı tavrı nedir?" sorusunu sormanın da neden anlamsız ve potansiyel olarak yanıltıcı olduğunu açıklarlar. *Stihiynost diye bir şey yoktur* –veya belki de çok şey vardır. *Stihiynıy* diye, genellikle anlaşılabilir çeşitli anlamlarıyla çeşitli bağlamlarda kullanılan bir sıfat vardır. O güzel eski *stihiynost* öncesi günlerinde çokça ifade ettiği düşünceleri göz önüne alındığında, Lenin'in bu bağlamların her birindeki tutumu tam da umduğumuz gibidir.

Umarım tek bir kelimenin birbirine karıştırılmış çok sayıda çağrışımıyla yapılan bu iz sürme okura, *stihiynıy*'ın nasıl kullanıldığına dair bir fikir vermiştir, öyle ki "kendiliğinden" kelimesinin sakat bırakan koltuk değneği fırlatılıp atılabilsin. Lenin'le ilgili yorumumuza gelince, bu alt bölümden alınan ders, şu uyarıyla özetlenebilir: belirsiz bir kelime kullanıldığında, aşırı dikkat tavsiye edilir.

SAPTIRMA/*SOVLEÇ*

"Kendiliğindenlik" örneği, bu paragrafların bir diğer etkileyici sözü olan "saptırma/uzaklaştırma [*divert*] örneğine çok benzer. Rusça *sovleç* kelimesi, doğru yolu terk etmenin çok yönlü bir metaforu içine gömülüdür. Lenin bu kelimeyi, polemik metinlerinden birinde (*Ortak Mektup*) bulmuş ve onu başka yerde değil de, hedefe saldırırken takıntılı şekilde kullanmıştır. İlk çevirmenlerin tesadüfen "saptırma" kelimesini tercih etmeleri, *NY?* okurlarını İngilizce çeviride oldukça yanıltmaktadır.

"Kendiliğindenlikle savaş" paragrafının standart çevirisine göre Lenin, "Sosyal Demokrasinin görevinin... işçi hareketini yolundan saptırmak" olduğunu savunuyor. Bu nedenle John Kautsky (Karl'ın torunu) Lenin'e şu inancı atfediyor:

> kapitalizm koşullarında emek hareketi, Sosyal-Demokrat Parti tarafından yapay olarak bu doğal eğilimden saptırılmadıkça, kendiliğinden bir şekilde burjuvazinin "kanadı" altına girme eğilimindedir.

35. 1920'lerde bir Alman gözlemci, Lenin'in polemik tekniklerini güzel tarif etmişti: "Lenin'in yazı üslubunda, makalelerindeki bol miktarda tırnak işaretleri son derece karakteristiktir. Rakibinin kelimelerini kullanmayı, o kelimeleri acınacak hale getirmeyi, onları sahip oldukları güçten sıyırmayı, kabuklarını soymayı severdi" (Fueloep-Miller 1965 [1926], s. 34).

Tabiî ki, Lenin'in kendisi, Sosyal-Demokrat faaliyeti şeylerin *doğal* düzenine karşı *yapay* bir çaba içinde bulunmak olarak tanımlamıyor. Aksine, gördüğümüz gibi, Sosyal Demokrasiyi ve işçileri ayrı tutmanın yapay ve doğal olmadığına inanıyor.[36] Ancak, "saptırma" kelimesi mantıken bu sıfatları ima ediyor gibi de görünüyor. "Saptırma", John Kautsky tarafından Lenin'in görüşlerini sunmada o kadar önemlidir ki, biraz önce alıntı yaptığım cümlenin peşinden gelen üç sayfada bu kelimeyi altı kez kullanıyor.[37] Ve kendisi bu bakımdan istisna değildir.

"Saptırma/yolundan uzaklaştırma" [*divert*], Rusça *sovleç* kelimesinin çevirisidir. "Saptırma" yeterli bir çeviri midir? Bunu cevaplamak zor, çünkü kelime oldukça muğlâktır –örneğin *Oxford Rusça-İngilizce Sözlük*'te yer almaz.[38] Etimolojik olarak, "saptırma" [*divert*] uygun görünmüyor, çünkü iki kelimenin Latince ve Slav dillerinde birbirine denk düşen köklerinin farklı anlamları var. [*Sovleç* kelimesinin Slavca] *-vleç* kökü bir şeyleri belli bir yönde çekmek demektir ve bu nedenle Latince [*divert* kelimesinin kökü] *vertere* kelimesinden çok *tractare* kelimesine yakındır. Bu nedenle "uzağa çekmek" [*attract away*] gibi bir çeviri etimolojik mantığa daha yakındır.

Ne var ki, sözlüklerde epey bakındıktan sonra ve o dönemde kelimenin diğer kullanımlarına rastladıktan sonra, nihayet şunu fark ettim ki *sovleç* kelimesini kavramanın önemli bağlamı, bunun bir deyimde bulunan halidir: *sovleç s pravilnogo puti*, "doğru yoldan uzaklaştırmak" –yani, erdem yolundayken baştan çıkarmaktır. Bu nedenle kendi çevirim "yoldan uzaklaşmasında etken olmak/doğru yolu kaybetmesine neden olmak" [*to cause to stray*] şeklindedir.

Dolayısıyla, ilgili anlamıyla *sovleç* kelimesi, her zaman bir yolu terk etmekle bağlantılı olarak kullanılır. Her ne kadar, gördüğüm "doğru" kelimesi genellikle çıkarılmış olsa da, deyimin standart anlamı, birisinin talihsiz şekilde doğru yolu terk etmesidir. Deyimin bu doğrudan kullanımı için bir örnek *NY?*'den bulunabilir:

> Partimiz şimdi yeni şekillenmeye başlıyor, sadece şu anda özelliklerini belirliyor ve hâlâ hareketi doğru yoldan uzaklaşmasında [*sovleç*] etken olmakla tehdit eden öteki devrimci düşünce eğilimleriyle hesaplaşmaktan uzaktır.[39]

---

36. Bkz. Bölüm İki.
37. Kautsky 1994, s. 59-62. J. Kautsky'yi ve diğer yorumcuları yanıltmış olan standart İngilizce çevirinin tek özelliği sadece "saptırma" kelimesi değildir (aşağıdaki "kendiliğindenlikle savaş" paragrafının tartışmasına da bakın).
38. Wheeler 1984, 2. basım.
39. Lenin 1958-65, 6, s. 24 [721].

Fakat Lenin gerçekten Sosyal Demokrasi'den işçi hareketini doğru yoldan uzaklaştırmasını isteyebilir miydi? Bu soruyu cevaplamak için, 1901 sonbaharının polemik bağlamına geri dönmeliyiz. Lenin, *Ortak Mektup*'ta çok çarpıcı bir cümleyle karşılaşmıştı. *Ortak Mektup* yazarları, *İskra* eleştirilerinin bir parçası olarak, *İskra* grubunun, aktivistlerin veya "ideologların" muhtemel etkilerini kötü biçimde abarttıklarını ileri sürüyordu. Böylece şunu yazmışlardı:

> *İskra*, bu maddî ortamı ve etkileşimleri sayesinde belirli türde bir işçi hareketini yaratan ve onun yolunu belirleyen maddî unsurları çok az hesaba katıyor. İdeologların tüm çabaları –her ne kadar mümkün olan en iyi teori ve programlardan ilham almış olsalar bile– hareketi bu yoldan *sovleç* yapamaz [uzaklaşmasına neden olamaz].[40]

Burada *sovleç* kelimesinin kullanımı biraz ironiktir, çünkü mektup yazarları, maddî koşullar tarafından belirlenen yolun erdem yolu ya da *İskra*'nın işçi hareketini çekmeyi istediği yolun ahlaksızlık yolu olduğunu öne sürmüyorlar. Onların derdi, aktivistlerin *etkisizliğidir*. Gerçekte şöyle diyorlar: 'Şayet sizlerin bütün propaganda ve ajitasyonunuz nesnel olarak belirlenmiş yoldan işçilerin uzaklaşmasına neden olsaydı, güzel olabilirdi, fakat kusura bakmayın, böyle bir şey olmayacak". Lenin'in öfkeli cevabı da ironiktir: "Biz Sosyal-Demokrat aktivistlerin işçi hareketi üzerinde herhangi bir etkisi olmayabileceğini mi söylüyorsunuz? Peki, ben de diyorum ki, diğer güçler tarafından belirlenen yoldan uzaklaşmasında etken olabiliriz ve olmalıyız." Başka bir deyişle, Sosyal Demokratlar bir farklılık *yaratabilir*. Bu, onların yaptıkları işleri nasıl algılayacaklarında, mükemmel bir kayıtsızlık sorunu *değildir*. *Ortak Mektup*'ta ifade edilen kadercilik ise Marksizm'in bir parodisidir.

Altıncı Bölüm'deki *Ortak Mektup* tartışmasında görüldüğü gibi, mektubun yazarları, işçi hareketinin mevcut devrimci potansiyelinin düşüklüğü göz önüne alındığında, devrimci liderlik sağlamadaki Sosyal-Demokratik çabaların yapay olduğuna inanmaktaydılar (en azından 1901 Rusya'sında). Buna cevap olarak, Lenin, gelişmekte olan Sosyal-Demokrat liderliğin süregiden *stihiynıy* kabarmaya doğal tepki olduğunda ısrar ediyordu: "Hareketin maddî unsurları 1898'e kıyasla bile muazzam şekilde büyümüştür, fakat amaca yönelik lider/rehberler (Sosyal Demokratlar) bu büyümenin geri-

40. Lenin 1958-65, 5, s. 360 (orijinalinde tek cümledir).

sinde kalmıştır."[41] *Stihiynıy* kabarmanın varlığı konusundaki ısrarı, Lenin'in bakış açısında o kadar temel bir şeydi ki, muhaliflerine ait *sovleç* kelimesini alaycı şekilde kullanmış olmasının, "maddî unsurlar" hakkında bir şüphecilik gibi tamamen ters bir izlenim yaratacağını hiç aklına getirmiyordu.

Ancak *Ortak Mektup, NY?*'nin ilk iki bölümünde Lenin'in ana metni değildi. Bu şeref Kriçevskiy'e aittir. Lenin, *Ortak Mektup*'u ve *sovleç* cümlesini bu bölümlerde sıklıkla ortaya çıkarıyor, çünkü okurda Kriçevskiy ve *Ortak Mektup*'un aynı şeyi söylediği izlenimini yaratmak istiyor. Böylece "hareketin doğru yoldan uzaklaşması" (*Ortak Mektup*'un sözleri) ile "*stihiynost*'la savaş" (Kriçevskiy'in sözleri) eşleştiriliyor. Lenin, *sovleç* kelimesini bu anlamda *yalnızca Ortak Mektup*'la alay ettiğinde ve *yalnızca* Kriçevskiy'e yönelik iki bölümde kullanmaktadır.

Her zamanki gibi, Lenin alaycı polemik nedenleriyle tercih ettiği yapay kelime dağarcığının dışına çıktığında ve aklında ne varsa onların somut örneğini verdiğinde, anlaşılırlık da geri dönüyor. Lenin, "kendiliğindenlikle savaş" paragrafının hemen ardından, "kendiliğindenlikle savaş" ve "hareketin, maddî unsurlar arasındaki karşılıklı etkileşimin belirlediği doğru yoldan uzaklaşmasında etken oluş" hakkında bir örnek olarak, Erfurtçu ilham verici lider Ferdinand Lassalle'nin paradigmasını hatırlatıyor: Lassalle kollarını kavuşturup oturmamıştı, çünkü işin başında bir etki yapamayacağını biliyordu. Dışarıya çıktı, anlamlı ve canlı iyi bir mücadeleye girdi. Tek silahı mesajının gücüydü; tek umudu, işçilerin tutkulu bir hevesle yanıtlayabilmeleriydi. O ve devamını getirenler, çarpıcı bir başarı elde ettiler.[42]

ERFÜLLUNGSTHEORİE ARAYIŞINDA

1903'te yapılan İkinci Kongre'de, *Raboçeye delo* grubunun üyelerinden Vladimir Akimov, Lenin'i *Erfüllungstheorie*'yi savunmakla suçlamıştı. Lenin bu suçlama karşısında samimiyetle şaşkına döndü. Lenin'in notlarında şunları okuyoruz: "Sadece tartışmamız değil, hem de Avrupa'da, *Erfüllungstheorie*???"[43] Akimov, Lenin'in *NY?*'deki orijinal Alman metninden yaptığı uzun Kautsky alıntısından *er-*

41. Lenin 1958-65, 5, s. 364.
42. Lenin 1958-65, 6, s. 40-1.
43. Lenin 1958-65, 7, s. 410.

füllen kelimesini çıkarıp almıştı. Kautsky ise o kelimeyi Avusturya Sosyal Demokrat Partisi'nin parti programından almıştı; fakat Akimov bunun farkında değildi. Aslında, bu kelimenin Kautsky'nin hayal ettiği ve Lenin'in de üstlendiği tehlikeli bir sapkınlığı ifade ettiğine inanmaktaydı.

Akimov, *erfüllen* kelimesinin statüsü bakımından tamamen yanılıyordu. Bununla birlikte, bize bu kelimeye dikkat çekme konusunda faydalı olmuştur, çünkü bu kelime, Batılı Sosyal Demokrasinin resmî programatik ifadeleri ile *NY?* arasında görünür ve anlamlı bir bağlantı oluşturmaktadır. *Erfüllen* teriminin metinden metne yolculuklarının izini sürmek, *NY?*deki önemli Kautsky alıntısını –"dışarıdan" teriminin kaynağı– uygun bağlama yerleştirmemize de yardımcı olacaktır.[44]

Erfüllen kelimesi ilk olarak Aralık 1888/Ocak 1889'da Hainfeld Kongresi'nde kabul edilen Avusturya Sosyal-Demokrat Partisi programında yer almaktadır. Bu terim, Partinin misyonunun hayatî tanımında bulunur: "proletaryayı kendi konumunun ve kendi görevinin farkındalığıyla doldurmak [*erfüllen*] için onu siyasal olarak örgütlemek ve onu maddî ve manevî olarak mücadeleye uyum sağlar hale getirerek bunu sürdürmek". Programın yazarı Avusturya Partisinin başlıca lideri Victor Adler idi. Kautsky –Avusturya'dan Alman Sosyal Demokrasisine geçmesinin arifesinde– taslağın üzerinde çalıştı, fakat daha sonra yaptığı katkının onaylamaktan ibaret olduğunu söyledi.[45]

Kautsky, Hainfeld Programı'na çok değer vermekteydi. Onun bu onayı tanınmış Amerikalı akademisyen Gary Steenson tarafından da tekrarlanmıştır; Steenson, Hainfeld Programı'nı "yalnızca 'kitlesel bir işçi partisinin ilk Marksist politik programı' değil, hatta belki de on dokuzuncu yüzyılın sonlarındaki politik Marksizm'in en iyi ifadesi" olarak adlandırmaktadır.[46] *Erfüllen* kelimesi, kesinlikle programın ruhunun uygun bir simgesi gibi görünüyor. Bir delege, Rudolf Pokorny, programı delegelere sunarken partinin görevinin "proletaryanın zihnini aydınlatmak, onu sınıf koşullarının bilinciyle doldurmak, tarihin kendisine verdiği göreve güvenmesini sağlamak"[47] olduğunu söylemişti.

---

44. Kautsky 1901b. Alan Shandro'ya bu makalenin tartışılması ve çevirisini bana sağladığı için teşekkür etmek istiyorum.
45. Kautsky 1901b.
46. Steenson 1991, s. 186-96.
47. Steenson 1991, s. 190.

1892'de Program'da birkaç revizyon yapıldı, ancak *erfüllen* kelimesi muhafaza edildi. Adler, Sosyal Demokrasi'nin devam eden misyonunu tekrar teyit etme fırsatı buldu: "Çalışmalarımızın zaten tamamlandığı, proletaryanın zaten gerçekten devrimcileştiği" şeklindeki yanılsamalara kesinlikle izin veremeyiz. Daha sonra bu konuyu şöyle açtı:

> Sosyal Demokrasi, her şeyden önce proletarya hareketi adına konuşmalıdır [aynen böyle], onun sözcüsü olmalıdır. Kesinlikle! Ancak, proletarya, ekonomik koşullardan ötürü doğrudan ve bilinçsizce gelişmiş haliyle, Sosyal Demokrasiden çok daha geniş, daha büyük ve daha güçlü bir şeydir. Sosyal Demokrasi öncelikle... bu proletarya hareketinin tamamen ifadesi haline geldiğinde iktidar olacaktır.[48]

Steenson şu yorumu yapıyor: "Kitlesel bir işçi hareketinin bir lideri tarafından işçilerin kendi kurtuluşunun Marksist anlayışı olarak daha önce hiç böylesine açık beyan olmamıştı; Partinin öncülüğünün böyle açık bir reddiyesi hiç tasavvur edilemezdi."[49] Steenson'un "öncü" derken neyi kastettiğinden emin değilim. Aslında, öncü metaforunun arkasındaki düşüncenin daha iyi bir ifadesi tasavvur edilemez. Sosyal Demokrasi'nin işi, işçilerin misyonunun ilham verici mesajını bugüne kadar, kusurlu şekilde farkındalığa sahip olan işçi hareketine getirmektir.

Hikâyemizdeki bir sonraki zaman dilimi, 1901 Kasım Viyana Kongresi tarafından gerçekleştirilen Avusturya Programının daha önemli bir revizyonudur. Lenin'in "dışarıdan" paragrafını alıntı yaptığı Kautsky makalesi, bizzat orijinal Hainfeld versiyonunun yazarı Adler'in önerdiği değişikliklerin eleştirilmesine ayrılmıştı. Önerilen değişiklikler, partinin temel misyonunun ifadesi olan *erfüllen* cümlelerini içermiyordu. Bu, herhangi bir değişiklik yapılmaksızın muhafaza edilmişti. Lenin tarafından kullanılan Kautsky yorumu ise, Programın başka bir yerinde önerilen bir değişiklikle kışkırtılmıştı.

Adler, tarihsel determinizm ile proletaryanın iradesi arasındaki çelişkiye işaret eden, Marksizm'e tipik bir sataşmayı –ve asla ortadan kalkmamış olan– çürütmek istiyordu. Dolayısıyla, Adler, Sosyal De-

48. Steenson 1991, s. 194-6. Şuna dikkat edin: eğer bu paragrafın ilk cümlesi tek başına ele alınırsa, Adler'in Sosyal Demokrasi'nin önderlik rolünü inkâr ettiği izlenimi verecektir.
49. Steenson 1991, s. 196.

mokrasinin proletarya tarafında "amaca yönelik ve iradeye dayalı bir eylem [*eine bewusste und gewollte Tat*]" olduğuna vurgu yapmanın gerekli olduğuna inanmaktaydı.[50] Böylece, şu yeni cümleleri önermişti: "Kapitalizmin gelişimi proletaryanın [saflarını] artırdıkça, proletarya da ona karşı mücadeleye girişmeye zorlanır ve buna imkân bulur. "Proletarya" özel üretimin zararlı olduğu, yeni toplum biçimlerinin yaratılması gerektiği, sosyalizmin işçi mücadelesinin hedefi olması gerektiği gerçeği "hakkında farkındalık [*Bewusstsein*] kazanır". Adler'in formülasyonu, işçi farkındalığının daha otomatik ve "kendiliğinden" görünmesini sağlamayı amaçlamıyordu. Nihai amacı, aslında, Sosyal Demokrasinin proletaryayı amaca yönelik görevini yerine getirmeye hazırlamadaki rolünü vurgulamaktı.

Yeni Programla ilgili eleştirel açıklamasında Kautsky, Adler'in amacıyla hemfikirdi, ancak yeni cümlelerden kaynaklanabilecek muhtemel bir yanlış anlamaya dikkat çekmekteydi. Adler'in yeni cümleleri şu senaryoyu ima ediyordu: kapitalizm gelişir, sınıf mücadelesi onunla birlikte gelişir ve proleter farkındalık da aynı sürede ve aynı oranda gelişir. Şimdi (diyor Kautsky) sınıf mücadelesi aslında kapitalizmin kaçınılmaz bir eşlikçisidir. Uzun vadede proleter farkındalık da öyle. Fakat sosyalist farkındalığın, kapitalizmin gelişimiyle birlikte istikrarlı şekilde arttığını söyleyebilir miyiz?

Kautsky, Adler'in yeni cümlelerinin dilinin, basit şekilde, proletarya farkındalığının gelişmesinin sınıf mücadelesinin "gerekli ve doğrudan bir sonucu [*notwendige und direkte Ergebnisse*]" olduğunu ima ediyor şeklinde anlaşılacağı için endişeliydi. Yeni cümleler böylece Marksizm'e yönelik bir başka standart itirazın kapısını açmaktaydı: En gelişmiş kapitalizm ülkesi olan İngiltere neden, farkındalığı Sosyal Demokrasiden o denli uzak bir işçi sınıfına sahip? Daha genel anlamda, bu şekilde yorumlanmış yeni ifade, şu soruyu gündeme getirmektedir: Eğer kapitalizm o işi tek başına yapıyorsa, Sosyal Demokrasi'nin derdi nedir? Sosyal Demokrasi'nin misyonunu oldukça etkileyici şekilde ifade eden önceki Hainfeld Programı'nın neyi vardı ki?

> Buna göre [diyor Kautsky], eski Hainfeld Programı, tamamen doğru şekilde, proletaryayı konumunun ve görevinin farkındalığıyla doldurmak [*erfüllen*] işinin Sosyal Demokrasinin görevine ait olduğunu belirtmekteydi. Bu farkındalık sınıf mücadelesinin kendisinden kaynaklansaydı,

50. Adler, Eylül 1901, sözü edilen yer: Kautsky 1901b, s. 78.

> bu gerekli olmayacaktı. Yeni taslak bu cümleyi [*Satz*] eski Program'dan almış ve yukarıda belirtilen cümleyi iliştirmiştir. Fakat bunu yaparken fikir silsilesi tamamen bozulmuştur. Yeni taslakta, [bir paragrafta] proletaryada, sınıf mücadelesinin kendisinden ortaya çıkan bir farkındalık görmekteyiz ve daha sonra [başka bir paragrafta] aynı farkındalığın bir kez daha [ancak bu sefer] Sosyal Demokrasi tarafından getirilmekte olduğunu görmekteyiz. Sorun hiçbir şekilde açıklığa kavuşmamıştır ve hakikaten yanlış anlaşılmalara davetiye çıkarılmaktadır.[51]

Kautsky şunu ileri sürüyor ki, militan bir işçi hareketinin kapitalizmle birlikte az ya da çok otomatik olarak ortaya çıktığı söylenebilirken, sosyalizme dönüşme zamanı çeşitli bağımsız faktörlere tabidir. Mezcetme zorunluluğunun başlangıçtaki tespiti, belirli bir zamanda ve yerde gerçekleşir ve ardından gelen müjdenin yaygınlaşması süreci, yalnızca kapitalizmin yükselişiyle değil, her türlü siyasal, sosyal ve hatta kültürel özelliklerden etkilenir. Bana göre Kautsky'nin oldukça sağduyulu olan temel argümanı işte böyledir.[52]

Buna karşılık, Adler, eski *erfüllen* cümleleri ile yeni dil arasında herhangi bir çelişki görmediğini iddia etmişti.[53] Böylece Adler ve Kautsky, olası yanlış anlaşılmalar konusunda hemfikir değillerdi. Ama ikisi de, Sosyal-Demokratik misyonu tanımlamak için kullanılan *erfüllen* kelimesi konusunda *hemfikirdiler*.

İkinci Kongre'de *NY?*'ye saldırısında Akimov *Erfüllungstheorie* kelimesini "ultra-Kautsky bakış açısı" olarak ve Adler ile Avusturya Partisi görüşlerinin reddedilmesi olarak tanımlamıştı.[54] Oysa yalnızca Lenin ve Kautsky değil, Victor Adler ve bir bütün olarak Avusturya Partisi de, *erfüllen* kelimesinin Sosyal Demokrasinin işçi sınıfına sosyalizme dair iyi haberleri getirme misyonunu, diğer bir deyişle onun öncü rolünü ifade etmek bakımından tamamen yeterli bir terim olduğuna inanmaktaydılar.

Erfüllungstheorie davası, sadece Lenin'in daha az zeki eleştirmenlerinden biri tarafından sergilenen yanlış anlaşılma değildir.

---

51. Kautsky 1901b, s. 80. Benim alıntım, Lenin tarafından *NY?*'de aktarılan son dört cümleyi ve ilaveten Lenin'in çıkardığı iki cümleyi daha içeriyor. Bu alıntıyı doğrudan Kautsky'nin Almancasından çevirdim, *NY?* çevirimde ise Lenin'in Rusçasını esas aldım. Özellikle, Lenin *Satz* kelimesini tez veya konum [*polojeniye*] olarak çeviriyor. (Akimov ise, *Satz*'ı "tez" olarak çeviriyor.)
52. Kautsky sık sık aynı noktaya işaret etmek için fırsat bulmuştur; bkz. örneğin, Kautsky 1908.
53. Akimov 1969, s. 118.
54. *Vtoroy syezd* 1959, s. 257.

Bir kere, Akimov modern akademisyenler tarafından gerçekten çok ciddiye alınmaktadır. O ve sadece o, onun dönemin bilimsel çeviri ve tefsiriyle ilgili yazılarına sahipti.[55] Şüphesiz, onun sapkın *Erfüllungstheorie* olarak *NY?*'ye yaptığı saldırının günümüz ders kitabı yorumunda cilalandığı söylenebilir. Ders kitabı yorumunda, onun atalarından birinin, tam olarak ne hakkında konuştuğunu bilmeyen bir kişi olduğunu söylemenin, bir değeri yoktur.

KAUTSKY, LENİN'E DIŞARIDAN YARDIM SAĞLIYOR

Şimdi artık, Lenin'in dile düşmüş "dışarıdan" ifadesini aldığı Kautsky cümlelerinin kökeni hakkında net bir fikrimiz var. Bu cümlelerin kendisine ve Lenin'in metnine olan etkisine daha yakından bakmanın zamanı geldi.[56] Kautsky, derin bilimsel ferasete dayalı bir mezce olan ihtiyacın muazzam keşfinin, yalnızca o dönemin en ileri iktisat ve tarih biliminde usta olan birisi tarafından gündeme getirilebileceğini savunmaktadır. Bu argüman ikna edici olabilir veya olmayabilir, gerçekten Marksist olabilir ya da olmayabilir. Her halükârda, kendi başına, mesajın işçilere dışarıdan getirilmiş olduğu süreç hakkında bize pek bir şey anlatmıyor.

Bizzat Kautsky, bu süreci şu sözlerle anlatmaya devam ediyor:

> Bilimin taşıma aracı, proletarya değil, burjuva *entelektüel kesimdir*: Modern sosyalizm, bu kesimdeki bireysel üyeler arasında ortaya çıkmakta ve daha sonra, kendi entelektüel [*geistig*] gelişimi nedeniyle öne çıkan proleterlere iletilmekte ve onlar da bunu koşulların izin verdiği yerde proletaryanın sınıf mücadelesine getirmektedir.[57]

Bu sözler, Kautsky'nin senaryosunun "burjuva entelektüelleri mesajı *işçi sınıfına* dışarıdan getiriyor" değil de, "proleter Sosyal Demokratlar mesajı *işçi hareketine* dışarıdan getiriyor" şeklinde olduğunu göstermektedir. Lenin, mesajı bir bütün olarak işçi sınıfına getirip "entelektüel gelişimi nedeniyle öne çıkan proletaryanın" merkezî rolü konusunda, Kautsky'yle hemfikir miydi? Tabiî ki öyleydi. Bu Tefsirimizde Bölüm Altı ve Yedi, bu durumun onun temel inançlarından biri olduğunu ayrıntılı olarak belgelemektedir.

---

55. Akimov 1969 (Bir giriş yazısıyla Jonathan Frankel tarafından çevrilmiştir).
56. Kautsky'den alıntıları için bkz. Lenin 1958-65, 6, s. 38-9 [709-10].
57. Kautsky 1901b, s. 79-80. Kautsky'nin yukarıda özetlenen genel argümanı için önemli bir nokta olan "koşulların izin verdiği yer" ifadesine dikkat edin.

O halde, Lenin'in bu cümleleri "son derece doğru ve önemli" diye kabul etmesine şaşmamak lazım.

Şimdi şu soruyu soruşturmamıza dönmüş oluyoruz: Kautsky'nin cümleleri, kendini, Lenin'in metnine nasıl dahil etmişti? Aşağıdaki rekonstrüksiyon, spekülatif olmasına rağmen, yönlendirici bazı ilkeler belirleyecektir. Kautsky'nin makalesi Ekim 1901'in ikinci yarısında yazılmış ve derhal *Neue Zeit*'te yayınlanmıştı (makalenin yazılış tarihini içinde yer alan bilgiden tespit ediyorum). O dönemde Münih'te olan Lenin, ilgili sayıyı Plehanov'a gönderdi ve okuyup iade etmesini de istedi. 2 Kasım 1901 tarihli bir mektupta Plehanov'a –o sıralar Rus Partisi için bir taslak program üzerinde çalışmaktaydı– Kautsky'nin makalesinden yararlanabileceğini söylemişti.[58]

Bu tarihler, Kautsky'nin, Lenin'in *NY?*'deki argümanına ilişkin makalesinin olası etkisini anlamlı kılmaya yardımcı oluyor. Lenin, 4-5 Ekim 1901 tarihli başarısız Birlik Kongresinin hemen ardından *NY?* üzerinde çalışmaya başlamıştı. Kautsky'nin makalesi çıktığında, kendi argümanını zaten kurmuş olmalıydı. Bu nedenle, Kautsky'nin argümanının, orijinal bir teorik katkıda bulunmayı planlamış olsa bile, Lenin'in temel polemik gücünü belirlemesi mantıksız görünmektedir.

Aslında, Kautsky'nin cümleleri muhtemelen mevcut bir taslağa dahil edilmişti. Bilmiyorum, okur olarak sizler de, bir şeyi tartışmak ya da bir şeyler yazmak deneyimini yaşamış olabilirsiniz, o sırada bir başkasının yazısında sizinkine teğet geçen cümlelerle karşılaşırsınız ve kendinize şöyle dersiniz: "evet, evet, bunlar tam da benim derdimi anlatıyor, muarızlarımı yere seriyor". Bu deneyimi birden çok kez yaşadım ve sanırım Lenin de Kautsky'nin makalesini okuduğu zaman böyle hissetti. Kautsky'nin "dışarıdan getirmek" ifadesi –özellikle de böylesine bir otoriteden kaynaklanan bir ifade– Lenin'i sarsmıştı ve Bölüm II'de *Raboçeye delo*'nun işçilere sosyalist farkındalık getirme görevini ihmal ettiği konusundaki genel argümanına ilave destek sağlamıştı. Dolayısıyla taslağında, Kautsky'nin otoritesini hatırlatabileceği bir yer aramıştı.

Böyle bir yer, skandal yaratıcı "kendiliğindenlikle savaş" cümlelerinden hemen önceydi. Lenin, *Raboçaya mısl* tarafından işçilere atfedilen ideolojinin, Sosyal Demokrasinin Batı Avrupalı burjuva muhalifleri tarafından kullanılan aynı eski "işçilerin-tek-ihtiya-

58. Lenin 1958-65, 46, s. 150.

cı-sendikalardır" ideolojisinden başka bir şey olmadığını, henüz gözlemlemişti. Lenin okurlarına sadece iki ideoloji, burjuva ve sosyalist ideoloji olduğunu hatırlatıyor: Sosyalist farkındalık getirme görevinden feragat etmek fiilî olarak burjuva ideolojisini güçlendirmektir. Bu argümanın ortasında, Lenin, "biraz önce söylediğimiz şeyi tamamlamak için, Avusturya Sosyal-Demokrat Partisinin yeni programının taslağı hakkında konuşan K. Kautsky'nin aşağıdaki son derece doğru ve önemli sözlerini de aktaracağız" açıklaması yapıyor. Daha sonra Kautsky'nin makalesinden çok uzun bir alıntı yapıyor. Alıntıya dair herhangi yorumda bulunmuyor veya herhangi bir şekilde savunmuyor ve açıklama yapmıyor. Cümleler sadece işte orada tek başına kalıyor. *Raboçaya mısl* hakkındaki argümanını derhal yeniden başlatıyor, öyle ki tüm Kautsky cümleleri çıkartılabilir ve ortaya çıkan metinde mantıksal ya da üslupsal olarak hiçbir algılanabilir boşluk olmayabilirdi. Bütün bu nedenlerden dolayı, Kautsky cümlelerinin *ex post facto* [olayın vukuundan sonra] oraya konulduğunu varsayıyorum. Kelimenin tam anlamıyla *NY?*'ye dışarıdan getirilmişti.

Lenin, Kautsky cümlelerini yararlı görmüştü, çünkü mesajın işçilere aktarılması için Sosyal Demokrasiye ihtiyaç duyulmasının bir başka gerekçesini sağlamaktaydı. Günün ileri iktisat bilgisine dayanan Marksizm gibi karmaşık ve ayrıntılı bir doktrin, ancak görevine tam zaman ayırabilecek ve bu nedenle bir işçi olmayacak olan, oldukça iyi eğitimli bireylerle çözüm bulabilirdi. Dolayısıyla, bilimsel sosyalizmin temel içgörülerini işçiye getirmek, Sosyal Demokrasinin sorumluluğundaydı.

Böylece Kautsky ve Lenin, sosyalist *doktrin* ve özellikle de bilimsel sosyalizmin *kökeni* hakkında konuşmaktadırlar. Bilimsel sosyalizm zorunlu olarak dışarıdan kaynaklandığına göre, mesaj getirmek için Sosyal Demokrasiye *ihtiyaç* vardır. Fakat bu argüman mesajın *dikkate* alınıp alınmayacağına dair hiçbir şey söylemiyor. Veya daha doğrusu, bu argüman, Kautsky'nin ve Lenin'in mesajın işçiler tarafından *dikkate alınacağına* kuvvetle inandığını gösteriyor –yoksa neden onlara getirmek için sıkıntı çekersiniz ki?

Bu temel iddia, Lenin'in "dışarıdan" cümlelerine baktığımızda takviye edilecektir. Fakat ayrıca Kautsky cümleleri de, geçmişte anlamayı engelleyen bazı kelime dağarcığı sorunlarını çözmemize yardımcı olacaktır.

Birincisi, "modern sosyalizm" ifadesi, Sosyal Demokratlar arasında yaygın şekilde "bilimsel sosyalizm" veya Marksizmle oldukça eşanlamlıydı. Bu yüzden Kautsky, "modern sosyalizm, burjuva entelektüel kesimdeki bireysel üyelerin zihinlerinde ortaya çıkıyor" diye yazıyor. Ama *sosyalist bir toplum idealinin* yalnızca bu zihinlerden kaynaklandığını kastetmiyor. Sosyalizm tarihçisi olarak, Kautsky bunun böyle olmadığını çok iyi bilmektedir. Kastettiği şudur ki Marx ve Engels –burada belirtilen "bireysel üyeler"– sosyalist doktrinin çok detaylı bir *versiyonu* olan bilimsel sosyalizmi geliştirmişlerdir.

Sonra, "farkındalık" [*Bewusstsein, soznaniye*] terimi basitçe "doktrin", "der Sozialismus als Lehre" anlamına *gelebilir*. Kautsky şunları yazıyor: "Modern sosyalist farkındalık yalnızca derin bilimsel bilgiye dayalı olarak ortaya çıkabilir". Bu ise, yalnızca derin bilimsel bilgiye sahip kişilerin adanmış sosyalist olabileceği anlamına gelmez. Bu, bilimsel veya "modern" sosyalizm doktrini ancak Smith, Ricardo ve benzerlerini özümsemiş ve onların ötesine geçebilen birisi tarafından keşfedilmiş olabilir demektir.

"Farkındalık", paragraftaki can alıcı "dışarıdan" cümlesinde "doktrin" anlamına geliyor. Kautsky, "modern sosyalizm doktrininin" işçi ortamında amaca yönelik işçiler tarafından yaygınlaştırılma sürecini henüz tanımlamış bulunuyor. Şöyle özetliyor:

> Dolayısıyla, sosyalist farkındalık, proletaryanın sınıf mücadelesine dışarıdan getirilen [*von aussen Hineingetragenes*] bir şeydir ve ondan elemental [*urwüchsig*] tarzda ortaya çıkan bir şey değildir.[59]

Ne yazık ki, "farkındalık [*soznaniye, Bewusstsein*]" sürecin nihai sonucunu tanımlamak için de kullanılmaktadır: işçilerin dönüştürülmüş *bakış açısı*. Örneğin, Kautsky ayrıca, bu cümlelerde (Avusturya Programından alıntı yaparak), Sosyal Demokrasinin görevinin, proletaryayı görevinin farkındalığıyla doldurmak olduğunu da söylüyor. Böylece "farkındalık" kelimesi, hem farkındalığın yayılmasının doktriner başlangıç noktası hem de onun öznel son noktası anlamında kullanılıyor. Anlaşılmaz karmaşık kaymalara rağmen, Kautsky'nin gerçek senaryosu basittir: proletaryanın gerçek çıkarları hakkındaki bilimsel bir *doktrin* birkaç dahi tarafından keşfedilir ve bu doktrin, (çoğunlukla işçilerden oluşan) Sosyal

59. Kautsky 1901b, s. 79-80. *Urwüchsig* kelimesinin çevirisi tartışmalıdır; Lenin'in bu cümleleri aktarımı hakkında bkz. Açıklayıcı Notlar Kısım Bir.

Demokrasi tarafından işçilere getirilen mesajın temelini oluşturur ve sonunda bu mesaj, işçi sınıfının giderek daha geniş çevrelerinin *bakış açısını* dönüştürür.[60]

Son bir kelime yalnızca Lenin tarafından kullanılmaktadır, fakat o da Kautsky cümlelerinden açıkça esinlenmişti. Söz konusu kelime, *vırabotat*, yani "geliştirmek [*to work out*]" kelimesidir, sosyalist doktrini geliştirmek, ona çözüm üretmek, onu düzenlemek, ayrıntılı hale getirmek gibi özgül bir anlam taşımaktadır. Bu kelimenin kullanımı hakkında ayrıntılı gerekçe sunacağım, çünkü bu kelime, daha önceden var olan bir metne Kautsky'nin cümlelerinin dahil edilmesi hakkında benim argümanımı destekliyor ve ayrıca (daha da önemlisi) Lenin'in "dışarıdan" cümlelerini kavramamıza yardımcı oluyor.

Vırabotat, Lenin'in Kautsky'yi çevirisinde bir kez ve Kautsky'nin cümlelerinden hemen önceki ve takip eden cümlelerde üç kez daha kullanılıyor ve her defasında ideolojinin geliştirilmesiyle bağlantılı olarak kullanılıyor. Lenin'in Kautsky cümlelerinin çevirisinde, şu kelimeleri buluyoruz:

> [Önerilen yeni] taslağa dayanarak, Avusturya Programını *düzenleyen* komisyonun bu sözde ortodoks-Marksist görüşü paylaştığı düşünülebilir...[61]

Kautsky'nin Almanca metniyle karşılaştırıldığında, Lenin'in "Avusturya Programını düzenleyen" kelimelerini, söz konusu "komisyon"un niteliğini açıklığa kavuşturmak için bir yorum niyetine eklediğini görüyoruz. Lenin'in metnindeki Kautsky cümlelerinin hemen öncesinde şu cümleyi buluyoruz:

> [Muarızlarım], ancak işçiler "kaderlerini lider/ rehberlerinin elinden koparıp aldığı takdirde" sadece katıksız bir işçi hareketinin kendisi için

60. Almancadan Rusçaya ve İngilizceye çeviri sürecinin her aşamasında, ayrımlar bulanıklaşıyor ve argümanı takip etmek daha zor oluyor. Kautsky hem *Erkenntnis* [öznel tanıma, farkındalık] hem de *Bewusstsein* [hem doktrin hem de bakış açısı anlamında] kelimelerini kullanmıştı. Lenin her iki Almanca kelimeyi tek bir Rusça kelime, *soznaniye* veya farkındalık olarak çevirdi. Lenin'in mevcut İngilizce çevirileri ise, "bilinç [*consciousness*]" kelimesini sadece *soznaniye* için değil *soznatelnost* veya amaca yönelik olmak [*purposiveness*] anlamında da kullanarak karmaşayı içinden çıkılmaz hale getiriyor, öyle ki bu ikinci terim "dışarıdan" paragrafından önceki paragrafta "farkındalık [*awareness*]" ile örtük bir karşıtlık içinde kullanılmış olduğu halde.

61. Lenin 1958-65,6, s. 38 [734] (buradaki ve sonraki alıntılardaki vurgular ilave edildi).

bağımsız bir ideoloji *geliştirebildiğini* ve artık geliştirmekte olduğunu tasavvur etmektedirler.[62]

Kautsky cümlelerinden hemen sonra şunlar geliyor:

İşçi kitlelerinin, tam da kendi hareketlerinin seyri boyunca kendi başlarına *geliştirdikleri* bir ideoloji sorununun olamayacağının farkına vardığımızda, soru yalnızca şu şekilde ortaya konabilir: ya burjuva ideolojisi ya da sosyalist ideoloji.[63]

Bu son cümleye bir dipnot bağlanmaktadır: "Bu, elbette, işçilerin sosyalist ideolojinin bu *ele alınışına* katılmadığı anlamına gelmez".[64] Lenin'in bu kelimeyi kullanması, İngilizce çevirilerin dikkatli okurları için bile donuktur, çünkü *vırabotat* her ortaya çıkışında farklı biçimde çevrilmektedir. Yukarıda bahsedilen cümlelerde "geliştirmek', "ayrıntılılaştırmak", "formüle etmek" ve "yaratmak" olarak çevrilmiştir. Dahası, her ne kadar *vırabotat NY?*'de oldukça yaygın kullanılan bir kelime olsa da, sadece burada ve "dışarıdan" cümlelerinde, "bir ideoloji geliştirmek' anlamında kullanılmaktadır.

Bu kelimesi kelimesine kanıtlar, tamamen Kautsky cümlelerinden ötürü Lenin'in ideolojik doktrinleri kimin "geliştirdiği" ya da geliştirmediği konusuyla ilgilendiğine ilişkin sonucumuzu güçlendiriyor. Aynı zamanda, Lenin'in bu konudaki ilgisinin kesin sınırlı olduğu ve *NY?*'deki sürmekte olan tartışmalarının bir parçası olmadığı sonucunu güçlendiriyor.

SKANDAL YARATICI CÜMLELERİN DOĞRUDAN BAĞLAMI: *NY?* BÖLÜM II

Bölüm II'nin amacı, Boris Kriçevskiy'in 1901 Eylül sayısında yayınlanan makalesinde bulunan formülasyonların yardımıyla *Raboçeye delo*'yu gözden düşürmektir. Bu niyet, bölüm başında açıklanmaktadır ve belli bir miktar zemin hazırlandıktan sonra, bölümün sonlarında açıkça uygulanmaktadır. Argümanın genel gidişatını en iyi şekilde, Lenin'in kullandığı spesifik polemik keli-

62. A.g.e. ("kaderlerini koparıp almak" vb *Raboçaya mısl*'den alınan meşhur laflardandır.
63. Lenin 1958-65,6, s. 39 [735].
64. A.g.e. Bu noktada metindeki *vırabotat* kelimesinin "bir ideolojinin geliştirilmesi" anlamına yoğunlaşma şunu da ima ediyor ki, Lenin Kautsky cümlelerini dahil ettiğinde, Kautsky'nin argümanından yola çıkıp *vırabotat*'ı kullanarak, o cümlelerin öncesine ve sonrasına bir veya iki cümle eklemiş olmaktadır.

melerine, özellikle de *stihiynost* kelimesine başvurmadan, mealen aktardığımız takdirde değerlendirebiliriz.

İskra'nın Rusya'nın mevcut durumu hakkındaki tanımlaması şudur ki (diyor Lenin) işçilerin devrimci eğilimleri ve eylemleri hâlihazırda, Sosyal Demokratların etkin rehberlik sağlama kapasitesinden çok daha fazladır. Hâlihazırda bu durum zayıf halka olduğundan, *İskra*'da dikkatimizi bu yönü tam olarak geliştirmeye yoğunlaştırmış bulunmaktayız. Her hangi bir bilgili kişinin, herhangi bir öneriyle hemfikir olmasa bile, önceliklerimizle hemfikir olabileceği düşünülebilir. Fakat hayır –*Raboçeye delo*'nun son sayısında Boris Kriçevskiy, *İskra*'nın Sosyal-Demokrat liderliğin geliştirilmesine çok fazla önem verdiği suçlamasını yapıyor. Dikkatle değerlendirildiğinde, bu suçlama, *Raboçeye delo*'nun bir başka ekonomizm çeşidinin savunucusu olduğunu ve herhangi bir Sosyal-Demokrat liderliğe olan ihtiyacı bir kez daha inkâr ettiğini gösteriyor.

Neden böyle olduğunu açıklamak için tarihte biraz geriye gitmemiz lazım. Zaten 1895-6'ya kadar işçi hareketi, örgütlenme ve militanlık kapasitesini göstererek şaşırtıcı bir hızla ilerliyordu. Aynı zamanda, sosyalist müjdeyi ve mücadeleleri için gerekli örgütsel becerileri işçilere getirmeye hazır halde potansiyel *praktiki* birlikleri mevcuttu. Hiç şüphe yok ki, işçiler bu mesaja hevesle yanıt vereceklerdi ve sonuçta ortaya çıkan sosyalizmi işçi hareketiyle mezcetme, büyük şeyler başarmış olacaktı. Fakat o sıralar bile, zayıf halka bizzat Sosyal Demokratlardı. Hantallıkları ve deneyimsizlikleri nedeniyle sahneden çıkarılmışlardı. (Lenin sadece daha sonraki bir bölümde kendisinin de o hantal Sosyal Demokratlardan biri olduğundan söz ediyor.)

Bu belirgin başarısızlık kendi başına bir felaket değildi, çünkü her zaman onların yerlerini almaya hazır yeni devrimciler vardı. Gerçek felaket şuydu ki, yeni nesil *praktiki* enerjik Sosyal-Demokrat liderliğe olan ihtiyacı reddeden bir ideoloji tarafından kandırılmaktaydı. Doğal olarak, bu *praktiki* Sosyal Demokrasinin örgütsel kapasitesinin iyileştirilmesini acil bir öncelik haline getirmemişti. Bu yanlış fikirler, Sosyal-Demokrat lider/rehberlerin yokluğunu işçiler için bir zafer olarak gören *Raboçaya mısl* gazetesi tarafından katıksız biçimde ifade edilmekteydi.

Belki okur bunun çok eski bir tarih olduğunu düşünmektedir (çünkü *Raboçaya mısl'ın* kendisi bile bu düşüncelerden vazgeçmiştir). Ama hiç de öyle değil, geçmişte ekonomistleri *İskra* polemik-

lerine karşı her zaman savunan bir grup olan *Raboçeye delo*, artık *İskra*'ya karşı davasında, ağırlıkla *Raboçaya mısl* konumunun zayıflatılmış halini esas almaktadır. *Raboçedeltsı* bizleri liderlik ihtiyacını fazla abartmakla suçladığında, bu, Sosyal-Demokrat liderliğin *neden* bu kadar önemli olduğuna dair hiçbir fikrinin olmadığını –aslında, işçi hareketinin Sosyal-Demokrat liderlik olmadan iyi olacağını düşündüklerini– göstermiyor mu? Sadece Boris Kriçevskiy'in *İskra* karşıtı makalesinin formülasyonları kendisinin ve arkadaşlarının gerçekten bu çizgide düşündüklerini göstermekle kalmıyor, aynı zamanda belirli *İskra* önerilerine itirazlarının, işçi hareketi ile sosyalizmi birbirinden soyutlama ve böylece artık Çar'a karşı açıktan mücadele eden işçilere, yeterli Sosyal Demokrat rehberlik sağlama aciliyetinden vazgeçilmese de, onu küçümseme gibi altta yatan aynı eğilimden kaynaklandığını da gösteriyor. *İskra*'dan farklı olarak, *Raboçeye delo* Sosyal-Demokrat ana akımın dışındadır. Bugünkü *Raboçaya mısl*'dır.

Bölüm II'deki Lenin işte böyledir. İşçilerin Sosyal-Demokrat mesajı *dinleyip dinlemediği* sorunu hakkında, yalnızca geçmişi ilgilendirse de, *İskra* ve *Raboçeye delo* arasında hakikî, esaslı bir anlaşmazlık var. *Raboçeye delo*, 1890'ların *praktiki*'sinin dönemin koşulları göz önüne alındığında, yaptıklarından daha iyisini yapamayacağını savunuyordu. Lenin ise bunu sertçe reddediyor ve diyor ki, aksine işçiler *praktiki*'den gelen daha iyi liderliğe hevesle cevap verebileceklerdi. Her iki tarafın da "daha iyi ne yapılır" ile neyin kastedildiği konusunda –esas olarak, işçilerde Çarlığın devrimci yoldan devrilmesi anlayışının yaratılması konusunda– hemfikir olduğuna dikkat edin.

Her zamanki gibi, Lenin yakın geçmişteki işçilerin Sosyal-Demokratik mesaja duyarlılığı konusunda *Raboçeye delo*'ya kıyasla daha iyimserdir ve bundan emindir. Aslında, Lenin bu noktada, *Raboçeye delo*'yla (çoğunlukla farklı nedenlerden ötürü) aynı tarafta olan ve o dönem hakkında, Rus işçilerinin 1890'larda da kendilerine sunulmuş olan *İskra* mesajını reddedecek olduğuna inanan Batılı uzmanların hemen hepsinden de daha iyimserdi. Bununla birlikte, Lenin'i gerçekçi olmayan iyimserlikten ötürü suçlamak yerine, bu uzmanlardan çoğu onu haşin kötümserlikle suçlamaktadır.

Anlaşmazlık gibi görünen diğer soru şudur: Sosyal Demokrasi *gerekli* midir? "Anlaşmazlık gibi görünen" diyorum, çünkü bu konuda Lenin samandan bir korkuluğa saldırıyor. Bölüm Beş'te

gösterdiğim gibi, *Raboçeye delo* editörleri, Sosyal Demokrasinin liderlik misyonuna ve işçi hareketinin enerjisini otokrasinin devrimci yoldan devrilmesine dahil etme gerekliliğine ateşli şekilde inanan ana akım Erfurtçularıydı. 1901'de ayrıca, "ilkbahar olaylarının" Sosyal-Demokrat liderlik kapasitelerini aştığını ve bu zayıf halkanın iyileştirilmesinin en öncelikli konu olduğunu vurgulamışlardı. Aslında, Lenin'in asıl hedefi olarak kullandığı "*İskra, stihiynıy* unsurlarını hafife alıyor" şeklindeki belirli formülasyon, tam da bu derdi dile getirmeyi amaçlamıştı. Kriçevskiy'e göre, *İskra*, öylesine katıydı ki, işçilerin *stihiynıy* patlamasının yol açtığı devrimci bir eylemle karşılaştığında buna uyum sağlayamıyor ve bu yüzden devrimci zamanlarda yeterli liderlik sağlamada başarısız oluyordu.

Sizleri bu sayfalara tebelleş olan bir hayaletle tanıştırayım; Karikatür Marksist kendisini aşağıdaki gibi bir konuşmayla tanımlamaktadır: "Marx toplumsal devrimin kaçınılmaz güçlerin bir sonucu olduğunu ve proleter sınıf farkındalığının maddî çevre tarafından belirlendiğini öğretti. Bu nedenle, mantıklı ve iyimser bir Marksist olarak, kollarımı kavuşturup arkaya yaslanarak oturmaktan ve devrimin gelişmesini memnuniyetle gözlemlemekten başka şeye ihtiyacım olmadığını fark ediyorum. Haçlı seferi benzeri aktivizm, benim inançlarımla mantıksal olarak çelişkili olacaktır ve benim açımdan duyulan endişeye, ihanet edecektir."

Lenin hakkında konuşan birçok yorumcu Karikatür Marksist'in gerçek olduğuna açıkça inanmaktadır. Bu inancı değerlendirmemize gerek yok, sadece şuna işaret edelim ki Lenin bu figürün Marksizm'in bir karikatürü (parodisi) olduğunu düşünmekteydi ve okurlarından da bu konuda tamamen hemfikir olmalarını beklemekteydi.[65] Karikatür Marksist, bu polemiklerde neler olduğunu görmemize yardımcı oluyor. Lenin'in amaca yönelik liderliğin aciliyeti konusundaki ısrarı, herhangi bir şekilde cüretkâr, tartışmalı veya yenilikçi olmak demek değildir. Bu, daha ziyade rakiplerinin marjinal ve aşırı görünmesini sağlamak demektir. Bu nokta benim açımdan italik olarak yazmam için yeterince önemli. *Bu cümlelerin*

65. Karikatür Marksist, narodnikler ile Sosyal Demokratlar arasındaki ilk polemiklerde ortaya çıkmıştı, çünkü halkçılar (narodnikler) Marksistlerle felsefelerinin kendilerini pasif bir kaderciliğe mahkûm ettiğini veya en fazla kapitalizm acele etsin diye fabrika veya köy meyhanelerinde işe koyulmaya mahkûm ettiğini söyleyerek alay etmeyi severlerdi. *NY?*'de Lenin, bu konuda Plehanov'la savaşan yazarlar olarak Mihailovskiy (narodnik) ve N.İ. Kareyev'den (liberal) bahsediyor. Bkz. Lenin 1958-65, 6, s. 50.

amacı, Lenin'in bu konulardaki görüşlerini sergilemek değil, Raboçeye delo'dan Kriçevskiy ve Martınov'u, Karikatür Marksistler olarak teşhir etmektir. Lenin'in de "kendiliğindenlikle savaş" cümlelerinde söylediği üzere, şayet rakiplerim söylediklerinin sonuçlarını düşünselerdi, o zaman, Karikatür Marksist gibi yolun kenarında bir evde otururlar ve işçileri yönetme konusundaki gerçek çabaları, Sosyal Demokrat olmayan insanlara bırakırlardı.[66] Lenin açısından üzücü olan şuydu ki, elinde zayıf bir iddia vardı, çünkü aslında *raboçedeltsı* Karikatür Marksistler değil, Erfurtçuluğun resmî üyeleriydi. Lenin, bu yüzden tartışmasını, kırılgan ifadeleri ele geçirip, bunlardan saçma sonuçlar çıkarma gibi standart polemik tekniklerine indirgiyor.

Bölüm II bu nedenle iki aşırı polemik konumuna sahiptir:

(i) *Raboçeye delo*, 1890'lı yılların işçilerinin tam Sosyal-Demokrat mesajı *dinlemeyeceğini* düşünüyor, ancak ben, Lenin, dinleyebileceklerini savunuyorum.

(ii) *Raboçeye delo*, güçlü ve etkili Sosyal-Demokrat liderliğin *gerekli* olmadığını düşünüyor ya da ima ediyor, ancak ben bunun (doğru fikirli tüm Sosyal Demokratlarla birlikte) gerekli olduğunu savunuyorum.

İlk durumda, Lenin rakiplerinin gerçekten savunduğu görüşlere itiraz ediyordu. İkincisinde, samandan bir korkuluğu yumrukluyor. "Dışarıdan" cümleleri öncelikle ilk pozisyonun yardımcısıdır. "Kendiliğindenlikle savaş" cümleleriyse esas olarak ikinci pozisyonun yardımcısı olmaktadır.

"DIŞARIDAN" CÜMLELERİ

Şu anda, Lenin'in "dışarıdan" cümlelerini inceleme noktasındayız. İşte burada benim çevirimdeki ilgili cümlelerin metni yer alıyor. Kolaylık sağlamak için cümleler numaralandırılmıştır.

(1) İşçiler arasında Sosyal-Demokrat bir farkındalık *olamadığını* söyledik.
(2) Bu, onlara sadece dışarıdan getirilebilirdi.
(3) Tüm ülkelerin tarihi tanıklık eder ki, işçi sınıfı münhasıran kendi güçleriyle yalnızca *tred-yunionist* bir farkındalığı, yani işçiler için gerekli olan şu veya bu yasanın hükümet tarafından çıkarılmasına çaba sarf etmek vb bakımından

66. Lenin 1958-65, 6, s. 40.

sendikalarda birleşme ihtiyacına olan inancı geliştirebilecek bir durumdadır.

(4) Sosyalizm doktrini ise, mülk sahibi sınıfların eğitimli temsilcileri, entelektüel kesim tarafından geliştirilen felsefî, tarihsel ve ekonomik teorilerden kaynaklanmıştı.

(5) Modern bilimsel sosyalizmin kurucuları Marx ve Engels, toplumsal kökenleri itibarıyla, kendileri de burjuva entelektüel kesime mensupturlar.

(6) Tam olarak aynı yoldan, Rusya'da da, Sosyal Demokrasinin teorik doktrini, işçi hareketinin *stihiynıy* büyümesinden tamamen bağımsız olarak ortaya çıktı; devrimci-sosyalist entelektüel kesimlerdeki doğal ve kaçınılmaz bir düşünce gelişiminden kaynaklandı.

(7) Aynı dönemde –yani 1890'ların ortasında– bilimsel sosyalizmin bu doktrini, sadece "Emeğin Kurtuluşu" grubunun programı biçiminde tamamıyla gerçekleşmekle kalmadı, ayrıca kendi saflarına Rusya'daki devrimci gençlerin çoğunluğunu da kazanmış oldu.

Önce "doğrudan" paragrafını, kendi doğrudan bağlamına, yani önündeki ve sonraki paragrafların arasına yerleştirelim. Lenin, 1890'lı yıllarda Rusya'da iki büyük kuvvetin birbirine doğru nasıl ilerlediğinin hikâyesini anlatıyor. Bir güç –Sosyal Demokrasiden ilham alan devrimci entelektüeller– *NY?* Bölüm I'de tartışılmıştı, demek ki, şimdi Lenin bize diğer kuvveti, yani 1890'lı yılların ortasındaki büyük grev hareketini anlatacaktır. Grev hareketini anlatıyor, işçileri amaca yönelik olmadaki artış konusunda övüyor ve bu dönemdeki işçilerin henüz Sosyal Demokratları ikna etmediğini iddia ediyor. Hikâyeden alınan ders şudur ki, iki kuvvet birbirine *ihtiyaç duymaktaydı* ve durdurulamayan bir güçle birbirlerine doğru ilerlemekteydi:

> *Bu* anlamda, 1890'ların grevleri, "ayaklanmalara" kıyasla muazzam ilerleme kaydetmiş olsa da, tamamen *stihiynıy* bir hareket olarak kaldı. Dolayısıyla elimizde hem işçi kitlelerinin *stihiynıy* uyanışı –amaca yönelik bir hayata ve amaca yönelik mücadeleye uyanış– hem de Sosyal-Demokratik teori ile silahlanmış, işçilere ulaşmak için yanıp tutuşan devrimci bir gençliğe erişilebilirlik bulunuyordu.[67]

67. Lenin 1958-65, 6, s. 0-1 [727].

Şimdi, itiraf etmeliyim ki bu cümleleri kasıtlı olarak yanlış alıntıladım. İki cümle arasına üç nokta işareti koymalıydım. Bu üç nokta, "dışarıdan" paragrafı yerine geçiyor. Diğer bir deyişle, "dışarıdan" paragrafı bir *arasöz*'dür, anlatı akışını bozan parantez içi bir ifadedir.

Lenin'e bu arasözü (konu dışı sözü) söylemek için ilham veren şey neydi? Cevap açık: Kautsky paragrafı. Bağlantı, kelime tekrarlarıyla kuruluyor –sadece "dışarıdan" kelimesiyle değil, fakat "modern sosyalizm" ve sosyalist doktrini "geliştirmek" kelimeleriyle de.

Bütün bunlar sadece burada ve Kautsky cümlelerinin hemen yakınında gerçekleşiyor.[68]

Ancak bu bağlantı oldukça garip bir gerçeği ortaya çıkarmaktadır: Okur varlığını bilmeden önce, Kautsky cümlelerine bir *gönderme* yapılmıştır. Lenin, Kautsky argümanını öne sürmek, kendi genel argümanı bakımından herhangi bir şekilde önemli olsaydı, bu şekilde ilerleyebilir miydi? Sanırım olup biten şudur: Lenin, *NY?* üzerinde çalışırken Kautsky'nin *Neue Zeit* makalesini okudu ve Kautsky'nin "dışarıdan" argümanını kullanabileceği bir yer bulmaya karar verdi. Bulduğu ilk yer Bölüm II sonlarıydı: "biraz önce söylediğimiz şeyi tamamlamak için" uzun Kautsky paragrafına yer verme fırsatını kullandı. Bunu yapmaktayken –ve ilişik metinde "geliştirmek" fiilini kullanmaya başlamışken– şunu da fark etti ki, Kautsky'nin argümanı, büyük mezc oluştan önceki kendi Rus işçileri tanımıyla da biraz ilgiliydi. Böylece bir başka arasözü (konu dışı sözü) dahil etti, tekrar giriş başlığı olarak bir kelimeye kancayı takmıştı. Konu dışı sözüne aşağı yukarı şöyle diyerek başlıyor: Birkaç cümle önce, 1890'ların ortalarında Rus işçilerinin inançlı Sosyal Demokratlar olmasını pek az umut edebileceğimizi söylemiştim. Geçen gün rastladığım bir argümanı kullanarak bunu genişletmeme izin verin.

Böylece, "dışarıdan" ifadesinin iki önemli kullanımı ("dışarıdan" paragrafı ve Kautsky alıntısı) daha önce var olan bir metne eklenmiş

68. "Dışarıdan" ifadesinin bu kullanımının bir istisnası Bölüm III'tedir: "Sınıfsal siyasal farkındalık, işçiye yalnızca dışarıdan, yani ekonomik mücadelenin dışından, işverenlerle işçi ilişkileri alanının dışından getirilebilir." Buradaki "dışarıdan" ifadesinin işçiler ile entelektüelleri karşı karşıya getirme gibi hiçbir çağrışımı yoktur, fakat sadece sınırlı ekonomik mücadele ile daha genel siyasal mücadele karşı karşıya getirilmektedir. (Lenin 1958-65, 6, s. 79 [771]). Lenin, sadece "dışarıdan" ifadesinin öteki kullanımda, yerel *praktiki*'nin, merkezî bir gazeteye hevesle yardıma koşmadan önce, dışarıdan itilmeyi beklememesi gerektiğini belirtiyor. (Lenin 1958-65, 6, s. 146).

gibi görünüyor. Besbelli ki, bu spekülatif metinsel argümanlara, dağlar kadar güvenemeyiz. Fakat onların sağladığı imkânla açığa çıkan şeye, yani ders kitabı yorumunda *NY?*'nin can alıcı yeri olarak görülen şeyin, birkaç paragraf çıkarılarak kitaptan iz bırakmadan silinebileceğine oldukça güvenmeliyiz.

Üniversite öğrencileriyle irtibatlı okurları, pratik yorum bakımından aşağıdaki deneyle uğraşmaya davet ediyorum. "Dışarıdan" paragrafının öncesi ve sonrasındaki paragrafları alın ve bunları "dışarıdan" ile ilgili arasözün olduğu paragrafı çıkararak birleşmiş metin olarak yazın. Öğrencilerinize, Lenin'in kaygı karamsarlığına karşı çıkan ve işçiler hakkında endişelenen bazı Rus Sosyal Demokratları olduğunu duyurun. Buradaki, örneğin, aynı dönemin daha az bilinen bir aktivisti V. Ulyanov'un metni olsun. *Kendisinin* ne kadar iyimser olduğunu gözlemleyin. Sosyal-Demokrat bir gazete 1890'ların ortalarında yayınlanabilseydi, "böyle bir gazete, hem başkentin işçilerinden hem de devrimci entelektüel kesim tarafından tam bir sempatiyle karşılanmış olacağına ve yaygın şekilde dağıtılacağına dair onun güvencesini de not edin. Ah, V. Ulyanov'un Lenin yerine liderlik yarışında galip gelmesi Rus tarihinde nasıl da bir fark yaratırdı! – ve sonra onlara tarihçilerin Lenin'in kötümser portresini oluşturmak için kitabın aynı bölümünü kullandıklarını da söyleyin.

"Dışarıdan" cümlelerini sarmalayan metinle ilişkiyi kurduktan sonra şimdi de cümle cümle bu paragrafı inceleyelim.

Cümle 1: İşçiler arasında Sosyal-Demokrat bir farkındalık *olamadığını* söyledik.

Cümle 1 genellikle nasıl okunmaktaydı? Şans eseri, bu durum hakkında bazı kanıtlarımız var. Adam Ulam, *Bolşevikler* adlı kitabında Lenin'in bakış açısının can alıcı noktasını sergilemek için "dışarıdan" cümlelerini alıntı yapıyor. Alıntısı "tırnak işareti" içine alınmış halde ve Ulam, *NY?*'ye dipnotta atıfta bulunuyor. Böylece okurlar Lenin'in gerçek kelimelerini okuduklarını anlamış oluyorlar. Ulam'ın yaptığı alıntının gerçekten doğru bir anlatım olduğuna inanıyorum –ama Lenin'in gerçek sözleri anlamında değil, bu kelimelerin birçok kişi tarafından otomatik olarak nasıl okunduğu anlamında. Ulam Cümle 1'i şu şekilde çeviriyor: "Sosyalist bilinç işçiler arasında var olamaz."[69]

69. Ulam 1965, s. 178. Ulam, Lenin'in *Toplu Eserleri*'nin İngilizce Sovyet baskısını dipnot göstermesine rağmen, Fineberg/Hanna çevirisini takip etmiyor. Doğrudan Rusça metninden tercüme ettiğini varsayıyorum.

Ulam'ın Cümle 1 çevirisinde üç hata var. Önce Ulam, "Sosyal-Demokrat" yerine "sosyalist" diyor. Ancak "sosyalist" farkındalık aynı zamanda Marksist öncesi, sentez öncesi sosyalist doktrin anlamına da gelebilir ve aslında Lenin bunu Cümle 4'te bu anlamda kullanmaktadır.

İkincisi, Ulam "söyledik" kelimesini çıkarıyor. Fakat bu çok önemli, çünkü bizi önceki paragrafa yönlendiriyor. Bu paragrafta Lenin, 1890'lı yılların ortalarında yaşanan grevlerden bahsediyordu. Orada bu grevlerin Rus işçiler arasındaki *amaca yönelik olmakta* istikrarlı bir büyüme gösterdiğini, ancak o dönemdeki işçilerin Sosyal-Demokrat *farkındalığa* sahip olmadığını ve hiç kimsenin de onlardan böyle bir şey beklemediğini belirtiyordu.[70]

Dolayısıyla Lenin, "işçiler Sosyal-Demokratik farkındalık sahibi olamazlar" demiyor, "1890'lı yılların ortalarındaki kahramanca grevleri gerçekleştiren Rus işçileri henüz sosyalist farkındalığa sahip değillerdi ve biz de onlardan bunu beklemiyorduk" diyor. Bu da, üçüncü ve belki de en önemli çeviri hatasına yol açıyor: Zaman kipi yanlıştır. Ulam'a göre, Lenin, Sosyal-Demokratik farkındalık işçiler arasında var *olamaz* diyor. Gerçekte, Lenin, Sosyal-Demokratik farkındalığın *geçmişte belirli bir zaman diliminde* belirli bir işçi grubu arasında mevcut olamadığını söylüyor.

Ulam'ın çeviri-yorumu, Lenin'in tarihsel ifadesini her yer ve her zaman için işçiler hakkındaki genel bir önermeye dönüştürüyor. Akademisyenlerin bazı olağanüstü iddialarının arkasında işte böylesine bazı yanlış okumalar olsa gerek. 1956'da Alfred Meyer, Lenin'in "genel olarak hâkim olan görüşü, proletarya bilinçli *olmadı* ve *olamadı*" şeklindedir diye yazmıştı. Daha yakın zamanda, James D. White, Lenin ile Kautsky'yi karşılaştırarak aynı şeyi yapmaktadır. Kautsky, (White'ın sözleriyle) şuna inanıyordu ki

> sosyalist bilinç işçilere aktarıldıktan sonradır ki işçiler bilince sahip olmuş olacaklardı. Ama Lenin'de durum öyle değildi; onun görüşüne göre sosyalist bilinç *her zaman* işçi sınıfının dışında kalmaktaydı, çünkü işçi sınıfı *asla* dar maddî sınıfsal çıkarlarının ötesini göremezdi.[71]

---

70. "Olamadığını" kelimesi, Cümle 1'de önceki paragraftaki ilgili ifadeyi göstermenin bir yolu olarak italikleştirilmiştir. Lenin, tırnak işareti kullanmıyor, çünkü ifade biraz değişmektedir. (Dolayısıyla, italikleri, Zelnik 2003b'den farklı değerlendiriyorum, Zelnik italikleri Lenin'in entelektüel akıl hocalığı konusundaki ısrarının bir göstergesi olarak görüyor.)

71. Meyer 1957, s. 29; White 2001, s. 59. Her iki alıntıdaki vurgular ilave edildi.

Lenin işçilerin Sosyal-Demokrat farkındalığa hiç mi hiç sahip olabileceğine inanmazmış! Şaşırtıcı.

Cümle 1'i geçmişle ilgili bir ifade olarak doğru haliyle görsek bile, yine de Cümle 1'i aşağıdaki karşılıklı sözlerin ikinci yarısı olarak görmek hâlâ cazip gelebilir:

Lenin'in muarızı: "1895'teki işçiler Sosyal-Demokratik farkındalığa sahiptiler (yani çarlığın devrimci yoldan devrilmesinin gerekliliğini anlamışlardı) veya her halükarda, hiç kimsenin yardımı olmadan Sosyal-Demokratik farkındalığa sahip olabilirlerdi.

Lenin: Hayır, aşırı iyimsersiniz: Sosyal-Demokratik farkındalığa sahip olamazlardı, en azından yardım almaksızın.

Ancak hiç kimse, Lenin'in muarızına atfettiğimiz tutumu sürdürmemişti ve bu nedenle Lenin de bunu reddetmekle hiç ilgilenmemişti. Gerçek tartışma şöyle devam ediyordu:

Raboçeye delo ve *Ortak Mektup*: 1890'ların aktivistlerini eleştirirken *İskra* hatalıdır, çünkü o sırada Sosyal-Demokratik bir farkındalık yoktu ve bu nedenle ekonomik talepler haricinde başka herhangi bir faaliyetin de temeli yoktu.

Lenin: Tabiî ki o sırada Sosyal-Demokratik bir farkındalık yoktu, ama o zaman, zaten olamazdı, değil mi? Tüm ülkelerin tarihi göstermektedir ki, işçi sınıfı bu tür bir farkındalık olmadan harekete başlar ve farkındalığı da Sosyal Demokrasinin etkinliği yoluyla edinir. Rusya istisna değildir ve dolayısıyla işçilerin Sosyal-Demokrat farkındalığa sahip olmayışı, o dönemin *praktiki*'si için hiç mazeret değildir, çünkü onlar mesajı getirmekle meşgul olmalıydılar. Bunu yapmış olsalardı, işçiler onu coşkuyla kabul ederlerdi.

Cümle 2: Bu, [Sosyal-Demokratik farkındalık] onlara sadece dışarıdan getirilebilirdi.

Cümle 2 kısadır. Kısa ve gizemli. Neyin dışarısından? Kim getiriyor ve nasıl? Burada ne tür bir süreç devam ediyor?

"Dışarıdan" formülü, ancak mezcetme anlatısı içinde anlam kazanır ki o anlatı da sosyalizm ve işçi hareketinin her ikisinin de başlangıçta birbirlerinin dışında olduğunu, birbirlerine getirilmesi gerektiğini bize söyler. "Modern sosyalizm" –yani Marx'ın bilimsel sosyalizmi– tek-taraflı olmayı ve *her iki* tarafın yalıtılmışlığını düzeltir. Sosyalizmin mesajını işçi hareketine "dışarıdan" getirir, fakat aynı zamanda başlangıçtaki sosyalistlere de sınıf mücadelesine ve militan bir işçi hareketine olan ihtiyaca dair mesajı "dışarıdan" getirir. Bir doktrin olarak sosyalizm, ya burjuva ya da proleter zi-

hinlerden kaynaklanabilir ve hatta kaynaklanır, ancak (Kautsky'nin anlatısına göre) her iki durumda da, başlangıçta ayrıdır ve aslında işçi hareketine düşmandır.

NY?'deki Kautsky cümlelerinde veya Lenin'in bu dikkate değer cümlelerinde, bu yazarlar bu karşılıklı ve simetrik "dışarıdanlık" durumunu sergilemezler. Bu cümlelerdeki amaçları, mezcetme anlatısını geliştirmek değil, fakat onun bir yönünü eldeki soruna uygulamaktır. *NY?* yayımlandıktan sonra, Lenin aslında, polemiklerinde esasen diğer yönü hedef alıyordu –yani kendilerine devrimci işçi hareketi hakkında dışarıdan getirilen müjdeyi duymaya ihtiyaçları olan entelektüel kesimden teröristleri. Bu argümana ilişkin erken bir örnek, bizzat *NY?*'de bulunabilir.[72]

Bu nedenle, "dışarıdan" paragrafı, dışarıdan mesaj getirmenin somut süreci hakkında hiçbir şey söylemez, hatta bildiğimiz gibi, Lenin'in gerçekte farkındalığın yayılmasının basit ayrıntılarına dair söyleyecek çok şeyi olsa bile.

Cümle 3: Tüm ülkelerin tarihi tanıklık eder ki, işçi sınıfı münhasıran kendi güçleriyle yalnızca *tred-yunionist* bir farkındalığı, yani işçiler için gerekli olan şu veya bu yasanın hükümet tarafından çıkarılmasına çaba sarf etmek vb bakımından sendikalarda birleşme ihtiyacına olan inancı geliştirebilecek bir durumdadır.

Bu cümle, "tüm ülkelerin tarihi..." ifadesi ile başlıyor. Bu ifade, Lenin'in ne tür bir argüman ürettiğine bir ipucu olmalıdır. Lenin, kariyerinin başlangıcından itibaren, Rus şüphecilerini yere sermeye yönelik bir argüman geliştirirken hemen hemen bu kelimeleri kullanmaktaydı: Rus işçi hareketinin embriyonik halde, örgütsüz, apolitik, *stihiynıy* ve benzeri olduğunu mu söylüyorsunuz? Peki, son zamanlarda kaydedilen önemli gelişmeleri ihmal etseniz de, belki öyledir. Ancak Batıdaki işçilere bakın –şunu hatırlayın ki onlar da başlangıçta küçüktüler ve şimdi nerede olduklarına bakın. Tüm ülkelerin tarihi gösteriyor ki, küçük ölçekte başlamaya *mecbursunuz*, bu yüzden şüphecilerin sizi alt etmesine izin vermeyin!

Lenin bu argümanı 1894'de, 1899'da ve *NY?*'de (her seferinde son zamanlarda kaydedilen önemli gelişmeleri vurgulayarak) ortaya koydu. Ne yazık ki, Lenin'in en sevdiği kendi argümanlarından birinin sunumu, öncelikle Kautsky cümlelerinin etkisiyle, *NY?* versiyonunda berbat edildi. Lenin, Kautsky'nin ideolojinin kökeni

72. Bkz. *NY?* Bölüm III'te "Ekonomizm ile terörizm arasındaki ortak yan nedir?" başlıklı alt bölüm.

hakkındaki iddiasını, işçi hareketinin başlangıçta sosyalizmden nasıl tecrit edildiğini açıklayan tamamlayıcı bir argüman olarak kullanmak istemişti. Bu argümanı polemiklerinde ayakkabı çekeceği gibi kullanmanın bir sonucu olarak, Lenin bir takım "hatalar" yaptı –yani, açıkça inanmadığı şeyleri söylüyor ya da ima ediyordu. Bu daha sonra, Cümle 4 ve 6'ya baktığımızda daha net olacak.

Cümle 3'ün sonraki ibaresi "münhasıran kendi güçleriyle"dir [*svoimi sobstvennımi silami*]. Bu ifadeyi, Sosyal Demokrasiden izole edilen bir işçi hareketinin tasviri olarak alıyorum. Bu okumada, Lenin'in iddiası neredeyse totolojidir, çünkü *tred-yunionizm*, Sosyal Demokrasisi olmayan bir işçi hareketinin ideolojisi olarak *tanımlanmaktadır*. Bizzat Lenin, "işçiler münhasıran kendi güçleriyle ne yapabilir" sorusuyla pek az ilgileniyor. Siyasal programı başka bir soru üzerine kurulmuştur: "İşçiler, Sosyal Demokrasi *ile* neyi başarabilirler?".

Bununla birlikte, Lenin'in bu iki sorudan birincisine verdiği cevabı inceleyelim. Lenin, standart İngilizce çeviriye göre, işçi sınıfının, münhasıran kendi güçleriyle, "sadece sendikal bilinç geliştirmesi mümkündür" diyor. Bu sözler birçok okura şöyle gelebilir: Lenin, işçilerin sendikal faaliyetle mükemmel şekilde yetindiklerini, sendikaların doğası gereği reformist olduğunu düşünmektedir, sendikal faaliyeti ufak iş görerek onaylamamakta veya hatta tehlikeli bulmaktadır ve nihayet ona göre işçiler sosyalist olmayan, reformist bir bakış açısından başkasını asla geliştiremezler.

Gerçekte ise, Lenin, hiçbir şekilde sübjektif bakış açısı hakkında konuşmuyor, *ideolojik doktrinin kökenlerinden* bahsediyor. Okurlar bunu görmediğinden dolayı mazur görülebilir, çünkü "gelişmek", "sendika" ve "bilinç" olarak kullanılan İngilizce kelimeler yanıltıcıdır. Birincisi, "gelişmek", *vırabotat* kelimesinin bir çevirisidir ve daha önce belirttiğimiz üzere, bu kelime "ideolojik bir doktrini geliştirmek veya işlemek" anlamına gelmektedir. "Bilinç", *soznaniye*, farkındalık karşılığı olarak çevrilmektedir ve gösterdiğimiz üzere bu kelimenin anlamı bu paragrafta "doktrin" demektir. Son olarak, "sendika [*trade-union*]", *tred-yunionist* karşılığı olarak çevrilmektedir ve gösterdiğimiz üzere, bu da gerçek bir sendikal faaliyeti değil, bir ideolojiyi ifade etmektedir.[73]

73. *Tred-yunionizm* ile ilgili daha kapsamlı bir tartışma, daha sonra, "kendiliğindenlikle savaş" paragrafının tartışmasında bulunabilir.

Cümle 3'ün bu okuması, Cümle 4 tarafından doğrulanıyor ve bu, *tred-yunionist* farkındalığı geliştiren işçiler ile sosyalizm doktrinini geliştiren entelektüeller arasında bir karşıtlık kuruyor.[74] Bu nedenle, öncelikle, "işçi sınıfı sadece sendika bilincini geliştirebilir" cümlesini, "işçi sınıfı sadece *tred-yunionist* farkındalık geliştirebilir" cümlesine dönüştürüyoruz. Ardından cümleyi daha az teknik dile çeviriyoruz: işçi sınıfı kendi gücüyle, bilimsel sosyalizm doktrinini keşfedemezdi.

Lenin'in *doktrinin kökenleri* hakkında konuştuğunu bir kez gördükten sonra, paragraftaki skandal yaratıcı duygu azalmaya başlamaktadır. Sadece eğitimli bir entelektüelin bilimsel sosyalizmi yaratmış olabileceğini (özenle hazırlamış, formüle etmiş, geliştirmiş, işlemiş olabileceğini) söylemiş olmak bir şeydir, sadece entelektüellerin farkındalık sahibi sosyalistler olabileceğini söylemek başka bir şeydir. İlk önerme pekâlâ doğru olabilir, ikinci önerme açıkça yanlıştır ve Lenin'in de bunun yanlış olduğuna inandığını biliyoruz.

Cümle 4: Sosyalizm doktrini ise, mülk sahibi sınıfların eğitimli temsilcileri, entelektüel kesim tarafından geliştirilen felsefî, tarihsel ve ekonomik teorilerden kaynaklanmıştı.

Cümle 4, sosyalizm doktrini [*uçeniye*] hakkında konuşuyor. Mezcetme anlatısına aşina olanlar, Lenin'in burada "modern sosyalizm" veya Marksizm karşıtı olarak sentez öncesi sosyalizme atıfta bulunduğunu fark edecektir. Anlatıya göre, bu erken aşamadaki sosyalistler, işçi hareketinin militanlığına ve sendikalarda birleşmesine, mülk sahipleriyle savaşma, hükümete baskı yapma girişimlerine karşı düşmanca davranmaktaydılar. Bu ilk sosyalistler kendilerinden on kat daha eğitimli olan diğer birkaç entelektüelden bir şeyler öğrenmek zorundaydılar. Ve onların Marx ve Engels'ten kesinlikle öğrendikleri şey ise işçilerin sendikalarda birleşme, işverenlere karşı mücadele vb ihtiyacıydı. Sosyalistler yalnızca bir militan işçi hareketinin –yüzünü sosyalizme çevirdiği zaman– hayallerini gerçekleştirebileceğini öğrenmek zorundaydılar.

Yine de Erfurtçu bakış açısından bakıldığında, Cümle 4 bir hatadır ve ciddî bir hatadır. Mezcetme anlatısı şöyle der: sosyalist doktrinler *işçi hareketinden* ayrı olarak gelişmişti, öyle ki sosyalist olmuş bireysel işçiler bile işçi hareketine düşmandılar. Lenin ise burada şunu söylüyor veya kuvvetle ima ediyor (özellikle Cümle

74. Cümle 4'teki "geliştirilen [*to work out*]" kelimesi *razrabatıval*'dır, o da *vırabotat* kelimesinin en yakın eşanlamlısıdır.

3 ile bağlantı kurarken): sosyalist doktrinler *işçi sınıfından* ayrı olarak gelişmişlerdi, yani *sadece* işçi-olmayanlar sosyalist doktrine ulaşabilirdi. Fakat bu, hem mezcetme anlatısı hem de temel tarihsel bilginin bakış açısından açıkça yanlıştır. Bizzat Lenin birkaç sayfa sonra Proudhon ve Weitling gibi işçilerin sosyalist ideolojinin geliştirilmesine katıldığını yazmaktadır. Doğru, ardından da bunu "işçi olma hasebiyle değil, teorisyen olma hasebiyle" yaptıklarını söylemektedir.[75] Bu ayrımın geçerliliği ne olursa olsun, sosyalist doktrinin kökenini münhasıran mülk sahibi sınıflara yerleştirmek konusunda Cümle 4'ü hiç de haklı kılmamaktadır.

Cümle 5: Modern bilimsel sosyalizmin kurucuları Marx ve Engels, toplumsal kökenleri itibarıyla, kendileri de burjuva entelektüel kesime mensupturlar.

Cümle 5'in "modern bilimsel sosyalizme" atıfta bulunması, bu paragraftaki Kautsky alıntısından yapılan birçok kelime tekrarından bir diğeridir. Unutmayın ki Cümle 4'ün sosyalistleri mülk sahibi sınıfların temsilcileridir, Marx ve Engels ise, yalnızca toplumsal kökenlerinden dolayı burjuva entelektüelleridir.

Cümle 6: Tam olarak aynı yoldan, Rusya'da da, Sosyal Demokrasinin teorik doktrini, işçi hareketinin *stihiynıy* büyümesinden tamamen bağımsız olarak ortaya çıktı; devrimci-sosyalist entelektüel kesimlerdeki doğal ve kaçınılmaz bir düşünce gelişiminden kaynaklandı.

Cümle 6, Kautsky'den esinlenen bilimsel sosyalizmin kökenleri hakkındaki konu dışı sözlerden, 1890'lı yıllarda Rusya hakkındaki tarihsel anlatıya hafifçe geri götürmeye başlıyor. Bitişik halde sunma zorlaması iki talihsiz ifadeyle ortaya çıkıyor. Birincisi: "tam olarak aynı yoldan". Lenin 1890'larda Rusya'daki gelişmeler ile Cümle 4'te anlatılan gelişmeleri mi kıyaslıyor? Fakat Rus entelektüelleri, 1890'larda sosyalist doktrinleri geliştirmiyorlardı. Sosyalizm o zamandan çok önce radikal entelektüeller arasında zafer kazanmıştı. Lenin'in Cümle 6'da anlattığı şey, Rusya'da "bilimsel sosyalizm"in yeni keşfedilen popülaritesidir.

Şüphesiz Lenin, Rus entelektüellerinin Marksizm'i kabul etmelerinin, Cümle 5'te bahsedilen bilimsel sosyalizmin keşfiyle kıyaslanabileceğini önermemektedir. Marx ve Engels burjuva entelektüellerdi, evet, ama onlar türünün en büyükleriydi. Rus devrimci entelektüelleri hiçbir orijinal keşif yapmadılar –Marx ve

75. Lenin 1958-65, 6, s. 39 [710].

onun yaygınlaştırıcısı Kautsky'yi okumalarından ve belki de en fazla Alman Partisinin parıltılı örneğinden ilham almış olan genç ve tecrübesiz insanlardı. *Alman* işçilerinin başarıları hakkında ilham verici haberleri "dışarıdan" Rus işçilerine getirmeye kararlıydılar.[76] En iyi halleriyle, arabuluculardı.

Lenin, *NY?* genelinde çeşitli yerlerde, 1890'ların ortasında Rus entelektüelleri arasında Marksizm'in geçici zaferinin yaşandığı bu zaman dilimi hakkında daha ayrıntıya girmektedir. Lenin'in bu zaman dilimine dair oldukça aşırı küçümseyici görüşleri, bu değerlendirmelerden kaynaklanıyor ve aynı dönemdeki işçi hareketi hakkındaki coşkusuna güçlü bir tezat oluşturuyor. Elbette, Lenin burada işçilerin değerini düşürme ve entelektüel kesimi yüceltme niyetinde değil.

Lenin ayrıca, Cümle 6'da Marksizm'in zaferinin "işçi hareketinin *stihiyniy* büyümesinden tamamen bağımsız olarak ortaya çıktığını" söylüyor. Plehanov 1904 tarihli Lenin karşıtı makalesinde "tamamen bağımsız" sözüne dört elle sarılmıştı, o makalesinde –bizlerin de bıkkınlık duyarak alıştığımız tarzda– Lenin'in Marksizm'i kavramadaki başarısızlığının bir göstergesi olarak takıntılı şekilde bunları tekrarlamaktaydı: "Tamamen bağımsız" kelimeleri, Marx'ın bir proletarya hareketi olmasa bile, bilimsel sosyalizmi ortaya çıkaracağını söylemektedir. İşte bu idealizmdir, tarihsel materyalizm değil! İşte ben, Plehanov, sana şunu söylemek için buradayım: Marksizm'i benimsemem, bir sanayi işçi sınıfının yokluğunda gerçekleşmezdi.[77]

Bu argümana karşı Bolşeviklerin cevabı sadece ona gülmek oldu. Evet, bir işçi hareketi olmadan Marx'ın bilimsel sosyalizmi ele aldığını düşünmek saçmalıktır –ve Lenin'in bunu fark etmediğini düşünmek de saçmalıktır.[78] 1907'de Lenin, Plehanov'un eften püften gerekçelerle *NY?*'deki bazı cümleleri cımbızlayıp "tamamen başarısız veya tam olarak formüle edilmemiş" şeklindeki eleştirisini de reddetmişti.[79] Ve aslında, "tamamen bağımsız" kelimeleri, Lenin'in sapkınlığını göstermek için düzenli olarak tavaf edilen skandal yaratıcı ifadeler anıtına da girmedi.[80]

---

76. Lyadov 1906, 2, s. 251-66.
77. *İskra* Sayı 70 ve 71 (25 Temmuz ve 1 Ağustos 1904), yeniden basıldığı yer: Plehanov 1923-7, 13, s. 116-40.
78. Stalin 1946-52, 1, s. 89-130; Olminskiy ve Bogdanov 1904.
79. Lenin 1958-65, 16, s. 106.
80. İstisnaları şunlardır: Baron 1963 (Plehanov'un biyografi yazarı) ve Le Blanc 1990 (Baron'u takip ederek).

Lenin'in sözlerine daha sağduyulu ve daha geçerli bir eleştiri, Sosyal-Demokratik tarihin Bolşevik tasvirinden gelmektedir. Bu yazarlara göre, Struve ve Tugan-Baranovskiy gibi bazı entelektüeller gerçek işçi hareketinden "tamamen bağımsız" şekilde Marksizm'i benimsemişlerdi; ancak (Lenin dahil) gerçek Sosyal-Demokratik *praktiki* haline gelen entelektüeller öyle değildi. İşçilerle olan temas onlar için doğrudan ilham kaynağıydı ve bunun da Sosyal Demokrasiyi tam olarak benimsemelerinde merkezî bir rolü vardı[81]

Kimse bunu fark etmemiş gibi görünse de, Lenin'in birbirine doğru hareket eden tamamen bağımsız iki güç tasviri de entelektüellere yönelik bir küçümsemedir. Anlatısı, Sosyal-Demokrat *intelligenti*'nın 1896-7 grevleriyle hiçbir ilgisi olmadığını ima etmektedir, oysa gerçekten önemli bir rol oynamışlardı. Lenin'in burada tabloyu tahrif etmesinin sebebinin, başlangıçtaki ayrıma, 1890'lardaki Rus Sosyal Demokrasisinin karmakarışık gerçekliğine vurgu yaparak, mezcetme anlatısını dayatmak için duyduğu retorik ihtiyaçtan kaynaklandığına inanıyorum.

Cümle 7: Aynı dönemde –yani 1890'ların ortasında– bilimsel sosyalizmin bu doktrini, sadece "Emeğin Kurtuluşu" grubunun programı biçiminde tamamıyla gerçekleşmekle kalmadı, ayrıca kendi saflarına Rusya'daki devrimci gençlerin çoğunluğunu da kazanmış oldu.

Okur Cümle 7, yani "dışarıdan" paragrafının son cümlesi hakkında söyleyecek hiçbir şeyim olmamasından ötürü rahatlayacaktır. Bu boşluğu telafi etmek üzere, Cümle 8, yani bir sonraki paragrafın ilk cümlesi hakkında söyleyecek bir şeyim var. Bu cümle, bütün alıştırmanın acısını çıkaran, can alıcı noktadır:

Cümle 8: Dolayısıyla elimizde hem işçi kitlelerinin *stihiynıy* uyanışı –amaca yönelik bir hayata ve amaca yönelik mücadeleye uyanış– hem de Sosyal-Demokratik teori ile silahlanmış, işçilere ulaşmak için yanıp tutuşan devrimci bir gençliğe erişilebilirlik bulunuyordu.

Lenin'in doktrinin kökeni konusundaki arasözü boyunca yorucu bir iz sürmenin ardından, şimdi de Lenin'in *stihiynıy* kabarma hakkında anlatmak istediği hikâyeye geri dönmüş oluyoruz: işçiler durdurulamayacak bir güçle amaca yönelik devrimci mücadeleye

81. Daha fazla tartışma için, bkz. Bölüm Sekiz.

doğru hareket ediyorlar ve Sosyal Demokratlar genellikle yetersizce, ama ellerinden gelen en iyi yardımda bulunuyorlar.

Şimdi, "dışarıdan" paragrafı hakkında öğrendiklerimizi gözden geçirelim. Paragraf, Lenin'in zaten *NY?* üzerinde ciddî bir çalışmaya başlamasından sonra yayınlanan Kautsky'nin bazı sözlerinden esinlenerek yapılan bir son dakika eklemesiydi. Muhtemelen, "dışarıdan" paragrafı ve Kautsky alıntısı zaten mevcut olan taslak içine dahil edilmişti.

Kautsky cümlelerinin Lenin'in metnine etkisi, Lenin'in kelime dağarcığında görülebilir; sadece "dışarıdan" değil, aynı zamanda bir doktrini işlemek anlamında "geliştirmek [*to work out*]", üzerinde çalışılmış doktrin anlamında "farkındalık" ve Marksizm anlamında "modern sosyalizm". Bir meteorun yeryüzüne çarpması durumunda olduğu gibi, bozulma da, çarpma noktasında, diğer bir deyişle, esas olarak Kautsky paragrafının önündeki ve sonrasındaki cümlelerde ve "dışarıdan" paragrafının kendisinde dile getirilmektedir. Sözü edilen kelime öbeklerini, *NY?*'nin herhangi bir başka yerinde bulmak zor. Bu gözlem, "dışarıdan" tartışmasının, Lenin'in genel argümanının esaslarına pek az bağlı olarak, Lenin'in metnine aslında dışarıdan getirildiğine dair izlenimi güçlendiriyor.

"Dışarıdan" paragrafı, Sosyal Demokrasiye neden *ihtiyaç* olduğuna dair daha fazla gerekçe sunmayı amaçlıyor. Bu nedenlerden birisi, "bilimsel sosyalizm"in –ki esasen mezcetmenin gerekliliğine dair büyük bir vukuf anlamına geliyor– sadece bilgili entelektüeller tarafından geliştirilebilir olmasıydı. Kautsky, bu argümanı kendi yazısında kullanmış ve Lenin de oradan alıp benimsemişti, ancak Sosyal Demokrasi içinde de genel kabul görmüştü. Lenin, Kautsky'nin *söylemediği* şeyleri söylemeye ya da ima etmeye devam ediyor; özellikle yalnızca işçi-olmayanlar bütün *diğer* sosyalizm biçimlerini oluşturdu diyor. Benim düşünceme göre, bu sonuç, Cümle 6'daki "tamamen bağımsız" ifadesi gibi dikkatsiz bir kes ve yapıştır işlemi yüzünden ortaya çıkan bir talihsizlik olarak görülmelidir. Fakat argümanın amaçları bakımından, diyelim ki Lenin'in dikkate değer görüşü, Marksizm-öncesi sosyalist doktrinleri sadece işçi olmayanlar ileri sürmüştür, şeklindedir.

Öyle bile olsa, bu paragrafta, işçilerin Sosyal Demokrasi tarafından kendilerine getirilen mesaja *kulak vermeyeceğini* söyleyen *herhangi bir şey* var mı? İşçilerin Sosyal Demokrat mesajı kollarını

açarak, kalplerini açarak ve zihinlerini açarak alamayacakları ya da almayacakları konusunda herhangi bir öneri var mı? Yok.

Her şeyden önce, pek çok kişinin, "açıkça öyle diyor" dediği şeyi, Lenin *söylemiyordu.* Ki o da şudur: "Sosyalist bilinç işçiler arasında var olamaz" (Ulam'ın Cümle 1 çevirisi). Sonra, "entelektüellerin" Sosyal Demokrasi ile eşit *olmadığını* gözlemledik. Kautsky, ileri işçileri, bilimsel sosyalizmi özümseyerek, farkındalığın dış çemberlerindeki işçilere iletenler diye tasvir ediyordu. Lenin'in açıkçası bu tasvirle ilgili hiçbir sorunu yoktu, çünkü Kautsky'nin sözlerini "kesinlikle doğru ve önemli" diye onaylamıştı. "Dışarıdan" paragrafında hiçbir şey, başka yerlerde de gördüğümüz üzere, Lenin'in, ileri işçinin farkındalığın yayılmasında hayatî rolü olduğuna olan inancı hakkında en ufak bir şüpheye yol açmamaktadır.

Lenin'in "dışarıdan" paragrafında, Kautsky paragrafında ya da herhangi bir başka Sosyal-Demokratik açıklamada, entelektüellerin Partiyi yönetmesi gerektiğini söyleyen, bilimsel sosyalizmin kökenleri hakkında hiçbir önerme yoktur. Sırf Marx ve Engels burjuva entelektüeller oldukları için, burjuva entelektüellerin Partiyi sonsuza kadar yönetme hakkına sahip oldukları nasıl söylenebilir?

Son olarak, "dışarıdan" paragrafında, aslında skandal yaratıcı "kendiliğindenlikle savaş" paragrafında mevcut olan şeyi, yani tecrit haldeki işçi hareketinin, gerçekten sosyalizmden *uzaklaşarak* yanlış yönde ilerlediği şeklinde güçlü bir izlenim yaratan şeyi de bulamıyoruz. Aksine, "dışarıdan" paragrafını önceki ve sonraki paragraflarla birlikte okuduğumuzda, Lenin'in "işçi kitlelerinin *stihiyny* uyanışı –amaca yönelik hayata ve amaca yönelik mücadeleye uyanışı" – hakkında canlı bir resim çizdiğini görüyoruz.

"Dışarıdan" paragrafına dair bu okuma, olaydan yüz yıl sonra bir akademisyenin aşırı incelikli bir yorumu değildir. Aksine kanıt olarak, Lenin'e sadık bir gencin, Cugaşvili'nin (Stalin) bu paragrafı nasıl okuduğunu aktaracağım. Stalin, zar zor da olsa "geliştirmek [*to work out*]" kelimesinin önemini derhal anlamış ve *NY?*'yi savunurken bu kelimeyi şiddetle vurgulamıştı. Stalin, Sosyal Demokrasinin görevinin "(Marx ve Engels'in *geliştirdiği*) sosyalist farkındalığı *stihiyny* işçi hareketine getirmek ve işçi sınıfının ileri güçlerini tek bir merkezîleşmiş partide birleştirmek" olduğunu ilan ediyor.[82]

82. Stalin 1946-52, 1, s. 106 (vurgular orijinalinde var). Marx ve Engels hakkındaki parantez için yorum, orijinalinde dipnot şeklindedir.

Stalin, daha sonra Lenin'in, işçilerin münhasıran kendi güçleriyle, hiçbir zaman sosyalist idealleri özümseyemeyeceğine inandığını söyleyen bir Menşevik eleştirmenden alıntı yapıyor. Stalin, *NY?*'den de, işçilerin sosyalist teoriyi çok kolay özümsedikleri anlamında bir alıntı yapıyor. Stalin muzaffer şekilde şu sonuca ulaşıyor: "Gördüğünüz gibi, 'çoğunluğa' (Bolşeviklere) göre, işçiler sosyalizm olarak adlandırılan o 'yüksek idealleri' kolayca özümserler".[83]

Öyleyse, Menşevik yazar An bu ters fikre nereden kapıldı? "Dışarıdan" paragrafını okuması yüzünden:

> [Menşevik An], Lenin'in sosyalizmin *geliştirilmesinden* söz ettiği, işçi sınıfının kendi güçleriyle bilimsel sosyalizmi *geliştiremeyeceğini* onayladığı *Ne Yapılmalı?* kitabındaki yeri düşünüyor. Ama diyeceksiniz ki: Bu nasıl olur? Sosyalizmin *geliştirilmesi* bir şeydir ve onun *özümsenmesi* başka bir şeydir. ... Okur, sen haklısın.[84]

NY?'nin standart İngilizce çevirisinin okuru şunu öğreniyor ki, Lenin'e göre işçi sınıfı "sadece sendikal bilinç geliştirebilmektedir". Birkaç dakikalık dilbilimsel araştırmadan sonra, Cümle 3 hakkındaki yorumlarımda, Lenin'in aslında, işçilerin bilimsel sosyalizm için çığır açacak keşifler yapacak durumda olmadığını savunduğunu sergileyebilmiştim.[85] Rus Sosyal Demokrasisi ortamına adım atmış bir okur olan genç Stalin'in de, paragrafı otomatik olarak benim gibi okumasından memnunum ve hatta Lenin'in de, Stalin'in "dışarıdan farkındalık getirme" gibi karmaşık bir sorunu ele aldığı makalesinden övgüyle söz ettiğini bildirmekten daha fazla memnunum.[86]

Sosyalizmin *geliştirilmesi* bir şeydir ve onun *özümsenmesi* başka bir şeydir. Lenin, mesajı getirmek için Sosyal Demokrasiye ihtiyaç olduğunu *ve* mesajın da dinleneceğini düşünmekteydi.

---

83. Stalin 1946-52,1, s. 107. Stalin'in *NY?* atıfları şuradan yapılmıştır: Lenin 1958-65, 6, s. 41 [712]. Stalin'in savunduğu o alıntı pek de öyle yere seren türden değildir, çünkü Lenin işçilerin sosyalist teoriyi kolayca özümsediklerini söylerken, bunu münhasıran kendi güçleriyle yapabileceklerini söylemiyor.

84. A.g.e. Plehanov daha sonra *NY?*'ye karşı polemik yapmış olsa da, İkinci Kongre'de kitabı savunurken esas itibarıyla aynı şeyi söylemişti: "Yoldaş Martınov Engels'in sözlerini alıntı yapıyor: 'Modern sosyalizm, modern işçi hareketinin teorik ifadesidir'... Fakat Engels'in sözleri genel bir konumu ifade eder. [Şu anda tartıştığımız] konu, bu teorik ifadeyi ilk kez kimin formüle ettiğidir" (*Vtoroy syezd*, s. 125).

85. Lenin 1958-65, 11, s. 386-7 (Ekim 1905). Lenin'in kısa beyanı, "dışarıdan" paragrafı hakkında otoriter yorum olarak alınmalıdır. (Mayer 1996, Lenin'in Stalin'i onaylamasının önemini kaydeden ilk kişi oldu.)

86. Şuna dikkat edin ki Kautsky ve Lenin'in görüşüne göre, sadece işçiler değil, neredeyse tüm entelektüeller de bu keşfi yapma kapasitesine sahip değillerdi.

"KENDİLİĞİNDENLİKLE SAVAŞ" PARAGRAFI

Artık "kendiliğindenlikle savaş" paragrafını analiz edebilecek durumdayız. Benim kanaatime göre, bu, skandal yaratıcı iki paragraftan şimdiye kadar en rahatsız edici olanıdır; burada 1961 resmî Sovyet İngilizce çevirisinden veriyorum:

> Kendiliğindenlikten çok söz edilmektedir. Ama işçi sınıfı hareketinin *kendiliğinden* gelişmesi, onun burjuva ideolojisine tabi olmasına, *Credo* programı doğrultusunda gelişmesine yol açar; çünkü kendiliğinden işçi sınıfı hareketi, trade-union'culuktur, *Nur- Gewerkschaftlerei*'dır ve trade-union'culuk, işçilerin burjuvaziye ideolojik köleliği demektir. Demek oluyor ki, görevimiz, Sosyal-Demokrasinin görevi, *kendiliğindenliğe karşı savaşmak*, işçi sınıfı hareketini burjuvazinin kanatları altına sokmak yolundaki bu kendiliğinden trade-union'cu çabadan *uzaklaştırmak* ve devrimci Sosyal-Demokrasinin kanadı altına sokmaktır.[87]

Bu pasaj neden bu kadar rahatsız edicidir? Çünkü işçi hareketinin doğru nihai hedefini anlamak için Sosyal Demokrasi'ye ihtiyacı olduğunu söylemek bir şeydir, fakat işçi hareketinin aktif ve "kendiliğinden" şekilde sosyalizmden *uzaklaşıp* burjuva ideolojisine doğru ilerlediğini öne sürmek çok başka bir şeydir. Vladimir Akimov 1904 broşüründe hemen bu konuyu ele almıştı:

> Lenin'in görüşüne göre... "entelektüeller" bir yönde gelişirler. "Sosyalizm teorisi" 'felsefi, tarihsel ve ekonomik teorilerden" "kaynaklanır". Ancak proletarya farklı bir yönde hareket eder, "burjuva ideolojisine tabi olma" yönünde hareket eder; kendiliğinden işçi hareketi trade-union'culuktur. Dolayısıyla entelektüeller, kendiliğinden gelişime karşı bir mücadele başlatmalı ve "işçi hareketini bu kendiliğinden çabadan *uzaklaştırmalıdır* [italikler Lenin'in]".[88]

Şuna dikkat edin ki, Lenin'e yönelik suçlamasında, Akimov, daha önceki "dışarıdan" paragrafından ifadeleri alıntı yapıyor ("entelektüel kesim", "sosyalizm teorisi" vb) ve bunları şimdi değerlendirmekte olduğumuz "kendiliğindenlikle savaş" paragrafındaki ifadelerle birleştiriyor. Fakat bu işlem bir paradoks ortaya çıkarıyor. Daha önceki paragrafta, işçi hareketinin yanlış yönde hareket ettiğine

87. Lenin 1962, s. 384-5; bkz. Lenin 1958-65, 6, s. 40 [710-11]. [Bu paragraf *Ne Yapmalı?* Sol Yayınları çevirisinden alınmıştır [ç.n.].

88. Akimov 1969, s. 118, Frankel'in çevirisini kullanıyorum, ancak "emek hareketi" yerine "işçi hareketi" koydum. Parantez içindeki editoryal yorumu Akimov'un yaptığını varsayıyorum.

ilişkin herhangi bir ipucu yoktur –hayır, daha çok, "dışarıdan" paragrafının hemen öncesindeki ve devamındaki paragrafları okuma zahmetine katlanan herkes, Lenin'in canlı şekilde işçileri Sosyal Demokrasiye *doğru* ilerler, amaca yönelik hayat ve amaca yönelik mücadeleye uyanır şekilde sunduğunu görecektir. Böylece, skandal yaratıcı iki paragraf tek bir öğretiyi savunmuyor, daha ziyade doğrudan doğruya birbiriyle çelişiyor.[89]

Bir başka skandal kaynağı sadece Rusça veya Sosyal Demokratça konuşmayan okurlar için mevcuttur. "Kendiliğindenlikle savaş" paragrafı, sendikal faaliyet ile burjuvaziye en kötü ideolojik köleliği eşitlemiş gibi görünüyor. Öyle görünüyor ki sanki Lenin, işçilerin grevler ve maddî bakımdan gelişme gibi küçük şeyleri küçümsemesini ve yalnızca sosyalist devrime odaklanmasını istemektedir. Fakat Lenin, bu pasajda sendikalizm [*trade unionism*] hakkında değil, *tred-yunionizm* hakkında konuşuyor. *Tred-yunionizm*, işçileri sınıf faaliyetlerini ekonomik mücadeleyle (ilgili hukukî düzenlemelerle) sınırlandırmaya çağıran açıkça anti-sosyalist bir ideolojidir. Konunun anlaşılması için Lenin, Alman Sosyal Demokrasisinden bir terim ödünç alıyor: *Nur-Gewerkschaftlerei*. Bu terim, "işçilerin sendikadan başka bir şey istemeyeceği teorisini utanç verici şekilde önermiş olmak" gibi çevrilebilir. Bu terimdeki vurgu *Nur*'a, "sadece ve sadece" kelimesine yapılıyor. Joe Fineberg'in ilk İngilizce çevirisi bunu "saf ve basit sendikacılık" olarak çevirerek ortaya koymakla cılız bir çaba göstermişti, ancak maalesef sonraki İngilizce çeviriler tarafından yok edildi.

Hiçbir Sosyal Demokrat, *tred-yunionizm*'in kötü bir şey olduğu konusunda Lenin'den farklı düşünmezdi. Akimov, Lenin'in *tred-yunionizm*'e hakaret etmesi karşısında şoke olmamıştı, Lenin'in bunu kendiliğinden işçi hareketiyle ilişkilendirmesi karşısında şoke olmuştu. Rosa Luxemburg, "trade-unionistischen Borniertheit" [*tred-yunionist* darlık] aleyhinde sövüp sayarken, yalnızca sıradan bir şeyden söz etmiş oluyordu.[90] Bu sıradan Sosyal-Demokratik durum, Sosyal Demokrasinin sendikalaşmaya [*trade unionism*], yani sendikal faaliyete karşı olduğunu ima etmiyordu. Aksine, Marksist Sosyal Demokrasi, örneğin Lassalleanizm veya Proudhonizm'in tersine, sendikal faaliyeti teşvik etmekteydi. Elbette, bu sendikal

89. Şuna da dikkat edin ki, "kendiliğindenlikle savaş" paragrafı entelektüel kesim hakkında hiçbir şey söylememektedir.
90. Luxemburg 1970, s. 436.

faaliyetin daha büyük bir bütünün, yani parti liderliğindeki Sosyal-Demokrat hareketin bir parçası olması gerekiyordu. Ancak tek başına sendikal faaliyet bile kendi içinde kötü değildi. Sömürücüler için hiçbir direniş yapılmamasından daha iyi, çok daha iyiydi. Tekrar etmek gerekirse, düşman, işçilerin kendilerini sendikal faaliyetle sınırlamaları gerektiğini ve ekonomik reformların yasal olarak yürürlüğe konmasını vaaz eden bir *ideolojiydi*.[91]

Sorun, standart İngilizce çevirilerde (Uteçin değil) ciddî bir yanlış çeviri ile karmaşıklaşmıştır. Üç sinoptik [özet niteliğindeki] çeviriye göre, Lenin diyor ki, Sosyal Demokrasinin görevi "işçi sınıfı hareketini, burjuvazinin kanadı altına sokmak için çabalayan bu kendiliğinden, sendikalist şeyden uzaklaştırmaktır". Yoksa, Lenin, işçi hareketinin burjuvaziye yönelik bir çaba içinde olduğunu söylemiyor veya işçi hareketinin kendiliğinden çabasının doğası gereği sendikalist olduğunu da söylemiyor. Şöyle diyor:

> Dolayısıyla, görevimiz –Sosyal Demokrasi'nin görevi– *stihiynost* ile bir mücadeleden ibarettir, işçi hareketinin, *tred-yunionizm*'in burjuvazinin liderliğini kabul ettirmeye yönelik bu *stihiyny* çabasından *uzaklaşmasını sağlamaktan* ve işçi hareketinin devrimci Sosyal Demokrasinin liderliğini kabul etmeye yönelmesini sağlamaktan ibarettir.[92]

Sosyal-Demokrat parti ihtiyacını reddeden bir burjuva ideolojisi olan *tred-yunionizm*'in işçi hareketini bir *stihiyny* baştan çıkarmaya çalışma eğilimi vardır. Sosyal Demokrasi bununla savaşmalıdır.

Bütün bunlar, şu olgunun altını çiziyor: bu paragrafta hakikaten skandal yaratıcı olan şey, hareketin yanlış yönde olduğu duygusudur: "işçi sınıfı hareketinin *kendiliğinden* gelişmesi burjuva ideolojisine boyun eğmesine yol açar". "Gelişme" ve "yol açar" (veya daha doğrusu "doğru ilerletir") kelimeleri bunu ortaya çıkarmaktadır. İngilizce çevirinin okuru için daha fazla önerme var: İşçi sınıfı aslında burjuvazinin kanadı altına girmeye çabalamaktadır. Bu

---

91. Leonard Schapiro, Almanca terimini (yanlışlıkla "nur Gewerkschaftlere" olarak yazılmış) "sadece sendika öğeleri" olarak çeviriyor (Schapiro 1987, s. 244). Kautsky'nin bu terimi kullanmasının sendikal faaliyete olan nefretinin kanıtı olduğunu ve Lenin'in de kendi benzer tutumunu doğrulamak için bu terimi aldığını savunuyor. Schapiro'nun çevirisi ve argümanı, gönlü Rus bağlamından yana bir akademisyenin, Sosyal Demokrasinin terminolojisine ait temel bir terimi nasıl yanlış anlayabileceğini gösteriyor.

92. Lenin 1958-65, 6, s. 40 [735]. Rusça metinde kelimenin tam anlamıyla 'kanadı altında [*pod krılışko*]" diyor, ancak ben bu durumda deyimden neyi anladığıma göre çevirdim.

paragraf, Lenin'in yazdığı başka her şeyle doğrudan veya dolaylı olarak çelişkili iki veya üç cümleden biridir, ancak itiraf etmeliyiz ki çok çarpıcı birkaç cümledir. Skandalı azaltmak için yapabileceğimiz bir şey var mı?

Evet, sanırım var. Her şeyden önce, daha önce açıklanan nedenlerden ötürü, İngilizce çevirideki çeşitli anahtar kelimeler –"kendiliğinden", "saptırma" ve "sendikalizm"– çok yanıltıcıdır. Daha da önemlisi, bu paragrafın polemik bağlamını incelersek, cümlelerin geneldekinden çok daha yüksek polemik hilelerini içeren bir paragrafta yer aldığını keşfedeceğiz. İnsanlar bu skandal duygusuyla öylesine meşgul oldular ki, ileri sürülen gerçek argümanın şaşırtıcı zayıflığını fark etmediler. Lenin'in "kendiliğindenlikle savaş" paragrafında savunduğu iddia, tek başına okunduğu takdirde, görülmez haldedir (ki bu neredeyse herkesin hakikaten öyle okuduğu tek şekildir). En azından bunu doğrudan bağlamına, yani Bölüm II'deki "*Stihiynost* önünde boyun eğme: '*Raboçaya mısl*'" başlıklı alt bölüme geri yerleştirmeliyiz.

Neyi kanıtlamaya çalıştığını da Lenin'e soralım. Onun cevabı açıktır: Bu alt bölümde, *Raboçeye delo*'nun, *stihiynost*'un ilkeli bir savunucusu olduğunu ve böylece genel olarak Sosyal-Demokrat liderliğe hiç ihtiyaç duymadığını ve *İskra*'nın ısrar ettiği gelişmiş liderliğin gerekliliğine ise daha az ihtiyaç duyduğunu kanıtlamak istemektedir. Lenin, bu suçlamayı 1901 sonbaharında ilk kez *Raboçeye delo* 10. sayıyı okuduktan sonra Birlik Kongresinde sıcağı sıcağına yapmıştı.

> *Raboçeye delo* 10. sayı makalelerde yalnızca oportünizmle ilkeli bir kopuş yok, daha da kötü olan bazı şeyler de var: *Stihiyny* hareketin hüküm sürmesi için övgülerle dolu. Kelimeleri seçmiyorum. Hepimiz –*İskra*'dan ve *Sotsial-demokrat*'tan yoldaşlar ve ben– sadece makalelerin temel eğilimlerine odaklanmak istiyoruz, ancak Almanların söylediği gibi, bu sözler *ins Gesicht schlagen* [tam da gözlerin ortasından vurmaktadır].[93]

Aralık 1901'de Lenin aynı tür suçlamaları matbu halde dile getirdi. *Raboçeye delo*

> *stihiynost* önünde boyun eğmeyi ve köleliği bir teori düzeyine yükseltmiştir, Sosyal Demokratların hareketin başında olmamasını, aksine hareketin kuyruğunda sürüklenmesini vaaz etmeye [başlamıştır] ve stihiynost'un

93. Lenin 1958-65, 5, s. 274. *Sotsial-demokrat*, Birlik Kongresinde delegeleri içinde yer aldığı Plehanov grubuyla ilişkili bir siyasal göçmen örgütüydü.

ilkeli savunmasını yapmaktadır –yani liderlik etmeyi reddetmenin ilkeli bir savunması.[94]

Son olarak, Bölüm II'nin başında, bir dipnotta, *Raboçeye delo*'nun *Raboçaya mısl'ın* fikirlerine ideolojik köleliğini daha sonra ispatlayacağını bildirmektedir.[95]

Bölüm Beş'te de göstermiş olduğum üzere, Lenin, Kriçevskiy'in makalesinin ciddî bir incelemesiyle bu suçlamalarında başarılı olamazdı, çünkü Kriçevskiy Sosyal-Demokrat liderlik ihtiyacına yönelik hiçbir ilkeli saldırıda bulunmuyordu. Her halükarda, Lenin bizim Kriçevskiy'in argümanını doğru şekilde anlamamız için yeterince çaba göstermiyor (Martınov'la uğraşması bile daha somuttur). Şundan şüpheliyim ki, suçlamalarını belgelemek için oturduğunda, okurken aklına geldiğini düşündüğü hiçbir metinsel kanıt bulamayacağını fark etmişti. Dolayısıyla, yazmaya başladığında, *Raboçeye delo*'nun *stihiynost*'un ilkeli bir savunucusu olduğunu iddia etmiyor, oldukça farklı bir şey iddia ediyor. Lenin, "*Raboçeye delo*'nun düpedüz anlayamayacağı şey şu ki" diyor:

> *İşçi hareketinin* stihiynost'*u önünde herhangi bir boyun eğiş, "amaca yönelik unsur"un rolünü, Sosyal Demokrasinin rolünü herhangi şekilde küçümseyiş, başlıbaşına* –küçümseyenin bunu arzulamış olmasından veya olmamasından tamamen bağımsız olarak– burjuva ideolojisinin etkisinin işçiler üzerinde güçlendirilmesi anlamına gelir.

Lenin, esas olarak şunu ileri sürmektedir ki *Raboçeye delo*'nun, amaca yönelik unsurları abartmasından ötürü *İskra*'yı eleştirmiş olması bile, tek başına, *Raboçeye delo*'nun Sosyal-Demokrat liderliğe olan ihtiyacı anlamadığı anlamına gelmektedir:

> Bütün bu "ideolojinin öneminin abartılması" ["ekonomistler"in *İskra*'nın 12. sayısındaki mektubu] hakkında, amaca yönelik unsurun rolünün abartılması [*Raboçeye delo*, Sayı 10] vb hakkında konuşan herkes, işçiler "kaderlerini lider/rehberlerinin elinden koparıp aldığı takdirde" ancak katıksız bir işçi hareketinin kendisi için bağımsız bir ideoloji geliştirebildiğini ve artık geliştirmekte olduğunu tasavvur etmektedirler.[96]

Gerçekten mi? Yalnızca bir kimseyi –herhangi bir kimseyi– amaca yönelik unsuru abartmakla suçlamak suretiyle, işçiler Sos-

94. Lenin 1958-65, 5, s. 364.
95. Lenin 1958-65, 6, s. 37.
96. Lenin 1958-65, 6, s. 38 [733].

yal-Demokrat lider/rehberlerini başlarından atıp sosyalist ve burjuva olmayan yeni bir ideoloji geliştirmelidirler diye bir iddia mı ileri sürmüş olacağım?

Fakat bu tiradın asıl retorik kuvveti parantez içindeki referanslardan geliyor (bunlar asıl metinde dipnotlardır). Lenin, Kriçevskiy'in "amaca yönelik unsurun abartılması" ifadesini tamamen başka şeyler söyleyen ifadelerle eşitlemek istiyor. Gerçekten ekonomist *Ortak Mektup*'tan bir ifade ve gerçekten ekonomist *Raboçaya mısl*'dan bir ifade alıyor (son paragraftaki alıntı yapılan kelimeler) ve bunları birlikte *Raboçeye delo*'nun *İskra*'ya yönelik eleştirisine yerleştiriyor ve böylece *Raboçeye delo*'nun formülünün ekonomist sonuçlara yol açması gerektiğini göstermeyi umuyor.

Lenin'in iddiasını desteklemek için öne sürdüğü diğer argümanlar da ikna edici değil. Lenin, hakikî ekonomistlere, sanki bu işlem *Raboçeye delo*'ya karşı kendi davasını güçlendirecek gibi saldırmaya devam ediyor. Aşağıdaki kocaman cümle, uzun uzadıya *Raboçeye delo*'nun neyi "basitçe anlamadığını" açıklamak için, *Ortak Mektup* ve *Prokopoviç*'i kullanıyor:

> *İskra* Sayı 12'deki "ekonomist" mektubunun yazarları tarafından kullanılan kelimeler –yani, en ilham veren ideologların çabaları bile, işçi hareketini, maddî unsurların ve maddî çevrenin etkileşimiyle belirlenen yoldan uzaklaştırmada etken olamaz– dolayısıyla, sosyalizmden vazgeçilmesiyle tamamen eşdeğerdir ve şayet yazarlar söylemekte olduklarını korkusuzca ve mantıksal sonuçlarına götürerek düşünebilselerdi –ki yayın ve sosyal faaliyet arenasına adım atan herhangi bir kimse böyle yapmalıdır– bu durumda onlar için "işe yaramayan kollarını boş göğüsleri üzerinde bağlamaktan' başka yapacak bir şey kalmamış olurdu ve –ve işte faaliyet alanını da, işçi hareketini "en az direnç hattı boyunca", yani burjuva *tred-yunionizm*'i boyunca sürükleyen Bay Struve ve Bay Prokopoviç'e veya onu rahip/jandarma "ideolojisi" boyunca sürükleyen dünyanın Zubatovlarına terk ederlerdi.[97]

Güçlü olası sonuç şudur ki, eğer *Raboçeye delo* kendi düşünce çizgisini sonuna kadar götürecek denli cesur olsaydı, Marksist Karikatür'ün pasif kadercilikçiliğine ulaşmış olurlardı. Argüman ayrıca, *Raboçeye delo*'nun pasif kaderciliği vaaz etmediğine dair örtük bir kabullenmedir.

---

97. Lenin 1958-65, 6, s. 40 [736] ("en az direnç hattı" sözü Kuskova ve Prokopoviç'le bağlantılı bir meşhur sözdür.

Lenin, (daha önce tartışıldığı gibi) *Neue Zeit*'in son sayısında henüz okumuş olduğu Kautsky paragrafını ekleyerek argümanını güçlendirmeye çalışıyor. Kautsky, Rus Sosyal Demokrasisi'ndeki çeşitli anlaşmazlıklarda, bir retorik sopa olarak sıklıkla kullanılmıştır. 1904'te Menşevikler tarafından Bolşeviklere karşı kullanıldı. 1907'de masalar devrildi ve Lenin Plehanov'u aşağılamak için bir Kautsky makalesi kullandı.[98] Bu durumda da, Kautsky paragrafı ağır silah anlamına geliyordu, gerçi sadece eldeki konuya yakın olan bir konuyu ele almaktaydı (kapitalist gelişmenin kendisine tekabül eden bir sosyalist farkındalık büyümesine otomatik olarak yol açmayışının nedenlerini). Ancak bizzat Kriçevskiy'in *Erfüllungstheorie*'nin, yani Sosyal Demokrasinin proletaryayı kendi misyonuna dair farkındalık ile doldurma misyonu fikrinin savunucusu olduğuna şüphe yok.

Daha sonra, Lenin, Kriçevskiy gibi insanların sözde ihtiyaç duymadığı "*stihiynost* ile savaşa" somut bir örnek veriyor: Lassalle'nin Almanya'daki kariyeri. Tabiî ki, Lassalle ilham alan ve ilham verici Liderin arketip örneğiydi. Lenin, Kriçevskiy'in Lassalle örneğinden rahatsız olacağı izlenimiyle yetinmemizi istiyor, fakat bu oldukça mantıksızdır.

"Kendiliğindenlikle savaş" paragrafı bu argümanın tam ortasında yer alıyor ve bunlar için uygun bir yol arkadaşı oluyor. İşte paragraf ve bu seferki benim çevirim olarak:

> İnsanlar *stihiynost* hakkında konuşuyorlar. Fakat işçi hareketinin *stihiynıy* gelişimi onun kesinlikle burjuva ideolojisine tabi olmasına gitmektedir, kesinlikle *Credo programına göre* olmasına gitmektedir, çünkü *stihiynıy* işçi hareketi *tred-yunionizm*'dir, *Nur-Gewerkschaftlerei*'dır –ve *tred-yunionizm* kesinlikle işçilerin burjuvazi tarafından köleleştirilmesidir. Dolayısıyla, görevimiz –Sosyal Demokrasi'nin görevi– *stihiynost ile bir mücadeleden* ibarettir, işçi hareketinin, *tred-yunionizm*'in burjuvazinin liderliğini kabul ettirmeye yönelik bu *stihiynıy* çabasından *uzaklaşmasını sağlamaktan ibarettir* ve işçi hareketinin devrimci Sosyal Demokrasinin liderliğini kabul etmeye yönelmesini sağlamaktan ibarettir.[99]

Bu paragraf aşağı yukarı şu argümanı ortaya koyuyor: Sen, Kriçevskiy, *stihiynost* hakkında konuşuyorsun. *Stihiynıy*'ın bir anlamı "Sosyal-Demokratik etki olmadan" demektir. (Bu aslında

98. Bu zaman dilimleri hakkında daha fazla bilgi için, Tefsirde daha önceki Bölüm Dokuz'a (1904) ve Bölüm İki'ye (1907) bakın. Kautsky'nin Rusya'daki uyuşmazlıkların daha genelinde oynadığı rol için bkz. Donald 1993 ve Weill 1977.
99. Lenin 1958-65, 6, s. 40 [735].

Kriçevskiy'in kelimeyi *Raboçeye delo* 10. sayıda kullandığı anlamlardan *biriydi*, gerçi, elbette, hiçbir şekilde *stihiynost*'un *bu* türünü onaylamıyordu.) Sosyal-Demokratik etki altında olmayan bir işçi hareketi, tanımı gereği, sosyalizme adanmış bir bağımsız sınıf siyasal partisine ihtiyaç duyulmadığı düşünülen bir şeydir. Yine, tanımı gereği, böyle bir hareket –örneğin İngiltere'de olanı– *tred-yunionist* bir harekettir. Hiç kimsenin Sosyal Demokrasi davası gütmediği bir işçi hareketinin gelişimi, Sosyal Demokrasi yönünde olmayacaktır. Bunu fark etmemiş olmalısınız. Sosyal Demokrasinin, Sosyal-Demokrat olmayan bir işçi hareketini Sosyal-Demokratik bir işçi hareketine dönüştürmek için hiçbir sorumluluğu olmadığını düşünüyor olmalısınız. Dolayısıyla siz tred-yunionizm'in burjuva ideolojisinin, işçileri etkilemesine dolaylı olarak yardımcı oluyorsunuz.

Lenin'in ağır eleştirisinde öyle bir niyet vardı ki, kendisinin de sıklıkla kullandığı "*stihiynıy* gelişimin", *stihiynıy*'ın başka bir anlamıyla anlaşılabildiğini fark etmemişti. O anlam ise şuydu: *elemental*, durdurulamaz bir güç ile belirli bir yönde ilerleyen bir gelişme. Bizzat Lenin, *stihiynıy* kelimesini, işçilerin *stihiynıy* kabarmasını, onların *stihiynıy* uyanışını, Sosyal Demokratları geride bırakarak devrimci eyleme yönelik *stihiynıy* atılımını akla getirirken bu anlamda kullanmaktaydı. Kesinlikle işçilerin [belli] bir yöndeki *stihiynıy* atılımını çok açıkça gördüğü için, bu paragraftaki kelimelerinin başka bir yönde *stihiynıy* atılımı ima edebileceğini fark etmemişti.

Sonuç olarak: "Kendiliğindenlikle savaş" paragrafını değerlendirmek için bunu polemik bağlamına koymalıyız. Özellikle üç noktanın kavranması gerekiyor. İlk olarak Lenin, kesinlikle polemik gerekçesiyle, Sosyal Demokrasinin olmadığı bir dünyanın hayaletini göstermeyi, muarızlarının görüşlerinin mantıksal sonucu dediği şeyin korkutucu akıbetini göstermenin en iyi yolu olarak akla getiriyor. Bu retorik strateji V. Vorovskiy tarafından 1905'teki bir makalede açıkça belirtilmiştir:

> Parti kongresinde, o zaman Lenin'i ve *Ne Yapılmalı?* kitabını *savunmakta olan* Plehanov, tamamen doğru şekilde şöyle demişti: "Lenin, tarih felsefesi üzerine bir tez yazmıyordu, ekonomistlere karşı bir polemik makalesi yazıyordu ki onlar da şöyle demekteydi: işçi sınıfının kendisi, 'devrimci basillerin' yardımı olmaksızın belli bir noktaya gelene kadar beklemeliyiz." Bu sözler Lenin'in kitabının anlamını ve önemini tam gerçeği ile ortaya koymuştu... Gerçekten de, *Ne yapılmalı?* bir polemik broşürüydü, tama-

men o zamanın Sosyal Demokrasisinin kuyrukçu kanadının eleştirisine, o kanadın özel hatalarına işaret etmeye ve onları çürütmeye adanmıştı.[100]

Vorovskiy ve Plehanov'un açıklamalarına eklememiz gereken tek şey şudur ki, *NY?* gerçekten ekonomizmi değil, daha çok ekonomizmi bir sopa olarak kullanarak *Raboçeye delo*'yu dövmeyi amaçlamaktadır.

İkincisi, Lenin –yine kesinlikle ve polemik sebeplerden ötürü– açıklık konusunda neye mal olursa olsun, her dönemeçte *stihiynıy* ve *stihiynost* kelimelerini kullanmaya çok azimli ve kararlıdır. Örneğin, Lenin, *stihiynost*'un amaca yönelik olma karşısındaki zaferinin de *stihiynıy* tarzda meydana geldiğini söylemektedir. Bununla kastettiği şudur ki, Rusya Sosyal Demokrasisinde ekonomizmin geçici olarak hâkim olması, açık tartışma yoluyla değil, Petersburg'da kendisi gibi eski liderlerin tutuklanması tesadüfî koşullarında gerçekleşmişti.[101] Lenin kendi formülasyonu hakkında, "kelimelerle ilgili bir oyun gibi gelebilir' diyor ve aslında tam da öyle olmuştur. Lenin, mümkün olan her şekilde *stihiynıy* kelimesini kullanmaya kararlıdır.

Başka bir örnek de incelediğimiz alt bölümde ortaya çıkıyor. Lenin şöyle yazıyor: "Dolayısıyla işçiler yalnızca [sosyalist teoriyi] kolaylıkla özümsüyorlar, yeter ki bu teori *stihiynost* önünde vazgeçmesin, yeter ki *stihiynost*'u sadece kendisine tabi kılsın."[102] Dürüstçe söylemeliyim ki Lenin'in burada ne söylemeye çalıştığını bilmiyorum. Tahminimce, "Sosyal Demokrasi teoriyi işçilere getirmede aktif bir rol almalı" demeye çalışıyor. Ancak bu sadece bir tahmin.[103]

Üçüncüsü, Lenin burada kendisi için önemli olan veya pratik önerilerini savunan yeni bir tez hazırlamakla meşgul değildir. Ayrıca gerçek anlaşmazlıklar hakkında da konuşmuyor. Kanıtlanamayacak olanı kanıtlamaya, yani *Raboçeye delo*'nun *Raboçaya mısl'ın* fikirlerine ideolojik olarak köleleştiğini kanıtlamaya çalışıyor, her ne kadar, Bölüm Dört'te belgelendiği üzere *Raboçeye delo*, *Raboçaya*

100. Metin şurada yer alıyor: Lenin 1926-35, 4, s. 546. Sovyet editörlerine göre, "tamamen" ile başlayan tüm kelimeler Lenin tarafından eklenmiştir ve böylece onun "çubuğun bükülmesi" sözüne dair benim yorumum güçlenmiş olmaktadır (bkz. Giriş).

101. Lenin 1958-65, 6, s 37. Trotskiy 1904, bu argümandan Lenin'in kibrini sergiliyor diye söz eder.

102. Lenin 1958-65, 6, s 41.

103. Bu paragraftaki öteki kafa karıştırıcı şeylerin farklı sonuçlara ulaşan başka bir analizi için, bkz. Zelnik 2003b.

mısl hakkında, *İskra*'dan çok daha fazla düşmanca sözler söylemiş olsa da. Sözlü formüllerin kararlı biçimde karıştırılmasıyla, *Raboçeye delo*'nun, Sosyal-Demokratik bakış açısından saçmalık olan şeyleri vaaz ettiği izlenimini vermeyi amaçlıyor. Sonuç, Martınov'un Sosyal Demokrasi'nin işçi hareketine ışık ve farkındalık getirme görevine sahip olduğuna dair *İskra*'ya verdiği dersle aynı entelektüel değere sahiptir.[104]

Lenin, *Raboçeye delo*'nun skandal yaratıcı fikirleri olduğunu göstermeye çalışmıştı. Kendi polemik aşırılıkları da, işte böyle, onun da skandal yaratıcı görüşlere sahip olduğu izlenimini vererek, sonuçlanmış oldu. "Ona müstahak" demek cazip gelebilir, yeter ki tarihsel anlayış meselesine de müstahak olmasın.

104. Bu zaman dilimi hakkında, bkz. Bölüm Yedi.

Çeviri

Çeviri Üzerine Not

Ne Yapılmalı? ilk kez 1902 başlarında yayınlandı. Bu baskı, Lenin'in 1901'de *Raboçeye delo* ile örgütsel tartışmada *İskra* tarafını sunduğu bir ek içeriyordu. Bu maddenin bir çevirisi, Tefsir'de Bölüm Beş'in eki olarak bulunabilir.

Lenin, 1907'de *NY?*'yi yazılarının derlemesinin bir parçası olarak yeniden yayınladı. 1907 baskısı için, daha eski polemiklerden bazılarını çıkardı ve kısa açıklayıcı notlar ekledi. Ben 1902 baskısının tamamını çevirdim (Lenin'in *Bütün Eserleri*'nin beşinci baskısında verilen metni kullandım). Lenin'in 1907 tarihli açıklayıcı notlarının verdiği bilgiler, Tefsir'de bulunabilir.

Lenin, Ekim 1901'in başında *NY?*'yi yazmaya başladı; Önsöz ise, Şubat 1902 tarihlidir. Önsöz'de de belirttiği gibi, 1901 Mayısında yayınlanan *İskra* makalesinde kitap sözü verdiği halde, *Raboçeye delo* ile birlik görüşmelerinin sonucunu bilene kadar yazmayı ertelemişti. Başarısız Birlik Kongresi'nden hemen ardından da yazmak için oturdu.

Eşi Nadyejda Krupskaya'nın anılarında, Lenin'in Nisan 1901'de *NY?* üzerinde çalışmaya başladığı ve Ekim ayında Birlik Kongresi'nden sonra işi bitirmek için oturduğu belirtiliyor.[1] O sırada Münih'te Lenin'le yaşadığı için Krupskaya'nın ifadesinin ciddiye alınması gerekir. Fakat *NY?* metninden de kolayca görüleceği üzere, yayınlanan versiyonun önemli bir bölümü, Ekim başında, *Roboçeye delo*'nun 10. sayıdan ve başarısız Birlik Kongresi'nden

1. Krupskaya 1969, s. 248-9.

önce hazırlanmıştır. Lenin'in sunumunun tüm çerçevesi, *Roboçeye delo* ile polemik üzerinde inşa edilmiştir. Dahası, *NY?*'nin yayınlanmış metninde, 1901'in sonlarında yayınlanan eserlere yapılan birçok referans bulunmaktadır. Bu metinsel kanıtlar, Lenin ve Krupskaya'nın 1901'in sonlarındaki mektuplarıyla da doğrulanmaktadır.[2]

Krupskaya'nın değerlendirmesine dikkatle baktıktan sonra, sanırım, büyük ihtimalle Krupskaya Lenin'in Nisan 1901'de Münih'e ulaşmasından kısa süre sonra yayınlanan orijinal *İskra* makalesi "Nereden Başlamalı?"yı aklına getirmiş olmalıydı. Bu makalenin taslağına bir anlamda *NY?* üzerinde çalışma denilebilirdi, çünkü kitabın argümanının temel taslağı önce bu yazı tarafından kamuoyuna açıklanmıştı.

Lenin Önsöz'ünde aceleyle yazdığı için özür diler. Bu acelenin bir sonucu olarak, taslağını gözden geçirmek yerine Lenin, bir noktayı netleştirmek veya genişletmek istediğinde dipnotlar eklemişti. Sonuç olarak, dipnotlar –özellikle ilk iki bölümde– metnin önemli kısımlarıdır ve genellikle sayfadaki metinden daha açıklayıcıdır.

O zamanki üslup, bazen birkaç sayfa uzunluğunda, uzun paragrafları tercih etmek şeklindeydi. Bunları, hem salt okunabilirlik amacıyla hem de argümanın gidişatını ortaya çıkarmak için parçalara böldüm. Öte yandan, dolambaçlı cümleler Lenin'in üslubunun daha tamamlayıcı bir parçası gibi görünüyor ve bunları da daha küçük cümlelere ayırmaktan kaçınmaya çalıştım.

Rusça metnine bağlı kalarak, Lenin'in alıntı yapılan malzemeye sıklıkla koyduğu ünlem işaretleri de parantez içine alınmaktadır. Köşeli parantezler, anlaşılırlığı artırmak amacıyla benim yaptığım ilaveleri gösteriyor.

Bana göre, sapla samanı ayırmak için polemik oranı yapılacak olursa, polemik bakımdan değerli olanlara kıyasla değersiz olanlar ilk iki bölümde son üç bölümdekinden daha fazladır. Okurlar Bölüm II'yi aslında (Tefsir'de nedenleri ayrıntılı olarak anlatıldığı üzere) en dar görüşlü yer olduğunu fark etmeden, daha çok sevmiş olabilirler, çünkü çok genel görünmektedir ("Tüm ülkelerin tarihi, tanıklık eder ki..."). Bunun yerine okurlar Bölüm III ile başlamayı, sonuna kadar devam etmeyi ve daha sonra ilk iki bölüme geri dönmeyi de düşünebilirler. Bu işlem, okura, Bölüm II'deki skandal yaratıcı

2. Mektuplardan elde edilen kanıtlar şurada bulunabilir: Tihonova ve Stepanov 1971 ve *Perepiska V.İ. Lenina i redaktsii gazeti İskra*' 1969-70'de.

paragrafları yorumlamada yardımcı olacak şekilde Lenin'in siyasal görüşü hakkında bir fikir verecektir.

Bana göre, sapla samanı ayırmak için polemik oranı yapılacak olursa, polemik bakımdan değerli olanlara kıyasla değersiz olanlar ilk iki bölümde son üç bölümdekinden daha fazladır. Okurlar Bölüm II'yi aslında (Tefsir'de nedenleri ayrıntılı olarak anlatıldığı üzere) en dar görüşlü yer olduğunu fark etmeden, daha çok sevmiş olabilirler, çünkü çok genel görünmektedir ("Tüm ülkelerin tarihi, tanıklık eder ki..."). Bunun yerine okurlar Bölüm III ile başlamayı, sonuna kadar devam etmeyi ve daha sonra ilk iki bölüme geri dönmeyi de düşünebilirler. Bu işlem, okura, Bölüm II'deki skandal yaratıcı paragrafları yorumlamada yardımcı olacak şekilde Lenin'in siyasal görüşü hakkında bir fikir verecektir.

Ne Yapılmalı?
Hareketimizin Çözüm Bekleyen Sorunları

Yazan
N. Lenin

"...partideki mücadele partiye güç ve canlılık kazandırır, partinin zayıflığının en belirgin işareti belirsizlik ve keskin çizilmiş sınırların köreltilmesidir, parti kendisini arındırırken güçlenir..."

(Lassalle'den Marx'a Mektup, 24 Haziran 1852)

Önsöz

Yazarın orijinal planına göre, bu broşür, "Nereden Başlamalı?" (*İskra* Sayı 4, Mayıs 1901) makalesinde ortaya konan fikirlerin ayrıntılı olarak geliştirilmesine yer verecekti. Ve her şeyden önce, orada verilen sözün gecikerek yerine getirilmesinden ötürü okurdan özür dilemek zorundayız (ve bu özür birçok özel soru ve mektuba yanıt olarak tekrarlanmıştır). Gecikmenin sebeplerinden biri, önceki yılın (1901) Temmuz ayında üstlenilen göçmen Sosyal-Demokrat örgütlerin hepsini birleştirmeye yönelik girişimdi. Bu girişimin sonuçlarını beklemek doğal bir şeydi, çünkü bu başarılı olsaydı o zaman belki de *İskra*'nın örgütsel görüşlerini biraz farklı bir bakış açısıyla ortaya koymak gerekli olurdu. Her halükarda böyle bir başarı, Rus Sosyal Demokrasisinde iki eğilimin varlığına çok hızla son vermeyi vaat etmiş olurdu. Okurun bildiği üzere, bu girişim başarısızlığa uğradı; daha sonra göstermeye çalışacağımız gibi, *Raboçeye delo*'nun "ekonomizm"e yönelik 10. sayısındaki yeni yönelişi göz önüne alındığında, aksi durumda sona ermesi de mümkün değildi. Yaygın ve belirsiz olan, fakat her zamankinden çok daha inatçı ve çeşitli şekillerde canlanma yeteneğine sahip bu eğilime karşı, kararlı bir mücadele başlatmak mutlak gereklilik haline geldi. Buna göre, broşürün orijinal planı önemli ölçüde değişti ve genişledi.

Broşürün ana teması, "Nereden Başlamalı?" makalesinde öne sürülen üç soruyu ele almak olarak düşünülmüştü, yani: siyasal ajitasyonumuzun karakteri ve ana içeriği, örgütsel görevlerimiz ve

aynı anda ve farklı başlangıç noktalarından Rusya çapında militan bir örgütlenmenin inşa planı. Bu sorular, *Raboçaya gazeta*'yı yeniden canlandırmaya yönelik başarısız girişimlerden biri sırasında, o gazetede bunları ortaya koymaya çalışan yazarı uzun zamandır ilgilendiriyor (bkz. Bölüm V). Ancak, broşürü yalnızca bu üç sorunun çözümlemesiyle sınırlama ve görüşlerimi olabildiğince polemiklere başvurmadan, mümkün olduğunca olumlu biçimde sergileme fikrinin, iki nedenden dolayı tamamen gerçekleşemez olduğu kanıtlandı. Bir yandan, "ekonomizm" tahmin ettiğimizden çok daha hayatî bir öneme sahip olduğunu bizlere gösterdi ("ekonomizm" kelimesini 12 Aralık 1901'de *İskra*'da, "Ekonomizmin Savunucularıyla Bir Konuşma" makalesinde açıklanan geniş anlamıyla kullanıyoruz –ki bu makale, deyim yerindeyse, şimdi okura sunulan kitabın bir taslağıdır). Bu üç sorun hakkındaki farklı görüşlerin, ayrıntılar üzerindeki anlaşmazlıklar olmaktan daha çok, Rus Sosyal Demokrasisi'ndeki iki eğilime radikal bir muhalefetle açıklandığı çok belli oldu. Öte yandan, "ekonomistlerin" *İskra*'da ortaya konan görüşleri kavrama yetersizliği, açıkça, çoğunlukla gerçekten farklı dillerde konuştuğumuzu ve bu nedenle işin başından itibaren ele almazsak herhangi bir anlaşmaya *varamayacağımızı* göstermekteydi. Bu ise, farklılıklarımızın altında yatan bütün konular hakkında birçok somut örnek sunarak mümkün olduğunca popüler bir tarzda *sistematik bir "açıklama"* yapmamızı zorunlu kılmaktadır Ve ben de, kitabın hacmini ciddî ölçüde genişleteceğinin ve yayınını yavaşlatacağının tamamen farkında olarak böyle bir "açıklama" yapmaya karar verdim, fakat "Nereden Başlamalı?" makalesinde verdiğim sözü yerine getirmenin *başka* bir yolu olmadığını da gördüm. Dolayısıyla, broşürün geç kalması konusunda dilediğim özre, edebî sunumundaki yetersizlikler hakkındaki özrümü de ilave etmeliyim. Diğer tüm çalışmaların yol açtığı kesintilerle birlikte *mümkün olan en yüksek hızda* çalışmak zorunda kaldım.

Yukarıda bahsedilen üç sorunun analizi, daha önce olduğu gibi broşürün ana teması olarak kalmaktadır, ancak iki genel soruyla başlamak zorundaydım. Birincisi, neden "eleştiri özgürlüğü" gibi "masum" ve "doğal" bir slogan bizim için böyle bir isyan bayrağı haline geldi? İkincisi, neden sosyal demokrasinin *stihiyını*y kitlesel hareketi ile ilişkisindeki rolüne dair meselesi hakkında bile birbirimizle bir anlaşmaya varamıyoruz? Ayrıca, siyasal ajitasyonun niteliği ve içeriği konusundaki görüşümüzün bir anlatımı, *tred-yunionist*

ve Sosyal Demokrat siyasetler arasındaki farkların bir açıklaması haline geldi; örgütsel görevler konusundaki görüşümüzün bir anlatımı, "ekonomistleri" tatmin eden zanaatkârlık sınırlamaları ile devrimcilerin gerekli örgütlenmesi olduğuna inandığımız şey arasındaki farklılıkların bir açıklaması haline geldi. Ayrıca, tüm Rusya çapında bir siyasal gazetenin "planında" daha da fazla ısrar ediyorum, çünkü buna karşı yapılan itirazlar çok temelsizdir ve aynı anda ve her noktadan başlamaya dair "Nereden Başlamalı?" makalesinde sorulan soruya karşı özünde pek az şey söylemektir. Son olarak, broşürün son kısmında, "ekonomistler" ile belirleyici bir kopuşu –yine de kaçınılmaz olan bir kopuşu– ortadan kaldırmak için elimizden gelen her şeyi yaptığımızı göstermiş olmayı umuyorum. *Raboçeye delo*, denebilir ki, sadece doğrudan ve mantıksal biçimiyle "ekonomizmi" değil, Rus Sosyal Demokrasisi tarihinde bir *dönemin tamamının* belirleyici özelliğini teşkil eden kafa karışıklığını ve belirsizliğini de, tamamen ve canlı şekilde ortaya çıkarmada "tarihsel" bir önem kazandı –ve dolayısıyla, ilk bakışta *Raboçeye delo* ile aşırı derecede ayrıntılı bir polemik gibi görünen şeyler de önem kazanıyor, çünkü bu dönemi kesin olarak tasfiye etmeden hiçbir ilerleme sağlayamayız.

Nisan 1902
N. Lenin

Bölüm Bir

Dogmatizm ve "Eleştiri Özgürlüğü"

A) "ELEŞTİRİ ÖZGÜRLÜĞÜ" NE ANLAMA GELİYOR?

"Eleştiri Özgürlüğü" –şüphesiz şu anda günümüzün en moda sloganıdır ve çoğu zaman bütün ülkelerin sosyalistleri ve demokratları arasındaki anlaşmazlıklarda kullanılır. İlk bakışta, tartışmalı taraflardan birinin, eleştiri özgürlüğüne yönelik bu ciddî başvurularından daha garip bir şey hayal etmek zordur. Bilim özgürlüğünü ve bilimsel araştırmayı garanti eden Avrupa ülkelerinin çoğunluğunun anayasal hukukuna karşı, ileri partilerin saflarında gerçekten yükselen sesler mi var? "Burada bir şeyler doğru değil!" –tartışan taraflar arasındaki anlaşmazlıkların özüne nüfuz etmeden önce, her dönemeçte bu moda sloganın tekrarlandığını işiten dışarıdan bir kimse kendisine işte böyle demiş olmalıdır. "Bu slogan, açıktır ki, takma adlar gibi kutsallaştırılmış ve normal bir kelime dağarcı öğesi haline gelmiş şu meşhur laflardan biridir."

Gerçekten de, çağdaş uluslararası[1] Sosyal Demokraside iki eği-

1. Bu arada yakın zamandaki sosyalizm tarihinde benzersiz ve kendi başına rahatlatıcı bir olgu var: Sosyalizm içindeki çeşitli eğilimler arasındaki uyuşmazlıklar ulusal olanlardan uluslararası olanlara dönüştü. Daha önceleri, Lassalle'giller ile Eisenach'lılar arasındaki, Guesdistler ile Possibilistler arasındaki, Fabianlar ile Sosyal Demokratlar arasındaki, *Narodnaya volya*'ya sadık olanlar ve [Rus] Sosyal Demokratları arasındaki tartışmaların hepsi, tamamen ulusal nitelikleri yansıtan tamamen ulusal anlaşmazlıklar olarak kaldılar ve oldukları halleriyle farklı düzeylerde yer aldılar. Günümüzde (artık tamamen açığa çıktığı üzere) İngiliz Fabian'cı-

limin oluştuğu hiç kimse için bir sır değildir. Burada aralarındaki mücadele şiddetli bir alevle patlarken, orada "ateşkes kararlarını" düzenleyen küllerin altında hafifler ve içten içe yanar. "Eski" dogmatik Marksizm'i "eleştirel" bakımdan değerlendiren "yeni" eğilimin içeriği, Bernstein'ın *söylediği* ve Miller'in *yaptığı* şeyler tarafından geniş bir hassasiyetle tanımlanmaktadır.

Sosyal Demokrasi kendini bir toplumsal devrim partisinden toplumsal reformun demokratik bir partisine dönüştürmelidir. Bernstein bu siyasal talebi, oldukça etkileyici bir sistem içerisinde bir araya getirilen "yeni" argümanlar ve düşüncelerin ağır silah deposunun tamamıyla desteklemekteydi. Sosyalizme bilimsel bir temel verme ve sosyalizmin gerekliliğini ve kaçınılmazlığını tarihin materyalist görüşü temelinde kanıtlama olanağı inkâr edildi. Yoksulluğun, proleterleşmenin ve kapitalist çelişkilerin yoğunlaşmasının artması gerçeği inkâr edildi. "Nihai hedef" kavramının temelsiz olduğu bile gösterildi ve proletarya diktatörlüğü fikri koşulsuz olarak reddedildi. İlke olarak liberalizm ile sosyalizm arasındaki karşıtlık reddedildi. *Sınıf mücadelesi teorisi* –çoğunluğun iradesine göre yönetilen tamamen demokratik bir toplumda uygulanamaz iddiasıyla– reddedildi. Ve benzerleri.

Bu şekilde, devrimci Sosyal Demokrasiden burjuva sosyal reformizmine kararlı bir dönüş talebine, Marksizm'in bütün temel düşüncelerine yönelik burjuva eleştirilere doğru bundan daha az kararlı olmayan bir dönüş eşlik ediyor. Ve bu burjuva eleştirisi, uzun zamandan beri bir sürü broşür ve bir dizi bilimsel tez ile siyasal kürsülerin yanı sıra üniversite kürsülerinden de Marksizm'e karşı yürütüldüğünden, eğitimli sınıfların genç neslinin tamamı, onlarca yıl boyunca bu eleştiri üzerinden sistematik şekilde yetiştirildiğinden dolayı, bu durumda, Sosyal Demokrasi'deki "yeni eleştirel" eğilimin, bir anda, tıpkı Jüpiter'in başından fırlayan Minerva gibi, tamamen bitmiş bir şey olarak ortaya çıkmasına şaşırmamalı. İçeriği söz konusu olduğu sürece, bu eğilimin gelişmeye ve şekillenmeye ihtiyacı yoktu: doğrudan doğruya burjuva yayınlarından sosyalist yayınlara aktarılmaktaydı.

---

ları, Fransız Ministerialistleri, Alman Bernsteinistleri, Rus Eleştiriciler, hepsi tek ailedir –birbirlerini övüyorlar, birbirlerine öğretiyorlar ve "dogmatik" Marksizm'e karşı birlikte savaşıyorlar. Belki de, sosyalist oportünizmle olan bu ilk uluslararası çatışmada, uluslararası devrimci Sosyal Demokrasi, Avrupa'da uzun süredir hâkim olan siyasal gericiliğe nihai bir son vermek için yeterli gücü kazanacaktır.

Ayrıca: Bernstein'ın teorik eleştirisi ve siyasal arzuları başkaları için hâlâ bulanık kalsa da, Fransızlar "yeni yöntemde" ders verme zahmetine girmişlerdi. Fransa, "tarihinde sınıflar mücadelesinin tam olarak sonuçlandığı ülke" (Engels, Marx'ın *18 Brumaire*'ine önsözünden) şeklindeki kadim şöhretini yine haklı çıkardı. Fransız sosyalistleri teori yapmadılar, harekete geçtiler; demokratik anlamda daha gelişmiş olan Fransa'nın siyasal koşulları, bütün sonuçlarıyla birlikte derhal "pratik Bernsteinizm"e geçmelerini sağladı. Millerand, bu pratik Bernsteinizm için mükemmel bir örnek sundu –boşuna demiyorlar, Millerand, hem Bernstein hem de Vollmar'ı savunmak ve yüceltmek için böyle bir gayretle kendini ortaya atmıştı! Nitekim: eğer Sosyal Demokrasi özünde, bunu açıkça itiraf etme yürekliliğini gösterebilen bir reform partisinden başka bir şey değilse, o zaman bir sosyalist sadece bir burjuva hükümetine girme hakkına sahip olmakla kalmayıp, her zaman bununla uğraşmaya mecbur da olmalıdır. Özünde demokrasi sınıf egemenliğinin ortadan kaldırılması anlamına geliyorsa, o zaman bir sosyalist bakan sınıf işbirliğiyle ilgili konuşmalarıyla bütün burjuva dünyasını neden büyülemesin ki? Jandarmalar tarafından işçilerin öldürülmesinin, sınıfların demokratik işbirliğinin gerçek karakterini yüzlerce ve binlerce kez gösterdikten sonra bile neden bakanlıkta kalmasın ki? Fransız sosyalistlerinin darağacı, kamçı ve sürgün kahramanı (*knouteur, pendeur et déportateur*) demekten başka isim bulamadığı Çar'ın resmî tebriklerine neden şahsen katılmasın ki? Ve tüm dünyanın gözleri önünde, sosyalizmin kendini küçük düşürerek sağladığı bu sonsuz aşağılanmasının ödülü, işçi kitlelerinin –bizlere zaferi garanti edebilecek bu biricik temelin– sosyalist farkındalığın çürümesi karşılığındaki ödül, işte bütün bunlar için alınan ödül, bazı acınası reformlar için bazı şatafatlı *önergelerdir*; o kadar acınasıdır ki, daha fazlası burjuva hükümetlerden kazanılmıştır!

Kasıtlı olarak gözlerini kapatmayanlar, sosyalizmin yeni "eleştirel" eğiliminin yeni bir *oportünizm* çeşidinden başka bir şey olmadığını görmeden edemezler. Ve eğer bir kimse, insanlar hakkında, kendilerine giydirdikleri parlak üniformalarıyla, kendilerine koydukları gösterişli takma adlarla değil de, onların nasıl davrandıklarıyla ve gerçekte nelerin propagandasını yaptıklarıyla hüküm verirse –o zaman şurası da açıktır ki, "eleştiri özgürlüğü", Sosyal Demokraside oportünist eğilimin özgürlüğüdür, Sosyal Demokrasiyi demokratik reform partisine dönüştürme özgürlüğüdür,

burjuva fikirleri ve burjuva unsurlarını sosyalizme yerleştirme özgürlüğüdür.

Özgürlük muhteşem bir kelimedir, ancak en yırtıcı savaşlar sanayi özgürlüğü bayrağı altında yürütülür – emekçi sınıfların yağmalandığı emek özgürlüğü bayrağı altında. Aynı doğuştan gelen ikiyüzlülük günümüzde "eleştiri özgürlüğü" teriminin kullanımında bulunmaktadır. Bilimi ileriye götürdüklerine gerçekten ikna olmuş insanlar, eskilerin yanında yeni görüşler için özgürlük istemezler, ancak eskilerin yerini yenilerinin almasını isterler. Ve günümüzde "yaşasın eleştiri özgürlüğü" diye bağırmak ise, boş fıçı masalını çok fazla akla getirmektedir.

Kenetlenmiş bir grup olarak, sarp ve zor bir yol boyunca birbirimize sımsıkı sarılarak ilerliyoruz. Her yönden düşmanlarla çevriliyiz ve neredeyse daima ateş altında ilerlemeliyiz. Kesinlikle düşmanlarla mücadele etmek ve bitişikteki bataklığa saplanmamak uğruna özgürce alınan bir kararla bir araya geldik; bu yanı başımızdaki bataklıkta yaşayanlar en başından beri bizi lanetlediler, çünkü biz özel bir gruba ayrıldık ve uzlaşma yolunu değil de mücadele yolunu seçtik. Ve şimdi, bizlerden birçok kimse bağırmaya koyuluyor: Hadi bataklığın içine gidelim! –Ve insanlar onları azarladığında da itiraz ediyorlar: Sizler ne geri insanlarsınız? Ve sizleri daha iyi bir yola çağırma özgürlüğümüzü inkâr etmekten utanmıyor musunuz? –Ah evet, beyler, sadece çağırmakta değil, istediğiniz yere, hatta bataklığa bile ilerlemekte özgürsünüz; hatta bizler gerçek mekânınızın tam da orası olduğunu düşünüyoruz ve bizler *sizin* orada yok olmanız için elimizden gelen her yardımı yapmaya hazırız. Ancak *bizim* ellerimizi bırakın, bize yapışmayın ve görkemli özgürlük kelimesini utandırmayın, çünkü aynı zamanda, bizler de istediğimiz yere gitmekte "özgürüz", sadece bataklığa karşı değil, bizi bataklığa yöneltenlere karşı mücadele etmekte de özgürüz!

B) "ELEŞTİRİ ÖZGÜRLÜĞÜ"NÜN YENİ SAVUNUCULARI

Ve şimdi, tam da geçen günlerde, tam da bu slogan ("eleştiri özgürlüğü") siyasal göçmen "Rusya Sosyal Demokratlar Birliği"nin yayın organı *Raboçeye delo* (Sayı 10) tarafından ciddiyetle ileri sürüldü. Teorik bir önerme olarak değil, siyasal bir talep olarak şu soruya bir cevap anlamında ileri sürüldü: "Yurtdışında faaliyet gösteren aktif Sosyal Demokrat örgütleri birleştirmek mümkün

müdür?" [*Raboçeye delo*'nun cevabı:] "Uzun süreli bir birleşme için eleştiri özgürlüğü gereklidir" (s. 36).

Bu duyurudan bütünüyle iki kesin sonuç çıkıyor: 1. *Raboçeye delo*, uluslararası Sosyal Demokrasi'deki oportünist eğilimi savunmaya karar verdi; 2. *Raboçeye delo*, Rus Sosyal Demokrasisinde oportünizmin özgürlüğünü talep etmektedir. Bu iki sonuca bir göz atalım.

Raboçeye delo, "özellikle", "*İskra* ve *Zarya*'nın Uluslararası Sosyal Demokrasi'de Dağlılar ve Jirondenler arasında bir kopuş olacağı kehanetine yönelik eğiliminden" memnun değil.

> Genel olarak (diye yazıyor *Raboçeye delo* editörü, B. Kriçevskiy) Sosyal Demokrasi saflarında yer alan *Dağlılar ve Jirondenler* hakkındaki bu konuşma bize yüzeysel bir tarihsel analoji olarak görünüyor; Marksistler tarafından kullanılması garip olan bir analoji: *Dağlılar ve Jirondenler*, bir ideolog/tarihçiye göründüğü gibi farklı mizaçları ya da entelektüel eğilimleri değil, fakat farklı sınıflar ya da katmanları –bir tarafta proletarya ile birlikte küçük zanaatkârlar, diğer tarafta orta burjuvazi– temsil etmektedir. Çağdaş sosyalist hareket içerisinde sınıf çıkarları arasında çatışma yoktur. Hareketin tamamı, en sabit fikirli Bernsteinistler de dahil olmak üzere, *tüm* (B. Kriçevskiy'nin vurgusu) çeşitlemeleriyle, proletaryanın sınıf çıkarları temeline, siyasal ve ekonomik kurtuluş için sınıf mücadelesine dayanmaktadır (s. 32-3.)

Cesur bir iddia! B. Kriçevskiy, uzun zamandan beri, Bernsteinizm'in böylesine hızla yaygınlaşmasını sağlayan eğitimli insanlar *tabakasının* son yıllarda sosyalist harekete yaygın olarak katılmasına işaret eden gerçeği duymamış mıdır? Ve en önemlisi –yazarımız, "en sabit fikirli Bernsteinistlerin" bile proletaryanın siyasal ve ekonomik kurtuluşu için sınıf mücadelesi temeline dayandığı görüşünü neye dayandırıyor? Hiçbir şekilde söyleyemem. En sabit fikirli Bernsteinistlerin kararlı savunuculuğu, kesinlikle hiçbir argüman veya mantıkla desteklenemez. Yazar, besbelli ki açıkça en sabit fikirli Bernsteinistlerin bile kendileri hakkında söylediklerini tekrarladığını düşündüğünden, kendi iddiasına niçin kanıt gereksin ki? Fakat bu eğilimin kendisi hakkında söylediklerini temel alarak eğilimin tamamı hakkında hüküm vermekten daha "yüzeysel" bir şey tasavvur edebilir miyiz? Devamındaki parti gelişiminin farklı ve hatta tamamen çelişen türleri veya yolları hakkında "ders alıcı hikâyeden" daha yüzeysel bir şey tasavvur edebilir miyiz (*Raboçeye delo*, s. 34-5)? Alman Sosyal Demokratları, görmüyor musunuz, eleştiri

özgürlüğünü tam olarak tanıyorlar –Fransızlar ise tanımıyorlar ve onların örnekleri de kesinlikle "hoşgörüsüzlüğün zararını" gösteriyor.

Kesinlikle, B. Kriçevskiy tarafından kullanılan örnek –buna cevap vereceğiz– kendilerini Marksistler olarak adlandıran bazı kişilerin tarihi kelimenin tam anlamıyla "İlovayskiy tarzında" kullandıklarını göstermektedir. Alman sosyalist partisinin birliğini ve Fransız sosyalist partisinin parçalanmasını açıklamak için, belli ki, iki ülkenin tarihinin özelliklerini incelemek ya da militarist yarı-mutlakıyetçi koşulları cumhuriyetçi parlamentarizm ile karşılaştırmak ya da Komün'ün ve sosyalistlere karşı istisnaî yasaların sonuçlarını analiz etmek ya da ekonomik hayat ile ekonomik kalkınmayı karşılaştırmak ya da "Alman Sosyal Demokrasisinin benzeri olmayan büyümesine", hatalara karşı sadece teorik mücadele (Mühlberger, Dühring,[2] kürsü [profesörlük] sosyalistleri) enerjisinin değil, aynı zamanda sosyalizm tarihinde benzeri olmayan taktiksel (Lassalle) enerjinin de eşlik ettiğini hatırlatmak vb zorunda değiliz. Böyle hiçbir şey gerekli değil! Fransızlar kendi aralarında mücadele ederler, çünkü hoşgörüsüzdürler, Almanlar birleşmişlerdir, çünkü onlar çok güzel insanlardır.

Bernsteinistlerin savunmasını tamamen çürüten bir gerçeğin, işte bu benzersiz fikrî derinlik sayesinde bir kenara itildiğini unutmayın. Bernsteinistlerin gerçekten de proletaryanın sınıf mücadelesi temeline dayanıp dayanmadıkları, nihai ve geri alınamaz şekilde yalnızca tarihsel deneyimlerle kararlaştırılabilecek bir sorudur. Bu nedenle, bu bağlantının çok daha önem kazandığı yer kesinlikle Fransa'dır, çünkü burası Bernsteinistlerin, Alman meslektaşlarının sıcak onayıyla (ve kısmen de Rus oportünistlerinin onayıyla; bkz.

2. Engels, Dühring'e bu kadar ateşli saldırdığında, Alman Sosyal Demokrasisinin temsilcilerinden Dühring'in görüşlerini dikkate alan azımsanmayacak sayıda kişi vardı; öyle ki keskinlik, hoşgörüsüzlük, yoldaşça olmayan polemikler ve benzeri suçlamalar, Engels'e bir parti kongresinde bile açıktan yapıldı. tartışıyorlarsa, *Vorwärts* bu tür anlaşmazlıkları sürdürecekleri bir yer değildir Most ve yoldaşları, 1877 Kongresinde, Engels'in makalelerini *Vorwärts*'tan "okurların çoğunluğunun ilgisini çekmiyor" gerekçesiyle kaldırmak için bir karar taslağı sundu ve Wahlteich, bu makalelerin yayınlanmasının Partiye büyük zarar verdiğini; Dühring'in Sosyal Demokrasiye büyük hizmetleri olduğunu ilan etti: "Herkesi Partinin çıkarları doğrultusunda kullanmalıyız ve eğer profesörler kendi aralarında" (*Vorwärts*, 6 Haziran 1877, Sayı 65). Gördüğünüz gibi, bu, "eleştiri özgürlüğü"nün bir örneğidir –Alman örneğine işaret etmeyi seven yasal olarak izin verilen eleştiricilerimizin ve yasadışı [yeraltındaki] oportünistlerimizin üzerinde derinlemesine düşünmesi işe yarayacak bir örnek!

Raboçeye delo, Sayı 2-3, s. 83-4) kendi ayakları üzerinde bağımsız olarak *durmaya* çalıştıkları tek ülkedir. Fransızların –"tarihsel" (Nozdrev anlamında) öneminin yanı sıra– "hoşgörüsüzlüğüne" yapılan gönderme, düpedüz en hoş olmayan bir gerçeği öfkeli telâşla örtmeye çalışan bir girişim olarak ortaya çıkıyor.

Ve kesinlikle B. Kriçevskiy ve çok sayıdaki diğer "eleştiri özgürlüğü" savunucularını Almanlara hediye etmek niyetinde değiliz. Eğer "en sabit fikirli Bernsteinistlere" Alman Partisi saflarında hâlâ hoşgörü gösteriliyorsa, bu sadece hem Bernstein'ın "düzeltmelerini" reddeden Hannover kararına ve (diplomatik niteliğine rağmen) Bernstein'a doğrudan bir uyarıda bulunan Lübeck kararına *boyun eğdikleri* ölçüde olmaktadır. Alman partisinin çıkarları açısından, burada bu tür diplomasinin uygun olup olmadığını; bu durumda kötü bir barışın iyi bir münakaşadan gerçekten daha iyi olup olmadığını tartışabiliriz –tek kelimeyle, Bernsteinizm'i reddetmenin şu veya bu yönteminin uygunluğu konusundaki değerlendirmemiz bakımından farklı düşüncede olabiliriz, ancak Alman Partisinin Bernsteinizm'i iki kez reddettiği gerçeğini inkâr edemeyiz. Dolayısıyla, Alman örneğinin "en sabit fikirli Bernsteinistlerin" bile proletaryanın siyasal ve ekonomik kurtuluşu için sınıf mücadelesi temeline dayandığı" tezini teyit ettiğini düşünmek –işte bunu düşünmek, gözlerimizin önünde olup bitenleri tamamen yanlış anlamaktır.[3]

Ve hepsi bu kadar da değil. Daha önce de belirttiğimiz gibi, *Raboçeye delo* kendisini Rus Sosyal Demokrasisine "eleştiri özgürlüğü" talebi ve Bernsteinizm'i savunması ile sunuyor. Şurası aşikâr ki, bizim aramızdan bazılarının haksız yere "eleştiricilerimize" ve Bernsteinistlere hakaret ettiğine ikna olmuşlardır. Tam olarak, hangileri? Kim tarafından? Nerede? Ne zaman? Ve neden haksız-

3. Alman Partisindeki Bernsteinizm'i tartışırken, *Raboçeye delo*'nun daima kendi değerlendirmesinde tamamen "çekimser" kalarak, gerçeklerin çıplak bir resitali ile sınırlandığını da belirtmeliyiz. Bakınız, örneğin, Sayı 2-3, s. 66, Stuttgart Kongresi hakkında: Tüm farklılıklar "taktik"e indirgeniyor ve ileri sürülen tek şey, büyük çoğunluğun önceki devrimci taktiğe sadık kalmış olması. Veya Sayı 4-5, s. 25 dipnot: Bebel'in kararıyla birlikte Hannover'de yapılan konuşmaların basitçe bir özetini sunarken, Bernstein'ın teşhiri ve eleştirisi yine (Sayı 2-3'te olduğu gibi) bir "özel makaleye" ertelenmektedir. İlginçtir ki, Sayı 4-5, s. 33'te şunları okuyoruz: "... Bebel tarafından ortaya atılan görüşler Kongrenin büyük çoğunluğu tarafından desteklendi" ve biraz sonra da: "...David, Bernstein'ın görüşlerini savundu ... her şeyden önce ... sonuçta söylenen ve yapılanlar (aynen böyle!) Bernstein ve arkadaşlarının sınıf mücadelesi temeline dayandıklarını ... göstermektedir." Bu, Aralık 1899'da yazılmıştı ve Eylül 1901'de *Raboçeye delo*, Bebel'in doğruluğu hakkında fikirlerini değiştirmiş olmalıydı ve şimdi David'in görüşlerini kendi görüşleri olarak tekrar etmektedirler!

ca? –*Raboçeye delo* bu sorular karşısında sessizdir ve tek bir Rus eleştiricisi veya Bernsteinisti hakkında tek bir kelime söylemiyor! Bize kalan ise iki olası sonuçtan birini ele almak. *Ya* haksız yere hakaret edilen taraf, *Raboçeye delo*'nun kendisinden başkası değildir (10. sayıdaki makalelerin yalnızca *Zarya* ve *İskra*'nın *Raboçeye delo*'ya yaptığı hakaretlerden söz etmesiyle bu doğrulanmıştır). Öyleyse –Bernsteinizm ile dayanışmayı inatla reddeden– *Raboçeye delo*'nun "en sabit fikirli Bernsteinistler" ve eleştiri özgürlüğü hakkında söylenenleri bulandırmadan kendisini savunamayacağı tuhaflığını nasıl açıklarsınız? *Veya* üçüncü taraflara haksız yere hakaret edilmektedir. Öyleyse onlar hakkında sessiz kalmanın sebebi ne olabilir?

Görüyoruz ki bu şekilde *Raboçeye delo*, başlangıcından beri severek oynadığı saklambaç oyununa (daha sonra göstereceğimiz gibi) devam ediyor. Fakat şimdilik, dikkatinizi övgüye değer "eleştiri özgürlüğünün" bu ilk uygulamasına yönlendirin. Aslında bu, herhangi bir eleştirinin yokluğuna değil, bağımsız herhangi bir yargının bulunmamasına da yol açıyor. Rus Bernsteinizmi'nin (Starover'in pek yerinde ifadesini kullanırsak) gizli hastalığı hakkında sessiz kalan aynı *Raboçeye delo*, tedavisi hakkında ise hastalığın Alman çeşidine karşı en yeni Alman reçetesini *kopyalamaktan başka* bir şey teklif etmiyor! Eleştiri özgürlüğü yerine, kölece... daha da kötüsü maymunca bir taklit! Günümüz uluslararası oportünizmi, sosyal ve siyasal içeriği bakımından her yerde aynı olmakla birlikte, ulusal özelliklere göre farklı çeşitlilikler sergiliyor. Bir ülkede, bir grup oportünist kendi bayrağı altında uzun süre ayakta kalmıştı [İngiltere'deki Fabianlar]; bir başkasında, oportünistler teoriyi değiştirdiler ve kendilerini sosyalist olarak adlandıran Radikallerin politikasını pratik anlamda yerine getirdiler [Fransa'da Millerand]; üçüncüsünde, devrimci partinin sadece birkaç üyesinin oportünizm kampına geçtiğini ve ilkelere veya yeni taktiklere dayalı açık bir mücadeleyle değil de, kademeli, fark edilmeyen ve (ve şayet söyle demem uygunsa) cezalandırılmayarak, partilerini doğru yoldan uzaklaştırıp amaçlarına ulaşmaya çalıştılar [Almanya'daki Bernstein]; dördüncüsünde ise, "yasal" ve "yasadışı" faaliyet ile siyasal köleliğin tamamen orijinal birleşiminin yarattığı gölgelerdeki aynı yöntemleri kullanan aynı türden dönekleri görüyoruz [Rusya'daki "yasal olarak izin verilen Marksistler" ve yeraltındaki ekonomistler] vb *Rus* Sosyal Demokratlarının birliğinin koşulu olarak eleştiri öz-

gürlüğü ve Bernsteinizm hakkında konuşmayı kabul etmek ve aynı zamanda Rus Bernsteinizmi'nin kendisini ne kadar dışa vurduğunu ve hangi meyveyi ürettiğini analiz etmeyi dert edinmemek –neden? böylesi, hiçbir şey söylememek için konuşmayı kabul etmektir.

Raboçeye delo'nun söylemek istemediği şeyleri (veya belki de anlamaya cesaret edemediklerini) birkaç kelimeyle, biz kendimiz söylemeye çalışalım.

C) RUSYA'DA ELEŞTİRİ

Mevcut bağlamda Rusya'nın temel özelliği, bir taraftan *stihiynıy* işçi hareketinin *tam da başlangıcının* ve diğer taraftan halkın ileri kesimlerinin Marksizm'e yönelmesinin, ortak hasma (modası geçmiş sosyal-politik dünya görüşüne) karşı bir mücadele yürütmek için açıkça heterojen unsurların ortak bir bayrak altında mezcedilmesiyle, belirlenmesidir. "Yasal açıdan izin verilen Marksizm'in" balayı döneminden bahsediyoruz. Bu, genel olarak, çok benzersiz bir olguydu: 1880'lerde ya da 1890'lı yılların başında hiç kimse buna ihtimal bile veremezdi. Basının tamamen köleleştirildiği otokratik bir ülkede, hoşnutsuzluğun ve protestonun en ufak bir görünümünün bile zulüm gördüğü aşırı bir siyasal gericilik döneminde –devrimci Marksizm'in teorisi, "ilgilenen" tüm tarafların tamamen anlayabileceği bir Ezop diliyle ortaya çıkıyor, aniden *sansürlü* basında kendisine bir yol açabiliyor. Hükümet, (devrimci) *Narodnaya volya*-izm teorisini tehlikeli olan tek şey olarak görmeye alışmıştı; her zamanki gibi, onun [ılımlılığa doğru] içsel evrimini fark etmemekteydi ve ona karşı yöneltilen *her* eleştiriyi memnuniyetle karşılıyordu. Hükümet kendini toparlayana kadar ve sansürcüler ile jandarmadan oluşan ağır silahlı ordusu yeni düşmanı fark etmeden ve saldırıp ezmeden önce, (Rusya standartlarımıza göre) dikkate değer bir süre geçti. Ve bu süre zarfında Marksist kitaplar birbiri ardına çıkmaya başladı, Marksist dergiler ve gazeteler yayınlandı, kelimenin tam anlamıyla herkes Marksist oldu, Marksistler övülüyor ve iltifat ediliyordu, yayıncılar Marksist kitapların son derece hızlı satışıyla sevinmekteydiler. Bu tütsülü ortamda acemî Marksistlerin arasında, birden fazla "kendini beğenmiş yazar" olması tamamen anlaşılabilir bir durumdur...

Şimdi, bu dönem hakkında geçmişte kalmış bir şey gibi sakince konuşabiliyoruz. Yayınlarımızın yüzeyinde Marksizm'in kısa bir

süreliğine çiçeklenmesinin, aşırı görüşlü kişiler ile çok ılımlı görüşlü kişiler arasındaki bir ittifaktan ileri geldiği, hiç kimse için bir sır değildir. Özünde, bu ikinciler burjuva demokratlardı ve bu sonuç (daha sonra "eleştiriciliğin" gelişmesiyle de aşikâr şekilde doğrulandı ki), "ittifak" sağlamken bile bir veya iki kişiyi akla getirmekteydi.

Ancak durum buysa, o zaman devamında gelen şu "kafa karışıklığı döneminin" sorumluluğu, tam da bu ittifaka geleceğin "eleştiricileri" ile dahil olmuş olan devrimci Sosyal Demokratlara düşmez mi? Bu tür bir soru, olumlu cevap ile birlikte, konuyu çok basit biçimde ele alan insanlardan sürekli duyulmaktadır. Ancak bu insanlar tamamen yanılıyorlar. Güvenilmez insanlar olsa bile, geçici ittifaklardan korkanlar kendilerine güvenmeyen kişilerdir ve bu tür ittifaklar olmadan tek bir siyasal parti bile var olamaz. Fakat yasal olarak izin verilen Marksistlerle mezcolma, bir bakıma, Rus Sosyal Demokrasisinin ilk gerçek siyasal ittifakıydı. Bu ittifak sayesinde halkçılık üzerine çarpıcı şekilde hızlı bir zafer elde edildi ve Marksizm'in düşüncelerinin (kaba halde olsa da) büyük bir yaygınlığı sağlandı. Ayrıca, ittifak bütünüyle hiçbir "şart" olmaksızın sonuçlandırılmış değildi. Kanıt: *Rusya'nın Ekonomik Kalkınması Sorunu Üzerine Malzemeler*, bu Marksist derleme 1895'te sansür tarafından yakıldı. Yasal olarak izin verilen Marksistlerle birlikte yayın yapılmasına dair anlaşma bir siyasal ittifakla kıyaslanabilirse o zaman bu kitap da bir siyasal antlaşma ile kıyaslanabilir.

Elbette kopuşa, "müttefiklerin" burjuva demokratlar olduğunun ortaya çıkması yol açmadı. Aksine, bu eğilimin temsilcileri, demokratik görevleri söz konusu olduğunda, Sosyal Demokrasinin doğal ve arzu edilen müttefikleridir –o görevler de Rusya'nın bugünkü konumuyla ön plana çıkarılmaktadır. Fakat bu tür bir ittifakın gerekli şartı, sosyalistlerin çıkarları ile burjuvazinin çıkarları arasındaki düşmanca karşıtlığı işçi sınıfına gösterme imkânına tam olarak sahip olunmasıdır. Ancak, Bernsteinizm ve yasal açıdan izin verilen Marksistlerin açık çoğunluğunun ait olduğu "eleştirel" eğilim bu imkânı ortadan kaldırdı: sosyalist farkındalığı yolundan saptırdı, Marksizm'i kabalaştırdı, toplumsal çelişkilerin köreltilmesine ilişkin bir teoriyi vaaz ettiler, toplumsal devrim ve proletarya diktatörlüğü fikrini saçmalık olarak yaftaladılar, işçi hareketini ve sınıf mücadelesini dar bir *tred-yunionizm*'e ve küçük, kademeli reformlar için dar "gerçekçi" bir mücadeleye indirgediler. Bu, tamamen burjuva demokrasisinin, sosyalizmin bağımsızlık hakkını

ve dolayısıyla var olma hakkını reddetmesiyle eşdeğerdir; pratikte, şimdi başlayan işçi hareketini, liberallerin kuyruğuna takmaya çalışmayı da ifade eder.

Doğal olarak, bu koşullar altında bir kopuş kaçınılmazdı. Fakat Rusya'nın "benzersiz" özelliği, bunda da kendini gösteriyor: Kopuş, Sosyal Demokratların, herkes için en erişilebilir ve yaygın biçimde dağıtılan türden "yasal olarak izin verilen" yayınlardan düpedüz tasfiye edilmesi anlamına geldi. Bu literatürde artık "eleştiricilik imzası" altında ortaya çıkan ve Marksizm'in "fesih" tekelini neredeyse ellerinde tutan "bir vakitler Marksist olanlar" mevzilenmekteler. "Ortodoksluğa karşı olmak" ve "yaşasın eleştiri özgürlüğü" sloganları (şimdi *Raboçeye delo* tarafından tekrar edilmektedir) derhal moda olan meşhur laflar haline geldi. Sansürcülerin ve jandarmaların bu modayla hiçbir sorunu olmaması, dile düşmüş (*à la* Herostratus dile düşmüş) Bernstein kitabının Rusça *üç* baskısının piyasaya çıkması ya da Bernstein'ın, Prokopoviç'in kitaplarının Zubatov tarafından tavsiyesi vb gibi (*İskra*, Sayı 10) gerçeklerle aşikâr hale geldi. Sosyal Demokrasi üzerinde, ["eleştiriciliğin"] yeni akımı ile mücadele bakımından artık zor bir görev vardı –tamamen dış engeller yüzünden özünde ağır olan ve inanılmaz derecede zorlaşan bir görev. Ve bu akım kendini yayın alanıyla sınırlamamaktaydı. "Eleştiriciğe" yönelime, ona tekabül edecek şekilde Sosyal Demokrasinin *praktiki* kısmında "ekonomizm" ile ilgili bir hayranlık eşlik etmekteydi.

Yasal olarak izin verilen eleştiricilik ile yasadışı "ekonomizm" arasındaki bağlantının ve karşılıklı bağımlılığın nasıl ortaya çıktığı ve büyüdüğü şeklindeki ilginç mesele, özel bir makalenin konusu olabilir. Bizim için, bu bağın kuşku götürmez varlığına dikkat çekmek yeterlidir. Dile düşmüş *Credo*, bu bağlantıyı açıkça formüle etmesi ve "ekonomizm"in temel siyasal eğilimini pat diye söylemesi sebebiyle, bu kadar haklı bir ün kazanmıştı: İşçiler, ekonomik mücadeleyi (daha kesin söylemek gerekirse: *tred-yunionist* mücadeleyi, çünkü bu da belirgin bir işçi politikasını kapsar) yürütürlerken, Marksist entelektüeller de siyasal bir "mücadele" için liberallerle kaynaşsınlar. "Halk arasında" *tred-yunionist* çalışma yapmak bu görevin ilk yarısının tamamlanmasıydı ve yasal eleştiricilik de ikinci yarısının. Bu deklarasyon, "ekonomizme" karşı öyle mükemmel bir silahtı ki, *Credo* olmasaydı bile onu icat etmeye değerdi.

Credo icat edilmedi, ancak yazarlarının bilgisi olmadan ve belki de onların iradesine rağmen yayınlandı. En azından, yeni "prog-

ramı" Tanrı'nın dünyasına getiren bir katılımcı olan bu satırların yazarı, bir görüşme esnasında katılımcıların görüşlerinin bir araya getirilip özetlenerek çoğaltılması, *Credo* diye yaftalanması ve hatta bir protesto eşliğinde yayınlanmasından ötürü şikâyetler ve yakınmalar duymak zorunda kalmıştı! Bu zaman dilimine değiniyoruz, çünkü bizim "ekonomizmimizin" çok tuhaf bir özelliğini sergiliyor: şeffaflık [*glasnost*] korkusu. Bu aslında "ekonomizm"in genel özelliğidir, yalnızca *Credo* yazarlarının değil: "ekonomizm"in en doğrudan ve açık savunucusu olan *Raboçaya mısl*'da ve (*Vademecum*'da "ekonomist" belgelerin yayınlanması karşısında öfkeye kapılan) *Raboçeye delo*'da ve iki yıl önce kaleme alınmış bir reddiyesiyle birlikte "Profession de foi"nin yayınlanması için istenen izni reddetmiş olan Kiev komitesinde[4] ve birçok bireysel "ekonomizm" temsilcisinde ortaya çıkmaktadır.

Eleştiri özgürlüğü taraftarlarınca sergilenen bu korku, yalnızca kurnazlıkla açıklanamaz (gerçi kuşkusuz bazen kurnazlık da yok değildir: yeni eğilimin ve henüz cılız olan büyümesinin, muhaliflerin saldırılarına maruz bırakılması akılsızca olurdu!). Hayır, "ekonomistlerin" çoğunluğu, teorik tartışmalar, hizip anlaşmazlıkları, kapsamlı siyasal sorular, devrimcileri örgütleme projeleri vb gibi konularından hoşlanmayışlarında tamamen samimidirler (ve tam da "ekonomizmin" özünden ötürü hoşlanmamak zorundadırlar). "Bütün bunları siyasal göçmenlere bırak!" –bir zamanlar tutarlı bir "ekonomist" bana böyle demişti ve bu şekilde geniş ölçüde yaygınlaşan (fakat hâlâ tamamen *tred-yunionist* olan) şeyleri dile getirmişti: Bizim işimiz, işte burada kendi yerelliğimizdeki işçi hareketi ile birlikte işçi örgütlenmeleridir –ve gerisine gelince, bunlar da doktrinerlerin uydurduğu şeylerdir, *Raboçeye delo* Sayı 10 ile aynı hizaya gelmiş olan *İskra* 12. sayıdaki mektup yazarlarının dediği gibi "ideolojinin abartılması"dır.

Şimdi kendimize şunu soralım: Rus "eleştiriciliğinin" ve Rus Bernsteinizmi'nin bu özelliklerini göz önüne alarak, sözde değil, eylemde de oportünizmin karşıtları olmak isteyenlerin görevi ne olmalıydı? İlk önce yasal olarak izin verilen Marksizm döneminde yeni başlamış teorik çalışmaları yenileme görevini devralmak zorunluydu ve bu da artık yasadışı aktivistlere düşmekteydi –hareketi başarılı şekilde büyütmek bu tür bir çalışma olmadan imkânsızdır. İkincisi, insanların bakış açısını çok bulandıran, yasal açıdan izin

4. Bildiğimiz kadarıyla Kiev komitesinin bileşimi o günden bu yana değişmiştir.

verilen "eleştiri" ile mücadelede aktif olarak ortaya çıkmak gerekiyordu. Üçüncüsü, pratik hareketteki kafa karışıklığına ve kararsızlığa aktif olarak karşı çıkmak, bilinçli veya bilinçsizce programlarımızın ve taktiklerimizin düzeyini düşürme girişimlerini ortaya koymak ve çürütmek zorunluydu.

Raboçeye delo'nun bunlardan ilkini de ikincisini de üçüncüsünü de yapmadığı iyi bilinen bir gerçektir ve daha sonra bu bilinen gerçeği ayrıntılı olarak ve çeşitli açılardan ele alacağız. Şimdi yapmak istediğim şey, "eleştiri özgürlüğü" talebi ile eleştiricilerimiz ve Rus "ekonomizmi"nin spesifik özellikleri arasındaki aşikâr çelişkiyi göstermek. Ve bu bağlamda, [*Raboçeye delo*'nun ana örgütü] "Yurtdışındaki Rus Sosyal Demokratlar Birliği"nin *Raboçeye delo*'nun bakış açısını onayladığı karar metnine bakınız:

> Sosyal Demokrasinin daha ileri ideolojik gelişiminin çıkarları doğrultusunda, bu teorinin sınıf ve devrimci karakterine karşı durmadığı sürece, parti literatüründe eleştiri özgürlüğünü mutlak gereklilik olarak görüyoruz. (*İki Kongre*, s. 10.)

Karar şöyle desteklenmektedir: Karar, "ilk yarısında Bernstein hakkındaki [SPD'nin] Lübeck parti kongresi kararıyla örtüşmektedir... (büyüleyici naiflikleriyle Birlik üyeleri bu kopyalama yoluyla kendilerine bir *testimonium paupertatis* [sefillik belgesi] vermiş olduklarının bile farkında değiller!). .. ama ... kararın ikinci yarısında eleştiri özgürlüğünü Lübeck parti kongresinden daha fazla sınırlıyoruz".

Yani, Birliğin kararı Rus Bernsteinistlere karşı mı yöneltilmişti? Aksi takdirde, Lübeck'e atıfta bulunmak tamamen saçma olur! Ancak Birlik kararının "eleştiri özgürlüğünü kesinlikle sınırladığı" doğru değil. Hannover kararında, Almanlar, Bernstein'ın önerdiği düzeltmeleri peş peşe *kesin* bir şekilde reddettiler ve Lübeck kararı da, ismini anarak *Bernstein'a bizzat* uyarıda bulundu. Bu arada, bizim "özgür" taklitçilerimiz hiçbir şekilde Rus "eleştiriciliğinin" ve Rus "ekonomizm"inin *tek bir* tezahüründen *hiçbir şekilde* söz etmiyor; bu sessizlik göz önüne alındığında, teorinin sınıf ve devrimci karakterine yapılan bariz referans, özellikle de Birlik "sözde ekonomizmi" oportünizm olarak kategorize etmeyi reddettiğinde, yanlış yorumlamaya açık çok geniş bir alan bırakır (*İki Kongre*, s. 8, madde 1).

Ancak bunu geçerken söylemiş olalım. Temel nokta, devrimci Sosyal Demokratlarla kıyaslandığında, oportünistlerin konumunun,

Rusya'da ve Almanya'da tamamen farklı olmasıdır. Almanya'da, devrimci Sosyal Demokratlar, bilindiği üzere, mevcut olanı korumaktan yana tavır alırlar: herkesin bildiği ve uzun yıllara dayanan deneyimlerle son detayına dek üzerinde çalıştığı eski program ve taktiklerden yana. "Eleştiriciler" ise değişiklikleri getirmek isteyen kişilerdir ve ayrıca bu eleştiriciler önemsiz bir azınlık oldukların-dan ve revizyonist çabaları çok ürkek olduğundan, çoğunluk da anlaşılır bir şekilde, kendisini bu "yeniliklerin" kuru bir reddiyle sınırlayabilmektedir. Fakat biz Ruslar açısından, mevcut olanın korunmasından yana olanlar eleştiriciler ve "ekonomistler"dir: "eleştiriciler" insanlardan kendilerini hâlâ Marksist olarak görmelerini ve kendilerine kelimenin her anlamıyla tadını çıkaracakları "eleştiri özgürlüklerini" garanti etmelerini istiyorlar (çünkü esas olarak hiçbir *parti* bağını kabul etmezler,[5] özellikle de onların "eleştiri özgürlüğünü" iyi tavsiye yoluyla bile olsa sınırlayabilecek herhangi bir parti organımız da yoktur); "ekonomistler", devrimcilerin "şimdi mevcut hareketin tam haklarını" *(Raboçeye delo*, Sayı 10, s. 25), yani zaten mevcut olanın mevcudiyetinin meşruiyetini kabul etmesini istiyorlar; "ideologlar"ın hareketi, "maddî unsurların ve maddî çevrenin etkileşimiyle belirlenen yoldan uzaklaştırmaya" çaba sarf etmemelerini talep ediyorlar (*İskra* Sayı 12'deki Mektup); "mevcut koşullarda işçilerin yürütebileceği tek imkân dahilinde şey olan" arzu edilebilir mücadeleyi kabul etmemizi ve "mevcut anda fiilen sürdürmekte oldukları" mücadeleyi mümkün olan tek şey olarak kabul etmemizi talep ediyorlar (*Raboçaya mısl* Özel Sayı, s. 14). Bizler devrimci Sosyal Demokratlar, öte yandan, "şu anda mevcut olan" *stihiynost* önünde boyun eğilmesinden memnun

5. Tek başına, açık bir parti bağının ve parti geleneklerinin yokluğu bile, herhangi bir aklı başında sosyalisti kör taklitçilik bakımından uyarması gereken şekilde, Rusya ve Almanya arasında temel bir fark oluşturuyor. Ve işte burada "eleştiri özgürlüğü"nün Rusya'da neye yol açtığına iyi bir örnek: Bir Rus "eleştiricisi" Bay Bulgakov, Avusturyalı bir eleştirici Hertz'i şöyle azarlıyor: "Ulaştığı sonuçlar bağımsız olduğu halde, Hertz bu konuda (kooperatifler konusunda) açıkça hâlâ kendi parti görüşüne bir nevi bağlı kalmaktadır, ayrıntıda farklılık gösterirken de ortak ilkeden kopuşu göze alamamaktadır" (*Kapitalizm ve Tarım*, Cilt 2, s. 287). Burada görüyoruz ki, nüfusunun binde dokuz yüz doksan dokuzunun iliğine kadar siyasal itaatkârlıkla yozlaştığı köleleştirilmiş durumda, bir devletin uyruğu olan ve siyasal bakımdan parti onuru, parti bağları anlayışından tamamen yoksun olan birisi, "kendi partisinin görüşlerine" aşırı derecede "bağlı" olduğu için anayasal bir devletin yurttaşını bağıra çağıra azarlamaktadır! Yasadışı örgütlerimiz içinse eleştiri özgürlüğü konusunda kararlar almaya başlamaktan başka bir iş kalmamıştır.

değiliz; son yıllarda egemen taktiklerde değişiklikler talep eden bizleriz; "birleşmeden önce ve birleşmek uğruna, kararlı ve sağlam şekilde sınır çizgilerini çekmek gereklidir" diye de açıkça ilan etmiştik (bu ifade, *İskra*'nın yayınının duyurusundan alınmıştır). Tek kelimeyle, Almanlar verili durumu savunuyor ve değişiklikleri reddediyor; bizler ise verili durumda değişiklikler talep ediyoruz ve bu duruma boyun eğmeye ve bu durumla herhangi bir uzlaşmaya karşı çaba harcıyoruz.

Alman kararlarında bu "özgür" kopyacılarımızın fark etmediği, işte bu "küçük" farktır!

D) TEORİK MÜCADELENİN ÖNEMİ KONUSUNDA ENGELS

"Dogmatizm, doktrinercilik", "partinin kemikleşmesi –düşüncenin zorla bastırılması için verilen kaçınılmaz ceza"– işte bunlar, *Raboçeye delo*'nun heybetli şövalyelerinin "eleştiri özgürlüğü" uğruna yaptıkları savaştaki düşmanlarıdır. –Bu sorunun gündeme getirilmesinden çok memnunuz ve yalnızca başka bir soru eklemeyi öneriyoruz:

Hâkimler kimlerdir?

Önümüzde duran yayın girişimleri hakkında iki açıklama var. Bunlardan bir tanesi, (*Raboçeye delo*'nun 1. sayısına ek olarak basılan) "Rus Sosyal Demokratlar Birliği'nin periyodik yayın organı *Raboçeye delo*'nun Programı"dır. Diğeri "Emeğin Kurtuluşu grubunun yayınlarının yenilenmesine dair duyuru"dur. Her ikisi de "Marksizm'in krizi"nin uzun süredir revaçta olduğu 1899 tarihini taşıyor. Ve peki ne buluyoruz? Bu yayınlardan ilkinde, bu olguya atıfta bulunulmasını veya yeni yayının bu sorunla ilgili aldığı tavrın kesin olarak herhangi bir sergilenişini boşuna aramış olursunuz. Bu programda teorik çalışma ve mevcut görevleriyle ilgili tek kelime yoktur ve 1901'de Birliğin üçüncü kongresinde kabul edilen ilavesinde de (*İki Kongre*, s. 15-18) mevcut değildir. Bu konular dünyadaki tüm Sosyal Demokratların ilgisini çektiği bütün bu zaman boyunca, *Raboçeye delo* editörleri o teorik konuları görmezden gelmişlerdir.

Bunun aksine, öteki duyuru [Emeğin Kurtuluş grubunun duyurusu] her şeyden önce, son yıllarda teori konusuna olan ilginin zayıfladığına işaret ediyor ve ısrarla "proletaryanın devrimci hareketinin teorik yönüne teyakkuz halinde dikkat çekilmesini" istiyor ve hareketimizdeki "Bernsteinist ve diğer devrim karşıtı eğilimlerin

acımasızca eleştirilmesi" çağrısında bulunuyor. O zamandan beri ortaya çıkan *Zarya* sayıları, bu eylem programının nasıl yerine getirildiğini göstermektedir.

Dolayısıyla, düşüncenin kemikleşmesiyle ilgili kibirli ifadelerin vb teorik çalışmanın geliştirilmesindeki ilgi eksikliğini ve beceri eksikliğini gizlediğini görüyoruz. Rus Sosyal Demokratları örneği, (Alman Marksistlerinin zaten uzun süredir söylediği üzere) övülmekte olan eleştiri özgürlüğünün bir teorinin diğeriyle değiştirilmesi anlamına gelmediğini, ancak tutarlı ve tamamen dikkate alınmış herhangi bir teoriden özgür olmak anlamına geldiğini ifade eden Avrupa çapındaki bir olguyu açıkça göstermektedir –eklektisizm ve ilkesizlik anlamına gelmektedir. Hareketimizin gerçek durumuna aşina olan herkes, Marksizm'in yaygınlaşmasına, teorik standartlarda belirli bir düşüşün eşlik ettiğini görmeden edemez. Pratik önemi ve pratik başarıları sayesinde hareket, teorik olarak çok az ve hatta hiç hazırlanmamış çok sayıda insanı saflarına çekmiştir. Bu nedenle, *Raboçeye delo*'nun muhakeme eksikliği, zafer kazanmışçasına Marx'ın şu sözlerini aktardığında sergilenmiş olmaktadır: "Gerçek bir hareketin her adımı bir düzine programdan daha önemlidir." Teorik kargaşalık döneminde bu kelimeleri tekrarlamak, tıpkı bir cenaze töreninde "gözünüz aydın!" demeye benzer. Ve ayrıca, bu sözler Marx'ın Gotha Programı hakkındaki mektubundan alınmıştır; Marx burada onun ilkelerin formülasyonundaki eklektikliğini *şiddetle kınamaktadır*: Eğer mezcetmek gerekiyorsa –diye yazmıştı Marx Partinin liderlerine– o zaman, hareketin pratik amaçlarında başarı uğruna bir anlaşmaya girişin, fakat ilkelerin harcanması pahasına anlaşma yapmayın, teorik "tavizler" vermeyin. İşte bu sözler Marx'ın nasıl düşündüğünü gösteriyor ve fakat işte onun adına teorinin önemini zayıflatmaya çabalayan insanlar da görüyoruz!

Devrimci bir teori olmadan devrimci bir hareket olamaz. Oportünizmin moda haline gelmiş vaazlarıyla birlikte, insanların mümkün olan en dar pratik faaliyetlerle sürüklendiği bir dönemde, bu düşünceyi çok fazla vurgulamak imkânsızdır. Ve özellikle Rus Sosyal Demokrasisi bakımından, teorinin önemi, insanların sıklıkla unuttuğu üç koşuldan ötürü yoğunlaşmaktadır. Birincisi, Partimiz şimdi yeni şekillenmeye başlıyor, sadece şu anda özelliklerini belirliyor ve hâlâ hareketi doğru yoldan uzaklaşmasında etken olmakla tehdit eden öteki devrimci düşünce eğilimleriyle hesap-

laşmaktan da uzaktır. Aksine, bunun, Sosyal Demokrat olmayan devrimci eğilimlere (Akselrod'un uzun zaman önce ekonomistler için öngördüğü üzere) yeni bir canlılık kazandıran son dönemde meydana geldiğini tam olarak görüyoruz. Bu koşullar altında, öncelikle "önemsiz" gibi görünen bir hata en talihsiz sonuçlara neden olabilecektir, böylece yalnızca miyop insanlar hizip uyuşmazlıklarını ve nüanslar arasındaki kesin ayrımı zamanından önce veya yüzeysel diye değerlendirebilir. Rus Sosyal Demokrasisinin uzun yılları alacak olan geleceğinin tamamı, şu ya da bu "nüansın" nispî gücüne bağlı olabilir.

İkincisi, Sosyal-Demokrat hareket özünde uluslararasıdır. Bu, bizlerin yalnızca ulusal şovenizmle mücadele etmemiz değil, aynı zamanda genç bir ülkede başlamakta olan bir hareketin, ancak diğer ülkelerin deneyimlerini özümsemesi durumunda başarılı olabileceği anlamına da gelir. Ve bu tür bir özümseme, bu deneyime basit bir aşinalıktan veya en son kararlarını basitçe kopyalamaktan fazlasını gerektirir. Bu deneyime yönelik eleştirel bir tavır takınabilmeyi ve bağımsız olarak doğrulama kabiliyetini gerektirir. Günümüz işçi hareketinin ne kadar büyüdüğünü ve geliştiğini düşünmek zahmetine katlanan herhangi bir kimse, bu görevi yerine getirmek için teorik güçlerin birikimini depolamaya ve politik (ve aynı zamanda devrimci) deneyime ihtiyaç olduğunu kavrayacaktır.

Üçüncüsü, Rus Sosyal Demokrasisinin ulusal görevleri, dünyadaki herhangi bir başka sosyalist partinin karşılaştığı şeylerden farklıdır. Daha sonra, tüm halkı otokrasinin boyunduruğundan kurtarmak görevimizde bize verilen siyasal ve örgütsel yükümlülüklerden bahsetmek fırsatını bulacağız. Şimdilik, yalnızca, *ileri bir savaşçı rolünün ancak gelişmiş bir teorinin yönlendirdiği bir parti tarafından yerine getirilebileceğinin* altını çizmek isteriz. Bunun ne anlama geldiğine ilişkin somut bir fikri olması için, okurun Rus Sosyal Demokrasisinin önderlerini Herzen, Belinskiy, Çernışevskiy gibi önderlerini ve yetmişli yıllardaki devrimcilerin parlak galaksilerini hatırlaması lazım; Rus edebiyatının dünyada kazandığı önemi hatırlaması lazım; bir de... ama bu kadarı yeter!

Şimdi, teorinin Sosyal-Demokrat hareket içindeki önemi üzerine Engels'in 1874 yılında söylediği bazı sözlerini aktaracağız. Engels, Sosyal Demokrasinin büyük mücadelesinin –bizim için alışılageldik haliyle– *sadece iki biçimini* (siyasal ve ekonomik) *değil, fakat teorik mücadeleyi de diğer ikisinin yanına koyarak üç biçimini*

kabul ediyor. Zaten siyasal ve pratik olarak güçlü olan Alman işçi hareketine tavsiye olarak söyledikleri, bugünkü sorunlar ve anlaşmazlıklar açısından öylesine eğiticidir ki; kopyaları çoktan azalmış olan "Alman Köylü Savaşı" broşürünün önsözünden yapacağımız uzun alıntı için umarız okur bizi hoş görecektir:

> Alman işçiler, Avrupa'nın geri kalanındaki işçilerle karşılaştırıldığında iki temel avantaja sahiptirler. Birincisi, Avrupa'nın en teorik halkına mensupturlar ve Almanya'da sözde "eğitimli" sınıflar tarafından neredeyse tamamen boşa harcanmış teorik anlayışı korumaktadırlar. Eğer daha önceki Alman felsefesi, özellikle Hegel'in felsefesi olmasaydı, Alman bilimsel sosyalizmi –şimdiye kadar var olan tek bilimsel sosyalizm– yaratılmış olmayacaktı. İşçilerin teorik anlayışı olmasaydı, onlar bu bilimsel sosyalizmi hiçbir zaman bugün gördüğümüz ölçüde ete kemiğe büründüremezlerdi. Ve bu avantajın ne denli tasavvur edilemez olduğu, bir yanda, ayrı mesleklerdeki muhteşem örgütlerine rağmen esas olarak herhangi bir teoriye karşı kayıtsızlıkları yüzünden İngiliz işçi hareketinin çok yavaş ilerlemiş olmasıyla sergilenmektedir– ve öte yanda da, Proudhonizm'in ilk haliyle Fransızlar ve Belçikalılar arasında ve Bakunin'in karikatürleştirdiği haliyle de İspanyollar ve İtalyanlar arasında yayılan kafa karışıklığı ve istikrarsızlık ile sergilenmektedir.
>
> İkinci avantaj şudur ki, Almanlar [uluslararası] işçi hareketine neredeyse en son katılmışlardır. Alman teorik sosyalizmi, Saint-Simon, Fourier ve Owen'ın –öğretilerinin fantastik ütopyacılığına rağmen, tüm zamanların en büyük düşünürleri arasında yer alan ve doğruluğunu bilimsel olarak ancak şimdi sergilediğimiz çok sayıda gerçekleri dahilik ölçüsünde öngören bu üç muhteşem düşünürün– omuzlarında durduğunu asla unutmayacaktır. Aynı şekilde, Alman pratik işçi hareketi, birçok zorlukla elde edilen tecrübeleri basitçe kendi çıkarına kullanma imkânından yararlanan ve kaçınılması daha önceleri büyük ölçüde imkânsız olan günümüz hatalarından kaçınan İngiliz ve Fransız hareketlerinin omuzlarında geliştiğini de asla unutmamalıdır. İngiliz *tred-yunioni* örneği olmaksızın ve özellikle Paris Komünü tarafından yapılan devasa atılımla işçilerin Fransız siyasal mücadelesi olmaksızın, şimdi nerede olabilirdik ki?
>
> Alman işçilerinin konumlarının avantajlarından az görülür bir kavrayışla yararlanmasını bildiklerini kabul etmek gerek. İşçi hareketinin varlığından bu yana ilk kez mücadele, kendi aralarında koordine edilen ve birbirine bağlı üç yönüyle sistematik olarak yürütülmektedir: teorik, politik ve pratik-ekonomik (kapitalistlere karşı direniş). Ve bu, deyim yerindeyse, eşmerkezli (iç içe) saldırıda yatmaktadır Alman hareketinin gücü ve yenilmezliği.
>
> Bir taraftan bu avantajlı konumun, öte taraftan İngiliz hareketinin ada özelliklerinin ve Fransız hareketinin şiddetle bastırılmasının bir sonucu olarak, günümüzdeki Alman işçileri, proletarya mücadelesinin başında

> yer almaktadır. Olayların daha ne kadar süre onların bu sorumlu konumu işgal etmesine imkân tanıyacağı öngörülemez. Fakat onu işgal ettikleri sürece, kendilerine verilen sorumlulukları uygun şekilde yerine getirmeleri umulabilir. Bu ise, mücadelenin ve ajitasyonun tüm alanlarında güçlerin iki katına çıkmasını gerektirir. Özellikle liderlerin [*vojdi*] teorik konularda kendilerini daha çok aydınlatmak, eski dünya görüşüne ait geleneksel ifadelerin etkisinden daha fazla özgürleşmek ve bilimsel hale geldiğinden beri sosyalizmin bir bilim olarak ele alınmasını, yani üzerinde çalışılması gerektiğini her zaman akılda tutmak sorumluluğu vardır. Bu şekilde gitgide daha açık hale gelerek kazanılan görüşleri, işçi kitleleri arasında artan bir çabayla yaygınlaşmalıdır –parti örgütlenmesinin dayanışması ve sendikaların örgütlenmesi gittikçe güçlendirilmelidir. ...
>
> ... Eğer Alman işçiler bu şekilde ilerleyebilirlerse, o zaman sadece savaşçılar saflarında onurlu bir yer işgal etmiş olacaklardır –hareketin başında çok fazla yürüyemezler, çünkü herhangi bir ulusun işçilerinin başında olması hareketin hiç de çıkarına değildir– ve beklenmedik şekilde ağır sınavlar veya büyük olaylar onlardan daha büyük cesaret, daha büyük bir kararlılık ve enerji talep ederse, hazır ve silahlı halde bulunacaklardır.

Engels'in sözlerinin kehanet düzeyinde olduğu ispatlandı. Birkaç yıl içinde, Alman işçileri, sosyalizme karşı istisnaî yasalar biçiminde beklenmedik ölçüde ağır bir sınavla yüzleştiler. Ve Alman işçiler gerçekten de hazır ve silahlıydılar ve bu sınavdan muzaffer çıktılar.

Rus proletaryası, mukayese edilmeyecek kadar ağır sınavlarla karşı karşıyadır, anayasal bir ülkedeki istisnaî yasayla kıyaslandığında, onun sadece bir cüce sayıldığı, bir canavarla mücadele etmekle karşı karşıyadır. Tarih, bizlerin önüne, başka herhangi bir ülkenin *tüm* acil görevlerinin *en devrimcisi* olan acil bir görevini koymuştur. Bu görevi –yalnızca Avrupa'nın değil (artık diyebiliriz ki) Asya gericiliğinin de en büyük desteğinin yıkılması görevini– yerine getirmek, Rus proletaryasını uluslararası devrimci proletaryanın öncüsü yapacaktır. Ve biz, [1870'lerin hareketinden] binlerce kez daha kapsamlı ve derinlemesine ve aynı adanmış kararlılık ve enerjiyle kendi hareketimize nasıl ilham vereceğimizi biliyorsak, öncellerimizin, yetmişli yılların devrimcilerinin kazanmış olduğu bu onurlu unvanı bizim de kazanacağımızı varsayma hakkına sahip olabiliriz.

Bölüm İki

Kitlelerin Stihiynost'u ve Sosyal Demokrasinin Amaca Yönelik Olması

Yetmişli yılların hareketinden daha geniş ve daha derin olan hareketimizin, o zamanki adanmış kararlılık ve enerjiden ilham alması gerektiğini söyledik. Nitekim yakın zamana kadar hiç kimse, günümüz hareketinin gücünün kitlelerin (ve esasen sanayi proletaryasının) uyanışı olduğundan, zayıflığının da devrimcilerin ve liderlerin/rehberlerin amaca yönelik olma ve inisiyatif bakımından yetersizliği olduğundan şüphe etmemiştir.

Bununla birlikte, kısa süre önce, bu konuda şimdiye kadar tamamen hâkim olan görüşlerin altüst olması tehdidini yaratan şaşırtıcı bir keşif yapılmıştır. Bu keşif, *Raboçeye delo*'nun, *İskra* ve *Zarya* ile polemiklerinde yapıldı: kendisini yalnızca belirli itirazlarla sınırlamamakla birlikte, "genel anlaşmazlığın" derin köklerini gündeme getirmeye çalıştı –"*stihiynıy* unsurun ve amaca yönelik-'sistematik' unsurun nispî öneminin farklı bir değerlendirmesi". *Raboçeye delo*'nun iddianame taslağı şunu beyan ediyor: "*gelişimin nesnel ya da stihiynıy unsurunun önemini küçümseme*".[1] Buna karşılık biz şöyle diyoruz: *İskra* ve *Zarya*'nın yürüttüğü polemik, *Raboçeye delo*'nun bu "genel anlaşmazlığı" düşünmesinden başka bir sonuca yol açmamışsa, o zaman tek başına bu sonuç bile bizi çok memnun edecektir, bu tez öylesine önemlidir ki, Rus Sosyal Demokratları

1. *Raboçeye delo* Sayı 10, s. 17 ve 18. Vurgular *Raboçeye delo*'nun.

arasındaki günümüz teorik ve siyasal anlaşmazlıklarının özü üzerinde parlak bir ışık tutmaktadır.

Dolayısıyla amaca yönelik olma ve *stihiynost* arasındaki ilişki sorunu muazzam bir genel ilgiye yol açmaktadır. Bu konuyu çok ayrıntılı olarak konuşmamız gerektiğini düşünüyoruz.

A) *STİHİYNIY* KABARIŞIN BAŞLANGICI

1890'lı yılların ortalarında eğitimli Rus gençler arasında Marksist teori için *topyekûn* bir hevesten bahsettik. Tam da bu dönemde, işçi grevleri de, 1896'daki ünlü Petersburg sanayi savaşından sonra aynı topyekûn karaktere bürünmüştü. Bunların Rusya çapında yaygınlaşması, yeni yükselmekte olan halk hareketinin derinliklerine tanıklık etmekteydi ve eğer "*stihiynıy* unsur" hakkında konuşacak olursak, bu durumda, elbette bu grev hareketini her şeyden daha fazla "*stihiynıy*" olarak adlandırılmalıdır. Fakat farklı *stihiynost* çeşitleri var. 1870'li ve 1860'lı yıllarda (ve hatta on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında bile), Rusya'da makinelerin "*stihiynıy*" tarzda imha edilmesinin vb eşlik ettiği grevler meydana geldi. Bu "ayaklanmalar" ile karşılaştırıldığında, 1890'lı yılların grevleri bile "amaca yönelik" olarak adlandırılabilir –işçi hareketinin bu zamana kadar attığı çok önemli adımdır. Bu bize, "*stihiynıy* unsurun" özünde, embriyonik formdaki amaca yönelik oluştan başka bir şey olmadığını gösterir.

İlkel isyanlar bile zaten belirli bir amaca yönelik uyanışı ifade ediyorlardı: işçiler, kendilerini ezen sarsılmaz düzene dair, kadim inançlarını kaybettiler... *Anlamaya* başladılar demeyeceğim ama toplu direnişin gerekli olduğunu *hissetmeye* başladılar ve patronlar önündeki kölece aşağılanmayı tek kalemde kesip attılar. Fakat bu, *mücadeleden* çok umutsuzluğun ve intikamın bir ifadesiydi. 1890'lı yılların grevleri, amaca yönelik olma ilkelerinden çok daha fazlasını ortaya koymaktadır: spesifik talepler ortaya konmuştur; en uygun an hesaplanmıştır, başka yerlerdeki bilinen olaylar ve örnekler dikkate alınmıştır vb. Daha önceki ayaklanmalar sadece ezilen halk ayaklanmaları olarak ele alınacaksa, bu sistematik grevler de zaten bir sınıf mücadelesinin embriyosunu –fakat aslında embriyodan da daha fazla bir şey değildiler– dile getirmiş sayılırlar. Tek başlarına ele alındığında bu grevler, düpedüz *tred-yunionist* bir mücadeleydi, ancak henüz bir Sosyal-Demokrat mücadele değildiler: işçiler ile işverenler arasındaki uzlaşmaz çelişkinin uyanmasına şahitlik ettiler;

ancak bu işçiler arasında, çıkarlarının bütün siyasal ve toplumsal düzenle uzlaşılamaz biçimde karşıt olduğuna dair bir farkındalık, yani bir Sosyal-Demokratik farkındalık mevcut değildi ve o zaman zaten mevcut olamazdı da. Bu anlamda, 1890'ların grevleri, "ayaklanmalara" kıyasla muazzam ilerleme kaydetmiş olsa da, tamamen *stihiyınıy* bir hareket olarak kaldı.

İşçiler arasında [o dönem] Sosyal-Demokrat bir farkındalık *olamadığını* söyledik. Bu, onlara sadece dışarıdan getirilebilirdi. Tüm ülkelerin tarihi tanıklık eder ki, işçi sınıfı münhasıran kendi güçleriyle yalnızca *tred-yunionist* bir farkındalığı, yani işçiler için gerekli olan şu veya bu yasanın hükümet tarafından çıkarılmasına çaba sarf etmek vb bakımından sendikalarda birleşme ihtiyacına olan inancı geliştirebilecek bir durumdadır.[2] Sosyalizm doktrini ise, mülk sahibi sınıfların eğitimli temsilcileri, entelektüel kesim tarafından geliştirilen felsefî, tarihsel ve ekonomik teorilerden kaynaklanmıştı. Modern bilimsel sosyalizmin kurucuları Marx ve Engels, toplumsal kökenleri itibarıyla, kendileri de burjuva entelektüel kesime mensupturlar. Tam olarak aynı yoldan, Rusya'da da, Sosyal Demokrasinin teorik doktrini, işçi hareketinin *stihiyınıy* büyümesinden tamamen bağımsız olarak ortaya çıktı; devrimci-sosyalist entelektüel kesimlerdeki doğal ve kaçınılmaz bir düşünce gelişiminden kaynaklandı. Aynı dönemde –yani 1890'ların ortasında– bilimsel sosyalizmin bu doktrini, tamamıyla sadece "Emeğin Kurtuluşu" grubunun programı biçiminde gerçekleşmekle kalmadı, ayrıca Rusya'daki devrimci gençlerin çoğunluğunu da kendi saflarına kazanmış oldu.

Dolayısıyla elimizde hem işçi kitlelerinin *stihiyınıy* uyanışı –amaca yönelik bir hayata ve amaca yönelik mücadeleye uyanış– hem de Sosyal-Demokratik teori ile silahlanmış, işçilere ulaşmak için yanıp tutuşan devrimci bir gençliğe erişilebilirlik bulunuyordu. Bu bağlamda, sıklıkla unutulan (ve nispeten az bilinen) gerçeği ele almalıyız: o dönemin *ilk* Sosyal Demokratları –*büyük bir gayretle ekonomik ajitasyon yürütenler* (ve bunu yaparken o sıralar hâlâ el yazması şeklindeki *Ajitasyon Üzerine* broşüründeki gerçekten yararlı talimatları tümüyle hesaba katanlar)– yalnızca bu ajitasyonu

2. *Tred-yunionism* bazen düşünüldüğü gibi her türlü "politikayı" kesinlikle dışarıda bırakmaz. *Tred-yunioni* her zaman belli bir (Sosyal-Demokratik olmayan) siyasal ajitasyon ve mücadele sürdürür. Bir sonraki bölümde *tred-yunionist* ve Sosyal Demokrat siyaset arasındaki ayrımı tartışacağız.

tek görevleri olarak görmediler, tersine *başından itibaren* hem Rus Sosyal Demokrasisinin genel olarak en kapsamlı tarihsel görevlerini, hem özel olarak otokrasiyi devirme görevini öne çıkardılar.

Örneğin, zaten 1895 yılı sonunda, *Raboçeye delo* adlı bir gazetenin ilk sayısı, "İşçi Sınıfının Kurtuluşu için Mücadele Birliği"ni kuran Petersburg Sosyal Demokratları grubu tarafından hazırlanmıştı. Bu sayı, 8 Aralık gecesi grup üyelerinden Anatoliy Alekseyev Vaneyev'in[3] evine düzenlenen bir baskın sonucu ele geçirildiğinde tamamen basıma hazırdı ve bu yüzden bu orijinal *Raboçeye delo*'nun kaderinde günışığını görmek yoktu. Bu gazetenin başyazısı (belki de bazı Rus tarihçileri otuz yıl sonra bunu polis departmanının arşivlerinden çıkaracaklardır) Rusya'daki işçi sınıfının tarihsel görevlerini ana hatlarıyla ortaya koyarken, siyasal özgürlüğün elde edilmesini de bu görevlerin başına yerleştirmekteydi. Bunun yanı sıra "Bakanlarımız Neler Düşünüyor?" başlıklı ve Okuryazarlık Komitelerine yönelik polis zulmüyle ilgili bir makale vardı; ayrıca sadece Petersburg'dan değil, Rusya'nın diğer yerlerinden de gelen (örneğin, Yaroslavl'daki işçilerin katledilmesi hakkında) bir dizi rapor vardı. Bu şekilde, bu (eğer yanılmıyorsam) Rus Sosyal Demokratlarının "ilk denemesi", dar bir yerel karaktere sahip olmayan, daha az "ekonomik" karakterde bir gazeteydi –grev mücadelesini otokrasiye karşı devrimci hareket ile birleştirmek için çabalayan ve gerici belirsizlik siyasetine karşı ezilen herkesin Sosyal Demokrasiye destek vermesine çabalayan bir gazete.

Ve o zamanlar hareketin haline biraz olsun aşina olan herkes böyle bir gazeteye, hem başkent işçilerinin hem devrimci entelektüellerin tam bir sempati duyacağından ve yaygın bir tiraj sağlayacağından şüphe etmezdi. Teşebbüsün başarısızlığı, yalnızca Sosyal Demokratların devrimci tecrübe ve pratik hazırlık eksikliği nedeniyle, o dönemin taleplerini karşılayacak güçlerinin olmadığını ortaya koyuyor. [O dönemin diğer Sosyal-Demokrat resmî yayınları] –St. Petersburglu *Raboçiy Listok*, 1898 baharında yeni kurulmuş Rus Sosyal Demokrat Partisi tarafından yayınlanan *Manifesto*, özellikle de *Raboçaya gazeta-* [da benzer içeriklere, umutlara ve kaderlere sahipti].

---

3. A.A. Vaneyev, 1899'da Doğu Sibirya'da yargılama-öncesi gözaltındaki tecrit hücresinde yakalandığı tüberkülozdan öldü. Bu nedenle, metinde verilen bilgilerin yayınlanmasının mümkün olduğuna karar veriyoruz. Bu bilgilerin güvenilirliğini garanti ediyoruz, çünkü bunlar A.A. Vaneyev'i yakından tanıyan kişilerden gelmektedir.

Söylemeye gerek yok ki, bu hazırlık eksikliği yüzünden o dönemin aktivistlerini suçlamamız asla mümkün değildir. Fakat bu ilk denemeden bazı pratik dersler çıkarmak ve hareketin tecrübesinden bir miktar fayda sağlamak için, şu ya da bu başarısızlığın sebepleri ve önemi hakkında samimî olmak gerekiyor. Bu nedenle, 1895-8 yılları arasında Sosyal Demokratların aktif olan bir bölümünün (belki de çoğunluğun) –tam hakkaniyetle– o dönem bile "*stihiynıy*" hareketinin başlangıcında çok kapsamlı bir program ve militan bir taktikle öne çıkmalarının mümkün olduğunu düşündüklerini belirtmek son derece önemlidir.[4]

Devrimcilerin çoğunluğunun hazırlıksız olması tamamen doğaldır ve bizi fazla üzmemeliydi. Görevlerin doğru şekilde tanımlanması ve bu görevlerin yerine getirilmesi için tekrar tekrar deneme enerjisi olduğu göz önüne alındığında, bu geçici başarısızlıklar sadece yarı-talihsizliklerdi. Devrimci deneyim ve örgütsel beceriler, gerekli nitelikleri kendi başlarına geliştirme arzusu olduğu *takdirde*, zamanla gelen şeylerdir. Devrimci bir davada başarısızlıklarımızın farkına varmak, onları yarı yarıya çözmek demektir!

Fakat bu farkındalık solmaya başlayınca (ki bu farkındalık yukarıda sözü edilen grupların aktivistleri arasında çok canlıydı) ve bu tür başarıları erdem haline getiren, hatta *stihiynost*'a yönelik kendi *köleliklerini ve boyun eğmelerini teorik bakımdan* haklı çıkarmaya çalışan insanlar –ve hatta Sosyal Demokrat yayınlar– ortaya çıkınca, yarı-talihsizlik de gerçek bir talihsizlik haline geldi. İçeriği hiç de uygun olmayan şekilde son derece dar "ekonomizm" yaftasıyla karakterize edilen bu eğilimin sonuçlarını bir araya getirmek vakti geldi.

---

4. "*İskra*, Sosyal Demokrasinin 1890'ların sonundaki faaliyetine karşı olumsuz bir tavır sergiliyor ve bu zaman zarfında, küçük talep mücadelelerinden başka herhangi bir çalışma için koşulların bulunmadığını görmezden geliyor" –"Rus Sosyal-Demokratik Yayın Organlarına Mektup"larında "ekonomistler" işte bunu ilan ediyorlar (*İskra*, Sayı 12). Yukarıdaki metinde verilen bilgiler, "koşulların bulunmaması"nın bu şekilde teyit edilmesi, *hakikate tamamen karşı* olduğunu gösteriyor. Değil sonlarında, 1890'ların ortasında bile, koşullar, küçük talepler için mücadele dışındaki çalışmalar bakımından da tamamen hazırdı –yalnızca lider/rehberlerin yeterli şekilde hazır olması hariç. Ve şimdi, hazırlık eksikliğinin bizim açımızdan –bizler, ideologlar, lider/rehberler tarafından– açıkça kabul edilmesi yerine, "ekonomistler" suçu "koşulların bulunmaması"na, hiçbir ideologun hareketi uzaklaştıramayacağı maddî çevrenin belirlediği doğru yolun etkilerine yüklemeye çalışıyorlar. İşte bu *stihiynost*'a kölelik değilse, nedir? "İdeologların" kendi yetersizliklerine takıntılı olması değilse, nedir?

B) *STİHİYNOST* ÖNÜNDE BOYUN EĞME: *RABOÇAYA MISL*

Bu boyun eğmenin yayın alanındaki tezahürüne geçmeden önce, Rus Sosyal Demokrasisindeki geleceğin iki eğilimi arasındaki bölünmenin Petersburg'da aktif yoldaşlar çevresinde nasıl ortaya çıktığına ve büyüdüğüne ışık tutan (daha önce bahsedilen kaynak tarafından bize aktarılan) karakteristik olguyu kaydedelim: 1897'nin başında, iç sürgüne gönderilmeden hemen önce A.A. Vaneyev ve yoldaşlarının birçoğu, İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği'nin "yaşlı" ve "genç" üyelerini bir araya getiren özel bir toplantıya katıldılar. Konuşma ağırlıklı olarak örgütlenmeye ve özellikle de [1898 sonlarında] *Listok Rabotnika* Sayı 9-10'da son biçimiyle yayınlanan aynı "İşçi Fonu Tüzüğü" üzerine odaklanmıştı (s. 46). "Kıdemliler" (daha sonra Petersburg Sosyal Demokratları şaka olarak onlara "Dekabristler" diyeceklerdi) ile (daha sonra *Raboçaya mısl* ile işbirliği yapan) "gençlerin" birçoğu arasında hemen keskin bir anlaşmazlık ortaya çıktı ve ateşli bir polemik patlak verdi. "Gençler", tüzüğün ana ilkelerini basılmış haliyle savunmaktaydılar. "Kıdemliler" ise, en çok ihtiyaç duyduklarımızın bu olmadığını, fakat çeşitli işçi fonları ile, öğrenciler arasında propaganda yapacak çevrelerin tabi olacağı devrimci bir örgütlenme için Mücadele Birliği'nin güçlenmesi gerektiğini söylediler. Söylemeye gerek yok ki tartışanlar, bu anlaşmazlığı yolların ayrılmasının başlangıcı olarak görmekten çok uzaktılar –aksine, bunun bir kereliğine ve tesadüfen olduğunu farz ediyorlardı. Fakat bu olgu göstermektedir ki, Rusya'da "ekonomizm"in ortaya çıkması ve yayılması, (bugünkü "ekonomistlerin" sıklıkla unuttuğu) "eski" Sosyal Demokratlarla bir mücadele olmaksızın meydana gelmiş değildir. Ve eğer çoğunlukla bu mücadele "belgesel" iz bırakmadıysa *tek* sebep şudur: Aktif çevrelerin bileşimi inanılmaz derecede değişmekteydi, devamlılık sağlanamıyordu ve bu nedenle anlaşmazlıklar yazılı belgelerde kaydedilememişti.

Raboçaya mısl'ın ortaya çıkışı "ekonomizmi" gün ışığına çıkardı, ama hemen değil. Yeni bir eğilimin çeşitli şehirlerdeki başarılarında veya başarısızlıklarında rastlantının ne derecede rol oynadığını ve "yeni" eğilimin kendine özgü gerçek bir eğilim olup olmadığı veya bunun basitçe belirli bireylerin görev eksikliğinin bir ifadesi olup olmadığı hakkında, destekçilerinin de karşıtlarının da niçin uzun süre karar vermediğini –kelimenin gerçek anlamıyla karar veremediğini– anlayabilmek için, Rus [yeraltı] çevrelerinin ça-

lışma koşullarının ve kısa süreli mevcudiyetlerinin somut olarak kavranması gerekir (ve ancak bunları baştan sona yaşamış olanlar doğru şekilde kavrayabilir). Örneğin *Raboçaya mısl*'ın ilk teksir edilmiş sayısı Sosyal Demokratların büyük çoğunluğu tarafından bilinmiyordu ve şimdi bu ilk sayıdaki başyazıya bakabiliyorsak, bunun sebebi makalenin V.İ tarafından makalesi içinde yeniden yayınlanmasıdır (*Listok Rabotnika* Sayı 9-10, s. 47 ve devamı) ki o da, elbette, daha önce bahsedilen gazetelerden ve gazete projelerinden çok keskin şekilde ayrılan bu yeni yayını da hevesle (aşırı hevesle) övmeyi ihmal etmemişti.[5] Ve bu başyazı üzerinde durmaya değer, çünkü *Raboçaya mısl'ın ruhunu* ve genel olarak "ekonomizmi" çok açık şekilde ortaya çıkarmaktadır.

Başyazı, mavi üniformalı adamın [Jandarma] işçi hareketinin gelişimini durduramayacağını belirterek şöyle devam ediyor: "... işçi hareketi bu tür canlılığı, işçinin sonunda kendi kaderini eline alması gerçeğine borçludur, çünkü onu lider/rehberlerinin ellerinden koparıp almıştır" ve bu temel tez ayrıntılı olarak geliştirilmiştir. Aslında, polis, işçileri, deyim yerindeyse, lider/rehberlerin (yani, Sosyal Demokratları, Mücadele Birliği örgütçülerini), elinden koparıp almıştır;[6] ancak mesele, sanki işçiler bu lider/rehberlerle mücadele etmiş ve kendilerini onların boyunduruklarından kurtarmış gibi sunuluyor! İnsanlara ileriye hamle yapma –devrimci örgütlenmenin güçlendirilmesi ve siyasal faaliyetin yaygınlaştırılması– çağrısı yerine, yazarlar insanları, gerisin geriye *tred-yunionist* mücadeleden başka bir şey olmayan şeye çağırıyor. Afra tafrayla şunu ilan ediyorlar: "Siyasal ideali unutmamak uğruna harcanan kesintisiz çaba yüzünden, hareketin ekonomik temeli muğlâklaştırılmaktadır";[7] işçi

5. Bu arada, "ekonomizm"in, özellikle yurtdışında, tamamen şekillendiği 1898 Kasımında *Raboçaya mısl*'ın bu övgüsü, kısa süre sonra *Raboçeye delo*'nun editörlerinden biri olan aynı V.İ'den gelmektedir. Ve *Raboçeye delo* ise, Rusya Sosyal Demokrasisinde iki eğilimin varlığını bile reddetmekteydi ve bugün de hâlâ inkâr etmeye devam ediyor!

6. Bu kıyaslamanın doğruluğu, aşağıdaki karakteristik olgudan anlaşılabilir. "Dekabristler"in tutuklanmasından sonra, Schlusselburg karayolları işçileri arasında *proval*'a ("Dekabristler"e bağlı gruplardan birisine yakın olan) diş hekimi ve provokatör N.N. Mihaylov tarafından yardım edildiği haberi yayıldı. Bu işçiler öyle öfkeliydiler ki onu öldürmeye karar verdiler.

7. Bu alıntı, *Raboçaya mısl*'ın birinci sayısında aynı başyazıdan yapılmıştır. Bu açıklama, uzun süre önce *aynı* siyaset ve ekonomi anlayışına sahip olduğu için "mükemmel gerici" lakabını taşıyan gerçek V.V.'ye karşı Marksistlerin yayın alanında savaş verdiği aynı dönemde "ekonomik materyalizmin" kabaca itibarsızlaştırmasını tek-

hareketinin sloganı "[kendi] ekonomik konumu için mücadeledir" (!) veya daha da iyisi, "işçiler işçiler içindir". Şunu da ilan ediyorlar: Grev fonları "hareket için yüz örgütten daha fazla değerlidir" (1897 yılının Ekim ayında yapılan bu beyanı, o yılın başında "gençler" ile "Dekabristler" arasındaki tartışmayla karşılaştırınız). Çeşitli meşhur laflar –odaklanmamız gereken yer işçilerin "kaymak" tabakası değil, "orta düzey" işçilerdir, kitle işçileridir veya "siyaset her zaman itaatkâr bir şekilde ekonomiyi takip eder" vb– moda haline geldi ve harekete katılan ve çoğu kez yasal olarak izin verilen yayınlarda ortaya konulduğu şekliyle Marksizm'in sadece kırıntılarına aşina olan genç insanlar kitlesinde son derece etkili oldu.

Amaca yönelik olma, *stihiynost* tarafından tamamen boğulmuştu; Bay V.V.'nin "fikirlerini" papağan gibi tekrarlayan "Sosyal Demokratların" *stihiynost*'u tarafından; Ruble'ye bir Kopek eklemenin herhangi bir sosyalizm veya siyasetten daha değerli ve mümkün olduğu ve "sadece bir nevi gelecek nesil için değil, kendileri ve çocukları için savaştığını bilerek" mücadele etmeleri gerektiği argümanına boyun eğen o işçilerin *stihiynost*'u tarafından (*Raboçaya mısl* başyazısı, Sayı 1). Bu gibi ifadeler her zaman sosyalizmden nefret eden ve dolayısıyla (Alman *Sozialpolitiker* Hirsch gibi) İngiliz *tred-yunionizm*'ini kendi topraklarına nakletmek için çalışanlar, işçilere de, gelecek nesillerin gelecekteki sosyalizmi ile ilgili endişe duymaksızın kesinlikle kendileri ve çocukları için mücadele demek olan münhasıran sendikal mücadeleyi[8] anlatan Batı Avrupa burjuvazisinin en gözde aracı olmuştur –ve şimdi "Rus Sosyal Demokrasisinin V.V.'leri" bu burjuva cümleleri tekrar etmeye koyulmaktadır. Bu noktada, *günümüzdeki* anlaşmazlıkları analiz etmeye devam ederken, bize çok yararlı olacak üç koşul üzerine odaklanmak önemlidir.[9]

Birincisi, amaca yönelik olmanın yukarıda belirtilen *stihiynost* tarafından değiştirilmesi de, kendi başına *stihiynıy* tarzda meydana gelmekteydi. Bu kelimelerle bir oyun gibi görünüyor, ama –ne yazık

---

rarlayan bu "'Rus Sosyal Demokrasisinin V.V.'leri'nin" teorik seviyesinin değerlendirilmesine imkân tanımaktadır.

8. Almanların, "münhasıran sendikal mücadeleyi" destekleyenler anlamına gelen *Nur-Gewerkschaftler* diye özel bir kelimesi bile var.

9. "Günümüzdeki" vurgusu, omuzlarını yalancı sofular [Farisiler] gibi silkerek şöyle diyenlere yöneliktir: *Raboçaya mısl*'ı parçalamak günümüzde kolaydır, fakat gerçekten bütün mesele ölmüş ve gömülmüştür! *Mutato nomine de te fabula* [isimleri değiştir, anlatılan senin hikâyendir -ç.n.] –günümüzdeki Farisilere cevabımız da işte budur ve onların *Raboçaya mısl*'ın fikirleri karşısında tamamen köleleştiği de aşağıda *ispatlanmaktadır*.

ki! – acı gerçek böyledir. Bu durum, tamamen karşıt iki bakış açısı arasındaki açık mücadele ve birisinin öteki üzerindeki galibiyeti yoluyla değil, giderek daha büyük sayıdaki "kıdemli" devrimcilerin jandarmalar eliyle [*Raboçaya mısl*'ın kelimelerini kullanacak olursak] "koparılıp alınmasıyla" ve "Rus Sosyal Demokrasisinin V.V.'leri" olan "gençlerin" sahnede daha büyük bir görüntü oluşturması yoluyla meydana geldi. Günümüzdeki Rus hareketine katılmış olan demeyeceğim, fakat onun havasını kokladığını söyleyen herhangi bir kimse, konunun tam olarak nasıl olduğunu pekâlâ bilmektedir. Ve tabiî ki, en azından, okurun bu çok bilinen olguyu tamamen kavramasında ısrar ediyorsak, gözle görülür kanıt olarak, deyim yerindeyse, *Raboçeye delo*'nun ilk [ve hiç yayınlanmayan] sayısı ve 1897 başlarında "kıdemliler" ile "gençler" arasındaki tartışma hakkında veri aktarıyorsak –bunun sebebi şudur ki, kendi "demokratizm"leriyle böbürlenen bazı insanların, geniş halk kesimleri arasında (veya özellikle bazı genç insanlar arasında) bu olguya dair bilgi eksikliği olduğu konusunda spekülasyon yapmalarıdır. Bu konuya daha sonra döneceğiz.

İkincisi, zaten "ekonomizmin" yayın alanındaki ilk tezahüründe, günümüzdeki Sosyal Demokratların saflarındaki tüm anlaşmazlıkların anlaşılması için orijinal ve son derece karakteristik olan bir şeyi gözlemleyebiliyoruz. "Saf işçi hareketi"nin destekçileri, proleter mücadele ile en yakın ve en "organik" (*Raboçeye delo*'nun ifadesi) bağlantıya tapınanlar, işçi olmayan entelektüel kesime (sosyalist entelektüel kesim olsa bile) karşı çıkanlar, burjuva "münhasıran *tred-yunionist*'leri"nin vardıkları sonuçlara başvurarak kendi konumlarını savunmaya zorlanmaktadırlar. Bu bize göstermektedir ki, *Raboçaya mısl* en baştan beri –kendisi farkında olmayarak– *Credo* programını uygulamayı üstlenmiştir. Bu göstermektedir ki (*Raboçeye delo*'nun düpedüz anlayamayacağı) işçi hareketinin *stihiynost*'u önünde herhangi bir boyun eğme, "amaca yönelik unsur"un rolünü, Sosyal Demokrasinin rolünü herhangi şekilde küçümseme, başlıbaşına *–küçümseyenin bunu arzulamış olmasından veya olmamasından tamamen bağımsız olarak– burjuva ideolojisinin etkisinin işçiler üzerinde güçlendirilmesi anlamına gelir*. Bütün bu "ideolojinin öneminin abartılması" hakkında, amaca yönelik unsurun rolünün abartılması vb hakkında konuşan herkes, ancak işçiler "kaderlerini lider/rehberlerinin elinden koparıp aldığı takdirde" katıksız bir işçi hareketinin kendi başına [sosyalist ideoloji dışında] bağımsız bir

ideoloji geliştirebildiğini ve artık kendi ayakları üstünde durabilen bir ideoloji geliştirmekte olduğunu tasavvur etmektedirler. Ancak bu ciddî bir hatadır. Biraz önce söylediğimiz şeyi tamamlamak için, Avusturya Sosyal-Demokrat Partisi'nin yeni programının taslağı hakkında konuşan K. Kautsky'nin aşağıdaki son derece doğru ve önemli sözlerini de aktaracağız.[10]

> Revizyonist eleştiricilerimizin çoğu, Marx'ın ekonomik gelişme ve sınıf mücadelesinin yalnızca sosyalist üretimin şartlarını yaratmadığını, fakat aynı zamanda doğrudan doğruya onun gerekliliği için *farkındalık* (Kautsky'nin vurgusu) yarattığını doğruladığını varsayıyorlar. Ve ardından bu eleştiriciler, en yüksek kapitalist gelişime sahip olan İngiltere'nin, bu farkındalığa en yabancı ülke olduğuna itiraz ediyorlar. [Önerilen yeni] taslağa dayanarak, Avusturya Programını düzenleyen komisyonun bu sözde ortodoks-Marksist görüşü paylaştığı düşünülebilirdi. Bu taslakta şöyle denmektedir:
>
> Kapitalist gelişme proletaryanın sayısını ne kadar arttırırsa, proletarya kapitalizme karşı o kadar çok mücadele yürütmeye zorlanır ve bunu yapma imkânını elde eder. Proletarya, sosyalizm imkânının ve gerekliliğinin farkındalığını kazanır. Bu bağlamda, sosyalist farkındalık proleter sınıf mücadelesinin zorunlu doğrudan sonucu olarak sunulmaktadır.
>
> Fakat bu tamamen yanlıştır. Tabiî ki, bir doktrin olarak sosyalizm, tıpkı proletaryanın sınıf mücadelesi gibi modern ekonomik ilişkilerde de derinlemesine kök salmış durumdadır ve her ikisi de kapitalizmin ürettiği kitlelerin yoksulluk ve umutsuzluğuna karşı mücadeleden ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, sosyalizm ve sınıf mücadelesi yan yana ortaya çıkmaktadır, biri ötekinden değil –farklı ön koşullarla ortaya çıkmaktadırlar. Modern sosyalist farkındalık yalnızca derin bilimsel bilgiye dayalı olarak ortaya çıkabilir. Aslında, modern ekonomik bilim, diyelim ki, sosyalist üretimin modern teknoloji kadar bir koşuludur. Proletarya, istese bile, birini ya da ötekini yaratamaz: her ikisi de modern sosyal süreçten ortaya çıkar.
>
> Bilimin taşıma aracı, proletarya değil, *burjuva entelektüel kesim*dir [vurgular Kautsky'nin]: Modern sosyalizm, bu kesimdeki bireysel üyeler arasında ortaya çıkmakta ve daha sonra, kendi entelektüel gelişimi nedeniyle öne çıkan proleterlere iletilmekte ve onlar da bunu koşulların izin verdiği yerde proletaryanın sınıf mücadelesine getirmektedir. Dolayısıyla, sosyalist farkındalık, proletaryanın sınıf mücadelesine dışarıdan getirilen [*von aussen Hineingetragenes*] bir şeydir ve ondan *stihiynıy* [*urwüchsig*] tarzda ortaya çıkan bir şey değildir.

---

10. *Neue Zeit*, 1901-2, XX, I, No. 3, s. 79. K. Kautsky'nin sözünü ettiği komisyon taslağı, Viyana Kongresi tarafından (geçen yılın sonunda) biraz değiştirilmiş biçimde kabul edilmiştir.

> Buna paralel olarak, eski Hainfeld Programı, bütünüyle haklı olarak, Sosyal Demokrasi'nin görevinin, proletaryaya kendi konumu hakkında *farkındalık* ve kendi görevi hakkında farkındalık getirmek (kelimenin tam anlamıyla: proletaryayı bununla doldurmak) olduğunu söylemiştir. Ancak böyle bir farkındalık, sınıf mücadelesinin kendisinden akan bir şey olsaydı, buna gerek olmayacaktı. Yeni taslak bu tezi eski programdan alıyor ve daha sonra yukarıda belirtilen teze ekliyor. Fakat bu da düşünce akışını tamamen bozmaktadır...

İşçi kitlelerinin, tam da kendi hareketlerinin seyri boyunca kendi başlarına geliştirdikleri bir ideoloji sorununun olamayacağının farkına vardığımızda,[11] soru *yalnızca şu şekilde* ortaya konabilir: ya burjuva ideolojisi ya da sosyalist ideoloji. Hiçbir orta yol yoktur (çünkü insanlık hiçbir türden "üçüncü" ideolojiyi geliştirmemiştir ve genel olarak, sınıf çelişkileri tarafından parçalanmış bir toplumda asla sınıf dışı veya sınıf üstü bir ideoloji olamaz). Dolayısıyla, sosyalist ideolojinin herhangi bir şekilde ihlal edilmesi, ondan uzaklaşılması, özünde burjuva ideolojisinin güçlenmesinin sinyallerini verir.

İnsanlar *stihiynost* hakkında konuşuyorlar. Fakat işçi hareketinin *stihiyniy* gelişimi, onun kesinlikle burjuva ideolojisine tabi olmasına gitmektedir, kesinlikle *Credo* programına göre olmasına gitmektedir, çünkü *stihiyniy* işçi hareketi *tred-yunionizm*'dir, *Nur-Gewerkschaftlerei*'dir –ve *tred-yunionizm* kesinlikle işçilerin burjuvazi tarafından köleleştirilmesidir. Dolayısıyla, görevimiz –Sosyal Demokrasi'nin görevi– *stihiynost* ile bir mücadeleden ibarettir, işçi hareketinin, *tred-yunionizm*'in burjuvazinin liderliğini kabul ettirmeye yönelik bu *stihiyniy* çabası yolundan uzaklaşmasında etken olmaya ve işçi hareketinin devrimci Sosyal De-

---

11. Elbette ki, bu, işçilerin bunun çözümüne katılmadıkları anlamına gelmez. Ancak, işçi *sıfatlarıyla* değil, sosyalizm teorisyenleri *sıfatlarıyla*, Proudhonlar ve Weitlingsler olarak katılırlar. Başka bir deyişle, onlar ancak, yüzyılın bilgi birikimine ulaşmada ve bu bilgiyi ilerletmede daha az veya daha çok başarılı oldukları ölçüde katılırlar. İşçilerin *bunu daha sıklıkla başarabilmeleri* için, genel olarak işçilerin amaca yönelik olma düzeyini yükseltmek için mümkün olduğunca uğraşmamız gereklidir –işçilerin ise kendilerini "*işçiler için yazma*" dar çerçevesiyle sınırlamamaları, fakat herkes için yazılmış olanın daha büyük ve daha büyük bir emrini yerine getirmek için çalışması gerekir. Kendilerini "sınırlamamaları" demek yerine aslında "sınırladıkları" demeliyiz –çünkü bizzat işçiler entelektüel kesim için yazılan her şeyi okuyor ve okumak istiyorlar ve sadece bazı (kötü) entelektüeller "işçiler için" sadece fabrika koşulları hakkında konuşmanın yeterli olduğunu düşünüyorlar ve zaten uzun süredir bilinmekte olan şeyleri ağızlarında geveleyip duruyorlar.

mokrasinin liderliğini kabul etmeye yönelmesinde etken olmaya dayanmaktır. *İskra* Sayı 12'deki "ekonomist" mektubun yazarları tarafından kullanılan kelimeler –yani, en ilham veren ideologların çabaları bile, işçi hareketini, maddî unsurların ve maddî çevrenin etkileşimiyle belirlenen yoldan uzaklaştırmada etken olamaz– dolayısıyla, *sosyalizmden vazgeçilmesiyle tamamen eşdeğerdir* ve şayet yazarlar söylemekte olduklarını korkusuzca ve mantıken sonuçlarına götürerek düşünebilselerdi –ki yayın ve sosyal faaliyet arenasına adım atan herhangi bir kimse böyle yapmalıdır– bu durumda onlar için "işe yaramayan kollarını boş göğüsleri üzerinde bağlamaktan" başka yapacak bir şey kalmamış olurdu ve –ve işte faaliyet alanını da, işçi hareketini "en az direnç hattı boyunca", yani burjuva *tred-iunionizm*'i boyunca sürükleyen sayın baylar Struve ve Prokopoviç'e veya onu rahip/jandarma "ideolojisi" boyunca sürükleyen dünyanın Zubatovlarına terk ederlerdi.

Almanya örneğini hatırlayın. Lassalle, Alman işçi hareketi için hangi tarihsel hizmeti gerçekleştirdi? Bu, şuydu: Hareketin, İlerici Parti'nin *tred-yunionizm* ve kooperativizm yolundan uzaklaşmasında etken oldu –o yol boyunca hareket (*Schulze-Delitzsch'in ve benzerlerinin iyi niyetle katıldığı*) *stihiynıy* tarzda ilerlemekteydi. Bu görevi yerine getirmek için Lassalle, *stihiynıy* unsurun küçümsenmesi hakkında, süreç-olarak-taktikler hakkında, unsurların ve çevrenin karşılıklı etkileşimi hakkında konuşmaktan çok farklı bir şeye ihtiyaç duymaktaydı. Bu görev, *stihiynost ile çok ciddî bir mücadele* gerektiriyordu ve ancak uzun yıllar boyunca süren bu mücadelenin sonucu olarak şu şekilde bir şey elde edildi: Berlin'deki işçi nüfusu, İlerici Parti'nin bir kalesi olmaktan çıkıp Sosyal Demokrasinin en iyi kalelerinden birine dönüştü. Ve bu mücadele günümüzde hiçbir şekilde sona ermemiştir (sadece Alman hareketinin tarihçesini Prokopoviç ve felsefesini Struve'den alan insanlara öyle görünebilir). Ve şimdi bile, Alman işçi sınıfı, deyim yerindeyse, birtakım ideolojiler arasında parçalanmıştır: işçilerin bir kısmı, Katolik ve monarşik sendikalarda bir araya gelmiştir; bir diğer kısmı İngiliz *tred-yunionizm*'inin burjuva destekçileri tarafından kurulan Hirsch-Duncker sendikalarında ve üçüncü kısmı da Sosyal-Demokrat sendikalarda bir araya gelmiştir. Bu son kısım diğerlerinden daha büyüktür, ancak Sosyal-Demokratik ideoloji bu üstünlüğü elde edebildiyse de, bu üstünlüğü ancak diğer ideolojilerle kesintisiz mücadele yoluyla korumayı başarabilecektir.

Ama neden –diye soracaktır okur– en az direnç hattında [ilerlemekte olan] *stihiynıy* hareket tam olarak burjuva ideolojisinin egemenliği altına giriyor olsun ki? Şu basit nedenle: burjuva ideolojisi sosyalist ideolojiden çok daha önce ortaya çıkmıştır, burjuva ideolojisi daha kapsamlı bir biçimde gelişmiştir ve *sınırsız biçimde* yaygınlaşma araçlarına sahiptir.[12] Ve sosyalist hareket herhangi bir ülkede ne kadar gençse, sosyalist olmayan ideolojiyi güçlendirmek için yapılan tüm girişimlere karşı mücadele daha enerjik olmalı, işçiler "amaca yönelik unsurun abartılmasına" karşı bağırıp çağıran kötü danışmanlar konusunda daha kararlı şekilde uyarılmalıdır. "Ekonomist" mektubun yazarları, *Raboçeye delo*'yla birlikte, hareketin genç döneminin hoşgörüsüzlük özelliği hakkında homurdanıyorlar. Bizim cevabımız şudur: Evet, hareketimiz kendisini gerçekten genç bir halde buluyor –ve rüştünü ispat etmesi için, *stihiynost* önünde boyun eğerek büyümesini durdurmaya çalışan insanlara karşı hoşgörüsüzlüğe bulaşmış olmaya ihtiyacı vardır. Çok uzun süredir mücadelenin belirleyici zaman dilimlerinde yaşamış kıdemliler havasına girmekten daha zararlı ve daha gülünç bir şey olamaz!

Üçüncü olarak, *Raboçaya mısl*'ın ilk sayısı, bize gösteriyor ki "ekonomizm" yaftası (ki bu takma ad kendine öyle ya da böyle bir yol belirlediği için elbette kullanmayı reddetmeyeceğiz), yeni eğilimin özünü pek yansıtmamaktadır. *Raboçaya mısl*, siyasal mücadeleyi tamamen reddetmiyor: *Raboçaya mısl* 1. sayısında basılan bir işçi fonu tüzüğü, hükümetle mücadeleden söz etmektedir. *Raboçaya mısl*, basitçe "siyasetin her zaman itaatkâr şekilde ekonomiyi takip ettiğini" varsayıyor" (*Raboçeye delo* ise programında bu tezi "Rusya'da başka herhangi bir ülkeden daha fazla, ekonomik mücadele *kopmaz şekilde* siyasal mücadeleye bağlıdır" diye değiştiriyor). *Raboçaya mısl* ve *Raboçeye delo*'nun bu pozisyonları, şayet "siyaset" dediğimizde Sosyal Demokrat siyasetleri anlıyorsak, tamamen

12. Genellikle şöyle söylenir: işçi sınıfı sosyalizme *stihiynıy tarzda* çekilmektedir. Sosyalist teorinin, işçi sınıfının sıkıntı nedenlerini diğerlerinden daha derinlemesine ve daha iyi tanımladığı anlamında, bu tamamen doğrudur. Dolayısıyla işçiler onu kolaylıkla özümserler, yeter ki bu teori *stihiynost* önünde sorumluluktan vazgeçmesin, yeter ki *stihiynost*'u sadece kendine tabi kılsın. Genellikle, bunu söylemeye bile gerek yok, fakat *Raboçeye delo*, her zaman olduğu gibi, işte söylemeye gerek olmayan bu şeyi unutuyor ve çarpıtıyor. İşçi sınıfı, sosyalizme *stihiynıy* tarzda çekilir, ancak yine de burjuva ideolojisi, daha yaygın biçimde olmasıyla (ve çeşitli şekillerde sürekli diriltilmiş olmasıyla) kendisini işçi üzerinde *stihiynıy* tarzda kabul ettirir.

yanlıştır. Çoğu zaman, işçilerin ekonomik mücadeleleri (kopmaz şekilde olmasa da), gördüğümüz gibi, bir burjuva siyasetine, kilise siyasetine vb bağlıdır. *Raboçeye delo*'nun pozisyonları, şayet "siyaset" dediğimizde *tred-yunionist* bir siyaseti –bütün işçilerin kendi konumlarına içkin olan sıkıntılara karşı hükümetten şu veya bu tedbiri almayı sağlayan, ama o konumu ortadan kaldırmayı amaçlamayan, yani emeğin sermayeye tabi oluşunu ortadan kaldırmayan genel çabasını– anlıyorsak, doğrudur. Bu çaba, aslında, sosyalizme, Katolik işçilere, "Zubatov" işçilerine vb düşman olan İngiliz *tred-yunionisti* bakımından da geçerlidir. Siyaset vardır, siyaset vardır. Dolayısıyla, görüyoruz ki *Raboçaya mısl*, siyasal mücadeleyi onun *stihiynost*'una, amaca yönelik olmamasına boyun eğme açısından, tamamen reddetmeye pek de öyle fazla bir örnek teşkil etmiyor. *Raboçaya mısl*, bizatihi işçi hareketinden büyüyen *stihiyny* tarzdaki siyasal bir mücadeleyi –veya daha doğrusu [mutlaka] mücadeleyi değil de, [sadece] işçilerin siyasal arzularını ve taleplerini– tamamen kabul ederken, sosyalizmin genel görevlerine olduğu kadar günümüz Rusya koşullarına da cevap veren özellikle *Sosyal Demokrat* bir *siyaseti bağımsızca geliştirmeyi* tamamen reddediyor. Daha sonra *Raboçeye delo*'nun da aynı türden bir hatayı nasıl yaptığını göstereceğiz.

C) ÖZ-KURTULUŞ GRUBU VE *RABOÇEYE DELO*

Raboçaya mısl'ın ilk sayısının –az bilinen ve şu an neredeyse unutulmuş olan– başyazısını ayrıntılı şekilde analiz ettik, çünkü tüm diğerlerinden daha erken ve tüm diğerlerinden daha canlı şekilde Tanrı'nın dünyasına daha sonra çok sayıda damlalar olarak giren genel akımı dile getirilmişti. V.İ., *Raboçaya mısl*'ın ilk sayısını ve başyazısını, "keskin şekilde ve şevkle" yazılmış diye överken tamamen haklıydı (*Listok Rabotnika*, Sayı 9-10, s. 49). Sağlam fikirleri olan ve söyleyecek yeni bir şeyi olduğuna inanan birisi, "şevkle" ve görüşlerini canlı şekilde ifade edebilecek şekilde yazar. Sadece iki sandalyenin arasına oturmaya alışık olan insanlar "şevkten" yoksundurlar –sadece bu insanlar bir gün *Raboçaya mısl*'ı övüp ertesi gün de "polemik şevkleri" yüzünden rakiplerine saldırabilirler.

Raboçaya mısl'ın Özel Sayı'sından söz etmeksizin (çeşitli nedenlerden ötürü, "ekonomistler"in fikirlerini başka yerdekilerden daha tutarlı ifade eden bu çalışmaya daha sonra değinmek zorunda

kalacağız) burada "İşçilerin Öz-Kurtuluşu Grubu'nun Çağrısı"na kısaca göz atacağız (Mart 1899, Londra gazetesi *Nakanune*, Sayı 7, Temmuz 1899'da yeniden yayımlandı). Bu çağrının yazarları, çok haklı olarak, "Rus işçilerinin *henüz yeni uyanmakta olduklarını*, yalnızca etraflarına bakındıklarını ve ellerine geçen *ilk elverişli mücadele araçlarına içgüdüsel olarak sarılmaya* başladıklarını" söylüyor. Ancak içgüdüselliğin, sosyalistlerin yardımıyla kazanılacak olan amaca yönelik olmadaki eksiklik (*stihiynost*) olduğunu unutarak, *Raboçaya mısl* ile aynı yanlış sonuca varıyorlar. Modern toplumda, "ilk elverişli" mücadele araçlarının her zaman *tred-yunionist* mücadele araçları olacağını ve "ilk elverişli" ideolojinin de burjuva (*tred-yunionist*) ideoloji olacağını unutuyorlar. Aynı zamanda tam da *Raboçaya mısl* gibi, yazarlar siyaseti reddetmiyorlar ama yalnızca (yalnızca!) Bay V.V.'yi takip ederek siyasetin bir üstyapı kurumu olduğunu ve dolayısıyla "siyasal ajitasyonun, ekonomik mücadele lehine ajitasyonla ilgili bir üstyapı olması gerektiğini, o mücadeleden çıkması ve onun peşinden gitmesi gerektiğini" söylüyorlar.

Raboçeye delo'ya gelince, o da faaliyetine "ekonomistlerin" doğrudan bir "savunması" ile başlamıştır. Hemen ilk sayısında *doğrudan hakikat dışı bir* şeyi söyledikten sonra (Sayı 1, s. 141-2) –ünlü broşüründe[13] "ekonomistleri" uyardığında, "Akselrod'un hangi genç yoldaşlar hakkında konuştuğunu" sanki bilmiyormuşçasına– Plehanov ve Akselrod arasında alevlenen polemikler sırasında *Raboçeye delo*, "şaşkınlık kisvesi altında bu genç siyasal göçmen Sosyal Demokratları bu haksız suçlamalar karşısında *savunmak* isteyerek" (Akselrod'un "ekonomistlerin" çok dar görüşlü olduğu şeklindeki suçlamasını) itiraf etmek zorunda kalmıştı. Şurası bir gerçek ki suçlama tamamen haklıydı ve *Raboçeye delo*, hedef alınanlar arasında kendi yayın kurulu üyesi V.İ'nin [Vladimir İvanşin] olduğunu çok iyi bilmekteydi. Geçerken şunu da belirtmek isterim ki, bu polemikte, benim broşürüm "Rus Sosyal Demokratların Görevleri"nin yorumlanması konusunda Akselrod tamamen haklıydı ve *Raboçeye delo* ise tamamen hatalıydı. Bu broşür, 1897 yılında, yani *Raboçaia mısl*'ın ortaya çıkmasından önce yazılmıştı, o dönem (yukarıda açıklandığı gibi) St. Petersburg Mücadele Birliği'ni [Rus Sosyal Demokrasisinde] hâkim olan eğilim olarak değerlendiriyordum ve buna hakkım vardı. Ve en azından 1898 yılının ortalarına

13. *Rus Sosyal Demokratlarının Çağdaş Görevleri ve Taktikleri*. Cenevre, 1898. *Raboçaya gazeta*'ya iki mektup, 1897'de yazılmıştır.

kadar bu eğilim gerçekten de hâkim olan eğilimdi. Bu nedenle, *Raboçeye delo*'nun, "ekonomistlerin" varlığını ve tehlikesini inkâr etmelerine destek olarak, 1897-8'de St. Petersburg'da "ekonomist görüşler tarafından" bir kenara itilmiş olan görüşleri ileri süren bir broşürü kullanmak için en ufak bir hakkı bulunmuyordu.[14]

Fakat *Raboçeye delo* sadece "ekonomistleri" "savunmakla" kalmayıp, aynı zamanda "ekonomistlerin" temel kafa karışıklıklarına da sürekli kendini kaptırdı. Bu kafa karışıklığının kaynağı, *Raboçeye delo* programındaki şu tezin belirsiz yorumlanmasında yatıyor: "Rus yaşamının en önemli olgusu olarak, *kitlesel işçi hareketinin* (*Raboçeye delo*'nun vurgusu) çoğunlukla Birliğin yayın faaliyeti *görevini* (bizim vurgumuz) ve niteliğini belirleyeceğini düşünüyoruz." Kitle hareketinin gerçekten en önemli olgu olduğu tartışma götürmez. Ancak soru şudur ki, bu kitlesel hareketin "görevleri belirlediğini" söylediğimizde ne demek istiyoruz? İki olasılık vardır: *ya* bu hareketin *stihiynost*'u önünde boyun eğmek, yani Sosyal Demokrasinin rolünü işçi hareketinin bu şekilde basit bir hizmetine indirgemek anlamındadır (*Raboçaya mısl*, Öz-Kurtuluş Grubu ve diğer "ekonomistler" tarafından benimsenen olasılık); *ya da* kitlesel hareketin bizlerin önüne, kitlesel hareketin ortaya çıktığı dönem öncesinde tatmin edici bulunanlardan çok daha karmaşık olan yeni teorik, politik, örgütsel görevleri koyduğu anlamındadır. *Raboçeye delo* kesinlikle ilk anlayışa eğilimliydi ve eğilimlidir, çünkü hiçbir zaman yeni görevler hakkında kesin olan bir şey söylemedi; ancak "kitlesel hareket" sanki bizleri bu hareketin ortaya koyduğu görevlerin açıkça farkına varmak ve bunları çözmek ihtiyacından *kurtarıyormuş* gibi akıl yürüttü. Sadece şunu belirtmemiz lazım ki, *Raboçeye delo*, kitlesel işçi hareketinin önüne otokrasinin devrilmesini *ilk* görev olarak belirlemenin imkânsız olduğunu düşünmekteydi. Bu göre-

14. İlk hakikat dışı sözlerini savunurken ("P.B. Akselrod'un hangi genç yoldaşlar hakkında konuştuğunu bilmiyoruz") *Raboçeye delo*, *Cevap*'ını yazdığında bir başkasını da ekledi: "*Görevler* eleştirisi yazıldıktan sonra, *Görevler*'de gösterildiği haliyle, hareketimizin koşullarıyla karşılaştırıldığında geriye doğru bir adım sayılacak ekonomist tek taraflılık yönünde ortaya çıkan veya aşağı yukarı öyle tanımlanabilen eğilimlerin ortaya çıkması söz konusu oldu" (s. 9). 1900'de yayınlanan *Cevap* işte böyle diyor. Oysa eleştiriyi içeren *Raboçeye delo*'nun ilk sayısı Nisan 1899'da çıkmıştı. Bu, "ekonomizm"in yalnızca 1899'da ortaya çıktığı anlamına mı geliyor? Hayır, çünkü 1899'da Rus Sosyal Demokratlarının "ekonomizm"e karşı ilk protestosu dağıtılmaktaydı (*Credo*'ya karşı protesto). Ancak *Raboçeye delo*'nun çok iyi bildiği üzere, "ekonomizm" 1897'de ortaya çıktı, çünkü V.İ. zaten Kasım 1898'de (*Listok Rabotnika*, Sayı 9-10) *Raboçaya mısl*'ı alkışlamaktaydı.

vi (kitle hareketi adına) acil siyasal talepler için mücadele görevi düzeyine indirgemekteydi (*Cevap*, s. 25).

Raboçeye delo editörü B. Kriçevskiy'in 7. sayıdaki aynı eski hataları tekrar eden "Rus Hareketinde Ekonomik ve Siyasal Mücadele" başlıklı makalesi[15] üzerinde durmadan, doğrudan *Raboçeye delo* 10. sayıya geçelim. Tabiî ki, B. Kriçevskiy ve Martınov'nun *Zarya* ve *İskra*'ya yönelttikleri çeşitli itirazları kılı kırk yararak ele almayacağız. Bizi ilgilendiren şeyler bütünüyle *Raboçeye delo*'nun 10. sayıda dayandığı ilkesel pozisyonlardır. Örneğin, şu tuhaflığı analiz etmeyeceğiz: *Raboçeye delo*, *İskra* 1. sayıda söylenenler ile *İskra* 4. sayıda söylenenler arasında "taban tabana bir zıtlık" görmektedir.

İskra, Sayı 1: "Sosyal Demokrasi, [önceden] kendi elini bağlamaz, faaliyetini önceden düşünülmüş herhangi bir plana veya herhangi bir politik mücadele yöntemine göre daraltmaz –Partinin elverişli güçlerine tekabül ettiği sürece, tüm mücadele araçlarını tanır" vb.

İskra 4. sayıda yer alan tutum: "Her şartta ve her dönemde siyasal mücadelede denenen güçlü bir örgütlenme yoksa, o zaman sağlam ilkelerle aydınlatılan ve gayretle yürütülen sistemik bir eylem planından –tek başına taktik adına layık bir plan türünden– söz bile edemeyiz.

Elverişli olduğu sürece, tüm mücadele araçlarının, tüm plan ve yöntemlerin *ilke olarak* kabul edilmesi ile *belirli bir politik anda*

15. Örneğin, "aşamalar teorisi" ya da siyasal mücadeledeki "ürkek zıkzaklar" teorisi bu makalede şöyle ifade edilmektedir: "Nitelikleri itibarıyla Rusya'nın tamamında ortak olan siyasal talepler, öte yandan, ilk aşamalarında" (bunlar Ağustos 1900'da yazılmıştır!) "işçilerin belirli bir kesimi [*aynen böyle!*] tarafından verilen ekonomik mücadeleden edinilen tecrübeye tekabül etmelidir. Yalnızca (!) bu tecrübe temelinde siyasal ajitasyona geçilebilir ve geçilmelidir" vb (s. 11). 4. sayfada, yazar, kendisine yönelik ekonomist sapkınlık suçlamasının tamamen asılsız olduğunu söyleyip protesto ederek dokunaklı şekilde şöyle haykırıyor: "Marx ve Engels'in öğretisine göre ayrı sınıfların ekonomik çıkarlarının tarihte belirleyici bir şey olduğunu ve *dolayısıyla* özel olarak proletaryanın ekonomik çıkarları için verdiği mücadelenin, onun sınıfsal gelişimi ve kurtuluş mücadelesinde büyük önem taşıması gerektiğini hangi Sosyal Demokrat bilmez ki?" (Vurgular bize ait). İşte bu "dolayısıyla" kelimesi tamamen yersizdir. Ekonomik çıkarların belirleyici bir rol oynadığı gerçeğinden hareketle, *hiç de* ekonomik (≈ meslekî) mücadelenin çok büyük önemi olduğu gibi bir *sonuç* çıkarılamaz; çünkü genelinde sınıfların en temel ve "belirleyici" çıkarları ve özelinde proletaryanın temel ekonomik çıkarları, ancak burjuvazinin diktatörlüğünü proletarya diktatörlüğüyle değiştiren politik bir devrim yoluyla sağlanabilir. B. Kriçevskiy, "Rus Sosyal Demokrasisinin V.V.'lerinin" mantığını (siyaset, ekonomiyi takip eder vb) ve Alman Sosyal Demokrasisinin Bernsteinistlerinin mantığını tekrarlıyor (örneğin Woltmann, tam da bu mantıkla, işçilerin ilk başta siyasal devrimi düşünmeden önce "ekonomik güç" edinmeleri gerektiğini göstermeye çalışıyor).

istikrarlı şekilde sürdürülen bir plan tarafından yönlendirilmesi ihtiyacını karıştırmak –şayet taktikler hakkında yararlı bir şey söylemek istiyorsanız– bir yanda tıp bilimindeki çeşitli tedavi yöntemlerini kabul etmek ile öte yanda belirli bir hastalığı tedavi etmek amacıyla belirli bir sistemde ısrar etmeyi karıştırmak gibidir. Ancak durum tam da böyledir: *Raboçeye delo*, bizzat kendisi, *stihiynost* önünde boyun eğme adını verdiğimiz bir hastalıktan muzdarip olmasına rağmen, *o* hastalığa karşı herhangi bir "tedavi sistemini" kabul etmek istemiyor.

Bu nedenle de parlak keşiflerde bulunmaktadır: "plan-olarak-taktikler Marksizm'in temel ruhuyla çelişir" (Sayı 10, s. 18), taktikler, "Parti ile birlikte büyüyen parti görevlerinin büyüme sürecidir" (s. 11, *Raboçeye delo*). Bu son açıklama, *Raboçeye delo* "eğilimi"nin ölümsüz bir anıtını sağlayacak şöhrete ulaşma şansına sahiptir. "Nereye?" sorusuna cevap olarak, bir rehber yayın organı şu cevabı veriyor: hareket, başlangıç noktası ile sonraki hareket noktaları arasındaki mesafeyi değiştirme sürecidir. Bununla birlikte, bu eşsiz derinliğin sadece bir merak değil (zaten bu durumda özel olarak üzerinde durmaya değmez), fakat *bütün bir eğilimin* programındaki, yani R.M.'nin (*Raboçaya mısl* Özel Sayısında) ifade ettiği programdaki kelimelerin aynısıdır: Arzulanan mücadele, mümkün olan mücadeledir ve mümkün olan mücadele belli bir anda verilmekte olan mücadeledir. Aslında bu eğilim, pasif olarak kendisini *stihiynost*'a uyarlayan sınırsız oportünizmdir.

Plan-olarak-taktikler, Marksizm'in temel ruhuyla çelişiyor"! Ama bu Marksizm'e yapılan bir iftiradan, halkçıların bizimle olan savaşlarında karşımıza koydukları [Marksizm'i] karikatür haline getiren aynı tahrifatlardan başka bir şey değildir. Amaca yönelik aktivistlerin inisiyatifini ve enerjisini aşağılamaktan başka bir şey değildir; çünkü aksine, Marksizm, Sosyal Demokrat'ın inisiyatifine ve enerjisine dev bir teşvik sağlayarak mücadele için "*stihiynıy* tarzda" ayağa kalkan işçi sınıfından milyonlarca ve milyonlarcasının büyük gücünü (eğer şöyle demem uygunsa) onun emrine verir!

Uluslararası Sosyal Demokrasi'nin tüm tarihi, ilk önce şu siyasal lider ve sonrasında bu siyasal lider tarafından geliştirilen planlarla –bir liderin siyasal ve örgütsel görüşlerinin öngörü ve gerçeğini teyit ederken, bir başkasının miyopluğunu ve siyasal hatalarını ortaya çıkaran planlarla– dolup taşıyor. Almanya son derece önemli bir tarihsel dönüm noktasındayken –imparatorluğun kurulması,

Reichstag'ın açılması, genel oy hakkı verilmesi– Liebknecht'in Sosyal-Demokratik siyaseti ve genel faaliyeti için bir planı vardı, Schweitzer'in ise başka bir planı vardı. Alman sosyalistlerinin tepesine istisnaîi yasalar indiğinde, Most ve Hasselman tarafından yalnızca şiddete ve teröre başvurmaya hazırlanan bir plan ileri sürüldü. Hochberg, Schramm ve (kısmen) Bernstein tarafından başka bir plan geliştirildi; Sosyal Demokratlara akıl dışı keskinlikleri ve devrimci ateşlilikleriyle [sosyalistlere karşı] yasayı bizzat kendilerinin kışkırttığını ve artık örnek davranışlarıyla bağışlanmayı hak etmeleri gerektiğini vaaz etmeye başladılar. Üçüncü bir plan ise yasadışı bir basın organını hazırlayan ve yürüten kişilerden geldi.

Uzun yıllar sonra, yol seçimi konusundaki mücadele sona erdiğinde ve tarih seçilen yolun uygunluğu hakkında nihai bir karara vardığında geriye dönüp baktığımızda, tabiî ki Parti ile birlikte büyüyen parti görevlerinin büyümesi ile ilgili açıklamalardaki derinliği sergilemek çok zor değil. Ancak gerçek fikir karışıklığı zamanında,[16] Rus "eleştiricileri" ve "ekonomistler", Sosyal Demokrasiyi *tred-yunionizm* seviyesine indirdiklerinde ve teröristler eski hataları basitçe tekrar eden bir "plan-olarak-taktikler"in benimsenmesini hevesle vaaz ettiklerinde –bir kimsenin kendisini bu tür derinlikle sınırlaması, kendisi için "sefillik belgesi" yayınlamakla eşdeğerdir. Pek çok Rus Sosyal Demokratının, yeterli bir inisiyatif ve enerjiden yoksunluktan, yeterli "siyasal propaganda, ajitasyon ve örgütlenme alanındaki" yoksunluktan,[17] daha kapsamlı bir devrimci çalışma anlayışı için yeterli "planlar"dan yoksunluktan muzdarip olduğu bir dönemde –işte böyle bir dönemde, "plan-olarak-taktikler, Marksizm'in temel ruhuyla çelişir" demek, Marksizm'i sadece teorik olarak kabalaştırmak değil, Partiyi de pratikte *geriye doğru sürüklemek* demektir.

Raboçeye delo bize şöyle talimat veriyor:

> Devrimci bir Sosyal Demokratın, yalnızca nesnel gelişimi amaca yönelik çalışmasıyla hızlandırma görevi vardır, onu kendi öznel planıyla yok etmek veya ikame etmek değil. *İskra* bunu teoride yeterince iyi bilir. Ancak, Marksizm'in amaca yönelik devrimci çalışmaya haklı olarak verdiği

16. "*Ein Jahr der Verwirrung*" ["Fikir Karışıklığı Yılı"]. Bu, Mehring'in, "Alman Sosyal Demokrasi Tarihçesi"nde alt bölüm başlığıdır, burada, sosyalistlerin yeni koşullara tekabül eden "plan-olarak-taktik" seçerken karşılaştıkları duraksamaları ve kararsızlığı anlatır.
17. *İskra* 1. Sayı başyazısından.

muazzam önem, taktiklerinin doktriner görüşü sayesinde, onu pratikte *gelişmenin nesnel ya da stihiynıy unsurunun önemini küçümsemeye* götürmektedir (s. 18).

Bay V.V'ye ve ortaklarına layık bir başka olağanüstü teorik saçmalık. Filozofumuza şunu sorabiliriz: Öznel planların yaratıcısı açısından, nesnel gelişimin "küçümsenmesi" kendini nasıl gösterir? Kuşkusuz, nesnel gelişmenin, siyasal güçlerin şu veya bu uluslararası topluluğunca, devrimci partilerin konumuyla vb belirlenmiş olarak şu veya bu sınıfı, tabakayı, topluluğu, şu veya bu ulusu veya uluslar topluluğunu vb nasıl yarattığını veya güçlendirdiğini, yok ettiğini veya zayıflattığını dikkate almadığı zaman. Fakat böyle bir plan hazırlayanın hatası, sadece *stihiynıy* unsuru küçümsemesiyle değil, aksine, amaca yönelik unsurun küçümsenmesiyle meydana gelir; çünkü nesnel gelişmenin doğru şekilde anlaşılması için yeterince "amaca yönelik" değildir. Bundan dolayı, *stihiynost* ve amaca yönelik olmanın "*nispî* (vurgu *Raboçeye delo*'nun) öneminin değerlendirmesi" hakkında konuşmaya başlamış olmak bile, tam bir "amaca yönelik olma" yoksunluğunu açığa vurmaktadır.

Eğer "gelişmenin" belirli "*stihiynıy* unsurları" genel olarak insan farkındalığıyla kavranabilirse, o zaman bunları yanlış değerlendirmek, "amaca yönelik unsurun küçümsenmesi" ile eşdeğerdir. Ve farkındalıkla kavranabilir değillerse, o zaman onları bilmeyiz ve onlar hakkında konuşamayız ki. Öyleyse B. Kriçevskiy ne hakkında konuşuyor? Eğer *İskra*'nın "öznel planlarını" hatalı buluyorsa (ve aslında onların hatalı olduğunu kendisi söylüyor), o zaman planların tam olarak hangi nesnel olguları gözden kaçırdığını göstermeli ve böylece *İskra*'yı, onun kelimelerini kullanırsak, "amaca yönelik unsuru küçümsemek" ile suçlamalıdır. Ancak eğer öznel planlarda olduğu gibi tatmin olmamışsa, "*stihiynıy* unsurun küçümsenmesi"ne (!!) atıfta bulunmaktan başka bir iddiası bulunmuyorsa, o zaman (1) Marksizm'i teorik olarak, Beltov [Plehanov] tarafından hep alay edilen Kareyevler ve Mihailovskiyler tarzında anlamaktadır ve (2) pratik olarak yasal açıdan izin verilen Marksistlerimizi Bernsteinizm'e ve [yeraltı] Sosyal Demokratlarımızı da "ekonomizme" sokan "gelişimin *stihiynıy* unsurlarından" tamamen tatmin olmaktadır ve Rus Sosyal Demokrasisinin "*stihiynıy*" gelişimi yolundan *uzaklaşmasında etken olmak* için ellerinden geleni yapmaya kararlı olan insanlara karşı "gazap dolu"dur.

Ve şimdi, gerçekten eğlenceli bazı şeylere de rastlıyoruz.

> Tıpkı doğal bilimdeki ilerlemelere rağmen, insanların bu dünyada eski tarzda üreyecek ve çoğalacak olmaları gibi, yeni bir toplumsal düzenin ortaya çıkması da, sosyal bilimlerdeki ilerlemelere ve amaca yönelik militanların sayısındaki artışa rağmen gelecekte *büyük ölçüde* hâlâ *stihiynıy* patlamaların sonucu olacaktır. (s. 19.)

Tıpkı eski moda iyi bilgeliğin bize, yavrular üretmek için fazla akıl kullanmak gerekmediğini söylemesi gibi –"en son sosyalistlerin" (Nartsis Tuporılov-vari) bilgeliği de bize, bu dünyada yeni bir toplumsal düzenin *stihiynıy* ortaya çıkışına, herkesin katılması için yeterli akılları olduğunu söylüyor. Biz de bunun için herkesin yeterli aklı olduğunu düşünüyoruz. Bu türden bir katılım için, yapmanız gereken tek şey "ekonomizm" hüküm sürdüğünde "ekonomizme", terörizm ortaya çıktığında terörizme teslim olmaktır. Bu nedenle, geçen baharda, terörizmden uzaklaşmaya karşı bir uyarı yapmak çok önemliyken, *Raboçeye delo*, kendisi için "yeni" bir konu karşısında şaşkına döndü. Ve şimdi, yarım yıl sonra, bu konunun artık o kadar güncelliği kalmadığında, bize bir anda şöyle söyleyebiliyor: "Biz, terörist haletiruhiye kabarışı karşısında tavır almanın Sosyal Demokrasi'nin görevi olmadığını ve olmaması gerektiğini düşünüyoruz." (*Raboçeye delo*, Sayı 10, s. 23). Ve [1901 sonbaharındaki] kongresinin bir kararı olarak şunu ilan ediyor: "Kongre, sistematik agresif terörün uygun olmadığını beyan etmektedir" (*İki Kongre*, s. 18). Ne kadar olağanüstü belirgin ve tutarlı! Buna karşı çıkmıyoruz –ancak bunun uygun olmadığını ilan ediyoruz ve beyanımızı öyle bir tarzda yapıyoruz ki "karar" bize sistematik olmayan ve savunmacı terör hakkında hiçbir şey söylemiyor. Böyle bir kararın çok güvenli olduğunu ve hata karşısında tamamen güvence altına alınmış olduğunu kabul etmelisiniz –tıpkı hatalı bir şey söylemekten kaçınmak amacıyla konuşan kimse gibi!

Ve böylesi bir kararı bir araya getirmek için yalnızca tek şeye ihtiyaç vardır: kendini hareketin *kuyruğunda* tutma yeteneği. *İskra*, terör meselesini yeni bir şey olarak ilan ettiği için *Raboçeye delo*'yla alay ettiğinde, *Raboçeye delo* da kızgınlıkla *İskra*'yı "15 yıl önce bir grup siyasal göçmen yazarın verdiği taktik sorunların çözümünü parti örgütlerine dayatmanın gerçekten inanılmaz gösterişçiliğini yapmakla" suçlamıştı (s. 24). Oh evet, işte şöyle bir şey amma gösterişçilikmiş, amma da amaca yönelik unsuru küçümsemek-

miş: Teorik olarak sorunları çözmeye çalışacaksın, böylece daha sonra da örgütü, Partiyi ve kitleyi bu çözümün doğruluğuna ikna etmeye çalışacaksın.[18] Bizim için sadece aynı eski şeyleri söylemek ve herhangi bir kimseye herhangi bir şeyi "dayatmak" yerine, her "dönüm noktasında" basitçe bir "ekonomizm"e doğru, bir terörizme doğru yönelmek ne kolay olurdu. *Raboçeye delo*, *İskra* ve *Zarya*'yı "biçimsiz kaos üzerinde düşüncelere dalan bir ruh gibi, hareket programına karşı çıkmış olmakla" suçlayarak, bu dünyevî bilgeliğin genel prensiplerini genelleştirmektedir (s. 29). Ancak işte bu –yani sadece *stihiynıy* hareket üzerinde düşüncelere dalmakla kalmayan fakat bu hareketi "*onun programının*" *üzerine çıkaran* bir "ruh" olmak– Sosyal Demokrasinin rolü değil mi? Onun rolü kesinlikle hareketin *kuyruğunda* sürüklenme olmaması gerekiyor: Bu en iyi durumda hareket için işe yaramazdır ve en kötü durumda ise, son derece zararlıdır. Fakat *Raboçeye delo* sadece bu "süreç-olarak-taktikleri" benimsemekle kalmıyor, aynı zamanda bunu bir ilke haline getiriyor, böylece onun eğilimi için oportünizmden daha iyi bir isim de *kuyrukçuluk* oluyor. Ve şunu kabul etmelisiniz ki hareketi kuyruk gibi peşinden takip etmeye kesinlikle karar vermiş olan insanlar, "gelişimin *stihiynıy* unsurunun küçümsenmesine" karşı kesinlikle ve her zaman güvence altına alınmışlardır.

* * *

Bu nedenle, Rus Sosyal Demokrasi'sinde "yeni eğilimin" temel hatasının, *stihiynost* önünde boyun eğme, kitlelerin *stihiynost*'unun bizlerden, Sosyal Demokratlardan talebinin amaca yönelik bir kitle talep ettiğini anlamadaki yetersizlik olduğuna ikna olmuş durumdayız. Kitlelerin *stihiynıy* kabarması ne kadar büyük olursa ve hareket ne kadar genişlerse, Sosyal Demokrasinin teorik, politik ve örgütsel çalışmasındaki amaca yönelik bir kitle bakımından talep de o kadar artar.

Rusyadaki kitlelerin *stihiynıy* kabarması, Sosyal-Demokrat gençlerin kendilerini bu devasa görevleri yerine getirmek için hazırlıksız bulduğu bir hızla gerçekleşti (ve gerçekleşmeye devam ediyor). Bu hazırlık eksikliği, bizim talihsizliğimizdir, *tüm* Rusya Sosyal Demokratlarının talihsizliğidir. Kitlelerin kabarışı kesintisiz bir

18. Ayrıca şunu da unutmamalıyız ki, terör meselesini "teorik olarak" çözdüğünde, Emeğin Kurtuluşu grubu, önceki devrimci hareketin deneyimini *genelleştirmişti*.

süreklilikle gelişti ve yayıldı ve ivme kazandı –hâlihazırda başladığı yerlerde hiç durmadan devam etti ve ayrıca yeni yerellikleri ve nüfusun yeni tabakalarını fethetti (işçi sınıfı hareketinin etkisine bağlı olarak, öğrenciler, genel olarak entelektüeller arasında ve hatta köylü arasında mayalandı). Fakat devrimciler, hem teorilerinde hem faaliyetlerinde bu kabarışın *gerisinde kaldılar* –tüm harekete *rehberlik* edebilen, ivme kazanan kesintisiz ve sürekli bir örgütlenme yaratmayı başaramadılar.

Birinci bölümde, *Raboçeye delo*'nun teorik görevlerimizi ne şekilde aşağıladığını gösterdik ve moda haline getirdikleri "eleştiri özgürlüğü" sloganındaki "*stihiynıy*" tekrarına işaret ettik. Sloganı tekrarlayanlar bir tarafta Almanya'da ve diğer tarafta Rusya'da devrimciler ile "eleştiriciler"/oportünistler arasındaki ilişkinin taban tabana zıt olduğunu anlamak bakımından yeterince "amaca yönelik" değildiler.

Aşağıdaki bölümlerde bu *stihiynost* önünde boyun eğmenin, siyasal görev alanlarında ve Sosyal Demokrasinin örgütsel çalışmasında nasıl tezahür ettiğini göreceğiz.

Bölüm Üç

Tred-yunionist Siyaset ve Sosyal Demokratik Siyaset

Bir kez daha *Raboçeye delo*'yu överek başlıyoruz. "İthamname edebiyatı ve proletarya mücadelesi" –Martınov'un, *İskra* ile olan anlaşmazlıklar hakkında *Raboçeye delo* 10. sayıdaki makalesinin başlığı böyle. "Kendimizi sadece (işçi partisinin) gelişimini engelleyen sisteme yönelik ithamnamelerle sınırlayamayız. Proletaryanın acil ve güncel çıkarları için de tepki göstermeliyiz" (s. 63) –bu anlaşmazlıkların özünü işte bu şekilde formüle ediyor. "... *İskra*, ... devrimci muhalefetin, bizim sistemimizi ve özellikle siyasal sistemimizi suçlayan bir organıdır... Biz ise, öte yandan, proletaryanın mücadelesiyle sıkı ve organik bir bağ içinde, işçi sınıfının davası için çalışmaktayız ve çalışacağız." (s. 63). Bu formülasyonu için Martınov'a minnettar olmalıyız. Genel olarak büyük bir ilgi gösterilmeli, çünkü özünde sadece *Raboçeye delo*'yla olan anlaşmazlıkları değil, genel olarak, siyasal mücadele konusunda bizimle "ekonomistler" arasındaki tüm anlaşmazlıkları da kapsıyor. "Ekonomistlerin" siyaseti koşulsuz olarak reddetmediklerini, fakat yalnızca Sosyal-Demokratik bir siyaset anlayışından sürekli uzaklaşıp *tred-yunionist* bir siyaset anlayışına saptıklarını zaten göstermiştik. Martınov tam da aynı şekilde sapma gösteriyor ve biz de onu ve sadece onu, bu konuyla ilgili ekonomist bir kafa karışıklığının *modeli* olarak ele almaya hazırız. Göstereceğimiz üzere, Martınov'un tercihi öyle bir şeydir ki, *Raboçaya mısl* Özel

Sayısı yazarları da, İşçi Öz-Kurtuluş grubu bildirisinin yazarları da, *İskra* 12. sayıdaki ekonomist mektubun yazarları da, itiraz hakkına sahip olamazlar.

A) SİYASAL AJİTASYON VE ONUN EKONOMİSTLER TARAFINDAN DARALTILMASI

Herkes biliyor ki, ekonomik[1] mücadelenin yaygınlaştırılması ve pekiştirilmesi, ekonomik (fabrika ve meslek) ithamnameler "literatürünün" oluşturulmasıyla el ele gitmiştir. "Bildirilerin" ana içeriği fabrika kurallarına dair ithamnamelerdi ve işçiler arasında ithamnamelere yönelik gerçek bir tutku hızla ortalığı sardı. İşçiler, bir Sosyal-Demokrat çevresinin kendilerine, yoksulluğa bağlı yaşamları konusunda, dayanılmaz ağırlıktaki çalışmaları ve haklardan yoksun oluşları konusunda bütün gerçekleri açıklayan yeni türden bir bildiri sunmayı istediklerini ve bunu gündelik olarak sağlayabileceklerini anlar anlamaz, deyim yerindeyse, o çevreleri fabrikalardan ve atölyelerden gelen malzeme bombardımanına tutmaya başladılar. Bu "ithamname yayınları" sadece belirli bir bildirinin itham ettiği fabrikada değil, teşhir edilen olaylar hakkında bir şeylerin duyulduğu tüm fabrikalarda müthiş bir hissiyat yarattı. Ve farklı işletmelerdeki ve farklı mesleklerdeki işçilerin ihtiyaçları ve sıkıntıları çok ortak olduğundan bu "işçi yaşantısı gerçeği" *herkesi* canlandırdı. En geri işçiler arasında bile "basında yer almak" konusunda gerçek bir tutku ortaya çıktı –yağma ve baskı üzerine kurulu günümüzdeki sosyal sistemin tamamına karşı bu embriyonik savaş biçimi için soylu bir tutku. Ve "bildirilerin" büyük çoğunluğu gerçekten bir savaş ilanıydı, çünkü teşhirler son derece kışkırtıcı bir etkiye sahipti ve işçiler tarafından en acıtıcı tacizleri kaldırmak için ortak bir talep haline geliyor ve bu talepleri de grevlerle desteklemeye hazır olduklarını belirtiyorlardı. Fabrika sahipleri, son çözümlemede, bu bildirilerin savaş ilanı olarak önemini kabul etmek zorunda kaldılar, öyle ki, bazen [tavizler vermeden önce] düşmanlıkların açığa çıkmasını bile beklemek istemediler. İthamnameler, her zaman olduğu gibi, güçlü şekilde ortaya çıkmaları

1. Yanlış anlaşılmayı önlemek için, lütfen şunu akılda tutun ki, aşağıdaki tartışmada, "ekonomik mücadele" derken (kabul edilen kullanıma uygun olarak) Engels'in (yukarıda yapılan alıntıda) "kapitalistlere direniş" olarak adlandırdığı ve özgür ülkelerde de meslekî, sendikalist veya tred-yunionist mücadele denilen "pratik-ekonomik mücadele" anlamına gelen şeyi anlıyoruz.

gerçeğiyle, güçlü bir ahlakî baskının önemini taşıdılar. Birden çok kez görüldü ki, bir bildirinin ortaya çıkışı bile bütün taleplerin veya bazılarının karşılanması için yeterli oluyordu. Tek kelimeyle, ekonomik (fabrika) ithamnameleri, ekonomik mücadelenin önemli bir aracıydı ve bugün de halen öyledir. Ve kapitalizm var olduğu sürece bu önemini korumayı sürdürecekler ve mutlaka işçileri öz savunmaya çağıracaklar. En gelişmiş Avrupa ülkelerinde, dışarıya iş yapan bazı işletmelerin unutulmuş bir ev sanayii kolundaki aşırı haksızlıkların teşhir edilmesinin, sınıf farkındalığının uyanışının başlangıç noktası, meslek [*professialnıy*] kolunda mücadelenin ve sosyalizmin yaygınlaşmasının başlangıcı olduğu hâlâ görülebilir.[2]

Henüz geçmiş olan dönemdeki Rus Sosyal Demokratlarının ezici çoğunluğu, neredeyse tamamen fabrika ithamnameleri düzenleme çalışmalarıyla uğraşmışlardır. Bu uğraşıların kapsamını ve tek başına alındığında, ekonomik ithamnameleri düzenlemenin, özünde Sosyal Demokratik değil, sadece *tred-yunionist* bir faaliyet olduğunun nasıl unutulduğunu fark etmek için *Raboçaya mısl*'ı hatırlamak yeterlidir. İthamnameler, özünde, sadece *belirli bir işkolundaki* işçilerin patronlarıyla olan ilişkilerini kapsıyordu ve başardıkları bütün her şey de, işgücü satıcılarının kendi "metalarını" daha avantajlı halde nasıl satacaklarını ve tamamen ticarî bir anlaşma zemininde alıcıyla nasıl mücadele edeceklerini öğrenmekteydiler. Bu ithamnameler, (devrimci bir örgüt tarafından kullanılmasıyla) Sosyal Demokrat faaliyetin bir başlangıcı ve tamamlayıcı bir parçası olabilirdi, fakat ayrıca "münhasıran-sendikal" mücadeleye ve Sosyal-Demokrat olmayan bir işçi hareketine yol açabilirdi (ve *stihiynost* önünde boyun eğme bağlamında, yol açması gerekirdi).

---

2. Bu bölümde yalnızca daha geniş ya da daha dar bir anlayışa sahip olan siyasal mücadeleden bahsediyoruz. Dolayısıyla, sadece geçerken, *Raboçeye delo*'nun ekonomik mücadele ile ilişkili olarak *İskra*'ya karşı, "aşırı çekimser" şeklindeki suçlamasına bir merak konusu olarak değineceğim (İki Kongre, s. 27 ve Martınov'un Sosyal Demokrasi ve İşçi Sınıfı broşüründe yeniden gündeme getirildi). Suçlama sahipleri, bir yıl boyunca *İskra*'daki ekonomik mücadele bölümünü, örneğin kilo veya basılı sayfalar olarak ölçmek isterlerse (çünkü bu tür şeyleri yapmayı severler) ve hem *Raboçeye delo* hem *Raboçaya mısl*'da bunlara tekabül eden toplam bölümleri kıyaslarlarsa, o zaman bu alanda da geri kalmış olduklarını açıkça görürlerdi. Açıktır ki, bu basit gerçeğin farkındalığı, onları, utançlarını açıkça gösteren ifadelere başvurmaya zorluyor. Şöyle yazıyorlar: "*İskra*, hoşuna gitse de gitmese de (!) hayatın güçlü taleplerini hesaba katmak zorunda kalıyor (!) ve en azından (!!) işçi hareketi hakkında aldıkları haberleri dahil ediyorlar" (İki Kongre , s. 27). Şimdi bizi gerçekten yıkan bir argüman var!

Sosyal Demokrasi, işçi sınıfının mücadelesine, yalnızca işgücünün satışında avantajlı şartlar için değil, aynı zamanda yoksulların kendilerini zenginlere satmaya zorlayan sosyal sistemin kaldırılması için de rehberlik eder. Sosyal Demokrasi, işçi sınıfını yalnızca belli bir girişimci grubuyla ilişkisinde değil, modern toplumun tüm sınıflarıyla olan ilişkisinde, örgütlü güç olan devletle olan ilişkisinde de anlar. Bu nedenle, Sosyal Demokratların kendilerini ekonomik bir mücadeleyle sınırlamamaları ve ayrıca ekonomik ithamname örgütlenmelerinin kendi baskın faaliyeti olmasına izin vermemeleri gerektiği anlaşılabilir bir gerçektir. Ayrıca, işçi sınıfının siyasal eğitimini, siyasal farkındalığını geliştirmeyi de aktif şekilde ele almamız gerekir. *Zarya* ve *İskra*'nın "ekonomizme" karşı ilk saldırısından sonra (gerçi birazdan göreceğimiz üzere bazıları yalnızca sözde hemfikir olsalar da) *artık* bu konuda "herkes hemfikirdir".

Şimdi şöyle bir düşünelim, siyasal eğitim ne olmalı? Kendimizi, işçi sınıfının otokrasiye düşman olma fikrinin propagandasını yapmakla sınırlayabilir miyiz? Tabiî ki hayır. İşçilerin maruz kaldığı siyasal zulmü *açıklamak* yeterli değildir (tıpkı bunun gibi, onlara kendi çıkarları ile işverenlerin çıkarları arasındaki karşıtlığı *açıklamak* da yeterli değildir). Bu zulmün her somut tezahürü ile ilişkili ajitasyon yapmak gerekir (tıpkı bizim ekonomik baskının somut tezahürleriyle ilişkili olarak ajitasyon yapmaya başlıyor olmamız gibi). Ve bu baskı toplumun çeşitli sınıflarına dayandığından, yaşamın ve faaliyetin –meslekî [*profesyonalnıy*], genel yurttaşlık, kişisel hayat, din, bilim vb– çeşitli alanlarında görüldüğünden, elbette otokrasinin *her yönüyle siyasal ithamnamesini* örgütlemeyi kendi yükümlülüğümüz saymadığımız takdirde, işçilerin siyasal farkındalığını geliştirme *görevimizi yerine getirmemiş olacağımız* aşikâr değil midir? Şayet zulmün somut tezahürlerini temel alarak ajitasyon sürdürmek istiyorsak, (tıpkı ekonomik ajitasyonu sürdürmek için fabrikadaki ihlalleri itham etmekte olduğu gibi) bu tezahürlerin ithamnamelerini hazırlamalıyız.

Bunun çok açık olduğu düşünülebilir mi? Fakat tam da burada, siyasal farkındalığın *çok yönlü olarak* geliştirilmesi gerekliliği konusunda "herkesin" hemfikir olmasının lafta kaldığı ortaya çıkıyor. İşte burada, örneğin, *Raboçeye delo*'nun kendisi, çok yönlü ithamnameleri örgütleme görevini üstlenme (örgütlenmenin temellerini atma) bir yana, bu görevi üstlenen *İskra* gazetesini de *geriye sürüklemeye* çalışmaktaydı. Şunu dinleyin: "İşçi sınıfının

siyasal mücadelesi sadece" (hayır, hiç de "sadece" değil!) "ekonomik mücadelenin en gelişmiş, kapsamlı ve aktif biçimidir" (*Raboçeye delo*, Sayı 1, s. 3, *Raboçeye delo*'nun programı). "Şimdi Sosyal-Demokratlar'ın önündeki görev, ekonomik mücadelenin kendisine olabildiğince siyasal bir nitelik kazandırmaktır" (Martınov, Sayı 10, s. 42). "Ekonomik mücadele, kitleleri aktif siyasal mücadeleye çekmek için en geniş uygulanabilirliğe sahip bir araçtır." (Birliğin kongre kararı ve kararda yapılan düzeltmeler [*İskra* ile anlaşma taslağında]: *İki Kongre*, s. 11 ve 17). Bütün bu tezler, (okurun göreceği üzere) ortaya çıkışı ile başlayarak en son "yayın kurulunun talimatlarına" kadar geçen sürede *Raboçeye delo*'ya nüfuz etmiştir ve hepsi açıkça siyasal ajitasyon ve mücadele hakkında tek bir bakış açısını ifade etmektedir. Bu bakış açısına, tüm "ekonomistler" arasında egemen olan görüş açısından, diğer bir deyişle, siyasal ajitasyonun ekonomik ajitasyonun *peşinden gelmesi* gerektiği bakış açısından bakalım.

Ekonomik mücadelenin genel olarak[3] "kitleleri siyasal mücadeleye çekmenin uygulanabilir en yaygın aracı" olduğu doğru mudur? Tamamen yanlıştır. Polis baskısının ve otokratik öfkenin *her birinin ve her* tezahürünün "[kitleleri mücadeleye] çekmenin" hiç de daha az "uygulanabilir yaygın araçlar" olduğu söylenemez –ve bunlar da kesinlikle ekonomik mücadeleyle bağlantılı tezahürler değildir. *Zemstvo* şefleri ve onların köylüleri fiziksel cezalandırması, rüşvet alan bürokratlar ve polisin sokaktaki kentlilere muamele tarzı, açlık çeken insanlara karşı savaşı ve halkın ışık ve bilgiye yönelik çabasıyla alay etmeleri, vergilerin gaspedilmesi ve dinsel mezheplere zulüm uygulanması, askerlere yaptırılan vahşî talimler ve öğrencilere ve

3. "Genel olarak" diyoruz, çünkü *Raboçeye delo* kesinlikle bir bütün olarak Partinin genel ilkeleri ve genel görevleri hakkında konuşuyor. Kuşkusuz, siyasal [mücadelenin] ekonomik [mücadelenin] peşinden gelmesi gereken bazı durumlar vardır –ancak Rusya'nın tamamını hedef alan bir kararda bu şekilde konuşmak yalnızca "ekonomistlerin" yapacağı bir şeydir. Ayrıca "daha başlangıçta" siyasal ajitasyonun "sadece ekonomik zeminlerde" yürütülmesinin tek ihtimal olduğu durumlar da vardır –yine de *Raboçeye delo*, [daha başlangıçta siyasal ajitasyonun sadece ekonomik zeminlerde yürütülmesine bile] "buna gerek yok" sonucuna ulaşarak kendi yolunda yürümeyi becermiştir. (İki Kongre, s. 11) [yani ajitasyon konusuyla ilgili olarak, *Raboçeye delo* tek tek vakalar ile programatik genelleme arasındaki farkı kavramıştır]. Takip eden bölümde, "politiklerin" ve devrimcilerin taktiklerinin yalnızca Sosyal Demokrasinin tred-yunionist görevlerini görmezden gelmemek bir yana, aksine, onların ve yalnızca onların bu görevlerin tamamen yerine getirildiğinin garantisini sağladığını göstereceğiz.

liberal entelektüellere sanki askerdeymiş gibi muamele edilmesi –işte genel olarak konuştuğumuzda, bütün bunları ve "ekonomik" mücadeleyle bağlantılı olmayan zulmün bunlara benzer binlerce tezahürünü siyasal ajitasyon ve kitlelerin siyasal mücadeleye çekilmesi bakımından neden *daha az* "uygulanabilir en yaygın araçlar" ve fırsatlar olarak değerlendirelim ki? Aslında, tam tersi durum söz konusudur: İşçinin (bizzat veya yakınında bulunan kişiler olarak) hak yoksunluğundan, gücün ve şiddetin kötüye kullanılmasından dolayı günlük olaylarda yaşadığı ıstırapların genel toplamında, kuşku yok ki ekonomik mücadeledeki polis zulmü azınlıkta kalır. Öyleyse, genel olarak konuştuğumuzda, bir Sosyal Demokratın hiç de daha az "uygulanabilir yaygın araçlar" olarak ötekileri de kabul etmesi gerekirken, neden peşinen siyasal ajitasyonun kapsamını *daraltalım*, neden *sadece tek bir* araca "uygulanabilir en yaygın" olanı diyelim?

Raboçeye delo, çok çok uzun zaman önce (geçen yıl!) şunları yazdı: "hükümet polis ve jandarmaları harekete geçirir geçirmez", "acil siyasal talepler, bir veya birkaç grev sonrasında kitleler tarafından erişilebilir duruma gelebilir" (Sayı 7, Ağustos 1900). Bu oportünist aşamalar teorisi günümüzde zaten bizlere "başlangıçta bile siyasal ajitasyonu ekonomik zeminde yürütmek için hiçbir ihtiyaç yok" diye taviz veren Birlik tarafından reddedilmiştir (*İki Kongre*, sayfa 11). Birlik tarafından geçmiş yanlışlarının bir parçasının bu inkârı, gelecekte Rus Sosyal Demokrasisi tarihçisine "ekonomistlerin" sosyalizmi nasıl dibe götürdükleri bakımından çok sayıda uzun tartışmadan daha yararlı olacaktır! Fakat Birlik ne kadar saftır ki, siyaseti daraltmanın bir biçimini reddetmek suretiyle, bunun bir başka biçimini kabul etmemizi sağlayabileceğini düşünmektedir! Bunun yerine, ekonomik mücadelenin mümkün olan en geniş temelde yürütülmesi gerektiğini, bunun daima siyasal ajitasyon için kullanılması gerektiğini, bununla birlikte [yine de] ekonomik mücadeleyi, kitleleri aktif siyasal mücadeleye çekmek için uygulanabilir en yaygın araç olarak dikkate almaya "hiç gerek olmadığını" söylemek mantıklı olmaz mıydı?

Birlik, Yahudi İşçi Birliği'nin (Bund) Dördüncü Kongresi'nin ilgili kararı uyarınca kullanılan "en iyi araç" ifadesi yerine kendisinin "uygulanabilir en yaygın araç" ifadesini koymuş olmasına önem yüklüyor. Bu kararlardan hangisinin daha iyi olduğunu söylemek zordur: Görüşümüze göre, ikisi de *en kötüsüdür*. Hem Birlik hem

Bund, burada, (kısmen, belki de, farkında bile olmadan, geleneklerin etkisi altındaki) yoldan uzaklaşarak siyasetin ekonomist, *tred- yunionist* bir anlayışına yönelmiştir. Esasen, sorun "en iyi" formülüyle mi, yoksa "uygulanabilir en yaygın araç" formülüyle mi meydana gelip gelmediğine göre değişmez. Birlik, 'ekonomik zemindeki siyasal ajitasyonun" en yaygın uygulanan ("uygulanabilir" değil) yöntem olduğunu söylerse, Sosyal Demokrat hareketimizin gelişmesinde belirli bir döneme ilişkin doğru bir şey söylemiş olurdu. Bu durum 1898-1901 yılları arasında "ekonomistler" bakımından, (çoğunluğu olmasa da) birçok *praktiki* bakımından kesinlikle doğru olurdu, çünkü bu *praktiki*-"ekonomistler" gerçekten de siyasal ajitasyonu neredeyse *münhasıran ekonomik zeminlerde* (ne ölçüde uygulamışlarsa o kadar!) *uygulamışlardı.* Gördüğümüz gibi *Raboçaya mısl* ve Öz-Kurtuluş Grubu tarafından, bu tür bir siyasal ajitasyon kabul edilir ve hatta önerilir! *Raboçeye delo* ise, ekonomik ajitasyonun yararlı çalışmalarına, siyasal mücadelenin zararlı bir şekilde daraltılmasının eşlik etmesini *kararlı şekilde kınamış olmalıydı.* Bunun yerine, ("ekonomistler" tarafından) en yaygın *uygulanan* araçların, en yaygın *uygulanabilir* olduğunu ilan etti! Bu tür insanları "ekonomistler" olarak adlandırdığımızda, bize yüksek sesle küfür ederek "gizemli hale getirenler" ve "örgüt dağıtıcıları" ve "papalık elçileri" ve "iftiracılar"[4] demeye zorlanmaları şaşırtıcı değil –veya el mahkûm, hıçkırarak herkese ölümcül hakarete uğradıklarını söyleyip fiilen şöyle yemin ediyorlar: "Tek bir Sosyal-Demokrat örgüt bile 'ekonomizm'den ötürü suçlanamaz".[5] Ah, şu iftiracılar, şu şer politikler! Sırf insanlıktan nefret ettikleri için, insanlara ölümcül hakaret etmenin bir yolu olarak, bütün bu "ekonomizm"i icat etmiş olmalılar!

Martınov, Sosyal Demokrasi görevini "ekonomik mücadelenin kendisine olabildiğince siyasal bir nitelik kazandırmak" olarak formüle ettiğinde, bu formülasyonun somut gerçek anlamı ne olur? Ekonomik mücadele, işçilerin, *işgücünü satarken* avantajlı koşullar, işçiler için emek ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi uğruna, işverenlere karşı toplu mücadelesidir. Bu mücadele, zorunluluk gereği meslekî [*profesyonalnıy*] bir mücadeledir, çünkü emek koşulları farklı mesleklerde son derece değişkendir ve sonuç olarak bu koşulların *iyileştirilmesine* yönelik mücadele meslek hatları boyunca

4. "Bütün bu ifadeler doğrudan şuradan alınmıştır: İki Kongre, s. 31, 32, 28 ve 30.
5. İki Kongre, s. 32.

sürdürülmelidir (Batıda sendikalar, Rusya'da meslekî mücadele için bildiriler ve geçici [yasadışı] birlikler, vb). Bu nedenle, "ekonomik mücadelenin kendisine olabildiğince siyasal bir nitelik" kazandırmak demek, bu meslekî taleplerin yerine getirilmesi anlamına gelir; (Martınov'un makalesinin sonraki sayfasında, sayfa 43'te belirttiği gibi) "mevzuat ve idarî tedbirler" aracılığıyla belirli bir meslekte emek koşullarının iyileştirilmesi anlamına gelir. Bütün işçi sendikalarının yaptıkları ve her zaman yapmakta oldukları şey tam da budur. İşte şu ağırbaşlı akademisyenlerin (ve "ağırbaşlı" oportünistlerin) Webb'lerin yazılarına bakınız; göreceksiniz ki İngiliz işçi birlikleri çok uzun süre önce "ekonomik mücadelenin kendisine olabildiğince siyasal bir nitelik kazandırmak" görevinin farkına varmışlar ve bunu uygulamışlardır. Uzun süre önce, grev özgürlüğü için, kooperatif ve meslek [birliği] hareketi aleyhtarı her bir yasal engeli ortadan kaldırmak için, kadınları ve çocukları savunmak üzere kanunların çıkarılması için, sağlık ve fabrika mevzuatı vasıtasıyla emek koşullarını iyileştirmek için vb mücadele etmişlerdir.

Demek ki, çok derin ve devrimci görünen "ekonomik mücadelenin kendisine olabildiğince siyasal bir nitelik kazandırmak" ifadesinin ardında, esas olarak, Sosyal-Demokratik siyaseti *tred-yunionist* siyasete *indirgeyen* geleneksel çaba var! *İskra*'nın tek taraflılığını düzeltme kisvesi altında –ki bilmiyor musunuz, *İskra* "dogmanın devrimcileştirmesini hayatın devrimcileştirmesinden daha yüksek bir yere"[6] koymaktadır– bizlere *ekonomik reformlar için mücadele* yeni bir şey olarak sunuluyor. Aslında, "ekonomik mücadelenin kendisine olabildiğince siyasal bir nitelik kazandırmak" ifadesi, ekonomik reformlar için mücadeleden başka hiçbir şey içermiyor. Ve bizzat Martınov da, kendi sözlerinin anlamı hakkında birazcık düşünmek istiyorsa, bu basit sonuca varabilir. "Partimiz" (diyor, en ağır toplarını *İskra* üzerinde denerken) "ekonomik sömürüye karşı, işsizliğe karşı, açlığa vb karşı, hükümete yasama ve idarî önlemler hakkında somut taleplerini sunabilir ve sunmalıdır" (s. 42-3, *Raboçeye delo*, Sayı 10). Önlemler için somut talepler –işte bu toplumsal reformlar için talep değil midir? Ve tarafsız okurlara

6. *Raboçeye delo*, Sayı 10, s. 60. Hareketimizin günümüzdeki kaotik durumuna uygulanan Martınov çeşitlemesindeki tezi şöyledir: "Gerçek hareketin her bir adımı bir düzineden fazla programdan daha önemlidir" (daha önce tartışıldığı gibi). Özünde, bu sadece dile düşmüş Bernstein sloganının Rusçaya çevirisinden başka bir şey değildir: "Hareket her şeydir ve nihai amaç hiçbir şey".

bir kez daha şunu soruyoruz: *Raboçeye delo* mensuplarına, *İskra* ile olan anlaşmazlıklarında bir mesele olarak ekonomik reformlar uğruna mücadelenin gerekliliği tezini ileri sürdürdüklerinde, gizli Bernsteinistler dediğimizde iftira mı etmiş oluyoruz?

Devrimci Sosyal Demokrasinin, faaliyetleri her zaman reformlar için mücadeleyi içeriyor ve halen de içermektedir. Fakat "ekonomik" ajitasyonu, hükümete sadece şu veya bu önlemi alması talebiyle değil, ayrıca (ve her şeyden önce) otokratik bir hükümet olmasına son vermesi talebiyle de kullanmaktadır. Bundan da ötesi, bu talebi hükümete *yalnızca* ekonomik mücadele zemininde değil, aynı zamanda toplumsal/politik yaşamdaki tüm tezahürlerin zemininde sunma yükümlülüğünü de üstleniyor. Tek kelimeyle, reform mücadelesini, daha büyük bir bütünün bir parçası olarak özgürlük ve sosyalizm için devrimci mücadeleye tabi kılıyor. Martınov, siyasal mücadele için (deyim yerindeyse) zorunlu olarak ekonomik yolu gösterdiği zaman, aşamalar teorisini başka bir biçimde yeniden canlandırmış oluyor. Ancak, devrimci bir kabarış anıyla karşılaştığında, reformlar için mücadeleyi sözde özel bir "görev" olarak ileri sürerken, Partiyi geriye çekerek hem "ekonomist" hem de liberal oportünizme koz veriyor.

Fazlası var. "Ekonomik mücadelenin kendisine olabildiğince siyasal bir nitelik kazandırmak" şeklindeki şatafatlı tezi altında, utangaç halde reformlar uğruna mücadeleyi gizlerken, Martınov, *ekonomik reformları* (ve hatta fabrika reformlarını) *kendine özgü bir şeymiş* gibi ortaya koyuyor. Bunu neden yaptığını bilmiyoruz. Belki, dikkatsizlik yüzünden? Fakat aklında sadece "fabrika" reformları yoksa, bu durumda, incelediğimiz tüm tezleri bütün anlamını kaybeder. Belki de [şu şekilde konuştuğundan ötürü] hükümetin sadece ekonomik alanda "tavizler" vermesinin mümkün ve makul olduğunu düşünüyor?[7] Durum böyle ise, bu tuhaf bir yanlış anlamadır: tavizler fizikî cezalara veya iç pasaportlara ya da tazminat ödemelerine ya da mezhep gruplarına ya da sansüre ilişkin mevzuat alanında vb mümkündür ve meydana gelmektedir. "Ekonomik" tavizler (veya sahte tavizler) belli ki hükümet bakımından en ucuz ve en avantajlı olanlarıdır, çünkü bu yoldan işçi kitlelerinin [hükümete yönelik] güvenine ilham vermesi umulmaktadır. Ancak, tam da bu

7. Sayfa 43: "Elbette, işçilere hükümete bazı ekonomik taleplerde bulunmayı tavsiye ettiğimizde, ekonomik alanda bazı ekonomik tavizler verilmesi gerektiğinde, otokratik hükümet buna hazır olduğu için yapıyoruz."

nedenden dolayıdır ki, Sosyal Demokratlar olarak bizler, ekonomik reformlara en fazla değer verdiğimiz veya en önemli gördüğümüz vb şeklinde bir kanaate (ya da yanlış anlamaya) yol açacak hiçbir zeminde *bulunmamalıyız*. Martınov, yukarıda kendisi tarafından ileri sürülen yasamayla ilgili ve idarî önlemlere yönelik somut talepler hakkında, "bu talepler" diyor, "içi boş sözler değildir, çünkü elle tutulur sonuçlar vaat ediyorlar ve böylece işçi kitlesi tarafından aktif bir şekilde desteklenebilirler".. Bizler "ekonomistler" değiliz, hayır! Yaptığımız tek şey elle tutulur sonuçlar önünde, tıpkı sayın bay Bernsteinlar, Prokopoviçler, Struveler, R.M. ve *tutti quanti* [bütün ötekiler] gibi, kölece diz çökmektir. Tek yapacağımız (Nartsis Tuporılov ile birlikte) "elle tutulur sonuçlar vaat etmeyen" her şeyin "içi boş bir söz" olduğunun anlaşılmasına izin vermek! Tek yapacağımız, işçi kitlesi sanki (kendi dar görüşlülüklerini onlara bahşetmeye kalkışanlara rağmen bu alandaki yeteneklerini şimdiden sergilemişler gibi) *–hiçbir şekilde tamamen elle tutulur sonuçlar vaat etmediğinde* bile!– otokrasiye karşı *her türlü* protestoyu aktif olarak destekleyemezlermiş gibi, kendimizi ifade etmektir!

Martınov'un da iddia ettiği, aynı zamanda işsizlik ve açlığa karşı "önlemlerden" örnekleri ele alalım. *Raboçeye delo*'nun kendi vaadine inanmak gerekirse, kendisi "elle tutulur sonuçlar vaat eden" "somut" (yasa tasarıları biçiminde?) "yasal ve idarî önlemler için talepler" üzerinde çalışmakla meşgulken, –tam da aynı zamanda ("dogmanın devrimcileştirilmesini hayatın devrimcileştirilmesinden daima üstün tutan") *İskra*, işsizlik ve kapitalist sistemin tamamı arasındaki kopmaz bağı açıklamaya çalışıyor, "kıtlık geliyor" diye uyarıda bulunuyordu ve polisin "açlık çekenlere karşı mücadelesini" ve zalimce "zorla çalıştırmak için geçici kurallarını" teşhir ediyordu; *Zarya* da ajitasyon amacıyla elindeki malzemeleri açlığa ayrılmış özel bir sayı olarak ayrıca yayınlamaktaydı. Aman tanrım! –Bu iflah olmaz dar kafalı ortodoks tipler ne denli "tek taraflılık" içindeler, bu dogmatik tipler "hayatın kendisi"nin zorunluluklarına karşı ne kadar da sağırlar! Bu –dehşet verici– makalelerden *tek bir, evet tek bir* tanesi (bunu hayal edebiliyor musunuz!) bile "somut sonuçlar vaat eden" "somut talep" içermiyor! Ne zavallı talihsiz dogmatik tipler bunlar! Onların yönünü, Kriçevskiy ve Martınov'a çevirin ki, böylece taktiklerin bir büyüme süreci olduğunu, büyümekle vb ilgili olduğunu ve ekonomik mücadelenin *kendisine* siyasal bir karakter kazandırmak gerektiğini işitebilsinler ve bunlara ikna olabilsinler.

"İşçilerin işverenlere ve hükümete karşı ekonomik mücadelesi ["hükümete karşı *ekonomik* mücadele"!!] doğrudan taşıdığı devrimci önemden başka, işçileri, siyasal haklardan mahrum bırakan sorun karşısında ayağa kaldıracak olmasından dolayı da önemlidir" (Martınov, s. 44). Bu alıntıyı buraya, daha önce söylenenlerin yüzüncü ve bininci kez tekrarlanması için değil, Martınov'u bu yeni ve olağanüstü formülasyon bakımından tebrik etmek için yerleştirdik: "işçilerin işverenlere ve hükümete karşı ekonomik mücadelesi". Bu ne güzellik! "Ekonomizmin" özünün tamamına ait tezi, "ekonomistler" arasındaki nüans olarak, ayrımların ve tüm belirgin farklılıkların benzersiz beceriyle ve ustaca yok edilmesini, burada kesin ve açık ifadesiyle bulmaktayız. [Rusya "ekonomizmi"] "tüm işçilerin pozisyonlarındaki gelişmeyi aklında tutarak" işçileri "ortak çıkarları için yürütecekleri bir siyasal mücadeleye"[8] çağırmakla [başlamış], aşamalar teorisiyle devam etmiş ve "en yaygın şekilde uygulanabilir" vb diyen [Birlik] kongresi kararıyla bitmiştir. "İşçilerin hükümete karşı ekonomik mücadelesi" tam anlamıyla *tred-yunionist* siyasettir ve onunla Sosyal-Demokrat siyaset arasında büyük bir boşluk vardır.

B) MARTINOV'UN PLEHANOV'U NASIL DERİNLEŞTİRDİĞİNİN HİKÂYESİ

"Son zamanlarda etrafta ne kadar Sosyal Demokrat Lomonosov görüldüğünü fark ettin mi!" Geçtiğimiz günlerde bir yoldaş böyle uyarmıştı. Bunu derken aklında, "ekonomizme" eğilimli olanların çoğunun büyük yeni gerçeklere (sözgelimi, ekonomik mücadelenin, işçileri haklarından mahrum olma sorunuyla yüzleşmeye zorlaması) kesinlikle kendi beyin gücüyle ulaşmaya ve aynı zamanda önceki devrimci düşüncenin ve devrimci hareketin bizlere verdiği her şeyi de, kendi kendini yetiştirme dahiliğiyle büyük bir nefret duyarak, göz ardı etmeye yönelik çarpıcı eğilimi vardı. Lomonosov-Martınov işte böyle kendi kendini yetiştirmiş bir dahidir. "Güncel Sorunlar" başlıklı makalesine bir göz atın ve onun kendi beyin gücüyle, Akselrod'un (ki bizim Lomonosov elbette onun hakkında tamamen sessiz kalmaktadır) çok önce söylediği şeye nasıl yakınlaştığını göreceksiniz –örneğin, burjuvazinin şu ya da bu tabakasının zihinsel muhalefetini nasıl görmezlikten gelemeyeceğimizi anlamaya

8. *Raboçaya mısl*, Özel Sayı, s. 14.

başladığını (*Raboçeye delo*, Sayı 9, s. 61, 62, 72 ile yayın kurulu tarafından Akselrod'a verilen *Cevap*'ı kıyaslayınız, *Raboçeye delo* s. 22, 23-4) vb göreceksiniz. Ama –ne yazık ki!– sadece "yakınlaşıyor" ve sadece "başlıyor", daha fazlası değil, çünkü Martınov, Akselrod'un "işçilerin işverenlerle ve hükümetle ekonomik mücadelesinden" söz ederken neyi kastettiğini hâlâ anlamadığını gösteriyor. Üç yıl boyunca (1898-1901) *Raboçeye delo*, Akselrod'u anlamak için çok uğraştı ve hâlâ tam olarak anlayamıyor! Belki de, bunun nedenlerinden biri, tıpkı "insan türü" gibi, Sosyal Demokrasinin de her zaman yerine getirebileceği görevi üstlenmesidir?

Ancak Lomonosovlar, yalnızca çok fazla şey bilmediği için değil (ki bu da tek başına o kadar kötü değil!), aynı zamanda cehaletlerinden habersiz oldukları için de öne çıkıyorlar. Bu ise kötü*dür*, öyle kötüdür ki Plehanov'u daha "derinleştirmek" için hemen harekete geçmektedirler. Lomonosov-Martınov bize şunu söylüyor:

> Plehanov'un bu kitabı yazdığı andan itibaren (*Rusya'da Açlığa Karşı Mücadelede Sosyalistlerin Görevleri Üzerine* [1892]), köprünün altından çok sular aktı. On yıldan beri işçi sınıfının ekonomik mücadelesine rehberlik eden Sosyal Demokratlar... parti taktiklerine geniş bir teorik temel sağlamayı henüz başaramadılar. Şimdi bu sorun başa geldi ve böyle bir teorik temel sağlamak istiyorsak şüphesiz Plehanov'un daha önce üzerinde çalışmış olduğu taktik ilkeleri önemli ölçüde derinleştirmeliyiz... Şimdi propaganda ve ajitasyon arasındaki ayrımı Plehanov'unkinden farklı bir yolla yapacağız... (Martınov biraz önce, Plehanov'un formülünü aktarmıştı: "propagandacı bir veya birkaç kişiye birçok fikir verir, oysa ajitatör sadece birkaç fikir verir, fakat bunları da halk kitlesinin tamamına verir".) "Propaganda" ile bireylerin ya da geniş kitlelerin erişebilecekleri biçimde yapılıp yapılmadığından bağımsız olarak var olan sistemin ya da onun kısmî tezahürlerinin devrimci yönden aydınlatılmasını anlıyoruz. Kelimenin kesin anlamında (*aynen böyle*!) "ajitasyon" ile, kitleye, toplumsal hayatta proletaryanın doğrudan devrimci müdahalesini mümkün kılacak, somut eylemleri üstlenmesi çağrısı yapılmasını anlıyoruz.

Rus –ve uluslararası– Sosyal Demokrasisini, bu yeni Martınov tarzı terminolojiyi, daha sıkı ve derin olan bir terminolojiyi edinmesinden dolayı kutluyoruz. Şimdiye kadar, (Plehanov ve aslında uluslararası işçi hareketinin tüm liderleriyle birlikte) düşünüyorduk ki, eğer propagandacı meseleyi, örneğin işsizlik meselesini ele alırsa, krizlerin kapitalist niteliğini açıklamalıdır, onların günümüz toplumundaki kaçınılmazlıklarının sebeplerini ortaya koymalıdır,

bunun sosyalist topluma dönüşümlerinin gerekliliğini vb açıklamalıdır. Tek kelimeyle, "çok sayıda fikir" vermelidir –o kadar çok ki birbirleriyle bağlantılı olan bütün bu fikirler yalnızca birkaç (nispeten az sayıda) birey tarafından özümsenebilir olsunlar. Ajitatör ise aynı konuyla ilgili konuştuğunda, tüm dinleyicilerinin bildiği kötü örneklerden birini seçecektir –diyelim ki, açlıktan ya da yoksulluğun şiddetlenmesinden dolayı çökmüş işsiz bir aile, vb– ve daha sonra bütün enerjisini, "kitleye" *tek bir fikir* vermek için herkes tarafından bilinen bu gerçeği kullanmaya yönlendirecektir: zenginlerin artışı ile yoksulluğun artışı arasındaki çelişkinin saçmalığı fikri. Bu ağlatan adaletsizlikle ilgili kitlesel memnuniyetsizliği ve öfkeyi *uyandırmaya* çalışacak ve tam açıklamayı ise propagandacıya bırakacaktır. Dolayısıyla, ajitatör *canlı kelimelerle* [konuşarak] hareket ederken, propagandacı çoğunlukla *matbu kelimelerle* [yazılı olarak] hareket eder. İyi bir propagandacı, iyi bir ajitatörden farklı niteliklere sahiptir. Örneğin, Kautsky ve Lafargue için propagandacılar derken, Bebel ve Guesde için ise ajitatörler deriz. Üçüncü bir alanı veya pratik faaliyetin üçüncü işlevini ortaya çıkarmak ve bu işlevi "belirli somut eylemler üstlenmek için kitle çağrısı" olarak tanımlamak, tam bir keşmekeştir, çünkü ayrı bir eylem olarak bu türden herhangi bir "çağrı", ya teorik bir tezi, bir propaganda broşürünü, bir ajitasyon konuşmasını doğal ve kaçınılmaz şekilde tamamlar ya da [belirli bir kitle eyleminin] doğrudan uygulanmasının bir parçasıdır.

Örneğin, Alman Sosyal Demokratlarının tahıl gümrük vergilerine karşı mevcut mücadelesini ele alalım. Teorisyenler, gümrük politikaları üzerine tezler kaleme alırlar ve diyelim ki, ticaret anlaşmaları ve serbest ticaret için mücadele "çağrısı" yaparlar. Bir propagandacı aynı şeyi bir dergide ve ajitatör ise halkın önündeki konuşmalarında yapar. Bu örnekte kitlenin "somut eylemleri", tahıl gümrük vergilerinin artırılmasına karşı bir dilekçenin imzalanarak Reichstag'a gönderilmesini içermektedir. Bu eylemleri gerçekleştirme çağrısı dolaylı olarak teorisyenlerden, propagandacılardan ve ajitatörlerden ve direkt olarak da imza listelerini fabrikalara ve evlere getiren işçilerden gelmektedir. "Martınov terminolojisine" göre, imza listeleriyle etrafta dolaşan insanlar ajitatörler iken Kautsky ve Bebel'in her ikisinin de propagandist oldukları anlaşılıyor –bunu doğru anlamış mıyım?

Bu Alman örneği, *Verballhornung* kelimesini akla getiriyor, tam olarak çevrildiğinde "Ballhornlaştırma" demektir. Johann Ballhorn, on altıncı yüzyılda Leipzig'deki bir yayıncıydı; bir alfabe kitabı yayınlamıştı. Bu kitapta alışıldık resimlerin yanı sıra bir de horoz resmi bulunuyordu –fark şuradaydı ki, bu mahmuzları olan bir horoz değil de, yanında bir çift yumurta olan mahmuzsuz bir horozdu. Ve kitabın kapağında şu sözler yer alıyordu: "Johann Ballhorn tarafından *tashih edilmiş* bir baskı". O zamandan bu yana Almanlar *Verballhornung*'u eski halinden daha kötü hale getiren "tashihleri" tanımlamak için kullanıyorlar. Ve Martınov'un Plehanov'u nasıl derinleştirdiğini gördüğümüzde, Ballhorn'u hatırlamadan edemiyoruz...

Peki bizim Lomonosov neden bu karışıklığı "icat etti"? *İskra*'nın, "tıpkı Plehanov'un on beş yıl önce yaptığı gibi, meselenin yalnızca bir tarafına dikkat ettiği" şeklindeki suçlamasını göstermek istedi (s. 39). "*İskra*'da, en azından şimdiki zamanda, propaganda görevleri ajitasyon görevlerini arka plana itiyor" (s. 52). Bu son tezi, Martınov dilinden normal insan diline tercüme edersek (çünkü insanlık henüz yeni oluşturulan bu terminolojiyi özümseyemedi) şu sonuca varıyoruz: *İskra*'da siyasal propaganda ve siyasal ajitasyon görevleri "Hükümete elle tutulur sonuçlar vaat eden yasamayla ilgili ve idarî tedbirler alması" için "somut talepler sunması" (veya eğer henüz Martınov'un seviyesine gelememiş olan geri kalmış insanlığın eski terminolojisini kullanmaya izin verilirse, toplumsal reformlar için talepler) arka plana itilmektedir. Okuru, Martınov tezini aşağıdaki belagatli paragrafla kıyaslamaya davet ediyoruz:

> Bu programlarda (devrimci Sosyal Demokratların programları) bizi şaşırtan şey işçilerin (sahip olmadığımız) parlamentodaki faaliyetlerinin avantajları konusunda ebedî ısrarıdır; aynı zamanda da bunların, işçilerin [Rusya'da] mevcut olan fabrika sorunlarıyla alakalı fabrika sahipleri yasama meclislerine katılımlarının... veya örneğin işçilerin şehir yerel yönetimlerine katılımlarının önemini (devrimci nihilizmlerinden ötürü) görmezden gelmeleridir.

Bu belagatli paragrafın yazarı, biraz daha doğrudan, açıkça ve çok daha belirgin şekilde Lomonosov-Martınov'un kendi akıl gücüyle ulaştığı aynı düşünceyi dile getiriyor. Bu yazar *Raboçaya mısl*'ın Özel Sayısındaki R.M.'dir (s. 15).

C) SİYASAL İTHAMNAMELER VE "DEVRİMCİ FAALİYETE YÖNELİK EĞİTİM"

Martınov, *İskra*'ya karşı "işçi kitlesinin aktifliğini artırma" teorisini ileri sürerken, aslında bu aktifliği *azaltma* çabasını ortaya koyuyor; çünkü o, bu aktifliği uyandırma ve destekleme bakımından tercih edilen, özellikle en önemli ve "en yaygın uygulanabilir" araçların, daha önce bütün "ekonomistlerin" önünde diz çöktüğü aynı eski ekonomik mücadele olduğunu ilan ediyor. Bu hata karakteristik olarak adlandırılabilir, çünkü kesinlikle tek başına Martınov'a özgü değildir. Aslında, "işçi kitlesinin aktifliğini yükseltmek" *ancak* kendimizi "ekonomik zeminlerde siyasal ajitasyon" ile *sınırlamamamız* koşuluyla sağlanabilir. Ve siyasal ajitasyonun gerekli genişlemesinin temel koşullarından biri, *çok yönlü* siyasal ithamnamelerin örgütlenmesidir. Kitleler, bu ithamnameler dışında, siyasal farkındalık ve devrimci aktiflik konusunda *eğitilemezler*. Dolayısıyla, bu tür faaliyet bir bütün olarak uluslararası Sosyal Demokrasinin en önemli işlevlerinden biridir, çünkü siyasal özgürlük bile hiçbir şekilde bu ithamnameleri ortadan kaldırmaz, sadece kapsamını birazcık değiştirir.

Örneğin Alman Partisi, özellikle siyasal ithamname kampanyasını yorulmak bilmez bir enerjiyle yürütüyor olması sayesinde durumunu güçlendirmekte ve etki alanını genişletmektedir. İşçi sınıfına, *hangi sınıfın etkilendiğine bakılmaksızın* gücün kötüye kullanımı, şiddet ve suiistimalin *her bir çeşidine* tepki vermesi –ve bu tepkiyi başka açıdan değil de, tam anlamıyla bir Sosyal-Demokratik bakış açısına göre vermesi–öğretilmemişse, işçi sınıfının farkındalığı gerçek bir siyasal farkındalık değildir. İşçiler, somut ve güncel (ki bu önemlidir) siyasal gerçekler ve olaylar temelinde diğer sosyal sınıfların *her birini* entelektüel, ahlakî ve siyasal yaşamlarındaki tezahürlerini *tüm biçimlerinde* gözlemlemeyi öğrenmedikleri takdirde –nüfusun *tüm* sınıflarının, tabakalarının ve gruplarının faaliyetlerindeki ve hayatlarındaki *tüm* yönlerin materyalist bir çözümlemesini ve materyalist bir değerlendirmesini pratik olarak uygulamayı öğrenmedikleri takdirde, işçi kitlelerinin farkındalığı gerçek bir sınıf farkındalığı olamaz. Her kim ki işçi sınıfının dikkat, gözlem gücü ve farkındalığını münhasıran veya hatta öncelikle tek başına ona yoğunlaştırıyorsa, o kimse Sosyal Demokrat değildir: işçi sınıfının kendine dair bilgisi, tam bir berraklıkla günümüz toplumundaki *tüm* sınıfların karşılıklı

ilişkileri konusundaki kavrayışlarına – sadece teorik olmayan... daha doğrusu, siyasal yaşam deneyimiyle üretildiği için çok da öyle teorik olmayan kavrayışlarına, ayrılmaz şekilde bağlıdır. Bu nedenledir ki, "ekonomistlerimizin" vaaz ettikleri şeyler (ekonomik mücadele, kitleleri siyasal harekete çekmek için en yaygın uygulanabilir araçtır) pratik önemi bakımından işte bu kadar çok derinden zararlıdır ve derinden gericidir.

Bir Sosyal Demokrat olabilmek için, bir işçinin, toprak sahibinin ve rahibin, bürokratın ve köylünün, öğrencinin ve evsiz serserinin ekonomik doğası ve sosyal/politik profili hakkında açık bir anlayışa sahip olması gerekir; onların güçlü ve zayıf taraflarını bilmeli, her sınıfın ve her katmanın kendi bencil arzularını ve asıl özünü *gizlediği* olası parlak sözleri ve safsataları analiz edebilmelidir; bir işçi, çeşitli kurumların ve yasaların şu veya bu çıkarı nasıl yansıttıklarını ve nasıl yaptıklarını analiz edebilmelidir. Ve bu "berrak anlayış" herhangi bir kitaptan alınamaz: yalnızca çevremizdeki herhangi bir zamanda neler olduğunu sergileyen –herkesin söyleyeceği bir şeyler olduğu veya en azından kendi aralarında fısıltıyla konuştuğu canlı tablolar ve sıcağı sıcağına ithamnamelerle verilebilir. İnsanlar, şu veya bu olayda, şu veya bu istatistiklerde, şu veya bu adlî kararda vb ifade edilenleri fark ettiğinde, "berrak bir anlayış" ortaya çıkar. Bu çok taraflı siyasal ithamnameler, kitlelerin devrimci aktifliğindeki eğitiminin gerekli ve *temel* şartıdır.

Neden Rus işçisi, polisin halka zorbaca davranışı, dinsel mezheplere yönelik zulmü, köylülerin fiziksel olarak cezalandırılması, sansürün kanunsuzlukları, askerlere işkence edilmesi, en zararsız kültürel teşebbüslerin bastırılması vb karşısında hâlâ devrimci aktifliğini bu kadar sınırlı bir tarzda sergilemektedir? Bunun sebebi, "ekonomik mücadelenin" böyle bir aktiflik ihtiyacıyla "yüzleşmeyi zorlamamış" olması mıdır yoksa o devrimci aktifliğin ona "elle tutulur sonuçlar" bakımından çok daha az, "olumlu" sonuçlar bakımından çok daha az vaatte bulunmuş olması mıdır? Hayır –bu tür bir görüş, tekrar etmemize izin verin, kabahati başkasına atmaktan, kendi dar kafalılığını (ve Bernsteinizm'ini) işçi kitlesine yüklemeye çalışmaktan başka bir şey değildir. Kitlelerin hareketinin gerisine düşmede kabahati kendimizde aramalıyız, çünkü bu utanç verici şeylerin ithamnamelerini yeterince geniş, açık ve zamanında örgütleyemedik. Bunu yaparsak en basit işçi; öğrencileri ve dinsel mezhepleri, *mujikleri* ve yazarları keyiflerine

göre baskı altında tutan aynı karanlık güçlerin kendisine de hayatının her adımında baskı kurduğunu ve üzdüğünü anlayacak veya *hissedecektir*. Ve bunu hissedince, tepki göstermek için kendisi de bir arzu duyacaktır, dayanılmaz bir arzu duyacaktır ve bunu nasıl yapacağını da bilecektir; bugün sansürcüleri "yuhalayacak"tır, yarın bir köylü isyanını bastırmış olan valinin evi önünde gösteri yapacaktır, ertesi gün papaz cübbesi giymiş polislerden başka bir şey olmayıp Kutsal Engizisyon görevini gören rahiplere bir ders verecektir, vb. İşçi kitlelerine yeni ve çok yönlü ithamnameleri *iletmek* için hâlâ çok az şey yaptık ve neredeyse hiçbir şey yapmadık. Birçoğumuz bunun bizim *sorumluluğumuz* olduğunun farkında değil ve bu yüzden fabrika hayatının dar çerçevesinde "sürmekte olan tekdüze mücadelenin" *stihiyny* tarzda peşine takılıyoruz. Bu koşullar altında, "*İskra*, parlak ve kendine yeterli düşüncelerin propagandasına kıyasla, devam eden mücadeledeki ileriye doğru tekdüze yürüyüşün önemini küçümseme eğilimindedir" (Martınov, s. 61) demek, partiyi geriye götürmek, hazırlıksızlığımızı ve geride kalışımızı savunmak ve yüceltmek demektir.

Kitlelerin eyleme çağrısı söz konusuysa, elimizde enerjik siyasal ajitasyon, net ve canlı ithamnameler var ise, bu kendi kendine olacaktır. Birisini suçüstü yakalamak ve onu hemen herkesin tanıyacağı şekilde teşhir etmek –işte bu tek başına mümkün olan en iyi "çağrı" olacaktır. Çoğu zaman, öyle etkisi olacaktır ki, daha sonra tam olarak kimin kalabalığa harekete geçme "çağrısı" yaptığı veya bir gösteri, vb için kimin tam olarak şu ya da bu planla öne çıktığı bilinmeyecektir. Bu şekilde [eylem] çağrısı –genel olarak değil, somut anlamıyla– sadece eylem alanında yapılabilir ve sadece belirli bir zamanda oraya giden kimse o çağrıyı yapabilir. Ama bizim işimiz –Sosyal-Demokrat gazetecilerin işi– siyasal ithamnameleri ve siyasal ajitasyonu derinleştirmek, genişletmek ve yoğunlaştırmaktır.

Bu arada, "çağrılar" konusunda [şunu da söyleyelim]. Bahar olaylarından *önce* işçilere, kesinlikle *elle tutulur hiçbir sonuç vaat etmeyen* bir konuda –örneğin öğrenci [protestocuları] askere almak gibi– enerjik şekilde müdahale etmeleri çağrısında bulunan tek yayın *İskra* idi. "183 öğrencinin askere alınmasıyla" ilgili 11 Ocak tarihli kararnamenin yayınlanmasından hemen sonra *İskra* bu konuda bir makale yayınladı (Sayı 2, 2 Şubat) ve –her türlü gösteri başlamadan *önce*– "halka" hükümetin aşağılayıcı meydan okumasına açıkça tepki vermesi çağrısında bulundu. Herkese soruyoruz:

"Çağrılar" hakkında çok fazla konuşan ve hatta "çağrıları" özel bir faaliyet biçimi sayan Martınov'un bu çağrıya dair tek kelime bile etmediği olağanüstü durumu nasıl açıklayabiliriz? Martınov'un, "elle tutulur sonuçlar vaat eden" taleplere dayanan bir mücadeleye yeterli "çağrı" yapmaması için *İskra*'yı "tek taraflı" diye yaftalaması bir dar kafalılık değil midir?

"Ekonomistlerimiz" –ve bunlara *Raboçeye delo* da dahildir– başarı kazandılar, çünkü az gelişmiş işçilerin suyuna gittiler. Fakat işçi/Sosyal Demokrat, işçi/devrimci –ve bu tür işçi sayısı her geçen gün artmaktadır– "elle tutulur sonuçlar vaat eden" vb talepler için mücadeleyle ilgili bütün bu akıl yürütmeleri öfkeyle reddedecektir, çünkü o işçi tüm bunların rubleye bir kopek eklemeyle ilgili eski şarkının yeni bir çeşitlemesi olduğunu anlamaktadır. Böyle bir işçi *Raboçaya mısl* ve *Raboçeye delo*'dan gelen akıl vericilere şunları söyleyecektir:

Bizim kendi başımıza halledebileceğimiz konularda aşırı hevesle müdahale etmekte ve amaçsız şekilde pek endişelenmektesiniz, oysa kendi gerçek sorumluluklarınızı yerine getirmeyi hiç dert edinmiyorsunuz. Sosyal Demokratların görevinin, ekonomik mücadelenin kendisine siyasal bir nitelik kazandırmaktan ibaret olduğunu söylerken, kavrayışlı olmaktan çok uzaksınız. Bu durum sadece bir başlangıçtır –Sosyal Demokratların asıl görevi, Rusya da dahil olmak üzere, dünyanın her yerinde, başka yerlerde de [şunu kavramakta-ç.n.] yatmaktadır ki, çoğunlukla *bizzat polis ekonomik mücadeleye siyasal bir nitelik kazandırmayı taahhüt eder* ve bizzat işçiler de kimin hükümetten yana olduğunu öğrenirler.[9]

9. "Ekonomik mücadelenin kendisine siyasal bir nitelik kazandırma" talebi, siyasal faaliyet alanında kendisini en canlı haliyle stihiynost önünde boyun eğme tarzında sergiliyor. Ekonomik mücadele, "devrimci basillerin, entelektüel kesimlerin" müdahalesi olmaksızın, amaca yönelik Sosyal Demokratların müdahalesi olmaksızın, stihiynıy tarzda siyasal bir nitelik taşır. Örneğin, İngiltere'deki işçilerin ekonomik mücadelesi, sosyalistlerin katılımı olmaksızın siyasal bir nitelik kazanmıştı. Fakat Sosyal Demokratların görevi, ekonomik zemindeki siyasal ajitasyonla tükenmez, onların görevi bu tred-yunionist siyaseti Sosyal-Demokratik bir siyasal mücadeleye dönüştürmektir; işçileri Sosyal Demokrat farkındalığa yükseltmek için ekonomik mücadelenin işçilere saçtığı siyasal farkındalık kıvılcımlarından yararlanmaktır. Fakat Martınovlar, stihiynıy tarzda uyanmakta olan bu siyasal farkındalığı artırmak ve ilerletmek yerine, stihiynost önünde secde ediyorlar ve ekonomik mücadelenin, işçileri siyasal haklarından mahrum olmasıyla "yüzleştirmeye yöneltecek" en iyi şey olduğunu tekrarlıyorlar (bulantı verecek kadar tekrarlıyorlar). Tred-yunionist siyaset farkındalığının bu stihiynıy uyanışının, sizleri "Sosyal Demokrat görevler" meselesiyle yüzleşmeye yöneltmemesi, çok kötü beyler!

Tam da, sanki Amerika'yı keşfediyormuşsunuz gibi, gurur duyduğunuz "işverenler ve hükümete karşı işçilerin ekonomik mücadelesi", bizzat işçiler tarafından Rusya'nın en ücra köşelerinde yürütülmektedir –sosyalizm hakkında okumamış veya onu hiç duymamış olsalar bile, grevleri duymuşlardır. Ve elle tutulur sonuçlar vaat eden somut talepler ileri sürerek, biz işçiler arasında desteklemek istediğiniz "aktifliğe" gelince, biz zaten aktif haldeyiz ve kendi küçük, gündelik meslekî [*profesyonalnıy*] mücadelemizde çoğu zaman *intelligenti*'dan yardım almaksızın, bu somut talepleri ortaya koyuyoruz. Fakat *bu* tür bir aktiflik bizim için yeterli değildir; biz tek başına "ekonomist" siyaset çorbası ile besleyebileceğiniz çocuklar değiliz; herkesin bildiği her şeyi bilmek istiyoruz, siyasal hayatın *tüm* taraflarıyla ayrıntılı olarak tanışmak ve her siyasal etkinliğe *aktif olarak* katılmak istiyoruz. Bunun için gerekli olan, *intelligenti*'nın zaten bildiklerimizi[10] tekrar etmeye daha az zaman harcaması ve bize bilmediğimiz şeyleri, kendi başımıza fabrikamızdan ve "ekonomik" deneyimlerimizden asla öğrenemeyeceğimiz şeyleri vermek için daha fazla zaman harcamasıdır. Yani: siyasal bilgi. Bize bu bilgiyi getirebilecek olan intelligentı olarak sizlersiniz ve bunları sunarken şimdiye kadar yapmış olduğunuzdan yüz kat, bin kat daha fazla *yükümlü* olmak zorundasınız ve daha da ötesi

---

10. İşçilerin "ekonomistlere" yönelik bu hayalî konuşmasını uydurmadığımızı göstermek için, işçi hareketi hakkında kuşkuya yer bırakmayacak şekilde doğrudan bilgi sahibi olan ve bizim gibi "'dogmatik tiplere" en az eğilimli iki tanıktan bahsedeceğiz, çünkü tanıklardan birisi bir "ekonomist" (*Raboçeye delo*'yu siyasal bir yayın olarak bile görüyor!), diğeri bir teröristtir. İlk tanık [Savinkov], hakikat ve yaşam duygusu açısından dikkat çekici "Petersburg İşçi Hareketi ve Sosyal Demokrasinin Pratik Görevleri" başlıklı bir makalenin yazarıdır. İşçileri üç kategoriye ayırıyor: (1) amaca yönelik devrimciler, (2) ara bir tabaka ve (3) [geri kalan] işçi kitlesi. [Yazara göre] ara tabakanın, "doğrudan ekonomik çıkarlardan ziyade siyasal yaşam konularına daha fazla ilgi duyduğunu, bu çıkarların genel toplumsal koşullarla bağlantısının uzun süredir kavranmış olduğunu" görüyoruz... *Raboçaya mısl* "şiddetle eleştirilmektedir": 'uzun zamandır bildiğimiz ve aynı şeyleri, uzun zamandır okumaktayım", "siyaset bölümlerinde yine yeni bir şey yok" (s. 30-1). Fakat üçüncü tabaka bile "daha dikkatli, daha genç, taverna ve kilisenin pek fazla yoldan çıkarmadığı bir işçi kitlesi. Her ne kadar bu tabaka siyasal içeriğe sahip herhangi bir kitap edinme imkânına sahip değilse de, siyasal hayata dair olguları çarpıtılmış tarzda yorumluyor ve düşünceleri için gıda olarak öğrenci ayaklanmaları hakkındaki bölük pörçük bilgileri kullanıyor." Ve terörist [Nadyejdin] şöyle yazıyor: "...İki ya da üç kez, kendi şehirleri değil de, başka şehirlerdeki fabrika hayatının ayrıntılarını okurlar ve sonra okumayı bırakırlar.... Sıkıcıdır.... Bir işçi gazetesinde devlet hakkında hiçbir şey söylememek... işçiye küçük bir çocuk gibi bakmak demektir... İşçi çocuk değildir" (Svoboda, [aynı adı taşıyan] devrimci-sosyalist grup tarafından yayımlandı, s. 69 ve 70).

bunu sadece tezler, broşürler ve makaleler (çoğunlukla, içtenliğimizi bağışlarsanız, biraz sıkıcıdırlar!) olarak değil, ama aynı zamanda kesinlikle, hükümetimizin ve egemen sınıflarımızın hayatın tüm alanlarında tam olarak ne yaptığına dair *ithamnameler* şeklinde, hataya düşmeksizin sunmalısınız. Kendinize dair bu sorumluluğu daha gayretli şekilde yerine getirin ve *"işçi kitlesinin aktifliğini artırmak" hakkında daha az konuşun.* Aramızda düşündüğünüzden çok daha fazla aktiflik var ve açık sokak savaşıyla, asla "elle tutulur sonuçlar" vaat etmeyen talepleri bile destekliyoruz! Ve bizlerin "aktifliğini" arttıracak olan sizler değilsiniz, çünkü *şu işe bakın ki, yeterince aktif olmayan sizlersiniz.* Beyler *stihiynost* önünde daha az boyun eğin ve *kendi* aktifliğinizi artırmayı daha fazla düşünün!

D) EKONOMİZM İLE TERÖRİZM ARASINDAKİ ORTAK YAN NEDİR?

Daha önce, bir dipnotta, tesadüfen mutabık oldukları bir nokta hakkında "ekonomist" ile Sosyal-Demokratik olmayan bir teröristi karşılaştırdık. Fakat genel olarak konuşursak, "ekonomizm" ve terörizm arasında sadece tesadüfî değil, zorunlu bir iç bağ da vardır. Bu, daha sonra dönmek zorunda kalacağımız, ancak şimdi kesinlikle değinmemiz gereken bir konudur; çünkü bu, devrimci aktiflik eğitimi konusuyla ilgilidir. "Ekonomistlerin" ve günümüzdeki teröristlerin ortak bir kökleri var: Bir önceki bölümde genel anlamda tartıştığımız ve şimdi onun siyasal faaliyet ve siyasal mücadele alanındaki etkisini incelemekte olduğumuz, *stihiynost* önünde boyun eğme. İlk bakışta bu tespitimiz bir çelişki olarak görünebilir, çünkü "tekdüze mücadeleyi" vurgulayan insanlar ile bireylerin en fedakâr mücadelesi çağrısında bulunan insanlar arasında belirgin bir uzaklık vardır. Ancak bu bir çelişki değildir. "Ekonomistler" ve teröristler, farklı *stihiynıy* akımların önünde boyun eğiyorlar: "ekonomistler", "münhasıran işçi hareketi" önünde ve teröristler de devrimci çalışmayı işçi hareketinin bütününe bağlama yeteneği olmayan veya bunu mümkün görmeyen *intelligenti*'nın tutkulu öfkesi önünde boyun eğiyorlar. Bu imkâna dair inançlarını yitirmiş veya buna hiç inanmamış insanların kendi öfkeli hisleri ve devrimci enerjisi bakımından terörden başka bir çıkış bulmaları zordur.

Bu iki eğilimin her ikisinde de *stihiynost* önündeki bu boyun eğme, bu bakımdan ünlü *Credo* programının *uygulanmasının baş-*

langıcından başka bir şey değildir: İşçiler "işverenler ve hükümetle" kendi "ekonomik mücadelelerini" yürütecekler (umarım *Credo*'nun yazarı, Martınov'un terminolojisini kullanmamı bağışlar! –sanırım bunu yapmaya hakkımız vardır, çünkü *Credo* da, işçilerin ekonomik mücadelede nasıl "siyasal rejime karşı koyulmaya itildiğini" söylemektedir), entelektüeller ise siyasal mücadeleyi, tabiî ki terör yardımıyla, kendi güçleriyle yürüteceklerdir! Bu, üzerinde ısrarcı olmamamız gereken, tamamen mantıklı ve kaçınılmaz bir sonuçtur –her ne kadar programı uygulamaya başlayanların *kendileri* bunun kaçınılmaz olduğunun *farkında olmasalar* bile. Siyasal faaliyet, en iyi niyetlerle terör çağrısı yapanların veya ekonomik mücadelenin kendisine siyasal bir nitelik kazandıranların farkındalığına tabi olmayan kendi mantığına sahiptir. Cehenneme giden yol iyi niyetlerle döşenmiştir ve şu andaki durumda, iyi niyetler, hiç kimseyi *Credo*'nun *katıksız burjuva* programı çizgisinin ötesine, *stihiynıy* tarzda "en az direnç hattı"nın aşağısına sürüklenmekten kurtaramaz. Dolayısıyla, birçok Rus liberalinin –hem açık liberallerin hem de Marksist bir maske takanların– teröre bütünüyle gönülden sempati duyması ve günümüzde terörist ruh halindeki yükselişe destek vermeye çalışması pek de rastlantı değildir.

Ve şimdi, kendisini işçi hareketine tamamen çok yönlü bir yardım sağlamakla görevlendiren, ancak programına terörü de dahil eden, böylece, deyim yerindeyse, kendilerinin Sosyal Demokrasiden kurtuluşunu da sağlamış olan "devrimci-sosyalist grup *Svoboda*" ortaya çıktığında –bu olgu Sosyal-Demokratik kararsızlıkların sonuçlarını 1897 yılı sonunda (*Rus Sosyal Demokratlarının Çağdaş Görevleri ve Taktikleri*) ve ünlü "iki bakış açısını" kaleme aldığında kelimesi kelimesine önceden ifade etmiş olan, P.B. Akselrod'un olağanüstü öngörüsünü bir kez daha doğrulamıştır. Bu iki bakış açısı zaten Rus Sosyal Demokratları arasındaki daha sonra ortaya çıkan bütün tartışmaları ve farklılıkları, tıpkı bitkinin tohumda bulunması gibi, içermektedir.[11] Bu açıdan bakıldığında, "ekono-

11. Martınov, "başka, daha gerçek (?) bir ikilem" görmektedir (Sosyal Demokrasi ve İşçi Sınıfı, s. 19): Ya Sosyal Demokrasi, proletaryanın ekonomik mücadelesinin derhal yönlendirilmesini üstlenir ve böyle yaparak (!) onu devrimci sınıf mücadelesine dönüştürür"... "Böyle yaparak", yani, açıktır ki, ekonomik mücadelenin doğrudan yönlendirilmesi yoluyla. Hadi Martınov, sadece meslekî [profesyonalnıy] mücadelenin rehberliğiyle, tred-yunionist bir mücadelenin devrimci bir sınıf hareketine dönüştüğü tek bir örnek göstersin bakalım. Bu tür herhangi bir "dönüşümün" gerçekleşmesi için, çok yönlü ajitasyonun "doğrudan rehberliğini" aktif olarak üst-

mizmin" *stihiynost*'una karşı ayakta kalamayan *Raboçeye delo*'nun terörizme karşı duramayacağı da anlaşılabilir bir durumdur.

Svoboda'nın terör savunmasında ileri sürdüğü argümana burada dikkat çekmek çok ilginç. Terörün felç edici rolünü "tamamen reddediyor" (*Devrimciliğin Yeniden Doğuşu*, s. 64) ve onun yerine "tahrik edici (kışkırtıcı) önemini" öne çıkartıyor. Bu karakteristik bir durumdur, çünkü ilk olarak, teröre tabi hale getiren geleneksel bir (Sosyal-Demokrasi öncesi) fikirler dizisinin parçalanması ve çöküşünün aşamalarından biridir. Hükümetin bugün terörle "felç edilemeyeceğini" –ve bu yüzden de dağıtılamayacağını– kabul etmek, terörü, özünde bir mücadele sistemi olarak, bir programın kutsadığı bir eylem alanı olarak tümüyle mahkûm etmek demektir. Başka bir açıdan bakıldığında, "kitlelerin devrimci aktifliği için eğitim" konusundaki mevcut temel görevlerimizin eksikliğini gösteren bir model olarak, daha da karakteristiktir. *Svoboda* terörün, işçi hareketini "tahrik edici", ona "güçlü bir şok" veren bir araç olarak propagandasını yapıyor. Kendini daha açık şekilde çürüten böyle bir argüman bulmak zor olur! Diyelim ki: Rus hayatında gerçekten çok az öfke mi var ki, bazı özel "tahrik edici" araçlar bulmamız gereksin? Ve başka bir açıdan, eğer birileri Rusya'daki haksızlıklardan tahrik olmuyorsa ya da tahrik edilemiyorsa, bunların hükümet ile bir avuç terörist arasındaki düelloya muhteşem bir kayıtsızlıkla bakacakları da belli değil mi? Mesele şudur: işçi kitleleri, Rus hayatındaki korkunç özellikler tarafından çok fazla tahrik edilmektedir, ancak bizler henüz Rus hayat koşullarının düşünülmekte veya tasavvur edilmekte olandan çok daha büyük miktarlarda olan ve gürül gürül akan tek bir sel haline getirilmesi gereken bütün bu öfke damlacıklarını ve dereciklerini nasıl bir araya getireceğimizi (şayet böyle demem mümkünse) ve nasıl yoğunlaştıracağımızı bilmiyoruz.

Bu görev tamamlanabilir. Bu, işçi hareketinin muazzam büyümesi ve daha önce bahsedilen politik yayınlar konusunda işçilerin susuzluğu tarafından çürütülmez şekilde kanıtlanmıştır. Teröre

---

lenmemiz gerektiğini fark etmiyor mu?... "Ya da şu bakış açısında: Sosyal Demokrasi, işçilerin ekonomik mücadelesinin rehberliğinden uzak durur ve böyle yaparak... kendi kanatlarını kesmiş olur"... Daha önce bahsedilen *Raboçeye delo* görüşüne göre, "uzak durmakta olan" *İskra*'dır. Ancak biz, *İskra*'nın ekonomik mücadeleye rehberlik etmede *Raboçeye delo*'dan çok daha fazlasını yaptığını gördük, gerçi yine de kendisini bu tür bir yolda rehberlikle sınırlamıyor ve bu rehberlik uğruna siyasal görevlerini daraltmıyor.

başvurma çağrısı, tıpkı ekonomik mücadelenin kendisine siyasal bir nitelik kazandırılması çağrılarında olduğu gibi, Rus devrimcilerinin en acil sorumluluğunun üstesinden gelmekten, çok yönlü ajitasyon sürdürülmesini örgütlemekten *yan çizmenin* farklı yollarıdır. *Svoboda*, ajitasyonun yerini terörle *değiştirmek* istiyor ve "kitleler arasında yoğun bir enerjik ajitasyon başladığında, terörün kışkırtıcı (tahrik edici) rolünün tamamlandığını" açıkça kabul ediyor (*Devrimciliğin Yeniden Doğuşu*, s. 68). İşin aslı şudur ki, bu durum hem teröristlerin hem "ekonomistlerin" kitlelerin devrimci aktifliğini *hafife aldığını* gösteriyor, bunu da bahar olaylarının açık tanıklığına rağmen yapıyorlar, gerçi bizzat teröristler suni "tahrik edicilik" arayışıyla meşgulken, "ekonomistler" ise "somut talepler" hakkında konuşmakla meşguldürler. Hem biri hem de diğeri, siyasal ajitasyon ve siyasal ithamnamelerin örgütlenmesi konusunda *kendi aktifliklerinin* gelişmesine yetersizce dikkat ediyorlar. Fakat bu görev ötekiyle *değiştirilemez*, ne şimdi ne başka zaman.

E) DEMOKRASİ İÇİN İLERİ SAVAŞÇI OLARAK İŞÇİ SINIFI

Mümkün olan en kapsamlı siyasal ajitasyonun ve dolayısıyla çok yönlü siyasal ithamnamelerin örgütlenmesinin gerçekten Sosyal-Demokratik bir faaliyet olması halinde, faaliyetimizin koşulsuz olarak gerekli görevlerini *–tüm* görevlerin *en acil olanlarını–* yerine getirdiğini gördük. Fakat biz bu sonuca *yalnızca* işçi sınıfının siyasal bilgi ve siyaset eğitimi için acil ihtiyaçlarına dayanarak ulaştık. Tek başına, bu sorunu bu şekilde ortaya koymak, çok daraltmaktır ve genel olarak herhangi bir Sosyal Demokrasinin ve özel olarak bugünkü Rus Sosyal Demokrasisinin genel demokratik görevlerini göz ardı etmektir. Bu tezi mümkün olduğunca somut olarak açıklamak için, soruna, "ekonomist"e, yani pratik tarafa "en yakın" açıdan yaklaşmaya çalışalım. İşçi sınıfının siyasal farkındalığını geliştirmemiz gerektiğine "herkes katılıyor". Şimdi kendimize bunun nasıl yapılacağını ve bunu yapmak için neyin gerekli olduğunu soralım. Ekonomik mücadele "işçileri", sadece hükümetin işçi sınıfıyla olan ilişkisiyle ilgili sorunlarla "yüzleşmeye iter" ve dolayısıyla –"ekonomik mücadelenin kendisine siyasal bir nitelik kazandırmak" için *ne kadar fazla emek harcarsak harcayalım– asla* bu görev çerçevesinde işçilerin siyasal farkındalığını (Sosyal-Demokratik siyasal farkındalık seviyesine kadar) *geliştiremeyeceğiz*,

çünkü *çerçevenin kendisi çok dardır*. Martınov'un formülü, yalnızca konuların birbirine karıştırılma kapasitesini gösterdiği için değil, aynı zamanda tüm "ekonomistlerin" temel hatalarını –sınıf siyasal farkındalığını, deyim yerindeyse, *içeriden*, ekonomik mücadeleden, yani kendisine sadece (veya başlıca) o mücadeleyi esas alarak sadece (veya hatta büyük ölçüde) o mücadelede geliştirmenin mümkün olduğuna inandıklarını– canlı bir biçimde ifade ettiği için de değerlidir. Bu görüş kökten yanlıştır –sebebi tam da şudur ki, onlara karşı polemiklerimize öfkelenen ekonomistler, bu farklılıklarımızın kaynağı hakkında sağlamca düşünmek istemiyorlar; sonuç olarak farklı dillerden konuşuyoruz ve birbirimizi anlamıyoruz.

Sınıfsal siyasal farkındalık, *yalnızca dışarıdan*, yani ekonomik mücadelenin dışından, işveren-işçi ilişkilerinin dışından getirilebilir. Bu bilginin alınabileceği tek alan, *bütün* sınıfların ve [toplumsal] tabakaların devlet ve hükümetle ilişkilerinin olduğu alandır –*tüm* sınıflar arasındaki karşılıklı ilişkilerin alanı. Bu nedenle, "işçiler için siyasal bilgi getirmek bakımından ne yapılmalı" sorusuna *praktiki* çoğunluğunun tatmin olduğu cevabı, yani "işçilere gidin" cevabını veremezsiniz. *İşçilere* siyasal bilgi getirmek için Sosyal Demokratlar *nüfusun tüm sınıflarına* gitmeli, ordusundaki müfrezelerini *her yöne* göndermelidirler.

Kasıtlı bir biçimde sert bir formülasyon seçtik ve kendimizi de kasıtlı olarak çok keskin ve basit bir şekilde ifade ettik –bunun sebebi herhangi bir şekilde paradokslar halinde konuşmak arzusu değil, "ekonomistleri" bağışlanmaz şekilde küçümsedikleri görevlerle ve *tred-yunionist* siyaset ile Sosyal Demokratik siyaset arasındaki ayrımla "yüzleştirmeye itmek"tir. Ve dolayısıyla okurdan üzülmemesini, bizi sonuna kadar dikkatle takip etmesini istiyoruz.

Son zamanlarda en yaygın olarak bulunan Sosyal-Demokrat çevre türünü inceleyelim ve çalışmalarına yakından bakalım. "İşçilerle bağlantılar" vardır ve bununla da tatmin olur; fabrikalardaki haksızlıkları, polis şiddetini ve hükümetin aşırı derecede kapitalistlerin tarafını tutmasını suçlayan bildiriler yayınlar; işçilerle yapılan konferanslarda, konuşmalar normalde bu aynı temaların sınırlarının ötesine geçmez veya pek az geçer; devrimci hareketin tarihi, hükümetimizin iç ve dış politikaları, Rusya ve Avrupa'nın ekonomik gelişimi konularında ve şu ya da bu sınıfın modern toplumdaki konumu vb hakkında raporlar ve sohbetler pek nadirdir; hiç kimsenin aklına toplumdaki diğer sınıflarla bağlantı kurma

ve genişletme gelmez. Özünde, bu çevrelerin mensuplarının kafalarında resmedilen ideal aktivist, çoğunlukla, bir sosyalist siyasal lider [*vojd*] yerine bir *tred-yunion* sekreterine daha yakın bir şeydir. Herhangi bir, diyelim ki İngiliz *tred-yunion* sekreteri, her zaman işçilerin ekonomik mücadelelerini yürütmelerine yardımcı olur, fabrika ithamnamelerini örgütler, yasaların adaletsizliğini ve grev özgürlüğünü veya (belirli bir fabrikada grev olduğunu herkese duyuran) grev gözcülüğünü engelleyen tedbirleri açıklar, halka, burjuva sınıflarına mensup tahkim mahkemesi hâkimlerinin tarafgirliğini açıklar ve bu şekilde devam eder. Kısacası, bir *tred-yunion* sekreteri, "işverenler ve hükümete karşı ekonomik mücadeleyi" sürdürür ve sürdürenlere yardım eder. Bunun *henüz* bir Sosyal Demokratizm *olmadığı* ve Sosyal Demokrat'ın idealinin bir *tred-yunion* sekreteri olmak olmadığı, fakat gücün kötüye kullanımının ve zulmün her bir tezahürüne, nerede olursa olsun, hangi tabakayı veya sınıfı ilgilendirirse ilgilendirsin, tepki verebilecek, bütün bu tezahürleri polis şiddeti ve kapitalist sömürü şeklindeki tek büyük resimde genelleştirebilecek, her ufak sorunu *herkesin önüne* kendi sosyalist inançları olarak koymak için kullanabilecek ve herkese proletaryanın kurtuluş mücadelesinin dünya-tarihsel önemini açıklayabilecek bir *halk sözcüsü* olması gerektiği konusunda çok fazla duramayız.

Örneğin, Robert Knight (İngiliz *tred-yunioni*'nın en güçlülerinden biri olan Kazan ve Gemi İmalâtçıları Sendikasının ünlü sekreteri ve lideri) ile Wilhelm Liebknecht gibi aktivistleri karşılaştırın ve onlara Martınov'un *İskra*'yla olan anlaşmazlıklarını ortaya koyduğu karşıtlıklar dizisini uygulamaya çalışın. Şunu gözlemleyeceksiniz ki –Martınov'un makalesini sayfa sayfa çevirerek başlamak üzereyim– Knight "kitleleri belirli somut eylemlere çağırmakla" (s. 39) daha fazla ilgiliyken, Liebknecht "bütün sistemin ya da onun kısmî tezahürlerinin devrimci aydınlanması" (s. 38-9) ile daha fazla ilgilenmektedir. Knight, "proletaryanın acil taleplerini formüle eder ve onların uygulanmaları için araçlar gösterir" (s. 41), Liebknecht de bunu yapmasına rağmen "aynı zamanda çeşitli muhalif tabakaların enerjik faaliyetlerini eş zamanlı olarak yönlendirmeyi" ve "onlar için olumlu bir eylem programı hazırlamayı" reddetmez (s. 41).[12] Knight, "ekonomik mücadelenin kendisine siyasal bir nitelik

12. Örneğin, Fransa-Prusya Savaşı sırasında, Liebknecht tam tekmil demokrasinin eylemlerini dikte etti –ve Marx ile Engels bunu 1848'de çok daha büyük çapta gerçekleştirmişti.

kazandırmaya" (s. 42) çalışan bir kimsedir ve "elle tutulur sonuçlar vaat eden somut talepleri hükümete nasıl sunacağını" (s. 43) çok iyi bilir, Liebknecht ise "tek yönlü" "ithamnamelerle" (s. 40) çok fazla ilgilenmektedir. Knight "devam eden tekdüze mücadeleyle ileri doğru yürümeye" (s. 61) çok daha fazla önem verirken, Liebknecht, "parlak ve kendi kendine yeterli fikirlerin propagandasına" daha fazla önem vermektedir (s. 61). Liebknecht, "devrimci bir muhalefetin organı, halkın çeşitli katmanlarının çıkarlarıyla çatıştığı sürece kurumlarımızı ve özellikle siyasal olanlarını kınayan" (s. 63) tarzda yönettiği bir gazete çıkarmıştı, Knight ise, "proletarya mücadelesiyle yakın ve organik bir bağlantı kurarak işçi sınıfı davası için çalışmaktaydı" (s. 63) –eğer Kriçevskiy ve Martınov örneğinde daha önce gördüğümüz şekilde *stihiynost* önünde boyun eğme anlamında "yakın organik bağı" anlıyorsak, şüphesiz ve "kendi faaliyetini daraltmış" olan Knight da Martınov gibi, "tam da bu olguyla kendi etkisini karmaşıklaştırmış" (s. 63) olduğundan emin olabilir. Tek kelimeyle, Martınov'un Sosyal Demokrasiyi fiilen *tred-yunionizm*'e indirgediğini göreceksiniz, oysa tabiî ki bunu, Sosyal Demokrasi için iyi bir şey dilediği için yapmaz, sadece Plehanov'u kavrama zahmetine girmeden Plehanov'u derinleştirmek için biraz acele ettiğinden yapar.

Fakat teşhirimize geri dönelim. Sosyal Demokrat, proletarya için siyasal farkındalığının her yönüyle gelişmesinin gerekliliği konusunda (lafta kalmanın ötesinde) ısrar ettiği takdirde, "nüfusun her sınıfına gitmelidir", dedik. Bana şu sorulacaktır: Bunu nasıl yapmalı? Bunu yapmak için güçlerimiz var mı? Diğer sınıflar arasında böyle bir çalışma için herhangi bir zemin var mı? Bu, sınıf bakış açısından geri çekilme veya geri çekilmeye yol açma anlamına gelmez mi? Bu sorular üzerinde duralım.

Biz teorisyenler, propagandacılar, ajitatörler ve örgütleyiciler olarak "nüfusun her sınıfına" gitmeliyiz. Sosyal Demokratların teorik çalışmalarının, tek tek sınıfların toplumsal ve siyasal konumunun tüm özelliklerinin incelenmesine yönelik olduğundan kimse şüphe etmez. Ancak bu bağlamda çok az şey yapılmaktadır –fabrika hayatının özelliklerini incelemek amacıyla yapılan çalışmayla kıyaslanmayacak ölçüde azdır. Komitelerimizde ve çevrelerde, demiryolu imalatı gibi konularda gerçekten bilgili insanlarla tanışacaksınız –ancak bu örgütlerin üyeleri arasında (hep olduğu üzere, şu ya da bu nedenle pratik çalışmayı terk etmek zorunda kal-

dıklarında) nüfusun öteki tabakalarında Sosyal Demokrat çalışma fırsatı sağlayabilecek şekilde sosyal ve siyasal hayatımızın özellikle güncel bazı konularına kendisini adamış neredeyse hiç örnek bulamayacaksınız. İşçi hareketinin bugünkü lider/rehberlerinin hazırlık eksikliği hakkında konuştuğumuzda, bu tür bir hazırlık eksikliğini de hatırlamalıyız; çünkü bu aynı zamanda "proleter mücadeleyle yakın ve organik bağlar" "ekonomist" anlayışıyla da yakından bağlantılıdır.

Ancak esas olan, tabiî ki, halkın tüm katmanlarında *propaganda ve ajitasyondur*. Bu görev, Batı Avrupalı Sosyal Demokrat için, isteyen *herkesin* katılabileceği halk meclisleriyle ve toplantılarla hafifletilir; ayrıca Sosyal Demokrat'ın *tüm* sınıf temsilcilerinin önünde konuştuğu bir parlamento tarafından da hafifletilir. Bizim parlamentomuz yok ve toplantı yapma özgürlüğümüz de yok –yine de bir *Sosyal Demokrat*'ı dinlemek isteyen işçiler için toplantılar düzenleyebiliyoruz. Ayrıca, sadece bir *demokratı* dinlemek isteyen, nüfusun her sınıfından temsilciler ile toplantılar da düzenleyebilmeliyiz –çünkü pratikte "komünistlerin her devrimci hareketi desteklediklerini" unutan bir kimse Sosyal Demokrat değildir ve dolayısıyla bizler de sosyalist inançlarımızı bir an olsun bile gizlemeden, kendi görüşlerimizi *bütün halkın önünde* sergilemeye ve *genel demokratik görevlerimizi* vurgulamaya mecburuz. Pratikte *herhangi* bir genel demokratik konunun sunulması, keskinleştirilmesi ve çözülmesinde *herkesten önde olma* sorumluluğunu unutan bir kimse de Sosyal Demokrat değildir.

Sabırsız okur "herkes bu konuda hemfikir!" diye araya girecektir. Gerçekten de, Birlik kongresinde kabul edilen *Raboçeye delo*'nun yayın kurulunun yeni talimatları açıkça şöyle diyor: "Toplumsal ve politik hayatın tüm tezahürleri ve olayları, ister proletaryayı ayrı bir sınıf olarak ister *özgürlük mücadelesinde bütün devrimci güçlerin öncüsü* olarak etkilesin, siyasal propaganda ve ajitasyon için vesile olmalıdır." (*İki Kongre*, s. 17, vurgu bana ait). Evet, bunlar çok doğru, çok iyi sözlerdi ve *Raboçeye delo bunları gerçekten anlamış olsaydı, aynı zamanda bunlarla tamamen zıt şeyler söylemiş olmasaydı*, biz tamamen tatmin olurduk. Kendini bir "öncü" olarak, bir ileri müfreze olarak adlandırmak yeterli değildir; diğer tüm müfrezelerin de bizim hakikaten ileriye doğru hareket ettiğimizi görmesi ve bunu kabul etmeye mecbur olması şeklinde davranmak gerekir. Ve okura soruyoruz: Diğer "müfrezelerin" temsilcileri, biz "öncü"

olduğumuzu söylediğimizde sadece bu sözümüzü kabul edecek kadar aptal mıdırlar?

Aşağıdaki somut durumu hayal edin. Bir Sosyal Demokrat, eğitimli radikallerin veya liberal meşrutiyetçilerin "müfrezesine" gider ve şunları söyler: Biz öncüyüz ve "önümüzdeki ekonomik mücadelenin kendisine, mümkün olan en geniş ölçüde siyasal karakter kazandırma görevini yürütüyoruz". Orta derecede zeki bir radikal ya da meşrutiyetçi (ve Rus radikalleri ve meşrutiyetçileri arasında çok sayıda zeki insanlar var), böyle bir konuşmayı dinlerken sadece gülümseyecek (elbette ki bu insanların çoğu başarılı diplomatlardandır) ve şöyle diyecektir: "İyi de, bu amma da basit fikirli bir 'öncü'ymüş! İşçilerin ekonomik mücadelesinin *kendisine* siyasal bir nitelik kazandırmak görevinin bizim görevimiz, burjuva demokrasisinin ileri temsilcilerinin görevi olduğunu bile anlamıyor. Batı Avrupa'da her yerdeki burjuvazi gibi, biz de işçileri siyasete çekmek istiyoruz, fakat Sosyal-Demokratik siyasete değil de, kesinlikle *tred-yunionist* siyasete. İşçi sınıfının *tred-yunionist* siyaseti tam da işçi sınıfının bir *burjuva siyasetidir*. Ve bu 'öncü'nün kendi görevini formüle etmesi kesinlikle *tred-yunionist* siyasetin formüle edilmesidir! Öyleyse istedikleri kadar kendilerine Sosyal Demokratlar desinler. Ben yaftalar yüzünden üzülecek bir çocuk değilim! Sadece şunu umarım ki şu zararlı ortodoks dogmatik türlerin etkisinde kalmasınlar –bırakın, farkında olmadan, Sosyal Demokrasiyi bir *tred-yunionist* kanala sürükleyenler için de 'eleştiri özgürlüğü'nü korusunlar."

Ve işte Sosyal Demokrasi hakkında –hareketimizdeki neredeyse tamamen *stihiynost* hâkimiyetinin olduğu günümüzde– öncülükten söz eden Sosyal Demokratların yeryüzünde en fazla korktukları şeyin "*stihiynıy* unsurun küçümsenmesi", "parlak ve kendine yeterli düşüncelerin propagandasına kıyasla, gündelik tekdüze mücadelenin ileriye doğru hareketinin öneminin küçümsenmesi", vb, vb olduğunu öğrenince, meşrutiyetçimizin dudağındaki soluk gülümseme bir Homeros kahkahasına dönecektir! Amaca yönelik olmanın, *stihiynost*'un üstesinden gelebileceğinden korkan ve karşı çıkanların dahi genel olarak kabul etmesine zorlayacak olan cüretkâr bir "planı" öne sürmekten korkan bir "ileri" müfreze! Bu insanlar "öncü" kelimesini "artçı" kelimesiyle karıştırmıyorlar mı?

Bu bağlamda, Martınov'un şu akıl yürütmesi üzerinde kafa yoralım. 40. sayfada *İskra*'nın ithamname taktiğinin tek yönlü ol-

duğunu söylüyor ve "hükümete karşı ne kadar güvensiz olduğumuz ve nefret ettiğimiz önemli değil, onun devrilmesi için yeterli aktif sosyal enerji geliştirmeyi başaramadıkça amacımıza ulaşamayız" diyor. Geçerken şunu da kaydedelim ki, bu, bir kimsenin kendi aktifliğini azaltmaya çalışırken, aynı zamanda kitlenin aktifliğini artırmak hakkındaki zaten alışıldık endişedir. Ancak asıl nokta başka yerlerde. Martınov burada, devamında, *devrimci* enerji hakkında ("devrilmesi için") konuşuyor. Ve hangi sonuca varıyor? Normal zamanlarda, çeşitli toplumsal tabakalar kaçınılmaz olarak ayrı ayrı yürüdükleri için, o halde

> bu gerçeği göz önüne alırsak, biz Sosyal Demokratlar aynı zamanda farklı muhalif tabakaların faaliyetlerini yönlendiremeyiz, onlara olumlu bir eylem programı dikte edemeyiz, onlara kendi çıkarları için günlük olarak nasıl savaşacaklarını gösterecek durumda olamayız... Liberal tabakalar, kendilerini siyasal rejimimizle doğrudan çatışmaya zorlayacak şekilde, kendi mevcut çıkarları için aktif mücadeleyi elbette dikkate alacaklardır (s. 41.)

Böylece Martınov, devrimci enerjiden bahsetmeye başladıktan sonra, otokrasinin devrilmesi için aktif mücadele hakkında konuşmaya başladıktan sonra, aniden yön değiştiriyor ve mevcut çıkarlar için aktif mücadele hakkında meslekî endişelerin enerjisi [*professionalnaya energiya*] hakkında konuşuyor!

Söylemeye gerek yok ki, öğrencilerin, liberallerin vb "mevcut çıkarları" için benzeri mücadelelerine biz rehberlik edemiyoruz, ancak benim en çok saygı duyulan "ekonomistim" için, sorun bu değildir! Sorun, daha ziyade, çeşitli toplumsal tabakaların otokrasinin devrilmesinde muhtemel ve gerekli katılımıdır ve şayet "öncü" olmak istiyorsak, işte *bu* "çeşitli muhalif tabakaların enerjik faaliyetine" sadece rehberlik *edebilecek* durumda kalmayıp, rehberlik etmek zorunda olmamızdır. Sadece öğrencilerimiz, liberallerimiz ve benzerleri, kendilerinin "siyasal rejimimizle doğrudan çarpışmaya zorlanmakta olduklarını" dikkate alacak olanlar değiller –otokratik hükümetin polisi ve bürokratları da her şeyden önce ve en fazla bunu dikkate alacaklar. Ama "biz", eğer ileri demokratlar olmak istiyorsak, sadece üniversite ya da *zemstvo* kurumlarından kişisel olarak memnun olmayan insanlarla ilgilenmeli ve onları şu düşünceyle yüzleşmeye *zorlamalıyız*: Değersiz olanlar bir bütün olarak bizim siyasal kurumlarımızdır. Biz, muhalif kesimlerin her biri ve

herkes tarafından mücadelemize ve partimize mümkün olduğunca yardım sağlanabilsin ve sağlanabilecek olsun diye, kendi partimizin rehberliğinde çok yönlü bir siyasal mücadeleyi örgütleme görevini üstlenmeliyiz. Sosyal Demokratların *praktiki*'sini ele almalı ve onları, çok yönlü mücadelenin tüm tezahürlerine rehberlik edebilecek kapasitede, kaynaşma halindeki öğrencilere, hoşnutsuz *zemstvo* insanlarına, öfkeli mezheplere, haksızlık yapılan köy öğretmenlerine vb, vb önemli bir anda "eylemin olumlu programını dikte edebilecek" kapasitede rehberlik edebilecek liderler [*vojdi*] yapmalıyız.

Bu nedenle, Martınov iddiasında, "bu katmanlarla bağlantılı olarak, *yalnızca* kurumların ihbarcılarının *olumsuz rolü* ile ortaya çıkabiliriz... Yapabileceğimiz *tek şey* çeşitli hükümet komisyonlarına bağlanan umutları dağıtmaktır" (vurgular bizim) derken *tamamen yanlıştır*. Bunu söylediğinde Martınov, devrimci "öncü"nün gerçek rolüyle ilgili *hiçbir şeyi anlamadığını* gösteriyor. Okur bunu akılda tutarsa, o zaman Martınov'un ulaştığı sonucun *gerçek anlamını* anlayacaktır:

> *İskra*, nüfusun en farklı katmanlarının çıkarlarıyla çatıştığı noktada, sistemimizi ve esas olarak siyasal sistemimizi itham eden devrimci bir muhalefet organıdır. Öte yandan, biz, proletarya mücadelesiyle yakın ve organik bir bağlantı içerisinde işçilerin davası için çalışıyoruz ve çalışmaya devam edeceğiz. Faaliyet alanımızı daraltarak, tam da bu olgu yüzünden kendi etkimizi karmaşıklaştırmış oluruz (s. 63.)

Bu sonucun asıl anlamı şu şekildedir: *İskra*, işçi sınıfının *tred-yunionist* siyasetini (*praktiki*'imizin kafa karışıklığı, hazırlıksızlık veya ikna olmuşluk yüzünden sıklıkla kendilerini sınırladıkları siyaset) Sosyal Demokrat siyaset düzeyine *yükseltmek* istiyor. Fakat *Raboçeye delo* Sosyal-Demokrat siyaseti *tred-yunionist* siyaset düzeyine *indirgemek* istiyor. Bütün bunları söyledikten sonra, bu iki konumun "ortak çalışmada tamamen uyumlu" (s. 63) oldukları konusunda hâlâ herkese güvence veriyorlar. Ah, *sancta simplicitas* [ne saygıdeğer basitlik]!

Devam edelim. Propagandamızı ve ajitasyonumuzu nüfusun *tüm* sınıflarına yönlendirebilecek güçlerimiz var mı? Evet, tabiî ki. Çoğu kez bunu reddetme eğiliminde olan bizim "ekonomistler", hareketimizin yaklaşık 1894'ten 1901'e kadar ileriye doğru attığı dev adımı unutmaktadırlar. Gerçek "kuyrukçular" olarak, onlar da hareketimizin başlangıçtaki çoktan tarihe karışmış anlayışlarını hâlâ bir

dereceye kadar yaşatıyorlar. O vakitler, gerçekten de oldukça yetersiz güce sahiptik. O vakitler topyekûn işçiler arasına gitmek kararlılığı ve bu durumdan sapmayı sert bir şekilde kınama, anlamlı ve doğaldı. O vakitler görevimiz, kendimizi işçi sınıfı içinde pekiştirmekti. Şimdi, harekete devasa bir güç kitlesi çekilmiş durumda ve eğitimli sınıfların genç neslinin en iyi temsilcileri bize geliyor. Taşrada her yerde, orada yaşamak zorunda olan ve halen harekete katılan ya da katılmak isteyen ve Sosyal Demokrasinin çekim gücüne kapılan insanlar bulunabilir (oysa 1894'te Rus Sosyal Demokratlarını parmakla sayabilirdiniz). Hareketimizin temel siyasal ve örgütsel yetersizliklerinden biri de, tüm bu güçleri *kullanamayışımız*, onlara uygun bir çalışma yapamayışımızdır (bunu bir sonraki bölümde daha ayrıntılı olarak ele alacağız). Bu güçlerin büyük çoğunluğu "işçilere gitme" imkânından tamamen yoksundurlar, böylece temel görevimizden güçlerimizi çekme tehlikesi yoktur. Ancak, işçilerin gerçekten çok yönlü ve canlı siyasal bilgiye sahip olmalarını sağlamak için, "bizim insanlarımızın", Sosyal Demokratların, her yerde, tüm toplumsal katmanlarda, onlara devlet mekanizmamızın iç işleyişlerini tanıma imkânı veren her türlü pozisyonda olmalarına ihtiyacımız var. Ve bu insanlar sadece propaganda ve ajitasyon için değil, örgütlenme için daha da fazlasıyla gereklidirler.

Nüfusun tüm sınıflarında faaliyet için zemin var mı? Bunu görmeyen, amaca yönelikliği kitlelerin *stihiyny* kabarışının gerisinde olan birisidir. İşçi hareketi bazıları arasında hoşnutsuzluk, diğerleri arasında muhalefet için destek umutları, otokrasinin kabul edilemezliği konusunda farkındalık ve başkaları için de onun çöküşünün kaçınılmazlığını ortaya çıkarmıştır ve çıkarmaya devam edecek. Şayet memnuniyetsizliğin bütün ve çeşitli belirtilerini kullanma, hâlâ embriyonik protesto halinde olan her tohumu bir araya getirip büyütme görevimizin farkında değilsek, (çoğunlukla durum böyledir) sadece lafta kalan "politikler" ve Sosyal Demokratlar oluruz. Doğru dürüst yetenekli herhangi bir Sosyal Demokratın söylediklerini hep hevesle dinleyecek milyonlarca emekçi köylü, zanaatkâr, küçük esnaf kitlesinden ve benzerlerinden bahsetmedik bile. Ama gerçekten de, haklarından mahrum olmaktan ve gücün kötüye kullanımından hoşnutsuz olan ve dolayısıyla en yakıcı genel demokratik ihtiyaçları dile getiren birisi olarak, bir Sosyal Demokratın sözlerini dinlemeye hazır olan insanları içermeyen nüfusun tek bir sınıfını göstermek mümkün müdür? Sosyal Demokrat'ın

nüfusun *tüm* sınıf ve katmanlarındaki siyasal ajitasyonunu somut biçimde tasvir eden herkese, kelimenin geniş anlamıyla bu *siyasal ithamnameleri* başlıca (tabiî ki tek değil) araç olarak gösteririz.

İskra, Sayı 4, Mayıs 1901 tarihli "Nereden Başlamalı?" makalemde şöyle yazmıştım (bu, daha sonra daha ayrıntılı olarak konuşmamız gereken bir makaledir):

> Herhangi bir yoldan amaca yönelik olan nüfusun her katmanında, *siyasal* ithamnameler tutkusunu uyandırmamız gerekir. Şu anda siyasal ithamnamenin seslerinin çok zayıf, çekingen ve seyrek olduğu konusunda endişelenmemiz gerekmiyor. Bu duruma neden olan kesinlikle polis devletinin gücü kötüye kullanımı karşısında genel bir mutabakat değildir. Bunun nedeni şudur: İthamnameleri hazır ve becerikli olan insanlar konuşabilecekleri bir kürsüye –konuşmacıları tutkuyla dinleyen ve onaylayan izleyicilere– sahip değildirler ve *narod*'un "mutlak güce sahip" Rus hükümetine karşı şikâyetlerini yöneltme çabasına değecek o gücü hiçbir yerde göememektedirler... Şimdi tüm halka [*vsenarodnıy*] hitap eden, Çarlık'a yönelik bir ithamname için, bir kürsü yaratma durumundayız –ve bunu da yapmak zorundayız. Bu türden bir kürsü Sosyal-Demokrat bir gazete olmalıdır.

Tam da siyasal ithamnameler için böyle ideal bir izleyici kitlesi, mücadele "elle tutulur sonuçlar" vaat etmese bile, her şeyden önce çok yönlü ve canlı bilgiye ihtiyaç duyan ve bu bilgiyi aktif mücadeleye dönüştürmede en fazla yeteneğe sahip olan işçi sınıfıdır. Ve *halkın tamamına* [*vsenarodnıy*] *hitap eden* ithamnameler için kürsü ise yalnızca Rusya çapında bir gazete olabilir. "Modern Avrupa'da 'siyasal adını hak eden bir hareket, siyasal bir basın organı olmadan düşünülemez" –ve bu bağlamda Rusya da hiç kuşkusuz modern Avrupa'ya mensuptur. Basın uzun zaman önce bu ülkede bir güç haline gelmiştir –aksi takdirde hükümet, Katkov'larımıza ve Meşçerskiy'lerimize rüşvet vermek ve sübvanse etmek için on binlerce ruble harcamak istemezdi. Ve otokratik Rusya'da yeraltı basınının sansür engellerini aşması ve yasal olarak izin verilen ve muhafazakâr organları açıkça bu konuda konuşmaya *zorlaması* yeni bir şey değildir. Bu, 1870'lerde ve hatta 1850'lerde de böyle olmuştur. Yeraltındaki basını okumaya hazır olan insanlar arasında bu kesimler artık çok geniş ve daha derindir ve *İskra*'ya (Sayı 7) mektup gönderen işçinin ifadesiyle ondan "nasıl yaşanacağını ve nasıl ölüneceğini" öğrenmektedir. Tıpkı ekonomik ithamnamelerin fabrika sahiplerine karşı savaş ilan etmesi gibi, siyasal ithamnameler

de *hükümet* aleyhine bir savaş ilanıdır. İthamname kampanyası ne kadar yaygınlaşır ve daha güçlü hale gelirse ve *savaşı başlatmak için savaş ilan eden toplumsal sınıf* ne kadar kalabalık ve kararlı olursa, bu savaş ilanı da o kadar fazla ahlakî önem kazanacaktır. Siyasal ithamnameler, bu nedenle, özünde düşman sistemini parçalamanın en güçlü araçlarından biridir –düşmanı tesadüfî veya geçici dostlarından ayırma aracı, otokrasinin sürekli katılımcıları arasında düşmanlık ve güvensizlik yaymanın çok güçlü bir aracıdır.

Günümüzde, yalnızca bütün halka [*vsenarodnıy*] hitap eden ithamnameleri örgütleyen bir parti, devrimci güçlerin ileri bir rehberi olabilir. Ve işte bu "bütün halka hitap eden" terimi çok geniş bir içeriğe sahiptir. [Çarlık aleyhine] ithamnamelere ilgi duyan işçi sınıfından olmayan halkın büyük çoğunluğu –ki öncü olabilmek için öteki sınıfları saflara çekmek kesinlikle gereklidir– makul siyasetçiler ve pragmatik, tarafsız insanlardır. "Mutlak güce sahip" Rus hükümeti bir yana, en alt seviyedeki bürokrat hakkında "şikâyet" etmenin bile tehlikeli olduğunu iyi bilirler. Ve sadece şikâyetlerinin gerçek anlamda bir etkisi olabileceğini ve *siyasal bir güç* oluşturduğumuzu gördükleri zaman şikâyetlerini *bize* taşıyacaklardır. Üçüncü tarafları bu şekilde etkilemek için, amaca yönelik olmamızı, inisiyatifimizi ve enerjimizi *artırmak* için uzun ve zahmetli şekilde çalışmalıyız –artçı bir teori ve pratik üzerine "öncü" yazan bir etiket asmak yeterli değildir.

Ancak gerçekten tüm halka hitap eden hükümet aleyhtarı ithamnameleri örgütlemeyi üzerimize almak zorundaysak, bu durumda hareketimizin sınıf karakteri kendini nasıl ifade eder? –işte bu bize "proletarya mücadelesiyle yakın ve organik bağlar" kurmaya gayretle tapanlar tarafından yöneltilecek olan ve gerçekten de yöneltilen sorudur. Sınıf karakteri şurada ifade edilir: Bütün halka hitap eden bu ithamnameleri örgütleyenler, biz Sosyal Demokratlarız. Ayrıca, ajitasyonla gündeme getirilen tüm konuların aydınlatılması, Marksizm'in kasıtlı ve kasıtsız çarpıtmalarına karşı en ufak bir hoşgörüde bulunmaksızın tutarlı bir Sosyal-Demokrat ruhla gerçekleştirilecektir. Çok yönlü bir siyasal ajitasyonu sürdürecek olan parti öyle bir partidir ki, proletaryanın devrimci eğitimini ve siyasal bağımsızlığının korunmasını, işçi sınıfının ekonomik mücadelesine kılavuzluğunu ve onun kendisini sömürenlerle olan *stihiynıy* çatışmalarını –proletaryanın giderek şimdiye kadarki yeni kesimlerini ayağa kaldıracak ve bizim kampımıza çekecek

çatışmalar ile halkın tamamı adına hükümete yönelik saldırıları birleştirecektir!

Fakat "ekonomizmin" en karakteristik özelliklerinden biri, kesinlikle proletaryanın en temel ihtiyacı olan siyasal ajitasyon (siyasal ajitasyon ve siyasal ithamname aracılığıyla çok yönlü siyasal eğitim) ile genel demokratik hareketin ihtiyaçları arasındaki işte bu bağı –bunun da ötesinde, bütünüyle örtüşmeyi– kavrayış eksikliğidir. Bu kavrayış eksikliği yalnızca Martınov tarzı ifadelerde değil, aynı zamanda bu ifadelerle aynı temel anlamı taşıyan sınıf görüşü hakkındaki çeşitli sözlerde de dile getirilmektedir. Örneğin, *İskra* 12. sayıda "ekonomist" mektubunun yazarlarının kendilerini nasıl ifade ettiklerini görün [Lenin burada parantez içindeki sözleriyle araya giriyor].[13]

> *İskra*'nın aynı temel hatası... (ideolojinin abartılması)... Sosyal Demokrasi'nin çeşitli toplumsal sınıf ve eğilimlerle ilişkileri konusundaki tutarsızlığının nedenidir. Sadece teorik bir uygulamayla (ve [Kriçevskiy tarafından savunulduğu gibi] "parti görevlerinin parti ile birlikte büyümesi" yoluyla *değil*)... görevin mutlakıyetçilikle mücadeleye derhal geçiş olduğuna karar verdikten sonra, şüphesiz, mevcut durum göz önüne alındığında işçiler bakımından bu görevin bütünüyle zor olduğunu da hissetmektedir (ve sadece hissetmek değil, bu görevin işçilere [onları öyle gördükleri için] ufak çocuk muamelesi yapan "ekonomist" *intelligenti*'ya işçilerden daha zor geleceğini çok iyi bilmektedir, çünkü [gerçekte] işçiler, Martınov'un asla unutulmayacak sözlerindeki gibi, "elle tutulur sonuçlar" vaat etmeyen talepler için bile savaşmaya hazırdırlar)... ancak işçilerin bu mücadelede yeterli gücü biriktirmesini bekleme sabrından yoksun olan *İskra*, liberaller ve entelektüel kesim saflarında müttefikler aramaya başlıyor...

Evet, bizim "ekonomistler" *kendi* gerilikleri yüzünden işçileri ayıplamalarından vazgeçtikleri, kendi enerji yoksunluklarını işçiler arasında sözde güç yoksunluğuyla mazur göstermekten vazgeçtikleri (her türlü "uzlaştırıcı" tarafından bize vaat edilen) o mutlu zamanı "beklemek" konusunda "sabrımızı" hakikaten tüketmiş durumdayız. Bizim "ekonomistlere" soruyoruz: "İşçilerin bu mücadelede yeterli güç birikimi" tam olarak ne olacak? Bunun, utanç

13. Yer eksikliği yüzünden, *İskra*'da, "ekonomistlerin" çok karakteristik olan bu mektubuna tam olarak ayrıntılı bir cevap veremedik. Mektubu aldığımıza sevindik, çünkü *İskra*'nın tutarlı bir sınıfsal bakış açısını ihmal ettiği yolundaki iddialar çok daha önce çeşitli kaynaklardan kulağımıza gelmişti ve bu popüler suçlamaya cevap verebilmek için uygun bir fırsat ya da iyi formüle edilmiş bir ifade arıyorduk. Ve biz bir savunmayla değil de karşı saldırıyla cevaplamaya alışkınız.

verici otokrasimizin her yönüyle maskesini düşürmesinde, işçilerin politik eğitimini içermesi olduğu açık değil midir? Ve *tam olarak bu çalışma için, zemstvo* halkına, öğretmenlere, istatistikçilere, öğrencilere vb karşı [hükümet tarafından yöneltilen] siyasal saldırı kampanyası hakkındaki ithamnameleri bizimle paylaşmaya hazır "liberallerin ve entelektüel kesimin saflarındaki müttefiklerimize" ihtiyaç duyduğumuz açık değil mi? Bu oldukça basit mekanizmayı kavramak ne kadar zor olabilir? P.B. Akselrod, 1897'den bu yana, "öncelikle proleter olmayan sınıflar arasında taraftar ve doğrudan ve dolaylı müttefikler edinme görevi öncelikle proletaryanın kendi içinde yürütülen propagandacıların faaliyetlerinin niteliğiyle kararlaştırılıyor" deyip durmamış mıdır? Fakat Martınovlar ve diğer "ekonomistler", yine de, işçilerin önce "işveren ve hükümetle ekonomik mücadele" yoluyla (*tred-yunionist* siyaset için) güç toplamaları gerektiğini düşünmeye devam ettiler ve ancak daha sonradır ki *tred-yunionist* bir "aktiflik için eğitimden" hareketle, Sosyal-Demokratik aktifliğe bir "geçişi" savunmaktadırlar!

Ekonomistler devam ediyor:

> *İskra*, [müttefik] arayışında, "müttefikleri" arasındaki hoşnutsuzluk ölçüsü ve gerekçeleri son derece çeşitli olmasına rağmen, sınıf çelişkilerini bulandırmak ve bütün ağırlığı hükümet ile olan ortak hoşnutsuzluğa vermek suretiyle, sıklıkla sınıf bakış açısından uzaklaşıyor. Örneğin, *İskra*'nın *zemstvo* ile olan ilişkilerini ele alalım. ...

İddiaya göre *İskra*, "nüfusun bu kesimleri arasındaki sınıf düşmanlığı hakkında tek kelime söylemeden, hükümetin sus paylarıyla yetinmeyen soylulara, işçi sınıfının yardımını vaat ediyor".

Eğer okur "Otokrasi ve *Zemstvo*" başlıklı makalelere (*İskra*, Sayı 2 ve 4) dönecek olursa –ki bunlar *muhtemelen* mektup yazarlarının hakkında konuştuğu yazılar– bu makalelerin[14] "*zemstvo*'nun elit/bürokratik yumuşak ajitasyonuna", "mülk sahibi sınıfların bile bağımsız faaliyetine" *hükümetin* tepkisine ayrıldığını görecektir. Makale, işçilerin hükümetin *zemstvo*'ya karşı mücadelesine kayıtsız kalmayacağını ve hükümetin var gücüyle devrimci Sosyal Demokrasiyle karşı karşıya geldiği bir zamanda, *zemstvo*'yu ılımlı konuşmaları bir kenara bırakmaya ve taviz vermeyen keskin sözlerle konuşmaya davet ettiğini anlatmaktadır. Mektubun yazarlarının

14. Bu makalelerin ortaya çıkışı arasında geçen sürede (*İskra*, Sayı 3) kırsal kesimdeki sınıf karşıtlığı üzerine yazılmış özel bir makale yayınlandı.

burada neye katılmadıklarını söylemek zordur. İşçinin "mülk sahibi sınıflar" ve "elit/bürokratik *zemstvo*" kelimelerini "anlamayacağını" mı düşünüyorlar? Yoksa *zemstvo* yetkililerini ılımlı sözlerden ve keskin sözlere yönelmeye *zorlamanın* "ideolojinin abartılması" olduğuna mı inanıyorlar? İşçilerin, aynı zamanda mutlakıyetçilik ve *zemstvo* ilişkisini asla bilmedikleri takdirde, mutlakıyetçilikle mücadele için "yeterli güç biriktirebileceklerini" mi düşünüyorlar? Bu soruların cevapları bilinmiyor olmalı.

Açık olan tek bir şey var: Yazarlar Sosyal Demokrasinin siyasal görevleri hakkında çok kafası karışık bir fikre sahipler. Bu durum, onların şu ifadelerinde daha açık şekilde ortaya çıkıyor: "*İskra*, öğrencilerin hareketinde de" "benzer bir tutum" (yani "uzlaşmaz sınıf karşıtlıklarını bulandıran" bir tutum) "sergiliyor". *İskra* 2. sayıda, işçilere gerçek bir şiddet ve dizginlenmemiş kanunsuzluğun kaynağının öğrenciler değil, Rus hükümeti olduğunu gösteren bir çağrı yapılmıştı. Demek ki bu itiraz yerine, *Raboçaya mısl* ruhuna uygun bir akıl yürütme yayınlamamız gerekirdi! Ve 1901 sonbaharında –Şubat ve Mart olaylarından sonra, yeni bir öğrenci yükselişi arifesinde, Sosyal Demokratlar tarafından bu tür düşünceler dile getirilmişti. Bu gelişmeler de bu alanda bile, otokrasiye karşı protestodaki *stihiynost*'un Sosyal Demokrasi cenahında hareketin amaca yönelik rehberliğini *aştığını* göstermektedir. Polis ve Kozaklar tarafından dövülen öğrencileri savunmak için işçilerin *stihiynıy* çabası Sosyal-Demokratik örgütün amaca yönelik faaliyetini aşmış bulunmaktadır!

"Bu arada, diğer makalelerde" (diye devam ediyor mektup yazarları) "*İskra*, herhangi bir taviz vermeyi sert biçimde kınıyor ve örneğin Guesdistler'in hoşgörüsüz davranışını savunarak ortaya çıkıyor." [Rus] Sosyal Demokratlar arasındaki anlaşmazlıklar konusunda sıklıkla kendilerine fazlasıyla güvenen, ama fazla düşünmeden bu anlaşmazlıkların zorunlu konular üzerine olmadığını ve hiçbir ayrımın haklı çıkmadığını söyleyen insanlara, bu sözlerini ciddî olarak düşünmesini tavsiye ediyoruz. Bir grup [*İskra*], otokrasinin çeşitli sınıflara karşı düşmanlığını açıklamak ve işçileri otokrasiye karşı farklı kesimlerin muhalefetiyle tanıştırmak konusunda çok az şey yaptığımızı söylerken, diğer grup, bütün bunları bir "uzlaşma", "işverenler ve hükümetle ekonomik mücadele" teorisiyle bir uzlaşma olarak görüyorsa, tek bir örgüt içinde başarılı bir çalışma mümkün müdür?

Köylülerin kurtuluşunun kırkıncı yıldönümü vesilesiyle, sınıf mücadelesini köye getirmenin gerekliliği hakkında konuştuk (*İskra*, Sayı 3). Witte'nin gizli muhtırası hakkında yorum yaparken, yerel öz yönetim ile otokrasi arasındaki uzlaşmanın imkânsızlığı hakkında konuştuk (*İskra*, Sayı 4). [Sibirya topraklarını toprak sahiplerine açık hale getiren] yeni bir yasa vesilesiyle, toprak sahiplerinin ve onlara hizmet eden hükümetin serflere sahip olma zihniyetine saldırdık (*İskra*, Sayı 8). Yasadışı *zemstvo* kongresini selamladık, *zemstvo* mensuplarını rezil dilekçeler vermek yerine, fiilî mücadeleye geçmeye teşvik ettik. Siyasal mücadelenin gerekliliğini anlamaya başlayan ve ona doğru ilerleyen öğrencileri teşvik ettik (*İskra*, Sayı 3) ve aynı zamanda öğrencilerin sokak gösterilerine katılmamalarını söyleyen "katıksız öğrenci" hareketinin savunucuları tarafından sergilenen "ilkel anlayış eksikliğini" kınıyorduk (*İskra*, Sayı 3, 25 Şubat'ta Moskova Öğrenci Birliği Yönetim Kurulunun yayınladığı bildirge üzerine). *Rossiya* gazetesinin liberal hilekârlarının "anlamsız rüyalarını" ve "yalancı ikiyüzlülüğünü" açığa vurduk (*İskra*, Sayı 5) ve aynı zamanda, hükümetin işkence odasındaki "barışçı yazarlara, yaşlı profesörlere ve akademisyenlere ve tanınmış liberal *zemstvo* mensuplarına uyguladığı zulmü" öfkeyle dile getirdik (*İskra*, Sayı 5, "Edebiyatta Polis Saldırısı"). "İşçilerin refahını artırmak için devlet kaygısı" programının gerçek anlamını açığa vurduk ve "yukarıdan dönüşümleri sürdürerek aşağıdan gelen talepleri öngörmek, aşağıdan talepleri beklemekten iyidir" diyen "değerli itirafı" selamladık (*İskra*, Sayı 6). İçeriden bilgi taşıyan istatistikçileri teşvik ettik ve grev kırıcı istatistikçileri kınadık (*İskra*, Sayı 9).

Her kim ki [bu türden ithamname] taktiklerinde proletaryanın sınıf bilincinin muğlâklaştırılmasını ve *liberalizmle bir uzlaşmayı* görür, o kimse *Credo* programının gerçek önemini hiçbir şekilde anlamadığını ve ne kadar inkâr ederse etsin *bu programı tam olarak fiilen uyguladığını* ortaya koymaktadır! *Tam da bu* [*İskra*'nın ithamname taktiği hakkındaki] *görüşü* nedeniyle, Sosyal Demokrasiyi "işverenler ve hükümet ile ekonomik mücadele"ye geri sürükler ve *liberalizm önünde* [Sosyal Demokrasiden-ç.n.] *feragat eder*; çünkü her "liberal" meseleye aktif olarak müdahale etme, o meseleye dair kendi Sosyal Demokrat tavrını tanımlama görevini reddetmiş olmaktadır.

F) BİR KEZ DAHA "İFTİRACILAR", BİR KEZ DAHA "GİZEMLİ HALE GETİRİCİLER"

Bu iltifat kelimeleri, okurun hatırlayacağı üzere, *Raboçeye delo*'ya aittir ve onun "işçi hareketini burjuva demokrasisinin aracı haline getirmek için zemini dolaylı olarak hazırlaması" suçlamamıza bu şekilde cevap vermiştir. *Raboçeye delo*, tüm basitliğiyle, bu suçlamanın bir polemik sataşmasından başka bir şey olmadığına karar verdi: Bu kötü dogmatik tipler, bizimle ilgili hoş olmayan her şeyi söylemekle kafalarını bozmuşlar (*Raboçeye delo* işte böyle düşünüyor) –iyi de burjuva demokrasisinin bir aracı olmaktan daha nahoş ne olabilir? Ve böylece, büyük puntolarla şu "tekzibi" yayınlıyorlar: "Düpedüz iftira" *(İki Kongre*, s. 31), "gizemli hale getirme" (s. 31) ve "maskaralık" (s. 33). Jüpiter gibi (aslında Jüpiter'e çok fazla benzemese de), *Raboçeye delo* da öfkelidir çünkü yanlışlık içindedir ve alelacele küfürlerle muarızlarının fikir silsilesini kavrama yeteneğinden yoksun olduğunu sergilemektedir. Ancak, kitle hareketinin *stihiynost*'u önünde *her türlü* boyun eğmenin, Sosyal-Demokratik siyaseti *her türlü tred-yunionist* siyaset düzeyine indirmenin, neden işçi hareketinin burjuva demokrasisinin bir aracı haline getirilmesine zemin hazırladığını anlamak için, uzun boylu düşünmek gerekmez. Bizatihi bir *stihiyniy* işçi hareketi, yalnızca *tred-yunionizm*'i yaratır (ve kaçınılmaz olarak onu yaratır) ve işçi sınıfının *tred-yunionist* siyaseti ise, işçi sınıfının burjuva siyasetinin ta kendisi anlamına gelir.

İşçi sınıfının siyasal mücadeleye ve hatta siyasal devrime katılımı, hiçbir şekilde siyasetinin Sosyal-Demokratik siyaset olmasını sağlamaz. *Raboçeye delo* bunu inkâr edecek mi? Sonunda uluslararası ve Rus Sosyal Demokrasisinin çözüm bekleyen sorunlarıyla ilgili görüşlerini doğrudan ve kelime oyunu yapmadan herkesin görmesi için ortaya koyacak mı? –Hayır, hayır, böyle bir şey yapmaya asla kalkışmaz, çünkü hızla "inkârcı konuşma" yöntemine geçecektir: Ben, ben değilim, bu benim atım değil, ben bir arabacı da değilim. Biz ekonomist değiliz, *Raboçaya mısl* "ekonomizm" değil, Rusyada hiç "ekonomizm" yoktur. Bu, oldukça kurnaz ve "politik" bir yöntemdir, sadece şöyle bir elverişsiz yanı vardır ki, o da bu yöntemi benimseyen yayıncılara çoğu kez "Size nasıl hizmet edebilirim?" takma adı verilmektedir.

Raboçeye delo'ya göre, Rusya'daki burjuva demokrasisi genel olarak [mevcut olmayan] bir "hayalet" (*İki Kongre*, sayfa 32).[15] Ne

15. Aynı yayında, "işçi hareketini devrimci yola ölümcül gereklilikle iten somut Rus-

mutlu insanlar! Bir devekuşu gibi başlarını kumun altına saklarlar ve bunun etrafındaki her şeyi yok edeceğini düşünürler. Her ay bize Marksizm'in dağılması ve hatta ortadan kalkması hakkında zafer bültenleri veren bir dizi liberal gazeteci; Brentano'nun sınıf mücadelesi görüşünü ve *tred-yunionist* siyaset görüşünü işçilere açıklayan liberalleri teşvik eden bir dizi liberal gazete (*Sankt Peterburgskiye. Vedomosti, Russkiye Vedomosti* ve diğerleri); gerçek eğilimleri *Credo* tarafından çok iyi ortaya çıkarılan Marksizm eleştiricilerinden ve edebî ürünleri yalnızca Rusya'da engellenmeden özgürce dolaşımda olanlardan oluşan tek bir galaksi; özellikle Şubat ve Mart olaylarından sonra Sosyal Demokratik *olmayan* devrimci eğilimlerin yeniden canlanması –işte bunların hepsi, belli ki, bir hayalet! Bunların hepsinin burjuva demokrasisi ile hiçbir bağlantısı yoktur!

Sadece *İskra* 12. sayıdaki "ekonomist" mektubun yazarlarının değil, *Raboçeye delo*'nun da, "bahar olaylarının Sosyal Demokrasinin otoritesinin ve prestijinin güçlendirilmesi yerine, neden Sosyal-Demokratik olmayan devrimci eğilimlerin yeniden canlandırılmasını gündeme getirdiği üzerine düşünmesi" gerekir. Bunun sebebi şuydu: Görevimizi yapamadık, işçi kitlelerinin aktifliği kendi aktifliğimizden daha fazla oldu, tüm muhalefet kesimlerinin ruhsal durumunu kavrayarak hareket başında durabilen ve *stihiynıy* gösterileri siyasal gösteriler haline getirip onun siyasal niteliğini genişletebilecek durumda olan yeterince hazırlanmış devrimci lider/rehberler ve örgütleyicilerden yoksunduk. Bu koşullar altında bizim geride kalışımızdan, kaçınılmaz olarak daha esnek, daha enerjik ve Sosyal-Demokrat olmayan devrimciler yararlanacaktı; işçiler polisle ve askerî birliklerle ne denli fedakârca çatışmış olursa olsunlar, eylemleri ne denli devrimci tarza sahip olursa olsun, yalnızca bu [Sosyal-Demokratik olmayan] devrimcileri destekleyen bir güç olarak –Sosyal Demokrat bir öncü değil de, burjuva demokrasisinin bir artçı gücü olarak– kalacakları ispatlanacaktır.

Bizim "ekonomistlerin" sadece zayıf yönlerini ödünç almak isteyecekleri, Alman Sosyal Demokrasisini ele alalım. Almanya'daki

---

ya koşullarına" bir gönderme buluyoruz. Bu insanlar işçi hareketinin devrimci yolunun aynı zamanda Sosyal-Demokratik olmayan bir yol olabileceğini anlamayı istemezler! Sonuçta, Batı Avrupa'da mutlakıyetçilik günlerinde, buradaki tüm burjuvazi, işçileri devrimci yola zorladı, kasten zorladı. Fakat biz Sosyal Demokratlar bununla yetinemeyiz. Ve eğer herhangi bir şekilde Sosyal-Demokrat siyaseti stihiynıy, tred-yunionist siyaset düzeyine indirirsek, bu durumda bunu yaparak, kesinlikle burjuva demokrasisinin elini güçlendirmiş oluruz.

Sosyal Demokrasi'nin otoritesini ve prestijini giderek daha fazla arttırmaya hizmet etmeksizin, neden *tek bir* siyasal olay bile meydana gelmez? Neden Sosyal Demokrasi, herkesten önce, iktidarın zorbalığına karşı yapılan herhangi bir protestoyu savunmak için, böyle bir olayın devrimci bir şekilde değerlendirilmesinde kendini gösterir? [Almanya'da] Sosyal Demokrasi, ekonomik mücadelenin işçileri haklarının yoksunluğuyla yüzleşmeye nasıl zorladığını veya somut koşulların işçi hareketini kaderin gücüyle devrimci yola nasıl zorladığını anlatan nutuklarla kendini avutmaz. Tüm alanlarda ve sosyal ve siyasal hayatın her sorununda müdahale eder: Wilhelm'in burjuva İlerici Parti'ye mensup belediye başkanlarını onaylamayı reddetmesi meselesi (Almanlar henüz bizim "ekonomistler" tarafından bu tür bir müdahalenin özünde liberalizmle bir uzlaşma olduğu konusunda aydınlatılmamıştır!), "ahlaka aykırı" edebî eserlere karşı bir yasanın çıkarılması meselesi, profesörlerinin seçiminde hükümet etkisi meselesi vb, vb. Tüm sınıflarda siyasal memnuniyetsizliği teşvik ederek, miskinleri zorlayarak, geride kalanları cesaretlendirerek, proletaryanın siyasal farkındalığını ve siyasal aktifliğini geliştirmek için çok yönlü malzemeler sağlayarak kendilerini her yerde, herkesin önünde gösteriyorlar. Ve sonuç olarak, [demokrasi için] ileri siyasal savaşçı olan Sosyal Demokrasiye saygı, sosyalizmin kasıtlı düşmanlarına dahi nüfuz ediyor –ve sadece burjuva çevrelerden değil, saraya bağlı bürokratik çevrelerden bile gelen önemli bir belgenin, bir nevi mucizeyle *Vorwârts* [SPD merkezi yayın organı gazete] editörlük bürolarına düşmesi, oldukça sık meydana gelir.

İşte *Raboçeye delo* anlayışını aşan görünüşteki "çelişkinin" çözümü şu ki yalnızca ellerini yukarı kaldırıp "maskaralık!" diye bağırıyor! Şöyle bir aklınıza getirin: Biz burada, *Raboçeye delo*'da kitle hareketini *köşe taşı* olarak görüyoruz (ve bunu italik vurgu ile söylüyoruz!), cümle âlemi *stihiynıy* unsurun öneminin hafife alınmasına karşı uyarıyoruz, ekonomik mücadelenin kendisine, *kendisine*, bizzat kendisine siyasal bir nitelik kazandırmayı arzuluyoruz, proleter mücadeleyle yakın ve organik bir bağ içinde kalmak istiyoruz! Ve sonra bizim işçi hareketini burjuva demokrasisinin aracı haline getirmeye zemin hazırladığımız söyleniyor. Ve bunu kim söylüyor? Liberalizm ile "uzlaşmalar" yapan, çeşitli "liberal" mevzulara müdahale eden ("proleter mücadeleyle organik bağlantı" konusunda ne büyük yanlış anlama!) öğrencilere ve hatta *zemtsvo*

mensuplarına (ne dehşet verici!) büyük önem veren insanlar! Genel olarak, ("ekonomistlere" kıyasla) güçlerinin büyük kısmını nüfusun proleter olmayan sınıfları arasında faaliyete ayırmak isteyen insanlar! Buna "maskaralıktan" başka ne denir?

Zavallı *Raboçeye delo*! Bu karmaşık olayın çözümü için bir yol düşünmeyi becerebilecek mi?

Bölüm Dört

Ekonomistlerin Zanaatkârlık Sınırlamaları ve Devrimciler Örgütü

Raboçeye delo'nun yukarıda analiz ettiğimiz iddiaları –ekonomik mücadele siyasal ajitasyonun en geniş uygulanabilir aracıdır, şu anki görevimiz ekonomik mücadelenin kendisine siyasal bir nitelik kazandırmaktır vb – sadece siyasal değil *örgütsel* görevlerimize de ihanet eden dar bir anlayıştır. "İşverenler ve hükümetle ekonomik mücadele", siyasal muhalefetin, protestonun ve öfkenin her bir tezahürünü genel bir saldırıyla birleştiren tüm Rusya çapında merkezî bir örgütlenmeyi, meslekten devrimcilerden oluşan ve tüm halkın gerçek siyasal liderleri tarafından yönetilen bir örgütü kesinlikle gerekli kılmaz ve dolayısıyla bunun ortaya çıkışına da asla yol açmaz. İşte bu anlaşılabilir. Herhangi bir kurumun örgütlenmesinin niteliği, doğal olarak ve kaçınılmaz olarak o kurumun faaliyet içeriğiyle tanımlanır. Dolayısıyla, yukarıda analiz edilen iddialar göstermektedir ki, *Raboçeye delo*, yalnızca siyasal faaliyetin daralmasını değil, aynı zamanda örgütsel çalışmanın daralmasını da onaylıyor ve meşrulaştırıyor. Ve bu durumda, her zamanki gibi, *stihiynost* önünde amaca yönelik olmaktan feragat eden bir yayın olarak kalmaktadır. Ve bu arada, *stihiynıy* tarzda ortaya çıkan örgütlenme biçimlerine boyun eğme, örgütsel çalışmamızın ne kadar dar ve ilkel olduğuna dair, bu önemli alanda hâlâ "zanaatkârlar" olduğumuza dair herhangi bir farkındalığın olmaması –işte bu farkındalığın olmaması, diyorum ki, hareketimizin gerçek bir

hastalığını oluşturuyor. Söylemeye gerek yok ki, bu düşüşün değil, büyümenin bir hastalığıdır. Fakat tam da şu anda –yani, deyim yerindeyse, [çarlığa karşı] *stihiynıy* öfke dalgası, bizleri, hareketin lideri/rehberleri ve örgütçüleri üzerinden aşıldığı zamanda– geride kalmanın her tür savunmasına karşı, bu anlamda daralmanın her tür meşrulaştırılmasına karşı en uzlaşmaz mücadele, her zamankinden çok daha gereklidir. Özellikle pratik çalışmaya katılan ya da bu işleri üstlenme niyetinde olanların hepsinde, aramızda hüküm süren *zanaatkârlık sınırlamalarına* karşı memnuniyetsizlik uyandırmak ve aynı zamanda bundan kaçmak için de sarsılmaz bir kararlılık yaratmak gereklidir.

A) ZANAATKÂRLIK SINIRLAMALARI NELERDİR?

Bu soruyu 1894-1901 yıllarında tipik bir Sosyal-Demokrat çevrenin faaliyetinin kısa bir özetiyle cevaplamaya çalışacağız. Zaten bu dönemdeki öğrenciler arasında Marksizm konusunda çok yaygın bir coşkuya değinmiştik. Elbette ki Marksizm için bu coşku, sadece –gerçekte, çoğunlukla– bir teori olarak değil, daha çok "ne yapılmalı?" sorusuna bir cevap bulmak, düşmana karşı yürümekte bir çağrı bulmak içindi. Ve yeni savaşçılar şaşırtıcı derecede ilkel teçhizat ve hazırlıkla savaşa girdiler. Çoğu durumda, teçhizatın ve hiçbir hazırlığın bulunmadığı bir gerçeklik vardı. Savaşçılar sabanı bırakıp ellerine sopa alan *mujikler* gibi savaşa başladılar. Bir öğrenci çevresi –hareketin eski aktivistleriyle hiçbir bağlantı kurmaksızın, öteki yörelerdeki ve hatta aynı şehrin diğer kesimlerindeki (veya öteki eğitim kurumlarındaki) çevrelerle hiçbir bağlantı kurmaksızın, devrimci çalışmanın ayrı bölümlerini örgütlemeksizin, herhangi bir kayda değer dönem için hiçbir sistematik plana sahip olmaksızın– işçilerle bağlantı kurar ve çalışmaya başlar. Çevre, giderek daha geniş propaganda ve ajitasyonu yaygınlaştırır; ortaya çıkışıyla birlikte işçilerin oldukça geniş kesimlerinin ve eğitimli topluluğun belli bir kesiminin sempatisini kazanır, bu kesimler onlara para temin ederler, birçok yeni genç grup "Komite"nin çalışmalarına katılır. Komitenin (veya "mücadele birliğinin") karizması artar, faaliyet alanı büyür ve bu faaliyeti tamamen *stihiynıy* tarzda genişler: bir yıl ya da birkaç ay önce öğrenci çevrelerinde ortaya çıkan aynı ve "ne yönde ilerlemeliyiz?" sorusuna kafa yoran –işçilerle bağlantı kuran ve bu bağlantıları destekleyen, bildiriler hazırlayıp dağıtan, öteki

grupların devrimcileriyle bağlantı kuran, bazı [yasadışı] yayınları temin etmeyi başaran, yerel bir gazete yayınlamayı üstlenen aynı insanlar artık bir gösteri düzenlemeyi konuşmaya başlamışlardı– bu insanlar nihayet açıkça savaşa girmeye karar verdiler (gerçi böyle bir savaş ilanı, koşullara bakıldığında, sadece ilk ajitasyon bildirisi veya bir gazetenin ilk sayısı veya ilk gösteri olabilirdi).

Ve genellikle, bu eylemlerin başlangıcı hemen tamamıyla bir *proval*'a [örgütün tutuklamalar yoluyla çökertilmesi] yol açmıştı. "Hemen" ve "tamamıyla", çünkü bu savaş eylemleri inatla ve uzun süren mücadele için yapılan bir planın –sistematik, önceden düşünülmüş ve zaman içinde hazırlanmış bir planın– sonucu değildi, daha ziyade, geleneksel tarzda yürütülen çevre tipi bir çalışmanın *stihiyniy* büyümesinin bir sonucuydu. Bir başka nedeni, polisin, doğal olarak, daha okuldayken "isim yapmış", yerel eylemdeki bütün önemli aktivistleri her zaman biliyor olmasıydı. Polis yalnızca bir baskın için en uygun anı beklemekteydi ve kasıtlı olarak elle tutulur *corpus delicti* [suç delili] elde edebilmek için çevrenin genişlemesine ve gelişmesine izin vermekteydi, bu arada kasıtlı olarak bir birkaç insanın "damızlık olarak" geride kalmasına fırsat tanımaktaydı (bu teknik ifadeyi kullanmak, benim bildiğim kadarıyla, hem bizim cenahta hem jandarmalar tarafından benimsenmiştir). Bu şekilde bir savaşı, modern askerlere karşı sopalarla silahlanmış olarak savaşa giren bir köylü çetesi dışında bir şeyle karşılaştırmak mümkün müdür? Savaşçıların tüm hazırlık eksikliğine rağmen, yalnızca zaferleri genişletmeye, büyütmeye ve kazanmaya devam eden bir hareketin canlılığına ise hayran olmamak mümkün değil.

Gerçekten, tarihsel bir bakış açısıyla, teçhizatın ilkelliği başlangıçta yalnızca kaçınılmaz değil, aynı zamanda geniş bir askere alma koşullarında *meşru bile* görülüyordu. Fakat ciddî savaş eylemleri başlar başlamaz (ve aslında 1896 yaz grevleriyle zaten başlamış haldeydiler) savaş örgütlenmemizin yetersizlikleri kendilerini daha büyük ve daha yoğun şekilde hissettirdiler. Hükümet, ilk başlarda afallamış ve çeşitli hatalar yapmış olmasına rağmen (örneğin, sosyalistlerin kötülüklerini tasvir ederek topluma seslenmesi veya başkentlerden taşra şehirlerindeki sanayi merkezlerine işçi göndermesi), mücadelenin yeni koşullarına hızla uyum sağladı ve ihtiyaç duyduğu her yere, hepsi de en son teçhizatlara sahip provokatörlerden, casuslardan ve jandarmalardan oluşan müfrezelerini yerleştirmeyi başardı. Baskınlar o kadar çok sıklaştı ve öylesine büyük

bir kitleyi ele geçirdi ve yerel çevreleri o kadar özenle silip süpürdü ki, işçi kitlesi tam anlamıyla tüm liderlerini/rehberlerini kaybetti, hareket inanılmaz derecede dağınık bir nitelik kazandı ve çalışmanın hiçbir devamlılığı veya koordinasyonu sağlanamadı. Yerel aktivistlerin [çalışmasının] çarpıcı ölçekte parçalanması, çevrelerin üye kazanma yollarının tesadüfî olması, hazırlıksız olmaları ve teorik, örgütsel ve siyasal konularla ilgili dar görüşleri –işte bütün bunlar demin tasvir edilen koşulların kaçınılmaz sonucuydu. İşler öyle bir seyre girdi ki, çeşitli yerlerde, işçiler genel olarak *intelligenti*'ya güvensizlik duymaya ve onlardan uzak durmaya çalışmaktaydılar: *intelligenti*, diyorlardı, çok dikkatsizler ve *provalı* sebebi oluyorlar!

Hareketi azıcık tanıyan biri, zanaatkârlık sınırlamalarının aklı başında tüm Sosyal Demokratlar tarafından bir hastalık olarak hissedildiğini bilmektedir. Ve hareketi yakından tanımayan bir okur, hareketin özel bir aşamasını ya da özel bir hastalığını yapay olarak "inşa ettiğimizi" düşünür, bu yüzden daha önce sözünü ettiğimiz bir tanık ifadesine atıfta bulunacağız. Okur uzun alıntı için bizi bağışlayacaktır. B-v [Boris Savinkov], *Raboçeye delo* Sayı 6'da şöyle yazıyor:

> Daha kapsamlı pratik faaliyete yavaş yavaş geçiş, yani Rus işçi hareketinin şimdi geçmekte olduğu genel geçiş dönemine doğrudan bağımlı bulunan bir geçiş, [zamanın] karakteristik bir özelliğidir... Rus işçi devriminin genel mekanizmasıyla ilgili daha ilginç bir başka özellik daha var. Burada kendisini sadece Petersburg'da değil, Rusya'nın her yerinde hissettiren *eylem için uygun devrimci güçlerin genel eksikliği*[1] hakkında konuşuyoruz. Genel olarak işçi hareketinin yeniden canlanması, işçi kitlesinin genel gelişimi, grevlerin gittikçe artarak meydana gelmesi, işçilerin her zamankinden daha açık kitle mücadelesi, hükümet zulmünün, tutuklamaların, sınır dışı etmelerin ve sürgünlerin yoğunlaşması göz önüne alındığında –işte bunların hepsi göz önüne alındığında, *yüksek kalitede devrimci güçlerin bu eksikliği*, giderek daha fazla göze çarpıyor ve şüphesiz ki *hareketin genel karakteri üzerinde etkisi oluyor*.
>
> Birçok grev, devrimci örgütlerin güçlü ve doğrudan etkisi olmadan gerçekleşiyor... Ajitasyon bildirilerinin ve yasadışı yayınların eksikliği kendini hissettiriyor... işçi çevreleri ajitatörlerden yoksun kaldılar... Tüm bunlarla birlikte sürekli bir para ihtiyacı var. Tek kelimeyle, *işçi hareketinin büyümesi, devrimci örgütlerin büyümesini ve gelişimini aşmıştır*. Mevcut aktif devrimci birlikler, [hâlihazırdaki] işçi kitlesi üzerinde etkiyi kendi ellerinde yoğunlaştırmalarına veya bu memnuniyetsizliğe az da olsa düzen ve

1. Başka yerlerde olduğu gibi burada da vurgular bize ait.

örgütlülük getirmelerine imkân tanımayacak denli yetersizdir... Münferit çevreler, münferit devrimciler bir araya gelmiyorlar, mezc olmuyorlar, sistematik olarak geliştirilmiş parçalara sahip tek, güçlü ve disiplinli bir örgüt oluşturmuyorlar...

Paramparça olanların yerini alacak yeni çevrelerin derhal ortaya çıkmasının "sadece hareketin canlılığını gösterdiğini" belirttikten sonra [diyor ki] "... ancak [bu durum] tam olarak uygun yeterli miktarda devrimci aktivistin varlığını göstermez." Yazar şu sonuca ulaşıyor:

> Petersburg devrimcilerinin pratik hazırlık eksikliği, kendini çalışmalarının sonucunda bilinir hale getirmektedir. Son yargılamalar –özellikle "Öz Kurtuluş" ve "Emeğin Sermayeyle Mücadelesi" grubunun çalışmaları– çalışma koşulları ve dolayısıyla belirli bir fabrikada ajitasyon koşulları hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmayan, *konspiratsiya* ilkelerini bilmeyen ve sadece Sosyal Demokrasinin genel görüşünü özümsemiş olan (şayet özümsemişse)[2] genç bir ajitatörün, çalışmalarına sadece dört, beş veya altı ay devam edebildiğini açıkça göstermektedir. Ardından bir tutuklanma gelir, çoğu zaman bütün örgütlenmenin tamamının veya en azından bir kısmının parçalanmasına yol açar. Kendimize şunu soralım: tüm ömrü aylarla ölçülen gruplar için başarılı ve verimli faaliyet mümkün müdür? Açıkçası, mevcut örgütlerin yetersizlikleri için yalnızca geçiş döneminin suçlanmaması gerekir... Açıkçası, hâlihazırda faaliyet gösteren örgütlerin personelinin sayısal ve en önemlisi niteliksel [seviyesi], burada önemsiz bir rol oynamaktadır ve Sosyal Demokratlarımızın ilk görevi, [*mevcut ayrı*] *örgütlerin, üyelerinin sıkı şekilde seçimiyle birlikte, gerçek anlamda mezcedilmesi* olmalıdır.

B) ZANAATKÂRLIK SINIRLAMALARI VE EKONOMİZM

Şimdi muhtemelen okurun zaten aklında olan bir soru üzerinde durmalıyız. Zanaatkârlık sınırlamaları –*tüm* hareketin artan ağrılarının ortaklaşa bir işareti– ile Rus Sosyal Demokrasisindeki eğilimlerden yalnızca biri olan "ekonomizm" arasında bağlantı kurabilir miyiz? Evet diyelim. Pratik hazırlık eksikliği, örgütsel çalışmadaki beceriksizlik, en başından beri şaşmaz şekilde devrimci Marksizm'den yana olanlar da dahil olmak üzere, hakikaten *hepimiz* bakımından ortak eksikliktir. Ve elbette ki hiç kimse bu hazırlık eksikliği için bizatihî *praktiki*'yi kınamaz. Fakat "zanaatkârlık sınırlamaları" kavramı, hazırlık eksikliğinin yanı sıra başka bir

2. [Lenin'in parantez içi yorumu].

şey de içerir: genel olarak herkesin kendi devrimci çalışmasındaki dar kapsamı, bu dar çalışmanın iyi yapılandırılmış bir devrimciler örgütlenmesinin temelini oluşturamayacağını anlamaması. Ve son olarak –ki asıl nokta budur– bu darlığı haklı göstermeye ve onu özel bir "teori"ye yükseltmeye çalışmaktır, diğer bir deyişle, bu alanda da *stihiynost* önünde boyun eğmedir.

Bu tür girişimler ortaya çıktıkça, zanaatkârlık sınırlamalarının "ekonomizm" ile bağlantılı olduğundan ve kendimizi genel olarak "ekonomizm"den kurtarmadan örgütsel faaliyetlerimizdeki darlıklardan (yani, hem Marksizm teorisi hem de Sosyal Demokrasinin rolü ve siyasal görevlerine dair dar bir anlayıştan) kurtarmayacağımızdan emin olabiliriz. Ve bu tür girişimler kendilerini iki farklı şekilde açığa vurmaktaydı. Bazı insanlar şunu söylemeye başlamıştı: işçi kitlesi, devrimcilerin kendilerine "empoze" etmeye çalıştıkları türden geniş ve militan siyasal görevleri henüz kendi başına geliştirmemiştir; dolayısıyla işçiler *acil* siyasal talepler için savaşmaya, işverenler ve hükümete karşı ekonomik mücadele yürütmeye devam etmelidir[3] (ve doğal olarak, bu da, kitlesel hareket için "elverişli" olan bu mücadeleye tekabül eden, en hazırlıksız gençler için bile "elverişli" olan bir örgüttür). Herhangi bir "kademelilik" biçiminden çok uzak olan diğer insanlar ise, şunu söylemeye başladılar: Biz "bir siyasal devrimi gerçekleştirmeyi" başarabiliriz ve başarmalıyız, ancak bu, proletaryayı sağlam ve inatçı bir mücadelede eğitecek güçlü bir devrimciler örgütü yaratmaya gerek olduğu anlamına gelmez –bir devrimi gerçekleştirmek için gerekli olan tek şey zaten bildiğimiz "elverişli" bir sopaya sıkıca sarılmaktır. Alegori yapmadan konuşursak: Bu insanlar genel grev[4] için hazırlanmamız gerektiğini veya "tahrik edici terörle"[5] işçi hareketinin "miskinliğini" tetiklemeye ihtiyacımız olduğunu söylüyor. Bu her iki eğilim de –oportünistler ve "Devrimciler"– zanaatkârlık sınırlamalarının hâkimiyeti önünde boyun eğiyorlar, kendilerini bundan kurtarma ihtimaline inanmıyorlar, ilk ve en zorunlu pratik görevimizi anlamıyorlar: siyasal mücadelenin enerjisini, istikrarını ve sürekliliğini temin edebilen bir *devrimciler örgütü* yaratmak.

[Önceki bölümde] B-v'nin şu sözlerini aktardık: "işçi hareketinin büyümesi devrimci örgütlerin büyümesi ve gelişmesini aşmıştır".

---

3. *Raboçaya mısl* ve *Raboçeye delo*, özellikle *Raboçeye delo*'nun Plehanov'a *Cevap*'ı.
4. *Siyasal Devrimi Kim Yapacaktır?* adlı broşür Rusya'da yayınlanan *Proleter Mücadele* adlı derlemede bulunabilir. Bu broşür Kiev Komitesi tarafından da yayınlandı.
5. *Rusya'da Devrimin Yeniden Doğuşu* ve *Svobada*.

Bu, "olay yerinden bir gözlemci tarafından verilen değerli mesaj" (*Raboçeye delo* editörleri bu makaleyi böyle tanımlamaktadır) bizim için iki kat değere sahiptir. Rus Sosyal Demokrasisindeki krizin temel nedenini, kitlelerin *stihiynıy kabarmasının gerisinde kalan* lider/rehberler ("ideologlar", devrimciler, Sosyal Demokratlar) olarak tanımladığımızda haklı olduğumuzu gösteriyor. B. Kriçevskiy ve Martınov'un, "ekonomist" mektubunun (*İskra*, Sayı 12) yazarlarının, *stihiynıy* unsurun veya tekdüze mücadelenin önemini küçümseme tehlikesiyle, süreç-olarak-taktiklerle ilgili vb derin düşüncelerinin –işte bu derin düşüncelerin hepsinin, tamamıyla zanaatkârlık sınırlamalarını övmek ve savunmak olduğunu gösteriyor. Basit bir hazırlık eksikliği ve gelişme eksikliği önünde kendi diz çöküşlerini "gerçek hayat için bir his" olarak yaftalayan, yüzlerinde küçümseyici bir sırıtış olmadan "teorisyen" kelimesini telaffuz edemeyen bu insanlar, aslında bizim en zorunlu *pratik* görevlerimizi kavramadaki yanılgılarını sergilemiş oluyorlar. Geride kalan insanlara şöyle bağırıyorlar: Adımlarınızı uydurun! İleri gitmeyin! Enerji eksikliğinden ve örgütsel çalışmalarda inisiyatif eksikliğinden, sorunlara kapsamlı ve cüretkâr yaklaşım için "planların" eksikliğinden muzdarip olan insanlara, "süreç-olarak-taktikler" [için ihtiyaç] konusunda bağırıyorlar. Temel günahımızın siyasal ve *örgütsel* görevlerimizi, sürmekte olan ekonomik mücadelenin en "elle tutulur" ve "somut" çıkarları seviyesine *düşürmek* olduğu [bir zamanda], hepimizin duyduğu aynı eski şarkıdır: Ekonomik mücadelenin kendisine siyasal bir nitelik kazandırmalıyız! Bir kez daha söylemek gerekirse: "gerçek hayat için bir his", kelimenin tam anlamıyla, tıpkı popüler destanın kahramanının bir cenaze töreninde "gözünüz aydın!" diye haykırması gibidir

Bu bilgelerin Plehanov'a ders verdiği –gerçekten de Nartsis Tuporılov tarzındaki– benzersiz kibirlilikleri hatırlayın: "terimin fiilî ve *pratik* anlamıyla –yani siyasal talepler için rasyonel ve başarılı bir pratik mücadele anlamıyla– siyasal görevler, işçi *çevrelerinin* genelinde (*aynen böyle!*) erişilebilir değildir" (*Raboçeye delo Yayın Kurulunun Cevabı*, s. 24). Çevreler vardır ve çevreler vardır beyler! Tabiî ki, bir "zanaatkâr" çevresi, zanaatkârlar kendi zanaatkârlık sınırlamalarının farkında olmadığı ve onlardan kurtulamadığı sürece siyasal görevleri erişilebilir bulamaz. Bütün bunlara ilave olarak, eğer bu zanaatkârlar kendi zanaatkârlık sınırlamalarına âşık olurlarsa, eğer "pratik olarak" kelimesini yanılmaksızın italik olarak

yazarlarsa ve bu tür pratik olmanın kendi görevlerini kitlelerin en geri kesimlerinin anlayışı düzeyine düşürmeyi gerektirdiğini sanırlarsa –işte bu durumda, elbette, bu zanaatkârlar biçaredirler ve *siyasal görevleri genelinde erişilmez* bulacaklardır.

Ancak [1870'lerin devrimcileri] Alekseyev ve Mışkin, Halturin ve Jelyabov gibi ilham verici liderlerin çevresi, kelimenin en gerçek ve pratik anlamıyla siyasal görevlerin üstesinden gelebilirler –bunun sebebi de tam olarak onların tutkulu vaazının, *stihiynıy* tarzda uyanan kitleler tarafından bir çağrıyla cevaplanmasıdır ve liderlerin kaynayan enerjilerinin devrimci sınıfın enerjisinden kaynaklanması ve oradan desteklenmesidir. Plehanov, [işçileri] sadece devrimci sınıf olarak tanımlamakla, sadece *stihiynıy* uyanışın kaçınılmazlığını ve önlenemezliğini ispatlamakla kalmayıp, aynı zamanda "işçi çevrelerine" büyük, geniş kapsamlı bir siyasal görev verirken, binlerce kez haklıydı. Fakat siz, daha sonra ayağa kalkan kitle hareketine, bu görevi *alçaltmak* uğruna –"işçi çevrelerinin" faaliyet alanının enerjisini ve alanını *daraltmak* uğruna atıfta bulunuyorsunuz. İşte bu da, zanaatkârın kendi zanaatkârlık sınırlamalarının cazibesine kapılması değil de nedir? Pratik olmakla övünüyorsunuz, ama sadece bir çevrenin değil, bir kişinin enerjisinin bile devrim davası için nasıl mucizeler yaratabileceğini (her *praktik* Rus tarafından bilineni) göremiyorsunuz. Yoksa bizim hareketimizin yetmişlerinki gibi gerçek liderler üretemediğini mi düşünüyorsunuz? Peki niçin? Çünkü bizler hazırlıksız mıyız? Fakat kendimizi hazırlıyoruz, kendimizi hazırlamaya devam edeceğiz –hazır olana kadar da durmayacağız!

Doğrudur, "İşverenlere ve hükümete karşı ekonomik bir mücadelenin" durgun sularında, maalesef belirli bir ince örtü oluştu: Aramızda bazı insanlar (Plehanov'un söylediği gibi) Rus proletaryasının "kıçının" güzelliğine gözlerini dikip *stihiynıy* önünde secdeye varmak için dizlerinin üzerine çöktüler. Fakat kendimizi bu durgun ince örtüden kurtarmayı başaracağız. Ve kesinlikle şu andadır ki Rus devrimcileri, gerçekten devrimci bir teorinin rehberliğinde ve gerçekten devrimci ve *stihiynıy* tarzda uyanmakta olan sınıfa dayanarak, nihayet –nihayet!– tüm heybetiyle ayağa kalkabilmekte ve tüm kahramanca [*bogatırskiy*] gücünü sergileyebilmektedir.

Bunun gerçekleşmesi için gerekli olan tek şey, *praktiki* kitlesinin ve hatta okul günlerinden beri pratik çalışma hayalini kuran insanların daha büyük kitlesinin, siyasal görevlerimizin veya örgütsel

çalışmamızın kapsamanın seviyesini düşürmedeki en ufak çabayı alay ederek ve aşağılayarak selamlamasıdır. Ve işte bunun meydana gelmesini sağlama alacağız –endişelenmeyin, beyler!

"Nereden Başlamalı" makalesinde *Raboçeye delo*'ya karşı şunları yazmıştım:

> Yirmi dört saat içinde, bazı özel konularda bir ajitasyon taktiğini ya da parti örgütlenmesinin bazı ayrıntıları hakkında bir taktiği değiştirmek mümkündür, ancak yirmi dört saat içinde, hatta yirmi dört ay içinde, her zaman ve koşulsuz olarak kitleler arasında militan bir örgütlenmeye ve siyasal ajitasyona ihtiyaç duyup duymadığımız konusunda görüş değiştirmek, ancak sağlam temellere sahip olmayan insanların yapabileceği bir şeydir.

Raboçeye delo şöyle cevap veriyor:

> Bu suçlama, –fiilî geçerliliğe dayandığını iddia ettiği tek suçlama– bile tamamen dayanaksızdır. *Raboçeye delo*'nun okurları, en başından beri bizim yalnızca siyasal ajitasyon çağrısı yapmakla kalmadığımızı (ve *İskra*'nın bunu ortaya çıkarmasını beklemediğimizi) çok iyi bilmektedir...

(Ve aynı zamanda editörler şu çağrıyı yaptılar; sadece "işçi çevrelerine değil", fakat "kitlesel işçi hareketine de başlıca siyasal görev olarak mutlakıyetçiliğin devrilmesini teklif etmenin imkânsız" olduğunu söylediler. Mümkün olan tek şey acil siyasal talepler için verilen mücadeleydi ve "acil siyasal talepler bir ya da en fazla birkaç grevle elverişli olurdu".)

> ... ancak yayınlarımız, Rusya'da çalışan yoldaşlara, yurtdışından gelen tek Sosyal-Demokrat siyasal ajitasyon malzemesini sağladı...

(Ve bu tek materyalde, tek başına ekonomik mücadele temellerine dayanılarak [sözüm ona] geniş siyasal ajitasyon uyguladınız –ve aynı zamanda bu ajitasyonun daraltılmasının "en yaygın uygulanabilir" araç olduğu sonucuna varmayı becerdiniz. Beyler, *bu* tip *tek* malzemeden dolayı, sizin argümanınızın, kesinlikle *İskra*'nın ortaya çıkışının gerekliliğini ve *İskra*'nın *Raboçeye delo*'yla mücadelesinin gerekliliğini sergilemiş olduğunu fark etmiyor musunuz?)

> ... Dahası, gerçekte yayın faaliyetimiz Partinin taktik birliğini hazırladı...

(Taktiklerin, Parti ile birlikte büyüyen parti görevlerinin büyüme süreci olduğu görüşüne dayanan bir birlik mi? Böylesi ne değerli bir birliktir!)

> ... Ve bu sayede "militan bir örgüt" –Birliğin siyasal göçmen örgütü olarak yapabildiği her şeyi yapmış olduğu bir örgüt– imkânını hazırladı. (*Raboçeye delo*, Sayı 10, s 15.)

Sıyrılmak için boş yere çabalıyorsunuz! Elinizden geleni yaptınız –bunu inkâr etmeyi düşünmem. Artık, sizin "elinizden gelenin" *sınırlarının*, sizin anlayışınızdaki miyopluk yüzünden daralmış olduğunu iddia ettim ve şimdi de bunu iddia ediyorum. "Militan bir örgütün" [eğer ilgilendiğiniz buysa] "acil talepler için mücadelesi"nden veya "işverenler ve hükümetle mücadelesinden" söz etmek ise saçmadır.

Ancak, okur zanaatkârlık sınırlamaları hakkındaki "ekonomist" sevdanın gerçek incilerini görmek istiyorsa, yüzünü tabiî ki *Raboçeye delo*'nun eklektizminden ve istikrarsızlığından, eksiksiz ve kararlı *Raboçaya mısl*'a çevirmelidir. R.M. [K.M. Takhtarev] Özel Sayı, s. 13'te şöyle yazıyor:

> Ve şimdi sözde devrimci entelektüel kesim hakkında birkaç söz söyleyelim. Doğrudur, pratikte "çarlıkla belirleyici bir çatışmaya girmeye" hazır olduğunu defalarca gösterdi. Tek sıkıntı şudur: Siyasal polis tarafından acımasızca zulüm gördüğü için, devrimci entelektüellerimiz bu siyasal polisle mücadeleyi, otokrasiyle siyasal mücadele olarak ele alıyor. Bu nedenle şimdiye kadar hâlâ şu sorunun çözülmediğini görüyor: "otokrasiyle mücadele için güçleri nereden bulmalı?"

Stihiynıy harekete (kelimenin kötü anlamıyla) tapınan bir kimsenin polisle mücadele için gösterdiği bu muhteşem nefret gerçekten de ne kadar eşi bulunmaz bir şey! *Konspiratsiya* konusundaki beceriksizliğimizi haklı göstermeye hazır, çünkü bir *stihiynıy* kitlesel harekete sahibiz ve dolayısıyla, polisle mücadele önemsiz! Çok, çok az insan bu canavarca sonuca katılacaktır, çünkü herkes, devrimci örgütlerimizin yetersizliklerinin çözüm bekleyen sorunları konusunda, çok fazla endişeleniyor. Fakat eğer Martınov, örneğin bu teze [açıkça] katılmıyorsa, bunun sebebi sadece kendi pozisyonlarını sonuna kadar düşünmek için cesaret edemeyişinden veya o cesaretten yoksun oluşundan ötürüdür. Nitekim, [işçi] kitlesinin elle tutulur sonuçlar vaat eden somut talepleri öne sürmesi gibi bir "görevi" ele alalım –böyle bir görev, devrimcilerin güçlü, merkezileşmiş ve militan bir örgütlenmesiyle ilgili özel bir endişe gerektirir mi? Bu "görev" zaten kitlenin kendisi tarafından yürütülmekte değil mi, kitle sıfatıyla "siyasal polise karşı" mücadele etmiyor mu?

Bundan çok daha fazlası: Bu görev şimdiye kadar (çok az sayıda lider/rehberin yanı sıra) "siyasal polise karşı mücadele" için *gerekli olan becerilerden tamamen yoksun* olan bu tür işçiler tarafından ele alınmasaydı, gerçekleşebilir miydi? Bu işçiler, kitlenin ortalama insanları olarak, bir grevde, polisle ve askerle sokakta savaşta devasa enerji ve fedakârlık gösterebilme yeteneğine sahiptir; tüm hareketlerimizin sonucunu *belirleyebilirler* ve bunu da onlar yapabilirler. Ancak, *siyasal* polisle mücadele kesinlikle özel nitelikler gerektirir, *meslekten* devrimcileri gerektirir. Ve yalnızca kitlenin somut talepleri "öne sürmesine" değil, aynı zamanda işçi kitlelerinin ihtiyaç duyulan daha fazla sayıda meslekten devrimcileri de "öne sürmesine" dikkat etmeliyiz.

Bu şekilde, meslekten devrimciler örgütü ile münhasıran işçi hareketi arasındaki ilişki meselesine geldik. Literatürde bu konu biraz tartışılıyor, ancak biz "politikler", "ekonomizme" az ya da çok dikkat çekici biçimde eğilimli yoldaşlarla konuşmalar ve tartışmalarda bu konuyla daha fazla meşgul oluyoruz. Ayrıntılı olarak düşünülmesi gereken bir konudur. Fakat önce, zanaatkârlık sınırlamaları ile "ekonomizm" arasındaki bağlantı hakkındaki tezimizi gösteren bir başka alıntıyla bitirelim.

N.N. [Prokopoviç'in takma adı] Akselrod'a "Cevap"ında şöyle yazıyor: "Emeğin Kurtuluşu grubu, mücadele için maddî bir güç olup olmadığına kafa yormadan, *mücadelenin yollarının nerede bulunduğunu* göstermeden, hükümetle doğrudan bir mücadele istiyor." Ve son sözlerin altını çizen yazar, "yollar" kelimesiyle ilgili şu yorumu yapıyor:

> Bu durum *konspiratsiya* düşünceleri ile açıklanamaz, çünkü programımız bir komplo [konspirasyon] hakkında değil, *kitle hareketi* hakkında konuşmaktadır. Ancak kitle kesinlikle gizli yollardan ilerleyemez. Gizli bir grev düşünebilir miyiz? Gizli gösteriler ve dilekçeler mümkün müdür? (*Vademecum*, s. 59)

Bizzat yazar, [gerekli] "maddî güç" –grevler ve gösteriler– ve "yollar" konusuna işaret ediyor. Ancak yine de kafası karışık ve şaşkın halde bitiriyor, çünkü kitlesel hareket önünde "boyun eğmektedir", yani bunu, bizleri devrimci aktiflik ihtiyacından *kurtaracak* olan bir şey olarak görmektedir, bizim devrimci aktifliğimizi cesaretlendirecek ve *öne çıkaracak* bir şey olarak değil; evet, katılımcılar ve doğrudan ilgililer bakımından bir grevin gizli (sır olarak) kalması

mümkün değildir. Ancak, bu grev, hükümet grevcileri tecrit etmek ve grev hakkında bütün haberlerin yayılmasını önlemek amacıyla gereken önlemleri aldığında, Rus işçi kitlesi için bir "sır" olarak kalabilir (ve çoğunlukla kalacaktır). Ve tam da burası, "siyasal polisle" özel bir "mücadeleye" ihtiyaç duyduğumuz yerdir, böyle bir mücadele grevlerde yer alacak kadar geniş bir kitlenin aktif olarak yürütemeyeceği bir mücadeledir. Bu mücadele, bir mesleğin [ciddiyetiyle] devrimci faaliyette bulunan insanlar tarafından "sanatın tüm kurallarına göre" örgütlenmelidir. Bu mücadelenin örgütlenmesi *daha az gerekli* hale gelmiyor; çünkü kitleler *stihiyny* tarzdaki harekete çekiliyor. Aksine, bu durum, böyle bir örgütlenmeyi *daha da gerekli* kılıyor, çünkü biz sosyalistler, eğer polisin her grevi ve gösteryi gizli tutma girişimlerini engelleyemezsek (ve kendimiz de bazen gizlice grevler ve gösteriler hazırlamazsak) kitleye karşı doğrudan sorumluluklarımızı yerine getirmemiş oluruz. Ve biz bu şeyleri yapabileceğiz, çünkü tam da *stihiyny* tarzda uyanan kitleler, *kendi ortamlarından*, giderek artan sayıda "meslekten devrimcileri" *öne çıkaracaklardır* (yeter ki kendimizi, işçileri her durumda yerinde saymak için davet etmeye, ikna etmiş olmayalım).

C) İŞÇİLER ÖRGÜTÜ VE DEVRİMCİLER ÖRGÜTÜ

Bir Sosyal Demokrat'ın siyasal mücadele anlayışı "işverenler ve hükümetle ekonomik mücadele" anlayışıyla bitişikse, bu durumda "devrimciler örgütü" anlayışının da az çok "işçi örgütü" anlayışıyla bitişik olacağını beklemek doğaldır. Gerçekte olan da budur, öyle ki, hep birlikte örgüt hakkında konuşurken, sanki kelimenin tam anlamıyla farklı bir dilde konuşmaya başlamış gibi görünmekteyiz. Örneğin, daha önce tanımadığım, oldukça donanımlı bir "ekonomist" ile bir sohbetimi hatırlıyorum. *Siyasal Devrimi Kimler Getirecek?* başlıklı broşürden bahsediyorduk. Ve kısa sürede şu fikir birliğine vardık ki onun temel eksikliği örgüt meselesini ihmal etmesiydi. Dolayısıyla, tam bir dayanışma içinde olduğumuzu tasavvur etmekteydik ki –fakat... konuşmamız seyrine uygun devam etti ve farklı şeyler hakkında konuştuğumuz ortaya çıktı. Muhatabım, yazarı grev fonlarını, yardımlaşma derneklerini ve benzerlerini ihmal etmekle suçluyordu; oysa benim aklımda olan şey siyasal devrimi "gerçekleştirmek" için gerekli olan devrimciler örgütlenmesiydi. Ve bu anlaşmazlık kendini belli eder etmez, fark

ettim ki bu "ekonomist" ile birincil ilkeler bakımından anlaştığım tek bir konu bile yoktu!

Anlaşmazlığımızın kaynağı neydi? Tam olarak şuradaydı: Ekonomistler sadece siyasal görevler bakımından değil, örgütsel görevler bakımından da Sosyal Demokratlığın asıl konusundan sürekli ayrılıp *tred-yunionizm*'e kayıyorlar. Sosyal Demokrasinin siyasal mücadelesi, işçilerin işverenler ve hükümetle olan ekonomik mücadelesinden daha geniş ve karmaşıktır. Aynı şekilde (ve bir sonuç olarak), devrimci Sosyal-Demokrat partinin örgütlenmesi kaçınılmaz olarak işçiler örgütlenmesinden *farklı türde* olmalıdır. İşçilerin örgütlenmesi, öncelikle mesleğe göre bir örgüt olmalıdır; ikincisi, mümkün olduğunca geniş olmalıdır; üçüncüsü, mümkün olduğunca az *konspirativniy* nitelikte olmalıdır (tabiî ki burada ve daha sonra otokratik Rusya hakkında konuşuyorum). Bunun tersine, bir devrimciler örgütü öncelikle ve çoğunlukla mesleği devrimci faaliyetten ibaret olan insanlardan oluşmalıdır (bu nedenledir ki, Sosyal-Demokrat devrimcileri aklıma getirerek, *devrimci* bir örgütten söz ediyorum). Böyle bir örgüt üyelerinin bu ortak niteliği göz önüne alındığında, *işçiler ile intelligentı arasındaki tüm ayrımlar tamamen ortadan kaldırılmalıdır*, şu ya da bu meslekler arasındaki ayrımların ortadan kaldırılmasından söz etmeye bile gerek yok. Bu örgüt mutlaka çok geniş olmamalı ve mümkün olduğunca *konspirativniy* nitelikte olmalıdır. Şimdi bu üç ayrımı inceleyelim.

Siyasal özgürlüğe sahip ülkelerde, meslek örgütü ile siyasal örgüt arasındaki ayrım tamamen belirgindir; tıpkı *tred-yunionizm* ile Sosyal Demokrasi arasındaki ayrımın belirgin olması gibi. Elbette siyasal örgütler ile meslek örgütleri arasındaki ilişkiler, tarihsel, hukukî ve diğer koşullara bağlı olarak değişecektir (bizim görüşümüze göre, bu ilişkiler olabildiğince yakın ve olabildiğince az karmaşık olmalıdır). Fakat özgür ülkelerde, sendikaların örgütlenmesi ile Sosyal Demokrat bir partinin örgütlenmesi arasında tam örtüşme asla söz konusu olamaz. İlk bakışta, otokrasinin Rusya'da baskısı, bir Sosyal-Demokrat örgüt ile işçi sendikası arasındaki herhangi bir ayrımı ortadan kaldırıyor, çünkü bütün işçi sendikaları ve bütün işçi çevreleri yasaklanmıştır, çünkü işçilerin ekonomik mücadelesinin asıl tezahürü ve aracı –grev– genel olarak adi bir suç (bazen de siyasal bir suç!) sayılmaktadır. Bu nedenle, koşullarımız bir yandan siyasal sorunlarla yüzleşmek için ekonomik mücadele yürütmekte olan işçileri çok "zorluyor" ve öte yandan Sosyal Demokratları

da *tred-yunionizm* ile Sosyal Demokratlığı birbirine karıştırmaya "zorluyor" (ve Kriçevskiyler, Martınovlar ve şürekâsı, birinci tür "zorlama" konusunda çok gayretle konuşurlar, ikinci tür "zorlamayı" ise fark etmezler).

Nitekim gözünüzün önüne "işverenler ve hükümetle ekonomik mücadele"ye gömülmüş insanların yüzde doksan dokuzunu getirin. Aralarından bazıları, faaliyetlerinin *tüm* döneminde (dört aydan altı aya kadar) asla devrimcilerin daha karmaşık bir örgütlenmesinin gerekliliği konusuyla yüzleşmeye zorlanmayacaktır; diğerleri, "sürmekte olan tekdüze mücadelenin ileriye yönelik yürüyüşünün" önemine dair inancı edindikleri, nispeten geniş ölçüde dağıtılan Bernsteinist yayınlara "zorlanır"lar. Nihayet, üçüncü bir grup da, belki "proletarya mücadelesiyle yakın ve organik bağlantıları", sendikal hareket ile Sosyal-Demokrat hareket arasındaki bağlantıları dünyaya göstermenin baştan çıkarıcı fikrine kapılacaktır. Bir ülkeye kapitalizm ve onun sonucu olarak işçi hareketi ne kadar geç gelirse –bu tür insanlar öyle akıl yürütebilir– sosyalistlerin sendikal hareketi desteklemesi ve ona katılımı o kadar fazla olacak ve Sosyal Demokrat olmayan sendikalara daha az yer kalacaktır. Bu noktaya kadar, bu akıl yürütme tamamen doğrudur, ancak maalesef bu tür insanlar daha da ileri giderek, Sosyal Demokratlık ve *tred-yunionizm* arasında tam bir kaynaşma hayalini kurmaktadırlar. Şimdi, "St. Petersburg Mücadele Birliğinin Tüzüğü" örneğini kullanarak bu hayallerin örgütsel planlarımıza ne kadar zarar vereceğini göreceğiz.

Ekonomik mücadele için bir işçi örgütü bir meslek örgütü olmalıdır. Herhangi bir işçi/Sosyal Demokrat, bu örgütlenmelere mümkün olduğunca çok yardımcı olmalı ve aktif olarak çalışmalıdır. Gerçekten de durum böyle. Fakat bu tür "özel çıkar" [*tsehovıye*] birliklerine yalnızca Sosyal Demokratların üye olmasını talep etmek bizim çıkarlarımıza hiç uygun değil: bu, kitle üzerindeki etkimizin boyutlarını daraltacaktır. Bırakın işverenler ve hükümetle mücadele için birleşmenin gerekliliğini anlayan herhangi bir işçi, böyle bir özel çıkar birliğine katılsın. Eğer bu özel çıkar birlikleri çok *geniş* örgütler olmadıkları takdirde, en azından bu ilkel [*elementary*] derecede kavrayışa sahip olan herkesi bir araya getirmedikleri takdirde, amaçları da elde edilemez hale gelecektir. Ve bu örgütler ne kadar geniş olursa, onlar üzerindeki gücümüz o kadar geniş olur ki, bu da yalnızca ekonomik mücadelenin "*stihiynıy*" gelişiminden değil, aynı zamanda sendikanın sosyalist bir üyesinin yoldaşları

üzerindeki doğrudan ve amaca yönelik etkisinden de gelen bir güçtür. Ancak, örgütlenmenin geniş kompozisyonu göz önüne alındığında, sıkı *konspiratsiya* imkânsızdır (çünkü bu, ekonomik mücadeleye katılım için gerekli olanlardan çok daha fazla hazırlık gerektirir). Geniş bir kompozisyon gerekliliği ile sıkı *konspiratsiya* gerekliliği arasındaki çelişkiyi nasıl uzlaştırabiliriz? Mümkün olduğunca az *konspirativnıy* niteliği olan özel çıkar örgütlerini nasıl kurabiliriz? Genel olarak konuşulduğunda, yalnızca iki yol olabilir: ya özel çıkar birliklerini yasallaştırmak (birçok ülkede, sosyalist ve siyasal birliklerin yasallaştırılmasından önce böyle olmuştur) ya da [özel çıkar] örgütlenmesini gizli tutmak, fakat öylesine "özgür" ve amorf –Almanların dediği gibi *lose* [gevşek] – kılmak ki, böylece üye kitlesi bakımından *konspiratsiya*'yı da neredeyse sıfıra inmiş hale getirmek.

Rusya'da sosyalist olmayan ve siyasal olmayan işçi birlikleri yasallaşmaya başlamış durumdadır ve hızla büyüyen Sosyal-Demokrat işçi hareketimizin her adımının bu tür yasallaştırma girişimlerini çoğaltacağına ve teşvik edeceğine şüphe yoktur; bu tür çabalar, çoğunlukla, mevcut düzenin destekçilerinden, fakat kısmen de işçilerin kendilerinden ve liberal entelektüel kesimden gelmektedir. Vasilyevler ve Zubatovlar tarafından yasallaştırma bayrağı zaten açılmış durumdadır, yardımlar da zaten sayın bay Ozerovlar ve Wormslar tarafından ve işçiler arasında hâlihazırdaki yeni akımın savunucuları tarafından vaat edilmekte ve verilmektedir. Ve bundan sonra, bu akımı da hesaba katmalıyız. Bununla nasıl başa çıkmalıyız? –Bu soru hakkında Sosyal Demokratlar arasında iki görüş olması zordur. Zubatovlar, Vasilyevler, jandarmalar ve rahipler tarafından bu akımın herhangi bir katılımını aralıksız olarak teşhir etmek ve işçilere bu kişilerin gerçek niyetlerini açıklamak zorundayız. İşçilerin açık toplantılarında kendilerini liberal aktivistlerin konuşmalarıyla duyurmakta olan tüm uzlaşmacı ve "uyumlu" sözlerini teşhir etmek zorundayız –bu sözlerin, sınıfların barışçıl işbirliği arzusu hakkındaki samimî bir inançtan, yetkililerden bazı tavizler koparma arzusundan veya nihayet düpedüz beceriksizlikten kaynaklanmış olması fark etmez. Son olarak, işçileri açık toplantılarda ve izin verilen topluluklarda herhangi bir "deli fişek" peşinde olan ve yasal örgütler yoluyla yasadışı olanlara provokatörler sokmak isteyen polisin kurduğu tuzaklardan uzak durmaları konusunda da uyarmak zorundayız.

Fakat bütün bunları yapmak hiç de, son çözümlemede, işçi hareketinin yasallaşmasının bizim yararımıza olacağını ve hiçbir şekilde Zubatovların yararına olmayacağını unutmamız gerektiği anlamına gelmez. Aksine, buğdayı [kısmî yasallaştırmadan doğan] yaban otlarından ayıklayabiliriz ve her zaman olduğu üzere bunu da ithamname kampanyalarımız sayesinde gerçekleştirebiliriz. Yaban otlarının ne olduğunu biraz önce tartıştık. İlk olarak, buğday derken kast ettiğimiz, en geri kesimler de dahil olmak üzere, gittikçe artan sayıda işçiyi toplumsal ve siyasal sorunlara çekmektir. İkincisi, özünde yasal olan (yasal kitapların dağıtımı, karşılıklı yardımlaşma, vb) işlevlerden –yani gelişmeleriyle ajitasyon bakımından bizlere kaçınılmaz olarak çok büyük miktarda malzeme sağlayacak işlevlerden– kendimizi, devrimciler olarak kurtarmaktır. Bu bağlamda, Zubatovlara ve Ozerovlara şunu söyleyebiliriz ve söylemeliyiz: elinizden geleni yapın beyler, elinizden geleni yapın! İşçilere tuzak kurduğunuz sürece (ya dışarıdan provokasyon anlamında ya da "dürüstçe" işçileri "Struveizm" ile doğru yoldan saptırmaya yönlendirmek anlamında), zaten sizi teşhir etmek için özen gösteriyoruz. İleriye doğru gerçek bir adım attığınız sürece –"ürkek zikzak" şeklinde olsa bile hâlâ ileriye doğru bir adım attığınızda bile– şöyle diyeceğiz: lütfen devam ediniz! İşçiler için sahici bir kapsam genişlemesi –hatta bir minyatürü bile– sadece ileriye atılmış sahici bir adım anlamına gelebilir. Böyle genişleme, bizim yararımıza olacaktır ve provokatörlerin sosyalistleri yakalayamayacakları, fakat sosyalistlerin taraftar kazanacakları yasal örgütlerin oluşumunu hızlandıracaktır. Tek kelimeyle, işimiz şimdi yaban otuyla savaşmaktır. Saksılara buğday ekmek bizim işimiz değildir. Yaban otlarını yolarken, aynı zamanda, toprağı buğday tohumlarının olası çimlenmesi için hazırlamış oluyoruz. Ve hiçbir vizyona sahip olmayan insanlar kendi saksı bitkileriyle uğraşırken, biz bugünün yaban otlarını azaltmanın yanı sıra yarının buğdayını da nasıl biçeceklerini bilen hasatçılarımızı hazırlamalıyız.[6]

---

6. *İskra*'nın yaban otlarına karşı verdiği mücadele, *Raboçeye delo*'nun öfkeli bir tepkisini gündeme getirdi: "*İskra* için zamanın bayrağı, (bahardaki) bu büyük ölçekli olaylardan ziyade, Zubatov ajanlarının işçi hareketini 'yasallaştırma' yönündeki zavallı çabalarıdır. Bu gerçeklerin doğrudan kendilerine hitap ettiğini görmüyorlar, çünkü bunlar işçi hareketinin hükümetin gözünde çok tehditkâr boyutlara ulaştığının delilleridir" (*İki Kongre*, s. 27). Bu nedenle, her şeyin kabahati, "hayatın zorunluluklarına" sağır kalan ortodoksluğun dogmatizmindedir, çünkü onlar inatla bir dönüm buğdayı görmemekte ve bir avuç yaban otuyla mücadele etmektedirler! Bu,

Dolayısıyla, olabildiğince az *konspirativniy* ve olabildiğince geniş bir meslek örgütlenmesini yaratma zorunluluğunu *çözmek* için yasallaştırma yolunu kullanmak *bizim* gücümüzde değildir (gerçi Zubatovlar ve Ozerovlar bize böyle bir çözümün kısmî bir imkânını bile sağlasaydı çok mutlu olurduk –ve bunun gerçekleşmesi için de onlara karşı mümkün olduğunca enerjik biçimde kesinlikle savaşmalıyız!). Geriye gizli meslek örgütleri yöntemi kalmaktadır ve zaten (kesin olarak bildiğimiz üzere) bu yola koyulmuş olan işçilere her türlü yardımı göstermeliyiz. Meslek örgütleri, yalnızca ekonomik mücadeleyi geliştirme ve güçlendirme işine büyük bir avantaj getirmekle kalmayıp, aynı zamanda siyasal ajitasyon ve devrimci örgütlenmenin önemli bir parçası haline gelebilirler. Bu sonuca ulaşmak bakımından, doğmakta olan meslek hareketini Sosyal Demokrasi için arzulanan bir kanalda yönlendirmek için, öncelikle, Petersburg "ekonomistlerinin" neredeyse beş yıldır saplantı haline getirdiği örgütlenme planının saçmalıklarını kavramak gereklidir. Bu plan, hem Temmuz 1897 tarihli "İşçi Yardımlaşma Tüzüğü (*Listok Rabotnika*, Sayı 9-10, s. 46, *Raboçaya mısl*, Sayı 1'den alınmıştır) hem de Ekim 1900'deki "Mücadele Birliğinin İşçi Tüzüğü" (St. Petersburg'da basılan ve *İskra* 1. sayıda belirtilen özel bir broşür) ile ortaya konmuştur.

Her iki tüzüğün ana hatası, geniş işçi örgütlenmesinin detaylı olarak resmileştirilmesi ve bu tür örgütün, bir devrimciler örgütü ile harmanlanmasıdır. Üzerinde daha ayrıntılı olarak çalışılmış olan ikinci tüzüğü ele alalım. Tüzüğün tamamı *elli iki* maddeden oluşuyor: Yirmi üç madde her fabrikada kurulmuş olan "merkez (fabrika) gruplarını" seçen ("10 kişiden fazla olmayan") "işçi çevrelerinin" yapısını, prosedürlerini ve departmanların sorumluluklarını belirliyor. 2. Maddede şu açıklanıyor: "Merkezî grup, fabrikasında veya atölyesinde yaşanan her şeyi takip eder ve olayların kaydını tutar." "Merkezî grup, fonun durumu hakkında tüm aidat ödeyenlere aylık bir rapor verir" (Madde 17) vb. On madde "bölge örgütlenmesine", on dokuz madde ise "İşçi Örgütü Komitesi" ile "St. Petersburg Mücadele Birliği Komitesi" (her bölgeden seçilmiş delegeler ve "uygulama grupları", yani "propagandacı grupları", eyaletlerle ilişki kurma, siyasal göçmenlerle ilişki kurma, [yasadışı yayınlar için]

"Rus işçi hareketi ile ilgili çarpık bir bakış açısı" olmalıdır, öyle değil mi? (aynı yerde, s. 27).

mağazaları yönetme, yayın ve çeşitli fonlar için gruplar) arasındaki son derece karmaşık iç içe geçmiş ilişkilere ayrılmıştır.

İşçilerin ekonomik mücadelesi ile bağlantılı olarak Sosyal Demokrasi = "uygulama grupları"! "Ekonomist"in düşüncelerinin Sosyal Demokratlıktan *tred-yunionizm*'e nasıl saptığını ve böyle bir kimsenin, Sosyal Demokratın her şeyden önce proletaryanın kurtuluş mücadelesinin *tamamına* rehberlik etme yeteneğine sahip bir devrimciler örgütü hakkında kafa yorması gerektiği düşüncesine nasıl yabancı olduğunu daha canlı göstermek zor olacaktır. "İşçi sınıfının siyasal kurtuluşu" hakkında, "Çarlığın gücü kötüye kullanması" (tüzüğün başlangıcındaki cümleler) ile mücadele hakkında konuşmak ve daha sonra bunun gibi örgüt tüzüğü yazmak, Sosyal Demokrasinin gerçek siyasal görevlerine dair tam bir anlayış eksikliğini ortaya koyuyor. Elli ya da daha fazla maddenin birinde bile, Rus mutlakıyetçiliğinin tüm yönlerini aydınlatan ve Rusya'daki farklı toplumsal sınıfların bütün bir portresini sunarak, kitleler arasında geniş bir siyasal ajitasyona ihtiyaç duyulduğunun anlaşılması bakımından tek bir ışıltı bile yok. Sadece siyasal değil, *tred-yunionist* amaçlar bile bu tür tüzüklerle ortaya konulamaz, çünkü bu amaçlar *mesleğe göre* örgütlenme gerektirir ve fakat, bundan söz bile edilmemektedir.

Ancak muhtemelen en karakteristik özellik, her bir ayrı fabrikayı, "komite" ile üçlü bir seçim sistemi içeren özdeş ve gülünç biçimde ayrıntılı kurallar vasıtasıyla bağlamaya çalıştığı için "sistemin" tamamının çarpıcı hantallığıdır. "Ekonomizm"in dar ufku tarafından ezilmiş halde, [tüzük yazarlarının] düşüncesi, kırtasiyecilik ve ofis rutininin o fena kokusunun ayrıntılarına bağımlı olmaktadır. Pratikte, elbette, her fabrikada merkezî bir grubu bulunan [sözde] "*konspirativnıy*" bir örgüt, her ne kadar jandarmanın inanılmaz derecede yaygın *provali*'sını gerçekleştirmesinde yardımcı olsa da, bu maddelerin dörtte üçü asla kullanılmaz. Polonyalı yoldaşlar, herkes geniş bir işçi fonları kurumu sevdasına kapıldığında, hareketlerinin benzer bir safhasından geçiyordu, ancak bunun jandarmaları rahatlatan bir şey olduğu konusunda kendilerini ikna ederek bu düşünceden çok çabucak uzaklaştılar. Geniş işçi örgütlenmelerini istiyorsak ve geniş çaplı *provalı* istemiyorsak, jandarmaları memnun etmek istemiyorsak, bu örgütlerin resmî tüzükleri olmadan var olmalarını görmek için uğraşmak zorundayız.

Fakat bu durumda, [itiraz edilebilir ki], bu örgütler kendi işlevlerini nasıl gerçekleştirebileceklerdir? Peki, şimdi bu işlevlere bakalım: "...Fabrikada olan her şeyi takip edin ve olayların kaydını tutun" (tüzüğün 2. maddesi). Bunun gerçekten resmileştirilmesi gerekiyor mu? Bu, belirli amaç için özel gruplar oluşturulmadan yasadışı gazetelere gönderilen yazışmalarla daha da iyi yapılamaz mı? "...İşçilerin fabrikalarındaki koşulların iyileştirilmesi için mücadelelerine rehberlik edin" (tüzük 3. madde). Yine, bunun için de işleri resmileştirmeye gerek yok. Yaptığı işe dair bir nebze anlayış sahibi her ajitatör, sıradan konuşmalarda işçilerin taleplerinde neyin öne çıktığını ayrıntılarıyla tespit edebilir. Bunları tespit edince de, dar –geniş *değil*– devrimciler örgütüne aktararak, onların bu talepleri uygun bildirilerde ifade etmesine imkân tanımış olacaktır. "... Ruble başına iki kopekten oluşan... bir fon düzenleyin" (madde 9) ve bununla birlikte herkese fon hakkında bir rapor verin (madde 17), aidat ödemeyen üyeleri ihraç edin (madde 10) vb. Polis öldüğünü ve cennete gittiğini düşünecek. Çünkü onun açısından, bu [sözde] *konspirativniy* "merkezî fabrika fonu"nun tamamına sızmaktan ve paraya el koymaktan ve en iyi insanları tutuklamaktan başka hiçbir şey, kolay değildir. Belirli (çok dar ve çok *konspirativniy*) bir örgütün damgasını taşıyan makbuzları kullanarak bir veya iki kopek almak ya da hiçbir makbuz olmadan toplamak ve yasadışı bir gazetede yerleşik kod sözcükleri altında malî raporlar yayınlamak basit değil mi? Aynı amaca ulaşılmış olacak ve jandarma ise ipuçlarını bulmakta yüz kat daha zorlanacaktır.

Tüzüğün bu açıklayıcı analizine devam edebilirim, ancak derdimi ifade ettiğimi düşünüyorum. Ana bölgelerde güvenilir temsilcileri olan ve mümkün olan en sıkı *konspiratsiya*'nın tüm kurallarına uygun şekilde devrimciler örgütüyle bağlantılı olan en güvenilir, tecrübeli ve çelikleşmiş işçilerin küçük, sıkı çekirdekleri, kitlenin en geniş katılımıyla ve herhangi bir resmiyet taşımaksızın bir meslek örgütündeki *tüm* işlevleri yerine getirebilir ve ayrıca bunu da Sosyal Demokrasi için en çok istenen şekilde yapabilirler. Bütün jandarmalara rağmen, bir *Sosyal-Demokrat* meslek hareketinin *güçlenmesine* ve gelişmesine ancak bu şekilde ulaşabiliriz.

İtiraz edilecektir: Hiçbir şekilde resmiyet bile kazanmamış, bilinen ve kayıtlı hiçbir üyesi bile olmayan *çok gevşek* bir örgütlenmeye, örgüt bile denilemez. –Belki öyledir. Etiketlerde ısrarcı olmuyorum. Ancak, ihtiyaç duyulan her şey, bu "üyeleri olmayan

örgüt" tarafından yapılacaktır ki, en baştan beri geleceğimizdeki *tred-yunioni* ile sosyalizm arasındaki sağlam bir bağlantısı olacaktır. Ve mutlakıyetçilik koşullarında, raporlarla, her şeyin oylamayla yapılmasıyla vb *geniş* bir örgüt arzulayan kimse, işte o kimse iflah olmaz bir ütopiktir.

Bütün bunlardan çıkarılacak ders basittir: eğer sıkı bir devrimci örgüt kurarak başlarsak, hareketi bir bütün olarak istikrarlı bir şekilde güvence altına alabileceğiz, Sosyal Demokrat amaçları özel olarak *tred-yunionist* olanlarla birlikte gerçekleştirebileceğiz. Öte yandan kitleye sözde "erişebilir" olan (ve pratikte çoğunlukla jandarma bakımından erişebilir olan, devrimcileri, polis tarafından daha erişilebilir hale getirecek olan) geniş bir işçi örgütüyle başlarsak, Sosyal Demokratik amaçları da *tred-yunionist* olanları da gerçekleştirmemiş olacağız, zanaatkârlık kısıtlamalarından kurtulamayacağız ve parçalanmamız ve sonsuza dek polis tarafından yok olma eğilimimiz göz önüne alındığında, kitleyi sadece Zubatov veya Ozerov *tred-yunioni* türlerine erişebileceği bir yere getirmiş olacağız.

Bu devrimcilerin örgütünün işlevleri tam olarak ne olmalıdır? Bunu daha sonra biraz daha ayrıntılı olarak tartışacağız. Fakat şimdilik, "ekonomiste" en yakın hale gelen (ne acınacak kader!) teröristimizin [Nadyejdin] bir başka tipik akıl yürütme yöntemini analiz edelim. İşçiler için yayınlanan dergi *Svoboda*'da (Sayı 1), yazarın arkadaşlarını, Ivanovo-Vosnesensk'teki işçi-"ekonomistlere" karşı savunmak istediği "Örgütlenme" başlıklı bir makale bulunuyor. Şöyle yazıyor:

> Kalabalıkların ses çıkarmayışı, farkında olmayışı, hareketin aşağıdan ilerlemeyişi kötü bir şeydir. Bakın işte: bir üniversite şehrindeki öğrenciler tatil için dağılırlar ya da yaz tatilinde eve dönerler –ve işçi hareketi durur. Böyle bir işçi hareketi, yan taraftan itildikçe, gerçekten hakiki bir güç olabilir mi? Hiç de olamaz! ... Hâlâ kendi iki ayağı üzerinde yürümeyi öğrenmiş değildir: bebek yürüteciyle sağa sola hareket etmektedir. Ve her yerde durum hep aynıdır: Öğrenciler dağılırlar –duraklama meydana gelir; en yetenekli olanlar, topluluğun kaymak tabakası [polis tarafından] yakalanır ve süt ekşir; "komite"yi tutuklarlar –yenisi kurulana kadar yine her şey durur; kimse yeni komitenin neye benzeyeceğini bilmez –belki de eski komiteyle hiçbir benzerlik taşımayacaktır, böylece eski komite bir şey söylemişse, yeni komite tersini söyleyebilecektir. Dün ve bugün arasındaki bağlantı kaybolmuştur, geçmişin deneyimi gelecek için hiçbir şey öğretmiyor. Ve tüm bunlar, kalabalığın derinliklerinde köklerin

> olmadığındandır –çalışmalar yüzlerce aptal tarafından değil, sadece bir düzine akıllı tarafından yürütülmektedir. Bir düzine akıllı kişi bir anda silinebilir, ancak örgüt kalabalığı kucakladığında ve her şey kalabalıktan geldiğinde –hiç kimse, ne kadar gayretli olursa olsun, davayı batıracak bir konumda olamaz (s. 63.)

Olgular doğru tarif edilmiştir. Zanaatkârlık sınırlamalarımızın tablosu da kötü değil. Ancak çıkarılan sonuçlar, hem mantık yoksunluğu hem de siyasal muhakeme yoksunluğu yüzünden, *Raboçaya mısl*'a layıktır. Yazar, hareketin "kökleri"nin felsefî ve sosyal-tarihsel meselesinin "derinlikleri" ile jandarmalarla mücadele için en iyi araçların taktik-örgütsel meselesini birbirine karıştırdığında, bütünüyle mantıktan yoksunluğu ortaya çıkmaktadır. Bütünüyle siyasal muhakeme yoksunudur, çünkü iyi lider/rehberlere kötü lider/rehberlerden yakınmak yerine, yazar tüm lider/rehberler konusundaki itirazını "kalabalığa" yapıyor. Bu, tıpkı [Nadyejdin'in] tahrik edici terörle ilgili başka bir fikrinin bizi siyasal alanda geriye doğru sürüklemesi gibi, örgütsel alanda da geriye doğru sürüklemeye yönelik başka bir girişimdir. Gerçekten, *embarras de richesses* [zenginliğin yol açtığı açmaz-ç.n.] ile karşı karşıyayız –*Svoboda*'nın bize sunduğu kafa karışıklığının analizine nereden başlayacağımı bilmiyorum.

Bir örnekle açıklık getirmeye çalışacağım. Almanları ele alın. Umarım onların durumunda örgütün kalabalığı kucakladığına, her şeyin kalabalıktan geldiğine ve işçi hareketinin kendi iki ayağı üzerinde yürümeyi öğrendiğine itiraz etmezsiniz. Ve bu arada, bu milyonlarca insan kalabalığının kendi bir "düzine" ve tecrübeli ve gerçek siyasal liderlerinin değerini nasıl bildiğini, onlara ne kadar sıkı sarıldığını da! Parlamentodaki düşman partilerin milletvekilleri, birçok kere sosyalistlerle şöyle alay etmiştir: "Ne iyi demokratlarsınız! Yalnızca lafta bir işçi sınıfı hareketisiniz, fakat gerçekte gözümüzün önünde hep aynı eski lider kliği var. Her zaman aynı Bebel, her zaman aynı Liebknecht, yıllardır böyle, on yıllardır böyle. Neden, sözüm ona seçilmiş işçi temsilcileri, İmparator tarafından atanan bürokratlardan çok daha kalıcı!" Ancak Almanlar, "kalabalığı" "liderlerin" karşısına dikmeye, değersiz ve kıskanç içgüdüleri körüklemeye, kitlenin "bir düzine akıllıya" olan güvenini tahrip ederek hareketten dayanışmasını ve istikrarını çalmaya yönelik demagojik çabaları sadece küçümseyerek gülümsemişlerdir. Siyasal düşünce, Almanlar arasında yeterince gelişmiştir ve şunu anlamak

için yeterince tecrübeleri vardır ki, [siyasal liderler olarak] kendi mesleklerinde, yetenekli (ve yetenek "yüzlerce" kişide bulunmayan bir şeydir) ve uzunca bir eğitim görmüş ve hazırlanmış bir "düzine" tecrübeli lider –bir ekip olarak birlikte uyumlu çalışmayı öğrenmiş liderler– olmadan, işte bunlar olmadan, bütün modern toplumlarda herhangi bir sınıf açısından kararlı bir mücadele mümkün değildir. Almanlar arasında "yüz aptala" yağcılık yapan, kitlenin "nasırlı yumruğuna" methiyeler düzen, onları (Most ya da Hasselmann tarzıyla) sorumsuzca "devrimci" eylemlere kışkırtırken, sağlam ve güvenilir liderlere karşı güvensizlikle dolduran, çeşitli demagoglar ortaya çıktı. Ve sadece sosyalizm içindeki her tür demagojik unsurla, kesintisiz ve uzlaşmaz bir mücadele sayesinde, Alman sosyalizmi böyle çok gelişti ve böyle bir güç kazandı. Ve Rusya'daki bilgelerimiz –Rus Sosyal Demokrasisinin tüm krizinin, *stihiynıy* tarzda uyanmakta olan kitleler için hazırlanmış, geliştirilmiş ve deneyimli lider/rehberlerin yeterli olmadığı gerçeğiyle açıklanabildiği bir dönemde– bütünüyle bir avanak derinliğiyle bize şöyle diyorlar: "Ah, hareketin aşağıdan gelmeyişi ne fena!"

"Bir öğrenci komitesinin hiçbir faydası yoktur ve ona dayanılamaz." Kesinlikle doğru. Fakat bundan çıkarmamız gereken sonuç, meslekten devrimcilerden oluşan bir komiteye ihtiyacımız olduğudur –meslekten devrimcinin bir öğrenci veya işçi olup olmadığı fark etmez. Ancak, birinin işçi hareketini yandan itmemesi gerektiği sonucunu çıkarırsınız! Siyasal saflığınızdan dolayı, bizim "ekonomistlerin" ve zanaatkârlık sınırlamalarının oyununa geldiğini fark etmiyorsunuz. Size işçilerimizin öğrencilerimiz tarafından "iteklenmesinin" tam olarak ne anlama geldiği sorulabilir. Sadece ve sadece tek bir şey var: öğrenci, sahip olduğu siyasal bilginin parçalarını, karşılaştığı sosyalist düşüncelerin kırıntılarını işçiye getirmektedir (çünkü bugünkü öğrencinin zihinsel bakımdan ana besin kaynağının –yasal olarak izin verilen Marksizm– ona kırıntıların ötesinde, ilkel unsurların ötesinde bir şey sunma kabiliyeti yoktur). *Bu* türden "yandan itekleme" değil de, bunun çok azı mevcuttur –bu hareketimizde skandal yaratıcı ve şaşırtıcı ölçekte azdır, çünkü "işçilerin işverenlerle ve hükümetle" "ekonomik mücadele" denilen ilk mücadelesinin önünde çok kölece boyun eğmemizdeki kendi hatalarımızın cezasını çekiyoruz. Meslekten devrimciler olan bizler, *bu* türden "itekleme" ile yüz kat daha fazla uğraşmalıyız ve uğraşacağız. Ama kesin olarak, "yan taraftan itekleme" gibi o ka-

dar çirkin bir ifade seçiyorsunuz ki, bu ifade işçide (her halükarda sizin gibi az gelişmiş bir işçide) kaçınılmaz olarak, kendisine yan taraftan siyasal bilgi ve devrimci tecrübe getirecek *herkese* karşı bir güvensizlik yaratacaktır ve bu tür insanların *hepsini* reddetmeye yönelik içgüdüsel bir arzuya yol açacaktır –işte bu nedenle kendinizin bir *demagog* olduğunu göstermektesiniz ve demagoglar ise işçi sınıfının en büyük düşmanlarıdır.

Ah evet! Ayağa fırlayıp polemiklerimdeki "yoldaşça olmayan yöntemler" hakkında feryat etmeyin! Niyetlerin saflığından şüphelenmekten çok uzaktayım, zaten bir kimsenin siyasal saflıktan ötürü bir demagog haline gelebileceğini de söyledim. Fakat kendinizi demagogluk düzeyine indirdiğinizi gösterdim. Ve demagogların işçi sınıfının en kötü düşmanı olduğunu yinelemekten asla yorulmayacağım. "En kötü", çünkü kalabalığın kötü içgüdülerini alevlendirirler ve çünkü az gelişmiş işçilerin, kendilerini, bazen samimî olarak, dost olarak sunan bu düşmanları tanıma imkânı yoktur. "En kötü", çünkü karmaşa ve kararsızlık döneminde, hareketimizin şekillenmesinin henüz meydana geldiği bir dönemde, hatalarını yalnızca en acı deneyimler yoluyla öğrenen kalabalığı kandırmak için demagojiyi kullanmaktan daha kolay bir şey yoktur. İşte bu nedenle günümüz Rus Sosyal Demokratının sloganı, demagoji seviyesine inmiş olan hem *Svoboda*'ya hem de *Raboçeye delo*'ya karşı kararlı bir mücadeledir (bu konuda daha ayrıntılı olarak konuşacağız).[7]

"Yüzlerce aptaldan ziyade bir düzine akıllıyı yok etmek daha kolaydır." Bu muhteşem gerçek (ki yüz aptal tarafından her zaman alkışlanacaktır) kendinden menkul görünüyor, bunun tek sebebi şudur ki akıl yürütmeniz süresince bir konudan diğerine sıçrayıp duruyorsunuz. "Komite"nin kökünün kazınması, "örgüt"ün kökünün kazınması hakkında konuşmaya başladınız ve devam ettiniz ve şimdi de hareketin "köklerinin" "derinlemesine" kazınması meselesi hakkında konuşmaya atladınız. Tabiî ki, [bütün olarak] hareketimizin kökü kazınamaz, bunun sebebi sadece onun derinlerde yüzlerce ve binlerce kökleri olduğu için değildir, fakat burada tamamen

7. Burada yalnızca şunu belirtelim ki, "yan taraftan itekleme" konusunda ve *Svoboda*'nın örgütle ilgili akıl yürütmesinin tamamı hakkında, söylediklerimiz *Raboçeye delo* mensupları dahil *bütün* "ekonomistler" için geçerlidir, çünkü bazıları örgütlenme konusundaki bu görüşleri aktif olarak vaaz ediyor ve savunuyor ve diğerleri de bu yöne sapmış durumdalar.

farklı bir konudan bahsediyoruz. "Derinlerdeki kökler" ile ilişkili olarak, tüm zanaatkârlık sınırlamalarımıza rağmen, şimdi bile bizim kökümüzün kazınması imkânsızdır ve yine de, "örgütlerin" kökü kazındığında ve böylece hareketin sürekliliği tahrip edildiğinde, üzülürüz ve üzülmemek elimizden gelmez.

Fakat bir kez örgütlerin kökünün kazınması meselesini ele alıp bu meseleden vazgeçmiyorsanız, o halde, ben de size bir düzine akıllıyı yakalamanın, yüz aptalı yakalamaktan daha zor olduğunu söylerim. Ve ben bu tavrımı koruyacağım, istediğiniz kadar benim üstüme kalabalıkları "anti-demokratizm" vb diye gönderin. Örgüt konularında "akıllılar" olarak, biz yalnızca *meslekten devrimcileri* kastedebiliriz, zira daha önce de çeşitli kereler belirttiğim gibi, bu mesleği öğrenenler öğrenci veya işçi olsalar bile, fark etmez. Ve dolayısıyla şunu iddia ediyorum: 1) sürekliliği koruyan istikrarlı bir lider/rehber örgütlenmesi olmadan tek bir devrimci hareket sağlam duramaz; 2) harekete *stihiyınıy* tarzda çekilen bir kitle –onun temelini oluşturan ve ona katılan bir kitle– ne kadar geniş olursa, bu türden bir örgütün gerekliliği o kadar zorunlu olur ve bu örgüt de o kadar sağlam olmalıdır (çünkü aksi halde herhangi bir demagogun, kitlenin gelişmemiş katmanlarını ikna etmesi o kadar kolaylaşır); 3) bu tür bir örgüt, devrimci faaliyeti tam zamanlı bir meslek olarak ele alan insanların çoğunluğunu içermelidir; 4) otokratik bir ülkede, böyle bir örgüte üyelik ne kadar çok *dar tutulursa*, öyle ki o örgüte üye olanlar, yalnızca meslek olarak devrimci bir faaliyet öğrenip siyasal polisle mücadele sanatında eğitilmişlerden oluşursa, böyle bir örgütün "kökünü kazımak" da o kadar zor olacaktır ve 5) hem işçi sınıfından hem de diğer sınıflardan harekete katılma ve aktif bir şekilde çalışma imkânı olan bireylerin sayısı da o kadar *geniş* olacaktır.

Bu tezleri çürütmek için bizim "ekonomistlere" ve "ekonomist-teröristlere"[8] teklifte bulunuyorum. Şimdi son iki konuya

8. Bu terim –"ekonomist terörist"– ilk ikisine kıyasla *Svoboda* grubu için daha doğrudur, çünkü *Devrimciliğin Yeniden Doğuşu*'nda savunulan terörizm [*Svoboda*'daki örgütlenme ile ilgili] makalede savunulmaktadır. *Svoboda* grubu için şu söylenebilir ki kalpleri doğru yerdedir, fakat beyinleri değil. Eğilimleri mükemmeldir, niyetleri en iyisidir ve sonuç ise tam bir kafa karışıklığıdır. Kafa karışıklığının nedeni, esas olarak, grup örgütlenmenin sürekliliğini savunurken, *Svoboda*'nın devrimci düşünce ve Sosyal-Demokrat teorinin sürekliliği ile ilgilenmemesidir. Meslekten devrimciyi tekrar hayata çağırmaya (*Devrimciliğin Yeniden Doğuşu*) çalışmakta ve bu amaçla öncelikle tahrik edici terör ve ikinci olarak "yan taraftan itekleme" ile daha

daha ayrıntılı bir şekilde bakacağım. "Bir düzine akıllının" mı, yoksa "yüz aptalın" mı kökünün kazınması meselesindeki göreceli kolaylık sorunu, daha önce analiz edilen meseleye dönüşüyor: sıkı *konspiratsiya* gerekliliği göz önüne alındığında, bir kitlesel örgüt mümkün müdür? Hükümetle istikrarlı ve devamlılığı koruyan bir mücadele umudunun olması halinde, geniş bir örgütte elde edilemeyen bir *konspiratsiya*'ya ihtiyacımız var demektir. Birkaç (mümkün olduğunca az) meslekten devrimcide *konspirativnıy* işlevinin toplanması, bu devrimcilerin "herkes yerine düşünmesi", kalabalığın harekete aktif olarak katılmaması anlamına gelmez. Aksine, kalabalık, bu meslekten devrimcilerin sayısını daha da arttıracaktır; çünkü kalabalık, birkaç öğrenci ve birkaç işçinin bir araya gelerek "komite" kurmasının yeterli olmadığını bilir, çünkü bir kimsenin kendisini meslekten devrimci olarak eğitmesi yıllarını alır, öyle ki kalabalık sadece zanaatkârlık sınırlamalarını değil, kesinlikle böyle bir eğitimi de "düşünecektir".

Örgütün *konspirativnıy* işlevlerinin merkezileştirilmesi, hareketin tüm işlevlerinin merkezileştirilmesi anlamına gelmez. En geniş kitlelerin yasadışı yayınlara [dağıtımına] aktif katılımı azalmayacak, fakat "bir düzine" meslekten devrimci bu işin *konspirativnıy* işlevlerini merkezileştirdiği takdirde on kat daha yoğunlaşacaktır. Bu şekilde ve sadece bu şekilde, yasadışı yayınların okunmasına katkıda bulunacağı ve hatta bir ölçüde de yaygınlaştırılmasının bir *konspirativnıy ilişkisi olmaktan hemen hemen çıkacağı* bir duruma ulaşacağız; zira polis hızlı bir şekilde binlerle dağıtılan bir yayının her kopyasına adlî ve idarî soruşturma açmanın saçmalığını ve imkânsızlığını anlayacaktır. Ve aynı şey yalnızca basın için değil, aynı zamanda gösterilerin yanı sıra hareketin tüm işlevleri için de geçerlidir. Kitlesel bir gösteriye en aktif ve en geniş katılımı, bundan zarar görmeyecek, aksine, [devrimcilik bakımından-ç.n.] meslekî eğitim görmüş "düzinelerce" deneyimli devrimci de polisimizden geri kalmamış olacaktır, bu konunun bütün *konspirativnıy* özelliklerini, mesela bildirilerin hazırlanması, yaklaşık bir planın yapılması, şehrin her semti için, her fabrika mahallesi için, her eğitim kuruluşu için vb lider/rehberlerin atanmasının merkezileşmesinden faydalanacaktır. (Bu "demokratizm-olmayan" görüşüme itiraz edileceğini biliyorum, ancak hiç de akıllı olmayan bu itirazlara aşağıda cevap vereceğim.)

---

az birleşmiş bir "ortalama işçi örgütlenmesi" (*Svoboda*, No. 1, s. 66 vd.) önermektedir –bunların hepsi, odun yerine evi doğrayarak evini ısıtmayla eşdeğerdir.

Devrimcilerin örgütlenmesindeki daha fazla *konspirativnıy* işlevlerin merkezileştirilmesi, kendisini geniş bir kamusal alana oturtan ve bu nedenle mümkün olduğunca gayriresmî ve daha az miktarda *konspirativnıy* niteliği olan işçi sendikaları, işçilerin kendilerini eğitme çevreleri ve yasadışı yayınları okuma çevreleri, sosyalist ve demokratik çevreler, nüfusun bütün öteki kesimleri arasında sosyalist ve demokratik çevreler vb, vb diğer bütün örgütlerin genişliğini ve kapsamını olabildiğince zenginleştirmektedir. Bu çevreler, sendikalar ve örgütler, her yerde ve en çeşitli işlevleriyle birlikte mümkün olan en geniş sayıda gerekli olsalar da, onları *devrimciler* örgütüyle karıştırmak, bu örgütler arasındaki sınırı silmek, söndürmek, kitle hareketine "hizmet etmek" için kendilerini Sosyal-Demokratik faaliyete tam zamanlı olarak adayan bu kişilerin meslekten devrimci olabilmek amacıyla sabır ve inatla kendilerini *eğitmesini* gerektiren bilinçliliği zayıflatmak (zaten inanılmaz derecede cılızdır) saçma ve zararlı olurdu.

Evet, bu farkındalık inanılmaz derecede cılızdır. Örgütsel konulardaki temel günahımız, *zanaatkârlık sınırlamalarımızdan ötürü devrimcilerin Rusya'daki prestijini zedelemiş olmamızdır*. Teorik konularda gevşek ve zayıf, dar bir ufku olan, kitlenin *stihiynost*'unu kendi kayıtsızlığını haklı çıkarmak için kullanan, halkın sözcüsünden çok bir *tred-yunion* sekreterine benzeyen, rakiplerinin bile saygısını kazanacak geniş ve cüretkâr bir plan geliştirme yeteneği olmayan, kendi mesleğinin sanatında –siyasal polisle mücadelede– bile tecrübesiz ve beceriksiz olan bir kimse –beni bağışlayın! – işte bu kimse devrimci değil, ama acınası bir zanaatkârdır!

Umarım hiçbir *praktik* bu keskin sözler için bana kızmaz, çünkü hazırlıksız olduğumuzdan bahsettiğimde, ilk önce bunları kendime uygularım. Çok geniş ve her şeyi kapsayan görevleri üstlenen bir çevrede çalışmaktaydım –ve bu çevrenin üyeleri olarak hepimiz, çok tanınmış bir sözü değiştirerek "Bize bir devrimciler örgütü verin –ve biz de Rusya'nın altını üstüne getirelim!" denilebilecek tarihsel bir andaydık, ama [sadece] zanaatkârlık yapabildiğimize dair farkındalığımızdan ötürü de hastalık derecesinde acı çekmeye mecbur kalmaktaydık. O zamanki yakıcı utanç hissini hatırladıkça, verdikleri vaazlarla "devrimciliğin yüce çağrısını rezil eden" ve görevimizin devrimcileri zanaatkâr seviyesine düşürmek olmadığını, tersine zanaatkarları devrimciler seviyesine *yükseltmek* olduğunu

bir türlü anlamayan o sözde Sosyal-Demokratlara yönelik kızgınlığım artıyor.

D) ÖRGÜTSEL ÇALIŞMANIN ALANI

Daha önce B-v'den "eyleme uygun devrimci güçlerin sadece Petersburg'da değil Rusya'nın dört bir yanında da yokluğunu hissettirdiği" hakkında bir şeyler duyduk. Ve hiç kimse bu gerçeğe itiraz etmeyecektir. Ancak soru şudur: Bunu nasıl açıklayabiliriz? B-v şöyle yazıyor:

> Bu olgunun tarihsel nedenleri için araştırma yapmayacağız; uzun süren bir siyasal gericilik ile moral bozukluğu yaşayan ve gerçekleşen ve gerçekleşmekte olan ekonomik değişimler tarafından parçalanmış bir toplumun, yalnızca *devrimci çalışmaya uygun son derece az sayıda insanı* ortaya çıkardığını söyleyebiliriz. İşçi sınıfı, yasadışı örgütlerin saflarını kısmen yenileyen devrimcileri-işçileri üretiyor –ancak bu tür devrimcilerin sayısı, zamanın taleplerine karşılık gelmiyor. 11 saat boyunca bir fabrikada çalıştırılan işçi, çoğunlukla ancak bir ajitatörün işlevini yerine getirecek bir konumdadır, fakat (diğer işlevlerin) ağırlığı –yasadışı yayınların propagandası, örgütlenmesi, edinilmesi ve çoğaltılması, açıklamaların yayınlanması vb– sevelim veya sevmeyelim, son derece az sayıda [elverişli] *intelligentnıy* kuvvetin üzerine düşer (*Raboçeye delo*, Sayı 6, s. 38-9).

B-v'nin bu görüşünde katılmadığımız çok şey var ve özellikle vurguladığımız sözler üzerinde anlaşamıyoruz. Bv, zanaatkârlık sınırlamalarımızdan (özellikle de konuyu biraz düşünen herhangi bir *praktik* gibi) büyük üzüntü duymasına rağmen, bu tahammül edilemez konumdan çıkış yolunu dert etmiyor, çünkü "ekonomizm" altında eziliyor. [B-v, devrimci çalışma için son derece az sayıda insanın uygun olduğunu iddia etmektedir.] Hayır –toplum kendi saflarından "davaya" uygun çok sayıda insan çıkarmaktadır, ancak bunların nasıl kullanılacağını henüz bilmiyoruz. Bu bağlamda, hareketimizin kritik ve geçiş hali şu şekilde formüle edilebilir: *Hiç insan yoktur ve fakat bir yığın insan vardır*. Bir yığın insan, çünkü hem işçi sınıfında hem de giderek farklılaşan toplum katmanlarında, her yıl, memnuniyetsiz, protesto etmek isteyen, mutlakıyetçiliğe karşı mücadeleye mümkün olan her türlü yardımı sağlamaya hazır insan sayısı artmaktadır. Çünkü daha da geniş kitleler henüz bilinçli olarak farkında olmasalar da mutlakıyetçiliğin acımasızlığını daha keskin şekilde hissediyorlar. Ve aynı zamanda hiçbir insan

yok, çünkü hiçbir lider/rehber yok, siyasal lider yok, geniş ve aynı zamanda bütün mevcut güçlerin kullanılmasına imkân tanıyacak ve en önemsiz olanları bile birleştirilmiş ve tutarlı çalışma şeklinde düzenleyebilen örgütsel yetenekler hiç yok.

"Devrimci örgütlerimizin büyümesi ve gelişimi" (B-v'nin de belirttiği üzere) sadece işçi hareketinin büyümesinin değil, aynı zamanda halkın tüm katmanlarında genel demokratik hareketin büyümesinin de gerisinde kalıyor. (Günümüzde B-v, muhtemelen kendi argümanına yapılan bu eklemeyi kabul edecektir.) [Şimdiki] devrimci çalışmalarımızın alanı, hareketin geniş *stihiyny* temeline kıyasla çok dardır, "işverenlerle ve hükümetle ekonomik mücadele" gibi zayıf bir teori altında çok fazla ezilmektedir. Ve bu arada, günümüzde sadece siyasal ajitatörlerin değil, örgütçülerin/Sosyal Demokratların da "nüfusun bütün sınıflarına gitmesi" gerekir.[9] Ve Sosyal Demokratların örgütsel çalışmalarının bin bir ayrıntılı işlevini, en çeşitli sınıfların bireysel temsilcilerine dağıtabileceğinden kuşku duyacak bir *praktik* bulmak zordur. Uzmanlık eksikliği, B-v'nin de böylesine haklı olarak acı acı şikâyet ettiği çalışmalarımızın teknik tarafının en büyük kusurlarından biridir. Genel çalışmanın tek tek "işlemleri" ne kadar küçük olursa, bu işlemleri gerçekleştirecek konumda (ve çoğunlukla meslekten devrimci olma konumunda olmayan) kimseleri daha fazla bulabiliriz. Polisin bütün bu "ayrıntı işlerini" yapanların "kökünü kazıması" ne kadar zor olursa polisin birisini küçük bir suç nedeniyle tutuklaması ve bunu "dava" konusu haline getirmesi ve hükümetin onlara "güvenlik" sağlamak adına harcadığı parayı haklı göstermesi daha zor olacaktır. Yardım sağlamaya hazır insan sayısına gelince, bir önceki bölümde bu bağlamda beş yıllık bir sürede meydana gelen devasa değişimin altını çizmiştik.

Fakat öte yandan, tüm bu küçük ayrıntıları bir bütün olarak birleştirmek için –hareketin kendisinin de işlevler yüzünden aynı şekilde ayrıntılı olarak parçalanmamasını sağlamak için –bu küçük işleri gerçekleştirenlere, yaptığı işin gerekliliği ve önemine inanmadıkları takdirde o işin hiç kimse tarafından yapılmayacağı

9. Örneğin, işçi ve öğrenci gibi "düşman"lara karşı sokak savaşlarının daha sık gerçekleşmesinin kısmî bir sonucu olarak, son zamanlarda asker arasında demokratik ruhun canlanması gözlemlenebilir. Ve mevcut kuvvetler izin verir vermez, mutlaka, askerler ve subaylar arasındaki propaganda ve ajitasyona, partimizin bir parçası olacak "askerî örgütlerin" yaratılmasına kesinlikle dikkat etmeliyiz.

konusunda ilham vermek için –işte bütün bu şeylerin gerçekleşmesi için kesinlikle gerekli olan, güvenilir ve gerçek devrimcilerin güçlü bir örgütüdür.[10] Böyle bir örgütün varlığı göz önüne alındığında, Partinin gücüne olan inanç da bu örgüt daha *konspirativnıy* hale geldikçe güçlenecek ve daha kapsamlı şekilde yaygınlaşacaktır. Savaşta, bildiğimiz gibi, sadece bir kimsenin kendi ordusuna değil, aynı zamanda düşmanı ve tüm tarafsız unsurları da kendi gücüne inandırması önemlidir; sonuçta bazen dostça tarafsızlık belirleyici olur. Sağlam teorik temelde yükselen ve Sosyal-Demokrat bir basın organını elinde bulunduran böyle bir örgüt göz önüne alındığında, hareketin kendisine çekilen çok sayıdaki "yabancı" unsur tarafından doğru yolundan saptırılacağı korkusuna gerek yoktur (tam tersine şu anda mevcut zanaatkârlık sınırlamaları göz önüne alındığında, sadece kendilerinin Sosyal Demokrat olduklarını düşünenlerin nasıl *Credo* hattına kaydıklarını gözlemliyoruz). Kısacası, uzmanlaşma mutlaka merkezileşmeyi öngörür ve koşulsuz olarak onu gerekli kılar.

Fakat uzmanlaşma gerekliliğini bu kadar iyi belirleyen B-v, görüşümüze göre, burada alıntı yapılan argümanın ikinci yarısında buna yeterince değer vermiyor. İşçilerden gelen yeterli devrimci yok diyor. Bu tamamen doğrudur ve tekrar vurguluyoruz ki, "yakın bir gözlemciden gelen bu değerli beyan", bugünkü Sosyal Demokrasi'deki krizin nedenleriyle ilgili görüşümüzü tamamen teyit etmektedir. Sadece devrimciler kitlelerin *stihiynıy* kabarmasının gerisine düş-

10. Bir yoldaşın bana, bir fabrika müfettişinden –yardıma hazır olan ve Sosyal Demokratlara yardım eden birisi– bahsettiğini hatırlıyorum. Bu müfettiş, verdiği "bilgi"nin hakikî bir devrim merkezine ulaşıp ulaşmadığını veya yardımının ne kadarının istendiğini veya küçük hizmetlerinden faydalanma ihtimali olup olmadığını bilmediğinden şikâyetçi olmuş. Elbette, herhangi bir *praktik*, müttefiklerimizi bizden uzak tutan bu tür zanaatkârlık sınırlamalarımız hakkında bu örnekten daha fazlasını biliyor. Ve kendi başına "küçük" olan, fakat topyekûn alındığında paha biçilmez olan bütün bu hizmetler, sadece fabrika müfettişleri arasında değil, posta idaresi, demiryolları, gümrük memurları, soylular, rahipler tarafından, polis ve Çarlık Adliyesi dahil olmak üzere başka alandakiler tarafından da sunulabilir ve sunulur da! Zaten gerçek bir parti, gerçek bir militan devrimciler örgütü olsaydı, bu "işbirlikçilerimizden" çok fazla talepte bulunmazdık ve onları mutlaka yasadışı yeraltı merkezinin kalbine sürüklemezdik. Aksine, onları özel olarak ele alırdık ve hatta insanları bu tür [küçük] görevler için hazırlardık, pek çok öğrencinin bürokratlar arasındaki "işbirlikçilerimiz" olarak, partiye "kısa ömürlü" devrimcilerden çok daha faydalı olacağını akılda tutardık. Ama tekrar etmekte fayda var: Sadece aktif güç eksikliği yaşamayan sağlam bir örgüt bu taktiğe başvurma hakkına sahiptir.

müş değildir, işçi/devrimciler bile işçi kitlelerinin *stihiynıy* kabarmasının gerisine düşmüşlerdir. Ve bu gerçek, en aşikâr yoldan, hatta "pratik" bir bakış açısından bile, işçilerle ilgili sorumluluklarımız konusunu incelediğimizde maruz kaldığımız "pedagoji" türünün sadece saçmalığını değil, *siyasal bakımdan gerici niteliğini* de teyit etmektedir. Bu gerçek, bizim ilk ve en acil sorumluluğumuzun *–parti faaliyeti bakımından– entelektüel*/devrimciler olarak aynı seviyede duran işçi/devrimcilerin ortaya çıkmasına yardımcı olmak olduğuna tanıklık eder ("Parti faaliyeti bakımından" kelimelerine vurgu yapıyoruz, çünkü başka bakımlardan gerekli olsa bile, işçileri aynı seviyeye getirmek o kadar kolay değildir veya o kadar acil değildir). Bu nedenle, asıl dikkat edeceğimiz husus, işçileri devrimciler seviyesine yükseltmeye odaklanmak olmalıdır ve "ekonomist"ler gibi, hiçbir durumda, "işçi kitlesine" kadar indirmek veya hiçbir durumda (kendilerini "ekonomist"lerin pedagojik ölçeğinde bir derece yükselten) *Svoboda* grubunun arzuladığı gibi "ortalama seviye işçiye" indirgemeye odaklanmak olmamalıdır.

İşçiler için ve özellikle de en geri işçiler için popüler bir yayın sunmanın gerekliliğini inkâr etmekten uzaktayım (tabiî ki kaba bir tarzda yapılmamalı). Fakat beni öfkelendiren şey, pedagojinin siyasal meselelerde, örgütsel meselelerde sürekli çekiştirilmesidir. Sizler, "ortalama işçi" savunucuları, işçi siyaseti veya işçi örgütü hakkında konuşmaya başlamadan önce, onlara *tepeden bakmayı* isterken, özünde, işçilere hakaret ediyorsunuz. Neden ciddî şeyler hakkında dik durmuyorsunuz –pedagojiyi pedagoglara bırakın, siyasetle veya örgütle ilgilenenlere değil! Entelektüel kesim arasında da ileri insanlar, "orta insanlar" ve "kitle" olduğu doğru değil mi? Entelektüel kesim için popüler yayınların gerekli olduğu genel olarak kabul edildiği ve bu yayınların kaleme alındığı doğru değil mi? Ancak şunu gözünüzün önüne getirin, öğrenciler veya lise öğrencilerinin örgütlenmesiyle ilgili bir makalede yazar, en çok ihtiyaç duyduğumuz şey olarak "lise öğrencilerinin" bir örgütü olduğuna dair şaşırtıcı yeni keşfi defalarca tekrarlıyor. Böyle bir yazarla alay edilmesi gerekir ve doğrusu da budur. Ona şöyle denecektir: Eh, varsa eğer bize bazı örgütsel fikirler verin, biz de sonra kendi aramızdan hangimizin "ortalama", hangimizin daha yüksek ve hangisinin daha aşağı olduğunu buluruz. Ve *kendinize ait* örgütsel fikirleriniz yoksa, o zaman "kitle" ve "ortalama" hakkındaki tüm bu yaygaranız sıkıcı olmaya dönüşebilir. Bilmeniz gerekir ki,

tam da bu "siyaset" ve "örgüt" sorunları kendi başlarına öylesine ciddîdir ki, bunlar hakkında tamamen ciddî şekilde konuşmamız gerekir: İşçileri (ve üniversite öğrencilerini ve liselileri) bu konuda yeterince hazırlayabiliriz ve hazırlamalıyız ki, onlarla bu konuları tartışmaya başlayabilelim. Bu konulardan bahsetmek, doğrudan cevap vermek sorumluluğu aldıysanız, o zaman "ortalama" ya da "kitle" den bahsetmeye geri dönmeyin, lüzumsuz cümlelerle ve böyle ifadelerle sorundan kaçınmaya çalışmayın.[11]

İşi için tamamen hazır olması bakımından işçi-devrimcinin meslekten devrimci olması da gerekiyor. İşte bu yüzden B-v, bir işçinin fabrikada 11 saatini geçirmesinden ötürü, ajitasyonun yanı sıra diğer bütün devrimci işlevlerin asıl ağırlığı "*ister beğenelim ister beğenmeyelim* son derece önemsiz *intelligentnıy* güçlere düşer" derken yanılmaktadır. Bu durum, "*ister beğenelim ister beğenmeyelim*" sonucu değildir, geride kalışımızın sonucudur, üstün yeteneklere sahip herhangi bir işçinin *kendi mesleğini bilen* bir ajitatör, örgütçü ya da propagandist ya da yayınların dağıtımcısı vb haline gelmesine yardımcı olmaya dair sorumluluğumuzun farkında olmayışımızın sonucudur. Bu bakımdan, güçlerimizi oldukça utanç verici biçimde boşa harcıyoruz ve özellikle dikkatli şekilde yetiştirilmesi ve geliştirilmesi gereken şeyleri nasıl koruyacağımızı bilmiyoruz.

Almanlara bakın: Bizden yüz kat daha fazla kuvvete sahipler, ama gerçekten yetenekli ajitatörlerin ve diğerlerinin, çoğu kez "ortalama insanlar" saflarından çıkmadığını iyi biliyorlar. Bu nedenle yetenekleri tam gelişme ve tam uygulamaya elverecek koşullarda, yetenekli bir işçiyi devreye sokmaya hemen girişiyorlar: Onu meslekten bir ajitatör haline getiriyorlar, faaliyet alanını genişletmeye, faaliyetini bir fabrikadan bütün işkoluna, bir yöreden tüm ülkeye yaygınlaştırmaya teşvik ediyorlar. [Devrimci faaliyet] mesleğinde deneyim ve beceri kazanıyor, ufkunu ve bilgisini genişletiyor, diğer bölgelerin ve diğer partilerin önde gelen siyasal liderlerini yakından takip ediyor, kendisini bu seviyeye çıkarmaya ve işçi çevresine

11. *Svoboda*, Sayı 1, "Örgütlenme" makalesi, s. 66: "işçi taburlarının yoğun desteği, Rus Emeği adına yapılan tüm talepleri güçlendirecektir" ("Emek" zaten bir büyük harf E'ye sahip olmalıydı!) Ve aynı yazar şöyle diyor: 'En yakın arkadaşlarımdan bazıları *intelligentı*'dır, ancak..." (tıpkı, Şçedrin'in, "kulaklar hiç boynuzu geçemez" diye çevirdiği gibi bir "ancak") "ancak bir kişi ortaya çıkınca ve bana çok güzel ve harika şeylerden söz ettiğinde ve ardından onların (kendisinin?) güzelliği ve diğer erdemleri yüzünden benimsendiğini söylediğinde beni her zaman üzer" (s. 62). Evet, bu da "beni çok üzüyor"...

dair bilgisi ve sosyalist inancının yenilenmesi ile [devrimci-ç.n.] mesleğindeki çıraklığı tamamlamayı kendi kişiliğinde birleştirmeye çabalıyor, çünkü bunlar olmaksızın, proletarya mükemmel şekilde eğitilmiş düşman safları karşısında inatçı bir mücadele sürdüremeyecektir. İşte böyle ve sadece böyle işçi kitlesinden Bebeller ve Auerler öne çıkabiliyor.

Fakat siyasal bakımdan özgür bir ülkede önemli ölçüde otomatik olarak meydana gelen bir şey, Rusya'da örgütlerimiz tarafından sistematik şekilde gerçekleştirilmelidir. İşçiler arasında, birazcık yetenekli ve bir şeyler "vaat eden" bir ajitatör, on bir saat boyunca bir fabrikada *çalışmamalıdır*. Partinin ona yaşama imkânı tanıdığını, zamanı geldiğinde yasadışı bir pozisyona geçebileceğini, faaliyet yerini değiştirebileceğini görmesi için özen göstermeliyiz, aksi takdirde engin tecrübe geliştiremeyecek, ufkunu genişletmeyecek, jandarmalarla mücadelesinde en azından birkaç yıl dayanamayacaktır. İşçi kitlelerinin *stihiyny* kabarması ne kadar yaygın ve derin olursa, sadece yetenekli ajitatörleri değil, yetenekli örgütçüleri ve propagandacıları ve kelimenin iyi anlamıyla "*praktiki*"yi (ki bunlar arasında, çoğunlukla Rus tarzı dikkatsizlik ve derbederlik gibi şeyler yüzünden yanlış yola sapan bizim entelektüel kesimden çok az kişi vardır) daha fazla öne çıkaracaktır. Özel olarak hazırlanan ve geniş kapsamlı eğitimle (ve tabiî ki, "hizmetin tüm kollarında" [eğitilmiş] devrimciler olan) işçi devrimcilerden müfrezelere sahip olduğumuzda, dünyanın hiçbir siyasal polisinin bu müfrezelerle baş etmesi mümkün olmayacaktır, çünkü devrime sınırsızca adanmış halkın bu müfrezeleri, en geniş işçi kitlesinin sınırsız güvenine de yaslanabileceklerdir. Ve bizim doğrudan *suçumuz*, işçileri devrimci faaliyet mesleğindeki çıraklık yoluna –onların "*intelligenty*" ile ortaklaşa paylaştığı bir yola– çok az "zorlamak"tır ve işçi kitleleri için, "ortalama işçi" vb için neyin "erişilebilir" olduğu hakkında yaptığımız aptalca konuşmalarla onları sıklıkla geriye çekmemizdir.

Diğer bakımlardan olduğu gibi, bu bakımdan da, örgüt çalışmalarımızın dar kapsamı, (her ne kadar "ekonomistlerin" ve acemi *praktiki*'nin çoğunluğu farkında olmasa da), teorimizin ve siyasal görevlerimizin daralması ile şüphesiz ve çözülmeyen bir bağlantıya sahiptir. *Stihiynost* önünde boyun eğme, kitleye "erişilebilir" olan şeyden bir adım uzaklaşmak gibi bir korku –kitlenin sadece en yakın ve en acil taleplerinin çok üzerinde ve çok uzakta olma korkusu– yaratmaktadır. Korkmayın beyler! Şunu unutmayın ki,

örgüt ne kadar ileri giderse gitsin, örgütlenmede öyle gerideyiz ki, sadece *çok ileri gidebileceğimiz* düşüncesi bile saçmadır!

E) "KOMPLOCU" BİR ÖRGÜT VE "DEMOKRATİZM"

Ve yine de, "yaşamın sesi" için çok canlı olan pek çok insan var ki, onlar sadece bu durumdan başka herhangi bir şeyden daha çok korkuyorlar ve aynı zamanda burada açıklanan düşünceleri "*Narodnaya volya*-izm", "demokratizm" bakımından anlayış eksikliği vb olarak suçluyorlar. Burada mola vermeli ve doğal olarak *Raboçeye delo* tarafından ortaya atılan bu suçlamaları ele almalıyız.

Bu satırların yazarı, Petersburg "ekonomist"lerinin zaten *Raboçaya gazeta*'yı da *Narodnaya volya*-izm ile suçladığını çok iyi bilmektedir (ve bu gazeteyi *Raboçaya mısl* gibisiyle karşılaştırdığımızda bu da anlaşılabilir bir şey). Bu nedenle, *İskra*'nın ortaya çıkışından kısa süre sonra bir yoldaş, X şehrindeki Sosyal Demokratların *İskra*'yı "*Narodnaya volya*-izm"in bir yayın organı olarak ilan ettiklerini söylediğinde, en azından biz şaşkınlığa düşmedik. Bizim açımızdan bu suçlama sadece bir iltifat olarak görülebilir, çünkü "ekonomistler" tarafından *Narodnaya volya*-izm ile suçlanmayan hangi dürüst Sosyal Demokrat var ki?

Bu suçlamalar iki kat yanlış anlaşılma ile ortaya çıkıyor. Birincisi, devrimci hareketin tarihi aramızda o kadar az bilinir ki, *Narodnaya volya*-izm olarak, Çarlığa karşı kararlı savaş ilan eden herhangi bir militan merkezî örgüt düşüncesini tanımlarız. Fakat bizim için bir model oluşturması gereken 1870'lerin devrimcilerinin mükemmel örgütü, *Narodnaya volya* tarafından değil, daha sonra *Çornıy peredel* [Kara Bölüşüm] ve *Narodnaya volya* olarak bölünen *Zemlya i volya* [Toprak ve Özgürlük] tarafından yaratılmıştı. Bu nedenle, herhangi bir militan devrimci örgütü *Narodnaya volya* ile bağlantılı görmek hem tarihsel hem de mantıksal saçmalıktır, çünkü *herhangi* bir devrimci eğilim gerçekten ciddî mücadeleyi iş edinmek istiyorsa, böyle bir örgüt olmadan yapamaz. *Narodnaya volya* mensuplarının hatası, *tüm* hoşnutsuzlukları kendi örgütlerine çekmeye ve bu örgütü de otokrasiye karşı kararlı bir mücadeleye yönlendirmeye çalışmak değildi. Aksine, bu gayretler onun büyük tarihsel erdemini oluşturmaktadır. Onların hatası şuydu: özünde devrimci bir teori olmayan bir teoriyi esas almak ve dolayısıyla hareketlerini gelişmekte olan kapitalist toplumdaki sınıf müca-

delesine ayrılmaz biçimde bağlayacak konumda olmamak ya da olamamaktı. Ancak Marksizm'i en kaba şekilde yanlış anlayanlar (ya da onu "Struve-izm" ruhuyla anlayanlar), kitlesel, *stihiynıy* bir işçi hareketinin ortaya çıkmasının, *Zemlya i volya*'nınki kadar iyi, hatta onunla kıyaslanmayacak kadar iyi bir devrimciler örgütü yaratmak yükümlülüğünü *hafiflettiğini* düşünebilirdi. Aksine kitlesel hareket bize bu zorunluluğu *dayatıyor*, çünkü proletaryanın *stihiynıy* mücadelesi, bu mücadeleye devrimcilerin güçlü bir örgütlenmesi rehberlik edinceye kadar gerçek "sınıf mücadelesi" haline gelmez.

İkincisi –*Raboçeye delo* Sayı 10, s. 18'e bakarsak, B. Kriçevskiy de dahil– birçok kişi, Sosyal Demokratların, siyasal mücadeledeki "komplocu" görüşlere karşı daima sürdürdüğü polemikleri yanlış anlamışlardır. Şüphesiz, siyasal mücadelenin bir komplo düzeyine[12] kadar *daraltılmasına* her zaman karşı çıktık ve karşı çıkmaya devam edeceğiz ve elbette bu kesinlikle güçlü bir devrimci örgütlenmenin gerekliliğini inkâr etmek demek değildir. Örneğin, dipnotta bahsedilen broşürde, siyasal mücadeleyi bir komploya indirgemeye karşı yapılan polemiğin yanı sıra, "mutlakıyetçiliğe karşı belirleyici bir darbe indirmek için" Sosyal-Demokratik bir ideal olarak bir "ayaklanmaya" veya herhangi bir "başka saldırı yöntemine" başvurmaya yetecek sağlam bir örgütü de tasvir ediyoruz.[13] Otokratik bir ülkede, bu tür bir devrimci örgütlenmeye biçimi itibarıyla "komplocu/konspiratif" [*zagovorşçitskaya*] adı verilmiş olabilir, çünkü Rusça *zagovor* [komplo/konspirasyon] kelimesi Fransızca *conspiration* kelimesiyle eşdeğer iken, *konspiratsiya* ise böyle bir örgütlenmenin en üst seviyesi için gereklidir. *Konspiratsiya* zorunluluğu böyle bir örgütlenme için öyle gerekli bir koşuldur ki, diğer tüm koşullar (üye sayısı, onların seçimi, işlevleri vb) onunla koordine edilmelidir.

---

12. Bkz. *Rus Sosyal-Demokratlarının Görevleri* [Lenin], s. 21, P. L. Lavrov'a karşı polemikler.

13. *Rus Sosyal Demokratlarının Görevleri*, s. 23. Bu arada, *Raboçeye delo*'nun ya ne söylediğini anlamadan konuştuğuna ya da görüşlerini rüzgâr kadar sık değiştirdiğine dair başka bir örnek daha bulunmaktadır. *Raboçeye delo*, 1. Sayısında, vurgulayarak beyan etmektedir ki "*broşürün* [yani Lenin'in *Görevler*'i] *özü, burada belirtildiği gibi Raboçeye delo'nun yayın kurulu programıyla tamamen örtüşmektedir*" (s. 114). Gerçekten mi? Otokrasinin ortadan kaldırılmasının öncelikli bir görev olarak kitle hareketine sunulamayacağı görüşü, *Görevler* ile örtüşüyor mu? Ya da "işverenler ve hükümetle ekonomik mücadele" teorisi mi? Ya da aşamalar teorisi mi? "Görüşlerin örtüşmesi"ni böyle tuhaf biçimde anlayan bir basın organının ilkelerde istikrardan söz edip edemeyeceğinin değerlendirmesini okura bırakıyoruz.

Dolayısıyla, bizim için, Sosyal Demokratların bir komplo örgütü yaratmak istediği suçlamasından korkmak, son derece saf bir tutum olurdu. Bu suçlama, her "ekonomizm" düşmanının *Narodnaya volya*-izm ile suçlanması kadar gurur verici olmalıdır.

İtiraz edilecektir: *konspirativnıy* faaliyetin bütün iplerini elinde tutmaya yoğunlaşan böyle güçlü ve kesinlikle gizli bir örgüt –zorunlu olarak merkezileşmiş bir örgüt– kendisini çok kolaylıkla erken bir saldırıya sokabilir veya gerek siyasal memnuniyetsizliğin büyümesinin, gerek işçi kitlesindeki mayalanma ve öfkenin vb bunu mümkün ve zorunlu hale getirmesinden önce hareketi düşüncesizce keskinleştirebilir. Bizim cevabımız şudur ki, elbette, soyut olarak konuşulduğunda, militan bir örgütün, başka koşullar gerekli kılmadığı sürece, yenilgiyle *sonuçlanabilecek* bir savaşa düşüncesizce *sürüklenebileceği* inkâr edilemez. Ancak, bu tür bir sorunda, kendimizi soyut düşüncelerle sınırlayamayız, çünkü herhangi bir savaş kendi içinde soyut yenilgi ihtimalini içerir ve bu ihtimali *azaltmanın* da savaşa örgütlü şekilde hazırlanmaktan başka bir yolu yoktur. Sorunu bugünkü Rusya koşullarının somut zeminlerine yerleştirirsek, bu durumda şu kesin sonuca ulaşmamız gerekir: sağlam bir devrimci örgüt mutlaka gereklidir, çünkü hareket için istikrarı sağlar ve düşüncesiz saldırılara karşı onu *korur*. Tam da şimdi, böyle bir örgütün bulunmaması ve devrimci hareketin hızlı bir *stihiynıy* büyümesi göz önüne alındığında, halen iki çelişkili aşırı uç (beklendiği gibi bunlar "buluşmaktadır") gözlemlemekteyiz: Bir yandan tamamen iflas etmiş bir "ekonomizm" ve ılımlılık vaazı, diğer yandan, aynı ölçüde iflas etmiş, "gelişen ve hızlanan, ancak hâlâ sonundan çok başlangıcına daha yakın olan, yapay olarak sona dair belirtileri ortaya çıkarmak" (V.Z., *Zarya*, Sayı 2-3, s. 353) için çabalayan bir "tahrik edici terör".

Raboçeye delo örneği, her iki aşırı uca da direnemeyen Sosyal Demokratların *hâlâ var olduğunu* göstermektedir. Böyle bir olgu, diğerlerinin yanı sıra şu nedenle de şaşırtıcı değildir: "işverenler ve hükümetle ekonomik mücadele", karşıt uçların bir orada bir şurada ortaya çıkması sonucunu doğuracağından, [gerçek] devrimcileri *asla* tatmin etmez. Sadece Sosyal-Demokratik siyaseti sürekli olarak yürüten ve bu nedenle örneğin bütün devrimci içgüdüleri ve hedefleri tatmin eden merkezî bir militan örgüt, hareketi düşüncesiz saldırılardan koruyacak ve başarıyı vaat eden bir saldırı hazırlayacak konumdadır.

Ayrıca, burada örgütlenme ile ilgili görüşün "demokratik ilkeye" aykırı olduğu konusunda itiraz edilmektedir. Bir önceki suçlamanın özellikle Rus kökeni olsa da, bu suçlamanın *özel olarak* siyasal göçmen bir karakteri var. Ve yalnızca bir siyasal göçmen örgütü (Rus Sosyal Demokratlar Birliği), diğer yönergelerin yanı sıra yayın kuruluna aşağıdakileri de söyleyebilirdi:

> *Örgütsel ilkeler.* Başarılı bir gelişme ve Sosyal Demokrasinin birleşmesinin çıkarları doğrultusunda, parti örgütünde geniş demokratik ilkeyi vurgulamak, geliştirmek ve bu konuda mücadele etmek gerekiyor. Bu, partimizin saflarında kendisini açığa vuran antidemokratik eğilim ışığında özellikle gereklidir. (*İki Kongre*, s. 18.)

Raboçeye delo'nun *İskra*'nın "antidemokratik eğilimleri" ile nasıl kavga ettiği sonraki bölümde görülecektir. Fakat şimdilik, "ekonomistler" tarafından öne sürülen bu "ilkeye" yakından bakalım. Herhalde, herkesin kabul ettiği gibi, "geniş demokratik ilke", aşağıdaki iki gerekli şartı ima eder: Birincisi, tam bir *glasnost* ve ikincisi, seçime tabi tüm işlevler. *Glasnost* –ve dahası, sadece örgüt üyeleri ile sınırlı olmayan bir *glasnost*– olmadan, demokratizm hakkında konuşmak bile gülünç olur. Alman Partisinin örgütünün demokratik olduğunu söylüyoruz, çünkü içindeki her şey açık şekilde, doğrudan parti kongresinin oturumlarında yapılır –ancak hiç kimse gizlilik örtüsüyle üye olmayanlara kapatılan bir örgüte demokratik demezdi. Öyleyse, bu ilkenin temel koşulu gizli bir örgüt tarafından *yerine getirilemediğinde* "*geniş* demokratik ilke"de ısrar etmekte ne gibi bir mantık vardır? "Geniş ilke", sadece yankı uyandıran fakat içi boş sözden başka bir şey değildir. Dahası var: Bu cümle, örgütlenmeye dair o anın temel görevlerini hiç anlamamış olduklarını kanıtlıyor. Herkes, şu anda devrimci kitleler arasında hâkim olan *konspiratsiya* eksikliğinin ne kadar büyük olduğunu bilir. B-v'in, haklı olarak "sıkı bir üye seçimi" talep ederken nasıl yakındığını gördük (*Raboçeye delo*, Sayı 6, s. 42). Ve şimdi, "yaşam hisleri" ile övünen insanlar ortaya çıkıyor ve fakat en sıkı *konspiratsiya* gerekliliği ve üyelerin en sıkı (ve dolayısıyla dar) seçiminin gerekliliğini değil de, "geniş demokratik ilke"yi *vurguluyorlar*! Bu asıl noktayı tamamen ıskalamıyor mu?

Durum, demokratizmin ikinci şartı, yani seçimler bakımından da daha iyi değildir. Siyasal özgürlüğe sahip ülkelerde bu koşul verili bir durum olarak kabul edilir. Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin

örgüt tüzüğünün ilk maddesinde, "Parti programını kabul eden ve elinden geldiğince partiyi destekleyen herkes, parti üyesi olarak değerlendirilir" denmektedir. Ve tiyatroda sahnenin bütün izleyicilere açık olması gibi bütün siyasal arena da herkese açıktır; herkes halk toplantılarının yanı sıra, gazetelerden de kimin neyi kabul ettiğini veya kabul etmeyi reddettiğini, kimin neyi desteklediğini veya neye muhalefet ettiğini bilir. Herkes şu ve bu siyasal aktivistin şu konumda başlamış olduğunu, şu veya bu evrimi geçirdiğini, zor bir dönemde kendisini şu veya bu şekilde gösterdiğini, şu veya bu niteliklerle kendini ayırt ettiğini bilir –ve dolayısıyla, tabiî ki, *tüm* Parti üyeleri, onun hakkındaki bilgilerine dayanarak onu belli bir parti makamına seçebilir veya seçemez. Bir parti mensubunun siyasal kariyeri boyunca çıktığı her basamağın genel gözetimi, (kelimenin kesin anlamıyla) biyolojide "en uygun olanın hayatta kalması" denilen şeyi sağlayarak otomatik olarak hareket eden bir mekanizma oluşturur. Tam *glasnost*, seçimler ve genel gözetim ile sağlanan "doğal seçilim", son çözümlemede her aktivistin doğru yere yerleşmesini, yetenek ve kapasitelerine en uygun işi bulmasını, kendi hatalarının tüm sonuçlarına katlanmasını ve herkesin gözleri önünde kendi hatalarının farkında olma ve bunlardan kaçınma kapasitesini sergilemesini garanti eder.

Bu tabloyu bizim otokrasinin çerçevesine yerleştirmeyi deneyin! Burada, Rusya'da, "parti programını kabul eden ve partiyi elinden geldiğince destekleyen" herkesin, bir devrimcinin/*konspirator*'ün her adımını gözetim altına alması düşünülebilir mi? Devrimci çalışmasının çıkarları gereği, bir devrimci, işte bu "herkesin" onda dokuzundan gizlenmeye, hatta kim olduğunu bile saklamaya *mecbur* iken, bu insanlar devrimci saflardan şu veya bu kişiyi mi seçecekler? *Raboçeye delo*'nun kullandığı tatsız kelimelerin gerçek önemi hakkında birazcık düşünün ve şunu göreceksiniz ki –otokrasi idaresinin dayattığı karanlık göz önüne alındığında, [seçime dayalı demokrasinin "doğal seçilimi" yerine] jandarmalar tarafından seçimin hâkimiyeti göz önüne alındığında– parti örgütünün "geniş demokratizmi" içi boş ve zararlı bir oyuncaktan başka bir şey değildir. İçi boş bir oyuncaktır, çünkü pratikte, (bir otokrasi altında) hiçbir devrimci örgüt asla *geniş* demokratizmi uygulamaya koymuş değildir ve arzuladığı halde uygulamaya koyamamıştır. Zararlı bir oyuncaktır, çünkü "geniş demokratik ilkeyi" uygulamaya koyma çabası, sadece polisin uyguladığı geniş çaplı *provali*'yı daha kolay

hale getirir ve hâkim olan zanaatkârlık sınırlamalarını sürekli kılar, *praktiki*'nin kendilerini meslekten devrimci yapma şeklindeki ciddî ve somut görevine dair düşüncesinden uzaklaştırır ve onları sistematik seçimler hakkındaki ayrıntılı "kırtasiye" kurallarına doğru sürükler. Yalnızca yurtdışında, kendileri için gerçek ve canlı bir çalışma imkânı bulunmayan insanların bir araya gelmesi durumunda, şurada ve burada ve özellikle de çeşitli grup tartışmalarında "demokrasicilik oynama" gelişebilir.

Okura, *Raboçeye delo*'nun devrimci çalışmada demokratizm gibi böyle akla yatkın bir "ilke"yi koymadaki en sevdiği aracının ne kadar uygunsuz olduğunu göstermek için tekrar bir tanık çağırıyoruz. Bu tanık –Londra dergisi *Nakanune*'nin editörü E. Serebriyakov– *Raboçeye delo* için büyük bir zafiyet ve Plehanov ile Plehanovistler için büyük bir nefret sergiliyor. Siyasal göçmen "Rus Sosyal Demokratlar Birliği"ndeki bölünmeye dair makalelerde, *Nakanune* kararlı şekilde *Raboçeye delo* tarafını tuttu ve Plehanov'a bir sürü küfür etti. Tanık olarak, E. Serebriyakov şu anda bizim önümüzde duran sayısıyla daha da değerli olan *Nakanune* Sayı 7'deki (Temmuz 1899), 'İşçilerin Öz Kurtuluşu Grubu Başvurusuna Dair" başlıklı makalesinde, "kendini beğenme, öncelik ve Areopagus" ile ilgili ortaya atılan sorulardaki "terbiyesizliğe" ve başka şeylere işaret ederek şöyle yazıyor:

> Mışkin, Rogaçev, Jelyabov, Mihaylov, Perovskaya, Figner ve diğerleri kendilerini asla lider olarak görmediler, kimse onları seçmedi ya da atamadı –ama aslında öyledirler. Hem propaganda yapıldığı dönemde hem de hükümetle mücadele döneminde, en büyük yükün altına girdiler, en tehlikeli yerlere gittiler ve faaliyetleri en verimli faaliyetlerdi. Onların önceliği, kendi arzularının sonucu değil, yoldaşlarının zekâlarına, enerjilerine ve bağlılıklarına yönelik inançlarının sonucuydu. Bir çeşit Areopagus'tan, bir çeşit diktatörlük ve kendi kendini atayan bir liderlikten korkmak (ve eğer korkmuyorsan, neden onun hakkında yazmalısın ki?) sadece çok naif bir şey olur. Kim ona itaat eder ki?

Okura soruyoruz: "Areopagus"la ilgili endişeler, antidemokratik eğilimlerle ilgili endişelerden ne şekilde farklı? *Raboçeye delo* tarafından savunulan "akla yatkın" örgütsel ilkenin de bir Areopagus hakkındaki endişeler kadar naif ve edepsiz olduğu açık değil mi? Naif, çünkü insanlar, eğer yoldaşlarının zekâlarına, enerjilerine ve bağlılıklarına yönelik inançları yoksa "Areopagus"a ya da "antidemokratik eğilimleri" olanlara itaat etmeyecekler; terbiyesiz, çünkü

bazılarının boş gururu, başkaları bakımından da hareketimizin gerçek durumu hakkında bilgi eksikliği ve yine başkaları bakımından da hazırlık eksikliği ve devrimci hareket tarihi hakkında bilgi eksikliği üzerinde yer alan demagojik bir hiledir.

Hareketimizin aktivistleri için tek ciddî örgütsel ilke şöyle olmalıdır: mümkün olan en sıkı *konspiratsiya*, üyelerin mümkün olan en sıkı seçimi, meslekten devrimcilerin hazırlanması. Bu nitelikler ortaya çıktıktan sonra, "demokratizm"den daha büyük bir şey ortaya çıkmış demektir, yani: devrimciler arasında tamamen yoldaşlığa dayanan güven. Ve bu büyük şey *bizim* için kesinlikle gereklidir, çünkü Rusya'da (mutlakıyetçilik altında) onu demokratik genel gözetimle ikame etmek söz konusu olamaz. Gerçek "demokratik" gözetim imkânsızlığının, devrimci örgütün üyelerinin hiç gözetim altında olmayacağı anlamına geleceğini düşünmek büyük hata olur: onların demokratizmin (karşılıklı güveni sağlamış olan sıkı bir yoldaşlar çekirdeği bünyesindeki demokratizm) oyuncak biçimleri hakkında düşünmeye vakitleri yoktur, ancak *sorumluluklarını* çok canlı şekilde hissederler; çünkü tecrübelerine dayanarak, hakikî bir devrimci örgütlenmenin kendisini değersiz bir üyeden kurtarmak için hiçbir şey önünde gerilemeyeceğini bilirler. Ayrıca, yoldaşlığın (ve aslında "demokratizm" –gerçek ve oyuncak olmayan demokratizm– bir bütünün parçası olarak bu yoldaşlık fikrine denk düşer) sorumluluklarının üstesinden gelmemeyi acımasız şiddetle cezalandırma bakımından Rus (ve uluslararası) devrimci çevrenin uzun bir tarihe sahip ve bizimle birlikte gelişmiş bir kamuoyu var. Bütün bunları göz önünde bulundurun –işte o zaman ve "antidemokratik eğilimler" ile ilgili tüm bu konuşmalarda ve bu kararlarda generaller gibi davranan siyasal göçmenlerin küf kokusunun nasıl ortaya çıktığını anlayacaksınız!

Ayrıca, böyle bir konuşmanın (yani naiflik) başka bir kaynağının, demokrasinin ne olduğu konusundaki fikirlerde bir kafa karışıklığıyla beslendiğine dikkat çekilmelidir. Webb'ler tarafından yazılan İngiliz *tred-yunioni* hakkındaki kitapta, "İlkel Demokrasi" başlıklı ilginç bir bölüm var. Yazarlar, sendikaların varlığının ilk döneminde İngiliz işçilerinin, sendikaların yönetiminde herkesin yer almasını sendikadaki demokrasinin gerekli bir işareti olarak gördüğünü tartışıyor: sadece bütün meselelerde bütün üyelerin oylarını alarak karar verilmekle kalmıyor, tüm resmî makamlar da sırayla tüm üyeler tarafından üstleniliyordu. İşçilerin, bu de-

mokrasi anlayışının saçmalıklarını görmeleri için ve bir yandan temsilî kurumların ve diğer yandan mesleğini bilen görevlilerin gerekliliğini anlamaları için uzun bir tarihsel tecrübe gerekmişti. İşçiler, ödedikleri aidatlar ile verilen yardımlar arasındaki orantısal ilişki sorununda, sadece demokratik bir oylamayla karar verilemeyeceğini ve sigorta konularında bir uzmanın girdilerinin de gerekli olduğunu anlaması için, birlik fonlarının malî bakımdan iflası gerekmişti. Ayrıca Kautsky'nin parlamentarizm ile doğrudan yasama karşıtlığı hakkındaki kitabına da bakarsanız, Marksist teorisyenin ulaştığı sonuçların "*stihiyniy*" tarzda bir araya gelen işçiler tarafından biriktirilen yılların pratik deneyimlerinden elde edilen derslerle örtüştüğünü göreceksiniz. Kautsky, Rittinghausen'in demokrasi konusundaki ilkel anlayışını kararlı şekilde protesto ediyor ve demokrasi adına "halkın gazetelerinin halk tarafından düzenlenmesi gerektiği" yönündeki talepleriyle alay ediyor. Proletaryanın sınıf mücadelesinin Sosyal-Demokratik rehberliğinin, neden mesleğini bilen gazetecileri, milletvekilleri ve benzerlerini gerektirdiğini gösteriyor; modern toplumda bu fikrin ancak oldukça şarta bağlı şekilde uygulanabileceğini hiç anlamadan doğrudan halk yasamasını övmekte "etkin olmak için çabalayan" anarşistlerin ve *litterateur*'lerin sosyalizmine" saldırıyor.

Hareketimizde pratik içinde çalışan herkes, bu "ilkel" demokrasi görüşünün öğrenci kitleleri ve işçiler arasında ne kadar yaygın olduğunu bilir. Bu görüşün hem [kurumsal] tüzüklere hem de yayın alanına girmesi şaşırtıcı değildir. Bernstein'a ikna olmuş "ekonomistler" tüzüklerine şu maddeyi koydular: "Madde 10. [Mücadele] Birliği örgütlenmesinin tamamının çıkarlarını ilgilendiren tüm meseleler, tüm üyelerinin çoğunluk oyuyla kararlaştırılır." Terörist olarak ikna olan "ekonomistler" de onları destekliyorlar: "Komite, kararlarına dair tüm çevrelerin görüşlerini alması ve kararların ancak ondan sonra gerçek kararlar haline gelmesi gerekir" (*Svoboda*, Sayı 1, s. 67). Referandumların geniş şekilde uygulanmasına yönelik bu talebin, *tüm* örgütü seçim ilkesi üzerine inşa etme taleplerinin *üstünde* geliştirildiğine dikkat edin! Gerçekten demokratik örgütlerin teorisini ve pratiğini tanıma imkânı az olan *praktiki*'yi kınamak bizden uzak olsun. Fakat rehberlik rolü iddiasındaki bir yayın olan *Raboçeye delo*, bu şartlar altında kendisini geniş demokratik ilke hakkındaki kararlarla sınırlandırdığında, buna "etkin olma çabası" değil de başka ne diyeceğiz?

F) YEREL ÇALIŞMA VE RUSYA ÇAPINDA ÇALIŞMA

Burada ortaya atılan örgütlenme planına antidemokratik ve komplocu nitelikleri gerekçesiyle yapılan itirazlar tamamen asılsız olsa da, sıklıkla ileri sürülen ve ayrıntılı bir inceleme gerektiren bir başka husus daha var. Bu, yerel ve Rusya çapında çalışma arasındaki ilişki konusudur. Bir endişe dile getiriliyor: Merkezî bir örgütlenmenin oluşturulması ağırlık merkezinin yerelden Rusya çapında çalışmaya kaymasına neden olmaz mı? Ve bu, işçi kitlesi ile olan sağlam bağlarımızı zayıflatarak ve genelinde yerel ajitasyonun istikrarını zayıflatarak harekete zarar vermeyecek mi? Bu itiraza cevabımız şudur ki, son yıllardaki hareketimiz, yerel aktivistlerin yerel çalışmalar tarafından çok fazla yutulması gerçeğinden muzdariptir; dolayısıyla ağırlık merkezini bir ölçüde Rusya çapında işlere doğru kaydırmak kesinlikle gereklidir; böyle bir kaydırma [işçilerle] bağlantımızın sürekliliğini ve de yerel ajitasyonumuzun istikrarını zayıflatmayacak, daha da güçlendirecektir. Merkezî ve yerel basın organları sorununu ele alalım ve burada gazete çalışmasının sadece genel olarak devrimin çok daha geniş ve çok yönlü çalışmasını göstermek için bir *örnek* olarak kullanıldığını unutmamalarını da okurdan isteyelim.

Kitlesel hareketin ilk döneminde (1896-8), yerel aktivistler, Rusya çapında bir basın organı olan *Raboçaya gazeta*'yı kurma girişiminde bulundu; sonraki dönemde (1898-1900) hareket muazzam bir adım attı, ancak lider/rehberlerin dikkatleri, yerel basın organları [kurmak çabaları] tarafından tamamen yutuldu. Bütün bu yerel organları bir araya getirirsek, bir gazetenin yaklaşık ayda bir sayısının yayınlandığını görürüz.[14] Bu, bizim zanaatkârlık sınırlamalarımızı gözler önüne açıkça seren bir tablo değil mi? Bu, devrimci örgütümüzün, hareketin *stihiynıy* kabarmasının gerisine düştüğünü tamamen aşikâr kılmıyor mu? Parçalanmış yerel gruplar değil de, birleşik bir örgüt tarafından *sadece bu pek çok sayı* yayınlansaydı, sadece bütün güçlerimizden tasarruf etmekle kalmaz, çalışmalarımızda ölçülemez derecede daha fazla istikrar ve süreklilik garantisine sahip olurduk. Bu basit düşünce, hem neredeyse münhasıran yerel organlarda faaliyet gösteren *praktiki* (maalesef örneklerin büyük çoğunluğunda böyledir) ve bu bağlamda şaşırtıcı

14. Bkz. "Paris Kongresi'ne Rapor", s. 14: "Bu zamandan (1897) 1900 ilkbaharına kadar, çeşitli yerlerde çeşitli gazetelerden otuz sayı çıkageldi... Ortalama olarak bu ayda birden fazla sayıdır."

bir Don Kişot'luk sergileyen [Nadyejdin gibi] gazeteciler tarafından gözden kaçırılmaktadır.

Praktik, çoğunlukla, yerel aktivistler bakımından Rusya çapında bir gazete hazırlamanın "zor"[15] olduğu ve hiç gazete olmayacağına, yerel gazetelere sahip olmanın daha iyi olacağı düşüncesiyle yetiniyor. Elbette ki bu son düşünce tamamen haklıdır ve *genel olarak* yerel gazetelerin muazzam önemi ve muazzam yararlılığı konusuna herhangi bir *praktik*'ten daha az değer vermiyoruz. Ancak söz konusu olan bu değil, daha ziyade şudur: iki buçuk yıla uzanan bir dönemde Rusya'nın bütün yerel gazetelerinde [sadece] otuz sayı çıkararak, öylesine acı verecek şekilde ifade edilen parçalanma ve zanaatkârlık sınırlamalarından kaçmak mümkün müdür? Kendinizi, genel olarak yerel gazetelerin faydası hakkında tartışılmaz, ama çok genel tezlerle sınırlamamalısınız –bu iki buçuk yılın deneyiminin ortaya koyduğu olumsuz yönleri açıkça kabul etme cesaretine de sahip olmalısınız. Bu deneyim göstermiştir ki, hüküm süren koşullarda yerel gazeteler, çoğunlukla, ilkesel konularda istikrarsız, siyasal açıdan yoksun, devrimci güçlerin kullanımı bakımından son derece pahalıdır ve teknik açıdan da hiç tatminkâr değildir. (Elbette, baskı tekniklerini değil, yayın sıklığını ve düzenliliğini göz önünde bulunduruyorum). Ve tüm bu yetersizlikler tesadüfî değildir, bir taraftan bu dönemde yerel gazetelerin üstünlüğünü açıklayan ve diğer taraftan bu hâkimiyetin *yol açtığı* parçalanmanın kaçınılmaz sonucudur. Tek başına bir yerel örgüt, düpedüz, gazetede ilkelerin istikrarını garanti edecek güçlere sahip değildir ve siyasal bir organ için uygun düzeye de ulaşamamaktadır –*tüm* siyasal hayatımızı aydınlatabilecek kadar çok malzeme toplayıp kullanacak *güçlere sahip değildir*.

Ve özgür ülkelerde çok sayıda yerel gazetenin gerekliliğini savunmak için kullanılan argüman –basım işlerinde yerel işçileri kullanmanın sağladığı ucuzluk ve yerel nüfusa ilişkin tam ve hızlı haber– tecrübenin gösterdiği gibi, işte bu *argüman*, Rusya örneğindeki yerel gazetelere karşı söylenmiş anlamına gelmektedir. Devrimci güçlerin harcamaları açısından aşırı pahalı oldukları ortaya çıkmaktadır. *Yasadışı* bir gazete, ne kadar küçük olursa olsun, büyük fabrika endüstrisi [ölçeğinde bir örgütlenme] gerektiren dev bir

15. Bu zorluk sadece görünüşte bir zorluktur. Aslında, Rusya çapında bir projenin bir ya da daha fazla işlevini aktif olarak ele alma imkânı olmayan hiçbir yerel çevre yoktur. "'Yapamayacağım' demeyin: 'Yapmayacağım' deyin."

konspiratsiya altyapısını gerektirdiği gibi, basit bir nedenden dolayı, *özellikle* nadiren ortaya çıkmaktadır ve bu altyapı bir zanaatkârlık atölyesi [ölçeğinde bir örgütlenme] ile hazırlanamaz. *Konspiratsiya* altyapısının ilkelliği şu demektir ki –herhangi bir *praktik* bu tür bir yığın örnek bilir– bir iki sayının yayınlanıp dağıtılmasından sonra, polis bunları kitlesel bir *provalı* için kullanmaya hazırdır ve bu da her şeyi öylesine silip süpürür ki, her şeye yeniden başlamak zorunlu olur. *Konspiratsiya*'nın mükemmel bir altyapısı, devrimciler cenahında mesleklerinde mükemmel bir hazırlık ve aynı zamanda en kapsamlı şekilde yürütülen bir işbölümünü gerektirir ve bu gerekliliklerin ikisi de, verili durumda ne denli güçlü olursa olsun tek başına bir yerel örgütün güçlerinin ötesindedir. *Yerel olmayan basın organları* sadece hareketimizin genel çıkarlarına (temel ilkelerimize sürekli uyumlu şekilde işçilerin sosyalist ve politik eğitimi) değil, yerel çıkarlarına bile *daha iyi hizmet etmektedir*: Bu ilk bakışta sadece bir paradoks olarak görülebilir, ancak gerçekte, iki buçuk yıllık bir süre boyunca deneyimlerimiz tarafından reddedilemez şekilde sergilenmiştir. Herkes kabul edecektir ki, otuz sayı yayınlamayı başaran bütün yerel güçler tek bir gazetede birlikte çalışmış olsaydı, yüz sayı olmasa da altmış sayısı kolayca yayınlanırdı ve bunlar da tüm hareketin tamamen yerel nitelikteki özelliklerini yansıtabilirdi. Şüphesiz, bu seviyedeki örgütlenmeye ulaşmak kolay değildir; ancak bizim için esas olan bu gerekliliğin farkında olmaktır, her yerel çevre, dışarıdan itilmeyi beklemeden, yerel bir basın organının elde edilebilirliği ve yakınlığı –yani devrimci deneyimimizin verilerine dayanarak hayalî olduğu ortaya çıkan nitelikleri– konusunda kendimize övgüler düzmeden, bu hedef hakkında düşünmeli ve *aktif olarak* bu doğrultuda *çalışmalıdır*.

Ve pratik çalışmaya yönelik kötü bir hizmet, kendilerinin *praktiki*'ye çok yakın olduğunu düşünen, ancak bundaki yanılsama niteliğini görmeyen ve şaşırtıcı derecede ucuz ve şaşırtıcı derecede boş olan akıl yürütme yöntemlerinden ödün vermeyen [Nadyejdin gibi] gazeteciler tarafından yapılmaktadır: yerel gazetelere ihtiyacımız var, bölgesel gazetelere ihtiyacımız var, Rusya çapında gazetelere ihtiyacımız var. Elbette, genel anlamda konuşmak gerekirse, bunların hepsi gerçekten gereklidir –ancak zaman ve mekân koşullarını düşünmek de gerekiyor, çünkü somut bir örgütsel meseleyi halletmeye çalışıyoruz. Gerçekten de, "*gazeteler sorununa*" özel dikkat gösteren *Svoboda* (Sayı 1, s. 68) şunları yazarken Don

Kişot'luk yapmış olmuyor mu? "Öyle görünüyor ki, kayda değer sayıda işçinin toplandığı herhangi bir yerellik kendi işçi gazetesine sahip olmalıdır –bir yerden ya da başka yerden ithal edilen değil, kendi gazetesine." Eğer bu gazeteci kendi kelimelerinin anlamını düşünmek istemiyorsa, o halde, okur olarak siz onun yerine düşünün. Rusya'da "kayda değer sayıda işçinin toplandığı yerellikler" olarak, yüzlerce değil, onlarca yer var mıdır ve her yerel örgüt gerçekten de kendi gazetesini yayınlamayı üstlenmiş olsa, bu durum bizim hangi türden zanaatkârlık sınırlamalarımızın devam etmesiyle sonuçlanırdı ki! Bu parçalanma, gerçek anlamda devrimcilere dönüşmesine fırsat vermeden, faaliyetlerinin başlangıcındaki yerel aktivistleri –"kayda değer" miktarda sorun çıkarmadan– silip süpürmesinde jandarmalarımızın görevini öyle bir kolaylaştırırdı ki!

Rusya çapında bir gazetede, diye devam ediyor yazar, fabrika sahiplerinin küçük dolandırıcılık tasvirleri ve "kendi şehrinin dışındaki fabrika hayatının detayları" sıkıcı olurdu, oysa "Oryol'da ikamet eden birisi Oryol hakkındaki işleri okumaktan asla bıkmaz. Her seferinde bu [sömürücünün] 'parçalara ayrıldığını' ya da kimin 'ele geçmediğini' öğrenir ve coşar" (s. 69) Evet, evet, Oryol sakinleri coşacaktır, ancak gazetecimizin düşüncesi de coşmaktadır ve epey coşmaktadır. Bu yaptığı, şu anda elverişli ayrıntılara takıntının savunması mıdır? –Kendisine sorması gereken soru budur. Biz fabrika ithamnamesinin gerekliliği ve önemi konusunda kimseden geri kalmayız, ancak [Savinkov'un kanıtladığı gibi] hatırlamamız gereken şudur ki, Petersburg'daki insanların, Petersburg gazetesi *Raboçaya mısl*'ın Petersburg hakkındaki yazılarını okumaktan sıkıldığı bir noktaya zaten ulaşmış bulunmaktayız. Yerel düzeyde fabrika ithamnameleri için bildirileri hep kullandık *ve kullanmaya devam edeceğiz* –ama *gazeteyi* bir [ajitasyon aracı] türüne yükseltmeliyiz, yoksa fabrika bildirisi seviyesine indirmemeliyiz. Bir "gazete" için, fabrika hayatının geniş ölçekli ve tipik eksikliklerinin "ayrıntılarını" içeren değil de, bütün işçilerin ve bütün lider/rehberlerin ilgisini çekecek özellikle canlı örneklere dayalı, onların bilgilenmesini hakikaten zenginleştirecek, ufuklarını genişletecek, yeni bir bölgede veya belirli bir meslekteki işçilerin yeni tabakasında uyanış sürecini başlatacak ithamnamelere ihtiyacımız var.

> Dahası, yerel bir gazetede fabrika patronlarının veya diğer yetkililerin tüm çılgınlıkları hemen orada ve anında teşhir edilebilir. Ancak, bütün

ülkeyi hedefleyen bir gazete bu haberi bastığında, yerel halk tüm olayı uzun süredir unutmuş olacaklar. [Diyecekler ki:] "Şimdi bu ne zaman olmuştu? –hatırlamama yardım et". (A.g.e.)

Tam da bu işte: hatırlamama yardım et! İki buçuk yıl boyunca altı şehri kapsayan otuz sayı yayınlanmıştır (bunu da aynı kaynaktan [Paris Kongresi'ne rapordan] öğrenmekteyiz). Bu, her şehir için *yarım yıl başına bir sayı* demektir! Ve düşüncesiz gazetecimiz yerel çalışma verimliliği tahminini *üç katına* çıkarsa bile (ki ortalama bir şehirle ilgili olarak şüphesiz haklı çıkmayacaktır, çünkü zanaatkârlık sınırlamaları çerçevesinde önemli bir verimlilik artışı mümkün değildir) –yine de her iki ayda sadece bir sayı elde edebiliriz –yani bu da çılgınlıkların "hemen ve orada" teşhir edilmesine pek denk düşmez. Ne var ki, on yerel örgütü birleştirmek ve onların temsilcilerine ülke çapında bir gazetenin kurulmasına aktif katkıda bulunma görevini vermek yeterlidir –ve daha sonra her iki haftada bir *Rusya'nın tamamı için* sadece ayrıntıları değil, hakikaten öne çıkan ve tipik öfkeleri de "teşhir" edebiliriz. Örgütlerimizle ilgili durumdan haberdar hiç kimse bundan şüphe etmez. Eğer düşmanı olduğu yerde teşhir etme konusunda gerçekten ciddiysek ve sadece kulağa hoş gelen sözlerle tatmin olmuyorsak, bunu yapmak için yasadışı bir gazete kullanmak söz konusu olamaz: Sadece imzasız bir bildiri bunu yapabilir, çünkü düşmanı bu şekilde suçüstü yakalamak için gerekli süre bir veya iki günden fazla değildir (örneğin, kısa süreli sıradan bir grev, bir fabrikada polisle çatışma, gösteri yapmak vb).

Bizzat Boris Kriçevskiy'i onurlandıracak şekilde özelden genele sıçrayan sıkı bir mantıkla "İşçi sadece bir fabrikada değil, bir şehirde de yaşıyor" diye devam ediyor yazarımız. Belediye meclislerini, şehir hastanelerini, şehir okullarını ilgilendiren sorunlara işaret ediyor ve genel olarak şehir sorunlarını sessizce geçiştirmeyen bir işçi gazetesi talep ediyor. Kendi başına mükemmel bir talep, fakat yerel gazeteler tartışıldığında insanların çoğu kez kendini sınırladığı türden, özellikle boş soyutlamaların parlak tasvirini sunmuş oluyor. İlk önce, gazeteler aslında "kayda değer sayıda işçinin toplandığı herhangi bir yerellikte" ortaya çıkmış olsaydı ve *Svoboda*'nın arzu ettiği şekilde şehir olayları hakkında detaylı bölümleri olsaydı, o zaman, Rusya'daki koşullarımıza göre, kaçınılmaz olarak ayrıntılara saplanarak bozulur ve Çarlık otoritesi üzerinde Rusya çapında bir

devrimci saldırının öneminin farkındalığında, bir zayıflamaya neden olurdu. Var olmayan parlamentolar hakkında çok fazla konuşan ve var olan belediye meclisleri hakkında çok az konuşan devrimcilere dair dile düşmüş sözün sonucu olarak zaten ortaya çıkmış bulunan eğilimin filizlerini –hâlâ çok canlı olan ve "kökleri" sökülmüş olmak yerine sadece gizlenmiş veya geçici olarak bastırılmış olan filizlerini– güçlendirmiş olurdu. Bütün bunların "kaçınılmaz olarak" meydana geleceğini söylüyoruz, bu kelimeyi kullanarak da *Svoboda*'nın açıkçası bunlardan hiçbirinin değil tersinin meydana gelmesini istediğini vurgulamış oluyoruz. Fakat kendi başına iyi niyetler yeterli değildir.

Şehir sorunlarını, genel çalışmalarımıza doğru oranda yansıtmak için, bu doğru oran tam olarak *baştan itibaren* çözülmeli ve sadece soyut akıl yürütmeyle yetinmemeli, geleneğin sağlamlığı üzerinde yükselecek bir yığın örnek sunmalıyız. Bundan hâlâ çok uzaktayız ve geniş bir yerel basını düşünmeye ve tartışmaya fırsat vermeden önce yapmamız gereken *ilk* şey budur.

İkincisi, şehir sorunları hakkında iyi ve ilginç şeyler yazmak için bu sorunları sadece kitaplardan değil, gerçekten iyi bilmek gerekiyor. Ve gerekli bilgiye sahip olan Sosyal Demokratlar, Rusya'nın *herhangi bir yerinde* pek yoktur. Şehir sorunları ve ayrıca devlet sorunları hakkında (popüler bir broşürün aksine) bir gazetede yazabilmek için, uzman bir kişi tarafından toplanmış ve işlenmiş yeni ve çok yönlü malzemenin bulunması gerekiyor. Ve bu malzemeyi toplamak ve işlemek için herkesin her şeyi yapacağı ve referandumlarda oynamakta olduğu ilkel bir çemberin "ilkel demokrasi"sine güvenmek yeterli değil. İhtiyaç duyulan şey, uzman yazarlar, uzman muhabirler kadrosudur, her yerde (Rus bürokratının bilmekten epey gurur duyduğu ve hakkında kolayca gevezelik edebildiği) "devlet sırlarına" nasıl nüfuz edileceğini bilen, gerektiğinde "perde arkasına" kendisini hile ile sokabilen, bir Sosyal-Demokrat muhabirler ordusudur –"görevleri gereği" her yerde olabilen ve her şeyi görebilen insanlar ordusudur. Ve biz, ekonomik, politik, toplumsal ya da ulusal, herhangi bir zulme karşı mücadele eden parti olarak, bu tür bir bilgili insanlar ordusunu bulabilir, bir araya getirebilir, eğitebilir, harekete geçirebiliriz ve bunun için bir kampanya başlatabiliriz –fakat bunu fiilen gerçekleştirme görevi hâlâ önümüzde duruyor!

Yerelliklerin büyük çoğunluğunda, sadece bu yönde bir adım atmamış olmakla kalmadık, aynı zamanda neredeyse her zaman

ihtiyaç duyulanın *farkında* da olmadık. Sosyal-Demokrat basınımızda, diplomatlarımızın entrikaları, askeriye, kiliseler, şehirler, malî hizmetler vb hakkında canlı ve ilginç yazıları ve ithamnameleri bulmak için şöyle bir bakının. *Hemen hemen hiçbir şey* ya da çok az şey bulacaksınız.[16] Bu nedenle, "bir kişi ortaya çıkıp da bana" "kayda değer sayıda işçinin bulunduğu yerelliklerde" fabrika, şehir ve devletteki kötülükleri itham edecek gazetelerin yayınlanması bakımından "güzel ve harika şeyler hakkında uzun boylu konuşunca, her zaman beni çok üzüyor"!

Yerel basının merkezî basın karşısında baskın olması ya yoksulluğun ya da lüksün işaretidir. Hareket, büyük ölçekli üretim için yeterli gücü geliştiremediğinde yoksulluğa işaret etmektedir ve neredeyse "fabrika hayatının ayrıntılarında" boğulmaktadır, hâlâ zanaatkârlık sınırlamalarına batıp kalmıştır. Hareket bütün çok yönlü ithamnameler ve çok yönlü ajitasyon görevinin *tam olarak üstesinden geldiğinde*, öyle ki merkezî yayın organı dışında birçok yerel basın organına sahip olması zorunlu olduğunda, bu lükse işaret etmektedir. Yerel gazetelerin bugünkü baskın olma halinin bunlardan hangisine denk düştüğü konusunda herkes kendi karar versin. Kafa karışıklığını önlemek için, kendimi sonuçlarımın kesin bir formülasyonuyla sınırlayacağım. Şimdiye kadar, yerel örgütlerimizin çoğunluğu neredeyse sadece yerel basın organlarını düşünmüşler ve hemen hemen her zaman aktif olarak onlar için çalışmışlardır. Bu talihsizliktir: tersi bir durum olmalıdır. Yerel örgütlerin çoğunluğu, büyük ölçüde Rusya çapında bir yayın organı hakkında düşünmek ve büyük ölçüde bunun için çalışmak zorundadır. Bu gerçekleşene kadar, hareketin tamamına çok yönlü bir basın ajitasyonuyla hizmet edebilecek *hiçbir gazete* kuramayacağız. Ve gerçekleştiğinde, gerekli bir merkezî basın organı ile gerekli olan yerel organlar arasındaki doğru ilişki kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

16. Bu nedenle istisnaî olarak var olan iyi yerel organların örneği bile görüşümüzü tamamen teyit etmektedir. Örneğin, *Yujnıy raboçiy* [*Güneyli İşçi*] ilkelerdeki istikrarsızlık bakımından tamamen masum olan mükemmel bir gazetedir. Ancak, harekete sağlamak istediği katkıda bulunulamıyor, çünkü nadiren ortaya çıkıyor ve *provalı* mağduru oluyor. Partinin şu anda en acilen ihtiyaç duyduğu şey –çok yönlü siyasal ajitasyon yanı sıra hareketin temel sorunlarının ilkesel bir ifadesi– yerel bir yayın organının gücünün ötesindedir. Ancak, *Jujnıy raboçiy*'nin o kadar iyi olduğu türden şey –örneğin maden sahiplerinin kongresi, işsizlik vb konulardaki makaleler– kesinlikle yerel malzeme teşkil etmiyor ve sadece güney değil *tüm Rusya için de gereklidir*. Sosyal-Demokrat basınımızın *hiçbir yerinde* böyle Rusya çapında makaleler bulunmamaktadır.

* * *

İlk bakışta, ağırlık merkezini yerel çalışmadan tüm Rusya çapında çalışmaya kaydırmanın zorunluluğuyla ilgili kararın, özel olarak ekonomik mücadele alanı için geçerli olmadığı görülebilir: Bu durumda işçilerin doğrudan düşmanları ise, tamamen askerî, kesinlikle merkezî ve tek bir irade tarafından en ufak ayrıntılarına dek yönetilen bir örgütlenmeye sahip olan –siyasal mücadelede bizim doğrudan düşmanımız olan– Rusya hükümetinin örgütlenmesiyle en ufak benzerliğe sahip hiçbir örgütsel bağlantısı olmayan, tek tek işverenler veya işveren gruplarıdır.

Ama öyle değil. Ekonomik mücadele –bunu birçok kez ifade etmiştik– meslekî mücadeledir ve bu nedenle işçilerin sadece çalışma alanına göre değil, mesleğine göre birleşmeyi de gerektirmektedir. Ve meslek düzeyinde bu birleşmenin giderek ısrarlı şekilde gerekli hale gelmesi, işverenlerin her çeşit ortaklıklarda ve topluluklarda birleşmesiyle birlikte daha fazla acillik kazanıyor. Parçalanmamız ve zanaatkârlık sınırlamalarımız doğrudan bu birleşme yolunu engelliyor, çünkü birleşme, Rusya ölçeğindeki işçi sendikalarına rehberlik etmeyi üstlenebilecek Rusya ölçeğinde tek bir devrimciler örgütlenmesini gerektiriyor. Bu amaçla arzu edilen örgüt türü hakkında konuşmuştuk ve şimdi basın konusuyla bağlantılı birkaç kelime ekleyeceğiz.

Hiç kimse, her Sosyal-Demokrat gazetede meslekî (ekonomik) mücadele ile ilgili bir *bölüm* olması gerektiğinden kuşku duymuyor. Fakat meslekî hareketin gelişmesi bizi bir sendikal [meslekî] basın hakkında düşünmeye zorlamaktadır. Bununla birlikte, bize öyle geliyor ki, nadir bir iki istisna dışında, Rusya'da meslekî gazete söz konusu olamaz: Masaya yeterli miktarda ekmek koymakta zorluk çektiğimiz bir dönemde bu lüks olacaktır. Şimdiki zamanda ve yasadışı çalışma koşullarına uygun gerekli biçim, bizim durumumuzda, *meslekî broşürler* olmalıdır. Bu broşürlerde, belli bir iş alanındaki emek koşulları konusunda, bu bağlamda Rusya'da çeşitli bölgeler arasındaki farklılıklar konusunda, belli bir meslekteki [*professiya*] işçilerin ana talepleri konusunda, ilgili yasalardaki eksiklikler konusunda, bu meslekte işçi ekonomik mücadelesinin öne çıkan örnekleri konusunda ve onun sendikal örgütlenmesinin başlangıcı konusunda, gündelik koşulları ve ihtiyaçları konusunda vb hem *ya-*

sal bakımdan elverişli[17] hem yasadışı malzemeleri sistematik olarak toplamalı ve düzenlemeliyiz. Her şeyden önce, bu tür broşürler, Sosyal Demokrat basınımızı, sadece belirli bir meslekteki işçilerin özel çıkarlarına dair belirli bir meslekle ilgili ayrıntılı bilgiler yığınından kurtaracaktır. İkincisi, meslek mücadelesindeki tecrübelerimizi kaydederlerken, şimdi bir yığın bildiri ve gazetelere gönderilen malzeme kırıntıları arasında kelimenin gerçek anlamıyla kaybolmuş olan toplanmış malzemeyi koruyacak ve genelleştireceklerdir. Üçüncü olarak, ajitatörler için bir tür rehberlik görevi yapabilirler, çünkü emekçilerin koşulları nispeten yavaş değişmektedir ve belirli bir meslekteki işçilerin temel talepleri olağanüstü derecede istikrarlıdır (1885 yılında Moskova bölgesinin dokumacılarının taleplerini, 1896 yılındaki Petersburg dokumacılarının talepleriyle karşılaştırın) ve bu taleplerin ve ihtiyaçların bir araya toplanması, geri kalmış bölgelerde ya da halkın geri katmanlarında ekonomik ajitasyon bakımından yıllarca mükemmel şekilde katkıda bulunabilir. Bir bölgedeki başarılı grev örnekleri, daha yüksek bir yaşam standardı veya daha iyi çalışma koşullarıyla ilgili veriler, diğer yerleşim bölgelerindeki işçileri sürekli yenilenen bir mücadeleye teşvik edecektir. Dördüncü sırada, eğer Sosyal Demokrasi, meslek mücadelesini ülke çapında bir seviyeye getirme girişimini üstlenir

17. Yasal olarak basılan malzeme bu bağlamda özellikle önemlidir ve bunu sistematik olarak toplama ve kullanma yeteneğimiz bakımından özellikle geri kalmış haldeyiz. Bir meslekî broşürün belli bir tarzda yalnızca yasal olarak mevcut malzeme kullanılmasıyla yazılabileceğini söylemek abartı değildir, ancak bunun yalnızca yasadışı malzeme kullanılarak yazılması da imkânsızdır. İşçilerden yasadışı malzeme toplarken, iyi bir gerekçe olmaksızın, devrimci güçlerin büyük kısmını heba etmekteyiz (oysa yeraltında çalışmayan bir aktivist de onun görevini kolaylıkla yerine getirebilir) ve yine de birinci sınıf malzeme elde edemiyoruz, çünkü işçiler çoğunlukla büyük bir fabrikanın tek bir bölümünü bilirler ve neredeyse daima ekonomik sonuçları bilirler, ancak işlerinin genel koşullarını ve normlarını bilmezler; bu nedenle fabrika büro personeli, müfettişler, doktorlar ve benzeri tarafından bilinen ve küçük gazete makalelerinde ve sanayi, hastaneler, *zemstvo* vb tarafından yapılan özel yayınlarda yer alan dağınık bilgiden haberdar olmaları imkânsızdır.
Asla tekrar etmeyeceğim kendi "ilk girişimimi" dün gibi hatırlıyorum. Çalıştığı muazzam fabrikadaki koşulların her yönü hakkında bir işçiyi haftalar boyunca "şevkle" sorguladım. Doğru, epey çalışmanın ardından (sadece bir fabrika hakkında!) bir tasviri bir araya getirmeyi becerebilmiştim. Ancak o kadar zahmetimizin ardından işçi terini silerken bana gülümseyerek, "sorularını cevaplamak yerine fazla mesai yapmak benim için daha kolaydı" dedi.
Devrimci mücadeleyi ne kadar büyük enerjiyle yürütürsek, hükümet de o ölçüde "sendikal" çalışmanın bir bölümünü yasallaştırmaya mecbur olacak, böylece bizden yükümüzün bir parçasını da almış olacak.

ve böylece Rusya meslek hareketinin sosyalizmle olan bağlantısını güçlendirirse, aynı zamanda bizim *tred-yunionist* çalışmamız, Sosyal Demokrat çalışmalarımızın toplamında, ne çok büyük ne de çok küçük olmayan bir yer işgal edecektir. Özellikle başka şehirlerdeki örgütlerle bağlantısı kopuk olduğu takdirde, yerel bir örgütün buradaki uygun oranı gözlemlemesi çok zordur ve hatta bazen imkânsızdır. (*Raboçaya mısl* örneği, bu koşullar altında mümkün olan *tred-yunionizm*'in son derece abartıldığını göstermektedir.) Fakat sağlam bir Marksist bakış açısıyla duran, siyasal mücadeleye bir bütün olarak rehberlik eden ve emri altında meslekten ajitatörler kadrosuna sahip olan Rusya çapında bir devrimciler örgütü, doğru orantıyı belirlemekte asla zorlanmayacaktır.

Bölüm Beş

Bütün Rusya İçin Bir Siyasal Gazete "Planı"

"Bu konularda *İskra*'nın en büyük hatası" –diye yazıyor B. Kriçevskiy (*Raboçeye delo*, Sayı 10, s. 30), bizi "teoriyi, pratikten tecrit ederek cansız doktrin haline getirme" eğilimine sahip olmakla suçlarken–"Rusya çapında bir örgütlenme 'planı'dır" (yani "Nereden Başlamalı?" makalesi). Ve Martınov da şunları söylerken onu destekliyor:

> *İskra*'nın parlak ve cilalanmış fikirleri propagandaya kıyasla tekdüze devam eden mücadelenin ileriye atılan adımının önemini küçümseme eğilimi... 4. sayısındaki "Nereden Başlamalı?" makalesinde ortaya konulan Parti örgütlenmesi planı ile taçlandırılmıştır *(Raboçeye delo*, Sayı 10, s. 61).

Nihayet, elimize yeni geçen *Devrimin Arifesi* broşüründe (daha önce sözünü ettiğimiz "devrimci-sosyalist grup" *Svoboda*'nın bir yayını) L. Nadyejdin, "plan" hakkında öfkeli olanların arasına katıldı (kullandığı tırnak işaretleri ironik bir tutum ifade etmek için olmalı). Bize şöyle diyor: "Şu anda Rusya çapında bir gazetenin bağlantılarından çıkan bir örgütten konuşmak, masa başı teorisinin ve masa başı çalışmasının propagandasını yapmaktır" (s. 126), ki bu da "kitabîlik [*literaturşçina*]"den kaynaklanıyor, vb.

Teröristimizin bu soruya dair "süregiden tekdüze mücadelenin ilerletilmesi"nin savunucularıyla hemfikir olmasının kimseyi şaşırtmaması gerekir; bu örtüşmenin köklerini siyaset ve örgüt üzerine olan bölümlerde incelemiştik. Ancak burada L. Nadyejdin'in

memnun olmadığı bir makalenin düşünce silsilesini insaflı şekilde anlamaya çalışan ve makalenin temel noktalarına yanıt vermeye çalışan tek kişi olduğunu hatırlatmak isteriz -oysa *Raboçeye delo* temel nokta hakkında kesinlikle hiçbir şey söylememiş ve sadece demagojik sözleri peş peşe dizerek kafa karıştırmaya çalışmıştır. Epey tatsız olsa bile, önce şu pisliği [Augeas ahırını] temizlemek için zamanımızın bir kısmını boşa harcamalıyız.

A) "NEREDEN BAŞLAMALI?" MAKALESİ KİMİ RAHATSIZ ETTİ?

Raboçeye delo tarafından üzerimize boca edilen ifadelerden ve ünlemlerden oluşan bir demetle başlıyoruz. "Bir gazete bir parti örgütünü yaratamaz, fakat tam tersi olur"... "Partinin üstünde, *partinin gözetimi dışında* ve Parti ağının varlığı sayesinde partiden bağımsız olarak ayakta duran bir gazete"... "*İskra*, hangi mucizesiyle, ait olduğu Parti'nin mevcut Sosyal-Demokratik örgütlenmelerini unuttu"... "[Kendilerini] sağlam ilkelere sahip olarak [ilan edenler] ve onlarla birlikte hareket etmeyi planlayanlar, Partinin gerçek mücadelesinin düzenleyicileridirler ve ona planının yerine getirilmesini dikte ederler"... "Plan, canlı ve hayatî örgütleri gölgeler krallığına sürüklüyor ve fantastik bir ajan ağı çağrısında bulunmak istiyor"... "*İskra* planı yürürlüğe konulduğu takdirde, henüz ortaya çıkmakta olan Rus Sosyal-Demokratik İşçi Partisi'nin her izinin tamamen tahrip edilmesine yol açacaktı"... 'Bir propaganda organı, gözetim altında tutulması imkânsız şekilde, bütün pratik devrimci mücadelenin otokratik bir yasa koyucusu olacak.'... "Partimiz kendisinin *özerk* bir yayın kuruluna tam bir boyun eğişine nasıl tepki vermeli" vb, vb.

Okurun bu alıntıların içeriğinden ve tonundan göreceği üzere, *Raboçeye delo rencide edilmiştir*. Ancak, kendi adına rencide edilmemiştir, daha ziyade *İskra*'nın sözüm ona gölgeler krallığına göndermek ve hatta onların tüm izlerini yok etmek istediği partinin örgüt ve komiteleri adına rencide edilmiştir. Kulağa korkunç geliyor, değil mi? Ama garip olan tek bir şey var. "Nereden Başlamalı?" makalesi Mayıs 1901'de ortaya çıktı, *Raboçeye delo* makaleleri ise Eylül 1901'de yayınlandı ve şimdi Ocak 1902'nin ortasındayız. Bu iki beş-aylık süreler boyunca (Eylül'e kadar ve Eylül'den bugüne kadar), Partinin tek bir komitesi ve *tek bir örgütü* bile komiteleri

ve örgütleri gölgeler krallığına sürmek isteyen bu canavara karşı resmî bir protestoyla öne çıkmadı! Ve fakat bu dönemde, hem *İskra*'da hem de yerel ve yerel olmayan diğer yayınlarda, Rusya'nın her yerinden gelen onlarca ve yüzlerce haber yayınlandı. Nasıl oldu da, gölgeler krallığına sürmek istediğimiz insanlar rencide olmadılar ve hatta farkına bile varmadılar da, üçüncü bir taraf kendini rencide edilmiş sayıyor?

Bunun nedeni, komitelerin ve diğer örgütlerin "demokratizm" oyunu oynamak yerine gerçek çalışmalarıyla uğraşmasıdır. Komiteler "Nereden Başlamalı?" makalesini okudular ve bunun "*insanların, inşasıyla çok yönlü uğraşmasını sağlayacak* belirli bir örgüt planı" girişimi olduğunu gördüler. Ve bu "çok yönlü" çalışmanın tek bir yönünün bile, mimarî planın gerekliliği ve güvenirliğine kendileri ikna olmadan önce "inşa ile uğraşma" hakkında kafa yormayacaklarını pekâlâ biliyor ve görüyorlardı, doğal olarak *İskra*'da söylenen şu sözlerin cüretinden "rencide" olmadılar: "Bu meselenin önemi göz önüne alındığında, kendi payımıza, basıma hazırlanan bir kitapta daha ayrıntılı olarak geliştirilecek bir plan taslağını yoldaşlarımızın dikkatine sunmaya karar verdik." Konuya insaflı bir yaklaşım göz önüne alındığında, yoldaşların dikkatlerine sunulmuş planı *kabul etmeleri* durumunda, bu duruma "boyun eğmeleri" yüzünden değil, ortak davanın gerekliliğine olan inançtan yola çıkacaklarını ve eğer *kabul etmezlerse* de, "taslağın" (ne gösterişli bir söz, öyle düşünmüyor musunuz?) sadece taslak olarak kalacağını anlamamak gerçekten mümkün müydü? Bir plan taslağına karşı yalnızca onu kınamakla ve yoldaşlara onu reddetmeyi tavsiye etmekle kalmayıp, aynı zamanda devrimci konularda deneyimsiz olan insanları, taslağın yazarlarına karşı *sadece bu sebeple*, yani "yasalar koymaya" ve "yüce bir düzenleyici" olarak ortaya çıkmaya *cüret* ettiği için, bir başka deyişle, bir plan taslağı teklif etmeye cüret ettiği için *kışkırtarak* savaş açmak demagoji değil midir? Eğer sadece yerel aktivistleri daha geniş görüşlere, hedeflere, planlara vb *yükseltme* çabası karşısında, bu çabaya sadece bu görüşlerin doğru ve yanlış oldukları ileri sürülerek de değil aynı zamanda birileri "*yükselmemizi istiyor*" diye "rencide olmak" gerekçesiyle itiraz edilirse, partimiz gelişip ilerleyebilir mi? Ne de olsa, L. Nadyejdin de planlarımızı yalın bir şekilde kınadı, ancak yalnızca naiflik veya birinin kendi siyasal görüşlerinin ilkel niteliği ile açıklanamayan herhangi bir demagoji tarzına başvurmadı. Partinin üzerine bir "müfettişlik"

koymak istemekle ilgili [*İskra*'ya karşı] herhangi bir suçlamayı daha baştan kesin olarak reddetti. Ve bu sebeple eleştirisinin önemli noktalarına cevap verebiliriz ve cevap vermeliyiz, *Raboçeye delo*'ya ise ancak saygı duymadan cevap verebiliriz.

Ancak kendisini "otokrasi" ve "boyun eğdirme" diye çığlık atacak denli alçaltmış bir yazarı hor görmek, bu insanların okurda yarattığı kafa karışıklığın giderilmesi yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Ve burada, herkese "geniş demokratizm" ile ilgili bu meşhur ifadelerin gerçek niteliğini çok açık şekilde gösterebiliriz. Komiteleri unutmakla, onları gölgeler krallığına sürüklemeyi vb arzulamakla veya buna teşebbüs etmekle suçlanıyoruz. Bu suçlamalara nasıl cevap vereceğiz ki? Çünkü okura, *konspiratsiya* gerekçeleri yüzünden, komitelerle gerçek ilişkilerimizdeki *olgusallık hakkında hemen hemen hiçbir şey söyleyemiyoruz.* Kalabalıkları tahrik etmek için kaba suçlamalarda bulunan insanlar, arsızlıkları sayesinde, halen sürdürmekte olduğu, kurduğu ve kurmaya çalıştığı ilişkileri ve bağlantıları dünyanın gözünden titizlikle gizlemeye mecbur bir devrimciye yönelik dikkatsiz tutumları sayesinde bizim karşımızda avantajlıdırlar. "Demokratizm" konusunda kesinlikle böyle insanlarla rekabet etmeyi neden reddettiğim kolayca anlaşılır. Parti konusuna girmeyen okur söz konusu olduğunda ise, ona karşı görevimizi yerine getirebilmemizin tek yolu şu an var olan veya şimdi *im Werden* [olmakta olan] şey hakkında konuşmak değil, bir zamanlar yaşanmış olan şeyin *küçük bir kısmı* hakkında ve şimdi geçmişte kaldığı için söylenmesinde sakınca olmayan şey hakkında konuşmaktır.

Bund, "egemenlik tasladığımızı"[1] ima ediyor ve siyasal göçmenler de bizi partinin tüm izlerinin kökünü kazımak girişiminden dolayı suçluyor. Lütfen, beni bağışlayın beyler. Halka, geçmişten *dört olguyu* anlattıktan sonra tam olarak tatmin olacaksınız.

İlk olgu.[2] Partimizin oluşumunda doğrudan görev alan ve kurucu parti kongresine bir delege gönderen bu "Mücadele Birliği" üyeleri, *İskra* grubunun bir üyesiyle, tüm hareketin ihtiyaçlarına hizmet edecek özel bir işçi kitap dizisi konusunda anlaştı. Bu işçi kitap dizisi gerçekleşmedi ve bunun için yazılmış broşürler –*Rus Sosyal Demokratlarının Görevleri* ve *Yeni Fabrika Kanunu*– dolaylı

1. *İskra*, Sayı 8, Rusya ve Polonya Genel Yahudi Birliği Merkez Komitesinin Ulusal Sorun konusundaki makalemize cevabı.
2. Kasıtlı olarak bu olguları kronolojik sırasıyla sunmuyoruz.

bir yol izleyerek ve üçüncü şahıslar vasıtasıyla yurtdışına iletildi ve orada basıldı.

İkinci olgu. Bund merkez komitesinin üyeleri, Bund'un da o sıra söylediği gibi, bir "yayın laboratuvarı" örgütlemek için *İskra* grubunun üyelerinden birinden istekte bulunmuştu. Bu taleple bağlantılı olarak, bu girişimin başarısız olması halinde, hareketimizin ciddî bir gerileme yaşayabileceğini belirttiler. Bu görüşmelerin sonucu, *Rusya'daki İşçi Davası* broşürü oldu.[3]

Üçüncü olgu. Bund'un merkezî komitesi, küçük bir taşra şehri vasıtasıyla, *İskra* grubunun bir üyesine, yeniden canlandırılan *Raboçaya gazeta*'nın yayınını üstlenmesi teklifiyle temasa geçti ve elbette bu teklif kabul edildi. Ardından teklif değiştirildi: yeni bir yayın kurulu bileşimi nedeniyle, yayın kurulunda bir pozisyon teklif edildi. Ve bu teklif de elbette kabul edildi. Üç makale gönderildi (bunlar saklanmaktadır): Bernsteinizm'in çeşitli biçimlerine ve yasal olarak izin verilen yazarlar ile *Raboçaya mısl*'da gözlemlenen yön değişikliğine karşı doğrudan protestoyu içeren "Programımız"; "Mevcut Görevimiz" ("düzenli olarak çıkacak ve tüm yerel gruplarla sıkı sıkıya bağlantılı olan bir parti yayın organının örgütlenmesi" ve ilaveten "zanaatkârlık sınırlamaları"nın yol açtığı yetersizlik üzerine yapılan uyarılar); "Önemli Mesele" (ülke çapında bir basın organının kurulmasını kabul etmeden *önce* yerel grupların faaliyetini geliştirmemiz şeklindeki bir itirazın analizi, "devrimci bir örgütlenmenin" öncelikli önemi üzerinde ısrarımız, yani "örgüt disiplini ve *konspiratsiya* tekniğini en mükemmel üst düzeye getirme" gerekliliği). *Raboçaya gazeta*'yı yenileme önerisi gerçekleşmedi ve makaleler asla basılmadı.

Dördüncü olgu. Partimizin ikinci bir olağan kongresini düzenleme komitesi üyesi, *İskra* grubunun bir üyesiyle iletişime geçti, ona kongre için bir program gönderdi ve *İskra* grubunu yenilenen *Raboçaya gazeta* yayın kurulu görevi için bir aday olarak önerdi. Bu, deyim yerindeyse, ön adım, o sıra hem o kişinin ait olduğu komite hem de Bund'un merkez komitesi tarafından onaylanmıştı. *İskra* grubu kongrenin zamanı ve yeri hakkında bilgi aldı, ancak

3. Bu arada, bu broşürün yazarı [Martov] benden, bu broşürün, öncekiler gibi, yayıncısının Emeğin Kurtuluşu grubu olması talebiyle Birliğe gönderildiğini belirtmemi istedi (çünkü yazar o dönemde –Şubat 1899– yayın kurulundaki değişiklikler hakkında bir şey bilmiyordu). Bu broşür kısa süre içinde Liga/Birlik [*İskra* grubunun göç örgütü] tarafından tekrar basılacak.

(grup çeşitli nedenlerle kongreye bir delege gönderip gönderemeyeceğinden emin olmadığından) kongreye yazılı bir rapor hazırladı. Bu raporun temel fikri şuydu ki, bir merkez komitesinin seçilmesi, tek başına, şu anda da içinden geçmekte olduğumuz tam bir karışıklık döneminde, birleşme sorunun çözmüş olmayacaktır –aslında mevcut durumda hüküm süren *konspiratsiya* konusundaki inanç eksikliği göz önüne alındığında çok daha ihtimal dahilinde olan başka bir hızlı ve yıkıcı *proval* meydana geldiğinde, bir parti yaratılmasına dair muhteşem toparlayıcı fikri de tehlikeye atacaktır. Bu nedenle, tüm komiteleri *fiilî* bir bağlantıyla bağlayacak ve hareketin tamamı için bir grup lideri/rehberleri gerçekten hazırlayacak olan, ülke çapında yenilenmiş bir basın organını desteklemesi için bütün komitelere ve diğer tüm örgütlere davette bulunulması gereklidir –ve böyle bir grup gelişince ve güçlenince de, komiteler ve Parti bu şekilde komiteler tarafından yaratılmış olan grubu kolaylıkla bir merkez komiteye dönüştürebilecektir. Ne var ki, bu kongre, bir dizi *provalı* nedeniyle gerçekleşmedi ve *İskra* raporu da *konspiratsiya* gerekçesiyle imha edildi ve sonuç olarak komitelerden birinin delegeleri de dahil olmak üzere sadece birkaç yoldaş tarafından okunmuş oldu.

Bund'un bizim egemenlik tasladığımız şeklindeki imaları veya *Raboçeye delo*'nun komiteleri gölgeler krallığına sürüklemek ve Parti örgütlenmesini, tek bir gazetenin fikirlerini yaygınlaştıran bir örgüt ile "değiştirmek" tezleri şeklindeki yöntemlerin niteliği hakkında, bırakalım okur karar versin. Bizim ortak çalışma için belirli bir plan benimsenmesi ihtiyacı hakkında rapor verdiklerimiz –*onların sürekli daveti üzerine*– kesinlikle komitelerdi. *Raboçaya gazeta* için hazırlanan makalelerde ve düzenlenecek parti kongresindeki raporda geliştirdiğimiz bu plan –tekrar söyleyelim, (fiiliyatta) partinin restorasyonu olan şeyde inisiyatif alan ve Partide etkili konumda bulunanların davetiyle– kesinlikle parti örgütü için yapılmıştı. Ve ancak parti örgütünün, *bizimle birlikte* Partinin *yetkili* merkez organını yenilemek için yaptıkları bu girişimler *iki kez* başarısız olduktan sonradır ki, *yetkisiz* bir organ çıkarmanın bizim sorumluluğumuz olduğunu değerlendirdik, çünkü böylece *üçüncü* bir girişim yapıldığında yoldaşların önünde sadece belirsiz öneriler değil, yaşanmış bir deneyimin bilinen sonuçları olacaktı. Şimdilerde, bu deneyim sonuçları herkesin gözü önündedir, öyle ki tüm yoldaşlar yükümlülüklerimizi doğru şekilde anlayıp anlamadı-

ğımıza –ve yakın geçmiş hakkında bilgisi olmayanları yanıltmaya çalışan insanlar hakkında, bir örnekte, "ulusal" sorun hakkında istikrarsızlıklarını, bir başkasında ilke konularındaki müsamaha gösterilmeyecek derecedeki kararsızlıklarını göstermiş olduğumuz için rahatsızlık duyan insanlar hakkında ne düşünmeleri gerektiğine karar verebilirler

B) BİR GAZETE KOLEKTİF BİR ÖRGÜTLEYİCİ OLABİLİR Mİ?

"Nereden Başlamalı?" makalesinin can alıcı noktası tam olarak *bu* soruyu sormaktan ve olumlu cevap vermekten oluşuyor. Bildiğimiz kadarıyla bu sorunu çözümleyen ve olumsuz bir cevap gerekliliğini ortaya koyan tek teşebbüs L. Nadyejdin tarafından yapıyor, onun ulaştığı sonuçları burada tam olarak aktarıyoruz:

> *İskra*'nın 4. sayısının Rusya ölçeğinde bir gazetenin gerekliliği konusunu gündeme getirmesinden büyük mutluluk duyuyoruz, ancak konunun "Nereden Başlamalı?" başlığı altında tartışılması gerektiğini hiç düşünemiyoruz. Şüphesiz son derece önemli olan görevlerden biridir, fakat ne Rusya ölçeğinde bir gazete ne de popüler bir broşür dizisi ya da bir bildiriler yığını [şimdi karşı karşıya olduğumuz] devrimci hareketin militan bir örgütü için temel başlangıç olabilir. Gerekli olan şey, yerelliklerde güçlü siyasal örgütler kurmaya çalışmaktır. Şu anda bunlardan hiçbirine sahip değiliz, çünkü Rusya'da [devrimci] çalışma çoğunlukla *intelligentnıye* işçiler arasında gerçekleşirken, kitleler ise neredeyse tamamen ekonomik mücadele yürütüyor. *Güçlü devrimci örgütlenmeler yerelliklerden beslenmeden, ne kadar iyi kurulmuş olursa olsun, Rusya ölçeğinde bir gazete ne önem taşır?* Yanan bir çalı –kendisi yanar, asla sönmez, ama yanı başındaki kimseyi tutuşturmaz! *Narod* onun çevresinde –aslında kendisi için– bir araya gelecek ve örgütlenecek –*İskra* işte böyle düşünüyor. *Fakat narod, daha somut bir görev etrafında bir araya gelmeye ve örgütlenmeye çok daha yatkındır*! Böyle bir görev, yaygın şekilde yerel gazetelerin kurulması, gösteriler için işçi güçlerinin derhal hazırlanması, yerel örgütlerin işsizler arasında (hükümete karşı direnmeleri için sürekli broşürler ve bildiriler dağıtarak, mitinglere gelmeleri çağrısında bulunarak, vb) sürekli çalışma yapması olabilir ve olmalıdır. Yerelliklerde canlı bir siyasal çalışma başlatmalıyız ve bu gerçek zeminlerde [Rusya ölçeğinde] birleşmenin zorunluluk haline gelmesi durumunda, [sonuçta ortaya çıkan birleşme] sadece mevcut gazeteyle ortaya çıkan yapay bir şey olmayacaktır. Rusya ölçeğinde bir dava için yerel çalışmanın bu türden birleşmesi gazetelerle sağlanamaz! (*Devrimin Arifesi*, s. 54.)

Yazarın, planımızın hatalı bir şekilde değerlendirilmesi ve burada *İskra*'ya karşı çıkan genel bakış açısındaki hataları en parlak haliyle gösteren bu görkemli tiradındaki cümlelerin altını çizdik. Güçlü siyasal örgütler yerelliklerden beslenmediği takdirde, Rusya ölçeğinde mümkün olan en iyi gazete hiçbir şey ifade etmez. Bu kesinlikle doğrudur. Ama asıl önemli nokta şudur: Güçlü siyasal örgütleri *beslemede*, Rusya çapında bir gazeteden *başka bir yol yoktur*. Yazar, planının sergilenmesine geçmeden önce *İskra*'nın yaptığı en önemli açıklamasını gözden kaçırmıştır:

> Tüm güçleri birleştirebilen ve yalnızca *adıyla değil*, fakat fiilen onlara rehberlik eden, yani *her türlü protesto ve patlamayı desteklemek için hazır olan* ve bunları nihai savaşa elverişli militan güçlerin çoğalmasında ve güçlenmesinde kullanan devrimci bir örgütün yaratılması için çağrıda bulunmak [gereklidir].

Ancak şu an –diye devam ediyordu *İskra*– 1901 Şubat ve Mart olaylarından sonra herkes, en azından ilke olarak bu konuda hemfikirdir, öyle ki şimdi *sorunun* ilke olarak çözülmesinden çok *pratik bir çözümüne* ihtiyacımız vardır. Kesin bir plan hemen ortaya atılmalıdır ki böylece hemen şimdi, *farklı yönlerden* herkes yapı üzerinde çalışmaya başlayabilsin.

Ancak tekrar geriye –doğru, tartışmasız, mükemmel, fakat tamamen elverişsiz, [devrimci örgütlerde] çalışan geniş kitleye hiçbir şey vermeyen bir gerçeğe– doğru itiliyoruz: "Güçlü siyasal örgütlenmeleri besleyin"! Ancak önemli nokta bu değil, saygı değer yazar –beslemeyi *tam olarak nasıl* yapacağımız ve daha sonra beslemede nasıl başarılı olacağımızdır!

"Rusya'da [devrimci] çalışma çoğunlukla *intelligentnıye* işçiler arasında gerçekleşti, kitleler neredeyse sadece ekonomik mücadele yürüttüler" demek doğru değil. Bu biçimiyle bu tez, *Svoboda*'nın genellikle *intelligentnıye* işçiler ile "kitle" arasında kurduğu zıtlık yönüne sapmış olur –ki bu kökten yanlış olan bir zıtlıktır. Bir yandan, son yıllarda Rusya'da, "neredeyse tamamen ekonomik mücadeleyi yürütenler" *intelligentnıye* işçilerdi. Öte yandan, biz bu mücadele için hem *intelligentnıye* işçilerden hem de *intelligentı* arasından gelen lider/rehberlerin *beslenmesini* sağlamadıkça, kitleler de siyasal mücadele sürdürmeyi asla öğrenmeyecektir. Ve buna benzer lider/rehberler de, *münhasıran* siyasal hayatımızın *her* yönünün, çeşitli sınıflar tarafından ve çeşitli nedenlerle yapılan

protesto ve mücadeleye yönelik her girişimin sistematik, süregiden değerlendirmeleri ile beslenmektedirler.

Bu nedenle "siyasal örgütlerin beslenmesi" hakkında konuşmak ve aynı zamanda "sadece kâğıt üzerinde olan" bir siyasal gazete ile "yerelliklerdeki canlı siyasal çalışma" arasında bir tezat oluşturmak düpedüz saçmadır! Gazete kurma yönündeki "planını", işsizler hareketini ve köylü isyanlarını ve *zemstvo* mensupları arasındaki memnuniyetsizliği ve "nüfusun kibirli Çarcı başıbozuklarına karşı öfkesini" vb, vb destekleyen bir "militan hazırlık" şeklindeki daha geniş bir "plana" uygun hale getiren ise *İskra*'dır. Ve hareketle tanışan herkes şunu pekâlâ bilir ki, yerel örgütlerin büyük çoğunluğu bunu *aklına bile getirmez*, burada sözü edilen "canlı siyasal çalışma"daki öngörülerin birçoğu tek bir örgüt tarafından *bir kere bile* gerçekleştirilmemiştir. Örneğin, *zemstvo* entelektüel kesimi arasındaki hoşnutsuzluğa ve protestonun büyümesine dikkat çekilmesi girişimi, Nadyejdin'de ("Güzel Tanrım, bu gazete *zemstvo* mensupları için midir?", *Devrimin Arifesi*, s. 129), "ekonomistler"de (*İskra*'da yayınlanan mektup, Sayı 12) ve birçok *praktiki*'de öfke ve şaşkınlık hissi yaratmıştır. Bu koşullar altında, "başlamak", ilk önce *ancak* insanların hepsini *düşünmeye*, çeşitli mayalanmanın ve aktif mücadelenin her bir titreşimini derlemesine ve genellemesine teşvik ederek gerçekleşebilir. Sosyal-Demokrat görevlerin aşağı seviyeye çekildiği günümüzde, "canlı siyasal çalışma" *yalnızca* canlı siyasal ajitasyonla *başlayabilir* ve bu da sık sık çıkan ve yeteri kadar yaygın dağıtılan Rusya ölçeğinde bir gazete olmaksızın mümkün değildir.

İskra'nın "planına" bir kitabîlik tezahürü olarak bakan insanlar, planın özünü anlamıyorlar. Bu insanlar, planın öne sürdüğü şeyin şu anki en uygun araç olarak değil de, nihai bir hedef olduğunu düşünüyorlar. Önerilen planın apaçık tasvirinde kullanılan iki karşılaştırma üzerinde düşünmek zahmetine katlanmamışlardır. Rusya ölçeğinde bir siyasal gazetesinin kurulması (*İskra* makalesinin belirttiği üzere) *temel çizgi* olmalıdır. Ona bağlı kaldıkça, bu örgütü (yani, herhangi bir protestoyu ve herhangi bir parlamayı desteklemeye her zaman hazır olan devrimci bir örgütü) duraksamaksızın derinleştirebilir ve genişletebiliriz. Şimdi, lütfen, bana söyleyin: tuğlacılar, büyük ve benzeri görülmemiş yapıların farklı yerlerine tuğlalar koyduklarında, –her tuğla için doğru yeri bulmalarına yardımcı olacak bir kılavuz çizgisi sağlaması için, ortak çalışmanın nihai hedefini göstermesi için, yalnızca her tuğlayı değil, önceden ve

sonradan yerleştirilen tuğlalar harçla birleştirildiğinde tam ve kesin bir çizgi teşkil edecek şekilde her tuğla parçacığı bile kullanılabilsin diye, bir kılavuz ipinden yararlanmak "kâğıt [üzerinde]" bir egzersiz midir? Ve tam da şimdi bizler parti hayatımızda tuğlalarımızın ve tuğlacılarımızın olduğu, ama herkesin görebileceği ve herkesin eline alabileceği o kılavuz çizgisinden yoksun olduğumuz bir dönemden geçmiyor muyuz? Bırakın bu çizgiyi sağlayarak emir verme arzumuzu gösterdiğimizi haykırsınlar: Eğer emir vermek isteseydik yoldaşlar, beyler, yukarıda anlatılan olaylardan sonra gazetemizin başlığına *İskra* Sayı 1 değil de, birçok arkadaşımızın yapmamızı istediği ve yapabilmek için *bütün haklara sahip olduğumuz* şekilde *Raboçaya gazeta* Sayı 3 diye yazardık. Ancak bunu yapmadık: Tüm sahte Sosyal Demokratlarla uzlaşmaz bir mücadele için ellerimizi özgür bırakmak istedik; doğru şekilde çizildiği takdirde, çizdiğimiz çizginin doğruluğu nedeniyle saygı görmesini istedik, resmî bir organ tarafından çizildiği için değil.

"Yerel faaliyeti merkezî organlar [vasıtasıyla] birleştirme sorunu kısır bir döngüdür" diye bize öğretiyor L. Nadyejdin.

> Birleştirme öğelerin homojenliğini varsayar, ancak bu homojenlik yalnızca bir birleştirici güç tarafından oluşturulabilir; bu birleştirici güç ise ancak şu anda hiçbir şekilde homojenlikle ayırt edilebilir olmayan güçlü yerel örgütlerin ürünü olabilir.

Bu gerçek, güçlü siyasal örgütlenmeleri beslememiz gerektiğini teyit eden gerçek kadar saygı değer ve tartışma götürmezdir. Ve aynı ölçüde de kısırdır. *Herhangi* bir [siyasal] soru, "kısır bir döngü oluşturur", çünkü siyasal hayatın tamamı sonsuz sayıda halkalara sahip sonsuz bir zincirdir. Siyasetin bütün sanatı, ilk önce ellerimizden kolayca koparılıp alınmayan, belirli bir zamanda en önemlisi olan, onu kontrol eden kişiye bütün zinciri kontrol etmesini en fazla garanti eden o halkayı bulmaktan ve ona sıkıca sarılmaktan oluşmaktadır.[4] Eğer tecrübeli tuğla ustalarını bir araya getirseydik ve onlar da herhangi bir kılavuz ipi olmadan tam olarak ihtiyaç duyulan yere tuğlaları koyabilecek kadar birlikte çalışmayı öğrenmiş olsalardı (ve soyut olarak konuştuğumuzda bu hiç de imkânsız değil),

4. Kriçevskiy ve Martınov yoldaşlar! Dikkatinizi, "otokrasi", "denetlenmeyen otorite", "yüce düzenleme" gibi şoke edici tezahürlere çekiyorum. Şöyle bir tasavvur edin: Tüm zinciri "kontrol" etmek istiyor! Çifte bir şikâyet dilekçesi yazın. Burada *Raboçeye delo*, Sayı 12'de iki makale için hazır bir tema var.

o zaman, hiç şüphesiz, başka bir halkayı tutabilirdik. Ancak sorun, hâlâ tecrübeli ve birlikte iyi çalışmayı öğrenmiş tuğla ustalarımızın olmamasıdır ve bunun sonucunda çoğu zaman tuğlalar ortak bir ipliğe göre değil de tamamen rastgele örülüyor ve bu şekilde tuğlalar o kadar dağınık tarzda ki, düşman onları tuğlalar olarak değil de, kum parçacıkları gibi bir nefeste uçuracaktır.

İkinci karşılaştırma:

> Bir gazete sadece kolektif bir propagandacı ve kolektif bir ajitatör değil, aynı zamanda kolektif bir örgütleyicidir. Bu açıdan, yapım aşamasındaki bir bina etrafında inşa edilen *iskele ile karşılaştırılabilir*: inşaat alanının dış hatlarını ortaya çıkarır, tek tek inşaatçılar arasındaki ilişkileri kolaylaştırır, işbölümü yapmaya ve örgütlü emekleri sayesinde elde edilen genel sonuçlara bakmalarına yardımcı olur.[5]

Bu, bir yazarın ya da bir masa başı teorisyeninin rolünün abartılmasına ne çok benziyor, öyle değil mi? Bir bina içinde yaşamaya başladıktan sonra yapı iskelesi gerekli değildir, iskele daha basit malzemeden yapılır, iskele kısa sürede kaldırılır ve kaba inşaat bittikten sonra da yakacak olarak fırına atılır. Devrimci örgütlerin inşası ile ilgili deneyim, bazen iskelesiz de başarıyla inşa edilebileceğini göstermektedir –örneğin 1870'lere bakın. Fakat günümüzde, bizim açımızdan yapı iskelesi olmaksızın ihtiyaç duyduğumuz binayı inşa etme ihtimalini hiç düşünemiyoruz.

Nadyejdin buna katılmıyor ve şöyle diyor: "*Narod*, çevresinde –aslında kendisi için– bir araya gelecek ve örgütlenecek –*İskra* işte böyle düşünüyor. *Fakat narod, daha somut bir görev etrafında* bir araya gelmeye ve örgütlenmeye çok daha yatkındır!" Evet, evet: "daha somut bir görev etrafında daha yatkındır"... Rus atasözü şöyle der: Kuyuya tükürmeyin, ondan su içmeniz gerekebilir. Fakat daha önce tükürdükleri bir kuyudan seve seve su içen insanlar var. İşte bu aynı somutluk adına, bizim yasal olarak izin verilen muhteşem "Marksizm eleştiricileri" ve *Raboçaya mısl*'ın yasadışı savunucuları ne iğrenç şeyler söylemişlerdi! Bütün hareketimiz darlık, inisiyatifsizlik ve çekingenlik nedeniyle ezildi –hepsi de "daha somut bir görev etrafında daha uygundur" şeklindeki geleneksel argümanla haklı çıkarılıyor! Ve Nadyejdin –ki kendisinin "yaşama" dair büyük

5. Martınov bu alıntının ilk cümlesini almaktadır (Sayı 10, s. 62), fakat tam da ikinci cümleyi, sanki konunun özünü tartışma isteksizliğini ya da özünü anlamaya yetmediğini vurguluyor gibi, atlamaktadır.

yetenekleri olduğunu sanır, özel bir ciddiyetle "masa başı" tiplerini lanetler, *İskra*'yı (kendisini akıllı sanarak) her yerde "ekonomistleri" görmekle suçlar, kendisinin ortodokslar ve eleştiriciler arasındaki bölünmenin üstünde olduğunu hayal eder– kendisini öfkelendiren darlıklar tarafından ele geçirildiğini ve içine en çok tükürülen kuyudan su içtiğini fark etmiyor. Evet, –darlık hakkındaki en samimî öfke, bu darlık önünde boyun eğenleri [dalkavukluk yapanları] ayağa kaldırmak için duyulan en tutkulu arzu, yeterli değildir; hele öfkeye kapılan yelkensiz, dümensiz, rüzgârların keyfine göre seyrederse ve tıpkı 1870'lerin devrimcileri gibi, "*stihiynıy*" tarzda, "tahrik edici teröre", "kırsal teröre" ve "tehlike çanlarını çalmaya" vb sarılırsa.

İnsanların etrafında bir araya gelip örgütlenmelerinin "daha uygun" olduğunu düşündüğü bu "daha somut" faaliyete bakalım: (1) yerel gazeteler; (2) gösteriler için hazırlık; (3) işsizler arasında çalışmak. İlk bakışta, tüm bu faaliyetlerin gelişigüzel, tesadüfî olarak, sadece bir şeyler söylemek için ele alındığı açıktır; çünkü onlara ne kadar kafa yorduğumuza bakılmaksızın, onları "bir araya toplanma ve örgütlenme" bakımından uygun kılan özel bir şey görmek gülünçtür. Gerçekten de, aynı Nadyejdin birkaç sayfa sonra şöyle demektedir:

> Yerelliklerde yürütülen çalışmaların son derece zavallı olduğu, komitelerin yapabileceklerinin onda birini yapmadığı gerçeğini kabul etmenin zamanı geldi... Şu anda sahip olduğumuz yerel çalışmaları birleştiren merkezler kurmacadır, bürokratın biçimciliğinin devrimci eşdeğeridir, karşılıklı generallikler bahşedilmesidir ve bu nedenle güçlü yerel örgütlenmeler büyüyene dek böyle kalacaktır.

Bazı abartmalarla birlikte, bu kelimeler güçlü bir acı gerçek payı taşıyor –ancak Nadyejdin, yerelliklerdeki acınası çalışma ile aktivistlerin dar ufku arasındaki bağlantıyı, faaliyet alanlarındaki darlığı, [yalnızca] yerel örgüt çerçevesinde kapalı kalan aktivistlerin kaçınılmaz şekilde hazırlıksız olduğunu görmüyor mu?

[İlk olarak, yerel gazeteler.] *Svoboda*'da örgüt hakkındaki makalenin yazarı gibi, Nadyejdin de, 1898'de başlayan serbest bir yerel basına geçişe "ekonomizmin" ve "zanaatkârlık sınırlamalarının" belirli bir yoğunlaşmasının eşlik ettiğini unutmuş mudur? Ve her ne kadar "serbest bir yerel basının" tatmin edici herhangi bir şekilde kurulması mümkün olsa da (ve çok özel koşullar haricinde, imkânsız olduğunu yukarıda göstermiştik), yine de, yerel basın organları-

nın, *birleşik* bir mücadeleye rehberlik etmesi için, otokrasiye karşı *ülke çapında* bir saldırıda devrimcilerin bütün güçlerini "bir araya getirmesi ve örgütlemesi" mümkün olmayacaktı. Şu anda *sadece* bir gazetenin "bir araya getirici" ve örgütleyici önemi hakkında konuştuğumuzu unutmadan, bu durumda biz de parçalanmanın savunucusu olan Nadyejdin'e, kendisinin de yaptığı üzere, şu ironik soruyu soruyoruz: "İki yüz bin örgütçüden oluşan bir kuvveti bir yerden miras mı aldık?"

Bundan başka, "gösterilere hazırlık' *İskra*'nın planının *karşısına da koyulamaz*; çünkü bu plan, mümkün olduğu kadar geniş kapsamlı gösterileri *hedeflerinden biri* olarak içermektedir. Dolayısıyla tartışılan konu, *araçlardan* yalnızca biridir. Nadyejdin yine bir şeyleri karıştırmaktadır, çünkü bir gösteri "hazırlamanın" (şimdiye kadarki haliyle örneklerin büyük çoğunluğunda gösteriler tamamen *stihiynıy* tarzda gerçekleşmiştir) ancak hâlihazırda "bir araya gelmiş ve örgütlenmiş" topluluklar tarafından yapılabileceğini ve bizim *yapamadığımız* şeyin de kesinlikle bir araya getirme ve örgütleme olduğunu dikkate almamaktadır.

"İşsizler arasında çalışın." Aynı kafa karışıklığı, çünkü bu da savaş zamanı seferber olmuş birliklerin eylemlerinden biridir ve birliklerin nasıl seferber edileceği konusunda bir plan değildir. Nadyejdin'in parçalanmamızın, "iki yüz bin kuvvetinde bir güç"-ten yoksun oluşumuzun verdiği zararı nasıl hafife aldığı şu şekilde görülebilir: Nadyejdin'in de aralarında bulunduğu birçok kişi işsizlikle ilgili bilgi yoksunluğunun ve en sıradan köy yaşamı hakkında raporlarının gelişigüzel niteliği nedeniyle *İskra*'yı azarlamışlardı. Suçlamalar doğrudur, ancak *İskra* burada kendi hatasından ötürü hatalı değildir. Biz köyboyunca da "çizgi çekmeye" gayret gösterdik, ancak orada neredeyse hiçbir tuğla ustası yoktu; bize en sıradan olayı bile bildiren *herkesi* cesaretlendirmek *zorunda* kalıyoruz –bunu da bu alandaki işbirlikçilerimizin sayısını artırması ve nihayet *hepimize* çarpıcı olguları seçmemizi *öğretmesi* umuduyla yapıyoruz. Ancak, eğitim için kullanılabilir olan malzemeler öylesine kıttır ki, Rusya çapında bir ölçekte mevcut olmadığımız sürece, insanlar öğrenecek hiçbir şeye sahip olmayacaktır. Şüphesiz, Nadyejdin'in kendisinin sahip olduğu evsiz barksız köylülerin yaşamı hakkında aynı ajitasyon ve bilgi bakımından neredeyse aynı yeteneğe sahip olan bir kişi, işsizler arasındaki ajitasyonuyla harekete inanılmaz hizmetler sağlayabilir –ancak kitle içindeyken yeni bir faaliyet

üstlenme yeteneği olmayanlar bakımından öğretici bir örnek teşkil etmeye yarayacak böyle bir kişi, tüm Rusya'daki yoldaşlarını çalışmalarının her bir adımında bilgilendirmek için zahmet etmezse, kendi yeteneğini de gizlemiş olur.

Mutlak surette herkes, birleşmenin, "bir araya getirme ve örgütleme" gerekliliğinin önemi hakkında konuşuyor; ancak çoğu zaman, nereden başlanacağı ve bu birleşme işinin nasıl yürütüleceğine dair kesin bir fikir bulunmamaktadır. Kuşkusuz, hepimiz ayrı çevreleri –diyelim ki bir şehirdeki [tüm] semt çevrelerini– "birleştirdiğimiz" takdirde, ardından bunun için *ortak kurumlar*, başka bir deyişle, sadece lafta "birlik" olarak ortaklık konusunda değil, fakat fiilî *ortak* çalışma, malzeme, deneyim ve güç alışverişi, sadece semt düzeyinde değil, bütün şehir genelinde uzmanlığa göre işlev dağılımı gerekli olduğu konusunda da hemfikirdir. Herkes, sağlam ve *konspirativniy* bir altyapının, şehrin tek bir semtinde mümkün olan (hem maddî hem insan gücü bakımından) "araçlar" için yapılan yatırımın (ticarî bir ifade kullanmam gerekirse) masraflarını karşılayamayacağı ve bu dar alanda uzmanların yeteneklerinin gelişemeyeceği konusunda hemfikirdir. Bununla birlikte, farklı şehirleri birleştirmek için duyulan [ihtiyaç] hakkında aynı şey söylenebilir, çünkü bir yerellik ölçeğinin dayanılmaz derecede dar olduğu kanıtlanacaktır ve zaten Sosyal Demokrat hareketimizin tarihinde kanıtlanmıştır: yukarıda bunu hem siyasal ajitasyon hem de örgütsel çalışmanın örneklerini kullanarak ayrıntılı olarak sergiledik.

Her şeyden önce [örgütlenmenin] bu ölçeğini genişletmeliyiz, mutlaka genişletmeliyiz, *düzenli ortak* çalışma temelinde şehirler arasında *fiilî* bağlar yaratmalıyız, çünkü parçalanma, (bir mektup yazarının *İskra*'da söylediği üzere) "sanki bir çukurda oturmuş" ve dünyada neler olup bittiğini, kimlerden öğreneceğini, nasıl tecrübe kazanacağını, yaygın bir faaliyet arzusunu nasıl tatmin edeceğini bilmeyen insanları boğmaktadır. Ve ben, bu *gerçek* bağın, faaliyetin en çeşitli türlerinin sonuçlarını bir araya getirebilecek ve bu şekilde tıpkı bütün yolların Roma'ya çıkması gibi, insanların bir devrime giden çok sayıdaki *bütün* yollar boyunca yorulmaksızın *yürümelerini* sağlayan Rusya ölçeğinde düzenli tek bir girişim olarak ülke çapında bir gazete sayesinde yaratılmaya *başlayabileceği* konusunda ısrar etmeye devam ediyorum.

Yalnızca sözcüklerden ibaret bir birleşme istemiyorsak, her yerel çevre, diyelim ki, gücünün yaklaşık dörtte birini, *ortak* dava için *aktif*

çalışmalara *tahsis etmelidir* ve bir gazete derhal bu çevreye ortak davanın genel planını, boyutlarını ve niteliğini gösterecektir –tüm Rusya ölçeğindeki faaliyette hangi boşlukların kendilerini en çok hissettirdiklerini, ajitasyonun olmadığı yerleri, bağlantıların zayıf olduğu yerleri, büyük genel mekanizmadaki dişlileri hangi belirli çevrenin onarabileceğini veya daha iyisiyle değiştirebileceğini gösterecektir. Henüz çalışmayan, ancak yalnızca iş arayan bir çevre,[6] bu durumda, ne daha önce "endüstri"nin gelişimi hakkında ne de bu endüstrinin üretim yöntemlerinin genel durumu hakkında herhangi bir şey bilen tek bir küçük atölyedeki bir zanaatkâr gibi sıfırdan işe başlamak zorunda kalmaz; daha ziyade, otokrasiye bütün ülke çapındaki devrimci saldırıyı *yansıtan* geniş bir girişimin bir katılımcısı olarak başlar. Ve çarkın her dişlisinin çalışması mükemmelleştikçe ve ortak dava için ince iş yapanların sayısı arttıkça, ağımız da yoğunlaşır ve saflarda kaçınılmaz provalı'dan dolayı ortaya çıkan kargaşa azalır.

Gerçek bir bağlantı, yalnızca gazeteyi dağıtma işlevi ile oluşturulmaya başlayabilir (gerçekten bir gazete olarak anılmaya değerse, yani kalın dergiler gibi ayda bir değil de, ayda dört kez yayınlanırsa). Günümüzde, devrimci dava bakımından hayatî önem taşıyan konularda şehirler arasındaki herhangi bir etkileşim son derece enderdir –her bakımdan, bir istisnadır. Ancak [böyle bir gazete var olduğu takdirde], bu etkileşim kural haline gelir ve elbette yalnızca gazetenin dağıtımını değil, aynı zamanda (daha da önemlisi) tecrübe, malzeme, güç ve araç alışverişinde bulunulmasını garanti ederdi. Örgütsel çalışmaların alanı hemen genişleyerek artar ve bir yerelliğin başarısı, onu kendi başına keşfetmek zorunda kalmadan, ülkenin diğer ucundaki bir yoldaşın o tecrübeden faydalanmak arzusuyla daha mükemmel hale gelmesi için sürekli teşvik konusu olurdu.

Yerel çalışma, şu andakinden çok daha zengin ve çok daha çok yönlü hale gelecekti: Rusya'nın dört bir yanından bir araya gelen siyasal ve ekonomik ithamnameler her meslekten ve *gelişimin her aşamasındaki* işçilere fikrî gıda sağlardı, çok çeşitli konular –yasal

6. Açıklama: Eğer çevre bu gazetenin eğilimine sempati duyar ve onunla işbirliği yapmayı faydalı görürse, bu terimle kastedilenin sadece gazetecilik değil, genel olarak devrimci bir işbirliği olduğu anlaşılır. *Raboçeye delo* için bir not: Demokratizm oynamaktan ziyade işlerin yapılmasına değer veren, "sempatiyi" en aktif ve canlı katılımdan ayırmayan devrimciler bakımından bu açıklama gerekli olmayacaktır.

basındaki imalarda ve eğitimli toplumdaki sohbetlerde ve "utangaç hükümet açıklamalarında gündeme getirilen konular– hakkında sohbet ve okumak için malzeme ve fırsat sağlardı. Her parlama, her gösteri bütün yönleriyle Rusya'nın her köşesinde tüm açılardan değerlendirilecek ve yargılanacak ve diğerlerinden daha iyi olmak amacıyla diğerlerinden geri kalmamak yönünde –(biz sosyalistler rekabetin ve "yarışmanın" *hiçbir* çeşidini reddetmeyiz!) – ve ilk önceleri bir nevi yalnızca *stihiynıy* tarzda meydana gelen olaylar karşısında amaca yönelik olarak hazırlanma, belirli bir yerellikteki veya belirli bir andaki elverişli koşulları saldırı planındaki değişiklikler için kullanma vb bakımından bir arzu ortaya çıkaracaktı.

Aynı zamanda, yerel çalışmaların böyle canlandırılması, *tüm* güçlerin çaresizce "yap ya da öl" diye gerilmesini ve *bütün* üyelerin şu andaki durumda her gösterinin ve yerel bir gazetenin her sayısının yarattığı riski taşımasını gerektirmezdi. Bir yandan, polisin "köklere" uzanması daha zor olacaktı, çünkü onları hangi yerellikte arayacaklarını bilmeyeceklerdi. Öte yandan, düzenli ortak çalışma, insanlara *belirli* bir saldırı için ortak ordunun şu ve bu biriminin belirli elverişli güçlerini nasıl ilişkilendireceğini öğretirdi (mevcut durumda, neredeyse hiç kimse bu tür bir hesaplamayı aklına getirmemektedir, çünkü saldırıların onda dokuzu *stihiynıy* tarzda meydana gelmektedir) ve başka bir yerellikten yalnızca yayınları değil, devrimci güçleri "nakletmeyi" de kolaylaştırırdı.

Örneklerin büyük bölümünde, bu güçler şimdi dar yerel çalışmalarda ağır kayıp vermektedirler, oysa ülkenin bir ucundan diğerine her türlü yetenekteki bir ajitatörü veya örgütçüyü aktarmak mümkün olacak ve bunu yapmak için sürekli vesileler ortaya çıkacaktı. Partinin harcamalarını karşıladığı küçük bir yolculuktan başlayarak, insanlar, parti tarafından tamamen desteklenmeye alışacak, meslekten devrimciler haline gelecek, kendilerini gerçek siyasal liderler haline getireceklerdi.

Yerel komitelerin, yerel grupların ve çevrelerin hepsini veya önemli bir çoğunluğunu ortak çalışmayı üstlenmek için aktif şekilde elde etmeyi başarırsak, kısa süre içinde Rusya'nın her tarafında on binlerce nüshası düzenli olarak dağıtılan haftalık bir gazeteye sahip olabiliriz. Bu gazete, sınıf mücadelesinin ve halkın öfkesinin her kıvılcımını körükleyerek ortak bir yangın haline getiren muazzam bir körüğün küçük bir parçası olacaktı. Bu görevin etrafında –kendi başına çok küçük ve hatta masum olan, fakat düzenli ve kelimenin

tam anlamıyla *ortak* olan görevde– deneyimli savaşçıların bir ordusu sistematik şekilde bir araya getirilir ve eğitilirdi. Bu ortak örgütsel yapının merdivenlerinde ve iskelesinde, çok yakında, devrimcilerimizden Sosyal Demokrat Jelyabovlar, işçilerimizden Rus Bebeller yükselip, oradan da seferber edilmiş bir ordunun başında yerini alırlar ve tüm halkı Rusya'nın utanç ve lanetiyle hesaplaşmak için ayağa kaldırırlardı.

İşte bunun hayalini kurmalıyız!

* * *

"Hayal kurmalıyız!" Bu kelimeleri yazıyorum ve korkuyorum. Adeta, bir "birlik kongresinde" oturuyorum ve karşımda *Raboçeye delo*'nun editörleri ve işbirlikçileri oturuyorlar. Ve şimdi, yoldaş Martınov ayağa kalkıp tehditkâr şekilde bana yöneliyor: "İzin verin şunu sorayım ki özerk bir yayın kurulunun, parti komitelerinin ön görüşü alınmaksızın hayal kurma hakkı var mıdır?" Ve onun ardından yoldaş Kriçevskiy ayağa kalkıyor (yoldaş Martınov'un felsefesini, Martınov yoldaşın Plehanov'u çoktan derinleştirdiği gibi derinleştiriyor) daha da tehditkâr şekilde devam ediyor: "Ben daha da ileri gidiyorum. Size şunu soruyorum ki genel olarak, herhangi bir Marksistin –Marx'a göre insanlığın her zaman ulaşılabilir görevleri yerine getirdiğini ve bu taktiğin Parti ile birlikte gelişen görevlerin büyüme süreci olduğunu unutmadan– hayal kurma hakkı var mıdır?"

Sadece bu tehditkâr soruları düşünmek bile beni titretiyor ve aklıma gelen tek şey nereye saklanmam gerektiği oluyor. Pisarev'in arkasına saklanmaya çalışacağım.

Hayal ve gerçek arasındaki çatışma konusu üzerine Pisarev şöyle diyor:

> Çatışma var çatışma var. Hayalim olayların doğal seyrinin önünde gidebilir veya kendisini tamamen kenarda bırakan bir şeye bağlayabilir –orası, olayların doğal seyrinin asla gitmeyeceği bir yerdir. İlk durumdaki bir hayal hiçbir zarara yol açmaz; hatta çok çalışan birinin enerjisini bile destekleyebilir ve güçlendirebilir... Böyle hayallerde, çalışma isteğini bozan veya felç eden hiçbir şey yoktur. Gerçekte tam tersi söz konusudur. Bir kişi tamamen bu şekilde hayal kurma yeteneğine sahip değilse, kimi zaman ilerlemeye ve yaratıcılığının tam ve bitmiş bir resmini hayal etmeye çalışamazsa –işte o zaman böyle bir kişiyi sanat, bilim veya pratik hayatta

> geniş kapsamlı ve yorucu bir işi üstlenmeyi ve bunları tamamlamayı hangi unsurların teşvik ettiğini tasavvur bile edemem... Hayal ve gerçek arasındaki çatışma, yalnızca hayalperest hayaline ciddiyetle inanırsa, hayatı dikkatle incelerse, hayat gözlemlerini gökte kurduğu kulelerle kıyaslarsa ve genelde fantezisini gerçekleştirmek için titizlikle çalışırsa, hiçbir şekilde zarar vermez. Hayal ve gerçek dünya arasında bir tür temas olduğu sürece, her şey güzelleşecektir.

Ne yazık ki, bu, hareketimizde çok az olan bir hayal türüdür. Ve bu bakımdan en fazla suçlu olan kişiler, ağırbaşlılıklarıyla işte öylesine büyük işler yapanlardır, onların "somut"a "yakın" olmalarıdır: onlar, yasadışı "kuyrukçuluk" ile birlikte yasal olarak izin verilen eleştiriciliğin temsilcileridir.

C) NE TÜR BİR ÖRGÜTLENMEYE İHTİYACIMIZ VAR?

Yukarıdakilerden hareketle, okur, bizim "plan-olarak-taktiklerimizin", hemen saldırıya geçme *çağrısını* reddetmekten ve "düşmanın kalesinin doğru kuşatılması" talebinden –başka bir deyişle, tüm çabamızı sürekli birlikleri bir araya getirme, örgütleme ve *seferber etmeye* yöneltme talebinden– ibaret olduğunu görmüş olacak. Ekonomizmden aniden saldırıya geçme çağrısına sıçradığında (Nisan 1901'de *Listok Raboçego dela*, Sayı 6'daki çığırtkanlığından ötürü) *Raboçeye delo*'yla alay ettiğimizde, elbette üzerimize "doktrinercilik", devrimci görevimize dair anlayış eksikliği, tedbirli olma çağrıları vb şeklindeki suçlamaları boca ettiler. Açıkçası, bu iddiaları, herhangi bir temel inançları olmayan, tüm tartışmaları "süreç-olarak-taktikler" hakkındaki derin düşünceleriyle halledebileceklerine inanan insanların ağzından duymak şaşırtıcı değil. Nadyejdin'in bu suçlamayı tekrar etmesine de şaşırmıyoruz, çünkü o da, genel olarak, sıkı programatik ve taktik temelleri oldukça hor gören birisi.

Tarihin kendi kendini tekrarlamadığı söylenir. Ama Nadyejdin böyle yapmak için var gücüyle çabalıyor. "Devrimci kültürel yüceltmeyi" kınayarak, "tehlike çanlarının çalınması" ve özel bir "devrimin arifesi görüşü" vb konusunda bağırıp çağırarak Tkaçev'i hevesle taklit ediyor. Besbelli ki, özgün tarihsel olay bir trajediyse onun kopyası bir komedi olacaktır, şeklindeki meşhur sözü unutmaktadır. Tkaçev'in vaazlarıyla hazırlanan ve gerçekten felç ederek "felç edici" terör yoluyla gerçekleştirilen iktidarı ele geçirme girişimi

muhteşemdi –fakat bu küçük Tkaçev'in "tahrik edici" terörü sadece gülünçtür, özellikle bunu orta düzey işçiler örgütü [hakkında kendi] düşüncesiyle desteklemeye kalktığı zaman gülünçtür.

Nadyejdin şöyle yazıyor:

> Eğer *İskra* daha önce kitabîlik alanından çıkmayı bir başarsaydı, bu şeylerin (*İskra* Sayı 7'de yayınlanan bir işçi mektubu vb) "fırtınanın" yakında, çok yakında başlayacağına işaret eden semptomlar olduğunu ve şu anda [*aynen böyle!*] Rusya çapında bir gazeteden çıkan bir örgütten bahsetmenin masa başı teorilerin ve masa başı çalışmaların propagandasını yapmak olduğunu da görürdü.

Burada, aklın havsalanın almayacağı kafa karışıklığına dikkat edin: Bir tarafta tahrik edici terör ve "çok daha somut bir şey" etrafında, yerel bir gazete gibi bir şey etrafında yapılması "çok daha uygun olan' bir araya geliş hakkındaki kanaatle birlikte bir "orta düzey işçiler örgütü" ve öte tarafta, "şu anda' Rusya çapında bir örgüt hakkında konuşmanın masa başı teorinin propagandasını yapmak, yani daha basit ve doğrudan söylendiğinde, "şu anda" artık çok geç olduğu kanaatine sahip olmak! Fakat size göre, çok değerli L. Nadyejdin, "yerel gazetelerin yaygın şekilde kurulması için" çok geç değil, öyle değil mi?

Bunu, *İskra*'nın taktikleriyle ve bakış açısıyla karşılaştırın: tahrik edici terör saçmadır ve özellikle orta düzey işçilere dayanan bir örgütten ve *yaygın* şekilde yerel gazetelerin kurulmasından bahsetmek, "ekonomizm" için kapıyı ardına kadar açmaktır. Devrimcilerin Rusya çapındaki tek bir örgütü hakkında *konuşmalıyız*; bu tür bir konuşma, kâğıt [gazete] üzerinde değil, gerçek bir fırtınanın başlangıcına kadar da "çok geç" olmayacak.

Nadyejdin devam ediyor:

> Evet, örgüt meselesinde durumumuz hiç parlak değil. Evet, *İskra*, savaş güçlerimizin ana kitlesinin gönüllü ve [hazırlıksız] asiler olduğundan söz ederken kesinlikle haklıdır... Ciddiyetle güçlerimizin durumunu açıkça göstermeniz iyi bir şey, ama neden aynı *kalabalığın bize ait olmadığını* ve bu nedenle askerî operasyonlara ne zaman başlanacağını *sormayacağını* –düpedüz "isyanı" başlatacağını– unutuyorsunuz?... Kalabalık *stihiyayı* yıkıcı gücüyle ilerlediğinde, her zaman son derece sistematik bir örgütlenmeye sokmayı düşündüğümüz, fakat asla *zamanında beceremediğimiz* bu "düzenli birliklerin" üstesinden gelerek onları ezip *geçebilirler*. (Vurgular bize ait.)

Şaşırtıcı mantık! Asıl "kalabalık bize ait olmadığı" için, tam da şu gün "fırtına" diye bağırmak anlamsız ve gereksizdir, çünkü fırtına, düzenli birlikler tarafından yapılan bir saldırıdır, kalabalığın *stihiynıy* bir patlaması değildir. Tam da kalabalığın, bizim düzenli birliklerimizin üstesinden gelerek ezip *geçebilecek* olması yüzündendir ki, düzenli birliklere "son derece sistematik bir örgütlenme getirme" çalışmamız aracılığıyla *stihiynıy* kabarmaya *zamanında* ayak uydurmayı *becermeliyiz*, çünkü bu seviyede bir örgütlenmeyi ne kadar fazla "zamanında becerirsek", düzenli birliklerin kalabalık tarafından ezilip geçilmeden kalabalığın başında cephedeki yerlerini alması o kadar fazla mümkün olacaktır.

Nadyejdin'in kafası karışıyor; çünkü sistematik olarak örgütlenmiş bu birlikler, fiiliyatta, münhasıran çok yönlü ve bütünüyle kucaklayıcı siyasal ajitasyonla, yani, kalabalığın *stihiynıy* yıkıcı gücü ve devrimcilerin amaca yönelik yıkıcı gücünün *birbirlerine daha yakınlaşması ve tek bir bütün olarak birleştirilmesi* şeklindeki çalışmayla uğraşıyor, ama o bunların kalabalıkla olan bağlarını koparan bir şeyle uğraştığını sanıyor. Gerçekten de beyler, kendi suçunuzu başkasına yüklüyorsunuz, çünkü terörü *programına dahil eden Svoboda* grubunun ta kendisidir ve böylece bir terörist örgüt çağrısı yapmaktadır –ve böyle bir örgüt maalesef bize ait olmayan ve askerî bir eyleme geçmek için maalesef bize sormayan veya nadiren soran kalabalıklara yakınlaşan birliklerimizi gerçekten de onlardan uzaklaştırıyor,

Nadyejdin, *İskra*'yı korkutmaya devam ediyor: [polemiklerle takıntılı olarak] "tıpkı hiç beklemediğimiz şekilde patlak veren son olayları göremediğimiz gibi, devrimin gelişini de görmeyeceğiz." Bu cümle, daha önce aktarılan cümlelerle bağlantılı olarak, *Svoboda* tarafından uydurulan "devrimin arifesi özel bakış açısı" saçmalığını bize açıkça gösteriyor.[7] Bu özel "bakış açısı", açıkça konuşursak, kendisini öyle bir şeye indirgiyor ki zaten hazırlanması ve kendini haklı göstermesi için de "artık" çok geçtir. Ancak durum buysa, son derece değerli "kitabîlik" düşmanımın, [daha yeni yapmış olduğu üzere] "teorik sorunlar[8] ve taktikler" üzerine 132 sayfalık broşür

7. Devrimin Arifesi, s. 62.

8. Bu arada, "teori sorunları incelemesi"nde L. Nadyejdin, "devrimin arifesi bakış açısı" temelinde, aşağıdaki ilginç cümleleri saymazsanız, teori sorularına neredeyse hiç katkı sağlamamıştır: "Nasıl ki Bay Adamoviç Bay Struve'nin zaten bertaraf edilmeyi hak ettiğini ya da tersine Bay Struve'nin Bay Adamoviç'i çürüteceğini ve emekliye ayrılmayı kabul etmeyeceğini kanıtladıysa, bir bütün olarak Bernsteinizm de şu

yazarken derdi nedir? "Devrimin arifesi bakış açısıyla" "pataklayın onları!" gibi özlü bir sloganla 132 bin sayfalık broşür yayınlamanın daha iyi olacağını düşünmüyor musunuz?

Devrimin gelişini önceden görmeyi en az riske atan kişi, *İskra*'nın halkın tamamını [*vsenarodnıy*] hedef alan siyasal ajitasyonunu tıpkı *İskra*'nın yaptığı gibi bütün programının ve taktiklerinin ve örgütsel çalışmasının köşe taşı olarak değerlendiren kişidir. Rusya'nın dört bir yanında Rusya çapında bir gazeteden gelen örgütlenmenin bağlantılar ağını örenler, bahar olaylarını önceden görmekle kalmamış, aksine bu insanlar onları öngörmemize fırsat vermişlerdir. Bu insanlar, *İskra* 13 ve 14. sayılarda anlatılan gösterileri gözden kaçırmadılar: tam tersine, onlara katıldılar ve kalabalığın *stihiynıy* kabarmasının yardımına koşma sorumluluğunun canlı şekilde farkında oldular ve aynı zamanda, gazete aracıyla, Rus yoldaşlarının hepsinin bu gösterilerden haberdar olmalarına ve bu deneyimi kullanmalarına yardımcı oldular. Ömürleri yeterse, onlar devrimi –bizden, öncelikle ve her şeyden çok ajitasyon bakımından daha büyük bir tecrübe, her protestonun (Sosyal-Demokrat tarzda) nasıl destekleneceğine, *stihiynıy* hareketi dostların hatalarından ve düşmanların kurduğu tuzaklardan koruyarak nasıl yönlendirileceğine dair bilgi talep eden bir devrimi– de önceden görecekler!

Bu şekilde, ortak çalışma yoluyla Rusya çapında bir gazete etrafında [yani] ortak bir gazete için örgütlenme planına özel bir vurgu yapmak için bizi zorlayan nihai değerlendirmeye varıyoruz. Yalnızca bu tür bir örgütlenme, bir Sosyal-Demokrat savaş örgütünün ihtiyaç duyduğu *esnekliği* –yani, çok çeşitli ve hızla değişen mücadele şartlarına derhal uyum sağlama yeteneğini, "bir taraftan ezici bir malzeme üstünlüğüne sahip düşman bütün güçlerini tek bir noktada yoğunlaştırdığında onunla açık bir savaşa girmeyi reddetmek, diğer taraftan düşmanın hantallığından yararlanmak ve ona saldırıyı en az beklediği yerde ve zamanda saldırmak" yeteneğini– garanti eder.[9]

---

anda bizim gözümüzdeki keskinliklerini yitirmiştir –bunların hiçbiri bir fark yaratmaz çünkü devrimin saati gelip çatmıştır" (s. 110). L. Nadyejdin'in teoriyle sonsuz ilgisizliğini bundan daha canlı ifade etmek zor olacaktır. Biz işte burada "devrimin arifesini" ilan ettik –ve dolayısıyla ortodoksların eleştiricileri bertaraf edip etmemesi hiç fark etmez! Ve bizim akıllı, tam da bir devrim döneminde, eleştiricilerin pratik konumlarına karşı kararlı bir mücadele sürdürebilmek için teorik mücadelenin sonuçlarına ihtiyaç duyduğumuzu fark etmiyor!

9. *İskra*, Sayı 4: "Nereden Başlamalı?" Nadyejdin şunları yazıyor: "Elimizdeki çalış-

Sadece patlamalar ve sokak savaşları ya da sadece "tekdüze sürmekte olan mücadelenin ileri bir yürüyüşü" beklentisiyle bir parti örgütü yaratmak büyük bir hatadır. *Her zaman* günlük işlerimizi sürdürmeliyiz ve her zaman her şey için hazır olmalıyız, çünkü patlama dönemleri ile sessizlik dönemleri arasında bir kaymayı öngörmek neredeyse imkânsızdır. Bu değişimin öngörülebileceği durumlarda, bu bilgiyi örgütün yeniden yapılandırılması için kullanamayız, çünkü otokrasi altındaki bir ülkede bu tür değişiklikler çarpıcı bir hızla gerçekleşir –aslında bazen tek bir gecede Çarlık yeniçerilerinin baskınıyla bağlantılı olur. Ve devrimin kendisi de (Nadyejdin'in hayal ettiği gibi) tek bir eylem olarak değil de, az veya çok şiddetli patlamalar ile az veya çok derin sessizlik dönemleri arasındaki hızlı kaymalar olarak düşünülmelidir. Bu nedenle, parti örgütümüzün faaliyetinin temel içeriği, bu faaliyetin odağı, hem en güçlü patlamalar döneminde hem de tamamen en sessiz dönemde mümkün ve gerekli olan çalışma türü olmalıdır, yani: tüm Rusya çapında birleşmiş olan, hayatın her yönünü aydınlatan ve mümkün olan en geniş kitlelere yönelik siyasal ajitasyon çalışması. Ve bu çalışma Rusya'da sık aralıklarla yayınlanan Rusya çapında bir gazete olmadan *düşünülemez*. Bizatihi bu gazetenin etrafında biçimlenen bir örgüt, bunun *ortak çalışanlarının* (kelimenin geniş anlamıyla, [faaliyetlerinin her yönü üzerinde] çalışan herkes anlamında) örgütü, keskin bir devrimci "çöküntü" anında Partinin onurunu, prestijini ve sürekliliğini korumaktan başlayarak, tüm halkın silahlı bir ayaklanmasının zamanını belirleme ve sürdürmeye hazır olmayla sonuçlanan her şeye kesinlikle hazır olacaktır.

Gerçekten de, bizimle ilgili çok sıradan bir olay meydana geldiğini düşünün: Bir ya da birkaç yerelde tam bir *proval*. *Tüm* yerel örgütler tarafından yürütülen ortak ve düzenli *bir* görev bulunmaması halinde, bu *proval*'ya çoğu zaman aylar boyunca çalışmanın

---

manın uzunluğu, devrimin arifesi bakış açısından bakmayan devrimci kültürcüleri hiç rahatsız etmiyor." (s. 62). Bu bağlamda şunu not ediyoruz: Kesinlikle uzun dönemli bir çalışmaya dair beklentiye göre hesaplanmış olan ve aynı zamanda tam da bu çalışma süreci boyunca partimizin her tür beklenmedik durum karşısında, olayların seyrinde meydana gelen her ivmede kendi konumunu korumasını ve görevini tam olarak yerine getirmesini garanti eden siyasal taktikler ve örgütsel bir plan geliştirmezsek, bu durumda biz de sadece zavallı politik maceracılarız demektir. Kendisini yalnızca dünden beri Sosyal Demokrat olarak adlandıran bir Nadyejdin ise, Sosyal Demokrasi'nin amacının yaşam koşullarının tüm insanlık için radikal şekilde dönüştürülmesi olduğunu unutabilir ve dolayısıyla bir Sosyal Demokrat'ın önünde duran çalışmanın uzunluğu nedeniyle "rahatsız olmasına" izin verilmez.

kesintiye uğraması eşlik etmektedir. Ancak herkes için ortak bir görevin varlığı göz önüne alındığında, en eksiksiz *proval* bile iki veya üç enerjik insanın birkaç haftalık çalışması, ortak merkezi, çok iyi bilindiği üzere, şimdi bile son derece hızlı şekilde ortaya çıkan genç insanların yeni çevreleriyle bağlantıya geçirmesi için yeterli olurdu. Ve *proval* tarafından zarar gören ortak görev herkese görünür olduğunda, bu yeni çevreler ortaya çıkıp kendilerini merkeze daha da çabuk bağlayabilirler.

Şimdi de, halkın ayaklanmasıyla [*narodnoye vosstaniye*] ilgili karşıt bir durumu düşünün. Şimdiki zamanda, herkes muhtemelen bunu düşünmemiz ve buna hazırlanmamız konusunda hemfikir olacaktır. Peki, *nasıl* hazırlanmalıyız? Ayaklanmaya hazırlanmak amacıyla yerelliklere ajanlar [temsilciler] atayan bir merkez komiteye sahip olarak değil! Bir merkez komiteye sahip olsaydık bile bugünkü Rusya koşulları göz önüne alındığında, bu atamalarla hiçbir şey elde edilemezdi.[10] Buna karşılık, ülke çapında bir gazete kurma ve yayma çalışması etrafında kendiliğinden oluşan bir ajanlar [temsilciler] ağı, merkezden bir ayaklanma hakkında gelecek bir sloganı "oturup beklemek" zorunda kalmazdı, çünkü bir ayaklanma durumunda, başarının en büyük ihtimalini garanti altına alacak esas göreviyle uğraşmakta olurdu. Tam da bu tür bir görev, hem işçilerin en geniş kitleleriyle hem de otokrasiden memnun olmayan tüm tabakalarla olan bağlantıları güçlendirecektir ve bu bağlantılar da ayaklanma için büyük önem taşımaktadır. Tam da bu tür bir görev, genel siyasal durumu doğru şekilde tahmin etme ve dolayısıyla bir ayaklanma için uygun anı seçme yeteneğini yaratmaya hizmet edecektir. Tam da bu tür bir görev, tüm *yerel* örgütlere, tüm Rusya'yı mağdur eden tıpatıp aynı siyasal sorunlara, vukuatlara ve

10. Eyvah, eyvah! Yine o korkunç "ajan" [temsilci] kelimesini –Martınov'un demokratik kulağını tırmalayan o kelimeyi– ağzımdan kaçırdım! Fakat merak ediyorum, bu kelime 1870'lerin olağanüstü liderlerini rahatsız etmedi de 1890'ların zanaatkârlarını neden rahatsız ediyor? Bu kelimeyi seviyorum, çünkü açıkça ve keskin bir biçimde, tüm ajanların düşünce ve eylemlerinin tabi oldukları ortak göreve işaret ediyor. Bunun yerine başka bir kelimeyi koymak gerekseydi, "[gazetecilikle ilgili] ortak çalışanlar [işbirlikçiler] terimini seçerdim, yeter ki belirli bir kitabîlik ve belirli bir muğlâklık çağrıştırmasın. Fakat ajanların askerî bir örgütüne de ihtiyacımız var. Fakat ihtiyaç duyulması halinde, kendilerini "birbirlerine karşılıklı generallik rütbesi vermek" ile meşgul etmekten hoşnutluk duyan (özellikle de siyasal göçmenler arasındaki) çok sayıdaki Martınovlar, "[sahte] pasaport [temin eden] ajan" demektense, "devrimcilere pasaport temin eden özel daire genel sekreterliği" vb demeyi tercih edebilirler.

olaylara eşzamanlı olarak tepki vermesini, bu "olaylara" mümkün olduğunca enerjik şekilde, mümkün olduğunca uyumlu ve en uygun şekilde cevap bulmasını öğretecektir –ve zaten, bir ayaklanma özünde tüm *narod*'un hükümete verdiği en enerjik, en uyumlu ve en uygun "cevap" değil midir? Nihayet tam da bu tür bir görev, Rusya'nın her köşesindeki bütün devrimci örgütleri, kendi aralarında en sürekli ve aynı zamanda en *konspirativnıy* temasları korumayı ve böylelikle Partinin gerçek birliğini yaratmalarını sağlayacaktır; çünkü böyle temaslar olmaksızın bir ayaklanma planını kolektif olarak değerlendirmek ve onun patlak verişi arifesinde gerekli hazırlık tedbirlerini –en katı gizlilik içinde alınması gereken tedbirleri– almak imkânsız olacaktır.

Tek kelimeyle, doktrinercilik ve kitabîlik hastalığına (ki bu sorunu düşünmekten aciz insanlara böyle görünebilir) tutulmuş kişilerin masa başı çalışmalarının bir ürünü olmaktan çok uzakta olan "Rusya boyunca bir siyasal gazete planı", asli gündelik çalışmamızı bir an bile unutmaksızın, bir isyan hazırlığını derhal ve her yönden başlatmanın en pratik planıdır.

Sonuç

Rus Sosyal Demokrasisinin tarihi açıkça üç döneme ayrılıyor. İlk dönem, aşağı yukarı 1884 ila 1894 yılları arasındaki yaklaşık on yılı kapsıyor. Bu, Sosyal Demokrasi teorisinin ve programının ortaya çıkması ve pekiştirilmesi dönemiydi. Rusya'daki yeni eğilimin savunucuları sayı olarak çok azdı. Sosyal Demokrasi, bir işçi hareketi olmadan var olmuş ve bir siyasal parti olarak embriyonik gelişme sürecine girmişti.

İkinci dönem, 1894'ten 1898'e kadar üç ya da dört yılı kapsıyor. Sosyal Demokrasi kendisini dünyada bir toplumsal hareket, halk kitlelerinin bir kabarması, bir siyasal parti olarak görünür kılmaktaydı. Bu, çocukluk ve ergenlik dönemidir. Entelektüel kesim arasında, bir salgın hızıyla, halkçılık [ideolojisine karşı] mücadele bakımından topyekûn bir coşku, işçilere ve işçi grevlerine gitme bakımından topyekûn bir coşku yaygınlaştı. Hareket muazzam ilerleme kaydetti. Lider/rehberlerin çoğu, Bay N. Mihaylovskiy'e bir nevi doğal sınır olarak görünen, otuz beş yaşına bile gelmemiş son derece genç insanlardı. Gençlikleri yüzünden, bunların hazırlıksız oldukları ortaya çıktı ve pratik çalışmada çarpıcı hızla sahneden kayboldular. Ancak çalışmalarının kapsamı çoğunlukla çok genişti. Birçoğu devrimci tarzda düşünmeye *Narodnaya volya*-izm'i destekleyenler olarak başlamıştı. Fiilî olarak hepsi gençlik döneminin başlarında terör kahramanlarının önünde büyük saygı ile eğilmişlerdi. Bu kahramanca geleneğin karizmasının reddine karşılık, [kişisel] mücadelenin bir bedeli vardı ve bu bedel de *Narodnaya volya*'ya sadık kalmaya kararlı olan insanlardan –genç Sosyal Demokratların

büyük saygı duyduğu insanlardan– bir kopuşla ödendi. Mücadele onları her eğilimden yasadışı yazıları incelemeye, okumaya, yasal olarak izin verilen halkçılıkla gündeme getirilen konularla yoğun biçimde ilgilenmeye zorladı. Bu mücadelede eğitim almış olan Sosyal Demokratlar, dünyayı aydınlık ışığıyla aydınlatan Marksizm teorisini ya da otokrasiyi devirme görevini "bir an bile" unutmadan işçi hareketine gittiler. 1898 baharında [ulus ölçeğinde] bir partinin kurulması, bu dönemde Sosyal Demokratların en çarpıcı ve aynı zamanda nihai işi oldu.

Üçüncü dönem, gördüğümüz gibi 1897'de hazırlanmıştı ve nihayet 1898'de ikinci döneme son verdi (1898-?). Bu, kargaşa, parçalanma, dengesizlik dönemidir. Ergenlik döneminde bir kişinin sesi çatallaşır. Ve işte bu dönemde Rus Sosyal Demokrasisi söz konusu olduğunda, onun sesi de, [yasal olarak izin verilen] cenahta Struve ve Prokopoviç, Bulgakov ve Berdyayev'in yazılarında ve diğer [yeraltı] cenahında [*Raboçaya mısl*'a övgüler düzen] V.İ. ve R.M. [K.M. Takhtarev] ile, Kriçevskiy ve Martınov ile çatallaştı ve falsolu sesler çıkmaya başladı. Fakat her biri bir yanda başıboş dolananlar ve gerileyenler, sadece lider/rehberlerdi; hareketin kendisi büyümeye ve ileri doğru dev adımlar atmaya devam etti. Proletarya mücadelesi, işçilerin yeni tabakalarını ele geçirdi ve Rusya'nın her tarafına yayıldı; bu arada aynı zamanda, dolaylı olarak, öğrenciler arasında ve nüfusun öteki kesimleri arasında demokratik ruhun canlanmasını teşvik etti. Fakat rehberlerin amaca yönelik olması özelliği, *stihiynıy* kabarmanın genişliği ve gücü karşısında geriledi; Sosyal Demokratlar arasında artık başka bir tip daha hâkim durumdaydı –neredeyse sadece "yasal açıdan izin verilen" Marksist yayınlar tarafından eğitilen aktivist tipi; kitlelerin *stihiynost*'u aktivistlerden çok daha fazla amaca yönelik olmayı gerektirdiğinde bu durum daha da hoş görülmez hal aldı. Lider/rehberler sadece teorik anlamda ("eleştiri özgürlüğü") geride kalmamışlardı, pratik anlamda da ("zanaatkârlık sınırlamaları") geri düşmüşlerdi, fakat geride kalışlarını da her türlü abartılı argümanla savunmaya çalıştılar. Sosyal Demokrasi hem yasal olarak izin verilen Marksizm'in Brentano'ları hem de yasadışı yayınların kuyrukçuları tarafından *tred-yunionizm* seviyesine indirildi. *Credo* programı, özellikle Sosyal Demokratların "zanaatkârlık sınırlamaları"nın devrimci, fakat sosyalist olmayan Sosyal-Demokrat eğilimleri canlandırması çağrısında bulunulduğu zaman yürürlüğe konulmaya başlandı.

Ve okur *Raboçeye delo* benzerleriyle ilgili aşırı ayrıntıya girdiğim için beni ayıplarsa, şunu söylüyorum: *Raboçeye delo*, bu üçüncü dönemin "ruhunu" en canlı şekilde yansıttığından ötürü "tarihsel" önem kazanmıştır.[11] Tutarlı R.M değil de, tam anlamıyla rüzgârgülü olan Kriçevskiyler ve Martınovlar, bu kargaşa ve dengesizliğin, "eleştiricilik" ve "ekonomizme" ve terörizme taviz vermeye hazır oluşun gerçek ifadeleridirler. Bu dönemin özelliği, "mutlak"ın belli bir savunuculuğu adına pratik çalışmaya kibirli bir küçümsemeyle bakmak değil, daha ziyade küçük çapta pratik çalışmaya saplanıp kalma ile teorik meselelere karşı tam bir umursamazlığı mezcetmektir. Bu dönemin kahramanları kendilerini "büyük sözleri" tamamen reddetmekle meşgul etmediler, aksine onları kabalaştırdılar: bilimsel sosyalizm, temel bir devrim teorisi olmaktan çıkarılıp herhangi bir yeni Alman ders kitabının içeriğini "özgürce" özümseyen bir bulamaç haline getirildi; "sınıf mücadelesi" sloganı, insanları daha geniş, daha enerjik bir faaliyete yöneltmekten çıktı, bir müsekkin olmaya hizmet etti, çünkü "ekonomik mücadele ayrılmaz bir şekilde siyasal mücadeleye bağlıdır" denilmekteydi; bir parti fikri, devrimcilerin militan bir örgütlenmesinin yaratılması çağrısı olarak değil, "bürokrat biçimciliğin çeşitli devrimci eşdeğerlerini" ve "demokratik" biçimlerle çocukça bir oyunu haklı çıkarıyordu.

Üçüncü dönemin ne zaman sona ereceğini ve dördüncü dönemin ne zaman başlayacağını bilmiyoruz (gerçi başlaması için pek çok emare bulunuyor). Burada tarih hakkında konuşmaktan günümüze ve kısmen de geleceğe değinmeye geçiyoruz. Ancak, dördüncü dönemin, militan Marksizm'in pekiştirilmesine yol açacağına, Rus Sosyal Demokrasisinin krizden daha kuvvetli ve ergenlik dönemini aşarak çıkacağına, artçı oportünistlerin yerini en devrimci sınıfın gerçekten ileri müfrezesine bırakacağına kesinlikle inanıyoruz.

Bu yenileme çağrısında bulunma ruhuyla ve yukarıda bahsedilen her şeyin bir araya getirilmesiyle, ne yapılmalı sorusuna şu kısa cevabı verebiliriz:

Üçüncü dönemi tasfiye edin.

---

11. Alman atasözünü kullanarak da cevap verebilirim: Den Sack schlägt man, den Esel meint man, eşeğe kızıp semerini dövüyorsun. Sadece *Raboçeye delo* değil, geniş bir praktiki kitlesi ve teorisyenler, coşkuyla "eleştiricilik" modasına kapıldılar, hepsinin kafası stihiynost sorusu hakkında karıştı, siyasal ve örgütsel görevlerimiz konusunda Sosyal-Demokratlık doğru yolundan tred-yunionist anlayışa saptılar.

Kaynakça

Akimov, Vladimir 1900, *Kak derzhat' sebia na doprosakh,* Geneva: Rabochee delo.

Akimov, Vladimir 1969 *[1904],* Vladimir Akimov on the Dilemmas of Russian Marxism *1895-1903,* Cambridge: Cambridge University Press.

Akselrod, Pavel 1898, K voprosu o sovremennykh zadachakh i taktike russkikh sotsial-demokratov, *Geneva: Izdanie Soiuza Russkikh Sotsialdemokratov.*

Akselrod, Pavel *1899, Pis'mo v redaktsiiu "Rabochego dela",* Geneva: Izdanie Soiuza Russkikh Sotsialdemokratov.

Akselrod, Pavel 1905 *[1902],* "Zarozhdenie u nas burzhuaznoi demokratii, kak samo-stoiatel'noi revoliutsionnoi sily", in *Bor'ba sotsialisticheskikh i burzhuazuykh tendentsii v russkom revoliutsionnom dvizhenii,* Geneva: Izdanie Rossiiskoi Sotsial'demokraticheskoi Rabochei Partii.

Akselrod, Pavel *1975 [1923], Perezhitoe i peredumannoe,* Cambridge, MA: Oriental Research Partners.

Ascher, Abraham *1972, Pavel Axelrod and the Development of Menshevism,* Cambridge, MA.: Harvard University Press.

Ascher, Abraham 1988, *The Revolution of 1905: Russia in Disarray,* Stanford: Stanford University Press.

Barclay, David E. and Eric D. Weitz (eds.) 1998, Between Reform and Revolution: German Socialism and Communism from 1840 to 1990, *Oxford: Berghahn Books.*

Baron, Samuel H. *1963, Plekhanov: The Father of Russian Marxism,* Stanford: Stanford University Press.

Baturin, N. 1906, Ocherk istorii Sotsial-demokratii v Rossii, *Moscow: s.n.*

Beaumont, Matthew 2005, Utopia Ltd.: Ideologies of Social Dreaming in England, 1870-1900, Historical Materialism *Book Series, Leiden: Brill Academic Press.*

Bebel, August *1912, My Life,* London: T. Fisher Unwin.

Bellamy, Edward *1968* [1888], *Looking Backward,* New York: Magnum Books.

Berdyaev, Nicolas *1960 [1937], The Origin of Russian Communism,* Ann Arbor: University of Michigan Press.

Bernstein, Eduard *1970* [1893], *Ferdinand Lassalle as a Social Reformer,* translated by Eleanor Marx Aveling, St. Clair Shores, Michigan: Scholarly Press.

Bertram Wolfe *1961,* "Introduction", in Rosa Luxemburg, *"The Russian Revolution" and "Leninism or Marxism",* Ann Arbor: University of Michigan Press.

Bevir, Mark *1999, The Logic of the History of Ideas,* Cambridge: Cambridge University Press.

Bogdanov, A.A. *1995* [1914], *Desiatiletie otlucheniia ot marksizma,* in *Neizvestnyi Bogdanov* Volume *3,* edited by G.A Bordiugov, Moscow: ITs "AIRO-XX".

Bonch-Bruevich, VD. *1961, Izbrannye sochineniia,* tom *2,* Moscow: Akademiia Nauk SSSR.

Boniece, Sally A *2003,* "The Spiridonova Case, *1906:* Terror, Myth, and Martyrdom", *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History, 4,* 3: *571-607.*

Boudon, Raymond 2001, The Origin of Values: Sociology and Philosophy of Beliefs, *New Brunswick: Transaction Publishers.*

Brandes, George *1911, Ferdinand Lassalle,* London: William Heinemann.

Brooks, Jeffrey 2000, Thank You, Comrade Stalin: Soviet Public Culture from Revolution to Cold War, *Princeton: Princeton University Press.*

Budnitskii, O.V. 1996, Istoriia terrorizma v Rossii v dokumentakh, biografiiakh, issledovaniiakh, *2nd ed., Rostov-na-Donu: Feniks.*

Bukharin, Nikolai 1989 [1920], "Lenin kak revoliutsionnyi teoretik", in Bukharin, *Problemy teorii i praktiki sotsializma,* Moscow: Politizdat.

Bukharin, Nikolai 1990 [1924], "Lenin kak marksist", in Bukharin, *Izbrannye proizvedeniia,* Moscow: Polizdat.

Bukharin, Nikolai 1993, *Revoliutsiia i kul'tura,* Moscow: Fond imeni N.I. Bukharina.

Bukharin, Nikolai and Evgenii Preobrazhensky 1919, *Azbuka kommunizma,* Moscow: Gosizdat.

Burbank, Jane 1995, "Lenin and the Law in Revolutionary Russia", *Slavic Review* 54: 23-44.

Carr, Jay (ed.) 2002, The A List: The National Society of Film Critics' 100 Essential Films, *Da Capo Press (no place of publication).*

Carver, Terrell 1983, *Marx and Engels: Their Intellectual Relationship,* Bloomington: Indiana University Press.

Chamberlin W.H. 1930, *Soviet Russia,* Boston: Little, Brown.

Cherevanin 1904, *Organizatsionnyi vopros,* Geneva: Izdanie Rossiiskoi Sotsial'demo- kraticheskoi Rabocnei Partii.

Chetvertyi s"ezd RSDRp, aprel'-mai 1906 goda: Protokoly *1959, Moscow: Gospolizdat.*

Clark, Katerina 1981, *The Soviet Novel: History as Ritual,* Chicago: University of Chicago Press.

Cliff, Tony 1975, *Lenin, Volume 1: Building the Party,* London: Pluto Press.

Cohen, Stephen F. 1977, "Bolshevism and Stalinism", in *Stalinism: Essays in Historical Interpretation,* edited by Robert C. Tucker, New York: W.W. Norton.

Collins German-English English-German Dictionary *1981, London: Collins.*

Dal', Vladimir 1978-80 [1880-2], *Tolkovyi slovar' zhivago velikoruskhago iazyka,* Moscow: Russkii iazyk.

Dan, F. 1904, Iz istorii rabochego dvizheniia i sotsialdemokratii v Rossii, 1900-1904 g.g., *St. Petersburg: Tip. Ia. Balianskago.*

Dan, Theodore 1964 [1945], *The Origins of Bolshevism*, London: Seeker and Warburg.

Daniels, Robert V. 1957, "Lenin and the Russian Revolutionary Tradition", *Harvard Slavic Studies*, 4: 339-53.

Derfler, Leslie 1998, *Paul Lafargue and the Flowering of French Socialism*, Cambridge, MA.: Harvard University Press.

Dominick, Raymond H. 1982, *Wilhelm Liebknecht and the Founding of the German Social Democratic Party*, Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Donald, Moira 1993, Marxism and Revolution: Karl Kautsky and the Russian Marxists, 1900-1924, *New Haven: Yale University Press.*

Draper, Hal 1977-90, *Karl Marx's Theory of Revolution*, 4 volumes, New York: Monthly Review Press.

Drozd, Andrew M. 2001, *Chernyshevskii's "What Is to Be Done?": A Reevaluation*, Evanston: Northwestern University Press.

Eley, Geoff 2002, Forging Democracy: The History of the Left in Europe, 1850-2000, *Oxford: Oxford University Press.*

Elwood, Carter 1974, *Russian Social Democracy in the Underground*, Assen: Van Gorcum and Company.

Elwood, Carter 1977, *Roman Malinovsky, A Life Without a Cause*, Newtonville: Oriental Research Partners.

Engels, Friedrich 1959 [1845], *Die Lage der arbeitenden Klasse in England*, in *Marx Engels Werke*, Band 2, Berlin: Dietz Verlag.

Engels, Friedrich 1962a [1865], Die preussische Militiirfrage imd die deutsche Arbeiterpartei, *in* Marx Engels Werke, *Band 16, Berlin: Dietz Verlag.*

Engels, Friedrich 1962b [1880], Die Entwicklung des Sozialismus von der Utopie zur Wissenschaft, *in* Marx Engels Werke, *Band 19, Berlin: Dietz Verlag.*

Engels, Friedrich 1962c [1877], "Karl Marx", in *Marx Engels Werke*, Band 19, Berlin: Dietz Verlag.

Engels, Friedrich 1989 [1878], "The Workingmen of Europe in 1877", in *Marx and Engels Collected Works*, Volume 24, New York: International Publishers.

Engels, Friedrich 1993 [1845], *The Condition of the Working Class in England*, edited by David McLellan, Oxford: Oxford University Press.

Ensor, R.C.K. 1910 [1903], *Modern Socialism*, London: Harper and Brothers.

Frankel, Jonathan 1969, "Introduction", in Akimov 1969.

Fueloep-Miller, Rene 1965 [1926], *The Mind and Face of Bolshevism*, New York: Harper and Row.

Gay, Peter 1962 [1952], The Dilemma of Democratic Socialism: Eduard Bernstein's Challenge to Marx, *New York: Collier Books.*

Geary, Dick 1987, *Karl Kautsky*, Manchester: Manchester University Press.

Geifman, Anna 1993, Thou Shalt Kill: Revolutionary Terrorism in Russia, 1894-1917, *Princeton: Princeton University Press.*

Getzler, Israel 1967, *Martov: A Political Biography of a Russian Social Democrat*, Cambridge: Cambridge University Press.

Geyer, Dietrich 1962, Lenin in der Russischen Sozialdemokratie: Die Arbeiterbewegung im Zarenreich als Organisationsproblem der revolutioniiren Intelligenz 1890-1903, *Cologne: Bohlau Verlag.*

Gilcher-Holtey, Ingrid 1986, Das Mandat des Intellektuellen: Karl Kautsky und die Sozialdemokratie, *Berlin: Siedler Vertrag.*

Gorev, B.I. 1924, Iz partiinogo proshlogo: Vospominaniia, 1895-1905, *Leningrad: Gosizdat.*

Gusev, K.V. et al. 1987, *Daite nam organizatsiiu revoliutsionerov . ..,* Moscow: Polizdat.

Haimson, Leopold H. 1955, *The Russian Marxists and the Origins of Bolshevism,* Cambridge, MA.: Harvard University Press.

Haimson, Leopold 1999, "Russian Workers" Political and Social Identities: The Role of Social Representations in the Interaction between Members of the Labor Movement and the Social Democratic Intelligentsia", in *Workers and Intelligentsia in Late Imperial Russia: Realities, Representations, Reflections,* edited by Reginald Zelnik, Berkeley: University of California Press.

Haimson, Leopold 2004, "Lenin's Revolutionary Career Revisited", *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History, 5,* 1: 55-80.

Haimson, Leopold 2005, *Russia's Revolutionary Experience, 1905-1917: Two Essays,* New York: Columbia University Press.

Haimson, Leopold H. (ed.) 1987, The Making of Three Russian Revolutionaries: Voices from the Menshevik Past, *Cambridge: Cambridge University Press.*

Halfin, Igal 200, From Darkness to Light: Class, Consciousness, and Salvation in Revolutionary Russia, *Pittsburgh: University of Pittsburg Press.*

Hall, Alex 1977, Scandal, Sensation and Social Democracy: The SPD Press and Wilhelmine Germany 1890-1914, *Cambridge: Cambridge University Press.*

Harding, Neil 1977, Lenin's Political Thought: Theory and Practice in the Democratic Revolution, *London: Macmillan.*

Harding, Neil (ed.) 1983, *Marxism in Russia: Key Documents 1879-1906,* Cambridge: Cambridge University Press.

Hardy, Deborah 1977, *Petr Tkachev, the Critic as Jacobin,* Seattle: University of Washington Press.

Hildermeier, Manfred 2000 [1978], The Russian Socialist Revolutionary Party Before the First World War, *New York: St. Martin's Press.*

Himmer, Robert 2001, "First Impressions Matter: Stalin's Initial Encounter with Lenin, Tammerfors 1905", *Revolutionary Russia,* 14, 2: 73-84.

Hobsbawm, Eric 1962, *The Age of Revolution 1789-1848,* New York: Mentor Books.

Hiinlich, Reinhold 1981, *Karl Kautsky und der Marxismus der II. Internationale,* Marburg: Verlag Arbeiterbewegung und Gesellschaftswissenschaft.

Hunter, Robert 1908, *Socialists at Work,* New York: The Macmillan Company.

Ingerflom, Claudio Sergio 1988, Le citoyen impossible: les racines russes du leninisme, *Paris: Payot.*

Iskra za dva goda, Sbornik statei iz Iskry *1906, St. Petersburg: Saltykov.*

Ivanshin, Vladimir P. 1900, "Organizatsionnye zadachi russkogo rabochego dvizheniia", *Rabochee delo,* No. 8 (November 1900): 1-22.

Johnstone, Monty 1967, "Marx and Engels and the Concept of the Party", in *The Socialist Register 1967,* London: Merlin Press.

Kanatchikov, Semen 1929, *Iz istorii moego bytiia,* Moscow: Zemlia i Fabrika.

Kanatchikov, Semen 1986 [1929-34], *A Radical Worker in Tsarist Russia: The Autobiography of Semen Ivanovich Kanatchikov,* edited by Reginald Zelnik, Stanford: Stanford University Press.

Kautsky, John 1994, *Karl Kautsky: Marxism, Revolution, and Democracy,* New Brunswick: Transaction Publishers.

Kautsky, Karl 1893, Der Parlamentarismus, die Volksgesetzgebung und die Sozialdemokratie, *Stuttgart: J.H.W. Dietz.*
Kautsky, Karl 1895, "Die Intelligenz und die Sozialdemokratie", *Neue Zeit,* 13, 2: 10-16, 43-9, 74-80.
Kautsky, Karl 1899 [1895], *Friedrich Engels: His Life, His Work, His Writings,* Chicago: Charles H. Kerr.
Kautsky, Karl 1900, *Le Parliamentarisme et socialisme,* Paris: Librairie G. Jacques.
Kautsky, Karl 1901a, "Akademiker und Proletarier", *Neue Zeit,* 19, 2: 89-91.
Kautsky, Karl 1901b, "Die Revision des Programms der Sozialdemokratie in Oesterreich", *Neue Zeit,* 20, 1: 68-82.
Kautsky, Karl 1902, *Die soziale Revolution,* Berlin: Vorwarts.
Kautsky, Karl 1906, "Triebkrafte und Aussichten der ressischen Revolution", *Neue Zeit,* 25, 1: 284-90, 324-33.
Kautsky, Karl 1908, Die historische Leistung von Karl Marx, *Berlin: Vorwarts.*
Kautsky, Karl 1909, Der Weg zur Macht: Politische Betrachtungen iiber das Hineinwachsen in die Revolution, *Berlin: Vorwarts.*
Kautsky, Karl 1925 [1908], *Foundations of Christianity: A Study in Christian Origins,* New York: International Publishers.
Kautsky, Karl 1959 [1892], *Erfurtskaia programma,* Moscow: Gospolizdat.
Kautsky, Karl 1965 [1892], *Das Erfiirter Programm,* Berlin: Dietz Verlag.
Kautsky, Karl 1988 [1927], *The Materialist Conception of History,* abridged translation, edited by John Kautsky, New Haven: Yale University Press.
Kautsky, Karl 1996 [1909], The Road to Power: Political Reflections on Growing into the Revolution, *Atlantic Highlands: Humanities Press.*
Kavtorin, V. 1992, *Pervyi shag k katastrofe,* Leningrad: Lenizdat.
Kay, John 2003, The Truth About Markets: Their Genius, Their Limits, Their Follies, *London: Allen Lane.*
Keep, J.L.H. 1963, *The Rise of Social Democracy in Russia,* Oxford: Oxford University Press.
Kindersley, R. 1962, The First Russian Revisionists: A Study of'Legal Marxism" in Russia, *Oxford: Oxford University Press.*
Kingston-Mann, Esther 1999, In Search of the True West: Culture, Economics, and Problems of Russian Development, *Princeton: Princeton University Press.*
Kir'ianov, Iu.I. 1987, Perekhod k massovoi politicheskoi bor'be: Rabochii klass nakanune pervoi rossiiskoi revoliutsii, *Moscow: Nauka.*
Kirkup, Thomas 1906 [1892], *A History of Socialism,* 3rd ed., London: Adam and Charles Black.
Knei-Paz, Baruch 1978, The Social and Political Thought of Leon Trotsky, *Oxford: Clarendon Press.*
Kol'tsov, D. 1899, "Rabochii i intelligentsia", *Rabotnik,* No. 5-6.
Kolakowski, Leszek 1978, *Main Currents of Marxism,* 3 vols., Oxford: Oxford University Press.
Komissarova, L.1. 1970, "Raskrytyi psevdonim", *Istoriia SSSR,* 2: 169-70.
Kommunisticheskaia partiia Sovetskogo Soiuza v rezoliutsiiakh i reshcniiakh sezdov, konferentsii i plcnumov TsK *1983, tom 1, Moscow: Gospolizdat.*
Koz'min, B.P. 1961, *Iz istorii rcvoliutsionnoi mysli v Rossii,* Moscow: Akademiia Nauk.

Koz'min, B.P. 1969 [1922], P.N. Tkachev i revoliutsionnoe dvizhenie 1860-kh godov, *The Hague: Mouton.*

Kratkii kurs: Istoriia Vsesoiuznoi Kommunisticheskoi Partii (bol'shevikov) *1938, Moscow: Gospolizdat.*

Krichevskii, Boris 1900, Otvet redaktsii'Rabochego dela" na pis'mo P. Akselroda i Vademecum G. Plekhanova, *Geneva: Izdanie Soiuza Russkikh Sotsial'demokratov.*

Krichevskii, Boris 1901, "Printsipy, taktika i bor'ba", *Rabochee delo,* No. 10 (September 1901): 1-36.

Krupskaia, Nadezhda 1969, Vospominaniia o Lenine *in* Vospominaniia o Vladimire Iliche Lenine, *tom 1, Moscow: Politizdat.*

Krupskaya, N.K 1960, *Reminiscences of Lenin,* New York: International Publishers.

Krylova, Anna 2003, "Beyond the Spontaneity-Consciousness Paradigm: 'Class Instinct' as a Promising Category of Historical Analysis", *Slavic Review,* 62, 1: 1-23.

Kuskova, Elena 1906, "Review of F. Dan, Iz istorii rabochego dvizheniia i sotsial-demokratii v Rossii 1900-1904", Byloe, *No. 10 (October 1906).*

Lakoff, George 1987, Women, Fire, and Dangerous Things: ^What Categories Reveal about the Mind, *Chicago: University of Chicago Press.*

Lane, David 1969, The Roots of Russian Communism: A Social and Historical Study of Russian Social-Democracy 1898-1907, *Assen: Van Gorcum.*

Lassalle, Ferdinand 1898 [1863], *Lassalle's Open Letter to the National Labor Association of Germany,* translated by John Ehmann and Fred. Bader, New York: International Publishing Co.

Lassalle, Ferdinand 1899 [1862], *The Workingmans' Programme (Arbeiter-Programm),* translated by Edward Peters, New York: International Publishing Co.

Lassalle, Ferdinand 1900 [1863], *Science and the Workingmen,* translated by Thorstein Veblen, New York: International Library Publishing Co.

Lassalle, Ferdinand 1919a [1862], *Das Arbeiterprogramm,* in *Gesammelte Reden und Schriften,* Volume 2, Berlin: Paul Cassirer.

Lassalle, Ferdinand 1919b [1863], *Die Wissenschaft und die Arbeiter,* in *Gesammelte Reden und Schriften,* Volume 2, Berlin: Paul Cassirer.

Lassalle, Ferdinand 1919c [1863], *Offenes Antivort-Schreiben,* in *Gesammelte Reden und Schriften,* Volume 2, Berlin: Paul Cassirer.

Le Blanc, Paul 1990, *Lenin and the Revolutionary Party,* Atlantic Highlands: Humanities Press.

Lenin, Vladimir 1926-35, *Sochineniia,* 2nd ed., Moscow: Gosizdat (3rd edition is a reprint).

Lenin, Vladimir 1929 [1902], *What Is to Be Done?,* translated by Joe Fineberg, in *Collected Works of V.I. Lenin,* Volume 4 (2 books), New York: International Publishers.

Lenin, Vladimir 1958-65, *Polnoe sobranie sochinenii,* 5th ed., Moscow: Gospolizdat.

Lenin, Vladimir 1962 [1902], ^*What Is to Be Done?,* translated by Joe Fineberg and George Hanna, in v.l. *Lenin Collected Works,* Volume 5, Foreign Languages Publishing House: Moscow.

Lenin, Vladimir 1963 [1902], *'What Is to Be Done?,* translated by S.Y. and Patricia Utechin, edited by S.V. Utechin, Oxford: Oxford University Press.

Lenin, Vladimir 1966 [1902], *Que faire?,* edited by Jean-Jacques Marie, Paris: Editions du Seuil.

Lenin, Vladimir 1988 [1902], *What Is to Be Done?*, translated by Joe Fineberg and George Hanna with revisions by Robert Service, London: Penguin Books.

Levin, Sh. M. et al. 1969, V.I. Lenin i russkaia obshchestvenno-politicheskaia mysl' XIX-nachala XX v, *Leningrad: Nauka.*

Liadov, M. 1906, Istoriia Rossiiskoi Sotsialdemokraticheskoi rabochei partii, *2 vols., St. Petersburg: Izdanie Zerno.*

Liadov, M. 1911, Po povodu partiinogo krizisa: chastnoe zaiavlenie, *Paris: Izdanie gruppy 'Vpered'.*

Lidtke, Vernon L. 1966, *The Outlawed Party: Social Democracy in Germany, 1878-1890,* Princeton: Princeton University Press.

Lidtke, Vernon L. 1985, The Alternative Culture: Socialist Labor in Imperial Germany, *Oxford: Oxford University Press.*

Liebknecht, Wilhelm n.d., On the Political Position of Social Democracy Particularly with Respect to the Reichstag, *Moscow: Foreign Languages Publishing House.*

Liebman, Marcel 1975 [1973], *Leninism under Lenin,* London: Jonathan Cape.

Lih, Lars T. 1990, *Bread and Authority in Russia, 1914-1921* Berkeley: University of California Press.

Lih, Lars T. 1999, *"Vlast* from the Past", *Left History,* 6, 2: 29-52.

Lih, Lars T. 2000, "Bukharin's "Illusion": War Communism and the Meaning of NEP", *Russian History/Histoire Russe,* 27, 4: 417-60.

Lih, Lars T. 2001a, "Experts and Peasants", *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History,* 2, 4: 803-22.

Lih, Lars T. 2001b, "Review of Richard Pipes, The Unknown Lenin *(1996) and* V.I. Lenin: Neizvestnye dokumenty, 1981-1922 *(1999)",* Canadian-American Slavic Studies, *35, 2-3: 301-6.*

Lih, Lars T. 2002, "Melodrama and the Myth of the Soviet Union", in *Imitations of Life: Two Centuries of Melodrama in Russia,* edited by Joan Neuberger and Louise McReynolds, Durham, NC.: Duke University Press.

Lih, Lars T. 2003, "How a Founding Document was Found, or One Hundred Years of Lenin's *Whiat Is to Be Done?", Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History,* 4, 1: 5-49.

Lozhkin, Vladilen V. 1983, "Sostav rabochikh sotsial-demokratov i ikh rol' v sozdanii leninskoi partii", *Voprosy istorii,* 7: 64-80.

Lozhkin, Vladilen V. 1986, *Kogorta slavnykh,* Moscow: Politizdat.

Luxemburg, Rosa 1961, *"The Russian Revolution" and "Leninism or Marxism",* edited by Bertram Wolfe, Ann Arbor: University of Michigan Press.

Luxemburg, Rosa 1970 [1904], "Organisationsfragen der russischen Sozialdemokratie", in Luxemburg, *Gesammelte Werke,* Band 1, Teil 2, Berlin: Dietz Verlag.

Luxemburg, Rosa 1970a, *Rosa Luxemburg Speaks,* ed. Mary-Alice Waters, New York: Pathfinder.

Lydin, M. 1963 [1904], Material k vyiasneniiu partiinogo krizisa rossiiskoi sotsial-demo- kraticheskoi rabochei partii, *in* Iz istorii sazdaniia partii novogo tipa: Daklad bol'shevikov mezhdunarodnomu sotsialisticheskomu kongressu v 1904 g., *Moscow: Gospolizdat.*

Mandel, David 1982, "The Workers and the Intelligentsia in 1917", *Critique,* 14: 67-87.

Mandel, Ernest 1971, The Leninist Theory of Organisation: Its Relevance for Today, *London: Prinkipo Press.*

Marcuse, Herbert 1958, *Soviet Marxism: A Critical Analysis,* New York : Columbia University Press.

Marie, Jean-Jacques 2004, *Lenine: Biographie,* Paris: Editions Balland.

Martov L. 1904a, "Predislovie", in Cherevanin, *Organizatsionnyi vopros,* Geneva: Izdanie Rossiiskoi Sotsial'demokraticheskoi Rabochei Partii.

Martov L. 1904b, *Bor'ba s "osadnym polozheniem" v Rossiskoi Sotsial'demokratiicheskoi Rabochei Partii,* Geneva: Izdanie Rossiiskoi Sotsial'demokraticheskoi Rabochei Partii.

Martov, L. 1900, *Krasnoe znamia v Rossii: ocherk istorii russkogo rabochego dvizhenia,* Geneva: Izdanie Revoliutsionnoi Organizatsii Sotsial-Demokrata.

Martov, L. 1975 [1922], *Zapiski Sotsial-demokrata,* Cambridge, MA.: Oriental Research Partners.

Martov, L. 2000 [1923], *Istoriia rossiiskoi sotsial-demokratii,* in Iu. Martov, *Izbrannoe,* Moscow: s.n.

Martynov 1905, *Dve Diktatury,* Geneva: Izdanie Rossiiskoi Sotsial'demokraticheskoi partii.

Martynov, Aleksandr 1901a, "Oblichitel'nai literatura i proletarskaia bor'ba", *Rabochee delo* No. 10 (September 1901): 37-64.

Martynov, Aleksandr 1901b, *Dva s"ezda,* Geneva: Izdanie Soiuza Russkikh Sotsial' demokratov.

Martynov, Aleksandr 1902, "Sotsialdemokratiia i rabochii klass: Dva techeniia v russkoi sotsial'demokratii", *Rabochee delo,* Prilozhenie k No. 11/12.

Martynov, Aleksandr 1989 [1925--6], "Avtobiografiia", in *Deiateli SSSR and revoliutsionnogo dvizheniia Rossii: entsiklopedicheskii slovar" Granat,* Moscow: Sovetskaia entsiklopediia.

Marx, Karl 1984 [1860], *Herr Vogt,* in *Marx Engels Gesamtausgabe,* Abt. 1, Bd. 18., Berlin: Dietz Verlag.

Marx, Karl 1984a [1864], "Inaugural Address", in *Marx and Engels Collected Works,* Volume 20, New York: International Publishers.

Marx, Karl 1984b [1864], "Statutes for International Working Men's Association", in *Marx and Engels Collected Works,* Volume 20, New York: International Publishers.

Marx, Karl 1996, *Later Political Writings,* edited by Terrell Carver, Cambridge: Cambridge University Press.

Marx, Karl and Friedrich Engels 1959 [1848], *Manifest der Kommunistischen Partei,* in *Marx Engels Werke,* Band 4, Berlin: Dietz Verlag.

Marx, Karl and Friedrich Engels 1960 [1850], "Ansprache der ZentralbehOrde an den Bund vom Marz 1850", in *Marx Engels Werke,* Band 7, Berlin: Dietz Verlag.

Marx, Karl and Friedrich Engels 1978, *The Marx-Engels Reader,* edited by Robert Tucker, 2nd ed., New York: W.W. Norton and Company.

Marx, Karl and Friedrich Engels 2002, *The Communist Manifesto,* edited by Gareth Stedman Jones, London: Penguin Books.

Mayer, Robert 1993a, "Lenin and the Concept of the Professional Revolutionary", *History of Political Thought,* 14, 2: 249-63.

Mayer, Robert 1993b, "Marx, Lenin and the Corruption of the Working Class", *Political Studies,* 41: 636-49.

Mayer, Robert 1994, "Lenin, Kautsky and Working-Class Consciousness", *History of European Ideas,* 18, 5: 673-81.

Mayer, Robert 1996, "The Status of a Classic Text: Lenin's *What Is to Be Done?* after 1902", *History of European Ideas,* 22, 4: 307-20.

Mayer, Robert 1997, "Plekhanov, Lenin and Working-Class Consciousness", *Studies in East European Thought,* 49: 159-85.

Mehring, Franz 1898, *Geschichte der Deutschen Sozialdemokratie,* 2 vols., Stuttgart: J.H.W. Dietz.

Melancon, Michael 1985, "The Socialist Revolutionaries from 1902 to 1907: Peasant *and* Workers' Party", *Russian History/Histoire Russe,* 12, 1: 2-47.

Melancon, Michael 1990, The Socialist Revolutionaries and the Russian Anti-War Movement, 1914-1917, *Columbus: Ohio State University Press.*

Melancon, Michael 2000, *Rethinking Russia's February Revolution: Anonymous Spontaneity or Socialist Agency?,* Pittsburgh: Carl Beck Papers in Russian and East European Studies.

Men'sheviki: dokumenty i materialy 1903-1917 gg. *1996, Moscow: ROSSPEN.*

Meyer, Alfred 1957, *Leninism,* Cambridge, MA.: Harvard University Press.

Michels, Robert 1962 [1911], Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy, *New York: The Free Press.*

Miliukov, Paul 1922, *Russia To-Day and To-Morrow,* New York: The Macmillan Company.

Miliukov, Paul 1927, *Rossiia na perelome,* Paris: n.p.

Miliukov, Paul 1962 [1905], *Russia and its Crisis,* London: Collier-Macmillan Ltd.

Mokienko, V.M. and T.G. Nikitina 1998, *Tolkovyi Slovar' iazyka Sondepii,* St. Petersburg: Folio Press.

Molyneux, John 1978, *Marxism and the Party,* London: Pluto Press.

Moore, Barrington 1956, Soviet Politics: The Dilemma of Power; The Role of Ideas in Social Change, *Cambridge, MA.: Harvard University Press.*

Morozov, K.N. 1998, Partiia sotsialistov-revoliutsionerov v 1907-1917 gg., *Moscow: ROSSPEN.*

Morrissey, Susan K. 1998, Heralds of Revolution: Russian Students and the Mythologies of Radicalism, *Oxford: Oxford University Press.*

N[icolaevsky], B[oris] 1927, "Iz epokhi 'Iskry' i 'Zari'", *Katorga i Ssylka,* 35: 7-35 and 36: 83-100.

Nadezhdin, L. 1901a, *Kanun Revoliutsii: neperiodicheskoe obozrenie voprosov teorii i taktiki,* n.p.: Izdanie Revoliutsionno-sotsialisticheskoi gruppy "Svoboda".

Nadezhdin, L. 1901b, "Organizatsiia", *Svoboda,* No. 1: 61-80.

Nadezhdin, L. 1903 [1901], *Vozrozhdenie revoliutsionizma v Rossii,* 2nd ed., n.p.: Tip. Svobody.

Nadezhdin, L. 1905, *Na rodnoi storone: otkliki s chuzhbiny,* n.p.: Tip. Partii.

Nettl, Peter 1966, *Rosa Luxemburg,* 2 vols., Oxford: Oxford University Press.

Nevskii, V. 1925, Ocherki po istorii rossisskoi kommunisticheskoi partii, *2nd ed., tom 1, Leningrad: Priboi.*

Ob agitatsii 1896, Geneva: Izdanie Soiuza Russkikh Sotsialdemokratov.

Olminskii, M. [Galerka] 1904a, *Doloi Bonapartizm!,* Geneva: Rossiskaia Sotsial'demokraticheskaia Rabochaia Parıma.

Olminskii, M. [Galerka] 1904b, *Na novyi put",* Geneva: Rossiskaia Sotsial'demokrati-cheskaia Rabochaia Parma.

Olminskii, M. and A. Bogdanov [Galerka i Riadovoi) 1904, *Nashi nedorazumeniia*, Geneva: Izdanie avtorov.

Orth, Samuel P. 1913, *Socialism and Democracy in Europe*, New York: Henry Holt and Company.

Ostrogorski, Moisei 1902, *Democracy and the Organisation of Political Parties*, 2 vols., New York: The Macmillan Company.

Parvus [P. Molotov] 1901, "Evropeiskie rabochie i ikh russkii istorik", *Zaria*, No. 1 (April 1901).

Perepiska V.I. Lenina i redaktsii gazety "Iskra's sotsial-demokraticheskimi organizatsiiami v Rossii, 1900-1903 gg. *1969-70, 3 vols., Moscow: Gospolizdat.*

Piatnitsky, O. n.d. [1925], *Memoirs of a Bolshevik*, New York: International Publishers.

Pierson, Stanley 1993, Marxist Intellectuals and the Working-Class Mentality in Germany, 1887-1912, *Cambridge, MA.: Harvard University Press.*

Pipes, Richard 1968, "The Origins of Bolshevism", in *Revolutionary Russia*, edited by Richard Pipes, Cambridge, MA.: Harvard University Press.

Pipes, Richard 1996, *The Unknown Lenin: From the Secret Archive*, New Haven: Yale University Press.

Pisarev, Dmitri 1956, *Sochineniia*, Volume 3, Moscow: 1956.

Plamenatz, John 1947, *"What Is Communism?*, London: National News-Letter.

Plamenatz, John 1954, *German Marxism and Russian Communism*, London: Longmans.

Plekhanov, Georgii 1900, *Vademecum dlia redaktsii "Rabochego Dela"*, Geneva: Tip. Gruppy starykh narodovol'tsev.

Plekhanov, Georgii 1905, 0 *nashei taktike po otnosheniiu k bor'be liberal'noi burzhuazii s tsarizmom*, Geneva: Izdanie Rossiiskoi Sotsial'demokraticheskoi Rabochei Partii.

Plekhanov, Georgii V. 1923-7, *Sochineniia*, 24 vols., edited by D. Riazanov, Moscow: Gosizdat.

Pospielovsky, Dimitry 1971, *Russian Police Trade Unionism: Experiment or Provocation?*, London: Weidenfield and Nicolson.

Possony, Stefan 1964, *Lenin: The Compulsive Revolutionary*, Chicago: Henry Regnery Company.

Potresov, Aleksandr 1909, "Evoliutsiia obshchestvenno-politcheskoi mysli v predrevoliutsionnuiu epokhu", in *Obshchestvennoe dvizhenie v Rossii*, Volume 1, St. Petersburg: s.n.

Potresov, Aleksandr Nikolaevich 2002, *Izbrannoe*, Moscow: Mosgorarkhiv.

Pozefsky, Peter C. 2003, The Nihilist Imagination: Dmitrii Pisarev and the Cultural Origins of Russian Radicalism (1860-1868), *New York: Peter Lang.*

Priimak, N.1. 1972, "Kniga V. 1. Lenina "Chto delat'?" i redaktsiia Iskry", in *Kniga V.I. Lenina "Chto delat'?" i mestnye partiinye organizatsii Rossii*, Perm: Permskoe knizhnoe izdatel'stvo.

Prokopovich, S.N. 1899, Rabochee dvizhenie na Zapade: Opyt kriticheskogo issledovaniia. Tom I. Germaniia. Bel'giia, *St. Petersburg: Izdanie L.F. Panteleeva.*

Pushkareva, I.M. 2003, "Rabochee dvizhenie v god II s"ezda RSDRP", *Otechestvennaia istoriia*, No. 4: 3-14.

Rabochee delo 1901, "Istoricheskii povorot", *Listok "Rabochego Dela"*, No. 6 (April 1901): 1-6.

Rabochee dvizhenie v Rossii 1895-fevral' 1917 g.: Khronika *2000, Vyp. VII for the year 1901, St. Petersburg: BLITZ.*

Rabochii 1904, *Rabochie i intelligenty v nashikh organizatsiiakh,* Geneva: Izdanie Rossiiskoi Sotsial'demokraticheskoi Rabochei Partii.

Rae, John 1884, *Contemporary Socialism,* New York: Charles Scribner's Sons.

Rae, John 1891, *Contemporary Socialism,* 2nd ed., New York: Charles Scribner's Sons.

Reichman, Henry 1996, "On Kanatchikov's Bolshevism: Workers and *Intelligenty* in Lenin's *Whiat Is to Be Done?", Russian History/Histoire Russe,* 23, 1-4: 27-45.

Reid, Alastair J. 2004, United We Stand: A History of Britain's Trade Unions, *London: Allen Lane.*

Riazanov, David 1901, "Zamechaniia na programmu "Rabochego dela"", *Zaria,* No. 1 (April 1901): 118-36.

Riazanov, David 1902, *Sotsial-demokraticheskoi Kalendar' na 1902 god,* Geneva: Izdanie gruppy "Bor'ba".

Riazanov, David 1908, "Review of Sergei Prokopovich, *Rabochee dvizhenie v Germanii", Neue Zeit,* 27, 1: 553-4.

Rice, Christopher 1988, Russian Workers and the Socialist-Revolutionary Party through the Revolution of1905--07, *London: Macmillan Press.*

Rigby, T.H. 1979, *Lenin's Government,* Cambridge: Cambridge University Press.

Rina, Thomas 1969, *A Russian European: Paul Miliukov in Russian Politics,* Notre Dame: University of Notre Dame Press.

Rozental, IS. 1994, Provokator: Karera Romana Malinovskogo, *Moscow: ROSSPEN.*

Rudnitskaia, E.L. 1992, *Russkii blankizm: Petr Tkachev,* Moscow: Nauka.

Russell, Bertrand 1965 [1896], *German Social Democracy,* London: George Allen and Unwin Ltd.

Saltykov-Schedrin, M.E. 1972 [1881], *Za rubezhom* in Saltykov-Schedrin, *Sobranie Sochinenii,* tom 14, Moscow: Izdanie Khudozhestvennaia literatura.

Salvadori, Massimo 1979 [1976], Karl Kautsky and the Socialist Revolution 1880-1938, *London: NLB.*

Savinkov, Boris [B-v] 1900, "Peterburgskoe dvizhenie i prakticheskie zadachi sotsial'demokratii", *Rabochee delo,* No. 6 (April 1900): 28-42.

Savinkov, Boris 1990, *Izbrannoe,* Moscow: Novosti.

Schapiro, Leonard 1987 [1969], "Lenin's Intellectual Formation and the Russian Revolutionary Background", in L. Schapiro, *Russian Studies,* New York: Viking.

Schneiderman, Jeremiah 1976, Sergei Zubatov and Revolutionary Marxism: The Struggle for the Working Class in Tsarist Russia, *Ithaca: Cornell University Press.*

Schulz, H.-J. 1993, German Socialist Literature 1860-1914: Predicaments of Criticism, *Columbia, South Carolina: Camden House.*

Service, Robert 1985-95, *Lenin, A Political Life,* 3 vols., Bloomington: Indiana University Press.

Service, Robert 1988, "Introduction", in Lenin 1988.

Service, Robert 2000, *Lenin, A Biography,* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Shakhmatov, B.M. 1981, P.N. Tkachev: Etiudy k tvorcheskomu portretu, *Moscow: Mysl'.*

Shandro, Alan forthcoming, Lenin and the Logic of Hegemony: Political Practice and Theory in the Class Struggle.

Shutskever, AS. (ed.) 1925, Kak rozhdalas' partiia bol'shevikov: literaturnaia polemika 1903-04 gg., *Leningrad: Priboi.*

Slovar' Russkogo iazyka 1981-4, Moscow: Akademiia Nauk.

Sombart, Werner 1968 [1909], *Socialism and the Social Movement,* New York: Augustus M. Kelley.

Spence, Richard 1991, *Boris Savinkov: Renegade on the Left,* East European Monographs, Boulder: Columbia University Press.

Stalin, I.V. 1946-52, *Sochineniia,* 13 vols., Moscow: Politizdat.

Stedman Jones, Gareth 2002, "Introduction", in Marx and Engels, *The Communist Manifesto,* London: Penguin Books.

Steenson, Gary 1978, *Karl Kautsky, 1854-1938: Marxism in the Classical Years,* Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.

Steenson, Gary P. 1981, *"Not One Man! Not One Penny!': German Social Democracy, 1863-1914,* Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.

Steenson, Gary P. 1991, After Marx, Before Lenin: Marxism and Socialist Working-Class Parties in Europe, 1884-1914, *Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.*

Stockdale, Melissa Kirschke 1996, *Paul Miliukov and the Quest for a Liberal Russia, 1880-1918,* Ithaca: Cornell University Press.

Stuart, Robert 1992, Marxism at Work: Ideology, Class and French Socialism during the Third Republic, *Cambridge: Cambridge University Press.*

Surh, Gerald D. 1989, *1905 in St. Petersburg: Labor, Society, and Revolution,* Stanford: Stanford University Press.

Surh, Gerald D. 1999, "The Petersburg Workers" Organisation and the Politics of "Economism", 1900-1903", in *Workers and Intelligentsia in Late Imperial Russia: Realities, Representations, Reflections,* edited by Reginald Zelnik, Berkeley: University of California Press.

Surh, Gerald D. 2000, "Recent Work on Russian Labor History in the U.S.", in *Problemy vsemirnoi istorii,* St. Petersburg: Rossiiskaia Akademiia Nauk.

Takhtarev, KM. [Peterburzhets] 1897, "Po povodu s.-peterburgskoi stachki", *Rabotnik,* 3/4: iii-xvi.

Takhtarev, KM. [Peterburzhets] 1902, *Ocherk peterburgskogo rabochego dvizheniia 90-kh godov: po lichnym vospominaniiam,* London: Izdanie sotsialdemokraticheskoi organizatsii "Zhizni".

Takhtarev, KM. 1899, "Nasha deistvitel'nost", *Otdel'noe prilozhenie k "Rabochei Mysli* (Separate Supplement), (September 1899).

Takhtarev, K.M. 1924, Rabochee dvizhenie v Peterburge (1893-1901 gg.), *Leningrad: Priboi.*

Tarnovskii, KN. 1983, Revoliutsionnaia mysl", revoliutsionnoe delo, *Moscow: Mysl'.*

Teplov, Pavel 1899, "Polemicheskie krasoty redaktsii 'Rabochei Mysli'", *Rabochee delo,* 4/5 (September / December 1899): 63-71 of 2nd Otdel.

Tikhonova, Z.N. and V.N. Stepanov 1971, "0 sozdanii i rasprostranenii knigi V. I. Lenina *Chto delat?", Voprosy istorii,* 4: 122-30.

Tkachev, Petr 1932-7, *Izbrannye sochineniia na sotsial'no-politicheskie temy,* 6 vols., Moscow: Gosudarstvennoe Sotsial'no-ekonomicheskoe Izdatel'stvo.

Tkachev, Petr 1975, *Sochineniia,* 2 vols., Moscow: Mysl'.

Treadgold, Donald W. 1955, Lenin and His Rivals: The Struggle for Russia's Future, 1898-1906, *New York: Frederick A. Praeger, Inc.*

Tretii s"ezd RSDRp, aprel'-mai 1905 goda: Protokoly *1959, Moscow: Gospolizdat.*
Trotskii, Lev 1991 [1930], *Moia zhizn"*, Moscow: Panorama.
Trotskii, Lev 1993, *Permanentnaia revoliutsiia,* Cambridge, MA.: Iskra Research.
Trotskii, N. 1904, *Nashi politicheskie zadachi (takticheskie i organizatsionnye voprosy),* Geneva: Izdanie Sotsialdemokraticheskoi Rabochei Partii.
Trotskii, N. 1907, Verno li, chto my - intelligentskaia partiia?, *in N. Trotskii,* V zashchitu partii, *St. Petersburg: Delo.*
Tucker, Robert 1981, *Politics as Leadership,* Columbia: University of Missouri Press.
Tucker, Robert 1987 [1985], "Lenin's Bolshevism as a Culture in the Making", in *Political Culture and Leadership in Soviet Russia: From Lenin to Gorbachev,* New York: W.W. Norton.
Tudor, H. and J.M. Tudor 1988, Marxism and Social Democracy: The Revisionist Debate *1-1898,* Cambridge: Cambridge University Press.
Ulam, Adam 1960, The Unfinished Revolution: An Essay on the Sources of Influence of Marxism and Communism, *New York: Random House.*
Ulam, Adam 1962 [1958], *Patterns of Government: The Major Political Systems of Europe,* edited by Adam Ulam and Samuel Beer, 2nd ed., New York: Random House.
Ulam, Adam 1965, The Bolsheviks: The Intellectual and Political History of the Triumph of Communism in Russia, *New York: The Macmillan Company.*
Valentinov, Nikolay 1968, *Encounters with Lenin,* Oxford: Oxford University Press.
Van Ree, E 2000, "Stalin As a Marxist Philosopher", *Studies in East European Thought,* 52: 259-308.
Venturi, Franco 1960 [1952], Roots of Revolution: A History of the Populist and Socialist Movements in Nineteenth Century Russia, *New York: Grosset and Dunlap.*
Villiers, Brougham 1908, *The Socialist Movement in England,* London: T. Fisner Unwin.
Vorontsov, V. [V.V.] 1893, *Nashi Napravleniia,* St. Petersburg: Tip. M. Stasiulevicha.
Vorovskii, Vatslav 1955 [1907], "Sotsial-demokratiia i rabochaia massa", in V.V. Vorovskii, *Izbrannye proizvedeniia o pervoi russkoi revoliutsii,* Moscow: Gospolizdat.
Vospominaniia o Vladimire Wiche Lenine *1969, tom 1, Moscow: Politizdat.*
Vtoroi s"ezd RSDRP, iiul'1lvgust 1903 goda: Protokoly *1959, Moscow: Gospolizdat.*
Walicki, Andrzej 1979, A History of Russian Thought From the Enlightenment to Marxism, *Stanford: Stanford University Press.*
Webb, Sidney and Beatrice Webb 1900 [1897], *Teoriia i praktika angliiskogo tred-iunionizma (Industral Democracy),* translated by Vladimir Ilin [Lenin], St. Petersburg: Izdanie O. N. Popovoi.
Webb, Sidney and Beatrice Webb 1965 [1897], *Industrial Democracy,* New York: Augustus M. Kelley.
Weeks, Albert L. 1968, *The First Bolshevik: A Political Biography of Peter Tkachev,* New York: New York University Press.
Weill, Claudie 1977, Marxistes russes et Social-dbnocratie allemande, 1898-1904, *Paris: Maspero.*
Wesson, Robert 1978, *Lenin's Legacy,* Stanford: Hoover Institution.
Wheeler, Marcus 1984, *The Oxford Russian-English Dictionary,* 2nd edition, Oxford: Oxford University Press.

White, James D. 2001, *Lenin: The Practice and Theory of Revolution*, Basingstoke: Palgrave.

Wildman, Allan K. 1967, The Making of a Workers' Revolution: Russian Social Democracy, 1891-1903, *Chicago: University of Chicago Press.*

Wolfe, Bertram 1964 [1948], *Three "Who Made a Revolution: A Biographical History*, 2nd edition, New York: Dell Publishing.

Wolfe, Bertram 1984, *Lenin and the Twentieth Century*, Stanford: Hoover Institution Press.

Zasulich, Vera 1983a [1901], "Review of Nadezhdin's *Vozrozhdenie revoliutsionizma v Rossii*", in V.I. Zasulich, *Izbrannye proizvedeniia*, Moscow: Mysl' (originally appeared in *Zaria*, No. 2/3, December 1901).

Zasulich, Vera 1983b [1902], "Terroristicheskoe dvizhenie v Rossii", in V.I. Zasulich, *Izbrannye proizvedeniia*, Moscow: Mysl' (originally appeared in *Neue Zeit).*

Zelnik, Reginald E. 1976, "Russian Bebels: An Introduction to the Memoirs of the Russian Workers Semen Kanatchikov and Matvei Fisher", *Russian Review*, 35, 2: 249-89; 3: 417-47.

Zelnik, Reginald E. 2003a, "A Paradigm Lost? Response to Anna Krylova", *Slavic Review*, 62, 1: 24-33.

Zelnik, Reginald E. 2003b, "Worry about Workers: Concerns of the Russian Intelligentsia from the 1870s to *Whiat Is to Be Done?*', in *Extending the Borders of Russian History*, edited by Marsha Siefert, Budapest: Central European University Press.

Zinoviev, Grigorii 1924 [1923], *Istoriia Rossiiskoi Kommunisticheskoi Partii (bol shevikov)*, 4th ed., Leningrad: Gosizdat.

Zinoviev, Grigorii 1973 [1923], History of the Bolshevik Party: From the Beginnings to February 1917: A Popular Outline, *London: New Park Publications.*

Dizin

2 Haziran 1897 yasası 152, 175
1848 devrimi 244
1901 bahar olayları 367, 378
1905 devrimi 37, 473

A
Adler, Victor 91, 194, 655, 656, 657, 658
ajan [temsilci] metafor olarak 633, 804, 840, 861
ajitasyon, 30, 62, 69, 73, 76, 77, 78, 85, 88, 124, 148, 149, 150, 154, 188, 200, 202, 204, 206, 207, 208, 211, 214, 215, 217, 218, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 241, 242, 245, 248, 253, 310, 311, 319, 334, 340, 346, 354, 367, 373, 374, 379, 385, 389, 392, 393, 409, 425, 429, 449, 455, 466, 477, 485, 489, 490, 502, 506, 535, 554, 568, 587, 600, 601, 602, 604, 605, 608, 611, 629, 632, 633, 727, 743, 749, 751, 752, 753, 754, 757, 759, 760, 761, 762, 764, 770, 774, 778, 781, 791, 793, 797, 804, 805, 832, 835, 837, 851, 852, 859, 860, bkz, siyasi ajitasyon
Ajitasyon Üzerine 532, 595, 727
Akimov, Vladimir 47, 121, 146, 253, 256, 257, 258, 264, 283, 284, 297, 489, 490, 494, 511, 525, 635, 654, 655, 658, 659, 683, 684
Akselrod, Lyubov 181, 322, 324
Akselrod, Pavel 47, 63, 146, 322, 336
aktiflik 762, 763, 766, 767, 782, 799
aktivist yorum geleneği 37
Aleksandr, II. 359
Almanya, ayrıca bkz., SPD modeli 17, 21, 24, 75, 76, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 92, 94, 98, 110, 114, 115, 119, 124, 126, 136, 165, 167, 180, 193, 210, 223, 238, 245, 248, 249, 314, 407, 422, 423, 424, 425, 427, 428, 430, 432, 482, 570, 589, 598, 622, 689, 713, 719, 723, 736, 743, 747, 787
amaca yönelik işçi 142, 213, 286, 303, 352, 354, 356, 357, 359, 359, 360, 361, 362, 363, 372, 382, 459, 460, 461, 478, 489, 504, 552, 561, 629, ayrıca bkz., farkındalık
Amerika Birleşik Devletleri 79, 214
Amerikan İş Modeli 81
Ana, ayrıca bkz., Gorki 206, 468, 517, 807
anarşizm 156, 162, 329
Anayasal Demokratlar (Kadets) 342, 608
An (Menşevik eleştirmen) 682
anti-sosyalist yasalar 82, 84, 85, 180
Arbeiter, ayrıca bkz., işçiler 86, 115
Arbeter Shtime 257
Areopagus 623, 826
Arşimet metaforu 882

aşamalar teorisi, 310, 316, 321, 741, 753, 822, ayrıca bkz., Krichevskii
Ascher, Abraham 31, 32, 40, 515
Auerler 429, 820
Avusturya 66, 81, 91, 94, 110, 116, 410, 597, 606, 636, 655, 656, 658, 661, 662, 663, 734
Azef, Yevno 376

B

Bakunin, Mikhail 71, 186, 396, 399, 577, 723
Baltık illeri 465
Baron, Samuel 32, 33, 68, 679
basiller 241, 242, 243, 604, 691, 765
başıbozuklar 154, 215, 280, 847
bataklık 305, 588, 709
Baturin, N. 454, 461
bayrak 36, 100, 101, 151, 168, 458, 714
Bebel, August 43, 80, 82, 89, 90, 126, 194, 312, 313, 362, 425, 434, 482, 576, 577, 712, 760, 809
Belarus 463, 465
Belçika 79, 238, 242, 269, 270
Bellamy, Edward 100, 101
Bernstein, Eduard 34, 78, 79, 82, 83, 91, 110, 111, 115, 120, 238, 239, 240, 245, 246, 247, 278, 291, 300, 430, 496, 497, 588, 592, 623, 648, 707, 708, 712, 713, 716, 718, 743, 755, 828
Bernsteinizm 196, 278, 305, 319, 346, 708, 710, 712, 713, 714, 715, 744, 763, 843, 858
bildiriler, 14, 438, 466, 498, 500, 532, 592, 624, 755, 771, 790, 845, ayrıca bkz., propaganda ve ajitasyon
bilimsel sosyalizm 66, 67, 99, 133, 136, 151, 331, 344, 662, 676, 677, 680, 682, 723, 865
bilinç 13, 38, 44, 52, 56, 77, 84, 204, 289, 355, 407, 408, 416, 577, 606, 635, 638, 663, 671, 672, 673, 675, 681, 682
Birinci Dünya Savaşı 466
Birlik Kongresi (1901) 346, 549, 695, ayrıca bkz., Yurtdışındaki Rus Sosyal Demokratlar Birliği
Bismarck, Otto von 24, 72, 82, 90, 130, 424, 571
Blanquizm 546
Bogdanov, Aleksandr 48, 515, 545, 595
Bogolepov, N.P. 390
Bogoraz, N.A. 264
Bolşeviklerin Amsterdam raporu, 1904 194, 196
Bolşevizm 22, 164, 461, 520, 530, 539, 568, 573, 574, 575, 594
Borba grubu 347
Brache, A.M. 312, 313
Brandes, George 72
Brdzola 501, 502, 504
Brentano, Lujo 613, 614, 786, 864
Buharin, Nikolayi 49, 475
Bund 28, 200, 275, 461, 463, 517, 519, 627, 753, 754, 842, 843, 844
burjuva demokrasisi 13, 114, 339, 365, 419, 611, 612, 785, 786
Büyük Katerina 602

C-Ç

Cenevre konferansı (1901) 320
Cherevanin 288
Clark, Katerina 206
Cliff, Tony 33, 37, 38, 44, 145, 511, 562, 577
Credo 129, 155, 157, 161, 228, 229, 234, 235, 236, 237, 239, 250, 252, 253, 255, 256, 260, 279, 300, 301, 306, 307, 308, 310, 315, 401, 497, 591, 598, 599, 636, 683, 689, 716, 717, 733, 735, 740, 767, 768, 784, 786, 817, 864
çağrı [*Beruf*] 61, 66, 90, 102, 198, 205, 215, 334, 354, 385, 428, 441, 561, 570, 602, 760, 764, 765, 783, 790
Çartizm /Chartism 62, 63
Çernışevskiy, Nikolay 263, 278, 292, 395, 488, 577, 579, 582, 583, 584, 585, 631, 722
Çernov, Viktor 303, 304, 318, 390, 488, 489
çevre/çember 477
Çin 209, 210, 422
"çubuğu bükme" 44, 45, 637

D

Dan, Fyodor 51, 195, 204, 313, 517, 544, 550, 575
Das Kapital 123, 579

David, Eduard 242
de facto hoşgörü stratejisi 271, 284
Dekabristler 176, 730, 731, 732, ayrıca bkz., Rusya devrimci geleneği
demokrasi 42, 70, 109, 114, 159, 164, 167, 176, 248, 365, 383, 426, 432, 441, 445, 479, 491, 495, 497, 522, 622, 643, 708, 787, 827, 828, 834
Denisov, Saratov 203
ders kitabı yorumu 32, 33, 46, 50, 51, 54, 80, 147, 223, 302, 414, 415, 473, 555
devlet sosyalizmi 64
"devrimci" Rusya Sosyal Demokratik söyleminde 257, 534, 810
Devrimci Ukrayna Partisi 463
disiplin 83, 88, 108, 109, 110, 153, 493, 507, 521, 541, 544, 545, 555, 557, 570
"dışarıdan" 33, 34, 47, 138, 411, 414, 417, 498, 636, 637, 638, 655, 656, 659, 661, 662, 663, 664, 668, 670, 671, 674, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684
"doğal zorunluluk" 83
Donald, Moira 51, 93, 181, 593, 689
Dormoy, Jean 81
durum tespiti (durum tanımı) ve liderlik 372, 406

E

eğitim 84, 85, 144, 146, 185, 205, 217, 220, 293, 294, 471, 477, 532, 533, 537, 538, 557, 603, 636, 751, 762, 769, 781, 790, 810, 813, 851, 864
ekonomizm 29, 40, 44, 45, 132, 219, 226, 234, 235, 236, 255, 258, 270, 300, 305, 308, 310, 316, 319, 322, 325, 335, 345, 346, 348, 349, 353, 363, 365, 368, 376, 380, 410, 506, 508, 556, 562, 615, 623, 665, 703, 704, 716, 717, 718, 729, 730, 731, 737, 740, 745, 746, 754, 767, 785, 793, 794, 799, 815, 823, 857
"elementel/elemental" 14, 55, 96, 102, 122, 154, 409, 598, 640, 641, 642, 663, 691
eleştiri özgürlüğü 227, 348, 350, 424, 495, 497, 587, 588, 590, 649, 704, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 716, 718, 719, 720, 747, 775, 864
Eley, Geoff 70, 72
Elwood, Carter 456, 471, 473, 476, 478, 479, 487, 542
Emeğin Kurtuluşu grubu 268, 296, 302, 306, 307, 339, 347, 584, 606, 746, 799, 843
Engels, Friedrich 27, 35, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 73, 78, 81, 87, 88, 98, 102, 103, 104, 106, 107, 112, 129, 139, 140, 160, 161, 162, 342, 344, 395, 396, 424, 490, 576, 589, 591, 592, 621, 631, 636, 662, 669, 676, 677, 678, 681, 682, 708, 711, 720, 723, 724, 727, 741, 749, 772
entelektüeller 13, 33, 35, 36, 68, 118, 177, 198, 241, 242, 252, 254, 264, 265, 266, 267, 272, 274, 276, 282, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 291, 292, 340, 386, 393, 415, 430, 437, 440, 464, 481, 486, 513, 524, 526, 532, 544, 551, 552, 553, 554, 556, 557, 558, 559, 560, 578, 592, 594, 604, 617, 669, 676, 677, 679, 680, 681, 682, 683, 716, 735, 747, 768
enternasyonalizm 131, 135, 159, 200, 239
Erfüllungstheorie 654, 655, 658, 659, 689
Erfurtçuluk 52, 57, 131, 132, 139, 157, 164, 172, 174, 181, 190, 206, 237, 239, 240, 244, 249, 250, 393, 406, 490
Erfurt Kongresi 110, 130
Erfurt Programı (Kautsky kitabı) 24, 41, 59, 87, 92, 93, 95, 100, 107, 109, 110, 119, 121, 130, 141, 168, 169, 173, 236, 239, 246, 328, 356, 360, 361, 447, 457, 474, 545, 597
eşraf örgütleri 447
Essen Konferansı 17, 124

F

Fabianlar 706, 713
fabrika 14, 79, 133, 134, 144, 148, 149, 150, 151, 179, 190, 191, 212, 236, 263, 279, 358, 372, 374, 413, 426, 444, 446, 466, 467, 478, 479, 480, 532, 538, 540, 542, 544, 545, 548, 553, 558, 600, 608, 624, 625, 649, 667, 735, 749, 750, 755, 756, 761,

764, 766, 772, 773, 779, 805, 807, 813, 817, 830, 832, 835, 837
farkındalığın yayılması 206, 353, 354, 384, 385, 386, 442, 451, 579, 580
farkındalık [*soznanie*] 54, 62, 66, 76, 77, 88, 95, 97, 99, 103, 119, 130, 134, 143, 144, 150, 216, 239, 240, 241, 242, 243, 289, 290, 331, 332, 344, 353, 354, 355, 356, 382, 413, 422, 439, 449, 489, 492, 498, 516, 533, 542, 578, 590, 649, 657, 658, 660, 661, 662, 663, 668, 670, 671, 672, 673, 675, 676, 680, 682, 689, 692, 727, 729, 734, 735, 762, 765, 770, 771, 778, 814
felç edici terör, ayrıca bkz., tahrik edici terör, taktik olarak terör 885
Figner, Vera 399, 826
Fineberg, Joe 53, 54, 467, 616, 617, 629, 672, 684
Finlandiya 179, 191, 209, 210
Frankel, Jonathan 32, 253, 297, 320, 659, 683
Fransa 69, 116, 165, 245, 312, 314, 327, 430, 521, 571, 588, 619, 708, 711, 713, 772
Fransa-Prusya Savaşı 772

G

Galliffet, General 312
Gapon, Papaz, 253, 421, ayrıca bkz., Rusya'da 1905 devrimi
Garibaldi, Giuseppe 384
gazeteler 85, 388, 430, 592, 624, 714, 830, 831, 833, 850
"geliştirme" 42
Gemi Kazan İmalatçıları 426, 772
Genç Hegelciler 123, 772
genel oy hakkı 72, 76, 77, 743
Gerçek Sosyalistler 65, 68
"gerici bir kitle" 245
Getzler, Israel 32
Geyer, Dietrich 32, 626
glasnost 429, 495, 524, 622, 717, 824, 825
Gogol, Nikolai 420, 589, 618
Goldman, B.I. 286
görev 17, 67, 73, 90, 112, 116, 122, 141, 145, 188, 199, 204, 221, 227, 246, 250, 264, 266, 267, 300, 346, 365, 367, 371, 458, 518, 521, 548, 551, 593, 609, 614, 630, 648, 716, 730, 736, 741, 747, 752, 756, 769, 770, 774, 796, 797, 798, 799, 822, 842, 845, 849, 860, 861, 862
Gorev, B.I. 28, 46, 142, 282, 378, 590
Gorki, Maxim 206, 215, 357, 590
gösteriler 26, 201, 223, 534, 786, 799, 800, 845, 850, 851
Gramsci, Antonio 51, 126
grevler 26, 37, 101, 152, 159, 191, 193, 200, 236, 266, 270, 293, 450, 466, 534, 606, 684, 726, 799, 800
Guesde, Jules 104, 312, 313, 314, 327, 521, 577, 760

H

Haimson, Leopold 32, 33, 37, 38, 236, 413, 449, 450, 495, 511, 535, 637, 638
halkçılık/popülizm 228, 237, 323, 715, 863, 864, ayrıca bkz., Rusya devrimci geleneği
halkın sözcüsü/kürsüsü 229, 434, 482, 608, 609, ayrıca bkz., Erfurtçuluk, hegemonya, SPD modeli
Hanna, George 53, 54, 617, 629, 672
Harvard 34, 182
Hasselmann, Wilhelm 618, 810
Hegel 71, 723
hegemonya 60, 90, 115, 117, 126, 145, 148, 159, 172, 229, 239, 269, 302, 427, 608
Herostratus 591, 716
Herzen, Aleksandr 631, 722
Himmer, Robert 51, 554
Hirsch, Max 424, 732, 736
Hobsbawm, Eric 70, 71
Hıristiyan sosyalistleri 106
"hücre" 477, ayrıca bkz., propaganda çemberleri
Hunter, Robert 79, 80, 89, 90, 120, 121, 123, 124, 125, 373

I-İ

ışık ve hava 24, 27, 156, 178, 216, 609
içgörü ve örgütlenme 105
idealize edilmiş modeller 80, 81
iki cepheli polemik savaşı 161, 206, 393
İkinci Enternasyonal 40, 51, 543

İlerleme Partisi (Almanya) 75, 248
ilham alan ve ilham veren lider 427
ilkel demokrasi 426, 429, 827, 834
İlovayskiy, D.İ. 589, 711
İngiliz Fabrika Yasası 70
İngiltere 62, 63, 76, 88, 98, 112, 116, 123, 245, 423, 571, 657, 690, 713, 734, 765
işbirlikçi 817, 851, 855, 861
işbölümü 456, 488, 508, 572, 620, 644, 849
işçiler 21, 26, 31, 33, 34, 42, 44, 50, 65, 67, 70, 72, 73, 75, 79, 82, 84, 85, 87, 95, 96, 98, 101, 112, 125, 133, 135, 137, 142, 144, 145, 149, 153, 154, 158, 159, 165, 167, 173, 177, 179, 184, 185, 187, 188, 191, 192, 196, 199, 200, 201, 202, 213, 217, 218, 221, 222, 241, 243, 245, 246, 247, 248, 249, 252, 257, 258, 261, 262, 263, 265, 266, 267, 271, 280, 285, 286, 287, 289, 291, 293, 294, 301, 303, 310, 320, 335, 336, 353, 356, 357, 358, 360, 361, 363, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 373, 382, 383, 384, 386, 387, 388, 391, 392, 398, 406, 413, 415, 418, 419, 421, 424, 425, 429, 430, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 444, 445, 446, 450, 451, 459, 464, 466, 467, 473, 478, 481, 484, 498, 502, 504, 507, 513, 514, 518, 524, 532, 533, 535, 538, 544, 545, 552, 553, 554, 557, 560, 561, 564, 578, 594, 598, 600, 601, 606, 608, 612, 617, 629, 643, 644, 661, 662, 663, 665, 666, 668, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 680, 681, 682, 687, 688, 691, 723, 724, 726, 727, 731, 732, 734, 735, 737, 749, 754, 765, 766, 771, 774, 778, 781, 786, 792, 794, 799, 801, 803, 818, 828, 837, 845, 846, 857
"işçilere dair endişe" 38, 41, 50, 132, 360, 511, 606
İşçi Öz-Kurtuluş Grubu 287
İşçi Praktik (takma ad) 263, 264
işçi-severler 288, 291
İtalya 71
ithamnameler 368, 426, 438, 600, 603, 608, 749, 750, 761, 762, 763, 764, 767, 779, 780, 835, 853
İvanovo-Voznesensk 618
İvanşin, Vladimir 264, 274, 280, 297, 465, 498, 499, 500, 501, 596, 739

J

jargon 467, 473, 477, 489, 615
Jaurès, Jean 120, 312
Jelyabov, Andrey 187, 392, 434, 435, 483, 484, 796, 826
Jirondenler/Girondinler 547, 588, 589, 710, ayrıca bkz., Jakobenler
Jogiches, Leo 298

K

Kafkaslar 30
Kamenev, Lev 11, 48, 126, 133
kampanyacılık 530, 531
kanallar 139, 150, 466, 532
Kanatchikov, Semen 96, 203, 356, 357, 358, 359, 360
Kanlı Pazar (Ocak 1905) 182, 253, 317, 421, 449, ayrıca bkz., Rusya'da 1905 devrimi
Kareyev, N.I. 667
Karpoviç, P.V. 390
Katheder-Sozialisten 613
Katkov, M.N. 610, 779
Kautsky, John 161, 597, 651, 652
Kautsky, Karl 24, 43, 50, 59, 88, 91, 119, 131, 164, 174, 181, 548
Kavga Örgütü (Sosyalist Devrimciler) 375, 376
Kazan 426, 460, 772
Keep, John 32, 302
kendiliğindenlik 14, 33, 37, 38, 39, 41, 54, 55, 241, 288, 289, 325, 364, 411, 577, 633, 636, 637, 638, 641, 642, 643, ayrıca bkz., *stikhiinost*
"kendiliğindenlikle savaş" 407, 612, 636, 638, 652, 654, 660, 668, 676, 681, 683, 684, 686, ayrıca bkz., "dışarıdan" paragrafı
Kiev 30, 31, 129, 152, 155, 162, 192, 316, 475, 476, 508, 717, 794
Kinkel, G. 586
Kipling, Rudyard 638
Kiryanov, Yuriy 464, 465, 593
Kirkup, Thomas 83, 84, 117

kişilik kültü 76, 493
Kısa Ders 49, 50, ayrıca bkz., Stalin
kıtlık 171, 209, 210, 211, 215, 238, 757
kızıl posta 82, 83, 166, ayrıca bkz., SPD modeli
Knight, Robert 426, 427, 609, 772, 773
Kok, Karl August 260, 261, 262, 268, 274
Kolakowski, Leszek 70
Koltsov, D. 274, 275, 276, 277
komün 170, 186, 214, 644, 711, 723
Komünistler Birliği 104
Komünist Manifesto 59, 61, 63, 67, 69, 78, 102, 104, 119, 120, 122, 123, 128, 143, 164, 237, 248, 255, 474, 545, 610
kongre egemenliği 495, 523, 529, 540, 547, 575, 622
konspirasyon 39, 55, 148, 152, 469, 473, 477, 621, 799, 822
konspiratsiya 14, 55, 145, 163, 165, 166, 177, 287, 371, 376, 415, 455, 456, 457, 458, 460, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 476, 478, 479, 480, 482, 483, 485, 487, 489, 490, 502, 506, 524, 559, 564, 571, 580, 595, 615, 621, 627, 793, 798, 803, 807, 813, 822, 824, 827, 831, 842, 843, 844
Kopelzon, Timofei 238, 240, 244, 255, 277
Korsch, Karl 51
Kostroma 179, 201
köylüler 65, 110, 118, 170, 179, 184, 185, 187, 190, 191, 199, 213, 450, 467, 502
Krasikov 195, 564
Krasnoyarsk 30, 192
Kravçinskiy, Sergey 189, ayrıca bkz., Stepniak
Kremer, A. 595, ayrıca bkz., Ajitasyon Üzerine
Kriçevskiy, Boris 38, 234, 377, 379, 280, 297, 298, 299, 306, 307, 308, 310, 310, 311, 312, 313, 314, 317, 320, 321, 322, , 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 335, 336, 337, 338, 340, 342, 345, 347, 348, 349, 351, 364, 369, 410, 411, 412, 417, 425, 430, 431, 488, 548, 577, 585, 587, 588, 589, 591, 593, 597, 598, 599, 621, 624, 625, 635, 637, 638, 639, 641, 646, 647, 649, 654, 664, 665, 666, 667, 668, 687, 688, 689, 690, 710, 711, 712, 741, 744, 757, 773, 781, 795
Krupskaya, Nadyejda 48, 133, 180, 195, 324, 379, 457, 503, 505, 507, 508, 509, 563, 595, 631, 695, 696
kürsü sosyalistleri 613, 614, ayrıca bkz., *Katheder-Sozialisten*
kustar 474, 475, 476, ayrıca bkz., zanaatkârlık sınırlamaları

L

Lafargue, Paul 81, 104, 312, 577, 760
Lassalle, Ferdinand 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 121, 125, 161, 240, 244, 245, 246, 248, 249, 266, 424, 425, 536, 586, 598, 654, 689, 701, 706, 711, 736
Latvia 890
Lavrov, Petr 151, 152, 153, 168, 187, 189, 399, 469, 580, 822
Lazarev, E. 302, 303
Le Blanc, Paul 33, 37, 38, 45, 129, 548, 679
Lena katliamı 456, 450
Lenin, Vladimir 11, 13, 17, 18, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 59, 62, 63, 67, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 80, 83, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 98, 100, 105, 107, 108, 109, 112, 116, 117, 119, 124, 125, 126, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 177, 180, 181, 182, 183, 186, 192, 194, 195, 199, 204, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 229, 230, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 242, 243, 244, 248, 250, 251, 252, 255, 256, 257, 258,

259, 262, 264, 265, 266, 268, 269, 270, 272, 273, 274, 276, 277, 278, 279, 281, 282, 283, 284, 285, 287, 288, 289, 290, 292, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 302, 303, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 314, 315, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 345, 346, 347, 352, 353, 354, 355, 356, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 456, 457, 458, 460, 461, 464, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 495, 496, 497, 498, 499, 501, 502, 503, 509, 510, 511, 512, 513, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 537, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 554, 555, 556, 557, 559, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 643, 644, 645, 646, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 695, 696, 697, 703, 706, 781, 793, 822

Leton 463

liberaller 108, 205, 238, 368, 466, 534, 590, 781

Liber, Mihail 28

liderleri "öne çıkarma" 440

lider/rehberler [*rukovoditeli*] 219, 233, 309 316, 362, 367, 376, 387, 432, 442, 654, 729, 786, 795, 809, 846

Lidtke, Vernon 50, 71, 72, 83, 85, 86

Liebknecht, Wilhelm 77, 82, 126, 138, 148, 166, 173, 312, 313, 317, 421, 426, 427, 433, 482, 609, 743, 772, 773, 809

Liman (Yeni Amiral) 625

Lojkin, Vladilen 463, 625

Lomonosov, Mikhail 602, 758, 759, 761

Looking Backward [*Geriye Bakış*] 100, ayrıca bkz., Bellamy, Edward

Lukàcs, Georg 51

Luxemburg, Rosa 39, 47, 51, 53, 223, 298, 312, 313, 463, 510, 511, 512, 513, 520, 522, 524, 540, 544, 545, 547, 548, 549, 551, 555, 556, 567, 570, 573, 574, 618, 622, 684

Lyadov, M. 48, 195, 258, 259, 264, 266, 270, 271, 272, 274, 275, 284, 286, 311, 454, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 470, 520, 530, 601, 614, 626, 678

Lydin, M. 195, 196, 197, 198, 201, 203, 204, ayrıca bkz., Amsterdam Raporu

M

Mahnovets, Lidiya 494

Malinovskiy, Roman 473

Marcuse, Herbert 32

Marksizm 14, 15, 71, 90, 124, 128, 156, 161, 172, 251, 328, 412, 431, 457, 497, 526, 544, 556, 590, 597, 599, 638, 648, 653, 655, 657, 661, 667, 676, 677, 678, 679, 680, 707, 714, 715, 716, 717, 720, 721, 732, 742, 743, 744, 780, 786, 790, 793, 794, 810, 822, 849, 864, 865

Martınov, Aleksandr 13, 47, 233, 281, 297, 298, 299, 318, 319, 320, 321, 322, 324, 325, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 341, 342, 348, 351, 367, 412, 413, 425, 426, 479, 533, 544, 546, 578, 579, 584, 585, 587, 600, 601, 602, 603, 605, 606, 607, 608, 609, 614, 616, 617, 625, 647, 668, 682, 687, 692, 741, 748, 750, 752, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 764, 765, 768, 771, 772, 773, 775, 776, 777, 781, 795, 798, 839, 848, 855
Martov, Yuliy 121, 122, 180, 181, 186, 197, 204, 280, 285, 297, 301, 312, 313, 314, 316, 318, 323, 324, 326, 337, 338, 468, 471, 472, 476, 494, 511, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 533, 535, 539, 540, 541, 542, 544, 550, 569, 571, 574, 583, 584, 595, 597, 599, 603, 606, 616, 622, 627, 645, 843
Marx, Eleanor 79
Marx, Karl 60, 97, 123, 545
Marx ve Engels 35, 59, 60, 66, 67, 68, 73, 98, 102, 103, 112, 140, 160, 161, 162, 342, 344, 396, 490, 621, 636, 662, 669, 676, 677, 678, 681, 682, 727, 741
Mayer, Robert 43, 419, 597, 644, 682
Mehring, Franz 83, 743
Melancon, Michael 17, 450, 456, 466, 467
Menşevizm 255, 336, 534, 539, 575
merkeziyetçilik 493, 494, 522, 539, 540, 547, 549, 551, 569, 570
Merkez Komitesi 451, 476, 506, 511, 512, 520, 525, 547, 549, 550
merkez yayın kurulu 533
Meşçerskiy, V.P. 610
meşhur sözler 395, 599
meslek 55, 56, 165, 229, 426, 480, 481, 482, 485, 617, 749, 750, 754, 755, 801, 802, 805, 807, 812, 836, 837, 838, ayrıca bkz., *professiia*
meslekten devrimci 145, 356, 391, 467, 480, 481, 482, 483, 486, 487, 488, 489, 490, 503, 507, 555, 567, 568, 615, 644, 813, 814, 816, 819, 826
metaforlar 244, 607
Meyer, Alfred 32, 42, 148, 416, 417, 672, 673
mezcetme formülü 59, 60, 61, 64, 77 94, 102, 119, 120, 130, 134, 137, 141, 148, 157, 239, 246, 250, 632
Michels, Robert 71, 84, 85, 117, 492, 493, 573, 622
Mihaylovskiy, N.K. 597
Miliukov, Paul 28, 29, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 198, 199, 204, 209, 212, 225, 226, 302, 556, 624
Millerand, Alexandre 298, 312, 313, 314, 588, 708, 713
"modern sosyalizm" 120, 662, 670, 676, 680, ayrıca bkz., bilimsel sosyalizm
Molyneux, John 33, 37, 43, 67
Moore, Barrington 32
Morris, William 474, 643
Moskova 11, 30, 152, 179, 191, 192, 209, 300, 420, 459, 475, 784, 837
Most, Johann 618, 711, 743, 810
Motteler, Julius 83, ayrıca bkz., kızıl posta, *Sozialdemokrat*
Mühlberger, A. 589
müjde/iyi haberler 24, 41, 60, 97, 122, 149, 239, 592, 600
münhasıran [salt] işçi hareketi 326, 342, 343, 346, 629, 649, 668, 674, 675, 677, 682, 727, 732, 733, 750, 754, 762, 767, 799, 829, 846, 858
Münih 313, 660, 695, 696
mutlakıyetçilik 27, 28, 106, 116, 131, 133, 154, 159, 225, 368, 446, 522, 535, 614, 781, 783, 786, 797, 806, 808, 815, 822, 827

N

Nabat [*Tehlike Çanları*] 396, 397
Nadyejdin, L. 221, 234, 235, 304, 305, 306, 352, 353, 354, 359, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 395, 397, 398, 399, 400, 401, 417, 420, 422, 428, 438, 475, 483, 484, 533, 534, 587, 598, 600, 602, 604, 605, 610, 618, 619, 622, 624, 627, 628, 629, 631, 632, 633, 766, 808, 809, 830, 831, 839, 840, 841,

845, 847, 848, 849, 850, 851, 856, 857, 858, 859, 860
narod 31, 118, 132, 150, 187, 219, 365, 443, 444, 448, 609, 627, 628, 632, 779, 845, 849, 862, ayrıca bkz., hegemonya
Narodnaya volya 139, 140, 152, 153, 156, 165, 186, 187, 188, 190, 220, 254, 264, 299, 305, 359, 391, 395, 397, 398, 399, 400, 434, 457, 469, 484, 507, 540, 541, 542, 609, 614, 620, 621, 632, 706, 714, 821, 823
Nero 183
Nettl, Peter 298, 299
Nevskiy, Vladimir 463
Ne Yapılmalı? (*NY?*) 11, 12, 13, 17, 18, 22, 23, 28, 29, 30, 31, 37, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 63, 67, 72, 75, 80, 81, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 98, 100, 105, 109, 113, 122, 124, 132, 133, 135, 137, 140, 143, 145, 146, 147, 159, 161, 163, 164, 166, 168, 169, 173, 174, 176, 181, 182, 183, 186, 190, 191, 195, 204, 207, 208, 213, 218, 219, 223, 224, 225, 226, 233, 234, 235, 236, 243, 248, 252, 256, 258, 262, 264, 265, 272, 273, 274, 276, 279, 281, 282, 285, 287, 288, 292, 296, 297, 298, 302, 303, 305, 307, 314, 318, 319, 325, 332, 334, 338, 339, 340, 341, 345, 352, 353, 354, 355, 356, 364, 367, 368, 369, 370, 371, 375, 377, 379, 380, 381, 385, 393, 394, 395, 397, 399, 400, 402, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 431, 432, 433, 435, 437, 441, 442, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 452, 453, 454, 456, 461, 462, 467, 469, 470, 471, 473, 475, 476, 477, 478, 480, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 491, 494, 495, 496, 497, 498, 501, 502, 503, 505, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 515, 519, 523, 524, 531, 532, 539, 547, 548, 551, 552, 554, 555, 560, 562, 565, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 580, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 589, 590, 592, 593, 594, 595, 596, 598, 599, 601, 604, 605, 607, 609, 610, 611, 622, 623, 624, 625, 627, 631, 633, 635, 637, 638, 640, 641, 646, 648, 649, 651, 653, 654, 655, 658, 659, 660, 661, 664, 667, 669, 670, 671, 674, 675, 678, 680, 681, 682, 691, 695, 696
Nikolayevskiy, Boris 235, 268, 307, 580
Ni dieu ni maître 396
Nijniy-Novgorod 203, 206, 215, 221, 222
Nozdrev 589, 712

O-Ö

obşçiy 630
Obuhov savunması 218, 363, 570
Odessa 152, 192
öğrenci protestoları 29, 217, 314, 382, ayrıca bkz., 1901 bahar olayları
Ohrana 185, 451
Olminskiy, Mihail 48, 409, 454, 461, 494, 513, 514, 515, 516, 522, 523, 524, 528, 529, 543, 545, 550, 557, 558
öncü 37, 38, 39, 70, 192, 310, 510, 511, 516, 523, 524, 525, 540, 556, 558, 578, 656, 658, 774, 775, 776, 777, 780, 786
oportünizm 323, 348, 349, 516, 535, 708, 713, 718
Orehovo-Bogorodsk 507
Ortak Mektup 234, 235, 295, 338, 352, 353, 354, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 376, 384, 401, 410, 411, 412, 417, 586, 596, 608, 611, 648, 649, 651, 653, 654, 673, 688
Ostrogorski, Moishe 492, 622
Osvobojdeniye 183, 198, 225, ayrıca bkz., liberaller
Ovid 642
Owen, Robert 62, 723
Ozerov, I. Kh. 617, 808

P

Panataleyev, L.F. 238
Panin 494, 558, 568
Paris Komünü 69, 312, 619, 723
parti normları 567, 572
Parvus 114, 115, 126, 181, 244, 245, 247,

248, 249, 312, 313, 314, 348, 488, 545
Perm 543
Perovskaia, Sofiya 264
Pipes, Richard 32, 34, 36, 37, 42, 207
Pisarev, Dmitri 630, 631, 855
Plamenatz, John 51, 491
plan-olarak-taktikler karşısında süreç-olarak-taktikler 327, 328, 334, 335, 343, 743, 856, ayrıca bkz., Krichevskii
Plehve, V.K. 191, 202, 376
Plehanov, Georgiy 63, 128, 188, 323
Poalei Zion 464
Pokorny, Rudolf 656
Polyakov, V. 264
Polonya 107, 200, 463, 465, 499, 842
Potresov, Aleksandr 47, 48, 180, 181, 255, 297, 361, 381, 405, 406, 488, 516, 517, 522, 528, 529, 572, 574, 589, 608, 628
pozitif ayrımcılık 288, 564
praktiki 44, 45, 47, 48, 53, 180, 212, 286, 296, 300, 301, 307, 311, 316, 340, 342, 355, 364, 365, 367, 383, 405, 406, 415, 431, 433, 435, 437, 438, 439, 441, 447, 454, 456, 458, 459, 460, 461, 474, 475, 476, 485, 490, 498, 501, 504, 505, 508, 509, 515, 524, 528, 529, 532, 536, 538, 542, 554, 561, 562, 565, 568, 572, 573, 574, 577, 580, 584, 590, 606, 614, 615, 622, 624, 628, 629, 630, 649, 665, 666, 670, 673, 679, 716, 754, 771, 777, 793, 796, 820, 826, 828, 829, 831, 847
Pravda 417, 457
professiia 55, 56, 391, 480, 482, 483, 485, 617, 836, ayrıca bkz., meslek, metafor olarak
profesyonel devrimci 14, 35, 56, 145, 158, 480, 481, bkz., meslekten devrimci
Prokopoviç, Sergey 234, 237, 604
proletarya diktatörlüğü 126, 196, 534, 543, 544, 547, 707, 715, 741
proleter kültürü 545
propaganda çemberleri 372, 477, 498, ayrıca bkz., çevre; hücreler; *kruzhkovshchina*
propaganda ve ajitasyon tanımları 602
Proudhon, Pierre-Joseph 186, 362, 677
proval 467, 468, 469, 490, 509, 615, 731, 791, 844, 860, 861
Prusya 80, 106, 107, 126, 279, 427, 772
Puşkin, Aleksandr 176

Q

Quebec 474

R

Raboçaya gazeta (RSDİP yayın organı) 107, 129, 163, 167, 620, 627, 630, 704, 739, 821, 829, 843, 844, 848
Raboçaya gazeta (Saratov İşçi Gazetesi) 471
Raboçaya mısl 129, 153, 155, 156, 157, 158, 234, 235, 236, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 291, 292, 295, 300, 306, 307, 310, 315, 352, 358, 373, 374, 375, 379, 388, 395, 401, 424, 425, 438, 482, 498, 499, 542, 556, 585, 590, 599, 603, 606, 624, 646, 660, 661, 664, 665, 666, 686, 687, 688, 692, 717, 720, 730, 731, 732, 733, 737, 738, 739, 740, 742, 749, 750, 754, 758, 761, 765, 766, 783, 785, 794, 798, 805, 809, 851, 832, 838, 843, 844
Raboçeye delo 25, 30, 180, 181, 234, 235, 236, 238, 253, 256, 258, 259, 274, 276, 277, 279, 280, 281, 282, 284, 287, 291, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 330, 332, 333, 334, 335, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 352, 353, 363, 364, 367, 369, 371, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 383, 388, 390, 393, 401, 409, 410, 411, 412, 413, 420, 431, 432, 433, 461, 475, 479, 488, 489, 495, 496, 498, 501, 507, 517, 519, 525, 526, 531, 533, 579, 583, 584,

585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 595, 596, 598, 599, 600, 602, 603, 604, 607, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 621, 622, 625, 626, 927, 635, 636, 637, 639, 646, 647, 648, 649,654, 665, 666, 667, 668, 673, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 695, 703, 705, 709,710, 712, 713, 714, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 725, 728, 731, 733, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 750, 751, 752, 753, 755, 756, 757, 759, 765, 766, 769, 774, 777, 785, 786, 787, 787, 788, 789, 792, 794, 795, 797, 798, 798, 804, 811, 815, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 828, 839, 840,

Raboçeye znamya (St. Petersburg) 304, 374, 375

Raboçiy (takma ad) 559, 560, 561, 562, 728

Rabotnik 269, 275, 276, 296

Rabotnitsa (takma ad) 503, 504, 505

Radçenko, I.I. 503, 565, 566

Rae, John 123, 124, 188, 474, 613, 614

Rahmetov 488, 583, 585, ayrıca bkz., Chernyshevsky

razvrashchenie ["yanlış yönlendirme"] 419, 420

Reichman, Henry 17, 51, 52, 361

revizyonizm 34, 110, 111, 193, 323, 496, ayrıca bkz., Bernsteinizm; ekonomizm

Rıleyev, K.F. 618

Riazanov, David 238

Ricardo, David 71, 662

Rittinghausen, Moritz 624, 828

Robespierre, Maximilien 526, 546

Rostov-na-Donu 192, 201, 219, 220, 223

Rudnitskaya, E.L. 399

Ruge, Arnold 586

rukovoditel 14, 487

Rus mezhepleri 445

Russell, Bertrand 71, 78, 82, 83, 85, 88, 91

Rusya 13, 18, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 34, 35, 36, 37, 40, 41, 44, 51, 52, 53, 76, 90, 98, 106, 112, 114, 115, 121, 122, 123, 125, 128, 129, 131, 133, 134, 136, 137, 138, 139, 140, 142, 145, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 159, 160, 161, 163, 165, 166, 167, 169, 172, 174, 175, 179, 180, 182, 183, 185, 186, 187, 188, 190, 192, 193, 196, 197, 199, 200, 201, 206, 209, 210, 213, 216, 217, 220, 222, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 244, 250, 251, 252, 253, 255, 256, 257, 258, 260, 261, 262, 267, 268, 269, 270, 273, 275, 280, 288, 291, 292, 296, 297, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 309, 311, 314, 315, 316, 318, 320, 324, 326, 331, 337, 339, 341, 343, 344, 345, 353, 356, 360, 361, 362, 363, 365, 366, 367, 370, 371, 376, 378, 379, 383, 385, 388, 391, 392, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 406, 407, 408, 409, 422, 423, 430, 431, 432, 434, 437, 438, 440, 442, 444, 447, 448, 449, 451, 452, 453, 456, 457, 460, 461, 462, 469, 475, 480, 482, 489, 491, 495, 498, 499, 501, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 515, 520, 523, 524, 525, 528, 529, 530, 535, 541, 542, 546, 552, 553, 556, 557, 558, 560, 566, 567, 568, 570, 571, 574, 575, 579, 580, 584, 587, 590, 592, 593, 596, 597, 598, 607, 609, 610, 612, 614, 622, 624, 625, 627, 628, 629, 633, 634, 653, 665, 669, 673, 677, 679, 689, 691, 704, 705, 709, 714, 715, 716, 719, 726, 727, 728, 730, 731, 737, 738, 741, 746, 747, 752, 755, 758, 759, 761, 765, 766, 769, 771, 779, 785, 786, 789, 792, 794, 797, 801, 803, 806, 810, 814, 815, 820, 823, 825, 827, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 838, 839, 841, 842, 843, 845, 846, 847, 851, 852, 853, 854, 855, 857, 859, 860, 861, 862, 863, 864

Rusya'da kurtuluş hareketi 314, 449, 462, 464

Rus devrimci geleneği 165, 176, 186, 190, 278, 291, 394, 432, 434, 619, 621

Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi

(RSDİP) 107, 146, 156, 174, 189, 195, 299, 424, 529, 530

S-Ş
Saltıkov-Şçedrin, Mikhail 619
samizdat 214, 469
samodeyatelnost 510, 514, 532, 535, 536, 551, 557, 560
"saptırma [uzaklaştırma]"/ "divert" 34, 52, 364, 369, 370, 411, 414, 610, 636, 637, 651, 652, 686
Saratov 152, 179, 192, 203, 377, 471
Savinkov, Boris 234, 235, 280, 304, 352, 353, 354, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 381, 382, 401, 438, 604, 615, 619, 766, 792, 832
Schapiro, Leonard 32, 34, 43, 145, 164, 396, 685
Schmidt, Conrad 120
Schulze-Delitzsch, Hermann 598, 736
Schulz, H.-J. 84
sel metaforu 607
sendikalar 37, 82, 85, 104, 108, 109, 122, 167, 236, 271, 423, 428, 467, 480, 572, 590, 636, 755, 814
Serebriyakov, E. 622, 826
Service, Robert 47, 53, 54, 153, 381, 395, 396, 400, 401, 436, 468, 582, 617, 629
Sipyagin, D.S. 380
"siyaset" 155, 619, 738, 819
siyasal ajitasyon 150, 204, 206, 207, 208, 214, 215, 217, 222, 224, 225, 241, 310, 311, 340, 354, 367, 379, 392, 393, 409, 425, 449, 490, 502, 554, 587, 600, 601, 604, 605, 608, 611, 632, 727, 752, 753, 754, 761, 762, 764, 770, 781, 797, 805, 835, 852, 860
siyasal özgürlük 27, 36, 68, 76, 105, 107, 116, 119, 122, 131, 136, 139, 148, 153, 163, 165, 169, 178, 179, 183, 185, 186, 188, 189, 197, 203, 207, 215, 226, 248, 254, 263, 265, 267, 272, 281, 291, 304, 305, 361, 397, 406, 466, 491, 492, 493, 495, 497, 516, 574, 575, 579, 592, 606, 762
Siyonizm 200
"sınıf bakış açısı" 352, 365
skandal yaratıcı paragraflar 486
Skrıpnik, N.A. 378
Sladkopevtsev 378
Slavlar 181
Smith, Adam 123, 662
Sormovo 192
Sosyal Demokrasi 24, 26, 29, 30, 37, 51, 59, 61, 64, 68, 72, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 102, 104, 105, 113, 114, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 124, 128, 130, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 142, 147, 149, 150, 152, 154, 157, 159, 163, 164, 168, 170, 172, 173, 176, 178, 189, 194, 196, 201, 218, 227, 236, 237, 238, 239, 244, 245, 249, 263, 288, 296, 310, 311, 319, 327, 329, 331, 344, 352, 356, 360, 361, 363, 365, 368, 370, 371, 378, 381, 412, 413, 422, 423, 446, 458, 469, 491, 492, 498, 534, 545, 546, 547, 552, 553, 556, 557, 564, 575, 588, 589, 596, 598, 606, 607, 609, 611, 614, 637, 645, 649, 653, 656, 657, 658, 663, 666, 675, 680, 681, 683, 685, 689, 690, 691, 692, 707, 708, 710, 716, 735, 741, 742, 743, 745, 746, 750, 751, 754, 768, 773, 775, 781, 783, 787, 801, 805, 806, 807, 817, 837, 860, 863, 864
Sosyalist Devrimciler 189, 199, 205, 219, 220, 221, 303, 304, 342, 352, 378, 461, 463, 467, 534, 608
Sotsial-demokrat 686
Sotsialist 303
sovleç 15, 364, 369, 370, 610, 611, 637, 651, 652, 653, 654, bkz., saptırma [uzaklaştırma]
Sozialdemokrat 82, 83, 180, ayrıca bkz., kızıl posta
Sozialdemokratische Partei Deutschland 79, bkz., SPD modeli
SPD modeli 79, 81, 84, 88, 424, 457
Stalin, Iosif (Dzugashvili) 11, 18, 22, 36, 48, 49, 50, 96, 417, 454, 460, 469, 490, 501, 502, 503, 505, 511, 554, 577, 678, 681, 682
Stalinizm 36, 37, 39
Starover 516, 589, 713, bkz., Potresov
Steenson, Gary 50, 81, 82, 84, 85, 89, 93, 421, 598, 655, 656

Stepnyak 189
stikhiynost 590
"stikhiinost önünde boyun eğme" 898
stikhiinyi kabarması 898
St. Paul 898
St. Petersburg 152, 256, 260, 261, 262, 269, 277, 279, 280, 283, 284, 285, 287, 300, 304, 448, 457, 472, 479, 532, 598, 606, 618, 621, 624, 740, 802, 805
St. Petersburg'da kıdemliler ile gençler arasında toplantı (1897) 898
Struve, Petr 15, 107, 198, 226, 431, 574, 590, 591, 611, 679, 688, 736, 822, 858, 864
Stuart, Robert 104, 105
Svoboda (dergisi) 388, 483, 605, 618, 766, 768, 769, 770, 808, 809, 811, 812, 813, 818, 819, 828, 831, 833, 834, 839, 846, 850, 858
Svoboda (grubu) 378, 380, 484, 605, 812, 818, 858

T

tahrik edici terör 813, 823, 857, ayrıca bkz., felç edici terör, taktik olarak terör
Takhtarev, K.M. 73, 142, 234, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 276, 277, 278, 279, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 395, 478, 542, 585, 595, 599, 603, 606, 624, 645, 798, 864
taktik olarak terör 352, 390
"Tarihsel Dönüm Noktası" 304, 317, 326, 327, 332, 589
tarihsel misyon 59, 78, 95, 266, 597
Teknik Eğitim Aktivistleri Kongresi 532
teokrasi 550
Teplov, Pavel 275, 276, 277, 279, 297, 306, 308
Terence 642
terfi etmenin dokunaklı özelliği 891
tiyatro 85, 408, 433, 435, 449
Tkaçev, Petr 381, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 577, 579, 605, 631, 632, 856, 857
Tolstoy, Lev 631
tred-iunionizm 736
Troçki, Lev 39, 45, 47, 51, 53, 172, 195, 381, 468, 486, 493, 510, 511, 513, 516, 517, 520, 524, 526, 528, 529, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 544, 545, 546, 550, 557, 558, 561, 567, 569, 570, 572, 573, 574, 608
Tsederbaum 476, 645
Tshakaya, M.G. 562, 576
Tucker, Robert 18, 51, 223, 224, 406, 609
Tugan-Baranovskiy, M.İ. 278, 284, 431, 679
Tula 459
"tüm ülkelerin tarihi" argümanı 26, 135, 138, 159, 360, 414, 668, 673, 674, 696, 697, 727
Tuporılov, Nartsis 598, 599, 616, 745, 757, 795
Türkiye 167

U-Ü

Üçüncü Enternasyonal 431, 543
Ufa 543
Ukrayna 463, 465, 478
Ulam, Adam 22, 32, 34, 35, 41, 42, 671, 672, 681
Ulyanova, Anna 237
Ulyanov, Aleksandr 390
Uluslararası Çalışan Erkekler (İşçiler) Birliği 87
Urallar 540, 543, 544
Utechin, S.V. ve Patricia 53, 54, 473
ütopik sosyalizm 100, 101
uzlaştırıcılar 346, 347

V

Vademecum 238, 240, 243, 252, 297, 302, 303, 308, 604, 717, 799
Vaillant, Eduard 362, 396
Valentinov, N. 31, 299, 399, 400, 544, 583
Vandervelde, Emile 121
Vasilyev, N.V. 617
Vilno 471, 472
Virgil 642
Volk 14, 77, 113, 118, 150
Vollmar, Georg von 247, 588, 708
Vorontsov, V.P. (V. V.) 596, 597
Vorovskiy, Vatslav 48, 195, 454, 580, 690, 691

Vorwärts 120, 166, 312, 313, 314, 349, 568, 613, 711
V.V. 11, 596, 732, 733, 741, bkz., Vorontsov

W
Webb, Sidney ve Beatrice 109, 111, 426, 427, 429, 437, 623, 643, 644, 755, 827
Weitling, Wilhelm 101, 362, 677
White, James D. 672, 673
Wildman, Allan 17, 32, 34, 35, 257, 258, 260, 263, 264, 268, 272, 279, 285, 286, 287, 288, 290, 464, 515, 625
Wilson, Woodrow 642
Wolfe, Bertram 32, 35, 36, 80, 411, 570, 643
Worms, A.E. 617

Y
Yahudiler 72, 413, 445
Yakovleva, Marfa 217
Yakup ve İşaya 216
yangın metaforu 153, 176, 210, 292, 854
yanlış bilinç 416
yapı iskelesi 849
yasal olarak izin verilen Marksizm 526, 590, 717, 810, 864
Yekaterinoslav 192, 465, 499
Yeni Ahit 119, 420, 642
"yeni tip bir parti" 578
yeraltı 14, 25, 26, 28, 30, 40, 47, 52, 53, 55, 107, 125, 131, 151, 153, 155, 156, 158, 163, 165, 166, 167, 176, 177, 183, 225, 256, 257, 262, 359, 373, 375, 405, 429, 430, 438, 441, 442, 447, 449, 451, 453, 454, 455, 456, 458, 461, 462, 463, 465, 466, 467, 468, 470, 471, 473, 475, 476, 478, 479, 480, 481, 482, 484, 485, 487, 488, 490, 494, 495, 496, 509, 511, 512, 513, 522, 528, 529, 530, 542, 552, 555, 558, 564, 567, 571, 572, 574, 590, 595, 607, 610, 615, 618, 622, 624, 625, 626, 646, 731, 744, 779, 817, 864
Yurtdışındaki Rus Sosyal Demokratlar Birliği 296, 718

Z
Zalomov, Petr 203, 206
zanaatkârlık sınırlamaları 67, 334, 375, 376, 467, 473, 474, 475, 482, 490, 508, 531, 545, 567, 569, 615, 705, 793, 798, 799, 817, 833, 843, 864
Zarya 29, 181, 207, 208, 211, 215, 216, 218, 223, 244, 312, 313, 315, 316, 318, 320, 337, 339, 346, 347, 349, 350, 387, 409, 526, 592, 599, 601, 710, 713, 721, 725, 741, 746, 751, 757
Zasulich, Vera 29, 270
Zelenskiy, E.O. 377, ayrıca bkz., Nadyejdin
Zelnik, Reginald 16, 17, 33, 34, 43, 52, 218, 257, 279, 332, 356, 358, 360, 419, 591, 626, 629, 638, 672, 691
Zemlya i volya 620, 621, 821, 822
zemstvo 179, 211, 217, 229, 365, 467, 516, 531, 554, 572, 607, 776, 777, 782, 783, 784, 837, 847
Zinoviev, Grigorii 49, 115, 133
Zubatov, Sergei 200, 213, 239, 280, 281, 389, 420, 421, 552, 617, 716, 738, 804, 808

Lenin'in 1902'de yayımlanan *Ne Yapmalı?* adlı eseri, uzunca bir süre "yeni bir parti tipinin" kurucu belgesi olarak değerlendirilmiştir. Kimilerine göre, *Ne Yapmalı?* genel anlamıyla Bolşevizmin esasını oluşturan "öncü parti" modelini tartışmış; kimilerine göre ise Lenin'in işçi sınıfına yönelik elitist ve çıkarcı tavrını dışa vurmuştur.

Lars T. Lih'in dil açısından çağdaş Rus ve Alman kaynaklarına yaslanan bu önemli kitabı, şimdiye kadar erişimi mümkün olmayan bağlamsal bilgileri temel alarak, her iki görüşün de altını oymakla kalmıyor, aynı zamanda Lenin'in argümanlarının aslında nasıl da iyimser bir güven temelinde işçilerin devrimci eğilimlerine dayandığını ve Lenin'in Alman Sosyal Demokrasi hareketine olan özel hayranlığını gözler önüne seriyor. Lars T. Lih, Lenin'in bakış açısının, uluslararası Sosyal Demokrasi hareketinin durumu, Rus Sosyal Demokrasi hareketinde dönen tartışmalar ve devrimci yeraltı organizasyonları dışarıda tutulduğu takdirde anlaşılamayacağını vurgulamaktadır.

Lars T. Lih'in yorumları Lenin'in metnindeki çevirisi hayli zor olan bazı kilit terimlere odaklanıyor ve *Lenin'i Yeniden Keşfetmek, Ne Yapmalı?*'nın yazar tarafından yapılmış orijinal bir çevirisiyle birlikte ilerliyor.

Bu kapsamlı çalışma, Marx efsanesi, tarihsel bir güç olarak Bolşevizm, Sovyet tarihi gibi meselelerde yeni ve sarsıcı sorular ortaya atıyor; bu esnada Lenin hakkındaki basmakalıp yorumları eleştiriyor, Lenin'in devrimci perspektifini aktüel bir bağlama taşıyor.

* * *

Hem geçmişin hem de günümüzün tartışmalarına ışık tutan önemli bir çalışma...

AYRINTI • "AĞIR" KİTAPLAR
ISBN: 978-605-314-271-3
9 786053 142713

60 ₺